Digitized by Google

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
XVIII
B
31
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

XVIII . B. 60 3

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" • NAPOLI

Digitized by Google

C. N. Schurtz sc.

IN
HUGONIS GROTII, DE JURE BELLI ET PACIS, LIBROS III.
OBSERVATIONES POLITICÆ ET MORALES,

HEINRICI HENNIGES
U. J. DOCTORANDI.

EURIPIDES.

Ἀλλ' οἱ θεοὶ σθένουσι, χ' ὁ κείνων κρατῶν
Νόμος. Νόμῳ γὰρ τοὺς θεοὺς ἡγούμεθα,
Καὶ ζῶμεν, ἄδικα καὶ δίκαι' ὡρισμένοι.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

B. R. NEAPOLIS

Ex Bibl. Ios. Ben. Card. Imperialis.

SOLISBACHI,
Sumtibus JOHANNIS ANDREÆ & WOLFGANGI ENDTERI, Junioris Hæredum.
Excudebat Abrahamus Lichtenthaler.
ANNO CIↃ DC LXXIII.

Digitized by Google

:(o):

SERENISSIMO. ATQUE. CELSISSIMO. PRINCIPI. AC. DOMINO.

DOMINO.

JOHANNI FRIDERICO,

MARCHIONI BRANDENBURGICO. MAGDEBURGI. BORUSSIÆ. STEDINI. POMERANORUM. CASSUBIORUM. ET. VANDALORUM. CROSNIÆ. ET. CARNOVIÆ. SILESIORUM. DUCI. BURGGRAVIO. NORIBERGENSI. PRINCIPI. HALBERSTADIENSI. MINDENSI. ET. CAMINENSI.

PRINCIPI. ET. DOMINO. MEO. CLEMENTISSIMO.

PERPETUAM FELICITATEM!

Pro-

Digitized by Google

PRocumbunt hîc ad genua tua, SERENISSIME PRINCEPS, DOMINE CLEMENTISSIME! Obſervationes meæ, in H. Grotium haud ita pridem conſcriptæ, non audaci ſuis meritis confidentiâ, ſed humilima devotione, qualis omninò ſupplicem decet. Vides enim quanto ſtudio, quantâ alacritate in principiis tui regiminis omnes cives tibi de felici auſpicio ore & animo gratulaturi certatim concurrant. Vides, quàm pia contentione & virtuoſo certamine, muneribus, precibus, obſequio exorientem tuæ Clementiæ lucem adorent: Sic ludunt tibi Poëtæ, declamant

Digitized by Google

Oratores; accinit concordibus votis univerſa regio. Ego igitur ſolus in hac publica officiorum & lætitiæ paleſtra ignavus Spectator? Non thura ad aras adoleam? non cœlo pro recepto Principe grates? non ipſi Principi dona feram? Quæ dona verò tanto faſtigio digna? virtuti accepta? An auri argentique montes? Verùm nec his ipſe eges; nec Caſtalius fons auri ferax eſt. Equina ungula frigidam ex Silice Parnaſſi elicuit, non theſauros. Præterea indecorum bono civi eſſe exiſtimo, Principis ſui benevolentiam pretio mercari, quæ poſt libertatem inæſtimabilis res eſt. Videntur forum habere, qui ſuperioribus divitias conferunt, quibus ipſi opus habent, & illi abundant: nam ut meliora recipiant, quorundam ja-

ćturam

Digitized by Google

ſturam patiuntur, non ut eum juvent, cui donant. Ut enim Iſocratis (*a*) verba hic mea faciam, *quicunque vobis Regibus veſtes donant, aut æs, aut artificis manu tractatum aurum, aut aliud quid earum rerum, quibus ipſi indigent, vos verò ad deſiderium affluitis, non liberalitatem exercent aut munificentiam, ſed quæſtum, longè artificioſiùs hæc ipſa divendentes, quàm qui profeſſo ſtudio caupones ſunt; Ego verò arbitrarer, hoc demum pulcherrimum munus & utiliſſimum, maximèque decens, mihi quidem datu, Tibi verò acceptu eſſe, ſi quid ad civitatem regnumque optimè adminiſtrandum factu opus, quid itidem fugiendum ſit, rectè definire poſſem.* Sed & hîc

 con-

(*a*) Ad Nicoclem. ſtat. ab init.

conditio mea Iſocratis multò deterior eſt. Scilicet eguerit Præceptore & Ephoro Nicocles Tyrannus; Tua ſapientia exceſſit penè humanitatis modum, & magis obſequio opus habet, quàm conſilio. Abſit à me tam impudens audacia, ut T. S. ocioſis regulis menſuram agendi facere velim: Dii Tibi, *Sapientiſſime Princeps*, ſummum rerum arbitrium dedere, nobis obſequii gloria relicta eſt. Quamobrem non meis viribus, non prudentiæ confido, ſed argumento, quod tibi non poteſt non commendatiſſimum eſſe. De jure enim, de juſtitia agit, principe omnium Principum virtute & meta, ad quam Imperantium actiones collimant, ſubditorum vota ſuſpiciunt. Nec ſubditis tantùm juſtitiam Princeps debet,

quod

quod (*a*) *fruendæ juſtitiæ cauſa olim bene morati Reges conſtituti*, & (*b*) *remota juſtitia regna nihil aliud ſint, niſi magna latrocinia*: Sed & ſibi ipſi: qui, etſi legibus ſolutus eſt, ſemper tamen meminerit, (*c*) *non ſolùm quantum ſibi commiſſum, ſed & quatenus permiſſum ſit*: (*d*) *nec fas eſſe potentes poſſe, quod fieri nefas eſt*. Æternæ ab hoc ſole in Principes gloriæ radii diffunduntur, dum (*e*) *fundamentum perpetuæ famæ & commendationis juſtitia eſt, ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile*. Quin penè divinitatis. (*f*) *PIETATE* enim *ET JUSTITIA Principes Dii fiunt*. Juſtitiam itaque hîc tibi &

(*a*) Cicero 2. de Offic.
(*b*) Auguſtin. de Civit. Dei l. 4.
(*c*) Cicer. Orat. pro Rabir.
(*d*) Euripides.
(*e*) Cicero libr. 3. de Offic.
(*f*) Auguſtin. ap. Senec. in ludo.

jus offero, non quòd eo egeas, ſed quòd illud ames. Etenim etiam Deo oblata pietas gratiſſima eſt, quamvis ipſe inexhauſtus omnis pietatis diſpenſator ſit & œconomus. Ut Oceanus omnium terrarum amnes, qui in illum ſe exonerant, non gravi ſupercilio eo faſtidit, quòd iſtorum confluxu nullum augmentum ſentiat: ſed ipſemet potiùs alimenta continui curſus per concavos orbis meatus ſuppeditat. Ut flores, qui odore & viſu placent, ſemper jucundi ſunt, quantacunque copiâ & numero fuerint: ſic Tibi juſtitiæ memoria nullo nõ tempore ſuaviter olet, utut ipſam virtutem in alios immenſo flumine effundas. Nec ego jus ſaltem offero, ſed *jus* illud *belli & pacis*, quod Vobis Principibus unicè competit, privato-

rum

rum arbitrio exemptum eſt : à quo dependet gentium quies, & Rerumpublicarum ſalutaris facies, quam injuſtitia belli deformi nævo corrumpit. Armis patriam, cives, liberos tuemur à prædatoria aliorum ambitione: Pace Civitatem legibus & clementiâ regimus. Nullum ergo tempus eſt, quo aut jura belli nõ vigeant, aut pacis, cùm inter bellum & pacem nihil medium ſit. Hoc ipſum jus *Sereniſſimæ Brandenburgicæ Domui* (ex qua tot Heroës fatali felicitate prodeunt, quot ſurculi) hæreditarium eſt, & tantum non domeſticum, quæ non fortiter magis, quàm juſtè pieq; bella ſua gerere didicit. Hoc nunc hodie potentiſſimus Elector Brandenburgicus ad reprimendam Gallorum ferociam & improbas ſpes totius

Digitized by Google

Germaniæ bono cum immortali laude auſpicato utitur. Hæc mea munera ſunt, hæc donaria, Clementiſſime Princeps, quæ Tibi chartaceo opuſculo obſequioſiſſimè oblatum eo. Tu ſereno placidoque vultu ſuſcipe, quo æterno nexu ſubditorum tuorum animos Tibi devincis, & deſideria foves. Nec libellus iſte meus Patrono indigus deinceps erit, ſi in Tui clientelam ſemel conceſſerit. Deus Te, Sereniſſime Princeps, cum omni glorioſiſſima Familia incolumem ſoſpitemque æternùm conſervet. Dab. Onold. Prid. Calend. Februar. Anno recuperatæ ſalutis MDCLXXIII.

T. CELSITUD.

Subjectiſſimus Servus

HEINRICUS HENNIGES.

Digitized by Google

BENEVOLE LECTOR.

DUm meæ in Hugonem Grotium Obſervationes intra hoc biennium ſucciſivo magis quàm continuo ſtudio conceptæ luci publicæ ſiſtuntur, non poteſt non fieri, quin varia hominum ingenia, judicia, cenſuras incurſuræ ſint: æqua iniqua: bona mala: recta & obliqua. Certè quidem optare mihi licet ex Comico. (a)

Ita æqui & juſti hîc eritis omnes arbitri.

Sperare idem non licet. Experiuntur ferè libri, in hunc orbem prodeuntes, eandem cum viatoribus fortunam, quos multiplices errores & fata exercent. Nunc vacuum inſidiis & moleſtia iter: Suave diverſorium; prompta ſervitia fatigatos excipiunt. Mox verſis vicibus inſeſſa latronibus, obſeſſa vepribus, & confragoſa ſaxis, rupibus, præcipitiis loca: ſordidum ſtabulum, inculta barbaries. Sic libros alii recens natos ſinu fovent, amicitia complectuntur, laudibus onerant. Quidam invidiâ deprimunt, convitiis laceſſant,

odio

(a) *Plaut. Amphitr.*

odio perſequuntur, ut quemq; ſtudium affectus aut ratio ducunt. Quare clementiora mihi ſidera in communi hoc literarum ſodalitio fingere aut creduli nimiùm hominis eſſet, aut arrogantis. Habuimus jam in partu difficilem Luciniam, quæ niſi viſum, exploratum, judicatum fœtum edi noluit: quantò magis igitur Novercam Junonem, hoc graviùs prementem, quò potentiùs regnat? Verùm enim verò, ut vix nubilus dies ſine ſole eſt, nec omnes cum Catilina adverſus Rempublicam ſteterunt, ita & laudatores hic noſter labor invenit, & de plurimorum candore ſibi liberaliter in poſterum pollicetur. Nihil verò moramur caninos dentes, & ſuffuſos livore eorum oculos, qui, cùm bonis artibus in eodem circo graſſari neſciant, occultis ictibus gravant, non ingenua virtute præliantur. Cauſam ſcribendi ſi ſeculi prurientis vitium dicerem, penè excuſatus eſſem. Etenim (a)

Semper ego auditor tantùm, nunquam ne reponam,
Vexatus toties? --- --- ---
--- --- --- Stulta eſt clementia, cùm tot
Vatibus occurras periture parcere chartæ.

Sed

(a) *Juven. Satyr. 1.*

Sed benigniùs mecum fortuna egit: ratione & ordine non impetu eo perductus ſum. Cùm primùm animum ad juris ſtudium conſtanter applicuiſſem, continuò in ipſo littore ſubſtiti, non auſus me infidis vaſtiſſimi maris fluctibus absque certo remigio & pixide nautica credere, queis ſyrtes, vada & ſcopulos navigaturis periculoſos declinarem. Scilicet in legum civilium naturam, rectitudinem, obligationem felici judicio inquirere, de jure interrogantibus æquiùs meliùs reſpondere, probare honeſtatem legum, in ſpeciem pugnantia conciliare, ut JCtum abſolvere poſſunt, ita ex Romana jurisprudentia ſine aliis adminiculis non niſi turbidè & malignè hauriuntur. Itendit jam olim eam in rem digitum (a) Ulpianus, qui juri operam daturis juris ipſius exactam notitiam in ipſo veſtibulo commendat. Noſſe verò oportet jus non civile tantùm, ſed imprimis etiam naturale & gentium, tanquam cancellos & limites legislatoriæ poteſtatis, extra quos licentioſè vagari nefas eſt. Sanè, quod Principi placet, legis habet vigorem; Sed idem hoc non ultra verum eſt, quàm ſi Principi placere honeſtè illud poteſt. Quod ſi in naturæ gentiumq; publica jura impingat, legis nomen non meretur, nec ad obſequium obligat, ubi obediſſe pecca-

(a) *In l. 1. ff. de J. & J.*

peccatum eſt. Princeps igitur ſemper in examine honeſtatis juris inſpectio illa eſſe debet, an lex civilis cum principiis ingenitis conveniat, nec ſacroſancta Rerumpublicarum vincula temerario inſultu oppugnet. Hoc autem examen qua ratione rite is expediet, qui in hisce juribus hoſpes nil præter textus Digeſtorum aut Codicis crepere noverit? Quare opportuna concluſione ita colligebam, conjungendam omninò mihi cum juris civilis ſtudio fore connatæ honeſtatis æternam regulam, & neceſſariæ Rerumpublicarum compaginis rationem, quam quicunque ex Treboniani inſtitutionibus hauſerit, ſupra hominem ſapere debet. Quid enim ſani aut probi ab eo expectaveris, quem oppidò in juris naturalis definitione tam immani præcipitio lapſum eſſe conſtat? Hinc mihi ad veros & genuinos fontes deſcendendum eſſe proſpiciebam, quando ex corruptis adulterino rore rivulis venenum bibitur. Elegi itaque bono omine Grotium noſtrum, tum fama & auctoritate viri, hoc ſeculo incomparabilis, tum ipſius operis, accurata digeſtione & mirabili ſapientia lucentis ſuavitate allectus. Quo plus ferè decies intra triennium conſtanti & attentâ lectione pervolutato, ſubinde aliquid occurrebat meo quidem judicio aut uberiore explicatione dignum, aut honeſta cenſura; Quin quò ſæpius

repe-

repetieram librum, hoc nobiliorem ſemper odorem ſpirabat, & multiplici eruditione magis commendabatur. Tandem idoneum mihi argumentum eſſe viſus eſt tentandi privatim ingenii vires, tum memoriæ juvandæ quæ me interdum cogitatorum numero & varietate deficiebat, tum lævigandi ſtyli cauſa, inter aſperos Romanæ jurisprudentiæ ſentes obtuſioris facti. Prima fundamenta Altorfi jeci, quo relicta Jena ad continuanda ſtudia fortè migraveram: nec tunc animum vel cogitatio ſubierat, viſurum aliquando publicum ſolem, quod in tenebroſo Minervæ ſacrario inter aranearum telas conceptum eſſet. Interea creſcebat opus ſub manibus, & nondum primo libro plenè abſoluto juſti voluminis ſpem dabat, non unâ tamen vice per intermedia ſtudia interpellatam, adeò ut aliquando totis ſex menſibus à ſcriptione vacaverim. Accedebat, quod impetrata in Univerſitate Altorfina ab ampliſſimo JCtorum Ordine poſt legitimum examen licentia conſequendi ſummos in utroq; jure honores cùm domum rediiſſem, ne planè deſidiâ & otio marceſcerem, mihi ipſi aliquid utiq; faciendum fuerit, honeſtum factu, conſilio utile, nec aliis grave. Sic denique reaſſumpto in manum Grotio, & aſſutis, quæ reſtabant, prioribus, finis obſervationibus hiſce, quas nunc conſpicis, impoſitus

tum eſt. Hæc mihi in Grotium commentandi ratio fuit: nec cum aliis multum deſuper litigabo, qui, ut eis in literaria Rep. agendi limites non pono, ita & mihi liberum arbitrium relinqui volo. Longè diverſa ab hoc conſilio eſt edendi cauſa, non tamen omninò nulla. Addidit ante omnia ſtimulos Bibliopolæ deſiderium, qui ſuis ſumptibus imprimi librum curavit, adhuc certè ineditum, ſi meos expectaſſet. Nihil enim magis indecorum ingenuo homini eſſe puto, quàm ſui notitiam pretio ambitiosè mercari. Deinde me ad edendum movit, quod viderim, honeſtè in lucem proferri poſſe, quæ à me conſcripta ſunt: (a) intemperantis enim eſſe arbitror ſcribere, quod occultari velit. *Tum publicæ fortunæ hoc ipſo opere litare volui, quæ me hactenus nullo merito infelicem deſpexit. Certè enim, ut nunc mores ſunt, noſtram fortunam ipſi fortunæ magis quàm prudentiæ debemus, nec videtur vir bonus ampliùs ſuæ felicitatis domeſticus fabricator eſſe poſſe; Niſi illa Dea velit,* (b) cujus imperium terras & maria exercet, Domina mortalitatis & fatorum, *non Apollinis, non Muſarum omnium commendatitiæ te ſordibus & ſqualore eximent. Sordent enim plerisque liberales artes ſine externo ſuffimento, & facilè fuci ſub apibus latent.*

(a) *Cicer. Academ. Quæſt. l. 1. c. 2.*
(b) *Euphor. Satyr. l. 2.*

tent. Sanè non fugit me ſcaturigo hujus mali, precibus & votis eam in rem ſæpiùs conceptis, quibus tamen ſemper hucusq; fruſtra uſus ſum. Fortè non penetravit Oratio ſupplex ad aures tantæ divæ, quam niſi per Sacerdotes adire non licet. Verùm de cauſis minùs me ſolicitum eſſe oportet, quam ſtyli genere quod quibusdam inconſtans, pertinax, aſperum, immodeſtum, nimiumq; incontinens videri poteſt. Quicquid hujus ſit, apud æquos judices ſaltem veniam ſpero, ſi non excuſationem. Et imparem quidem ſtylum, ſi quo loco eſt, tum ipſarum obſervationum indoles, nunc commoda brevitate ſimplex, mox uberiore ingenio luxurians, tum imprimis per varia intervalla quaſi reviviſcens intermiſſus diu labor oriri fecit. Cruditatem quod attinet & acrimoniam, hanc mihi maximè nocere poſſe animadverto, niſi eam ætas & ardor juvenilis parumper ſublevet: neq; tamen ſic de omni gratia lectoris planè deſpero. Nam primum hoc eſt virium mearum experimentum, quod feci, & quidem ut antea jam dixi, ea mente ſuſceptum, ut ſibi ſoli argumento ſit, non aliis cenſuræ, adeoq; libertatem maximè amavi, citra ullum verborum delectum, quæ privatos parietes non exitura arbitrabar. Mutato poſtea animo ubi de editione cogitavi, non potuit ampliùs omnis verborum & ſenſus cohæ-

rentia ita dirimi, quin ſubinde reliquiæ aliquæ liberioris linguæ pellucerent. Delevi tamen multa, qua licuit, etiam cum ſtyli quandoque jactura: Cætera, quæ ſuperſunt, æquum æſtimatorem non effugiunt, calumniatorem contemnunt. Promitto nihilominus mitiora, ſi deinceps ſcripſero, his in præſens ſaltem veniam peto. Etenim interdum ubi ſententiæ non pœnitet, pœnitet vehementiæ, incautæ juventutis aſſeclæ. Ferè idem mihi accidit, quod olim Accio, qui, cùm Tragœdiam ſuam, cui Atreus nomen eſt, Pacuvio Poëtæ jam ſeni legendam tradidiſſet, ut judicium ejus exquireret, audiſſetq;, ſonora quidem eſſe, quæ ſcripſiſſet & grandia, ſed videri ea tamen ſibi duriora paulùm & acerbia, (a) *reſpondiſſe fertur.* Ita eſt, ut dicis, neque id ſanè me pœnitet. Meliora enim fore ſpero, quæ deinceps ſcribam. Nam quod in pomis eſt, itidem eſſe ajunt in ingeniis: quæ dura & acerba naſcuntur, pòſt fiunt mitia & jucunda; ſed quæ gignuntur ſtatim vieta & mollia, atque in principio ſunt uvida, non matura mox fiunt, ſed putria: relinquendum igitur viſum eſt ingenio, quod dies atque ætas mitificet. *Cæterùm proteſtor hic publicè, me ad nullius injuriam ſtudio ſcripſiſſe, ſed indagandæ*

(a) *A. Gell. Noct. Attic. l. 13. c. 2.*

gandæ ſaltem veritatis cauſa, pro qua omnis labor & contentio in literarum atrio eſt. Nec eſt, quod quicquam putet, quia Dn. Zieglerum ante omnes elegi, cum quo ambularem, ideo me ipſum mihi voluiſſe adverſarium facere. Abſit à me tam pertinax audacia, ut provocare virum cupiam, cujus ſola eruditionis fama, qua orbem implevit, incognitum me, nulliſq; adhuc in Apollinis ſacrario meritis clarum opprimere poſſet. Nec certè alia eſt frequentioris tactus cauſa, quàm quod & idem in Grotium ſcripſerit, & mihi tunc ſcribenti ad manus fuerit. Eadem ratione ſi quæ in Dn. Conringium aut Limneum inclementius dixerim, bono animo deprecor. In univerſum tamen, quodcunq; in hoc libro defendendum ſuſcepi, mutare nolo, & vadimonium omnibus promitto, quicunque mecum contendere voluerint. Si id modeſtè, ſi leniter, ſi amicè fecerint, gratias inſuper habeo. Sin acerbè, injuriosè, præcipitanter; mihi quoque aculei ſunt & in cornu fœnum. Audio etiam nonnullos inde offendi, quod ſcriptores alios parcè allegaverim, non ad menſuram. Sed noverint, quod nec tantam librorum copiam, quàm ipſi deſiderant, ſemper mecum commodè vehere potuerim; nec mihi pro tempore ſatis inſtructa bibliotheca ſit, unde multa exſcri-

 berem:

berem: Et tantò magis hæc ipſa noſtra ſunt, quo paucioribus adjumentis uſi ſumus. Quod ſi enim ſuppreſſo Authoris nomine vel levem plagii ſuſpicionem in toto hoc opere dederimus, graviter vapulare non recuſamus. Ergo perpetuo favore noſtri pignoris ita caligamus, ut in eo non labem advertamus non maculas? Ergo ſaltem nos extra commune errandi ſodalitium ponimus? Minimè verò. Nimis mortalitatem dedignatur, qui peccare erubeſcit. *Nam & jam quorundam veniam petiimus, & plura ſuperſunt, quæ mitem potiùs pro amico judicem ſibi poſtulant, quàm ferocem cenſorem. Sub prelo etiam nonnulla citra meam culpam irrepſerunt, quæ velo adhuc obducerem, ſi poſſem. Commatum certè, punctorum & ſimilium longè vitioſa ſeries; paulò pauciora in ſenſu aut contra loquendi artem impingunt. Ex his quæ ſubita & tumultuaria percurſatione notare potui, ad calcem habes: reliqua tua comitate dimitte aut judicio corrige. De Aquila mea Germanica, cujus mentionem aliquot locis hoc in libro feci, bene te ſperare jubeo. Jam enim librum primum plenè abſolvimus. Si Deus valetudinem dederit, (nam de otio nihil eſt quod timeam. Nondum publicis negotiis conſcientiam noſtram & nomen dedimus, ſed patemus adhuc omnium*

um occupationi, tanquam prima Philoſophorum materia, quibuslibet formis recipiendis apta) tres, quæ ſequuntur, continuato ſtudio mox elaborabimus, unde meliorem mei notitiam, hic non niſi ſubitario penicillo expresſam, habere poteris. Interim ſuſpende deſiderium tuum, ſi quod tibi eſt, & mihi fave, ſi merui. Vale autem quicunque fueris. Dab. Onold. Calend. Febr. Anno poſt Chriſtum natum cIↄ DCLXXIII.

Q. D. B. V.

IN

HUGONIS GROTII, *DE* JURE BELLI ET PACIS, *LIBROS III.*

OBSERVATIONES POLITICÆ ET MORALES.

In Titulum.

D*E Jure Belli & Pacis.*] Jus Belli & Pacis Grotius non conſiderat, ut ſit in politicis, ubi rerum civilium commentatores poteſtatem belli gerendi, paciſque faciendæ tanquam ſingulare & excellens jus majeſtaticum intelligunt, variiſque monitis & cautionibus illuſtrant. Sed verba hæc Authori noſtro nihil aliud ſignificant, quàm ut ipſe ſe in ſequentibus explicat, *jus naturæ & gentium*. Occaſionem verò tituli videntur præbuiſſe, quæ ſimili ſenſu Cicero *in Orat. pro Luc. Corn. Balb. c. 15.* ſcribit, Pompeji *ſingularem quandam laudem & præſtabilem ſcientiam eſſe in fæderibus, actionibus, conditionibus, populorum, Regum, cæterarum nationum, in univerſo denique BELLI JURE AC PACIS.* Ubi verba, *Bel-*

de Jure ac Pacis, idem valent, ac ſi Cicero dixiſſet, in univerſo naturæ & gentium jure Pompejum peritisſimum esſe, eamque prudentiam tam ex libris in otio, quàm ex rebus ipſis in earum tractatione & uſu ſibi comparavisſe. Aptisſima etiam locutione jus belli & pacis naturæ & gentium jus exprimit. Scilicet quæcunque controverſiæ inter Reges populosque liberos habentur, illæ de pacis bellique negotiis ſunt, & jure aliquo decidi debent; Jus civile, quod ſuæ civitatis cancellis includitur, huc non pertingit, & impunè extra ſuam jurisdictionem jus dicenti non paretur. Recurrendum igitur ad illud jus, quod vel à ſummo principio omnis rationalis creaturæ cordibus inſcriptum eſt, vel ab illo defluens Rerump. vincula perpetuo & obligatorio decreto ſociat atque componit. Quæ jura quoniam pacem bellaque mundi moderantur & ordinant, rectè belli pacisque jura dixeris.

Et gentium Juris Publici.] Id eſt, juris gentium. Dicitur verò jus publicum, quia publicis gentium actibus regulam dat, ut ſine operoſa deductione conſtat.

OBSERVATIONES *IN* PROLEGOMENA.

SIve ab ipſa natura profectum.*] Tria hîc enumerantur diſtincta jura, quæ belli pacisq; differentias judicant. Naturale, divinum & humanum, ſive gentium. Naturale cordibus noſtris à ſummo Deo eſt inſcriptum; Gentium ab hoc oritur, in quod deinde gentes à poſteriori conſenſe-

re.

re. De divino poteſt eſſe dubium. Videtur enim hujus non tam diffuſa eſſe potentia obligandi omnes gentes, quod ſolis Judæis eſt præſcriptum; ſed ſicuti quodlibet jus civile cives ſuos reſpicit, ad extraneos verò non pertinet, ſic quoque primo intuitu fortè dicendum eſſet, jus divinum à Deo ſingulariter conſtitutum Judæis, non verò aliis datum. Verùm ſciendum eſt, jurium à Deo immediatè promulgatorum diverſa eſſe genera. Tradunt Hebræorum Magiſtri, Adamo in primis mundi incunabulis, & Noæ, poſt reparationem orbis diluvio perditi, certa præcepta à Deo eſſe præſcripta, ſecundùm quæ ceu normam divinæ voluntatis ipſi & eorum poſteri viverent. Fuiſſe autem numero ſeptem. Nimirum 1. de vero Deo colendo, & ut idolis abſtineretur. 2. De non maledicendo nomini divino. 3. De non fundendo temerè ſanguine humano, ſive de homicidio. 4. De furto & rapinâ. 5. De revelatione turpitudinum, ſive adverſus inceſtas nuptias. 6. De judiciis, ſeu jure dicundo. 7. De membro animalis viventis. Quæ Rabbinorum opinio, etſi nullo fundamento nititur, & in eo rectè revellitur, quod ad certum numerum ea redigere volunt, quæ quot & qualia omnia fuerunt, ex nullo antiquitatis monumento indagari poteſt. *Vid. Dn. Ziegl. ad Grot. l. 1. c. 1. theſ. 16. verb. vixerunt.* Non abſimile tamen eſt, Adamo poſt lapſum, liberiſque ejus datas quaſdam leges fuiſſe, & certiſſimè conſtat, Noam accepiſſe à Deo talia mandata, quæ univerſum humanum genus obligare debebant. Sicut enim leges à poteſtate temporali latæ tam præſentes cives, quàm eorum pro-

geniem futuram tenent: ita etiam leges eo tempore Adamo & Noæ datæ, (quorum alter tanquam ſtirps & origo generis humani, alter verò ut ſola ſpes ejusdem reparationis conſiderabatur,) non certæ familiæ aut genti, ſed omnibus, quotquot ab his deſcendunt, i. e. univerſis mortalibus datæ cenſentur. Quæ jura quis rectè divina poſitiva univerſalia appellaverit, in quibus pleraque juris naturalis ſcita repetebantur, cum annexione certæ & determinatæ pœnæ, de qua illud rationis dictamen nihil ſtatuit. Ut in rem præſentem eamus, effatum juris naturalis eſt, non occides. Qui contra faxit, dignus ille ſit, ut puniatur. Quæ certè dignitas pœnæ non omnimodam puniendi neceſſitatem infert, aliàs Deo, qui contra edicta juris naturalis facere non poteſt, Caino parricidii pœnam remittere non licuiſſet. Equidem poſt ſcelus perfectum authori continuo conſcientia ſua dictabat, juſtum eſſe, ut pateretur, quod in fratrem ſtatuiſſet, ſed rigorem juſtitiæ divina clementia ob ſingulares cauſas temperavit, & parricidam à pœna temporali abſolutoria liberavit ſententia. Poſtquam verò homines infandis iniquitatibus pollutos cum orbe Deus aquis obruit, & Noa in reſtitutam terram arca ſalutari cum anguſta familia exiiſſet, ne iterum mundus temerè fuſi ſanguinis reus fieret, viſum eſt Deo, juris naturalis interdictum certo ſupplicio munire, ut omnis Sicarius capital eſſet. Hæc interminatio univerſaliſſima eſt, & vi hujus omnes poteſtates publicæ ad perſequendum homicidam obligantur, nec niſi ex graviſſimis & dexterrimè judicatis circumſtantiis hujus

pœnæ gratiam facere poſſunt, niſi ſe iræ divinæ obſtringere,& ſanguinis fuſi crimen cum ipſo authore participare velint. Parilis conditionis fuiſſe putantur interdicta de inceſtis nuptiis, adulteriis & rapina violenta, ut ſcilicet terra purgetur iniquitate, & delinquentes in exemplum aliorum & ipſius flagitii deteſtationem viventium conſortio eximerentur. *Vid. Grot. infr. l. 1. c. 2. theſ. 5.* excepto tamen inceſtu, quæ lex ſuam vim exerere non debuit, niſi poſt multiplicatum humanum genus, quod initio absque fratrum & ſororum copula contingere nequivit, *cit. Grot. l. 2. c. 5. theſ. 13.* Referri huc etiam haud improbabiliter poſſent interdicta de ſcortatione, de ſuffocato & ſanguine: indubio Apoſtolorum conſenſu, qui conſilio habito ſuper quæſtione, an & gentes converſi ad Chriſtum circumcidi debeant, pro negativa deciderunt, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιςρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν, ἀλλὰ ἐπιςεῖλαι αὐτοῖς, τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων, τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος. Act. Apoſt. 15. Quod ſimul argumento eſt, & de quibusdam, de quibus jus naturale nihil conſtituit, generali juſſione Deum edixiſſe. Multo poſt, cum Deus Iſraelitas ex gravi Ægyptiorum ſervitute eduxiſſet, in deſerto eosdem certis ſibi legibus devinxit, ſecundùm quas actiones ſuas & vitam omnem dirigere deberent, quas Moſes deinde ſcriptis comprehenſas poſteritati transmiſit. Sunt verò non ejusdem, ſed trium generum; nimirum leges Ceremoniales, Forenſes, & Morales. Quod Ceremoniales & Forenſes attinet, indubium eſt, ad

ſolos Judæos pertinuiſſe, imò neque converſis ad verum Dei cultum gentibus ex omni parte fuiſſe impoſitas. Moralis verò lex ſive decalogus nihil aliud ferè, quàm ipſa juris naturalis præcepta repetit, & ſemper etiam ante promulgationem Judaicarum legum viguit in Eccleſia Dei, & *nemo hominum ab ejus obligatione exemptus unquam fuit, ſpeciali tamen promulgatione populo Judaico in memoriam fuit revocatus & cuſtodiæ ejus commiſſus, ſed iſte promulgationis modus non tollit obligationem univerſalem. Verba ſunt Dn. Ziegl. in not. ad Grot. l. 1. c. 1. theſ. 16.* Ubi & pauló poſt declarat, in quibus lex moralis ſit abrogata. Scilicet 1. quoad vim & uſum juſtificandi hominem. 2. In credentibus quoad maledictionem, 3. Quoad rigorem exactionis. Illud ſaltem lex moralis præcipuum habere videtur, quod Deum verum veneretur, jus naturæ verò Deum aliquem in commune eſſe dictitet, cum citra revelationem divini verbi impoſſibile ſit ad veri Dei cognitionem penetrare; Inſuper moralis lex interdicta quædam de inceſtu habet, quæ jus naturæ tanquam legitimum fœtum non agnoſcit. *Mirum quàm ſudent*, inquit Grotius *l. 1. c. 2. theſ. 6. ut probent, quæ Evangelio vetantur, ipſo jure naturæ eſſe illicita, ut concubinatum, divortium, matrimonium cum pluribus fœminis.* Addo ego & inceſtum extra lineam aſcendentem. *Conf. l. 2. c. 5. th. 12.* & quæ ibid. notavimus. *Hahn. ad Weſ. de Nupt. n. 4.* Ut verò conſtet, quid legis moralis ſit in ſacra Scriptura, tria hæc hujus legis κρίτηρια à Theologis ponuntur. Quicquid, primò, conſentit

cum

cum notitiis naturalibus; 2. à Moſe atque Prophetis oſtenditur pertinere ad omnes gentes; 3. in novo teſtamento repetitur & præcipitur: illud obligat omnes homines & eſt jus morale.

Rerum divinarum & humanarum.] Rerum divinarum atque humanarum cognitionem opponit hîc Euripides ſcientiæ juris. In Inſtitutionibus verò Juſtinianeis Jurisprudentia definitur *divinarum atque humanarum rerum notitia.* §. *1. de J. & J.* Nimirum ſpectat huc, quod DD. *ad d.* §. *1.* notant, divinas humanasque res etiam ad alias diſciplinas pertinere, ad jurisprudentiam verò eatenus, in quantum in illis juſtum vel injuſtum quæritur, quod Tragicus rectè diſtinxit.

Noſtro ſeculo non deſunt.] Quidam licet tam impiè cum juſtitia univerſali non agant, juri tamen gentium ſtatus controverſiam movent. Decipiuntur autem imprimis ea ratione, quod ille gentium univerſalis conſenſus, qui hactenus cauſa obligandi eſt habitus, nunquam extiterit, ſed ficta ſit & ventoſa ſcriptorum traditio. Nos infrà iis ſatisfaciemus, ubi naturam juris gentium paulò aliter, quàm hactenus factum, explicaturi ſumus.

Nil injuſtum quod utile.] Machiavellus ſuum Principem ejusmodi inſtruit præceptis, quæ relicta omni juſtitia ad utilitatem propriam collimant. *Non può*, inquit, *un ſignore prudente ne debbe obſervare la fede, quando tal obſervantia gli torni contro, & che ſono ſpente le cagioni, che la fecen promettere.* i. e. *Non poteſt neque debet Princeps ſapiens obſervare fidem,*

quando talis obſervantia ipſi nocumento eſt, & præteriere rationes ſtatus, quæ ipſum impellebant ad promittendam fidem. Ex altera parte verò ſunt, qui cum videant, in quantam pravitatem abiere noſtri ſeculi mores, ut planè opus non ſit, tam perverſa ſubminiſtrare præcepta, quæ uſus quotidianus etiam ſine magiſtro docet, in actionibus civilibus præter virtutem, quæ ſibi ipſi præmium & utilitas eſt, ferè nihil attendi volunt, velut recurvantes ex adverſo, quod à ſua rectitudine exiverat, ut in juſtam rediret proceritatem. Rectiùs tamen & civiliùs illi ſentiunt, qui politicam inſtitutionem ſatis plenam eſſe negant, quæ utilitatem cum jure non conjungit, & quaſi connubio ſociat, ita tamen, ut hoc mariti, illa verò uxoris vices ſuſtinens individuo quidem vinculo ſemper ſibi connectantur, at ubi de imperio contendunt, maritale prævaleat. Hoc modo juſtiſſimo temperamento utilitati honeſtas, conſilio jus & actioni decus adjicitur, quæ demum virum civilem omnibus ſuis numeris abſolvere poſſunt. Et quid mihi Catones illi ſimplicem nudamque juſtitiam in ſcenam producunt, tanquam hic mundus, in quo vivimus, non ſatis diu ante Aſtræam in cœlum abire coegerit. Omninò peſſum ire neceſſum eſt eum, qui neſcit quandoque ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα, in quantum ſcilicet ſalva pietate & conſcientia fieri poteſt. Et ſanè etiam mihi ignorare videntur, quem inſtituant. Non enim in ſpiſſis illis & tenebricoſis contemplationibus verſamur, ubi pulvere ſcholaſtico putres fingere & refingere ſine ullo publicæ rei præjudicio poſſumus,

quæcunque lubent. Nobis civitas præ manu eſt, quæ vitam & actiones practicas expectat. Abſurdum itaque erit in hominibus extra Platonis πολίτειαν in Romuli fece viventibus tantam morum ſanctitatem quærere, quæ ſolius virtutis amore benè agere noverit. Sed quemadmodum nemo niſi perditiſſimus ingratis eſt improbus, ſic pauci ſanè ſine emolumento probi & juſti eſſe volunt. Hinc evenit, ut juventutis Principes ſterilem hanc morum probitatem ſpernentes in extremam alteram partem, (tanquam in medio, de quo ipſis nil dictum, ſubſiſtere non detur) ruant, & Machiavellum pro Zenone audiant. Quamvis & ante Machiavellum hujus farinæ præceptores extiterint, quibus utilitas & vafra illa prudentia tanquam unicum Rerumpubl. fulcrum laudabatur. Jam Ciceronis ætate putabatur, *quicquid valdè utile ſit, id fieri honeſtum, licet ante non videretur.* (*a*) *Et ſi Principes juſtitiam ſequi velint, ac ſuum cuiq; reſtituere, quod vi & armis occupaverint, ad caſas & egeſtatem reverſuros.* (*b*) Sic apud Tacit. legimus. *15. Annal. Sua retinere privatæ domus, de alienis certare regiam laudem eſſe.* Multò ante Iſocrates (*c*) ſuo ævo videbat Græciæ civitates, μήτ᾽ ἔχθρας μήθ᾽ ὅρκους μήτ᾽ ἄλλου μηδενὸς φροντιζούσας, πλὴν ὅ, τι ἂν ὑπολάβωσιν ὠφέλιμας αὐταῖς εἶναι, τοῦτο δὲ μόνον στεργούσας, καὶ πᾶσαν τὴν σπουδὴν περὶ τοῦτο ποιουμένας. hoc eſt: *Neque inimicitiarum, neque juramenti, neque alius cujuspiam rei curam agere, præterquam ſi*

(*a*) 3. Offic.
(*b*) 3. de Rep.
(*c*) Orat. πρὸς Φιλιπ. p. m. 305.

quid ipſis utile valde viſum fuerit. Hoc verò ſolum amplecti, & omne ſtudium circa illud impendere. Satis igitur eſt, dummodo Principes in tramite juſti rectique contineamus, licet eundem ſua natura aſperum & confragoſum velut utilitatis ſaburra ſternamus, ut planior fiat ambulantibus. Denique veriſſimum eſt, quod Zieglerus ad *h. l.* notat, id quod utile eſt, potiſſimùm ſe ſub ſpecie juſti commendare, i. e. etiam illi Reges & Principes, in quibus nulla religio, nulla fides, ſemper volunt religioſi, fidei tenaces, imò virtuoſi videri. Ut de Ferdinando Arragoniæ Rege Guicciardinus refert, omnium ſuarum actionum injuſtitiam ſolitum eum velare pallio religionis & pietatis.

Id æquius, quod validius.] Galli ad Romanos, *ſe* ajunt, *in armis jus ferre, & omnia fortium virorum eſſe.* Sic quidam apud Lucianum:

Hæc acies victum factura nocentem eſt.

Remp. ſine injuria geri non poſſe.] In hanc ſententiam etiam perorat Caſſius apud Tacitum. *Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod adverſus ſingulos utilitate publica rependitur.* Certum quidem eſt, ne minimum civium maxima etiam utilitatis cauſa ſine peccato injuria affici poſſe; ſæpiùs tamen ab imperitis actiones ſummarum poteſtatum impiæ & injuſtæ traducuntur, quæ intrinſecè conſideratæ cum omni bonitate morali benè conveniunt. Ut in venatione ſubditis adempta, uſucapione, aliiſque eminentis dominii actibus infrà exempla nobis erunt.

Sæpè dicta excidunt.] Hæc dicta partim

leges

leges civiles inter armorum ſtrepitum non poſſe exaudiri volunt, non verò omne jus à bello excludunt, partim injurias & damna, quæ bellum per accidens comitantur, reſpiciunt, partim verò ſunt hominum ferocium, qui magis, quid ipſis conducat, quàm quid juſtum ſit, quærunt, licet teſtem ſuarum actionum in pectore gerant, & perfecto demum ſcelere magnitudinem ejus intelligant.

Jura ſibi homines.] De jure civili hoc ſatis conſtat, ex eo verò male infertur ad jus naturæ. Cæterum non improbum diſcipulum Carneades in Thom. Hobb. invenit, qui his haud abſimilia monſtra docet, *de quibus vide Ziegl. ad h. l.*

Sed eximium animans.] Incipit hîc Grotius refutare primam Carneadis rationem, quod ſcilicet homo, ut cætera animalia, ad proprium tantummodò feratur commodum, nulla habita proximi ratione. Licèt enim, inquit, verum ſit, hominem eſſe animal, inde tamen non ſequitur, ergo nihil præter animal. Potiùs præcipuum quid homini datum eſt, & quo uno velut Rex & dominus aliis excellit, idque multæ teſtantur actiones, quæ non niſi ſoli humano generi competunt. Inter alia autem homini propria eſt etiam appetitus ſocietatis.

Appetitus ſocietatis.] Politici, quando de Civitate agunt, inquirunt in ejusdem originem, & quomodo primi homines in ſocietatem coivere. Ex quibus multi, lumine Sacræ Scripturæ & vera mundi conditi originis notitiâ deſtituti varias atque ridiculas ſibi cauſas fingunt, quibus homines moti in mutuum ſodalitium conceſſerunt.

runt.

runt. Aliis placet fortuitus concurſus, ut Epicuro, qui quoniam ſemel animo divinam providentiam ejuraverat, & omnia humana crediderat fortùitò volvi, non potuit in hoc argumento ſanioris cerebri eſſe. Ciceroni etiam cum omnibus Poëtis non accedimus, qui Muſicam vel eloquentiam homines ab initio diſperſos coëgiſſe ſcribunt, quaſi hæc omnia non demum poſt civitates conditas in civiliori vita cepiſſe & exculta eſſe ſciremus. Solent hi homines ſectæ ſuæ ſervire, cui extollendæ quaslibet rationes vel cum veritatis diſpendio colligunt. Paulò ad rem propiùs ii accedunt, qui vel indigentiam vel metum, vel hæc duo conjunctim civitates conſtituiſſe dicunt. Hi ſpecioſis & ad nauſeam longis declamationibus perorant, omnem terram non omnium rerum fertilem eſſe, neque ſolum hominem ſibi ipſi ſuppeditare poſſe ea, quæ ad vitam commodè agendam ſufficiunt. Naturam etiam humanam ita corruptam & ad vim pronam eſſe, ut homo ſæpiùs homini inſidiator & lupus extiterit, hinc infirmiores contra graſſatorum ferociam ſibi à conſociatione auxilium quæſiviſſe; Non negamus, multas ex his cauſis civitatibꝰ jam conſtitutis acceſſiſſe, ut verò in univerſum ſtatuamus, originem Rerump. inde unicam petendam, hucusque non potuimus perſuaderi. Potiùs civilem ſocietatem naturæ cum Grotio adſcribimus, quæ nobis omnibus talem appetitum ſocialem implantavit. Scilicet orbe condito eum genus humanum paulatim ſuboriente ſobole excreſceret, *continebat primos parentes conjugalis amor, natos parentum tenerrimus affectus, in-*

de

de familia, qua multitudine ſobolis abundans, & quotidianis auctibus creſcens novas colonias deducebat, donec civitati ſufficeret. Ut doctiſſimè pluribus perſequitur *Cl. Dn. Hornius, de Civit. l. 1. c. 4. th. 4.* In quo capitulo & jam memoratorum opiniones refellit. Quia indigentia in ſeculo adhuc omnibus rebus abundanti exulaverit, & ambitio non ſit antiquior Rep. in qua concepta atque educata eſt. Omnium optimè autem Ariſtoteles hunc naturalem ſtimulum probat ex loquela hominis & juſtitia univerſali. Natura, quæ nihil fruſtra facit, homini facultatem loquendi dedit, hæc inutilis omnino & ſupervacanea eſſet, niſi cum altero poſſet converſari, eidemque quæ conducunt, & quæ nocent, exponere. Item tota juſtitiæ natura in relatione & ordine ad alterum conſiſtit. Quando enim innatum nobis rationis lumen dictitat, ne nos invicem defraudemus aut afficiamus injuria, omnino ſimul declarat, ſocios nobis debere eſſe, quibus tam ſollicitè cavet. His omnibus accedit, quod, quia amicitia ex ſingulari quodam & occulto naturæ inſtinctu profluit, quem morum & animorum ſuavis quædam conſpiratio generare ſolet, fruſtra eſſet ille naturalis amicæ familiaritatis impetus, niſi ſociali appetitu niteretur. Ex his hactenus liquidum eſt, hominem naturâ eſſe animal πολιτικὸν, ſive ſociale, neque verò ut cætera animalia, quæ interdum gregatim eſſe ſolent, Græcis ἀγελαῖα dicta, ſed excellenti modo & ordini Rationis, quam habet, conveniens, & rebus neceſſariis ad vivendum beneque vivendum inſtructum. Quem civilem appeti-

petitum deinde auget atque commendat indigentia & metus,& hoc modo demum rectè explicari poſſunt, quæ ab aliis authoribus de indigentia & metu copiosè diſſeruntur, quaſi dicas cum morum Doctoribus, ſicut ſummum bonum per ſe quidem ſufficiens eſt, aliis tamen fortunæ & corporis bonis redditur opulentius & inſtructius. Sic appetitum naturalem ſocietatis homines ad mutuum amorem cogere,eundem tamen creſcere|& dulciorem fieri ex inopia ſolitaria & inde redundante metu.

Ex principio aliquo intelligente extrinſeco.] Potiùs ex inſtinctu naturali. *Dn.Ziegl. ad h.l.*

Propenſio quædam.] Neque tamen, quicquid boni in infantibus deprehenditur, id continuò contra illorum naturam eſt, ut exiſtimat *Ziegl. ad h.l.* Quin ego dixerim, antequam in infantibus exercitium rationis & uſus προαιρέσεως ſeſe exſerat,illorum actiones neque malas neque bonas rectè vocari poſſe, quia omnino ut actio bona vel mala ſit, moraliter intellige, intellectus & electio quædam tanquam principia humanarum actionum adeſſe debent, neque ſufficit, potentia adeſſe, niſi & actu adſint. Atque ex hoc fundamento videtur mihi etiam defendi poſſe, infidelium liberos , ſi ante adeptum rationis uſum moriantur, omni ſalutis æternæ ſpe non carere ; Culpa enim ſeu paganismus parentum illis imputari non poteſt, ipſi verò nihilo pejores vel natura vel pietate Chriſtianorum infantibus ſunt. Dicat quis, hos baptizatos eſſe, & ita per baptismum à peccato originali ablutos. Reſpon-

deo

deo ego, quid ſi ante conceptionem baptiſmi mortui fuerint? Neque enim talibus Theologi noſtri ſalutem æternam denegant. At parentes Chriſtiani pro puerulis ſuis apud Deum intercedunt? Reſpondeo, aliorũ preces nemini ſalutem æternam conciliant, ex operibus ſuis, non alienis quilibet judicabitur. Sed nolo ego in hanc controverſiam nunc ulteriùs inquirere, quæ magis ad Theologos, quàm me pertinet.

Fons eſt ejus juris] Dn. Ziegl. ad hunc locum exiſtimat, Grotium in ea eſſe opinione, quaſi appetitus ſocietatis ſit fons, ex quo profluat jus naturæ. Verùm quod pace tanti Viri dixerim, mihi equidem non videtur de jure naturali hic agere, quatenus pro lege ſive juſſione accipitur. Ipſe noſter author hæc jura infrà ſollicitè diſtinguit, & hic nullum aliud indigitat, quàm id, quod conveniens eſt naturæ, & appetitui ſociali, ſeu id, *quod naturæ ſocietatis ratione utentium non repugnat, vid. l. 1. c. 1. th. 3.* Et hujus juris fontem ſive etiam normam directricem facit ſocietatis appetitum, ſecundùm quem juſtum & injuſtum examinari debeat, ita ut quod deprehendatur ſocietati humanæ convenire, id oppidò juſtum ſit, quicquid verò eidem repugnet, injuſtum vocetur. Declarant id ulterius ſubjecta exempla, quæ non niſi ad iſtam communionem reſpectum aliquem habent, & confirmat noſter Grotius paulo poſt, quando hæc omnia vera eſſe dicit, licet daretur, quod ſine ſumma impietate dari non poteſt, non eſſe Deum. Jam verò ſi de generalibus juris naturæ præceptis hic tractaretur, ante omnia dicendum id foret, *eſſe Deum,*

juris

juris naturalis præceptum eſſe, quare ſi hæc vera ſunt, quæ modò Grotius dixerat, etiam conceſſo non eſſe Deum, ſequitur, quod ille appetitus, quatenus jam in eſſe ſuo eſt, præcisè Dei exiſtentiam non præſupponat, ſed ſaltem conſervationi ſui generis ſtudeat, & quæcunque deinde ad diſſolvendam ſeu corrumpendam humanam ſocietatem faciunt, hoc conceptu vocabuli injuſta ſint. Ludibrium igitur debet, quicunque dixerit, *dictamina rectæ rationis eſſe univerſalia, & diffundere ſe debere univerſaliter in quævis objecta. At ſatisfieri poſſe huic appetitui, ſi tantum cum una familia aut cum una gente & populo tibi ſocietas fuerit. Deinde & piratas & latrones ſuas cuſtodire ſocietates, pluribusq́ adhuc aliis ejusdem notæ ſociari appetere, qui tamen dictamini naturali, quod honeſtatem inſtillat, non ſatisfaciunt.* Primò enim hic de illis principiis rectæ rationis, quibus jus naturæ nititur, non agimus, ſed ſolùm docemus, quid ſecundùm ingenitum ſocietatis amorem juſtum vel injuſtum ſit, quæ conſideratio toto genere alia eſt. Deinde etiam appetitus hic ſocietatis in abſtracto conſideratus univerſaliſſimus eſt, & nulla gens, utut barbara, in mundo reperietur, quæ non hunc ſtimulum una cum materno lacte imbiberit. Denique neque verum eſt, piratas atque latrones, qui in communione aliqua vivunt, omni jure deſtitutos eſſe. Multo melius Philoſophus his exemplis neceſſarium juris & juſtitiæ uſum docet, quod ne flagitioſorum quidem hominum conſortium ſine juris & recti communicatione ſtare poſſit. Licet enim pa-

rùm

rùm juris naturalis monita cum extraneis diſputent, inter ſe tamen rapinis & omni jurgio boni publici cauſa abſtinent, controverſias vel amicè vel per arbitrum componunt, fugiuntque, quæcunque per diſcordias coalitam malitiam ſolvere videntur.

Alia juris origo eſt.] Prima origo erat appetitus ſocietatis, Alia jam eſt voluntas divina. Nempe ex certiſſimis argumentis & demonſtrationibus indubitatè conſtat, Deum eſſe, qui omnium, quæ condita ſunt, ſummus Dominus atque arbiter eſt, cujusque voluntati omnis creatura ſubjacet; Hoc infinitum Numen, quia hominem cum tali ſocietatis appetitu creavit, ſimul voluiſſe cenſeri debet, juſta eſſe, & ſuæ voluntati conformia, quæ eundem, ut quidem à Deo informatus eſt, conſervant, & injuſta, quæ huic adverſantur, & quibus indiſtinctè poſitis ſocietas humana ſolveretur.

Juris naturæ ſit, ſtare pactis.] Utriusque quidem. Hîc tamẽ iterum Grotius humanum intelligit, ſive ſociabile, quod ſequentia declarant, quia neceſſarius erat inter homines ſe obligandi modus. Nam ἀκύρων γιγνομένων τῶν συνθηκῶν, ἀνῄρεται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων. *Infirmatis pactis tollitur mutuum inter homines commercium.* (a) Et Cicero cenſet, *perfidioſum ac nefarium eſſe fidem frangere, quæ continet vitam.* Qua autem ratione Grotius hoc jus ſociabile jus naturæ vocat? quia ſcilicet naturæ hominis ſociali exactè congruit.

Ab hoc fonte jura civilia fluxerunt.] Non proba-

(a) Ariſtot. Rhetor. ad Theod. 1. c. 15.

probatur hæc genealogia Dn. Zieglero, ipſe verò pejorem ſubſtituit. Omninò Grotii rectè ſe habet, & optimis rationibus defenditur. Illud rurſus in memoriam revocandum eſt, jus naturæ hic Grotium non capere pro lege naturæ, ut ſæpiùs dictum, ſed pro eo, quod ex ſocietatis appetitu reſultat, qui quoniam naturæ humanæ à Deo communicatus eſt, rectè etiam jus, quod eidem correſpondet, naturale dici poteſt. Et hoc modo omninò *juris naturalis mater eſt humana natura*, deinde cùm juſtum in genere etiam includat, ut ſervetur fides data, hactenus *obligatio ex conſenſu à jure naturali vim ſuam habet*. Porrò quando primi mortalium in civitates & ordinem publicum coaluere, neceſſaria ante omnia fuit prudens deliberatio de fine conſequendo, quem perfecta ſocietas nutrit & producit. Hic quoniam in confuſa & agreſti multitudine ſine publico imperio, ad cogendos contumaces idoneo obtineri non poterat, unanimi conſenſu decrevere, ut unus vel plures hac civili dignatione & imperioſa majeſtate armarentur, quorum voluntati & legibus cœteri parere, vitamque iis congruam agere tenerentur. Hoc conſenſu obligationem ſuam in univerſos diffundente optimum quemque & ſapientiſſimum ad tantum faſtigium evexerunt, qui inordinatam plebis licentiam præmiis pœnisque caſtigavit, & leges Reip. convenientes conſcripſit, ad quarum vigorem & vivax imperium cœteri vi ſuæ conventionis obligabantur, obſequioſi pro roſtris laudati publica liberalitate promovebantur ad honores & curam Civitatis; Refractarios

autem judicia & lictorum manus continebant in officio, neque id injuria, cum ſibiipſis hanc conditionem fecerint. Paulatim deinceps cum ſe alii adeò ordinatæ ſocietati aggregaſſent, vel expreſſo conſenſu in placita Civitatis ivere, vel *tacitè ex negotii natura promiſiſſe debebant intelligi, ſecuturos ſe id, quod aut cætus pars major, aut hi, quibus delata poteſtas erat, conſtituiſſent.* Ex quibus nunc manifeſtiſſimum fit, cur *juris civilis mater dicitur obligatio ex conſenſu.* Licet enim ſecundùm ſuam efficacem ad obligandum originem ſit omne jus civile ab imperio, quod ſummis poteſtatibus à Deo immediatè circumfunditur, ſuo tamen modo etiam dici poteſt, eſſe ex obligatione ex conſenſu, quia hic conſenſus velut inſtrumentum concurrebat ad eligendum eum, quem deinde Deus felici purpura induit. Quando itaque Zieglero non placet, quod Grotius *jus civile filiam faciat obligationis ex conſenſu, cùm omne jus civile non minùs mater ſit obligationis, ſed civilis, quemadmodum jus naturale mater eſt obligationis naturalis*; reponimus, quæſtionem non eſſe, cujus mater jus civile ſit, ſed quæ ſit juris civilis mater. Equidem jus civile obligationis civilis mater eſt, ſed non illius, de qua loquitur Grotius, quæque futuros in Rep. cives obligat ordini civili, hæc enim obligatio jus civile præcedit, & eſt ejus quaſi præparatoria. Per hanc autem Rep. conſtituta, legibusque inſtructa, ſequitur ex legibus alia obligatio, quam imperium ſuperioris producit, & quæ ſuperiori quodammodo affinis eſt, ex eaque neceſſariò profluit. Quamobrem non

ſequitur, *quia jus civile rectè juri naturali adjungitur, præſertim cùm ei ut plurimum adſiſtat, & perpetuum ad illud habeat reſpectum*, ideò etiam immediatè ex natura humana oritur. Et non video, quomodo ſtante hac ſententia, quod jus civile producatur ex humana natura, non incidamus demum in illum graviſſimum errorem, qui imperium naturale, à ſaniori Philoſophia dudum proſcriptum, inverecunda audacia Rebusp. obtrudat.

Occaſionem dedit utilitas.] Quanta utilitas & abundans omnis felicitatis copia ex rectè inſtitutis Rebusp. in univerſos & ſingulos velut ex ſufficientiſſimo fonte aut cornu quodam copiæ ſe diffundat, ille non ignoravit, cui vita civilis eſt κοινωνία τέλειος, ἤδη πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας. γινομένη τοῦ ζῆν ἕνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν, *perfecta ſocietas, omnis ſufficientiæ abundans. Quæ cepit quidem, ut vivatur, continuat verò, ut vivatur feliciter.* Cum nobis mortalibus ita comparatum eſt, ut nihil æquè quàm vitam noſtram, & quæ ad illam ſuaviter agendam faciunt, amemus. Qui benevolens ſui affectus ex natura omnis animalis prodit, ut ſtudeat ſuæ conſervationi, & corruptionem minantia averſetur. Imprimis verò in homine talis amor ſui individui conſpicuus eſt, qui ſimplicem naturæ inſtinctum ratione informat, magisque miſeriam omnis rei cognoſcere poteſt, quæ ad interitum vergit. Nunc quoniam corruptiſſima noſtra indoles ſingulis talem vivendi ſecuritatem non pollicetur, quæ cuilibet ex voto eſt, ſed ſine efficaciore remedio in illos Cyclopum mores

abire-

abiremus, ubi οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει, & peſſimo loco imbecilliorum res eſſent, qui ferocium graſſatorum impotenti libidini expoſiti miſerrimam vitam ducerent, ratio tandem appetitu ſociali inſtigante & neceſſitate cogente ab hominibus inventa eſt, quæ naturæ pravitatem inſtitutione corrigeret, & degenerem morum improbitatem præſentiori talionis aut ſuppliciorum metu vel contineret, vel ad ſaniores cogitationes deduceret. Quando itaque in ampliorem numerum genus humanum excrevit, quàm ut familiarum inſtituto conveniret, Civitas tandem ἐκ πλειόνων κωμῶν (*a*) orta eſt, quæ ſaluberrimo ordine inſtructa non ſolùm omnis abundantiæ ad uſus quotidianos refertiſſima erat, ſed & potentiores cum infirmioribus ita conciliavit, ut quisque jus ſuum absque manuaria illa & impari ferocitate competente modo poſſet conſequi, quod absque civili ordine non licuit ſperare, quoniam, ut ait Ariſtoteles, (*b*) δικαιοσύνη πολιτικόν. ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν. ἡ δὲ δίκη τοῦ δικαίου κρίσις. i. e. *Juſtitia eſt quiddam civile*, (quod ſc. in ordinatis Rebusp. non in ἀναρχίᾳ invenitur) *jus enim eſt ordo civilis ſocietatis, jus autem nihil aliud quàm juſti dijudicatio.* Sola hæc conſequendi juris ratio adeò apud Ciceronem (*c*) invaluit, ut ſcribere non ſit veritus, *fruendæ juſtitiæ cauſa olim benè moratos Reges conſtitutos:* & ubique Philoſophi inculcant, extra civile regimen neceſſe fore, ut vitam ferarum ageremus,

 imò

(*a*) Ariſt. 1. Polit. 2.
(*b*) 1. Polit. 2.
(*c*) 11. Offic.

imò tanto ipſis feris feriores, quando ſine juſtitia & legibus ratione non niſi ad injurias & violentiam abutimur. Princeps Philoſophiæ (*a*) iterum, τὸ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, inquit, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων, i.e. *imperare & parere non ſolùm eſt ex iis, quæ per ſe neceſſaria ſunt, ſed & quæ maximè utilia:* quoniam *ſine imperio neque domus ulla, neque Civitas nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis nec ipſe mundus poteſt.*(*b*) Itaque ut rurſus Ariſtotelis (*c*) verba mea faciam, ὁ πρῶτος συστήσαν μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος. ὥσπερ γὰρ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων. χαλεποτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα, ὁ δ' ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται, οἷς ἐπὶ τ' ἀναντία ἐστὶ χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον. hoc eſt. *Qui primus conſtituit,* (ſocietatem ſcilicet civilem) *author factus maximorum bonorum eſt. Quemadmodum enim omnium animalium perfectum optimum eſt homo, ſic absque lege & jure omnium peſſimum. Periculoſiſſima enim maximè eſt injuria, quæ armis utitur, homo verò in armis naſcitur, quibus abuti maximè poſſumus. Quare ſceleratiſſimum feriſſimumq; absque virtute, & ad venerem luxumq; deterrimum animal homo eſt.*

Utilitatem aliquam ſpectare ſolent.] An ſui ipſius? Omninò. Præcipuè tamen omnium. Etenim id legiſlatori decorum eſt, cùm à Philo-ſophis

(*a*) 1. Polit. 3.
(*b*) Cicer. 3. Offic.
(*c*) 1. Polit. 2.

Digitized b

ſophis hoc uno Caractere à Tyranno diſtinguatur: quod ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων. *Tyrannus ad propriam utilitatem feratur, Rex verò ad ſubditorum.* (*a*) Rationem quærenti dare poteſt Xenophon, (*b*) quoniam ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα αὐτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ ἑλόμενοι διὰ τούτου εὖ πράττωσι, *Rex eligitur, non ut ſibi ipſi benè faciat, ſed ut eligentes per hunc ſe rectè habeant.* Quicunque igitur ad Reip. clavam admoveris, cogitato, *Civium non ſervitutem tibi traditam, ſed tutelam, neque Remp. tuam eſſe, ſed tu Reip.* (*c*) Hoc non ſolùm Principi magnificum & decorum, ſed & utile eſt. *Firmiſſimum enim id eſt imperium, quo obedientes gaudent, & illius demum Principis magnitudo ſtabilis fundataq; eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe quàm pro ſe ſciunt.* (*d*) Ille ſanè Princeps non poteſt non omnibus civilis felicitatis bonis cumulari, qui ſemel ſibi ſubditorum ſuorum amorem conciliavit, amorem dico, qui extra metum ſervilem, ex quo odium, & contemptum poſitus civium ſuorum animos benevolo quodam & religioſo affectu adſtringit. Hi tales *objicient ſe mucronibus inſidiantium, & ſe ſuaq; jactabunt, quacunq; deſideraverit impetrantis ſalus.* (*e*)

Ex conſenſu jura quadam.] Intelligit jus gentium, de quo hucusque conſtans fuit inter noſtros DD. opinio, vim ſuam obligandi ex conſenſu

(*a*) Ariſtot. 8. Pol. 10.
(*b*) In memor. Socr. l. 3.
(*c*) Senec. de Clem.
(*d*) Liv. l. 6.
(*e*) Senec. de Clem.

ſenſu cepiſſe. Verùm ille conſenſus, qui in omnium ore eſt, hactenus probari non potuit. Nos lectorem remittimus ad ea, quæ infr. *l. 1. c. 1.* hac de re ſcribimus.

Malè autem à Carneade.] Reſpondet jam ad aliud Carneadis argumentum. Negaverat enim ille dari aliquam juſtitiam, quod homo ut cætera animalia utilitatibus tantùm ſuis ſtudeat. Aut, inquit, ſi tamen aliqua eſt, ea ſanè *ſumma eſt ſtultitia, quoniam ſibi nocet, aliis commodis conſulens.* Reponit Grotius per inductionem. Ipſe Carneades fatetur in Civitate civem jus civile ſequentem non eſſe ſtultum, etiamſi aliquando hoc adeò utile ipſi non ſit. Sic nec populus ſtultus eſt, qui ex obveniente utilitate ingenitam honeſtatem & communia genitum jura non æſtimat. Sed nihil, niſi quod juſtum eſt, utile putat, non quod utile, juſtum.

Tum verò.] Alia hæc eſt reſponſio. Naturam noſtram rectæ rationi conformem ducem ſequi, id ſapientis eſt, non ſtulti.

Jura inventa metu.] De jure civili hoc fateri adeò abſurdum non eſt. *Ideo enim leges in facta conſtituuntur, quia futura in incerto ſunt, & ſic à majoribus inſtitutum, ut ſi anteiſſent delicta, pœna ſequerentur.* (a) Apud Livium (b) etiam Cato cenſuit: *Ante morbos debere cognitos eſſe, quàm remedia eorum, & cupiditates prius natas, quàm leges, quæ iis modum facerent.*

Jus eſſe id, quod validiori placuit.] Nam &

(a) Tac. 3. Ann. 69.
(b) L. 34.

& in ſequius accipi poteſt, quomodo apud Plutarchum aliquis victricem enſem quatiens, ὁ ταύτης κρατῶν, inquit, βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται. *Qui hoc* (enſe ſc.) *potior eſt, optimè de finibus diſputat.* Et apud Tacitum (*a*) Tencterorum Legatus ſatis ferociter minatur, *quomodo lucem diemq́ omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris naturam aperuiſſe.*

Ὁ μὲν βίην.] Sic Themiſtocles ad Andrios ſuper pecunia legatus duos Deos ſecum habere comites dixit, πειθὼ καὶ βίαν. *Suadam & vim.*

Conſcientiæ.] Magna in utramque partem vis eſt conſcientiæ. Bonis quidem ſolatio, malis autem terrori. *Nam animus impurus Diis hominibusq́ infeſtus neq́ vigiliis neq́ quietibus ſedari poteſt, ita conſcientia mentem excitam vaſtat.* (*b*) Veriſſimum eſt Græcorum adagium, ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει. *Conſcientia animum ferit.*

Proborum conſenſus.] Audiamus Iſocratis Archidamum. (*c*) Ἐγὼ δὲ, inquit, περὶ μὲν τῶν ἄλλων ὁμολογῶ τούτοις. ὅπως δὲ τοῦ δικαίου χρὴ ποιεῖσθαί τι προυργιαίτερον τὸ συμφέρον, οὐδεὶς ἂν μελετῶν πείσειεν. ὁρῶ γὰρ καὶ τοὺς νόμους ἕνεκα τούτου κειμένους, καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς καλούς τε κἀγαθοὺς ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμουμένους, καὶ τὰς πόλεις τὰς εὖ καὶ φιλοτίμως πολιτευομένας περὶ τοῦτο μάλιστα σπουδαζούσας, καὶ τοὺς πολέμους τοὺς προγεγενημένους οὐ κατὰ τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ δίκαιας τέλος ἅπαντας εἰληφότας. ὅλως δὲ τὸν βίον τὸν τῶν ἀνθρώπων διὰ μὲν κακίας ἀπολλύμενον, δι'

(*a*) 4. Hiſtor. 64.
(*b*) Salluſt. Catil.
(*c*) P. m. 387.

ἀρετὴν δὲ σωζόμενον, ὥςʼ ἐκ ἀθυμεῖν δεῖ τὰς ὑπὲρ τῶν δικαίων κινδυνεύειν μέλλοντας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰς ὑβρίζοντας, καὶ τὰς τὰς εὐτυχίας μὴ μετρίως φέρειν ἐπιςαμένας, h. e. *Ego verò in aliis quidem conſentio illis. Utilitatem verò anteponendam eſſe ei, quod juſtum eſt, nemo ſanè prudens dixerit. Video enim & leges hujus cauſa conſtitutas eſſe, & viros bonos de hoc maximè nobili æmulatione contendere, & Civitates benè ordinatas ad iſtud ipſum omni ſtudio anniti, & bella ſuperiora non tam fiducia virium quàm juſtitia & æquitate feliciter confecta; breviter, vitam humanam virtute ſervatam improbitate periiſſe, ut nullo modo animum deſpondere illi debeant, qui juſtitiæ cauſa periclitaturi ſunt, ſed multò magis hi, qui ad injurias proni felicitatem mediocriter ferre neſciunt.* Et pauló poſt. Ἐγὼ δὲ μεγίςην ἡγᾶμαι συμμαχίαν εἶναι καὶ βεβαιοτάτην, τὸ τὰ δίκαια πράττειν, εἰκὸς γὰρ καὶ τὴν τῶν θεῶν εὔνοιαν ἔσεσθαι μετὰ τέτων, εἴπερ χρὴ περὶ τῶν μελλόντων τεκμαίρεσθαι τοῖς ἤδη γεγενομένοις. *Ego autem exiſtimo ſocietatem optimam certiſſimamq; in bello eſſe, ſi juſta feceris. Veriſimile enim eſt, Deum quoque tibi propitium fore, ſiquidem decet de futuris ex præteritis ominari.*

In populo aut populi rectore.] Id quod ſæpius Civibus ſuis objicit Iſocrates, in celeberrima illa Oratione περὶ εἰρήνης. (a) ἢν γὰρ ταῦτα, inquit, καὶ τὰ τοιαῦτα διεξίητε πρὸς ὑμᾶς αὐτὰς, εὑρήσετε τὴν μὲν ἀκολασίαν καὶ τὴν ὕβριν τῶν κακῶν αἰτίαν γιγνομένην, τὴν δὲ σωφροσύνην τῶν ἀγαθῶν, ἣν ὑμεῖς ἐπὶ μὲν τῶν ἰδίων ἐπαινεῖτε, καὶ νομίζετε, τὰς ταύτῃ χρωμένας

(a) P. m. 370.

Digitized by Google

τους ἀσφαλέστατα ζῆν, καὶ βελτίους εἶναι τῶν πολίτων, τὸ δὲ κοινὸς ὑμῶν οὐκ οἴεσθε δεῖν τοιοῦτο παρασκευάζειν. καίτοι προσήκει τὰς ἀρετὰς ἀσκεῖν, καὶ τὰς κακίας φεύγειν καὶ πολὺ μᾶλλον ταῖς πόλεσιν, ἢ τοῖς ἰδιώταις. Ἀνὴρ μὲν γὰρ ἀσεβὴς καὶ πονηρὸς, τυχὸν ἂν φθάσειε τελευτήσαι, πρὶν δοῦναι δίκην τῶν ἡμαρτημένων: αἱ δὲ πόλεις διὰ τὴν ἀθανασίαν ὑπομένουσι καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίας. hoc eſt. *Quod ſi enim hæc & his ſimilia vobiſcum rectè æſtimaveritis, invenietis, intemperantiam & injurias malorum omnium eſſe cauſas. Sobrietatem verò bonorum. Quam vos quidem in privatis hominibus laude multa proſequimini, & cenſetis eos feliciſſimè vivere, qui illa utuntur, optimosq́ omninò civium eſſe. Publicum verò bonum non putatis oportere idem agere? At decet colere virtutes, vitiaq́ fugere non tam privatos quàm civitates. Vir enim impius fato priùs ſuo fungi poteſt, quàm delictorum pœnas dederit, Civitatibus autem, quæ immortales ſunt, Deorum hominumq́ ſupplicia ſemper manent.*

In jure nihil ſpectant niſi utilitatem.] Neſcio an hoc obiter notem, quid in mentem venerit Weſenbecio, (*a*) ut tam mirabilem & inauditam inter jus publicum & privatum differentiam fecerit: *quòd in illo non tam inſpiciatur, quid receptum ſit jure gentium aut legibus, quàm quid neceſſitas aut uſus Reip. poſtulet, hoc verò æquitate naturali & civili niti oporteat, alioquin pro injuſto & inhoneſto habebitur.* Quaſi verò ullum jus in æquitate & honeſtate fundari non debeat, cùm nec aliter quidem, niſi hone-

(*a*) De pact. n. 4.

honeſtum ſit, obligare poſſit. Et publicas poteſtates adeò omnis æqui & boni contemnentes eſſe non decet, ut jus publicum ad propriam utilitatem ſepoſita omni honeſtatis cura examinare velint. Quod ſi cum honeſtate benè congruit, tunc ſanè nihil prohibet, imò neceſſarium eſt, publicæ rei emolumentum reſpicere. Verùm & in jure privato juſtitiæ utilitas adjungenda eſt, cùm omnis ſocietas boni alicujus & commodi fruendi cauſa contrahatur.

Omnia incerta eſſe.] Juſtitiâ enim, quæ tota in abſtinentia alieni poſita eſt, ſublatâ, confuſio ſequeretur omnium rerum, nec ampliùs meum & tuum dignoſci poterit.

Memorabili latronum exemplo.] Latrones, qui adverſus omnes hoſtile odium exercent, inter ſe tamen aliquam juris & juſtitiæ ſpeciem conſervant. Partiuntur fideliſſimè ex lege conventionis acquiſita per ſcelus, cuique ſuum habere permittunt, & ei, quem velut caput atque rectorem flagitioſæ ſocietatis fecere, omnes parere cupiunt. Si de re quapiam diſcrimen oritur, vel amicâ compoſitione ſopiunt, vel ad arbitrum & quaſi Magiſtratum ſui ordinis deferunt, ſtantque ſententiæ, quam cognita cauſa pro uno aut altero pronunciavit. Secus, ſi illas injurias, quibus exteros afficiunt, etiam inter ſe uſurparent, brevi eorum communio magno quidem omnium bonorum gaudio diſſolveretur.

Fœda ne patria quidem cauſa.] Pernitioſa itaque eſt Machiavelli doctrina, quando Principi ſuo ſpeciem magis aliquam & ſuperficiem virtutis, quàm ipſam virtutem commendat, quæ

fucata probitas ita ſe habere debeat, ne homines facilè in interiora penetrare queant, ſed falſa imagine decepti eò faciliùs, ſi opus fuerit, tibi prædæ ſint. Quòd ſi enim perfidiæ non mediocre pretium eſt, fidem putat oportere utilitati cedere, quia illius inane nomen hujus præſens efficacia facilè obſorbere poteſt. Adducit verò (*a*) probandæ ſententiæ veterum Philoſophorum fabulam, qui Achillum multosq; alios juventutis Principes Chironis Centauri hominis & equi formam æqualiter participantis curæ & diſciplinæ commiſſos eſſe tradunt; inſigni documento & hominis & beſtiæ naturam induere illum oportere, qui Reip. feliciter præeſſe vult. Verùm enim verò Deus, qui intimus pectorum noſtrorum ſcrutator eſt, tam degenerem ſapientiam publico damnavit proclamate, & ſæpius juſtiſſimo judicio deſtituit eventu. Legimus paſſim in hiſtoriis, ipſam non raró aſtutiam in eos incidiſſe laqueos, quos aliis ad lapſum ſtruxerat. Ludovicus Sforza, Mediolani Dux, Italiam ad nutum ſuum vel arma capere vel deponere ſibi blandiebatur, dum Carol. VIII. Galliæ Regem in Italiam ſuis auſpiciis vocatum aliorum auxiliis inde rurſus ejecerat. Verùm non multò poſt mutato cum carcere imperio ſervitutem & vitam ſimul exuit. Ille etiam omnis perfidiæ compendium, ſedisque Romanæ incomparabile opprobrium, Alexander VI. cùm ſe jam extra inconſtantiam fortunæ, imò ſupra ipſam felicitatem poſitum crederet, ecce tibi repente lethali hauſtu, quem inſonti hoſpiti præparaverat, æſtuantem truculenta

(*a*) Del Princ. c. 18.

lenta conſilia cum ſceleratiſſima anima efflare. Æterno ære digniſſimis verbis delitium meum Barclajus mentibus noſtris Dei providentiam inſtillat. *Sæpè divinitatis*, inquit, *opera hæc ſunt, ut furias in ipſo jam ſucceſſu ſecuras ſubita ultio corripiat, ne vel unquam improbis timor, vel ſpes abſit calamitoſæ virtuti.*

Militari fortitudini juſtitiam antepoſuit.] Oritur inter viros doctos quæſtio, utra virtus, togata an ſagata, ſit præſtantior? aut cujus uſus inCivitate ſit magis neceſſarius? Sanè admodum difficile eſt, rem ſcholaſticis diſtinctionibus expedire, cùm videatur ita unum alteri connexum, ut neutrum ſeparatim ſtare poſſit. Nam & Ariſtoteles prudenter obſervavit, maneat civitas vel non maneat, in ejus poteſtate ſitum eſſe, cui arma tractandi facultas eſt. *Et militarem prudentiam ante omnia neceſſariam Principi* Lipſius (*a*) aſſeruit, *adeò ut ſine ea vix Princeps, quomodo enim aliter ſe tueatur, ſua ac ſuos.* In alteram verò partem citatur illud apud Ciceronem, (*b*) *juſtitiæ fruendæ cauſa olim benè moratos Reges conſtitutos & tantam eſſe juſtitiæ vim, ut ne ii quidem, qui ſcelere aut maleficio paſcuntur, poſſint ſine ulla particula juſtitiæ vivere.* Quibus adſtipulatur Xenophon, (*c*) dum ſcribit, Ἐγὼ δὲ ὐδὲν νομίζω ἀνδρὶ, ἄλλως δὲ καὶ ἄρχοντι κάλλιον εἶναι κλῆμα, ὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. Pro conciliandis tam diverſis opinionibus notandum eſt, univerſale Reip. regimen, quod in omnes

(*a*) V. Polit.
(*b*) 2. Off.
(*c*) De Exped. Cyr. l. 7.

omnes & ſingulos ſe extendit, in duobus potiſſimum functionibus occupatum eſſe, tum quæ in Civitate, tum quæ extra eam diſponit. In civitate ordinat univerſaliter divina & humana; Ad divina pertinent cultus ferè religionis, & in externis quædam libera diſpoſitio, Academiarum & Scholarum inſtitutio, & cætera; Ad humana verò leges illæ & proviſiones generales, quæ magis totam univerſitatem quàm ſingulorum commodum reſpicere videntur. Extra civitatem negotia vel pacifico vel hoſtili animo expediuntur, quo pertinet belli pacisque arbitrium, induciarum & fœderum fides. Quæ itaque in noſtræ Civitatis limitibus cum civibus nobis res eſt, his ſine dubio leges & jura ſufficiunt. Neque ad rem facit, quod interdum tam fortis ſeditioſorum manus conſpiret, ut ſi rei peragi debeant, armis vincendi ſint; Rarò enim hoc & plerunque in corruptis Rebusp. uſu venire ſolet, ubi bonum noxiumque pari incertitudine fluctuat. At verò extranei civilia jura parum ſuſpiciunt, ideoque contra eos fortioribus remediis utendum eſt, qui morali honeſtate & communi gentium jure inſuper habito *nunquam deſunt alienæ libertatis raptores lupi.* Et quin in hac parte armata prudentia ocioſas caſuum juris diſceptationes longè antecedat, quotidianus uſus, & omnium hiſtoriarum concors lectio me dubitare non ſinit. Δυοῖν γὰρ ὄντων, δι᾽ ὧν σύζεται πολίτευμα πᾶν, τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμονοίας. (*a*) Alterum Cicero (*b*) adeò extollit, ut exiſtimet, *virtutem milita-*

(*a*) Polyb.
(*b*) Pro Muren.

militarem cæteris omnibus præſtare, quoniam *patria, libertas, cives atque adeò ipſi Reges latent in tutela ac præſidio bellicæ virtutis.* (*a*) Equidem video Ludwel. (*b*) pro legibus pronunciantem, *tum quod hæ abſolutè ſint neceſſariæ, tum quod arma quoque & bella ad pacem tanquam finem præſtantiorem tendant.* Sed vellem firmioribus argumentis oſtendiſſet, cur ad totam civilis vitæ machinam rectè promovendam magis abſolutè leges neceſſariæ ſint, quàm bellica virtus. Si enim hoc vult, quod ne momento quidem ſine uſu legum Resp. gubernari poſſit, parata eſt reſponſio, hoc reſpectu ad cives habito ſaltem verum eſſe. In extraneos verò Reges gentesque leges noſtræ exiguam aut ſanè nullam omninò vim exerere valent, quare nec quoad omnia civilia munia abſolutè leges neceſſariæ erunt, quia neceſſariæ non ſunt ad ea, quæ gerimus cum exteris; Et profectò quàm abſolutè neceſſariæ ſunt leges in pace & inter cives, tam abſolutè neceſſarius eſt Martialis vigor in bello & inter hoſtes. Nec continuò ſequitur, bellum pacis cauſa ſuſcipiendum eſt, ergo etiam leges ſunt præſtantiores armis. Quamvis enim in pace jura juſtitiæque partes ſuperiores ſint, neque tamen ideò pax jus erit, neque ulla conſequentia inde deduci poterit. Ideoque utrumque æquè abſolutè neceſſarium, æquè eximium, & neutrum altero præſtantius eſſe ſtatuimus.

Non minore religione.] Add. h. Dn. Ziegl. Non puto tamen *victores etiam cum damno rerum*

(*a*) Lipſ. V. Polit.
(*b*) Diſſert. Inſt. 1. theſ. 1.

rum fortunæ acceptare transactionis conditiones teneri, ſiquidem bellum juſtum gerunt, quod omninò præſupponendum eſt: quo caſu ſalvâ conſcientiâ usque ad pleniſſimam ſatisfactionem ſibi jus dicere poterit, qui Superior eſt. Imputet enim ſibi adverſa pars, quod primum injurias inferendo, poſt juſtitiam denegando in has neceſſitates ſe præcipitaverit. Ipſe Zieglerus infrà multò ampliorem vindictam concedit, ut etiam ex juſto timore victor ſibi ultra debiti quoque modum cautionem exigere poſſit: de quo ſuo loco videbimus.

Rarò eum ſoſpitem redire.] Prudenter Grotius nimis rigidam Euripidis interminationem vocabulo *rarò* temperavit; ita verò cenſuit Poëta,

ὐδεὶς ςρατεύσας ἄδικα σῶς ἦλθεν πάλιν;

qua limitatione intelligenda etiam ſunt, quæ paulò ſuprà ex Iſocrate adduximus, ad annotationem verborum, *Proborum conſenſus.*

Proſperi ſucceſſus.] Sæpiſſime eventus juſtiſſimæ cauſæ non correſpondent, quoniam in rebus & actionibus moralibus multiplex varietas & aberrantia occurrere poteſt, quæ ſperatos ſucceſſus impediunt. Neque enim in his contingentibus certitudinem mathematicam invenies.

Ad amicitias conciliandas.] Nullum ferè inter Europęas poteſtates bellum geritur, ubi non ingenti ſcriptorum acie utraque pars velut præludium belli faciendo ſuam juſtitiæ cauſam agit, antequam ad apertas injurias meditata violentia erumpat, aut verò ſi jam eruperit, quin iisdem

ſcriptis facti invidiam excuſare ſoleat, nullo alio fine, quàm quod quilibet ſuam conſcientiam aliis approbare, & exinde communem auram captare velint. Illi quoque, qui palam magnorum latronum more agere putantur, omnem lapidem movent, quo ſuis improbis cupiditatibus ſanctiſſimæ juſtitiæ velo fucum faciant. Idque diligenter negotia orbis Chriſtiani obſervantem latere non poteſt. Etenim ut rectè judicat Grotius, *ad amicitias conciliandas multum valet opinio de bello non temerè nec injuſtè ſuſcepto, pieq́ geſto, quia nemo iis ſe facilè adjungit, quibus jus, fas, fidem, vilia putat.*

Vel barbaris gentibus pudendam.] Pleni ſunt querelis omnium bonorum libri de hac luxuriantis militiæ licentia, ut actum agere videri poſſem, ſi copioſos Commentarios facerem. *Vid. Lipſ. 5. Polit. 8. & Guicciard. l. 6.* Annotat etiam Machiavellus *in Diſcurſ. ſupr. Liv. l. 2. c. 9.* ſolitam hodiernis Principibus calliditatem eludendi conventiones & fœdera, quibus ſibi invicem obligantur. *Perche ſe io voglio,* inquit, *fare guerra con un Principe, & infra noi ſiano fermi capitoli per un gran tempo oſſervati, con altra juſtificatione & con altro colore aſſalterò io un ſuo amico, che lui proprio, ſapendo maſſime, che nello aſſaltare lo amico o é ſi riſentirà, & jo harò lo intento mio di fargli guerra, o non ſi riſentendo ſi ſcoprirà la debolezza o la infedelità ſua, di non diffendere un ſuo raccommadato, & l'una & l'altra di queſte due coſe è per torgli reputatione & per fare piu facilè i diſegni miei.* i. e. *Quotieſcunque mihi impetus eſt bellum inferre*

ferre Principi, cum quo mihi jam à multis retro annis amicitia eſt, ſub colore alio amicum ejus potiùs quàm ipſum bello petam, hac certa fiducia, illum amici ſui defenſionem ſuſcepturum, & habebo, quod volo. Quod ſi verò omiſſa amici defenſione quieverit, perfidiæ reus imbecillitatem ſuam ſimul prodit, quod noluerit aut non potuerit defendere eum, qui in ipſius clientela eſt. Utrumq; autem intentionem meam cum detrimento auctoritatis Principis facilitare poteſt.

Adjuvare volui.] Quantam lucem & maſculum robur jurisprudentia Romana ex principiis juris naturæ & gentium rectè intellectis capiat, dici non poteſt. Adeò ut in vaſtiſſimo juris oceano ubique eum hallucinari oporteat, qui tam fideli manuductione deſtitutus eſt. Omnes enim civiles leges ad hanc bonitatem moralem ceu lydium quendam lapidem ſeveriſſimè probari debent, id quod qua ratione præſtare is poteſt, cum quo extra Digeſta & Codicem finium regundorum agitur? Ego ſanè nunquam abſolutum Jureconſultum exiſtimaverim, qui informem juridicarum quæſtionum farraginem in foro turpiter ſæpius agitatarum, ad ſcrupulum enumerans & qualicunque pretio doctoralem dignitatem emercans in civium diſſidiis ſuam voluptatem & divitias quærit. Vipereum hoc genus non niſi fovendis litibus in Rep. natum, & communi calamitate pingue ad Garamandas & Indos relegandum eſſet, ſi civitates à continuis vexationibus tandem reſpirare vellent. Abſit tamen, ô abſit, ut ego quippiam divi-

næ Jurisprudentiæ detractum velim: ignarus equidem non ſum, quàm neceſſaria juris & juſtitiæ adminiſtratio in Rep. ſit. Verùm Jureconſultum, qui immotam juris naturæ regulam ex principiis connatis & inde orientibus concluſis ſecundum affectus & attributa ritè noverit explicare, deinde jurium cum externis gentibus communium haud perfunctoriam ſibi ſcientiam comparavit, denique etiam ſuæ civitatis leges atque inſtituta probè callet, nec tam ſuæ familiæ quàm omnium ſaluti conſultum cupit, omni laude atque fauſtiſſimis acclamationibus proſequimur. Verùm alios declamatores & circumforaneos, qui jejuna ſuarum legum recitatione non poſſunt non Prætoris alicujus indignationem incurrere, ne quidem umbratilis perfecti JCti ſuſpicio onerare debet. Cùm igitur notitiæ naturalis & gentium juris genuinæ jurisprudentiæ unica principia ſint, meritò Grotius præclaro hoc opere tam illuſtrem ſcientiam adjuvare voluiſſe dicitur.

Ad gratiam conſulentium.] Ineptiunt omnes, quicunque jus naturale ex JCtorum infinitis conſiliis eruere volunt. Potiùs tam gratioſa opera ad moralem bonitatem judicari debent. *Ziegl.h.*

Tam.] Principia quidem naturalia certiſſima ſunt, ſed an ſemper talia in probationibus adhibeat Grotius, vix quiſquam dicet. De privata vindicta & mendacio, quæ *Dn. Ziegl.* objicit, ſuis locis videbimus.

Per ſe patent.] Haud raro tamen accidit, ut noſter intellectus prava educatione & peſſimis

mis aliorum exemplis longa conſuetudine adultis præoccupatus lucem horum principiorum caligantibus oculis non ſatis aſpicere poſſit. *Ziegl. ad h. l.*

Ad cauſam univerſalem.] Non tamen continuò Romanorum aut Græcorum ſcriptorum in ſui ſeculi moribus conſenſus cauſam aliquam univerſalem indicare debet. Siquidem iſti populi haud longa terrarum intercapedine à ſe invicem diſcreti ex perpetuo commerciorum uſu, belli pacisque publicis negotiis & vitæ quadam atque morum convenientia facilè in quasdam conditiones tacito conſenſu transire potuerunt, quæ tamen nec univerſale gentium jus arguunt, nec alias gentes obligant, niſi in quantum & ab iis talia recepta ſunt.

Quod enim ex certis principiis.] Concedi hoc Grotio non debet; Jus enim gentium, quod propriè & ſtrictè tale eſt, non minùs quàm jus naturæ, ex certiſſimis principiis certa argumentatione deduci poteſt, cùm nihil aliud ſit, quàm quædam concluſiones ex principiis naturalibus deductæ, & ſocietati civili applicatæ. Suo modo intellectum, veriſſimum eſt, quod quidam vir illuſtris in hoc argumento ſcripſit. *Quatenus lex naturæ refertur ad naturam rationalem per ſe conſideratam, communiter ſolet appellari jus naturale, quatenus autem refertur ad naturam rationalem in ſocietate civili & Rep. conſtitutam, JUS GENTIUM vocatur.* Nos quoque iterati promiſſi memores pleniùs infrà rem diſcutiemus. Solent tamen interdum inter populos aliquos ob mutuas commoditates

jura quædam conſenſu naſci, quæ impropriè jus gentium vocantur, quia inter plures gentes obſervantur. Sed hæc nec alios ſine adhibito conſenſu obligant, nec propriè jus gentium ſunt.

Effectum quendam externum.] Vide hujus generis perquam multa *in l.3.c.4.5.6. &c. c.10.&ſeq. temperata.*

Non in tyrannidem abiiſſet.] Vide querelas hac de re Viri Clariſſ. *Joh. Frider. Horn. ad part. Arch. de Civit. in præfat.*

In nullius Philoſophorum ſectam.] Quicquid igitur vel Pythagoras, vel Socrates, vel Plato, vel Ariſtoteles, vel Seneca, vel Epictetus &c. cenſuerunt, ſi rectæ rationi conſentanea dixerunt, ſequimur ſententiam propter veritatem non Authorem. *Conſ. Hornej. Doctr. mor. l. 2.c. 2. theſ. 11.*

In mediocritate affectuum.] Mirari ſubit, cur in unius Ariſtotelis gratiam morum Doctores tam obſcurè loqui præoptent, ut virtutem in mediocritate poſitam eſſe doceant, cùm, ipſis fatentibus, illud in mediocritate poſitum eſſe nihil aliud quàm congruentiam actionum moralium cum recta ratione denotet, quæ certè loquendi formula multò venuſtior, multò etiam expeditior atque verior eſt. Hornejus in doctrina morali (*a*) rectiſſimè ſcripſit; *Virtutem eſſe habitum eligendi quæ bona ſunt; bonum autem eſſe illud tantùm, quod rectæ rationi & lumini naturæ ac honeſtati congruit.* Hæc jam per ſe ſatis perſpicua ſunt, ut cuivis repurgatum cerebrum habenti ſine multo ſcrupulo probabuntur. Quor-

(*a*) L. 3. c. 1. theſ. 10.

Quorſum ergo pertinet ſententiam ex ſe claram tam obſcura & incerta declaratione inundare. *Vitam noſtram tum demum congruere rectæ rationi, cùm voluntas & appetitus omnesq́ ejus motus ita ab illa in officio continentur, ut nec in exceſſu nec in defectu peccent*, i. e. ut in mediocritate omnes actiones morales & affectus conſiſtant. Et deinde ob unum & alterum, quod huic mediocritati objici poterat, obſcuriorem excogitare diſtinctionem *inter mediocritatem rationis & rei*. Sanè enim aut ſatis perſpicua eſt loquendi ratio, quâ virtutis formale dicitur convenientia cum recta ratione, aut hoc obſcurum per multò magis obſcurius explicabitur, cùm citius dixerint ſcriptores, virtutem in mediocritate ſitam eſſe, quàm ut oſtendere unquam poſſint, in quantum & quouſque hæc mediocritas ſuis finibus circumſcribatur. Deinde neque mediocritas illa omni virtuti congruere videtur. Si enim, ut hîc rectè Grotius urget, quidam affectus ſunt, in quibus recta ratio modum ſequendum dictitat, in quibusdam ad ſumma incitat, prioribus quidem videtur aliqualis mediocritas ineſſe, poſterioribus verò nullus unquam terminus eſt poſitus, quem tranſcendendo in exceſſu poſſint peccare. Sic veritatem in medio jactantiæ & diſſimulationis poſitam eſſe ille credat, qui in rebus paulò abſtruſioribus cenſorio judicio non utitur, ſed perfunctoria diligentia externum corticem quærendo in interiora non penetrat. Jactantia enim, ſive, quod idem eſt, mendacium non excedit in dicendo veritatem, ſed planè circa veritatis contrarium occupatum eſt, ſc. falſum.

ſum. Jam verò nimis verum dicere & falſum dicere, toto cœlo differre, quis eſt, qui non videat. In vero enim dicendo nemo unquam peccare poterit, quousque veritatis inhæret veſtigiis, multò minùs affectus verum dicendi, quantumque maxumus in vitio ponendus eſt. Diſſimulationem quod concernit, intelligenda hic ea eſt, quæ vitium morale involvit. Et ſic rurſus referenda ad mendacium, ſed lenius atque tolerabilius. *Jam ſi veritas medium eſſet inter duo extrema*, (ut rectiſſimè colligit Dn. Ziegl. h.) *in defectu & exceſſu peccantia, exceſſus erit, ſi quis nimiùm verax fuerit, non ſi mentiatur. At quia veritas tantùm unica eſt, & de hoc dubitari poterit, num exceſſivè quis verax eſſe poſſit, & de illo, num propterea reprehendi debeat; Inter mendaces autem, quorum alter in exceſſu, alter in defectu peccat, medius eſt ille, non qui veritatem dicit, ſed qui mediocriter mentitur.* Idem etiam ſit de temperantia, magnanimitate & manſuetudine judicium. Contemptus enim voluptatum atque honorum, ut & iræ adverſus homines vacuitas, vitia moralia non ſint, quoniam nullam cum lege naturæ ponunt diſcrepantiam. Manifeſtiſſima autem res fit, quando ad juſtitiæ oppoſita ſolerti indagatione pervenitur; quæ, quoniam affectus humanos à ſua mediocritate declinantes ita corrumpere non poterant, ut quis nimiùm juſtus in exceſſu dicendus foret, in rebus ipſis Philoſophus quæſivit, quatenus plus vel minus tribuitur; id quod tamen nec quadrare ſatis videtur. Nam minus quidem æquo ſibi aliquis tribuere poteſt, id verò

juſti-

juſtitiæ non repugnat, quæ quanta eſt, conſiſtit in ordine ad alterum, ſive in abſtinentia alieni. Et quatenus injuſtus quis dicitur reſpectu ſui, abuſivus loquendi modus juſtitiam à genuino & connato ſenſu deduxit. Sicut pluribus perſequitur Grotius, qui ſanè non contemnendam operam in hoc argumento collocavit, & hæc una pagina plus ſolidioris continet Philoſophiæ, quàm interdum ſuo pondere nutantia ſcripturientium volumina. Ipſi etiam Authores virtutem in mediocritate quærentes, quando ad juſtitiam perveniunt, non ſatis ſibi conſtant, multis unicum juſtitiæ vitium excedens opponentibus, & unà deſtruentibus generalem virtutis formalitatem. Aut enim juſtitia virtus non eſt, aut in mediocritate conſiſtere debet. Nullus verò hactenus repertus eſt, qui juſtitiam ex virtutum numero eliminandam cenſuit, neque, ſi quispiam extitiſſet, tam abſurda opinio ulla refutatione digna foret. Qui rem attentiùs conſiderare volunt, invenient, quàm bellè ex juſtitia, imprimis univerſali, vera virtutis forma erui poſſit. Notiſſimum eſt, omnem juſtitiam præcedere aliquod jus ceu normam, ad quam illa dirigitur. Jam verò juſtitiæ univerſalis, in complexu omnium virtutum conſiſtentis, normam quam aliam quæſo faciemus, niſi jus illud naturæ, ſive rectam rationem? Nunc ſpontanea ſequela ſine operoſa argumentatione quivis colligit, ſi juſtitiæ univerſalis, quæ omnes virtutes eminenti compendio complectitur, norma non alia eſt, quàm recta ratio, cæterarum quoque perpetuam eſſentiam & formalem regulam in eadem recta ratione

quærendam eſſe, quicquid de medio, exceſſu vel defectu alii diſputent.

In unam compingeret.] Liberalitatem atque parſimoniam duas diſtinctas virtutes eſſe, ex contrariis, quæ illas reſpiciunt, actionibus ad oculum patet. *Illa enim in dando conſiſtit, hæc in erogando, illa donationem denotat, hæc impenſas. Ziegl. h.l.* Ipſa quoque nomina diverſitatem ſatis videntur oſtendere, & vel dubitantes mendicos rogare debent, quam virtutem in hominibus præferant, liberalitatem an parſimoniam.

Nam Deum nimiùm colere non poſſumus.] Ex numero virtutum moralium plerique Ethici pietatem ejecerunt. *Aut enim*, inquiunt, *intelligitur per pietatem amor erga parentes, & propinquos, aut cultus nominis divini. Si illud, non eſt virtus, ſed affectus bonus, à natura enim ineſt. Sin hoc, non eſt virtus civilis, ſed Theologica. Quomodo enim Deus rectè colatur, natura Duce cognoſci nequit.* (a) Sed non deeſt, quod ad hoc poſſit retorqueri. Primò videndum, an definitio virtutis pietati competat; Nam ſi pietas eſt habitus quidam animi, conſiſtens in convenientia cum recta ratione, eam virtutem eſſe nemò ibit inficias, qui ſanus eſt. At verò illam habitum talem eſſe, itidem ex habitus definitione patet: qui eſt diſpoſitio quædam rei ſuperveniens, difficulter mobilis, ſecundùm quam res benè vel malè ſe habet. Pietas eſt animi noſtri quædam diſpoſitio, ſecundùm quam animus bene ſe habet in colendo Deo, quare etiam habitus erit

(a) Hornej. Doctr. mor. l. 3. c. 2. theſ. ult.

erit moralis. Nec turbant, quæ ſuprà in contrarium adducta ſunt; Licet enim à natura nobis affectus quidam benevolens erga Parentes & propinquos ſit inſitus, ille nihilominus continua aſuefactione demum in habitum transire poteſt. Ipſe hujus ſententiæ author (*a*)pullulantia virtutum vel vitiorú ſemina in natura humana reſidere alio loco ſtatuit, *quæ tamen aut fovere & alere, aut etiam induſtria & aſuefactione noſtra ſupprimere in noſtra poteſtate eſt.* Pari modo principium quoddã pietatis erga parentes nobis innatum eſt, id quod continuo exercitio in habitum & virtutem migrare debet. Nam connatus ille affectus quàm imbellis ſit ad regendos maleferiatos homines, vel quotidiana in parentes ingratitudo oſtendit. Deinceps ſi pietas pro cultu divino accipitur, multò magis virtus erit, quia quod recta ratio dictitat, Deum eſſe colendum, hæc uſu practico in habitum transfert, & ſic iterum eſt diſpoſitio animi noſtri conſtans, cum recta ratione conveniens, nec opus eſt Deum rectè colendi ſcientia, quam bene dicitur Theologia ſuppeditare, ſed ſufficit ad virtutem hanc civilem perpetua & conſtans voluntas colendi Deum, in quantum ex lumine naturæ nobis innotuit. Nam & gentilium virtutes, licet vera fide deſtituantur, Deo quodammodo gratas eſſe, à multis præſtantiſſimis Theologis traditur.

Sed quod perverſe.] Nimirum

Religentem oportet eſſe, religioſum nefas. (*b*)

Lactan.

(*a*) Hornej. l. 3. c. 1. theſ. 4. 5. Doctr. moral.
(*b*) A. Gell. 4 Noct. Att. 9.

Lactantius.] Refutat Hornejus (*a*) Lactantium, ſed ita, ut ſua reſponſione mediocritatem, quam tantopere adſtruxerat, perdiderit. In illis enim rebus, quæ medium non admittunt, fruſtra mediocritatem quæſiveris. Et reſpectu habito ad aliquod medium imprudenter dicitur, *vel mediocriter latrocinio lætari, mediocriter furari, modum excedere*, cum velim mihi dari, quando in his factis, quæ in puncto ſuo mala ſunt, modus non excedatur: id quod dandum eſſet, ſi ubique mediocritas quædam inveniri poſſet.

Græca & Romana vetera] Non tamen ex iis continuò univerſalis omnium gentium conſenſus probatur. *Vid. Ziegl. h. l.*

Aliquo modo inde probatur.] A poſteriori ſc. *Vid. Grot. l. 1. c. 1. theſ. 12.*

Non eſt ut aliter probetur.] Jam ſuprà hoc Grotio non conceſſimus, nec concedendum eſt: quia non minùs ex naturalibus principiis juris gentium certitudo pendet, quàm ipſius juris naturalis.

Non tantum habent pondus.] Sæpius tamen in Poëtis morum & civilitatis eximia præcepta decerpere licet, ſed cum judicio aliquo legendi erunt.

Ex Dei voluntate libera.] Præſertim quod leges forenſes populo judaico datas attinet: hæ enim alium, quàm quibus datæ erant, obligabant neminem, ſed ſimul cum interitu Reip. Judaicæ ceſſavere, niſi quatenus in una aut altera Rep. ex libero arbitrio receptæ ſunt. Ceremoniales huc

(*a*) Doctr. mor. l. 3. c. 1. theſ. ult.

huc non ſpectant, quoniam nihil aliud fuerunt, quàm myſtica ſimulacra, quæ venturum mundi Salvatorem reſpiciebant. Sed & Decalogus, licet præcepta juris naturalis contineat, multa habet ex libera Dei voluntate, præſertim in determinatione certæ alicujus pœnæ transgreſſoribus præfinitæ.

Argumentum inde rectè deducitur.] Conf. Grot. *l. 1. c. 1. theſ. 17.*

Jus Dei.] Sine comparatione enim majus ſummo Deo in homines tanquam ſuas creaturas jus competit, quàm hominibus inter ſe. Et non video, cur antequam Deus certis promiſſorum formulis ex liberrima voluntate ſe nobis obligavit, ipſi minùs in nos licuiſſet, quàm in cætera creata & beſtias, ita ut etiam quemlibet potuiſſet absque ulla reſurrectionis ſpe redigere in nihilum. Ipſe Ziegl. qui hîc nobis adverſatur, de immortalitate animarum non ex lumine naturæ, ſed ſolo Dei verbo certò nobis conſtare ſuprà aſſeruit. At poſtquam benigniſſimo Numini placuit cum hominibus in ſalutare fœdus deſcendere, vi quidem ſui promiſſi nobiscum tam abſoluta poteſtate agere non vult. Nihilominus tamen rectè videtur ſentire Grotius, majus Deo jus in homines competere, quàm nobis in beſtias. Quæſo enim, quod nobis jus in bruta eſt, quod non Deo etiam ſit in nos ipſos? Evocat nos ex hac vita, quando ipſi libuerit, ſine ullo ætatis, divitiarum, pietatis aut poteſtatis diſcrimine, vel celeri vel lenta morte, vel ſine vel cum intolerabilibus doloribus. Et licet interdum peccatoribus quibusdam ſatis amplum ad reſi-

piſcen-

piſcendum ſpatium indulgeat, alios tamen in ipſo flagitio perdit, neque quisquam ei dicere poteſt, quid facis? Sed nec actiones divinæ ſemper ab hominibus in exemplum & imitamentum trahendæ ſunt. Sæpius cauſas eorum & ſanctiſſimam voluntatem ignorare poſſumus. Injuſtiſſimus eſſet ſecularis Judex, qui parentum delicta & liberis imputaret, idquod tamen à juſtiſſimo Deo aliquoties factum legimus. Non adducam hic iratam interminationem, qua parentum peccata ſe vindicaturum in quartam usque progeniem pronunciat, quoniam id à noſtris Theologis ſub conditione tacita exauditur, quatenus & ipſi impii ſunt. Magis ad rem faciunt bella illa Dei, quæ per ſervos ſuos Iſraelitas contra Cananitas gerere voluit; Ibi non uno loco cum adultis ignorantiſſimos, noſtrisque oculis inſontiſſimos infantes occiſos leges. Sed execrabile & infandum eſt, nec ſimplici infamiæ nota à ſcriptoribus caſtigatur, quoties aliæ poteſtates, quæ bellis inter ſe ardent, in urbium expugnationibus nullam ſexus ætatisque commiſerationem habent. Obſervavimus præterea in ſacris Bibliis, cùm exercit9 Iſraeliticus in obſidione munitiſſimæ urbis, Jercho, hæreret, & præſentiſſimum Dei auxilium expectaret, Deum interdixiſſe militibus, ne quicquam ex præda ſibi caperent, ſed omnia tanquam devota ac ſacra flammis ferroque conſumerent. Id quia non ſatis ab Achane, milite gregario obſervatum erat, juſſit Deus tam nefario crimine reum ſceleris atrocitatem non ſuo ſolùm ſupplicio expiare, ſed inſuper uxorem liberosque ejus flammis tradi.

Juſtiſſi-

Juſtiſſimum hoc judicium propter Authorem dicimus, ſeculari judici tam inſolenter pronuncianti vix par pœna ſufficeret. Scilicet, ut dixi, cauſæ nos & voluntatis divinæ ſanctiſſimæ rationes latent, actio verò vel propter ſolum agentem juſta eſt. *In iis*, ait paulò infrà Dn. Ziegl. (*a*) *quæ à mera Dei voluntate proficiſcuntur, non licet à ſimilibus ad ſimilia procedere. Inter homines ſtrictè explicandum eſt mandatum mandantis, quantò magis mandatum divinum, præſertim in iis, quæ ſanguinem hominis concernunt.*

Majorem nobis ſanctimoniam præcipi.] Rectè, idque vel ſola, quæ Chriſtianos decet, charitas docet; Hæc à jure naturæ major non exigitur, quàm quæ conſervando humanæ ſocietatis appetitui congruit, non ut etiam cum detrimento noſtro damna ab aliis data & injurias perferamus, quas vindicare ſine læſione illius appetitus ſocialis poſſumus: id quod non uno loco obſervatum eſt à Grotio. *Vid. l. 2. c. 1. ubi in neceſſaria vitæ rerumque defenſione charitatem & jus illud ſtrictum ſollicitè diſtinguit.*

Definire voluit.] In tantum, ut Bartolus hæreticum auſus ſit pronunciare, qui negat Imperatori Romano etiam in remotiſſimos & incognitos hactenus populos jus imperandi competere. Grot. infr. *l. 2. c. 22. theſ. 18.*

Scholaſticam ſubtilitatem.] Sophiſtas illos & aculeones facetè deſcribit Balſac. 6. Epiſtol. 17. *J'ay veu*, inquit, *cét homme, qui eſt tout armé de pointes, qui pourſuit une propoſition jusques*

(*a*) L. 1. c. 2, theſ. 5.

jusques ſur les dernieres bornes de la Logique, qui dans les plus paiſibles converſations ne veut rien debiter ny rien recevoir, qui ne ſoit dilemme ou Syllogiſme; Pour vous dire franchement ce que j'en penſe, ſ'il avoit moins de raiſon, il me plairoit beaucoup dávantage, & cette eloquence querelleuſe m'eſtonne plus, q'elle ne me perſuade. Ceux qui ſont d'ordinaire aupres de luy courent a mon advis la mesme fortune, que ceux qui ſont proches des emboucheures du Nil. Il n'eſt point des desbordement pareil a celuy de ſes paroles, on ne luy donne point audience impunement, & un mal de teſte de trois jours eſt le mieux, qui puiſſe arriver, a quiconque l'eſcoute une apres-disnée. i. e. *Vidi hominem, qui totus aculeatus eſt, qui perſequitur propoſitionem ad intima usque Logicæ viſcera, qui in familiariſſimis etiam colloquiis nihil vel dicere vel accipere vult, niſi dilemma aut ſyllogiſmum; Ut dicam, quod ſentio. Si haberet minus rationis, mihi utique probaretur magis. Et hæc querula eloquentia magis me terret, quàm ut perſuadeat. Hi, qui continuò cum accolis oſtiorum Nili eadem, in eo quidem judicio, pericula ſuſtinent. Neque enim ulla inundatio major quàm ſuorum verborum eſſe poteſt. Nemo ipſi impunè auſcultat, ſatiusq; eſt, continuos tres dies capitis dolore affici, quàm vel ſemel poſt prandium loquentem audire.*

Specialem politicam.] Sejungit hic Grotius à politica prudentia juris ſcientiam, quod illa occupata ſit circa utilitatis quæſtionem, hæc de jure & juſtitia inquirat: ſed videtur ſic doctrina civilis anguſtioribus limitibus circumſcribi,

quàm

quàm ut auguſtum ſuum ſplendorem ſatis tueri queat, ſi à præcipua parte excluditur, quæ omnibus publicis actionibus decus & æquitatem affundit. Ariſt. quoque prudentiam, quæ circa civitatem eſt, aliam Architectonicam, ſive nomotheticam, aliam conſultatoriam, aliam denique judiciariam facit, non obſcurè domeſticam juris ſedem in hoc habitu quærit. Politica enim nihil aliud eſt quàm civitatem regendi prudentia. Civitatis autem regimen feliciter procedit, ſi cum exactiſſima Reip. cognitione legitimam univerſi in actum deductam gubernationem conjunxeris. Quæ potiſſimùm in duobus conſiſtit: ut & conſilia ad ſalutem totius civitatis inſtituta rectè applicentur, & jura legesque pro conditione naturaque cujusque Reip. ferantur. Quæ ſanè pars non contemnendam vim & excellentiam habet, cùm ejus tanta neceſſitas ſit, ut ne ii quidem, qui ſcelere paſcuntur, ſine aliqua particula juſtitiæ vivere poſſint. Ex quibus pendet quæſtionis vulgatæ deciſio, quatenus politica & jurisprudentia ſe invicem præſtant. Illius enim in ſuo auguſtiſſimo ambitu conſideratæ hæc quædam famula eſt, quæ ſuo officio à politica ſibi concredito ſtrenuè fungitur, & leges à majeſtate, conſultatrice virtute feliciter cooperante, latas perſonis rebusque applicat, actiones legitimis formularum ſolennitatibus includit, & ita jus ſuum cuique tribuit. Hujus prudentiæ interpretes & quaſi viva vox cùm ſint JCti, meritò domeſtica dignitate contenti abſoluti politici nomen ne affectent, qui & in judiciaria parte non niſi aliquam particulam obtinent, eam ſcilicet,

quæ in jure dextrè explicando & applicando conſiſtit; ad legislatoriam verò prudentiam & eam, quæ jus latum exequitur, non aſcendunt quâ JCti, ſed vel majeſtati in ferendis legibus adſiſtunt, & ſunt Conſiliarii, vel judicant de controverſiis cum poteſtate eas decidendi & exequendi, & in Judices abeunt. Nec officit, quòd ad legum eruditam interpretationem requiratur pleniſſima omnis juris ſcientia, ut non minùs quis noverit, quæ leges cuique Reip. ſalutares ſint, & qui modus in earum executione tenendus, quàm qua ratione eas interpretari conveniat. Quamvis enim hæc JCtum perficiant, dum tamen in jure interpretando & applicando occupatus eſt, quod ejus officium proprium, neque leges ferre, neque illarum vim & juſſa exequi videtur. *Ita ſentit nobiscum famigeratiſſ. JCtus Bernh. Suth. 1. diſp. aph. 4. & Dn. Ziegl. ad h. l. Diſſ. nonnihil Hab. ad Weſ. de juſt. & jur. n. 14. obſerv. jus inquit. qui ſatis diffuſè, ſed & confuſè, hoc argumentum tractavit.*

Et jam nunc adeò.] Quin & nunc adeò, ſi quid in his obſervationibus pietati, ſi quid bonis moribus, ſi quid ſacris literis, ſi quid Eccleſiæ Chriſtianæ conſenſui, ſi quid ulli veritati diſſentaneum à me dictum ſit, id nec dictum eſto.

OBSER-

OBSERVATIONES IN HUGONIS GROTII; De JURE BELLI ET PACIS, LIBRI PRIMI

CAPUT I.

QUID BELLUM. QUID JUS.

§. 1.

IN gentem nondum coierunt.] Non ſatis convenit inter viros doctos, quo tempore primùm gentes eſſe ceperunt. *Gregorius Cedrenus*, & eum ſecutus *Joh. Frider. Hornius* ante diluvium neque gentem fuiſſe neque regnum autumant, quòd gens ſit populus in Remp. concinnatus, iſtis autem temporibus nulla planè fuerit Resp. ſed Patrumf. quilibet ſuæ imperaverit domui. Nos in re tam obſcura nihil definire volumus, cùm gentilium ſcriptoribus tempora & res antediluvianæ planè fuerint incognitæ, & in ſacris literis aut omninò nulla aut certè ambigua admodum conjectura capi poſſit, unde ad Remp. aliquam concludamus. Equidem Cainus urbem condidiſſe dici-

tur, ſed hac poſita non ſtatim & regnum ponitur. Sed & hodiè evenire poſſet, ut multitudo aliqua ſit, quæ tamen civili imperio non contineretur, ut fit in iis, qui in inſulas hominibus vacuas fato ſuo delati ſe ipſos multiplicant, & interea familiarum Principes ſunt, donec multitudo civitati ſufficit.

Tum Reges ipſi.] Continetur hic enumeratio formarum Rerump. quòd vel Regum, vel Optimatum, vel populi auſpiciis civilis gubernetur ſocietas.

Bellum pacis cauſa ſuſcipitur.] Cicero ait, *ita bellum ſuſcipiatur, ut nihil aliud quàm pax quæſita videatur.* Et Salluſtius: *Sapientes pacis cauſa bellum gerunt, & laborem ſpe ocii ſuſtentant.* Quare rectiſſimè Ariſtoteles (*a*) culpat Lacedæmoniorum Remp. in qua πρὸς μέρος ἀρετῆς ἡ πᾶσα σύνταξις τῶν νόμων ἐστὶν, τὴν πολεμικὴν, *omnis legum publicus ordo ad partem virtutis, eam ſc. quæ belli tractat negotia, ſe unicè refert.* Ratio non alia eſt, quàm quod omne bellum pacis quietisque cauſa debeat ſuſcipi. Αὐτὴ γὰρ, (ait Philoſophus, ſc. ἀρετὴ πολεμικὴ) χρησίμη πρὸς τὸ κρατεῖν. τοι γὰρ οὖν ἐσώζοντο μὲν πολεμοῦντες, ἀπώλλυντο δὲ ἄρξαντες, διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι σχολάζειν μηδὲ ἠσκηκέναι μηδεμίαν ἄσκησιν κυριωτέραν τῆς πολεμικῆς. *Hæc enim virtus bellica utilis quidem ad acquirendum. Quare ſalvi incolumesque fuerunt belligerantes, periere verò, poſtquam imperium adepti ſunt, quia neſciebant otio uti, neque ſe exercuerant in ulla alia re magis quàm bellica.*

Unde non bellum oriri poſſit.] Exiſtimat hîc

(*a*) 2. Polit. 7.

hîc Ziegl. Grotium priùs debuiſſe præmittere, quid fieri debeat, i.e. de partium reconciliatione, non quid fieri poſſit, i.e. de bello gerendo. Ego verò his verbis Grotium nihil aliud voluiſſe ſentio, quàm ut doceret origines & cauſas, unde bellum poſſit oriri. Ad illud tamen priusquam perveniatur, omnem juris viam tentandam ipſe non imo loco in hoc opere monuit: Et omnino illam juris diſceptationem cauſæ parturientes bellum tempore & actu præcedere debent, quoniam fruſtra de hoc diſceptaveris, quod nondum eſt in controverſia.

§. 2. *Ita ut ſit bellum.*] Joh. Frider. Horn. *de Civit.* definit bellum *diſſidium populorum per vim concertantiũ, ſuſceptum ad propulſandam aut vindicandam injuriam.* Cùm autem animadverteret, non omne bellum tale propoſitum habere, huic objectioni remedium quærit in verbis ſeq. quando dicit. *Finem & cauſam adjicimus, injuriæ propulſationem, non quod omnia bella talia ſint, ſed videri velint. Litigaturis enim & belligeraturis nunquam prætextus deſunt.* Sed plurima in hiſtoriis exempla occurrunt, ubi nec ad propulſandam nec vindicandam injuriam bellum ſuſceptum, nec etiam partes tale quid ſemper prætenderunt. Jam ſuprà adduximus ex Tacito, quendam Legatum non multum de cauſis belli ſollicitum ſatis ferociter dixiſſe, *ſicut aërem & cœlum omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris naturam aperuiſſe.* Luculentum autem eſt teſtimonium in Gallis illis, qui Romam urbem deleverant. Ad hos Cluſium oppugnantes cum legati Roma-

ni veniſſent, quærentes *quodnam id jus eſſet, agrum à poſſeſſoribus petere, aut minari arma, ecquid in Hetruria rei Gallis eſſet?* Hi *ferociter dicunt, ſe in armis jus ferre, & omnia fortium virorum eſſe.* Quaſi innuerent, ſe, ut viros fortes decet, non multum eſſe de belli jure ſollicitos, meliùs didiciſſe gerere bellum, quàm ignavorum more diſceptare de juſtitia, viſuros itaque, ut in quo jure ſint inferiores, fortitudine militari victores evadant. Ex quibus apertè conſtat, omnes populos propulſationem aut vindicationem injuriæ non obtendere, ſed non colorata violentia ſine ullo juris velo aliena rapere, neque tamen ideo minùs dici debent bellum gerere. Niſi quis vellet objicere, idipſum, quod non irruentibus ſtatim adverſa pars cedit, eos reputare pro injuria. Sed hoc nimis longè petitum eſt; Quare melior adhuc eſt Grotii definitio, utpote quæ omnia bellorum genera comprehendit, & rectè juſtitiam in bello definiendo non includit.

Nomen generis.] Ut in adoptione, actione, cognatione. *Vid Ziegl. h.*

Id, quod quæritur, ab eo, de quo quæritur.] Id eſt, diſtinguenda eſt juſtitia belli, quæ in bello quæritur, à bello, de quo quæritur, an aliquod ſit juſtum.

§. 3. *Eſt autem injuſtum.]* Meritò à Grotio hæc eſt adjecta explicatio. Nam non continuò, quod non eſt injuſtum, ut, edere, bibere, dormire, aliiq́ue actus indifferentes, id juſtum eſt: Sed ita demum, ſi ordinem & reſpectum ad alium includat. Quoniam enim omnis juſtitiæ eſſentia in abſtinentiâ alieni conſiſtit, idcirco

quic-

quicquid juris nomen meretur, ordinem ad alium ponere debet. Ubi tamen notandum eſt, ordinem ad alium capiendum eſſe non de partibus aut potentiis diverſis in uno ſuppoſito, ſive homine, ut Plato voluit, ſed de diverſis diſtinctisque ſubjectis. Conf. Horn. *Doctr. mor. l. 3. c. 11. theſ. 10.*

Deum & homines.] Bene hic declarat Ziegl. qua ratione ſit ſocietas quædam inter Deum hominesque. Scilicet *ratione ejus, quod naturaliter & ex ſe ante omnem volitionem divinam juſtum aut injuſtum, honeſtum aut turpe eſt.* Cicero *1. de Legib. Eſt igitur, quoniam nihil eſt ratione melius, eaq; in homine & in Deo, prima homini cum Deo rationis ſocietas. Inter quos autem ratio, inter eosdem etiam recta ratio communis eſt, quæ cùm ſit lex, lege quoque conſociati homines cum Diis putandi ſumus. Inter quos porrò eſt communio legis, inter eos communio juris eſt. Quibus autem hæc ſunt inter ſe communia, & civitatis ejusdem habendi ſunt.* Et *Joh. Frid. Horn. de Subj. jur. natural. c. 1. §. ult. Deo minores ut geremus nos, ex præſcripto pietatis tenemur. Caterùm id ſine arrogatione ſummo tamen cum honore mortalium prædicamus, ſocietatem nobis cum Deo intercedere, dum in noſtris mentibus ſe ſanctitas divina effigiat.*

§. 4. *Eſt qualitas moralis.*] I. e. jus conſtitutum, à Magiſtratu alicui reddendum, ſive facultas alicui jure competens. *Hab. ad Weſ. de Juſt. & Jur. n. 14.*

Facultas.] Bene hîc Dn. Ziegl. *Facultatem,* inquit, *vocat, quando poſſum exigere id, quod*

mihi debetur, ideo nempe, quia mihi debetur. Aptitudinem autem, quando non poſſum ita exigere, dignus tamen invenior, cui præmium, e.gr. conferatur.

§. 5. *Nomine ſui.*] Sufficienter Filiucius exponit, quid per τὸ ſuum intelligatur, i. e. tam jura in re, quàm ad rem, & tam contractus, quàm delicta. Hahnius (*a*) etiam more, ut ſolet, Philoſophico, *videtur*, inquit, *illud revera nihil aliud eſſe quàm prælatio quædam moralis, quâ hic homo præfertur moraliter aliis quoad utilitatem talis rei, propter peculiarem connexionem, quam res ad eum habet atque ordinatur. Nam* Τὸ *ſuum eſſe indicat quandam unionem moralem rei, quæ ipſi eſt cum perſona, quæ ſuum dicit, unde & illa ipſi quodammodo devincta.* Optimè equidem, niſi etiam ad τὸ ſuum referret juſtitiam, ut audit, diſtributivam, in verb. paul. præc. *Debetur autem ſic alicui, vel ut parti à parte, vel ut toti à parte, & vice verſa. Cujusmodi ſunt, quæ ex commutationibus, item onera, præmia, honores, in his enim poſita eſt eſſentia juris ſui, ſive debiti.* Sine dubio tamen Grotius ſoli juſtitiæ commutativæ, ſive, ut ipſe ait, expletrici τὸ ſuum rectiùs attribuit, quia ad quam rem ego dignus invenior, in illa non continuò etiam prælationem quandam moralem habeo, ut neceſſarium ſit, me præferri aliis quoad utilitatem talis rei. Nam & poterit alius æquè dignus occurrere, & videtur locus eſſe gratificationi faciendæ ab eo, qui communitati præeſt, *argum. l. ult. pr. ff. de relig.* vel ſorte res erit dirimenda. Et fac nemi-

(*a*) De J. & J. n 10.

neminem te digniorem adeſſe, quod ſi tamen alicui magis indigno honores conferantur, non tam jus tum, quod non habes, læſum eſſe dici poteſt, quàm alterum neglexiſſe ea, quæ recta ratio & humanus intellectus facienda ſuggerebant. *Vid. Grot. in Proleg. & infr. l. 2. cap. 17. theſ. 3.*

Poteſtas tum in ſe.] Quomodo quis poteſtatem in ſe habeat, exponit Dominus Ziegl. quatenus ſc. quis eſt in nullius poteſtate, ſed ſui juris. Ipſe Grotius *libertatem* appellat.

Tum in alios.] Rurſus ſine cauſa à Grotio diſcedit Hahn. d. l. quando jura perſonarum ad hanc moralem qualitatem pertinere non putat. *Ideoq; cùm hîc*, ait, *de particulari juſtitiâ agatur, alterius loci ſunt, & hic dimittimus jura perſonarum, mariti, item uxoris, quos inter & ſimiles nulla propriè juſtitia eſt, quamvis actiones exinde oriantur, reliquis, quæ in perſonam vel rem ſunt, aſſimiles. Eademq; ratio eſt debiti aliorum virtutum. Ita quòd pater teneatur liberos alere, filiam dotare, quòd liberi parentibus obedire, quòd uxor viro, ſervus Domino parere, aut ſubditus ſuperiori, id omne eſt non ex juſtitia aliqua particulari, ſed titulo alio habetur, ſc. ex pietate, honeſtate, ex ſuperioritate, obedientia.* Verùm oppidò decipiuntur, quicunque cum eo ſentiunt. Cùm enim τὸ *ſuum* nihil aliud quàm prælationem rei moralem ſive facultatem poteſtatemq; ad aliquid juſtè habendum ſignificet, quis τῷ κυρίῳ in ſubditum, domino in ſervum, patri in liberos, marito in uxorem talem qualitatem denegare poterit? cùm hæ perſonæ in uſu

 ſubditi,

ſubditi, ſervi, filii & uxoris præ omnibus aliis illam prælationem moralem habeant. Et certè quomodo jus perſonarum ad juſtitiam pertinere non debet, cùm ipſum vocabulum *juſtum* involvat. Ipſe Hahn. *(a)* jus perſonarum infr. deſcribit, quòd ſit *facultas ſive poteſtas tributa homini ex conditione ſua perſona.* Actio itaque ſecundùm competentem illam facultatem inſtituta juſta eſt. Præcedit autem non ex juſtitia univerſali, quæ in omnium virtutum complexu conſiſtit, ſed particulari, quatenus in rebus externis, ſive bonis fortunæ, jure ſuo utitur. Nec ad rem facit, quod laudatus Hahn. hæc alio titulo ſuperioritatis, obedientiæ, &c. haberi ait. Sicut enim actus unius virtutis aut vitii referri poteſt ad actum alterius, ut probat *Dn. Ziegl. ad Proleg. Grot. p. 25. & Hornej. Doctr. mor. l. 3. c. 11. theſ. 6.* ita etiam nihil impedit, hanc facultatem duobus titulis præſertim ſubordinatis competere. Deinde, quia juſtitia tota in abſtinentia alieni & tribuendo, quod cuique ſuum eſt, conſiſtit, ille certè ſecundùm juſtitiam particularem agit, qui debita obedientia & honore ſuperiores proſequitur, tribuit enim hoc modo id, quod ſuperiori debetur, & abſtinet ab alieno, obſequium ſuum non denegando. Quicunque verò refractarios & contumaces ſpiritus alit, omne obſequium & impoſitum rectè onus detrectando, hic eo ipſo pluris eſt uſurpator, dum in jura aliena involat, & ea ad ſe rapit, quæ ſua nunquam fuerunt. Omnis autem pluris uſurpator peccat contra juſtitiam expletricem, quare & hæc jura ad eam omninò pertinent. *Credi-*

(a) De Stat. homin. n. 1.

Creditum.] Obſerva ita ſufficientiſſimam qualitatis hujus moralis perfectæ diſtributionem in tria capita, ad quæ, quicquid ad jus ſtrictè dictum pertinet, revocari poteſt. 1. Poteſtatem tum in ſe, tum in alios. 2. Dominium plenum & minus pleno, i. e. dominium verum in re corporali conſiſtens, & aliud jus in re conſtitutum. 3. Creditum, i. e. jus ad rem, ſive obligationem.

Debitum.] Tam ex contractu, quàm delicto. Licet enim, ut quis ob delictum puniri poſſit, id ad hoc caput non pertineat, ſed potiùs ad poteſtatem, quam exercet τὸ κύριον in ſubditos, vigore cujus delinquentes in leges & inſtituta publica coërcet; Quatenus tamen damnum paſſus legitimam facultatem habet petendi, ut ſibi de injuria vel damno præſtatione pecuniaria ſatisfiat, quod in plerisque delictis fit, hactenus hoc debitum quoque huc ſpectat.

§. 6. *Sub ſe habet.*] Adeò, ut hujus poteſtatis exercitium vel certis limitibus includere, vel planè ad ſe trahere & in ſubjecto proprio quoad actum primum extinguere poſſit. Id quod certè Regi non liceret, niſi majus & eminentius τȣ̃ κυρίȣ imperium minora ſub ſe comprehenderet & moderaretur. Ita nimis luxuriantem aliquando Romanorum tempore patriam poteſtatem, quæ parentibus in liberos jus vitæ necisq́ue tribuebat, poſteriores legislatores boni publici cauſa caſtigavere; ſcilicet inſtitutis in Civitate judiciis & legitimo jus ſuum perſequendi modo introducto, quilibet privatæ vindictæ, quam natura concedit, renunciaſſe videri debuit, ne ordinata civilis ſocietatis ſtructura

ctura ſeditioſis & improbis machinationibus ſolveretur. Ut fruſtra mihi Bodinus quærere videatur, an præſtet tam amplam poteſtatem parentibus rurſum concedere, quia boni civis eſt, ſe civitatis ſuæ inſtitutis conformem facere, & haud dubiè jureconſultiſſimi viri jus æquius melius cuique dicunt, quàm iratus plerunque pater domeſticis impeditus affectibus ſibi ipſi tribueret.

Majus eſt dominium Regis.] Rectè ineptiunt omnes illi, & irrito labore lavant laterem, qui majeſtati dominium in bona ſubditorum eminens concedere nolunt. Quæſo, quomodo is, qui pleniſſimum in perſonas ſubditorum imperium habet, non etiam in eorundem bona habebit dominium, cùm bona ſaltem ſint acceſſorium perſonæ, & ſequantur conditionem ſui principalis? Quoniam verò in civili vita accuratior de dominio eminenti notitia ſingulari neceſſitate ſe commendat, non abs re erit, rem ipſam breviter ſecundùm fundamenta politica conſiderare: incipiamus autem à definitione. *Dominium eminens eſt ſumma in civitate poteſtas, perfectè diſponendi de rebus privatorum.* Ex qua definitione clarum eſt, dominium eminens de natura & eſſentia veri dominii participare, nec *quamvis & communem ordinationem ſummæ poteſtatis animadverti, ſed exerceri actus veriſſimo dominio debitos, ut inquit excellentiſſ. Dn. Bœcl. in diſquiſ. de Dom. emin.* Quando enim in genere dominium eſt poteſtas perfectè diſponendi de re corporali, eminens autem perfectisſimè diſponit, tutò concludimus, nequaquam illud ex dominiorum numero eſſe relegandum.

Diſpo-

Diſponit nimirum de rebus ſubditorum, eo ipſo, quod ſinguli emendo, vendendo, donando partes ſuas agunt, quoniam præſcripſit modos diſponendi, quos ſi obſervant, valet actus, ſin minus, ipſo jure nihil egiſſe videntur. Non minùs Princeps cenſetur litigantium cauſas dirimere & diſceptare, cùm judices ad id dati ſententiam ferunt, quia illorum autoritas deſcendit ab imperante, ut etiam per appellationem & aliis modis non raro revocetur. 2. Perfectè diſponit, i. e. jus habet prælationis, ut ex natura dominii in diſpoſitione & uſu rei omnibus ſubditis præferatur, quod exinde patet, quia diſpoſitio privatorum nihil valet ſine illa, quàm Princeps exercet, hæc verò illi omnem ſubſtantiam & vim largiatur, eandemque poſſit planè evertere: Deinde exerit ſe illa prior diſpoſitio in modis transferendi, acquirendi & amittendi dominii, quos majeſtas præſcribit. Interdum planè novas formas & conditiones inducit, vel veteres ampliat, reſtringit, àliisque legibus includit. Non ſine injuria Fridericus Imperator (a) peregrinantibus permiſiſſet ab alieno agro, qui juxta viam eſt, licet nullam habeant ſervitutem, tantum pabuli ſumere, quantum paſcendo equo opus eſt, niſi ſuperius diſponendi jus in hæc bona habuiſſet: Et mendaciſſima eſſet Resp. quæ ſuæ rei cuilibet liberum arbitrium permittit, *l. 21. C. Mand.* prodigo deinde adminiſtrationem interdicit, niſi in uſu rei omni tempore prælationem haberet. *Joh. Jodocus Felvingerus, ſenioris illius Politici Filius, J.U. Ddus* conſcripſit non ita pridem in Univerſitate

Altor-

(a) C. ult. §. ult. 2. Feud. de Pac. tenend. & ej. viol.

Altorfina diſſertationem juridico-politicam, ut vocat, de ſupereminente dominio; in definitione verò ſingulis ferè impingit lineolis. Neque enim poteſtas ſupereminens toto ſuo genere eſt poteſtas *extraordinaria*, quia & ordinarias in Rep. ſuas functiones habet, id quod non ſolùm actus privatorum, qui ex dominio privato reſultant, & ab hoc ſuperiori procedunt atque informantur, ſicut paulò ſuprà explicavimus, oſtendunt, ſed & tributa, quæ & ipſe Felvingerus refert ad hoc dominium, *theſ.* 37. Quid magis in Rep. ordinarium eſt, quàm exactio tributorum? quæ omni tempore rato ſtatoque ordine progrediuntur, & tamen qua ratione circa illa poteſtas extraordinaria dominii eminentis ſe exerit? quare non erit toto ſuo genere extraordinaria poteſtas. Neque Reſp. hanc poteſtatem *jure gentium* habet, quia ex majeſtate profluit, cujus jus & particula quædam eſt. Non poteſt aliqua res originariè habere duas cauſas efficientes; Dominium autem eminens eſt actus quidam & efficacia majeſtatis, quare juris gentium eſſe nequit. Ad jus gentium ſpectant actus illi publici, qui gentibus, qua gens ſunt, intercedunt. Dominium autem eminens non circa gentes populosque exteros, ſed ſubditos verſatur, ideoque ad jus gentium non pertinet. Neque habet illam poteſtatem Reſp. *in cives*, quia dominium eminens ſola bona, non etiam perſonas ſubditorum afficit, quibus imperium in perſonam deſtinatum eſt. Quod etiam Felvingerus *theſ.* 9. vidit, ideoque tam indiſtinctè agere non debuiſſet, & quæ *theſ.* 33. 34. 35. 36. proponit, tanquam ab

hoc

hoc argumento aliena, ad alium magis idoneum locum referre: imperium ſc. in perſonam, quod toto objecto ab eminenti dominio aliud eſt. Neque ſemper ad exercitium eminentis dominii opus eſt *extrema neceſſitate urgente*; quia & actus quosdam in Rep. ordinarios habet, qui ſemper absque ulla extraordinaria neceſſitate continuo uſu exercentur, ſicut paulò antè diximus. Interdum quidem peculiaris requiritur neceſſitas, ſed non ſemper. Id autem, quod interdum accidit, non eſt de univerſali rei alicujus formalitate, ac propterea neque definitionibus inſerendum. Et hæc quidem de definitione. Cœterùm haud me latet, offendere quosdam vocabulum, qui nullum planè dominium majeſtati competere contendunt, ne jam nimis ambitioſæ poteſtati fomitem addant. Sed certè eorum rationes tanti non ſunt, ut nos à ſententia movere debeant, quam rationibus tam ex ſacris literis, quàm ipſiſſima rei natura petitis non modò ex antiquioribus plurimi, ſed & recentiores ferè omnes, qui in civili prudentia accuratè philoſophantur, amplexi ſunt. Ante omnes verò videndus eſt *Dn. Bœcl. in diſquiſ. de Domin. emin. & Joh. Frider. Hornius de Civit. l. 2. c. 4.* qui poſterior adeò totius negotii indolem & certitudinem docuit, & reſpondit ad contraria argumenta, ut tam omnem dubitationem ſuſtulerit, quàm aliis nihil quicquam præterea dicendi reliquerit, quod quidem ad rem pertineat, & non ab ipſo dictum ſit. Nam præter incommoda, quæ hanc doctrinam ſequerentur, ferè aliud nihil ab adverſariis adferri videas. Et tamen

non

non ſatis eſt cum Ziegl. dicere, *ambitioſum eſſe vocabulum dominii, idq́; ſi Principi tribuendum fuerit, verendum, ut in officio ſemper contineri poſſit ille, quantumvis optimus & integerrimus, quòd multa ſecum afferat ejusmodi fortuna, quæ à recto dimovere ſoleant. Ipſam vim imperii propter ſalutem publicam inſtituti ſufficientem Principi titulum præbere urgente neceſſitate utendi bonis ſuorum ſubditorum, eò quòd omnia ea ſimul conceſſa intelligantur, ſine quibus obtineri bonum commune non poteſt.* Equidem ipſum vocabulum *dominii* cur ambitioſius ſit *imperio*, hucusque non inveni. Quod ſi tamen hoc volunt contrariæ opinionis propugnatores, quaſi dominium eminens Principi largiatur potentiam ſubditum ſpoliandi bonis ſuis pro lubitu, id verò nullo modo concedendũ eſt, quippe quod non rapacem aliquam invaſionem, ſed ſuperiorem & ſublimiorem vulgari poteſtatem denotat, quæ privata dominia moderetur & defendat, nec niſi ex civili ratione ad ſe trahat. Nunquam juris anteceſſores proprietario in fundo, cujus uſusfructus ad alium pertinet, dominium negavere, neque tamen ille uſufructuarium pro arbitrio expellere poteſt. Et licet debitor rei, quam pignori dedit, verus dominus maneat, ipſi nihilominus non integrum eſt, quandocunque voluerit, creditorem ſpoliare ſecuritate ſua, cui creditum innititur. Quin potiùs ſi pignus fraudulenter ad ſe traxit contra creditoris voluntatem, furtum facit. Neque ſenior ex ſuo placito vaſallum feudo exuet. Verendum igitur non eſt, ut imperans, *præſertim optimus*

&

& integerrimus propter hoc vocabulum ſemper in officio contineri poſſit: qui ſi velit ſubditos ſpoliare bonis, tam facili negotio imperii ſpecie quàm dominii id perpetrabit, quoniam ſemper neceſſitatem fingere poterit, & *nunquam deerit luſciniolæ ſua cantio.* Nam *ſemper in Principe cupido auri immenſa obtentum habebit, quaſi ſubſidium regno paretur.* Quid verò eſt illud *imperium*, quod Principi hanc actionem tribuit. Si generaliter majeſtatem intelligunt, veriſſimè quidem loquntur, ſed nondum genuinum atque proximum principium aperiunt. Particularis ille actus diſtinctus ab aliis à majeſtate procedit quidem, magis tamen domeſticum fontem habet, qui deinde in majeſtatem reſolvitur. Qui enim totam civilem poteſtatem allegant, eos rogarem, qualis ſit illa, & quæ poteſtas, quæ propter imperium & majeſtatem Principi in ſingulorum bona conceditur? Pari modo omnia jura ſummæ poteſtatis à majeſtate deducerem, & relegato diſtincto ſingulorum conceptu in informe chaos confunderem. Alio ſenſu imperium ſe ad perſonas determinat, ſed hîc applicatio deficit, cùm ſatis bona ab hominibus diſtinguantur. Singularis enim illa majeſtatis facultas objectum ſuum deſerere & in aliud incongruum agere non poteſt, quòd ſingula circa propriam ſibì rem verſentur & poteſtas inferior non niſi ab analoga ſuperiori ſuspendatur. Quippe hîc de occupatione bonorum privatorum quærimus, quo jure poſſint prioribus poſſeſſoribus adimi, & ad Remp. transferri: ideoque ut juſta ſit ablatio, ante omnia oportet privatorum dominia deſtrui, quod ab imperio

in perſonam fieri non poteſt, ſed poteſtas ejusdem generis intercedere debet. Majeſtas quidem id præſtat, ſed per intermedium quoddam fundamentum, quod eſt dominium eminens. Qui uberiorem in hoc negotio cognitionem habere cupit, adeat modò laudatum Hornium, qui dominii eminentis cauſam ex fundamento egit. Ubi ſanè quamplurima ad palatum, modò ſapias, invenies. Neque verò hoc argumentum in legali doctrina contemnendum uſum habet, ſed multis difficultatibus occurrit, quibus Doctores non ſatis mederi videntur. Vulgaris eſt quæſtio de jure venandi. An quod ſubditis jure gentium licitum eſt, potuerint Principes ad ſe trahere? Hîc præterquam quòd in vocabulo juris-gentium æquivocus ſenſus lateat, cùm jus venandi non rectè juris gentium dicatur, lis ex noſtra diſputatione de Principis dominio expedita eſt, quod cùm ipſi in omnes res, quæ ſuæ ditioni adjacent, competat, in ipſius arbitrio poſitum erit, cujus velit poſſeſſionem privatis relinquere, & quæ ſibi reſervare: imò quæ ſemel largitus eſt, bono publico rurſus adimere poteſt. Qui in materia uſucapionum verſantur, varias rationes excogitant, ut juris naturalis effato ſatisfaciant, quod vetat quemquam cum alterius jactura locupletari. Plerique bonum publicum obtendunt. Sed ita confunditur impellens cauſa cum efficiente. Nam ſi dicitur propter bonum publicum priori domino res ejus auferri, adhuc ſupereſt quæſtio, quæ igitur ſit illa poteſtas, quam bonum publicum inſtigat. Nam ſi ordo civilis per ſe hoc operari poſſet, non opus

eſſet majeſtate. Quod ſi verò ab hac ille dependeat, ſine confuſione motionem finis pro cauſa effectrice venditare non debemus. Quod ſi ſolum bonum publicum eſſet cauſa efficiens hujus actionis, jam mirari quis poſſet, cur exercitium ad ſolum Principem, & non etiam alium civem ſpectet. Nam ob publicum bonum non ferè magis illius quàm hujus intereſt. Erit itaque adhuc aliquid præcipuum in Principe, unde ejusmodi habeat prærogativam, id verò eſt nihil aliud, quàm quod ex majeſtate profluit, dominium eminens: quod etiam *Dn. Hahn. ad Weſ. de uſurp. & uſuc.* agnovit. Sunt & alia complura in Jurisprudentia Romana, quæ primâ facie iniquitatem habere & juri naturæ adverſari videntur. Sed ex hoc principio feliciter explicantur, quæ nunc compendii causâ relinquo diligentiæ lectoris.

Magis obligatur quàm creditori.] Ambigua hæc verba ſunt, & non ſimplicem ſenſum habent. Vel enim Grotius τὸ magis obligari intelligit de firmiori obligatione, vel de ea, quæ aliquam habet prælationem. Firmiùs aliquem obligari Reip. quàm creditori, quantum quidem contractus voluntarios attinet, vix dixerim, cùm voluntas utriusque obligationis cauſa ſit, hâc ſaltem differentiâ, quòd τὸ κύϱιον poteſtate publica inſtructum poſſit civem cogere, cùm creditor debitorem juris viâ compellet. Quod ſi intelligit obligationem in prælatione fundatam, diſtinguerem ego inter creditorem, qui eſt concivis ſui debitoris, & inter eum, qui alterius Reip. ſubditus eſt. Τὸ κύϱιον ſicut ipſum creditorem

poſſet uſu & neceſſitate monente cogere vi dominii eminentis, ut proprias res bono publico contribuat, ita multò magis poterit exactionem debiti ſuſpendere, ut debitor hoc ſit opulentior, magisque ſufficiens ad perferenda Reip. onera. Si extraneo debetur, vel bellum eſt cum ejus civitate aut alia juſta cauſa negandi ſolutionem, & iterum præfertur Resp. vel nihil tale adeſt, quod ſatisfactionem creditoris impediat, & non puto, ob prætenſam neceſſitatem creditorem invitum rectè cariturum jure ſuo. Niſi fortè adeò inevitabilis adſit neceſſitas, ut ipſa Reip. ſalus in ejusmodi ſolutione ſit periclitatura, in omnibus enim civium actionibus talis neceſſitatis caſus exceptus præſumitur.

§. 7. *Aptitudinem.]* Eſt aptitudo qualitas ſive facultas moralis, competens perſonæ ad aliquid juſtè agendum vel habendum, non quòd habeat in illa re jus ſtrictè conſtitutum, ſed quia dignus invenitur, cui tribuatur v. gr. præmium. Ipſe quidem, ſi repudiatur, de jure ſuo læſo queri non poteſt: at diſtribuens, ſi minùs dignum digniori præferat, non obſervaſſe exiſtimatur, quæ recta ratio & honeſtas naturalis jubent. Adſcribam locum Ciceronis, (*a*) ubi accuratè hoc vocabulum explicat; ita verò ille. *Æſtimabile eſſe dicitur. Sic enim, ut opinor, appellamus ἀξιωτὸν, id quod aut ipſum ſecundùm naturam ſit, aut tale quid efficiat, ut ſelectione dignum propterea ſit, quòd aliquod pondus habeat dignum æſtimatione, quam ille ἀξίαν vocat.* Conf. & locum 1. *Offic.* quem propterea non apponimus, quia

(*a*) 3. de Fin.

quia Grotius in annot. ad h. c. §. 7. totum deſcripſit.

§. 8. *Juſtitia expletrix.*] Hæc juſtitia apud vulgus Ethicorum dicitur juſtitia commutativa, ſicut attributrix diſtributiva.

Non eſt ἐκ ſynallagmatos.] Excuſat Ariſtotelem Ziegl. quòd, cùm aliud vocabulum non habuerit, *quo res ſimul omnes ad juſtitiam commutativam pertinentes complecteretur, maluerit huic tam latam ſignificationem conferre, quàm iterata rerum coacervatione auditoribus tædium creare.* Sed annon & aliud commodius vocabulum adeſt, quo etiam uſus fuit Ariſtoteles, dum illam juſtitiam ἐπανορθωτικὴν dixit?

Comes earum virtutum.] I. e. qui liberalitatem & miſericordiam exercere cupit, ut id ritè & ex ordine faciat, juſtitia attributrix ipſi modum docet. Ut ſcilicet det beneficium non indiſtinctim omnibus, nec omnibus miſereatur, ſed quibus maximè convenit, h. e. qui beneficentia & miſericordia digni ſunt, pauperibus ſc. aliisque benefactoribus, miſeris item ac oppreſſis. Non prodigis verò, neque contumacibus, & qui indignatione potiùs quàm humanitate perſequendi ſunt.

Quam ἀριθμητικὴν.] Etiam hunc ſanè non exiguum errorem ſervili ſuperſtitioni Ariſtotelis exhibitæ acceptum ferimus, dum vulgus Ethicorum quodlibet Philoſophi commune & indifferens prædicatum continuò ad formalem rei eſſentiam refert. Viderat ille juſtitiam attributricem atque expletricem non uno modo jus ſuum cuique tribuere, ideoque ſimilitudine qua-

dam uti voluit ex aliena ſcientia petita, ut rem quodammodo illuſtraret. Hac datâ occaſione cæteri tot diſputationibus & difficultatibus naturam utriusque juſtitiæ involverunt, ut ſatius ſit omninò abſtinere his vocabulis, quæ etiam per ſe non ſatis quadrare videntur, quàm continuis dubiis & incertitudine torqueri. Primò enim ſatis abſurdum eſt, res morales, quæ aliàs à rebus, quæ quantæ ſunt, toto genere diſtant, velle intelligere & explicare ex illarum terminis, ſicut & *ineptum eſt, concluſiones hujus diſciplinæ ex principiis Phyſicis demonſtrare.* Hoc telum cùm videret Hornejus, (*a*) ſic eludere voluit. *Longè aliud eſſe terminos, quos una diſciplina ex altera commodatò accipit, in illa obiter explicare, & rerum ipſarum demonſtrationem confundere. Æqualitatem & proportionem in omni juſtitia requiri: aliam item competere proportionem juſtitiæ diſtributivæ, aliam commutativæ, & illi quidem ſolam Geometricam, huic ſolam Arithmeticam: concluſiones Ethicas eſſe, unde iſtarum veritatem ex ſuis principiis Ethicam docere. Sed quid & quotuplex ſit proportio, quæ dicatur Geometrica, quæ Arithmetica, ſolam Matheſin tradere, quare etiam inde diſci debere, an totuplex proportio ſit, quotuplicem fecimus, & an ita quæq; earum deſcribenda, ſicut ſuprà nos deſcripſimus. Verùm quia Ethicus in rebus moralibus eatenus deprehendit ſimile quid in illis, quæ in rebus Mathematicis ſunt, ut terminis inde deſumptis explicare cogatur, terminorum illorum intellectum inde petere neceſſe eſſe.* Sed hæc ita demum

(*a*) De Doctr. mor. l. 3. c. 12. theſ. 3.

demum vera eſſent, ſi & proportiones illæ, quas obſervat utraque juſtitia, per omnia ſimiles eſſent proportionibus Mathematicis, & non multò clariùs atque expeditiùs æqualitates & proportiones morales terminis domeſticis poſſent explicari. Tum demum ſcilicet neceſſe foret, ad peregrinos habitus tranſitum facere, & exinde ſupplere, quod in tuo deficit. Si autem nec proportiones in Matheſi inventas rectè congruere moralibus demonſtraverimus, & has propioribus vocabulis declaraverimus, neminem fore putò tam evirati cerebri, ut non remotis tenebris in luce cum Grotio ambulare malit, quàm in perpetua rerum caligine cum aliis offendere. Mathematici inter alia, quæ ad rectè inſtituendam proportionem faciunt, requirunt, ut quantitates, inter quas eſt proportio, ſint ejusdem generis: hoc modo, ut conferatur linea cum linea, vel numerus cum numero, non verò linea cum numero, aut cum linea numerus. *Vid. Laurenb. Inſtit. Arithm. l. 3. prop. 1. n. 3.* Moralium Doctores proportionem faciunt conferendo non idem genus, ſed perſonas cum rebus. Ita enim Hornejus. (*a*) *Sicut ad omnem proportionem quatuor termini requiruntur, ita etiam juſtitiam ad minimum in quatuor eſſe. Cùm omne juſtum ſit minimum inter duas diſtinctas perſonas, omnis item æqualitas minimum rerum duarum.* Quid itaque mirum, ſi hæ proportiones per omnia non procedunt? Deinde, cùm omnis proportionalitas diſcreta debet eſſe minimum inter quatuor numeros, vel lineas, ita etiam omnis juſtitia

(*a*) d. c. theſ. 14.

ſtitia minimum ſemper deberet conſiſtere in quatuor. Hornejus id quidem requirit, ſed ſibi ipſi in exemplis ſequentibus talem dedit objectionem, quam ſufficienter ſolviſſe non videtur. *Etſi enim*, ait, *in depoſito, commodato & ſimilibus contractibus res una videtur eſſe, duæ tamen ſunt, cùm non tam ſpectetur id, quod deponitur aut commodatò datur, quàm lucrum & damnum, quod ex una illa re oriri poteſt.* Nemini injuriam facerem, ſi uterer tam familiari aliorum refugio, ut dicerem, omne lucrum & damnum ſemper evenire per accidens. Quam loquendi formulam adeò plerique imbiberunt, ut non ſine cauſa illa reſponſio ſuſpecta eſſe poſſit, in quo illud prolythrillaton invenitur, tanquam aſylum improbæ & jejunæ cauſæ. Verùm benigniùs agam, & quæram, ubi inveniantur illæ duæ res, ſi, quod evenire poteſt, omne lucrum & damnum ceſſet? Ecce tibi depoſitum. Depoſuit aliquis nulla neceſſitate cogente & ſine ulla inde redundante utilitate ex mero lubitu: Depoſitarius cuſtodiam, quam debebat, præſtitit, re nec deteriore nec meliori reddita, eadem reſtituitur deponenti, quandocunque voluerit: cupio nunc ſcire, cùm ab utraque parte tam lucrum quàm damnum ceſſet, quomodo hæc proportio conſiſtat in quatuor? Reſpondebunt ſuo more, hoc *per accidens* fieri. Dico ego, ergo nec per accidens quadrare proportionem in hoc caſu. Licèt non videam, cur magis per accidens fiat, ſi lucrum & damnum ceſſet in depoſito, quàm ſi adfuerit. Ulteriùs, ſi lucrum & damnum hîc pro rebus ſunt, utique pro diſtinctis erunt, quoniam diſtin-

diſtinctis ſubjectis ſive perſonis competunt; his adnumera rem ipſam, invenies juſtitiam non in quatuor, ſed quinque eſſe. Rurſus in juſtitia distributiva ſemper duas res occurrere quis credet? Sit præfectura uni ex civibus committenda, ſecundùm juſtitiam diſtributivam digniſſimus quærendus erit. Plures quidem perſonæ competitores ſunt, una tamen ſaltem res eſt conferenda, ita ut videatur cum reliquis excepto concurſu nullum planè negotium eſſe, cùm dignior minùs dignum, etiam antequam magiſtratum peteret, excludat. Et clarior caſus fit, ſi fingamus, unum tantùm aptum eſſe ad munus publicum ſubeundum. An tunc alia quàm ſimplici commenſione attributio fieret? Quod autem Hornejus dicit, in depoſito non tam ſpectari id, quod deponitur, quàm lucrum & damnum, id oppidò falſum eſt. Quæſo enim cur in contractu magis ſpectabitur id, quod eidem vel adeſſe vel ab eo abeſſe poteſt, & non potiùs illud, quod de eſſentia contractus eſt, ſemperque in illo verſari debet? Re, quæ deponitur, formaliter depoſitum contrahi, quis eſt, qui neſcit? modò ſciat depoſitum contractum realem eſſe. Lucrum verò & damnum perfecto demum contractui accidunt, nec quicquam naturæ ejus ſeu perfectioni conferunt. Quî igitur fiet, ut contractus accidentia magis quàm ipſa formalitas ſpectetur? Denique, cùm proportio arithmetica ſit, *cùm plures coordinantur numeri atque inter ſe conferuntur, inter quos eadem eſt exceſſus differentia, ut in 2. 4. 6. 8. &c.* proportio Geometrica, *cùm ſervatur non eadem differentia aut idem*

exceſſus, ſed eadem proportio multiplex, ut 2. 4. 8. 16. Ego ſanè omnes ingenii mei nervos intendens videre non poſſum, utra proportio ab utra juſtitia magis obſervetur. Pone enim, in una communitate eſſe mille cives, quorum unus alteri eadem exceſſus differentia præſtat, diſtribuendosque fore thaleros tot vel tot. Hac poſita hypotheſi, ſecundus primo, qui unum accepit, adhuc unum plus accipiet. Tertius unum plus ſecundo, quartus unum plus tertio, & ſic deinceps. Annon eſt hæc exactiſſima proportio arithmetica in diſtributione obſervanda? Pone ulteriùs, plures cives invicem ita differre, ut alter alteri præſtet duplo & adhuc triente, rurſus alius undecuplo & ſextante, &c. juxta hanc exceſſus præſtantiam diſtribui bona debent: at quomodo jam proportione Geometrica procedi poſſit, cùm nullibi ſit eadem proportio multiplex, me velim Hornejus doceat, & habebo ipſi gratiam. Probare ille vult proportionem Geometricam in juſtitia diſtributiva obtinere his rationibus. *Res omnes,* inquit, *(a) quæ in Rep. distribuuntur, ea aut bona ſunt, aut mala. Bona præmia, mala onera. Utraq; autem ſicut ad totam communitatem pertinent, ita etiam ad ſingulos cives eatenus tantùm ſpectant, quatenus ejus partes & membra aliqua ſunt. Quicquid ergo præmii publico nomine confertur, id ut debetur cuiq;, quatenus civis ejus Reip. eſt, ita etiam majus minúsve erit, prout majores aut minores in Rep. partes facit. Quia ſi debentur membris per totum, & quatenus conſtituunt illud,*

(a) d. l. theſ. 5.

lud, tribuantur etiam iis oportet juxta proportionem, quam ad totum habent. Nulla ergo juſta diſtributio premiorum eſſe poteſt, niſi pro diverſitate civium diverſa ſint præmia. Similis eſt ratio de oneribus. Cùm enim & ea pertineant ad totam Remp. imponenda itidem ſunt civibus, proùt eorum quisq; pars Reip. eſt. At non ex æquo omnes eam participant, quare nec onera ex æquo ferent. Hoc ergo pacto inſtituenda eſt diſtributio rerum, ut æqualitas & juſtitia obſervetur. Atq; hæc quidem non adeò malè; niſi quod de oneribus dicit, easque res malas vocat, quas inter cives diſtribui oporteat. Neque enim onera illa ſunt res moraliter malæ, quod cuique patet, quia nullam habent diſcrepantiam cum recta ratione, neque etiam civiliter, quia non in damnum, ſed utilitatem Reip. diſtribuuntur. Neque officit, quòd Cives, quibus imponuntur, incommodent, revera enim & morali æſtimatione ad illos nihil incommodi redundat, ſed ſaltem apparenter, quoniam ſi bono publico in univerſum bene eſt, diffunditur illa felicitas in ſingulos cives. Rep. verò peſſundata, omnes etiam perire neceſſe eſt. Quare res malæ non ſunt, quæ commodo Reip. cedunt, ſed ſaltem ab imprudentibus ita æſtimantur. Optimè Dn. Bœcl. judicavit, *onera utilitatis nomen & rationem induere, quando ad ſocietatis civilis ſeu conſociationis finem referuntur.* Sed in viam redeo. Cæteris igitur, ut dixi, non adeò contradico. Nunc autem tam mirabili & inaudita ſequela reliqua infert, ut eam neque in ulla Logica unquam legerim, & ipſe in ſua omiſerit. *Verùm hæc æqualitas,*

litas, pergit, *vel nulla eſt, vel talis, qualis eſt in proportione Geometrica. Quemadmodum enim iſta in eo poſita eſt, ut ſicut ſe habet numerus primus ad ſecundum, ita tertius ſe habet ad quartum. Sic æqualitas illa diſtributionis in eo conſiſtit, ut ſicut ſe habet perſona civis unius ad perſonam alterius; ita etiam præmio unius reſpondeat præmium alterius. Et quemadmodum proportio Geometrica eſt, ſi quum, exempli causâ, ſecundus numerus duplo major eſt primo, etiam quartus duplo major tertio. Sic Geometrica quoque proportio eſt, ſi cùm meritum unius duplo majus eſt altero, etiam præmia unius duplo majora ſint præmiis alterius.* Hæc non uno modo impingunt. Quæſo, quo pacto ſequitur, proportio, quam obſervat juſtitia attributrix, aut nulla eſt, aut Geometrica. Eſto, quòd ſit nulli proportioni ſimilis, quæ eſt in Matheſi, annon poterit eſſe proportio quædam moralis, quam natura juſtitiæ diſtributivæ requirit? Verum eſt, proportionem Geometricam eſſe, quando ſe habet tertius numerus ad quartum, ut primus ad ſecundum, ſed ſequela ἀσυλλογίστως infertur, cùm minus ſit in concluſione, quàm fuit in præmiſſis. Non enim eodem planè modo ſe habet civis unius præmium ad præmium alterius, ſicut ſe habent numeri, in proportione Geometrica, cùm illi cives poſſint alia diverſa proportione differre. Tandem exemplum proportionis Geometricæ cum hypotheſi exempli proportionis moralis rectè ſe habet. Sed quid dicendum, ſi, quod ferè in omnibus Rebuſp. uſu venit, talis proportionis exceſſus non inveniatur? Quin ego conſtanter

ſtanter affirmaverim, ex quo orbis eſſe cepit, nullam extitiſſe communionem, in qua tam exacta proportione Geometrica, ut Hornejus vult, cives inter ſe convenerint, imò id impoſſibile eſſe, facilè ille mihi dabit, qui rerum contingentium naturam cum neceſſariarum linearum vel numerorum certitudine conferre vult. Sit nobis exempli loco, quod Livius de ejusmodi publica diſtributione notat. (*a*) Narrat enim Hiſtoricus, Servium Tullium Regem Romanorum *cenſum inſtituiſſe, rem ſaluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli paciſq́ munia non viritim, ut antè, ſed pro habitu pecuniarum fierent, tum claſſes centuriasq́ & hunc ordinem ex cenſu deſcripſiſſe vel paci decorum vel bello. Ex iis, qui centum millium æris aut majorem cenſum habebant, LXXX. confeciſſe centurias, quadragenas ſeniorum ac juniorum. Prima claſſis omnes appellati. Seniores ad urbis cuſtodiam ut præſtò eſſent, juvenes ut foris bella gererent: arma his imperata. Galea, clypeus, ocrea, lorica, omnia ex ære. Hæc ut tegumenta corporis eſſent: Tela in hoſtem haſtaq́ & gladius. Addita huic claſſi duæ fabrûm centuriæ, quæ ſine armis ſtipendia facerent, datum munus, ut machinas in bello ferrent. Secunda claſſis intra centum usque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta, & ex his ſenioribus junioribusq́ viginti conſcriptæ centuriæ, arma imperata, ſcutum pro clypeo, & præter loricam omnia eadem. Tertia claſſis in quinquaginta millium cenſum eſſe voluit, & hæ eodem diſcrimine ætatis factæ, nec de armis*

(*a*) Lib. I. c. 43.

armis quicquam mutatum, ocreæ tantùm ad-empta. In quarta claſſe cenſus quinque & viginti millium, totidem centuriæ factæ, arma mutata, nihil præter haſtam & verutum datum. Quinta claſſis aucta, centuriæ triginta factæ; fundos lapidesq́ miſſiles hi ſecum gerebant; in his accenſi, cornicines, tubicinesq́ in tres centurias diſtributi: undecim millibus hæc claſſis cenſebatur. Hoc minor cenſus reliquam multitudinem habuit, inde una centuria facta eſt, immunis militiæ. Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoq́, equitum ex primoribus Civitatis XII. conſcripſit centurias, ſex item alias centurias, tribus à Romulo inſtitutis, ſub iisdem, quibus inauguratæ erant, nominibus, fecit. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data, & quibus equos alerent, viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Deinde eſt honor additus. Non enim viritim ſuffragium eadem vi, eodemq́ jure promiſcuè omnibus datum eſt. Sed gradus facti, ut neque excluſus quiſquam ſuffragio videretur, & vis omnis penes primores civitatis eſſet. Equites enim vocabantur primi. LXXX. inde primæ claſſis centuriæ. Ibi ſi variaret, ut ſecundæ claſſis vocarentur, nec ferè unquam infra ita deſcenderent, ut ad infimos pervenirent. Hæc ex Livio ideo excerpere placuit, ut ſimul in conſpectu habeatur, quomodo Servius Rex onera honoresque per juſtitiam diſtributivam in ſingulos derivaverit: & tamen quicunque inde mihi proportionem Geometricam fabricaverit, erit mihi magnus Apollo. Reſtat ultimo loco aptioribus termi-

terminis utriusque juſtitiæ proportionem exponere. Hoc quoniam & à Grotio & ſuprà à me jam actum eſt, breviſſimis faciam. Juſtitia expletrix hanc æqualitatem habet, ut id, quod mihi debetur, & in quantum debetur, quoque loco, quo tempore, mihi tribuatur, idque ideo, quia debetur. Juſtitia autem attributrix mihi aliquid tribuit, quia eo dignus ſum, & in quantum ſum dignus, non quòd habeam verum conſtitutum jus in re.

Sed materia circa quam.] I. e. non differunt proportione, ſed objecto. Juſtitia expletrix enim verſatur circa jus ſtrictè ſic dictum, ſive qualitatem perfectam, conſiſtentem in poteſtate tum in ſe, tum in alios. 2. Dominio. 3. Jure ad rem, ut antè dictum. Juſtitia attributrix verò in aptitudine ſive ἀξιότητι ad rem aliquam, ſive illa aptitudo inveniatur circa res communes Reip. ſive circa privatas.

Contractus ſocietatis.] Pro diverſa pecuniarum quantitate poterit ſimilitudo quædam proportionis vel arithmeticæ vel geometricæ in eo verſari. Pone enim, quatuor iniiſſe ſocietatem: primum contuliſſe 200. ſecundum 400. tertium 600. quartum 800. & lucrum feciſſe 200. ideoque partitio fiet proportione arithmetica, & primus accipiet ex lucro 20. ſecundus 40. tertius 60. quartus 80. æquali enim exceſſu hi omnes inter ſe diſtant. Atque ſic rectè ſe habet exemplum allatum *à Dn. Hab. ad Weſ. pro Soc. n. 6.* Quando verò primus contuliſſet 20. ſecundus 40. tertius 80. & quartus 160. diviſio fieret [illegible] portione geometrica, & primus ex lucro [illegible]

at

erat 220. acciperet $13\frac{1}{3}$. ſecundus $26\frac{2}{3}$. tertius $53\frac{1}{3}$. quartus $126\frac{2}{3}$. quæ eſt proportio ad amuſſim geometrica. Quicquid interim alii Authores hic de eo, quod fit per accidens, fabulentur, certiſſimum ex his eſt, interdum arithmeticam, interdum geometricam, ſæpiùs verò planè neutram proportionem hîc obſervari. Quando nimirum quantitas pecuniæ collatæ neutri proportionum convenit. Ideoque ad evitandas has difficultates melius eſt, relictis matheſi proportionibus & proportionalitatibus rem in ſua nativa æquitate contemplari, ſecundùm quam æquum eſt, ut quantum quis ſocietati intulit, tantum etiam pro rato ferat, ſive illa proportio ſit geometrica, ſive arithmetica, ſive neutra, certiſſimum eſt, eſſe talem, qualem indoles hujus fraternitatis exigit.

Quod à nonnullis dicitur.] Ita ſentit Dn. Hahn. *ad Weſ. de juſtit. & jur. n. 11.* ubi juſtitiam diſtributivam definit, *quæ in diſtributione rerum communium juxta conditionem cujusq; civis (ut præmiorum, officiorum, honorum, onerumq;) occupata eſt, obſervans proportionem geometricam. Ratio eſt,* pergit, *quia in his rebus contingit, ut aliquis vel plus, quàm dignus ſit, vel minus habeat, quod ad injuſtitiam pertinet, vel habeat, quod pro dignitate & æquum eſt, id quod juſtitia.* Probat hanc ſententiam *Hornej. Doctr. mor. l. 3. c. 11. theſ. 23. Formalis ratio diſtributivæ,* ait, *non tam poſita eſt in habitudine illa communitatis ad partes ſuas, quàm in ordine omnium partium ejus inter ſeſe.* His con[...]anea docet per integrum caput ſeq.

quod

quod in explicatione hujus juſtitiæ peculiariter occupatum eſt. Sequitur hos vulgus Ethicorum pedeſtre, quibus moris eſt, ſine penetrantiori examine opiniones aliorum ſortiri. Sed errant, neque juſtitia tale novit diſcrimen. Equidem officium & munus juſtitiæ attributricis ſrequentiùs invenitur in rebus à communitate diſtribuendis, non ideo tamen minùs circa res privatorum occurrit. Illuſtre eſt Grotii exemplum, de legato, licet Dn. Ziegl. h. ſe capere mentem Grotii neget, inductus falſa hypotheſi, quaſi indubitatum eſſet, juſtitiam diſtributivam ſola communia partibus diſtribuere, quod Grotius hoc exemplo refutare voluit. Senſus itaque hic eſt: Teſtator, qui de re ſua teſtari & legare vult, ſi iis, quibus convenit, bona relinquit, facit, quod recta ratio atque honeſtas jubent, & talis actio congruit juſtitiæ diſtributivæ, quia tribuit ea cuique, quibus dignus eſt. Ex juſtitia enim commutativa procedere nequit, cùm nemo in rebus teſtatoris ejusmodi facultatem perfectam exigendi habeat, ſed ſaltem aptitudinem quandam ſeu ἄξιον, quæ, ut reliquis præferatur, ſuadet. Hoc modo commodiſſimè explicari poſſet illud à DD. juris ſæpius agitatum, quando liberi quodammodo rerum paternarum domini dicuntur. Quod Dominium DD. vulgariter vocant κατ' ἐλπίδα, & ad hanc juſtitiam attributricem referri poteſt, quia ſcilicet liberi præ aliis quandam prælationem habent in ſucceſſione paterna. Quibus ita ſe habentibus fruſtra quis quæſiverit, *cujus partem legatarius facere debeat, ut legatum ex juſtitia ſcriptum dici poſſit.* Cùm univerſaliter

liter verum non ſit, non niſi bona communia partibus diſtribui. Hujus itaque juſtitiæ eſſentia in ſola conſiſtit ad rem aptitudine, quæ non minùs in re privata quàm publica eſſe poteſt. Ut jam liberorum exemplo ad ſucceſſionem paternam vocandorum ſufficienter declaravimus.

Non niſi expletricis.] Quia ſcilicet non tantùm aptus eſt rem habere: ſed inſuper jus ſtrictè ſic dictum exigendi debitum habet.

§. 9. *Tertia juris ſignificatio.]* In §. enim 3. ſignificabat qualitatem actionum ad legis ſive præcepti conformitatem inſtitutam. Ut numerꝯ numerans differt à numerato, menſura à menſurato, ulna, quâ metimur, à panni ulna. Sic differt jus, ut legem notat, à jure, quod juſtum eſt. *Dn. Ziegl. h.*

Regula.] Congruum hoc genus eſt regula. Cùm enim jus, ut legem notat, actiones humanas certa qualitate afficiat, ut præſcripto conformes aut inde declinantes juſtæ vel injuſtæ dicantur, bene jus hactenus regula ſive norma eſt, quæ omnem actionum juſtitiam determinat. Atque ex his lumen affunditur difficultati, quæ videtur in *l. 1. ff. de J. & J.* eſſe. Ibi ſi jus notat qualitatem actionum, in tantum rectè eſt à juſtitia, quoniam habitus ſive conſtans jus ſuum cuique tribuendi voluntas antecedit natura & tempore inde profluentem actionem. Et ſic etiam intelligo *Giphan in arg. ad l. 5. Eth. Ariſtot.* ſcribentem: *Jus nihil aliud eſt quàm juſta actio ſive factum ex juſtitia, ut habitu ſuo, manans, eiq; congruens: quomodo fortiter quid factum manat ex fortitudine, omne denique officium ſive*

κατέρ-

κατόρθωμα & rectè factum nihil eſt aliud quàm actio ex virtute manans, eiq́ conſentanea. Atque hunc in modum accipiendum videtur, quòd JCtus Ulpianus jus à juſtitia appellatum dicit. Patet ex his ad oculum, doctiſſimum Giphanium non intellexiſſe jus, ut legem ſignificat, quod quidem voluit. Nam hoc conceptu quomodo à juſtitia deduci poſſit, non video: cùm omnis menſura prior ſit ſuo menſurato, ergo & omnis regula prior ſua appellatione & uſu. Hahnius *ad Weſ. de juſt. & jur.* jus à juſtitia derivatum vult, quatenus ſignificat jurisprudentiam. *Quia jurisprudentia eſt de juſtitia materialiter ſive juſto, eundem etiam finem habet, hæc ipſi formam dat, adeoq́ cauſa eſt jurisprudentiæ.* Sed Giphanii deductio, ut materiæ convenientior, magis placet. Denique animadvertendum, an & quousque verum ſit, quòd Ariſtoteles legem definiverit per λόγον, ſeu orationem. Multis rationibus Hahnius *ad Weſ. de Legib. n. 5.* probat, congruum hoc genus non eſſe, *cùm proximius ſit juſſio, juſſum, ſive inſtitutum, vim atq́ neceſſitatem, h. e. imperium habens.* Sed ſine dubio ſubintelligendum tale quid erit, ut lex ſit oratio *jubens* ſive præſcribens ſuperioris cum obligatione ad ſubditos. Quod ita probo: Omnis lex eſt præceptum ſeu norma quædã præceptiva de faciendo aut non faciendo: Omne præceptum certa oratione & terminorũ compoſitione abſolvitur. Ergo & lex erit hactenus oratio. Quippe oratio eſt vox, ex ſimplicibus dictionibus compoſita: in lege talem notionum combinationem deprehendimus, quare & oratio hoc ſenſu lex dici poterit.

terit. Subjecti loco ſemper ſtat res, quæ præcipitur, prædicati vim ipſum præceptum implet. E. gr. *parentes ſunt honorandi.* Subjectum ſunt parentes, prædicatum præceptum honoris, qui parentib9 tribui debet, idq́ue in omni lege invenire licet. Concludo itaque, legem rectè eſſe orationem, ſed jubentem. Nam hac addita limitatione idem eſt, ac ſi dicerem, legem eſſe normam ſeu regulam præcipientem.

Actuum moralium.] Objectum legis ſunt actiones morales. Actiones autem morales hîc ſunt, quæ convenientiam aut diſcrepantiam habent cum ſua norma ſive regula: Latiùs enim hîc capi debent, quàm fit in morali diſciplina, ubi nihil aliud quàm convenientiam cum lege naturæ & recta ratione denotant. Verùm cùm in genere de lege agimus, longè plura comprehendunt. Sic actio ſuâ naturâ indifferens & in neutram moralitatis partem devia, ſi præcipiatur à legislatore, erit hoc ſenſu moralis. V. gr. tranſcendere muros Civitatis, in ſe conſideratum, neque bonum eſt, neque malum. Nunc ſupervenit Princeps, & quoniam rem mali exempli, hoſtilisq́; in Remp. animi eſſe videt, capitali ſupplicio muros civitatis tuetur. Quicunque igitur præceptum illud negligens ſe pœnali legi obſtrinxerit, moraliter peccaviſſe dici poteſt, quoniam actum liberum voluntas ſuperioris determinaverat. Et hæ ſuâ naturâ indifferentes res unicum objectum ſunt legum civilium, *quæ de talibus conſtituunt rebus, quarum natura indifferens eſt. i. e. quæ neque juſtæ, neque injuſtæ intrinſecè ſunt, ſed pòſt lege lata ad utilitatem Reip. jubenda*

do fiunt juſta, vetando injuſta. Quare ante promulgationem neminem obſtringunt, poſtea omnes ſubditos: ut eleganter ſcribit *Joh. Frider. Hornius de Civit. l. 2. c. 2. th. 2.* Quoniam verò hîc jus definitum eſt, ut abſtrahit ab omni juris ſpecie, includendo ſingulas, ideo & actiones morales, ut ſic dicam, ſecundariæ, quatenus objectum ſunt legum civilium, ad hunc locum ſpectant.

Obligans.] Formale ſive eſſentiale conſtitutivum omnis legis eſt *præceptum obligatorium*, quia ſine obligatione vanum legis nomen eſſet, & fruſtra præciperet aut juberet quid, quod ad obſequium non adſtringeret. Putant nonnulli, ſolam legislatoris voluntatem abſolvere legis eſſentiam, & obligationem eſſe neceſſarium legis conſecutivum. Verùm huic ſententiæ ab accuratioribus rectè contradictum eſt, quoniam hac ratione conſilium lex eſſet. Dirigit quidem conſilium actionem, ſed non ſub obligatione, quæ ſoli legi propria eſt. Hinc voluntas Principis ſuadendo aliquid ſubditis ſuis aut permittendo, lex non eſt, quia illos ſuaſio aut conſilium ad aliquid faciendum vel non faciendum neutiquam obſtringit, ſed ipſi libero inter ſe judicio examinare poterunt, conducátne hoc conſilium ſequi, & expenſis rationibus in utramque partem inclinare; cùm in lege civili omne judicium reprobatorium ſubditis negatum ſit, & ſimpliciter ſine ullo ſeveriori examine teneantur ad obſequium. Deinde, ſi voluntas ſola legislatoris legem faceret, ſequeretur, Tyrannum, qui vult cædes, adulteria aliaque moralia mala, per ſuam nudam vo-

luntatem hæc talia leges facere. Tyrannum enim legislatorem eſſe, nemo, ut exiſtimo, dubitabit. Si regerunt, hactenus voluntatem legislatoris jus facere, quatenus animum habet faciendi jus: objiciam ego hypotheſin, quando voluit Tyrannus animo condendi legem, ut cædes & adulteria ſint jus ſive juſta: & omnes puto reclamaturos, tale inſtitutum non eſſe obſervandum. Quare rectè à Moraliſtis illud dicitur, jus non tam eſſe voluntatis quàm rationis; concurrit quidem voluntas, ſed ratio ſive rationabile præcipuum ſibi locum vendicat. Cùm ad injuſta nemo obligetur, obligatio autem ſit de eſſentia legis.

Nam conſilia.] Hoc habet cum lege commune conſilium, quòd ſit directorium actionis, & oſtendat, quæ facienda, quæ item fugienda: interim cùm abſit obligatio, & in utramque contradictionis partem liber detur tranſitus, lex non eſt. Lubet rem illuſtrare exemplo deſumpto ex jure civili. Ex mandato, qui eſt contractus, quo alicui aliquid gratis faciendum committitur, eſt obligatio, dum tam is, qui committit aliquid faciendum, & qui ſuſcipit mandatum, ſuis actionibus agere & conveniri poſſunt. Et id quidem rectè. Cùm liberum antea fuerit unicuique vel non mandare, vel in ſe mandatum non recipere; id verò quando eſt factum, utriusque intereſt, ne vel temerè revocetur aut deſeratur. Interim tamen, ſi mandatarii ſolùm gratiâ mandatur, ex eo nulla eſt actio; ratio non alia, quàm quòd conſilium nõ obliget, & cuilibet liberum ſit expendere ejus utilitatem aut damnum. Quare in §. 6. *I. de*

Man-

Mandato dicitur , *hujus generis mandatum magis conſilium quàm mandatum eſſe , & ob hoc non eſſe obligatorium, cùm liberum cuiq; ſit apud ſe explorare , an ſibi expediat conſilium.*

Permiſſio autem.] Originem hîc habet diſtinctio multis DD. uſurpata inter jus permiſſivum & præceptivum. Verùm diviſio hæc non eſt generis in ſuas ſpecies, ſed vocabuli æquivoci in ſua æquivocata. Permiſſio toto genere diſtat à lege. Lex eſt norma præſcribens, norma præſupponit neceſſariam aliquam applicationem, hæc applicatio liberum arbitrium excludit. Ubi ex juſſio, ibi exulat permiſſio. Quia *quod in neutram partem inclinat , & ad nullum contradictionis effatum adſtringit ſubditos, jus non eſt, ſed abſentia juris prohibitivi. Joh. Frider. Horn. de Civit. l. 2 c. 2. theſ. 7.* Interdum permiſſio denotat legitimam facultatem aliquid faciendi , & eſt plerunque conceſſio alicujus poteſtatis & ab hac , de qua diximus, diverſam naturam habet, alioque ex capite d judicanda venit.

Niſi quatenus.] Nec hoc modo obligat tam ipſa permiſſio ex ſe , quàm tacitè ſubintellecta legislatoris voluntas prohibens, ne quis impedimentum ponat ei, qui liberam agendi facultatem habet.

Ad aliam virtutem.] Leges enim non tantùm de juſtitia particulari, ſed & aliis virtutibus præcipiunt ; ut de fortitudine, ſi certum præmium ſtatuitur bene gerenti armis Remp. de temperantia , ſi numerus liberorum parentibus ad multas exemptiones proficit. &c.

Laxius juſtum dicitur.] I. e. juſtum univerſa-

verſale, procedens ex univerſali juſtitia, quæ complexu omnium virtutum abſolvitur.

Optima partitio eſt.] Alii dividunt legem in divinam & humanam. Divinam in neceſſariam & voluntariam. Neceſſaria eſt jus naturæ. Voluntaria eſt vel ſimpliciter voluntaria tam reſpectu Dei, quàm noſtri, vel certo modo, i. e. voluntaria reſpectu Dei, neceſſaria reſpectu noſtri. Illa complectitur leges populo hebræo datas, forenſes; Hæc verò jus divinum conſtitutum univerſale, de quo ab initio Prolegom. diximus. Humanum eſt vel univerſale, vel particulare. Illud eſt jus gentium. Hoc vel jus civile, vel hoc patens arctius. Jus civile à poteſtate nomothetica conſtituitur in qualibet civitate, & pro diverſitate Rerump. diverſum eſt. Jus arctiùs patens ſunt illa præcepta, quæ à patref. quatenus eſt ſub nullius ſuperioris imperio, ſuæ familiæ feruntur. Ita quidem, ut dixi, dividunt jus in genere. Licèt & Ariſtotelis diviſio ſufficiens ſit. Ad jus voluntarium enim certo modo referri poſſunt omnia alia jura, præter illud naturæ, quod intrinſecè & ex ſua natura neceſſarium eſt.

§. 10. *Eſt dictatum.]* Non convenit inter viros eruditos de genere juris naturæ. Aliis per dictatum ſive præceptum, aliis per habitum definientibus. Sanè cùm jus naturæ eſſentiam juris participet, jus verò in genere ſit præceptum, videtur illud naturæ jus non incongruè per dictatum ſive regulam deſcribi, reſpectu ſcilicet habito ad actum ſecundum, quatenus ſe diffundit in actuale præceptum. At verò ſi per jus naturæ intelligimus potentiam illam naturalem à

Deo

Deo nobis inditam, per quam apprehendimus illa principia practica, rectè quis habitum dixerit, cùm ſit qualitas quædam animæ rationalis conſtans. Et ſi quis rem accuratè conſiderare velit, magis habitus naturalis, qui ſuggerit principia practica, jus naturæ dici poteſt, quàm ipſa principia, cùm lex naturæ ſit in homine tanquam in ſubjecto ſuo. At verò non tam ipſa principia quàm potentia ea apprehendendi homini innata eſt: illa enim principia ſedem ſuam in ſanctitate & juſtitia divina habent, quæ homo beneficio habitus connati ſibi deinde applicat. Licèt, ut dixi, in actu ſecundo rectè per dictamen definiatur. *Conf. Job Frid. Horn. de ſubject jur. natur. c. 1. theſ. 15. & 16.*

Ab auctore naturæ Deo.] Ex ſanctitate & juſtitiâ divinâ origo & incunabula juris naturæ repetẽda ſunt. Jus naturale enim eſt particula quædam divinæ imaginis, & idea ejusdem ſanctitatis. Hominem à Deo ad ejus imaginem creatum eſſe, ex ſacris literis docemur. Hæc divina imago abſolvebatur ſapientiâ atque juſtitiâ perfectâ, tum morigero voluntati appetitu, & rectitudine cæterarum virium. Poſtquam autem Adamus horribili ſe perduellionis crimine obſtrinxit, excidit ſimul tam conſumato bono, & juſtitia voluntati, ſapientia verò intellectui erepta eſt. Appetitus detrectabat rectæ rationis imperium, aliæque naturales facultates ſuam quælibet congenitam perfectionem amiſerunt. Rudera nihilominus quædam remanſerunt divini hujus depoſiti. Et intellectus ſpeculativus ſuis principiis inſtructus refert æternam ſapientiam, & intelle-

ctus practicus particulas quaſdam divinæ juſtitiæ, quæ voluntati ablata eſt, retinet, ut eidem per lapſum à ſua rectitudine deviæ loco directoris & aurigæ eſſent, præcipiendo honeſta & turpia vetando. Hæc rudera amiſſæ juſtitiæ & ſanctitatis nihil aliud quàm jus naturæ ſunt, & ſe ad perfectiſſimum ſuum inſtar adhuc conformant. Lubet adſcribere, quæ in hanc ſententiam doctiſſimus *Hornius*, *de ſubject. jur. natur. c. 7. theſ. 29.* commentatur: *Theologi quædam imaginis divinæ rudera*, inquit, *repetunt à juſtitia divina. Legem quippe Dei humanis mentibus inſitam ad imaginem divinam referunt, docentq́, hominem ideo dici ad imaginem Dei conditum eſſe, quia in eo relucebat imago, h. e. notitia Dei, & ſimilitudo quædam mentis divinæ conſiſtens in honeſtorum ac turpium diſcrimine. Referebat ſcilicet homo ante lapſum divinam ſapientiam in intellectu, juſtitiam in voluntate, inſtructus præterea morigero appetitu & rectitudine virium cæterarum erat. His abſolvi tradunt imaginem divinam. Poſtquam deficit à creatore ſuo, amiſit divinum illud depoſitum, ita tamen, ut quædam reliquiæ ſupereſſent ex illa ruina: juſtitia voluntatis, obedientia appetitus, ſapientia intellectus aliaq́ perfectiones conciderunt, manſit interim ſcintilla quædam in mente humana, quæ & ſapientiæ divinæ & juſtitiæ index foret. Sapientiæ æternæ teſtis eſt intellectus ſpeculativus, ſuis communibus principiis ornatus; intellectus practicus ad juſtitiam & ſanctitatem divinam ſpectat. Nam humanæ voluntatis rectitudo nihil erat aliud quàm*

con-

congruentia exquiſitiſſima cum regulis intellectus activi, quæ ſe metiuntur ad protypum ſanctæ divinitatis. Quamvis enim ceciderit illa voluntatis bonitas & hactenus juſtitiæ inſtar perierit in voluntate, ſupereſt nihilominus adhuc proxima regula deperditæ juſtitiæ in principiis practicis juris naturalis, quæ antiquam originem ſervant, quam habuerunt, Dei ſanctitatem. Hæc ille, quibus nihil eloquentius aut verius dici poteſt. *Conſ. loc. in eod. Tract. c. 1. theſ. 18. & de Civitate l. 2. c. 2. theſ. 5.*]

Aut vetari.] Deus quidem eſt author juris naturæ, quatenus eſt in homine: i. e. Deus creavit hominem, & ipſum habitu illo connato & intellectu activo inſtruxit; ſed fundamentum obligationis juris naturæ neque eſt voluntas, neque imperium Dei. Illud tamen inſuper concedimus, ſi homo non obligaretur propter intrinſecam rei qualitatem, obligari eum potuiſſe ſola voluntate aut imperio divino, cujus creatura eſt, liberrimæque ejus diſpoſitioni ſubjacet. Creator enim in omnia creata ſummum habet imperium. Et ſic intelligo *Dn. Ziegl. in Proleg. p. 7. & h. §. 11. not. 1. & 2.*

Debiti ſunt aut illiciti per ſe.] Objectum juris naturalis ſunt actus morales ex ſe ſuaque natura boni aut mali. Boni ab eo præcipiuntur, & ſine peccato omitti nunquam poſſunt, mali verò vetantur, nec abſque crimine patrari. Sed quia bonitas vel malitia moralis actionibus humanis certam qualitatem affundit, ob quam illæ morales dicuntur, ut naturam earum eò penitiùs perſpectam habeamus, labor noſter haud

erit

erit inutilis, ſi de malo & bono Ethico paulò uberiùs ordiamur examen. Bonum in genere eſt, quod habet rationem appetibilitatis, ſive congruentiam aliquam cum appetitu. Sic bonum definiri ab omnibus ferè tam Theologis quàm Metaphyſicis teſtatur Hornejus. (*a*) Nec id quidem malè. Appetitus nihil appetit, quàm quod vel bonum eſt, vel ſe ſub ſpecie boni commendat. Erit ergo formale boni appetibilitas ſive appetibile, quod appetitus in objecto quærit. Ita definitum bonum Scholaſtici & Moraliſtæ dividunt in bonum ſimpliciter tale, & quod eſt tale ſecundùm quid. *Illud dicitur propter qualitates & operationes ſuas: hoc propter ipſum eſſe tantùm.* Conf. Hornejum *d. cap.* ubi & rationes hujus diſtinctionis adjicit, & pluribus argumentis defendit, bonitatem hanc omni enti competere. Deinde bona ſimpliciter ita dicta, ſc. propter operationes & qualitates ſuas iterum diſtribuuntur in naturalia & moralia. Illa, quæ debitam ſuæ eſſentiæ habent perfectionem. Hæc, quæ convenientiam ponunt cum recta ratione & lege naturæ. Fundamentum iſthæc habent in bono ſummo & perfectiſſimo, quod omnes creaturæ appetunt. Maxima felicitas & bonitas cujusque rei eſt *reditus ad ſuum principium*, quoniam ab hoc cuncta proceſsêre, & habent, quod ſunt; imò hôc perfectius eſt, quicquid eſt, quò propiùs ad ſimilitudinem ejus accedit, à quo eſſe ſuum dependet. Id autem cùm nihil aliud ſit, quàm benigniſſimus Deus, qui ex infinita ſua bonitate & potentia omnia creata ex nihilo produxit,

(*a*) Doctr. mor. l. 2. c. ult.

duxit, ut aliquid eſſet extra ſeipſum: ideo ad eundem quoque omnia ſe referunt, & ex hoc tanquam norma eſſentiam aliasque qualitates metiuntur. Porrò optimus Creator, quia & abſolutiſſimam eſſentiam habet, & immenſa ſanctitate atque juſtitia præditus eſt: Sic bonitatem participat quælibet creatura duplici modo: quatenus eſſentiâ ſuæ ſpeciei congruâ perfectè gaudet, & quatenus per ſtudia & mores ſanctitatem divinam imitatur. Prior bonitas omni enti competit, poſterior tantùm rationali. Nam mores, qui intellectum, diſcurſum, liberamque utrumvis electionem & judicium præſupponunt, non niſi in animal ratione præditum cadere poſſunt. Quicquid autem ſibi debitam naturam habet, prius bonum poſſidet, quod naturale dicitur, cùm alterum propter ſuum objectum ſit morale. Exempla rem declarabunt. Inter alia in Deo naturale bonum eſt, eſſe æternum & perpetuum. Hanc æternitatem creatura participare nititur, omniaque, quæ interitum ſuum afferre videntur, ex inſtinctu congenito odio proſequitur & averſatur. At cùm materiale corpus fluxum caducumque ſit, ut ſaltem analogo modo æternitatem Creatoris æmuletur, per naturalem procreationem, ſpeciei (cùm ſui individui non poſſit) conſervationem perpetuitati tranſcribit. Iterum cùm infinita in Deo ſit ſanctitas & juſtitia, quicquid intelligere illam ſanctitatem aptum natum eſt, i.e. omne rationale, ad eandem etiam, in quantum humanæ vires & corrupta indoles noſtra patitur, ſe conformare debet. Ex ſanctitate enim illa, ceu lydio quodam lapide probamus

omnem

omnem moralitatem, quæ cadit in homines. Quibus diligenter memoriæ traditis facile erit judicium de malo. Nam bonum ponit aliquam appetibilitatem, quare malum erit, ubi illud appetibile deficit. Notanter dico, *ubi deficit appetibile*. Quoniam malum non eſſentiam propriam & ſubſiſtentem habet, ſed nihil aliud quàm abſentiam atq; defectum boni indicat. Omne ens, quà ens eſt, ſive eſſe ſubſtantiale habet, bonum eſt, ſive ſit ſubſtantia ſive accidens. Secus daretur aliquod malum ſummum independens, id quod ſine ſumma impietate dici nequit, ut multis deducit Hornejus. (*a*) Quocirca malum cùm in claſſe entium non inveniatur, & tamen quodammodo animadvertatur in ipſis rebus, erit aliquod non ens. Quicquid enim de aliquo dicitur, id de eo dicitur, vel quatenus eſt ens, vel non ens. Malum dicitur rebus ineſſe, non ut ens; ergo inerit, ut non ens. Eſt verò non ens non negativum, nec rationale, ſed privativum. Non negativum: quia ens negativum eſt, cùm ſimpliciter res non eſſe dicitur: at malum certo modo aliquid ponit, nempe privationem boni. Non rationale, nam hoc eſt mera rationis noſtræ fictio ejus, quod nunquam fuit. Relinquitur igitur ens privativum. Malum inducit abſentiam boni in ſubjecto, quod aptum eſt habere bonitatem. Quare non de quavis re malum prædicari poteſt, ſed de ea demum, quæ debebat bonum habere. v. gr. lapidi malum non eſt, quòd non videat, ligno, quòd non volet, homini, quòd non ſit incorporeus. Quia ad neutrius ſpeciei perfectio-

(*a*) Doctr. moral. l. 2, c. ult.

Digitized by Google

fectionem potentia videndi, volandi, aut habitudo incorporea requiritur. At homini & bruto malum eſt cœcitas, & quidem naturale, cùm viſus rectè prædicetur de bruto vel homine. In lapide verò hæc cœcitas eſt non ens purè negativum, cùm ſit in homine privativum. Sic, ut ad mores veniamus, ſi quæratur, cur in ſubjecto rationali morale malum ſit inceſtus cum parentibus, & ſocii cædes, bruta verò nullum crimen contrahant indiſtincta ſanguinis generantis confuſione, & ſimilis individui nece? nulla alia ratio dari poterit, quàm quòd intellectui humano regula quædam practica inſcripta ſit, præcipiens honeſta, vetans turpia, quæ hominum vitam & actiones dirigat ad finem honeſtum: Brutis autem intellectus ille practicus communicatus non ſit, quo cùm deſtituantur, actiones ſuas ad eam normam, quam ignorant, inſtituere non poſſunt. Lex enim neminem obligat, niſi cui data eſt. Quare malum vel bonum morale in reſpectu ad bruta tota erit negatio. At in homine malum eſt privatio boni alicujus, quod in ſubjecto eſſe debebat. Obiter illud notandum, quomodo accipi debeat, quod ſuprà dictum, mala eſſe & inveniri in rebus: & tamen non eſſe aliquod ens, quod implicare videtur. Verùm ſciendum, duplici modo aliquid dici poſſe eſſe. Uno, ut eſt in prædicamento aliquo, i. e. quatenus ad claſſem rerum ſive entium pertinet. Altero, quatenus intelligimus veritatem propoſitionis, v. gr. hoc corpus eſt malum. De corpore dicitur malum, non quòd malum revera ens ſit, ſed quòd corpori competat, & de eo dici poſ-

ſit.

ſit. Nihil tamen aliud infert propoſitio, quàm abſentiam boni, & idem dico, ſi corpus eſſe *non bonum* ajo. Nam hîc continuò quicquid non habet bonitatem debitam, id eſt malum. Intermedium non datur. Abſentia enim boni immediatè concludit ad malum. Poſteriori hâc loquendi formulâ, malum rebus competit. Porrò quemadmodum ſuprà bona in naturalia & moralia diviſimus, eodem planè modo & mala dividuntur, contrariorum enim eadem eſt ratio, ut ait Philoſophus. Malum naturale eſt, quod non habet debitam naturæ perfectionem; Morale, quod diſcrepat & deficit à recta ratione & lege naturæ. Illud ſaltem obſerva, quòd bono ſecundùm quid ita dicto ſive eſſentiali malum nullum correſpondeat. *Neque enim*, ut inquit Hornejus, (a) *ut ipſum eſſe ſimpliciter eſt bonum, ita & ipſum ſimpliciter non eſſe malum eſt. Nam ſimpliciter non eſſe, non ens negativum eſt.* Atque tantum de bono & malo in genere, & ut abſtrahit ab omni ſpecie. Nunc quoniam nos verſamur in materia juris, natura boni moralis magis interiùs ſcrutanda eſt, ut nihil relinquatur ſolidæ cognitioni neceſſarium. Principio autem videndum de ſubjecto, cui bonum morale ineſt. Sic enim hactenus à ſapientiæ magiſtris traditum, in accidentibus deſcribendis & probè noſcendis ingens momentum cognitionem ſubjecti facere, cùm accidentia omnis materiæ vacua propria vi ſubſiſtere nequeant, ſed exterius domicilium requirant, cui inhærere poſſint. Subjectum omnis moralitatis præter hominem novimus

(a) L. 2. c. 7. theſ. 13. Doctr. moral.

Digitized by Google

vimus nullum aliud, id quod vel ex ſola definitione moralis boni evincitur, utpote quod in congruentia &concentu cum lege naturæ & ſanctitate Dei conſiſtit. At verò dictata & principia practica juris naturalis cognoſcere, ac ſecundùm illa tanquam certiſſimam normam & rectitudinem ſuas inſtituere actiones, id ſolius hominis familiare bonum eſt. Jamdudum à verè Philoſophis cum indignatione repudiata eſt Treboniani ſententia, juris naturæ peritiâ omnia animalia cenſeri. Quare ſi regula moralitatis in brutis nulla eſt, nulla etiam erit ejus applicatio, quæ diſcurſum aliquem & ratiocinium præſupponit. Nec magis aliquid de juſtitia & ſanctitate Dei brutis innotuit. Suo feruntur naturali inſtinctu, & appetitu ſenſitivo inſtructi bonum aut malum non ex prævio quodam diſcurſu & argumentatione, ſed impetu innato diſcernunt, de Deo & ejus attributis hactenus non ſollicita, imò Deum eſſe planè neſciunt, cùm quævis propoſitio & judicium de terminorum compoſitorum veritate pertineat ad ratiocinium. Deinde, ubi principia moralitatis deſunt, ibi ipſam fruſtra quæſiveris. Negatâ enim causâ nullus ſequitur effectus: Jam ſubſumo, intellectum & cognitionem objecti, judicium item & electionem liberumq́ue volendi arbitrium animæ irrationali tribuere, id verò demum eſt de recta ratione deficere. Sed hæc talia principia ſunt omnis moralis actionis: ergo nulla cadet in bruta. Cognoſcunt illa quidem res, ſed beneficio materiæ, in quantum in viſum vel aliam facultatem ſenſitivam cadunt, diſcurſum autem de illis nullum forma-

re, multò minùs per reflexionem in ſe retrogradiens judicium promere poſſunt. *Diſtinguunt bonum à malo in uſum vitæ, hoc eſt ſeparant bonum naturale ab incommodo, verùm ad hoc non opus eſt ullo ratiocinio, quod ſenſus opera ſatis ſit ſufficiens. Canis à lapide offam, carnem & panem beneficio odoratus diſtinguit:* ſcribit *clariſſ. Dn. Hornius de ſubj. jur. natural. c.6 theſ.4.* Nec magis electio aut libertas arbitrii extra animam rationalem reperitur. Canis præſente carne & fame urgente naturali ſtimulo in carnem fertur, quod verò interdum dentes abſtineat, id non ideo fit, quaſi ullam inter bonum & malum electionem habeat, ſed quia memoriæ ejus, quâ pollet, ſuccurrit plagarum metus, quibus carnem commedens olim fuit oneratus. Adſcribam iterum laudati Hornii (*a*) verba. *Verberum recordatio multoties inhibet naturalem affectum & appetitum, non quòd ratione regatur brutum, ſed vehementiori affectu deterritum ab opere avocetur. Ita canes & feles plagarum inflictione à cibis ſummoventur, quos appetitus & fames devorandos ſuadebant. Obverſatur enim phantaſiæ naturali ſpecies, quod perpeſſum eſt brutum, cùm ſibi convenientia attingeret. Metu igitur infligendi mali omittit ſibi commoda.* Pergamus ad objectum, quod cognitionem moralitatis abſolvit. *Sicut enim in rebus naturalibus ſpeciem dat forma. Ita in moralibus objectum. Dn. Hornej. Doctr. mor. l. 2. c. 7. theſ. 17.* Et Connimbricenſes *Diſput. 5. in Eth. Ariſtot. Quæſt. 1.* ajunt, *bonitas & malitia humanarum actio-*

(*a*) d. c. theſ. 15.

actionum ſumitur ab objecto. Hoc ipſum quemadmodum immutabile eſt, ita qualitas ab illo participata ejuſdem conditionis efficitur. Quare bonitas vel malitia inde contracta primaria dicitur, quæ pendet ab objecto, quod ſe habet ut FORMA quædam in naturalibus. Hoc eſt: Objectum ſive res, circa quas actiones noſtræ verſantur, ſpecificant eas, ut vocentur bonæ aut malæ. Nam quando quæritur, cur actio aliqua ſit bona vel mala, reſponſio eſt, quia circa ejuſmodi verſatur rem, quæ ſuâ naturâ & intrinſecè aut eſt honeſta aut turpis. Ubi tamen bene notandum, actionem moralem etiam dici, quæ phyſicè & naturaliter poneret actionis privationem. Sic v. gr. non defendere patriam, cùm poſſis, non honorare parentes, eſt actio moralis mala, at naturaliter non eſt actio, ſed abſentia actionis. Quamvis nihilominus videatur privatio hæc ſemper aliquam ſimul poſitionem involvere. Nam non defendere patriam cùm poſſis & debeas, eſt eandem prodere. At prodere patriam, eſt agere. Non afficere parentes debito honore, eſt eoſdem afficere injuria, quia nulla cogitatione poſſum conſequi, ubi ceſſet debitus honos, & non continuò ſequatur injuria: eo ipſo, dum non honoro eos, deſpicio atque contemno. Par judicium eſto de omnibus illis rebus, quæ per ſe licitæ aut illicitæ ſunt, quoniam eorum honeſtas aut turpitudo conſiſtit in puncto, adeò ut medium nullum intercedat, ſed à privatione actionis bonæ contiguus in malam fiat tranſitus, & ita intelligendum eſt, quod tradunt Ethici, *tam omiſſionem rei, quàm commiſ-*

ctus practicus particulas quaſdam divinæ juſtitiæ, quæ voluntati ablata eſt, retinet, ut eidem per lapſum à ſua rectitudine deviæ loco directoris & aurigæ eſſent, præcipiendo honeſta & turpia vetando. Hæc rudera amiſſæ juſtitiæ & ſanctitatis nihil aliud quàm jus naturæ ſunt, & ſe ad perfectiſſimum ſuum inſtar adhuc conformant. Lubet adſcribere, quæ in hanc ſententiam doctiſſimus *Hornius*, *de ſubject. jur. natur. c. 7. theſ. 29.* commentatur: *Theologi quædam imaginis divinæ rudera*, inquit, *repetunt à juſtitia divina. Legem quippe Dei humanis mentibus inſitam ad imaginem divinam referunt, docentq́ue, hominem ideo dici ad imaginem Dei conditum eſſe, quia in eo relucebat imago, h. e. notitia Dei, & ſimilitudo quædam mentis divinæ conſiſtens in honeſtorum ac turpium diſcrimine. Referebat ſcilicet homo ante lapſum divinam ſapientiam in intellectu, juſtitiam in voluntate, inſtructus præterea morigero appetitu & rectitudine virium cæterarum erat. His abſolvi tradunt imaginem divinam. Poſtquam deficit à creatore ſuo, amiſit divinum illud depoſitum, ita tamen, ut quædam reliquiæ ſupereſſent ex illa ruina: juſtitia voluntatis, obedientia appetitus, ſapientia intellectus aliaq́ue perfectiones conciderunt, manſit interim ſcintilla quædam in mente humana, quæ & ſapientiæ divinæ & juſtitiæ index foret. Sapientiæ æternæ teſtis eſt intellectus ſpeculativus, ſuis communibus principiis ornatus; intellectus practicus ad juſtitiam & ſanctitatem divinam ſpectat. Nam humanæ voluntatis rectitudo nihil erat aliud quàm*

con-

congruentia exquiſitiſſima cum regulis intellectus activi, quæ ſe metiuntur ad protypum ſanctæ divinitatis. Quamvis enim ceciderit illa voluntatis bonitas & hactenus juſtitiæ inſtar perierit in voluntate, ſupereſt nihilominus adhuc proxima regula deperditæ juſtitiæ in principiis practicis juris naturalis, quæ antiquam originem ſervant, quam habuerunt, Dei ſanctitatem. Hæc ille, quibus nihil eloquentius aut verius dici poteſt. *Conſ. loc. in eod. Tract. c. 1. theſ. 18. & de Civitate l. 2. c. 2. theſ. 5.*]

Aut vetari.] Deus quidem eſt author juris naturæ, quatenus eſt in homine: i. e. Deus creavit hominem, & ipſum habitu illo connato & intellectu activo inſtruxit; ſed fundamentum obligationis juris naturæ neque eſt voluntas, neque imperium Dei. Illud tamen inſuper concedimus, ſi homo non obligaretur propter intrinſecam rei qualitatem, obligari eum potuiſſe ſola voluntate aut imperio divino, cujus creatura eſt, liberrimæque ejus diſpoſitioni ſubjacet. Creator enim in omnia creata ſummum habet imperium. Et ſic intelligo *Dn. Ziegl. in Proleg. p. 7. & h. §. 11. not. 1. & 2.*

Debiti ſunt aut illiciti per ſe.] Objectum juris naturalis ſunt actus morales ex ſe ſuaque natura boni aut mali. Boni ab eo præcipiuntur, & ſine peccato omitti nunquam poſſunt, mali verò vetantur, nec abſque crimine patrari. Sed quia bonitas vel malitia moralis actionibus humanis certam qualitatem affundit, ob quam illæ morales dicuntur, ut naturam earum eò penitiùs perſpectam habeamus, labor noſter haud

erit

erit inutilis,ſi de malo & bono Ethico paulò uberiùs ordiamur examen. Bonum in genere eſt, quod habet rationem appetibilitatis, ſive congruentiam aliquam cum appetitu. Sic bonum definiri ab omnibus ferè tam Theologis quàm Metaphyſicis teſtatur Hornejus. (*a*) Nec id quidem malè. Appetitus nihil appetit,quàm quod vel bonum eſt, vel ſe ſub ſpecie boni commendat. Erit ergo formale boni appetibilitas ſive appetibile, quod appetitus in objecto quærit. Ita definitum bonum Scholaſtici & Moraliſtæ dividunt in bonum ſimpliciter tale, & quod eſt tale ſecundùm quid. *Illud dicitur propter qualitates & operationes ſuas: hoc propter ipſum eſſe tantùm.* Conf. Hornejum *d. cap.* ubi & rationes hujus diſtinctionis adjicit, & pluribus argumentis defendit, bonitatem hanc omni enti competere. Deinde bona ſimpliciter ita dicta, ſc. propter operationes & qualitates ſuas iterum diſtribuuntur in naturalia & moralia. Illa,quæ debitam ſuæ eſſentiæ habent perfectionem. Hæc, quæ convenientiam ponunt cum recta ratione & lege naturæ. Fundamentum iſthæc habent in bono ſummo & perfectiſſimo, quod omnes creaturæ appetunt. Maxima felicitas & bonitas cujusque rei eſt *reditus ad ſuum principium*, quoniam ab hoc cuncta proceſsêre, & habent, quod ſunt; imò hôc perfectius eſt, quicquid eſt, quò propiùs ad ſimilitudinem ejus accedit,à quo eſſe ſuum dependet. Id autem cùm nihil aliud ſit, quàm benigniſſimus Deus, qui ex infinita ſua bonitate & potentia omnia creata ex nihilo produxit,

(*a*) Doctr. mor. l. 2. c. ult.

duxit, ut aliquid eſſet extra ſeipſum: ideo ad eundem quoque omnia ſe referunt, & ex hoc tanquam norma eſſentiam aliasq́ue qualitates metiuntur. Porrò optimus Creator, quia & abſolutiſſimam eſſentiam habet, & immenſa ſanctitate atque juſtitia præditus eſt: Sic bonitatem participat quælibet creatura duplici modo: quatenus eſſentiâ ſuæ ſpeciei congruâ perfectè gaudet, & quatenus per ſtudia & mores ſanctitatem divinam imitatur. Prior bonitas omni enti competit, poſterior tantùm rationali. Nam mores, qui intellectum, diſcurſum, liberamq́ue utrumvis electionem & judicium præſupponunt, non niſi in animal ratione præditum cadere poſſunt. Quicquid autem ſibi debitam naturam habet, prius bonum poſſidet, quod naturale dicitur, cùm alterum propter ſuum objectum ſit morale. Exempla rem declarabunt. Inter alia in Deo naturale bonum eſt, eſſe æternum & perpetuum. Hanc æternitatem creatura participare nititur, omniaq́ue, quæ interitum ſuum afferre videntur, ex inſtinctu congenito odio proſequitur & averſatur. At cùm materiale corpus fluxum caducumq́ue ſit, ut ſaltem analogo modo æternitatem Creatoris æmuletur, per naturalem procreationem, ſpeciei (cùm ſui individui non poſſit) conſervationem perpetuitati tranſcribit. Iterum cùm infinita in Deo ſit ſanctitas & juſtitia, quicquid intelligere illam ſanctitatem aptum natum eſt, i.e. omne rationale, ad eandem etiam, in quantum humanæ vires & corrupta indoles noſtra patitur, ſe conformare debet. Ex ſanctitate enim illa, ceu lydio quodam lapide probamus

omnem

omnem moralitatem, quæ cadit in homines. Quibus diligenter memoriæ traditis facile erit judicium de malo. Nam bonum ponit aliquam appetibilitatem, quare malum erit, ubi illud appetibile deficit. Notanter dico, *ubi deficit appetibile.* Quoniam malum non eſſentiam propriam & ſubſiſtentem habet, ſed nihil aliud quàm abſentiam atq; defectum boni indicat. Omne ens, quà ens eſt, ſive eſſe ſubſtantiale habet, bonum eſt, ſive ſit ſubſtantia ſive accidens. Secus daretur aliquod malum ſummum independens, id quod ſine ſumma impietate dici nequit, ut multis deducit Hornejus. (*a*) Quocirca malum cùm in claſſe entium non inveniatur, & tamen quodammodo animadvertatur in ipſis rebus, erit aliquod non ens. Quicquid enim de aliquo dicitur, id de eo dicitur, vel quatenus eſt ens, vel non ens. Malum dicitur rebus ineſſe, non ut ens; ergo inerit, ut non ens. Eſt verò non ens non negativum, nec rationale, ſed privativum. Non negativum: quia ens negativum eſt, cùm ſimpliciter res non eſſe dicitur: at malum certo modo aliquid ponit, nempe privationem boni. Non rationale, nam hoc eſt mera rationis noſtræ fictio ejus, quod nunquam fuit. Relinquitur igitur ens privativum. Malum inducit abſentiam boni in ſubjecto, quod aptum eſt habere bonitatem. Quare non de quavis re malum prædicari poteſt, ſed de ea demum, quæ debebat bonum habere. v. gr. lapidi malum non eſt, quòd non videat, ligno, quòd non volet, homini, quòd non ſit incorporeus. Quia ad neutrius ſpeciei perfectio-

(*a*) Doctr. moral. l. 2, c. ult.

by Google

fectionem potentia videndi, volandi, aut habitudo incorporea requiritur. At homini & bruto malum eſt cœcitas, & quidem naturale, cùm viſus rectè prædicetur de bruto vel homine. In lapide verò hæc cœcitas eſt non ens purè negativum, cùm ſit in homine privativum. Sic, ut ad mores veniamus, ſi quæratur, cur in ſubjecto rationali morale malum ſit inceſtus cum parentibus, & ſocii cædes, bruta verò nullum crimen contrahant indiſtincta ſanguinis generantis confuſione, & ſimilis individui nece? nulla alia ratio dari poterit, quàm quòd intellectui humano regula quædam practica inſcripta ſit, præcipiens honeſta, vetans turpia, quæ hominum vitam & actiones dirigat ad finem honeſtum: Brutis autem intellectus ille practicus communicatus non ſit, quo cùm deſtituantur, actiones ſuas ad eam normam, quam ignorant, inſtituere non poſſunt. Lex enim neminem obligat, niſi cui data eſt. Quare malum vel bonum morale in reſpectu ad bruta tota erit negatio. At in homine malum eſt privatio boni alicujus, quod in ſubjecto eſſe debebat. Obiter illud notandum, quomodo accipi debeat, quod ſuprà dictum, mala eſſe & inveniri in rebus: & tamen non eſſe aliquod ens, quod implicare videtur. Verùm ſciendum, duplici modo aliquid dici poſſe eſſe. Uno, ut eſt in prædicamento aliquo, i. e. quatenus ad claſſem rerum ſive entium pertinet. Altero, quatenus intelligimus veritatem propoſitionis, v. gr. hoc corpus eſt malum. De corpore dicitur malum, non quòd malum revera ens ſit, ſed quòd corpori competat, & de eo dici poſ-

ſit.

ſit. Nihil tamen aliud infert propoſitio, quàm abſentiam boni, & idem dico, ſi corpus eſſe *non bonum* ajo. Nam hîc continuò quicquid non habet bonitatem debitam, id eſt malum. Intermedium non datur. Abſentia enim boni immediatè concludit ad malum. Poſteriori hâc loquendi formulâ, malum rebus competit. Porrò quemadmodum ſuprà bona in naturalia & moralia diviſimus, eodem planè modo & mala dividuntur, contrariorum enim eadem eſt ratio, ut ait Philoſophus. Malum naturale eſt, quod non habet debitam naturæ perfectionem; Morale, quod diſcrepat & deficit à recta ratione & lege naturæ. Illud ſaltem obſerva, quòd bono ſecundùm quid ita dicto ſive eſſentiali malum nullum correſpondeat. *Neque enim*, ut inquit Hornejus, (*a*) *ut ipſum eſſe ſimpliciter eſt bonum, ita & ipſum ſimpliciter non eſſe malum eſt. Nam ſimpliciter non eſſe, non ens negativum eſt.* Atque tantum de bono & malo in genere, & ut abſtrahit ab omni ſpecie. Nunc quoniam nos verſamur in materia juris, natura boni moralis magis interiùs ſcrutanda eſt, ut nihil relinquatur ſolidæ cognitioni neceſſarium. Principio autem videndum de ſubjecto, cui bonum morale ineſt. Sic enim hactenus à ſapientiæ magiſtris traditum, in accidentibus deſcribendis & probè noſcendis ingens momentum cognitionem ſubjecti facere, cùm accidentia omnis materiæ vacua propria vi ſubſiſtere nequeant, ſed exterius domicilium requirant, cui inhærere poſſint. Subjectum omnis moralitatis præter hominem novimus

(*a*) L. 2. c. 7. theſ. 13. Doctr. moral.

Digitized by Google

vimus nullum aliud, id quod vel ex ſola definitione moralis boni evincitur, utpote quod in congruentia &concentu cum lege naturæ & ſanctitate Dei conſiſtit. At verò dictata & principia practica juris naturalis cognoſcere, ac ſecundùm illa tanquam certiſſimam normam & rectitudinem ſuas inſtituere actiones, id ſolius hominis familiare bonum eſt. Jamdudum à verè Philoſophis cum indignatione repudiata eſt Treboniani ſententia, juris naturæ peritiâ omnia animalia cenſeri. Quare ſi regula moralitatis in brutis nulla eſt, nulla etiam erit ejus applicatio, quæ diſcurſum aliquem & ratiocinium præſupponit. Nec magis aliquid de juſtitia & ſanctitate Dei brutis innotuit. Suo feruntur naturali inſtinctu, & appetitu ſenſitivo inſtructi bonum aut malum non ex prævio quodam diſcurſu & argumentatione, ſed impetu innato diſcernunt, de Deo & ejus attributis hactenus non ſollicita, imò Deum eſſe planè neſciunt, cùm quævis propoſitio & judicium de terminorum compoſitorum veritate pertineat ad ratiocinium. Deinde, ubi principia moralitatis deſunt, ibi ipſam fruſtra quæſiveris. Negatâ enim causâ nullus ſequitur effectus: Jam ſubſumo, intellectum & cognitionem objecti, judicium item & electionem liberumq́ue volendi arbitrium animæ irrationali tribuere, id verò demum eſt de recta ratione deficere. Sed hæc talia principia ſunt omnis moralis actionis: ergo nulla cadet in bruta. Cognoſcunt illa quidem res, ſed beneficio materiæ, in quantum in viſum vel aliam facultatem ſenſitivam cadunt, diſcurſum autem de illis nullum forma-

re, multò minùs per reflexionem in ſe retrogrediens judicium promere poſſunt. *Diſtinguunt bonum à malo in uſum vitæ, hoc eſt ſeparant bonum naturale ab incommodo, verùm ad hoc non opus eſt ullo ratiocinio, quod ſenſus opera ſatis ſit ſufficiens. Canis à lapide offam, carnem & panem beneficio odoratus diſtinguit:* ſcribit *clariſſ. Dn. Hornius de ſubj. jur. natural. c. 6. theſ. 4.* Nec magis electio aut libertas arbitrii extra animam rationalem reperitur. Canis præſente carne & fame urgente naturali ſtimulo in carnem fertur, quod verò interdum dentes abſtineat, id non ideo fit, quaſi ullam inter bonum & malum electionem habeat, ſed quia memoriæ ejus, quâ pollet, ſuccurrit plagarum metus, quibus carnem commedens olim fuit oneratus. Adſcribam iterum laudati Hornii (*a*) verba. *Verberum recordatio multoties inhibet naturalem affectum & appetitum, non quòd ratione regatur brutum, ſed vehementiori affectu deterritum ab opere avocetur. Ita canes & feles plagarum inflictione à cibis ſummoventur, quos appetitus & fames devorandos ſuadebant. Obverſatur enim phantaſiæ naturali ſpecies, quod perpeſſum eſt brutum, cùm ſibi convenientia attingeret. Metu igitur infligendi mali omittit ſibi commoda.* Pergamus ad objectum, quod cognitionem moralitatis abſolvit. *Sicut enim in rebus naturalibus ſpeciem dat forma. Ita in moralibus objectum. Dn. Hornej. Doctr. mor. l. 2. c. 7. theſ. 17.* Et Connimbricenſes *Diſput. 5. in Eth. Ariſtot. Quæſt. 1.* ajunt, *bonitas & malitia humanarum actio-*

(*a*) d. c. theſ. 15.

Digitized by Google

actionum ſumitur ab objecto. Hoc ipſum quemadmodum immutabile eſt, ita qualitas ab illo participata ejusdem conditionis efficitur. Quare bonitas vel malitia inde contracta primaria dicitur, quæ pendet ab objecto, quod ſe habet ut FORMA quædam in naturalibus. Hoc eſt: Objectum ſive res, circa quas actiones noſtræ verſantur, ſpecificant eas, ut vocentur bonæ aut malæ. Nam quando quæritur, cur actio aliqua ſit bona vel mala, reſponſio eſt, quia circa ejusmodi verſatur rem, quæ ſuâ naturâ & intrinſecè aut eſt honeſta aut turpis. Ubi tamen bene notandum, actionem moralem etiam dici, quæ phyſicè & naturaliter poneret actionis privationem. Sic v. gr. non defendere patriam, cùm poſſis, non honorare parentes, eſt actio moralis mala, at naturaliter non eſt actio, ſed abſentia actionis. Quamvis nihilominus videatur privatio hæc ſemper aliquam ſimul poſitionem involvere. Nam non defendere patriam cùm poſſis & debeas, eſt eandem prodere. At prodere patriam, eſt agere. Non afficere parentes debito honore, eſt eosdem afficere injuria, quia nulla cogitatione poſſum conſequi, ubi ceſſet debitus honos, & non continuò ſequatur injuria: eo ipſo, dum non honoro eos, deſpicio atque contemno. Par judicium eſto de omnibus illis rebus, quæ per ſe licitæ aut illicitæ ſunt, quoniam eorum honeſtas aut turpitudo conſiſtit in puncto, adeò ut medium nullum intercedat, ſed à privatione actionis bonæ contiguus in malam fiat tranſitus, & ita intelligendum eſt, quod tradunt Ethici, *tam omiſſionem rei, quàm commiſ-*

G 2 *ſionem*

ſionem conformem aut non conformem legi eſſe poſſe. (*a*) Quia omittere, quod facere decet, eſt tacitè agere contrarium, quod lex præcipit, ſicut committere, quod lex vetat, comprehendit omiſſionem debiti. Quoniam itaque objectum malum eſt, deſertio ſive traditio patriæ, & contemptus parentum, idcirco etiam actio circa illud mala erit. Quod ſi tamen curioſus animus non quieſcat in reſponſo de malitia aut bonitate objecti, ſed inquirat ulteriùs principium illius qualitatis objecto communicatæ, ille docendus eſt, formulam hanc loquendi, *bonitatem vel malitiam in objecto latere*, non hoc importare, *quaſi objectum illud aliam normam non habeat, ſed quòd neceſſariò normæ bonitatis aut malitiæ ſubjaceat ex ſua natura.* Idque propterea, quia ex ſanctitate & juſtitia divina, tanquam ultima & principe omnis moralitatis norma, talem determinationem accepit. In hunc ſenſum Connimbricenſes *cit. loc. quia tamen hoc loco de bonitate & malitia morali agitur, ſpectanda eſt prædicta natura non ſecundùm eſſe naturale abſolutè, ſed ut convenit cum recta ratione, & lege divina, aut ab ea defluit.* Ex his quaſi ſub manibus naſcitur mihi nobilis illa quæſtio, an obligatio juris naturalis procedat ex imperio aut voluntate divina? Omnes, qui hoc argumentum accuratè tractarunt, utrumque negant, cùm lex naturalis non ideo obliget, quòd Deus voluerit aut ſic præceperit, ſed quòd aliter velle atque præcipere non potuerit. Sive, ut inquit *Vaſquez. non ideo ſunt mala, quia mala judicantur à Deo,*

(*a*) Hornej. l. 2. c. 7. theſ. 16.

Deo, quin potiùs ideo talia judicantur, quia ex ſe talia ſunt. Ex quo illud efficitur, ut ante omnem voluntatem Dei & imperium, imò etiam ante omne judicium aliqua ex ſe ſint bona opera vel mala. Dn. Ziegl. (*a*) etiam *ad Grot.* ita cenſet. *Quædam juſta eſſe, quæ Deus aliter velle non poteſt, quæq; adeò ſuâ juſtitiâ intrinſecâ omnem voluntatem Dei liberam antevertunt.* Et in Prolegom. *p. 7. in fin. Interim tamen hoc non nego, eſſe in Deo æternam aliquam legem, hoc eſt, rationem divinæ ſapientiæ, directivam omnium actionum & motuum in ſuos fines, & jus aliquod naturale immanens antecedenter ad omnem liberum voluntatis actum, ſecundùm quod non poteſt velle, quod juri illi repugnat.* Adeundus autem eſt ante omnes *Dn. Joh. Frider. Hornius in tract. de ſubj. jur. nat. c. 7. theſ. 25.* ubi ſoliſſimis rationibus imperium & voluntatem Dei rejicit, & recurrit ad objectum. *Accidit enim,* ait, *omnibus rebus à jure naturali mandatis, vel prohibitis, ut in objecto lateat malitia vel bonitas. Nam unanimi conſenſu receptum eſt, actiones ex præſcripto juris naturalis reſultantes ideo bonitatem nanciſci, quòd circa rem bonam occupentur, contrarias autem vel eo tantùm nomine contrahere pravitatem, quòd circa rem malam verſentur.* Et paulò pòſt (*b*) objecti hujus normam declarat ulteriùs, atque cum ſua protypa bonitate componit. *Quoties quæritur,* pergit, *num homicidium ſit fugiendum? continuò affirmat rationalis creatura. Si quæratur*

(*a*) L. 1. c. 1. theſ. 5. not. 1.
(*b*) Theſ. 28.

aſſertionis cauſa, illa dabitur, quia in ſe malum eſt. Vera utique cauſa, quæ in objecto ponit principium obligationis. Sed non quieſcet curioſus animus, ulteriùs inſtabit & rogabit, quare malum ſit? Hic ipſum objectum ad normam ponendum eidemq́ applicandum eſt, ex qua applicatione id reſponſum dabitur, quia ex ſua natura adverſatur honeſtatis regulæ nobis implantatæ, & ab hac diſcrepat: Si procedas ultra & inquiras, cur illud rectæ rationi diſconveniens malum ſit? Reſpondebitur, quia ſimul à lege æterna abhorret, cujus vis impreſſa eſt homini. Si nec dum ſedeat mens, & petat, cur legi æternæ contrarietur? deciſoriam accipiet cauſam, non quia voluntas aut imperium divinum prohibuerit, ſed quòd juſtitiæ & ſanctitati divinæ opponatur, & ab eadem deviet. Hæc de objecto. Ultimo loco nota, interdum actiones, quæ circa bonum objectum occupatæ ſunt, ex fine & aliis circumſtantiis contrahere pravitatem. Sic amor Dei in ſe bonus eſt. At verò, ſi non tam ideo Deum ames atque colas, ut nomen ejus glorificetur, & in te gratus oſtendatur animus, quàm ut ab eo velis bonis externis ob cultum illum ditari, mala eſt actio. Ita ſentiunt & docent cum Hornejo plerique Ethici. Verùm rem penitiùs inſpicienti facilè & his caſibus pravitas in objecto occurret. Nam non amat quis Deum, qui dicto fine illum amat, ſed amat potiùs divitias, ideoque verus amor Dei amoris objectum non eſſe videtur, ſed ſimulatus quidam & ex perverſo fine procedens cultus, qui certè etiam in ſe malus erit. Idem judicium ſit de circumſtantiis, quæ ipſum objectum

ctum corrumpunt, & in aliud mutant. Nam quamdiu actiones circa bonum objectum, quà eſt tale, ut normam verſantur, malitiam contrahere nequeunt.

Quibus jus naturale non repugnat.] Hinc nata eſt diſtinctio inter jus naturale permiſſivum ſive negativum & poſitivum. De qua in genere ſuprà egimus. Jus permiſſivum enim non eſt jus, quia permittit, nihil præcipit.

Quæ ratio honeſta aut oppoſitis meliora.] Pertinet huc jam explicata aptitudo ad rem aliquam. Item ab imperitis impetus naturalis ad aliquod jus naturæ dicitur, quò referri etiam debent brutorum actiones, quæ ſpeciem aliquam juris habere putantur. Item maris & fœminæ conjunctio, liberorum procreatio. Sic jus gentium, ut in legibus Romanis accipitur, non raró jus naturæ audit. Ad aptitudinem, cujus mentionem fecimus, ſpectant quoque ea, quæ fundamentum habent in conditione naturali, licet ſimpliciter non præcipiantur jure naturæ, ſed ſuaſoriè & ſaltem in generali, ut ſucceſſio filii in bona patris ab inteſtato: quo ſenſu dicitur ſucceſſio parentum deberi liberis jure naturæ, i. e. 1. ob aptitudinem. 2. tacitam defuncti voluntatem. Verùm hæ, & ſi quæ aliæ, impropriæ ſunt locutiones, quædam planè impertinentes. Non enim ſtatim quod naturale eſt, eſt etiam juris naturæ. *Ad Grot. l. 2. c. 12. theſ. 26.*

Quæ voluntatis humanæ actum conſequuntur.] Rectè. Jus naturæ enim quasdam concluſiones & præcepta habet, quorum applicatio uſui nulli eſt, niſi ſub hypotheſi certæ actio-

nis aut certi hominum ſtatus. Ita honorare parentes præſupponit relationem patris & filii. Exemplum autem Grotii non quadrare videtur, quoniam nullo tempore talis rerum communio, ut fingitur à plerisque, in rerum natura extitit: ut ſuo loco in *l. 2. c. 2.* perfectè explicabimus.

Furtum naturali jure prohibitum.] Sæpè miratus ſum, cur Jureconſultis non conveniat, quo jure furtum ſit prohibitum. Aliis jure gentium & civili, aliis ſolo jure civili, interdictum ſcribentibus. Verùm ſatis ſimplex & aperta eſt juris naturæ regula, neminem deberi cum damno alterius locupletari. Officit enim hoc ſociali & rationali naturæ, & contrariatur ipſi divinæ juſtitiæ, quare non poterit non contra jus naturæ eſſe. *Conf. Hahn. ad Weſ. de Furt. n. 7. & Ludvv. ad l. eod. tit. §. 1. n. 6.*

Adeò immutabile.] Duo imprimis naturalis juris attributa ſunt: immutabilitas & evidentia. Immutabile eſt jus naturæ propter ſuam originem. Sanctitas & juſtitia divina mutationem omnem reſpuunt, Deus enim ſe ipſum abnegare non poteſt. At hoc jus particula quædam & idea laudatæ juſtitiæ eſt, quare à ſuo protypo, ad quem ſe refert, diverſæ naturæ eſſe nequit. Evidentia in eo eſt poſita, ut perceptis ſaltē terminis per principia activa ab habitu apprehenſa, de cujusque actionis honeſtate aut turpitudine ſine hæſitatione poſſimus pronunciare. Unde illud ſimul colligitur, juris naturæ haud eſſe, quod per operoſas & impeditas conſequentias ſe rectæ demum rationi conformat. Quare aſſiſtere Hor-

neſo

nejo (*a*) non poſſum, qui duplicia juris naturæ principia facit: *quadam, quæ ex principiis illis primis & indemonſtrabilibus promptè & facilè deducuntur: alia, quæ difficiliùs, & ferè à doctis tantùm.* Verum jus naturæ ſemper evidens eſt, eſt enim habitus connatus, qui principia practica ſuggerit, & ubique facilè tam ex ſua origine & protypo, quàm natura ſociali noſcitur, *dum prolixa deliberatio aut ſubtilis & anceps diſputatio haud requiritur, & ſponte ſua honeſtas apparet & omittendorum turpitudo agnoſcitur. Injuncta eſt homini harum ſanctionum cuſtodia, ne dictamen illud naturale patiatur à quoquam ſub quocunq; prætextu oppugnari. Commendavit cuilibet conſcientiam ſuam Deus, quam intemeratam ſervare debet:* ſcribit *Joh. Frid. Hornius de Civit. l. 2. c. 12. theſ. 11.* Id, quod per concluſiones difficiles ex principiis ſequitur, immediatum juris naturæ præceptum non eſt, ſed potiùs fundamentum aliquod & terminum concludentem in eo habet. Exemplum Hornei de pecunia reddenda non ſolùm in valore externo, ſed & intrinſeca bonitate ſeverius poſtularet examen. Videtur enim jus naturæ hâc de re planè nihil conſtituiſſe. Edicit quidem illud, ut id, quod nobis datum mutuò eſt, reddamus idem. Sed de bonitate extrinſeca & intrinſeca hactenus tacet. Id unicum nunc è multis urgendum eſſe puto. Nummos & pecuniam commerciorum causâ inventam eſſe, jam ſi tu mihi dediſti centum taleros argenteos, ego verò tibi eosdem reddam in materia ſtannea, dum tamen

(*a*) Doctr. mor. l. 4. c. 3. theſ. 26.

tempore ſolutionis factæ eundem valorem habeant, quam antea argentei, nec aliud periculum mutandæ monetæ ſubſit, videris certè à me non deceptus, nec ego quicquam lucri feci, cùm non pluris argenteos expendi, quàm tu nunc ſtanneos es expenſurus. Solus valor intrinſecam monetæ formam conſtituit, quo reddito, videtur idem reddi, licèt eadem non ampliùs adſit materia, cùm alter nullum damnum in commercio, cui nummus inſervit, ſentiat. Ipſe etiam Hornejus (*a*) æſtimationem rerum in vita communi non quærit *in perfectione naturali, puta numero, magnitudine, aut qualitate Phyſica, vel in univerſum nobilitatis eſſentia, ſed vel in uſu & utilitate aut indigentia earum in vita, vel certè ex hominum opinione*, quod non minùs etiam de nummo dici poteſt, qui non ex materiæ nobilitate, ſed valore, quem accepit ab eo, cui cudendi nummi jus eſt, probatur. Dividunt equidem nonnulli, inter quos etiam eſt Hahn. ad Weſ. bonitatem nummi in intrinſecam & extrinſecam. Intrinſecam vocant, materiæ pretioſitatẽ & pondus. Extrinſecam, valorem & formam externam. Sed hæc egregia juris monetalis imperitia eſt. Cujusq; rei bonitas intrinſeca ſecundùm ſuam formam æſtimanda eſt. Forma enim, quæ cuilibet rei dat, quod eſt, bonitatem etiam intrinſecam conſtituit. Numiſmatis autem forma alia non eſt quàm valor, qui unicus nummum facit, ideoque & ejus interna bonitas in valore erit: id quod & JCtus *Paulus in l. 1. pr. ff. de Empt. vendit.* non ignoravit, quando de materia nummi fatetur, quod

(*a*) Lib. 3. Doctr. mor. c. 13. theſ. 25.

quod *forma publica percuſſa uſum dominiumq; non tam ex SUBSTANTIA præbeat, quàm ex QUANTITATE.* Ubi per quantitatem plerique DD. intelligunt æſtimationem publicam & pecuniæ valorem, cujus ſignum & nota ſit character nummo impreſſus. Quod ſi igitur auctore Paulo nummi uſus dominiúmque non in ſubſtantia, i. e. pretioſitate materiæ, ut ajunt, ſed quantitate, i. e. valore conſiſtit, qua ratione intrinſeca forma erit materiæ pretioſitas? Et quæ verò eſt illa pretioſitas, quam adverſarii adeò urgent? Nondum profectò ſufficientibus argumentis eſt demonſtratum, aurum argentumque pretioſiorem in numismate materiam eſſe, quàm ferrum vel ſtannum. Qui enim qualitates quasdam naturales & ſalutarem in medicina efficaciam allegant, næ illi inſigniter fruſtra ſunt, quoniam hîc in negotio monetali materiæ pretioſitatem non intelligere poſſumus, quæ medicinæ congruit, niſi & ex unionibus & floribus ſalutiferis nummos rectè fieri dicere velimus, ſed pretioſitas materiæ erit, quæ naturæ nummi magis apta eſt. Aptius autem aurum & argentum quàm ferrum aut chalybem eſſe, quis facilè dixerit? imò quò materia mollior eſt, hoc minùs idoneam ego dixerim, quoniam ſic fraudibus falſariorum monetæ facilè ſubjacet. Sed & neque ferri neque chalybis planè nullus eſt in medicina uſus. Quin neſcio an non major ipſius auri. Qui puritatem metalli objiciunt, equidem aliquid dicunt, quod Principem movere poſſet, ut materiam puriorem non adeò puræ præferat, quam tamen ſi ex aliis civilibus rationibus non

prætu-

prætulerit, nihil eſt, quod vel Principi imputari, vel aliquis de neglecta pretioſiore materia conqueri poſſit. Quin illa ſemper in re nummaria pretioſa ſatis materia erit, cui nummi valor commiſſus eſt. Quòd autem communis ferè Europæorum opinio aurum & argentum cæteris metallis præponat, id ex raritate materiæ venit, quæ quidem in mentibus hominum aliquid valet, & ex uſu æſtimationem recipit, ipſi autem rei dignitatem quandam majorem internam conciliare nequit. Utut res rara ſit, manet tamen eadem, quæ eſt, nec pretioſior ex ſe, ſed ex indigentia fit. Eſt enim unica indigentia, quæ omnes res ſuâ naturâ non æſtimabiles certo pretio addicit, ut in *lib. 2.* pluribus videbimus. Breviter. Bonitas metalli & operationes excellentiores, quæ in medicina uſum habent, ad commercia, quibus nummus inſervit, non pertinent, & non minùs ferreus nummus, quàm aureus mutuam poteſt habere functionem impoſitam ex valore, & forma externa. Qui copioſiorem hujus argumenti notitiam habere deſiderat, adeat ille *Joh. Frid. Hornium de Civit. l. 2. c. 6. de Commun. dom. & num.*

Sibi ipſis repugnant.] Quoniam ſub objecto potentiæ non comprehenduntur. Eruditè hîc Dn. Ziegl. *ſic repugnat in genere, ait, eſſe impoſſibile primò & per ſe, & tamen quærere, num à Deo fieri poſſit. Quæ enim impoſſibilia ſunt, qualia ſunt, quæ contradictionem implicant, ſub nullius potentiæ objecto continentur: Si enim ſub aliquam potentiam caderent, hoc ipſo jam eſſent poſſibilia & non impoſſibilia. Quicquid*

quid igitur deſtruit & evertit eſſentiam vel potentiæ divinæ, vel objecti, circa quod potentia verſatur, vel utriusq; id implicat contradictionem, & per conſequens fieri nequit, ne à Deo quidem.

Imago quadam mutationis fallat incautos.] Decepit hæc imago pleroſque JCtos, qui varias diſtinctiones excogitavere, quæ difficultati medelam adhiberent. Communiter diſtinguitur inter jus poſitivum & negativum, ſive permiſſivum, id quod ſuprà rejecimus. Cæterùm præ reliquis videtur hîc laboraſſe *Dn. Hab. ad Weſ. de J. & J.* qui quinque diſtinctionibus ad quæſtionem reſpondet: Agedum easdem paulò attentiùs ad veritatis trutinam penſabimus, ubi illud verbo monuerimus, potuiſſe DD. in alia re meliùs ingenium exercere: Sicut ſanctitas divina immutabilis eſt, ita nec jus naturale, (cujus principium hæc eſt) & recta ratio in gratiam ſcholaſticarum diſtinctionum perpetuum tenorem migrabit. Illud quidem ab initio rectè ab Hahnio actum cenſemus, quòd jus naturale liberaverit ab ambiguo ſenſu, modò animadvertatur, non ſemper jus naturæ impropriè eſſe, quod actum voluntatis humanæ conſequitur, ut nos paulò antè probavimus exemplo honoris erga parentes. Accedamus nunc ad diſtinctiones, quæ quæſtioni applicari debent. Ita verò ſe habet quæſtio: An jus naturale ſit immutabile? Diſtinguit Dn. Hahn. 1. *inter jus quoad ſubſtantiam & quoad notitiam*: & opinatur *priori modo in omnibus unum eſſe & immutabile, poſteriori verò non in omnibus integrum, ſed mutabile,*

v.gr.

v. gr. quando quædam nationes furta permiſerint, fornicationes, lupanaria, adulteria. Sed quid notitiæ gentium ad mutationem juris naturalis faciunt? Status controverſiæ erat, an jus naturæ ſit immutabile? ad quam reſpondetur ab omnibus nationibus actu ſecundo non intelligi. De quo ne punctum quidem in quæſtione. Eſto enim præcepta juris naturæ in quarundam gentium mentibus præpoſtera educatione & conſuetudine efferatis vim ſuam non exerere, an hæc craſſa ignorantia jus naturæ mutare poterit? longè melius Andronicus Rhodius cenſuit, παρ' ἀνθρώποις τοῖς ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν εἶναι δίκαιον ἀκίνητον, ὃ φυσικὸν λέγεται. εἰ δὲ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρενὰς, καὶ διεστραμμένοις οὐ δοκεῖ δίκαιον, οὐδὲν διαφέρειν. οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διότι τοῖς νοσοῦσιν οὐ τοιοῦτον δοκεῖ, i. e. *Apud omnes homines, qui benè & ſecundùm ſanam rationem ſe habent, jus naturale immutabile eſſe. Quod ſi verò iis, qui dictamen rectæ rationis non audiunt, jus eſſe non videtur, nihil referre. Neque enim, qui mel dulce dicit, errat, licet ægrotantibus dulce non videatur.* Sanè incongrua admodum & obſcura loquendi formula eſt jus naturæ quoad notitiam eſſe mutabile, dum notare debebat, non ab omnibus æquè percipi. Deinde quodlibet diſtinctionis membrum de quæſtione paticipare debet, at poſterius planè nihil participat: quare erit non tam ad quæſtionem accommodata diſtinctio, quàm reſponſio ſimplex, jus naturæ eſſe quidem immutabile, in omnium tamen gentium notitia non verſari. Putandum denique non eſt, dum quædam gentes adul-

adulteria, furta & latrocinia permiſerint, harum rerum turpitudinem eis non innotuiſſe, quæ ex principiis practicis facillimo negotio elicitur. Verùm illæ ob alia emolumenta publicam honeſtatis regulam parum obſervabant. Secundò diſtinguit Hahn. *inter ipſum jus naturæ & juris civilis determinationem. Poſſe enim mutari jus naturæ per additionem, licet non per detractionem.* Iterum inſolita loquendi formula, jus naturæ eſſe mutabile per additionem: quæſo quæ eſt illa mutatio per additionem? *ita fit mutatio quoad ſpeciem determinatam pœnarum, tutelarum, inſtitutionis hæredis primæ & ſecundæ, legitimæ, Falcidiæ, Trebellianicæ. &c.* Mirabilis, medius Fidius, mutatio. Hoc modo mutaretur corpus meum adjectione veſtium & calceorum. Vir doctus mutaretur acceſſione honoris doctoralis. Ita jus naturæ furem dignum eſſe judicat, qui puniatur: Supervenit civilis lex, & furtum laqueo determinat, an ob hanc certæ pœnæ adjectionem mutatur jus naturæ? imò tantum abeſt ut mutetur, quin potiùs determinatio pœnæ confirmationem juris naturalis importet. Ego mirari ſatis nequeo, doctiſſimum Hahnium genium quæſtionis non meliùs conſideraſſe. Quæritur enim, num jus naturæ ſit immutabile, i. e. num id, de quo jus naturæ præcipit, à legislatore civili vetari, aut de quo vetat, præcipi rectè poſſit? Jam qua ratione diſtinctio Hahnii huic poſitioni applicetur, ego ſanè non video, cùm poſterius membrum eam nullo modo ingrediatur. Tertia eſt illa communis, cujus ab initio fecimus mentionem. Quar-

ta iterum ad propoſitum problema eximiè non pertinet. Circumſtantiæ enim illæ non tam mutant jus naturæ, quàm actus & objectum, circa quod illud verſatur. V. gr. jus naturæ vetat homicidium, i. e. cædem hominis innocentis doloſam. In neceſſaria defenſione ceſſat illud edictum, non quòd mutetur jus naturæ, ſed quia non adeſt adæquatum objectum, quod interdictum naturale reſpiciebat. Multò concinniùs loquitur Grotius, *revera non mutari jus naturæ, quod immutabile eſt, ſed rem, de qua jus naturæ conſtituit, quæq; mutationem recipit. Quemadmodum extrinſecè per mutationem alterius, per mortem ſcilicet filii pater deſinit eſſe pater, nec in ſe tamen quicquam mutatur, quamvis videatur. Dn. Ziegl. ad h. l.* Quinta diſtinctio eſt inter jus naturæ & non aſſiſtentiam juris civilis, quæ illud vult, quaſi juris naturalis obligatio poſſit à jure civili annihilari ſive ſuſpendi. Sed & hîc non fit mutatio in jure naturæ, ſed extrinſecus in objecto. Quod uſucapionis difficultatem attinet, illam ſatis paulò antè in argumento eminentis dominii expedivimus. Ita quòd pupillus habeat condictionem, id eò venit, quoniam majeſtas omne obligans utrinque commercium cum his perſonis ſine authoritate tutorū civibus interdixit, ut totus actus cum pupillo celebratus ab initio nullus ſit, non verò demum ex poſtfacto jus naturale mutetur. Idem ſit judicium de fœminarum interceſſione. Τὸ κύϱιον enim tam in ſubditorum actiones, quàm in eorundem res eminentius habet dominium, quorum virtute ſuſpendere & ſufflaminare omnia poteſt, quæ in Reip.

Reip. detrimentum videntur vergere. Nec per illam determinationem vel minimum in jure naturę mutatur, ſed antecedenter adimitur contrahendi atque obligandi facultas, hoc modo. Jus naturale præcipit, ut ſerventur pacta. Mulier, interceſſionem non ſervans, non peccat contra jus naturæ, quia revera pepegiſſe non videtur, deſtituta legitima contrahendi potentia, quam majeſtas ipſi ademit. Et ita non tam poteſt dici non ſervaſſe pacta, quàm omnino pepegiſſe nihil. Sic etiam ſe res habet de nudo pacto. Jure naturæ ex pacto quidem efficax eſt actio, ſed eo demum, quod animo ſe obligandi initum eſt. Quæ quæſtio cùm ſit mentis, & latam litibus viam ſternat; ecce tibi majeſtatem, quæ certas contrahendi formulas introducit, ex quibus poſſit ille animus æſtimari. His verò deficientibus, præſumitur non adfuiſſe obligandi propoſitum: Et non ſervantur pacta nuda ideo, quia non videtur contrahendi voluntas adfuiſſe. Ceſſatio repetitionis, quòd innocenter condemnatus ſolvit, in dominio eminente fundamentum habet: Legislator boni publici causâ victo adimit dominium rei, & adjudicat victori. Sicuti ex eodem principio Hahnius alio loco defendit rem malè judicatam ſecundùm acta & probata; huc inſuper refer læſionem ultra dimidium. Quæ omnia & ſi quæ ſunt ſimilia jus naturæ non alterant, ſed in ſe quandam mutationem contrahunt, & deſinunt eſſe verum juris naturalis objectum. Atque nunc ſingulas examinavimus Hahnii diſtinctiones, quas omnes ſi quis inter ſe conferre velit, inveniet non tantùm malè cohærere,

rere, ſed & ſibi ipſis eſſe multum adverſas. E. gr. in prima diſtinctione dicit, jus naturæ eſſe immutabile quoad eſſentiam, non verò quoad notitiam. Quæ ſi vera ſunt, cur in ſequentibus jus naturæ quoad eſſentiam certo modo mutabile aut immutabile facit? In ſecunda diſtinctione ait, poſſe mutari jus naturæ per additionem, licet non per detractionem. Subſumo, ſi mutari per detractionem nequit, cur in diſtinctione quinta ob non aſſiſtentiam civilis legis mutationem etiam per detractionem concedit. Sed tempus eſt, ut tandem abſurditates has porrò perſequi deſinam, quæ eruditiori palato non niſi nauſeam concitant.

§. 11. *Pro certo rerum ſtatu.*] Quatenus ſcilicet objectum juris naturæ conſiſtit in ordine & relatione ad aliud quid. Sic privata vindicta præſupponit ceſſationem judiciorum, honor debitus parentibus relationem filii & patris.

Quod animantibus.] Rejecerunt hoc jus naturale brutis competens, quicunq; cum jurisprudentia ſolidam Philoſophiæ ſeverioris uſum conjunxere. Loco omnium autem eſſe poteſt *Joh. Frider. Hornius de ſubject. jur. natur.* Digniſſimus lectione eſt hic libellus, quia præter hanc controverſiam multa ibi invenies, quæ ad notitiam juris naturæ pleniorem facere poſſunt.

Impropriè.] Quicunque Authores jus naturale brutis impropriè competere ſtatuunt, illi planè negant, eis competere. Quoniam quod impropriè dicitur de aliqua re, illud de ea non dicitur, ſicut riſus de prato; quoniam pratum non ridet.

Sint

Sint nobis communes.] Communes illi brutorum actus cum quibusdam noſtrûm, occaſionem dedere diſtinctioni inter jus materialiter & formaliter conſideratum. Nimirum omnia excogitaverunt Treboniani Clientes, quæ quocunque modo poſſent ſuſtinere aliquod in brutis jus. Quòd ſi autem his fortiora non habent, tam grande poſtulatum vix obtinebunt. Neminem adeò ſtupidum & infantem exiſtimare debebant, ut propter obſcuram aliquam diſtinctionem interiori cogitationi ſuperſederet, & actus brutorum communes jus reputaret. In omni morali actione duo concurrunt: 1. Actio phyſica, quæ ipſis dicitur materiale: 2. Formale, ſeu convenientia cum lege aut ab eadem diſceſſus, quæ convenientia aut diſceſſus ſpecificat actionem naturalem, & certa qualitate morali induit. Sic in homicidio materiale eſt ſublatio manus & percuſſio, formale diſcrepantia cum lege. Materiale, id eſt, actum quendam naturalem, nemo brutis negabit, formale verò, i. e. convenientiam moralem ipſi non concedunt, & eo ſimul volentes nolétesque jus adimunt, cùm forma demum rem ſpecificet, & actio naturalis, quæ cædem facit, abſque ſua regula & formali convenientia non magis ſit actio moraliter mala, quàm edere aut bibere. Inconveniens igitur & abſurda eſt locutio, quæ jus aliquod materiale facit. Ignorata hactenus ſine ullo diſcrimine fuit diviſio juris in materiale & formale. Jus quicquid eſt, forma & regula eſt, quæ omnem reſpuit materiam.

§. 12. *Cum natura rationali aut ſociali.]* Quæ deinde ulteriorem normam petit à ſancti-

tate & juſtitia divina; ut jam ſatis explicavimus.

§. 14. *Civile eſt.*] Notanter dicit Grotius à poteſtate civili. Nam ferendi leges poteſtas præcipuum jus majeſtatis eſt, imò inter illa connumerandum, quæ per ſe immediatè Princeps exercet, nec facilè ut aliud poteſtatis vel dignitatis exercitium aliis concedit. *Conf. Johan. Frider. Horn. de Civit. lib. 2. cap. 7. theſ. 4. & nos infrà cap. 3. h. libri.*

Eſt autem civitas.] Congruum eſt genus cœtus: quippe conſideratur hîc civitas non ut abſtrahit à materia vel forma, ſed ut utrumque complectitur. Hoc conceptu civitas non tam ordo eſt, quàm multitudo hominum ordine civili inſtructa. Ordo eſt genus Reip. quà formam civitatis ſuſtinet. At genus accidentis in deſcriptione ſubjecti generis locum non implet. Conſtat autem cœtus ille ſocietatibus tam ſimplicibus quàm compoſitis. De quibus politicos conſuluiſſe non pigebit. *Vid. Joh. Frider. Horn. de Civit. lib. 1. Nos quoque quædam in lib. 2. de hac materia.*

Gentium omnium aut multarum voluntate.] Pervulgata eſt ſcriptorum opinio, Gentium jus præſumpto tacitoq; populorum, ſi non omnium, ſaltem moratiorum conſenſu introductum vim obligandi cepiſſe. Ita enim Grotius noſter *in Prolegom. Quod ex certis principiis certa argumentatione deduci non poteſt, & tamen ubiq; obſervatum apparet, ſequitur, ut ex voluntate libera ortum habeat.* Et rurſus, *inter Civitates aut omnes aut pleraſq; ex conſenſu jura quædam nata eſſe,* ſtatuit. Idem hôc §. 14.

repe-

Digitized by Google

repetit. Sequitur commune concluſum cum aliis infinitis *Dominus Habnius ad Weſ. de J. & J. num. 14.* dum jus gentium definit, *quòd gentes uſu exigente & neceſſitatibus humanis conſtituerunt.* Et paulò pòſt illud non inter omnes, ſed ferè omnes gentes obſervari tradit. Sed cùm alii viri eruditi animadverterent, conſenſum gentium tacitum adulterinum fictitiumq; imaginantis cerebri fœtum eſſe, multi eorum in eas delapſi ſunt cogitationes, quaſi nullum in natura rerum exiſteret verè tale jus, ſed omnes omnino controverſias, quæ populis invicem intercedunt, aut jure naturæ, aut conſuetudine quadam, uſu vel expreſſo conſenſu recepta judicarentur. Quæ conſuetudo poſſet quidem latè jus gentium dici, vim tamen nullam obligationis haberet extra eos, apud quos recepta eſt, & contraria voluntate rectè mutaretur. Nobis quid in argumento tam nobili animi ſit, nunc aperiendum eſt. Eſt enim hic ille locus, ad quem toties in Prolegomenis provocavimus. Equidem unicum in tacita voluntate omnis juris gentium fundamentum ut quærerem, hactenus mihi imperare non potui. Videbam interim actus quosdam publicos gentibus, quà gens ſunt, intercedere, itaque credere cogebar, illos ad aliquam regulam dirigendos eſſe, quia æquabili ſemper tenore procederent, aliam verò præter jus gentium inveniebam nullam. In tacito conſenſu obligationem non quæro, quoniam ille eſt commentitius, nec univerſalis, nec perpetuò obligans. Eſt imaginarius, quia nullis temporum vel hiſtoriarum monumentis unquam eſt proditum,

Digitized by Google

gentes aliquando in certa pacta & conditiones conveniſſe; Producant quæſo tabulas, in quibus conventiones illæ populares deſcriptæ ſunt, & aſſenſum noſtrum ultrò præſtabimus. Sed impoſſibilis erat conſenſio illa omnium gentium, quam prætendunt. Si tam vera eſt, ut eſt probabilis quorundam ſentẽtia, poſt diluvium demum gentes cœpiſſe, cùm perpetuis familiarum auctibus regna conderentur, homines primùm in varia loca diſperſi ſine ullo pacto obligatorio à ſe invicem recedebant, quærentes ſibi commodas habitationes. Quibus deinde multiplicatis & in omnes mundi angulos abeuntibus, fieri non poterat, ut generale aliquod convocaretur concilium, deliberationis rerum publico conſenſu ſtabiliendarum causâ. Si tacitum conſenſum urgent, ego reſpondeo, unde ille profluxerit? An ex cogente aliqua & morali neceſſitate, an verò ex liberrimo arbitrio? Si illud: Nobis cum illis convenit, præſupponit enim hæc opinio aliquod fundamentum, quod ſequitur præſumptus conſenſus. Sin hoc, (ut facit Grotius & plerique alii) tam liberales eſſe non debebant Moraliſtæ fingendo tacitum conſenſum in præjudicium aliorum. Aliàs in juris quæſtione, quando quis tacitè conſenſiſſe videatur? non uno modo diſtinguitur. Vel enim agitur de commodo alicujus, & conſenſus adhibitus videtur, niſi contrarium appareat: Vel incommodo & præjudicio, & aut nullum factum adeſt, quo tacita voluntas colligi poſſit, & illa præſumi non debet, vel acceſſit aliquod, & plerunque præſumitur. *Conf. Hahn. ad Weſemb. de Pact. & Grot. lib. 2. cap. 4.*

Cap. 4. theſ. 3. 4. 5. 6. ibidemq́; Dom. Ziegl. & nos ipſos. Fiat ad præſens inſtitutum applicatio. In multis publicis gentium actibus non tam de utilitate quàm præjudicio alterius partis agitur. Deſtinetur ſplendida legatio ad Principem aliquem, quæ incertis & obſcuris de cauſis in ſuſpicionem venit, quòd non tam miſſa ſit amicitiæ quàm ſeditionis & corrumpendorum ſubditorum causâ, nec tamen liquidò de voluntate mittentis conſtat. Hîc jus gentium pręcipit, ut admittatur, & ne violetur. Ille Princeps, ad quem tendit legatio, continua ſollicitudine fluctuat, atq; ſagaciſſimâ providentiâ omne periculum arcet. Melius interim ipſi foret & ſecurius, planè eandem non recipere, niſi moralis quædam coactio juberet admiſſionem; quæ ſi ceſſaret, non deberemus tacitam Principis admittentis voluntatem præſumere, quando non exiguum ejus in hoc negotio periculum verſatur. Pari modo ille conſenſus non eſt univerſalis. Non operoſi ad hoc probandum erimus, quoniam ipſi ſcriptores fatentur ſufficere conſenſum moratiorum gentium. Animadvertebant enim univerſalem nunquam fuiſſe adhibitum, propter moralem, quæ aderat, impoſſibilitatem. Ego tamen neceſſarium juris gentium requiſitum exiſtimaverim, ut omnes gentes obliget, ſicut præcepto juris naturæ univerſi homines, juris civilis, quotquot cives ſunt, obligantur, ita quoque juris gentium ſcitis, omnes gentes, quà gentes ſunt, & non tantùm moratiores, ſubjiciuntur. Sufficerent aliàs naturalia & civilia jura, & transgreſſor juris gentium ad pœnam depoſci non poſſet, qui con-

ſenſum ſuum adhibitum negaret. Præclarè *Clariſſ. Dn. Joh. Frid. Hornius de Civit. l. 2. c. 9. theſ. 11.* ſcribit: *Si conſenſus hoc jus producit, mihi quidem indubitatum eſt, paucas admodùm gentes jure hoc uti. Sed illud quoq; ſatis certum eſt, verò gentium jure teneri omnes populos, etiam barbaros, de quorũ voluntate contraria teſtantur facta. Jura legationum inviolabilia habenda ſunt etiam feris nationibus, non quia conſenſerunt, ſed quia ſanctimoniam miſſorum violare non debent.* Et paulò pòſt. *Attendenda eſt obligationis univerſalitas, quæ ex intimis viſceribus Rerump. petenda eſt. Niſi omnibus populis normam daret jus gentium, fruſtra eſſent, quotquot illud allegarent, quum vel naturale vel civile ſufficiat, vel aliquod ſingulare pactum paucarum Civitatum: cùm interim certiſſimum ſit, jus naturale omnes homines, jus civile omnes ſubditos, jus gentium omnes populos inter ſe obligare.* Conceſſo tamen, quod concedendum non eſt, omnes aliquando populos conveniſſe de certis quibusdam actibus, illæ conventiones & pacta nec ſucceſſores, nec illos, qui noviſſimè in gentem evaſere, ulla ratione obſtringere poterunt. Principes anteceſſorum placita indiſtinctim ſervare non tenentur, nec conventionibus cum extraneis ſubjacent, niſi & ipſi ſpecificum adhibuerint conſenſum. Da mihi Remp. quæ juſto bello ſubacta in alterius ceſſit imperium. Victor ſanè pauciſſima pacta, quæ Remp. devinciebant, obſervabit. Et quod magis ſtringit. Populus aliquis, v. gr. Romanus ex paſtoritia feritate in gentem ſive Remp. coaluit, an cujus in

prima-

Digitized by Google

primario illo congreſſu nec nomen nec forma extitit, conſenſum adhibebit, quem nunquam largitus eſt? idq́ue ex liberrima voluntate nulla intrinſeca ratione urgente? Deinde etiam immotum fundamentum eſt, quod mutuo conſenſu placuit, diſſenſu mutuo diſſolvi poſſe. Verùm perpetuitas & immutabilis natura juris gentium haud dubiè efficacius vinculum & antiquiorem conſenſu obligationem inducit. *Si hoc jus*, (inquit laudatus Hornius (*a*)) *eſt obligatorium, & coactivè quidem, ut omnes populos adſtringat ad obſervationem aut pœnam, neceſſum eſt, id à nudo & ſolo conſenſu non pendere, eàm ob cauſam, quòd populi non cogantur ſemper & perpetuò eundem conſenſum, quem liberum habuerunt, quem nullum obligatorium vinculum ob neceſſariam rationem determinat, ſervare ac retinere. Conſentiunt in illa, quæ commoda in aliis Rebuſp. deprehendunt, ſed ad perpetuam obligationem haud adſtringuntur.* Et hæc ſunt, quæ tacitum gentium conſenſum ab obligatione excludunt. Videmus interim actus publicos inter gentes populosq́ue uſitatos, quæ quoniam ſecundùm ſuam rectitudinem uniformiter ſemper ſe habent, normam aliquam neceſſariam præſupponunt, cui applicantur. E. gr. Apud omnes gentes nomina legatorum ſancta habentur, & illorum violatio ſeveriſſimam expectat pœnam. Nemo ſine præſentiſſimo ſupplicio fœdera pacemq́ue rumpere audebit, & quæ ſunt alii gentibus familiares actus, qui regulæ publicæ conformantur: quæ quoniam ex conſenſu

(*a*) de Civit. l. 2. c. 8. theſ. 4.

obligationem rejicit, aliud inquirendum fundamentum relinquit vinculi illius obligatorii. Qua in re ut feliciter procedamus, liberandum ante omnia erit gentium jus ab æquivoco & ambiguo ſenſu, qui multis non ſufficienter diſtinguentibus ſæpius impoſuit. Familiare Authoribus eſt, receptam inter quosdam populos conſuetudinem dignari juris gentium nomine. Verùm hæc atque talia neque alios, qui non conſenſere in conſimilem obſervationem, obligare, & inſuper mutua contrahentium voluntate aliter conſtitui vel planè abrogari poſſunt. Cauſam abuſivæ denominationis Clariſſ. Joh. Frid. Hornius (*a*) oſcitantiæ ſcripturientium aſſignat. *Uſu venire non infrequenter ſolet*, inquit, *ut in rebus difficilioribus, quarum abſcondita ratio poſt intimas penetrationes demum patet, inveſtigandis, quaſi redimendi temporis causâ vel compendio certo ad jus gentium, aliquando jus naturale recurratur: ſed hoc vulgari ſuffugio aut prætextu in omnes caſus comparato plurima inexplorata relinqui, & non ignobilia argumenta ignorari haud difficulter perſuaderi poſſem. Quotiescunq; negotii civilis natura ex ſuis principiis aſſerenda, quoties difficilioris alicujus juris veritas & prima ſcatebra demonſtranda eſt, jus gentium allegatur, cujus aſpectu ſuperſtitioſa credulitate percelluntur interdum animi, ut curioſiori perſcrutationi ſuperſedeant, & viſa interim pro compertis accepent. Quod ſicut prima facie pronam apertamq; cauſarum cognitionem præ ſe fert, & ambitiosè pollicetur, ita in progreſſu, ubi*

(*a*) de Civit. l. 2. c. 9. theſ. 11.

Digitized by Google

ubi connexio & conſonantia jurium, ut ultima primis reſpondeant, quæritur, inextricabiles difficultates & concluſionum confuſas aut adverſas invicem illationes incondito partu ſolet producere. Hucusque ille eloquenter & jucundè, ut ſolet. Propriè jus gentium dicitur, *quod in ſe mutuam continet obligationem. In ſe, ajo, mutuam obligationem*, i. e. antecedentem omnẽ liberum populorum conſenſum, ita ut gentes hoc vel illo modo agere teneantur, non quòd conſenſerunt, ſed quia intima ratio & contextus Rerump. id requirit. Nam quæ ex indeterminata voluntate proficiſcuntur, verum jus gentium eſſe nequeunt, cùm omnis juris natura & virtus poſita ſit in obligatione: conſenſus autem libertatem præſupponat, ita ut potuerint etiam non convenire, id quod oppidò juri gentium repugnat. Ita acceptum jus gentium definimus cum Dn. Hornio, (*a*) quòd ſit *Regula quædam actuum publicorum, qui diverſis gentibus, quà gentes ſunt, intercedunt, dirigens populorum ad invicem operationes in communem juſtitiam & omnium tranquillitatem.* Regula dicitur, quia jus gentium participat eſſentiam juris, ut abſtrahit ab omni ſpecie. Jus autem in genere eſt regula, quare & jus gentium. Eſt verò regula actuum publicorum, qui gentibus intercedunt, quà gentes ſunt. Hi enim actus ſunt objectum hujus juris. Non verò omnino omnes actus publici hûc pertinent, ſed quatenus ſe ad aliam gentem referunt. V. gr. convenerat inter quasdam gentes, ut capti in bello fierent ſervi. Captura hoſtis erat

(*a*) de Civit. l. 2. c. 2. theſ. 6.

Digitized by Google

erat actus quidam publicus, non tamen objectum juris gentium, quoniam quæ hoc jure conſtituta ſunt, immutabilia ſunt, & ſine læſione alicujus Reip. abrogari nequeunt. At verò inter Chriſtianos ſervitus absque ullis exterorum querelis exulare juſſa eſt. E contra pacis fœderumque ruptura, violatio legatorum, &c. ſine injuria alterius Reip. fieri nunquam poteſt, quoniam hi actus contra verum gentium jus commiſſi perpetuum alterius Reip. reſpectum inferunt. Simile judicium fit de moneta & variis contractibus, qui juri gentium adſcribuntur, propterea quòd apud gentes plerasque obſervantia æqualis in his deprehenderetur. Ad genuinum autem & legitimum jus gentium non pertinent, cùm nullum ad alium populum reſpectum ponant, & pro lubitu imperantium abrogari vel mutari apta ſint, idque ſine damno alicujus Reip. Verum itaque & unicum objectum juris gentium ſunt *actus publici, qui ponunt aliquam inter gentes mutuam relationem, & gentibus intercedunt, quà gens ſunt*. Ex quibus omne, quod ad hoc jus pertinet, facilè judicari & probari poterit. Nam quicquid vincula Rerump. non lædit, id nec contra jus gentium factum eſſe tutò concludimus. Atque in hoc objecto quærendum eſt fundamentum obligationis juris gentium. Conſenſum tacitum ſuprà rejecimus. Tenentur enim omnes gentes huic regulæ convenienter agere, non quòd ſibi ipſis hanc legem dixerint, ſed quoniam aliter planè agere nequeunt, niſi velint turbatores publicæ quietis & invaſores alieni juris audiri. Itaque res ipſa, circa quam actus illi publici

occu-

occupati ſunt, ita comparata eſt, ut reſpectum ad aliam gentem habeat, lædatq; aliquam Remp. quod huic juri adverſatur, quo ipſo datur gentibus poteſtas vindicandi aut arcendi illatam injuriam. Si dicis, nudum objectum per ſe nullam obligandi virtutem habere: objiciam tibi jus naturale. Suprà abundè vidimus, in objecto latere fundamentum obligationis juris naturalis, quod illud ejusmodi ingenium habeat, ut actiones vel moraliter bonas vel malas reddat. Eodem omnino modo ſe res habet in jure gentium. Quodcunque huic juri repugnat, illud nexum Rerump. ſolvere, & imperantium ſanctimoniam corrumpere videtur, cùm juris gentium natuta ſit tota, ut diximus, relativa. Quoniam verò deſtructio Rerump. animum hoſtilem arguit, per ſe ad oculum ſatis patet, cuique Reip. jus eſſe, vim vi illatam repellere, & publicæ tranquillitatis vincula ultricibus armis tueri. Illud inſuper notandum, omnia juris gentium effata ex naturæ jure per diſcurſum & concluſiones derivari poſſe. Sed tamen non omnia hûc trahenda ſunt, de quibus interdicit naturæ jus, verùm in quantum aliquam ad ſocietatis civilis patiuntur applicationem. Quare juris naturæ quidem præceptum eſt, Deum eſſe amandum, colendum, neque maledictis afficiendum. Parentes eſſe honorandos &c. Sed transgreſſor contra jus gentium non peccat. Puniri quidem poteſt, ſed non tanquam violator juris gentium. At horum præceptorum, fidem eſſe ſervandam, neminem lædendum, ſuum cuique tribuendum, eximiæ ſunt in jure gentium concluſiones, hæ ſcilicet. Fœdera etiam

eſſe

eſſe ſervanda, nec legatos violandos. Et ſic deinceps. Unde ſimul pateſcit, ex certiſſimis principiis hoc jus oriri, contra quàm Grotius putavit, & legitimis illationibus facilè cognoſci poſſe. Quæ hactenus tam de nexu Rerump. indiſſolubili, quàm deductis ex principiis naturalibus concluſionibus dicta ſunt, confirmat egregiè ſubtiliſſimus *Suarezius de Legib. l. 2. c. 19. n. 9. Ratio*, inquit, *hujus juris* (ſc. gentium) *eſt, quia humanum genus quamvis in varios populos & regna diviſum ſemper habet aliquam unitatem, non ſolùm ſpecificam, ſed & quaſi politicam & moralem, quam indicat naturale præceptum mutui amoris & miſericordiæ, quod ad omnes extenditur, etiam extraneos & cujuscunque nationis. Quapropter licet unaquæq; Civitas perfecta, Reſp. aut regnum, ſit in ſe communitas perfecta & ſuis membris conſtans, nihilominus qualibet illarum eſt etiam membrum hujus univerſi, prout genus humanum ſpectat. Nunquam enim illæ communitates adeò ſunt ſibi ſufficientes ſingulatim, quin indigeant aliquo mutuo juvamine & ſocietate ac communicatione, interdum ad melius eſſe, majoremq; utilitatem, interdum verò* OB MORALEM NECESSITATEM. *Hac ergo ratione indigent aliquo jure, quo dirigantur & rectè ordinentur in hoc genere communicationis & ſocietatis, & quamvis magna ex parte hoc fiat per rationem naturalem, non tamen ſufficienter & immediatè quoad omnia, ideoq; ſpecialia jura potuerunt uſu earundem gentium introduci. Nam ſicut in una civitate vel provincia conſuetudo introducit*

jus,

jus, ita in univerſo genere humano potuerunt jura gentium moribus introduci; & vel maximè, quòd QUÆ AD HOC JUS PERTINENT, JURE NATURALI VALDE SINT PROPINQUA, ATQUE FACILLIMAM AB EO HABEANT DEDUCTIONEM. Hucusque nos quidem de vera juris gentium ratione & fundamento obligatorio. Neque tamen dum hæc diſputavimus, omnem gentium conſenſum excludimus, ſed omninò tacitum aliquem præſumimus, verùm magis à poſteriori quàm priori; hoc modo, ut quoniam indoles actuum publicorum gentium ſe referat ad invicem, cenſeri etiam debeant omnes gentes voluiſſe actiones ſuas & mores regulæ illæ communi & ſociali congruentes reddere, idque vel maximè ideo, quoniam aliter ſine certiſſimo ſuppliciorum metu agere nequeunt. Et hac ratione conſentiunt gentes in jus gentium *non motu effectivo*, ut ipſi aliquid ſanciant, *ſed parendi neceſſitate*, quia nolentes volentes ſic vivere tenentur. Eo ipſo enim, quo gentes ſunt, ſe juri gentium ſummittunt, ſicut omnes, qui Reip. alicui accedunt, præſumuntur velle juxta leges & civilia inſtituta agere. Atque ſicut hos, ſicubi in ordinem Civitatis publicum peccaverint, ipſo facto forum ſortiri & ſuppliciis ſubjacere dicimus, ita etiam juris gentium violatores commune auxilium coërcet. Et quemadmodum in aliquo incendio in Civitate quadam coorto omnes non ſolùm vicini, ſed & alii cives concurrunt ad extinguendum ignem, ita etiam contra attentatam publicorum nexuum diſſolutionem,

quibus

quibus Reſp. invicem colligantur, juſtum piumque bellum geritur ab omnibus gentibus, & ſanctiſſimo propoſito communia vincula communi concurſu conſervantur. Conſenſus itaque tacitus hîc præſumitur non tanquam principium aliquod efficiens, ſed ut neceſſarium conſequens. Præclarè *Gn. Ziegl. ad hunc §. Conſtituerunt autem*, ait, *jus gentium, inter ſe omnes aut multas gentes non fortuitò, aut altera alterius imitatione, ſed QUASI EX COMPACTO. Non quòd convenerint, ut legem ſcriberent, ſed quòd utilitas & NECESSITAS conſenſum plerarumq; omnium provocaverit & obtinuerit.* Quo ſenſu etiam explicari poterit, quod dicitur in §. 1. *I. de J. N. G. & C. uſu exigente & humanis neceſſitatibus gentes humanas jura quædam ſibi conſtituiſſe.* I. e. à poſteriori coactas fuiſſe conſenſum ſuum adhibere, & id feciſſe præſumi debere. Niſi quis velit ad jus gentium impropriè ſic dictum, quod ſine perpetua & univerſali obligatione ex libera voluntate inter aliquos non ita multos populos tempore & uſu introductum eſt, hæc verba referre. Denique in definitione ſuprà data continetur officium etiam & finis juris gentium. Qui eſt, *dirigere populorum adinvicem operationes in communem juſtitiam & omnium tranquillitatem.* Nam in gentium jure nihil, niſi quod honeſtatem & bonitatem quandam moralem ſapit, invenitur. Favet virtuti, & vitium exterminat, ut quidam loquitur. Idcircò ſi ad hujus præſcriptum ſingulæ ſemper gentes viverent, ſine dubio orbis terrarum tam infandis & ſanguinolentis bellorum motibus

non concuteretur. Si injuſtè oppreſſum aliæ gentes mutuo juvamine ab impia violentia defenderent, & ſeveriſſimâ vindictâ commiſſum ſcelus vindicarent, metus parilis ſupplicii cæterorum immoderatas cupiditates caſtigaret, & tranquillioribus indueret cogitationibus. Plutarchus Solonem dixiſſe refert, illam demum Civitatem vera felicitate frui; ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας, *in qua non minùs illi, qui injuria nulla affecti ſunt, quàm ipſi oppreſſi invadunt puniuntq; maleferiatos homines.* Et Ariſtoteles: δεῖ τοὺς ἀδικουμένους ὑπὲρ ἑαυτοῦ πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ εὐεργετῶν, ἢ συμμάχοις ἀδικουμένοις βοηθεῖν. *Oportet injuriam paſſos bellum gerere aut pro ſe ipſis, aut pro conſanguineis, aut pro beneficis, itemque ſociis injuria affectis auxiliari.* Cicero etiam: (a) *Qui non defendit nec obſiſtit, ſi poteſt, injuriæ, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes aut patriam aut ſocios deſerat.* Et alibi: (b) *Communis utilitatis derelictio contra naturam eſt, ſemper officio fungitur utilitati hominum conſulens & ſocietati.* Aurei ſunt Menandri verſus.

Injuriarum ſi improbis auctoribus
Reponeremus ultionem ſinguli,
Nobis putantes fieri, quod fit alteri,
Inter nos juncti conſpiratis viribus.
Non prævaleret innocentiæ impetus
Audax malorum: qui cuſtoditi undiq;
Juſſiq; pœnas, quas merentur, pendere,
Aut nulli penitus eſſent, aut pauci admodùm.

(a) 1. Offic.
(b) 3. de Offic.

Adjungendum coronidis loco. Sicut juris naturæ duo imprimis attributa ſunt, immutabilitas & evidentia; ita etiam jus gentium immutabile & evidens eſſe. Eſt immutabile, non ſimpliciter, ut jus naturale, ſed ratione Rerump. ut, quamdiu hæ durant, illud etiam omninò durare debeat, quoniam ipſa ſocialis ratio & Rerump. intima natura ejusmodi ſacroſancta vincula ſtrictiſſimosque nexus inferunt, quæ violare in neutrius gentis poteſtate eſt, cùm neutra talia copulaverit, & ſine injuria omnium populorum ſolvi nequeant. Quod ſi autem aliquando contingeret, ut gentes eſſe deſinerent, ſimul jus gentium concidere neceſſe eſſet, quia ſublato ſubjecto, cui jus tanquam accidens inhæret, ipſum jus gentium ceſſaret, utpote quod extra ſubjectum ſuum propria virtute ſubſiſtere nequit. Unde & illud ſequitur, antequam ceperint eſſe gentes, i. e. populi in Remp. concinnati, jus gentium in natura rerum non fuiſſe. Evidentia autem inde profluit, quòd & concluſiones contineat ex principiis practicis deductas, & facillimo negotio cognoſci poſſit relativa illa indoles Rerump. ad invicem. Et hæc quidem de gentium jure. Quæ quamvis videantur ſolitam animadverſionum menſuram exiiſſe, ubertrima tamen & nobilis materia excuſationem facilè impetrabit, cùm maximè ſolùm neceſſaria, & ut ſic dicam ſubſtantialia hîc adducta ſint, & totius rei pleniſſima elaboratio ſingulare opus poſtulet. Quod utinam tam facilè præſtitiſſet, quàm promiſit Johan. Fridericus Hornius. Procul dubio multa eximia & utiliſſima inde liceret colligere, quæ ad

ad verum juris gentium intellectum pertinent.

Quod alibi non eſt.] Imò hæc potiùs nota eſt infallibilis; actus ejusmodi ad jus gentium propriè ſic dictum non pertinere. Ut jam demonſtravimus.

§. 15. *Quod nimiùm indiſtinctè.*] Nam de jure naturali id verum non eſt. Cùm illud ſit antecedenter immanens omnem Dei voluntatem liberam.

§. 17. *Lege fit.*] Aliud eſt fieri lege permiſſionem, & aliud permiſſionem eſſe legem. Hoc ſuprà negavimus, in §. 9. Illud ſano ſenſu concedi poteſt. Cùm plerunque illæ leges, ut ita loquar, permiſſivæ habeant aliquid etiam poſitivi, ſeu regulam aliquam. Quando ſcilicet id, quod permittunt, limitant, reſtringunt, ampliant. Quæ concomitantia normam quandam inferunt.

Facti nudi.] Permiſſio facti nudi impropriè permiſſio dicitur, cùm nihil aliud ſignificet, quàm id non impedire, quod poſſis, licèt non debeas. Hoc ſenſu Deus permittit peccata, Magiſtratus actus ſubditorum indifferentes.

Aut plena eſt.] Quando ſcilicet aliquid permittitur, quod intrinſecè malum non eſt, ſed indifferens ante ſpecificationem.

Minùs plena.] Cùm res permiſſa habet aliquid moralis mali, & ſic ſaltem quoad externam impunitatem licitè fieri poteſt, conſcientiam tamen gravat, & apud Deum in genere licitorum non eſt. Neque tamen, cùm tale quid Magiſtratus permittit, aut licitum id fit, aut Magiſtratus malum vitiumque procurat, ſed tole-

 rat

rat majoris incommodi vitandi cauſâ. Et voluntas Magiſtrat9 non habet immediatum objectum malum, ſed permiſſionem mali. Ut id pluribꝰ deducit *Dn. Ziegl. h Conf. Dn. Hahn. ad Weſ. de Concub. n. 3. ubi tres gradus permiſſionis hujus facit.*

Fructuum decimæ.] Hoc rectè rejicit Dn. Ziegl. h. Debentur quidem alimenta & ſalaria Sacerdotibus aliisque perſonis, quæ in rebus ſacris occupantur pro præſtito officio. Quantitas verò, i. e. an decima, vel octava aut etiam viceſima pars præſtanda ſit, id imperantis arbitrio relinquitur. Neque decimarum præſtatio quicquam in ſe moralitatis habet, ut ab iis ſine vitio recedi nequeat. *Conf. h. omn. Ziegl.*

CAPUT II.

AN BELLARE UNQUAM JUSTUM SIT?

§. 1.

Q*Uæ illiu primis præferenda]* Equidem recta ratio & honeſtum propoſitum bonitati morali conveniens, corpore & naturali ſui amore potiùs, nequaquam tamen hæc contemnenda aut more Stoicorum torquenda ſunt. Arctiſſimam enim corpus cum anima habet harmoniam, adeò, ut huic bene eſſe non poſſit, niſi & illud rectè colatur. Ideoque honeſtæ voluptates, quibus corpus noſtrum gaudet, non niſi demens rejecerit. Omnia à Deo hominis bono creata ſunt, & rectè in uſum ejus cedunt, ſi modus & honeſtas obſervetur. Adſcribam ingenioſiſſimi Barclai verba in Euphormione. (*a*) *Scis*, inquit

(*a*) Part. 2. p. m. 226.

quit ille, *tantùm vitio noſtro voluptates degenerare à pulcherrimo fine. Deorum munera eſſe, ſi adhibes modum, quem plerunq; intempeſtivæ libidines corrumpunt. Neq; aliquid eſt tam molle, quo ſeveri homines ſanctè uti non poſſint. Jam verò quantum ſit corporis commercium cum animo, morborum faſtidia monſtrant & dolores, qui in perpetuam ſui contemplationem animum tenent. Itaq; demulcendus eſt tam familiaris mentis comes, hoc corpus, inquam, ut eam nobis ad ſtudiorum ſublimitatem permittat, nec occupet importuno ſodalitii jure. Mihi crede: vix in anguſtiis aut curarum ægritudine eſt literis locus, & ſapienter majores noſtri Solem omnis lætitiæ datorem Muſis præpoſuerunt. Nam ut animum nimio luxu ſolutum nervi ad ſapientiæ inveſtigationem deſtituunt; ita, niſi impetraveris veniam à corpore honeſto veluti ludo, fruſtra tentabis conciliare animum literis, propria ſolicitudine intentum. Nullo æſtu Apollinis caleſiet injuriis hiemis apertus, & ipſe Homerus nunquam ſecuriùs Deos vulnerabat, aut pugnantem Achillem ſequebatur, quàm cùm promiſerat ad cœnam. Ideo homines ſtultiſſimos puto, qui veluti pugnarent cum natura, aſſiduis doloribus ſuorum corporum patientiam fatigant, & interim animum nolunt miſeriis ingemere, ſed eruditioni locum in mentibus quærunt, quæ tot malis plenæ vix ipſam ægritudinem capere poſſunt.*

Sed ipſa recta ratio.] Ulterior explicatio peti, poteſt ex *l. 2. c. 20. theſ. 5.* ubi vindicta ſecundùm illa prima naturæ ſimpliciter jucunda

eſt; at juxta rectæ rationis dictamen variis cancelllis includenda.

Primùm videndum.] Reprehendit hic Grotium Dn. Ziegl. quòd *faciat duplicem inſpectionem, cùm per unam tantùm abſolvi debeat iſtud examen. Motus enim & impetus naturæ, quia corruptiſſimi ſunt, nequaquam ſe habere poſſe ut normam ſecundùm quam jus naturæ dijudicari queat, ſed ut objectum, quod rectæ rationi tanquam norma ſubſternitur.* Non arbitror ego Grotium voluiſſe belli juſtitiam probare ex connato illo affectu & naturali ſui individui amore, ſed potiùs illud dicere, bellum huic non adverſari. Expreſſè id in ſequentibus explicat, ubi aſſerit, *inter prima naturæ nihil eſſe, quod bello repugnet, imò potiùs omnia ei favere.* Quod ſi quis tamen urgeat, propoſitum Grotio fuiſſe juſtitiam belli ad jus naturæ exigere, quod in affectione naturali fruſtra quæritur. Reſpondeo, ideo etiam de hoc egiſſe noſtrum authorem, quòd interdum abuſivè jus naturæ dicatur, quicquid habet impetum aliquem & inclinationem à natura inſitam. Ut igitur pleniùs quæſtionem exhauriret, inquirere voluit, num quid ſit in bello, quod juri naturæ impropriè ſic dicto, ſive illis naturæ primis repugnet. Non itaque timendum eſt, Grotium noſtrum in ſcholam Hobbianam abiiſſe, cùm non obſcurè rectam rationem dominam faciat & reginam, ad illos affectus rectè ordinandos. Neque, ut dixi, probat belli juſtitiam ex primis naturæ, ſed vult eam iiſdem non repugnare; id quod etiam veriſſimum eſt.

Pro materiæ diverſitate.] Cui diſtributioni

ni & Epictetus apud Gellium (*a*) adſtipulatur. Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ' ἀδιάφορα. Ἀγαθὰ μὲν ὖν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. Κακὰ δὲ κακίαι καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγίεια, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. i. e. *Ex iis, quæ ſunt, quædam bona ſunt, quædam mala, quædam indifferentia. Bona, virtutes, & quicquid virtutem participat. Mala, vitia, & quicquid vitioſum eſt. Indifferentia autem, quicquid inter hæc duo medium eſt. Divitiæ, ſanitas, vita, mors, voluptas, labor.*

In puncto conſiſtit.] Contingit hoc in omnibus rebus, de quibus jus naturale præcipit. Hæ enim ſuâ naturâ nullam latitudinem habent, ſed ſi vel minimùm inde diſceditur, deflectitur ad vitium.

Modò liberius habet ſpatium.] De quo intelligi debet, quod Plato in Sympoſ. de actionis rectitudine vel malitia ſcripſit. Πᾶσα γὰρ πρᾶξις, inquit, ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη οὔτε καλὴ οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὑτὸ καλὸν οὐδέν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται· μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐρᾷν καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾷν. i.e. ut ipſe Gellius (*b*) reddidit: *Omne omninò factum ſic ſe habet. Neque turpe eſt, quantum in eo eſt, neque honeſtum, velut eſt, quas facimus nunc ipſi res. Bibere, cantare, differere.*

(*a*) Noct. Attic. l. 1. c. 2.
(*b*) Noct. Att. l. 17. c. 20.

Nihil namque horum ipſum ex ſeſe honeſtum eſt: quale quum fieret, modò factum eſt, tale extitit. Si rectè honeſteq; factum eſt, tum honeſtum fit. Si parum rectè, turpe fit. Sic amor non honeſtus omnis, neque omnis laude dignus, ſed qui facit nos, ut honeſtum amemus.

Etiam deberi incipiat.] Et ſic per legislatoris voluntatem id, quod antè indifferens erat, ut vel fieri rectè poſſet vel ſine turpitudine omitti, ita ſpecificatur, ut eidem indifferens & mixta indoles detrahatur, & præcipiendo aut vetando fiat morale bonum aut malum. Libera unicuique eſt ante legem poſitivam ferarum & piſcium captura. Poſt latam autem legem prohibitivam omnes ſubditi arcentur.

Quæ ſecundo ac potiore loco.] Nam τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν non ſufficiunt. Quoniam homo eſt animal omnium peſſimum, ut ait Ariſtoteles, ſine lege & juſtitia.

Non omnem vim inhibet.] Rectè: illa enim ratio ſocialis ſtudet conſervationi communitatis, & eandem tanquam præcipuum finem ſibi proponit. Favet itaque & mediis, ſine quibus ille finis obtineri non poteſt. Niſi reſiſtere liceret jus alienum appetentibus, & rumpentibus, quantum in ipſis eſt, catenatam illam compagem, fruſtra appetitus ſocialis homini foret inditus, quem idoneis inſtrumentis non poſſemus tutari. Atque ſic intelligendum eſt, quod dicit Grotius, *ſocietatem eò tendere, ut ſuum cuique ſalvum ſit communi ope & conſpiratione.* Hinc infero. Si eò tendit ſocietas, non poterit illa damnare legitimam vim, quæ alienis abſtinens

nonniſi ad jus ſuum conſervandum adhibetur. Ante omnia quidem tentandum eſt, ut amica compoſitione controverſiæ ſopiantur, quod ſi verò ferox improbitas legitimis querelis aures abſtinet, *tunc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper vim, quacunque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent.* (a)

§. 3. *Ceſſaret actio.*] Ceſſat actio, non quòd animal ſe defendit ſecundùm juris naturæ præſcriptum, quod ignorat, ſed quoniam non datur actio de pauperie in dominum pecoris, quod ab alio concitatum eſt, ut faceret damnum, ſed potiùs contra dominum illius pecoris, quod concitavit. *Vid. omn. l. 1. §. 8. ff. ſi quadrupes paup. &c.* qui cùm hîc ipſe dominus ſit occiſi pecoris, contra ſemet actionem habere non poteſt. *In facti ſpecie,* inquit Dn. Ziegl. *quam refert Ulpianus, liberatur Dominus provocati arietis, qui ſe defenderat, non quòd injuriam ſibi illatam repulerit, ſed quia non niſi ab alio concitatus nocuerit. Nulla ergo propriè dici poteſt injuria inter bruta.*

§. 4. *Quod & gentium dici poteſt.*] Non aliter, quàm gentium vocabulo latiſſimè accepto, pro hominibus, aut quatenus eſt quaſi principium & ſcatebra juris gentium, unde hoc per illationes & diſcurſum elicitur.

Non adſiſtit quidem] Jus ſiquidem gentium pro objecto habet actus gentium, quâ gens ſunt. Itaque bellum patrisf. cum populo quodam

 dam

(a) Cicer. pro Milon.

dam vel Rep. ad juris gentium regulam non pertinet, cùm illi actus extra orbem ſuæ juriſdictionis ſint, quippe non à gente, ſed patref. commiſſi, & ad juris naturalis præceptum examinandi. Equidem paterf. injuſtè Remp. invadens jus gentium lædit, at ex hoc jure judicari non poteſt, & incompetentiam fori rectè objicit. Sed ex delicto ſuo punitur non ſecus quàm extraneus, qui in civitate quadam contra ejus jura & inſtituta deliquit, ex delicto ſortitur forum, & tamen vigor legum civilium ad illum, quoad obligationis efficaciam, non pertingit, ſicut ad alios cives. Sic è contrario gens aliqua invadens familiam ſeorſim habitantem ex mera dominandi libidine, injuſtum quidem bellum gerit, illos verò actus non vindicat jus gentium. Nihilominus tamen paterf. rectè arcet illatam vim, idque jubente juris naturalis edicto, quod delinquentem pœna dignum judicat, quam violentia ſua promeruit.

§. 5. *Non approbationem.*] Et ſic ſcelus vindicaretur per ſcelus, ut aptiſſimè hujus ſententiæ authoribus objiceretur, quod Tydareus Oreſti apud Euripidem.

Ἐρήσομαι δὲ Μενέλεως τοσόνδε σε.
Εἰ τὸν δ' ἀποκτείνειεν ὁμόλεκτρος γυνὴ,
Χ' ὁ τοῦδε παῖς αὖ μητέρ' ἀνταποκτενεῖ,
Κἄπειθ' ὁ κείνου γενόμενος φόνον φόνῳ
Λύσει, πέρας δὲ ποῖ κακῶν προβήσεται;

I. e. *Interrogabo autem te, Menelae, iſtud,*
Si illum occiderit conjux mulier,
Cujus inſuper filius & matrē occidet ſuam,
Deinde & hujus natus eadem cæde
Expiet; quo fine tandem mala ſtabunt?

Nam

Nam ſi illud de repoſcendo ſanguine magis comminationem & factum nudum, quam jus contineret, ille, qui cædem vindicat, recenti ſe etiam obſtringeret crimine, utpote legitima vindicandi facultate deſtitutus, & eædem ſubjaceret comminationi, quæ priorem ſtrinxerat, ut tandem à ſcelere fieret tranſitus ad ſcelus in infinitum usque. Quo caſu locum haberet, quod ſcribit Tyrius in diſſertatione de referenda injuria. Εἰ ὁ ἀδικηθεὶς ἀμύνεται, ἀεὶ μεταβαίνει τὸ κακὸν ἀπ᾽ ἄλλου πρὸς ἄλλον, καὶ μεταπηδᾷ καὶ διαδέξεται ἀδικία ἀδικίαν. εἰ γὰρ τῷ αὐτῷ τούτῳ δικαίῳ τῷ παθόντι συγχωρεῖς ἐπεξιέναι εἰς τὸν ἀδικήσαντα, ἐπαναχωρεῖ αὖθις ἀπ᾽ ἐκείνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἡ τιμωρία. τὸ γὰρ δίκαιον ἐπ᾽ ἀμφοῖν ἴσον. ὦ Ζεῦ. καὶ οἷον πεποίηκας δικαιοσύνην ἐξ ἀδικημάτων, καὶ ποῖ βαδιεῖται τὸ κακὸν, καὶ ποῦ στήσεται; i. e. *Si injuriam paſſus vindicta utitur, continuò malum ab alio ad alium tranſit, & injuria injuriam excipit. Si enim eodem hoc jure concedis ei, qui injuria affectus eſt, ulciſci injurioſum ſequitur, ut rurſus ab hoc ad illum ſe referat ultio. Jus enim utrinque eſt idem. O Jupiter! Qualem feciſti juſtitiam ex injuriis? Et quousque progredietur malum, & ubi ſtabit:* Quamobrem bene Grotius intelligit jus ſeu poteſtatem legitimam divinitus conceſſam, ad expiandam terram infando ſanguine, & metum aliis incutiendum, ut abſtinendo conſimili crimine tam ſeveram animadverſionem effugiant.

Non occides.] Prohibet hæc lex non indiſtinctè omnem cædem, ſed hominis innocentis, & deſtinatam, i. e. ex doloſo & voluntario propoſito oriundam.

Non tam novi.] Hoc novi eſt, quòd dignationem pœnæ, quæ eſt ex jure naturali, certo modo determinavit, & in capitale ſupplicium tranſtulit. Ut mirer, cur Dn. Ziegl. in not. *ad h. §. 5.* aſſeruerit, *difficilem Grotio futuram probationem, occiſionem homicidæ provenire ex jure merè voluntario.* Non video, cur hoc adeò difficile ſit, cùm unanimi conſenſu à Moraliſtis tradatur, jus naturale per ſe pœnæ ſpeciem non determinare, quid igitur obſtat, quò minùs hujus ſpecificationem ſoli divinæ voluntati adſcribamus.

Tantundem patiatur.] Secundùm æquiſſimam talionis legem, ne feceris alteri, quod tibi fieri nolis. Eſt autem *talio* (quatenus eſt pœnæ ſpecies, nam & in aliis commutationibus eſt quædam proportionata talio: *vid. Hornej. Doctr. mor. l. 3. c. 13. n. 25*) *malum paſſionis, adæquatum malo actionis.* Ita longè definitur accuratiùs, quam ſi vulgari modo dicas, talionem eſſe, cùm quis idem patitur, quod fecit. Dico malum paſſionis. Talio enim, ut nunc capimus, eſt pœnæ ſpecies. Pœnæ autem genus malum paſſionis eſt, quare & talio habebit idem genus. Specifica verò differentia latet in vocabulo *adæquatum.* Non continuò inſeparabile omnis pœnæ proprium eſt, adæquatio, cùm quis poſſit ex gratia & aliis circumſtantiis minùs pati, quàm meruit, interdum & magis, ob exemplum, quia creſcentibus delictis exaſperandæ ſunt pœnæ. Ita talio non eſt furti & necis: neque tamen ideo injuſta pœna. Talionis autem requiſitum eſſentiale eſt *adæquatio*, ſive, ut Græci, ob facundum

& uberem linguæ genium vocant, τὸ ἀντιπεπονθὸς. Dividitur à Scriptoribus in ſimplicem & proportionalem. *Conf. Hornej. d.l. & Dn. Hahn. ad Weſ. de J. & J.* Simplex conſiſtit in paſſione planè eadem cum actione. De qua loquitur *Gellius, l. 20. Noct. Attic. c. 1. Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio eſto.* Et ſummus legislator *Exod. 21, 23. Redde vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, uſtionem pro uſtione, vulnus pro vulnere, tumicem pro tumice.* Proportionata verò, cùm quis non idem ſpecie, idem tamen ſecundùm æſtimationem patitur, quod fecit, & hæc quidem multò frequentiorem in civili vita uſum habet præ altera, ad quam vix unquam deſcenditur, quam cùm malum actionis eſt inæſtimabile, i. e. æſtimationem comparatam non recipit. V. gr. Cædes hominis innocentis deſtinata æquivalens aliud non invenit, *quid enim non homo dabit pro vita,* quare neceſſitate morali ad ſimplicem talionem devenitur, & homicidium luitur morte. At qui alteri eruit oculum, membrum rupit, ille ſanè rariſſimè conſimilem pœnam eſt expectaturus, cùm plerunque pecunia delictum expiet. Quid quòd talio ſimplex non poſſit locum habere in omni delicto. Da mihi adulterum, qui vicini conjugialem hortum ſpurio rore irriguit, quomodo nunc talio ſimplex obſervabitur? Alio ſanè modo vix poterit, quàm ſi vir adulteratæ uxoris eodem facto contaminet thorum adulteri, quo hic ſuum. Verùm hæc pœna non ſolùm ridicula, ſed & impia eſſet & injuſta. Et ſimplex ſtuprator in ſe planè pati non

poteſt,

poteſt, quæ alteri fecit. Ut nunc alia delicta, præſertim Sodomitica omittam. Quare & Favorinus apud Gellium (*a*) in talione ſimplici hoc deſiderat, *quòd præter ulciſcendi acerbitatem ne procedere quoq; executio juſta talionis poſſit. Nam cui membrum, ait, ab alio ruptum eſt, ſi ipſi itidem rumpere per talionē velit, quæro an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primùm ea difficultas eſt inexplicabilis. Quid, ſi quis membrum alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum eſt, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & conſultus non cadunt ſub ejuſdem talionis ſimilitudinem. Quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ jus habet, ſed imprudentiæ? ſed & ſi prudens ruperit, nequaquam patietur aut altiùs ſe lædi aut latiùs, quòd cujusmodi libra aut menſura caveri poſſit, non reperio, quin etiam ſi quid plus erit aliterve commiſſum, res fiet ridicula atrocitatis, ut contraria actio mutua talionis oriatur, & adoleſcat infinita quædam reciprocatio talionum.* Quam ob rem reo vel pecuniaria multa, juxta facultates ſuas, ſatis gravis imponitur, vel quandoque capitali ſupplicio munitur conjugii aut pudoris ſanctitas. Cum grano igitur ſalis intelligenda eſt Grotii ſententia, non iniquum eſſe, ut, quantum quisque fecit mali, tantum patiatur. Nam in ſimplici talione non ſemper hoc procedere, data evincunt exempla. Sed tum demum, quando reus & idem pati poteſt, & iſta paſſio proprie

(*a*) Noct. Attic. libr. 20. c. 1.

propriè pœna eſt. His deficientibus, venitur ad æquivalens, in quo nihilominus proportionata quædam talio eſt. *Sunt enim*, inquit Grotius pauló infr. *quædam, quæ vitæ æquiparantur, ut exiſtimatio, pudor virginalis, fides matrimonii, aut ſine quibus vita tuta eſſe non poteſt. Adverſum quæ qui faciunt, ii homicidis meliores non videntur.*

Ut inſons eſſet, qui homicidam occidiſſet.] Hæc eſt illa controverſia, ob quam toties cum Grotio committitur Dn. Ziegl. dum hîc nemini vindictam permittit, niſi qui publico imperii charactere ſplendet, ille verò jure naturali ante inſtituta judicia cuique. Nos controverſiam ad libri 2. c. 20. remittimus, defenſuri Grotii opinionem ſolidiſſimis fundamentis, ubi ſimul & Ziegl. ſatisfiet.

§. 6. *Quatenus etiam mentis requirit puritatem.*] Oritur ex hisce celebris illa quæſtio, quæ eruditorum ingenia ſæpiùs exercuit: An leges merè civiles obligent tantùm externè ad pœnam, an verò in conſcientia? Prius membrum defendit *Grotius hic, & Weſ. ad tit. de J. & J. theſ. 4.* Nos cum Hahn. *ad d. l. Weſ. & Hornej. in Doctr. mor. l. 4. c. 3. theſ. 43.* poſterius. Dicimus, præcipuam quidem legislatoris intentionem in legibus ferendis eſſe, ut juxta externam obedientiam eis congruè vivant ſubditi, ſimul tamen etiam velle, ut voluntas civis cum actione phyſica moraliter conveniat, idque vel maximè ideo, quoniam omni legislatori propoſitum eſſe debet, ut quàm feliciſſimè in civitate vivatur. Ea autem demum civitas perfectâ felicitate fruitur, ubi

ubi actiones civiles non tam ex principio aliquo externo, i. e. pœnarum metu, quàm intrinſeco, ſive εὐταξίᾳ mentis procedunt. Actus enim in amore virtutis fundatus ſemper ſui ſimilis eſt, cùm is, quem direxit ſuppliciorum timor, quando hic ceſſat, tanquam rupto obice hoc licentiùs & periculoſiùs exorbitet, quò rigidiori loco antea tenebatur. Sed & Princeps efficaciſſima virtute imperii in perſonam motus ſubditorum internos ſibi obligare poterit, non quidem actu phyſico, ut & pœnæ ſubjaceant, quos animadvertere absque concomitante quodam extraneo actu impoſſibile eſt. Sed coactione morali, ut ſubditus ſuam conſcientiam lædat, qui invitus ordinationi publicæ obtemperat. Obligatur itaque vi hujus imperii civis voluntas, quæ cauſa eſt actionum civilium, & regitur ad arbitrium imperantis. Faciunt ad hunc locum non parum illuſtrandum verba divinæ inſtitutionis conjugalis, quibus Adamo in uxorem imperium maritale attributum eſt, & Evæ *voluntas* ſubjicitur marito, id quod cum accurata attentione intelligi debet. Non enim Deus Adamo ſolas actiones Evæ externas ſubjecit, ſed & ita cogitationes etiam interiores. Atque hoc præterea omni imperio proprium, ut voluntas parentis juſtæ ſuperioris ordinationi ſubjacet. Deinde quoniam omnis civilis ſocietas Deum authorem habet, & ordinatio Dei dicitur, manifeſtum fit, Dei voluntatem eſſe, ut libenter, & vel propter ipſum authorem hujus inſtitutionis pareamus, ſine ullis refractariis cogitationibus. Quin & leges civiles ſæpius morum integritatem ex-

preſsè

preſsè requirunt. *Vid. l. 1. C. de ſecund. Nupt. l. 15. ff. de Condit. inſtit. & l. 20. C. de Furt.* Denique noſtram ſententiam validiſſimè munimus ſacræ Scripturæ teſtimonio. Præter dicta enim quædam generalia, 1. Petr. 2, 13. & Paul. ad Rom. 3, 1. 2. &c. illuſtriſſimus locus eſt & probationi aptiſſimus in ead. c. 3, 5. ubi Paulus, *Neceſſe*, inquit, *eſt ſubjici, non tantùm propter iram ſed & conſcientiam.* Quæſo quid hoc poſſet eſſe clarius? velut ipſe Apoſtolus hanc controverſiam in ſpecie tractaret, adeò congruis verbis utitur. Neceſſe eſt ſubjici, i. e. parere, non tantùm propter iram, i. e. metu ſuperioris & pœnæ, ſed propter conſcientiam, quoniam inobedientia & ſeditio, ut ſic dicam, interna contra innatam cujusvis conſcientiam eſt, quæ jubet ordini civili & ob ſupremum formatorem, & ob cōmunem propriamq; utilitatem tam quoad actionum phyſicarum dexteritatem, quàm animi εὐταξίαν obedire. Rationes, quas adverſa pars pro clypeo habet, hæ ſunt præcipuæ. Quòd legislatoris nō multum interſit, modò legibus convenienter vivatur, unde illæ actiones procedant. 2. Quòd nemo pœnam cogitationis patiatur. 3. Quòd illa εὐταξία mentis ſit impoſſibilis ob corruptam hominum naturam. Ad primum jam reſpondere præcepimus, & quantum interſit demonſtravimus. 2. Nemo quidem in foro externo cogitationis pœnam patitur, ſed inde malè ad conſcientiam concluditur. Deo enim vindici & cordium exploratori committuntur illa peccata, quæ Magiſtratus propter neſcientiam punire nequit. 3. Εὐταξίαν perfectiorem non requirimus, quàm quan-

Digitized by Google

tam permittit humana natura. Pleniſſimam enim ſanctitatem in hac vita quis fruſtra ſperaverit. Sufficit itaque ea, quæ poſſibilis eſt, & quam legislatoris intentio moraliter concipere poteſt.

Non de perſonis quæritur.] Diſtinguendum eſt inter vitium hominis & ejus officium. Hoc etiam rectè expediri poteſt à corruptiſſimo ſubjecto, & ſceleratiſſimus Rex Rex eſſe non deſinit, qui divino imperio abutitur. Sed nihilominus ultrice gladio in maleferiatos homines bene utitur, licèt ipſe bis dignior ſit, ut eadem pœna periret. Ab hac enim illum majeſtas eximit, quæ à nemine judicari vult, cæteros legitimum imperium coërcet. Neque tamen Deus cujusdam culpæ argui poteſt. Concedit ille quidem Tyranno poteſtatem, ſed ut illâ ad ſalutem Reip. & juſtitiæ adminiſtrationem utatur. Abuſum verò, i. e. cædes, rapinas & adulteria homo perditus de ſuo adjungit.

Pia erant ſacrificia.] Audi, quàm præclarè Barclajus meus in Euphor. *Nam ut olim*, ait, *occidentibus lucernis non afferebant manus, ne ignis divinitatem violarent, ita in illis, qui ad religionem prælucent, humanius eſt vitia tanquam fumum lychnorum morientium pati, quàm dignitatibus vim afferre, quas in turpiſſimis hominibus nullæ tamen ſordes maculant.*

Simul probatum arbitror.] Arbitror & ego ita contra Dn. Ziegl. Punitur enim ſubditus, quia deliquit, non quia Princeps imperium habet. Sed quòd Principi ſoli competat pœnarum irrogatio, hoc propter imperium fit & ordinem civilem, quoniam magis idoneus in tota communi-

tate

tate non reperitur. Itaque imperium quidem Principi dat prælationem aliquam, non tamen ejus defectus tribuit impunitatem reo. Inſuper ego non video, quomodo ſuppliciorum exercitium intra ſphæram cujusque Reip. ſubſiſtere poſſit, ſive, ut Ziegl. intelligo, non niſi in cives competere. Delinquat quidam advena in aliena Rep. & ex malitioſo propoſito indigenam occidat. Τὸ κύειν licèt nullum in extraneum imperium habet, ſicarium comprehenſum mancipat carceri, & inde extractum atque ſolemni condemnatum judicio capite plectit. Bellum ſanè hoc in ea ſignificatione, ut capit Dominus Ziegl. dici non poteſt, ſicut ipſe infrà *l. 1. c. 3. theſ. 4.* expreſsè affirmat, *cum privato, ſive ille fuerit extraneus, ſive eidem Principi ſubjectus, bellum ut geratur non eſſe neceſſe.* Et tamen cùm hîc imperium deficiat, unde aliter quàm ex ſuo delicto judicari poterit. Conceſſo autem, poſſe Remp. extraneum capitali ſupplicio afficere, unà conceſſum eſt, jus facultatemque eſſe multitudinem delinquentem, ſi alia ratio deficit, armis caſtigare. *Vires enim*, ut rectè colligit Grotius, *& ad reſiſtendum audacia nocentum, ſicut in prudenti deliberatione ſuum habere momentum poteſt, ita de jure ipſo nihil imminuit.*

Ne quis Epiſcopus.] Clericis armorum uſus ſemper in veteri Eccleſia interdictus erat, ex quo fundamento & in feudorum jure à ſucceſſione arcentur, quoniam apti non ſunt, qui ſervitia illa perſonalia, quæ feudis adhærent, præſtare queant. *Vid. Vult. 1. Feud. 9 n. 67. &c.* Ante ſeculum verò & quod excurrit, usque ad noſtra tem-

pora, tantum abeſt ut Clerici à bello manus abſtinuerint, quin potiùs illi omnium ferè, quæ inter Chriſtianos geruntur, bellorũ concitatores ſint, qua in re Pontifices imprimis Romani cæteris ordinibus infami exemplo præeunt. Plerunque tamen ipſe clerus non tam in perſona quàm miniſtrâ vi jus ſuum perſequitur, niſi quòd apud Guicciardinum (*a*) novum & antehac inauditum Papæ, Julii II. militis exemplum legimus. Adſcribam dicti Hiſtorici verba, ita verò ille; *Ma il principio*, inquit, *del anno nuovo*, (ſc. 1511.) *fece memorabile una coſa inaſpettata, & inaudita per tutti i ſeculi. Perche parendo al Pontefice che l' oppugnatione della Mirandola procedeſſe lentamente, & attribuendo parte alla imperitia, parte alla perfidia de Capitani, & ſpecialmente del Nipote, quel che procedeva maggiormente da molte difficultà, delibero d' accelerare le coſe con la preſentia ſua, anteponendo l' impeto & l' ardore dell' animo a tutti gli altri riſpetti, ne lo ritenendo il conſiderare, quanto fuſſe indegno della majeſtà di tanto grado, che il Pontefice Romano andaſſe perſonalmente ne gli eſerciti contra le terre di Chriſtiani, ne quanto fuſſe pericoloſo, diſprezzando la fama & il judicio, che appreſſo a tutto il mondo ſi farebbe di lui, dare apparente colore & quaſi juſtificatione a coloro, chi ſotto titulo principalmente d' eſſere pernitioſo alla chieſa il reggimento ſuo & ſcandoloſi & incorrigibili i ſuoi diffetti procuravano di convocare il concilio, & ſuſcitare i Principi contra lui. Riſonavano queſte parole per tutta*

(*a*) Lib. Hiſt. 9.

tutta la corta, ciaſcuna ſi mariviglia va, ciaſcuno grandimente biaſimavo, ne meno che gli altri, gl' imbaſciadori de Venetiani. Supplicavanlo i Cardinali, con ſomma inſtantia, che non andaſſe: ma vani erano i priechi di tutti, vane le perſuaſione. Parti il ſecondo di di Genuaio de Bologna, accompagnato da tre Cardinali, & giunto nel campo allogio in una caſetta d' uno Villano ſotto poſta a colpi dell' artiglierie de nimici, perche non era piu lontana dalle mura della Mirandola che tiri in due volte una baleſtra commune. Quivi affaticandoſi & exercitandoſi non meno il corpore che la mente calcava quaſi continuamente hora qua hora la per il campo, ſollicitando che ſi deſſe perfettione al pientare dell' artiglierie. i. e. Principium verò anni novi res quedam inſolita & inaudita per omnia ſecula memorabile fecit. Pontifex enim, qui Mirandulæ oppugnationem nimis tardè procedere animadvertebat, cauſamq́ Ducum, imprimis verò Nepotis ſui, tum imperitiam tum perfidiam eſſe credebat, non autem difficultates innumerabiles, quæ revera impedimento erant, conſilium ſumpſit, juvare opus præſentiâ ſuâ. Et impetum ardoremq́ animi omni alii conſiderationi anteponens, nihil omnino curabat, quàm indignum tantæ majeſtati futurum ſit, ſi Pontifex Romanus in perſona cum exercitu contra Chriſtianos eſſet, vel quantum periculi, ſibi aliisq́ crearet, ſi famam & judicium totius orbis contemnendo anſam & juſtificationem quaſi in manus illis daret, qui ſub prætextu, quaſi ejus regimen Chriſtianæ Reip. pernitioſum & mores in-

 corri-

Digitized by Google

corrigibiles eſſent, inſtabant convocando concilio & Principibus contra eum ſuſcitandis. Spargebantur hi ſermones per totam aulam, quilibet & admirabatur factum & reprehendebat, neque minùs Legati Venetiani, quàm alii: Cardinales cum ſumma inſtantia, ne iret, ſupplicabant, ſed vana erant omnium preces, vana omnes perſuaſiones. Proficiſcebatur Bonoliâ ſecundo die Januarii, cum tribus Cardinalibus, cùmque veniſſet ad exercitum, domicilium ſumpſit in caſa quadam ruſtici, quæ infeſtis inimicorum jaculationibus patebat, non enim à mœniis Mirandulæ longiùs diſtabat, quàm communis baliſta duabus vicibus pertingit. Illic continuo labore & exercitio corporis & animi nunc huc nunc illuc equo vehebatur per tota caſtra, inſtantiſſimè ſollicitans, ut tandem aliquando ad perfectionem munimenta deducerentur, ſuper quæ bellicas machinas imponendi & in civitatem ſpeculandi facultas eſſet.

CAPUT III.

BELLI PARTITIO IN PUBLICUM ET PRIVATUM. SUMMI IMPERII EXPLICATIO.

§. I.

M*Ixtum, quod una ex parte.]* Non ſatis Grotium Dominus Ziegl. capere videtur, dum putat mixtum bellum hîc dici, cùm una ſaltem pars jus belli gerendi habet, altera verò eo deſtituitur. Sed hæc horum verborum indoles non eſt. Bellum privatum Grotius vocat, quod non ab eo geritur, qui majeſtate præditus eſt, hanc enim

enim indigitat ille vocabulo *juriſdictionis*, quod interdum tam latè accipitur, ut complexum civilis imperii abſolvat. Publicum verò, quod gerit is, qui inſigni hac eminentia ſplendet. Attamen à defectu majeſtatis ad defectum juris belli gerendi malè concluditur, cùm illa perſona vel poſſit eſſe paterf. domeſtico imperio inſtructus, vel omnino privatus, ſub nullius tamen juriſdictione vivens. Quod ſi Dominus Ziegl. privatum bellum pro bello habet, cur mixtum tale non ſit, rationem non invenio.

Sed à facto humano.] Videtur hoc ſaltem de judiciis civilibus aſſerendum. Nam ut homines in Civitatem coirent, & per creationem magiſtratuum ſe judiciis ſubjicerent, hoc ab initio facti & arbitrii liberi fuit. Eva autem obediens divinæ voluntati neceſſariò cogebatur agnoſcere maritale imperium, & poteſtas patria filium obligat, non requiſito ejus conſenſu, quemadmodum & in homines per vim captos Dominus juriſdictionem neceſſariam exercet. Niſi quis hîc factum humanum explicet, quod ex uno ſaltem relato provenit: ſed hoc menti Grotii non ſatis videtur convenire.

§. 2. *Quæ ante judicia conſtituta.*] Rectè reprehenditur à Zieglero Grotius in hoc, quòd putaverit, aliquando, i. e. in mundi primordiis judicia non fuiſſe. Licèt enim nulla fuerint civilia judicia, domeſtica tamen omni tempore viguerunt, & ſic nemo ſub inferiori illa poteſtate conſtitutus ſeipſum vindicare poterat, querelis neceſſariò ad dominum vel patrem delatis. Verùm hoc ſtante nihilominus bene ſtatuitur, dari

 quando-

quando caſus, ubi illa ceſſant ordinaria judicia, & quibus quilibet ſibi ipſi jus dicere poteſt. Hos vocat Grotius ad ſumma capita duo. Ubi judicia ceſſant vel momentaneè, vel continuè: & continuè, vel jure vel facto.

Ubi expectari judex non poteſt.] Pertinet ad hunc locum inculpata ſui defenſio. Cujus in eo quidem præcipuum fundamentum eſt, quòd unicuique vitam ſuam ab improborum hominum crudelitate tueri liceat, videtur tamen & aliquod privatum importare bellum, vel ſaltem ab illa ad hoc dari concluſiones. Sicuti enim etiam inter ſummas poteſtates non priùs ad manus venire convenit, quàm omnis juris & æqui via fruſtra tentata eſt; ita ubi Magiſtratus copia fuerit, privatus malè ſeipſum vindicat. At verò ubi periculum in mora eſt, ſpernit invaſor legitima juris remedia, & hac ratione jus eſt innocenti contra hunc licito duello ſibi conſulere. Pertinet igitur hæc inculpata defenſio ad bellum privatum defenſivum.

Si ſubditi judicem non audiant.] Non tamen puto hîc privatum bellum geri; Illos enim immorigeros ſubditos legitima poteſtas viribus ſanioris partis civitatis armata juſto & ſolenni bello cogit in ordinem. Neque continuò unicuique civium licebit ob contumaciam ſui adverſarii, qui judici parere non vult, ſe ipſum vindicare, ſed legitima remedia Reip. implorare debet. Neque etiam ſi judex detrectat cognitionem, ſtatim bellum gerendum eſt, ſed res ex capite denegatæ juſtitiæ ad alium ſuperiorem deferenda. Quod ſi ſupremus ex manifeſta inju-

ria

Digitized by Google

ria juris adminiſtrationem deneget, ferendum id ſubdito erit potiùs, quàm ſubitario motu, qui ſemper mali exempli eſſe ſolet, vicula ordinatæ Civitatis laxare.

Si in effoſſione.] Spectat hic locus ad caſum, ubi momentaneè judicia ceſſant. Mihi tamen Dn. Ziegleri ratio non probatur, quaſi ideo licitum fuerit occidere furem nocturnum, quia incertum erat, num cædis an furti faciendi causâ potiſſimùm venerit, in diurno autem præſumptio ſit pro furto. Primò ego inverterem potiùs argumentum, magisque dicerem, nocturnum furem præſumi furti faciendi causâ ædes ingreſſum. Ipſum mihi hîc opitulatur furis nomen, quod à furvo latini deducunt quidam, quaſi furtum plerunque in furvo i.e. nocte fiat. Sed & in diurno animus perſpici nequit, an occidendi vel furandi causâ venerit. Deinde exiſtimo, idcirco legem diſtinxiſſe, quòd diurnus fur facilè poſſit cognoſci, & res eidem vel in continenti implorato, ſi opus, vicinorum auxilio eripi, vel tamen jure & competentibus recuperari actionibus. Nocturnus verò, qui ob ſpiſſam tenebrarum ſolitudinem facilè notari nequit, ad res recipiendas ſæpiùs occidi debeat, ne elapſus frueretur ſuo maleficio, Dominus verò nullâ ſuâ culpâ detrimentum ſentiret.

Jus etiam naturale.] Putarem juri naturali planè non repugnare defenſionem vitæ bonorumque; Illam enim cum juſtitia expletrice bene convenire, infrà lib. 2. non uno loco ſtatuit Grotius. At illa juſtitia expletrix fundamentum ſuum in jure naturæ omnino habet.

Vid.inf.Grot. l.2.c.1.th.9. de charitate Chriſtiana res eſſet altioris indaginis, *quâ de in l.2.ad cap.1.*

§. 3. *Niſi fortè ſit miles.]* Non placet mihi hæc Auguſtini limitatio. Nam ſi defenſio omnis cum homicidio alterius conjuncta eſt prohibita, neque miles ſe vindicare poteſt; quia quamvis videatur legitimam poteſtatem ad vindictam habere, illa tamen ultra hoſtes, quibus cum bellum eſt, extendi non debet. Evenire aut poſſet, ut miles non ab hoſte, ſed à cive vel commilitone ſuo impeteretur, in quem ſanè extra defenſionis æquitatem poteſtate nulla armatus eſt.

§. 4. *Si citra leges civiles.]* Exercitium juris belli gerendi non tam ex jure civili, quàm gentium eſſe, contendit Zigl. contra Grotium. Quod eatenus tantùm verum eſt, quatenus publicæ gentium tranquillitatis multum intereſt, ne Principes ſuis Magiſtratibus armorum uſum facilè & ſe inconſultis concedant. Ab ipſis enim Principibus ratio turbatæ pacis petitur. Cæterùm falſum eſt, jus gentium eſſe cauſam efficientem & originem juris belli gerendi. Hoc enim eſt particula quædam ſeu jus majeſtatis, quæ ab ipſo Deo Regibus immediatè infunditur, & incunabula æquè vetuſta habet, quàm ipſæ gentes. Cùm gens ſit populus in Remp. conciñatus; Resp. præſupponat illam imperii & obedientiæ ordinem relativum. Non itaque conſenſu gentium poteſt eſſe introductum, quod ſimul cum earundem origine eſſe cepit.

Nam primum quin ei.] Concedamus Dn. Ziegl. bellum propriè non dici executionem à Magiſtratu per apparitores in paucos quoſdam

refra-

refractarios ſine violentiore ſtrepitu factam. At quando integra provincia vel ad juſtum bellum ſufficiens multitudo obedientiæ jugum quatit, cui coërcendæ ordinaria remedia longè inferiora ſunt, tunc ſanè bellum in iſtos geri ab omnibus latinæ linguæ authoribus ſcribitur. Qua ratione bellum diſtinguitur in externum & civile. Nec ſatis capio Dn. Ziegleri rationem, quòd in rebelles Princeps non *utatur ea majeſtate, quam erga parem oſtentare debet, ſed potiùs majeſtaticum exerceat imperium.* Quod ſi enim majeſtatem politicè accipit pro ſumma in Remp. poteſtate, illa planè erga parem ſive extraneum oſtentari aut exerceri nequit, quoniam ſuæ civitatis terminis ejus efficacia circumſcribitur, & hucusq; apud Politicos paradoxum eſt, *majeſtatem oſtentari erga parem.* Quomodo autem majeſtas & imperium majeſtaticum differant, hactenus ignoro. Si verò pro amplitudine & excellentia quadam capit, tunc illa inſigniter belli eſſentiam ut nec ipſa politica majeſtas ingreditur, nec video, cur non Princeps eandem amplitudinem erga ſubditos oſtentare valeat, quàm in parem. Verum quidem eſt, Regem vindicare ſuas injurias contra parem jure gentium, in ſubditos autem imperio. Hoc tamen non minùs bellum eſt, quàm illud; Licèt & dici poſſet, ſicut is, qui poſſeſſionem corpore amiſit, ita ut facili negotio eam recuperatum iri ſpes non ſit, animo quoque jure civili non poſſidet; ita & Principem tantiſper de poſſeſſione imperii dejectum cenſeri, quamdiu in ordinem deficientium ſubditorum contumaciam non redegit.

Neceſſi-

Neceſſitas exceptionem porriget.] Idq́ue ex præſumpta Principis voluntate, qui de caſu extremæ neceſſitatis conſultus ſine dubio conceſſiſſet hanc poteſtatem. Cæterùm intelligendus hîc eſt Grotius, vel quando magiſtratus inferior propter urgens periculum inconſulto Principe arcet vim illatam, vel quando certiſſimum eſt illicò inferendam, nec tam citò ſuperiorem conſuli poſſe, magnumq́ue Reip. præjudicium ex mora fore, cùm prævenire tutius fuerit, quàm præveniri. His caſibus præſumitur tacita quædam Principis conceſſio, quæ non ulteriùs extendenda. *Conſ. Ziegl. h*

Lucius Pinarius.] Dubitat de juſtitia hujus actus Livius, inquiens. *ita Æuna aut malo aut neceſſario facinore retenta.* Sanè ſi aliâ ſalutis viâ Romanus præfectus evitare inſidias nequiverit, malum facinus dici non poteſt, quia Ennenſes certiſſimi hoſtes ex ſociis facti occulta fraude præſidiarios milites circumvenire, Urbemq́ue Carthaginenſibus tradere volebant. In hoſtes autem omni gentium jure hoc licuiſſe extra dubium eſt.

§. 5. *Quod ſit jure Magiſtratus.*] Verùm bella hæc non tam jure Magiſtratus, quàm ex præſumpta Imperantis voluntate geruntur, ut hîc Grotius quærere debebat non de jure Magiſtratus, ſed an tacita voluntas ſufficiat, ut bellum aliquod ſolenne dici poſſit, id quod mihi perveriſimile ſit. Nam ſi in imperio latè patente ſemel belli gerendi facultate Præſidi conceſſa non neceſſarium eſt, quolibet obveniente caſu iteratum impetrare conſenſum, & nihilominus tale

bellum

Digitized by Google

bellum ſolenne eſt, quidni etiam tacitus conſenſus ad publicum bellum ſuffecerit?

Tum judicium ſummæ poteſtatis.] Adeſt hoc caſu ſummæ poteſtatis judicium, ſed præſumptum, ut jam diximus.

Tum alia] Id eſt, ritus quidam, de quibus agitur in l. 3. quos tamen & inferior Magiſtratus bene obſervare poterit.

Mihi id admittendum non videtur.] Rectè: extra tales ſcilicet caſus, quibus neceſſitas contrarium ſuadet.

Ego non privato publicóve conſilio.] Saltem ob hoc Romanus Senatus quærendum putavit, privato publicóve conſilio Saguntum oppugnatum ſit, ut conſtaret poſt diſceptationem juris, (in qua ſibi victoriam ſine cunctatione promittebat,) in quem tanquam motus auctorem de injuriis & damno dato agendum eſſet. Nam ſi publico omnium Carthaginenſium conſilio id geſtum, idque injuriâ, hos manebat præſentiſſimum bellum, niſi ab illis Romano populo ſatisfieret. Sin verò Carthaginenſes culpam in privatam Hannibalis perſonam rejicerent, illum aut dedi oportebat Romanis, aut à ſua Civitate condignè puniri.

§. 6. *Quatenus earum cura ad Civitatem pertinet.*] Quantum ſummis poteſtatibus circa ſacra liceat, non adeò eſt expeditum. Nos totius negotii examen ad *Aquilam noſtram Germanicam*, (quem librum propediem expedituri erimus, quando hæ animadverſiones tanquam illius multis in locis præparatoriæ, finem conſequentur) differimus; Nunc verò tribus ſaltem

verbis

verbis dicimus. Religionis curam Reip. feliciter adminiſtrandæ multum conferre. Illam verò Principi, aut eis, qui ſummum imperium habent, competere, ne detur aliqua in rebus ἀκαταστασία, vel duo ſumma in civitate. Extendere verò ſe in ſacra, ut verus Dei cultus introducatur, conſervetur, & ſchismata extirpentur. Circa cultum autem extremum, ut & ea, quæ circa ſacra ſunt, liberiorem concedi diſpoſitionem. Quatenus verò ſubditi ad religionem cogendi ſunt, ut & alia argumento noſtro affinia hæc omnia, ut dixi, ad locum propiorem, ubi *de pace publica* agendum eſt, reſervanda duximus.

Quæ per alterum expediuntur.] Communicat enim ſe majeſtas familiari conſortio ſubditis, & eosdem ad ſplendorem poteſtatis & dignitatis evehit; Dignitatem confert imperii expertem per creationem Nobilitatis, quæ eſt politica quædam & civilis eminentia perſonæ à majeſtate tributa ob ſingulare aliquod in Remp. meritum. Ita enim antiquitus obſervatum fuit, ut unicum Nobilitatis fundamentum virtus eſſet, & ita illi, qui ingenii corporisque dotibus alios longè præſtarent, etiam in Civitate aſſumpto quodam dignitatis præmio reliquis exemplo præirent ad virtutem. Hæc vera & genuina nobilitas neque auro emitur, neque precibus emercatur, imò ſi verum loqui volumus, eſt perſonaliſſima, & in genus non transfunditur, quia perſonale ejus fundamentum virtus eſt; Filii enim ſæpiùs à parentum bonitate degenerant. Cæterùm quoniam omnis hæc dignitas à majeſtate politica, tanquam principio ſuo, (nam ab

initio

initio cives omnes pares erant) deſcendit, non poſſum non fateri, quando minùs digno nobilitas confertur, illum nihilominus pro nobili habendum, quia negotium hoc ſolâ Principis voluntate abſolvitur. Verùm nullius magis, quàm ipſius intereſt, ne indifferenter concedendo hoc dignitatis axioma contemptui exponat, quod primò omnibus ſtupori erat & venerationi. Ex eadem ratione & hoc colligitur, eum, qui noviter nobilitati adſcriptus eſt, tam verè nobilem eſſe, quàm qui à multis retro ſeculis ſuos majores numerat, quia non generatio, ſed creatio nobilitatem confert. Præter diggnitatem interdum & poteſtatem aliquam à Principe impetrant, quos prudentia & civilis rerum peritia levandis majeſtatis laboribus Reip. adminiſtrationi ſubſtituit. Veriſſimè enim apud Tacitum dicitur, *Principem ſuâ ſcientiâ non poſſe cuncta complecti, nec unius mentem tantæ molis eſſe capacem.* Ne igitur Reip. munera & commoda jaceant intercepta, in laborum ſocietatem ſubditos vocat Princeps, illisque tradit quandam publicæ poteſtatis facultatem, vigore cujus vicaria ope Remp. adminiſtrent, & locum ſuum, qui ubique eſſe non poteſt, competentibus mediis impleant. Et hoc quidem variè fit. Primò, quoniam certum eſt, quòd ὀλίγα εἷς ἂν ἴδοι, καὶ εἷς ἀκούσει. Eſſe autem debeant πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα: Conſiliariorum munus in Civitatē invectum eſt, qui ſalutiferis ſuaſionibus emolumenta promovendo incommoda præcaveant. Solus Princeps huic negotio neque ſufficiens, neque ſemper aptus. *Nam ſæpè audivi, eum primum eſſe virum,*

virum, qui ipſe conſulat, quod in rem ſit, ſecundum eum, qui bene monenti obediat, qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſcit, eum extremi eſſe ingenii. At verò Principes, qui interdum per ambitionem capiuntur, aut jure ſucceſſivo in ſolio ſunt, primum illum locum non ſemper occupant, quoniam hæc ſapientia rariſſima eſt. Rectè igitur facient, ſi ſecundo contenti prudentes & bonos viros in conſortium conſiliorum aſſumant, quibus rectè monentibus ipſi rectè obediant, nec propterea quicquam putent de dignitate eorum decedere. Omnia enim ſuaſu quidem aliorum, at verò authoritate & auſpicio proprio faciunt, quin & hoc ipſum Conſiliarii, quòd ſint Conſiliarii, à Principibus habent. Ingens in hac re ſitum momentum eſt, & à Regibus omni tempore ſtrictè obſervatum. Cyrus ſanè apud Xenophontem ingenuè fatetur, quòd οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον, i. e. *non hoc aureum ſceptrum regnum conſervet, ſed multi amici ſint Regibus ſceptrum veriſſimum & tutiſſimum.* Breviter, *ego ita comperi, omnia regna, civitates, nationes, usque eò proſperum imperium habuiſſe, dum apud ea vera conſilia valuerunt, ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupere, paulò pòſt imminutæ opes, deinde ademptum imperium, poſtremò ſervitus impoſita eſt.* (*a*) Deinde participant ſubditi aliquam poteſtatem per conceſſionem jurisdictionis, dum judices ad civiles & criminales cauſas conſtituuntur, reſervato ſuperiori

(*a*) Salluſt. ad Cæſ.

riori appellationis beneficio, vel prout res fert, inſtitutis etiam interdum appellationum collegiis. Item Juriſdictio Eccleſiaſtica Conſiſtoriis quandoque conceditur, & populo jus patronatus, ſeu poteſtas eligendi paſtores verbique divini miniſtros. Ita per Duces & officiales bella geruntur, ne Principis perſona omnibus ſit expoſita periculis, datur eisdem facultas pangendi vel inducias, vel fœdera vel pacem. Sic ferè omnis regalis Majeſtas in perſonam legati confluit, qui eminenti dignitate circumfuſus ubique principalis ſui locum ſuſtinet, & ex eo ſortitur privilegium. Sed & legum ferendarum jus in magnis regnis ſolet quandoque Præſidi concedi cum pleniori omnis imperii exercitio: Eximium verò & ſuperioribus ſeculis incognitum majeſtaticæ communicationis exemplum videre licet in Statibus Imperii Rom. Germanici, qui ampliſſima poteſtate inſtructi omnia penè majeſtatis jura exercent; quam poteſtatem vocant *ſuperioritatem territorialem*, quæ majeſtati æmula, & futura majeſtas, niſi ſuperiorem recognoſceret, ſanè Magiſtratus vocabulo venire nequit, quia certiſſimum eſt, auguſtius illos imperium exercere, quam qui verè Magiſtratus ſunt. Et tamen quoniam per appellationem & alios quosdam actus Imperatori ſe ſubjicit, majeſtas non eſt, quòd una ſaltem in una Civitate reperiatur. Igitur hoc poteſtatis genus majeſtati analogum, ab ipſa quidem dependens, non tamen pro arbitrio ejus extinguendum, quòd Imperator vi pacti ſui teneatur Statuum Imperii dignitatem, poteſtatem & eminentiam conſervare. Verùm hæc ad jus

publicum pertinent. Quæ hactenus de communicatione majeſtatis diſſeruimus, videri poſſent abſurditatis arguere illam quæſtionem, an jura majeſtatis communicari queant? Sed hæc quæſtio ambigua eſt, & duplici modo intelligitur. Vel enim quæritur, an jura majeſtatis in actu primo poſſint communicari? id quod negamus, ad evitandam mixtã Remp. An verò quoad actum ſecundum, ſive exercitium? quod affirmamus, ad quem etiam ſenſum referenda ſunt ſuperiùs diſputata.

Alterius voluntatis humanæ arbitrio.] Appoſitè, *Voluntatis humanæ arbitrio.* Nam actus illi à divina voluntate dependent unà cum ipſo ſummo imperio, quod immediatè Princeps cœlitus accepit. Ita enim omninò ſtatuendum eſt, Deum eſſe cauſam immediatam majeſtatis, eandemq́ue Principi conferre per voluntatem populi tanquam inſtrumentum, concurrens ad electionem, non ut cauſam efficientem, i. e. populus eſt cauſa modi acquirendi imperium non ipſius imperii. Propugnant hanc ſententiam, quibuscunque ſanior Philoſophia præcordia inſedit, *Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. c. 1. Strauch. Inſt. jur. publ. ab init. Dn. Ziegl. h. & in MSS. animadverſ. ad Becceri Inſtit. jur. publ. ab init.* Dici enim non poteſt, quàm feliciter doctrina hæc Monarchomachis capiſtrum imponat, qui aliàs rupto civilis obſequii repagulo Regum capita coronasq́ue impetunt hoc potiſſimùm telo, quòd illorum poteſtas ſumma radicaliter in populo nata tribuatur ab eodem Regibus ob ſalutem & tranquillitatem communem. Quoties

igitur

Digitized by Google

igitur Rex moleſtè imperat, continuò inferunt, poſſe populum id, quod ſub tacita conditione dederat, repetere tanquam ab indigno, & eundem vel dejicere ſolio, vel inſuper pœnâ ordinariâ afficere. Deſtructo igitur eorum fundamento, cui præcipuo fulcro innituntur, ſimul dogma tam pernitioſum ſufflaminabitur. Et quæſo unde populus hanc poteſtatem accepit? Homo ſibi ipſi imperare non poteſt; Multitudo naturale imperium non habet, quod enim ſinguli non habent, id malè dicitur de multitudine, quæ plus non facit quàm poteſt, deſignando ſcilicet perſonam à Deo ſummo imperio exornandam. Præterea ſat manifeſtis ſacræ Scripturæ teſtimoniis evincitur, poteſtatem ſummam immediatè à Deo Regibus conferri. Ait ſupremum Numen *Proverb. 8, 15. Per me Reges regnant, & legum conditores decernunt juſta. Per me Principes imperant, & potentes judicant terram.* Ita *Daniel. 2, 37.* de Nabuchdonoſore dicitur, *quòd ei Deus cœlitus regna, potentiam, opes atque honores dederit. Conf. c. 5, 18. & Sapient. 6, 4.* Gentium Doctor expreſsè teſtatur *c. 13. non eſſe poteſtatem niſi à Deo.* Nec obſtat, quòd Petrus eandem poteſtatem dicat κτίσιν ἀνθρωπίνην. Hoc enim verum eſt vel ratione objecti, quod circa humana verſetur, vel ratione modi acquirendi, quatenus homines eligunt Regem, cui à Deo poteſtas tribuenda ſit. Quod etiam vidit *a Sperone Spero in tract. della precedenza de Principi p. 64.* quando ita ſcribit: *Et in ſomma, ſi come e vero, che la potenza, la quale e forma del Principato ſpetialmente, é adoprata ſopra i ſoggetti, che*

ſono al Principe inferiori, coſi e falſo, che da ſoggetti diſcende in eſſo l' autorita dello eſſercitarla. Ma vienne al Principe tal potenza da maggior coſa, che eſſi non ſono, forte ancor da maggior coſa, che non e il Principe. i. e. Breviter, ſicut verum eſt, potentiam, quæ ſpecialis eſt forma Principatus, eſſe ſupra ſubjectos, qui ſunt Principe inferiores, ita falſum eſt, à ſubjectis in ipſum deſcendere autoritatem illam exercendi. Sed competit Principi talis potentia à majori re, quàm ſunt ſubditi, imò fortè à majore, quàm eſt ipſe Princeps. Qui penitiorem cognitionem hujus argumenti deſiderat, adeat jam laudatum Hornium, ubi per integrum ſat prolixum capitulum fortiſſimis hanc cauſam rationibus tuetur, & reſpondet ad contraria.

Subjectum commune.] Parùm abeſt, quin hîc Grotius monſtrum illud in ſequiori politica natum, majeſtatem realem foveat. Non magis majeſtas de Civitate tanquam ſubjecto dici poteſt, quàm eruditio de Muſæo, in quo vir doctus verſatur, & exemplo ſe ipſum Grotius offendit. Si enim majeſtas eſt in civitate tanquam in ſubjecto, ut viſus in corpore, ſequitur, quòd extincto ſubjecto proprio ad commune non redeat, veluti extinctâ videndi naturali potentiâ in oculo viſus ad corpus non redit, ſed planè interit. Elegantiùs id exponit *Dn. Hornius de Civit. l. 2. c. 11. theſ. 1. Argumenta,* inquit, *quibus doceretur hoc ſubjectum eſſe commune, erant adjicienda. Non ſupplet defectum illum ſimile à naturali quadam potentia petitum. Exempla in politicis politica & probationes civiles non naturales*

aut

aut aliæ diverſæ ſimilitudines ſunt conquirendæ. Illud quoq; viſus ſubjectum non ſatis accuratâ ſubtilitate fuit conceptum. Corpus non eſt ſubjectum alicujus facultatis animalis niſi mediante anima, quæ habet potentias naturales, & cum his materiam inhabitat. Corpus deſtituitur qualitatibus, quæ à ſola forma proveniunt, & ideò niſi vulgari nimis loquendi formula ſubjectum non appellabitur. Sicuti forſan eruditionis ſubjectum aliquis nominaret Muſæum, in quo vir eruditus commoratur. Sit interim corpus ſubjectum viſus, non competet ipſi corpori niſi intercedente anima, cui principaliter & reliquæ potentiæ adhærent. Recedente anima extinguitur viſus, & neq; oculus, neq; corpus ſubjectum ampliùs ſunt. Jam ſi majeſtatis ſubjectum ſimili modo ſe habet, concludendum eſt, mortuo Rege, qui erat propriũ ſubjectum majeſtatis, interire eandem & populum privari ſummo imperio, ſicut cadaver omni qualitate animali deſtituitur. Cæterùm quod majeſtatem realem attinet, illam adhuc multis defendere eſt auſus *Limn. in Capit. Rudolph. II. ad art. 32. verb.* von Käiſerlicher Majeſtät. *num. 48. & multis ſeq.* Sed quàm infelicem damnatæ pridem opinionis patronum agat, quàmque dilutè & contra principia de majeſtatis natura diſputet, cuique, qui vel mediocriter in civili doctrina verſatus eſt, planum eſt. Agedum, examinemus ipſum, ne tanto Viro injuriam feciſſe videamur, antea brevibus de majeſtatis vocabulo dicturi. Majeſtas in Latio vetere vix illud quod jam noſtris Politicis ſignificavit. Apud illos enim authoritate, am-

plitudine, excellentia, dignitate, decore &c. abſolvebatur, interdum etiam poteſtate, licèt ea ſumma & independens non eſſet. Hinc eſt apud Livium *majeſtas matrimonialis*, & majeſtas tribunitia apud Aſconium, & Lipſius majeſtatem Principis cum authoritate privata in hoc conceptu comparat. Imprimis verò Ciceronis in hanc rem eximia loca ſunt, quæ majeſtatem per dignitatem & amplitudinem populi R. deſcribunt. *Vid. in part. Orat. c. 30. & de Invent. 17. itemq; 2. de Orat. 39. & 1. de Fin. 7.* Quem in ſenſum etiam bene diſputat Limneus, de majeſtate Conſulis, Prætoris, Senatus, &c. In civili prudentia, ubi de ordine Imperantium parentiúmque agitur, Politicis noſtris majeſtas ſemper eſt, ſumma ubique in civitatem poteſtas, quæ Principis perſonam inhabitat, & ſubditos obligat ad obſequium. Hæc una eſt anima illa & ſpiritus Civitatis, quem tot millia trahunt, ut ait Seneca, nihil ipſa per ſe futura, quam indigeſta omnium rerum moles, niſi hoc igne animaretur. Utra nunc ſignificatio magis propria ſit, non multum contra Limneum dixerim, nec contumaciter repugnabo; ſi quis illam quoad uſum & proprietatem prætulerit. Interim tamen illud obſervandum eſt, cùm de majeſtate reali & perſonali diſſertatio inſtituitur, majeſtatem ſumi debere non vulgariter pro authoritate quâdam & amplitudine, ſed politicè pro ſumma in civitatem poteſtate, idemque ſignificare, quod Ariſtoteli πολίτευμα, καὶ τὸ κύριον πόλεως. Quod ſi itaque Limneus, quæ à numero 48. usque ad finem pro majeſtate reali defendenda diſſeruit,

intel-

intelligi de majeſtate vult, quatenus Ciceroni & aliis Scriptoribus latinis uſurpatur, nihil contra hodiernos politicos dixit, & inanis eſt diſceptatio, quam adverſa pars ſalvâ ſuâ ſententiâ concedere poteſt. Sicut eodem vocis ſignificatu rectè quis affirmat, majeſtatem habere tam Imperatorem, quàm Regem R. imò omnes Electores, Principes, Statusque Imperii: eamque majeſtatem non numero unam atque eandem cum perſonali, ſed duas diverſas majeſtates eſſe. Hæc omnia illo, ut dixi, modo ſe rectè habent, nihil tamen contra alios faciunt, qui per majeſtatem ſummam poteſtatem intelligunt, non amplitudinem quandam & dignitatem externam. Quin quòd nec Limnei omnia, quæ de majeſtate reali hîc prædicat, ad illum, quem putat, vocabuli conceptum apprimè quadrant, ut omnino, quicquid etiam dicat, de majeſtate politicè ſumpta locutus videatur. Primò enim majeſtatem facit ſpeciem contradiſtinctam perſonali. Deindè realem perſonali majorem dicit, quod ſanè de excellentia & amplitudine quacunque intelligi nequit, quia ita perſonalis, ut ſumma poteſtas ſine dubio major eſſet. Tertiò reali majeſtati attribuit quoſdam effectus proprios & internos, nimirum limitare eam & reſtringere majeſtatem perſonalem, ab ea procedere univerſale regimen, & ex conceſſione majeſtatis realis Imperantem agere, quæcunque agit: quæ itidem & ſimilia de majeſtate, ut notat amplitudinem & authoritatem quandam ſive dignitatem, nemo poteſt accipere, quia hujus proprii effectus non ſunt, ſed dependent ab aliis. Sicut enim, quod

Ariſtoteles dicere ſolitus eſt, honor non honorati eſt, ſed honorantis; ita hæc amplitudo, hæc dignitas, conſiſtit non tam in ipſa Rep. cui exhibetur cultus ille, quàm in iis, qui eum exhibent, & majeſtatem Reip. ex opinione potentiæ, ſplendoris aut antiquitatis ortam comiter colunt: Quare profectò non poteſt non Limneus de majeſtate reali, ut poteſtatem ſuperiorem infert, concipi, quam in una Rep. cum perſonali bene conſiſtere poſſe aſſeruit. Qua ratione informato quæſtionis ſtatu à nobis eundum contra eſt, & Limnei argumenta, quàm breviſſimè, diluenda, poſtquam à priori paucis lineolis demonſtraverimus, ob moralem impoſſibilitatem realem majeſtatem ab omni Rep. proſcribendam eſſe. Si majeſtas realis in civitate verè eſt, erit illa perſonali majeſtate vel major, vel minor, vel par. Neque quartum in rerum natura datur. Quodcunque horum trium ſumpſeris: in abſurdiſſimas te involves difficultates, & civili ſapientiæ temeritatis condignas pœnas dabis. Quod ſi enim realis majeſtas perſonali major eſt, perſonalis non erit majeſtas, quia majeſtas eſt ſumma in civitatem poteſtas; ſumma autem poteſtas ea eſſe non poteſt, quâ adhuc datur major & ſuperior. Si realem majeſtatem perſonali minorem aſſeris, ob eandem rationem majeſtas non erit, quia perſonali ſubordinatur, vera autem majeſtas eſt ſumma & ſuper omnia. Si utramque parem majeſtatem putas, nihilomagis proficis, & jam non obſcurè ordinem civilem præcipuâ ſuâ parte, ſc. imperii facultate privas, & ſimul infinita in Remp. incommoda invehis, quorum vel unum

ad

ad totius pernitiem ſufficit. Ecce tibi has pugnantiſſimas concluſiones, quæ ex illa ſententia oriuntur, & nullo leniri malagmate poſſunt. Majeſtas eſt ſumma in civitatem poteſtas; Realis atque perſonalis utraque ſeparata eſt in una civitate majeſtas; E. utraque erit in Civitate poteſtas ſumma. Enunciatum prius omnium Politicorum unamini, nec dubio etiam Ariſtotelis (*a*) conſenſu conſtat: *κύριον μὲν γὰρ*, inquit, *πανταχοῦ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως*. Et (*b*) *πολίτευμά ἐστι τὸ κύριον τῶν πόλεων*. Quamvis Limneus dubitet; an rectè apud Ariſtotelem *τὸ πολίτευμα* per majeſtatem explicetur, quoniam *πολίτευμα* & *πολιτεία* idem ſignificant, *πολιτεία* verò non ſit majeſtas, ſed quæ latinis dicitur Resp. Reſpondeo, Reſpublica eſt ordo Civitatis, regimine civili inſtructus, & propterea ſubjectum majeſtatis, adeoque apud Ariſtotelem continens pro contento poſitum fuit. Interpretantur illa Ariſtotelis verba ad noſtrum ſenſum à Græcæ linguæ peritiſſimis viris, nec multum Limneum juvat vulgaris interpres, qui pro majeſtate adminiſtrationem publicam ſubſtituit. Nam illa publica adminiſtratio ſumi etiam bene poteſt non tantùm actualiter, ſed & in potentia pro facultate regendi civitatem, quæ facultas etiam Grotio majeſtas audit. Eſt itaque *πολίτευμα* facultas regendi civitatem, facultas autem illa eadem cum majeſtate eſt, & ſumma poteſtas vocatur, aut, ut Ariſtoteles, *τὸ πανταχοῦ κύριον*. Sive enim hæc verba vertes per ubique ſummum, ſive per ſum-

 mam

(*a*) 3. Pol. 4.
(*b*) 3. Polit. 5.

Digitized by Google

mam poteſtatem, nihil quoad ſenſum & rem ipſam refert, & neſcio quam inanem ſubtilitatem in his Limneus quærat, propptereaque Cellario licentioſam extenſionem nulla ejus culpa affingat, qui potiùs laudandus eſſet, quòd, cùm ſummum in Civitate & ſumma poteſtas idem ſit, hoc potiùs elegerit, quod elegantiori ſono effertur, & jucunda perſpicuitate ſe magis commendat. Illud verò planè tolerari non poteſt, quod exiſtimat Limneus, verborum Ariſtotelis, κύριον μὲν γὰρ πανταχοῦ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως, hunc ſenſum eſſe, *etenim præcipuum ubiq; eſt* πολίτευμα *civitatis:* vocabulum enim, *præcipuum*, huic materiæ nimis indifferens eſt, ideoque magis illam ſignificationem ſequimur, quæ ſubſtratæ convenit materiæ, & hoc in græca lingua quotidianum, ut vocabuli polyſemi ſenſus ex objecto ſit eruendus. Nunc ad rem. Propoſitionem minorem, quæ ita habet, *realis atq; perſonalis utraq; ſeparata eſt in una civitate majeſtas*, confeſſione propria eorum probo, qui patroni ſunt realis majeſtatis, & hactenus κατ' ἄνθρωπον diſputo. Sequitur ergo ex præmiſſis his rectè collocatus. *E. utraq; erit in Civitate poteſtas ſumma.* Dii boni, quàm inauditum in vera politica effatum, duo ſumma in Civitate dari, & quot inde contradictoriæ ſequelæ graviſſimæque confuſiones oriundæ ſunt! Summum eſt, quod eſt ſupra omnia, & cui nihil par eſt, atque æquale. Conſtitue duo ſumma in Civitate, neutrum ſummum erit, quia neutrum eſt ſuper omnia, cùm ſint inter ſeſe paria; Quemadmodum duarum arborum, (ut rudi tantùm exemplo

utar,

utar, & quod, ubi in genere de ſummo quæritur, procedere poteſt) æquali inter ſe proceritate, reliquas verò omnes longitudine vincentium neutra in tota ſilva ſumma eſt, eſt enim aliqua, quæ huic par eſt. Vidit hoc telum Limneus, & cauſæ deploratæ diſtinctione ſubvenit, quæ tamen ad rem præſentem, ut vinum ad ardentem febrim. *Duo ſumma*, inquit, *ſimul & ſemel eodem reſpectu in una Rep. dari non poſſe, ſed diverſo reſpectu poſſe: quod exemplo Conſilii Aulici & Judicii Cameralis probatur, quorum utrumq; ſummum in Imperio tribunal dicitur. Quando in Rep. majeſtas dicitur ſumma, & majeſtas perſonalis etiam ſumma, diverſo id fit reſpectu. Nam ſi majeſtates illa inter ſe una ad aliam examinantur, realis ſola ſumma eſt, & perſonalis ab illa dependet. Eſt nonnemo, qui diverſitatem inter utramq; ita explicat, ut majeſtas realis ſumma dicatur in ordine fundandi Remp. perſonalis autem ſumma in ordine regendi. Mihi videtur realem ſummam eſſe reſpectu poteſtatis & dignitatis, quà ante Imperatorem eſt, utpote cujus beneficio Imperator eſt, & cujus ex collatione poteſtatem habet, quam exercet, cùm illa proprio jure & vi libertatis ſuæ majeſtatem habeat, atq; exerceat. Perſonalem autem ſummam eſſe arbitror, ſi cum ſingulis Reip. membris, ordinibus & Magiſtratibus conferatur. Ut enim univerſitas in Imperatorem poteſtatem ſuam exercere poteſt, ita Imperator ſuam in ſingulos de univerſitate.* Hæc omnia & ſi quæ ſimilia in genuina civili prudentia monſtroſiſſimi abortus ſunt, qui informem in hoc habitu ſcientiam ſatis

pro-

Digitized by Google

produnt. Si quis negat duo vel plura in una Civitate ſumma dari, affirmanti aſſertio probanda eſt, & demonſtrandum ad oculum, qui nam ſint illi diverſi reſpectus, ſub quib9 ſummitatum pluralitas admittitur. Nos impoſſibilitatem paulò antè explicavimus. Non conficiet tantam rem exemplum Conſilii Aulici & Judicii Cameralis, quorum utrumq; in Imperio ſummum tribunal dicitur. Neminem Limneus tam infantem credere debebat, qui adeò jejuno exemplo commoveretur, niſi fortiores rationes firmandæ opinioni attulerit. Dicitur Judicium Aulicum & Camera ſummum in Imperio tribunal, ſed non eo conceptu, quo nos ſummum in civitate vocamus, & intelligimus ſummam ubique poteſtatem, quæ omnibus imperat, ipſa verò neutri ſubeſt, adeò ut nec parem habeat. Hoc tale ſummum, quo diverſo reſpectu in Civitate poſſit multiplicari, docendum erat, non verò ad alia deſcendendum, quæ ne quidem in quæſtione ſunt, adeoque nihil adverſariis obſtant. Eſt Camera Imperialis & Conſilium Aulicum ſummum tribunal, ſed ſaltem juſtitiæ, neque utriusque operationes ulteriùs extenduntur. Non poteſt leges univerſales ferre, non de bello conſultare, non comitia habere, &c. ſuis juris finibus circumſcriptum in poteſtatis conceſſione limitata quieſcit; Summa verò poteſtas in civitate omnia facere poteſt, quia ſuper omnes eſt, quibus imperat. Quanquam ſi quis rem velit rectè conſiderare, non abſurdè diceret, hæc duo tribunalia non tam duo ſumma quàm unum eſſe, quia utrumque Imperium, quod unum eſt, repræſentat: id verò,
quod

quod repræſentat, ejusdem qualitatis & naturæ eſt, cum eo, quod repræſentatur. At hoc eſt unum, ergo & repræſentans. Conceſſo tamen, eſſe duo ſumma, nihil id contra nos, quia non ſunt ita ſumma, ſicut in quæſtione eſt, ſed alia diverſa. Sunt enim ſumma dependentia ab Imperio; Noſtrum autem ſummum independens eſſe debet, atque hujus non illius pluralitatem in una Civitate negamus. Aliàs non ſolùm plura ſumma tribunalia, ſed & ſummi Magiſtratus in Rep. rectè poſſunt conſtitui. Sicut Conſules & Præſides & Prætores in Romano orbe, ille in urbe erat ſummus Magiſtratus, hi autem in provinciis: neque propterea duo ſtatim ſumma politica in civitate ſunt. Sed accedamus propiùs, & videamus, quo reſpectu majeſtas realis ſumma ſit, & quo perſonalis. *Eſt nonnemo*, inquit, *qui diverſitatem inter utramq; ita explicat, ut majeſtas realis ſumma dicatur in ordine fundandi Remp. perſonalis autem ſumma in ordine regendi.* Quia nec ipſe Limneus huic accedit opinioni, prolixa refutatione opus non eſt, id ſaltem verbo monendum, non intelligi poſſe, quid ſit majeſtas in ordine fundandi Remp. & quomodo à majeſtate in ordine regendi diſtinguatur. Quamdiu agitur de Rep. fundenda ſive conſtituenda, tanquam nondum conſtituta, nulla adeſt majeſtas, cùm nullus ſit ordo inter imperantes & parentes, ſed omnes adhuc pari libertate de futuro regimine deliberent. Quamprimum autem majeſtas accedit, Resp. eſt fundata, & Principi competit facultas regendi Civitatem. Profectò ipſi ſcriptores ſe tam obſcuris diſtin-

ctioni-

ctionibus non intelligunt, & indiſtincta verborum confuſione argumento fucum facere volunt, quod ingenuè tractatum domeſtica abſurditate ſatis ſe commendaret. Sed hæc contra alios. Nunc eccum ipſum. *Mihi*, inquit, *videtur realem ſummam eſſe reſpectu poteſtatis & dignitatis, quâ ante Imperatorem eſt, utpote cujus beneficio Imperator eſt, & cujus ex collatione poteſtatem habet, quam exercet, cùm illa proprio jure & vi libertatis ſua majeſtatem habeat, atque exerceat. Perſonalem autem ſummam eſſe arbitror, ſi cum ſingulis Reip. membris ordinibusq́; & Magiſtratibus conferatur.* Principio illud deſidero, quod cùm Limneus de majeſtate reali in genere agat, in probatione deſcendat ad hypotheſin Reip. Germanicæ, in qua reſtrictius paulò eſt ſumæ poteſtatis exercitium, & propterea lectori credulo faciliùs imponitur. Deinde verum non eſt, ſed ſimpliciter tantùm aſſeritur, majeſtatem realem ſupra Imperatorem eſſe, ejusq; beneficio eſſe Imperatorem & ex collatione majeſtatis realis habere poteſtatem. Prodigioſa hæc in civili ſapientia axiomata ſatis oſtendunt, Limneo ſufficienter cognitâ non fuiſſe majeſtatis neque naturam neq; cauſam efficientem. Majeſtas eſt ſumma in Civitatem poteſtas. Omnis verò poteſtas eſt à Deo, teſte infallibi Paulo Rom. 13. quomodo itaque poteſtas Imperatoris, quæ immediatè à Deo eſt, à majeſtate reali fictitio & inani nomine eſſe poteſt? aut quâ ratione, quod ſicut Rex omnis, ita Imperator noſter collationi ſolius Dei acceptum fert, id à majeſtate reali collatum erit? quæ qualis omnino ſit, adhuc ipſi

ipſi neſciunt patroni ejus. Illud verò multò inſolentius, quando ait, *illam* (i.e. majeſtatem realem) *proprio jure & vi libertatis ſuæ majeſtatem habere atq; exercere.* Diſcite novum hoc vos omnes Politici dogma, *majeſtatem habere majeſtatem, & majeſtatem exercere majeſtatem,* & ſic majeſtas majeſtati inerit, & accidens adhærebit accidenti. Hactenus creditum omnibus eſt, majeſtatem requirere certum ſubjectum, à quo exerceri velit. Nunc Limneo auctore ipſa majeſtas exercetur à majeſtate, & in ejus gratiam tota ſe transformat natura, cui hucusque inauditum erat, eſſe accidens in accidenti. Redolet hæc Limnei opinio haud obſcurè illud Politicorum, omni cœtui naturaliter ineſſe poteſtatem ſe regendi, neque enim aliter interpretari verba licet, proprio jure & vi libertatis ſuæ majeſtatem habere. Cui tamen ſententiæ quoniam maſculè contradictum à Dn. Hornio eſt, *de Civit. l. 2. c. 1.* eò lectorem remittendum cenſeo. Nec magis conſideratè illud dictum eſt, *perſonalem ſummam eſſe, ſi cum ſingulis Reip. membris, ordinibus & Magiſtratibus conferatur.* Nam qui ſingulis in Civitate major eſt & ſuperior, ille eſt etiam ſuperior univerſis, quoniam ex ſingulis conficitur univerſitas; quicquid itaque de ſingulis dicitur æqualiter, id de univerſitate omnino dici debet. Sic Dux exercitus, qui ſingulis imperat militibus, omni imperat exercitui, & Imperatori ſinguli ſubſunt: E. & tota univerſitas. Singuli enim Imperatori obligantur ad obſequium & ſubjectionem, qua ratione igitur omnes eidem majores erunt vel imperabunt, cùm ab omnibus

conſe-

conferatur obſequium, ex quo diverſiſſima res imperium non producitur, imò ne quidem cum obſequio idem ſubjectum per rerum naturam inhabitare poteſt. Sint tibi multa millies millena hominum, quorum nullus ne obolum quidem poſſidet, nunquam ex his divitem multitudinem compoſueris, quemadmodum ex ſervis infinitis ne unum mihi dominum feceris. Itaque qui ſingulis imperat, imperat univerſitati, & propterea falſiſſimum enunciatum eſt, univerſitatem in Imperatorem poteſtatem ſuam exercere, quod Deo volente alibi pluribus contra Limn. defendam. Ex quibus ſimul illud liquet, nihil minùs verum eſſe, quàm quod dicitur, *ſi majeſtates illæ inter ſe una ad aliam examinentur, realem ſolam ſummam eſſe, & perſonalem ab illa dependere.* Nam ſi perſonalis ſumma eſt, realis non erit ſumma; quia ſummum ſuper omnia eſt. Sed perſonalis eſt ſumma reſpectu ſingulorum, ipſo concedente Limneo, & per conſequens etiam reſpectu univerſitatis; E. realis ſumma non eſt: imò verò planè nulla, ut ab initio ſtatim ad oculum deduximus. Sed videamus etiam, quibus rationibus Limneus exiſtentiam majeſtati reali vindicet. Ubi ſtatim illud monendum, tam ipſum, quàm omnes alios hujus ſententiæ propugnatores totam quæſtionẽ præpoſterè tractare, & omiſſa definitione pompoſos verborum ſonus venditare pro rebus, contra Philoſophiæ monita, quæ tamdiu illud ipſum, de quo quæritur, ignorari neceſſe eſſe tradit, quamdiu de accuratiſſima, quoad fieri poteſt, definitione non conſtiterit. Eſt enim definitio, quæ nobis

bis totius rei naturam & affectiones velut in compendio exhibet. Verùm facilè defectus hujus cauſam ſubolere poſſumus; Scilicet tam abſurdæ ſententiæ vindices rem, quàm ignoraverunt, definire non potuiſſe, quia adhuc illis nondum convenit, quæ & qualis, ubi ſit, & cui inhæreat ſubjecto, quæ ſit ejus natura, operationes, affectiones & qualitates. Hæc omnia magna ex parte omiſſa videmus, paucula verò quædam ita explicata, ut ſua abſurditate magis implicent, quàm certi aliquid definiant. Condonetur interim illis hæc ignobilis ſocordia, & examinemus in præſens, quantæ ſint & quales rationes, quæ majeſtati reali favent. Ubi iterum Limneum loco omnium ſubſtituemus, & judicet deinde cordatus lector, quid cauſæ fuerit, cur tantæ fabulæ adeò contumaciter nonnulli adhæſerint. *Realis altera, inquit, illa dicitur, quæ Reip. adhæret, hoc eſt, univerſitati.* Sed unde ſcis, mi Limnei, realem quandam majeſtatem dici, quæ univerſitati adhæret? à quo eſt illa majeſtas realis, quæ Reip. competit? *Hanc realem majeſtatem quælibet Resp. libera vel populus liber obtinet.* Eſt petitio principii: nam id adhuc in quæſtione eſt, & exigitur aſſerti probatio, quod à nobis negatur. Si affirmaſſe ſufficit, quid tandem veri, quid falſi eſſe poterit? Liber populus præter facultatem ſe regendi, quæ ex pacto oritur, & eligendi, quando placuerit, ſuper ſe caput, nihil amplius habet, quod an majeſtas realis ſit, viderint alii, illud haud intrepidè aſſero, nugas eſſe, & anilia figmenta, *poſſe populum ſalva ſua reali majeſtate vi ejusdem alteri majeſtatem perſonalem concedere, eo*

cum gradu potentiæ, quem vult. Nam priùs firmiſſimis argumentis demonſtrandum fuiſſet, habere populum realem majeſtatem, antequam de conceſſione, quæ vi ejusdem fit, ſermo fieret, deinde quodcunque ab aliqua re vi ejus conceditur, ejusdem ſpeciei cum illâ eſſe oportet; jam verò majeſtas perſonalis à reali tota differt ſpecie: E. vi ejusdem non conceditur. Quin ſi concederetur perſonalis majeſtas, ſalva realis manere non poſſet, quia perſonalis eſt ſumma in civitate poteſtas, quæ omnes ſibi cives & totam univerſitatem ſubjicit; extingueretur itaque realis illa ab obſequio & parendi conditione, quæ cum imperio idem ſubjectum nequit inhabitare. Sed & habent hîc non ſolùm Politici, verùm etiam Theologi novi quid, quod diſcant. Hactenus ab omnibus Apoſtolo Paulo, per cujus os Spiritus S. infallibilem veritatem locutus eſt, creditum fuit; Omnem eſſe poteſtatem à Deo. Nunc quibusdam omnis poteſtas Principum atque Regum à majeſtate reali derivatur, & ita leviſſimi populi judicio ſanctiſſimi Dei in hoc orbe vicarii ſubjiciuntur. Quæ porrò Limneus de formatione, informatione & reformatione majeſtatis perſonalis dicit, hosque actus reali adſcribit, vanus eſt, ſicut ipſa realis majeſtas. Non entis nullæ affectiones aut operationes ſunt, & quicquid in imperiis quibusdam occurrit limitati, id omne ad modum habendi majeſtatem pertinet, ex quo capite intelligi debet. Porrò, ſi Limneus liberum populum ſubjectum majeſtatis realis eſſe vult, jam ſubjectum ſuum cum omni majeſtate reali prodidit. Nam quamprimùm vera perſonalis

Digitized by Google

majeſtas Principi à Deo per modum electionis aut ſucceſſionis collata eſt, populus ampliùs liber non eſt, ſed ſub imperio & poteſtate Regis, cujus ad nutus parere, ſolum ſuſpicere, ſoli obedire adſtringitur. Quando autem Regem nondum habet, in libertate quidem vivit, ſed tunc quæſtio de perſonali vel reali majeſtate otioſa eſt, quia non adſunt diverſa ſubjecta, quibus utraque poſſit ineſſe: *Quacunque*, inquit ulteriùs Limneus, *majeſtate perſonali condecoratus agit, non ſuo pro arbitrio, nec ſuo jure proprio agit, ſed tanquam miniſter adminiſtratorio nomine & jure.* Seditioſæ locutionis audaciam, quibus potiſſimùm verbis exprimam, non invenio. Quæ, ſodes, invidia eſt, Ordines Imperii ad ſummæ poteſtatis participationem vocare, & ita illis ipſis quicquam quaſi de alieno largiri? Imperatorem verò, qui totius Imperii ſacrum caput, imò unicus ſummus Princeps eſt, nudi adminiſtratoris dehoneſtare nomine, quaſi non ſuo jure, i. e. conceſſa ſibi poteſtate, ſed alieno arbitrio, & ita ea, quæ ad alios pertinent, adminiſtraret? Eſt ſanè adminiſtrator Imperii, ſed non ut officialis, ut miniſter, qui alienis rebus operam ſuam pretio addixit; Verùm ut Rex, ut paterf. ut dominus. Eſt caput Imperii. E reliquis membris dominatur non ſecundùm abſolutam, ſed limitatam, ſummam tamen poteſtatem. Reſpondet Limneus, *licèt Imperator in eo caput ſit, animam tamen, quæ majeſtas realis, excellentiorem capite eſſe, tanquam totum, adeoq; ipſum caput movens, regens, informans.* Quis non hîc manifeſtam in vocabulo, *caput*, deprehendit λογομα-

χίαν, ipſi Limneo *n.73.* improbatam? Dicitur Imperator caput Imperii, ut caput corporis humani. Hoc verò non de nudis tantùm oſſibus, carne, cute & capillis intelligendum, ſed imprimis de ratione, quæ caput tanquam ſuum organon animat & regit. Sit nunc Imperator caput; erit ſimul anima Imperii, & habebit, ita colligente Limneo, realem majeſtatem; quid relinquitur Ordinibus? *Caput externè corporis reliqua membra regere videri*, falſum eſt, niſi caput intelligas, qua anima & ratione informatur. Sine ea non magis corpus regit, quàm vel manus vel pes, vel neſcio quid. Sola itaque rationalis anima eſt, quæ hominem, præcipuè verò caput ejus, tanquam maximè idoneum ſubjectum ad exercendas operationes ſuas inhabitat: & cùm caput hominis dico, rationem imprimis ſubintelligo, quemadmodum hic vel ille bonum caput habere laudatur. Der hat einen guten Kopff/ nam ſi de capite materiali caperetur locutio, caput firmiſſimi ruſtici prævaleret capiti doctiſſimi hominis. Et ſi ipſe Limneus Politicorum caput eſt, materialiter ſanè non eſt. *In imperio noſtro*, pergit, *conſtat, Imperatori aliam poteſtatem vel majeſtatem non competere, quàm qualem, ubi electus, nomine majeſtatis realis accepit.* Unde autem hoc conſtat? Conſtat mihi potiùs, Imperatorem accipere talem poteſtatem, qualem ei Deus immediatè cœlitus dat; Electores verò concurrere tanquam inſtrumentum, eligendo ſubjectum, cui à Deo imperium concedendum eſt. Accipit enim Imperator majorem poteſtatem, quàm ipſi habuerunt Electores; E. illam ab Electoribus

habere

habere non poteſt. Electoribus in cæteros Principes nihil imperii, nihil juris eſt; Imperatori autem noſtro in omnes Reip. Ordines poteſtas. Capitulatio illi præſcribitur tanquam norma actionum ſuarum. Illa verò non eſt majeſtas realis, ſed quidam modus, per quem ſe Imperator Statibus obligat, velle ſecundùm ea, quæ ex utraque parte placuerunt, poteſtate uti. *Certè rationi non convenit*, objicit, *eum, qui adminiſtrationis ſibi commiſſæ rationes reddere debet, ſuperiorem dicere eo, cui eam reddere debet.* Reſpondeo, non adeò certum eſt, teneatur Imperator coactivè rationes geſti Imperii reddere, neque hîc ea diſcutiendi locus. Tutor tamen non eſt inferior pupillis ſuis, quibus adminiſtratæ tutelæ rationes reddit. Verum eſt, *habere Imperatorem* effectivè à ſolo Deo *facultatem adminiſtrandi*, non liberam, ſed ab Ordinibus in actu ſecundo circumſcriptam per Capitulationem in vim pacti validam, *quos intra limites ſi ſe continet, adminiſtrat virtute ſacri Imperii.* Habeo, inquit Limneus, quod volo; *E. non ſua.* Nego conſequentiam. Imperium enim Imperatoris eſt, & qui virtute imperii à Deo ſibi conceſſi imperat, is ſua virtute Imperat, non aliena. Profluunt hæ informes ſequelæ omnes à falsò præcepta opinione, Principem eſſe alieni imperii adminiſtratorem ſeu miniſtrum, à quo monſtroſiſſimo principio non poſſunt non abortivæ concluſiones ſequi. Nudi adminiſtratoris nomen Regibus tributum nunquam ſine commotione animi lego, dum audaciam ſcripturientium homuncionum ſatis mirari nequeo, qui tam profano ore

Digitized by Google

Optimi Dei majeſtatem Regibus communicatam ad tam humile ſervitium condemnant. Quæſo enim, cur Rex magis eſt adminiſtrator populi, quàm populus Regis ſubditus? Ille ſummam in omnes cives eorumque bona poteſtatem habet, proptereaque Remp. ſuo, non alieno jure regit; populum verò manet obſequii conditio. Quàm abſurdum itaque eſt dicere, Dominum in Rep. agere res familiæ ſuæ poteſtate à muliere & filiis & ſervis ſibi conceſſa; tam impium profectò cives ſupra Principes, ſub quo ſunt, parricidali evehere audacia. At *Rector Univerſitatis membrum eſt præcipuum reſpectu ſingulorum, ſed reſpectu totius corporis eſt membrum, quod regit motu non proprio, ſed alieno, itaque inferius movente.* Reſpondemus, ſimile ideo non procedere, quia eſt circa diverſa. Rectoris Univerſitatis poteſtas eſt dependens à ſumma civitatis poteſtate, quæ Rectorem conſtituit. Nobis verò de poteſtate ſermo eſt, quæ à nullo niſi Deo dependet. Audiamus jam Limnei probationes, pro majeſtate reali comparatas. *Sed ne*, inquit, *in vanum laboremus, firmanda erit noſtra diſtinctio, & ſatisfaciendum illis, qui realem majeſtatem non admittunt, quanquam videntur media in luce cæcutire, & ne quidem ab effectu cauſam velle agnoſcere, occæcati potiſſimum ea doctrina, quamlibet majeſtatem eſſe ſummam.* Non noſtra ea culpa eſt, quòd nos videamur cæcutire Limneo, agit ille nobiscum, ſicut naturâ cœcus, qui ſolem in cœlo eſſe negat, quem nunquam vidit. Agnoſcimus libenter cauſam ab effectu, ſed effectum rei, tanquam cauſæ,

quæ

quæ ejus cauſa non eſt, adſcribere nondum didicimus, Omnis limitata Imperatorum poteſtas procedit non ex majeſtate reali, ſed pacto quodam inter Imperantem & Ordines inito, quod pactum vera & ſola reſtrictæ adminiſtrationis cauſa eſt, & explicatur eadem ratione, ſicut modus, qui ſervitutibus adjectus rem ipſam non immutat, ſed conditionē habendi. Omnem majeſtatem politicè ſumptam eſſe ſummam, certiſſimum eſt principium, & qui ſecus ſentiunt, vulgari vocabuli conceptu occœcati ridiculas Politicis pœnas dant. Imò ſi Limneus majeſtatem capit per totum hunc diſcurſum pro amplitudine & authoritate quacunque, non ſolùm irritum acumen contra alios exercet, ſed & tam prolixo diſcurſu omnino opus non fuiſſet; Cedo tamen, Limnei, rationes, quæ tantæ aſſertioni ſufficiunt. *Majeſtatem realem,* inquit, *populi R. quam habuit , etiam tunc, quando Imperatorum poteſtas erat permagna, probat l. non dubito. 7. §. 1. ff. de Capt. & poſtl. reverſ. & §. 3. I. de publ. jud.* Cùm primùm hæc legi, avidam continuò ad corpus juris porrexi manum, ut tam incredibilem mihi ſemper probationem diſcerem. Evolvi itaque *l. 7. §. 1.* ubi hæc inveni verba. *Liber autem populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtate eſt ſubjectus, ſive is fœderatus eſt, item ſive æquo fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere comprehenſum eſt, ut is populus alterius populi majeſtatem comiter conſervaret, hoc enim adjicitur, ut intelligatur, alterum populum ſuperiorem eſſe, non ut intelligatur, alterum non eſſe liberum.* His perlectis initio incuſavi typographum, qui fortè adulteri-

M 4 num

num ſubſtituit textum. Nullum enim hîc verbulum de majeſtate reali. Deinde verò conſiderata paulò attentiùs lege, itemque tum, quæ ſtatim Limneus ſubjicit, loqui hos textus de eo tempore, quod Imperii translationem ſecutum eſt, tum quæ in toto hoc diſcurſu non una vice repetit, poſſe populum liberum ſalva majeſtate reali alteri concedere perſonalem, redii cum typographo in gratiam, & viſus tandem mihi ſum vim argumenti ad mentem Limnei hanc inveniſſe. Si populus liber eſt, qui ſub nullius poteſtate eſt, ſequitur, quòd populus R. liber fuerit etiam tunc, cùm ſub Imperatoribus vixit, & propter hanc libertatem naturaliter habuerit majeſtatem realem. *Vid. Limn. n. 50. & 51.* Sed talem concluſionem Juriconſulto Proculo ne quidem in mentem veniſſe, ſanctiſſimè juraverim. Definit ille populum liberum, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus, & ita de populo in univerſum ſentit, ſive Regem habeat, ſive non. Et ſubjectionem non in ordine Civitatis ad ſe invicem, ſed ad extraneos intellexit: putavitque eo reſpectu eſſe quoque populum non minùs liberum, qui Principem habet, quàm qui regimine populari utitur, modò aliis extraneis non ſit ſubjectus: quando enim Proculus ait, *populus liber eſt*, populum à Principe, ſub quo eſt, non abſtrahit, ſed utrumque complectitur. De majeſtate verò reali, & adeò detorta explicatione ne cogitare quidem potuit, quia antiquis Politicis & Jureconſultis majeſtas realis ne nomine quidem, multò minùs re ipſa cognita fuit, qui unicam ſemper politicam agnovere, τὸ πανταχοῦ κύριον. ad. *§. 3. I. de publ. jud.* poſſum reponere. ibi

ibi vel Imperatorem & Remp. pro eodem debere intelligi, non diverſis, quia Imperator eſt Reip. Princeps, & quod in Remp. fit, id in ſuam injuriam non poteſt non fieri. Vel ſi quis mavelit pro diverſis accipere, hic ſenſus erit. Crimen læſæ majeſtatis committitur vel in Imperatorem, quando ſcilicet Imperatorem civitas habet, vel Remp. ſi libera eſt. Ut hac ratione verba generalia ſint, nec ſoli Reip. R. adaptentur, ſed in univerſum definiant, quomodo quis læſæ majeſtatis reus fiat. Atque hæc quidem de vetere Romanorum Rep. *Imperii noſtri majeſtatem realem,* inquit, *hoc eſt, poteſtatem & dignitatem Statuum univerſorum ſatis innuunt phraſes, locutiones illæ, quibus Receſſus Imperii abundant. Ubi Imperatoris & Imperii dignitas vel authoritas atq; poteſtas conjunguntur.* Quam in rem multa adducit exempla. *Vel ubi omiſſo Imperatoris nomine Imperio poteſtas & dignitas attribuitur.* Reſpondemus primò, Status & Ordines Imperii habere auctoritatem quandam & poteſtatem, non negamus, ſed illa non eſt ſumma & independens, adeoque nec majeſtas realis. Deinde conjungi Imperatorem & Imperium, quia Imperator eſt Imperii caput, non quòd Ordines ſint Imperatore ſuperiores. Quomodo enim reliqua membra majora capite eſſe poſſunt? Formula igitur, unſer und deß Reichs / & ſimiles, complexum totius Reip. abſolvunt, & quod à Cæſare in utilitatem Ordinum Imperii conſtitutum eſt, id rectiſſimè Imperatoris atque Imperii dicitur. In Gallia ſine dubio ſumma poteſtas apud Regem eſt, cujus decreta & conſtitutiones tamen non minùs appoſitè

Regis & Regni Galliæ dici poſſunt. Si cui hæc explicatio minùs arridet, ei nobis authoribus dicere licet, Imperatorem & Imperium ideo conjungi, quia ob limitatam poteſtatem & vi Capitulationis obligatus eſt Cæſar Ordines vocare in conſilium, ſi de Rebusp. quæ paulò majoris momenti ſunt, deliberatio inſtituitur. Quare quicquid iis conſulentibus & votantibus decretum eſt, id certo reſpectu etiam Ordinum dicitur, ipſa tamen ſumma poteſtas Imperatori manet integra. Ubi autem Imperatoris nomine omiſſo ſola Imperii mentio fit, ibi Imperium Imperatorem denotat, quemadmodum qui antiquis temporibus Romanum Imperium dixit, Principem ejus nominavit. Ratio eſt certiſſima. Nam Imperium tota ſua latitudine Imperantes atque parentes denotat; Ab Imperantibus actiones ſummæ poteſtatis dependent, ad quas parentes ſe formant atque dirigunt. Hinc ſi Imperium aliquid feciſſe dicitur, intelligi nemo alius poteſt, quàm ille, qui agendi poteſtatem habet; i. e. Princeps ſeu Imperator: non ſubditi, ad hos enim ſpectat obſequium & executio voluntatis regiæ. Quæ conſtitutiones publicæ Imperatorem adminiſtratorem faciunt, illæ loquuntur non de adminiſtratore rei alienæ ſeu mandatario, ſed κατ᾽ ἐξοχὴν, & rei ſuæ. Negari enim nequit, adminiſtrare Remp. Imperatorem, & hoc modo rectè vocari adminiſtratorem. Verùm hoc non tantùm de noſtro Imperatore, ſed omnibus aliis Regibus ſummiſque poteſtatibus prædicare valemus, etiamſi abſolutiſſimè regnarent. Sic etiam dominus familiæ ſuæ eſt adminiſtrator, neque tamen ſervorum res, ſed

ſuas

ſuas proprias agit. Maximilianus I. Imperii majeſtatem in ipſis Ordinibus ineſſe cùm dixit, majeſtatem accepit vulgariter pro auctoritate, amplitudine & excellentia, quod de Ordinibus optimo jure enunciatur, nam quò quis dignioribus & ſplendidioribus præeſt, hoc magis ejus imperium cæteris eminet. Imperatore vivo Ordines alii etiam majeſtatem conferre poſſe, ſi de ſumma poteſtate intelligit, falſiſſimum eſt, quoniam una ſaltem majeſtas Reip. præſidet. Nec quicquam ad rem facit exemplum Regis Rom. Non enim ei confertur ipſo actu Imperium, quod vivus Imperator retinet, ſed ſaltem eligitur perſona, cui poſt mortem Imperatoris poteſtas à Deo tribuenda eſt, quæque vivo Cæſare certis ſaltem caſibus ejus nomine & auſpicio res publicas agit. Si Rex Rom. majeſtatem actu haberet, quorſum pertinuiſſet omnibus ferè Capitulationibus inſerere illam clauſulam, ne ſibi facultatem arroget tractandi res Imperii, quamdiu Imperator vixerit: majeſtas nunquam otioſa eſt, & toto genere ſuo inhiberi nequit. Quatenus tamen majeſtas ſplendorem quendam externum notat, lubenter concedimus, hanc Regi Rom. conferri, ſed per illam nihil ſummæ poteſtatis, nil imperii acquirit. In quantum etiam Ordines majeſtatem Cæſaris revocare queant, nunc non diſcutimus, quia materia hæc unâ paginâ non abſolvitur. Verbo ſaltem dicimus, multa de facto fieri, quæ intrinſecè examinata nullum jus habent, inter quæ, ſi quoque depoſitionem Cæſaris retulerim, haud multum profectò erraverim. Nulla publica lege de depoſitione iſta quicquam cavetur, nec

Digitized by Google

nec exemplis ſemper tutò confidere licet. Quæ de appellatione ab Imperatore ad imperium ſequuntur, nihil ad rem præſentem, adeoque ſine ullo diſcrimine omitti poſſunt. Atque ita examinavimus totum de reali majeſtate Limnei diſcurſum, in quo nihil omnino prætermſiimus, quod vel mediocriter alicujus momenti eſſe nobis viſum eſt. Quæ omnia ſi quis rectè conſideraverit, facilè animadvertet, immeritò Limneum de quibusdam dicere Politicis, *quod abſtractivè tantùm & ſecundùm theoriam hactenus explicaverint negotium, quodq; inde evenerit, ut ipſorum traditiones, quæ in ſcholis pro veris habentur, uſui & praxi communi minùs conveniant.* Non multum jam urgebo, errare omnes eos, qui habitus practicos theoreticè tractari poſſe putant, neque ſcire, quid ſit praxis, quid theoria. Illud pro comperto teneo, eſſe omnino impoſſibile, ut ullum in publicis rebus feliciter expediatur judicium, niſi priùs principia politica quàm exploratiſſima habeamus. Quicunque enim his velut fundamento, ſuper quod tota civilis machina exædificatur, deſtituitur, is neque de actionum rectitudine, neque de cauſis veris effectuum productricibus ſolidè judicat. Sæpiſſimè accidit, ut ex intimo ſapientiæ ſcrinio cujusquam actus tam cauſa quàm effectus petenda ſint, in quibus quomodo ille judex legitimus erit, qui in tam nobili prudentia hoſpes fucum ſibi facere externa ſpecie patitur, & comperta interim pro veris acceptat. Nam ſolent interdum ſimiles quædam actiones à diverſis oriri principiis, quæ quidem primo intuitu facilitate ſua ſatis ſe commenda-

mendare videntur, in progreſſu autem, ubi effectuum cum cauſis inſtituenda comparatio, ut primis poſteriora cohæreant, ſi à genuino aberraveris fonte, in difficillimas te abſurditates præcipitas, nunquam inde expediendus, niſi relicto planè errore prudentiâ duce ad illos te contuleris origines, unde de avito negotii genere certiſſimè conſtare poſſit. Non audeo mihi de Limneo tanto viro ſumere judicium, quod ſi tamen Dn. Bœclerum audimus, ipſi Limneus in Philoſophia, quando diſputatio ſubtilior occurrit, non adeò accuratus eſt, ſicut ex repudiata ab ipſo diſtinctione inter formam & adminiſtrationem Reip. externam clariſſimè elucet, quam omni Politicorum calculo approbatam inani acumine evertere niſus eſt.

Non per ſe Civitas ſunt.] Amittebant enim τὸ κύριον, quicunque in provincias à Romanis redigebantur, fiebantque ſubditi populo Romano. Quare per ſe civitas non ſunt, i. e. ordinata multitudo ἀνυπεύθυνος καὶ αὐτόνομος. Sed quotannis accipiebant Roma Magiſtratus, qui vectigalia & alia onera colligebant, jusque reddebant litigantibus in recognitionem ſuperioritatis.

Imperium ad quemq; populum.] Imò potiùs ad populum aliud nihil redit quàm jus & poteſtas eligendi alium Regem: Imperium verò ad authorem ſuum Deum, qui illud electæ perſonæ applicaverat, revertitur communicandum, quem poſtea populus futuris ſuffragiis deſignaturus eſt. Quare quod nunquam apud communitatem fuit, id ad eandem redire non poteſt.

. 8. *Quoties imperio ſuo malè utuntur.*]

Ita

Ita docuiſſe Rebellem illam ſceleſtiſſimorum hominum cloacam in Anglia refert *Salmaſius in defenſ. Reg. c. 1.* ut ad quod multorum annorum molitionibus, meditationibusque ſe comparaverant, i. e. optimi patris & Regis parricidium, id hoc veluti inſtrumento poſſint perficere. *Ab hac doctrina inducti*, pergit ulteriùs Salmaſius, *ſi mille rebus Regem meliorem habuiſſent; quàm habuerunt, non ei vitam conſervaſſent.* Quam conſequentiam fruſtra argutia Sophiſtica eludere conatur impius *Miltonius in defenſ. pro popul. Anglic. ad h. l.* Non enim Salmaſius hoc intendebat, quaſi Rege Angliæ Carolo I. mille rebus melior moleſtè & odiosè regnaret, ut ille cavillatur, ſed quòd conſideratis parricidorum conſiliis molitionibusque, quibus jam dudum imperium regium ſordeſcebat, facilè potuiſſent querelas & offendicula vel de plano arripere, ob quæ etiam Carolo I. mille rebus meliorem Regem, i. e. optimum, innocentiſſimum, piiſſimum, Reip. amantiſſimum, atque adeò verum patriæ Patrem malè atque odiosè regnare dicerent. Frequentes autem ſunt Miltonio ejusmodi inſidiæ, quibus ſimplicem lectoris animum ex detorto verborum ſenſu vel alicujus vocabuli ambiguitate decipere conatur, cauſæ ſuæ diffiſus, & à conſcientia impiæ defenſionis reus factus. Legendus igitur erit, cuicunque in manus venerit, cum judicio, &, ut ajunt, grano ſalis. Eruditus cætera vir, & variis ingenii dotibus ornatus, niſi illas pretio fortè vel ambitione corruptus, malitiæ mancipaviſſet. Ut verò conſtet, quàm lubricus ſit & omnino vulpes, adhuc locum adducam, plenum ambi-

ambiguitatis, ex qua ipſe quæſierat effugium. Aſſerit Salmaſius in d. c. non potuiſſe concilium illud anglicanum & nefariam exercitus conſpirationem *gravius Remp. lædere, quàm legitimum ejus dominum tollendo*. Id quod ſanè veriſſimum eſt. Cùm omnis mutatio in Rep. ſit periculoſa, quando periculoſior & Reip. pernitioſior illa erit, quæ contra jus fasque mutat & transformat ejus ſtatum absque illorum, quorum intereſt, unanimi conſenſu? Neq; enim univerſum regnum, neque quod potiſſimùm requirebatur, ipſa Regis perſona & tota Heroum illuſtris propago, quæ jus in ſceptro quæſitum habebat, conſenſerat, ſed agebatur id pauciſſimis, iisdemque corruptiſſimis ex concilio magno aſſentientibus, procurante infame ſcelus potiſſimùm inſano exercitus furore. Hoc igitur, quod dixit Salmaſius, de læſione Reip. videamus quomodo effugere velit Miltonius. Infelix ſanè & infans admodùm argutia, nec anglica gravitate digna. *Diſce*, inquit, *Verna, diſce Maſtigia, niſi dominum tollis, tollis Remp. privata res eſt, non publica, quæ dominum habet*. Quaſi verò cui modico ſaltem lacte Muſæ cerebrum irriguere, manibus manifeſtam æquivocationem non deprehendat. Et miram Miltonius Politicam confecerit, quæ Monarchiam ſpeciem Reip. & quidem primam ſuſtinere negaverit. Lædendo itaque Monarchiam læſere Remp. quòd illa pleniſſimè hanc tanquam genus participet. Novum etiam auditu eſt, in Principatu nihil publicæ rei eſſe. Frequens eſt tam apud Hiſtoricos quàm JCtos, imprimis Feudiſtas diſtinctio inter res, quæ ſunt Impera-

Digitized by Google

toris vel Regis, & quæ ſunt Imperii. Non quòd hæc etiam non Regis ſint, ſed quoniam magis ad publicum civitatis uſum adſerventur, illa verò magis ad palatium & Principis magnificentiam pertineant. Et quid refert, ab uno poſſideantur vel pluribus? cùm utrinque non in privatum, ſed communem uſum impendi debeant ſive ab uno ſive pluribus.

Regendi ſui jus.] Videntur hæc verba iterum velle, quaſi in populo radicaliter jus ſui regendi ſedeat, idque ab eodem Principi committatur. Quam ſententiam paulò antè rejecimus.

Qualemcunq; formam gubernationis.] Ecce Rhodus: Ecce ſaltus: Non magis de Trojâ certatum puto, quàm optimâ Reip. forma, aliis aliam præferentibus, ut quemque vel rationes, vel ſtudia, vel ambitio trahebant. Illud verò principio ſtatim monendum eſt, præſtantiam ſolo uſu non abſolvi. Ideoque ſubtiliſſimus Lipſius hôc etiam Monarchiæ laudem conciliat, quòd ſit omnium formarum antiquiſſima, à quâ deinde cæteræ imitamentum & exemplum cepere, ob eamque rem dicitur Resp. libera Joh. Frid. Hornio imitamentum Monarchiæ. Procedit ex hoc antiquitatis ſplendore maxima Regum veneratio & majeſtas. Imploremus omnem hiſtoriarum fidem, inveniemus ſanè ubique majori honore & eminentia Reges præiviſſe Resp. ſi modò unam Romam excipimus, quæ incredibili fortunæ benevolētia in tantam amplitudinem evecta eſt, ut jam orbi leges ponere auderet. Quę tamen ob corruptam formam tandem, ut ſalva eſſe poſſet, ad regimen unius confugit. Hæc amplitudo

plitudo & Regum majeſtas Iſocratem impulit, ut ſcribere non dubitaret, quòd πάντες ἂν ὁμολογήσειεν, τυραννίδα καὶ τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μέγιστον καὶ σεμνότατον, καὶ περιμαχητότατον εἶναι. *Regnum inter divinas humanasq; res maximum, & ſanctiſſimum & maximè expetendum eſſe, omnes uno ore fateri.* Sic ille etiam apud Livium (a) ait, *Regnum rem inter Deos hominesq; pulcherrimam eſſe.* Neque verò etiam uſus deficit. Quippe veriſſimum eſt, quod quidam apud Guicciardinum Carolo V. inculcavit. *Havere ſempre dimonſtrato l'eſperienza, & lo dimonſtrare la ragione, che mai ſuccedono bene le coſe, che dependono da multi. Et experientiam & rationem ſemper docuiſſe, non ſuccedere facilè res, quæ à multis dependent.* Rationem verò Tacitus reddere poteſt, *quod unum imperii corpus unius animo regendum videatur.* Quemadmodum enim homini una ratio & voluntas tanquam regina & gubernatrix omnium humanarum actionum adeſt, quæ corpus noſtrum regit ad recti & honeſti normam. Confuſiſſimè verò cum homine ageretur, ſi duobus volendi aut intelligendi potentiis præditus, quæ interdum diverſa vellent, uno eodemque momento in hanc & illam partem inclinaret. Ita in Rep. vix tam concors multorum conſpiratio invenitur, quin interdum aliorum ab aliis alia ſententia rei bene gerendæ occaſionem perdat. Quare etiam Politici ubiq; obſervant, ſi exercitus feliciter regi velit, eidem non plures pari poteſtate, ſed unum ſummum Imperatorem præficiendum. Ex quo natum Græcum adagium: Πολλοὶ στρατηγοὶ

(a) L. 2.

Digitized by Google

Καρίαν ἀπώλεσαν. Sic etiam unus Princeps, ad quem ſumma rerum pertinet, prudentibus viris inſtructus, faciliùs & conſultandi & exequendi facultatem habet, quæ ſemel placuere, quàm plures, quorum alter ſine altero nihil ſtatuere nihil exequi poteſt. Nam εἰ θέλουσι δύο ἥλιοι γενέσθαι, κίνδυνος πάντα συμφλεχθέντα διαφθαρῆναι. *Si velint duo ſoles in cælo eſſe, periculum fore, ne omnia flammis abſumpta interirent.* Itaque apud Tacitum (*a*) legimus. *Vera aut in deterius credita judice ab uno faciliùs diſcerni. Odium & invidiam apud multos valere.* Sed & conſulamus ipſam omnium rerum optimam interpretem, experientiam, inveniemus ferè omnia regna præ Rebusp. floruiſſe. Jam verò ex actionum civilium bonitate etiam de bonitate ipſius Reip. & civium judicari poteſt. Impoſſibile enim eſt alicujus actus rectitudinem à corrupta & informi regula procedere, aut bonam arborem ferre malos fructus. Clariſſimæ antiquis temporibus fuere Athenæ & Sparta. Neutra tamen, quamdiu ſtetere, imperium ſuum latiùs paulò extra limites cum conſtantiori fortuna extendere potuit. Sed quæ facilè recuperaverant, facilè perdidere, ipſæ non rarò in periculum ſervitutis & deſolationis inductæ. Ac repente, poſtquam Philippus Macedonum Rex Græciam invaſit, earum imbecillitas in lucem prodiit. Noſtra ætate maximè illuſtres ſi conſideramus Resp. ſuis finibus contentæ externa modicè appetunt, perpetuisque curis torquentur, quas vicini Principes injiciunt foventque.

Obſer-

(*a*) 3. Annal. 19.

Obſervat Machiavellus *in Hiſtor. Florent. l. 1.* regiæ poteſtatis abrogationem Longobardorum exitium fuiſſe. *Queſto Cleſi*, inquit, *fu in modo crudele, non ſolo contro à gli eſterni, ma ancora contro alli ſuoi Longobardi, che quelli ſbigotitti della poteſta regia non volon rifare piu Rè, ma fecione intra loro XXX. Duchi, che gubernaſſino li altri; il quale conſiglio fu cagione, che Longobardi non occupaſſero mai tutta Italia*, I. e. *Hic Cleſi*, (ſc. Rex Longobardorum) *adeò crudelis non ſolùm in extraneos, ſed & ſuos fuit, ut Longobardi horrentes poteſtatem regiam noluerint ulteriùs creare Regem, ſed conſtituerint XXX. Duces, qui aliis regerent. Quod conſilium in cauſa fuit, quò minùs Longobardi totam occuparent Italiam.* Quantum verò Rebusp. Monarchia præſtet, Iſocrates (*a*) omnium optimè ex utriusque effectu rebusque geſtis declaravit. Non pigebit ſapientis viri verba apponere, utut nimis diffuſa videantur, quoniam præcisè noſtræ materiæ illuminandæ ſerviunt. Ita verò ille. Περὶ τῶν λοιπῶν, ὅσον αἱ μοναρχίαι καὶ πρὸς τὸ βουλεύσασθαι καὶ πρὸς τὸ πρᾶξαί τι τῶν δεόντων διαφέρουσιν, οὕτως ἂν κάλλιστα θεωρήσαιμεν, εἰ τὰς μεγίστας τῶν πράξεων παρ' ἀλλήλας τιθέντες ἐξετάζειν ἐπιχειρήσαιμεν αὐτάς. οἱ μὲν τοί νυν κατ' ἐνιαυτὸν εἰς τὰς ἀρχὰς εἰσιόντες πρότερον ἰδιῶται γίγνονται, πρὶν αἰσθέσθαι τὶ τῶν τῆς πόλεως, καὶ λαβεῖν ἐμπειρίαν αὐτῶν. οἱ δὲ ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιστατοῦντες, ἣν καὶ τὴν φύσιν καταδεεστέραν ἔχωσιν, ἀλλ' οὖν ταῖς γε ἐμπειρίαις πολλὺ τῶν ἄλλων προέχουσιν. Ἔπειτα οἱ μὲν πολλῶν καταμελοῦσιν, εἰς ἀλλήλους ἀποβλέποντες; οἱ δὲ οὐδενὸς ὀλιγωροῦσιν, εἰδότες,

(*a*) Νικοκλεῖ.

ὅτι δεῖ πάντα δι' αὐτῶν γίγνεσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, οἱ μὲν ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ταῖς δημοκρατίαις διὰ τὰς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς φιλοτιμίας λυμαίνονται τοῖς κοινοῖς, οἱ δὲ ἐν ταῖς μοναρχίαις ὄντες, οὐκ ἔχοντες ὅτῳ φθονήσουσι, περὶ ἁπάντων ὡς οἷόν τ' ἐστὶ τὰ βέλτιστα πράττουσιν. ἔπειτα οἱ μὲν ὑστεροῦσι τῶν πραγμάτων, τὸν μὲν γὰρ πλεῖστον χρόνον περὶ τοῖς ἰδίοις διατρίβουσιν, ἐπειδὰν δὲ εἰς τὰ συνέδρια συνέλθωσι, πλεονάκις ἄν τις αὐτοὺς εὕροι διαφερομένους, ἢ κοινῇ βουλευομένους. οἱ δ' οὔτε συνεδρίων οὔτε χρόνων αὐτοῖς ἀποδεδειγμένων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας ἐπὶ ταῖς πράξεσιν ὄντες οὐκ ἀπολείπονται τῶν καιρῶν, ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῷ δέοντι πράττουσιν. ἔτι δὲ οἱ μὲν πρὸς ἀλλήλους δυσμενῶς ἔχουσι, καὶ βούλοιντ' ἂν καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἄρχοντας καὶ τοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς ὡς κάκιστα διοικῆσαι τὴν πόλιν, ἵν' ὡς μεγίστην δόξαν αὐτοὶ λαμβάνωσιν: οἱ δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου κύριοι τῶν πραγμάτων ὄντες εἰς πάντα τὸν χρόνον καὶ τὰς εὐνοίας ὁμοίως ἔχουσι. τὸ δὲ μέγιστον πάντων: τοῖς γὰρ κοινοῖς οἱ μὲν ὡς ἰδίοις, οἱ δὲ ὡς ἀλλοτρίοις προσέχουσιν τὸν νοῦν. καὶ συμβούλοις χρῶνται περὶ αὐτῶν, οἱ μὲν τῶν ἀστῶν τοῖς τολμηροτάτοις, οἱ δ' ἐξ ἁπάντων ἐκλεξάμενοι τοὺς φρονιμωτάτους. καὶ τιμῶσιν οἱ μὲν τοὺς ἐν τοῖς ὄχλοις εἰπεῖν δυναμένους, οἱ δὲ τοὺς χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ἐπισταμένους. οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις καὶ τοῖς καθ' ἡμέραν γιγνομένοις αἱ μοναρχίαι διαφέρουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ πολέμῳ πλεονεξίας ἁπάσας περιειλήφασι. καὶ γὰρ παρασκευάσασθαι δυνάμεις, καὶ χρῆσθαι ταύταις, ὥστε καὶ λαθεῖν καὶ ὀφθῆναι, καὶ τοὺς μὲν πεῖσαι, τοὺς δὲ βιάσασθαι, παρὰ δὲ τῶν ἐκπρίασθαι, τοὺς δὲ ταῖς ἄλλαις θεραπείαις προσάγεσθαι μᾶλλον αἱ τυραννίδες τῶν ἄλλων πολιτειῶν οἷαί τ' εἰσί. καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἔργων ἄν τις οὐχ ἧττον ἢ τῶν λόγων πιστεύσειεν. τοῦτο μὲν γὰρ τὴν τῶν Περσῶν δύναμιν ἅπαντες ἴσμεν τηλικαύτην τὸ μέγεθος γεγενημένην, οὐ διὰ τὴν τῶν

ἀνδρῶν

ἀνδρῶν φρόνησιν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων τὴν βασιλείαν τιμῶσι. τοῦτο δὲ Διονύσιον τὸν τύραννον, ὃς παραλαβὼν τὴν μὲν ἄλλην Σικελίαν ἀνάστατον γεγενημένην, τὴν δ' αὑτοῦ πατρίδα πολιορκουμένην, οὐ μόνον αὐτὴν τῶν παρόντων κινδύνων ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ μεγίστην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἐποίησεν. ἔτι δὲ Καρχηδονίους καὶ Λακεδαιμονίους τοὺς ἄριστα τῶν Ἑλλήνων πολιτευομένους, οἴκοι μὲν ὀλιγαρχουμένους, παρὰ δὲ τὸν πόλεμον βασιλευομένους. ἔχοι δ' ἄν τις ἐπιδεῖξαι καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων τὴν μάλιστα τὰς τυραννίδας μισοῦσαν, ὅταν μὲν πολλοὺς ἐκπέμψῃ στρατηγοὺς ἀτυχοῦσαν, ὅταν δὲ δι' ἑνὸς ποιῆται τοὺς κινδύνους κατορθοῦσαν. Καὶ τοὶ πῶς ἄν τις σαφέστερον ἐπιδείξειεν ἢ διὰ τούτων τῶν παραδειγμάτων, πλείστου τὰς μοναρχίας ἀξίας οὔσας; φαίνονται γὰρ οἵ τε διὰ τέλους τυραννευόμενοι μεγίστας δυνάμεις ἔχοντες, οἵ τε καλῶς ὀλιγαρχούμενοι, περὶ ἃ μάλιστα σπουδάζουσιν, οἱ μὲν ἕνα μόνον στρατηγὸν, οἱ δὲ βασιλέα τῶν στρατοπέδων κύριον καθιστάντες, οἵ τε μισοῦντες τὰς τυραννίδας, ὁπόταν πολλοὺς ἄρχοντας ἐκπέμψωσιν, οὐδὲν τῶν δεόντων πράττοντες. εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν ἀρχαίων εἰπεῖν, λέγεται καὶ τοὺς θεοὺς ὑπὸ τοῦ Διὸς βασιλεύεσθαι, περὶ ὧν εἰ μὲν ὁ λόγος ἀληθής ἐστι, δῆλον, ὅτι κἀκεῖνοι ταύτην τὴν κατάστασιν προκρίνουσιν. i. e. *Cæterùm quantum Monarchia & ad conſulendum & ad faciendum quæ fieri oportet, præſtent, ita optime intelligemus, ſi maxima quæq; negotia inter ſe conferentes diligenter illa perpendere conabimur. Atque illi quidem, qui in annum Magiſtratus ſunt, priùs finiunt officium, & privati fiunt, quàm quicquam publicæ rei rectè cognoverint. Hi verò, qui ſemper in publicis muneribus verſantur, etiamſi minùs ingenio valeant, experientiâ ſanè multum aliis præſtant. Deinde illi quidem*

munita negligunt, dum unus ſe ad alterum refert, hi verò nihil omnino prætermittunt, quod opus eſt, ſcientes, oportere omnia per ipſos fieri; Ad hæc, illi quidem in Oligarchia & Democratiis propter mutuam ambitionem publicum bonum damno afficiunt; Hi verò, cùm neminem habeant, cui invideant, ubique, ut decet, optimè agunt. Deinde; Illi ſæpiùs rerum gerendarum occaſiones amittunt, dum plurimum temporis privatis impendunt utilitatibus; ubi verò in Senatu convenerint, ſæpiùs quis eos deprehendet inter ſe altercantes, quàm in commune conſulentes. Hi autem, cùm nec curia nec certa tempora ipſis aſſignata ſint, ſed die ac nocte in rerum actibus verſentur, tempori nunquam deſunt. Præterea illi malè ad invicem affecti ſunt, optantes, ut & qui ante ipſos fuerunt, & qui pòſt futuri ſunt, quàm peſſimè Reip. præſint, quo ipſi ſoli majorem gloriam habeant. Hi verò per totam vitam omnium rerum domini omni etiam tempore idem retinent ſtudium. Quod verò eſt maximum; Publicis rebus illi quidem ut propriis, hi verò ut alienis mentem adhibent; & Conſiliariis utuntur, illi quidem, qui è civibus ſunt audaciſſimi, hi verò, qui omnium prudentiſſimi. Honore autem afficiunt illi quidem eos, qui in populo linguâ valent, hi verò eos, qui ipſis rebus praeſſe poſſunt. Non verò ſolùm in quotidianis Monarchiæ præſtant, verùm etiam in bello primas partes tenent. Etenim & comparare vires & illis uti, ita ut lateant aut conſpiciantur, ubi opus, & hos quidem perſuadere, illos verò cogere, rurſus ab iſtis emere, alios verò aliis

deli-

delinire officiis regna ſanè magis quàm alia Reſp. poſſunt. Atque hæc crediderit quis non magis ex verbis quàm rebus ipſis. Omnes enim probè novimus, Perſarum potentiam in tantam evaſiſſe magnitudinem, non propter virorum ſapientiam, ſed quoniam regnum magis quàm alii ament. Pariter Dionyſius Tyrannus, cùm reliquam Siciliam planè devaſtatam ſuſcepiſſet, patriam verò ſuam inſuper obſeſſam, non ſolùm ipſam præſenti periculo liberavit, ſed & maximam fecit Græcarum civitatum. Ampliùs notũ eſt, Carthaginenſes & Lacedæmonios, qui exiſtimantur optimas inter Græcos Reſp. habere, domi quidem uti Oligarchia, in bello verò regio imperio. Exemplo etiam eſſe poſſet Athenarum Reſp. quæ omnium maximè Tyrannos odit. Quandocunq; enim multos Duces bello gerendo præfecit, ſuccubuit. Ubi verò unicum cum ſummo imperio, res ceſſit feliciter. Et quo quis fortiori argumento regnorum præſtantiam evicerit. Videmus enim eos, qui ſub regio imperio ſunt, omnium potentiſſimos. Qui autem Oligarchia gaudent, ſicubi res paulò majoris momenti rectè & ex ordine feciſſe velint, aut unum Imperatorem aut Regem exercitus conſtituiſſe. Qui creando plures ſecus fecerint, feliciter egiſſe nihil. Si quæ autem & antiquis fides eſt, dicuntur Dii ſub Jovis etiam imperio eſſe. Quæ ſi vera ſunt, apparet, & illos quoq; hanc formam prætuliſſe. Hactenus Iſocrates. Quod verò de Perſarum imperii magnitudine dicit, ejusque cauſam amorem & affectum benevolum ſubditorum in Reges regnumque nominat, id nos in manus dat aliud argu-

 men-

mentum, quo præſtantia hujus Principis Reip. declaratur. Scilicet quòd omnes quidem populi poſſint ſub regno vivere, non verò omnes ſub Rep. libera. Ita Cappadoces, offerentibus ipſis libertatem Romanis, reſpondebant *ſe ſine Rege vivere non poſſe*. Et apud Salluſtium legimus, *paucos libertatem, partem magnam juſtos dominos velle*. Neque quiſquam mihi objecerit Romanum populum, oſorem omnis regiæ poteſtatis. Primò enim illos in Reip. primordiis ſub Regibus vixiſſe quis ignorat? Immò ipſum regnum velut fœcundiſſimum uterum maturandæ libertatis fuiſſe, Livius (*a*) tradit. *Quid enim*, inquiens, *futurum fuit, ſi illa paſtorū convenarumq́; plebs trāsfuga ex ſuis populis ſub tutela inviolati aut libertatē templi aut certè impunitatem adepta ſoluta regio metu agitari cepta eſſet tribunitiis procellis?* Deinde cùm ex corrupta Reip. forma morum etiam integritas corrumpi cepiſſet, & loco ſanctitatis innocentiaque ambitio, luxus & alia delitiarum genera in civitatem invecta, unicum ſanè remedium fuit ſanandæ Reip. ut ab uno regeretur. Eſt enim Monarchia velut præſentiſſimum alexipharmacum civilis diſcordiæ. Sicut etiam Machiavellus de corruptione gentium ſermocinans, (*b*) cùm de ratione ſollicitus eſſet, quare Franciæ Hiſpanniæque populi minùs malitiam illam civilem participent, eam quærit, *non tanto nella bonta de popoli, (la quale in buona parte è mancata) quanto nello havere uno Re, che gli mantieni uniti non ſola mente per la virtu ſua, ma per l'ordine di quelli regni,* *che*

(*a*) L. 2. Hiſtor.
(*b*) Diſcurſ. ſupr. Liv. l. 1. c. 55.

che ancora non ſono quaſti. i. e. Non tam in bonitate populorum, (quæ magna ex parte deficit) quàm quòd hi populi Regem habeant, qui concordes tenet non ſolùm virtute ſua, ſed & ordine regnorum illorum publico, quæ nondum planè corrupta ſunt. Conjungenda his omnino ſunt, quæ pro aſſerenda regii imperii eminentia apud *Barclaj. in Argen. l. 1.* diſſerit Nicopompus contra Anaximandrum, ubi alia inſuper plura reperiuntur argumenta, quæ ex utilitate & commodo utriusque formæ præſtantiam colligunt. Tandem uno velut ictu totam litem decideret, quicunque ſententiam Joh. Frider. Hornii amplecti vellet, in ſola Monarchia eſſe majeſtatem, à Deo immediatè Regi tributam, cæteras verò Resp. adminiſtrari vi pacti ſui, omnis veri imperii expertes, cujus natura diviſioni in plures repugnat. *Vid. eund. latiſſ. per tot. l. 3. de Civit.* Nos quoque infrà quædam de his. Nam ſi ſola majeſtas in regno eſſet, quis ampliùs dubitaret, illud tam divino & imperioſo munere inſtructum aliis Rerump. formis, ubi pactum viam adminiſtrationis præſcribit, præferre? Et ſanè videtur aliquid in Regibus auguſtum eſſe, quod in Rep. invenire non licet. Faciunt huc verba *Balſaci in Oper. Epiſt. l. 7. Epiſt. 50.* quibus ipſe fusè majeſtatem regiam in cœlum usque extollit. *Il ne doit pas eſtre permis*, inquit, *de parler paſſement de ce, qu'il y a de plus haut au deſſous du ciel. Et la Royauté, qui a eſté adorée toute ſeule, merite ſans doubt une double veneration, quand elle a par Compagne la vertu. On ne ſcauroit eſcrire du Roy en termes trop relevez ny trop magnifiques,*

κυρείαν ἀπώλεσαν. Sic etiam unus Princeps, ad quem ſumma rerum pertinet, prudentibus viris inſtructus, faciliùs & conſultandi & exequendi facultatem habet, quæ ſemel placuere, quàm plures, quorum alter ſine altero nihil ſtatuere nihil exequi poteſt. Nam εἰ θέλουσι δύο ἥλιοι γενέσθαι, κίνδυνος πάντα συμφλεχθέντα διαφθαρῆναι. *Si velint duo ſoles in cælo eſſe, periculum fore, ne omnia flammis abſumpta interirent.* Itaque apud Tacitum (*a*) legimus. *Vera aut in deterius credita judice ab uno faciliùs diſcerni. Odium & invidiam apud multos valere.* Sed & conſulamus ipſam omnium rerum optimam interpretem, experientiam, inveniemus ferè omnia regna præ Rebusp. floruiſſe. Jam verò ex actionum civilium bonitate etiam de bonitate ipſius Reip. & civium judicari poteſt. Impoſſibile enim eſt alicujus actus rectitudinem à corrupta & informi regula procedere, aut bonam arborem ferre malos fructus. Clariſſimæ antiquis temporibus fuere Athenæ & Sparta. Neutra tamen, quamdiu ſtetere, imperium ſuum latiùs paulò extra limites cum conſtantiori fortuna extendere potuit. Sed quæ facilè recuperaverant, facilè perdidere, ipſæ non rarò in periculum ſervitutis & deſolationis inductæ. Ac repente, poſtquam Philippus Macedonum Rex Græciam invaſit, earum imbecillitas in lucem prodiit. Noſtra ætate maximè illuſtres ſi conſideramus Resp. ſuis finibus contentæ externa modicè appetunt, perpetuisque curis torquentur, quas vicini Principes injiciunt foventque.

Obſer-

(*a*) 3. Annal. 19.

Digitized by Google

Obſervat Machiavellus *in Hiſtor. Florent. l. 1.* regiæ poteſtatis abrogationem Longobardorum exitium fuiſſe. *Queſto Clefi,* inquit, *fu in modo crudele, non ſolo contro à gli eſterni, ma ancora contro alli ſuoi Longobardi, che quelli ſbigotiti della poteſta regia non volon rifare piu Re, ma feciono intra loro XXX. Duchi, che gubernaſſino li altri; il quale conſiglio fu cagione, che Longobardi non occupaſſero mai tutta Italia,* I. e. *Hic Clefi,* (ſc. Rex Longobardorum) *adeò crudelis non ſolùm in extraneos, ſed & ſuos fuit, ut Longobardi horrentes poteſtatem regiam noluerint ulteriùs creare Regem, ſed conſtituerint XXX. Ducas, qui aliis regerent. Quod conſilium in cauſa fuit, quò minùs Longobardi totam occuparent Italiam.* Quantum verò Rebusp. Monarchia præſtet, Iſocrates (*a*) omnium optimè ex utriusque effectu rebusque geſtis declaravit. Non pigebit ſapientis viri verba apponere, utut nimis diffuſa videantur, quoniam præcisè noſtræ materiæ illuminandæ ſerviunt. Ita verò ille.

Περὶ τῶν λοιπῶν, ὅσον αἱ μοναρχίαι καὶ πρὸς τὸ βουλεύσασθαι καὶ πρὸς τὸ πρᾶξαί τι τῶν δεόντων διαφέρουσιν, οὕτως ἂν κάλλιστα θεωρήσαιμεν, εἰ τὰς μεγίστας τῶν πράξεων παρ' ἀλλήλας τιθέντες ἐξετάζειν ἐπιχειρήσαιμεν αὐτάς. οἱ μὲν τοίνυν κατ' ἐνιαυτὸν εἰς τὰς ἀρχὰς εἰσιόντες πρότερον ἰδιῶται γίγνονται, πρὶν αἰσθέσθαι τι τῶν τῆς πόλεως, καὶ λαβεῖν ἐμπειρίαν αὐτῶν. οἱ δὲ ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιστατοῦντες, ἢν καὶ τὴν φύσιν καταδεεστέραν ἔχωσιν, ἀλλ' οὖν ταῖς γε ἐμπειρίαις πολὺ τῶν ἄλλων προέχουσιν. Ἔπειθ' οἱ μὲν πολλῶν καταμελοῦσιν, εἰς ἀλλήλους ἀποβλέποντες; οἱ δὲ οὐδενὸς ὀλιγωροῦσιν, εἰδότες,

(*a*) Νικοκλεῖ.

ὅτι δεῖ πάντα δι' αὐτῶν γίγνεσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, οἱ μὲν
ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ταῖς δημοκρατίαις διὰ τὰς πρὸς
σφᾶς αὐτοὺς φιλοτιμίας λυμαίνονται τοῖς κοινοῖς, οἱ δὲ ἐν
ταῖς μοναρχίαις ὄντες, οὐκ ἔχοντες ὅτῳ φθονήσουσιν, περὶ
ἁπάντων ὡς οἷόν τ' ἐστὶ τὰ βέλτιστα πράττουσιν. ἔπειτα οἱ
μὲν ὑστεροῦσιν τῶν πραγμάτων, τὸν μὲν γὰρ πλεῖστον χρό-
νον περὶ τοῖς ἰδίοις διατρίβουσιν, ἐπειδὰν δὲ εἰς τὰ συνέδρια
συνέλθωσι, πλεονάκις ἄν τις αὐτοὺς εὕροι διαφερομένους, ἢ
κοινῇ βουλευομένους. οἱ δ' οὔτε συνεδρείων οὔτε χρόνων αὐτοῖς
ἀποδεδειγμένων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας
ἐπὶ ταῖς πράξεσιν ὄντες οὐκ ἀπολείπονται τῶν καιρῶν, ἀλλ'
ἕκαστον ἐν τῷ δέοντι πράττουσιν. ἔτι δὲ οἱ μὲν πρὸς ἀλ-
λήλους δυσμενῶς ἔχουσι, καὶ βούλοιντ' ἂν καὶ τοὺς πρὸ αὐ-
τῶν ἄρχοντας καὶ τοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς ὡς κάκιστα διοικῆσαι
τὴν πόλιν, ἵν' ὡς μεγίστην δόξαν αὐτοὶ λαμβάνωσιν: οἱ
δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου κύριοι τῶν πραγμάτων ὄντες εἰς
πάντα τὸν χρόνον καὶ τὰς εὐνοίας ὁμοίως ἔχουσι. Τὸ δὲ
μέγιστον πάντων: τοῖς γὰρ κοινοῖς οἱ μὲν ὡς ἰδίοις, οἱ δὲ
ὡς ἀλλοτρίοις προσέχουσιν τὸν νοῦν. καὶ συμβούλοις χρῶνται
περὶ αὐτῶν, οἱ μὲν τῶν ἀστῶν τοῖς τολμηροτάτοις, οἱ δ'
ἐξ ἁπάντων ἐκλεξάμενοι τοὺς φρονιμωτάτους. καὶ τιμῶ-
σιν οἱ μὲν τοὺς ἐν τοῖς ὄχλοις εἰπεῖν δυναμένους, οἱ δὲ τοὺς
χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ἐπισταμένους. οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς
ἐγκυκλίοις καὶ τοῖς καθ' ἡμέραν γιγνομένοις αἱ μοναρ-
χίαι διαφέρουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ πολέμῳ πλεονεξίας
ἁπάσας περιειλήφασι. καὶ γὰρ παρασκευάσασθαι δυνά-
μεις, καὶ χρῆσθαι ταύταις, ὥστε καὶ λαθεῖν καὶ φθῆναι,
καὶ τοὺς μὲν πεῖσαι, τοὺς δὲ βιάσασθαι, παρὰ δὲ τῶν ἐκ-
πρίασθαι, τοὺς δὲ ταῖς ἄλλαις θεραπείαις προσάγεσθαι
μᾶλλον αἱ τυραννίδες τῶν ἄλλων πολιτειῶν οἷαί τ' εἰσί. καὶ
ταῦτα ἐκ τῶν ἔργων ἄν τις οὐχ ἧττον ἢ τῶν λόγων πιστεύ-
σειεν. τοῦτο μὲν γὰρ τὴν τῶν Περσῶν δύναμιν ἅπαντες ἴσ-
μεν τηλικαύτην τὸ μέγεθος γεγενημένην, οὐ διὰ τὴν τῶν

ἀνδρῶν

ἀνδρῶν φρόνησιν, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων τὴν βασιλείαν τιμῶσι. τοῦτο δὲ Διόνυσον τὸν τύραννον, ὃς παραλαβὼν τὴν μὲν ἄλλην Σικελίαν ἀνάστατον γεγενημένην, τὴν δ' αὐτοῦ πατρίδα πολιορκουμένην, οὐ μόνον αὐτὴν τῶν παρόντων κινδύνων ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ μεγίστην τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἐποίησεν. ἔτι δὲ Καρχηδονίους καὶ Λακεδαιμονίους τοὺς ἄριστα τῶν ἑλλήνων πολιτευομένους, οἴκοι μὲν ὀλιγαρχουμένους, παρὰ δὲ τὸν πόλεμον βασιλευομένους. ἔχοι δ' ἄν τις ἐπιδεῖξαι καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων τὴν μάλιστα τὰς τυραννίδας μισοῦσαν, ὅταν μὲν πολλοὺς ἐκπέμψῃ στρατηγοὺς ἀτυχοῦσαν, ὅταν δὲ δι' ἑνὸς ποιῆται τοὺς κινδύνους κατορθοῦσαν. Καὶ τοὶ πῶς ἄν τις σαφέστερον ἐπιδείξειεν ἢ διὰ τούτων τῶν παραδειγμάτων, πλείστου τὰς μοναρχίας ἀξίας οὔσας; Φαίνονται γὰρ οἵ τε διὰ τέλους τυραννούμενοι μεγίστας δυνάμεις ἔχοντες, οἵ τε καλῶς ὀλιγαρχούμενοι, περὶ ἃ μάλιστα σπουδάζουσιν, οἱ μὲν ἕνα μόνον στρατηγόν, οἱ δὲ βασιλέα τῶν στρατοπέδων κύριον καθιστάντες, οἵ τε μισοῦντες τὰς τυραννίδας, ὁπόταν πολλοὺς ἄρχοντας ἐκπέμψωσιν, οὐδὲν τῶν δεόντων πράττοντες. εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν ἀρχαίων εἰπεῖν, λέγεται καὶ τοὺς θεοὺς ὑπὸ τοῦ Διὸς βασιλεύεσθαι, περὶ ὧν εἰ μὲν ὁ λόγος ἀληθής ἐστι, δῆλον, ὅτι κἀκεῖνοι ταύτην τὴν κατάστασιν προκεκρίκασιν. i. e. *Ceterùm quantum Monarchia & ad conſulendum & ad faciendum ea, quæ fieri oportet, præſtent, ita optime intelligemus, ſi maxima quæq; negotia inter ſe conferentes diligenter illa perpendere conabimur. Atque illi quidem, qui in annum Magiſtratus ſunt, priùs finiunt officium, & privati fiunt, quàm quicquam publicæ rei rectè cognoverint. Hi verò, qui ſemper in publicis muneribus verſantur, etiamſi minùs ingenio valeant, experientiâ ſanè multum aliis præſtant. Deinde illi quidem*

multa negligunt, dum unus ſe ad alterum refert, hi verò nihil omnino prætermittunt, quod opus eſt, ſcientes, oportere omnia per ipſos fieri; Ad hæc, illi quidem in Oligarchia & Democratiis propter mutuam ambitionem publicum bonum damno afficiunt; Hi verò, cùm neminem habeant, cui invideant, ubique, ut decet, optimè agunt. Deinde; Illi ſæpiùs rerum gerendarum occaſiones amittunt, dum plurimum temporis privatis impendunt utilitatibus; ubi verò in Senatu convenerint, ſæpiùs quis eos deprehendet inter ſe altercantes, quàm in commune conſulentes. Hi autem, cùm nec curia nec certa tempora ipſis aſſignata ſint, ſed die ac nocte in rerum actibus verſentur, tempori nunquam deſunt. Præterea illi malè ad invicem affecti ſunt, optantes, ut & qui ante ipſos fuerunt, & qui pòſt futuri ſunt, quàm peſſimè Reip. præſint, quo ipſi ſoli majorem gloriam habeant. Hi verò per totam vitam omnium rerum domini omni etiam tempore idem retinent ſtudium. Quod verò eſt maximum; Publicis rebus illi quidem ut propriis, hi verò ut alienis mentem adhibent; & Conſiliariis utuntur, illi quidem, qui è civibus ſunt audaciſſimi, hi verò, qui omnium prudentiſſimi. Honore autem afficiunt illi quidem eos, qui in populo linguâ valent, hi verò eos, qui ipſis rebus præeſſe poſſunt. Non verò ſolùm in quotidianis Monarchiæ præſtant, verùm etiam in bello primas partes tenent. Etenim & comparare vires & illis uti, ita ut lateant aut conſpiciantur, ubi opus, & hos quidem perſuadere, illos verò cogere, rurſus ab iſtis emere, alios verò aliis deli-

delinire officiis regna ſanè magis quàm aliæ Reſp. poſſunt. Atque hæc crediderit quis non magis ex verbis quàm rebus ipſis. Omnes enim probè novimꝰ, Perſarum potentiam in tantam evaſiſſe magnitudinem, non propter virorum ſapientiam, ſed quoniam regnum magis quàm alii ament. Pariter Dionyſius Tyrannus, cùm reliquam Siciliam planè devaſtatam ſuſcepiſſet, patriam verò ſuam inſuper obſeſſam, non ſolùm ipſam præſenti periculo liberavit, ſed & maximam fecit Græcarum civitatum. Ampliùs notũ eſt, Carthaginenſes & Lacedæmonios, qui exiſtimantur optimas inter Græcos Reſp. habere, domi quidem uti Oligarchia, in bello verò regio imperio. Exemplo etiam eſſe poſſet Athenarum Reſp. quæ omnium maximè Tyrannos odit. Quandocunq; enim multos Duces bello gerendo præfecit, ſuccubuit. Ubi verò unicum cum ſummo imperio, res ceſſit feliciter. Et quo quis fortiori argumento regnorum præſtantiam evicerit. Videmus enim eos, qui ſub regio imperio ſunt, omnium potentiſſimos. Qui autem Oligarchia gaudent, ſicubi res paulò majoris momenti rectè & ex ordine feciſſe velint, aut unum Imperatorem aut Regem exercitus conſtituiſſe. Qui creando plures ſecus fecerint, feliciter egiſſe nihil. Si quæ autem & antiquis fides eſt, dicuntur Dii ſub Jovis etiam imperio eſſe. Quæ ſi vera ſunt, apparet, & illos quoq; hanc formam prætuliſſe. Hactenus Iſocrates. Quod verò de Perſarum imperii magnitudine dicit, ejuſque cauſam amorem & affectum benevolum ſubditorum in Reges regnumque nominat, id nos in manus dat aliud argu-

 men-

mentum, quo præſtantia hujus Principis Reip. declaratur. Scilicet quòd omnes quidem populi poſſint ſub regno vivere, non verò omnes ſub Rep. libera. Ita Cappadoces, offerentibus ipſis libertatem Romanis, reſpondebant *ſe ſine Rege vivere non poſſe*. Et apud Salluſtium legimus, *paucos libertatem, partem magnam juſtos dominos velle*. Neque quiſquam mihi objecerit Romanum populum, oſorem omnis regiæ poteſtatis. Primò enim illos in Reip. primordiis ſub Regibus vixiſſe quis ignorat? Immò ipſum regnum velut fœcundiſſimum uterum maturandæ libertatis fuiſſe, Livius (*a*) tradit. *Quid enim*, inquiens, *futurum fuit, ſi illa paſtorū convenarumq́; plebs trāsfuga ex ſuis populis ſub tutela inviolati aut libertatē templi aut certè impunitatem adepta ſoluta regio metu agitari cepta eſſet tribunitiis procellis?* Deinde cùm ex corrupta Reip. forma morum etiam integritas corrumpi cepiſſet, & loco ſanctitatis innocentiaque ambitio, luxus & alia delitiarum genera in civitatem invecta, unicum ſanè remedium fuit ſanandæ Reip. ut ab uno regeretur. Eſt enim Monarchia velut præſentiſſimum alexipharmacum civilis diſcordiæ. Sicut etiam Machiavellus de corruptione gentium ſermocinans, (*b*) cùm de ratione ſollicitus eſſet, quare Franciæ Hiſpanniæque populi minùs malitiam illam civilem participent, eam quærit, *non tanto nella bonta de popoli, (la quale in buona parte è mancata) quanto nello havere uno Re, che gli mantieni uniti non ſola mente per la virtu ſua, ma per l'ordine di quelli regni, che*

(*a*) L. 2. Hiſtor.
(*b*) Diſcurſ. ſupr. Liv. l. 1. c. 55.

che ancora non ſono quaſti. i. e. Non tam in bonitate populorum, (quæ magna ex parte deficit) quàm quòd hi populi Regem habeant, qui concordes tenet non ſolùm virtute ſua, ſed & ordine regnorum illorum publico, quæ nondum planè corrupta ſunt. Conjungenda his omnino ſunt, quæ pro aſſerenda regii imperii eminentia apud *Barclaj. in Argen. l. 1.* differit Nicopompus contra Anaximandrum, ubi alia inſuper plura repetiuntur argumenta, quæ ex utilitate & commodo utriusque formæ præſtantiam colligunt. Tantùm quidem uno velut ictu totam litem decideret, quicunque ſententiam Joh. Frider. Hornii amplecti vellet, in ſola Monarchia eſſe majeſtatem, à Deo immediatè Regi tributam, cæteras verò Resp. adminiſtrari vi pacti ſui, omnis veri imperii expertes, cujus natura diviſioni in plures repugnat. *Vid. eund. latiſſ. per tot. l. 3. de Civit.* Nos quoque infrà quædam de his. Nam ſi ſola majeſtas in regno eſſet, quis ampliùs dubitaret, illud tam divino & imperioſo munere inſtructum aliis Rerump. formis, ubi pactum viam adminiſtrationis præſcribit, præferre? Et ſanè videtur aliquid in Regibus auguſtum eſſe, quod in Rep. invenire non licet. Faciunt huc verba *Balſaci in Oper. Epiſt. l. 7. Epiſt. 50.* quibus ipſe fusè majeſtatem regiam in cœlum usque extollit. *Il ne doit pas eſtre permis*, inquit, *de parler paſſement de ce, qu'il y a de plus haut au deſſous du ciel. Et la Royautè, qui a eſte adorée toute ſeule, merite ſans doubt une double veneration, quand elle a par Compagne la vertu. On ne ſcauroit eſcrire du Roy en termes trop relevez ny trop magnifiques, &*

& nous luy pouvons bien . endre pour une infinité de juſtes raiſons ce, qu'on a rendu autrefois aux mechants Princes, pour le ſimple reſpecte de leur caracteur. Je ne vous repreſenteray point avec quel honneur & quelle humilitè, ou plutoſt avec quel culte & quelle religion les Princes Romains ont eſte traitè par leurs ſujets. Je ne m'amuſeray point a vous faire conſiderer, qu'on leur donnoit de l'eternitè & de la divinitè, comme on donne a nos ſouverains de la majeſtè & de l'alteſſe Et ce, qui s'appelle aujourd'huy le crime de Feloni s'appelloit en ce temps la le crime d'impietè, & que nos rebelles eſtoient leurs impies. Je ne vous allegueray point, che dans le Code de Theodoſe les reſponſes des Empereurs ſont dites Oracles, leurs regards ſplendeur celeſte, leurs Edits lettres divines, leur Palais, la divine maiſon, & leur cabinet le ſainctuaire. Je vous ſupplieray ſeleument de vous vouloir reſſouvenir, que ce ſtile eſt le ſtyle de l'empire Romains, qui avoit deja receu le Chriſtianisme, & que non ſeulement les Courtiſans & les Orateurs ont parlè de cette ſorte, mais auſſi les S.S. Pere, & les Conciles. S. Gregoire de Nazianze, en ſa premire invective contre Julian appelle Conſtance Prince tres divin, bien que ce tres divin Prince eut perſecuté les Fideles, euſt chaſſe les Papes hors de leur ſiege, & fut mort en l'hereſie d'Arrius. Anaſtaſe eſtoit auſſi Empereur heretique, & fut tué d'un coup de Foudre par une juſte punition du ciel. Et neant moins Sabas, le bon ſerviteur de Dieu parlant de ce mauvais Prince, dit, qu'il eſt venu pour adorer les pas de ſa pietè imperiale. Et un Hiſto-

Hiſtorien de ſon temps le nomme S. Anaſtaſe. Les peres du ſixieme Concile de Conſtantinople nomment encor Juſtinian S. Juſtinian, & ſa femme, S. Theodore, quoy que la vie de l'un & de l'autre ait eſté plus remplie de monſtres que de miracles, & que Theodore particulierement ne ſe ſoit ſervie de la puiſſance de l'empire, que pour faire du mal à l'egliſe. De la meſme ſorte Theodoric Arrien eſt appellé S. Theodoric, par le Concil du Rome, & au rapport d'Euſebe, Denis d'Alexandrie Martir de noſtre Seigneur bailla le tiltre du tres-ſaint à Valerian, Empereur payen, quoy que nous ne le baillion maintenent qu'au Chef de la religion Chriſtienne. Hoc eſt. *Nemini ſanè liceat dilutè loqui de eo, quod eſt ſupremum ſub cælo. Et majeſtas regia, quæ ſola adorabatur, duplici ſine dubio digna eſt veneratione, ſi ſociam virtutem habet. Neſcimus profectò nimis magnificè de Rege ſcribere, & poſſumus ex infinitis rationibus ipſi optimè illud attribuere, quod dicebatur alio tempore de malis Principibus ſolius illorum characteris cauſa. Non tibi jam multis narrabo, quanto honore & humilitate, vel magis cultu & religione Principes Romanos ſubditi ſui proſequebantur, neque longa ſerie te edocere cupio, quòd de ipſis prædicabatur æternitas & divinitas, ſicut nunc de noſtris majeſtas & ſuperioritas, quodq; illud nominabatur crimen impietatis, quod hodiè læſæ majeſtatis nomine venit, & quòd noſtri rebelles erant illorum impii. Neque tibi allegabo, in Codice Theodoſiano reſponſa Imperatorum dici miracula, faciem eorum, cæleſtem ſplendorem, edicta divinas literas,*

ras, palatia divinas ædes, & Cameram ſanctuarium. Peto ſolùm tibi in memoriam revocare velis, hunc ſtylum eſſe ſtylum Imperii Rom. jam Chriſtiana religione imbuti, & non ſolùm palatinos homines & Oratores, ſed & ſanctos Patres & Concilia ita locuta eſſe. S. Gregorius Nazianzenus in prima ſua invectiva contra Julianum appellat Conſtantem Principem diviniſſimum, utut hic diviniſſimus Princeps perſecutus eſſet fideles, ejeciſſet Papam ſede ſua, mortuusq́ fuiſſet in hæreſi Arrianâ. Nec minùs Anaſtaſius hæreticus Imperator erat, fulmineq́ percuſſus juſta cæli indignatione periit, & tamen Sabas, Dei ſervus, de malo hoc Principe ſermonem faciens inquit, veniſſe ſe ad adorandum pedes ſuæ ſanctitatis. Et Hiſtoricus ſui temporis ipſum nominat S. Anaſtaſium. Patres ſexti Concilii Conſtantinopolitani vocant Juſtinianum S. Juſtinianum, & uxorem ejus S. Theodoram, quamvis utrorumq́ vita plus monſtri habuerit, quàm miraculi: & imprimis Theodora Imperii potentia non niſi contra Eccleſiam uſa ſit. Eodem modo Theodoricus Arrianus appellatur S. Theodoricus in Concilio Romano, & teſte Euſebio Denis Alexandrinus dabat titulum ſanctiſſimi Valeriano, pagano Imperatori, qui nunc hodierno tempore nemini attribuitur, niſi ſoli Chriſtianæ religionis capiti. Et paulò pòſt idem Author ſcribit. *Quiconque trouve de l'exeezen mes paroles, ne ſçait, quel eſt le devoir d'un ſubjet, & n'a pas l'opinion, qu'il doit avoir de ſon Prince. Il porte ſa veue trop hardiment ſur une grandeur ſi elevée, & ne meſure par la diſtance, qu'il*

ya

ya entre ſon jugement & le merite du Roy. Pourveu que l'honneur, que l'on rende à ceux perſonnes ſacrées, ne ſoient point injurieux a Dieu, il ne peut y avoir de l'exceza les honorer; Pourveu que les louange, qu'on leur donne, n'offenſent point une plus grande majeſté, que la leur, elles ne peuveut eſtre immoderées. Nous devons meſme reverer leur ombre, flechir le genouil devant leur figure; Tout ce, qui les approche, nous doit paroiſtre plus pur & plus luminex par la communication, qu'il reçoit de leurs rayons. Le reſpecte, qu'on leur porte, doit aller jusque a leurs livrees, & a leurs valet, & s'eſtendre a plus forte raiſon ſur leurs affaire, & ſur leurs miniſtres. Pour les quelles vous vons remettrez, ſi vous plaiſt, en memoire, que les anciens Chriſtiens avoient coûtume de prier publiquement, & qu'ils en demandoient a Die la conſervation, bien que par la ils luy demandaſſent la conſervation de leurs perſecuteurs, & de ceux, qui les expoſoient tous les jours aux lions dans la place de l'amphitheatre. Hoc eſt. Qui verba mea modum excedere putat, is ſanè neſcit officium ſubditi, neque eam de Principe ſuo opinionem habet, quam debet. Nimis ille temerariè tantam majeſtatem intuetur, neque diſtantiam metitur, quæ eſt inter judicium ſuum & Regis meritum. Modò honor, quo ipſos mactamus, in Deum non ſit injurioſus, modum excedere nequit; Quod ſi laudes, quibus ipſos afficimus, non peccent in eminentiorem majeſtatem, immoderata eſſe non poſſunt. Convenit profectò honorare & umbras illorum, & ad imaginum aſpectum in genua procumbe-

cumbere; Quò propius quid eis eſt, hôc purius nobis & ſplendidius videri debet, ob radiorum, quos recipit, communicationem. Veneratio & reſpectus, qui à nobis debetur, uſque ad colores eorundem & ſervos ſe extendit, quin optima ratione ad omnia negotia miniſtrosq́. Quapropter, ſi placet, in memoriam revocabis, antiquos Chriſtianos publicè pro ſalute & conſervatione eorum preces & vota concepiſſe, licet à Deo conſervationem illorum peterent, qui ipſos crudeliſſimè perſequendo omnibus ferè diebus Leonibus in amphitheatro objicerent.

Aut hæc cum illis ſunt habenda.] Longo tamen intervallo commoda & emolumenta ex qualicunque forma reſultantia vincunt ſuperantq́ue incommoda aut pericula. Principio illud repetendum, hominem naturâ eſſe animal politicum, id eſt, naturâ duce ad mutuam ſocietatem ferri. Hominem item in ſe conſideratum eſſe animal ferox admodùm & confidens, quare medium aliquod intercedens, quod ferocitatem ſocietati conciliat, utiliſſimum efficaciſſimumq́ue eſſe oportet: hoc verò aliud nullum eſt, quàm ordo ille Reip. & imperium civile. *Illud eſt vinculum*, inquit Seneca, *(a) per quod Resp. cohæret, ille ſpiritus vitalis, quem tot millia trahunt, nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperii ſubtrahatur.* Id quod Iſocrates in Areopagitico ita explicuit: Ἐστὶ γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο, ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσηνπερ ἐν σώματι φρόνησις. αὐτὴ γὰρ ἐστιν ἡ βουλευομένη περὶ ἁπάντων, καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ διαφυλάττουσα, τὰς

(a) de Clement.

τὰς δὲ συμφορὰς διαφεύγουσα. Ταύτῃ καὶ τοὺς νόμους, καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς ἰδιώτας ἀναγκαῖον ἐστὶν ὁμοιοῦσθαι, καὶ πράττειν οὕτως ἑκάστους, οἷάνπερ αὐτὴν ἔχουσιν. i. e. *Eſt verò anima Civitatis nihil aliud, quàm Reſp. tantam habens virtutem, quantam prudentia in corpore. Hæc enim eſt, quæ de omnibus rebus ſalutifera capit conſilia, quæ, quicquid bonum eſt, cuſtodit, mala verò & calamitates declinat. Ad quam & leges, & Rhetores & privati ſe aptare debent, & ita omnes agere, ſicut ab illa jubentur.* Ubi verò hoc coagulum ſolutum, Dii boni, quàm omnium rerum confuſa moles & præcipitium!

Ἀναρχίας γὰρ μεῖζον οὐκ ἔστι κακὸν
Αὐτὴ πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ᾽ ἀναστάτους
Οἴκους τίθησιν, ἥδε σὺν μάχῃ δορὸς
Τροπὰς καταρρήγνυσι, τῶν δ᾽ ὀρθουμένων
Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ᾽ ἡ πειθαρχία. (a)

I. e. *Confuſione pejus nullum eſt malum,*
Hæc civitates perdidit, & deſolatas
Facit domos, Martis in certamine
Hæc terga vertit. Sed ritè parentium
Vitam & res ſervat obedientia.

Naturâ ſervos.] Neque tamen hoc in ſenſu Ariſtotelico verum eſſe exiſtimaverim. Dantur equidem homines, quorum naturæ & genio conditio quædam ſervilis ſeu obſequii gloria magis quàm imperium & omnimoda libertas convenit, verùm illa naturalis aptitudo nemini jus dat illos ad ſubjectionem cogendi, id quod voluit Ariſtoteles, naturale bellum in hos eſſe aſſerens: i. e. cuilibet moratiori atque civiliori populo

(a) Sophocles.

Digitized by Google

lo licere naturaliter ſtupidos vel bello & armis, ſi ſpontaneam ſummiſſionem recuſent, cogere ad obſequium, & hoc modo eorum emolumenta invitis etiam ipſis procurare, ut qui libertatem ferre nequeunt, ſaltem imperio ſerventur. Sed Ariſtoteles ſuæ patriæ ſtudio hîc nimius eſt. Præterquam enim quòd extra Græciam ubique ferè barbariem quærat, cùm tamen & aliis locis cultiſſimæ gentes fuerint, verum non eſt, aptitudinem ad aliquid tertio jus conferre. Ita homo ſui juris aptus inveniri poteſt, qui literis humanioribus incumbat, at nemini extraneo inde datur aliqua facultas tradendi eum in Scholas, & ſtante hâc ſententiâ quid firmi tandem certique inveniemus. Sic quilibet Tyrannus & violentus invaſor injuſtas actiones facillimè hoc velo tegeret, quòd aptiſſimus ſit regendi civitatem vel poſſidendi provincias. Et Julii Cæſaris ſanctiſſimum eſſet propoſitum, eripiendi Civibus libertatem, qua ampliùs uti neſciverant. Rectè quidem faciunt, ut alienæ ſe tutelæ committant, quos indigena prudentia deficit, at verò ex inde nemini jus quæſitum eſt, antevertens liberam conſultandi de ſuis commodis voluntatem. Adde, quòd non raró Competitorum immoderatæ cupiditates magis promoverent, quàm impedirent ſubjiciendorum miſerias. *Ingenioſo homini*, inquit Clariſſimus Hornius *de Civit. l. 1. c. 3. theſ. 1. imperium naturale aſſignare & robuſtum ac minùs callidum in ſervitutem naturalem detrudere, id verò politicam doctrinam omnem & diſcrimen dominorum ac ſervorum eximiè turbat. Da mihi hominem tam ſtupidum ac fatuum,*

um, ut Seneca joco regnare etiam poſſit; Hunc ſtolidum regem ſumma poteſtate fruentem in ergaſtula ſervorum compinges, cui aſſociandi omnes proceres robuſto corpore, exili ingenio decorati. Contra omnes ſervi callidi, qui dominio alterius ſubditi revera ſunt, ſi ſagacitate polleant, in claſſem dominorum evehes. Ita contraria tandem idem ſubjectum inhabitabunt, & dominus erit ſervus, ſervus in dominum evadet. Nemo tam vacuus eſt ingenio, quin ſibi regendo ſufficiens videatur. Accedente hac doctrina illicitis etiam modis injuſtum ſcilicet alterius dominatum excutiet. Aptitudo imperandi ut imperium nullum producit, ſic in ſervitutem neminem detrudit rudior illa & ſtupidior ſimplicitas ingenii. Etiam definitio ſervi naturalis apud Ariſtotelem obſcurior eſt, quàm ut intelligi poſſit. Nullo enim modo ſequitur, qui alterius eſſe poteſt, is continuò alterius eſt. Quilibet hominum aptus eſt, ut ſit alterius, ſi ob illam aptitudinem actu alterius eſſet, omnes omnino mortales eodem tempore & ſervi eſſent & domini. Nam ideo ſervus ſum, cùm poſſim eſſe alterius: rurſus cùm alii ob potentiam illam naturalem mei ſervi ſint, ero ego dominus. Quæ non confuſa tantùm, ſed & ridicula ſatis eſt reciproca ſequela. Illud etiam non capio, quid in argumento præſenti differant, rationem ſentire & eandem non habere. Quilibet homo etiam ſtupidiſſimus rationem habet, eo ipſo enim ab aliis animalibus diſtinguitur, licèt non æqualiter prudentiam & animi ſagacitatem participemus. Rejicit itaque nimis hoc ſubtile diſcrimen virile politicæ ſapien-

tiæ robur, & quicquid magis ſophiſticas nugas quàm civilem efficaciam ſapit, auguſtæ doctrinæ indignum eſt.

Ratio eſt Procerum.] Nam juxta communem Politicorum opinionem, eandem majeſtatem, quæ uni aſſidebat, plures participant, cujus effectus iidem à pluribus procedunt, qui antea ab uno. At ſi ex rationibus Dn. Hornii majeſtatis ſubjectum negamus eſſe perſonarum pluralitatem, videtur ſequi, quòd major poteſtas populo ſit in proceres malè adminiſtrantes Remp. quàm Regem. Cùm enim huic immediatè à ſolo Deo detur imperium, quod ipſum non tantùm ſupra ſingulos, ſed & univerſos collectim ſumptos evehit, & per quod Rex omnes judicare poteſt, & judicari à nemine; concluditur, ſi malè officio fungitur, ſi contra leges & conventiones agit, peccare quidem, iramque divinam in ſe concitare; puniri verò non niſi à ſolo Deo poſſe: quoniam ordine morali inferiori jus puniendi ſuperiorem non competit, ideoque vindictam à Deo eſſe expectandam, & ſubditorum animos patientiâ firmandos. Aliter ſe res haberet ex data ſuppoſitione in libera Rep. Hîc enim pactum gubernationis formam dat, & Proceres hujus vigore cæteris præſunt. Quod quoniam ex liberrima omnium voluntate oritur, & ſub conditione tam tacita quàm expreſſâ fieri poteſt, videretur ſtatuendum, quotieſcunque Optimates potentia Reip. vel ad manifeſtam civium pernitiem abutuntur, vel expreſſis adminiſtrationis conventionibus contraveniunt, ceſſare ſimul illius pacti vim & obligationem, alioſque ab obſequio

quio debito liberari. Cùm longè ſecus ſit in Principatu, ubi imperium non à populo, ſed ſummo Numine demandatum Regi eſt, & à ſolo eodem repeti debet, nullis quoad actum primum conventionibus expoſitum, ſed omne humanum commercium effugiens. Ideoque licèt Princeps juraſſet in quasdam leges, ut vocant, fundamentales, & juramento clauſula commiſſoria adjecta fuiſſet, ut regnum ipſo jure committeretur, ſi jurans ſtare pactis nollet, illa ſanè clauſula nullius momenti erit, utpote quæ eripere imperanti non poteſt, quod ſoli Deo acceptum fert: quod infrà pleniùs probabimus. Et hîc eſt unus ille ſcopulus, qui me offendit, quamobrem de Dn. Hornii ſententia dubitatè admodùm cogar pronunciare. Quod ſi enim mihi aliquis directo ſacræ Scripturæ teſtimonio probare poſſet, tam ſtrictum, &, ut ita dicam, ſilveſtre obſequium Magiſtratui in libera Rep. non deberi, quantum Principi in Monarchia, huic non ſolùm ingentes haberem gratias, ſed & nullus ampliùs dubitarem in partes Hornianas diſcedere, cujus viri opinio extra hoc offendiculum & probabilis eſt & jucunda admodùm, multis difficultatibus medelam adhibens, quas de diviſione majeſtatis alii Politici durè & frigidè interdum ſanant. Itaque, ut dixi, in hunc usque diem liquidum ſatis & indubitatum argumentnm in ſacris Bibliis non reperi, quo diverſæ obedientiæ obligationem defenderem: potiùs me generalia Petri & Pauli aſſerta de præſtando Magiſtratibus obſequio remorantur. Si tamen conjecturis locus eſſet, tentari aliquid ex loco Samuelis (a) poſſet, in quo

(a) 1. Samuel. 8.

 de-

de jure regio ſermo inſtituitur. Notum ex verbi divini attentiore lectione eſt, populum Judaicum, ex quo tempore ſervitutis Ægyptiacæ intolerabile jugum præſentiſſimo divini numinis auxilio dejecit, & poſt multiplices itinerum errores terram ſanctam occupavit, diu ſub Judicum & aliorum Magiſtratuum jurisdictione vixiſſe ad formam liberæ Reip. licèt haud ignorem, divinam directionem longè propiorem, quàm aliàs circa humana occurrit, ſingulare quiddam hîc conſtituiſſe. Quare à multis ſatis auguſto nomine Resp. Iſraelitica Theocratia dicitur. Quatenus tamen ſpeciem regiminis, ut homines concernit, contemplamur, fatendum erit, Ariſtocraticam fuiſſe. Ubi verò populus, præſentis regiminis pertæſus, Regem more aliarum gentium petebat, præcepit Deus per Samuelem ipſis jus Regium ampliſſimum intimare, ut ſecum adhuc re integra expendere poſſint, conducat ne ipſis tam periculoſæ poteſtati, quæ facillimè in omnium pernitiem migrare apta eſt, ſe committere. *Recita*, inquit Deus ad Samuelem, *eis jus Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos.* Quaſi diceret. Poteſtas Judicum, qui hactenus populo meo præfuere, adeò moderata & lenis fuit, ut in libertate viventes meritò Reip. mutationem deſiderare non debuiſſent. Nunc verò quoniam ob ingenitam levitatem regium imperium cupiunt, ne quemquam poſtea præter ſe ipſos accuſare poſſint, indica eis priùs, quanto amplior, liberior abſolutiorque ſit Regnum, quàm Judicum jurisdictio. Et in fine adjungit. Quòd ſervi Regum futuri ſint, neque Deus ſit exauditurus

quæ-

querentes de eorum injuriis, ipſis verò interdictam fore omnem Reges coërcendi facultatem. Hinc infero ex contrario ſenſu: Sub Judicibus non modò adhuc populum in libertate vixiſſe, ſed & Judicum manifeſtas injurias collectim potuiſſe arcere. At jus regium longè ſubjectius obſequium poſtulare, adeò ut ſubditis nihil præter implorationem auxilii divini reliquum ſit nec poſſint propria authoritate ſe vindicare, cùm, ut diximus, univerſi inferiores ſint Rege. Et hæc eſt conjectura, in qua tamen tam firmum non pono præſidium, ut meliora docentibus lubentiſſimè nollem concedere.

Tres gubernandi formas.] Quidam adjungunt quartam mixtam ſc. Remp. ubi jura majeſtatis diviſim habentur. Sed hoc monſtrum tanquam ſpurium politicæ fœtum auſus eſt proſcribere illuſtris Bodinus, in quem à vulgo politicorum, tanquam orbis vincula ſolviſſet, conſpiratum eſt. Sed quicquid impotentia vulgi fremat, Bodino hîc cum paucis aliis accedere malumus, quàm ſervili animo ſine ulteriori rerum cognitione plures ſequi, *pecorum ritu, antecedentium gregem.* Veriſſima eſt Bodini ratio, *majeſtatem eſſe per ſe quiddam individuum,* quia omnia jura ejusdem ex una ſimpliciq́ue fluunt ſcaturigine, *imperio ſcilicet in perſonam.* Quicunque igitur hoc habet, ille ſimul ejusdem conſequentia eſſentialia non poteſt non habere, ſc. legum ferendarum, pacis belliq́ue poteſtatem &c. it. dominium in territorium, & inde exoriens univerſi regimen. Contra qui deſtitutus eſt illo in perſonam regimine, ultra demandatum imperii

exercitium proprii nihil habet; Cohærent enim Jura majeſtatis tam indiſſolubili invicem nexu,ut ſine omnium certiſſima ſufflaminatione nullum poſſit ab altero reali diviſione ſeparari. Potiſſima ſunt, poteſtas legum ferendarum, exercitium jurisdictionis, arbitrium belli paciſque, & univerſalis conſiliorum directio. Sume de his,quod lubet, & pluribus communica ſeparatim, poterit alter alterius actiones facere irritas. Ille, qui poteſtatem habet belli gerendi, ſi id indicendum duxerit, continuò legislator legem feret de bello non gerendo. Et videtur illa legum latio adeò ſe univerſaliter extendere, ut in quævis valeat: Neque mirum unum alterius actus impedire poſſe,cùm hac ratione plura ſumma in civitatem introducantur. Quælibet enim vel minutiſſima in majeſtate particula ſumma eſt, quoniam tota majeſtatis eſſentia in ſummitate conſiſtit. Tribue, quamcunque velis, alicui majeſtatis partem eſſentialem, ſummus erit, neminique ſubjectus, & propterea alterius diſpoſitioni licitè poterit non parere. Neque hanc tollit difficultatem reſponſio,quoad illam quidem particulam, quam habet, ſummum eſſe, in cæteris verò ſubjectum. Nam ſummitas & ſubjectio adeò ſe invicem abſolutiſſimè contrariantur, ut impoſſibile ſit,eundem uno eodemque momento ſubditum eſſe & imperantem, ne diverſo quidem reſpectu. Ratio eſt, quia jura majeſtatis ſe invicem neceſſario nexu conſequuntur,ut qui unum poſſidet, non poſſit non omnia habere, quoniam ſemper unum ſe ita ad alterum refert, donec demum ad principium primum, i. e. imperium

in

Digitized by Google

in perſonam perveniatur. Quin quòd illæ ipſæ particulæ majeſtatis nihil aliud quàm tota majeſtas ſunt, quæ pro diverſitate objecti aliud nomen accipit, ut infrà patebit. Summitas itaque, quocunque modo ſive totalem ſive partialem intelligas, ſemper excludit ſubjectionem, & quousque ſubjectio adeſt, omne imperium exulat. *Qui unius dominatum*, inquit Bodinus, *(a) cum paucis ſimul & univerſis conſtituere velit, non poſſit, ac ne mentis quidem cogitatione, id conſequi. Nam ſi majeſtas per ſe ipſa quiddam eſt individuum, qua ratione uni & omnibus eodem momento congruere poſſit? Majeſtatis primum caput eſt, univerſis ac ſingulis civibus leges dare, iisq; imperare. Sed qui Cives imperio ſe adſtringi patientur inviti? qui rurſus imperantem coërcere poterunt. Nam ſi ſponte parebunt, majeſtas ipſorum labefactata concidet, ſin imperium recuſabunt utriq;, neq; ſit, qui pareat aut imperet, anarchia non Resp. fuerit, Tyrannide crudeliſſima deterior. Quod ſi populo jubendæ legis & Magiſtratuum creandorum fiat poteſtas, cætera Senatui ac Magiſtratibus permittantur, popularem ſtatum eſſe, confitendum erit, cum Senatui ac Magiſtratibus credita ac precariò data poteſtas jubente populo eripi poſſit.* Illud etiam naturalis ſcientiæ inſcitiam prodit, quod quidam Authores affirmant, illam mixtionem fieri vel ex tribus Ariſtocratiis vel Democratiis. Omnis mixtura neceſſe eſt abſolvatur per diverſa. nam ſi idem cum eodem, v. gr. aqua cum aqua miſceatur, nulla propriè mixtura

(a) 2. de Rep. 1.

ra eſt, cùm plures res ejusdem ſpeciei confundantur. Potiùs igitur debuiſſent propugnare majeſtatis communicationem; Sed nec hanc in actu primo fieri poſſe, infrà explicabitur. Quod ſi per mixtam Remp. intelligerent limitatum habendi modum, adverſarium me non haberent, ſed tam craſſè illa mixtura non fuiſſet concipienda, quaſi quivis ſeparatim jure proprio haberet quasdam majeſtatis particulas, imò potiùs quòd Rex vi pacti & juramenti ſui teneatur proceres vocare in adminiſtrationis conſortium tanquam participes exercitii jurium majeſtatis in actu ſecundo, non primo. Tandem etiam in aliis rebus incorporalibus id obſervare eſt, pro parte diviſa illa communiter poſſideri non poſſe. Ita dominium in fundo ſociis pro indiviſo eſt, quamprimum pro diviſo incipient poſſidere, fundus ipſe dividitur, & diſſoluta ſocietate quivis ſociorum certæ partis fundi ſolus eſt dominus. Idem judicium ſit de reliquis. Jam verò majeſtas, ut res incorporalis omnibus conjunctim ſumptis communis eſſe debet, quare non poterit pro parte diviſa poſſideri. Et hæc potiſſimùm ſunt, quæ mixtam Remp. ex civilitate ejiciunt, deſumpta ab indiviſibilitate majeſtatis. Sed auſus eſt omnium quod ego ſciam, primus Clariſſ. Joh. Frider. Hornius (*a*) ulteriùs procedere, & conſideratâ attentiùs majeſtatis naturâ in eam delabi opinionem, quaſi majeſtas adeò ſit indiviſa, ut nec conjunctim pluribus competere poſſit, & ideo vera ſola ſit in Monarchia, cæteras autem Resp. formet pactum inter omnes initum, præſcribens ſpeciem

(*a*) de Civit. l. 3. theſ. 2.

ſpeciem adminiſtrationis Reip. Ego quid in re tam ancipiti pronunciem, non invenio; Suprà monui, ſi certiſſimis argumentis mihi conſtaret, tam adſtrictum obſequium non deberi imperantibus in Rep. libera, quale in Monarchia, lubentiſſimè vellem concedere ejus ſententiæ, quæ planè & perſpicua eſt: Nunc cùm hucusque id non repererim, aquam mihi hærere fateor. Et tamen non pauca ſanè ſunt, quæ majeſtatem à libera Rep. præcipuè verò Democratia abeſſe arguunt. De quibus, cui volupe eſt, conſulat dict. loc. nunquam ſatis laudatum Hornium. Nos breviter potiſſima inde colligamus. Dicit vir ille eruditus: majeſtatem ſuâ naturâ adeò eſſe indiviſibilem, ut nec pluribus conjunctim eam participantibus competere poſſit, quia neque hoc modo pluralitas ſummitatum in una Rep. evitaretur. Nam quod commune cum aliis habeo, de eo certè me participare aliquam particulam quamvis pro indiviſo convenit. Sed illa particula ſumma eſt, quia quælibet particulæ majeſtatis ejus naturæ ſunt, quæ ſummitatem inferant. Quare quicquid participo, ſummum participo, ſicut & ſocii mei, quo ipſo ſumma plura in Civitate dabuntur. Neque medetur huic dubio diſtinctio ſummitatis & plenitudinis majeſtatis, ita ut ſummitatem habeam, ſed non plenitudinem, quia, primò, diſtinctio hæc nihil ad plura ſumma cavenda facit. Summitas enim, non plenitudo, plura in civitate ſumma conſtituit. Deinde jura majeſtatis tam cognato ſe tangunt vinculo, ut unum ex altero procedere neceſſum ſit, & ſemper debeam participare de toto,

Digitized by Google

de quocunque tandem jure participem. De excellentioribus minùs dubium eſt. Videamus minora, ut vocantur. Tributorum exactio ſine dominio in Territorium eſſe nequit, nec hoc ſine in perſonam imperio. Conſimile judicium ſit de vectigalibus aliiſque, quæ omnia etiam non magni momenti reſolvuntur tandem in illud imperium, quod plenitudinem majeſtatis comprehendit. Præterea Democratiæ majeſtas repugnat ob has rationes. Primò, quòd hæc ut aliquod incorporale & relativum certum ſubjectum requirat, cui inhæreat, & ad quod uniformiter fiat relatio. Sicut ſervitutes vel prædium vel perſonam ſubjectum habent. Et ſubjectum relationis v. gr. pater eſt. In Democratia ſtabile & certum non datur, quare nec ipſa majeſtas. Secundi enunciati probationem qui deſiderat, eum remitto ad definitionem Democratiæ, ut à Politicis traditur, quòd ſcilicet Democratia ſit, ubi omnes conjunctim ſumpti imperant & ſinguli parent. Ubi jam eſt ſubjectum majeſtatis? Si omnes imperant, nulli parebunt, cùm ſinguli ſine omnibus percipi nequeant, & quicquid de multitudine dicitur, id debeat & de ſingulis prædicari vel ſecundùm totum vel aliquam partem. Quando autem nemo paret, neque omnes imperabunt, quia quibus imperarent, non habent. Si ſinguli parent, omnes non imperabunt, quòd ſinguli præter obſequium multitudini nihil conferant, imperium verò obſequiumque eandem perſonam nequeant inhabitare, quo ſimul deſtruitur relativa illa qualitas, quæ inter imperantes & parentes eſt. Nam quod dicunt omnes

con-

Digitized by Google

conjunctim imperare, ſingulos ſeparatim parere, id verò palàm eſt abſurdum. Et eodem modo dicerem omnes clamare & ſingulos tacere, omnes urbem oppugnare, ſingulos verò eam defendere, omnes videre, & ſingulos eſſe cœcos. Hujus ſubjecti incertitudo ampliùs exinde cognoſcitur, quod Politici tradunt, ſententias partis civitatis majoris in comitiis aliiſque actibus publicis prævalere: Nunc ita procedo. Pars minor votis ſuperata majeſtatem non habet, ratio eſt, quia reliqui ſoli decernere poſſunt. Illud enim contra majeſtatis naturam eſt, ut ejus poſſeſſori nihil liceat ſancire, quod civitatem teneat. Quod ſi autem vota majora majeſtatem habent, cur eam omnibus attribuunt? Accedant deinde & in aliis conſultationibus parti victæ aliorum concluſa, & hæc habebit majeſtatem. Ita majeſtas ſingulis comitiis de perſonis migrabit in perſonas. Pone etiam, populum æqualiter in duas partes ſecedentem diſſentire, nullum decretum, quod teneat, fieri poteſt. Ergo neutra pars habebit majeſtatem? Si neutra, ergo nec utraque conjunctim. Deinde majeſtatis eſt omnes cives obligare; Hic verò ipſa multitudo non obligatur vi imperii, ergo ne ſinguli, quoniam multitudo ex ſingulis conſtat. Tandem dubium eſt, num adeò laxa & lata ſuiúque multiplicativa ſint jura majeſtatis, ut numeroſiſſimæ multitudini in infinitum poſſint aſſignari. Ariſtocratiam hæc premunt abſurda. 1. In genere majeſtatis indiviſibilitas. 2. Quòd majeſtas debeat imperare omnibus, hîc verò egregia Procerum pars excludatur. 3. Plura ſumma in Civitate. *Si indiviſim*, inquit

inquit Hornius, *penes plures reſidet majeſtas, per aliquam veram communicationem reſidebit, & neceſſario ſinguli aliquid poterunt. Debet ſingulis tribui aliqua particula cujuslibet juris majeſtatici, quemadmodum in dominio communi certam partem ſingulis dominis adſcribunt. Sed illa particula ſumma eſt, unde plura ſumma in una Rep.* 4. Quòd quilibet Procerum puniri & judicari poſſit, imò omnes hoſtilia molientes à populo. Singulis verò remotis & punitis, ubi univerſi cum ſuo imperio maneant, doceri vult Hornius. Illud inſuper rectè obſervavit, deceptores fuiſſe, quicunque arbitrati ſunt, pleniorem in optimatum Statu populo libertatem fore, quàm in Monarchia, ſi utrobique majeſtas eſſet. Quoniam multiplex dominorum numerus in unius locum ſurrogatus augeret ſervientium vilitatem. At quando populi obſequium non niſi pactum definit, rectè liberum dici, qui ſe certis conditionibus obſequio addixit, quibus deficientibus & pactum ceſſare, & omnem parendi neceſſitatem. Imò hoc caſu populum à Magiſtratibus ſuis Reip. geſtæ rationes poſcere, & perfidos judicare poſſe.

Propriam ſpeciem.] Nam in iis vel motus habendi limitatus eſt, vel libera Resp. mortuum Regis nomen retinet.

Temporarii regni.] Tempus naturæ majeſtatis nihil confert. Et non minùs Rex, qui diem, quàm qui annos plures regnavit.

Reſpici per ſe utilitatem eorum.] Neſcio an hoc adeò verum ſit, cùm potiùs dicendum videatur, pleraq; regna mutuam utilitatem intendere tam Principis quàm populi.

§. 9.

§. 9. *Sibi fingunt*] Rectè *fingunt*. Mera enim eſt fictio reciprocum illud imperium. Quod ſi populus Regi ſubditus eſt, nullo bono exemplo ſuperior evadet, & improbo prætextu utitur imperantis malitia. Bonitas moralis ſicut per ſe ſola ſufficiens non eſt quemquam collocare in ſolium regale, aliàs omnes boni viri Reges eſſent, ita è contrario malitia neminem dejicit: ſed ubique judicium divinum expectandum erit, donec mores Regis aut corrigat aut extinguat. Nullibi enim verius dici poteſt, ſoli Deo competere vindictam, quia populus omni legitimâ judicandi vel condemnandi Regem poteſtate eſt deſtitutus.

Partiri cum Rege imperium.] Qua partitione mutatur ſtatus Monarchicus in Remp. liberam, vel Ariſtocratiam vel Democratiam.

Summam confuſionem] *Conf. ad h. l. Dn. Ziegl.* ubi Vasquii opinionem refutat.

§. 10. *Leges præſcribendi.*] Intelligit, ut opinor, leges, quas vulgus vocat, *fundamentales* Conditiones tam potiùs ſunt, imperanti præſcribentes modum regiminis, quàm leges, vocabulo propriè accepto pro juſſu majeſtatis obligatorio, in ordine ad ſubditum. Atque hæc indifferens acceptio multos in civili doctrina peperit ſcopulos, in quos non bene diſtinguens facilè offendit. Hoc igitur, ut dixi, ſignificatu leges non ſunt, quoniam inferiorem non obligant ex ſuperioris præſcripto, vocari tamen leges poſſunt eo modo, quo pacta & conventiones contractibus legem dare dicimus. Quæ ſicut contractuum eſſentialia non immutant, ſed natura-

lia

lia ſaltem & accidentalia informant, ita leges fundamentales de imperio nihil detrahunt, ſed ejus exercitium limitant & reſtringunt per modum pacti. Non enim populus tanquam ſuperior, eligendo, ceu inferiori vi ſummæ poteſtatis leges dat, ſed hactenus inter ſe pares mutuis invicem ſe conditionibus devinciunt. *Diſſentit Limn. ad Capitul. Proleg. ſect. 3. n. 19. usq. ad 24.* Qui cùm variorum Regum, præcipuè Gallorum exempla retuliſſet, qui in principio regni ſui, & coronationis actu, ſubditis in quædam capitula jurant, concludit. *Aut hoc eſt leges admittere; aut ego à ratione alienus ſum.* Ratio ejus præcipua eſt: *Quia juramenta hæc non ex mera voluntate, ſed neceſſitate præſcripta præſtantur.* Sed nunc bonâ tuâ veniâ, mi Limnei, liceat mihi hæc juramenta pro legibus propriè ſic dictis, ut jam explicavimus, non habere, neque tamen propterea te à ratione alienum æſtimare, quam tot egregiis voluminibus erudito orbi ſufficienter probaſti, imprimis cùm ratio tua à neceſſitate præſtationis juramenti petita fumus ſit. Nemo, qui in regem electus eſt, præcisè cogitur ad jurandum in pacta, ſed ſaltem, ſi Rex eſſe vult, jurare debet. Si noluerit jurare, at regno abſtineat, & renunciet electioni. Jurat itaque ex libera voluntate, & nõ video ullam externam neceſſitatem, quæ nolentem jurare cogat. Ambitio quidem & regni majeſtas ſæpiùs id ſuadent, ſed hæc neceſſitatis nomine venire non poſſunt, cùm ſint proprii cujusque hominis affectus; nemo autem ſe ipſum cogere dicitur, quoniam id, quod cogit, & quod cogitur, diverſa ſub-

Digitized by Google

jecta eſſe debent, ſibi ipſis repugnantia. In noſtro autem negotio hoc etiam imprimis accedit, quòd plerunque, antequam juramentum præſtetur, inter Regem electum & populum de articulis, in quos jurandum eſt, mutuo tractatu & deliberatione agatur, donec tandem in unum placitum utraque pars convenerit, quomodo igitur coactivè quid ille facit, qui ad id faciendum ſe ex libera voluntate obligavit? Sed demus Limneo, quod dari non poteſt, intercedere aliquam in hoc negotio neceſſitatem; E. populus Regi præſcribit leges. Sed unde hæc quæſo tam peregrina conſequentia? Neque enim continuò qui aliquem ad faciendum aliquid cogit, eidem etiam leges præſcribit, quatenus accipiuntur pro juſſu ſuperioris erga inferiorem. Ita ſi prædo viatorem injuſto metu adigit ad promittendum quiddam, illi leges dat? Non exiſtimo. Quia facultatem ferendi leges nemo facilè latroni vindicaverit. Potuiſſet Limneus deprehendere errorem, modò ad naturam & indolem legum paulò attentiùs advertiſſet. Feruntur leges ab Imperante, qui majeſtatem habet, & quidem nemini niſi ſubditis civili poteſtati, quos etiã invitos obligant ad obſequium. In noſtro caſu neq; imperans eſt, neque parens, ſed ante perfectum negotium pares utrobiq; tam eligendus, quàm qui eligunt, in certas conditiones conveniunt, in quas jurare debeat is, qui velit in Principem adſumi. Quod ſi igitur verum eſt, quod eſt veriſſimum, & unanimi Politicorum conſenſu receptum, nulli omnino in parem imperium vel poteſtatem competere, ſequitur neceſſaria illatione, ergo

go nec legis ferendæ facultatem. Quî enim quis ab eo, cui non eſt ſubjectus, ſe legibus adſtringi patietur invitus? Si mutuo conſenſu in placita quædam iverunt, res expedita eſt, ſed hæc placita leges non ſunt, quæ à ſuperiore feruntur. Ex quibus ſimul detegitur eorum error, qui Capitulatione, in quam novus Imperator jurat, radicalem majeſtatis participationem cæteris Statibus tribuere aſſerunt. De qua tamen re alibi agendum ex profeſſo erit. Sed & nunc facilè quoque reſponderi poterit ad ea, quæ habet *Tabor* de lege fundamentali *in Tractat. de obligat. ſucceſſ. in off. c. 5. theſ. 12.* ubi aſſerit, *leges fundamentales Principē quemq; abſolutè & per ſe tanquam inferiorem & ſuppoſitum tam directivè quàm coërcitivè obſtringere.* Nam non ſatis eſt, hoc tam crudè & arroganter dicere, ſed firmiſſimis rationibus fundamentū proximum aperiendum erat, quod Principes legibus fundamentalibus ſubjiceret. Non ſatis eſt unum aut alterum JCtum citare, qui vel ſe ad alium refert, vel ex pridem damnata de reali majeſtate doctrina nubem pro Junone amplexus eſt. Quin etiam Tabor non mediocriter offendit, qui non erubuit legem publicam anno 1555. de pace religioſa latam inter æternas & immortales referre, proptereaque eos reprehendere, qui temporariam & revocabilem dixere. Cùm inter omnes jurisp. ſcriptores ne dubium quidem ſit, conſenſu omnium Statuū illam abrogari poſſe. Et quid ſi, (quod Deus tandem aliquando dederit) Germania noſtra iterum in unam religionem coëat: annon hæc lex, ſublato objecto, per ſe concidit? qua ratione igitur immortalis erit?

Per

Digitized by Google

Per electionem aut ſucceſſionem] Uter modus præſtet, inter Politicos non convenit. *Lipſ. Polit. lib. 2.* præfert ſucceſſionem. *Dn Ziegl. ad h. l.* idem ſentire videtur, ex duabus rationibus. *Tum quòd faceret ad ſecuritatem & tranquillitatem Reip. tum quod major apud Principes videretur eſſe cura Reip. ubi perſuaſi fuiſſent, non ſe tantùm, ſed & hæredes regium titulum continuaturos.* Contra pro electione ſtat cum aliis multis *Limn. Tom. 4. Addit. Jur. publ. l. 2. c. 1. n. 43. p. 202. & ad A. B. c. 1. §. 1. obſ. 4. n. 2. p. 59.* Cenſeo ego pro natura & qualitate regnorum populorumque nunc hunc nunc alterum modum aptiorem eſſe, in univerſum autem certi quid definiri nihil poſſe. Ita Germani, qui generoſioris ſpiritus ſunt, & ad libertatem ferè nati, electionem laudant. Serviles Galli ſucceſſionem. Sanè illa ratio, quæ maximè electionem fovere videtur, quòd optimus ſc. eligi poſſit, cùm naſci in Regem fortunæ & cæco naturæ ordini debeatur, illâ facillimè declinatur replicatione, quòd ſæpiùs ſtudiis & ambitione corrumpatur eligentium religio. *Conf. Barcl. Argen. l. 1. ubi quæſtionem hanc pro & contra agitatam invenies.*

Contra Romanum Imperium.] Imò potiùs fuiſſe ſucceſſivum usque ad Gregorium VII. Pontif. Max. qui Proceres Imperii in Comitiis Forcheimenſibus decretum facere coëgit de electione, aſſerit *Dn. Strauch. Exoter. 2. n. 1.*

§. 11. *Aliud de modo habendi*] Uterque, tam qui abſolutè regnat, quàm qui ſub certa formula, rem ipſam, i. e. ſummum imperium habet,

bet, ſed non uno eodemque modo. Opponuntur ſibi non ſummum imperium & limitatum, ſed abſolutum & limitatum. Utrumque quidem ſummum eſt, ſed alterum altero habetur liberius aut reſtrictius: Graviſſimum errorem ii errant, quicunque exiſtimant, certis cancellis incluſum imperium ſummum non eſſe. Illa enim determinatio actum ſecundum ſive exercitium reſpicit, de ſummitate nihil detrahit, quæ etiam cum limitata poteſtate bene conſiſtere poteſt. *Id perpetuò*, inquit Hornius, (*a*) *inculcandum eſt imperitis, ſummitatem imperii non perire, nec ſuperiorem Principe dari, licèt conditiones fundamentales aliquos ponant terminos operationi civili & actui ſecundo. Non jurat imperaturus imperio ſuperioris adactus, ſed ſua ſponte approbans conſignatas conditiones. Conſentiunt eligentium & eligendi voluntates, non imperant invicem & parent. Integra majeſtas manet in limitato regno, & Rex verè imperans ac ſummus eſt. Non ſibi opponuntur imperium ſummum & limitatum, nam circumſcripta operatio procedit interim à ſumma poteſtate, & quamdiu majeſtatem habemus in Principe, ſummus eſt, nemini ſubjectus, utut conventis ſuis menſuram imperandi fecerit. Sed abſolutum hactenus limitato opponitur regno, ubi Princeps non tantùm ſummus eſt, ſed liberam directionem univerſæ civitatis pro lubitu ſolus habet.* Sed quoniam modus habendi majeſtatem illuſtre ſatis argumentum eſt, operam non perdimus, ſi breviter illud explicaverimus. Habetur verò

(*a*) de Civit. l. 2. c. 10. n. 7.

verò majeſtas duplici modo. Abſolutè & limitatè, & utrobique gradus intercedunt. Abſolutiſſimum imperium eſt, quod illimitatam poteſtatem concedit imperanti, liberrimumque jurium majeſtaticorum exercitium, tam quoad imperium in perſonam, quàm dominium eminens, & arbitrariam de ſucceſſore diſpoſitionem. Dominatum vulgò vocant, cujus princeps nota eſt, frequens Dominii eminentis exercitium. Sequitur hoc regnum, in quo regimen indefinitum & alienandi poteſtas conceſſa eſt: Dominia tamen privatis manſura relinquuntur. Tertium eſt regnum illimitatum electitium. Diſpoſitio enim futuri ſucceſſoris apud imperantem non eſt, exercitium interim jurium majeſtaticorum, quoad regnat, liberrimum, & nullis vinculis conſtrictum: ad quam claſſem pertinet etiam Dictatoris Romani imperium, de quo paulò pòſt. Limitatè habetur majeſtas rurſus dupliciter. Nam vel imperaturo certæ conditiones formam regiminis præſcribunt, in quas jurat, & juxta illas Remp. regit, absque ſpeciali ſubditorum juvamine. Vel ſubditi inſuper ſe exercitii in actu ſecundo participes faciunt, cupiuntque ſe immiſceri adminiſtrationi: qualia multa hodiè in orbe Chriſtiano regna habemus: qua participatione jus imperandi Principi non aufertur, ſed Proceres ſaltem trahuntur in conſortium adminiſtrationis, & adſiſtunt Principi in publicis negotiis, cujus auſpicio omnia fiunt, jure & poteſtate apud ipſum ſolum originariè manente. Fruſtra igitur ſunt, qui putant, nullo modo majeſtatem ſine ejus interitu participari poſſe. Nam quod

P 2 quo-

quotidie fieri videmus, id fieri poſſe cur dubium erit. Equidem certum ſatis eſt, quoad actum primum majeſtatem diminutioni omninò nulli eſſe ſubjectam, ſicut nec conventionibus humanis, ſed ſummæ poteſtatis operationes externas ſuſpendi & inhiberi quandoque ſolere, tam certum eſt, quàm exempla ubique obvia. Habet ſe hæc reſtrictio non aliter, quàm ſi homo promiſiſſet alteri, ſe non iturum absque eo Romam. Poteſtas eundi ipſi nihilominus manet, quamvis ob promiſſionem ſolus licitè proficiſci nequeat. Norma limitationis ſunt illæ ipſæ conventiones, quibus determinatur regimen, pro varietate & natura Rerump. variæ. Communiter vocantur leges fundamentales: id quo ſenſu intelligendum ſit, ſuprà diximus. Vinculum plerunque eſt juramentum, quo fides jurantis adſtringitur, ad ſervandam regiminis formam, quam ſi ſimplici promiſſione ſemel approbavit, nihilominus ejusdem perpetuitati obligabitur. Effectus verò omnis religione abſolvitur; quam ſi Princeps ſusque deque habet, ſubditis vix ultra patientiam quicquam conceſſerim. Divina expectanda vindicta eſt, quæ perjurum debitâ pœnâ afficiet, ſubditus propterea irrogando ſupplicio inidoneus eſt, quòd univerſis ſuperior Rex ſit. Arcendi itaque procul ii ſunt, qui juramento peregrinam efficaciam tribuunt, quaſi perjurꝰ ipſo jure regnum committat, & civibus facultas detur cogendi Regem. Quæ quidem ſententia aliquid veri haberet, ſi pactum & conditiones fundamentales imperanti darent ſummam poteſtatem: tunc enim illis deficientibus deficeret

ſimul

ſimul legitimum imperium. Nunc verò cùm illud ſoli Deo acceptum ferat, arbitrio parentium eripi non poteſt. Obſequium debet inferior, non quia ſuperior juravit, ſed quia imperium habet. At verò ſi non juraſſet, non imperaret? Rectè, ſed quando imperat, obſequium procedit ex imperio, non juramento. Quoniam itaque juravit, electus eſt, ſed per electionem à ſolo Deo majeſtatem conſequitur, quæ immediatam determinat ſubjectionem. *Conf. Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. c. 10.*

Jure uſufructuario.] Periculoſa hæc partitio eſt, latamque ſeditionibus viam ſternit, ſi ad ſenſum juris civilis explicetur. Primò enim illud minùs accuratè dicitur, Majeſtatem eſſe in proprietate. Nam quod eſt in proprietate, id etiam in commercio hominum eſt. At verò majeſtas extra omne commercium humanum poſita à ſolo Deo conceditur immediatè, ergo in proprietate non eſt. Deinde uſusfructus vocabulum multò minùs quadrat. Quicunque uſumfructum alicujus rei habet, ille ejus non habet proprietatem. Tribue nunc Principi imperii uſumfructum, proprietas populi erit, qui deinde ſub juris & æqui ſpecie facillimè illud ſuperiori eripiet, quaſi illegitimo modo eo abutatur, & ſic uſusfructus ceſſerit in commiſſum.

Rerum moralium natura ex operationibus.] Sed & à priori ex natura rei Dictatori aſſeri majeſtas poteſt. Operationes externæ conſimiles quandoque à diverſis principiis procedunt, v. gr. actio civis legibus congrua vel ab amore virtutis, vel metu pœnæ producitur; At

demonſtratio ab antecedenti infallibilis eſt,quia plenariam cognitionem per cauſas exhibet. Formalis majeſtatis eſſentia eſt ſummitas, quam cùm in Dictatore inveniam, ipſam majeſtatem palàm agnoſco. In hoc latet ſummæ poteſtatis indoles,ut actiones ejus & geſta à nullo cognoſci aut judicari queant; Conjungamus nunc Hiſtoriarum fidem, & ampliſſimum Dictatoris imperium nolentes etiam deprehendemus. Illuſtre momentum à Livio (*a*) petimus; Ubi, cùm Fabius contra Dictatoris imperium utut feliciter pugnaſſet, damnatus ab eodem ad mortem eſt. Obſtabat huic immiti ſententiæ & frementis exercitus clamor, & venerandi ſenis patris humillimæ preces, & efficax Senatus auctoritas. Nihil impetratum eſt. Provocavit igitur miſer parens infelicis filii ad populum. Dictator etſi provocationi deferre moribus patriis non fuiſſet adſtrictus, tamen ut omnibus de plenitudine ſuæ poteſtatis magis conſtaret, conceſſit in concionem,& ſeditioſis tribunis de jure ſuo tam magnificè reſpondit, *ut ſtupentibus, & ſuam jam vicem magis anxiis, quàm ejus, cui auxilium à ſe petebatur*, ſilentium indixerit. Succeſſit univerſus Romanus populus,non ex imperio agens, ſed *ad preces & obteſtationes verſus. Tribuni quoque INCLINATAM rem in preces ſubſecuti. Jam ipſe adoleſcens, jam pater M. Fabius contentionis obliti procumbere ad genua, & iram deprecari Dictatoris.* Tum demum Dictator, ne jure ſummo ad invidiam uteretur, delicti veniam dedit cum ſolenni tamen proteſtatione.

(a) Hiſtor. l. 8. c. 33. & 34.

tione. *Viciſſe imperii majeſtatem, non noxa eximi Q. Fabium, ſed noxa damnatum donari populo Romano, donari tribunitiæ poteſtati, PRECARIUM non juſtum auxilium ferenti.* Ex quo facilè conſtat, præcipuam Bodini rationem, quòd à Dictatore provocatio ſit, falſam eſſe, neque ex hoc loco, ſed contrarium potiùs probari. Sat apertè Papirius Populo Romano in os dixerat, precarium ejus non juſtum auxilium eſſe, quod ab omnibus inſuper ſilentio agnitum eſt. Et alibi quoque in Livio legimus, *à Dictatore provocationem non eſſe.* Rex Tullus Hoſtilius ceſſit provocationi, ſed non coactus: verùm quòd vellet Horatium abſolvi parricidio ab alio quàm ſe. Viderint interim Reges, an conſultum ſit hoc imitari, cùm ita facilè plebi imago quædam poteſtatis tribuatur. Sunt alii, qui putant, mentem populi Romani inſpiciendam, & creationem Dictatoris ultra intentionem operari non poſſe: illum curatorem & executorem fuiſſe alienæ majeſtatis, ut vicariis à Regibus ſolet tribui adminiſtratio. Verùm enim verò longè diſſimilem poteſtatem Dictatorem ab ea, quam habet vicarius, accepiſſe, certiſſimum habeo. Vicarius præter imperii ſummi exercitium à Rege mandatum nihil habet; Dictator autem à ſolo Deo intercedente populi electione imperium ipſum accepit: id quod vel inde ſatis probatur, quia majorem habuit poteſtatem, quàm univerſa civitas. Populo Romano in univerſos imperium nullum erat. At Dictatori ſubjacebat majeſtas Conſulum, Senatus auctoritas, religio Tribunorum, & reliqui privati omnes. Hanc verò

P 4 pote-

Digitized by Google

poteſtatem conferre populus non potuit, quia ipſe adeò amplam non exercebat. Sed hoc indubitatum mihi ſignum eſt præſentiæ majeſtatis, *omnibus imperare.* Quare actus operari ultra agentium intentionem non debent, ſi cum ea convenire poſſunt. Quod ſi ulteriùs quid neceſſariâ ſequelâ important, ut hîc creatio Dictatoris præſentiam majeſtatis, intentionem rectè tranſcendunt. Quod ſi in criminali Fabii cauſa populus vi uſus eſſet, præter vim nihil agnoſcerem. A Deo dictator poteſtatem ſuam accepit, non ſine perduellionis crimine à ſubditis ei eripiendam. Sola juramenti religione tenebatur ad imperium deponendum, quam ſi neglexiſſet, à nemine potuiſſet exauctorari, quia univerſi collectim ſumpti inferiores Dictatore fuerunt.

Duratio autem naturam rei non immutat.] Nihil fit per tempus, licèt omnia fiant in tempore. Non minùs homo eſt, qui diem vixit, quàm qui centum annos.

Idem dictum volo.] Idem dici non poteſt. Quia majeſtas per ſucceſſionem ad infantes delata in curatores non migrat; Sed hi nihil aliud ſunt quàm miniſtri & officiales pupilli Regis, qui ejus juſſu auſpicioque regimini præſunt, propria poteſtate deſtituti, nec ultra precarium imperii exercitium quicquam poſſidentes. *Conf. Ziegl. h. & Joh. Frider. Horn. de Civit. l. 2. c. 11.* Ipſe Grotius tribuit infrà §. *ult.* infantibus Regibus jus imperii in actu primo, quæ ſententia Tutoribus nihil præter exercitium relinquit. *Vid. quæ ib. notavi.*

Quovis

Digitized by Google

Quovis tempore revocabile.] Nam hi honoratiore loco conſtituti, Principes Civitatis vocantur, omnis veri imperii expertes, & miniſtri eorum, apud quos ſumma rerum conſiſtit. Exauctorantur ad libitum, & ſinguli Regum actus à voluntate aliorum pendent.

§. 12. *Ita libertas civilis Regum.*] Quomodo libertas & regnum ſibi invicem opponantur, non ſatis conſtat. Nam & in principatu libertatem eſſe, i. e. facultatem naturalem faciendi, quod cuique libet, niſi quid vi aut lege prohibeatur, nullus dubito. Neque libertas in Rep. ſignificat effrenam inordinatamque licentiam, ſed nihilominus in liberrima quoque Rep. ordo imperantium & parentium, ſine quo nulla civitas conſiſtere poteſt, diſtinctus eſt. Plerique ita explicant. In principatu omnem civilem poteſtatem eſſe apud unum, in libertate verò ſingulos per vices imperare, idque quandam liberioris & nobilioris vitæ habere ſpeciem. Ex hypotheſi Horniana poſſet quis dicere, ideo libertatem in regimine plurium eſſe, quoniam manifeſtas Regum injurias ſubditi, qui ſub imperio unius ſunt, ferre tenentur, nulla omninò his ſe expediendi facultate relicta, ne majeſtatem cœlitus Regi infuſam audaci parricidio violent. Hanc ſanè deficere in libera Rep. ideoque populum poſſe Magiſtrat9 ſuo jure abutentes cogere in ordinem, &, ſi opus, judicare: quia ubi pactum & conditiones ceſſant, ſub quibus in Proceres facultas regendi plebem collata eſt, ceſſare etiam ipſam, quam habent, poteſtatem, populumque à fide data abſolvere pactorum violationem, qui-

P 5 bus

bus fides adſtricta erat. In Principatu ſecus eſſe, ubi imperii collati cauſa non voluntas eligentium, ſed Deus eſt. Ideoque populum repetere non poſſe, quod non eſt ſuum. Debere autem perpetuum obſequium, quamdiu majeſtas Principi aſſidet, etiamſi Rex non ad ſpem & vota populi ſui imperaverit. *Conf. quæ notavit Boxhorn. ad Tacit. 1. Annal. 1. lit. a.*

Non ipſi homines alienantur.] Sunt tamen etiam viri eruditi, qui ipſorum hominum alienationem nihil abſurditatis continere ſtatuunt. Et profectò videtur illud ἀξίωμα, homines liberos non eſſe in commercio, juris civilis eſſe. Quilibet enim liber homo habet facultatem ſe alienandi & tradendi in ſervitutem vel perſonalem vel civilem, & nullum juris præſcriptum adduci poteſt in contrarium. Quamvis in ſuppoſita quæſtione verius ſit, jus potiùs alienari. Cæterùm tradit hîc Dominus Ziegl. differentiam imperii & dominii rei familiaris. *Hoc dicit eſſe jus in re aliqua, illud rem ipſam corporalem.* Hîc diſcere percuperem, annon etiam dominium ſit res incorporalis? Si non eſt, erit corporalis. Quod hactenus, quantum ſcio, à nemine traditum. Neſcio etiam, quomodo in genere differant, jus in re, & res ipſa incorporalis: Puto ego omne jus in re eſſe rem incorporalem; Dubitare quoque cogor, annon dominium ſit in commercio. Nam quando res perfectè alienatur, ſimul dominium, quod ego habui, tranſit ad eum, cui facta eſt alienatio. Et quamvis rectè dici non poſſit, *jus tantùm habendi rem propriam, non ipſam rem familiarem alienari*, rectè tamen dicitur,

jus

jus habendi rem propriam cum ipſa re alienari. Et quid multa demonſtratione opus? Quodcunque acquiri, omitti & ad alium transferri poteſt, id eſt in commercio. De dominio hæc omnia ſubſumi poſſunt. E. eſt in commercio. Qui adeò infans eſt, ut de minoris probatione quærat, illum ad titulum Digeſtorum de Acquir. Rer. domin. remitto. Majorem verò, niſi planè ſtultus, nemo negaverit.

§. 13. *At in Regnis.]* De alienatione imperii, quatenus Regi liceat, in l. 2. ſuo loco prolixi erimus.

§. 14. *Summitatem imperii ab habendi plenitudine.]* Bona eſt hæc diſtinctio, quando plenitudo habendi reſtringitur ad exercitium imperii externum: illud enim quodammodo limitari poteſt, ut adeò plenè non habeatur. Quicunque verò & actum primum intelligit, id quod videtur facere Grotius, huic aſſiſtere ideo non poſſum, quia ſummitatem plenitudo neceſſariò conſequitur, ad plura ſumma in Civitate evitanda. Nam ſi, quod ab omnibus uno ore dicitur, unicuique perfectæ Reip. majeſtas plenè & quoad omnes ſuas partes potentiales ineſſe debet, una verò particula hæreret apud hunc, altera apud illum, & quidem per ſe ac radicaliter, ob quam nemini eſt ſubjectus, cujusque reſpectu ſummus dicitur, ſequeretur hoc modo pluralitas ſummitatum, & unus alterius actus faceret irritos, quoniam jura majeſtatis mutuâ ſe cognatione contingunt. Ideoque ſi Stamlerus *(a)* ſummi imperii non tam operationes ſecundas, quàm actum

(a) de Reſerv. Imper. §. 8. n. 7.

actum primum intendit, non eſt quòd adeò improbemus aſſertionem ejus, plenitudinem poteſtatis eſſe ipſam formalem rationem ſummitatis. Non enim quærimus hîc ſummitatem aliquam naturalem, ſed moralem, quæ phyſicè omni ſui parte ſe non habet. Ille ſanè, qui quasdam ſaltem poteſtativas partes poſſidet, ſummus non erit, quia ſummus ille demum eſt, qui in ſua Rep. eſt ſuper omnes; jam verò reliquæ partes imperii ſunt proprio jure apud alium, qui itidem harum ratione vocatur ſummus. Quare neuter verè ſummus erit, cùm in una civitate duo vel plures pares ſint, ſummus autem ſit, non qui parem habeat, ſed qui ſit ſupra omnes. Neque rem conficit, ſi dicas, reſpectu ſuarum partium quemlibet eſſe ſupra omnes. Quoniam nos & ſummitatem in tota civitate quærimus, & in ſubjectionis imperiique materia, qui quocunque modo ſummus eſt, alio inferior eſſe non poteſt, cùm impoſſibile ſit, eodem tempore imperantem ſimul eſſe & ſubditum. Neq; adverſam partem juvat exemplum ab arboris proceritate deſumptum, quæ omnium nihilominus altiſſima eſſe poteſt, *ut maximè non tot ramos habet vel tot poma, quot cætera.* (*a*) Ita etiam Limneus(*b*) ait: *Ponamus diverſorum montium juga: ipſa natura utrobiq; ſummitatē conſtituit, licèt montium altitudo diverſa ſit.* Nam in morali diſciplina rationes non naturales, ſed civiles adducendæ ſunt, & quàm periculoſa ſit illa in aliud genus tranſilitio, vel præſens Strauchii oſtendit exem-

(*a*) Dn. Strauch. in MSS. Inſtit. Jur. pub. l. 1.
(*b*) in Proleg. ad Capit. ſect. 8. n. 25. & 26.

exemplum. Verum eſt, *non deſinere eſſe arborem omnium ſummam, ut maximè non tot ramos habeat vel tot poma, quot cætera.* Sed hoc ideo fit, quia ad ſummitatem naturalem arboris ramorum plenitudo aut pomorum ubertas planè non requiritur, & poſſet arbor eſſe ſumma, licèt omnibus ramis pomisque deſtituta eſſet. At longè ſecus ſe res habet in civili ſummitate. Nam qua ratione quis ſummus, qui omnibus poteſtativis partibus caret? illæ enim hanc ſummitatem producunt. Et dicitur ſummus in civitate non eodem modo, quo arbor in ſilva. Aliàs Rex Alexander & alii ferè omnes non forent ſummi, quoniam ſtaturæ majoris homines plerunque in civitate ſunt: Sed quatenus eſt ſuper omnes imperio civili inſtructus, neminique ſubjectus. Quæ independentia oritur ex plenitudine poteſtatis. Qui enim ratione aliquarum particularum ſummus non eſt, ille ſummus dici non poteſt. Tum quòd ſummum in tota Civitate intelligimus, tum quòd ſummus is non eſt, & qui parem habet, & qui reſpectu quodam alio paret. Crudius eſt Limnei exemplum, quod montium ſummitates non confert inter ſe, ſed utrorumque juga ſumma ponit non per modum collationis, quod impoſſibile eſſet, ſed abſtractionis. Licèt & inſolentiæ omnino plena ſit locutio, hunc montem eſſe ſummum, in ſe ſc. & non ratione collationis ad alium. Nam quomodo poteſt dici ſummus, ſi non conferatur cum aliis montibus? Altus erit, non ſummus. Quod ſi verò duos montes inter ſe conferimus, uterque non erit ſummus, ſed vel pares, vel unus alterum vincet altitudine.

Mar.

Marchionatus & Comitatus.] Recte notat Dn. Ziegl. propter nexum feudalem, quo hi Principatus tenentur, dici non poſſe eos haberi plenè, & pro lubitu poſſe alienari. Nam quæ requirantur ad juſtam rei feudalis alienationem, nemini in jure feudali verſato obſcurum eſt.

§. 15. *In regni tutela.]* Rex licèt ætate aut morbo fungi ſua poteſtate impediatur, nihilominus plenam majeſtatem habet. Sed exercitium inhibetur principio externo, & curatores non ſunt verè imperantes, ſed miniſtri & vicarii alienæ poteſtatis.

Tutela eorum eſt.] Dubito, an in regnis non patrimonialibus, ut vocat Grotius, i. e. quæ ſine populi conſenſu alienari nequeunt, adeò reſtricta ſit Regis poteſtas, ut filio tutorem teſtamento dare ipſi non liceat. Nam & non patrimonialia regna abſolutè haberi poſſunt, quoad abſolutum majeſtatis exercitium in ſubditos, non verò alienationem. Jam inſtitutio tutoris eſt actus quidam regiæ voluntatis, cui ſubditi obedire tenentur, quia neque illicitum morale continet, neque alienationem imperii, ſed paternum quendam affectum infert optimè conſulendi ſucceſſori filio. Nam hoc generaliter omni jure verum eſt, prohibita alienatione non prohiberi dationem tutoris, quia hæc cum illa nihil omninò commune habet. Illud concedo, ſi teſtamentum tale aut voluntas Regis non adſit, poteſtatem dandi tutores ſpectare vel ad agnatos, qui jus in regno habent, vel & his deficientibus ad populum.

§. 16. *Sive etiam directè in ipſam facultatem.]*

tem.] Vult, ut exiſtimo, Grotius, facultatem aliquam ſummi imperii poteſtativam ab eodem poſſe decerpi, & planè in Rep. extingui. De communicatione enim, quam in §. ſeq. tractat, hîc non loquitur. Verùm hæc opinio omni ratione deſtituta eſt. Illud unanimi Politicorum conſenſu eſt receptum, in qualibet Rep. integram majeſtatem eſſe debere, quoniam aliàs quoad eſſentiam manca eſſet & deſtructa. Quo ſenſu quibusdam majeſtas indiviſibilis dicitur, quia ſi unum jus è Civitate ejiceres, totum periret. Sed & majeſtas ut donum divinum arbitrio humano non ſubjacet: in hanc nullæ hominum vires penetrant, ſed extra omne commercium poſita cui adeſt, tota adeſt, quia Deus non laceram, ſed perfectam comunicat ſubjecto. Quin, me Hercules, ad Remp. rectè gubernandam omnes imperii facultates concurrere debent; Sume de his aliquã, & ex civitate ejice, torpeſcent actiones civiles, & Resp. continuò corruet. Legum ferendarum poteſtatem & alia eminentiora jura non attingam, quoniam eorum uſus per ſe evincit, hæc ne momento quidem à Civitate abeſſe poſſe, quamvis dicendum videatur, ab extinctione jurium majeſtaticorum in genere, ad quælibet in ſpecie rectè inferri, neque Grotius hîc ullum excipit. De minùs illuſtribus loquar. Ejice tributorum exactionem, ſic ut nemini facultas ſit cogendi tributa: præſentiſſima peſtis Remp. affliget, neque enim regna & provinciæ ſine exercitibus, neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt. Par omninò judicium de omni-

omnibus ſit aliis, propter indiſſolubilem connexionem & neceſſarias ſequelas. Quod ſi itaque tam fanatica multitudo eſſet, quæ habere Regem vellet ſub hac conditione, ne ipſi, ac ne quidem alii in Civitate, fas ſit leges ferre, aut bellum gerere, ne jus dicere aut imponere tributa, &c. Rexque ſub hac fide in ſolium adſcenderit, ego pronunciare nihil hæſitarem, & Regem majeſtatem conſecutum, & pactum nullius momenti eſſe, quin hoc non attento Regi nihilominus legum ferendarum, belli gerendi, juris dicendi, poteſtatem competere, licèt etiam ſub juramento promiſiſſet: quoniam operoſa majeſtatis præſentia otioſa eſſe non poteſt, ſed ſua virtute ſemper in civitatem agit, ſicut anima in corpus, neque profanis conventionibus licet ſacroſanctas ejus & efficaciſſimas operationes inhibere. Non loquor jam de caſu, ubi populus ſibi reſervatam hanc facultatem, ſed planè elimandam voluit. Quo ſenſu amplector lubentiſſimè verba *Hobbii. Monarcha ſi quid promiſerit civi vel pluribus ſimul civibus, propter quod ſummum imperium exerceri non poteſt, promiſſum illud ſive pactum juratò vel injuratò factum irritum eſſe. Pactum enim eſſe juris translationem, qua requirit ſigna idonea voluntatis in transferente. Qui verò ſufficienter ſignificat voluntatem retinendi finem, eum ſufficienter declarare, ſe non decedere de jure ad media, ad eum finem neceſſaria. Jam vero qui promiſit aliquid neceſſarium ad ſummum imperium, ipſum tamen imperium retinet, hunc ſatis idonea ſigna dare, ſe non aliter permiſiſſe, niſi quatenus ſummum imperium ſine eo*

reti-

retineri poteſt. Quandocunque igitur apparuerit, id, quod permiſſum eſt, præſtari non poſſe, ſalvo ſummo imperio, promiſſum pro non promiſſo, i. e. invalidum cenſeri debet.

Ut tum regno cadat.] Neque tamen hoc eveniente caſu Regem vel regnum perdere vel deponi poſſe, intrepidè aſſeveraverim. Pactum ut non fuit cauſa imperii, quod à ſolo Deo Rex accepit, ita multò minùs ad ejus deſtructionem valebit. Examinanda hæc res ex iis eſt, quæ de bono vel malo Principe alibi traduntur. Bonitas moralis neminem facit Regem, ſic malitia hactenus inter modos amittendi imperii relata non eſt. Alia crimina majeſtatem non extinguunt in ſubjecto, quare neque illud perjurium fecerit; quia ratio diverſitatis nulla apparet. Firmiora argumenta tantæ rei conficiendæ adducenda ſunt, non ſufficit fabuloſam pacti vim & efficaciam, quæ in majeſtatem non penetrat, enarrare. Si verum eſt, quod ait hîc Grotius, clauſulam commiſſoriam ſummitati imperii nihil derogare, quod eſt veriſſimum, quo prætextu ſubditus absque perduellionis crimine Principem ſolio deturbabit & imperio exuet? Vanam irritamque pronunciamus conventionem, quæ præter verborum ſonum rei ſenſum nullum habet. Nemo in tota civitate eſt, qui imperium Regi eripere poteſt, quod inferior ſuperioris, quamvis ſceleratiſſimi, judex nunquam ſit, & ſubdito relinquatur obedientiæ gloria, non caſtigandi licentia. In privatis contractibus lex commiſſoria adjicitur, quia ab utraque parte contrahentes liberrima voluntate conventio-

Digitized by Google

nis cauſa exiſtunt. At imperium Rex à populo non habet, quare nec ſub lege commiſſoriâ. In arbitrio Regis eſt, illud deponere, & hactenus temporarium dicitur, non verò, quòd à populo repetatur. Similitudo fideicommiſſi decipit magis, quàm explicat. Fiduciarius ideo habet temporarium dominium, quoniam cogi poteſt ad reſtituendam hæreditatem. In verum Principem nulla cadit coactio propter inhabilem ſubditorum conditionem. Video virum quendam illuſtrem, propterea hoc pactum validum eſſe aſſerentem, quòd, licèt majeſtas à Deo detur, hoc tamen caſu cenſeri Deus debeat voluiſſe quodammodo partiri ſummum imperium, & populum non ſubjicere Regi, ſed ei parem facere, ut ita in eventum non ſervatæ conditionis habeat jus abrogandi imperii. Sed ego pervelim edoceri, quæ in ejusmodi Rep. forma ſit, ubi omnes pares, nemo verò ſubditus eſt? Talem ſpeciem neque unquam fuiſſe, neque ob moralem impoſſibilitatem futuram mihi perſuaſiſſimum eſt. Manet ideoque Rex ſummus, licèt ſub commiſſoria lege juraverit, & quia ſummus eſt, idcirco & nemini ſubjectus, & ita neque judicari, neque condemnari, neque cogi etiam delinquens poteſt.

§. 17. *Per partes ſubjectivas.*] Ita tamen unum imperium non manet, ſed tot fiunt, quot ſunt ſubjecta, in quæ diſtribuuntur, cùm in unaquaque parte ſummum ſit & totum, *ut rectè hic Dn. Ziegl.*

Quosdam actus ſibi reſervat.] Quo caſu Rex verus Rex non erit, cùm natura Monarchiæ requirat totius poteſtativi unicum ſubjectum.

Cudit

Culit h. l. Grotius haud obſcurè mixtam Remp.

Per modum monentis præcepti.] Bene hîc Dn. Ziegl. loco præcepti ſubſtituit *conventionis*. Neque enim in extraneum neque civem per modum præcepti imperium conferri poteſt. Non in extraneum, in quem nullam planè imperium habemus. Non in civem, quem precibus & votis vincimus, nullo imperio. Ipſi enim liberum manet vel acceptare, vel rejicere delatam poteſtatem.

Ex coactione ſaltem paritas ſequitur.] Contrarium tenet Dn. Ziegl. parem ſcilicet à pari cogi non poſſe, quam ſententiam probat ex *l. 4. ff. de Recept. & l. 13. §. 4. ff. ad SCt. Trebell.* Sed ſine dubio Grotius veriorem ſequitur. Nec quicquam juvant Zieglerum textus allegati, quoniam in illis agitur de Magiſtratibus paribus populi Romani, quibus opus non eſt, ut ſe invicem cogant, cùm ordo detur ad ſuperiorem. Nos autem inquirimus, an par parem jure cogere posſit, vel extra conſtitutam Remp. vel cùm uterque in ea principem locum obtinet? quod omninò affirmaverim, nec ulla impediens ratio à Ziegl. in medium producta eſt, quod vel dato exemplo ipſe ſatis fatetur, quo *Rex Regem & populus populum cogere aſſerit.* Sive enim id fiat jure gentium, ſive alio modo, inde tamen patet, morale obſtaculum nullum eſſe, quò minùs coactio in parem valeat. Quod verò ſubjicit, nec cogere poſſe aliter, niſi quando jam ſuperior factus, haud dubiè ad vim ſolam reſpicit, id quod paulò antè in eadem obſervat. improbaverat. Jure enim Regem à Rege cogi poſſe extra dubium

& tota in qualibet ejꝰ parte. Idem tradunt de ſervitutibus, in qualibet fundi parte totas eſſe. Concipimus quidem jura majeſtatis mentali operatione, & à ſe invicem diſtinguimus, ob diverſas virtutes ſive potentias, quæ toto poteſtativo inſunt. Separari verò & realiter dividi in diverſa ſubjecta non magis poſſunt, quàm pars intellectus Petri, ſive ſimplex, ſive noetica, ſive etiam dianoetica, communicari realiter Paulo. Objecti, circa quod majeſtas verſatur, varietas & differentia inducit quandam nominis diverſitatem, cùm tamen una tota majeſtas circa ſingula occupetur, quòd multò ſubtilior ſit, remotiorque à tam craſſa compoſitione, quæ realem in plures partes admittat ſectionem. Propter indiſſolubilem nexum, quo ſibi jura majeſtatis cohærent, fieri nequit, ut vel minima particula ſine totius interitu abſcindatur, quia minima etiam in totam majeſtatem reſolvitur, vel potiùs ipſa eſt majeſtas, quam nos mentali conceptu aliter atque aliter nominamus, ob virtutes ſuas, quas eminenti compendio complectitur, & in diverſa ſubjecta diffundit. Ut animi noſtri ſenſum planiorem faciamus, dicimus, eandem illam majeſtatem, quæ legibus ſcribendis operam dat, totam bellum indicere, conventus habere, jurisdictionem exercere, tributa cogere, &c. ſed propter hæc diverſa objecta vocari poteſtatem & jus vel legum ferendarum, vel belli gerendi, vel juris dicendi, & cætera. Ad modum, quo Solis radius pro objecti varietate nunc quædam liquefacit, quædam obdurat, quædam illuminat, quædam animat & vivificat, non tamen propterea Solis

 radium

Digitized by Google

radium ex tot partibus componimus. Vel ſicut anima noſtra unica & indiviſibilis, prout agit in objecta, vel ſenſitiva eſt, vel vegetativa, vel rationalis.

Tibi ſoli peccavi.] Non improbo lepidam ad præſens inſtitutum applicationem, cæterùm Davidi tunc tale quid in mentem veniſſe, qui acerbiſſimis peccatorũ ſuorum morſibus vexabatur, & in humilima cordis contritione remiſſionem à Deo implorabat, id verò dubito. Nam & Regem in populũ peccare poſſe extra controverſiam eſt, licèt ab eodem judicari nõ poſſit. Nom rejicio itaque Miltonii explicationem, *in defenſ. pro popul. Angl. c. 2.* qui ita loquitur. *Quaſi verò Rex David in mœrore & lachrymis pœnitentiam agens, ſordidatꝰ & ſqualidus in terra jacens, miſericordiam à Deo ſuppliciter petens, quicquam de jure regio cogitaverit, hæc locutus, cùm ſe vix jure mancipii dignum eſſe arbitraretur. An omnem Dei populum, fratres ſuos, usq; adeò præ ſe contempſit, ut cædibus, adulteriis, rapinis, peccare in eos non ſe poſſe cenſeret? Abſit à Rege tam ſancto tanta ſuperbia, tamq; fœda ignorantia vel ſui vel proximi. Tibi igitur ſoli peccavi, procul dubio intelligendum eſt, tibi præcipuè.*

§. 21. *Quod actum habet transeuntem.]* Dicitur actus tranſiens, cùm ex fœdere quis tenetur ad aliquid, quod habet terminum, in quo deſinat. Ut h. exempla Grotii oſtendunt.

Sequitur, ut ſummum imperium retineat.] Vid. h. Dn. Ziegl. ubi Grotium defendit contra Anth. Math.

Sed ut hæc res intelligatur.] Longè meliùs hoc

hoc dubium explicat Dn. Ziegl. ex natura inæqualis fœderis, per quod licuit quidem Romanis ſocios in ſuo territorio delinquentes punire; econtra verò ſociis animadverſio in Romanorum delicta non fuit conceſſa. Neque tamen ex hoc puniendi genere argui poteſt ſubjectio quædam, quoniam etiam extraneum, qui in aliqua Civitate delinquit, Magiſtratus ducit ad ſupplicium, in quem nullo imperio armatus eſt, ſed reus ex delicto ſuo ſortitur forum.

Ut ipſe ei, qui peccavit, ſubditus non ſit.] Veriſſima eſt hæc concluſio. Non enim præcisè requiritur imperium, ſed ſaltem excluditur ſubjectio. Cives quidem noſtros vi imperii cogimus, in peregrinos hæc poteſtas non penetrat.

Jus cognoſcendi nullum eſt.] Quia ſubditis in ſuperiorem nulla eſt animadvertendi facultas; Nam Rex univerſis civibus eſt major.

Non verò ne ſociæ civitates.] Hoc enim ad officium Magiſtratus cujusque Civitatis ſpectat. Ita cùm Ardeæ civile diſſidium inter plebem & nobilitatem ortum eſſet ob nuptias virginis eximiæ pulchritudinis, & utraque factio ſponſam ſui generis proco ambiret, non priùs ſe populus Romanus interpoſuit, quàm legati *pro veterrima ſocietate, renovatoq; fœdere, recenti auxilium propè everſæ urbi implorarent.* (*a*)

§. 22. *Certum quid penſitant.*] Hæ enim penſiones vi pacti exiguntur, nulla civili poteſtate. Civitas inferior per hasce vel potentioris injurias redimit, vel tutelam apud alium quærit

 contra

(*a*) Liv. l. 4. c. 9.

contra vicini Principis inſolentiam & ambitionem, vel etiam annua penſio à ſociis civitatib9 licèt potentiâ nō inferioribus ex fœdere datur, ut, ſi bellum ab hoſtib9 inferatur, militem imperare liceat. Ita Reges Galliæ Helvetiorum & Rhætorum Civitatibus penſionem annuam mille aureorum dependere conſueverunt, ea lege, ut iis exercitum imperare & auxiliaribus copiis ad imperii tutelam uti liceat, prætorianoſque milites ad corporis cuſtodiam conſcribere. Cæterùm quòd hîc dominus Ziegl. ejuſmodi penſiones tributa vocat, admitti nullo modo poteſt, niſi tributi vocabulum latiſſimè accipias, pro quacunque collatione. Tributorum enim exactio præſentiſſimam ſemper ſubjectionem arguit, ob dominium eminens, in quo fundatur. Intellexit hoc *D. Auguſtinus ſuper Epiſtol. ad Roman. cit. in can. omnis anima. X. de Cenſ.* ſcribens: *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit, & vos ſubditi eſſe debetis, ideo enim tributa præſtatis, quæ eſt probatio ſubjectionis.* Neque ad rem facit ratio Ziegleri, populum aliquem ob tributorum præſtationem propterea majeſtate ſua non excidere, quòd *jus tributa exigendi ad minora tantùm regalia referatur, quæ ipſam per ſe majeſtatem propriè non conſtituunt.* Jura enim majeſtatis, ut ſæpiùs diximus, tam neceſſario vinculo ſibi cohærent, ut uno poſito totam majeſtatem poni neceſſe ſit, quia omnia, quæcunque tandem ſunt, reſolvuntur & deſinunt in imperium in perſonam. Quare cuicunque tributa, propriè ſic dicta, imperare poſſum, in illius bona neceſſe eſt habeam dominium eminens: in

cujus

Digitized by Google

cujus bona habeo dominium eminens, in illius perſonam habeo imperium, quia bona ſequuntur conditionem ſui principalis. In quem habeo imperium, ille eſt meus ſubditus; itaque colligo, ſubditum eſſe, cui poſſum imperare tributa. Si dicas, etiam Dn. Zieglerum in lata ſignificatione tributa ſumpſiſſe, vix concedo; Nam ratio de regalibus minoribus illam conceptionem non videtur admittere.

§. 23. *Obligatio perſonalis.*] Hæc tamen ab illa obligatione, quæ perſonam ſubditi afficit, longè diſtat. Subditus obligatur ſimpliciter, ut ſubditus, Vaſallus ratione rei in feudum conceſſæ. Subditus ad omnia licita, Vaſallus ad ea tantùm, quæ natura & conditio feudalis exigit. *Conf. Struv. Syntagm. Feud. c. 15. theſ. 3. 4. &c.*

Sive quis ipſum jus imperandi.] Num regalia, ut Feudiſtæ loquuntur, majora, an ſummam poteſtatem independentem hîc Grotius intellexerit, dicere nequeo. Utrumque enim in feudum dari poſſe, non dubito. Dico etiam ſummam poteſtatem independentem, quoniam eſt jus quoddam incorporale, quod à Rege quodam alii in certa provincia ita conceditur, ut ipſe ſit ejus abſolutus dominus in reſpectu ad ſubditos, nec ipſi etiam domino, ut ita loquar, directo aliter quàm in morem Vaſalli ſubſit. Sub hac tamen conditione, ut fidem ſeniori exhibeat, cum ſervitiis & honore debito, juxta naturam feudorum. Ita enim hoc negotium in inæquale fœdus tranſit, & fides cum aliis acceſſoriis præſtatur Domino non ex ſuperioritate, ſed vi pacti conventi. Et de hoc magis probabile eſt, ſenſiſſe

Grotium ; Diſtat verò hæc poteſtas in Feudum data à Regalibus majoribus, quoniam harum conceſſio non eſt plena translatio & abdicatio ſummi imperii, ſed quoddam ſaltem analogum exercitium, dependens ſuo modo à Majeſtate Principis, *Conſ. Struv. Syntagm. Feud. cap. 6. theſ. 13.*

Ut ſicut privato non erat demptura.] Rex enim à Rege ditiones quasdam in Feudum accipiens in ordine ad ſuos ſubditos ſuperior eſſe non deſinit, cùm domino directo aliter obligatus non ſit, quàm ratione rei, in feudum datæ: quare nihilominus ſummum in ſubditos imperium, absque ulla ſenioris contradictione aut impedimento, exercebit. Qui verò in ſubditos independentem poteſtatem habet, eum verè Regem eſſe, quis dubitat? Exhibitio illa fidei & ſervitiorum præſtatio, cum feudali juriſdictione, non procedunt ex cogente aliquo imperio, ſed initis inter utramque partem placitis. Jurisdictio ſanè videtur aliquod negotium faceſſere, & eſſe ſubjectionis haud leve argumentum. Nam qui vocare aliquem in judicium, judicare & condemnare poteſt, ille ſanè in vocatum poteſtatem habere præſumitur. Verùm enim verò, hoc jurisdictionis exercitium cum eo, quod in ſubditos competit, toto cœlo diſtat, & ad ſimilitudinem arbitri explicandum eſt, cui non aliter quàm ex voluntate litigantium jus dicendi facultas competit. Nihil de ſummitate vel dignitate Principum decedit, ſi compromiſſo in tertium facto controverſiis ſuis finem faciant, ut quotidie fieri videmus, & ecce, cùm hoc ſcribimus, Novellæ afferunt, Hiſpanorum

rum & Galliæ Reges differentiis ſuis, quas ſuper provincias Belgicas habent, dirimendis Angliæ Sueciæque Reges arbitros elegiſſe. Ita Vaſallus Rex cenſetur per celebrationem contractus feudalis ſe caſu contingente in modum arbitri alterius ſubjeciſſe jurisdictioni & ſententiæ: à qua, quocunque tempore vult, ſine ullo infamiæ labe per refutationem Feudi invito etiam Domino liberari poteſt. At ſubditus, etiamſi omnia bona ſua vellet derelinquere, obligationi, quam ſuperiori debet, absque impetrato ejus conſenſu ſe eximere nequit, niſi velit graviſſimum inobedientiæ & defectionis crimen incurrere. Veriſſimum tamen eſt, dignitati regiæ non parùm delibare humile vaſalli nomen, & *plerosq. Principes agros latè patentes ac beneficia fructuoſiſſima deſerere, quàm ſervitutem iſtam ſervire, maluiſſe, ut ait Bodinus l. 1. de Rep. c. 9.* Qui etiam paulò pòſt refert, cùm Franciſcus Galliæ Rex ad Creatores Imperatoris Germanici reſcripſiſſet, caverent Carolum Auſtrium ad Imperium vocare, ne Imperii decus ac majeſtas ad Vaſallum Francorum veniret, hanc rem Imperatoris animum adeò vehementer pupugiſſe, ut Franciſcum pugna Papienſi captum non antè dimiſerit, quàm nexu & fiducia Francorum Flandria & Arteſia omninò liberaretur. Quem in modum ego quoque intelligo dominum Ziegl. non quòd Vaſallus nullo modo ſummi imperii capax ſit. Licèt enim dependeat ratione rei Feudalis, ſufficit tamen eum in alia ditione, quam pleno jure habet, majeſtatem obtinere. Et ſi Dominus Feudi ſive juſta ſive injuſta invaſione contra Vaſalli regnum

pre

proprium agit,abſque ulla perfidia & feudi amittendi periculo poterit armatam vim repellere armis, licèt dicendum videatur, ſi malam cauſam foveat, obſtrictum eum eſſe Domino ſeniori auxilia mittere etiam contra ſe pro quantitate feudi, & quatenus initus contractus expoſcit.

Sed interim ſummum eſſe non deſinit.] Habetur quidem ſub conditione certis caſibus aut ob certa crimina amittendi, nihilominus tamen interea habetur ſummum. Et ſi Vaſallus Rex perfidiam & alia delicta, propter quæ feudo privandus eſt, perpetraverit, domino directo eum judicandi & feudo exuendi jus eſt, vel etiam cogendi armis,ſi reſiſtere velit. Hæc tamen ſolùm procedunt, ubi par parem, vel imperans ſubditum habet Vaſallum. At verò ubi ſuperior ab inferiore feudum habet, quod fieri poſſe Feudiſtæ tradunt, obſtat natura ſubditi, quò minùs poſſit jure ſuo uti, quoniam Domino directo ut inferiori non licet Vaſallum ſuum ſuperiorem punire, aut in contumacem exequi ſententiam. Quamvis nihil obſtet, quò minùs apud eum aliæ controverſiæ Feudales decidantur, ſi Princeps ſententiam ſpontè ſequi velit.

§. 24. *Rex infans jus habet.]* Si jus habet in actu primo, habebit veram majeſtatem, & Tutores præter miniſtrorum officialiumque titulos nihil afficit,id quod tamen Grotius ſuprà negaverat, temporarium illis tribuens imperium, ſibi quodammodo hîc contrarius.

Omnia quaſi ſe mortuo.] Sic Franciſcus I. Rex Galliæ captivus Caroli V. Matri Proceribusque ſuis denunciari juſſit. *Che penſaſſero bene*

al

al benificio della corona di Francia non habendo conſideratione alcuna della perſona ſua, come ſe piu non viveſſe. Referente Guic. Hiſtor. l. 16.

CAPUT IV.

DE BELLO SUBDITORUM IN SUPERIORES.

§. I.

UT *Abrahamus.*] Dicitur Grotio privatus in oppoſitione ad Remp. Licèt enim fuerit Princeps ſuæ familiæ, non tamen fuit Princeps Civitatis; ſed ultra domeſticum imperium nihil habuit. Nulli interea ſubditus, ſed liberrimo arbitrio negotia domus tractans.

Non eſſe faciendum,] Quoniam ſubditus ultra imperium obſtrictus Principi ad obſequium non eſt; Imperium autem cùm à ſolo Deo detur, juſtum piumque eſt, & ad impia non extenditur. Quando itaque Princeps eodem abutitur, & ſubdito legi naturæ, gentium vel divino contraria imperat, illud mandatum ex imperio non proficiſcitur, & ob hunc imperii defectum civis erit ab obligatione obſequii liber. Ubi *enim deſinit poteſtas ſuperioris, ibi etiam ceſſat inferioris obſequium, ubi imperium extenditur ad inhoneſta, inhoneſtum eſt obſequium & obligatio contradictoria.* Quod ſi ipſe Deus impia & moraliter mala velle non poteſt, quantò minùs Rex hæc ex imperio præcipere, quod ſoli Deo acceptum fert, non ad actionũ malitiam, ſed tuendos cives & juſtitiam adminiſtrandam. Eſt hoc contra moralem ordinem, ut dependens poteſtas major ſit

ſit independente. Sed tamen illud benè notandum omnibus eſt, hanc obſequii negationem non includere ſimul facultatem reſiſtendi, ob majeſtatis præſentiam, quam etiam malus Rex habet, & ſubditus nullo modo invadere debet. Itaque ſi propter negatam obedientiam injuria nobis inferatur, ferenda ea eſt potiùs, quàm vi obnitendum. Quod autem de negato obſequio diximus, intelligendum, cùm Rex injuſtum quid imperat, non etiam ſi iniquum. Iniquum dico, quando præter morem & rationem inſolitis oneribus perſonas & bona ſubditorum gravat, id non ſolùm patienter perferendum, ſed & obſequiosè juſſui parendum eſt. Tam quòd ſubditus, in omnibus, quæ moraliter mala non ſunt, præſtare obſequium, quàm quòd actionem etiam palàm tyrannicam recipere teneatur, nullum enim morale malum ei imprimitur, ſed paſſione externa præcipiens afficit parentem.

Deo magis.] Princeps eſt terreſtris quidam Deus, & Numinis optimi maximi vicarius. Nunc ſicut in poteſtatibus mundanis inferior Magiſtràtus juſſum & voluntatem ſuperioris ſemper reſpicit, à quo omne imperium accepit, ita etiam Princeps ſe ad voluntatem divinam componere debet. Præcipit aliquid in provincina Præſes, contrarium Provincialibus injungit Imperator, continuò ſubditi neglecto Præſidis juſſu Principem audiunt. Simili modo Deus tam per lumen naturæ, quàm verbum revelatum hominibus voluntatis ſuæ ſanctitatem manifeſtavit, cui generaliſſimæ legi omnes tenentur obedire. Quod ſi igitur vicarius Dei contrarium injungat, rectè

ſpreto

ſpreto illius imperio ſuperiorem auſcultamus, ubi inferiori obediſſe peccatum eſt. Diverſus eſt ab hac ſententia, quam omnium proborum calculus facilè vindicat, Hobbes ex ea ratione, quaſi ſubditis non conceſſum ſit judicare de rei bonitate vel malitia, ſed hoc judicium ſoli competat Principi, ſubditis non communicandum ſine præſentiſſimo turbarum & ſeditionis periculo. Verùm diſtinctè procedendum eſt, ne vel omnem judicandi facultatem Civibus, vel nullam permittamus. Diſtinguimus igitur inter præcepta merè civilia, & naturalia, quæ ex inſito naturæ lumine nobis patefiunt. In illis quidem judicium reprobatorium ſubditis adimimus, quòd Princeps abſoluto jure imperet, nec populus, qui merè paſſivè & in vicem inſtrumenti (quo quilibet artifex ad quemcunque uſum licitum rectè utitur) ſe habet, poſſit ſuo examine juſſa ſuperioris ſufflaminare. Cœcum in his ſubditum eſſe oportet, nec finem principalis cauſæ multùm rimari, cùm plerunque moventem agentis intentionem ignoret. Hactenus tamen etiam judicabit de civilibus legibus, ut ſibi conſtare illarum ſenſus poſſit, & quomodo actiones ſuas ſecundum præſcriptam regulam debeat dirigere. Ita permiſſum eſt ſecundùm JCtorum opinionem, *ratiocinari ſuper lege ejusq; ratione, de cujus mente & ſententia non bene conſtat, vel, ſi conſtat, ad duritiem iniquitatemq; vergit.* Quò pertinet celebre legum interpretandarum argumentum, quatenus ad JCtum pertinet. Quo de conſulere poteſt, qui vult, *Hab. ad Weſ. de Legib.* At verò in naturalibus

ralibus longè liberius judicium eſt, quia omninò fruſtra eſſent illæ innata principia apprehendendi potentiæ, ſi de illis judicare nullo modo liceret. Facultas enim aliqua naturalis, quæ toto ſuo genere nunquam in actum deducitur, nulla eſt & umbratilis. Ariſtoteles ſanè ex connatis juſti injuſtique notitiis ad ſocietatem naturalem concludit. Ego vix tam remoto termino inferam, ex notitiis univerſalibus reſultare judicium aliquod practicum de objecti bonitate vel malitia. Ne illæ de objectis neceſſariis cognoſcendi potentiæ inutiles & fruſtraneæ ſint, in actualem determinationem deduci debent, & judicium aliquod homini concedendum eſt ad explorandam rerum moralium qualitatem, ad quod difficili & intricata diſputatione haud opus eſt, ſed ex conſcientiæ ductu atque motione facilè de actionis rectitudine vel declinatione cognoſcimus, evidentia enim princeps juris naturalis requiſitum eſt. Denique tantum abeſt, ut homini in naturalibus nullum judicium conceſſum ſit, quin potiùs Ethici tradant, dubitantem de actionis cujusdam qualitate, ſi ſine ulteriori indagatione in aliquam partem inclinet, quam rectam eſſe nondum ſibi ſatis perſuaſerit, peccare, etiamſi bonam elegerit, quoniam debuiſſet majorem diligentiam rei explorandæ adhibere, & hoc ipſo eum prodere, quam parùm ſollicitus ſit, rectè agat, an ſecus.

Ea toleranda eſt potiùs] Ita ſentiunt omnes illi, quorum præcordiis vera Philoſophia religioſum regiæ majeſtatis amorem implantavit. Superiori ſeculo valde diſputatum hac de re

re fuit, tam in patria noſtra, quàm imprimis Gallia. Præcipuam navavere malitiæ operam Brutus, Buchananus & Bucherius. Quos Gulielmus Barclajus in elegantiſſimo contra Monarchomachos libello profligavit. Grotius etiam hic non incurioſus eſt, ſed pleraſque difficultates explicat, quas nunc videbimus.

§. 2. *Quatenus ad finem illum.]* Si firmiora utique & certiora ex ſacris literis non haberemus fundamenta, Regum capita in tuto ſatis nunquam eſſent. Juſtitiæ fruendæ causâ homines in Remp. conceſſiſſe, à Cicerone dictum eſt. Quoties itaque Rex injuſtus & crudelis Remp. adminiſtrat, propter ceſſationem hujus finis daretur populo poteſtas ſe vindicandi à Regum injuriis, quia juſtitiæ & æquitatis æqualis diſtributio, non ſævitia & rapina finis cujusque Reip. habetur.

§. 3. *Nec de jure vero.]* Accedimus h. Dn. Zieglero, & de vero jure regio, quod nullam intrinſecam malitiam habet, intelligimus. Non opus eſt cum Salmaſio (*a*) dicere. *Summum jus eſſe ſummam injuriam, id in Regibus maximè locum habere, qui cùm ſummo jure utuntur, ea faciunt, in quibus Samuel dicit jus Regis eſſe poſitum.* Indicaverat ibidem Samuel populo Regem petenti ampliſſimam regnaturi poteſtatem, poteſtas autem nulla vitioſa eſt aut tyrannica, quia omnis eſt à Deo. Vocabulum ſanè Hebraicum משפט, quod 1. Sam. 8. extat, utut varias habeat in Sacra Scriptura ſignificationes, nunquam pro tyrannica licentia & crudeli uſurpatione, ſed ſemper pro vero legitimoque jure uſurpatur,

R

(*a*) Defenſ. Reg. c. 2.

patur, quod quis habet in re aliqua. Sic dicitur: *Deut. 18.* jus ſacerdotum, & *Deut. 21.* jus primogenituræ. Ubi ſemper jus capitur pro vero jure non licentioſa uſurpatione. *Vid. Förſtner. in Diction. Hebr. in d. vocab.* משפט. Inſuper credibile non ſit, Deum evulgato diplomate licentiam viamque Regibus ad injurias & iniquitates aperire voluiſſe, neque etiam Iſraelitæ Tyrannum, ſed Regem petierant, quem Deus daturum recepit. Quoniam igitur ad propoſitum jus regium nihil excepere, concluditur, illos tunc temporis legitimam poteſtatem non crudelem uſurpationem agnoviſſe. Quin & plerique actus, qui ibidem continentur, nihil iniquitatis in ſe habent. Illud autem offendere neminem debet, quòd Rex dicitur ſubditorum filios ad ſuum ſervitium ſumpturus. Quis enim ægrè ferat ad ſplendidum aliquod officium Reip. quale hîc intelligendum eſt, vel ſe vel progeniem ſuam pro perſonarum captu promotum iri. Neque etiam ablationes vinearum & agrorum injuriam continent, cùm ubique neceſſitas & bonum commune præſupponenda ſint, ſecundùm ea, quæ de uſu dominii eminentis alibi diximus. Illud quoque rigidiorem ſonum quàm ſenſum habet, quod ſequitur, populum univerſum futurum eſſe Regum ſervos, neque enim præter ſubjectionem in ordine ad ſuperiorem quicquam aliud importat, qua ratione quilibet ſubditi Regis ſervi ſunt, etiam in limitato regno. In hoc tertio ſaltem conveniunt, quòd ſicut ſervi dominis obſequium, ita & Regibus ſubditi debeant, ſicut ſervi dominis, ita ſubditi Principibus etiam injurioſis & crudelibus reſiſtere nequeant,

ant, non tamen ſemper ut ſervi habentur, ſed plerunque ut ingenui, ut cives, ut filii. Si quis interdum poteſtatis abuſus eſt, ampliſſimo in univerſum uſui nihil derogat. Uno verbo, ſervi ſunt reſpectu libertatis civilis, liberi in ordine ad ſervitutem perſonalem. Obſervavi inſuper ego, in Sacra Scriptura ſervos Regis & ſervos ſimpliciter ſibi contradiſtingui. Ita enim *1. Reg. 9, 21. & 22.* dicitur, quòd Salomo omnes populos, qui non erant ex tribubus Iſraeliticis, & quos populus Judaicus in occupatione Palæſtinæ non extirpaverat, ſibi tributarios & ſervos fecerit. Ex populo vero Iſraelitico neminem fecerit ſervum, ſed milites, ſed ſervos ſuos, i. e. Regis, ſed Principes, ſed equites. Idem dicitur *2. Chron. 8, 9.* Ex his conſtat, ſervos *1. Sam. 8.* eſſe nihil aliud quàm milites, officiales, Principes, & ſervos Regis. Quis nunc eſt, qui ſub hac conditione ſervus eſſe nolit? Nemo ſanè. Extra rationem itaque eſt Miltonii (*a*) explicatio, *fuiſſe quidem ſervos, non jure tamen regio, ſed Regum fortaſſe plurimorum uſurpatione, & injuſtitia. Addit. Si Regi legibus ſoluto, quicquid libet, licuerit, profectò Regem longè plus quàm dominum futurum, populum infra omnium ſervorum infimos plus quàm infimum.* Cedo, quæſo, mi Miltoni, argumentum, quo tam audax poſtulatum fulciatur. *Servus enim*, inquit, *vel alienigena legem Dei vindicem injurioſum in Dominum habebat, populus univerſus, libera nimirum gens, vindicem in terris neminem, nullam legem habebit, quò laſus afflictus & ſpoliatus confugiat.* Sed hæc inſignis confuſio

(*a*) Defenſ. pro popul. Angl. c. 2.

fuſio eſt propoſitæ ſequelæ. Primò enim ſicut loquimur de populo ſub Rege vivente, qui nullius imperium agnoſcit, ita etiam debuiſſet Miltonius ſupponere de domino in nulla Rep. vivente, qui alium in terris ſuperiorem vindicem non habet. Jam cùm ipſi ſermo ſit de eo, qui majorem poteſtatem agnoſcit, mirum non eſt, ſi plenario imperio non poſſit uti, quod majeſtas certo modo limitavit. Deinde quis ſibi perſuaderi patietur, cùm & Dominus & ſervus poteſtatem regiam venerentur, ſub injuſto Principe melioris conditionis ſervum futurum, quàm dominum, quos Princeps utroſque haud dubia ſævitia premet? Tandem generaliter verum non eſt, populum nullum omninò injuriarum vindicem habiturum. Deus enim, cui non placet hominum iniquitas, ſuo tempore afflictam gentem, ejus auxilium attrita mentis humilitate expectantem, denique liberaturus eſt, vel mores Regum corrigendo, vel ipſum è medio tollendo. Poſt hæc ita à me ſcripta animadverti Dn. Limneum (*a*) multis rationibus contra me ſtare, quæ tamen mihi hucusque tanti viſæ non ſunt, ut meam ſententiam mutare neceſſe ſit. Videamus igitur, quid contra jus regium, quod nos 1. *Samuel.* 8. propoſitum dicimus, Limneus diſputet. Ac principio quidem *confitenter* aſſerit, *jus hoc, quo uſurum Regem Propheta prædixit, nec à Deo Regi Iſraelis datum, neque approbatum fuiſſe, ſed Samuelem Dei voce uſum, ut populum a petitione Regis revocaret.* Concedo ampliſſimum hoc regium jus Samuelem juſſum à Deo proponere Judæis,

(*a*) In Proleg. ad Capitul. ſect. 2. n. 2. & mult. ſeq.

Judæis, ut eos, ſi poſſet, revocaret à propoſito conſtituendi ſuper ſe Regem, quia tam abſoluta poteſtas contumaciſſimo aliàs populo & omnis adſtrictioris imperii impatienti fortè non omninò ſit futura ad palatum: quid verò exinde ſequitur? Ergo ne quidem, etſi in ſententia de Rege habendo perſtiterit, jus Regis à Deo Iſraelitis datum aut approbatum eſſe? Neutiquam verò, ſed contrarium potiùs. Approbavit enim illud Deus verbis ſatis expreſſis *d. c. 8, 7. & 9.* ad Samuelem loquendo: *Obſequere voci populi in omnibus, quæ tibi dixerunt, at priùs annunciato ipſis jus regis, qui regnaturus eſt ſuper eos.* Quibus verbis haud obſcura eventualis approbatio, ſi populus in voluntate perſtiterit, continetur. Inſuper notandum bene illud eſt, Deum non mandaſſe Samueli, ut Iſraelitis declararet aut prædiceret injurias & injuſtam poteſtatis uſurpationem, ſed JUS, i. e. legitimam regis poteſtatem. quam & populus Judaïcus ſilentio ſuo haud dubiè agnovit; *Si juris regii, à Deo confirmati* replicat Limneus, *& non potiùs licentiæ prohibitæ fuiſſet, ſubditis agros, vineas & oleta auferre, Achab Rex Nabothi vineam jure ad ſe trahere potuiſſet, nec permutatione, emptione & violentia ulla opus fuiſſet.* Reſpondeo, quæ de agrorum, vinearum & oletorum ablatione conceſſa Regibus jure ſuo enunciavit Samuel, adeò crudè non intelligenda ſunt, ut quamcunque licentiam pro lubitu rapiendi bona ſubditorum inferant, ſed civiles rationes & neceſſitatem Imperantis ac Reip. ſupponunt; Nemini Politicorum iniquum viſum eſt, ſi Princeps ad muniendam contra ho-

ſtiles incurſiones Civitatem privatis vel ædificia vel agros aut oleta auferat, ſi totius Provinciæ frumenta, ne hoſtibus in alimenta cedant, ingenti miſeræ plebis gemitu exurat. Imò ne quidem ad compenſationem ſtrictè ſic dictam plerique Principem rectè alligant. Quid obſtat igitur, quò minùs ad hos & ſimiles caſus neceſſitatis, ea, quæ de ablatione familiaris rei hîc dicuntur, reſtringamus? aut quid iniquitatis hi actus ita intellecti habent? Ex quo ſimul etiam in fumum abit, quæ de vinea Nabothi Limneus objicit; neque enim Rex Achab neceſſitate aliqua publica impulſus, ſed ſuis pravis cupiditatibus obſecundans civium bona & facultates ad ſe trahendo divinam indignationem incurrit. Dignum eſt hoc exemplum, ut paulò penitiùs enucleetur, quia multa in eo ſingularia ſunt, quæ Achabi Regis actionem vitioſam reddidere. Si generaliter factum Nabothi inſpicimus, non attendendo ad circumſtantias ſingulares, quæque Judaicæ Reip. ſoli propriæ erant, non adeò iniquum Regis poſtulatum deprehendo. Quæ enim injuria eſt, aut qua ratione ſubditus de Regis ſui iniquitate conqueri poteſt, ſi is poſſeſſionem quandam privatæ rei, quæ palatio & regiis facultatibus uſui imprimis eſſe apparet, permutatione aut emptione ſibi comparare voluerit? Profectò enim vir bonus & amans Reip. civis ſibi gloriæ ducet, ſi in petitione Principi gratificari, ejusque gratiam tanto ſtudio occupare ſibi liceat. Certè nihil omninò novi eſt, ad ampliandas Principum habitationes privatis ædificia refuſo pretio vel invitis ablata eſſe; In eo peccaviſſe Achabum arbitror, quòd

quòd Uxoris Reginæ blanditiis peſſimoque conſilio occupatus per injuſtam Nabothi cædem acquiſivit, quod leniori modo habere optimè potuiſſet. Poſtquam Nabothus negavit, ſe in Regis gratiam poſſeſſione avita ceſſurum, inauſpicata de interficiendo ſubdito conſilia iniit, & peccatum fuit in vineæ ablatione per cædem innocentis, non in ablatione ſimpliciter. Neque enim Nabothus per repulſam, quam Regi dedit, mortem commeritus eſt. Atque quidem hæc ita ſe habent, ſi factum in nudis terminis nullo ad ſingulares circumſtantias reſpectu habito contemplamur. Quod ſi verò naturam Reip. Judaicæ attentiùs inſpicimus, apparebit nobis Nabothum juſtas negandi cauſas habuiſſe, quas in alia Rep. civis non habuiſſet. Supervacaneum eſt monere, ſpecialiſſimam Reip. formam & inſtituta nemini ferè niſi Iſraelitico populo communia non pati applicationem in civili prudentia, ac propterea neque actiones utrobique easdem eſſe poſſe, ob diverſitatem regulæ, ad quam judicantur. Ex Sacræ Scripturæ lectione quotidiana conſtat, elegiſſe ſibi Deum hunc populum ex omnibus gentibus, cum quo usque ad familiare colloquium deſcenderet, formando civitatem & leges peculiares promulgando, quas in alia Rep. vix invenire eſt. Ex quibus plurimæ venturum Meſſiam præfigurabant, aliæ verò etiam de fortunæ rebus & bonis temporalibus ſingulariter cavebant, inter quas non minima lex illa eſt, quæ vetat diviſione aſſignatam certæ tribui terram in aliam tribum transferre. Ita enim ſe habent ipſiſſima legis verba. *Levit. 25, 23. Terra autem ne*

 vendi-

venditor lege mancipii. Mea enim eſt ea terra; nam peregrini & inquilini vos eſtis apud me. Et Numer. 31, 7. Non avertetur poſſeſſio in filiis Iſraelis à tribu ad tribum. Quum filii Iſraelis adhærebunt quisque poſſeſſioni tribus paternæ ſuæ. Et Deuteron. 19, 14. Non moveto terminum proximi tui, quem determinaverint priſci &c. Qua legis prohibitione ſine dubio etiam ſe Nabothus contra Achabum tutatus eſt, & haud obſcurè textus ſacer indicat, quando ad familiarem Achabi petitionem ita reſpondet, *1. Reg. 21, 3. Hoc ne Dominus ſiverit, ut avitam hæreditatem alibi transtulerim.* Non eſt, quòd quisquam dicat, hæc jura utpote civilia in Regibus Judaicis poſtea ceſſaviſſe, & in probationem jus regium alleget, quod ablationem vinearum permittit: Hoc enim intelligendum eſt in genere de jure regio, quatenus nullis limitibus eſt circumſcriptum. Jam verò ſatis conſtat, Deum voluiſſe legibus ſuis, quas ſuo populo promulgavit, omnes omninò teneri, & ita etiam ipſos Reges, quos admodùm limitatam poteſtatem habuiſſe certum eſt. Sit itaque Rex in alia Rep. ſolutus civilibus legibus, quas humanæ poteſtates ſuis ſubditis præſcripſere, in Judaica Rep. ſecus erit, ubi ſummus Deus immediatus legislator fuit, qui ſuis legibus non minùs futuros Reges quàm alium populum potuit obligare, & hoc voluiſſe exinde conſtat, quia nullibi leges iſtas abrogatas legimus, ſed potiùs pios Reges ſemper ad tenorem earundem vixiſſe. Quicquid itaque ſummum Numen de jure regio in univerſum per Samuelem pronunciavit, id in Regibus Judaicis

daicis etiam obtinere ſtatuimus, quantum ei ſpecialiori jure derogatum non eſt. Quamplurima autem limitata eſſe nemo negabit, qui modò aliqualem Bibliis legendis operam impendit. Imò eximiam limitationem nobis exhibet locus *Deuter. 17, 18. Sed erit, cùm inſidebit ſolio regni ſui, ut deſcribat ſibi exemplum hujus legis in libro, ex eo, qui erit in conſpectu ſacerdotum Leviticorum. Eritq́ penes eum & leget in eo, omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Jehovam Deum ſuum, & obſervare omnia verba hujus legis & ſtatuta iſta, faciendo ea.* Hîc videmus, Regum Judaicorum poteſtatem non liberam, ſed anterioribus legibus divinis expreſsè alligatam eſſe, quas ipſi Reges vi poteſtatis nomotheticæ non poterant abrogare, ſed eisdem obedire atque ſubeſſe tenebantur, utpote latas à majore poteſtate, & cui omnes Principes, quicquid imperii habent, acceptum ferre debent. Et hæc quidem de ablatione vineæ Nabothi. Pergit nunc Limneus, *nec Samuelem hoc jus Regi præſcripſiſſe, nec populum in idem conſenſiſſe.* Prius probat, *quoniam de Samuele legimus, 1. Sam. 10, 25. eum omnia jura regni dixiſſe populo, eaq́ in ſcripta redegiſſe, & ante Dominum Deum poſuiſſe.* Hinc infert, *illum longè aberrare, qui hæc eadem cum illis, de quibus c. 8. locutus fuerat, eſſe arbitratur. Credere enim ſe, Prophetam verum jus Regi competens hac ſcriptura exhibuiſſe, non autem licentiam illam irregularem. Unde etiam Rabbinos annotare, ſubſequentes Reges hunc librum, quem Samuel de jure Regis ſcripſerat, ſummo ſtudio oppreſſiſſe.* Reponimus. Commenta

hæc Rabbinorum ſicut omni hiſtorica fide deſtituuntur, ita tam facilè, quàm dicuntur, negantur. Veriſimile inſuper non eſt, piiſſimos quosdam Reges, qui in timore Domini per omnem vitam ambulabant, ſuppreſſum illum librum de jure regio omni ſtudio noluiſſe è latebris extrahere, ex quo, quid veræ regiæ poteſtatis ſit, & qua ratione imperare populo conveniat, tam facilè diſcere potuiſſent. Ut verò dicam, quid ſentio de jure regio, quod Samuel dicitur redegiſſe in ſcriptum, arbitror ego omninò fuiſſe jus illud, quod c. 8. populo annunciaverat, ad illud enim ſe quodammodo textus c. 10. referre videtur. Adjunxiſſe verò deinde etiam loca & exceptiones, quibus limitationes & reſtrictiones, quæ ſpecialiter Reges Iſraeliticos attinebant, comprehenſæ erant, de quibus jam diximus. Equidem de iſta ſubjunctione reſtrictiva magis probabiliter quàm certi quid aſſerere poſſum, illud tamen mihi indubitatum eſt, comprehendiſſe Samuelem ſcripto jus Regium, quod *1. Sam. 8.* propoſitum eſt. Utitur enim Samuel & eodem vocabulo משפט, quod capite etiam 8. invenitur, & de quo jam diximus. Poſterius, i. e. populum in jus non conſenſiſſe, probat Limn. *quia fuit liber populus, quem ſervilem adeò conſenſum non præbuiſſe veriſimile ſit, neque etiam Deum voluiſſe populum ſuum in tam gravem ſervitutem detrudere.* Verùm enim verò, quid conjecturis opus, ſi de præſtito conſenſu certiſſimè conſtat. Legatur modò c. 8. Samuelis, & de conſenſu nemo ampliùs dubitabit. Recitavit ibidem populo Samuel jus Regis, ad dimovendum eum à

volun-

voluntate, quam de Rege habendo conceperat. Sed ideo tamen à propoſito non potuit dehortari. Quin potiùs uno omnes ore clamarent, velle ſe omnino, ut Rex ſuper eos ſit. An igitur hi conſenſum non adhibent, qui propoſito juri ſtatim conſenſum ſubjiciunt. Liber erat populus, ſed ſervitutem ipſe voluit, neque tamen illam perſonalem & vilem ſervivit, ſed civilem, & non aliam, quam more aliarum gentium. Sicut nos hodiè ſervi non vocamur, qui ſub Imperatore aut Regibus vivimus. Facit ad leniendum illum ſervitutis ſtatum, quòd Deus Regum potentiam in multis contraxerit, ſicut vidimus: quamobrem impertinenter *Joh. cap. 8.* allegatur, Poteſt enim aliquis eſſe liber populus, & tamen vivere ſub Regibus; Nam quod dicitur *c. 8. Samuelis*, populum fore Regum ſervos, jam explicavimus. Ad textum verò *Deuteron. 17.* paulò antè reſpondimus, illam ſc. eſſe limitationem juris regii in genere, quatenus Reges Judaicos ſpectat. Ad text. *1. Sam. 14, 45.* dico, interceſſionem illam populi Judaici fuiſſe pro Jonathane, non autem egiſſe pro imperio. Fœdus, quod David Rex ante unctionem cum populo feciſſe dicitur *2. Sam. 5, 3.* nihil derogat vel juri regio, vel populo poteſtatis confert, ſed quantum Rex ſubditis promiſerat, ad ejus tenebatur impletionem vi pacti ſui. Tandem ait Limn. *hoc jus fortaſſe in pœnam populi Judaici Regibus conceſſum ad alios non pertinere, quos forenſes Judæorum leges non attingunt, quiq; aliena noxa in conſortium pœna trahi non debent.* Ad quam objectionem ſeq. animadverſione Limneo reſpondemus, nunc ſaltem

Digitized by Google

ſaltem verbo indicamus, recitaſſe Samuelem jus regium, non Regis Iſraelitici in ſpecie. Quod vel ex eo ſatis apparet, quia in hoc jure continentur quædam, quæ Regibus Judaicis non licebat facere, quæ ſine dubio omitti debuiſſent, ſi de ſolo Regum Iſraelitarum reſtricto jure, & non omnium in genere ſermo fuiſſet.

Dei opem imploraturum.] Rurſus hîc vulpinas ſuo more inſidias ſtruit Miltonius per illegitimam illationem. *Si clamare*, inquit, *ad Deum contra Regem populo licebat, licebat procul dubio omnem etiam aliam inire rationem honeſtam ſeſe à Tyrannide expediendi. Quis enim quovis malo cùm premitur, ſic ad Deum clamat, ut cætera omnia, quæ officii ſunt ſui, negligat, ad otioſas tantùm preces devolutus.* Verba, ut ſonant, intellecta, nihil incommodi habent, ſed Miltonianus ſenſus tam impius eſt, quàm ipſe. Licèt proculdubio populo omnem inire *honeſtam* rationem à tyrannide ſe expediendi; Verùm ea non eſt ſeditio mali moris, & abominandum Regis ſui capitale ſupplicium, ſed patientia & ſpes indubitata de vindicta divina. Ultra preces cætera omnia ſubditum, quæ *officii ſui* ſunt, negligere non decet: ſed hoc conſiſtit non in rebellium deteſtando furore & Sacratiſſimi ſanguinis effuſione, verùm in obſequii, etiam impio, etiam duro domino exhibendi gloria, quo Deus populi ſui miſertus eum ex calamitoſâ ſervitute liberet. Illud quoque multò inſolentius, quòd Miltonius putat, jus regium, quod *1. Sam. 8.* recitatur, ad alios Principes non pertinere, ſed in pœnam populi Judaici Regibus Hebræis conceſſum

fuiſſe.

fuiſſe. *Quid hoc*, ait, *ad jus noſtrum, qui regem nec invito Deo unquam petivimus, nec ipſo dante accepimus.* Quem etiam Dn. Limn. ſecutus eſt, ut paulò antè dictum eſt. Verùm nova hæc admodùm & adoleſcens eſt interpretatio. Omnium enim tam Politicorum, quàm Theologorum conſenſu illic jus regium in genere tradi ſtatuitur; & Iſraelitæ petivere Regem more aliarum gentium, quas certiores Deus fecit, quàm pleno & periculoſo imperio illæ uterentur, quæ certè etiam nec invito nec dante Deo Reges accepere. Ut nunc omittam, ſi ſolius Regis Judaici jus à Samuele propoſitum fuiſſet, debuiſſe ipſum poteſtatem multò limitatiorem denunciare: nam eorum imperium multis modis reſtrictum fuiſſe, omnes ſciunt.

§. 4. *Dare Cæſari.*] Genuinum hujus loci ſenſum iterum corrumpit Miltonius, quaſi præter illum denarium nihil ulteriùs Cæſari debeatur, ſed cætera omnia populi ſint. Verùm Chriſtus Salvator arrepta, quod ſæpiùs fecit, ex hac re occaſione, Phariſæos & in univerſum omnes homines ſui erga ſummas poteſtates officii admonere voluit. Concedamus quoque Miltonio, *quæ populi ſunt, populo reddenda eſſe.* Quid inde conficiet? Populum idcirco ob inane libertatis nomen legitimum imperium, quod per tot ſecula uſus patrius comprobaverat, exuere poſſe, & inaudita audacia juſtiſſimi Regis caput ad ferale pegma condemnare? Neutiquam. Hanc enim profectò ſequelam, ex quibus terminis colligere liceat, libenter ignoro. Denique intolerandum prorſus eſt, impurum hoc os, omnes eos,

qui

Digitized by Google

qui ſub regio imperio vivunt, *turpiſſimos & humana origine indigniſſimos* judicare, ob hanc rationem, quòd ad Dei imaginem creati ſimus. Primò eadem illatione ſervilem conditionem ex toto orbe proſcripſerim. Non enim exiſtimaverim, ſingularem quandam divinæ imaginis qualitatẽ Anglos in primordiis orbis conditi præ aliis accepiſſe, ob quam impium & deteſtandum ſit, illos ſervos fieri. Deinde etiam qua libertate miſer populus in Anglia ſub Protectoratu ſceleſtiſſimi parricidæ Cronvvellii vixerit, obſcurum nemini eſt, qui modò triſtiſſimam vicennalis hujus belli hiſtoriam vel modicè legerit, quod vel ſolum ſatis nobis exempli eſt, non alios libertati magis inſidiari, quàm qui eam turbulento Reip. ſtatu defendere contra bonos moros ſuſcipiunt.

Qui obſiſtit poteſtati.] Miltonius *c. 4.* in h. l. poteſtates intelligit non Reges, ſed leges & Senatum. Nam cùm paulò antè verba Apoſtoli præcedentia, *omnis anima poteſtatibus ſuper eminentibus ſubjecta eſto*, ita explicaſſet, *qua tamen iſta ſunt, non ſtatuit. Non enim jura atq; inſtituta omnium nationum abolere, unius libidini permittere in animo erat; Certè optimus quiſq; imperator authoritatem legum & Senatus, authoritate ſua longè ſuperiorem eſſe ſemper agnovit. Idem apud omnes nationes jus ſemper ſanctiſſimum fuit.* Id quod authoritate ſcriptorum illuſtrat, nunc ad hunc locum ſic commentatur. *Adſtringit etiam Reges præceptum hoc, qui legibus & Senatui obſiſtunt. At verò qui poteſtatis vitioſæ aut poteſtatis non vitioſæ cor-*

ruptori

ruptori & everſori obſiſtit, an is Dei ordinationi obſiſtit? ſanus credo non dixeris. Jurare Jovem lapidem vellem, Miltonium hæc contra propriam conſcientiam ſcripſiſſe; Non enim credibile eſt, Doctiſſimum virum, quamvis egregium veteratorem, turpiſſimum in hac materia ignorantiæ fratrem egiſſe. Probabilius videtur, cùm omnia ſolerti ingenio conquiſiverit, quibus clariſſimum Pauli teſtimonium evitare poſſet, nihil ſpecioſius hoc ipſo reperiſſe. Quis, ſodes, in civili ſapientia adeò hoſpes eſt, quin neſciat leges nihil aliud, quàm juſſum majeſtatis eſſe? jam verò jubentem juſſibus ſuis ſubordinare, id verò eſt omnem invertere ordinem. Quæſtio nobis eſt de Monarchia; In hac forma legum ferendarum poteſtatem ſoli Principi competere dupondiones etiam noverunt. Quomodo itaque leges, quæ pro arbitrio Regis finguntur, ſuperiores Rege ſunt? Et licèt interdum alicubi modus habendi imperium ſit limitatus, poteſtas tamen ſumma verè apud Regem eſt, qui proceres in conſilium de lege ferenda vocat, hanc verò ſua authoritate fert, ut ne tali caſu lex ſuperior eſſe poſſit. Si intelligit leges, ut vocant, fundamentales, conditiones illæ ſunt & pacta, quæ Regem populo, & hunc illi viciſſim obligant: de quarum virtute & effectu ſatis c. 3. dictum eſt, quæ Regibus Superiores dici nulla ratione poſſunt, multò minùs populo quicquam juris conferunt ad Regem cogendum, ſed præter perjurium, cujus transgreſſorem arguunt, nihil virtutis habent. Simili modo Monarcha etiam dicitur, qui ſolus omnia in Rep. poteſt, omnibus civibus major. Quomodo

itaque

Digitized by Google

itaque Senatus ſuperior erit, cùm Rex debeat eſſe ſupremus? Ulteriùs, ſi neque leges neque Senatus quicquam de ſuperioritate participant, conjunctim quoque nihil conferent. Agnoviſſe optimum quemque Imperatorem legum & Senatus authoritatem ſua longè ſuperiorem, veteratoriè dicitur, quod ſenſu Miltoniano nunquam admiſerim. Inveniuntur equidem in jurisprudentia Romana reſcripta Imperatorum, quibus profitentur ſe ſecundùm leges vivere. Verùm hæc eſt benevola quædam Principis modeſtia, nulla obligatio coactiva. Ut ſubditi ſpem de leni & æquiſſimo regimine quàm optimam conciperent, & ſe ipſos moribus regiis conformarent, edicunt Imperatores ſe meliori conditione non futuros, ſed uſuros etiam illis legibus, quas ſubditis dare juſtum cenſuere. Æquiſſima ſiquidem illa eſt conditio, ut, quod in alterum æquum eſſe putes, id in te ipſum ſtatuas. Et ſanè magna fuit apud bonos Principes Senatus authoritas, illam tamen ſupra ſe vix unum aut alterum agnoviſſe leges. In conſiliorum & Reip. adminiſtrandæ conſortium adſcivere, omnia tamen civilia negotia, quæ quidem non magis ſpecie vana, quàm vero majeſtatis ſplendore eminebant, auſpicio Principis expedita fuiſſe nemo ignorat. Quibus ita ſe habentibus, concidit illa aſſertio, dictum Apoſtoli etiam Reges aſtringere, qui legibus & Senatui obſiſtunt. Loquitur enim de omni anima, quæ ſubjecta eſt poteſtatibus ſupereminentibus. In principatu verò illam poteſtatem ſupereminentem apud Regem eſſe, cui majeſtas adhæret, in confeſſo eſt. Quare Sena-

tus

ſus illis animabus annumerabitur, qui ſubordinantur, & per conſequens Rege inferiores ſunt. Leges verò Regibus non dominari adeò clarum exiſtimo, ut multis id argumentis oſtendere eſſet Soli venari lumen. Quare Reges dictoApoſtoli non comprehenduntur, utpote qui non ſubordinantur, ſed ipſi ſunt, quibus omnis anima ſubeſt. Nunc verò Miltonius rem propiùs tangere videtur. *Qui vitioſæ poteſtati obſiſtit*, inquit, *ille Dei ordinationi non reſiſtit, quoniam hic de legitima poteſtate ſermo eſt, & Pauli dictum ad eos, qui Tyrannis obſiſtunt, non pertinet.* Primùm, ſi defenſor hic Anglicus Apoſtoli præceptum diligentiùs inſpexiſſet, craſſum illum errorem erraſſet nunquam, ut poteſtatem aliquam vitioſam ſtatueret. Generalis extat locutio, *omnem poteſtatem eſſe à Deo.* Si igitur omnis poteſtas à Deo eſt, aut nulla erit vitioſa, aut vitioſum aliquid à Deo erit. Utcunque impia perſona in ſolio ſedeat, imperium inde nullam labem contrahit, ſed officium à vitio diſtinguendum venit, & appoſitè pro nobis facit citatus à Miltonio Chryſoſtomus, qui non Principem quemlibet à Deo, ſed quamlibet poteſtatem eſſe aſſerit. Sed fortaſſè & Miltonius perſonam potiùs quàm poteſtatem indigitavit, quoniam in continenti ſubjicit, qui poteſtatis non vitioſæ corruptori & everſori obſiſtit, eum Dei ordinationi non obſiſtere neminem ſanum negaturum. Verùm ipſe potiùs ſanus non eſt, qui, qualis ſit illa divina ordinatio vel non perſpexit, vel perſpicere noluit. Hæc autem conſiſtit in eo, ut parentes obediamus ſuperioribus non tantùm,

cùm juſtè pièque regnant, ſed & quando arroganter atque per injurias: haud dubio Petri (*a*) aſſenſu, qui moroſis quoque & aſperis dominis parendum præcipit, idque gloriæ nobis ceſſurum, non ſi ex merito noſtro, ſed nulla culpa plagas verberaque perferamus. Quamobrem Tyrannus & inquus Rex cùm propter vitia moralia Rex eſſe non deſinat, ſed divinitus datam poteſtatem retineat, in qua illa Dei ordinatio conſiſtit, quis non videt, ſubditum injuſtæ dominationi obnitentem obniti quoquè divinæ ordinationi, utpote quæ extra ſuum ſubjectum concipi non poteſt. Non enim civibus datum eſt, ut ſtatum Reip. corruptum corrigant, ſed vitia Imperantium tanquam ſterilitates temporum & alia incommoda patienter tolerent, donec Deus, cui ſoli in Reges judicium, feliciori aura regnum refocillaturus eſt. Perpetuò Miltoniana decipula in eo latet, quòd imperitioribus perſuaderi conabitur Tyrannum legitimam poteſtatem non habere, ſed vitioſam. *Et propterea neq; tali vel poteſtati vel Magiſtratui ſubjectionem deberi, aut præcipi: non enim poteſtati, non Magiſtratui obſiſti, ſed prædoni, ſed Tyranno, ſed hoſti, qui alio reſpectu Magiſtratus dici nequeat, quàm quo diabolus, qui etiam poteſtatem habet, & ad pœnam noſtram à Deo ordinatur. Ideoque cùm hic Palus legitimam poteſtatem definiverit, tyrannum nunquam incluſiſſe, cùm unius rei non poſſit eſſe una definitio.* Specioſa hæc ſunt, & facilè in animos vulgi penetrant, niſi ad ſeverius examen revocentur. Satis ſuperq; aliquoties & diximus, & probavimus,

(*a*) 1. Epiſt. 2, 18.

Digitized by Google

vimus, nullam poteſtatem vitioſam eſſe, quia vitium à Deo eſſe non poteſt. Omnis autem poteſtas à Deo ſit. Tyrannus, qui ea abutitur ad libidiné & ſubditorũ cruciatus, poteſtatem, quam habet, non polluit, ſed vitium adjungit è ſuo, ſicut impurus Epiſcopus divinam vocationem flagitioſis vitæ morumque actibus non contaminat. Eſt igitur unius rei non niſi una definitio; Et Paulus hîc prædicat de poteſtate, quòd huic ſubjecti eſſe debeamus: quæ quoniam & in Tyranno reperitur, Tyranno etiam parendum eſſe ex mente Apoſtoli concludimus. Et malitioſè ac æquivocè more ſuo Miltonius poteſtatem Diaboli confert cum poteſtate Tyranni. Poteſtas diaboli, quæ à Deo ipſi conceditur in hominum pœnam, ultra permiſſionem nihil ponit. Quippe ille infenſiſſimus humani generis hoſtis quavis hora & momento, ſi poſſet, univerſos nos perderet; ſed benigniſſima omnipotentis Dei manu impeditur, ut absque ſpeciali conceſſione nihil nobis mali facere valeat. Ubi autem divinum tutelare numen à nobis ſuâ gratiâ recedit, jam molitionibus leonis patemus, qui quotidiè, quos devoret, quærit. Poteſtas autem, quam Tyrannus à Deo adeptus eſt, non ponit conceſſionem malefaciendi hominibus, ſed facultatem regendi cives ſecundùm jus & æquum: non datur ad pœnam & ſubditorum miſerias, ſed ad eorum ſalutem & tranquillitatem. Qua ſi ſecus utatur, egreditur officii ſui limites, & omnis iniquitas Principis, quâ ſubditos afficit, non procedit ex ulla poteſtate, ſed vitioſa ipſius voluntate & corruptis moribus. Subditi verò ideo reſiſtere nequeunt, quia, ut

Digitized by Google

ſæpiùs monui, judices morali ordine Superioris non ſunt, & nihilominus reſiſterent legitimæ, poteſtati, quæ ob vitia hominis ſubjectum non deſerit. Præterea Miltonius concedit, omnem quidem poteſtatem eſſe à Deo, ſed arbitrium eligendi formam Reip. populo permiſſum. Cum quo conſentit *Limn. ad Prolegom. Capit. Sect. 2. n. ult.* Reſpondeo, hoc tam diu verum eſſe, quousque illa voluntas ſe nondum ad certam ſpeciem determinavit, quâ electâ jus utrique parti quæſitum voluntariam conſultationem in neceſſitatem mutat, & à placita ſemel forma non niſi omnium, quorum intereſt, conſenſu recedi poteſt.

Non ſolùm propter iram.] Iterum ineptiæ Miltonianæ hæc verba reſtringunt ad bonos Principes. At Paulus non loquitur de hominibus, ſed poteſtatibus: quæ cùm etiam malis Magiſtratibus inſint, idcirco & his parendum erit.

Quaſi ab ipſo Deo eſſent conſtitutæ.] Si poteſtates publicas accipit Grotius pro ſummo imperio, ut abſtrahit à ſubjecto, cui ineſt, à Deo immediatè dantur per concurrentem electionis modum, ideoque minùs rectè dicitur, eo loco habendas, quaſi ab ipſo Deo conſtitutæ eſſent. Sunt enim revera à nullo alio, quàm ſummo Deo conſtitutæ.

Quod plerunq; accidit.] Vid. l. 3. ff. de LL. & Hahn. ad Weſ. eod. tit.

Idem ad Reges quoq; referendum.] A dominico imperio ad regium in ſubjectionis & obſequii materia valet conſequentia.

§. 6. Inventi ſunt noſtro ſeculo.] Impudentior

Digitized by Google

tior eſt Miltonius, qui non ſolùm Magiſtratus habere poteſtatem reſiſtendi Regibus apertè fatetur, ſed & leges Senatumque illis ſuperiores eſſe, ut jam vidimus. Quare ad evitandum locum Eccleſiaſtes *c.8, 1.* putidiſſima illa diſtinctione utitur. *Satis*, inquit, *conſtat, Eccleſiaſten hoc in loco non Synedrio magno, non Senatui, ſed privato cuiq; præcepta dare.* Et paulò pòſt: *Prudenter igitur Eccleſiaſtes hoc in loco monet privatos, ne cum Rege contendant, nam etiam cum divite, cum potenti quovis ut plurimùm damnoſa contentio eſt. Quid ergo? an optimates, an omnes reliqui Magiſtratus, an populus univerſus, quoties delirare libet Regi, ne hiſcere quidem audebunt?* Placet adeò ſibi Miltonius hæc diſtinctione, ut eam nullibi non repetat. Ad locum Petri, *Subjecti eſtote &c.* hæc reſpondet, *c. 3. Scripſit hæc Petrus non ſolùm privatis, ſed etiam advenis per minorem ferè Aſiam diſperſis atq; diſpalatis, qui in iis, ubi degebant, locis nullius juris præterquam hoſpitalis capaces erant. An tamen incolas, liberos, nobiles, indigenarum conventus, Comitia, Parlamenta idem in ſua patria, quod ſparſos & peregrinos in aliena decere putas? An idem privatos decere in ſua, quod Senatores & Magiſtratus, ſine quibus ne Reges quidem eſſe poſſunt?* Fanaticæ huic opinioni rectè à tranquillitatis publicæ ſtudioſis viris contradictum eſt, quæ ſacroſancta Regum capita leviſſimis Magiſtratuum cupiditatibus objicit: neque continuò ratio Miltoniana nos in ſuas partes trahet, quia Rex ſine Magiſtratibus eſſe nequit. Nam multò minùs ſine privatis eſſe poteſt, & ta-

men illis eum invadendi adimitur licentia: ſic nec bubulcus ſine bobus eſt, hi tamen eo non ſunt ſuperiores. In qualibet Rep. ordo eſſe debet, à quo tanquam uno ſummo principio omnes actiones civiles dirigantur. Ille verò ordo eſt merè relativus ad imperium & obſequium. Summum itaque principium omnium actionum erit τὸ κύριον civitatis: quod cùm in Monarchia apud Regem ſit, ab eodem unâ operâ dependebunt omnes actus publici, & per conſequens etiam creatio depoſitioque Magiſtratuum, qui quidem in reſpectu ad cæteros publici ſunt, ratione Regis verò privati, quia & eorum origo & poteſtas, & poteſtatis termini atque latitudo, & totum eſſe à Rege eſt. Ut pluribus deducit Dn. Ziegl. *ad h. l.* omninò videndus. Quod ſi autem præcepta Eccleſiaſtis & Petri, de non reſiſtendo Regibus, privatis, advenis, peregrinis, diſperſis atque diſpalatis, non etiam Magiſtratibus data fuiſſent, ut contendit Miltonius, & neſcio an ſaniora velit *Limn. jur. publ. l. 1. c. 13. n. 39.* abſurditatem vix effugerent ſancti Dei viri, qui interdixere privatis actionem, quam ob impotentiam in actum nunquam poſſent deducere. Sicut & Miltonius ab hac ſententia nõ longè abeſſe videtur, quaſi iſtud præceptum magis dehortationem à periculo, quam verum interdictum vitioſæ actionis comprehenderet. Confirmant me Miltonii hæc verba: Prudenter Eccleſiaſten monuiſſe privatos, ne cum Rege contenderent. Quare verò? quia & cum divite, cum potenti quovis utplurimum damnoſa contentio eſt. Hinc ex ſenſu Miltonii ad ejus mentem ita concludo: Ergo ſicut cum divite,

Regias cum

cum potenti quovis prudenter litigare poſſumus, ſi contentio iſta nobis non eſt damnoſa: ita etiam licebit privatis reſiſtere Regi, modò ipſis nihil inde periculi fuerit. At verò quid periculum inſtans juri detrahit? ſi licet, licet etiam ſub periculo, ſed conſilium eſt, ut ad periculum evitandum jure noſtro uti deſiſtamus. En igitur aciem ſceleſtiſſimarum concluſionum, quæ ex una hac theſi Miltoniana colliguntur.

Contra voluntatem ſummi imperii.] Extra terminos ſuæ jurisdictionis jus dicenti impunè non paretur. Omnes Magiſtratuum actus ex mera Principis voluntate dependent, quæ tam latè extendenda non eſt, ut etiam ſibi reſiſtendi facultatem dediſſe cenſeri debeat. Et pone expreſsè dediſſe, ut legimus de illo Imperatore Romano, qui Præfecto prætorio gladium in manus dedit, contra ſe quoque ſtringendum, ſi malè imperaret. Nihilominus ſola & unica imperantis voluntas omnem poteſtatem & conatus contrarii ademptione momento inhibebit. Sicut enim is, qui precariò quid conceſſit, quolibet tempore & loco id repetere poteſt, ita quoque Princeps à Magiſtratu precariam & à ſe dependentem poteſtatem, quandocunque voluerit, aufert. Licèt certum ſit, non opus eſſe hac revocatione. Nam ne quidem poteſt Princeps, etſi velit, talem Magiſtratui concedere poteſtatem, ut ei jus ſit & in ſe animadvertere, quoniam illud contra naturam imperii & ordinem civilem eſt. Et non magis Principi conceſſum eſt diſponere de majeſtate, quam divinitus habet, ac ſubdito. Semel edixit Deus, ne reſiſtatur poteſtatibus publicis: hanc ge-

neralem prohibitionem nemini licet tollere aut ſuſpendere, nec Principi quidem, qui licèt omnia poſſit, non tamen ea poteſt, quæ juri divino contraria ſunt, & ita in ordine civili contradictionem involvunt.

Subeſſet Senatus.] Potiùs ut fucum aliquem & inanem libertatis ſpeciem Senatui populoque Romano faceret, & eosdem proinde haberet ad omnia magis paratos promptosque. Non enim dubito, Trajanum quoque verum Imperatorem fuiſſe, & illa gladii porrectio umbratilis magis quædam fuit ſolennitas, quàm alicujus juris poteſtativi translatio.

§. 7. *Sub certo mortis periculo.*] Ea enim vis virtusque ſummi eſt imperii, ut quoslibet actus civiles etiam ſuâ naturâ indifferentes vel primo intuitu ſatis leves ſub mortis pœna prohibere poſſit. Ita deſertam militis ſtationem aut Civitatis Romanæ mœniorum tranſilitionem capitale ſupplicium vindicat. Atque ex hoc fundamento omnium optimè defenditur ab injuſtitia hodierna fures ſuſpendendi conſuetudo. Fruſtra omnes illi ſunt, qui aliquam æqualitatem inter delictum quærunt, & pœnam, cùm extra controverſiam ſit, bonis fortunæ externis vitam hominis longè pretioſiorem eſſe, & ſolam delicti frequentiam tantam rem non conficere. Perpetuò hoc in criminalibus tenendum eſt, non tam proportionem rei & pœnæ, quàm pœnæ & delicti lege publica informati inſpiciendam eſſe. Quippe Princeps ſumma poteſtate armatus Reip. pericula & incommoda, quocunque modo poteſt, arcet, emolumenta verò promovet. *Affirmant id*

plerique

plerique, inquit Conſultiſſimus Hahnius,(*a*) *quòd in ſontium punitionibus majeſtati civili jus ſit pro utilitate & ſecuritate rerum & Reip. tranquillitate pœnam ultimi ſupplicii determinandi*. Cum quibus facit *Dn. Ziegl. ad Grot. L. 2. c. 1. theſ. 14.* ubi dicit: *Proportionem inter delictum & culpam non æſtimari debere tantùm ex ipſa materia delicti, ſed imprimis ex tranquillitate publica, ut in quieto ſit vita communis.* Per fures autem humana ſocietas violatur, & Reip. turbatur tranquillitas. Rectoriæ tamen prudentiæ cautela erit, rigore poteſtatis non abuti ad invidiam, nec in leviſſima quæque delicta absque urgentiſſima cauſa acerbam ſtatuere pœnam, quia non putari debent homines in ſe & alios tantum jus accepiſſe, niſi quatenus ſumma neceſſitas id exigit, & ferri leges ab hominibus æquum eſt cum ſenſu humanæ imbecillitatis.

Dicat aliquis.] Bona eſt hæc objectio, & ſuprà §. 2. monui, hoc jus ſi ex voluntate coëuntium in Remp. & ejusdem fine æſtimetur, non in tantam religionem & ſecuritatem abiturum. Verùm divina lex longè tranquillius obſequium & majorem patientiam ſubditis injungit. *Conf. Ziegl. h.*

Experimento infirmitatis.] Suprà in Prolegom. meliùs dixerat, natura Duce homines ſocietates conſtituiſſe. Hic ſibi contrarius.

Humanam ordinationem.] Jam diximus, quo ſenſu humana ordinatio dicatur. Dominus Ziegl. ita cenſet. Petrum humanam ordinationem dixiſſe, *non quòd humanitus ſit excogitata,*

(*a*) Ad Weſ. de Furt. circ. fin.

ſed quòd hominum ea ſit propria. Sive potiùs ratione cauſæ inſtrumentalis, quia per homines exercetur.

Adversùs immanem ſævitiam.] In hoc rerum ſtatu, ubi Rex planè in Tyrannum abit, & non niſi pernitiem ſuorum civium quærit, non ſolùm ſubditos reſiſtere poſſe, ſed & ex officio teneri, multi ſunt, qui opinantur, eruditi viri. Neque primo ſtatim intuitu aliter dicendum videtur. Princeps enim, cùm Dei vicarium in terris exhibeat, & poteſtatem acceperit non ad mala & libidines, ſed ſalutem commodaque Reip. transgreditur limites officii ſui, in innocentes ſæviendo, & ad cædem innocui civis nullum imperium inſtruit Imperantem, quo ſimul conceſſa videtur reſiſtendi licentia, quia à defectu imperii ad obſequii negationem rectè concluditur. Verùm hi tales non animadvertunt majeſtatis præſentiam etiam in malo Principe, quæ per ſubjecti læſionem ipſa non poteſt non etiam lædi. Non ſatis eſt dicere, tyrannum ipſo jure deſinere eſſe Principem, & in privatam conditionem redire. Nam quod & quale eſt illud ipſum jus, quod tam ingenti rei conficiendæ ſufficit? Sola fictione tertii imperium Regibus non adimitur; ipſius intima voluntas exploranda eſt, quæ certè in invaſione ſubditi talis eſſe non præſumitur, ut voluerit ſe privare tam inviolabili charactere, & læſo dare poteſtatem reſiſtendi crudeli impietati. Duæ præcipuè ſunt rationes malitiam hominum cogendi in ordinem, modus ſive jus ſuum perſequendi in judiciis, & armata vis. Utrumque arbitrio & manibus ſubditorum ereptum in civili ordine majeſtati vindi-

vindicatur, à qua tam omnis jurisdictio quam belli gerendi poteſtas deſcendit. Quod conſiderantes ex adverſa parte alii, omnem reſiſtendi facultatem ſubditis adimere non dubitavere, urgentes imprimis & civilem ſubordinationem, & tot martyrum cædes, qui maluere exquiſitiſſimos ſubire cruciatus, quàm reluctari ſummis poteſtatibus. Itaque *Dn. Ziegl. ad h. l.* hæc notat. *Non auſim hoc aſſerere, non enim fingi poteſt legitima vocatio ſubditorum ad capienda arma contra ſupremum Magiſtratum, cùm nulli mortalium jurisdictio competat in talem Magiſtratum.* Durum interim eſt, ad tam immanem crudelitatem indurare animum, cùm contingere poſſet, ut Princeps non unum aut alterum è civibus, ſed egregiam multitudinem ex injuſtiſſimis cauſis, puta quòd religionem heterodoxam & cultus idololatricos ſequi noluerit, ad ſupplicium mortemque depoſcat. Hîc profectò innocentibus naturalem ſe tuendi licentiam negare, immite nimiùm præceptum eſt, & Grotii ſententiam, ſi rectè explicetur, aliquid æquitatis habere non dubito, præſertim ſi bene attendatur ad illa verba, *illa interim cautio tenenda eſt, etiam in tali periculo perſonæ Regis parcendum.* Scilicet quando Rex urbem aliquam vel provinciam propter verum & legitimum Dei cultum aliisve de cauſis, quæ ſubditos non in culpa aliqua ponunt, ſceleſtiſſimo auſu perſequitur, ſolus, ſi ſanus eſt, nunquam hoc fecerit, ſed ſemper armatum exercitum flagitioſæ voluntatis miniſtrum coactioni deſtinat. Hîc ſubditos, quos hæc pericula concernunt, ante omnia decet ſupplices precibus clementiam

mentiam Principis & ſacrorum indulgentiam humilimè implorare. Ubi verò æqui nihil impetratum eſt, & jam res ad extremum devenerit, ut eos vel in impios cultus tranſire oporteat, vel pecorum more mactandi ſint; Tunc concedimus miſeris civibus arma induendi licentiam opprimendique turpiſſima malitiæ mancipia, quæ nulla poteſtas, nullum imperium juvare poteſt. Ut ſuprà explicavimus, imperium omne legitimum eſt & juſtum, neque ad impia extenditur. Rex, qui injungit ſubditis, ut innoxios dilectosque Deo homines crudeli ſupplicio mactent, nihil jubere videtur, & nemo ad obſequium adſtrictus eſt, quia voluntati regiæ obtemperando graviſſimè in Deum peccamus. Quare cùm imperans ex imperio hoc jubere nequeat, multò minùs flagitioſos executores demandata poteſtas tuebitur, adeò ut non putentur meliùs quàm latronum more agere, & ab omnibus obviis occidi poſſint. Deſiſtere debebant à præcepti executione, & Regi melioris ſententiæ authores exiſtere: quoniam verò illis volupe eſt, aliorum miſeriis delectari, nos quoque innocentes contra illorum ſævitiam armamus militari cultu, & ex immiti ergaſtulo educimus, adeò ut arbitremur, omnes illos apparitores ad ſui tutelam occidi poſſe. Hoc fundamento ſe defendunt fœderati Principes Regni Francici, *apud Thuanum Hiſtor. 24.* qui ita loquuntur. *Sed obſtat Regium nomen, quo iſti prædones in ſuos impii, in noſtros ingrati, in cunctos ſævi, tanquam umbone tuti ſuperbiunt, & bonis viris, qui eorum illegitimam potentiam impugnant & ordinum regni auctoritatem aſſerunt,*

ſerunt , rebellionis notam inurunt. Regibus parere etiam iniqua imperantibus vox Dei jubet, eosq; qui poteſtatibus à Deo conſtitutis minimè obediunt, Dei voluntati reſiſtere extra dubium eſt. Quò magis nobis elaborandum eſt, cùm etiam bonos & innocentes calumniis obnoxios videamus, ne quid committamus, ne legitimum Magiſtratum violaſſe videamur. At nobis minimè cum Rege res eſt, ſed contra perduelles, hoc eſt, contra Regis ac patriæ hoſtes, eò periculoſiores, quòd intra viſcera habitant, & Regis pueri & ignari opibus ac nomine ſubnixi Regem ipſum ac patriam impunè oppugnant, nunc apud vos maturè perpendite. an Regium nomen iis prodeſſe æquum ſit, qui Regi pernitiem machinantur, qui libertati, vitæ, ac fortunis Gallorum inhiant, qui deniq; ad evertendam Remp. omnia ſua conſilia & cogitationes conſeount? An fœderati illi Galli in omnibus legitimum defenſionis modum obſervare , judicent ex eorum actionibus alii. Ego in viam redeo, & defenſionem iſtam præcisè reſtringo *ad tutelam ſui.* Non enim ultra Subditorum arma juſta cenſeo, quàm quousque illa inevitabilis neceſſitas legitimat. Non excedent, me quidem ſuaſore, tutelarem cauſam, & ex ſui defenſione tranſilient in offenſionem tertii. Non cæteros infeſtabunt concives, multò minùs Principes poteſtate & regno exuere conentur, potiùs, ubi ipſis factorum venia ac ſpes vitæ liberioris data, ad priſtinum redibunt obſequium, cum veneratione proſequentes exorientem clementiam, ut Principi pateat quàm immeritò fideliſſimos ſubditos ad ſuppli-

cium

cium quæſiverit, & exinde naſcatur pœnitendi principium, unde ſævitiæ origo proceſſerat. Nam verè Alexander M. apud Curtium dixit, *Regum Ducumq́ clementiam non in ipſorum modò, ſed in illorum, qui parent, ingeniis ſitam eſſe, & obſequio mitigari imperium.* At quid faciendum, ſi ipſe in exercitu Princeps ſit, & non tantùm ſcelera jubeat, ſed & coràm intueatur? Hoc caſu de cæteris militibus ſentimus ut antea. In Regis perſona ſpecialis cautela eſt. Qui ſi ipſe civem occidendi animo invadat, huic nunquam authores erimus violandi Principis, cui immediatum violatæ majeſtatis crimen adhæret, ſed mittendus erit ſpiritus impiæ ſævitiæ, & ultio divinæ iræ committenda; Verùm hoc raro admodùm evenit, cùm etiam Princeps non immeritò vereri debeat, ut æquè impio violentas manus inferendo de vita ſua periclitari poſſit. Sanè enim vix milleſimus ad tam rigidam religionem animum obfirmabit, ut malit inſontem ſanguinem præſentiſſimæ crudelitati litare, quàm cæde alterius ſuam vitam redimere. Ut nunc taceam, plebi & ſimplici populo eam in Rege ſanctitatem non perſuaderi poſſe, qui aliàs in circulis & colloquiis non niſi libertatem ſpirat. Reſtat adhuc in dubio alius caſus, quid juris, ſi Rex infans aut minor ſit, quàm ut ſua voluntate aliquid jubere poſſit, tutores verò à parente defuncto dati commiſſa poteſtatia ad libidines ſuas & Reip. perniciem abutantur. An licebit his tutoribus reſiſtere? Quod omninò affirmandum cenſeo, quoniam neque hos imperium aliquod defendit, ob eaſdem, quas ſuprà dedimus, rationes; veram

enim

enim majeſtatem non poſſident, ſed illa apud infantem eſt. Poteſtatem autem precariam & dependentem nequeunt obtendere, utpote cujus in delictis & malis actionibus nullæ omninò partes ſunt. Hunc tamen ordinem ſervandum dixerim, ut primò tutoribus inhibeant illi, quibus in regno jus eſt quæſitum, quique ſpem aliquam de ſucceſſione habent. His autem deficientibus damus univerſo populo facultatem coërcendi illegitimam adminiſtrationem, neque etiam hîc tam extremam patientiam requiro, ſed quaſcunque pernitioſas molitiones caſtigatione dignas cenſemus. Nihil enim omninò habent Tutores, quod prætendere poſſint. Rex infans ipſis nihil mandavit, Pater verò, qui eos conſtituit, pupilli ſalutem, non propriam utilitatem commendavit. Non tamen ob quævis exigua errata ad turbas & inobedientiam propendimus. Sed ſi quæ ſunt machinationes, quæ ipſam Remp. concernunt, & propter inſtans periculum irreparabiles ſunt. Alia quædam levia in Regis, dum adoleverit, animadverſionem proroganda, ne cavendo minus malum in gravius incidamus. Atque ſecundùm hanc noſtram ſententiam etiam olim reſponderunt celebratiſſimi Germaniæ & Galliæ tam JCti quàm Theologi, qui à Confœderatis Galliæ interrogati, *an ſalva conſcientia citra violatæ majeſtatis ac legitimi magiſtratus crimen, liceret pro patria ſalute & libertate arma ſumere? Licere, reſpondebant, vim contra illegitimam Guiſianorum dominationem opponere, modò accederet Regiæ ſtirpis Principum, qui in his caſi-*

bus

bus legitimi ſint ac nati magiſtratus, aut unius ex iis auctoritas, & ex ordinum regni aut majoris ac ſanioris eorum partis conſenſu id fieret. Quippe ſuperfluum eſſe regem ea de re monere, qui ob ætatem & nullum rerum uſum ſuis ſupereſſe non poſſit. (a) Atque ſic videmus id, quod paulò antè de Magiſtratibus, qui ratione Regis privati ſunt, diximus, in hoc caſu, ubi Rex eſt infans vel minor, vel etiam ubi eſt furioſus, ut Remp. adminiſtrare ipſe non poſſit, aliquam pati exceptionem, in perſona ſc. Tutorum aut Curatorum. Equidem an hæ circumſtantiæ in Franciſco II. Galliarum Rege, fuerint, non facilè dixerim, erat enim jam major, & non adeò omnium rerum imperitus. Locum tamen & reſponſa eruditorum in hac materia ideo adſcripſi, quia ex eodem fundamento, licèt fortaſsè malè applicato ad perſonam Franciſci II. jus dicebant. Et hæc eſt mea de omni hoc graviſſimo negotio opinio. Cui quis, ſi vult, conjungere poteſt Joh. Frider. Hornium *de Civit. l. 2. c. 11.* ubi multò uberiùs hoc tractat argumentum. Non me remoratur Dn. Ziegl. quem ſuprà adduxi in contrarium; etſi dixerit, *nullam ſubditi legitimam vocationem eſſe ad arma capienda.* Præter moderamen enim inculpatæ tutelæ hîc nihil ponimus: Sicut viator, licèt nullam vocationem ad arma habeat, occurrenti latroni & inſidias ſtruenti reſiſtere, eumque, ſi res ferat, occidere jure poteſt; ita hos flagitioſæ voluntatis miniſtros nulla imperii commiſſio tuetur, quò minùs ut in latrones, ut in graſſatores prædoneſque ſævire liceat,

(a) Thuan. Hiſt. l. 24.

liceat. Ipſe autem Princeps, ſi ad civis cujusdam necem properet, repercutiendus non eſt, quia eſſe nequit, quin ſimul legitima poteſtas impetatur, & hoc eſt, quod dicit Grotius, perſonæ Principis parcendum eſſe etiam in tali periculo, ob præſentiam ſcilicet majeſtatis, quæ & ſceleſtiſſimam perſonam inhabitat, proptereaque violari nullo prætextu poteſt. Qua ratione fœderati proteſtantes in Gallia publicè fatentur, *nunquam de conjuratione in Regem aut ſuos cogitaſſe, & malle ſe millies mori, quàm ut quicquam tale in animum inducerent. Eo ſe conſilio Meldos veniſſe, ut quàm demiſſe poſſent, Regem ſupplices orarent revocaret ſententiam inſtigantibus inimicis in ipſos & omnes, qui de religione emendanda proteſtantur, latam, & executioni proximam, contra quos ſolos, inimicos nimirum ſuos, arma ſumpſerint.* (*a*) Et alio apud eundem Thuanum (*b*) loco de cauſæ ſuæ jure ita diſputabant. *Vim opponere ſubjectis jus non eſſe, nec ſi Rex injurioſus ſit: id ſatis docuiſſe Deum infelici conatu toties re antea à Proteſtantibus tentata, cùm & regendo imperio imparem Regem per ætatem cauſarentur, & Regis conſiliariorum iniquam adminiſtrationem prætexerent. Nunc Regem virum eſſe, & diſertè teſtari, nolle ſe proteſtantium cauſæ præjudicium facere. Colinium & ſocios ob conjurationem & armorum renovata conſilia ſuo juſſu oppreſſos. Idq; ad pacandum regnum extrema neceſſitate adductum Regem feciſſe, & quamvis ea re modum exceſſerit, non*

T *tamen*

(*a*) Apud Thuan. Hiſtor. l. 42.
(*b*) Hiſtor. l. 53.

tamen fas eſſe ſubjecto adverſus Regem inſurgere, aut delictorum rationes & pœnas ab eo expoſcere, cùm à Deo populis impoſitus ſit, cui perinde ſoli ſua adminiſtrationis rationem repoſcenti reddere teneatur. Condaum etiam & Colinium multa Regibus non ferenda auſos eſſe, & rem à ſupplicationibus & pietate ad vim & factionem adduxiſſe. Unde ſimul cognoſcere licet, ipſos quoque Proteſtantes in Gallia non parùm de juſtitia armorum dubitaſſe.

Nam David.] Regerit hîc Dominus Zieglerus, *Davidem ampliùs privatum non fuiſſe, ſed per inaugurationem unctum à Samuele in Regem*; Quicquid ſit, dum Saul in vivis fuit, Davidem ultra conditionem ſubditi non evexerim: Equidem certam futuri regni ſpem habuit, & nobilem ex factis fortibus ſibi famam comparaverat, regnum verò nondum. In uno regno duo Reges eſſe nequeunt; quoniam itaque ipſe etiam David poſt unctionem ſummam poteſtatem in Saule agnovit, ſequitur, ipſum vel ſubditum fuiſſe vel extraneum. Sed non fuiſſe extraneum, omnibus conſtare puto, E. fuit ſubditus. Neq; ex ullo ſacræ Scripturæ loco demonſtrari poteſt, Deum imperium à Saule ante ejus vitam repetiiſſe. Nam quod fatetur, ſe dediſſe regnum alii, id intelligendum, ſe certò daturum, nimirum poſt Regis mortem. Qualis loquendi formula in ſacris literis haud eſt infrequens, & indubitatam certitudinem notat.

Sed latebras quærit.] Imitati Davidis exemplum mirabili conſtantia ſunt Convallenſes, miſeri & agreſtes Sabaudiæ Ducis populi, (*a*) qui

(*a*) Thuan. Hiſt. l. 27.

cùm

cùm à Principe ſuo, quamvis contra animi ſententiam Pontificis inſtigatu atque rogatu ob verum religionis cultum omnis generis crudelitate & ſuppliciis per inhumanos inquiſitores exerciti fuiſſent, primùm ſuppliciter Ducem per omnia divina humanaque orant, fideles ſubditos clementia ſua reſpiceret, & quibus cœli locorumque ferè inhumanus ſitus vix ad victum & cultum corporis neceſſarium alimenta, eaque agreſtia atque incondita ſuppeditet, ne etiam vera religione eos privare, conſcientiasque ad aliena ſacra cogere velit. Cùm nihil impetratum eſſet, ſed Princeps milite ad obſequium eos reducere inciperet, tum coacto concilio deliberatione habita unanimi conſenſu ita cenſuerunt, *vitam non eſſe armis adverſus Principem tutandam, verùm aſportatis ex bonis, quæ commodè poſſent, in proximos montes ſecedendum, ibiq; Dei gratiam, qui ſuos nunquam deſerat, & Principum, ut velit, corda molliat, opperiendam.* Interea jejunium indicunt, & adverſus hoſtiles impetus cœna dominica ſumpta ſe muniunt, & evulgato decreto æquo animo parentes ſecedunt in montes & loca confragoſa, nihil aliorum paſtorum ſententias morati, qui exiſtimabant, *licere in tanto diſcrimine ac penè deſperatis rebus hoſtium impetum armis repellere, præſertim cùm nequaquam contra Principem, ſed adverſus Pontificem, qui Principis opibus abutatur, neque in cauſa religionis, ſed pro uxorum ac liberorum ſalute arma ſumantur.* Secedentes in ſaltus atque montes emiſſarii milites perſecuti ſunt, & ubi per vineta ad occupandos à tergo adi-

tus exercitus hoſtilis properabat, *vicani ex neceſſitate ad arma, quæ detrectabant, tandem devenere, fundis & balliſtis ferè inſtructi, & exiguo admodùm numero, & cùm ſe variis locis oppugnari ac quodammodo circumvallari cernerent, prout hoſtes inſtabant, continuò ad ſumma ſenſim enitebantur.* Sed neque ſic tamen de gratia Principis omninò deſperantes iterum legatos mittunt, qui libello ſupplice exhibito & conſcientiarum libertatem, quàm demiſsè poſſent, peterent, & in cæteris omne obſequium ac fidem pollicerentur. Qui cùm re infecta diſceſſiſſent, objectâ demum omni æquarum conditionum ſpe tandem iidem illi decernunt, *religionem impoſterum armis tuendam ac propagandam.* Id quod etiam juvante Deo contra impietatem tam feliciter proceſſit, ut numeroſo hoſtili exercitu multis locis damno affecto, ſuâ denique conſtantiâ moverint Principem, ut miſerorum hominum injuriis ſatiatus illos receperit in gratiam, datâ omnium delictorum veniâ, & conceſsâ purioris religionis exercendæ licentiâ. Digni omninò hi Convallenſes ſunt, qui omnibus exemplum præbeant, quo modo & ordine ſuperiorum injuriis reſiſtere liceat. Et mirum profectò eſt, homines agreſtes & incultos inculpatæ tutelæ adeò exactum moderamen ſervaviſſe, quòd alii, qui hos barbaros & ſimplices, ac vix ſanè homines putabant, pernitioſo ſæpiùs iracundiæ impetu vindictæque dulcedine transgreſſi ſunt.

Chriſtianis veteribus.] Sanè Martyrum cædes & in periculis extremis conſtantia ob variias

rias temporum neceſſitatiſque rationes laudabile quidem exemplum non generalem regulam conſtituunt; ut id pluribus exequitur *Hornius de Civit. l. 2. c. 11.* & ex parte noſter etiam Grotius h.

Perſonæ Regis parcendum.] Naſcitur hîc nobis quaſi ſub manibus illa omni ævo agitata quæſtio, an liceat Tyrannum occidere? Fuêre ſanè, & adhuc ſunt eximiæ eruditionis Viri, qui hoc non ſolùm licitum, ſed & laudabile aſſerunt, præſertim quorum rectæ rationis operationes libertas in ſtatu populari dulcedine ſua impedivit. Græciæ ſapientes, itemque Romanos plerosque ita ſenſiſſe, extra controverſiam eſt. Ita legimus apud Senecam:

Victima haud ulla amplior
poteſt, majúsve opima mactari Jovi
quàm Rex iniquus.

Lipſius *6. Polit. 5. erectioris ſpiritus auferre Tyrannum quàm ferre ſtatuit, neq; ſe reprimere, cùm ſciat, Græcos homines Deorum honores tribuiſſe iis, qui Tyrannos necaverunt.* Haud parùm abeſt ab hac ſententia Clapmarius, (a) quamvis dicat ſe malle ἐπέχειν. Clariùs mentem ſuam explicat Boxhornius *2. Inſtit. Polit. 4. theſ. 45.* inquiens: *Ubi tamen ad ſummum iniquitatis gradum evecta eſt tyrannis Principum, & modeſtia, patientia & ſupplicationibus nihil eſt profectum, tollere Principes aut eos ejicere eorumq; imperium exuere omnino licitum eſſe exiſtimamus. Et theſ. 49. Quippe ubi in extremo diſcrimine libertas verſatur, multis jam modis fracta*

(a) 5. Arcan. 19.

fracta & acciſa, juſta ac gravis ſatis cauſa ejiciendi Principis ſubditis offertur, cùm par ratio ſit vitæ & libertatis. Vitam autem utiq; tueri naturæ & gentium omnium legibus indultum eſt. Et theſ. 53. & 54. Ita fixum hoc & immotum eſto, irrita & eluſa patientia Tyrannorum libidini non exponenda eſſe ea bona, quibus opus eſt ad repoſcendam libertatem. Cæterùm authoritate publica, ac imprimis illius ordinis, qui Principis proximè contingit authoritatem, ea Principum vel imperii propter tyrannidem mutatio inſtituenda eſt. Nemo ignorat Boxhornium hæc atque alia ſtudio ſuæ Reip. ſcripſiſſe, ut eam ſub aliqua juris ſpecie à perduellionis crimine abſolveret, quod haud dubiè ſe in libertatem ab Hiſpannorum tyrannide vindicando incurrerat. Modeſtiùs illi ſentiunt, qui hîc perpenſis utrinque rationibus judicium maluere ſuſpendere, quàm certi quid determinare: inter quos eſt Dn. Forſtnerus *ad Tac. 1. Ann. 8.* ubi tamen annotat & multis illuſtrat exemplis, interfectores Regum plerunque occulto Dei judicio periiſſe. Nos nihil obſtare putamus, quò minùs ſine trepidatione ſubditis omnem vitæ Tyranni inſidiandi licentiam adimamus, id quod vel ex hactenus dictis ſatis conſtat, civem nullo modo judicem ſui ſuperioris eſſe poſſe. Oppidò approbo Dn. Bœcleri *in obſerv. ad Tac. 1. Ann. 8.* ſententiam, *nihil impedire, quò minùs ſeriò cum aliis magnis viris improbemus cædem illam* (ſc. Jul. Cæſ.) *& facinus conſpiratorum. Præter rationes alibi dictas ſemper attendi cura & diſpoſitio providentiæ debet. Non enim ſica & gladio cum*

fato

fato certandum eſt, ſed probitate, juſtitia, bonis moribus. Verùm quoniam hac in re ſingularem curam poſuit Bodinus, (*a*) qui toto capitulo variis ſe diſtinctionibus conatus eſt explicare, videamus, in quantum ipſi fides adhibenda ſit. Et principio quidem exponit nomen Tyranni, quòd propriè is dicatur, qui vi & contra voluntatem civium in regnum evaſit: Impropriè ad malam & crudelem legitimi Regis adminiſtrationem extendatur. Nos utroque modo rectè tyrannum dici exiſtimamus, intereſſe tamen aliquid in modo reſiſtendi: Bodinus verò id liberiùs, quàm ut politica principia ferre poſſe videntur, extendit. Examinemus ſingula, ut de veritate meliùs conſtare nobis poſſit. Diſtinguit Bodinus, ut dixi, inter invaſorem violentum & legitimum Regem crudeli regimine prementem ſubditos. Illum, *qui ſociis ac Civibus invitis, non cooptatus à Principe, non ſuffragio populi, non ſorte, non hæreditario jure, non teſtamento, non juſto legitimoq; bello, non ſingulari quoq; cæleſtiq; oraculo creatus in Remp. invaſit;* dicit, omni jure occidi poſſe, vel indicta quoque cauſa. Neque ipſi ſecuritatem conciliare, *ſi populi ſuffragiis poſtea creandum ſe curaverit, quia non poteſt id civium conſenſione factum cenſeri, quod erepta libertate fiat:* niſi fortè poſteritas ejus longo tempore legitimationem præſcripſerit. Hunc, ſcilicet adminiſtratione tyrannum, ſiquidem verè majeſtatem habeat, interficere non licere: Secus ſi nomine ſaltem Rex, revera autem ſumma rerum apud populum ſit; ut

(*a*) 2. de Rep. 5.

ſunt Reges Lacedamoniorum & Imperatores Germaniæ. Hæc in compendio eſt Bodini ſententia, non uno modo civili ſapientiæ & veritati adverſa. Non multum repugnabo, poſſe populum libertatis invaſori vim opponere, & captum bello afficere ſupplicio, quoniam id jure gentium cuilibet Reip. conceſſum eſt. Sed de hac facti ſpecie loqui Bodinus non videtur. At quando populus jam ſuccubuit, & victor extincta libertate ſe in ſolio ita firmavit, ut civibus nulla ſpes ſit reliqua ſe eximendi è violento imperio, nec vires reſiſtendi ampliùs ullas habeant, tunc ſanè victorem etiam injuſtum à Deo immediatè in victos accepiſſe imperium, atque ob hujus præſentiam ſine læſæ majeſtatis crimine non poſſe violari, omninò ſtatuerem. Injuſto quoque bello in multas provincias imperium quæſitum eſſe neminem latet, qui hiſtoriis legendis opellam aliquam dicavit. Non penetrabimus in divinæ providentiæ Sacraria, & cur rapaces interdum homines tam felici purpura induat: ſufficiat ſcire, omnibus ſeculis hæc contigiſſe, nec noſtro deeſſe exempla. Interim qui verum in victos imperium adeptus eſt, ab iiſdem non poſſe opprimi ratio ſubjectionis ſuadet, quæ ſuperiorem nunquam infeſtat. Si in hoſtem bello captum herile dominium concedimus, neque propter violentam illam capturam ſervo damus licentiam reſiſtendi domino, à cujus bonitate vitam, quam ipſi potuiſſet adimere, accepit. Quantò minùs populus ad extrema jam adactus, ut vel mori, vel victorem agnoſcere dominum neceſſe habeat, poterit clementem herum inſidiis occul-

occultis adoriri, & mortalium conſortio eximere, à quo, quod ſpirat, quod poſſidet, ſupplex conſecutus eſt? Continuum hîc bellum fingere, ultra fictionem eſt. Quamprimum ſe invadentis clementiæ & ditioni permiſere, finitum eſt bellum, & victis parcitum ſub conditione obſequii, quod nullo jure absque graviſſima perduellionis infamia exuent. Quæ cùm ita ſe habeant, quantò minor reſiſtendi poteſtas aderit, ubi poſtmodum unanimi electione & communibus ſuffragiis in poteſtatem invaſoris conſenſere. Quin potiùs hoc caſu & priſtinam invaſionem purgatam, & honeſtiori titulo invidioſum imperii acquirendi modum involutum ſine hæſitatione ſtatuo. Quicquid hîc involuntarii occurrere videtur, me nihil remoratur, quoniam intrinſecus volendi actus liber eſt, & potuiſſet populus non conſentire in legitimationem Principis. Ubi verò jam conſenſit, electus à Deo conſequitur majeſtatem, quâ præſente obligatus ſubditus ad arctiſſimum obſequium, ut non ſolùm ex animi ſui ſententia bene Principi cupere debeat, & proprias ab eo manus abſtinere, ſed & alias inſidioſas machinationes, occultamque fraudum ſeriem, quæ vel Principis caput, vel præſentem Reip. Statum impetunt, quantum in ſe eſt, impedire & detegere. Itaque Bodini opinionem de reſiſtendo invaſori ulteriùs nõ admiſerim, quàm quatenus populus nondũ animum & faſces ſummiſit, ſed adhuc ſpem habet vindicandi ſe ab injuſto dominio. Quod ſequitur de tyranno in regimine & actu bene habet. Illos enim in theſi nomine non revera Reges & judicari & puniri poſſe

lubenter concedo. Quamvis in hypotheſi Imperii germanici craſſa ſit ignorantia, Imperatores Romanos ultra dignitatem Lacedæmoniorum Regum non evehere. Multi ſunt eruditi viri, qui veram Monarchiam eſſe in Romano Imperio ſtatuunt, quæ opinio ſuo non caret fundamento. Quanquam & ii, qui mixturam aliquam fingunt, tam malè cum Imperatore noſtro non agunt, ut eum audeant in humilem Magiſtratuum conditionem detrudere, ſed nihilominus ei concedunt quædam, ut vocant, majeſtatis reſervata: quorum intuitu pro parte ſaltem ſummam poteſtatem habeat, licèt non plenam. Et hæc Bodino ſufficiant. Videamus nunc rationem Boxhornii, quâ aſſenſum nobis extorquere vult. Dicit propterea tyranno reſiſti poſſe, quòd par ſit libertatis & vitæ ratio, quam omni jure defendere poſſumus. Reſpondeo, ſi intelligit Boxhornius adhuc liberum populum, nullius ſub imperio viventem, hunc cuilibet invaſori rectè reſiſtere facilè conceſſimus. At quando jam victus & ſubactus, vel jam dudum alterius imperio ſubditus fuit, fruſtra libertatem invocat, quam perdidit. Quamvis etiam de libertate ad vitam nihil firmiter concludere liceat. Privatio vitæ nos redigit in nihilum, cùm ſine libertate, præſertim civili commodè vivere queamus. Prudenter itaque gens libera fecerit, ſi bona Reip. invaſori ad ſui oppreſſionem non largiatur. Sed cùm oppreſſa actu eſt, victor in omnia bona eminens dominium, in ipſos verò homines imperium ſibi acquirit, & tunc omnes facultates viresque ad domini conſervationem

con-

conferre ex officio obſtricti ſunt. Turpis inſuper in Politicis lapſus eſt, ordini Principi proximè ſubordinato hanc licentiam concedere, quia hic in reſpectu ad Principem merè privatus eſt, quod jam abundè demonſtravimus. Clapmarius hac videtur moveri ratione, *quia ſi Princeps meritò in eum animadvertit, qui libertatis amans imperium ſibi & vitam adimere conatus, licebit etiam populo eum interficere, qui libertatem invadere tentat, & ſervitutem imponere civibus.* Res ſatis clara eſt, ſi de populo adhuc libero loquitur. Sed is, qui imperium ſemel adoravit, præſentem ſtatum non mutabit, quia obſequium ab ipſo exigitur, non judicium in Principem. *Sanè licuiſſet interficere*, ſcribit Dominus Bœclerus, (a) *dum invadebat libertatem. Poſtquam verò invaſerat, mirum utique fuit, tam de plano pronunciare ſententiam.* Ut breviter dicam, quod ſentio, ſubditus, qui verè talis eſt, nullo modo vel prætextu ſine graviſſimo læſæ majeſtatis crimine ſuo Principi etiam crudeliſſimo manus inferre, & illum ſub dulci libertatis ſpecie tollere de medio poteſt. Nemo fortè bonorum probabit nefarium Anglorum parricidium. Sed auſim ego inſuper Batavos defenſionis ſuæ modum egreſſos dicere, quando ſe totaliter ab Hiſpanorum imperio liberavere, quanquam per tot annos continuata libertate & ab ipſo Hiſpaniarum Rege confirmata bonâ conſcientiâ nunc frui poſſe nullus dubitem. Nom malè in hanc rem Balſacus *1. Epiſtol. 16.* ſcribit: *Ce n' eſt qu' aux Pais bas, ou il ſemble que Dieu favoriſe les revol-*

(a) Loc. ſup. cit.

revoltes; par tout ailleurs il eſt du coſtè du Royautè, & veut, que nous laiſſions a ſa providence le changement des eſtats, & la punition des Princes, ſans toucher a une choſe, qu'il s'eſt entirement reſervë. Pour moy, comme je trouve bon, que la puiſance ſouveraine ſoit moderée par le conſeil des gens de bien, je n'ay jamais approuvè, qu'elle fut affoiblie par la desobeiſſance des rebelles. La liberte ne doit pas eſtre plus esloignée de la ſervitude que de la licence, & pour rendre un eſtat heureux, il faut, qu'un Prince aime des ſujets, qui le redoutent, i. e. In ſola Batavia videtur Deus favere rebellioni, ubique alibi à parte Principum ſtat, & jubet, ut committamus ſuæ providentiæ mutationem Status & Principum pœnam, neque profano auſu rem attingamus, quam ſibi unicè reſervavit. Quod me attinet, ſicut omninò optaverim, ſupremam poteſtatem moderari conſilio bonorum virorum, ita nunquam probare potui, eandem infirmari rebellium contumaciâ. Libertas non debet diſtare magis de ſervitute quàm licentia, & ut Resp perfectè felix ſit, opus eſt, ut Princeps ſuos amet ſubditos, qui illum timeant. Æterna memoria digna ſunt, omniumque ſubditorum cordibus intimè imprimenda, quæ idem Author habet, *5. Epiſtol. 4. Je blasme le conſeil de quelques Rois, mais je ne m'attaque jamais a la royauté. Et quoy que j'en vouluſſe couper les ſuperfluetez & les excez, on ne peut pas dire, que j'arrache ce, que je tache de cultiver. Les couronnes me ſeront ſaintes ſur des teſtes mesmes idolatres, & j'adore la marque de Dieu en la perſonne des*

grand

grand Cham & du grand Magor, i.e. Damno conſilium Regum quorundam, nunquam verò ipſam majeſtatem impeto. Et licèt inde velim defalcare abundantiam & exceſſum, nemo dicere poteſt, eradicare me, quòd colere volo. Diademata ſancta mihi ſunt etiam capitibus gentilium impoſita, atque adoro divinum charaCterem in perſona magni Chami & magni Magoris. Quamobrem boni ſubditi officium eſt, virtuoſos optare Principes, ferre verò qualescunque, neque propter inane libertatis nomen mutationem præſentis Reip. concupiſcere. *Si j'eſtoit ſuiſſe,* inquit laudatus Balſac. 5. *Epiſtol.* 3. *je me contenterois d'eſtre compere du Rois, & ne voudroit point eſtre ſon ſujet, ni changer ma liberte avec le meilleur maiſtre du monde. Mais puis que Dieu m'a fait naiſtre dans des chaiſnes, je les porte gayement, & n'eſtant ny rudes ny peſantes, je ne veux point me gaſter les dents, a eſſayer de les rompre, i.e. Si eſſem Helveticus, ſufficeret mihi, ſi eſſem Regis compater, & nollem eſſe ſubditus ſuus, neque mutare libertatem meam cum optimo Domino, qui in mundo hoc eſt. Quia verò me Deus in catenis naſci fecit, porto eas libenter, & quoniam neque rudes ſunt, neq; graves, nolo utique dentes mihi rumpere, dum illas rumpere tento.* Certè enim tanta ſemper Principum apud ſapientes veneratio fuit, ut exiſtimati ſunt etiam ii graviter peccaſſe, qui fortuitò, nulla ſua culpa vel voluntate illos læſerunt: Sicut obſervat Thuanus, (*a*) Gabrielem Mongomerium, qui Regem ſuum Heinricum II. in

(*a*) Hiſtor. l. 58.

in ludicro certamine malâ fortunâ interfecerat, licèt ad haſtiludium provocatus à Rege diu contra eum currere recuſabat, tamen poſtea aliis quidem de cauſis, quæ prætendebantur, capite caſum innocentem luiſſe. *Nam quod illi perduellionis affictum eſt, aut ſuperioribus edictis aut data nuper fide remiſſum fuerat. Sed hoc impotenti Regentis deſiderio condonatum, quæ hominem regiâ morte piacularem quavis ratione pœnæ dedi poſtulabat, ut hoc inſigni exemplo omnes diſcant, ſolo caſu, non tantùm conſilio nocentes effici, quicunq; vel imprudentes pernitiem Principibus attulerint.*

§. 10. *Nullus eſt.]* Non concedo hoc Grotio. De tota alienationis materia agendum in l. 2.

Quin ei reſiſti poſſit.] Scilicet, quando conſtat, Regem revera jam depoſuiſſe imperium, tunc enim populus in naturalem redit libertatem eligendi quodlibet regiminis genus. Sed temerè in hac re nihil ſtatuendum. Certiſſima ſigna adeſſe oportet ejuratæ poteſtatis, neque invalidis conjecturis agendum. Quid enim ſi Princeps populo perſuadere conabitur acceptionem alterius imperii, non continuò abdicaſſe cenſendus eſt: quid ſi occultis molitionibus peregrinum ſenſim in ſolium evehere? Habet ſanè hæc res multas difficultates, cùm ſubditus Principi, quamdiu imperium habet, reſiſtere nequeat, & tamen illius abdicatio voluntatis ſit. Hoc tamen concedo Dn. Zieglero, ſi peregrinus, cui Princeps ſubditos ſubjectos vult, abnuentes armis cogere incipiat, legitimus verò Rex non modò

Digitized by Google

dò nullam tuendi cives curam habeat, ſed & conjungat cum altero potentiam & vires, poſſe populum, utpote ex omni parte derelictum, jure naturalis libertatis ſui defenſionem inire, quia is Rex eſſe nequit, qui populum cogit ad obſequium tertii.

Et ſi parentum in omnibus patri.] Confer eruditè hoc argumentum tractantem A. Gellium *2. Noct. Att. 7.*

§. 11. *In totius populi.*] Concedo hoc. Quid verò habendum, ſi Rex ſaltem non minimam populi partem perditam velit, jam diximus.

§. 12. *Sive ex felonia.*] Hoc non niſi in extraneo procedit, ut *ad c. 3.* §. pen. monuimus.

Ex clauſula poſita.] Hanc nullius momenti eſſe, ſuprà ſatis probavimus. Rex itaque hoc caſu in privatam perſonam non recidit.

§. 13. *Rex partem.*] Si intelligit ſaltem limitatum habendi modum, verum non eſt, quod dicit. Quod ſi autem radicaliter aliquam imperii partem apud populum eſſe putat, ampliùs regnum non eſt, ſed libera Resp. cùm unus non ſit κύριος τῶν πάντων. Quod requiritur in Monarchia.

§. 14. *Dictum ſit, ut certo eventu.*] Etiam hanc conditionem nullius momenti pronuncior cùm Rex conſequatur imperium à Deo, quod ſubditorum requirit obſequium, non reſiſtendi facultatem. Nam evenienti illo caſu vel Rex amittet imperium, vel ſubditi nequeunt reſiſtere. Prius ſtatuendum non eſt, quia ſolius Dei eſt, imperantem poteſtate exuere, nec humanæ ſubditorum conditiones ullam privationem importabunt, neque etiam voluntas Dei præſumenda

eſt.

eſt. Præſente verò majeſtate immediata manet cives obſequii gloria.

§. 15. *Actus imperii, quos exercet.*] Diſtinquendum imprimis videtur inter eum, qui liberam Remp. invadit, & qui regnum, expulſo inde Rege, nondum tamen capto vel mortuo. Nam talis quin etiam in exilio retineat imperium quoad actum primum, dubio caret. Invaſor, cùm Remp. liberam divicit, & ſibi ſubjecit, omnes actus jure majeſtatico exercet, & propterea firmi ratique erunt. At qui regnum injuſtè poſſidet, actus imperii à violento raptore uſurpati alii rati non ſunt, quàm quos præſumpta veri Regis voluntas legitimat, ut rectè & ſubtiliter hîc Grotius, in quibus videtur potiùs miniſter regiæ voluntatis eſſe, quàm egiſſe quicquam ſuo jure. Erunt itaque illi actus tales, qui magis neceſſariam Reip. adminiſtrationem ſpectant, quàm qui pertinent ad raptorem in iniqua poſſeſſione firmandum.

§. 16. *Videtur manere belli jus.*] Devictos hoc jus manere non videtur, ſed potiùs pax ſub conditione agnoſcendi dominatum invaſoris, ſecundùm ea, quæ paulò antè diximus.

§. 18. *Diſerta auctoritas.*] Rectè, in Monarchia enim ſubditis non licet ad hoſtes tranſire, etſi hi jam maximam regni partem occupavere, niſi extincto Rege, & omnibus illis, qui jus ſuccedendi habent. Licitum itaque cuilibet ex ſubditis ſuaſu & hortatu legitimi Regis occidere invaſorem. Sed quid ſi jam populus ſub conditione fidelitatis in poteſtatem invaſoris venit? an hoc pacto domino vero præjudicabit? an etiam

datam

datam fidem violabit ſuperioris juſſu? Vehementer hîc hæſito. Puto tamen ſubditum extrema quæque potiùs pati debere, quàm rejecto veri Regis obſequio alteri jurare fidelitatem: Et utut fides data ſit, illam nullius eſſe effectus, quia principium intrinſecum deficit, & vitium durat in effectu. Duobus uno eodemque tempore plenarium civile obſeqium præſtari nequit, Rex verò exul ſubditos obligatione fidei, quâ ſibi tenebantur, non ſolvit, quare illi nequeunt eandem alteri promittere, eodem ferè modo, quo jure civili poſterius contractum matrimonium nullius eſt momenti, propter defectum facultatis agendi. Poterit idcirco, non obſtante fidelitatis juramento, quod ob dictas rationes nullas habet vires, civis hortatu Regis ſui, cujus voluntas omninò exploranda, illegitimum dominum perſequi & trucidare. Diſſentit hîc à nobis *Clariſſ. Dn. Joh. Frid. Hornius, de Civit. l. 2. c. 11. theſ. ult.* qui exiſtimat, ipſa actuali invaſoris poſſeſſione & dejectione veri Regis imperium ad invaſorem transferri. Ita etiam ait: *Sive taceat pridem poſſeſſor, videtur imperandi facultatem donaſſe, ſive bello petat invaſorem, tamdiu retinet ille imperium in ſubjugatos, donec pari vi aut pactorum conditionibus amittat.* Verùm quicquid ſit, ſtat mihi ſententia, apud legitimum Regem exulem manere imperium, nec tranſire illud ad invaſorem priùs, quàm & ipſum imperantem ſibi ſubjecerit. Neque enim propterea, quòd populum ſub jugum miſit, imperium adeptus eſt, quod non apud populum ſed Regem fuit, qui in fidem invaſoris nondum venit. Neque

Deus cenſendus eſt, legitimum Principem antè realem ſubjectionem privare imperio voluiſſe,& illud in illegitimum invaſorem conferre. Poſſeſſionem equidem & facti quandam uſurpationem invaſor habet alieni regni, non ipſum imperandi jus in actu primo. Quemadmodum dominus ſervi, quem alius ei eripuit, ut difficilis ſit ejus perſecutio, poſſeſſionem amittit, dominium verò retinet; ita quoque de Rege poſſeſſione imperii dejecto idem judicium ſit: Quin & ex ſententia Horniana hoc ſequeretur iniquitatis, fas non eſſe ſubditis, legitimum dominum in recuperatione regni adjuvare, quia ſcilicet obſequium latroni violento debent. Neque juvat Hornium exemplum defectionis decem tribuum Iſraëlitarum. Hæ enim poſt mortem Salomonis nullum actu Regem habebant, ſed ſcindebantur in electione à reliquis duobus tribubus. Rhehabeamus erat deſignatus Rex, non actu regebat. Populo verò Iſraëlitico jus quoddam electionis competebat,neque regnum merè hæreditarium in Judæa fuit. Sicuti neque hoc Hornio conceſſerim, ſi taceat pridem poſſeſſor, videri donaſſe imperandi facultatem, niſi alia voluntatis ſigna accedant, de quibus in l. 2. ſola ad tempus taciturnitas non ſufficit. Quid enim ſi Regi idoneæ vires & auxilia nondum adſint? Donaſſe cenſebitur? Neutiquam verò. Sed expectaſſe commodius tempus repetendi regnum ſuum. Idem quoque dictum velim de poſtnatis, ſi anteceſſor jus ſuum perſequi morali neceſſitate fuit impeditus, neque ex actibus quibusdam voluntas derelinquendi colligi poterit. At hoc concedo.

Digitized by Google

cedo. Si ipſe Rex legitimus in invaſoris poteſtatem venerit, amittere eum imperium & ad Victorem transferre, quoniam jure belli ſervus ejus factus, quicquid habet, domino acquirit. Aliud judicium eſt in populo libero, cujus volendi actus ab alio quàm ſe ipſo non dependent. Hic & expreſsè & tacitè invaſionem prædonis legitimare poteſt.

§. 19. *Malit invaſorem.*] Quod ſi is, qui Jus imperii habet, illud planè abdicatum velit, & in raptorem translatum, ſubditos nihilominus poteſtas manet libertatem tuendi. At ubi hoc caſu ſemel in dominatum conſenſere, pœnitentiæ ulteriùs non datur locus, ſed illegitimam occupationem conſenſus, quorum intereſt, honeſtam facit juſtamque. Interim hoc quoque affirmo, licere uni ex civibus, ſi invaſori ſe nolit ſubjicere, ſalva fidelitate, quam prior Rex ſibi antè debitam, tertio collatam vult, fines territorii mutare, & ſe alii jurisdictioni ſubmittere. Invaſori enim fidem non promiſit, ſed vero Regi, qui quoniam illa ſibi remiſit, jam liber ab omni obligatione eſt, ſuoque arbitratu ſibi regiminis formam eliget, cui ſubſit.

§. 20. *Quia ejus imaginem.*] Moneta imaginem plerunque Principis præ ſe fert, tam ut ſe probam eſſe oſtendat, quàm cujus ſit, ſcilicet Cæſaris vel Regis.

U 2 CAPUT

CAPUT V.

QUI BELLUM LICITE GERANT.

§. I.

POteſtas publica, maximè ſumma.] Ita publicus civitatis ordo poſtulat. Bellum enim cùm non tantùm gentium quietem turbet, multas & penè infinitas clades omnibus, quos contingit, inferat, ſed & totius Reip. ſalus vel exitium ab eodem dependeat, non indiſtinctè ab omnibus tractandum eſt: ſed maximè prudentiæ ac curæ illius permittendum, quem ante omnes decet pro civium incolumitate ſollicitum vigilemque eſſe. Hic verò in qualibet Rep. ille eſt, quem τὸ κύριον πολίτευμα ſingulari eminentia & ſplendore ſuper cæteros evexit: Qui ſapientibus viris circumdatur, perpenſis utrinque rationibus, quæ vel concitare bellum vel remorari poſſunt, conſiliorum maturitate tandem ſecum ſtatuet, præſtet ne gerere bellum vel omittere: quam deinde deliberationem ſine ſcrupuloſa inquitione ſequi convenit. Optima quæque de ſuo imperante judicabunt cives, & ſive pax ſive bellum placuerit, hoc ex ſalute Reip. maximè eſſe lubenter ſibi perſuadebunt, in utramque partem benevolo affectu collatis ad juvandam communem utilitatem viribus & ope, quantum quidem in ipſis eſt: Neque temerè corpora fortunaſque ſuas bello gerendo ſubtrahent, niſi ad oculum injuſtiſſima Regis cauſa pateat: in dubio enim

melius eſſe & ſecurius ſubditum parere, infrà videbimus. Sed & Imperantis officium erit, in tam gravi & importanti re nihil perfunctoriè egiſſe, ſed omnia priùs utrinque ad ſeveriſſimum rectæ rationis examen revocare, quam ut in partem alterutram inclinet. Nam neque ſemper pax ſatis tuta eſt, ſpernentibus exteris ſocordem patientiam, & in ſignum infirmitatis trahentibus, quod ex pio quodam & ab effuſione ſanguinis abhorrente animo profectum erat: Neque bellum omni tempore gerendum, cujus caſus & eventus incerti ſunt, pleniſque ſollicitudinis. Conſideranda autem imprimis Principi duo erunt, priusquam ſe huic præcipitio commiſerit. Ut gerendum bellum & juſtum ſit, & conſideratè ſuſcipiatur. Injuſtitiam belli Deos hominesque adverſos habere, quis eſt, qui neſciat? adeò ut quidam ſcribere haud dubitaverit; *iniqua bellantem bella ſalvum haud redire.* Quod licèt nimis rigidè dictum, ſcimus tamen juſtitiam non ſolùm à Diis juvari, ſed & hominum ſibi conciliare benevolentiam, & per hanc auxilia. Hinc noſtro ævo videmus belligeraturos tot tantisque argumentis armorum ſuorum rectitudinem univerſo orbi approbare conari, qua in re non parum momenti ſitum eſſe haud ignorant. Præterea ſalva & erecta conſcientia quantam animis noſtris fiduciam implantet, læſa verò turbataque quantum terrorem formidinemque injiciat, non opus eſt ut explicemus: quotidiana experientia quemque id docere optimè poteſt. At ſi ullibi, in bello certè bona illa vel mala alterutri certantium agmini ingens pondus ad victo-

riam aut cladem diſtribuit. Nam ut ille ait:

Frangit & attollit vires in milite cauſa,
Quæ niſi juſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Et alius:

Cauſa jubet ſuperos melior ſperare ſecundos.

Legimus apud Livium, Samnites, cùm perpetuis cladibus à Romanorum exercitibus, quibus cum bellum gerebant, afficiebantur, ſiniſtro ſemper omine congredientes, in conſilio conſultaſſe ſuper armorum infelici ſucceſſu, omnemque hujus rei cauſam ad injuſtitiam belli retuliſſe, ac decreviſſe unanimiter, ſi benignioribus Diis uti vellent, in omnibus ſatisfaciendum eſſe populo Romano. Dedêre itaque non tantùm res per vim ablatas, ſed & ipſos rupti fœderis authores. Quos cùm Romani accipere nollent, Samnites purgatæ conſcientiæ fiduciâ omnia ſibi bona ſecundaque impoſterum eventura augurabantur. Pontius Samnitium Imperator ſatis ferociter de hoc conſilio ſibi gratulatur, & futuram victoriam haud dubiè ſpondet, ita ſuam orationem finiens. *Proinde cùm rerum humanarum maximum momentum ſit, quam propitiis rem, quam adverſis agant Diis, pro certo habete, priora bella adverſùs Deos magis, quàm homines geſſiſſe: hoc, quod inſtat, Ducibus ipſis Diis geſturos.* Neque utique ſpem eventus fefelliſſet, ſi Pontius tam uti victoria, quàm vincere didiciſſet. Verùm quæ ſatis juſta cauſa bello ſufficiat, Grotius deinceps tractat, quod ſuo loco explicabimus. Alterum, quod in conſultatione verſari debet, eſt, ne temerè bellum inchoetur: utut juſtitiæ cauſa adſit,

non

non cœco tamen impetu arma involabimus, ſed lentâ ac maturâ cogitatione ad id procedendum, unde, ſi te ſemel tanquam in puteum immiſeris, facilis reditus non eſt. Scito. *Omne bellum ſumi facile, caterùm ægerrimè deſinere, nec in ejuſdem poteſtate initium & finem eſſe. Quod incipere cuivis etiam ignavo licet, deponi, cùm victores velint.* (a) Pondera ante omnia incertos fortunæ & Martis caſus, & quàm exiguo interdum principio res humanæ mutentur. Deinde tuas adverſariique vires, num his par vel ſuperior probabiliter eſſe poſſis. Subditorum tuorum animos, tibi ne ſatis devincti ſint, an in hoſtem magis propendeant: tum verò clades & incendia, neceſſarii bellorum comites, itemque, quid de vicinis ſperandum Principibus, tibi ne an hoſti tuo auxilio futuri ſint, an quieti tragœdiam ſpectaturi. His omnibus & multis aliis jugiter ad maturitatem ventilatis generoſa tandem ſequatur voluntatis determinatio, ut rectoria prudentia optimum ſuggeſſit. Et vel bellum geratur vel pax ſtabilietur, ſecundùm data alibi Politicorum monita.

Naturaliter quenquam.] Defendemus hoc contra Ziegl. *ad. l. 2. c. 20*. Interim concedo, ſatis leve eſſe argumentum à manuum uſu deſumptum. Cùm tamen unius rei plures poſſint eſſe fines, poſtquam probaverimus privatæ vindictæ rectitudinem, haud abſurdè dici poterit, manus etiam nobis in hoc datas eſſe. Concedit Ziegl. hîc, manuum uſum eſſe ad arcendam injuriam. Quidni & ad vindicandum? cùm implicitè hoc

U 4 modo

(a) Salluſt. in Bell. Jugurt.

modo arceri videatur, ne ab aliis noſtra lenitate deceptis paria pati neceſſe habeamus.

§. 2. *Nihil eſſe homini utilius homine altero.]* Fluit hoc ex eonnato, qui omnibus ratione præditis ineſt, ſocietatis amore, quique ad mutuum nos auxilium atque conſervationem impellit.

In quibus alienas injurias.] Ita *Ambroſius de officiis. Fortitudo, quæ per bella tuetur à barbaris patriam, vel defendit infirmos, vel à latronibus ſocios, plena juſtitia eſt.*

§. 3. *Quale autem in familia eſt ſervus.]* Comparatio hæc quoad jus imperandi & obſequii plenitudinem procedit in omnibus. Sicut in ſervum dominus extra Remp. jus vitæ & necis habet, ita Princeps in ſubditos. Ut ſervus Domino obligatur ad omnia, quæ legi naturæ vel divinæ adverſa non ſunt; itemque tenetur amare dominum, commoda ejus promovere, damna & pernitiem arcere, ita ſubditi officium in iisdem conſiſtit. Adſtrictior interdum eſt ſervorum conditio, & liberior vivendi ratio in civitate. Sed hoc provenit partim ex bonitate Principis, partim initis quibusdam inter imperantem parentemque pactis, quæ rariſſimè ſervo cum Domino intercedunt. Appoſitè hic Seneca (*a*) *Si ſervo, quò minùs in nomen meriti perveniat, neceſſitas obeſt, & patiendi ultima timor. Idem illud obſtabit & ei, qui Regem habet, & ei, qui Ducem. Quoniam quanquam ſub diſpari titulo paria in illos licent.*

§. 4. *Specialis lex arcet.]* Vel alia ratio civilis.

(*a*) 3. de Benef. 18.

vilis. Ita agreſtes magis idonei militiæ, quàm urbicolæ. *Nam vernacula multitudo laſciviæ ſueta, laboribus intolerans, quantò pecuniæ dites & voluptatibus opulenti, tantò magis imbelles.* Sic etiam vitæ genus antiquitus inſpiciebatur. Et *piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesq́; qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynicea pertinens, longè repellendos à caſtris* arbitrati ſunt veteres. Ut & *opificum vulgus, & ſellularii, minimè militiæ idoneum genus. Conf. Forſtner. ad Tac. 3. Annal. 46.*

Servos.] Item facinoroſi, infames, rei, qui obtentu militiæ adverſariis negotium faceſſunt, & alii multi, præſertim quos ætas excuſat. *Vid. l. 4. 8. 11. &c. ff. de Re milit. & tot. tit. C. Qui militare non poſſunt.*

Clericos.] De his jam ſuprà diximus. Videatur hîc Dn. Zieglerus.

FINIS OBSERVATIONUM IN H. GROTII DE JUR. BEL. ET PAC. LIB. I.

ΣΥΝ ΘΕΩ!

OBSERVATIONES POLITICÆ ET MORALES *IN* HUGONIS GROTII, *De* JURE BELLI ET PACIS, *LIBRI II.*

CAPUT I.

DE BELLI CAUSIS: ET PRIMUM DE DEFENSIONE SUI ET RERUM.

§. 1.

S*Ub ratione utilis.]* Hæ plerunque ſunt veræ bellorum cauſæ. Illæ verò, quæ movent ſub ratione juſti, ſæpiùs inanes & caſſi prætextus. *Hinc plerunq; ante & ſub initia bellorum*, inquit *Bæcl. ad Tac. 1. Ann. 1. an. 1. ſpecioſiſſimi ſanctiſſimiq; tituli, ſermonibus, rumoribus, ſcriptis vulgantur, in quibus continentur meræ cauſæ juſtificæ bellorum, ſed quæ reſpectu uſurpantium meri ſunt præ-*

prætextus. Nam cauſæ ipſæ ſuaſoria, (i.e. quæ movent ſub ratione utilis) quæ revera impulerunt ad ejuſmodi conſilia & actiones ſtudioſè teguntur & diſſimulantur. Confer hîc Orationem Cardinalis Caraffæ apud *Thuani. Hiſtor. l. 17.* quam de bello Hiſpannis in Italia inferendo ad Regem Galliæ Heinricum II. habuit, ubi non ſine ſtupore miraberis, quî tam impius homo tam perditam cauſam ſanctiſſimis titulis ornare potuerit.

A belli principiis.] Ita principium belli civilis ab Octavio ſuſcepti erat exercitus collectio & diſcordia cum Antonio. Cauſâ juſtifica, ſc. prætextus, ultio cædis paternæ. Vera cauſa cupido dominationis & occaſio invadendi Remp. per diſcordias & certamina potentiorum diſtractam.

Vos eſtis Romani.] Bene notat ad h. l. Dn. Zieglerus, Romanos ſemper quidē famam juſtitiæ obtinuiſſe, bella tamen illos manifeſtò injuſta geſſiſſe. Verùm quod ſubjungit, *nihil eſſe apertius, quàm ſi juſtitiam illi curaſſent, lupercal manſuram illam, quæ tantopere celebrata eſt, æternam urbem*, qua ratione ſequatur, non ſatis capio. Equidem mihi indubitatum eſt, poſſe gentem aliquam injuriis laceſſitam per vindictam jure gentium conceſſam imperii ſui terminos augere. Deinde quoque ſe dedentem populum à potentiore in tutelam ditionemque ſalva pietate recipi poſſe, æquè nullus dubito. Utroque modo Romanum populum lupercal ſuum ad auguſtiores limites promoviſſe nemo negabit, qui Romanas hiſtorias paulò accuratiore oculo inſpexit. Nihil nunc dicam de Virginum raptu,

in primordiis urbis conditæ, ob ſequioris ſexus penuriam contemptumque vicinorum perpetrato, quem tamen plerique etiam ex Theologis excuſare ſolent. Volſcorum, Æquorum, aliorumque populorum injuſtiſſimæ irruptiones in agrum Romanum, totque contra fœdera & fidem datam defectiones & damna ſæpiùs repetita, æquiſſimam dominationi viam aperiunt, quando ab injuriam inferentibus nihil æqui conſequi licet. Quis inſuper damnabit Campanorum ſe ſuaque dedentium acceptionem, qui injuriis preſſi, & viribus Samnitium tantum non victi, in fidem poteſtatemque populi Romani conceſſere? Qua facta & accepta deditione modeſtiſſimè Romani egerunt, mittendo legationem ad Samnitium Imperatorem, expoſitum Campanorum deditionem, petitumque, ut à ſubditis populi Romani bellum abſtineat. Quibus cùm ferociter ſit reſponſum, ego ſanè ſatis juſtas belli gerendi cauſas habuiſſe Romanos arbitror, id quod poſtea ipſi quoque Samnites agnovere. Ut nunc taceam ampliſſima regna, quæ per teſtamentum, humanum admodùm & indubitatum Dominii acquirendi modum, adeptus eſt. Quemadmodum Attalus Aſiam, Nicomedes Bythiniam, Ægyptum verò Rex Alexandrinus reliquere: quod agnovit etiam *Dn. Limnæus, l. 1. Jur. publ. c. 9. n. 3. ubi* ait: *Populum Romanum talia regna ut alia omnia tribus potiſſimùm modis aſſecutum. 1. Per juſtitiam bellicam, 2. per diſpoſitionem teſtamentariam, 3. per voluntariam ſubjectionem.*

Injuria.] Quæ tres potiſſimùm ſpecies com-

comprehendit, *ὕβριν, βλάβην, θάνατον. Injuriam, damnum, cædem.* Quare Hypotamus Mileſium putabat ſpecies legum tantùm eſſe tres, quoniam illa, de quibus lites oriuntur, tria ſolùm hæc, quæ commemoravimus, ſunt, referente *Ariſtotele 2. Polit. 6.*

§. 2. *Ne fis fiat.*] Sed datur hoc interdictum turbato in poſſeſſione, & propterea ob injuriam factam, *ut rectè hic Dn. Ziegl.*

§. 3. *Jus hoc defenſionis.*] Multa in hoc argumento à JCtis mediæ ætatis congeſta abſurdè videas, quæ nihil ad rem faciunt. Sicut quidam ſunt, qui in moderamine inculpatæ tutelæ armorum paritatem requirunt. Ut ſi vis pugnis inferatur, repellatur etiam pugnis, ſi gladio, gladio, non ſclopeto aut lapidibꝰ. Sed hi nō conſiderant, jus ſe tuendi competere unicuiq; ad vitæ periculum arcendum ab violentis invaſoribus, quam vim quocunque modo arceam, nihil intereſt. Quid enim ſi quis fortiſſimus aut robuſtiſſimus homo me invadat pugnis, & jam cervicem meam ambabus ita compreſſam manibus habeat, ut continuò ſuffocandus ſim, non licebit mihi pugione interficere latronem? & ita armorum imparitas me hoſtiam alienæ crudelitati deſtinet? Quid ſi me expeditiſſimus athleta gladio petat, adeò ut mihi, qui ea in arte rudis ſum & infans, pereundum ſit, ſicubi ad manus decertando venerimus: Non poterò vitam meam expedire periculo aliis armis, v. gr. ſclopeto vel lapide? Non profectò exiſtimo quemquam tantæ futurum inſaniæ, qui in tali diſcrimine conſtitutum reprehendet, quocunque modo ſalutem quæſiverit.

Eſt enim hæc non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, legimus, accepimus, ſed ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ut ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. (a) Simile judicium de fuga facio, cenſeoque, non obligari jure naturæ fugere eum, qui ab inſidiatore peritus ſalutem ſuam defendere vult, neque aliud facit, quàm ut porrigendo gladium vim injuſtam à corpore ſuo propellat: in quem ſi nefarius homo incurrit, profectò eum, qui in ſui defenſione manſit, non magis homicidii reum exiſtimo, quàm qui furibus januam domus ſuæ non aperit, in quam hi capite tamdiu involant, donec eo eliſo exanimentur. Neſcius quidem non ſum, quid Conſtitutio Carolina Criminalis ſanciat, nec dubito, legislatorem ſubditos ad tutam fugam obligare poſſe, idque etiam charitatem Chriſtianam certo modo velle. Jus autem naturale hac de re nihil omninò præcipit, ſicuti nec de multis aliis cautelis, quas deinde DD. irritum exercendo ingenium confuſa audacia præſcripſerunt.

§. 4. *Multò apud eam minor eſt.*] Intelligit τὰ [illegible] κατὰ φύσιν. In quibus tanquam ſubjecto proprio appetitus ſocialis non eſt, cùm illa naturæ prima potiùs ſui quàm alterius conſervationem intendant.

Planè id non permittit.] Quod ſi tamen jus hoc defenſionis *per ſe ac primario naſcitur ex eo, quod natura quemq; ſibi commendat, non ex injuſtitia aut peccato alterius, unde periculũ eſt:* ut

(a) Cicer. pro Mil.

ut §. 3. Grotius notavit: videtur ſanè lex dilectionis diverſum in impedientibus fugam & furioſo vel dormiente non ſtatuiſſe, cùm utrobique eadem militet dilectionis ratio, & invincibiliter errans omni modo pro innocuo habeatur. At Grotius videtur ſalva Chriſtiana dilectione concedere occiſionem furioſi, ſi quis ab eo ſe alio modo expedire nequit. Quare etiam, ſi alia via ſalutis non ſuppetit, ex hoc fundamento impedientium cædem probaverim.

Quiddam primariò intentum.] Primariò enim intenditur defenſio ſui, ſecundariò verò demum invaſoris occiſio, tanquam unica, quam habet, ſalutis via; Quare non multum ſibi gratulari de victoria debet, qui ſe defendit, ſed cum luctu potiùs & lachrymis alterius infortunium malitiamque proſequi, quàm occiſo petulanter inſultare.

§. 5. *A metu.*] Quem in ſenſum ab eodem Cicerone metus dicitur *malus ille diuturnitatis magiſter.* Et *nullam vim imperii tantam eſſe, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Quia quem metuunt, oderunt, quem quisq; odit, periiſſe expetit.*

Aliter evadi periculum poteſt.] Quid ſi alia ratione evadi nequeat, & certum ſit non tantùm ante oculos exitium, ſed & intendentem permanſurum in ea voluntate. Putat Dn. Ziegl. omnem rei eventum Deo permittendum. Ego defenſionem ſui admiſerim, adeò ut liceat in dato Ziegleri exemplo uxori ſicam, quam maritus ad cædem ſub pulvinari habet, arripere, & illius morte prævenire præſentiſſimum periculum.

lum. Quid enim intereſt inter violentum aggreſſorem. & eum, qui inſidiis occultis obfirmatoque animo, quod omninò præſupponendum, mortem alterius deſtinavit, cùm occidendus nullo planè modo evadere aut Magiſtratui periculum aperire poſſit. Procedunt tamen hæc in uxore, cujus maritus vivit ſub Rep. hoc enim caſu poteſtas maritalis per ſuperiorem civilem plerunque extinguitur. Aliàs ſicut ſubditus invaſorem Imperantem occidere nequit, ita nec uxor maritum extra civitatem, qui domeſtico imperio familiæ præeſt. In aliis caſibus, ubi neuter in alterum habet poteſtatem, faciliùs procedit occiſio, quàm ſumma neceſſitas & ad ſcelus obſtinatus invaſoris animus maturavit.

§. 6. *Occidi rectè poſſe.*] Bene. Cùm occiſus ſuæ malitiæ & improbitati imputare debeat, quòd deſierit vivere. Nec alter teneatur inſtar ovis expectare membrorum ſuorum mutilationem.

§. 7. *Controverſiam vix habet.*] Diſſentit hîc Dn. Ziegl. propterea, quòd pudicitia ſit bonum animi nulla externa vi eripiendum: quomodo non ab omnibus Lucretiæ factum probatur, quæ à Tarquinio violenter conſtuprata amiſſæ pudicitiæ vindictam in ſe ipſam exercuit. De qua ita luſit Owenus, Poëta Anglicus.

Si fuit ille tibi Lucretia gratus Adulter,
Immerita ex merita præmia morte capis.
Verùm ſi caſto vis eſt illata pudori,
Quis furor, alterius crimine velle mori?
Laudē igitur nullā captas Lucretia, namq;
Vel ſcelerata cadis, vel furioſa ruis.

Quod

Digitized by Google

Quod noſtrum caſum attinet, ego diſtinguerem inter eum, qui actu inferre vult corpori vim, & qui jam intulit. Hunc occidi poſſe nego, ſed ad pœnam Magiſtratui tradendum opinor. Ille verò, qui voto ſuo nondum potitus eſt, ſed neque querelis neque minis deterreri à propoſito poterit, rectè occiditur, cùm uxor tutelarem gladium vel cultellum homini impio opponat, in cujus erit arbitrio, ſe ipſum hoc transfigere, aut per omiſſionem ſceleris vitæ ſuæ conſulere. In quem deinde ſi furioſus irruat, nihil eſt, quod mulieri imputetur.

§. 8. *Laudabilius tamen.*] Etiam de hoc dubito. Nam generale Apoſtoli effatum, eum, qui ſibi ſuisque non proſpicit, pejorem eſſe gentili, hûc quoque porrexerim. Ex mea enim cæde uxori liberisque ingens detrimentum afferri, nemo neſcit. Deinde malè facio, dum hâc tam facili permiſſione Reip. me civem ſubtraho, ſine ullo redundante commodo. Denique quivis obligatus eſt vitam ſuam omnibus licitis modis tueri; Quantum verò diſtat is, qui cùm ſe poſſet ſervare, non ſervat, ab illo, qui aſſumptis medicamentis vitam protrahere recuſat, & hic deinde ab eo, qui ſe ipſum interficit? Neque mihi aliquis objecerit periculum ſalutis invaſoris. Morali enim æſtimatione periculum non eſt, in quod quis ſe ſciens protervè præcipitavit, & poterit ille, qui occiditur, adhuc pœnitentiæ ſpatium habere, cùm rarò quis tam properanter moriatur, quin poſſit aliquam delictorum ſalutisque æternæ habere conſiderationem.

§. 9. *Quia invaſoris vita?*] Hæc non eſt

Digitized by Google

adæquata ratio. Quid enim ſi vita Regis invaſoris multis utilis non ſit? quod in Tyranno certè evenit, qui hoſtili animo ad pernitiem civium fertur, quem tamen licitè non occidi ſuprà probavimus. Ratio igitur vera eſt præſentia majeſtatis in invaſore, propter quam tanquam inviolabilem notam ſecurus eſt, non ſecus ut parricida Cainus, quem Deus ſingulari ſignô à perſecutione & pœna fratricidii tutum præſtitit. *Conf. Dn. Ziegl.*

Niſi lex id ſtatuat.] Imò verò ne lex quidem Principi eripere poteſt, quod à ſolo Deo habet, imperium. A quo enim illa lex lata eſſe debuit? Si intelligis conditionem ab eligentibus imperaturo propoſitam, in quam ille conſenſit, jam ſupra diximus, clauſulam imperii commiſſoriam nullarum virium eſſe. Si ipſe Princeps hanc ſibi legem dixit, res eventu caret, quia exauctoratio Principis ſubdito, quamdiu ſubditus eſt, non competit, propter poſitionem imperii in Principe, & negationem juris coactionis in ſubdito. Univerſaliſſimè verum eſt, quamdiu Princeps majeſtatem habet, neque judicium neque pœnam in eum civem rectè exercere, cùm ſit contra civilem ordinem & naturam ipſius majeſtatis judicari ab inferiore.

Cujus utilitas in aliqua parte.] Sic non ſtatim deficit matrimonium, quando ob externum aliquod impediens ſobolis generatio ſuſpenditur.

§. 10. *Accipienda alapa.*] Illud ego tamen aſſeveraverim, poſſe me gladium vel ſicam ad defenſionem corporis objicere ei, qui mihi alapam

pam eſt inflicturus. In quæ arma ſi cœco impetu incurrat, nihil peccaviſſe videor, qui ne manum quidem ad alterius læſionem ſuſtuli, ſed ad evitandam contumeliam gladium terroris magis causâ, quàm interficiendi animo oppoſui. Quid enim, ſi mihi minaretur, ni paterer me plagis lubens affici, ſe propria manu ipſum continuò interfecturum? An ob hanc interminationem obligatus ero injuriis faciem exponere? Non puto. Non pejori jure occiſus videbitur, qui incredibili inſania gladium adverſum incurrit, quod malè faciendi non habeat licentiam, quàm qui ob eandem cauſam ſibi violentas manus intulit.

Cavere à dicto Covarruvia.] Covarruviam defendit & explicat *Dn. Ziegl. h.*

§. 11. *Ad res conſervandas.*] Receperat Grotius agere in hoc capite de injuriis nondum factis; In hoc autem §. promiſcuè tam de re furto auferenda quàm ablata inſtituit tractationem. Nobis non parùm intereſſe videtur. Equidem illum, qui res meas mihi eripiendas venit, gladio & quibuscunque aliis modis arceri poſſe, cur dubitem, rationem nullam habeo. Vim enim nullam infero, ſed in ipſius furis erit arbitrio abſtinere domo, periculumque aufugere, quod ſibi ipſi apparare intendit. Mihi ſanè vitio verti non debet, lapidibus vel alio medio domus introitum me tutatum. Concedit inſuper Dn. Zieglerus *poſſe patremf. τριβόλους ſeu murices ferreos ad lædendos ſeu irretiendos fures in terram defodere aut alia offendicula ponere*, ex quibus profectò non raro mors ſequi ſolet, interdum & innocen-

 tum,

tum, quando aliquis ſine dolo fortuitò ad ejusmodi locum delatus fuerit, ubi hæ inſidiæ ſub terra latent. Cur itaque licitum erit talia offendicula ponere, in quæ & vir bonus incidere poſſit? Et non liceat gladio domum tueri, qui ſemper in nocentem ſtringitur? Et quid ſi fur mihi ſub ſui occiſione præciperet, ut aperiam domum, resque auferri ſinam? Non tenebor, exiſtimo, hominum malitiæ indulgere, neque ullum crimen in me derivabitur, ſi fur fanatico motu propter repulſam ſibi nocumento fuerit. De re jam ablata, quam dominus perſequitur, & vel cum nece ejus, qui abſtulit, recuperare vult, quæſtio eſt altioris indaginis. Grotius & alii, qui occiſionem non permittunt, inæqualitatem rei & vitæ humanæ cum diſpendio æternæ ſalutis nonnunquam conjunctæ objiciunt, & non aliter licitè furem perimi poſſe ſtatuunt, quàm ſi ſe oppoſuerit inquirenti domino. *Vid. Rosbach. Proceſſ. judic. tit. 26. n. 6. & ab eo alleg.* Quæ limitatio mihi ex omni parte non probatur. Primò enim licere aliquem propter delictum in fortunæ bona externa commiſſum vita privare, neminem negaturum arbitror, qui & bella inter ſummas poteſtates ob res raptas nec redditas, & ſuspenſionem furum à legitimo Magiſtratu factam conſiderabit. Imò ille modus, quo bello res repetuntur, hoc crudelior eſt & magis ſanguinolentus, quò & plures in conſortium delicti pœnæque trahit, & inſontes non rarò nocentibus involvit. Et tamen quin ſalvâ conſcientiâ quis ita bene agat, Grotius quoque & alii diſſentientes concedunt. Neque quisquam mihi dixerit,

hoc

hoc jure gentium fieri; nam gentium jus concluſiones ſuas ex jure naturæ elicit, ut impoſſibile ſit, id, quod vero jure gentium licet, juri naturæ adverſum eſſe. Quo poſito nunc principio ulteriùs infero, privato quoque licere res ſuas à fure ſalvare cum occiſione ejus, ſi ordinaria ad illas recuperandas ceſſant judicia. Ceſſant verò illa vel perpetuò vel momentaneè. Perpetuò ceſſant in illo, qui nullius imperio ſubjectus eſt: Talis enim ſibi ipſi jus dicere non prohibetur, ſicut aliæ perſonæ publicæ, quoniam quem imploret, ſuperiorem habet neminem. Ut rem magis manifeſtam faciam, ſunto tibi duo mercatores per maris tempeſtates in deſertam quandam inſulam naufragio delati, qui, cùm ſpes evadendi nulla ſit, decrevere ibi figere ſedes, & per diverſam inſulæ partem ſuum quemque victum alimentaque quærere. Evenit, ut alter in alterius ditionem frequentes incurſiones faciat, & res inde per raptum violentiamque auferat; Pars læſa profectò, ſicut potuiſſet juſto bello, ſi hominum adeſſet copia, injurias ſuas & damna vindicare, ita quò minùs ipſi liceat raptorem in facto deprehenſum vel jam aufugientem ad ablata recipienda interficere, non video, cùm hic modus videatur eſſe magis humanus, qui ſontem absque promiſcua ſanguinis humani effuſione ſupplicio afficit. Momentaneè ceſſant judicia, ubi Judex ſtatim adiri nequit, & periculum eſt, ut res à fure fortè ob tenebras ignoto auferatur. Tunc iterum raptorem licitè occidi tam divinæ quàm humanæ leges conſtituere. Sic legimus Exod. 22, 2. *Si in effoſſione deprehenſus fur ita*

 per-

percutiatur, ut moriatur, ne reus cædis eſto percuſſor; ſi jam dies illuxerit, tunc enim reus cædis erit. Non eſt, quod opinetur quisquam, permitti ſaltem hanc actionem non probari. Rectè enim Grotius inquit, *omninò videri hanc legem tam accuratè diſtinguentem non ſolùm impunitatem inducere, ſed jus etiam naturale explicare.* Quia ſcilicet naturæ jure privata vindicta licita eſt, & tantum non præcepta. Ita quoque in legibus *12. Tab.* illud extat à legibus Atticis profectum. *Si nox furtum faxit, ſi im aliquis occiſit, jure cæſus eſto.* Accedit etiam in privato, qui ſub Rep. vivit, ſpecialis ratio, quæ cædem legitimare poteſt, quoniam ſcilicet occidens videtur hoc facere authoritate publica, non ſecus ac alius quis juſtitiæ communis executor. *Conf. Ziegler. ad h. cap. §. 14. verb. niſi in criminibus &c.* Neque ad rem facit objectio, in executione publica reum habere tempus reſipiſcendi. Reſpondeo ex Grotio, *(a) ipſi furi ante mortem poſſe ad pœnitentiam ſpatium ſupereſſe.* Sed neque in omni executione publica tale tempus ſemper conceditur aut attenditur, ut e.gr. in bellica. *Deinde morali judicio non videri æſtimandum illud periculum, in quod ipſum ſe quis conjiciat, & unde ſe poteſt eximere.* Ad quæ verba ita commentatur Dn. Ziegl. *Vita ſpiritualis proximi anteponenda eſt vitæ corporali meæ, quando hæc neceſſaria eſt proximo ad ſuam beatitudinem & vitam ſpiritualem. Atque proximus nos impetens ſine jactura vitæ noſtræ corporalis ſuam poteſt habere & tueri vitam ſpiritualem.*

(a) L. 1. c. 3. theſ. 3.

tualem. Dum igitur ex mera nequitia vitæ meæ inſidiatur, & ipſe nequiter nolendo deſiſtere in periculum animæ ſe conjicit, non teneor ego nequitiæ illi vitam meam exponere, ſed poſſum per moderamen inculpatæ tutelæ aggreſſorem repellere. Totidem verbis poſſem ego hoc meo applicare propoſito. Vitam ſcilicet proximi ſpiritualem anteponendam noſtris fortunæ bonis, quando neceſſaria eſſent ipſi ad eam conſequendam. Jam cùm ex mera petulantia res nobis auferat, & beatus fiat absque ablatione rerum alienarum, me non teneri nequitiæ illius per meam jacturam conſulere, ſed, ſi res aliter recuperari nequeat, vel per mortem auferentis licitè eam adipiſci: Et ſibi ipſi furem imputaturum, qui maluit mortis ſubire periculum, quàm ablata abjiciendo ſiſtere perſecutionem domini. Nam hoc libenter concedo, ſi fur relictis rebus fugiat, privato, qui ſub Rep. eſt, ulteriorem perſecutionem denegandam, niſi quatenus poteſt tutò apprehendi, & ad pœnam Magiſtratui tradi. Video, quid hîc objici ſoleant. Inter vitam ſcilicet temporalem & alias res non eſſe æqualitatem. Reſpondeo, neque hoc principaliter conſiderari, ſed potiùs plecti nequitiam raptoris. Sicuti neque inter ſuſpendium furis & res furtivas eſt paritas, & tamen juſtitiam pœnæ ſapientiſſimi quique propugnant. Deinde res quoque interdum tales auferuntur, ſine quibus neque vita commodè duci poteſt, neque facilè aliæ recuperari: in harum itaque tuitione etiam vitam ipſam tutatam exiſtimari.

§. 12. *Nec hoc nec illud.*] Imò hoc ſpectaſſe, valdè

valdè probabile eſt. Nam neque in lege Hebræa neque Romana talis additur clauſula, *ſi Dominus propter rerum ſuarum recuperationem adducatur in vitæ periculum.* Sed ſimpliciter permittitur furis nocturni occiſio. Imò ex lege Romana expreſsè elicitur contrarium. Illa enim permittit quoque furem diurnum occidere, *ſi ſe telo* defenderit. Nocturnum verò indiſtinctim, ſive ſe defenderit, ſive non: quia enim hic faciliùs cum rebus ablatis evadere, & ſic publicam Magiſtratus animadverſionem evitare poteſt, data eſt perſecutori facultas tanquam legitimè condemnatum ſupplicio afficere. Diurnus autem & noſci facilè, & per implorationem auxilii vicinorum capi poteſt, ut lex hîc non neceſſe habeat, privato extra ordinem permittere, quod ſecundùm ordinatam Reip. inſtitutionem ad perſonas publicas pertinet.

Cum perfoſſorio inſtrumento.] Utut cùm tali occiſus reperiatur inſtrumento, præſumendum potiùs, furem eo uſum ad ædium ciſtarumque effractionem, quàm ad impugnationem perſecutoris. Et non peccat in dictas leges, qui furem etiam omni inſtrumento, quo ſe defendi poſſit, deſtitutum interſecerit. Ut nunc taceam, furum inſtrumenta perfoſſoria communiter ita eſſe fabrefacta, ut propter exiguitatem non tam ad vim in homines faciendam, quàm aperienda recondita apta ſint.

Præſumptio.] Hæc præſumptio ex lege non ſequitur, ſed ratio diverſitatis eſt, ut dixi, quòd faciliùs nocturnus fur poſſit evadere.

Si parcere ei.] Hoc potiùs pro nobis eſt: occidi

Digitized by Google

occidi ſcilicet furem non tanquam ſicarium, ſed raptorem. Nam ſi occidi non poteſt, ſi ei parcere poſſumus ſine periculo rei ſervandæ; Sequitur, ubi periculum rei amittendæ eſt, ipſum poſſe occidi propter rei ablationem, etiamſi ſe telo non defenderit.

Cum clamore.] Hoc non obſtat, quò minùs dicamus furem propter ablationem rerum occidi. Clamor enim propterea requiritur, tum ut teſtes ciet legitimæ actionis, tum, ut ſi poſſibile ſit, fur potiùs capiatur, quàm occidatur.

§. 13. *Nam ſi tunicam.*] Locum hunc explicavit *Dn. Ziegl. ad l. 1. c. 2.*

Et ſpes ſit.] Non cohærent hæc, ſicut etiam Dn. Ziegl. rectè obſervat. Dicit Grotius, ſi res recuperari ſine cæde poſſit, rectè recuperari, ſin periculum ſit faciendæ cædis, omittendam potiùs. *Niſi* (hæc proponit per exceptionem) *fortè talis aliqua res ſit, ex qua vita noſtra & familia noſtra pendeat, quæq; judicio recuperari nequeat, fortè quia fur ſit ignotus.* Propter hanc igitur exceptionem expectabit lector aſſertum, poſſe tali caſu furem occidi. Quare malè ſubjungitur, *& ſpes ſit aliqua, rem ſine cæde abituram.* Nam de hoc etiam antè dixerat, & non opus fuiſſet aliqua exceptione, quæ idem ponit cum regula.

§. 14. *Ut id ab omni culpa ſit liberum.*] Legem Hebræorum Grotius *ſupr. l. 1. c. 3. theſ. 2.* non ſolùm externam impunitatem, ſed & internam animi puritatem tribuere aſſeruerat. Cum qua quia plenè convenit Romana lex, dicendum erit, non minùs ſubditum huic quàm illi le-

gi abſque ulla conſcientiæ læſione in furis occiſione obſequi. Alias ἐν θέσει verum eſt, non ſemper leges cum licentia externa ponere interiorem ſanctitatem. *Dn. Ziegl. h.*

Lex jus necis non habet.] Non concedendum hoc Grotio eſt. Probavimus nos in ſuperioribus, poſſe legislatorem quodvis crimen capitali pœna proſcribere. Quare hîc actum agere nolumus. *Vid. not. noſtr. ad l. 1. c. 4. theſ. 7.* Quæ ſi vera ſunt, ut ſunt veriſſima, valdè probabilis Scoti ſententia non eſt, *fas non eſſe quenquam ad mortem damnare, niſi ob delicta, quæ lex per Moſen data morte punivit.* Quia ſicut ſummus Deus legislator Reip. Iſraëliticæ vi ſuæ poteſtatis hæc vel illa crimina differenti pœna puniri voluit, ita etiam quilibet terreſtris legum conditor in ſua civitate jus ab ipſo Deo, cujus vicarius eſt, conceſſum habet determinandi pœnas, cùm inſtitutis Judaicis extra Judaiſmum neminem obligare Deus voluerit. Id quidem exinde deducitur, delinquentes debere puniri; quo verò ſupplicii genere, id cujusvis Principis arbitrio relictum eſt, extra illa crimina, quæ Deus univerſaliſſimo mandato ad certam pœnam determinavit, ut eſt homicidium.

§. 15. *Singularis dimicatio*] Dn. Zieglerus ad hunc locum omnia duella improbat. Mihi longè aliter videtur. Primò enim ſicut à Rebusp. juſtum piumque bellum geri poteſt, ita etiam à duobus privatis nullius imperio ſubditis ex iisdem cauſis non minùs rectè duellum ſuſcipitur: quia quod juris Resp. habet in alium ad vindicandam injuriam, idem habet, (extra ſingulares quos-

quosdam jurisg. effectus) privatus quoque, qui ſui juris eſt, vel in alium privatum æquè liberum, vel Remp. Deinde ſi duæ ſummæ poteſtates inter ſe bello collidantur, remque ſine promiſcua cæde tranſigere velint, atque in hanc rem eligant ab utraque parte unum vel plures, qui vicem certaminis totius exercitus ſuſcipientes inter ſe hac lege congrediuntur, ut victorem partem belli quoque ſequatur victoria, hanc dimicationem ſingularem ab iis, qui pugnæ deſtinantur, piè ſubiri, & à bellum gerentibus bono jure proponi poſſe, electosque ad illam cogi tanquam ad juſtam pugnam, non eſt quod dubitemus. Imprimis verò hoc certaminis genus utile eſſe putatur, ubi dubium eſt, cui potiſſimùm parti juſtitia belli adſcribenda, vel altera morali æſtimatione longè inferior eſt ſuo hoſti. *Vid. Grot. l. 2. c. 23. theſ. 10.* Ita apud Livium controverſias inter Tullium Metiumque compoſuere Horatii Curatiique. Memorabile etiam exemplum ſingularis dimicationis apud Guicciardinum, *Hiſtor. l. 5.* legimus. Tredecim ſcilicet Itali, totidemque Galli cum conſenſu & authoritate Imperatorum ſuorum inter ſe certamen inivere: quod ſi potiùs ad bellum finiendum, quàm inanem virium oſtentationem & utriusque nationis infructuoſam gloriam fuiſſet ſuſceptum, nollem illud admodùm improbare. Ex quibus conſtat, & omne duellum indiſtinctim non eſſe condemnandum, ſed illud demum, quod fit inter eos, qui alienæ poteſtati ſubjecti ſine hujus conſenſu lites hoc modo dirimunt, quas poſſent æquiùs coram judice diſceptare: & pluribus quàm duobus

bus modis poſſe contingere, ut à privatis ſine peccato ſuſcipiatur ſingularis dimicatio.

Si Rex aut Magiſtratus.] Ita uterque reus in alterum conſtituitur executor juſtitiæ ſub conditione, ut victori condonetur vita.

15. *Minùs rectè.]* Quoniam ſecundùm juſtitiæ rationem in utrumque æquè nocentem animadvertere debuiſſet; Et non facilè Magiſtratus ex duobus, qui mortem meruere, unum eximere pœnæ debet, ut ludicrum fortè oculorum inde ſpectaculum habeat.

Sorte eligi.] Non placet hoc Dn. Ziegl. *quòd ſortitio in ultimis ſuppliciis non facilè admittenda ſit, niſi ubi integra univerſitas punienda fuerit.* Ego non video, ubi indubitatis teſtimoniis conſtat, omnes ex univerſitate æqualiter delictum partici paſſe, cur tunc magis ſortitio juſtitiæ conveniat, quàm cùm inter paucos ſit peccati communicatio? Non enim jam quærimus, quid magis utile ſit & conſultum, ſed quid juſtitiæ propiùs accedat, quæ vult æquè criminoſos æquali affici pœna, quanquam hoc libenter concedam, raro admodum omnes ex univerſitate indifferenter participare crimen.

§. 16. *Nam in privato bello.]* Neque hoc de omni privato bello verum eſt. Patrisf. bellum in alium, quorum neuter ſuperiorem agnoſcit, Grotio publicum non eſt, & tamen jus in eo non eſt momentaneum, ſed minorem tractum non habet, quàm illud, quod publicum vocatur. Jus igitur in bello, ut communiter capitur, momentaneum non reperitur, ſed potiùs in legitima ſui rerumque ſuarum defenſione.

At

At publicæ poteſtates.] Non ſolùm hæ, ſed quilibet alius, qui ſuperiorem poteſtatem non recognoſcit, ex jure naturæ & ulciſcendi injurias & defendendi ſe ſuaque facultatem habet, ut Grotius *l. 2. c. 20.* explicabit.

Licet prævenire.] Præbet mihi Grotius his verbis occaſionem inquirendi in celebrem illam quæſtionem, meliùs ne ſit & magis è Rep. hoſtem præveniendo in ſuo adoriri, an eundẽ expectare aſſilientem nos in noſtro imperio? quam in utramque partem ventilatam antiquitus & hodienum quoque rationes utrinque prægnantes cum exemplis admodùm faciunt dubiam. Illi, qui hoſtem expectandum cenſent, rationes ſuas adducunt & exempla. Iſtas, quòd aggreſſorem expectando tibi non contemnendam in belli ſtatim principiis comparare poſſis boni eventus ſpem aditumque, dum præcipua tui regni loca munitionesque occupas, ad impediendum invadentem, ne victum pabulumque ſufficiens per tuam terram ad exercitum ſuum devehat. Quæ ſola interdum rerum neceſſariarum in alimenta inopia potentiſſimos diſſolvit exercitus. Deinde in tua terra locorum ſituumque longè meliorem habebis cognitionem, qua duce facilè adverſarium in inſidias cladesque præcipitabis. Poteris interim minori cum difficultate & unire tuas vires, & ruptas profligatasque reparare in juſtum exercitum, quoniam pulſæ tutiſſimum à tergo habebunt receptaculum, in quod confugiant, cùm apud hoſtes quemlibet jure timere debeant. Neque huic ſententiæ exempla deficiunt. Ita adducunt Athenienſes, quibus dome-

domeſtica bella proſpera evenere, in aliena egreſſis fuga exitiumque documento fuit infelicis ambitionis. Q. Fabius Maximus in celebri illa apud Livium (*a*) diſceptatione cum Scipione Affric. ita de hoc exemplo & alio recentiori loquitur. *Dies me deficiat, ſi Reges Imperatoresq; temerè in hoſtium terras transgreſſos cum maximis cladibus ſuis exercituumq; ſuorum enumerare velim. Athenienſes, prudentiſſima Civitas, bello domi relicto auctore aquè impigro ac nobili juvene magna claſſe in Siciliam transmiſſa una pugna navali florentem Remp. ſuam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Affrica eadem iſta & M. Attilius inſigne utriusq; fortunæ exemplum nobis documento ſint.* Legimus etiam apud Juſtinum: (*b*) Tamirim, Scytarum Reginam, fortiſſimam fœminam, cùm prohibere Cyrum, bellum ei inferentem, *tranſitu Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſiſſe; & ſibi faciliorem pugnam intra Regni ſui terminos ratam, & hoſtibus objectu fluminis fugam difficiliorem.* Pertinet hûc quoque antiqua Poëtarum fabula, qui Anteum, Libiæ Regem tantisper ab Hercule ſuperari nequiſſe tradunt, quamdiu terram matrem ſuam corpore contingens in priſtinum robur redire potuit. At ubi Hercules cauſam repetitæ ſæpiùs potentiæ ſubodoratus ſtrictiſſimè ambabus compreſſum in altum è terra ſuſtulit, nullo negotio occluſis ſpirandi meatibus interemptum. Hac venuſta parabola veterum ſapientia monuit, bellum

(*a*) Lib. 28.
(*b*) L. 1. Hiſtor. c. 8. Conf. Herod. Hiſtor. L. 1.

Digitized by Google

lum in propria terra tanquam ſua matre gerendum eſſe, quæ filias renovatis ſæpiùs viribus inſtruere poſſit. Quicunque autem aliena ingrediuntur, eos velut parentibus orbos, conſilii omniſque rei indigos cum abrupta potentia brevi interituros. Diſceptatum quoque Florentiæ ſuperioribus ſeculis ſuper hac re fuit, cùm Philippus II. Lombardiæ Dux Reip. multis modis ſuſpectus fieri inciperet. Suaſitque Johannes Medices, *chè quando bene ſi fuiſſe certo della mala mente del Duca, era meglio aſpettare, chè ti aſſaltaſſe, che farſegli in contro con le forze. Perche in queſto caſo coſi era juſtificata la guerra nel conſpetto de Principi di Italia dalla parte del Duca come dalla parte noſtra. Ne ſi poteva animoſamente dimandare quelli ajuti, che ſi potrebono, ſcoperta che fuſſe l' ambitione ſua. Et con altro animo & con altre forze ſi diffenderebbono le coſe ſue che quelle d' altri. i. e. Præſtare omnino, etiamſi de malo in nos Ducis animo certiſſimus, aſſilientem expectare hoſtem, quàm ultricibus armis prævenire adhuc quieſcentem. Hoc enim modo cauſam belli in oculis Principum Italiæ ab utraq; noſtra & Ducis parte juſtificamus. Neq; poſſumus tam confidenter petere ea auxilia, quæ petemus, cùm ambitio ejus jam omnium odium incurrit. Alioq; ſanè animo, aliiſq; viribus defendi res ſuas, quàm alienas.* (*a*) Rationes, quæ in hoſtili terra bellum geri volunt, ſunt hæ. Primò, quòd ille exercitus, qui alterum aſſultat, non poſſit non confidentiori animo eſſe, quàm qui ambigua trementique ſpe molitiones adverſas

(*a*) Machiavell. Hiſtor. Flor. l. 4.

ſas excipit: ab erectis verò militum ſpiritibus quantum victoriæ momentum dependeat, nemo neſcit. Deinde inferens bellum hoſti multa emolumenta tollit, quibus aliàs uti poſſet. v. gr. quòd ſubditos ſpoliatos aut captos ampliùs bellò adhibere nequeat, aut ab iis pecunias exigere, quibus præter vitam nihil ab hoſte relictum eſt. Accedit, quòd Princeps, qui in defenſionis manet terminis, ſubditos ultra modum gravare non audeat, ne & ipſi injuriis exacerbati ad nova inclinent animum, vel uno velut ictu exhauſti bello ſuſtinendo impares fiant, cùm altera pars haud exiguum alendi exercitus juvamen ex hoſtili capiat: quare in ſuprà allata Florentinorum conſultatione adverſa pars cenſuit, *che non era d' aſpettare il nimico in caſa, ma di andare a trovare lui, & che la fortuna e piu amica di chi aſſalta, che di chi ſi diffende. Et con minori danni, quando fuſſe con maggiore ſpeſa ſi fa la guerra in caſa altri, che in caſa ſua. i. e. non eſſe exſpectandum domi hoſtem, ſed eundum contra: Fortunamq́; ei magis amicam eſſe, qui aſſilire alium vult, quàm qui ſe defendit ab injuriis. Et cum minori damno, licet interdum majoribus impenſis, geri bellum in alieno, quàm domi.* Denique, quòd virtus roburque militum in hoſtico magis magisque excitetur, utpote quibus continua ſollicitudine vigiliisque exercitatæ manus & arma erunt: cùm in tuo deſides ſatis putaverint hoſtem arcuiſſe. Hæ potiſſimùm rationes ſunt, quibus accedunt & exempla. Ita Crœſus ſuadebat Cyro, invadere potiùs Tamirim, quàm ut illam expectare velit.

velit. Quippe quando ſuccubuiſſet Rex, iturum regnum deperditum. At ſi extra fines infortunium acciderit, adhuc eſſe ſpatium virium colligendarum. Hannibalis perpetui juratique Romanorum hoſtis ab Antiocho de bello contra Romanos gerendo conſulti *ſententia una atque eadem ſemper erat. Ut in Italia bellum gereretur. Italiam & commeatus & militem præbituram externo hoſti. Si nihil ibi moveatur, liceatq; populo Romano viribus & copiis Italiæ extra Italiam bellum gerere, neq; Regem neq; gentem ullam parem Romanis eſſe.* (a) Cùm finito bello Punico II. populus Romanus id in Philippum Macedoniæ Regem translatum cuperet, Sulpicius Conſul occupandas cenſuit Regis molitiones, adducto & ſuperiori bello Punico, quod maxima Romanorum clade in Italia geſtum, & Pyrrhi Epirotarum Regis expeditione, quem majores eorum, cùm facilè in Græcia detinere potuiſſent, ultorem graviſſimum infelicis ſocordiæ in Italiam admiſſum ſenſere. Scipio in Oratione, qua Fabio reſpondet diſſuadenti bellum in Affrica habendum inter alia & hæc ponit. *Multum intereſt, alienos populere fines, an tuos uri exſcindiq; videas. Plus animi eſt inferentis periculum, quàm propulſantis.* Ipſe Annibal milites ſuos contra Romanos pugnaturos ita animat. (b) *Inferimus bellum, infeſtisq; ſignis deſcendimus in Italiam, tantò audaciùs fortiùsq; pugnaturi, quantò major ſpes, majorq; animus eſt inferentis bellum, quàm arcentis.* Agathocles ſa-

(a) Liv. l. 34. c. 59.
(b) Liv. l. 21. c. 44.

nè Siciliarum Tyrannus, cùm domi Carthaginenſes ſuſtinere nequiret, translato in Affricam bello victor domi forisque rediit. Et profectò rationes, quæ hoſtili terræ bellum tranſcribunt, fortiores, longèque utiliores eſſe videntur, neque deeſt, quod contraria ſentientibus reſponderi poſſit. Quicunque enim in locorum munitorum defenſione præſidium quærunt, haud conſiderant, quàm facili negotio munitiones iſtæ victori cedant, ubi juſtus exercitus alius non ſupereſt. Qui ſi adſit, nihil prohibet & ſua muniri tutarique, & in alienis belli ſedem facere. Ingenioſiſſimus Machiavellus in liberis de Rep. integro capitulo demonſtrat arcium atque fortalitiorum in adverſis infidelitatem. At verò alimenta hoſti deerunt? Quaſi verò obfirmato pectore manuque miles non ſibi ipſi victum quærere, & ab invitis etiam extorquere didicerit, cùm victori omnia in prono ſint. Defectiones inſuper ſubditorum, qui Status mutationem ex ingenita vulgi levitate cupiunt, planiſſimam invaſori ad omnia viam aperiunt, quam primo intuitu major ubique ignotarum rerum terror velut inacceſſam oſtendebat. Nunquam enim deerunt, qui præſentis regiminis pertæſi lætiſſimè te accipient, modò ipſis uno aut altero ſpecimine bonam ſpem animumque feceris. Ita Annibali vix Italiam ingreſſo magna ejus pars acceſſit, & haud minores populi Regulum atque Scipionem in Affrica ſecuti ſunt. Locorum ſituumque incertitudines indigenarum perfidia atque providentia ipſius ducis, rerum gerendarum peritia ſtipata explicabit. Neque video majori labore reparatio-

nem

Digitized by Google

nem virium conſtare in hoſtico, quàm tuo. Imò hoc facilior eſt, quòd non ſolùm integro regno utaris, ſemperque paratos poſſis habere in ſubſidium mittendos illis, qui foris pro Rep. militant: ſed & deficientium ad te non exiguus numerus exercitum tuum certiſſimo juvet ſupplemento. Quod ſi autem hoſtis in tuo eſt, ſubditorum tuorum defectiones crebræ hoſti emolumento erunt, tibi verò damno & quandoque exitio. Fuga tamen facilior & ſecurior in patria terra? Dico primùm, non fugæ, ſed victoriæ ſpe bellum geri. Deinde providens Imperator fortunæ facilè rem non committet, donec vel in caſtris, vel aliquibus expugnatis urbibus paraverit ſibi præſidium, ubi ſi vel maximè adverſi quid ingruat, facilè ſe tamdiu tutabitur, donec domino ſuo liceat auxiliorum ſummiſſione rem in integrum reſtituere, & victor interim detinebitur incluſi hoſtis obſidione, ne victoriam, ut convenit, proſequatur: Ut nunc taceam, per multos Imperatores fugientes jam milites adempta fugæ ſecuritate conſultò ad deſperationem & victoriam acuiſſe. Machiavellus hoc argumentum integro *c. 12. l. 2. in diſcurſ. ſupr. Liv.* tractat, & diſſentientium authorum opiniones adhibita diſtinctione conciliare vult, dum putat utroſque ἐν μέρει aliquid rectè dixiſſe, ſed neutros ὅλως ſive ἁπλῶς. Intereſſe itaque ille exiſtimat, an Rex habeat ſubditos ad arma, ut ita dicam, natos, adeò ut ex eorum delectu exercitum conſcribere poſſit, an verò imbelli imperet multitudini, ut extraneo indigeat milite. Hoc caſu putat foris bellum gerendum, *quia eſſendo la tua virtu nel da-*

naio, & non negli huomini, qualunche volta tì e impedita la via di quella, tu ſe' ſpaciato. i. e. *cùm ſit vis tua in nummis non hominibus: quandocunque tibi illorum comparatio impeditur, ipſe quoque manus victas dabis.* Priori autem, conſultius eſſe expectare hoſtes in patria quàm occupare. *Perche queſti corpi poſſono unire piu forze, & reſiſtere ad uno impeto, che non poſſono ad aſſaltare altrui. Quia corpora hæc poſſunt unire magis vires ſuas, & reſiſtere fortius qualicunque invaſioni, id quod præſtare nequeunt offenſivè agendo.* Induxiſſe videntur Machiavellum in hanc ſententiam, quæ ſcribit Livius *l. 9. c. 29: Adde quod Romanis ad manum domi ſupplementum eſſet, Alexandro, quod poſtea Annibali accidit, alieno in agro bellanti exercitus conſenuiſſet.* Putarem Machiavelli conſilium hactenus utile eſſe, quando Princeps certiſſimam fiduciam in ſubditorum benevolentia ponere poteſt. At verò quando aliquo modo ſuſpecti erunt, omni niſu cavendum eſt, ne hoſtem admittamus in regnum, quem deinde mobilis & ſeditioſa infidelium ſubditorum turba excipiat juvetque, hoc deteriori Principis conditione, quò ferocior atque exercitatior ad bellum eſt. Illud etiam verum non puto, populum Romanum extra Italiam tribus ejusmodi cladibus, quales ab Annibale accepit in Italia, non potuiſſe mederi. Haud ferè enim minorem numerum cum Imperatoribus Scipionibus amiſit in Hiſpania, & tamen invicto ſemper animo ingens vulnus pertulit ac ſanavit. Ita etiam, quod Livium attinet, Annibalis exercitus conſenuit, non quòd

ipſi

ipſi ſupplementum mitti non potuiſſet, ſed quòd illud ſocordia Senatus Carthaginenſis ſemper procraſtinavit, & inimicorum ſuorum invidia impedivit. Nam Annibal ab Italia in auxilium Patriæ ſuæ, cui Scipio excidium minabatur, revocatus hæc indignabundus apud Livium (a) effert. *Jam non perplexè, ſed palàm revocant, qui vetando ſupplementum & pecuniam mitti jam pridem retrahebant. Vicit ergo Annibalem non populus Romanus, toties caſus fugatusq́, ſed Senatus Carthaginenſis obtrectatione atq; invidia.* Ad enervandam autem Machiavelli nimis generalem diſtinctionem omnino facit, quod de Hiſpannis documento Maurorum, quibus cum in patria ultra biennium ſatis dubiè bellabant, obſervavit Thuanus, (b) illos nimirum, utut foris ferè invictos, domi non ſine periculo hoſtem habituros eſſe: Et tamen quin Hiſpannica gens militari fortitudine atque prudentia à perpaucis vincatur, apud omnes in confeſſo eſt. Verba Thuani hæc ſunt. *Ut ex eo appareat, Hiſpannis, quorum virtus militaris & exacta extra fines patrios diſciplina à cæteris orbis nationibus præcipuè prædicatur, nullum majus periculum impendere poſſe, quàm ſi bellum domi ex quacunq; occaſione habere cogantur:* Cujus ſententiæ accedit ipſo facto Annibal, qui Livio (c) teſte, *ſupplementum ex Affrica maximè jaculatorum levium armis petiit. Ut Affri in Hiſpannia, Hiſpanni in Affrica, melior procul à domo futurus uter-*

 que

(a) Lib. 30. c. 26.
(b) Hiſtor. lib. 48. circ. fin.
(c) Hiſtor. l. 21. c. 21.

que miles, velut mutuis pignoribus obligati, ſtipendia facerent. Nam exempla ubivis obvia docent, extra patriam diſciplinam militarem meliùs ſervari poſſe: Ubi verò domi militaveris, periculum eſſe, ne livore, pravis æmulationibus, invidiâ, obtrectationibus, privatis denique odiis miles corruptus neque fidem neque diſciplinam ullam habeat. Concludo itaque, meliorem ſemper eſſe inferenti bellum quàm arcentis conditionem, niſi vel ſpecialiſſimæ circumſtantię vel imbellis læſæ partis ſtatus contrarium ſuadeant, ut melius ſit pactis & pecuniâ tranſigere, quàm fortiorem laceſſendo hoſtem in præſentiſſimum ſe præcipitare exitium.

§. 17. *Ita vita humana eſt.*] Apprimè huc facit locus apud Gellium (*a*) ex Panætii Philoſophi *libro 2. de offic.* ſumptus, quem integrum hîc tranſcribere placuit. *Vita hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuisq; eſſe uſui volunt, negotia periculaq; ex improviſo aſſidua & propè quotidiana fert. Ad ea cavenda atq; declinanda proinde eſſe oportet animo ſemper prompto atq; intento, ut ſunt Athletarum, qui Pancratiæ vocantur. Nam ſi ut illi ad certandum vocati projectis altè brachiis conſiſtunt, caputq; & os ſuum manibus oppoſitis quaſi vallo præmœniunt, membraq; eorum omnia, priusquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos parata. Ita animus & mens viri prudentis adverſùs vim & petulantias injuriarum omni in loco atq; in tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, ſepta ſolidè, expedita, nunquam connivens, nuſquam aciem*

(a) Lib. 13. Noct. Att. c. 27.

ſuam

Digitized by Google

ſuam flectens, conſilia cogitationesq́; contra fortunæ verbera contraq́; inſidias iniquorum quaſi brachia & manus protendens, ne qua in re adverſa & repentina incurſio imparatis improtectisq́; nobis oboriatur.

A divina providentia.] Item, ut quis ſe omni ratione ad modum incertæ defenſionis præparet, conſcribendo exercitandoque milites, extruendo arces & munimenta, quæ invaſorem & deterrere à meditata violentia, & arcere vim ingruentem poſſint. Actus enim hi omnes liciti ſunt, nec ulli gentium injuriam facio, ſi me in omnem eventum paratum habeam, ad excipiendas aliorum injuſtas cupiditates.

Innoxia cautio.] Ita ſæpiſſimè noſtra quoque ætate vicini Principes legatos mittunt ad eum, quem propter inſolitas & occultas molitiones ſuſpectum habent, ſciſcitatum, quorſum talia tendant, & ut ſibi legitimè caveatur.

§. 18. *Debet primum ei, quem &c.*] Quærit hîc Dn. Ziegl. quid dicendum, *ſi ſatisfactio offeratur tum demum, quando jam ad conflictum ventum eſt, & jam aliqui ceciderunt ex numero ejus, qui juſtum bellum gerit, anne hîc oblatam ſatisfactionem acceptare & bello deſiſtere teneatur?* Ego, ſi pleniſſima offeratur ſatisfactio, ceſſandum à bello non dubito, quoniam nihil læſa pars habet, quod conqueratur. Verùm ad illam ſatisfactionem ſpectabit non ſolùm intereſſe principale & primarium, ſed & quod poſtea ſupervenit. V. gr. æſtimatio moralis occiſorum, & impenſæ in bellum juſtitiæ conſequendæ causâ factæ, damna item & ceſſantia lucra, quæ

ex poſtfacto evenerunt, cautionesque de ampliùs non offendendo, & cætera, quæ propter negotiorum diverſitatem impoſſibile eſt omnia enumerare. *Conf. Grot. l. 3. c. 1.* Neque enim verum puto, quod vult Laymannus, juſtitiam vindicativam requirere, ut totus exercitus, qui bellum juſtum gerenti injuſtè ſe oppoſuerat, internecione pereat; quoniam in illo exercitu non pauci eſſe poſſunt, qui de utriusque partis juſtitia non ſatis informati in dubio adhuc practico hærent, & quos ad bellum legitimum Principis imperium coëgit. Hos ſanè erroris certiores factos, deprecantesque veniam delicti cum oblatione pleniſſimæ ſatisfactionis nolle admittere in gratiam, contra juſtitiam ipſam eſſe videtur. Licèt non minùs quoque interdum conſilii ſit, clementiâ refocillare pœnitentes, quàm rigidæ vindictæ aculeo exagitare ad deſperationem, quæ non raró jam victores per victos malè multavit. Si enim, ut dixiſſe fertur Pyrrhus, hoſtibus fugientibus pons aureus eſt ſtruendus, quantò magis cum exercitu integris adhuc viribus animato pro re & exiſtimatione tua tranſigendum eſt, quàm incertos belli & fortunæ expectare caſus.

Ac tum demum.] Omne bellum pacis cauſâ ſuſcipiendum eſt. Pacem autem tum fieri convenit, quando pars, quæ juſtum bellum gerit, adverſarium coëgit ad ſatisfactionem: Quam ſi offerat boni viri arbitratu, etiam antequam congrediantur, nihil ulteriùs habet, de quo conqueratur. Et ſi nolit accipere ſatisfactionem, corrumpit per injuſtam intentionem prioris cauſæ juſtitiam, & ille, qui obtulit, omni bono jure defenſio-

ſenſionem habet contra immoderatam adverſarii avaritiam, qui debita vindicta non contentus non meliori jure quàm latro graſſatur. Si itaque ſufficiens fuit Samnitium ſatisfactio, malè illam Romanus populus rejecit, & haud dubiè bona cauſa ab his ad illos tranſivit, de qua tam magnificè ſibi apud Livium Pontius Samnis gratulatur.

CAPUT II.

DE HIS, QUÆ HOMINIBUS COMMUNITER COMPETUNT.

§. 1.

A*Ut vacuæ ſunt à proprietate.*] Vellicat hoc Dn. Ziegl. quia res, quæ communitati competunt, vacuæ à proprietate non ſunt, ſed patrimonium earum pertinet ad totam univerſitatem. Verùm primò non videtur illa res eſſe propria, quæ eſt communis omnibus in mundo hominibus, de hac enim communi re loquitur Grotius, non de illa, quæ certæ ſocietati aut univerſitati in individuo competit. Ita in jure Romano dicitur mare eſſe extra patrimonium, quòd ejus uſus ad omnes indiſtinctim homines pertinet, proprietas verò nullius eſt. Si itaque proprietas nullius eſt, res vacua omninò à proprietate erit, quoniam hæc, ceu jus incorporale certum requirit ſubjectum, cui inhæreat. Deinde non tam verba Grotii, quàm ejus mens inſpicienda; Quo ſenſu enim dixerit res communes vacuas à proprietate, declarat oppoſitio rerum communium, quas proprietas afficit, de quibus agit *in* §. 6. Sci-

licet ex ſua hypotheſi putat res communes à proprietate vacuas eſſe, quæ poſt ſublatam univerſalem illam communionem in prima dominii introductione manſere indiviſæ & vacuæ ab occupatione, ita ut nemo ſibi eas appropriarit. Quæ verò propriæ aliquorum factæ ſunt, nihilominus quibusdam caſibus & certo reſpectu communes eſſe.

§. 2. *Jus in res.*] Jure naturæ omnia communia fuiſſe, & ſubſecuto gentium jure dominia demum introducta, non ſolùm Grotius, ſed jus quoque noſtrum & cum eo JCti loquuntur. Imò clariſſimus Hahnius *(a)* auſus eſt dicere, dominiorum diſtinctionem jure gentium introductam, *non quòd hac per ſe bona & pulchra eſſet, ſed quia conditione & ſtatu hominis tunc exigẽte neceſſaria fuit ad diſſenſiones vitandas.* Quam ſententiam quò diligentiùs examinamus, hoc minùs nobis probatur. Nam & Romana jurisprudentia, quæ juri naturæ communitatem adſcribit, eodem jure quarundã rerum dominia ſingulos nanciſci dictitat, contrario aſſerto, niſi ambiguitas vocabuli excuſet aliqua parte ſocordem repugnantiam: Ullo autem unquam tempore omnia omnibus fuiſſe communia tam contra hiſtoriam eſt, quàm rationes. Nos dominiorum originem referimus ad mundi primordia, & gratuitam benigniſſimi Numinis conceſſionem laudamus cauſam introductæ proprietatis, hactenus ſecuri, quicquid DD. de jure naturæ & gentium ſæpiùs cum lectoris indignatione crepant. Ita enim nos ſacræ literæ inſtruunt, homini condito à Conditore

(a) Obſervat. ad Weſ. de A. R. D. n. 1.

Digitized by Google

tore in res inferiores attributum eſſe Dominium hac expreſſa formula. *Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam vobis, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.* (*a*) Atque hoc dominium poſtea orbi per diluvium purgato ita confirmatum fuit. *Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum univerſis, quæ moventur ſuper terram. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſint, & omne, quod movetur & vivit, erit vobis in cibum.* (*b*) Hoc modo videmus dominium, quod antè Creatori ſoli in ſua creata competierat, ex indulgentiſſima liberalitate nobis hominibus ad imaginem Dei creatis communicatum eſſe, ita tamen, ut ſe illo Deus non abdicaret, ſed retineret adhuc ſuperius quoddam atque eminentius, à quo illud hominum dependeat, ex divina voluntate moderandum vel auferendum: Hac ipſa inſuper dominii conceſſione animalibus cæteris nova quædã qualitas acceſſit, ut poteſtatẽ hominis metuerent fugerentque, quò pertinent illa, quæ in ſacris literis de tremore animalium dicuntur: Atq; hic metus & ingenita fuga, utut omniũ animalium cordibus inſcripta ſit, in majoribꝰ tamen hoc magis elucet, quò talia minùs cauſæ habent, cur homines metuant, quibus vel corporis robore, vel cornuum dentiumque fiducia, vel feritate unguium, aut aliorum armorum, quæ naturâ habent, ope, immane quantum præſtant. Continuò hîc nobis aliquis

(*a*) Gen. 1, 28. & 29.
(*b*) Gen. 9, 2.

aliquis occurret, regerendo, ſi omnibus hominibus in res omnes dominium conceſſum, ſequi profectò, quemlibet hominem omnis rei dominum eſſe, quo ipſo deinde dominium deſtrui, quippe quod domino tribuat prælationem moralem in uſu rei, quam poſſidet. Nam ſi alius rei à me poſſeſſæ dominus eſt, ego dominus non ero, quia plura dominia niſi ſubordinata unam rem nequeunt afficere, ſed unum neceſſariò per alterum deſtruitur. Rurſus dum ego in aliorum bona pleniſſimam poteſtatem habeo, res detentoris non erit; Verùm decipula hæc nos non decipit. Sciendum itaque, quando in divino Codice indefinitè legimus, *hominibus in res & terram dominium permiſſum eſſe*, intelligi id debere *non tam de dominio actu conceſſo, quàm de jure ſeu facultate ad dominium acquirendum competente.* Scilicet optimus Deus dedit hominibus poteſtatem, per occupationem ſe quarumlibet rerum efficiendi dominos, non autem tribuit dominium in actu abſque ullo prævio illud acquirendi modo: neque enim quicquam ab homine ſine labore acquiri voluit Conditor, qui panem in ſudore ejus faciei parandum præcepit. Illa autem ad dominium potentialis facultas omnibus indiſtinctim hominibus competiit, ut ſe potuerint dominos reddere rei à dominio vacuæ, quam ubi ſemel ſibi propriam fecere, non licuit deinde propter naturam dominii eam alii eripere poſſeſſori, qui ſibi prælationem moralem ipſa occupatione dudum quæſiverat. Quam in rem clariſſimè facit verbum *Gen* 1, 28. ſignatè admodùm poſitum, *SUBJICITE vobis terram.* Quod, me

me hercules, arguit *terram dominio nondum ſubjectam, aptam tamen & habilem ea promiſſione factam, ut ſubjici hominibus poſſet.* Quomodo etiam rectè concludit *Clariſſ. Dn. Horn. de Civit. l. 2. c. 3. theſ. 3.* Non itaque verum puto, quod ſcribit *Dn. Ziegl.* Vi *hujus donationis Adamum dominum totius orbis terrarum fuiſſe, quem ipſum etiam totum ſimul & ſemel poſſidere illicò incepiſſe.* Ego Adamo plus, quàm quod occupavit, non attribuerim, quia, ut diximus, res ſine occupatione in ſua libertate naturali permanebant, ab omni dominio vacuæ. Neque me movet ratio Ziegleri, *quòd non opus ſit, ut, qui fundum poſſidere velit, omnes glebas circumambulet, ſed quod ſufficiat, quamlibet partem ejus fundi introire, dum aliquis mente & cogitatione hac ſit, ut totum fundum usq; ad terminum velit poſſidere.* Primò enim hoc ſaltem verum eſſe videtur de rebus jam occupatis, & per translativum dominii titulum ſecundaria acquiſitione ab alio acquirendis, non verò quæ omni tam poſſeſſione quàm proprietate vacant. Has enim non ulteriùs acquiri, quàm quatenus occupantur, dicendum puto, quoniam aliàs quis ſe poſſet ſola cogitatione omnium inſularum deſertarum, aliorumque locorum incultorum dominum facere, quòd terræ, quam inhabito, pars ſint. Deinde plus videtur requiri ad dominium acquirendum, quàm poſſeſſionem, nam *l. 13. §. 1. ff. de A. vel A. P.* loquitur non de dominio, ſed poſſeſſione ſeparata ab hoc, ut ita nihil contra nos probet. Denique etiam quis meritò dubitaverit, an unquam Adamo in mentem venerit,

ut totum orbem poſſidere vellet, quem quantus fuerit, ignoravit. Stultitia enim eſſet, velle poſſidere, quod totum morali judicio nequeas tenere. Nondum illo tempore generoſum vitium, ambitio, natum erat, ſed hominis deſideria explebat victus & amictus ſufficientiſſima copia, quam utentium penuria in nullum pretium deduxerat. Quare etiam nemo feciſſet injuriam Adamo, ſi occupaſſet ea, quæ à noſtro primo parente libertati ſuæ relicta erant. Videamus nunc, quid ingenii habeant Grotii aliorumque ſomnia, fictitium ex jure vel naturæ vel gentium originem fabricantium. Qui jure naturali dominia cepiſſe dicunt, vix cogitant, quid loquantur, ſi de jure naturæ præceptivo intelligunt. Quicquid poteſtatem ſapit, diverſiſſimam indolem à juris genio, efficacia & objecto habet. Omne jus eſt regula quædam actionum humanarum, & objectum juris naturæ ſunt actiones honeſtæ vel turpes. Dominium neque turpitudinem neque bonitatem moralem continet, imò ne actio quidem eſt, quare nec objectum juris naturalis. Quamobrem quicunque leget in Romani juris opere, naturali jure dominia conſtituta eſſe, oppidò caveat, ut aliter accipere velit quàm de permiſſione hoc ſenſu, quod naturæ lex non repugnet dominiis, ſed neque tamen illa præcipiat. Non melioris notæ eſt ſententia juri gentium dominiorum incunabula aſſignantium; Hi plerique dicunt, jure naturali omnia communia fuiſſe, jure demum gentium introductas dominiorum diſtinctiones, quo aſſerto ſibi ipſis validiſſimè adverſantur. Si jus enim naturale præcipit com-

munionem omnium rerum, ſceleſtiſſimo auſu gentes proprietatem induxere, quoniam præcepta juris naturæ immutabilia ſunt, & omnes homines obligant, ut ſine maximo peccato eisdem contravenire non poſſint. Porrò, hoc quoque gentium jus cum alio omni jure participat, ut ſit regula actionum, non principium aliquod effectivum ullius poteſtatis. Apud omnes quidem populos dominia obſervantur, verùm illa non introduxit gentium jus, quod circa actus gentium publicos occupatum eſt. Quicunque etiam affirmaverit, gentes demum poſt diluvium cepiſſe, ille ſimul ad hoc tempus communionem rerũ protrahere debet, quia jus gentium ipſas gentes origine non poteſt antevertere. Quare nullum unquam placitum inter gentes factum eſt, ut à communione recedatur, quæ nunquam fuit, ſed naturalis ſtatus ratio primævis continuò hominibus commendavit diſtinctam rerum proprietatem. Propugnat hanc noſtram ſententiam eruditiſſimus *Struvius in Synt. Feud. c. 1. theſ. 1.* ubi inter alia & hæc habet. *Hoc igitur modo ſecundùm ipſius rationis naturalis faciliorem, commodiorem & ſuaviorem rerum uſum in ſocietate civili reſpicientis dictamen non ſolùm inter primævos ſtatim homines res ſunt diſtinctæ, ſed etiam porrò inter gentes & ſingulos de gente, dictamen illud commune ſequentes.* Et paulò pòſt. *Neq; verò omnino illis conſentire poſſumus, qui nudo ac libero conſenſui aut pacto hominum ac populorum rerum diviſionem adſcribunt; Concedendum quidem, quod animus res tenendi ut proprias, expreſſus fuerit per factum*

ctum occupationis, ac inſequentem particularem rei ad proprium uſum curam & culturam. Verùm pactum aliquod ut hinc inducamus, & ad illud tanquam fundamentum rerum diviſionem referamus, non videtur opus, neq; etiam rei veritati congruere, cùm ipſa occupatio conceſſa ſit jure in res à Deo conceſſo, cujus juris vi res ſunt occupatæ, cuilibet occupanti commodè in ſocietate civili degendi propoſitum habenti ipſa ratione naturali commodiùs occupandi genus expoſito modo præſcribente. Tandem ex prædictis colligere licet, quo ſenſu verum ſit, à principio communionem fuiſſe, ſcilicet non alio, quàm quòd quilibet legitimam facultatem habuerit per occupationem res ſibi appropriandi. Commune itaque, ſano tamen ſenſu, hominibus fuit jus ad dominium acquirendum, non verò dominium ipſum.

Erant omnia communia.] Rectiſſimè hæc verba explicat Dn. Struvius *d. l. non quidem, quòd unquam communio fuerit, vel eſſe debuerit, ſed quòd actu nemo univerſas res, quarum proprietas homini univerſim tributa, occupaverit, omnium tamen occupationi illæ, cùm quaſi cunctis patrimonium eſſent, patuerint.*

Talis uſus univerſalis juris.] Verùm talis uſus omnibus omnino rebus non convenit. Conſumptibilibus enim, ſive quæ ipſo uſu conſumuntur, uti abſque earum proprietate non poſſumus: illas enim res uſu conſumimus deſtruimusque, quod eſt agere in illarum ſubſtantiam, hoc ipſum verò fieri ſine proprietate nequit. *Vid. Dn. Ziegl. h.* Quare cùm uſusfructus propriè ſic

dictus

dictus non ſit niſi earum rerum, quæ uſui ſuperſunt, Senatus quoque effecit quaſi uſumfructum rerum conſumptibilium, transferendo proprietatem ad uſumfructuarium, qui cautionem de reſtituenda ſimili re in caſum caducitatis interponere debuit.

Id ei eripere.] Hæc verba ſatis clarè proprietatem occupantibus conſtituunt, communionemque omnimodam & talem, quæ proprietatem excludat, nec fuiſſe nec eſſe potuiſſe oſtendunt. Dominii enim unica vis & virtus conſiſtit in prælatione uſus rei, ita ut dominus cæteris aliis omnibus præferatur; Si itaque, quod quisque arripuit, id ei alter eripere niſi per injuriam non potuit, ſequitur, quòd poſſeſſor in re poſſeſſa habuerit proprietatem. Neque etiam ſimilitudo hûc ſatis quadrat: quia non eo ſenſu theatrum commune dicitur, quo res in primævo ſtatu. Theatrum commune eſt, quia proprietas ejus non ſpectat ad ſolum aliquem privatum, ſed Remp. at verò res communes dicit Grotius cum excluſione omnis dominii.

Si aut in magna.] Corrupta per lapſum hominis natura utramque hanc conditionem reſpuit, ut ne tale quidem ampliùs cogitari poſſe experientia docuerit. *Dn. Ziegl. h.*

In quibusdam Americæ populis.] Reſpondet Dn. Ziegl. à natione fera & barbara argumentari eſſe idem ac argumentari à beſtiis ad homines. Dicerem quoque ego, Exempla de Americæ populis, de Eſſenis, de primis Chriſtianis egregiè fallere incautos, apud quos omnes non defuit dominium & proprietas, ſed partim con-

fuſa nec bene ordinata dominii ratio obtinuit, partim imago communionis, non communio, quatenus, ſc. proprietas excluditur, obſervata eſt. Ita e. gr. valdè abſurdus fuerit, qui propterea, quod familiares in una familia participant, nullum eſſe in familia dominium inferat.

Ignoratio magis vitiorum.] Deum hominem ad ſui imaginem creaviſſe, docemur ex ſacris literis, quæ imago quibus abſolvebatur, ſuprà *l. 1.* diximus. Præcipuæ ejus partes erant perfecta intellectus ſapientia & integerrima voluntatis ſanctitas, utraque æmula ſapientiæ atque ſanctitati divinæ. Falſum itaq; eſt & inconſideratum aſſerere, hominem perfecta rerum prudentia præditum cognitionem virtutis nullam habuiſſe; Imò ipſi noſtri primi parentes ante lapſum in omni ſanctitate & virtutum exercitio vivebant, quas ſi ignoraſſent, quomodo potuiſſent exercere? Sed & non minùs novere malum, ſed theoreticè ſaltim, id eſt, intelligebant hujus pravitatem & diſcrepantiam cum voluntate Dei: appetitus autem illorum adhuc adeò voluntati moriger erat, ut nullo negotio redigebatur in ordinem. Per eſum verò pomi depravatus, ſicut totus homo excuſſit obedientiam erga Deum, ita ex lege talionis voluntati quoque debitum obſequium appetitus denegavit, & adhuc ubique boni ſpiritus motibus adverſatur, nec non niſi ægerrimè in officio continetur.

Vetuſtiſſimi mortalium.] Hypotheſes gentilium Grotius ex *libro 3. Annal. Tac. cap. 26.* Virgilio, Ovidio, aliiſque mendaciſſimis Poëtis incauta temeritate pro veris arripuit, quæ ex igno-

ignorantia primævi temporis natæ à verbo divino falſitatis ſatis arguuntur. Nam continuò poſt lapſum & malas libidines & ſcelera cepiſſe homines, vel ſolum Caini parricidium nos docet. At Ethnici ignari & originis primorum hominum & vitæ illorum, tale quid ſibi finxerunt, quod nunquam extitit: Unde nata illa de quatuor ætatum differentiis apud Poëtas fabula: de qua latè *Heſiod. ab init. oper. & dier. & Ovid. Metam. l. 1.*

Arbor vitæ.] Hæc longè meliùs *à Dn. Ziegl. ad h. l.* explicata videas.

I. e. ſimplicem.] Malè, ſed potiùs ſapientem, de rebus divinis & naturalibus, ad hominis uſum bonumque conditis; tum & juſtum atque ſanctum cum appetitus obſequio & cæterarum virium rectitudine. *Conf. Dn. Ziegl. h.*

Niſi ſponte natis.] Quod hîc de antiquorum hominum vita, cibo ſponte nato, de antris loco ædium, de nuditate corporum, de veſtitu incondito, &c. memorat, ſi de genere humano accipiuntur, ἀνιστορησία mera eſt: Si de paucis barbaris & incultis gentibus, aliena ſunt ab argumento, quod tractat, in quo juris rationem habet, & probationem non unius alteriúsve populi inconditus mos, ſed plurium & cultiorum gentium, i. e. recta utentium ratione, inſtituta, conſuetudinem faciunt. Homines ullo tempore ſponte natis cibis uſos, liber Geneſeos negat, qui Cainum à primis mundi incunabulis agricolam fuiſſe oſtendit, quem deinde quoque non antra habitaſſe, ſed ædificaſſe urbem memorat. Neque magis verum, homines poſt lapſum nudo corpore

re vixiſſe, ſed Deus lapſis continuò veſtimenta ex pellibus conſuit: Habuerunt Poëtæ ex ſacris Bibliis, ſed incondita & corrupta omnia, quibus nimis admodùm author noſter credit, quem meliùs potuiſſet ſacra hiſtoria inſtruere.

Sed pacto quodam.] Ullo unquam tempore omnes res inter omnes fuiſſe communes, ſuprà rejecimus, quo ipſo quoque falſum ſit, communionem diſplicuiſſe, quæ nunquam fuit. Multò minùs credimus, pacto quodam à communione diſceſſum, cautumque, ut, quod quisque occupaſſet, id ſibi haberet. Nam jus occupandi & rem ſibi faciendi propriam homo non habet ex pacto quodam ſive tacito ſive expreſſo, ſed benigniſſima ſupremi Numinis conceſſione, qui homini creato talem in res inferiores dedit facultatem. Neque verum eſt, quod dicit Dn. Ziegl. *Si quæ in diviſionem non venerunt, eorum manſiſſe pariter univerſos tum temporis viventes pro indiviſo dominos*, quoniam diviſio non potuit tribuere aliquod dominium niſi in re jam occupata. Si itaque inter poſteros conventum, ut alii alias terras habitandas irent, earum, quæ nondum occupatæ vel habitatæ fuerunt, terrarum dominium nemo ſibi priùs quærere poterat, quàm actuali occupatione illas fecerit ſuas. Occupatas verò per diviſionem & juris conſtituti ceſſionem in alios potuiſſe transferri non repugno, ac ſic hactenus bene dicit Grotius, §. 3. *quæ communia omnium fuerunt, & in prima diviſione diviſa non ſunt, ea non jam diviſione ſed occupatione tranſire in jus proprium, nec dividi niſi poſtquam jam propria eſſe ceperunt.*

Quare

Quare non neceſſe eſt, ut ad occupationis juſtitiam fingamus cum *Ziegl. tacitam quandam renunciationem juris competentis, aut pactum vel conventionem quandam, quibus id actum, ut quæ in diviſionem non veniſſent, velut pro derelictis haberentur, & occupantis inpoſterum fierent.* Quia principium hujus ſententiæ, quod præſupponit, Adamum ſine actuali occupatione totius mundi dominum fuiſſe, ſuprà falſitatis arguimus. Illud verum eſt, ea, quæ occupata ſunt, ab alio ſine ceſſione juris alieni aut derelictione non potuiſſe acquiri. Reliqua autem in ſua naturali libertate relinquebantur, ut paterent cuique obvio, neque opus erat renunciatione juris tertii, quod præter potentialem habitudinem ad rem occupandam nihil ponit, quæ ſanè impedimento eſſe nequit, quò minùs alius res vacuas ab omni jure poſſit occupare. Ita multò minùs, quo colore ſequentia excuſem habeo, *occupationem non eſſe legitimum acquiſitionis titulum, nec quemquam dominii ſui ſecurum eſſe poſſe, niſi tale ſupponamus pactum tacitum.* Securitatem dominio noſtro ſatis conciliat conceſſio divina, quæ nobis permittit orbem terrarum *ſubjicere*, quod alio modo fieri non poterat, quàm per occupationem ex Dei voluntate homini conceſſam, quæ quò minùs ſit juſtiſſimus acquiſitionis dominii titulus, nullum video dubium. Nam jus illud potentiale, quod quilibet homo habet ad rem occupandam, non impedit actualem cujusque occupationem, ſed præventioni locus eſt, & facto in actum deduci debet, quod potentiâ competit. V.gr. quilibet ad rem venalem emen-

dam jus emendi habet, & tamen non ideo minùs Titius eam etiam ſine renunciatione hujus juris, quod dixi, rectè emere poteſt: Quæſo enim nonne inſignis error eſt, benignitatem divinam, quæ nobis dominium in res quasvis per occupationem ceu ſubjiciendi modum acquirendum largita eſt, ad humanam renunciationem alligare, & titulum occupationis ab ipſo Deo juſtificatum, nobisque hominibus ingentis gratiæ loco condonatum, arguere injuſtitiæ, niſi juri fictitio & nullo in res omnes priùs renunciatum fuerit?

§. 3. *Aut ſub ratione integri &c.]* Signatè ita loquitur noſter Author, quia ipſe non repugnat, partem maris, quatenus ſc. ditionem aliquam alluit, pro modo ipſius territorii occupari poſſe. *Vid. §. 13. h. & c. 3. ſeq. §. 10.* Et tradunt communiter DD. mare internum, id eſt, quod interiora terrarum ingreditur, pertinere ad jurisdictionem & dominium ejus, qui in terra imperium habet, in quantum ſe extendit territorium prope mare, & quidem usq; ad centum milliaria à littore. *Vid. Struv. Syntagm. Feud. c. 6. theſ. 7. n. 1. & ibid. all.* Pari modo uſus & fructus interioris maris illius augebunt fiſcum, cujus eſt ipſum mare: Sic hodienum ſuccinum in Boruſſia non cuivis legere licet, & ejus reditus ſibi vindicat potentiſſimus Elector Brandenburgicus. Inſulas quoque marinas, quæ non procul à littore abſunt, ad regalia, ut loquuntur, ſpectant. Neque obſtat, quòd jus Romanum hæc omnia omnibus indiſtinctim communia eſſe voluerit; Nam quicquid de ea re apud Romanos olim conſtitutum eſt, meri juris poſitivi fuit, ut illud ſine ul-

lius

ſius hominis injuria Principes αὐτόνομοι in ſuis territoriis ad ſe trahere & ad Reip. ſuſtentationem adhibere rectè potuerint: non ſunt ex jure naturali præceptivo, ſed ſaltem hoc jure non repugnante vel ſic vel aliter introducuntur. *Lex enim civilis* ait *Grotius*, §. 5. *quanquam nihil poteſt præcipere, quod jus naturæ prohibet, aut prohibere, quod præcipit, poteſt tamen libertatem naturalem circumſcribere, & vetare, quod naturaliter licebat.* De mari externo ſive magno Oceano majus dubium eſt, & hoc Grotius noſter occupari poſſe negat, cum quo tamen non facimus. Primò itaque falſum eſt, & rectè rejicitur à Domino Zieglero, quòd putat inexhauſtam rei magnitudinem repugnare proprietati; Nam illæ demum res ſui communionem ſuadent, quæ diviſæ nemini ſociorum ſufficere posſunt. At verò ſi tanta eſt magnitudo maris, ut ad quemvis uſum omnibus populis ſufficiat, quid impediet illius diviſionem & occupationem? Ita non minùs terræ quoad ſufficientiam magnitudo eſt, & tamen commodè dividitur. Verùm deflexit Grotium ad hanc opinionem falſa hypotheſis, quaſi in primævo ſtatu omnia fuerint communia & demum aucto humano genere diviſio ſit inſtituta: illas autem ſolùm res diviſas fuiſſe opinatur, quæ videbantur ob curam & culturam ſine rixa ac æmulatione non pati ulteriorem ſocietatem; Jam verò cùm mare non ſolùm omnibus ſufficiat, ſed & peculiari hominum cura non habeat opus, probabile eſſe, noluiſſe gentes conſentire in maris diviſionem, quia cauſa, ob quam diviſio introducta eſt, ut diximus, hîc

ceſſat. Videtur itaque mihi Grotius hoc velle, non tam inexhauſtam rei magnitudinem repugnare proprietati, quàm non opus eſſe, ut ſinguli partes in ea ſuas faciant. Verùm nos ſuprà oſtendimus ex impoſſibilitate morali, fictionem eſſe illam communionem, quo unà ſufflaminatur ſententia Grotii, quæ tali hypotheſi ſuperſtruitur. Deus generaliter dedit homini facultatem dominandi volatilibus cœli, animalibus terræ, & piſcibus maris; Si in piſces maris poſſumus dominium acquirere, quidni etiam in mare ipſum, quod ſæpiùs ob piſcationem occupatum volumus? Deinde, quod dicit Grotius, tantam maris magnitudinem eſſe, ut ad quemvis uſum populis ſufficiat, id non concludit ad impoſſibilitatem occupationis, ſed ſi vis huic argumento ſubeſt, illa certè erit, ut inferat, occupationem maris non eſſe neceſſariam, quod tamen nec ipſum ſatis ſibi conſtat. *Neceſſitas namq; ſaltem moralis aliquando ſubeſſe poteſt, exigens ut gens præſertim accolens mare illud occupet.* Ut rectè *Dn. Struv. d. l. n. 2.* Denique, quod dicit, omnibus populis mare ſufficere, de eo meritò dubitare licet. Nam mare non minùs, quàm metalli fodinæ, quæ ſuos ferunt fructus, commoda exinde percipiendo minuitur & redditur deterius, in iis præſertim locis, ubi uniones, corallium, ſuccinum & multa ejusmodi alia eruuntur. Sed & piſcatione, præſertim balenarum maris abundantiam exhauriri dicimus. Sequitur ex his, ſi mare occupari poteſt, nemini populorum fieri injuriam, à quocunque illud nondum occupatum occupetur, quoniam facultati morali rem

facien-

faciendo propriam res tamdiu ſubjacet, quamdiu ab alio facta propria non eſt. Quod verò mare multis ab orbe condito ſeculis in dominium non abiverit, ejus rei cauſa non illa eſt, quaſi inhabile ſuâ naturâ fuerit ad occupandum, ſed quòd homines uſus & peritia navigiorum tunc deſtituerit, ut non potuerint occupare, quod juſtè occupare licet. *Dn. Struv. d. l. n. 2.*

De aëre.] Non exiſtimamus, aërem quoque tanquam mare occupari poſſe, cùm hujus dominii nulla planè in toto genere ſit utilitas. Neque multum dubii mihi Ziegleri facit objectio, *quaſi poſſim jure ſervitutis conſtitutæ prohibere, ne ædes altiùs tollas, ne luminibus officias.* Nam ita quidem aërem ædibus meis conterminum liberum habeo, ſed non in dominio. Nullum jus hac ſervitutis conſtitutione in aërem quæritur, ſed impeditur ſaltem is, qui ſervitutem debet, ne altiùs ædificando, quod ipſi naturaliter facere licet, luminibus meis officiat. Si jus in aërem intermedium per ſervitutem eſſet acquiſitum, acquiretur illud à prædio dominante per traditionem, ſeu patientiam prædii ſervientis, quod antea jus in aërem aliquod habuiſſet, & ſic pacto transtuliſſet in alium. Nemo enim plus juris, quàm ipſe habet, poteſt in alium conferre. At nulla eſt ratio, cur aër ædibus meis conterminus magis vicini mei ſit, ita ut demum per pactum meus fieri debet, quàm oppidò meus ante omnem etiam conventionem. Multò verò minùs illud officit, quod quidam dicunt, aves partem aëris eſſe, ſicut piſces maris. Aves autem occupari poſſe, ergo & aërem ipſum. Falſiſſi-

mum enim eſt majus enunciatum, neque ego unquam aves partem aëris dixerim, ſicut piſces partem aut potiùs fructum maris, quoniam aves & ex terra aluntur, & in eadem gignunt gignunturque, ut ad terram magis quàm aërem pertineant. Utrumq; in piſcibus alio modo ſe habet, qui in & per aquam vivunt, atque extra illam diutiùs perdurare nequeunt, & denique in eadem generantur, adeò ut eorum ſemina aqua tanquam uterus ſolis calore animatus coquat ac animet. Exiſtimat *Gryph. de Inſ.* dominium aëris inde rectè aſſeri, quòd qui vult habere molendina pneumatica, cogatur uſum aëris redimere à Principe: ſed non minùs fallitur, quippe non redemptio aëris, ſed longè alia hujus conceſſionis impetrandæ ratio eſt. Scilicet quia molendinorum ordinata inſtitutio ad civitatis curam pertinet, ne excedens numerus impediat facultatem commodè habendi & exercendi molas, & exinde Reſp. capiat aliquod detrimentum. Sed & molendina illa pneumatica in terra fundamentum ſuum habent, cui & jure acceenſeri poſſunt. Longè abſurdius illud ne reſponſione quidem dignamur, quòd Maſcardus aëris dominium inde probat, quia ſuſpenſi pendent in aëre.

Nec aliud cenſendum de ſyrtibus.] Imò verò potiùs contrarium, inexhauſtum arenarum cumulum non officere proprietati.

Quia per ſe non terminantur.] Nihil facit continens ad naturam contenti, & poteſt lac vel vinum eſſe meum, etiamſi non ſit in meo, ſed alieno vaſe. Quin quòd mare etiam omnes omninò terminos non reſpuat. *Scopulos*, inquit *Clariſſ.*

riſſ. Seldenus, (a) *eminentes, brevia, adverſa invicem promontoria, inſulas hinc inde ſparſas habemus, è quibus linearum rigores, verſuræ, coxæ, gammata ſumantur ad territorium marinum terminandum. Numerantur item veteribus orbis terrarum maria non aliter ac oppida, flumina, inſulæ, montes, veluti non minùs invicem diſterminata. Accedit egregia nauticæ pixidis & graduum cæleſtium ſive longitudinis, ſive latitudinis, atq; ex his triangulorum auxilium. Tropicus item cancri & æquator in mari fuere termini, quibus finiri voluere aliqui fœdus inter Ordines Belgiæ fœderatos & Auſtriacos, anno 1608. contrahendum. Et in fœdere inter Magnæ Britanniæ & Hiſpaniarum Reges æquator eſt in mari terminus.* Sic & *Hieron. de Mont.* ſcribit *tract. de fin. reg. c. 1. Termini in cælo & aëre poſiti ſunt tempore Alexandri Papæ VI. inter Luſitanos ſive Portugalenſes & Caſtellanos, dividendo inſulas Indiæ tunc noviter repertas per lineas graduum cæli.* Illud quoque ſatis certum non eſt, mare terrâ non contineri. Quin potiùs propter littora, quibus mare ubique includitur, ego dixerim, terram ambire mare, & littora eſſe terminos, quibus mare continetur, terram autem velut quendam magnum alveum ipſius maris. *Selden. Mar. clauſ. l. 1. c. 22.*

§. 4. *Manet enim in dominio.]* Sed & quod ſemel ſubditis aſſignatum eſt, eisdem ratione & uſu Reip. ſic ſuadente auferri poteſt jure ſupereminentis dominii; Sic Romana juriſprudentia omni-

(a) de Mar. Clauſ. l. 1. c. 22.

omnibus omninò hominibus conceſſit facultatem piſcandi & navigandi in mari, capiendi feras, volucres, &c. Voluit communem eſſe uſum littorum atque riparum. Quæ pleraque à noſtris Principibus in Imperio Germanico abrogata ſunt ſine ulla ſubditorum injuria, & ad neceſſitates fructusque Reip. translata, quò faciliori negotio ratio totius Civitatis in expenſis & acceptis ſibi conſtet.

Ii conformes reddant.] Hoc in omni extero præſumitur, adeò ut contraveniens inſtitutis alienæ Reip. ex delicto ſuo forum ſortiatur, & puniatur ex præſumpta voluntate ſua, quâ ſe ſupplicio dignum voluiſſe cenſetur, lædendo ordinatam publicæ rei compagem: qua de re alibi.

§. 5. *Quod ſæpè in jure Romano.*] De venatione ſubditis adempta egimus ſuprà *in l. 1. c. 1.* qui vult conferat *Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. c. 4. theſ. 3.* Nos illud ſaltem addimus, juris Romani in hac rerum indifferenti conceſſione conſtitutiones non tam leges eſſe, quàm permiſſiones benevolas, quæ ſubditis nullum jus conferunt, ſed illud ſaltem, quod naturaliter competit, in ſua relinquunt libertate, non adempta interim ſucceſſori poteſtate mutandi & circumſcribendi indeterminatam ſubditorum libertatem, quemadmodum & alia multa in civitate libertatem naturalem limitant ob publicam univerſorum ſalutem & fructuoſam totius Reip. quietem.

Et capiendo acquirere.] Exiſtimat Dn. Ziegl. Majeſtatem quidem prohibere poſſe, ne feræ capiantur, ſed ne capiendo acquirantur, hoc

Digitized by Google

hoc verò non poſſe, cùm talis acquiſitio procedat ex jure gentium. Mihi tamen indubitatum eſt, utrumque, & ne feræ capiantur, & ne captæ acquirantur, Principem efficaciter edicturum. Scrutanda hæc res eſt ex altiori imperii dominiique in perſonas & res ſubditorum indagatione. Si Princeps abſolutiſſimum in perſonam ſubditi imperium habet, in res verò ejus proprias eminens dominium, adeò ut & voluntas civis voluntati Imperantis in vicem inſtrumenti & paſſivè ſubjaceat, res verò ejus & bona poſſint eidem auferri ob ſalutem publicam, quod fit per extinctionem privati & exercitium ſupereminentis dominii; quidni liceat Principi rem, quæ ſubditi adhuc non eſt, prohibitorio edicto ita munire, ut nullo modo ejus fieri poſſit, quaſi in reſpectu ad ſubditos non eſſet in commercio, ita ferè, ſicut fundus dotalis prohibetur alienari, qui tamen ſuâ naturâ nullam alienationem reſpuit. Deinde illæ feræ & beſtiæ, quæ in territorio Principis ſylvisque verſantur publicis, non tam nullius quàm ipſius Principis eſſe videntur, quamdiu ſcilicet in ejus ditione permanent, & terræ arborumque fructibus paſcuntur, in tantum, ut rem ipſam habere cenſeatur, qui jus poteſtatemque habet illas omni hora & momento capiendi, & revera redigendi in manus ſuas, quæ morali æſtimatione jam illius erant. Quod ut pleniùs intelligatur, repetendum eſt, quod ſuprà diximus: Cùm multitudo hominum ſibi Principem vel Regem conſtituit, huic immediatè à Deo conceditur majeſtas, cujus præcipuum jus eſt imperium in perſonam, & hujus conſequens dominium

um in territorium, atque ex his conjunctis exoritur regimen univerſi, quibus totus majeſtatis complexus abſolvitur. Quemadmodum enim Deus in homines imperium, in cætera verò creata abſolutum habet dominium, & hujus univerſi pleniſſimum regimen; ita quoque vicario ſuo, quem quaſi partialem in certa orbis portione Deum conſtituit, (vocantur enim ſummi Magiſtratus ſæpiùs in ſacris literis Dii) hæc omnia tribuit. Primum & tertium ad noſtrum propoſitum valdè non ſpectat. Dominium verò in territorium quod habet, iterum diſpeſcitur in duas partes, quarum altera ſubditis cedit, reſervata Principi ſuperiori poteſtate; altera autem manet in poſſeſſione imperantis, & venit nomine bonorum publicorum: quæ bona publica deinde commodè diſtribuuntur vel quatenus ad terram pertinent, vel aquam. Inter ea, quæ reſpectu terræ habentur, eſt etiam plerunque jus ſylvarum atque foreſti, omni ſylvarum commodo in ærarium publicum redundante. Hac occaſione oritur jus venandi; Nam quoniam dominium in ſylvas ſoli Principi competit, poteſt ille quemlibet privatum exterumque arcere, ne ſe invito per ſua tranſeant; quoniam verò hac prohibitione multæ intercciderent utilitates, & fierent viarum difficillimæ ambages, hactenus per ejusmodi ſylvas conceditur tranſitus, ſed ne quid attrectet aut capiat viator, ſive civis ſive extraneus, ſeveriſſima ſancitur lege, quoniam & omne ſolum, & innaſcentes eidem arbores, & quicquid fructibus ſylvarum paſcitur, commerciis aliorum exemptum ad Principis fiſcum ſpectat atque voluptatem.

tem. Nullam itaque rationem video, cur non poſſit ſubditis occupatio inhiberi, ne effectum ſortiatur naturalem illum acquiſitionis, in illis, quæ nunquam ejus fuerunt, cùm non raró extinguatur ſubditi dominium in re jam ſibi acquiſita. Accedit, quòd illæ feræ, ut dixi, certo modo jam ſint in patrimonio Principis, & ab illo quaſi jam occupatæ, ut alterius occupationi ampliùs non ſubjaceant; Quin & illud intrepidè aſſeveraverim, etiamſi ſylva ad privatum ſpectaret, venationem tamen & prohiberi, &, ne per capturam dominium acquirant ſubditi, lege caveri poſſe, ob ingentem majeſtatis virtutem atque efficaciam, quæ ſubditorum voluntatem actionesque in indifferentibus adeò diſpoſitioni atque voluntati Principis ſubjicit, ut quæcunque contra illam fiant, ipſo jure nulla & irrita habeantur. Neque me movent rationes Domini Ziegleri, *quòd occupatio ſit ex jure gentium.* Hoc enim falſiſſimum eſſe ex vera juris gentium natura atque indole, quam ſuprà explicavimus, facillimè colligitur. Venatio enim non eſt actus quidam publicus, qui gentibus intercedit, quà gens ſunt; Quin ſi quis crederet, gentes aliquando mutuo conſenſu de quibusdam rebus conveniſſe, non tamen credibile ſit, illas unquam de venatione ſubditorum prohibenda vel non prohibenda deliberaſſe, cùm hoc negotium neque quietem publicam gentium contingat, neque etiam tanti momenti ſit atque ponderis, ut neceſſe fuerit de eo conſenſu omnium populorum aliquid ſtatuere: quilibet enim in ſua civitate imperans hæc ita vel aliter definire potuiſſet, &

perti-

pertinet magis hæc res ad Reip. cujuslibet diſpoſitionem, quàm ad aliorum tranquillitatem. Decepit Zieglerum locutio jurisprudentiæ Romanæ planè irregularis & incongrua, ubi multa juri gentium adſcribuntur, quæ ad nihil minùs quàm hoc ipſum ſpectant. Pari ratione decepit Ziegl. illa inter JCtos agitata quæſtio, an privatus contra prohibitionem privati fundum ingrediens captam feram ſuam faciat? de quo adhuc nondum ſibi ſatis conveniunt, & non infimi nominis JCti tenent, non acquiri. Sed conceſſo, quòd acquiratur, (quæ etiam in legibus noſtris verior ſententia eſt,) exinde ſtatim non conficiemus, Principem quoque in ſua Rep. non poſſe prohibere acquiſitionem dominii in feras, quas non privatorum occupationibus, ſed ſuis utilitatibus reſervatas voluit. Multa Princeps poteſt, quæ efficere privatus nequit, id quod cuivis facilè conſtat. Ita quod adjungit in fine, planè impertinens eſt, & ex parte falſum. *Quemadmodum enim*, inquit, *majeſtas facere nequit, ut alicujus ſint, quæ nullius ſunt, aut ut poſſideantur, quæ non poſſidentur: ita nec prohibere poteſt acquiſitionem & facere, ut quæ acquiſita jam ſunt, non ſint acquiſita.* Nam primò negamus, non poſſe facere Principem, ut, quæ nullius ſunt, ſint alterius. Ego non dubito, res ſacras, ſanctas atque religioſas, quæ in jure noſtro nullius eſſe dicuntur, alicui in patrimonium rectè à Principe tradi, ratione Reip. ita exigente. Nam has res non ita intrinſecè comparatas, ut planè nullius fieri queant, vel inde conſtat, quòd certis caſibus alienentur. Exemptæ ſunt privatorum diſpoſitio-

ſtitionibus, nihilominus tamen arbitrio & manui Principis ſubſunt, quod infrà videbimus. Sic etiam, quæ non poſſidentur, ut poſſideantur abſque manuali apprehenſione ipſo jure æquè firmiter lege ſancitur, quemadmodum Hahnius refert, multis locis uſu ſervari, ut, ſicut hæreditatis aut aliarum rerum dominium ipſo jure tranſit ad ſucceſſores, ita quoque ad poſſeſſionem adipiſcendam ſpeciali apprehenſione non opus ſit, ſed hæc æquè ac dominium ipſo jure transferatur. Deinde quoque nihil concludit ad noſtram theſin, dicere, non poſſe Principem facere, ut, quæ jam acquiſita ſunt, non ſint acquiſita. Hoc enim in quæſtione non erat, ſed potiùs illud, num antecedenter effectus ille occupationis, qui naturaliter cuique competit, ſcilicet acquiſitio dominii, poſſit ſpeciali lege inhiberi & extingui? id quod affirmamus, non ut factum reddatur infectum.

§. 6. *Qui primi dominia ſingularia introduxerunt.]* Cùm nullo unquam tempore omnia fuerint communia, ideoque fruſtra explorabitur mens eorum, qui primi dominia ſingularia introduxere. Sanè eorum mens, qui primi per modum occupationis res ſuas fecere, alia eſſe non potuit, quàm ut illas ſibi habeant ſine alterius concurſu, & in earum uſu omnibus aliis præferantur, neque ſine juris acquiſiti ceſſione vel communes vel propriæ tertio fierent.

Ut in navigatione.] Hoc ideo fit, quia exiſtimantur, qui in una navi navigant, tali caſu in collationem commeſtibilium in commune conſenſiſſe ad obtinendum navigationis finem. Nam

ſi illi, qui nihil habent cibariorum, morirentur fame, reliquos premeret penuria hominum, & ſic impediretur gubernatio navis, ut tandem ſuperſtites fluctuante ſine remigibus navi in easdem difficultates ſint delapſuri, quibus priores periere. Vitandis igitur his periculis tacitus omnium navigantium de ſublevandis aliorum neceſſitatibus conſenſus præſumitur ex fine navigationis. Sed & in hac rerum inopia quilibet in commune confert pro modo facultatum, non ſingulis indulgetur, ut ſuo arbitratu auferant, quod ipſis deeſt, aliis ſuperat. *Dn. Ziegl. h.*

Diſſipare poſſum.] Quia ſcilicet aliàs erant combuſtura ædificia, ego verò per eorum deſtructionem mea & vicinorum ſervare poſſum. At quòd interdum in graviſſimo incendio tota ſæpiùs plurium ædium ſtructura diruitur, ut neceſſe habeat ignis ibidem ceſſare ob defectum alimenti, ſicut factum Lugduni ante paucos annos novimus, hoc procedit ex pari ratione, quòd aliàs eſſent perituræ: Et Princeps vi dominii eminentis ſubtrahit ſubditis proprietatem propter communem totius civitatis ſalutem ac incolumitatem conſervandam, cujus dominii executores facit privatos, qui demolitiones ſuſcipiunt ex juſſu Principis, quandoque expreſſo, interdum etiam præſumpto, non privata lubidine. Funes autem & retia, in quæ navis mea delata eſt, ſi aliter explicari nequit, ideo diſcindere mihi licet, quoniam mihi nihil imputari poteſt, qui ventorum vi atque impetu in rètia impulſus, idque nullâ meâ culpâ, de vita quocunque modo ſervanda cogito. Quodſi enim licitum eſt vitam

tueri

Digitized by Google

tueri per interfectionem eorum, qui fugæ obſiſtunt, ut quidam volunt, quantò magis corruptione rerum viliſſimarum. Si culpâ nautarum in caſſes illas incidi, tenemur de L. Aquilia ad damnum, *d. l. 29. §. 3. ff. ad L. Aquil.* non tam propter reviviſcentiam juris communis, quàm ipſam æquitatem, quâ legislator motus id juris eſſe voluit.

Eum furtum non committere.] Sed & hoc mihi ſatis non probatur. Primò enim à Dn. Zieglero & aliis eruditiſſimis viris oſtenditur, graviſſimam ejusmodi neceſſitatem haud poſſe contingere. *Aut enim in extrema neceſſitate conſtitutus adhuc valet robuſto corpore, aut infirmus decumbit. Si hoc, phyſicè impeditur rem auferre alienam: Si illud, impeditur moraliter, cùm nulla tanta famis neceſſitas ſit, quin poſſit vel labore vel emigratione & mutatione ſoli aut levari aut evitari.* Deinde utut conceſſerim, leniùs quodammodo ita peccari, omnis tamen dolus & fraus lucri faciendi non abeſt, ubi quis invito domino ſine decretoMagiſtratus rem alterius contrectat, neque neceſſitatis prætextus bono viro tantam vim inſeret, ut id, quod moraliter malum eſt, ſicut eſt furtum, legitimet: præſertim cùm non tam turpe ſit fame mori, ſicuti eſt turpe furari. Porrò ſatis ab adverſæ ſententiæ patronis demonſtratum nondum eſt, neceſſitati eam adhærere virtutem, quæ jus det in aliena, & ita latiſſimam rapinis ac cædibus viam præpederet, dum perditiſſimus quivis turpiſſimo facto vivendi neceſſitatem prætendere non erubeſcit, ad declinandam criminis infamiam. Illud

etiam non extra omnem conſiderationem ponendum, quale jus illud neceſſitatis ſit, cujus adminiſtratio à Magiſtratu legitimo nulla actione peti poteſt. Denique ipſæ ſacræ literæ (*a*) furti hominem coarguunt, qui levandæ famis causâ aliena furatus eſt, & ad ſeptupli pœnam condemnant. Quæ verò major fingi poteſt neceſſitas, quàm cùm homo intolerabili fame ardens per ablationem alienarum rerum ſibi quærit levamen, quod factum tamen damnat hominum Sapientiſſimus.

Reſpondiſſent.] Imò potiùs reſpondiſſent, quòd petenti egeno teneatur locuples rei dominus ob mutuam inter homines caritatem & neceſſitudinem rem ſuam communicare. *Dn. Ziegl. h.*

§. 7. *Precibus.*] Sed rectè hîc Dn. Zieglerus objicit, ſi jure quis alienam rem capere poteſt, non opus eſſe precibus. Ita quoque, quod in §. 9. de reſtitutione dicit, non ſatis cum ſua cohæret hypotheſi; ille enim demum tenetur ad reſtitutionem, qui alteri injuriam vel damnum dedit, non qui jure ſuo utitur. Quare nec dominus navis per tempeſtatem injectæ in retia vel laqueos, ſi eos ruperit, tenetur de damno, niſi ipſi aliqua culpa imputari poſſit, *d. l. 29. §. 3. ff. ad L. Aquil.*

§. 10. *Liceat locum occupare.*] Ad urbem aliquam vel provinciam aut alium munitum locum invito domino occupandum juſtitia & naturalis æquitas omninò requirit, ut cum eo, cujus locus occupatur, juſtum piumque geratur bellum.

(*a*) Vid. Proverb. 6, 31.

bellum. Quare vis illata ei, qui inter utramque partem, quæ invicem bellum habent, quietus ſedet, neque juri naturali, neque rerum proprietati convenit, & nullo neceſſitatis prætextu penitus ab injuſtitia purgabitur. Nam unde occupans tam certus eſſe poterit, iſtum locum ab hoſte ſuo occupatum iri? Deinde fac hoc de conſilio certiſſimum, ſatius tamen erit per extructionem adverſorum munimentorum aut aliarum molitionum ingruens prævertere periculum, quàm per injuriam amici rebus ſuis conſulere. Nunquam neceſſitas, quamvis maxima, tertio jus dare poteſt in res meas, & vir bonus ſemper præfert affici injuriâ, quàm illam inferre. Sed & illi, cujus occupatur locus, invidia maxima conciliatur per violentam iſtam poſſeſſionis invaſionem, dum adverſæ parti ingens ſanè colluſionis ſuſpicio ſubolebit, quaſi occupans, & is, cujus res occupata eſt, occultis invicem conſiliis viribusque conſpirent ad ſe deprimendum, atque hoc modo ſæpiùs belli ſedes transferretur in pacatum ſolum, quando uterque opportuni loci tutelam ſibi vindicare cupit. Sine dubio enim hoſtis ei, qui locum occupavit, quietum habere non permittet, quem ſibi adverſum eſſe comperit. Nemo eſt, qui rebus ſuis tutandis, præſertim propugnaculis non ſibi ſufficere videatur, quod jus tutelæ ipſi meritò relinquendum eſt, nec ſub prætextu infirmitatis ei res auferenda. Sine dubio enim dominus loci non continuò cedet, ſed quantum poterit, invaſori reſiſtet, & quoniam is tam hoſtili facto ſe hoſtem declaravit, alios ipſe etiam advocabit in auxili-

um: atque ſic oppugnabuntur oppida & urbes non jure communionis reviviſcentis, ſed jure belli. Cautelas, quas Grotius addit, ſpeculativè magis, quàm practicè ſe habent. Quis enim præſidiariorum ferociam ita compeſcuerit, ut neminem contumeliâ aut damno afficiant, præſertim in urbe, ubi militaris diſciplina nunquam tam rigidè, quàm in caſtris ſervari poteſt. Ingenioſiſſimus profectò Lipſius,(a) qui ubique non adeò bonus juſtitiæ obſervator eſt, quin interdum aliquid utilitati concedat, hoc tamen caſu timidè admodùm incedit, & magis negativam tenet. Equidem permittit in graviſſima neceſſitate tale quid Principi ſuo,ſed ita, ut illum apud homines, non verò Deum excuſatum habeat, *qui igneo iſto ſpiritu omnes iſtas humanas argutiolas difflat, quaſi ventus folia aut peniculum tectorium.* Sicut loquitur ex Plauto, *4. Polit. 14.* Tandem etiamſi hæc ſententiæ aliquid æquitatis haberet, ut nihil habet, ſatius tamen foret, eandem in Principum ambitioſorum animos non divulgare, quæ calumniis januam aperit, & improbis cupiditatibus tam magnificè opitulatur. Nemo inter belligerantes poſitus ſecurus eſſe poſſet, & quilibet eorum, qui bellum gerunt, neceſſitatem prætenderet atque metum, ne fortè adverſarius, niſi à ſe præveniatur, in alieno hunc vel illum locum opportunum occupatum velit, vigilandum itaque ſibi eſſe, ne res ſuæ detrimentum aliquod capiant. Quod ſi ſub hoc prætextu potitus loco fuerit, ſimplicitatem veteris domini & Grotii cautelas ingenti oris diductione ride-

(a) 4. Polit. 13.

ridebit. Quàm difficulter enim iſtiusmodi aves, ſi ſemel nidos fecerint, dimoveantur, Gallorum atque Suecorum in Germaniam expeditiones teſtantur, qui ſuperiori tricennali bello occaſione capta non contemnendas Provincias aut penitus ab Imperio noſtro avulſerunt, aut coacto feudali nexu ab eodem recognoſcunt. Hoc etiam velo quondam Julius II. Pontifex Romanus, ſuam dominandi libidinem texit: Cùm enim Mirandolam oppugnare cepiſſet, quod oppidum habebat Dominos filios Comitis Ludovici Pici & tenebatur à matre filiorum tutrice, atque paulò antè ab ipſo Julio in tutelam ſuſceptum fuerat, rei invidiam meritò veritus, *ſi ſcuſava, che le conditioni di tempi preſenti lo conſtringnevano a procurare, che quelle terre non fuſſero tenute da perſone ſuſpette a ſe, offerendo, ſi volontariamente gli erano concedute, di reſtituirle, come prima haveſſe acquiſtata Ferrara, i. e. Excuſabat ſe, quòd ob neceſſitates temporum ſibi curæ eſſe debeat, ne loca iſta ab hominibus ſuſpectis poſſideantur: Simulq; paratum ſe oſtendebat ad reſtituenda ea, quamprimum occupaviſſet Ferrariam. Teſte Guicciard. Hiſtor. l. 9.*

Enna.] Enna illuſtrandæ huic rei idoneum exemplum non eſt, quoniam hîc quærimus de occupando loco tertii, qui neutri partium adhæret. Enna verò in devotione populi Romani erat, & valido tenebatur præſidio, quod trucidare, urbemque Carthaginenſibus tradere intendebant Ennenſes; quo ipſo facto ſe hoſtes populi Romani fecerunt, & eo jure cæſi ſunt, quod in hoſtes competit.

Navibus omninò opus haberent.] Notat hîc Dn. Ziegl. naves alienas à Principe ad ſuos uſus adhiberi non jure reviviſcentis communionis, ſed imperii. Ego hoc facilè in ſubditis conceſſerim, qui civile Principis imperium agnoſcunt. Hos enim ipſos cum bello vel aliis negotiis publicis á privatis ſuis rebus abſtractos rectè admoveret, tum magis res eorum deſtinare poteſt publicis commodis. Sed extraneos quod nam imperium coget, quod non agnoſcunt. Horum ſanè vix putaverim cum conſenſu Principis in territorio ejus navigantium, & ſolita exſolventium portoria absque impetrata venia naves ex juſtitia retineri poſſe: niſi ſumma neceſſitas excuſet factum, quaſi ſub tacita hac conditione admiſſi in regnum ſint.

§. 11. *Utilitatis innoxiæ.*] Procedit hoc non ex jure aliquo in res alienas, ſed communi, quæ eſt inter nos homines, affinitate & conſuetudine. Socialis enim ratio homini hominem utilem eſſe voluit.

§. 12. *Commune manſit.*] In jure Romano. In alia Rep. poterit legislator exteros arcere ab hauſtu aquæ ex fluminibus, præſertim ſi aliqua civilis ratio cooperetur, fortè quòd nolit cum peregrinis civibus ſuis commercia eſſe.

§ 13. *Patere debet his, qui tranſitu opus habent.*] Ego contra Grotium ſic ſtatuto, Regum aut eorum, qui τὸ κύειν habent, neminem, ullo jure teneri, ut patiatur quemlibet per ſuum territorium iter facere, ſive fiat illud terra, ſive aqua, imprimis ubi juſta negandi tranſitus cauſa ſuppetit. Quod ſi enim privatus, ut per ſuum

fundum

Digitized by Google

fundum iter vel actum concedat, ab alio æquè privato non poteſt cogi, quantò minùs Princeps obligatus erit extraneum populum, à quo ſæpiùs periculum eſt, in regnum admittere, quia, ut rectè ait Dn. Ziegl. *ſervile hoc eſt, & libero quovis homine indignum, ab altero ad injurias nudari, & inevitabili neceſſitate cogi, ut metuat.* Quandoquidem nunquam vel armatam vel aliam multitudinem Dominus territorii tranſire patietur, quæ eum non in impenſas & metum juſtiſſimum præcipitabit, cùm nullus poſſit de animo alterius eſſe certus, &, ut dici ſolet, occaſio furem faciat. Solo itaque metu absque aliis ſpecialioribus cauſis allegato deſiſtere debet, qui admitti vult, nec armis vindicare negatum iter, quoniam tertio nullum jus eſt in meo me invito quicquam vel poſtulandi vel exigendi. Injuria enim hoc colore Ferdinandus Hiſpanniarum Rex Johannem Labretanum Navarræ Regem regno exuit, quòd ipſi noluerat concedere tranſitum in Galliam propter amicitiam, quæ Navarro cum Gallo intercedebat. (*a*) Populus verò Iſraëliticus cùm in deſerto hinc inde Deo duce exularet, ad confinia Idumæorum delatus tranſitum petivit. Quo negato vim non adhibuit, ſed diſceſſit placidè, quòd Edomitas jure ſuo uſos ſciviſſet. (*b*) Conſultius tamen eſt negati tranſitus ſpeciales exponere rationes, & ſic ingreſſurum avertere humanitate, quàm rigida juſtitiæ uſurpatione exaſperare ad violentiam.

In Moſis hiſtoria.] Accedimus Gerhardo, qui

(*a*) Thuan. Hiſt. lib. 1.
(*b*) Num. 20, 18. &c.

qui idcircò Moſis bellum in Amorrhæos juſtum fuiſſe dicit, quòd Rex eorum cum exercitu occurreri ad vim inferendam, non arcendam, ſicut antea Edomitæ. Populus igitur Iſraëliticus manſit in defenſionis terminis. Accedit in hoc exemplo expreſſum Dei mandatum, qui Amorrhæos cum Baſanitis deletos voluit, & eorum terram populo ſuo in hæreditatem datam.

Neq; rectè excipiat.] Imò hæc eſt juſtiſſima exceptio, cui is, qui admitti petit, acquieſcere debet, neque tenetur Dominus oblatas accipere cautiones, quamvis nec facilè recuſandas prudentia rectoria moneat.

Jus enim meum.] Quod nam verò hoc jus eſt? ſanè deſtructo fundamento communionis naturalis facilè exſpirat jus eundi per alienam regionem invito domino.

Sibi præſidia idonea.] Vix hanc cautionem praxis admittet, cùm multum temporis ad idonea præſidia conducenda requiratur, illius verò, qui tranſire vult, negotia requirant plerunque celeritatem itineris, qui inſuper non facilè ſuis impenſis alienas vires augeri patietur.

Ad negandum tranſitum non valet.] Quidni valeat? quoniam facilè ita in ſuſpiciones & damna incidere poſſum. Et quid ſi alter minetur, ſi conceſſero tranſitum, velle ſe transgreſſuro in meo cum exercitu occurrere, atque ibidem conſtituere belli ſedem. An ego teneor cum periculo proprio conſulere alienis commodis? Non opinor.

Impediendi nemini jus eſt.] Imò eſt, ſi meum interſit, commercia ab aliis per ditionem

meam

meam non exerceri: fortè quia ego ipſe in eadem regione commercia habeo, quæ alter nunc mihi erepturus aut impediturus eſt. Quanquam enim liberum commerciorum uſum cum quacunque gente nemini prohibere poſſum, poſſum tamen ex hac cauſa denegare tranſitum, ita ut vel planè non vel nō tam commodè negotiari queat, quia jus in meo propter incommoda alterius non tollitur, & quod dicitur de libertate tranſitus uſuque viarum publico, intelligendum ita eſt, ut ſemper tamen Reip. cauſa habeatur potior, qua invita nemo in ejus res vel bona jus aliquod habet. Eſt etiam ſufficiens negandi tranſitus cauſa, ſi quis opinetur, ſubditos ad tranſeuntem defecturos, vel iti corruptum à moribus ac vitiis exterorum, qui tranſitum poſtulant.

§. 14. *Aut ad præſtandam ſecuritatem.*] Vel etiam ob hoc ſolum, quòd quis mercibus per ſuum territorium concedit viam, ut commodè transvehantur. *Add. Dn. Ziegl.*

§. 15. *Morari quoq.*] Nos hoc ita demum concedimus, quando voluntate Principis vel tacita conſuetudine recepti ſunt: tunc enim etiam innoxia mora, quæ juſtas cauſas habet, ſimul conceſſa intelligitur.

§. 16. *Sed & perpetua habitatio.*] Jus hîc ſeparandum cenſemus à conſilio. Secundùm juſtitiam neminem teneri invitum in ſuam ditionem quenquam recipere exiſtimo, quia hæc res eſt arbitrii utrinque liberi; Quemadmodum enim qui ſuperiorem neminem agnoſcit, cogi nequit, ut alterius accedat imperio, niſi hoc faciat ſua ſponte, ita multò minùs

Impe-

Imperans obligatus erit quoslibet accipere advenas, qui ſedibus pulſi alienas terras quærunt, cùm talis receptio ſoleat interdum eſſe periculoſa. Dido ſanè cum exigua familia ab Affris recepta, temporis progreſſu ſibi in receptores ſuos dominatum quæſivit, & Æneæ in Italiam adventus Romanis orbis tandem dominis initium fecit: Conſilii tamen quandoque erit ſuppliciter petentes inculta loca ad vitæ humanæ neceſſitates, inutili repulſa non exaſperare ad deſperationem. Accedent imperio tuo, & fient ſicut alii ſubditi incrementum potentiæ: quos ſi rigidè repuleris, ad bellum certiſſimum res eſt ventura, cujus exitus periculoſi & incerti, ita ut omni ævo legamus, indigenas ſæpiùs à peregrina multitudine ſedibus expulſos & internecione cæſos eſſe.

§. 17. *Quia occupatum cenſeri non debet.*] Falſum hoc eſt. Nam quod ſemel quis occupavit, id non excolendo non ceſetur dereliquiſſe; animus ejus & intima voluntas ſpectanda eſt, qui in dubio & extra juris civilis adſiſtentiam non præſumitur. Quin & per germanicum bellum multas ditiones exhauſtas deſertasque fuiſſe novimus, quæ tamen occupanti non cedebant, ſed impetranda erat à Principe venia, ut liceret illas excolere. Ipſe Grotius concedendo imperium veteri populo ſalvum manere dominio nihil relinquit, quia in quod imperium habeo, in illud & dominium imperii neceſſarium conſequens. Intereſt etiam quandoque Principis, ne ſibi invito agnaſcatur civis; poſſet enim ejusmodi populus deſertorum culturam petere, quæ Reip. magis

gis

gis eſſet damno quàm emolumento: ut quando loca virgultis vepribusque obſita propugnaculum arcendis ab illa parte hoſtibus præbent. Et tamen ſi jus petitori in rem incultam eſt, nemo poterit repelli ſub civili aliqua ratione. Itaque quicquid inculti & deſerti ſoli in regno invenitur, id omne arbitrium ſuperioris expectat, cui id velit addictum, ut non occupatione, ſed aſſignatione poſſeſſoribus acquiratur.

§. 18. *Domino.*] Ejus enim, qui rem venalem expoſuit, non multum intereſt, cui vendat, modò pretium, quod petit, tam facilè & probè ab extraneo habeat, quàm cive. Quod ſi autem imperans ſubditis ſuis interdicit commercium cum aliis, tunc illi tenentur voluntati Principis obtemperare.

§.19. *Jus eſſe omnibus hominibus.*] Quod jus tamen ego nequaquam, ut facit Grotius, explicaverim, quaſi omnibus hominibus facultas quædam ſit cogendi poſſeſſorem, ut quod ipſi ſuperat, ſibi egenis vendere velit. Nam ſicut dominus rei ſuæ in ejus uſu omnibus aliis præfertur, ita etiam eidem liberum eſt apud ſe ſtatuere, venditum cupiat nec ne, quod in familia abundat, an per retentionem accreſcere divitias. Et quod de privato dicitur, hoc etiam ad populum aliquem rectè extenditur, ut ſcilicet cogi nequeat ad vendenda ea, quæ vendere noluerit. Sed & ampliùs, ubi rem venalem ſemel expoſuit, ut cuivis licitanti vendat, nullum jus eum cogit. *Dn. Ziegl. & ab eo alleg. Carpz. l. 1. reſp. 58. n. 14.* nam licèt commercia eum imprimis finem habeant, ut inopiæ tertii ſuccurratur, nemo

nemo tamen indigens ex eo fine jus habet, ſed erit voluntatis & electionis domini rei. Quin & Principi licebit planè omne commercium ſubditis ſuis cum aliqua gente extera prohibere, aut etiam edicere, ne certa fructuum genera alienis, quamvis eorum indigis, divendant, ubi uſus & Reip. neceſſitas hoc poſtulat. Jus itaque ad aliena redimenda nemini propriè & ſtrictè ſic dictum eſt, ſed eatenus tantùm, quatenus unicuique, qui non ſpecialiter arcetur, licet venditorem adire rogatum de pretio rei vendendæ, quam deinde ut roganti vendat, in poteſtate venditoris eſt.

Expelli poſſe.] Quidni? ſi ante neceſſitatem advenerint, Resp. verò ſuos fructus alendis civibus vix ſuffecturos putat, imprimis ubi ſine vitæ periculo in alienas terras emigrare poſſunt liberiorem vitam quæſitum. Quin & in urbis alicujus obſidione inermem turmam emittere licere ad fugiendam famem, ſi eam hoſtis dimittat, exiſtimo, recipiendam tamen, ubi quod ſæpiùs accidit, obſeſſor abſceſſum non concedat, neque tamen alimenta largiatur.

§. 20. *Cuilibet liberum eſt ſtatuere.]* Si cuilibet liberum eſt ſtatuere, quid acquirere velit vel non, erit etiam cuilibet liberum, quid velit vendere, propter relativam emptionis & venditionis naturam. Aliàs venditoris conditio longè deterior eſſet, quàm emptoris, cùm hic cogere poſſit venditorem, ut ſibi vendat, ille verò emptorem re opus habentem cogere nequeat, ut à ſe potiùs emat, quàm alio, id quod bona fides contractus, quæ utrinque liberam voluntatem requirit, admittere non videtur.

§. 21.

§. 21. *Facultas comparandi uxores.]* Annotat hic Dn. Zieglerus, ſicuti jure interdici poteſt, ne nubat Titio, *l. 63. & 64. ff. de condit. & demonſtr.* it. ne mercatori aut Doctori, ſic populum interdicere poſſe, ne filiæ ſuæ nubant huic vel illi genti. Quod ego hactenus concedo, in quantum is, qui connubia ambit, aliunde copiam ducendi uxorem habet. Quod ſi verò unanimi vicinorum conſpiratione extinguendo generi ambientium id fieret, eo ſanè caſu excuſarem raptum mulierum, quas inhumanitas amicæ petitioni denegavit, ſicuti plerique, qui raptas Sabinas commentantur, benigniùs reſpondent pro raptoribus; Quæ cùm ita ſe habeant, quantò magis Princeps filias ſubditorum ſuorum in matrimonium vicinæ genti dare poterit, qui ingens illud in perſonas imperium habet. Quin & fœdus nihil impietatis aut moralis mali habere dico, quod populo confirmat facultatem ambiendi connubia, quam jam antè ex naturali habebat libertate. *Conf. Horn. de Civit. l. 2. cap. 2. theſ. 20.*

Fœminarum copia ſuppeteret.] Tali caſu nos quoque libera eſſe conjugia volumus, nec rapiendas virgines, quas ab alio bonâ veniâ impetraveris.

§. 22. *Ei fit injuria.]* Non exiſtimo. Nam ſi omnibus populis actus ejusmodi prohiberi poſſunt, ut venatio, piſcatio & alii libertate naturali competentes, quid obſtabit, uni alterive genti hæc concedere in formam beneficii, cùm alius ex mente Grotii conqueri nequeat, ſi omnes prohiberem. At quid intereſt ejus, quem jure

jure prohibere poſſum, ſi alium admittam. Magis enim hæc conceſſio beneficii ſapit ſpeciem, quàm indolem exercitii naturalis libertatis.

§. 24. *Licitè prævertere poteſt.*] Priusquam ſcilicet tertio jus aliquod quæſitum eſt. Nam ſi alii quoque populi cum illa gente exercuiſſent commercia, & fœderibus ſe invicem mercatuum causâ initis devinxiſſent, malè præriperet alter, quod tempore priores uſu jam poſſidebant. Hactenus itaque lucri præventio procedit, ut orbe novo vel alia incognita inſula detecta primo inventori jus fuerit vi pacti ſibi cavere de rebus aliis, qui ſuperventuri ſunt, non vendendis, quas res ipſe in noſtras terras deferre & æquo pretio venales exponere cupit.

Legibus civilibus prohiberi.] Sic refert Ariſtoteles, (*a*) quendam in Sicilia depoſita apud ipſum pecunia omne in tota inſula ferrum coëmiſſe, quod deinde mercatoribus divendiderit modico adjecto, ita tamen, ut ſemper ex quinquaginta talentis receperit centum. Verùm Dionyſius Siciliæ Rex re cognita, pecuniam quidem eum, qui hoc monopolium habuit, retinere voluit, inſula tamen ſua ac regno excedere, quòd tales diteſcendi modos cognoverit τοῖς ἑαυτῦ πράγμασι ἀσυμφόρυς, *i. e. ſuis rebus, ſive rationi ſtatus adverſos.* Dionyſius enim ut Tyrannus nolebat, ut ſubditi ſui ad multas adſpirarent divitias, quoniam pecunia ut belli nervus & omnis pecuniæ inſtrumentum viam ſternit oppreſſioni Tyrannorum, qui ideo cives rerum vexant inopia, ne ea, quæ ingenuos decent, poſſint cogitare, dome-

(*a*) 1. Polit. 7.

domeſticis impliciti curis: deinde, quòd monopolia Dionyſius ſibi reſervavit, quam ob rem ægrè tulit ab alio ſibi præripi pecunias, quas ipſe eſſet interverſurus. Sicut duas has rationes conjicit *Piccard. ad Polit. Ariſtot. d. l.*

CAPUT III.

DE ACQUISITIONE ORIGINARIA RERUM. UBI DE MARI ET FLUMINIBUS.

§. I.

P*Er diviſionem.]* Quoniam hoc aſſertum præſupponit, communionem rerum in mundi primordiis uſitatam fuiſſe, & hac demum antiquatâ, per diviſionem etiam quædam acquiſita, quod ſuprà rejecimus, ideo negamus, ullo unquam tempore originariè aliquid per diviſionem acquiſitum; originariè inquam, nam de acquiſitione derivativa non loquor. Fruſtra enim id diviſum eſſet, in quod nemini citra occupationem jus competebat, niſi in potentia, ſicuti *præc. cap.* ſatis explicavimus. Quare priùs neceſſe erat per occupationem res facere proprias, quas deinde in alios dividere domino licebat. Eſt igitur originarius acquirendi modus præter occupationem omninò nullus, quoniam Deus hominibus non continuò ipſarum rerum dominia, ſed facultatem illas ſibi appropriandi conceſſit.

Nunc per occupationem.] Corrigit hoc Dominus Ziegl. & putat dari caſum, quo & per diviſionem originariè etiam hodiè aliquid acquiratur,

Digitized by Google

ratur, *quatenus ſ. nova poſſunt occupari terra & ſingulis ea deinceps dividi per aſſignationem. Etſi enim diviſio iſta ab occupatione prævia dependere videatur, quatenus dominium jam occupatum in ſingulos transfertur, eſt tamen ea ſaltem iſtorum ſingulorum & dominii privati reſpectu modus originarius.* Quod tamen exemplum huc eximiè non pertinere arbitror. Loquitur enim Grotius de acquiſitione rerum ab omni poſſeſſione ac dominio vacuarum, eamque vocat acquiſitionem originariam, ubi quis rem vel nullo unquam tempore occupatam, vel per derelictionem libertati priſtinæ reſtitutam ſibi acquirit; id quod ſanè de caſu Domini Ziegleri dici nequit, in quo univerſitas territorium jam occupatum ſingulis aſſignat, & non magis iſta diviſio reſpectu ſingulorum originaria acquiſitio eſt, quàm cùm parens dividit inter liberos bona, quæ liberorum non fuerunt, ſed parentis.

§. 2. *Inerat in dominio.]* Non formaliter, ut quiſpiam in ſua re haberet formalem hypothecam aut ſervitutem, ſed virtute, quatenus domino facultas eſt vel ipſam rem alienandi, vel jus aliquod conſtituendi in re.

§. 4. *Imperium.]* Satis confusè hîc Grotius de Imperio & dominio loquitur, quæ explicatiùs ſic habent. Imperium politicè conſideratum, & quatenus abſtrahit à judiciali juris civilis applicatione, potiſſimùm dupliciter accipitur. Uno modo, ut univerſam majeſtatem in ſuo auguſtiſſimo complexu denotat, & ſic etiam includit dominium. Altero, quatenus eſt facultas quædam majeſtatis particularis, habens objectum

ſuum

ſuum determinatum, perſonam, in quod agit, & contra diſtinguitur dominio, quod in alias territorii res omnes extra perſonam competit, & illius immediatum conſequens eſt. Scilicet qui jura majeſtatis non vulgari modo tradidere, evitandæ confuſionis causâ illa in duo ſumma capita diſtribuunt, ad quæ, quæcunque Princeps in civitate expedit, revocari commodè poſſunt. Imperium ſcilicet in perſonam & dominium in res: ex quibus deinde univerſi regimen conflatur. Atque hanc partitionem leges bonæ diviſionis requirere videntur. Quoniam enim majeſtas eſt totum quoddam poteſtativum, in regimine univerſæ civitatis occupatum, pro diverſitate verò objecti, in quod agit, diverſa ſortitur nomina, ut ſuprà declaravimus, & tamen commodiſſimè univerſus civitatis complexus duobus abſolvitur, perſonis atque rebus; illam quidem potentiam, quæ perſonas afficit, imperium dixere, & quæ res, dominium, convenientiſſimis, mehercules, nominibus, & ipſam utriusque objecti indolem accuratè exprimentibus. Quippe imperii & imperare propriè eſt, ordinare, præcipere, vetare: obſequii autem, imperantis voluntatem percipere & intelligere, locoque habere regulæ, ad quam actio civilis procedat, & operatio ordinationi ſuæ applicetur: quodlibet horum præſupponit intellectus præſentiam, & non niſi à rationali ſubjecto expediri poteſt: intelligens autem ſubjectum præter perſonas ſive ſubditos, in quod quidem imperium agat, in tota civitate nullum eſt. Princeps enim huc non pertinet, quoniam nemo ſibi ipſi imperare poteſt: quare de alio imperium non

rectè prædicatur, cùm extra hominem ubique deficiat normæ præcipientis perceptio & applicatio. Diſpoſitio itaque & regimen circa alias res, cùm propriè imperium non ſit, dominium vocatur, non minùs congruo vocabulo, quia nimirum citra intellectus operationem ſe voluntati regentis vel per ſenſus externos vel per manualem directionem merè paſſivè conformant; V.gr. equus vehendo currendóve mandatum domini exequitur, non quòd illud intelligat, ſed quoniam arte, frenis & calcaribus ferocia ejus corrigitur, & neſcientia impletur. Agellus item fructus fert non juſſus vel propter imperium, ſed culturam. Differunt ergo hæc duo tam objectis quàm regendi modo. Imperium requirit objectum intelligens ſive perſonam: Dominium eſt poteſtas de re corporali perfectè diſponendi. Ibi perſona eſt, hîc res, quæ citra ullam cooperationem arbitrium domini & diſpoſitionem admittit. Subditus verò, quem natura intellectu decoravit, jubetur, juſſum exaudit, intelligit, &, niſi velit inobedientiæ reus fieri, obtemperare debet. Quamprimum Principis mandantis voluntatem percepit, continuò expendit imperii & actionis, quam juſſus eſt exequi, indolem, & hanc juxta illud inſtituit. Quibus neceſſariò præmiſſis ad noſtrum veniamus Grotium. Et primò quidem imperium, quatenus notat poteſtatem in perſonam, occupari eo ſenſu, quo dominium occupari dicitur, ego non conceſſerim, quoniam illa facultas, quæ à Deo hominibus data eſt, in perſonas non competit, quæ res alias occupant, ipſæ verò invitæ abſque ſpecialibus circumſtantiis, (v. gr. bello

forte

fortè juſto) non occupantur. Illud verum eſt, poſſe populum aliquem adhuc liberum ſe in ſervitutem perſonalem aut civilem tradere, & ſic adipiſcitur, cui fit traditio, in illum populum imperium, ſed eo volente, non invito: aliàs autem res nondum acquiſitas ſola noſtra voluntate occupamus. Quod ſi Grotius nudam occupationem & inde oriens aliquod jus in rem intendit, ſepoſito juſti aut injuſti examine, concedo, populum à potentiori ſubjugari; Sed talis occupatio injuſta eſt & violenta, habens quidem aliquem effectum moralem, i. e. acquiſitionem imperii, & per hoc negatam reſiſtendi facultatem, acquirentis verò actum non juſtificat, niſi accedente ſubditorum expreſſo vel tacito conſenſu.

Quæ propriè nullius ſunt.] Suprà Grotius *l. 1. c. 1. theſ. 5.* facultatem, quam JCti nomine *ſui* appellant, aſſeruerat continere poteſtatem tum in ſe, tum in alios. Jam qui poteſtatem in ſe habet, quomodo poſſit eſſe nullius, non video. Nullius enim in genere occupationis dicitur, quod liberum eſt ab omni proprietate vel aliquo competente jure. Homo autem naturaliter jus habet in ſe, i. e. ad libertatem ſuam conſervandam, quare tertii occupationi non patebit.

Imperium duas.] Imperium propriè acceptum, ſicuti declaravimus, res tanquam materiam habere non poteſt, niſi quatenus is, cui in perſonam competit imperium, in ejus res non poſſit non habere dominium. Nam acceſſorium ſequitur ſuum principale.

Manente penes quem fuit imperio.] Potiùs dicendum, in extraneos, qui neque cives, neque

quoque modo Reip. ſubditi, territorium aliquod alienari quoad dominii translationem non poſſe, abſque amiſſione imperii ſive dominii eminentis, ut ego intelligo. Continuò enim dominus illius ſubditi, in quem fit alienatio, in rem alienatam dominium eminens ex conditione imperantis & parentis acquirit, quod prioris domini, ſc. alienantis, poteſtatem extinguit, ſi cum ejus voluntate alienatio facta ſit: quòd ſi ſine conſenſu ejusdem, nulla eſt alienatio ob defectum juris ſive poteſtatis alienandi bona, quæ certo reſpectu & Reip. ſunt. Neque juvat Grotium citatus locus ex Siculo, cùm ibi ſermo ſit de aſſignatione agrorum vicinorum, qui tamen ad unam Remp. ſpectabant, & ſaltem ratione municipiorum hujus vel illius eſſe dicebantur, id quod faciliùs contingit, ſicuti & aliquis plurium municipiorum civis eſſe poteſt, nec tamen plurium perfectè Rerump.

§. 5. *Juris gentium vocant JCti.*] Non infrequens eſt in jure civili ejusmodi variatio, ubi modò hoc juris gentium dicitur, quod alio loco dicebatur juris naturalis, & vice verſa. Id quod partim ex ſcriptorum incuria atque opinantium diverſitate, partim ex non ſatis accuratè concepta juris naturalis & gentium natura atque objecto originem traxit, cum notabili ſimpliciorum præjudicio, qui facilè ſe in alienas partes absque diligentiori rerum indagatione trahi patiuntur.

§. 6. *Niſi in eo, qui ratione utitur.*] De originaria acquiſitione res mihi dubio carere videtur, quoniam ille quicquam occupare nequit, qui animo atque voluntate occupandi deſtitutus eſt.

Sed

Sed Grotius nimis generaliter & indiſtinctim de dominio loquitur, negatque exiſtentiam in eo, cui uſus rationis in actu ſecundo negatus eſt: id quod nullo modo concedimus. Namque dominium dicitur jus quoddam in re corporali, quo res propria eſt. At verò illa proprietas infantibus accreſcere poteſt absque ſpeciali illorum conſenſu, ut fit in ſucceſſione in hæreditatem legitimam & aliis caſibus, quibus ignorantibus atque invitis acquiritur. Sanè neque jus naturæ, neque humana conditio quicquam de incapacitate ſubjecti infantis vel furioſi quoad dominium retinendum novere. Neque obſtat, quòd deſtituti ratione in actu ſecundo de rebus ſuis diſponere, easdem alienare vel vindicare neſciant. Hæc enim omnia non ad formam dominii, ſed ejus effectus & conſequentia pertinent, niſi procuratores & tutores rerum pupillarium dominos, non ipſos pupillos efficere velis. Adde, quòd, qui aliquid per alium facit, ipſe feciſſe videatur. Jam verò tutores curatorésve omnia nomine pupilli aut furioſi faciunt, quare hi ea egiſſe videntur per ſuos præpoſitos.

§. 8. *Dummodo non ita.*] Supervacanea hæc eſt cautela, & ſuprà oſtendimus, per ſe, non demum in relatione ad terram mare rectè occupari.

§. 9. *Manifeſtè diſtinguunt.*] Variant multum DD. in tradenda rerum publicarum & communium vera differentia. Veriſſima illa eſt. Res communes in jure noſtro dici, quarum proprietas nullius eſt, uſus verò omnibus patet. Res autem publicas, quarum uſus æquè patet omnibus,

proprietas verò pertinet ad certum aliquem populum. *Ludvv. ad Inſtit. de R. D.* §. 3.

Ad ædificium.] Nam tantiſper aliquis ſibi jus in littore per ædificationem quærere poteſt, donec conſiſtat ædificium: quo dilapſo locus redit in priſtinam libertatem ceditque occupanti. Non enim manet littoris ſuperficies abſque impoſitis ædibus occupantis, quia nullius in jure Romano eſſe dicitur.

§. 10. *Quibus in locis tale jus gentium.*] Sc. partialis inter populos aliquos conſuetudo.

§. 11. *Tamen ex eo ſolo.*] Accipiam hoc cum ea limitatione, niſi portio maris per duo promontoria valdè territorio occupato incluſâ ſit; Aliàs etiam de mari extero terram occupatam alluente dicerem, abſque ſpeciali actu non occupatum cenſeri per ſolam terræ acquiſitionem: cùm omninò mare, etſi alluens terram, pars & acceſſorium ejus non ſit, ſed ſeparatum quid tam naturâ quàm terminis. Nec in primæva occupatione plus occupatum exiſtimari debet, quàm quod actu extraneo phyſico apprehenſum eſt. Unde ex ratione contrariorum ſequitur, licèt quis terram pro derelicta habeat, mare tamen occupatum ſine pleniori voluntatis ſigno propterea derelictum non eſſe.

§. 12. *Illud certum eſt*] Quæ in *cap. præced.* diximus neminem invitum cogi poſſe, ut tertii tranſitum patiatur per ſuum territorium, eadem & de mari rectè aſſerimus adempta omni facultate vindicandi negatum iter.

§. 13. *Ut autem ſolum imperium.*] Iterum non ſatis conſtat, quo ſenſu Grotius vocem imperii

perii capiat. Propriè enim ſic dictum de mari non rectè prædicatur. Quod ſi intelligit ſuperioritatem quandam eminentiorem, ea qua ratione in dominium bonorum publicorum, vel eminens vel privatum non reſolvatur, aut potiùs ibidem fundetur, non video. *Conf. omn. Dn. Ziegl.* Conceſſo itaque in mare imperio, ſimul dominium conceſſum eſt; illud enim imperium absque jure aliquo reali concipi nequit, hoc verò jus reale dominium eſt.

Ut ſi claſſis.] Rectè hîc Dn. Zieglerus, non propterea quem, quòd in perſonas imperium habet, etiam in terræ aut maris portionem, in qua illæ inveniuntur, imperium accipere.

§. 14. *Recepto in ſe onere.*] Sed & ſimpliciter domino maris, qui ſuam ditionem navigare patitur, vectigal à navibus exigere licet. *Conf. quæ ad §.14.c.2.præc. diximus.*

§. 15. *Sed hæc non docent.*] Si Grotius in antecedentibus argumentis infallibilibus incapacitatem occupationis maris demonſtraſſet, non repugnarem explicationi. Verùm contrario antè à nobis firmiſſimè defenſo potiùs jam ſtatuendum erit, populis invicem jus in mare competiiſſe, & per talia pacta, juris quæſiti declarativa, illud ſartum tectumque conſervatum eſſe; V. gr. Populus Carthaginenſis vel alius jam in mare ſibi dominium comparaverat, quod ne aliorum avaritiâ audaciáve turbatum iret, plenioribus pactis proſpexit rebus ſuis, adſtricta aliena habendi cupiditate per vinculum religionis & juramenti.

§. 16. *Nihil de territorio mutatur.*] Ratio

eſt, quoniam non flumen territorii terminus erat, ſed alius vel per menſuram & jugera ordinatus, vel manuali operâ erectus. Mutato itaque flumine manent nihilominus antiqui termini.

Id occupantium imperio.] Quoniam ſcilicet ab utriusq; confinii jurisdictione ſeparatum eſt, quæ ſe ultra ſuos terminos absque ſpeciali rerum, quæ nullius ſunt, occupatione non extendit: quare occupantibus cedet alluvio illa, non ſolùm iis, qui propè ditiones poſſident, ſed & aliis quibuscunque. In res enim adhuc à proprietate vacuas vicino plus juris non competit, quàm remotiori, niſi quòd ille faciliori & celeriori actu eas ſuas facere poſſit, ſi vult.

Mutat & territorii fines.] Quia flumen placuit territoriorum terminus, qui decurſu aquarum conterminas regiones facere debuit: Defluxu igitur per accrementũ mutato, mutantur & fines. Id quod tamen de additione vel diminutione partiali intelligendum, non ſi flumen omninò alveum ſuum deſeruerit, & aliorſum fluere inceperit, ſicut rectè Grotius *in* §. *ſeq.* limitat.

§. 17. *Non idem erit, quod fuit.*] Qui enim ab initio ſuorum confinium terminum poſuerunt flumen, absque dubio intellexerunt, ut eſt tempore conventionis. Quod quoniam per derelictionem alvei veteris aliud eſt factum, malè prima conventio contra contrahentium voluntatem novo & non cogitato caſui applicatur.

§. 19. *Alio quodam tenuiore jure.*] Non tam alio, quàm quatenus dominium privatum ſubordinatur dominio eminenti, ideoque non tenuiori,

Digitized by Google

tenuiori, ſed validiori & majori jure. Nam Princeps in bona ſubditorum longè validius atque eminentius jus habet, quàm Senior in rem Vaſalli feudalem, vel proprietarius in Emphyteuſin.

Ut multæ ſunt juris in rem ſpecies.] Vulgò quinque faciunt. Dominium, ſervitutem, pignus, poſſeſſionem, & hæreditatem. De quib9 *Hahn. ad Weſ. de judic. n. 4.* Malè quoque Grotius jus ejus, qui ſub conditione fideicommiſſum expectat, jus in rem dicit, cùm ne perſonale quidem ſit ob ſuſpenſivam incertitudinem, quæ neque transmiſſionem ad hæredes admittit. *Dn. Ziegl. ad h. l.*

CAPUT IV.

DE DERELICTIONE PRÆSUMPTA, ET EAM SECUTA OCCUPATIONE. ET QUID AB USUCAPIONE ET PRÆSCRIPTIONE DIFFERAT.

§. 1.

C*Um lege civili ſit introductum.]* Malo hîc Grotium ſequi, quàm cum Dn. Zieglero originem uſucapionis referre ad jus gentium. JCti etiam Romani, qui, ut demonſtravimus, aliàs de jure gentium nimis contemptim & abjectè loquuntur, multaque ad illud referunt, quæ interiùs examinata aliorſum pertinent, in hoc tamen puncto non auſi ſunt pro jure gentium dicere, ſed uſucapionem ſine hæſitatione ad modos, quibus jure civili dominium acquirimus, retulere. Neque quemquam rationes Ziegleri morari debent,

bent, *uſucapionem eſſe inventum hominum, uſu & neceſſitate exigente comparatis inter ſe rebus excogitatum.* Nam non continuò omne hominum inventum uſu & neceſſitate excogitatum ad jus gentium pertinet, ſed tum demum, quando etiam in mutua ad gentes relatione conſiſtit, ita ut eo læſo vel abrogato læderentur aliæ gentes. At verò uſucapionem in qualibet Rep. ſalvis aliorum populorum juribus abrogari poſſe quis dubitet? qui conſideraverit, illam abbreviandis litibus & ob dominiorum certitudines inter cives hujus vel illius Reip. introductam eſſe, non ut ſit norma communis dirigens gentium publicos actus ad juſtitiam & omnium tranquillitatem. Quare tradunt juris interpretes, uſucapionem & Principem & Statutum tollere poſſe, imò à privatis eidem renunciari pacto, *Hahn. ad Weſ. de uſuc. n. 14.* At ſanè neque Princeps, neque privata conventio, ea, quæ ſunt juris gentium, rectè abrogabit. Sic quoque, quod dicitur à *Dn Hahn d. l. præſcriptionem principaliter eſſe juris privati, & ad utilitatem privatam principaliter ſpectare. juris autem publici eſſe, & propter bonum publicum introductam ſaltim per conſequentiam*, quomodo conveniat cum eo, quod ſuprà aſſeruit n. 9. uſucapionem eſſe juris gentium, non ſatis video: quoniam quæ juris gentium ſunt, illa non principaliter ſpectant utilitates privatas, ſed communem potiùs gentium juſtitiam & tranquillitatem. Sed θαύματα hæc ϱημάτων & ineptitudines oriuntur ex confuſis vel neglectis moralis diſciplinæ principiis, cùm origo rei refertur ad id, ex quo res oriri non

potuit.

potuit. Illud quoque benè advertendum eſt,uſucapionis fundamentum, quo ejus nititur juſtitia & æquitas,in jure gentium deficere. Nam dominium eminens,quod in civitate privatorum bona ſuperiori poteſtate afficit & moderatur, poteſt quidem uni civium, qui tam negligens ſuarum rerum eſt, ut intra ſatis longum tempus illas non requiſiverit aut vindicarit, in pœnam dominium auferre, & poſſeſſori tranſcribere, inter populos verò, quorum neuter in alterum jus poteſtatemque habet,ſed uterque ſuo arbitrio independens, ut ajunt, vivit, ejusmodi actus intermedius legitimans acquiſitionem intercedere nequit. Non neceſſe habemus, ut juſtificandæ uſucapionis gratiâ ad obſcurum & falſum ſubſidium recurramus, duo ſcilicet hîc collidi principia, quorum infirmius validiori cedere debeat; Quippe hucusque in morali doctrina ſatis demonſtratum non eſt, duo principia moralia unquam in ſe concurrere & ſibi adverſari. Sua certitudine gaudet naturæ atque gentium jus, & omnia per indiſſolubilem compagem jucundiſſimo concentu ſibi copulantur. Res quidem & objectum principiorum aliquando mutatur, ſine periculo tamen ἀντινομίας, quia mutata res principiorum objectum eſſe deſinit, Verum itaque eſt juris naturæ principium, domino rem ſuam eſſe reddendam, ſed illud tamdiu verum, dum dominus manet, & ſe ipſum dominio non reddit indignum. Neque impingit in hoc principium illud aliud, Reip. intereſſe, ne dominia rerum in incerto ſint,cùm, ut diximus,majeſtas ademerit domino veteri rei dominium, & in pœnam negligentiæ addixerit diligentio-

gentiori, fruſtra itaque laboratur de re reddenda domino, qui ampliùs non eſt. Ut nunc taceam, ultimum quod dicitur principium juris non naturalis ſed civilis eſſe. Quod ſi jam objicis, ex mea opinione meras rerum incertitudines ſequi; regero tibi ego, animum mihi non eſſe negare, ex diutina poſſeſſione acquiri aliquando dominium, ſed ſaltem quòd illius acquiſitionis titulus non ſit uſucapio illa civilis, fundata in dominio eminente, vel unicꝰ lapſus certi temporis, verùm potiùs præſumpta derelinquentis voluntas, qui rerum ſuarum nullam gerens rationem, illas tacitè occupanti ceſſiſſe videtur, quæ deinde præſumptio ſi firmiſſimis rationibus elidi poſſet, non dubitarem ego pronunciare, nullo tempore ex ſola poſſeſſione dominium, quod apud alium populum eſt, ſine ceſſione acquiri, ac propterea magnum illud incommodum, de quo Grotius h. non ſequitur ſententiam noſtram, cùm diutina poſſeſſio, maximè verò immemorialis firmiſſimam præſumptionem tacitæ voluntatis poſſeſſori tribuat, non eludendam, niſi certiſſimis impotentiæ adverſæ partis demonſtrationibus, quòd ſc. amittens, & ejus ſucceſſores ex tanto temporis intervallo non potuerint recuperare res ſuas, & de jure integro conſervando ſæpius ſint proteſtati, aut à proteſtatione juſtiſſimis impedimentis avocati. Exiſtunt è contra viri eruditi, qui ſola poſſeſſionis uſurpatione absque ullo temporis tractu imperium in ſubjugatos acquiri ſtatuunt. Ita *Clariſſ. Dn. Hornius de Civit. l. 2. c. 9. theſ. pen. & ult*: *tamdiu retinere*, ait, *invaſorem in ſubjugatos imperium, donec pari vi aut pacto-*

rum

Digitized by Google

rum conditionibus iterum amittat. Ego ut hoc in ſtatu populari, ubi omnes ſui juris ſunt, facilè admiſerim, ita in regimine, quod eſt regium, ubi cives juramento fidelitatis Principi tenentur, non concedo. Nemo ſubditus imprimis per adhibitam injuſtè violentiam obſequio debito ſe eximere poteſt, ſi illud Imperans ſua ſponte remiſſum nolit: & quamvis imperium ſuum ob uſurpationem invaſoris exercere nequeat, illud tamen nihilominus actu primo retinet. *Conf. omn. quæ notavimus ad l. 1. c. 4. circa fin.*

§. 2. *Cur ipſe ejusq; majores.]* Atque ita ſe fundat Jephthes in ſuo præſumpto donationis vel derelictionis titulo. Rex Ammonitarum & ejus Majores per trecentos circiter annos in poſſeſſione alios eſſe paſſi ſunt & tacuerunt, ergo cenſentur juri competenti renunciaſſe.

§. 3. *Interni actus meri.]* Scilicet quoad coactionem phyſicam; Quoniam enim tales legis latori animadvertere impoſſibile eſt, ideoque eosdem ad genium delicti examinare & ſupplicio competenti ſubjicere nequit. At verò ſubjacent legibus actus humani merè interni quoad coactionem moralem, dum contumax conſcientiam lædit, & in continuo ultricis iræ divinæ metu conflictatur.

Ideo, quod ſufficienter indicatum eſt.] Uberiùs hæc verba declarat Grotius *in c. 16. huj. libri. Quia interni actus per ſe ſpectabiles non ſunt*, inquit, *& certi aliquid ſtatuendum eſt, ne nulla ſit obligatio, ſi quiſq; ſenſum, quem vellet, ſibi affingendo, liberare ſe poſſet, ipſa dictante naturali ratione jus eſt ei, cui quid promiſſum*

eſt,

eſt, promiſſorem cogere ad id, quod recta interpretatio ſuggerit. Ex quibus nunc liquet, in quantum verum ſit, quod communiter dici ſolet, quemlibet verborum ſuorum eſſe optimum interpretem, ſcilicet in tantum, quatenus interpretatio verborum ſtructuræ & ſenſui communi non repugnat, vel aliàs verba ſunt ambigua, quæ in utramque partem rectè accipi poſſunt, ex quibus beneficio interpretationis verum ſenſum colligimus, ut nec in his quidem planè libera ſit dicentis voluntas, quia dicta ita accipiuntur, non ut interior cavillatoris cogitatio, ſed ut communis hominum intellectus capit. Imò tantum abeſt, ut quilibet ſua verba ad lubitum poſſit interpretari, quin potiùs in jure noſtro Romano regulam inveniamus, *in l. 29. ff. de pact.* contra eum eſſe faciendam interpretationem, qui potuit legem contractui dicere apertiùs, qui plerunque eſt verba dans ſive faciens. (*Vid. tamen, quæ ad d. l. 29. commentati ſumus ad princ. c. 16. lib. 2. in noſtro Grotio.*) Ita ſi quid obſcuritatis ſit in mandato procuratorio, plurimi DD. contra ſpeculatorem aſſerunt, interpretationem eſſe faciendam pro procuratore contra dominum, cui imputandum ſit, quòd legem contractui non dixerit apertiùs. *Weſenb. de Procur. n. 9. Rosbach. proceſſ. jud. eod. tit.* Item quòd teſtium dicta non tam ipſi teſtes, quàm judex quoque interpretari poſſit. *Speculat. de Teſtib.* §. *1.* Sic etiam, qui Emphyteuſin acquiſivit pro ſe & filiis, contra eum ſit interpretatio, quòd filias non voluerit comprehendere, licèt plerunque in ultimis voluntatibus nomine filiorum etiam filiæ veniant: quemadmo-

admodùm & filiorum nomine in teſtamento intelliguntur nepotes, in contractibus autem contra eum, qui potuit apertiùs loqui, ſtrictior fit explicatio, *Joh. in d. l. 29.* Pactum quoque in locatione vel emptione interpretatur contra locatorem aut venditorem, *Angel. ad d. l. 29. n. 5. Conf. Struv. in Synt. jur. Feud. c. 8. theſ. n. 5.*

Niſi ea ſit rei circumſtantia.] Ita quod quis ad evitandum naufragii periculum abjicit, non eo animo abjeciſſe cenſetur, ut id habeat pro derelicto, ſed quò magis levatâ oneribus navi periculum maris effugiat. Ideoque quocunque loco fluctibus expulſum aut in mari deprehenſum ut ſuum repetit, vel ab alio tanquam injuſto poſſeſſore vindicat. *§. 48. I. de R. D.*

Nihil cauſæ eſt.] Omninò. Sic quilibet Princeps cum injuſto regni ſui poſſeſſore contrahens vel tranſigens eum tacitè legitimat, & quousque contrahit, juri ſuo renunciaſſe videtur, imprimis verò ſi paciſcatur in detrimentum quarundam provinciarum. Nam in illas vi pactorum legitimum acquirit titulum, qui antè injuſtus & violentus prædo audiebat. *Quare hanc demum*, inquit illuſtris Dn. Strauchius, *in MSS. Inſtit. jur. publ. l. 1. c. 18. theſ. 12. ſufficientem derelicti præſumptionem puto, ſi ſuper qua re inter poſſeſſorem & te contractus ineuntur, nulla omninò mentione juris tui facta: Deinde ſi titulo aut appellationibus proprietatem ejus poſſidenti tribuas, v. gr. Dominum, Regem, Principem ejus ditionis ultrò appelles, non adjecta clauſula vel conteſtatione aut reſervato.*

§. 5. Si quis ſciens & præſens] Vid. b. Ziegl.

& Hahn. ad Weſ. de pact. Cæterùm ſpectat hûc, quod Dn. Conringius tanquam regulam & ſignum indubitatum derelicti imperii cenſet, ſi hoc ab alio exerceatur te nullo nutu adverſante: quod nimis crudè dictum puto. Si enim ſola ſcientia & taciturnitas non ſufficit in privatis cauſis ad jus ſuum amittendum, *l. filiusf. ff. de Procur. & ib. Gl. Zaſ. p. 9. n. 3. Vult. de Feud. l. 1. c. 10. n. 64.* quantò minùs in actibus gentium publicis hæc præſcriptio admittenda eſt; Nam videtur ſpoliatus interim duntaxat ad majus commodum conſequendum, aut vitandum incommodum diſſimulaſſe. Ut & hîc omninò aliquis temporis tractus multum conferre poſſit, qui quò longior eſt, hôc efficaciorem præſumptionem pro ſciente & tacente inducit.

Sic amiſſum.] Non dicit Ulpianus *in l. 44. de A. R. D.* amiſſos cenſeri porcos, quos lupus rapuit, aut derelictum id, quod in nauſragio abjectum, ſed potiùs innuit ex amiſſionis qualitate & difficultate recuperandi æſtimandam eſſe mentem domini, à quo ſolo abdicatio dominii rerum dependet, & utcunque interdum perſecutio difficilis ſit, non ſtatim tamen concludi oportere ad derelictionem, ſed ſaltem eſſe levem quandam præſumptionem, dominum id, quod ita amiſit, ut niſi cum ſumma difficultate vel ex ſolo fortuito caſu recuperetur, probabiliter ſub qualitate ſuitatis deſinere voluiſſe poſſidere, hanc tamen præſumptionem deinde adeò fortem non eſſe, quin poſſit contraria domini probatione, quam vel facta ut requiſitio aut promiſſum lytrum, vel dicta, ſive, ut loquuntur, proteſtationes de volun-

tate

Digitized by Google

tate non amittendi dominium rei amiſſæ facilè ſubminiſtrabunt, elidi: ex quibus ſi conſtiterit de animo dominii retenti, fruſtra recuperatio difficilis allegabitur, *cùm etſi ſpes recuperationis quodammodo deficiat, nihilominus aliquis manere hoc animo dominus poſſit, ut quandocunq; res reperta fuerit, eam vindicare velit.* Ut rectè Ziegl. h. præſertim quia actus abjectionis in naufragio non eſt principaliter directus in dominii amiſſionem, ſed fit ad evitandum periculum, nec plusquam conditionatam includit hanc omiſſionem, ut, ſi res pereat, pereat domino. Sin ſalvetur, ſalva quoque eidem ſit.

Cujus recuperandi.] Liberalior in alienis largiendis Grotio eſt Conringius, qui præſumptionem derelictionis imperii ponit, *quando quis ſciens & volens patitur civitatem perire aut in ſummum diſcrimen adduci.* Sed primò vix continget, ut volens quis libera animi electione rem ſuam perire patiatur, ſi vir ſit. Deinde ſcientia ſola ſcientis rem ſuam perire, non ſufficit, ut præſumetur quis in perpetuum dereliquiſſe, ſed cenſetur potiùs ceſſiſſe neceſſitati, repetiturus rem ſecundiori fortunâ. Poteſt enim ratio civilis exigere, ut ſciens diſſimulet jacturam majoris mali vitandi causâ, retinens nihilominus animum recuperandi, quando melior fortuna infelicem aſpexerit, licèt inpræſentiarum nihil memoratu dignum in ſalutem pereunti moverit.

Ædes longo ſilentio.] Quamvis hoc dicat Ulpianus *in all. l. 15.* non ita crudè tamen accipiendum eſt, quaſi hoc caſu totum negotium conficeret præſumpta domini voluntas, ſed potiſſima

ma cauſa amiſſi dominii eſt, contumacia domini, qui poſt primum decretum immiſſorium noluit intra certum ſpatium comparere & cavere de damno infecto. Propter punibilem enim hanc inobedientiam lex ipſi dominium rei adimit. & addicit poſſeſſori, *l. 15. §. 33. ff. de damn. infect.* atque, ut penè ſic dicam, in majorem ejus contumeliam præſumit ipſo etiam invito voluntatem ejus in amittendo dominio, quòd ſtatuto tempore non comparuerit, & debito modo cum ſolutione expenſarum caverit de futuro damno ædium ruinoſarum: Quare non tam fundatur poſſeſſoris acquiſitio dominii in voluntate prioris domini, quàm legis addictione. Illud obiter, cùm *in d. l. 15. §. 21.* fiat mentio alicujus intervalli, quantum id eſſe debeat? Quidam putant decem vel viginti annorum ex ratione uſucapionis, quod mihi non fit veriſimile: quoniam hîc non agitur de acquirendo dominio per uſucapionem, ſed de illo, quod per judicem ob contumaciam latitanti domino ereptum & detentori ex primo decreto per ſecundum adjudicatum fuit. Eſt autem tempus à primo decreto perveniendi ad ſecundum in realibus annus, *Hahn. ad Weſenb. de damn. inf. n. 6.* qui etiam hîc ſine dubio intelligitur. *Weſenb. ibid. n. 4.*

Certo tempore.] Legibus civilibus certum tempus determinatum non eſt, ſed multum variant DD. ipſi. *Vid. Hahn. ad Weſenb. de LL. Conſ. Ziegl. h.*

Ad ſignificandum conſenſum.] Scilicet populi in ſtatu libero, aut Principis in regimine ſingulari, qui tamen contra Principem facilè non

eſt

Digitized by Google

eſt præſumendus. Nec ſatis tutos ſubditos de privilegio quodam exiſtimaverim; quod in ſolo diutiùs recepto more fundatur, niſi expreſſus Principis conſenſus acceſſerit, aut hunc ex ſufficientibus & indubitatis ſignis colligere licuerit.

Ut ſilentium ſit ſcientis.] Secus eſt in uſucapione civili ſecundùm leges Romanas, ubi ſcientia non requiritur, neque ex ignorantia reſcinditur uſucapio. *Hahn. ad Weſ. de uſuc. n. 14.* Practici tamen ſcientiam & patientiam domini ad rem ejus uſucapiendam requirunt. *Gail. 2. obſ. 19. & alii multi.* quæ ſententia fortaſſè uſu fori recepta eſt, legibus autem noſtris non convenit.

§. 7. *Semper ſufficere videtur.*] Notat ad hunc locum Zieglerus, ad indicium derelicti imperii tam longum temporis ſpatium neceſſarium non eſſe, & addit rationem ex Conringio, *quòd Reſp. citam & ſedulam poſtulent curationem, quæ ſi negligatur ab imperante, ad alium ut ea devolvatur, ipſam Rerump. naturam exigere.* Sed iſtam citam curationem non ſuppetere indubitatum & ſufficiens indicium voluntatis derelinquendi imperii ſubtiliter annotavit *Illuſtr. Dn. Strauch. in MSC. Inſtit. jur. publ. l. 1. c. 8. theſ. 11.* Ubi diſtinguit inter derelictionem, cujus manifeſta extant indicia, puta ſi civitas rectorem poſcat, Princeps verò eum dare recuſet, nec verò ipſe velit regimen & adminiſtrationem in ſe recipere, aut ſi auxilium contra extremam vim hoſtium petentem Dominus res ſuas ſibi habere jubeat, ſicuti factum cum Boruſſia petente auxilium contra Polonos, cui reſponſum ab Imperio:

Digitized by Google

videant, quomodo ſe conſervent: quibus & ſimilibus caſibus facilè præſumitur derelictio. At ſi tale quid petat Reſp. eo tempore, quo impoſſibile erat, ut à Domino præſtaretur, certè animus derelinquendi præſumi nequit, eoque minùs ſi dominus durare jubeat, & occaſionem commodiorem expectare, resque ſuas ad tempus quacunque ratione tueri. Videtur enim Dominus tacitè Reip. vel populo tum partes ſuas interim demandaſſe, ſic ut ob citam illam, quam deſiderat, curam, nequaquam imperium ad alium devolvatur jure pleno, ſed temporario duntaxat & quaſi fiduciario, idque ſaltem quoad externum exercitium; Quare omninò multum hîc temporis præſertim longiſſimi tractus facere poteſt, intra quod cùm neceſſe fuerit commodam occaſionem naſci, quæ proſpiciatur tali civitati, ſi neglecta illa per tantum tempus nihilominus ſit, eò certiùs derelictio præſumetur. Hactenus Dn. Strauch. omnia more ſolito eleganter & accuratè. Nam profectò in detrimentum & injuriam alterius tam facilè imprimis pro violento uſurpatore alienæ poteſtatis præſumendum non eſt, ſed ſufficientiora voluntatis veſtigia adeſſe oportet, ad quæ inducenda tempus longum & immemoriale multum confert. In jure quoque civili, ut mulier ex dote privilegium prælationis habeat, neceſſe eſt dotem eſſe numeratam, nec ſufficit in præjudicium creditorum concurrentium confeſſio mariti, ſed numerata dos requiritur, *l. aſſiduis. C. Qui pot. in pign.* Exceptio prima eſt, niſi confeſſio mariti lapſu temporis vel aliis conjecturis juvetur. *Gail. 2. obſ. 11. n. fin.* ita ut præ-

ſcriptio

ſcriptio ex lapſu decennii noceat etiam tunc creditoribus, *arg. Nov. 110. c. 1. & 2. Hahn. ad Weſ de privileg. Credit. n. 5.*

Niſi validiſſimæ.] Inter quæ primum locum obtinent clauſulæ juris ſui reſervatoriæ, de quarum efficacia & virtute etiam in privatis negotiis DD. multa cumulant.

§. 8. *Sed cogitare.]* Rectè hoc Dn. Ziegl. rejicit, qui ad h. l. videatur.

Qui cum ſumma jactura] Hoc argumento etiam utitur Dn. Conringius ad inducendum ſufficiens indicium voluntatis derelinquentis: Dicit enim & ponit pro regula. *Quando imperium illarum Civitatum, quæ ſalutis publicæ omnium cauſa coiverunt, amiſſum fuerit, recuperari non poſſe, ſi id fieri nequeat absq; Civitatũ illarũ ſummo detrimento, ideoq; teneri quemvis illarum vel recuperandarum curam dimittere, imò exiſtimandum, illam dimiſſam eſſe.* Fundamentum hujus aſſertionis, quòd ſc. id cenſeatur derelictum, quod recuperari absque civitatum amiſſarum ſummo detrimento nequit, hoc eſt, quia ſecundùm naturam Civitatum commodum dominantis poſtponi debet commodo populi. Quòd ſi enim utrumque nempe & Imperantis utilitas & utilitas Civitatum retineri nequeat, exiſtimat Dn. Conringius jure teneri Dominantis commodum cedere commodo pupuli. Quæ ſententia, ſalvo tanti Viri honore, ex omni ſua parte ſatis tuta non eſt, ob ingens, quod hîc vertitur, præſumpti derelinquentis præjudicium. Primò enim fundamentum non adeò firmum eſt & ſtabile, ut de eo dubitare nefas ſit.

Etiam illi, qui communiter populi commodum præferunt commodo Regum, plerunque illum Reip. ſtatum excipiunt, in quo magis δεσποτικῶς quàm βασιλικῶς ſe Civitatis correlativa habent, i.e. ubi Rex imperat more domini abſolutè & ad ſuam utilitatem. Populus verò nõ civiliter, ſed ſervorum more obtemperat: qui ſtatus ſalva pietate utriusque vel alterius voluntate conſtitui poteſt. Velut ſi quem populus vellet eligere imperantem, qui tamen alio quàm adeò libero imperio nollet dominari. Vel ſi paterf. latifundia poſſidens advenas nollet recipere quàm ſub conditione pleniſſimi obſequii. Aut etiam, ſi qui populus juſto bello à victore in ſervitutem hanc redactus eſt. Deinde quoque à nobis ſuprà refutatum eſt πολυθρύλλητον illud Politicorum de commodo populi præferendo, & oſtenſum, aut æquè utriusque commodum pari paſſu ambulare, aut profectò Regis tanquam partis dignioris adhuc ſibi vindicare potiores. Nulla enim ſatis concludens ratio adferri poteſt, cur populi magis præferri debeat utilitas, quàm Regum. Illa ſanè, quòd Rex ſit conſtitutus à populo, ægroto admodùm & ebrio incedit pede, cùm & Præſes conſtituatur à diſputante, quo tamen nec minor eſt, nec cum ſuo detrimento ei proſpicere tenetur. Et tutor conſtituitur propter pupillum, curator à minore, quibus jura neceſſitatem nullam imponunt poſtponendi utilitates proprias pupilli utilitatibus, ſed plusquam levem diligentiam non exigunt, i. e. ut in rebus pupillaribus verſentur, ſicut in ſuis, non ut etiam cum damno ſuorum bonorum ea, quæ ſunt populi, ſalvent.

Sed

Sed & poſitô, ut ad Perſonam diſputemus, pro tempore, non conceſsâ theſi Conringiana ad propoſitam tamen regulam eleganter nihil infertur. Sit præferenda utilitas populi utilitati Imperantis, hoc eò usque ſaltem verum erit, quousque integer manet hic reſpectus, h. e. quamdiu ordo inter imperantes & parentes ſalvus eſt. Quo ſoluto, ut fit in imperio amiſſo, ſolvitur etiam commodorum prælatio, & non tenetur dominus ampliùs de ſalute aliorum cogitare, qui ſe dominum rejecere. Mirum mihi fit, acutiſſimum Conringium tam ſubitò citra intentionem propoſito ſuo excidiſſe. Quippe hîc quærebat de præſumptivè amiſſo imperio, per quam amiſſionem ſolvitur obedientia ſubditorum, & ita omnis anterior civilis regiminis ſtructura. Scilicet excuſſere rebellantes ſubditi ſuperioris majeſtatem, & ipſum de tranquilla imperii poſſeſſione nefaria vi & conſpiratione dejecere, obſtinatiſſimo animo quidlibet potiùs & extrema paſſuri, quàm ut in irati domini fidem & obſequium redeant. Quæſtio jam de domino vertitur, qui injuſtè & parricidali modo imperio ſuo exutus eſt, an ſi ipſi ſufficientes vires ſuppetant, bono exemplo & absque injuſtitia poſſit vel cum damno & internecione rebellium ſolium ſuum ſibi rurſus aſſerere, & cum punitione ſontium ac detentione ſuſpectorum in eodem ſe confirmare? Negat hoc Dn. Conringius, quando absque Civitatum ſummo detrimento fieri nequeat, ex illa ratione, quòd imperans præferre debeat commodum populi ſuo emolumento. Reſpondeo deſtructo civili ordine neque impe-

rantem neque parentem ulteriùs intelligi, & ſic axioma, ut maximè verum eſſet, ſiniſtrè applicari. Inſuper generaliter hoc omni juri & æquitati adverſum eſſe videtur, cogi aliquem nulla ſua culpa quæſito jure carere ob commodum tertii, præcipuè illius, qui ipſum ſine causâ juſtifica jure illo & rei poſſeſſione legitima nefariè ſpoliavit. Equidem pater ſi filium infantem aut infirmum abjecerit vel expoſuerit, jus patriæ poteſtatis in eum amittit, idque propterea, quoniam hoc animo derelinquendi fecit. At non idem dicendum eſt, ſi filius eidem rapiatur vel aufugiat, aut quavis ratione imperium ejus detrectet. Neque enim propterea, quòd filio utile ſit ſub alterius vel neutrius poteſtate eſſe, nec ſine extremo vitæ periculo redigi in poteſtatem poſſet, pater præſumitur ſe jure patrio abdicaſſe, multò minùs ad id cogendus eſt. Non eſt, quòd aliquis objiciat, indignam illationem à ſocietatibus ſimplicibus ad perfectiſſimam, quæ eſt Civitas. Nam quoad imperium & eidem debitum obſequium ſimili prorſus ſe habent modo, & domino vel Regi in familiam aut Civitatem ſub diverſis titulis idem licet: imprimis autem in hoc argumento, ubi ad capienda voluntatis indicia naturalis amoris ſtimulus multum valet, rectè ad ſocietatem paternam recurritur, utpote quæ ſit magis familiaris ac ſecundùm naturam. Quibus accedit, quod & ad Politicorum mentem regimen paternum ad formam & ſpeciem τῦ βασιλικῦ ſe habeat, & ſic commodè applicetur. Illud quoque omittendum non eſt, etiamſi verum eſſet quod dicitur, non licere cuiquam amiſſum imperium

perium

perium recipere cum ſummo damno Civitatis, exinde nullam imperii derelictionem ſeu abdicationem præſumi; Quippe omne detrimentum civitatis perpetuò & durabile non eſt, cùm itaque aliquando ceſſare & intermittere poſſit, dominans non dereliquiſſe imperium, ſed ejus vindicationem in tempus opportunius diſtuliſſe præſumitur. Certè quàm periculoſa ſit & ſeditioni apta Conringii ſententia, inde etiam conſtat, dum imperantium ſceptra poteſtatesque precarias facit, & arbitrio Civitatum committit obedientiam exuendi pro libidine: quando illud juſtè non poſſis recuperare, quod tibi nefario auſu per vim ereptum eſt; Si culpa imperantis acceſſiſſet, major ſpecies accederet aſſertioni, ſed neque ab authore diſtinctio illa traditur, neque populus etiam vitiosè imperantibus obſiſtere debet. Denique ſententia Conringii ambigua eſt & duplicem ſenſum involvit. Nam quum dicit, amiſſum imperium non poſſe repeti cum magno Civitatis detrimento, id intelligere poſſumus, vel quando tota Civitas defecit, aut in alienam conceſſit poteſtatem: vel quando ſaltem pars aliqua, manentibus cæteris in legitimo regimine; De primo caſu & ſecundi priore membro intellecta volumus, quæ jam diſputavimus. Quod ſi verò loquitur non de recuperatione, quæ cum noxa partium jam amiſſarum conjuncta, ſed de ea, quæ conjuncta eſt cum damno partium adhuc ſanarum, neque ſic quidem derelictio præſumenda videtur. Primò enim vix eſt, ut cum extremo damno & irreparabili jactura partium ſanarum recuperationem fieri neceſſe ſit. Deinde veriſimi-

& Habn. ad Weſ. de pact. Cæterùm ſpectat hûc, quod Dn. Conringius tanquam regulam & ſignum indubitatum derelicti imperii cenſet, ſi hoc ab alio exerceatur te nullo nutu adverſante: quod nimis crudè dictum puto. Si enim ſola ſcientia & taciturnitas non ſufficit in privatis cauſis ad jus ſuum amittendum, *l. filiusf. ff. de Procur. & ib. Gl. Zaſ. p. 9. n. 3. Vult. de Feud. l. 1. c. 10. n. 64.* quantò minùs in actibus gentium publicis hæc præſcriptio admittenda eſt; Nam videtur ſpoliatus interim duntaxat ad majus commodum conſequendum, aut vitandum incommodum diſſimulaſſe. Ut & hîc omninò aliquis temporis tractus multum conferre poſſit, qui quò longior eſt, hôc efficaciorem præſumptionem pro ſciente & tacente inducit.

Sic amiſſum.] Non dicit Ulpianus *in l. 44. de A. R. D.* amiſſos cenſeri porcos, quos lupus rapuit, aut derelictum id, quod in naufragio abjectum, ſed potiùs innuit ex amiſſionis qualitate & difficultate recuperandi æſtimandam eſſe mentem domini, à quo ſolo abdicatio dominii rerum dependet, & utcunque interdum perſecutio difficilis ſit, non ſtatim tamen concludi oportere ad derelictionem, ſed ſaltem eſſe levem quandam præſumptionem, dominum id, quod ita amiſit, ut niſi cum ſumma difficultate vel ex ſolo fortuito caſu recuperetur, probabiliter ſub qualitate ſuitatis deſinere voluiſſe poſſidere, hanc tamen præſumptionem deinde adeò fortem non eſſe, quin poſſit contraria domini probatione, quam vel facta ut requiſitio aut promiſſum lytrum, vel dicta, uve, ut loquuntur, proteſtationes de volun-

tate

Digitized by Google

tate non amittendi dominium rei amiſſæ facilè ſubminiſtrabunt, elidi: ex quibus ſi conſtiterit de animo dominii retenti, fruſtra recuperatio diffi- cilis allegabitur, *cùm etſi ſpes recuperationis quodammodo deficiat, nihilominus aliquis manere hoc animo dominus poſſit, ut quandocunq; res reperta fuerit, eam vindicare velit.* Ut rectè Ziegl. h. præſertim quia actus abjectionis in naufragio non eſt principaliter directus in dominii amiſſionem, ſed fit ad evitandum periculum, nec plusquam conditionatam includit hanc omiſſionem, ut, ſi res pereat, pereat domino. Sin ſalvetur, ſalva quoque eidem ſit.

Cujus recuperandi.] Liberalior in alienis largiendis Grotio eſt Conringius, qui præſumptionem derelictionis imperii ponit, *quando quis ſciens & volens patitur civitatem perire aut in ſummum diſcrimen adduci.* Sed primò vix continget, ut volens quis libera animi electione rem ſuam perire patiatur, ſi vir ſit. Deinde ſcientia ſola ſcientis rem ſuam perire, non ſufficit, ut præſumetur quis in perpetuum dereliquiſſe, ſed cenſetur potiùs ceſſiſſe neceſſitati, repetiturus rem ſecundiori fortunâ. Poteſt enim ratio civilis exigere, ut ſciens diſſimulet jacturam majoris mali vitandi causâ, retinens nihilominus animum recuperandi, quando melior fortuna infelicem aſpexerit, licèt inpræſentiarum nihil memoratu dignum in ſalutem pereuntis moverit.

Ædes longo ſilentio.] Quamvis hoc dicat Ulpianus *in all. L. 15.* non ita crudè tamen accipiendum eſt, quaſi hoc caſu totum negotium conficeret præſumpta domini voluntas, ſed potiſſima

ma cauſa amiſſi dominii eſt, contumacia domini, qui poſt primum decretum immiſſorium noluit intra certum ſpatium comparere & cavere de damno infecto. Propter punibilem enim hanc inobedientiam lex ipſi dominium rei adimit, & addicit poſſeſſori, *l. 15. §. 33. ff. de damn. infect.* atque, ut penè ſic dicam, in majorem ejus contumeliam præſumit ipſo etiam invito voluntatem ejus in amittendo dominio, quòd ſtatuto tempore non comparuerit, & debito modo cum ſolutione expenſarum caverit de futuro damno ædium ruinoſarum: Quare non tam fundatur poſſeſſoris acquiſitio dominii in voluntate prioris domini, quàm legis addictione. Illud obiter, cùm *in d. l. 15. §. 21.* fiat mentio alicujus intervalli, quantum id eſſe debeat? Quidam putant decem vel viginti annorum ex ratione uſucapionis, quod mihi non fit veriſimile: quoniam hîc non agitur de acquirendo dominio per uſucapionem, ſed de illo, quod per judicem ob contumaciam latitanti domino ereptum & detentori ex primo decreto per ſecundum adjudicatum fuit. Eſt autem tempus à primo decreto perveniendi ad ſecundum in realibus annus, *Hahn. ad Weſenb. de damn. inf. n. 6.* qui etiam hîc ſine dubio intelligitur. *Weſenb. ibid. n. 4.*

Certo tempore.] Legibus civilibus certum tempus determinatum non eſt, ſed multum variant DD. ipſi. *Vid. Hahn. ad Weſenb. de LL. Conſ. Ziegl. h.*

Ad ſignificandum conſenſum.] Scilicet populi in ſtatu libero, aut Principis in regimine ſingulari, qui tamen contra Principem facilè non

eſt

eſt præſumendus. Nec ſatis tutos ſubditos de privilegio quodam exiſtimaverim, quod in ſolo diutiùs recepto more fundatur, niſi expreſſus Principis conſenſus acceſſerit, aut hunc ex ſufficientibus & indubitatis ſignis colligere licuerit.

Ut ſilentium ſit ſcientis.] Secus eſt in uſucapione civili ſecundùm leges Romanas, ubi ſcientia non requiritur, neque ex ignorantia reſcinditur uſucapio. *Hahn. ad Weſ. de uſuc. n. 14.* Practici tamen ſcientiam & patientiam domini ad rem ejus uſucapiendam requirunt. *Gail. 2. obſ. 19. & alii multi.* quæ ſententia fortaſsè uſu fori recepta eſt, legibus autem noſtris non convenit.

§. 7. *Semper ſufficere videtur.*] Notat ad hunc locum Zieglerus, ad indicium derelicti imperii tam longum temporis ſpatium neceſſarium non eſſe, & addit rationem ex Conringio, *quòd Reſp. citam & ſedulam poſtulent curationem, quæ ſi negligatur ab imperante, ad alium ut ea devolvatur, ipſam Rerump. naturam exigere.* Sed iſtam citam curationem non ſuppetere indubitatum & ſufficiens indicium voluntatis derelinquendi imperii ſubtiliter annotavit *Illuſtr. Dn. Strauch. in MSC. Inſtit. jur. publ. l. 1. c. 8. theſ. 11.* Ubi diſtinguit inter derelictionem, cujus manifeſta extant indicia, puta ſi civitas rectorem poſcat, Princeps verò eum dare recuſet, nec verò ipſe velit regimen & adminiſtrationem in ſe recipere, aut ſi auxilium contra extremam vim hoſtium petentem Dominus res ſuas ſibi habere jubeat, ſicuti factum cum Boruſſia petente auxilium contra Polonos, cui reſponſum ab Imperio:

videant, quomodo ſe conſervent: quibus & ſimilibus caſibus facilè præſumitur derelictio. At ſi tale quid petat Resp. eo tempore, quo impoſſibile erat, ut à Domino præſtaretur, certè animus derelinquendi præſumi nequit, eoque minùs ſi dominus durare jubeat, & occaſionem commodiorem expectare, resque ſuas ad tempus quacunque ratione tueri. Videtur enim Dominus tacitè Reip. vel populo tum partes ſuas interim demandaſſe, ſic ut ob citam illam, quam deſiderat, curam, nequaquam imperium ad alium devolvatur jure pleno, ſed temporario duntaxat & quaſi fiduciario, idque ſaltem quoad externum exercitium; Quare omninò multum hîc temporis præſertim longiſſimi tractus facere poteſt, intra quod cùm neceſſe fuerit commodam occaſionem naſci, quæ proſpiciatur tali civitati, ſi neglecta illa per tantum tempus nihilominus ſit, eò certiùs derelictio præſumetur. Hactenus Dn. Strauch. omnia more ſolito eleganter & accuratè. Nam profectò in detrimentum & injuriam alterius tam facilè imprimis pro violento uſurpatore alienæ poteſtatis præſumendum non eſt, ſed ſufficientiora voluntatis veſtigia adeſſe oportet, ad quæ inducenda tempus longum & immemoriale multum confert. In jure quoque civili, ut mulier ex dote privilegium prælationis habeat, neceſſe eſt dotem eſſe numeratam, nec ſufficit in præjudicium creditorum concurrentium confeſſio mariti, ſed numerata dos requiritur, *l. aſſiduis. C. Qui pot. in pign.* Exceptio prima eſt, niſi confeſſio mariti lapſu temporis vel aliis conjecturis juvetur. *Gail. 2. obſ. 11. n. fin.* ita ut præ-

ſcriptio

ſcriptio ex lapſu decennii noceat etiam tunc creditoribus, *arg. Nov. 110. c. 1. & 2. Hahn. ad Weſ de privileg. Credit. n. 5.*

Niſi validiſſimæ.] Inter quæ primum locum obtinent clauſulæ juris ſui reſervatoriæ, de quarum efficacia & virtute etiam in privatis negotiis DD. multa cumulant.

§. 8. *Sed cogitare.]* Rectè hoc Dn. Ziegl. rejicit, qui ad h. l. videatur.

Qui cum ſumma jactura] Hoc argumento etiam utitur Dn. Conringius ad inducendum ſufficiens indicium voluntatis derelinquentis: Dicit enim & ponit pro regula. *Quando imperium illarum Civitatum, quæ ſalutis publicæ omnium cauſa coiverunt, amiſſum fuerit, recuperari non poſſe, ſi id fieri nequeat absq; Civitatū illarū ſummo detrimento, ideoq; teneri quemvis illarum vel recuperandarum curam dimittere, imò exiſtimandum, illam dimiſſam eſſe.* Fundamentum hujus aſſertionis, quòd ſc. id cenſeatur derelictum, quod recuperari absque civitatum amiſſarum ſummo detrimento nequit, hoc eſt, quia ſecundùm naturam Civitatum commodum dominantis poſtponi debet commodo populi. Quòd ſi enim utrumque nempe & Imperantis utilitas & utilitas Civitatum retineri nequeat, exiſtimat Dn. Conringius jure teneri Dominantis commodum cedere commodo pupuli. Quæ ſententia, ſalvo tanti Viri honore, ex omni ſua parte ſatis tuta non eſt, ob ingens, quod hîc vertitur, præſumpti derelinquentis præjudicium. Primò enim fundamentum non adeò firmum eſt & ſtabile, ut de eo dubitare nefas ſit.

Etiam illi, qui communiter populi commodum præferunt commodo Regum, plerunque illum Reip. ſtatum excipiunt, in quo magis δεσποτικῶς quàm βασιλικῶς ſe Civitatis correlativa habent, i.e. ubi Rex imperat more domini abſolutè & ad ſuam utilitatem. Populus verò nō civiliter, ſed ſervorum more obtemperat: qui ſtatus ſalva pietate utriusque vel alterius voluntate conſtitui poteſt. Velut ſi quem populus vellet eligere imperantem, qui tamen alio quàm adeò libero imperio nollet dominari. Vel ſi paterf. latifundia poſſidens advenas nollet recipere quàm ſub conditione pleniſſimi obſequii. Aut etiam, ſi qui populus juſto bello à victore in ſervitutem hanc redactus eſt. Deinde quoque à nobis ſuprà refutatum eſt πολυθρύλλητον illud Politicorum de commodo populi præferendo, & oſtenſum, aut æquè utriusque commodum pari paſſu ambulare, aut profectò Regis tanquam partis dignioris adhuc ſibi vindicare potiores. Nulla enim ſatis concludens ratio adferri poteſt, cur populi magis præferri debeat utilitas, quàm Regum. Illa ſanè, quòd Rex ſit conſtitutus à populo, ægroto admodùm & ebrio incedit pede, cùm & Præſes conſtituatur à diſputante, quo tamen nec minor eſt, nec cum ſuo detrimento ei proſpicere tenetur. Et tutor conſtituitur propter pupillum, curator à minore, quibus jura neceſſitatem nullam imponunt poſtponendi utilitates proprias pupilli utilitatibus, ſed plusquam levem diligentiam non exigunt, i. e. ut in rebus pupillaribus verſentur, ſicut in ſuis, non ut etiam cum damno ſuorum bonorum ea, quæ ſunt populi, ſalvent.

Sed

Sed & poſitò, ut ad Perſonam diſputemus, pro tempore, non conceſsâ theſi Conringiana ad propoſitam tamen regulam eleganter nihil infertur. Sit præferenda utilitas populi utilitati Imperantis, hoc eò usque ſaltem verum erit, quousque integer manet hic reſpectus; h. e. quamdiu ordo inter imperantes & parentes ſalvus eſt. Quo ſoluto, ut fit in imperio amiſſo, ſolvitur etiam commodorum prælatio, & non tenetur dominus ampliùs de ſalute aliorum cogitare, qui ſe dominum rejecere. Mirum mihi fit, acutiſſimum Conringium tam ſubitò citra intentionem propoſito ſuo excidiſſe. Quippe hîc quærebat de præſumptivè amiſſo imperio, per quam amiſſionem ſolvitur obedientia ſubditorum, & ita omnis anterior civilis regiminis ſtructura. Scilicet excuſſere rebellantes ſubditi ſuperioris majeſtatem, & ipſum de tranquilla imperii poſſeſſione nefaria vi & conſpiratione dejecere, obſtinatiſſimo animo quidlibet potiùs & extrema paſſuri, quàm ut in irati domini fidem & obſequium redeant. Quæſtio jam de domino vertitur, qui injuſtè & parricidali modo imperio ſuo exutus eſt, an ſi ipſi ſufficientes vires ſuppetant, bono exemplo & absque injuſtitia poſſit vel cum damno & internecione rebellium ſolium ſuum ſibi rurſus aſſerere, & cum punitione ſontium ac detentione ſuſpectorum in eodem ſe confirmare? Negat hoc Dn. Conringius, quando absque Civitatum ſummo detrimento fieri nequeat, ex illa ratione, quòd imperans præferre debeat commodum populi ſuo emolumento. Reſpondeo deſtructo civili ordine neque impe-

 rantem

rantem neque parentem ulteriùs intelligi, & ſic axioma, ut maximè verum eſſet, ſiniſtrè applicari. Inſuper generaliter hoc omni juri & æquitati adverſum eſſe videtur, cogi aliquem nulla ſua culpa quæſito jure carere ob commodum tertii, præcipuè illius, qui ipſum ſine cauſa juſtifica jure illo & rei poſſeſſione legitima nefariè ſpoliavit. Equidem pater ſi filium infantem aut infirmum abjecerit vel expoſuerit , jus patriæ poteſtatis in eum amittit, idque propterea, quoniam hoc animo derelinquendi fecit. At non idem dicendum eſt, ſi filius eidem rapiatur vel aufugiat, aut quavis ratione imperium ejus detrectet. Neque enim propterea, quòd filio utile ſit ſub alterius vel neutrius poteſtate eſſe, nec ſine extremo vitæ periculo redigi in poteſtatem poſſet, pater præſumitur ſe jure patrio abdicaſſe, multò minùs ad id cogendus eſt. Non eſt, quòd aliquis objiciat, indignam illationem à ſocietatibus ſimplicibus ad perfectiſſimam, quæ eſt Civitas. Nam quoad imperium & eidem debitum obſequium ſimili prorſus ſe habent modo, & domino vel Regi in familiam aut Civitatem ſub diverſis titulis idem licet: imprimis autem in hoc argumento, ubi ad capienda voluntatis indicia naturalis amoris ſtimulus multum valet, rectè ad ſocietatem paternam recurritur, utpote quæ ſit magis familiaris ac ſecundùm naturam. Quibus accedit, quod & ad Politicorum mentem regimen paternum ad formam & ſpeciem τῦ βασιλικῦ ſe habeat, & ſic commodè applicetur. Illud quoque omittendum non eſt, etiamſi verum eſſet quod dicitur, non licere cuiquam amiſſum imperium

perium recipere cum ſummo damno Civitatis, exinde nullam imperii derelictionem ſeu abdicationem præſumi; Quippe omne detrimentum civitatis perpetuò & durabile non eſt, cùm itaque aliquando ceſſare & intermittere poſſit, dominans non dereliquiſſe imperium, ſed ejus vindicationem in tempus opportunius diſtuliſſe præſumitur. Certè quàm periculoſa ſit & ſeditioni apta Conringii ſententia, inde etiam conſtat, dum imperantium ſceptra poteſtatesque precarias facit, & arbitrio Civitatum committit obedientiam exuendi pro libidine: quando illud juſtè non poſſis recuperare, quod tibi nefario auſu per vim ereptum eſt; Si culpa imperantis acceſſiſſet, major ſpecies accederet aſſertioni, ſed neque ab authore diſtinctio illa traditur, neque populus etiam vitioſè imperantibus obſiſtere debet. Denique ſententia Conringii ambigua eſt & duplicem ſenſum involvit. Nam quum dicit, amiſſum imperium non poſſe repeti cum magno Civitatis detrimento, id intelligere poſſumus, vel quando tota Civitas defecit, aut in alienam conceſſit poteſtatem: vel quando ſaltem pars aliqua, manentibus cæteris in legitimo regimine; De primo caſu & ſecundi priore membro intellecta volumus, quæ jam diſputavimus. Quod ſi verò loquitur non de recuperatione, quæ cum noxa partium jam amiſſarum conjuncta, ſed de ea, quæ conjuncta eſt cum damno partium adhuc ſanarum, neque ſic quidem derelictio præſumenda videtur. Primò enim vix eſt, ut cum extremo damno & irreparabili jactura partium ſanarum recuperationem fieri neceſſe ſit. Deinde veri-

ſimi-

ſimilius eſt, nunquam præſumi poſſe totalem aliquam & irrevocabilem derelictionem ob metum amittendi partes adhuc poſſeſſas: potiùs tempori & neceſſitatibus ceſſiſſe Principem dixiſſem. Quemadmodum tutorem, ſi præſens pupilli ſui fortuna non permittit, ut res pupillares amiſſas ſine certa ſuarum rerum adhuc poſſeſſarum jactura vindicet, non propterea amiſſum dereliquiſſe, ſed potiùs jus integrum vindicandi in tempora commodiora diſtuliſſe putamus. Ita Princeps qui certo modo in imperio civili perſonam tutoris gerit, etſi quoque civium commoda tueri obligetur, tamen hæc obligatio ad proprii commodi neglectum pertinere minimè debet, cùm ordinata Civitas ſui ipſius & ſuorum curam non jubeat negligere. Quilibet Civis in quocunque imperio obligatus eſt etiam cum jactura ſuarum rerum conferre opem & operam ad totum corpus ſoſpes ſervandum: quare & partes ſuperſtites & in obſequio debito manentes privatam utilitatem publicæ præferre obſtricti ſunt, & fides, ex qua naſcitur obligatio naturalis ſubditorum pro commodo imperantis, omninò præſtat commodo privatorum civium.

Qui præſentem reip. ſtatum.] Sed privatos magis cautela hæc concernit, quàm imperantes, qui advena dominandi libidine vel propudioſo ſubditorum furore ſolio depulſi ſanè in utilem patientiam ſeveriſſimæ vindictæ præferre non debent: imprimis ubi occaſio aut ſpes arridet facilè recuperandi, quod alienum flagitium extorſit. Sit igitur boni civis, præſentem Reip. non mutare ſtatum. Exulis profectò boni

Princi-

Digitized by Google

Principis non erit ſinere alios malo exemplo ſuo ſcelere frui. In ſtatu populari obtinere poteſt regula, ubi unus aut alter civium omnium conſenſui refragari non debet, at Principem injuſtè exauctoratum hæc relligio non vincit.

§. 9. *At fortè.*] Fluctuat hîc Grotius, & dubitanter admodùm pronunciat. Nos ſine hæſitatione uſucapionem ad jus Gentium non pertinere ſtatuimus, quia connexa Rerump. ratio, in qua formalitas juris gentium conſiſtit, deficit, quare non opus eſt, ut diu utrinque inclinemus.

Provocatio ad arbitrum.] Reprehendit hîc Grotium Zieglerus, quòd præcisè arbitrum nominaverit, cùm & interruptio fieri poſſit per Judicem. Sed meminiſſe debemus, tractare Grotium controverſias, quæ invicem intercedunt ſummis poteſtatibus, neque ſuperiorem neque judicem propriè ſic dictum recognoſcentibus. Eſt enim judex, qui in alium jurisdictionem habet, vigore cujus poſſit eum vel condemnare vel abſolvere. Gentes verò liberæ nullius ſub jurisdictione ſunt, & propterea ad Judicem provocare non poſſunt, bene verò ad arbitrum, qui utriusque partis conſenſu judicandi facultatem adipiſcitur ſine cujusquam vel poteſtatis vel majeſtatis jactura.

§. 10. *Mirum videbitur.*] Non hoc ſolùm caſu mirum videtur, ſed & quomodo contra eos, qui jam in vivis ſunt, non conſentientes, tam gravis & infelix præſumptio aliis ſignis derelictionis non concurrentibus induci poſſit. Idque eò multò magis, quia nondum natorum nulla

jura

Digitized by Google

jura ſunt, natis autem jus ſemel quæſitum ſine facto illorum non debeat eripi.

A cujus voluntate jus regnandi.] Captioſa hæc ſunt verba, & non aliter voluntati populi jus regnandi tribuendum eſt, quàm quatenus concurrit tanquam inſtrumentum imperii divinitus conceſſi.

Longo ſatis tempore.] Negant hoc plerique Feudiſtæ, ex illa ſufficientiſſima ratione, quòd ei, qui ob juris impedimentum agere non poteſt, non currat præſcriptio. Quare remotiori agnato non nocet propinquioris negligentia aut culpa, qui noluit rem feudalem ab alio poſſeſſam vindicare. Feudi enim perſecutio ad remotiorum nondum niſi ſub ſpe aliqua ſpectat, & propter intercedens propinquioris jus agere jam nequit. Incipit igitur ipſi tum demum currere præſcriptio, quando ſublato intermedio impedimento, i. e. illo proximiori agnato vel mortuo ſine liberis vel aliter jus ſuum cedente, ad ſe feudum devolutum eſt. *Vid. Ziegl. ad h. l. & Struv. Synt. Feud. c. 13. theſ. 18. n. 4.* Ex quo deinde ſequitur, præſcriptione completa contra proximiorem, incipere quoque eandem currere contra remotiorem, quoniam per uſucapionem jus intercedens ſublatum eſt, & feudum devolutum ad remotiorem. Quo ſenſu demum poteſt vera eſſe Grotii ſententia, longo ſatis tempore feudum acquiri, quando nimirum quilibet agnatus, cui feudi perſecutio incumbit, tempus uſucapioni feudali ſtatutum præterlabi patitur. Idem dicendum de fideicommiſſis & juribus majoratus,

non

non præſcribi contra aliquem, niſi is, contra quem præſcribuntur, jure agere poſſit.

§. 12. *Pertinere arbitrari videntur JCti.*] Extraneo quomodo præſumpta derelinquentis voluntas longo tempore & aliis ſufficientibus ſignis declarata adjiciat dominium ſuprà diximus. Hîc quærit Grotius de ſubdito, an is poſſit præſcribere contra ſuperiorem jura majeſtatis? Variant DD. admodùm, præſertim verò illi, qui præter jus civile normam aliam in publicis gentium actibus ignorant, mirum quàm errent & hallucinentur. Veriſſima eſt negantium cum Grotio ſententia, quoniam ferè omnia præſcriptionis requiſita hîc deficiunt. Primò enim non adeſt ſubjectum habile ad præſcribendum. Præſcribere vult ſubditus, qui imperii non eſt capax, propter obſequium, quod Principi debet, & cum imperio idem ſubjectum non poteſt inhabitare. Quamdiu ſubditus eſt, majeſtate caret, quam ideò neque uſucapere valet. Deinde objectum ob rei qualitatem ceſſat. Præſcriptio eſt modus acquirendi rerum dominia, cujus igitur rei dominium non eſt ut majeſtatis, quæ extra omne hominum privatorum commercium poſita, illa ſanè neque præſcriptioni ſubjacet: Unde tertiò abſentia formæ præſcriptionis deducitur. Scilicet quod non eſt in mutuo ſubditorum commercio, à nemine poſſidetur. Negata poſſeſſione, unico illo fundamento & ſpiritu omnis præſcriptionis, negatur & ipſa præſcriptio. Deficit porrò bona fides & juſtus titulus. Notum eſt omni civi, ſine parricidali perduellione jura imperantis neminem involare poſſe. Summum Dii Principibus

bus rerum arbitrium dedere, cæteris obſequii gloria relicta eſt. Quo colore itaque bonam fidem allegabunt, qui criminis læſæ majeſtatis rei ſuæ conſcientiæ rectitudinem tanta enormitate infecerunt? Unde verò titulum imperii translativum inveniemus, cùm jura majeſtatis neque in commercio ſint, neque etiamſi eſſent, poſſent ſubditis, quà ſubditis, acquiri. Et quamvis in longiſſimi temporis præſcriptione fortaſſe bona fides adeò neceſſaria non ſit, in omni tamen adeſſe oportet tempus lege definitum. Quæ autem lex illud unquam circumſcripſit. Principes ſuorum jurium tam prodigi non ſunt, ut publico diplomate illa privatorū arbitrio ſubjiciant. Nemo verò præter Principem legem ferre poteſt, quia lex eſt effectus majeſtatis, hæc illi ſoli competit. Jus gentium hac de re tacet, neque etiam cordibus noſtris perpetuam uſucapionum obſervantiam jus naturale inſcripſit. Deus noſter conſtitutione divina tale quid potuiſſet inducere, ſed nulla in ſacris literis hactenus formula adducta eſt definiens tempus tantæ efficaciæ. Præterea effectus uſucapionis hîc deficit. Id operatur uſucapio, ut præſcribens in rem verum & plenum dominium accipiat; at jam diximus, ſummæ poteſtatis jura in dominio & commerciis hominum non eſſe. Imò rem accuratè perpendentibus apparebit dominia ſub majeſtate latere. Item finis eſt abſurdus, quoniam non eſt verendum, ut dominia in incerto ſint, quando de dominio præſcribendo non agitur. Denique, quod maximè urget, eſt, quòd uſucapio ſit jure civili introducta, hoc eſt, excogitata à

ſummis

Digitized by Google

ſummis poteſtatibus ad decidendas & impediendas litigantium improbitates. Nunquam effectus tantarum viriũ deprehenſus eſt, ut in ipſam cauſam effectricem valeat. Quomodo ergo, quod majeſtas ſubditorum bono introduxit, ab illis in ipſam retorqueri poteſt? Ex quib9 rectè perceptis facilè judicium eſt de quæſtione; an quis præſcriptione poſſit immunitatem à tributis quærere? Quam non dubitavit affirmare *Hahn. ad Weſ. de jur. immun.* Mihi negativa placet, quia ſecundùm jam diſputata, jura majeſtatis, quale etiam eſt jus imponendi & colligendi tributa, non præſcribuntur. Quam noſtram opinionem ex abundanti non deficiunt leges ex jure civili. Expreſſus textus legitur *in l. comperit. 6. C. de præſcript. 30. ann.* ubi docemur, *huic parti CUJUSQUE temporis præſcriptionem non admitti.* Si cujusque temporis. E. nec immemorialis. Quia textus eſt ſatis generalis. *Jung. l. 2. ff. de via publ. & itin. publ.* §. *res fiſci. I. de Uſuc.* Non officit *l. ult. C. de Fund. patrimon.* ad quam reſpondemus, loqui de eo caſu, ubi Princeps expreſsè vel tacitè jus immunitatis conceſſit, ut aliquo temporis ſpatio exemptio poſſit acquiri. Quæ Principis voluntas per legem declarata nullam ampliùs relinquit dubitandi cauſam. Licet meminiſſe debemus, etiam talem immunitatis acquiſitionem, magis privilegium aliquod quàm jus proprium ſapere. Utcunque igitur aliquis per tantum tempus, cujus memoria non extat, immunitatem à tributis habuiſſe probaret, is ſecum iniquè agi non exiſtimet, ſi jam fiet ærarius; Si enim Princeps privilegio certo conceſſa rurſus certis

Dd ex

ex cauſis adimere poteſt, cur non idem repetet, quod negligentia & oſcitantia ſuorum anteceſſorum non exercuit, cùm is, cum quo ita agitur, in lucro ponere debeat, tam longo tempore vacationem habuiſſe. Quæ cùm ita ſe habeant, tantopere DD. laborare non debuiſſent in quæſtione, num ſubditus ita ſaltem contra Principem præſcribere poſſit, ut ei non ampliùs ſubſit? Quod ſi enim nullum jus imperii præſcribere poteſt, quando minùs ſe ab omni obſequio eximere, niſi aliquis actus intervenerit, qui indicet voluntatem Principis remittentis ſubdito ſibi debitum obſequium. Quæ deinde voluntas non longum tempus eſt vera exemptionis cauſa. *Conf. Dn. Ziegl. h.*

Per reflexionem.] Principem ſuis legibus neque per reflexionem obligari dico, eo ſe modo, quo obligatur ſubditus, in quem ab imperio coërcitio eſt. Et neſcio, annon hſe lateat familiaris illa diſtinctio inter vim legis coactivam & directivam, quæ profectò quid ſibi velit, hucusque non reperi. Videtur quidem Principi ſuadere, ut ſubditis bono exemplo præeat, ipſo velut facto oſtendens, æquiſſimas leges eſſe, quarum nec ipſe cenſuram fugiat. Ad obſervantiam tamen præcisè non adſtringi, ut unum è ſubditis. Equidem vera hæc ſunt, ſed iis explicandis tam obſcura loquela opus non eſt, quæ & quodammodo ſe ipſam involvit: quia enim omnis vis & ſuâ naturâ & ratione vocis eſt coactiva, nulla verò directiva, quatenus directio opponitur coactioni, oppidò abſurdum eſt, vim directivam, & ita vim non vim dicere. Præterea ſi legis eſſentia

Digitized by Google

tia in obligatione præceptiva ad aliquid conſiſtit, coactivè ſanè lex obligat, non ſuaſoriè, quia aliàs ejus virtus eſſet precaria, nec quicquam præter conſilium ſaperet. Confirmare vult Grotius ſuam opinionem ex *1. Samuel. 14, 40.* ſed locus ille huc non pertinet. In quo non agitur de aſtringendo Rege ſuis legibus, ſed inſtituitur inquiſitio per ſortem adversùs eum, qui contra inhibitionem Saulis eo die aliquid cibi guſtaverit, ex qua ſortitione Regi nullum periculum erat, cui ſatis conſtabat, ſe nihil omninò comediſſe. Et fac fore reum. Illa tamen vis legis ſive præcepti, quæ ſe exſerebat in alios, in ipſum Regem penetrare non potuiſſet, propter defectum facultatis puniendi in ſubditis: Principem, qui in naturalia vel gentium jura deliquit, ſubditis non licet punire, quantò minùs ſi leges civiles transgreſſus eſt, quæ ſolo ejus arbitrio conſtant, & contraria voluntate momento mutantur.

Non cenſentur ſe velle comprehendere.] Diſputatur inter Viros eruditos, an & quatenus ſit Princeps ſolutus legibus. Quàm variè hæc quæſtio pro & contra, interdum putidiſſimis & obſoletis rationibus agitata ſit, ex Limneo (*a*) diſcere licet. Quæ omnia nunc perſequi otium nobis non eſt, & anguſtias temporis meliùs quàm in confutanda abſurditate impendere poſſumus. Nos ne confusè impingamus, ſeparanda erunt naturæ & gentium jura à Civilibus. Juris naturalis princeps requiſitum eſt, ut ſit immutabile propter ſuum protypum & originem, ad quam ſe recipit. Particulam imaginis divinæ ex ſanctitate

(*a*) Jus. publ. lib. 2. c. 8. n. 30. &c.

& juſtitia optimi Dei formatæ ſuprà diximus. Sanctitas verò illa ut eſt immutabilis, ita quoque omne id, cui ſe communicat, & ſic etiam jus naturale. Hoc enim eſt omnibus hominibus datum, & ex ſua generalitate etiam Reges devincit. Idem planè judicium de jure gentium ſit, quod communem gentium tranquillitatem & mutua Rerump. vincula continet, quæ in nullius poteſtate eſt violare, & ſanctiſſimam Rerump. compagem infelici auſu temerare. Nemo Regum efficiente principio hoc jus introduxit, ergo nec illud tollere poteſt, quia unumquodque eo modo diſſolvitur, quo colligatum eſt. Veniamus ad leges civiles, in quibus liberrima & omnis Principum poteſtas conſpicitur. Hæ ab imperio civili de rebus indifferentibus latæ ſubditorum actus & mores reſpiciunt, ad ipſum imperantem verò ut obligatoriæ non redeunt, ne per reflexionem quidem, quoniam quis ſibi ipſi neque imperare poteſt, neque ſe ſibi ipſi obligare. Utraque hæc vocabula relativa ſunt, & ſubjectum extra ſe requirunt. Nemo unquam ſui ipſius debitor aut creditor fuit, & Regum majeſtas ſubditis præeſt, qui legibus aliiſque Principum decretis obſequium præſtant ſine ſcrupuloſa finis aut mediorum indagatione. Princeps verò extra omnem ſuarum legum obſervantiam poſitus illas format atque reformat, rogat & abrogat, ut è re publica & civium viſum fuerit. Equidem rectricis prudentiæ conſilium eſt, vetera non facilè mutare, aut frequenti legum varietate earum latori conciliare contemptum, ſed hæc cautela de jure nihil detrahit, quod ſemper competit, licèt non ſem-

per

per è re ſit. Judicium ſubditorum in correctione aut abrogatione legum non magis requirimus, quàm faber ferrarius malleum in conſilium vocat de fabrica ſoleæ. Neque quiſquam mihi regulam objecerit, communi conſenſu peragendum eſſe, quod omnes tangit, quæ profectò non procedit tunc, quando altera pars in gerendo negotio nihil juris effectivi habet, ſed tanquam pars patiens voluntatem ſuperioris ſequi tenetur. Atque hæc juris ſunt. Conſilii verò illud, ut Princeps tam inferendis quàm mutandis legibus prudentes adhibeat conſiliarios, de quorum neceſſitate & uſu in Rep. *in l. 1. c. 3.* aliquid diximus. Quid verò dicendum, de legibus ut vocant fundamentalibus? anne & his Princeps ſolutus erit? Reſpondeo, leges fundamentales non ſunt leges, ſed conditiones quædam & pacta inter ſuperiorem & ſubditos conventa, quare ad hanc quæſtionem non pertinent. Obligatur enim illis Princeps non ex virtute legis obligatoria, ſed ex ſuo conſenſu & fide, quam ſubditis adſtrinxit. *Vid. quæ dix. ad l. 1. c. 3. §. 10.*

Nec infringi poſſet.] Si tamen infringeretur, non liceret populo ex prætenſa imperii præſcriptione, quæ nulla eſt, exauctorare Regem. Deus ſolus imperio, quod dedit, Principes exuit, non populi conditionata voluntas: quæ quidem mutuis conventionib9 confirmata Regem transgreſſorem reum perfidiæ facit, ſed & non minùs cives perduellionis arguit, qui hoc colore imperium tanquam commiſſum ſibi vindicare volunt.

§. 13. *Ut appellare ab iis non poſſit.*] Nego hoc

hoc ex ſola præſcriptionis virtute citra concurrentem, ad minimum tacitè, ſuperioris voluntatem fieri poſſe. Et profectò jurisdictio imprimis ſuprema, ut eſt jus majeſtatis, præſcriptionis vires tutò deſpicit. Quando autem juris interpretes dicunt, hodiè jurisdictiones tanquam patrimoniales poſſe præſcriptione acquiri, id intelligendum de juris dicendi facultate, non ut eſt jus majeſtaticum ex imperio in perſonam profluens, ſed quatenus eſt aliquod hujus juris exercitium vel jus aliud majeſtati analogum & ab eodem dependens. Quamvis & dici poſſet, non tam ipſam jurisdictionem præſcribi, quàm territorium, cui ineſt, quemadmodum in jure noſtro Romano loca ſacra & religioſa alienari prohibentur, quæ tamen velut acceſſorium rei venditæ acquiri poſſunt. Quo caſu etiam non tam ipſa acquiruntur, quàm res, cui inſeparabiliter inſunt.

§. 14. *Semper licere ſubditis.*] Ita ſentiunt omnes Monarchomachi, & quibuscunque regium nomen exoſum eſt, ob nullam plerunque aliam cauſam, quàm quòd ipſi Reges non ſint, neque eis poteſtas, ſed perſona diſplicet, & alieno crimine rei eſſe cupiunt. Hi tales mirificè blandi ſimulata patriæ cura animis imperitis facilè ſubrepunt, obvios quosque comiter alloquendo ſermonesque de ſumma rerum conferendo, quibus plebis inclinationes & affectus facilè expiſcari ſolent. Initio itaque familiaritatis à ſpecioſa ſecretorum communicatione facto deplorant fortunam populi, & principio vitia Imperantium in peſſimos avarosque Reip. adminiſtratores

confe-

conferunt, his dicunt Imperantem liberari oportere, nec priùs calamitatem publicam ceſſuram. Deinde ubi leviſſimum quemque & futuri improvidum ſpe vana in partes traxere, conciliabula inſtituunt, deliberaturi cum populo de remediis, & *nocturnis colloquiis aut flexo in veſperam die dilapſis melioribus deterrimum quemq; congregantes inſerunt querelas & ambiguos de Principe ſermones, quæq; alia turbamenta vulgi.* (*a*) Adſumunt aut in ſceleris conſortium ferociſſimum quemque, aut quibus ob egeſtatem vel metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitas. Qui poſtmodum in vulgus dilapſi tanta ſæpiùs felicitate ſemina diſcordiarum jactitant, ut mox, quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes ſint. Eſt enim natura vulgi adeò levis & inclinans, ut more magis quàm judicio alius alium quaſi prudentiorem ſequatur, neque hîc providens quiſquam & cautus amatur, ſed plebe judice τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα, καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν ἐπὶ πᾶν ἀργόν. τὸ δὲ ἐπιπλήκτως ὀξὺ, ἀνδρὸς μοίρα προσετίθη, i. e. *quicquid modeſtum, ignaviæ ſpeciem habet. Quod circumſpectum & providum, ſegnitia. Quicquid autem abruptum & præceps, id verò forte & virile cenſetur.* Quare in ſeditionibus populares maximè & gratioſiſſimi ſunt, *qui inclementer in Principem invehi ſoliti nihil ſpei ſibi inter adverſa reliquerunt, nam iſti apertè deſcendiſſe in cauſam videntur, eoq; gratiores culpa vel gloriæ ſocii.* Hoc modo tepente ſub periculoſiſſima æquitatis favilla ſeditione, ubi conſilia in notitiam Princi-

(*a*) Tacit. 3. Ann.

pis perveniſſe, & iiſdem compeſcendis rationes iniri comperere, vel ſi quando aliam rei bene gerendæ occaſionem nacti ſunt, exuunt paulatim larvas, & meditatum diu facinus è latebris producunt. Quòd ſi deinde illos paulò benignior fortuna adſpiraverit, captantes plebis ingenia & conditiones temporum privatam ambitionem ſecuriùs ſtabiliunt. Quoniam enim ipſi priùs ad imperium adſcendere non poſſunt, quàm eodem legitimum poſſeſſorem ſpoliavere, eundem occultis cuniculis adorientes obliquè ſibi proſpiciunt. Palàm igitur libertatem & ſpecioſa nomina prætexunt, innumeraque libertatis dona concepta blanditie cum graviſſimis Regum injuriis odioſè conferentes, animos plebis facili negotio eò impellunt, ut quibus paulò antè grave viſum fuit, tam violentis precibus onerum levamen extorquere, ii nunc indurato flagitiis animo umbratili libertatis ſpe tumeſcentes quærant non de remedio præſentis, ſed inſtitutione novæ formæ. Hinc ejecto aut interfecto nonnunquam infami audacia ſuo Principe liberã Remp. & licentioſius vitæ genus formare incipiunt, tam infelici plerunque eventu, ut loco juſti & clementis domini, ſæviſſimum tyrannum, vel vice unius innumeros prædones cervicibus ſuis imponant. Plebs enim rudis & omnis civilitatis ignara, faciem regiminis, quod introductum cupit, nullius fideliori curæ committere novit, quàm qui ſemel Duces improbiſſimornm tumultuum conſcientiam ſceleribꝰ addixere. His verò ſuppreſſa altiùs immoderata ambitione, ſimulato rei periculo vix ægrè ſe perſuaderi aut cogi patiuntur ad id, quod omni-

no non poſſunt non deſiderare. Tandem recepta in fidem patria populariter admodùm & familiari cura ſe populo inſinuant, donec ſuo Rectore orbatus neminem habeat, à quo pœnitentia ductus conſilio & ſtrenua manu juvetur. Ita ſcillcet hactenus nequioris Politicæ monitum fuit, ad ſtabilienda novę potentiæ rudimenta neceſſariam eſſe victimam dominum illius Reip. cum omni familia, quæ jus aliquod ad imperium prætendit. Hoc rerum ſtatu erumpit demum dominandi libido, & triſtiſſimo exemplo ſtabilit illud Imperatoris ſymbolum, fas juſtitiamque non niſi regni causâ eſſe violandam, in cæteris poſſe pietatem coli. Itaque in manus traditam Reip. potentiam ad ejus formam corrigendam vertum in ſtabilimentum ſuæ ambitionis, attonita, omnique ſe his malis eximendi prudentia deſtituta plebe, quæ nimis rarò & ſuo imprimis damno edocetur, neminem libertati magis inſidiari, quàm qui libertatem laudare ſolent. *Nam ut imperium evertant, libertatem præferunt, ſi everterint, ipſam aggredientur, nec quisquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.* (a) Quibus adſtipulatur Machiavellus *l. 3. Hiſtor. Florent.* Scribens *J. Principi la intentione & fine loro con un piatoſo vocabulo adhoneſtano. Perche ſempre anchora che ſiano tutti à la liberta inimici, quella ò ſotto colore diſtato di ottimati ò di popolare diffendendo opprimano. Perche il premio, il quale della vittoria deſiderano è non la gloria dello havere liberato la Citta, ma*

(a) Tac. 16. Annal. 22. & 4. Hiſt. 7.

*lo Sottisfattione di habere ſuperati li altri, &
il principatò di quella uſurpato, dove condorsi
non è coſa ſi ingjuſta, ſi crudele, ò avara, che fa-
re non ardiſ hino.* Percurramus modò hiſtoriarum monumenta, & apparebit ſingulis ferè ſeculis exitiabilẽ hanc imperandi methodum in uſu fuiſſe. Nos omiſſis aliis ad unum tantùm, quod noſtrâ memoriâ contigit, idque triſtiſſimum, recentem illam Anglorum perduellionem attendamus. Hi ſanè principio non tam Regem quàm malos purpuratos accuſabant, & oneribus tributorum portoriorumque opponebant libertatem populi atque Parlamenti. Quo colore excita plebe jam infeſtiùs agebant, donec Rex de ſua ſecuritate ſibi proſpicere coactus urbe ceſſit. Re tandem in apertum civile bellum devolúta, & Rege optimo, prudentiſſimo, benigniſſimo atque piiſſimo, vero parente patriæ capto, &, heu nefas! occiſo perditiſſimus nequitiarum artifex Cromwelius ſibi ſolium addixit, omnique libertate Anglicana extincta conciliavit abſolutiſſimum dominium, quem limitatum admodum in alio perferre non poſſet, idque egregio quidem populi merito, qui manus à legitimo Rege ideo non abſtinuere, ut crudeliſſimum hunc tyrannum haberent. His ita de ſeditionum indole & progreſſibus expoſitis adfine eſt, quod habet Machiavellus, de orbe & ut ſic dicam circulatione Rerump. de forma alia in aliam. Præter divinam ſcilicet providentiam & naturalem omnium rerum inſtabilitatem occaſionem & principium mutationis faciunt plerunque Rectores ipſi, qui in delitiis & honoribus geniti æquum putant alios magni-

ficer

ficentia ſumptibusque ſuperare, ut eosdem ſuperant eminentia & majeſtate. Sed quoniam modum ſumptibus congruentem non omnes æquabiliter ſervare ſciunt, ideoque fit, ut talis actio, quæ intentionem virtuoſam habet, facilè in vitia & injurias degeneret. Reges enim rationibus accepti & expenſi perſunctoriè admodùm ordinatis ex profuſione opum incidunt in inopiam, quam, niſi cum ſubditorum onere & querelis, ſupplere nequeunt. Hinc naſcitur odium in Principem, & metus Principis in cives. Metus autem, qui malus eſt diuturnitatis magiſter, cædibus & rapinis illorum, quos metuit, de ſecuritate ſibi proſpicit. Ita olim moderatum regimen nunc induit Tyrannidem; ſub cujus intolerabili jugo gementes ſubditi principium faciunt conſpirationum & inſidiarum in vitam Principis, quæ originem habent non à timidis & impotentibus, ſed illis, qui generis nobilitate, generoſitate animi & opum affluentia cæteros præſtant. Hi tales juſtum eſſe cenſentes, ut Reges ſicut dignitate, ita etiam virtute emineant, inhoneſtam & licentioſam imperantis vitam perferre non poſſunt, ſed variis in populum criminationibus occultè diſſeminatis illum haud gravatim authoritate ſua & blanditiis in partes trahunt, & conjurationis ſcopum faciunt vitam vel exilium Principis. Quo ejecto plebes patriæ liberatores publicis negotiis præficit, tam propter ingens beneficium, quod ab illis accepit, quàm quòd apud ſe neminem magis idoneum reperit. At optimates unius regimen exoſi curas & dignitates civiles ſibi invicem communicant, conſtituendo le-

ges

ges & adminiſtrando juſtitiam, ut bonum publicum & genius populi requirit. Atque hac ratione oritur ſtatus optimatum. Progreſſu temporis ſumma rerum ad horum filios & deſcendentes delata iterum variare res communis incipit. Quippe illi in patrum ſuorum honores & divitias non prudentiam ſuccedentes, neque cognoſcentes fortunæ lubricitatem aut ſolatia in adverſis, ſed æqualitatem illam civilem, quam tantopere integro capite laudat Ariſtoteles, contemnentes ad regias injurias animum applicant, & ſimul ſibi regium conciliant odium. Conjuratione itaque in illos facta pelluntur & Reip. adminiſtratio iterum devolvitur ad populum, qui ob recens optimatum malum regimen,& auditas à patribus Regum injurias, formam popularem amare incipiunt,quia per vicesMagiſtratibus inſtitutis unumquemque publicæ ſaluti & ſuæ famæ magis proſpecturum, & neminem ex temporali poteſtate in magnam æſtimationem, quæ quidem Reip. obſit, evaſurum confidunt. Verum enim verò deinceps non rigidè ſatis obſervatis legibus, quæ formæ præſenti congruere viſæ ſunt,& interdum ob egregium unius aut alterius in civitatem meritum exemptione facta, fit paulatim, ut aliquis exemplo & lenitate plebis abuſus majorem populari ſibi poteſtatem arroget, donec rebus ſatis ſibi firmatis, congregatiſque obæratis, in opibus & perditiſſimis quibusque ſibi iterum regium nomen atque dignitatem vindicet.Quomodo videmusRemp.Romanam ſolutis gradatim patriis inſtitutis initio quidem malo neque infructuoſo fine, poſtea ex eadem cauſa in diſcordias potentio-

rum

rum & denique in ſervitutem victoris perveniſſe.

§. 15. *Ut luitio pignoris.]* Res meræ facultatis ſunt, quæ ut DD. loquuntur, jure gentium (ſed illo Romano) citra conventionem competunt, ut ire per viam publicam, ſedere, ambulare, navigare & piſcari in mari. Quæ res quidem nunquam præſcribuntur, quoad effectum dominii acquirendi, prohibens tamen alios his rebus uti, ſi in poſſeſſione longum tempus continuaverit, cæteros uſu, donec vivit, excludere poteſt. Ita qui in diverticulo fluminis pluribus annis piſcatus eſt, non poteſt uſucapione locum diverticuli ſuum facere, ſed tantùm jus prohibendi alterum à piſcatione in illo loco acquirit, ita tamen ut eo ex poſſeſſione digreſſo loc9 redeat in priſtinam libertatem, *l. 7. ff. de div. & temp. præſcr.* Jus igitur hoc in ſola poſſeſſione hæret, & perſonaliſſimum eſt, non ad hæredes neque univerſales neque particulares tranſitorium. Res facultatis non meræ & ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quæque aliquid juris admixtum habent, ſunt complures. Præcipuè verò huc referuntur luitio pignoris & jus redimendi ex pacto competens ad rem venditam; de quibus communis eſt DD. præcipuè practicorum concluſio, juri reluendi & redimendi nullo tempore quamvis longiſſimo præſcribi poſſe. *Mynſ. 1. obſ. 16. Gail. 2. obſ. 18.* Verùm ultimum in dubium vocat *Weſenb. de reſcind. vendit. n. 6. & ibid. Hahn.* quæ ſententia ſuis rationibus non deſtituitur, & videtur aliqua in jure offerendi debitum ad luendum pignus & pretium ad redimendam rem venditam non

non exigua eſſe differentia. Quod ſi enim, ut in confeſſo eſt, jus Romanum non valenti agere nullam opponit præſcriptionem, ſanè quod luendum pignus attinet, debitor de eo reluendo priùs agere non poteſt, quàm debitum obtulerit, ad quod ipſe nullo jure tenetur, quamdiu creditor debitorem ſuum credito frui patitur. Nam quamvis debitor poſſit offerre quocunque tempore debitum, niſi aliter convenerit, & oblatione facta ad adipiſcendum pignus actione propria agere, ad hoc tamen, niſi creditor exegerit, non adſtringitur, & per conſequens ipſi actio pignoratitia ante exolutum debitum non competit, ideoq; nec præſcriptione abſorberi poteſt. At jus redimendi ex pacto ideo triginta annis excluditur, qui verè & in actu jam competit, ita ut redimere valens, ſi per triginta annos jus ſuum neglexerit, illud perdat. Neque me remoratur exceptio Mynſingeri, *quod & actio ex pacto retrovenditionis non ſit nata, niſi ubi pretium ab emptore eſt oblatum, ergo neq; poſſit ipſi præſcribi utpote nondum nata, arg. l. 13. §. 8. ff. de Act. Empt.* Falſum enim hoc eſt, & actio ſtatim poſt pactum venditioni adjectum naſcitur, oblatio autem pretii hujus actionis naturæ ineſt, quoniam eſt actio de retrovendendo, quæ retrovenditio ſine pretio tanquam ſpecies actionis nō conſiſtit. Longè aliter ſe res habet in luitione pignoris, ubi debiti oblationē non neceſſariò pignus quoq; ſequitur, ſed illius etiam poſt hoc ſolutum poſſeſſio manet apud creditorem, & propria actione repeti debet. Non enim ſicut actio ad redimendum oblationem pretii afficit, ita quoque afficit actio pigno-

pignoratitia ſolutionem debiti, quia, ut diximus, naturæ iſtius actionis ineſt pretii oblatio, quoniam vertitur circa emptionem & venditionem, ſed actioni pignoratitiæ non præcisè talis oblatio adhæret, quia ipſa oblatione pignus non ſolvitur, ſed ſaltem actio pignoratitia ad repetendum pignus incipit competere, quæ antea non competebat. *Nam actio hæc naſcitur ex ſoluta pecunia demum efficacia & vi inſpecta.* Atque huc egregiè faciunt, quæ JCtiſſimus *Hahn. ad Weſenb. de pignor. act. n. 7.* habet. *Licèt* inquit, *ſoluta pecunia & ſolutus ſit obligatione debitor, tam hoc verum eſt ſaltem ſecundùm quid, quoad illam, quâ debitor tenebatur creditori, quæ contracta erat pignoris datione in crediti ſecuritatem; Et mutua ſubeſt obligatio in contractu pignoris, ex altero enim latere creditor obligatur debitori ad pignus reſtituendum, quæ obligatio pecuniâ à debitore ſolutâ manet, nec exinde eſt, quòd pignus tunc ſine cauſa apud creditorem invenitur, alioquin enim daretur condictio ſine cauſa, l. 2. de Cond. ſin. cauſ. ex natura hujus contractus, & quòd iſte ad hoc ſe obligaverit. § fin. pr. I. Quib. mod. re contr. obl.* & ad titulum, *quib. mod. pign. vel hypoth. ſolvitur.* ſcribit *n. 4. Vincula pignoris durare, licèt principali obligatione ſublata.* Quod ſi tamen caſus talis extiterit, quo etiam ante ſolutionem debitor ad conſequendum pignus rectè agit, qualis eſt, ſi pignore creditor abutatur, aut non patiatur debitorem jure ſuo uti, *Weſenb. de pignor. act. n. 7.* tunc fortè dicendum eſt, ab illo tempore incipere currere jus reluendi pignus, à quo nimi-

nimirum poſt remotum impedimentum cucurrit jus agendi ad conſequendum pignus. Ita demum poſt debiti ſolutionem, ſi debitor triginta annis pignus non petat, ipſi præſcribitur.

CAPUT V.

DE ACQUISITIONE ORIGINARIA JURIS IN PERSONAS. UBI DE JURE PARENTUM, DE MATRIMONIIS, DE COLLEGIIS, DE JURE IN SUBDITOS, SERVOS.

§. 1.

G*Eneratione parentibus jus.*] Si de imperio parentum in liberos loquitur, ut ſtructura operis & verborum velle videtur, oppidò falſum eſt, *generatione imperium in liberos acquiri*, niſi ſaltem quatenus generatio poteſt eſſe modus & inſtrumentum acquirendi imperii. Et verò falſiſſimum, *illud imperium utriq; parentum patri & matri competere, ſed ſi contendunt inter ſe imperia, præferendum patris.* Quò pertinet etiam Bodini (a) non mediocris lapſus, qui in hoc argumento ignorantiam politicam luculenter prodidit, ſcribendo; *poteſtatis verbum commune eſſe omnium, quibus imperandi jus eſt, ſive publicè ſive privatim; Ex iis tamen omnibus imperandi jus & poteſtatem eſſe naturâ nemini tributam, præterquam patri.* Omne imperium immediatè ſolum Deum cauſam efficientem &

(a) 1. de Rep. 4. pr.

Digitized by Google

& datorem laudat, quare, idem de imperio paterno dicendum eſt. Nulla creatura huic effectui producendo apta invenitur, & in genere hominum verum non eſt enunciatum, quòd cauſæ in effectum competat imperium, quoniam & partus ſervilis cauſa pater materque ſervi ſunt, & tamen imperium domino, non parentibus cedit. Quod ſi ſola generatio imperium tribuere poſſet, id quoque brutis, plantis, aliisque rebus attribuendum foret, neque quisquam rectè replicaverit, talia ſuâ naturâ partim rationis, partim etiam ſenſuum expertia imperium non capere; Utut enim hoc concedamus, nobis tamen priùs inquirentibus ſatisfaciendum eſt, quare homo per generationem imperium adipiſcatur, cùm tamen hanc operationem non producat quatenus eſt homo & rationis compos, ſed quatenus facultate vegetabili pollet? Nulla profectò ſufficiens diſcriminis ratio dari poterit, & ſi imperium homini tanquam creaturæ rationali tranſcribimus, illius cauſam generationem non debemus dicere, quàm homo non operatur ut homo, ſed tanquam corpus vegetans. Quod ſi verò natura vegetativa, quæ non magis vel minùs homini, cæteris corporibus, cuilibet in ſuo genere, competit, produceret imperium, illud quoque produceret in ſtirpibus, lapidibus & brutis. Deinde quoque matri non aſſerimus imperium originarium in liberos ex optima hac ratione, quia ipſa ſubeſt poteſtati maritali. Nemo unquam hominum, qui alterius imperio ſubjacet, alium in poteſtate habere poteſt, niſi quatenus ſuperior permittit. Ita videmus in civitate ſubditorum jura in liberos & ſervos à ma-

jeſtate civili multis modis diminuta & circumſcripta eſſe, quæ etiam, ſi vellet, poſſet penitus in ſubjectis propriis extinguere & ad ſe trahere. Hoc indoles ſubordinationis ubique requirit, ut majora imperia extinguant vel moderentur minora illa ſocietatum ſimplicium, quoniam, quicquid ſubditus habet, id omne tanquam acceſſorium ſuum principale ſequitur, eundemque recognoſcit dominum, quem ille, in cujus re familiari eſt, ita ut ſubdito circa res ſuas adminiſtratio & cura alia non competat, niſi quam ex voluntate & permiſſu imperantis habet. Sic etiam dum uxor circa liberos ſervos & familiam diſponit, id fluit ex mariti autoritate, cujus voluntatem velut Magiſtratus in civitate exequitur. Perpetuæ inſuper illud veritatis eſt, ſubditum duobus æqualibus imperiis ſubeſſe non poſſe, quia ſaltem in ſocietate qualibet unum eſt imperium, ne duo æqualia invicem adverſando ſe elidant. Bodinus (*a*) quidem patri ſoli nobiſcum imperium aſſerit, ſed ex ratione adeò infanti, quaſi ſcilicet pater vera Dei præpotentis & maximi omnium rerum parentis imago ſit, ut hæc virum cætera ſat accuratum ſcribere non puduiſſe, demirari non poſſim deſinere. Quæſo enim, quo ſaltem colore aut fundamento mihi dixeris, mares magis Dei imaginem eſſe quàm fœminas, cùm ſciamus, optimum Numen hominem in genere ad imaginem ſuam condidiſſe. Et videtur Bodinus ſtolidiſſimè imaginem divinam in differentia illa ſexus maſculini & fœminini quærere, quam in ſanctitate & ſapientia collocare debuiſſet, quæ fœminas &

(*a*) 1. de Rep. 4. pr.

& mares æqualiter participant. Tandem, ut redeamus ad Grotium, graviſſimus error eſt, qui ex præmiſſis non potuit non ſequi, dicere, ſi contendant imperia, patris præferendum eſſe ob ſexus præſtantiam. Quæ enim eſt illa ſexus præſtantia, & in quo collocanda? Fœminas non minùs quàm mares virtutibus patere, prudentiæ fortitudinisque egregia documenta dediſſe, hiſtoriæ nos docent, & in naturæ quoque dotibus vel nulla, vel exigua ſaltem præſtantia eſt, quæ imperium nihil attinet. Ut nunc taceam neque ullas naturæ facultates neque virtutes imperia vel dare vel adimere. In hoc ſolo maſculus præcellit, in quo etiam maxima ſexus præſtantia mihi poſita eſſe videtur, quòd mulieris voluntas ſubdita ſit à Deo voluntati mariti, ita ut hic ſe habeat erga illam tanquam imperans in ordine ad ſubditum. Verùm hæc præſtantia non naturalis, ſed extrinſeca eſt, & non minùs, ſi Deo ita placuiſſet, mulieribus in nos dari potuiſſet, quàm nobis in ipſas data eſt. Verùm ne originem imperii paterni in liberos diſcere cupientibus deſimus, in memoriam ante omnia illis revocandum eſt, quod nos toties in his obſervationibus inculcavimus, omne imperium à Deo eſſe, & nullum concedi ab hominibus. Hoc ſicut de omni imperio diximus, ita neceſſariò extendimus ad paternum, quoniam verum eſt imperium, omnesque quoad exercitium qualitates habet, quas habet illud, quod competit majeſtati, præterquam quòd hoc ſit eminentius & ſuperius. Eſt itaque patria poteſtas à Deo immediatè parentibus conceſſa, intercedens tamen & proximum fundamentum, ac quaſi mo-

dum acquirendi habet imperium maritale, quod uxorem afficit, (ex qua deinde quicquid generatur, eandem ſortem ſubire debet, quam mater) & generationis actum. Veriſſimum hîc etiam eſt, quod aliàs dicitur, partum ſequi conditionem ventris. Venter autem, i. e. mater, ſub poteſtate mariti eſt, ergo & ejusdem poteſtati ſubjectos liberos producit, ne effectus meliorem causâ ſuâ conditionem ſuſtineat: idque perpetuum eſſe in omni genere imperiorum videmus. Quicquid ex ancilla procreatur, herilem dominatum ſuſpicit, & civium ſoboles majeſtatem veneratur. Illud libenter concedo, deberi etiam matri non minùs ac patri honores à Deo exhiberi juſſos, ſed hi multum ab imperio diſtant, & aliud fundamentum habent. Verùm de cultu ejusmodi non loqui Grotium exiſtimo, quia in hoc capite agit de jure in perſonas competenti, quod aliud præter imperium non eſt, id quod magis ex collatione reliquorum duorum modorum pateſcit, utpote per quos ſcilicet conſenſum & delictum vera poteſtas in alios quæritur. Imò quod omnem tollit dubitationem, expreſſis verbis imperium nominat, & illo pietatis obſervantiæque debito in §. 6. contra diſtinguit. Duobus autem verbis illud monendum, abſtractis ſimplicibus ſocietatibus à perfectiori quoad hujus imperii acquiſitionem nihil intereſſe, liberi procreati ſint ex juſtis legitimisque nuptiis, quales vocari ſolent jure Romano, an ex concubitu non adeò ſolemni. Sic & antiquiſſimis Patriarcharum temporibus in ipſam quoque concubinam tanquam uxorem ſecundariam competiit imperium & inde poteſtas in liberos.

ros. Certè Abrahamus ſuæ poteſtatis indicia non exigua in Iſmaelem filium ex Agare genitum exeruit, eundem circumcidendo, quod in alios quàm ſibi ſubjectos non faciebat, tandemque planè abdicando ac ejiciendo ex ædibus ſuis, quum per contemptum Saræ aliaque immodeſti animi ſigna patri placere deſierat.

§. 2. *Diſtinguenda autem ſunt.*] Grotius noſter, qui lubricum admodùm patriæ poteſtatis fundamentum generationem ſuppoſuerat, nihil ſolidi poterat ſuperſtruere: quare in definiendis hujus imperii limitibus admodùm fluctuat per temporum diverſitates & gradus regendi filii. Ubi leviorem ſaltem caſtigationem in perſonas liberorum atque paulò pleniorem bonorum adminiſtrationem permittit, quibus omnibus opus non habent ii, qui diligentiori accuratione indoles Imperiorum ſpeciatim paterno applicant. Omnis poteſtas, quæcunque illa ſit, duo complexu ſuo comprehendere debet, imperium in perſonas & dominium in res, quare & hic omninò exiſtimandum eſt, paternum regimen hæc duo involvere. Prius comprehendit omnem poteſtatem regendi filium, aut, ſi non obedierit, eundem puniendi. Vulgus jus vitæ & necis vocat. Hoc jus pleniſſimum extra Remp. patri aſſertum imus, vigore cujus actiones liberorum in congruum ſuæ voluntati & diſpoſitioni familiæ finem dirigit, liberis auctoritatem patris debito obſequio ſequentibus. Optima ratione Ariſtoteles imperium paternum regio comparavit, modò ſincerior explicatio adhibeatur. Sicut enim Rex ſubditis ſuis leges dat pro lubitu, quibus hæc fieri præcipit, iſta

Digitized by Google

verò vetat. Sicuti item cives tenentur voluntatem regis pietati non adverſam ſine ulla indignatione & contumacia ſequi, immorigeris, ut decet, ſevera caſtigatione in ordinem redactis; Ita quoque parens familiæ & liberorum educationi regio modo proſpicit, tanquam cenſor domeſticus, quæ in domo ſua fieri vult, efficaciter edicit, contraria manſuro interdicto prohibet. Liberi omnisque familia juſſus & imperia excipit, ac ſecundùm illa ſuas operationes conformat. Transgreſſores pro delicti modo & æſtimatione caſtigationi ſubjiciuntur, quæ interdum quoque usque ad mortem extendi poteſt. Neque enim propterea ut immitem noſtram ſententiam, quæ patri in liberos jus necis dat, repudiabunt, qui meminiſſe volunt, conſiderare nos regimen patrium, quatenus eſt extra Remp. poſitum, & jus vitæ ac necis non denotare licentioſam quandam facultatem occidendi hominem, ut lubet, ſed poteſtatem legitimam flagitioſorum hominum capitalia crimina condigdè puniendi. Nunquam à politicis Tyrannus ille Rex audit, qui ſubditorum ſuorum ſcelera ſevero modo coërcet; ideo neque patrif. vitio verti debet, ſi familiam juſtitiæ & virtuti, præmiis vel pœnis, quæ optima cujusque civitatis incitamenta ad bonum ſunt, aſuefaciat. Atque profectò hoc ordo & natura ſocietatum ſimplicium deſiderat; Quis enim quæſo in tota familia magis ſceleribus puniendis aptus eſt, quàm ejus dominus. Finge patremf. ſeorſim habitantem, nulliusque ſuperioris dominatui ſubjectum deprehendiſſe filium ſuum parricidii reum, quòd matrem & ſororem occidiſſet; aut alio cri-

mine,

mine, puta inceſtu, ſe polluiſſe. Quis eum puniat? Deus, qui ſanguinem humanum ſanguine nocenti expiari præcepit, qui conſanguineum pudorem capitali terrore munivit, voluntatem ſuam, quam omnibus omninò gentibus univerſaliter patefecit, vult executioni dari, quod certè, deficiente hic ſuperiore poteſtate, per alium quam patremf. fieri nequit. Hic conſtitutus judex accuſatorem & reum filium audit, examinat productos teſtes, explorat probationes alias, tandemque procul omni ira & odio flagitioſum filium condemnat ad mortem. Et conceſſa hâc poteſtate, non verendum eſt, ut pater in liberos ſuos leviſſimis de cauſis ſeveriſſimè animadvertat; quippe ingenitus amor vix juſtam animadverſionem admittet, & graviſſimum delictum eſſe oportet, propter quod ei vitam adimat, cui dedit. Alterum objectum, quod imperium paternum habet, eſt dominium in bona filii. Quod ſi enim perſona ejus parentis diſpoſitioni ſubjacet, multò magis id, quod perſonæ acceſſorium eſt, ſc. bona ejus & facultates, cùm impoſſibile ſit, acceſſorium eſſe melioris conditionis ſuo principali: & hujus aſſerti clariſſimum exemplum eſt in arrogatione, ubi arrogatus cum omnibus ſuis facultatibus arrogatori ſubjicitur. Latiùs hæc à ſimilitudine dominii eminentis, quod Rex in bona ſubditorum habet, deduci poſſent, niſi cuivis jam veritas facillimè conſtaret. Atque hinc fluit, filium ſine permiſſu patris donare non poſſe, quia ipſi integrum non eſt, ſuas divitias, in quibus pater tantum jus & dominium habet, ubicunque alienare. Nullam diſtinctionem facimus inter peculium caſtrenſe vel quaſi,

Digitized by Google

adventitium pleno vel minùs pleno jure, am hæc ſunt juris civilis vocabula, ad ne alium niſi ex receptu pertinentia. Illud libenter admitto, poſſe parentem filio q dam bonorum liberam adminiſtrationem dere, ſed hæc adminiſtratio conſenſu patr tur, & quicquid filius agit, per eum pate intelligitur.

Ut res omnes liberorum &c.] Falſu eſſe, ex paulò antè diſputatis conſtat. Quo enim filius, cujus perſona pleniſſimæ patris ſitioni ſubjacet, aliquid acquirere poteſt, non una eademque opera patri acquiratur regimen patrium exigit, & filius eſt tanqu ſtrumentum idoneum, per quod pater f ſuæ proſpicit. Etenim noſter Grotius, ſervo proprii habere, ſed omnia dominis acquirer dubitat aſſerere, quare idem quoque de dicendum, quoniam utroſque par imp quoad efficaciam & obſequii conditionem licèt quod in liberos exercemus, honeſtio tioríque titulo veniat. Accedit, quod naſ liberi omnibus fortunæ bonis vacui in ha cem prodeant, ſumptibus, labore & egreg rentum cura educandi; quicquid igitur p habere incipiunt, id omne conſideratione e habent, quod ad eoſdem redire neceſſe eſt.

Non emancipatos.] Sed & hoc diſcr naturæ adeò incognitum non eſt, ut neceſ beat natales ſuos colligere ex civili jure. ſub patria poteſtate conſtitutus nihil propri bet, ſed cum omnibus ſuis facultatibus a tremſ. pertinet. Qui ſi velit ſingulare be

cium in illum conferre, aliud nobilius vix invenire poterit, quàm ſi tam ſtricto imperio ſolutum ſacris paternis exire jubeat: qua ratione filius liber ſuique juris non ampliùs patri, ſed ſibi ipſi acquirere ac propriam familiam habere incipit, non ſecus ac ſervus, qui manu domini emiſſus priſtina libertate utitur.

Excepta ſexus præſtantia.] Excipit hîc Grotius, quod non debuiſſet excipere, & quod debuiſſet, non excipit. Sanè nihil minùs naturale eſt, quàm illa ſexus præſtantia, quam tantopere laudat: in quo enim illa conſiſtat, & quid natura ſeu naturæ jus maribus præ fœminis, & quantum poteſtatis dare voluerit, ignoro. Hæc moralia mihi hactenus incognita ſunt, neque quicquam præter imperium patri divinitus datum agnoſco, in quo ſe ſexus præſtantia ad regendam familiam fundari poſſit.

§. 3. *Non aliæ actiones.*] Imò verò propter imperium in caput omnes omninò liberorum actiones voluntati patris ſubjiciuntur.

Non efficit, ut irritum.] Verum hoc eſſet, ſi, ut ſupponit Grotius, hoc debitum veniret ex pietate obſervantiæ & gratiæ rependendæ officio: i. e. ex juſtitia attributrice, contra quam peccans injuſtus quidem dici poteſt, ſed actus conticinuò non irritus redditur propter defectum juris ſtrictè ſic dicti. Alter enim, cui hoc modo injuria fit, non habet moralem facultatem tale quid exigendi tanquam debitum. Res autem in noſtro diſcurſu longè aliter ſe habet, & actiones liberorum voluntati paternæ conformes exiguntur non tantùm ex pietate vel obligatione illa

 ad

ad *ἀντίδωρα*, ſed præcipuè imperio patern
caput & bona liberorum afficit. Quod
igitur contra hoc fit, deficit quoad prin
internum, & vitium durat in effectu, & ſi
tus actus redditur irritus, conſimili planè
quo actio ſubditi contra legem impinge
jure nulla eſt, ob defectum legitimæ age
cultatis, quæ ab imperio ſuperioris deper
contra illud nihil efficere valet. Suprà ipſ
tius, (a) *poteſtatem in alios, ut patriam*
nicam, retulit ad juſtitiam expletricem, qu
prium jus dat, quare illam hîc non debuiſ
anguſtis includere cancellis, ſed ſecundùm
lem imperiorum in genere examinare, &
negotio reperiſſet, neque ullis ætatis grad
pus fore, neque etiam quaſdam ſolummod
ones, eaſque non admodùm præcipuas, h
teſtati ſubeſſe, ſed potiùs eidem omnes ſu
ſet, pronunciando irritum, quicquid cont
diſpoſitionem fit. Exemplum autem, quo
poſito applicat, peregrinum eſt; Etenim d
contra parſimoniæ regulas facta ideo valet
nemo jus habet petendi à donatore, ut ſibi
quàm alii, vel quantum donet. At paterf.
ſtico inſtructus imperio non modò has v
actiones exigere à liberis cum effectu ob
poteſt, ſed & adverſas prohibere cum e
nullitatis in eventum non præſtitæ parition

§. 4. *De gravioribus autem pœnis.*
quid ſit de iis ſentiendum, jam diximus. In
liis, quæ ſub poteſtate civili vivunt, hæc re
adeò magnam difficultatem habet, ubi τὰ

(a) L. 1. c. 1. theſ. 5.

πολίτευμα plerunque modicam ſaltem caſtigationem in liberos parentibus relinquit, graviora verò crimina ſuæ animadverſioni vindicat, ut ordo & ratio Reip. ſibi conſtare poſſit, ac judicia ſine tumultibus & confuſione faciliùs procedant: quorſum etiam refero, quæ in notis hîc Dominus Zieglerus habet; ſed inſpectio ita omnis non abſolvitur, & reſtat quæſtio de illis familiis, in quibus paterf. neminem agnoſcit ſuperiorem.

§. 5. *Pater filium oppignorare.*] Poteſtas in caput liberorum luculentiſſimè in oppignoratione aut venditione filii ob famem tempore neceſſitatis apparet. Neceſſitas tamen non eſt principium agens hujus venditionis, ſed cauſa impulſiva, quam alia efficiens legitimare debet. Nam quod Grotius annotat, idem apud Thebanos, Phœnices, Hebræos (*a*) Phrygasque obtinuiſſe, id exercitium non jus indigitat, & radicalis cauſa non in conſuetudine populorum, ſed imperio patrio quærenda eſt: quod quia matri non competit, effectus quoque ceſſabit in eadem, ut filium vendere non poſſit, utut extrema adſit neceſſitas. Deeſt enim hîc facultas agendi, & matrem, quod poteſtatem in liberos attinet, non malè cum extraneo quolibet conferre licet. Loquimur nunc de familiis extra Remp. In illa verò & matri majeſtatem hanc potuiſſe poteſtatem vendendi largiri, & in jure Romano largitam eſſe, verius eſt, idque ob hanc potiſſimùm rationem, quoniam *l. 1. C. de Patr. qui fil. ſu. diſtr.* loquitur in genere de parentibus. *Liberos*, inquit, *à parentibus neque venditionis neque donationis titulo, neque pignoris jure, aut alio quolibet modo,*

(*a*) Exod. 21, 7.

modo, nec ſub prætextu ignorantiæ accipi altum transferri poſſe manifeſtiſſimi j
Hanc Imperatorum Diocletiani & Ma conſtitutionem limitavit deinde Imperat ſtantinus, ut non obtineat in neceſſitate e famis, nullam verò facit inter patrem matr differentiam. *Si quis*, ait, (quæ verba nùs ad fœminas quàm maſculos pertinen *de V. S.*) *propter nimiam paupertatem temq; victus causâ filium filiámve ſangu tus vendiderit &c.* quemadmodum igitu genere parentibus prohibuit liberorum di onem, ita quoque *l. 2.* in genere ſub limi neceſſitatis permittit. Neq; me movet rul tuli *de Patribus &c.* Suppletur enim rubr perfectio per nigrum, ubi in univerſum de tibus ſermo eſt. Et ſi adeò à verbis rubricæ tim ex juſta cauſa recedere religio eſt, ſequ etiam ſolos filios & nõ filias patrem vende ſe, id quod tamen nullus DD. hactenus aſ ivit, & apertè in *l. 2.* refellitur, ubi expreſſ bis filias comprehenſas leges. Moventu *26. C. de Transact.* ubi dicitur: *Transact matris filios ejus non poſſe ſervos fieri, no juris eſſe.* Reſpondeo, hanc conſtitution cuti & *l. 1. C. de patr. qu. fil. diſtr.* eſſe gene ab iisdem authoribus, Diocletiano ſcilicet ximiano latam, & pati deinde exceptionem *l. 2.* in caſu extremæ neceſſitatis. Si rep quid opus fuerit ſolùm mentionem fieri tribus, cùm idem in genere de patribus etia rum ſit; dicam ego tibi, reſcripta in Codice rialia pleraque ad certas conſultantium pe

pertinuiſſe, ut idcirco non raro evenerit, id, quod aliàs generale eſt, certis ſubjectis applicari, ad quorum petitionem reſcripta emanabant. Sic & in *d. l. 26.* mater Dionyſiada Imperatores Diocletianum & Maximianum conſuluerat, licerétne matribus diſtrahere filios? De caſu verò neceſſitatis altum ſilentium; Reſpondent Auguſti, non licere id matribus, ut ſcilicet deciſio congruat rogationi. Sed & in *d. l. 26.* quæſtio de transactione eſt, num matribus jus ſit transactione filios ſervos facere, cui deinde quæſtioni exceptio neceſſitatis penitus applicari nequit, quia omnis transactio eſt de re dubia & litigioſa, aliquo dato vel retento. Tranſigat verò mater de re quapiam litigioſa cum diſpendio libertatis filii ſui, quomodo id fieri poterit, ob extremam famis neceſſitatem, quando filium dat in ſervitutem, non ut inde habeat pecuniam vel alimenta vitæ, ſed ut ſe à vexa redimat, qua redemptione ſtomachus famelicoſus non fit ſatur, & ita quoque meritò exceptio *d. l. 2.* ceſſat. Niſi quis diceret, filium æſtimatione exceſſiſſe rem dubiam, de qua transactum eſt, & ita matris indigentiæ ex eo, quod exceſſit, ſufficienter conſuli potuiſſe. Quibusdam placet ideo patri ſoli hoc juris tribuere, quia privilegia non ſunt extendenda; Sed ſciendum, eadem neque ultra mentem dantis eſſe contrahenda, de qua cùm in dd. duobus legibus ſatis conſtet, & utrinque neceſſitas tanquam cauſa impellens concedendi jus militet, de licentioſa extenſione ſecuri ſumus. *Conf. Dn. Hahn. ad Weſ. de his, qui ſui vel al. jur. n. 2. & Dn. Ziegl. h.* Ad poteſtatem in caput filii pertinet jus eundem caſtigan-

ſtigandi, ne crudus animus à vitiis tran
rapiatur. Hæc caſtigatio in Rep. certi
bus circumſcripta eſt, extra eam verò p
deliĉtorum etiam ad mortem usque ext
teſt. Veruntamen hîc prudentiſſima pat
deratio requiritur, & ad hoc triſtiſſimu
dium non eſt recurrendum, niſi ubi ſcele
durati liberorum mores omnem reſip
ſpem abſcindunt, & filius ſe tali crimine
xit, quod & majeſtati in Civitate ultime
cio vindicandum eſſet. Namque hic in
per lenitatem tolerabiliùs peccabitur, q
omnimodam ſupplicii dignationem natu
paternꝰ amor excuſare ſolet, qui idem ſev
juſto indignationē abominabili crudelitat
it. Quamobrem ubi levius peccatum eſt
ſufficiunt, quibus ſi non movetur degene
ſuccedant verbera & plagæ. Et his etian
adhibitis, exhæredatio, ne patria bona
is, qui patrias rejecit virtutes. Quod ſi
Parens de correĉtionē filii deſperare cœpit
at illud flagitioſum carcinoma ædibus f
ſplendorem familiæ ſubtrahat ei, in quo vi
ſordes nullum virtuti lumen relinquunt
actus Græcis atque Latinis uſitatiſſimus,
citur ἀποκήρυξις, quod fiebat per præconem
cum: His autem abdicatio, quia Pater ab
lio nomen parentis, & eundem è conſpectu
bire jubet. Illuſtre exemplum habemus in
lio, in cujus filium Silanum à Macedonibu
tundarum accuſatum, cùm Senatus vellet
re quæſtionem, pater ſibi committi judici
ſtulavit. Quo impetrato domeſticus jude

vit accuſatores; & defenſiones rei, productisque invicem teſtibus & aliis probationibus tandem pronunciavit, feciſſe videri filium, & illum juſſit è conſpectu ſuo abire: quem dolorem juvenis cùm ferre non poſſet, laqueo vitam finivit. Ut refert *Valer. Maxim. l. 5. c. 8. n. 3.* Quoniam autem abdicatio fit ſaltem à Patref. in ſua familia, fruſtra ſunt, qui quærunt, an & jus civitatis adimat. Hoc enim nonniſi, qui ſummam poteſtatem habet, auferre poteſt, & multi familiâ ejecti ſunt, qui in civitate manſerunt. Quod ſi autem filius adhuc ſub patria poteſtate exiſtens capitale crimen admiſit, exſerit ſe hic patris criminalis juriſdictio, quâ armatus in filium inquirit, & reum criminis ultimo ſupplicio afficit, ſicut legitimus magiſtratus, qui ſontes exemplis & pœnis coërcet. Alius patriæ poteſtatis effectus conſpicitur in votis filiorum, quæ non valent absque conſenſu ſaltem tacito parentum. Vide hujus rei veſtigia *Num. 30, 6. & not. ad §. 7. h. c.*

§. 6. *In omnibus eſt* αὐτεξούσιος.] Tempus ſicut non eſt ad inducendam obligationem idoneum, ita nec ad eandem finiendam. Imperium tempore neque conceditur neq; ſolvitur. Quemadmodum ſubditus nullo ſe temporis lapſu poteſtate civili invito imperante eximere poteſt, conſimili planè modo filiusf. imperium paternum adulta ætate non exuit, ſed tamdiu ſub eodem manere cogitur, donec eum vel expreſſa per emancipationem patris voluntas, vel ſaltem tacita, & ex actibus quibusdam, quibus cum poteſtas patria ſimul ſtare nequit, collecta dimiſerit. Princeps ejusmodi actus eſt, filiarumf. elocatio. Societas

cietas enim nuptialis cùm neceſſariò in
maritale importet, non poteſt pater filia
poteſtate retinere, quam maritali ſubjec
luit, ne quis contra principia politica du
premis poteſtatibus æqualiter ſit ſubditu
eodem modo ſe res habet in filiof. quia
nente ſalvâ patriâ poteſtate cum conſ
rentis uxorem rectè ducit, & illud mar
perium, quod aliàs ex natura rei ſibi com
acquirit parenti, ſub cujus eſt poteſtate
morte vel voluntate patris ſui juris fiat, t
dem immediatè quoque ſequi imperiu
tale debet, utpote quod pater ſibi integrū
ſervare ſine poteſtate in filium non poteſ
às aliquod matrimonium eſſet ſine imp
filiaf. autem nubenti pater imperium pla
care voluiſſe videtur, quoniam illa per
ctionem nuptiarum tranſit in alienam fa
& illius pater nihil juris habet in marit
ſuæ, quare neque ullum fundamentu
quod ſibi poteſtatem patriam ſalvam ſerv
niam aliàs eodem momento deberet ha
teſtatem in maritum filiæ, id quod dicer
dum eſt. Talis enim vel ſui juris, vel ad
patrio imperio, quod parens ſibi eripi no
tur. Illud quoque notiſſimi juris, ut ux
quantur conditionem mariti, non verò
conditionem uxoris. Verùm, ut ad pro
tandem redeam, repetam ſuprà datam
concluſionem, nullo tempore filiumf. pa
perio ſolvi, quoniam contra omnis imp
turam eſt, extingui tempore, adeò ut etia
Dictatoris, ad certum tempus datum, ſub

Digitized by Google

finitum eſſet, niſi Dictator ſponte ſua illud voluiſſet abdicatum. A Deo immediatè imperium conceditur, & ab eodem ſolo eripitur, humanis verò commerciis & externis conditionibus non ſubjacet. Equidem Grotius noſter aliquid dixiſſet, ſi parentibus in liberos potiùs jus non eſſet, quàm in quantum eorum educationi ſufficit. Hoc enim poſito, ſequitur, quando liberi in tantam ætatis maturitatem & rationis uſum pervenere, ut ipſi ſibimet rebuſque ſuis regendis adulta ſolertia ſatis idonei ſint, tunc ipſo jure ceſſare externam patris providentiam, & liberos ſuæ poteſtatis effici, utpote qui alieno regime ampliùs opus non habent. Sed quàm infirma hæc ſit opinio, quamque amplioribus terminis patria poteſtas circumſcribatur, ſufficienter jam, ut puto, demonſtratum eſt. Si conjecturis locus eſſet, dicerem, Grotium hîc non parùm ſeduxiſſe imaginem quandam convenientiæ inter patrem in ordine ad liberos & tutorem in ordine ad pupillum, conſiſtens in eo, ut is, qui ſe ipſum regere non poteſt, alterius curæ & fidei committatur. Nam ut rem paulò preſſiùs tangam, in ætate pupillari feliciùs quis tres his affines gradus conſtitueret, ſecundùm quos tutorum poteſtatem æſtimare licet. Primus eſt, ubi pupillus adhuc admodùm infans omni conſenſu exercitioque rationis caret. Hoc temporis ſtatu tutor omnia ſolus agit, ut ſibi pro pupilli utilitate & commodo viſum fuerit, & pupilli præſentia nullibi requiritur, qui etiam authore tutore ſuo nihil agere vel contrahere poteſt. Ratio non longè petenda. Quippe omnis contractus conſiſtit in mu-

 tuo

tuo quodam conſenſu, per quem contr
poſt longam altercationem tandem conv
qui conſenſus in infante omnium rerum
deficit, ut fruſtra quis quærat, an is auth
tutoris contrahere poſſit, qui ob defic
conſenſum nullo modo contrahere pote
cundum tempus eſt, in quo pupillus in
paulatim egredi incipit, & ad pubertatem
rat. Tunc ratiocinium ſe exerere conatu
genita ſolertia infantes nugas, ut ſol ne
diſpellit. Hîc legumlatores & Roman
non omnem agendi facultatem impube
ſciderunt, ſed prudenter æſtimantes judi
hac ætate gradatim matureſcere & con
aliquem actibus adhiberi poſſe, ad perfec
men maturitatem & naturalem vigore
dum planè perveniſſe, ſed occultis adul
fraudibus fertiliſſimaque hominum ma
cillimè in laqueos & irreparabile rei fa
detrimentum incidere, ſapientiſſima diſ
ne huic ætati ita proſpexerunt, & nulla in
injuria, (quam non fruſtra aliqualem pu
lertiam infudiſſe deprehenderunt) facil
ætatis præcipitium ita cohibuerunt, ut ve
linis ſapientia nihil divinius excogitari p
mihi videatur. Quoniam enim in ho
negotiis & contractibus ita comparatum
eorum quidam ſine omni periculo & la
fraudum ſerie ineantur, alii verò ſolert
etiam interdum decipiant, ex hac diverſit
caſione ſumpta impuberum actiones ſic
ravit jurisprudentia, ut ubi pupillo abſqu
deteriori ſuſpicione conditionem ſuam

rem facere licet, id ei facere etiam ſine authoritate tutoris liceat. Quando verò in utrumque inclinatio, pupillus contrahens ſine authoritate tutoris non obligetur, obligetur verò majorennis indiſtinctim, qui ſibi imputare debet, quòd cum illo contraxerit, quem egregiis legum beneficiis contra omnem fraudem aliudq́; incommodum adjutum noverit. Tertius denique ætatis gradus eſt, quem leges adultis attribuerunt, in quo hominis rationem judiciumq́ue pleniſſimè ematuruiſſe exiſtimavere, ut non ulteriùs externo moderatore indigeat, qui jam ſatis aptus viſus eſt naturali prudentia ſua tractare, & absque improborum decipulis in actibus rerum verſari. Hoc tempore omnis tutorum atque curatorum poteſtas in minores ſolvitur, atque ille, qui hactenus ſub aliena poteſtate & manu vixerat, liber & ſui juris fit. Ecce tres illos temporum & ætatis gradus, quos in minoribus ratione poteſtatis tutelaris obſervari videmus, quos fortaſsè, ut dixi, & Grotius in oculis habuit, & poteſtati patriæ ideo applicare voluit, quòd tam filiiſ. quàm pupilli ad majorennitatem usque auxilio & moderamine alieno indigent. Verùm enim verò ſi rem accuratiùs conſideraſſet, & inter indolem utriusque poteſtatis & inter cauſam illas finiendi magnam differentiam reperiſſet. Poteſtas tutorum in pupillos ſumma & ἀνυπεύθυνος non eſt, ſed ab imperio civili propter utilitatem publicam invecta, certis limitibus cancellisq́ue incluſa, & eum in finem conceſſa, ut qui ex impotentia judicii ſe & res ſuas adminiſtrare neſciunt, his tutelaris manus proſpiciat, donec

ad perfectiorem rationis uſum pervene
impuberi ſtultitiâ bona facultateſque di
tes ad paupertatem & inopiam rediga
quod Reip. valdè detrimento & pericul
cùm plerunque pauperes, quique ſua in
ætate decoxerunt, ſe ære alieno ad antiq
mus ſuæ ſplendorem tuendum obrua
deinde ſolvendo impares avidiſſimè re
vandis ſtudent, quibus afflicta fides in pa
in ſeditionibus & in tranquillitate turl
Sapientiſſimo itaque conſilio poteſtas
adoleſcentiæ fervorem tutorum poteſta
peravit, donec maturius judicium infant
rexerit. Quo facto ipſo jure hæc poteſta
rat, & à majeſtate revocatur ceſſante c
quam erat data. Patria autem poteſ
genere alia eſt, alioque ſe modo habet.
dependens & à ſolo Deo parenti in liber
ceſſa extra Remp. neminem præter ſuum
rem habet, à quo parenti eripi, & filius
tatem vindicari poſſit. Itaque non ex ſp
ri Romanorum proviſione, ut Grotius v
ipſa imperii paterni intrinſeca natura eſt,
liis perpetuò duret, quamdiu emancip
ſunt, nullum enim, ut diximus, imperiu
pore finitur. Servus, quamdiu non ma
titur, ſub herili manu eſt, & marito in
imperium tamdiu ſalvum manet, qua
pſum matrimonium. Idem videre licet
li poteſtate, quæ omnium perfectiſſima e
quam civis ullo temporis decurſu invito
rante obligatione & fide ſe liberare pot
omni ſuâ vitâ illi imperio, cui ſe Deus ſub

Digitized by Google

voluit, ſubeſſe cogitur. Secus ſi faciat, fit reus perfidiæ, & acerbiſſimis pœnis caſtigatur. Par delictum filius committet, qui prætextu virilis ætatis imperium patrium detrectat, quod Deus patri inviolabile & ſacrum conſtituit.

Cujus cauſa perpetua eſt.] Scilicet parentum generatio & cura in liberos. Cui accedit generalis illa & perpetua Dei ſanctio, quâ parentibus honorem & reverentiam à filiis exhiberi juſſit. Sed non minùs perpetuam quoque cauſam habet imperium patrium, quod filiumf. obligat.

Unde ſequitur.] Non ſequitur ex hoc. Sed potiùs, quoniam Reges, qui parentes habent, eminentiore imperio pollent, quod illud patrium ad ſe trahit, ſibique ſubjicit. Quo fit, ut filio Regi, qui aliàs extra Remp. ſub patria poteſtate eſſe deberet, in hoc civili ordine pater ſubſit; quomodo & uxori Reginæ maritus quoque ſubeſt, & ignobilior maritalis poteſtas cedit civili tanquam digniori. Quod civile imperium id etiam efficit, ut filius patrem, uxor maritum capitalis criminis reos absque ulla parricidali infamia ultimo ſupplicio afficere poſſint. Atque hæc profectò ſanior eſt explicatio, quàm cùm Dn. Ziegl. ad hunc locum ad principia juris Romani recurrendo ſcribit, *filiumf. in publicis cauſis loco patrif. haberi. l. 9. ff. de his, qui ſui vel al. jur. & quod ad jus publicum attinet, non ſequi jus poteſtatis, l. 14. pr. ad SCt. Trebell. ſed in publicis cauſis parentum jura interquieſcere. Agell. l. 2. c. 2.* Quis enim non videt, hos textus ex Digeſtis citatos non loqui de regibus, ſed perſonis privatis filiisf. qui interdum in cauſis publicis

loco patrumf. habentur. At Reges, qui ſupra omne jus publicum ſunt, & quicquid eſt publicum, contemplatione illorum publicum eſt, in cauſis demum publicis loco patrumf. habere, abſurdam profectò conciliationem ſapit, quæ nullum omninò ingenium habet. Citatur inſuper Agellii locus, huc non niſi longinquè pertinens. Quippe ibidem non agitur de actibus irritis vel validis Regum, qui adhuc parentes habent, ſed potiùs, quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat inter patres filiosque in diſcumbendo & ſedendo, ſi filii Magiſtratus ſunt & patres privati. Super ea re Taurus philoſophus fusè & eleganter diſſeruit: Ut in publicis negotiis filii magiſtratus præeant, in privatis patres. Quod Tauri aſſertum, licèt pleniùs examen mereret, tamen ad noſtrum propoſitum non applicari debet, quoniam ille loquitur de Magiſtratibus populi Romani, nos verò de Regibus, qui ſuo proprio jure non precario Remp. adminiſtrant. Hos ob eminentiſſimam divini caracteris dignationem cum magiſtratibus non licet conferre. Princeps, qui majeſtate præditus eſt, ubique publicam perſonam portat, ubique igitur patri ſubdito præferendus, dummodo non obliviſcatur, à naturali reverentia & honore parentibus debito nullum eum imperium abſolvere.

§. 7. *Ad diſſolvenda vota. &c.*] Sed nec perpetua eſſe poterat, quoniam filios, poſtquam patria poteſtate exierant, pater prohibere non poteſt, quò minùs vota facerent, ut lubitū eis eſt. Quamdiu autem in patria domo & poteſtate vivunt, tunc non ſolùm lege Hebræa, ſed & Roma-

na,

na, imò naturali ratione parentibus conceſſum eſt, filiorum vota irritare, quia univerſaliſſimè in omni ordine imperantium & parentium veriſſimum eſt, quod hîc notat Dn. Ziegl. *quando votum ab inferiore nuncupatum eſt de illis rebus, in quibus alterius poteſtati ſubjacet, etiam ex naturali ratione ſuperiori concedi irritationem, non demum ex lege poſitiva, quando quidem ad votum tale neceſſarius eſt ſuperioris conſenſus.* Quæ ſi poſitio vera admittitur, etiam mihi explicare videtur illam Canoniſtarum controverſam quæſtionem, num vota à filiof. concepta reviviſcant, quando patria poteſtate exivit. Diſplicet hîc nobis diſtinctio Dn. Ziegleri, *num votum ſine temporis futuri determinatione conceptum ſit, an verò cum determinatione temporis & ſtatus cujuscunq; & quandocunq; futuri.* Ita ut illo caſu *videatur obligatio in præſens facta, adeoq; irritatum & reſciſſum omnino extingui, nec unquam reviviſcere poſſe. Hoc verò ſecus.* Quoniam ubique in ejusmodi votis deficit legitima agendi facultas, propter defectum conſenſus paterni. Quòd ſi igitur parens votum quomodocunque conceptum revocaverit, illud omninò extinguitur, nec ullo tempore ſive conditione convaleſcere poteſt, quod cum omni ſua ſubſtantia evanuit: ideoque vovens non tenetur illud votnm ſervare, quod conceptum quidem cum determinatione temporis & ſtatus, à patre tamen irritum factum eſt, quoniam parenti etiam in hoc filii voluntas ſubjacet, ne aliquid ſub conditione firmiter ſtatuat absque ejus conſenſu, quod filium exiſtente conditione obliget.

Nam poteſt & hic juſtas habere cauſa
enim ſi filius ex calore vel imprudent
ſcentiæ voveat? Id quod tamen non imp
deinde filius ſui juris factus repetendo
novo vovere poſſit.

Quamdiu emancipati non erant.
hoc ex indole imperii paterni non ſola
notare prævertimus. Nec juvat Groti
manos ipſos profeſſos, patriam poteſta
propriam eſſe: quoniam id de quibusd
ctibus, qui ex lege poſitiva naturales imp
litates concomitabantur intelligendum
ùs à DD. ad Inſtitutiones & Digeſta expl

§ 8. *Conſociatio maximè natura*
enim actus conjugii merè naturalis, q
homo ut cætera omnia creata ſui generis
tuitatem, quam in creatore invenit, gene
æmulatur. Habet interim actus iſte co
tans aliquid morale, quod proæreſin &
nem includit, fugiendo vagos concubitu
ceſtam cohabitationem.

Ob ſexus differentiam imperium
commune.] Iterum recurrit Grotius a
differentiam in imperio maritali defi
quod ſoli Deo adſcribendum erat, qui om
peria immediatè concedit; cujus conceſſi
poteſtate maritali indubitatum in ſacris
habemus teſtimonium: ubi Moſes *Gen.*
docet, Evam ante lapſum æquali libertate
ſtantia cum Adamo conditam fuiſſe, ne
paruiſſe imperio, ſed par jus in bruta & al
exercuiſſe. Poſtquam verò ſe horribili pe
lionis crimine obſtrinxit, Deum inter alia

Digitized by Google

nas, quas Evæ propter inobedientiam irrogavit, hoc etiam poſuiſſe, ut ipſius voluntas ſubſit marito: quo ipſo priſtinam libertatem amiſit, & poteſtati maritali ſubjecta eſt. *Voluntas tua*, inquit Deus, *obnoxia eſto marito tuo, & ille dominabitur tibi.* Quæ verba totam imperii efficaciam comprehendunt, & poteſtatis maritalis terminos quoad omnes actus ſatis ampliant. Quando enim voluntas Evæ obnoxia eſſe jubetur marito, eo illi conceditur ſuprema in caput uxoris poteſtas, & quando Evæ Adamus jubetur dominari, dominium in res illius ſuperius intelligitur, ex quibus univerſæ familiæ regimen illimitatum conflatur. Cæterùm, ut hoc obiter dicam, non placet mihi illorum opinio, qui volunt, etiamſi homo gratiâ divinâ non excidiſſet, nihilominus tamen maritum imperaturum fuiſſe uxori ſuæ. Scilicet hoc perpetuò mihi fixum ratumque eſt, omne imperium à Deo introductum & nobis conceſſum eſſe ad frenandam hominum licentiam, quâ mundus poſt lapſum reſtagnavit. Quod ſi jam homo in integritate ſua permanſiſſet, cùm ſua ſponte ad bonum faciendum inclinaſſet, certè ad continendam improborum malitiam, quæ nulla erat, neq; opus imperio fuiſſet, neq; etiam Deus hominem in ſervitutem dediſſet, qui extra illam ad divinæ ſanctitatis normam ingenita bonitate vivebat. Et ſanè videmus primi imperii originem pœnæ loco ad puniendam concupiſcentis mulieris inobedientiam cepiſſe, quod deinde cæteris occaſionem dedit. Nam voluit Deus ventris partum conditionem matris ſequi, & ita ſubjecti Adamo liberi ſui. Ac cùm inter patres f. in-

 terdum

terdum diſſidia orirentur, hinc bello or
vorum conditio ſervilis facta eſt, tradi
victori in eum poteſtate, quem, ſi voluiſſe
ſet occidere. Auctis tandem paulatim
cùm numeroſior hominum propago eſſe
nt patrisf. auctoritati conveniret, exceller
à Deo imperii ſpecies introducta, quæ
omnia eminenti compendio comprehe
Regibus mundum ſubjicit.

Nempe in rebus conjugii.] Ita quide
tius ex hypotheſi ſua, inani illa ſexus præ
Nos verò, qui in ſocietate nuptiali verun
mumque imperium agnoſcimus, quod D
rito in uxorem conceſſit, terminos imp
ritalis ampliare debemus. Toties jam in
omne imperium poteſtate in caput & res
torum abſolvi, ut ejus repetitio ferè nauſe
hi faciat. Ex veriſſima hac enunciatione
maritale infero, maritoque in uxoris per
plenam poteſtatem, & in res ejus perfect
minium adſcribo. Sed bene advertendu
ſiderare nos ſocietates has ſimplices, qu
abſtrahunt à perfectiori, quæ Civitas dic
in quantum paterf. nemini ſubjectus ſuo
tato jure familiæ præeſt. Hîc velut in Rep.
rans omnia vi imperii maritalis adminiſ
uxor voluntati mariti obnoxia eſt. Ge
ſunt Dei noſtri benigniſſimi verba, quibus
Adamo ſubjecit, & audaci interpretation
tationem debent. Voluntas Evæ obnoxia
tur Adamo, & hic jubetur illi dominari.
terminata locutio poteſtatis plenitudinem
cienter indicat, neque unicum reſtrictio

Digitized by Google

res conjugii jota reperire licet. Itaque non opus habemus facultatem marito conceſſam ad reſcindenda quævis vota uxoris & vendenda bona uxoria, à domeſtica cauſa ad populorum inſtituta transferre, cùm marito non ſolùm hæc jura, ſed multa majora etiam, quæque ad ferrum usque & ignem pertingere poſſint, in caput uxoris competant. Communiter jus vocant vitæ & necis. Hoc, inquam, eſſentiale omnis imperii attributum, ſicut paulò antè patri adſcripſimus, ita marito nunquam denegabimus, quicquid etiam alii adverſentur, qui comem magis quandam & humanam facilitatem commendant, quo uxor gubernanda ſit, ſocia thori, familiæ, utriusque fortunæ. Regenda ducendaque meliùs pudore quàm atrocitate. Egregiè hæc officium conjugale explicant, poteſtatis maritalis terminos non deſignant. Nos quoque comitatem in marito laudamus, & auſteros illos immitesque tragicos, qui ferina ſeveritate auctoritatem quandam, non amorem conjugalem comi facilitate quærunt, indignos judicamus, quibus uxor virtuoſa venuſtate obveniat. Quid verò ſi crudus animus & facilis in flagitia promptitudo atrociora remedia requirat? quid ſi furialis Medæa infantes occidat, ſe inceſto aut adulterio polluat, ſi venefica ſit, ſi blaſphema? Hîc intempeſtivè benevolentiam adhibueris, ubi refractaria contumacia leniores cogitationes irritat. Nam & Principi commendamus clementiam, qui nihilominus ſalvâ eâ in ſceleratos animadvertere poteſt. Temerè effuſum hominis ſanguinė nocentis ſanguine elui perpetuo Deus edicto ſanci-

ſancivit, at quis in familiis extra Remp. c
tis reo pœnam imponere præter patrem
Contra naturalem enim ordinem eſt, u
parem vel ſe majorem imperio utatur.
dominus familiæ ſuæ legitimus judex
criminis ream audit , & ex juſtitiæ pra
damnat vel abſolvit; In Rebusp. autem, u
civilis ſervatur, illud vitæ & necis jus mi
ſocietatibus ademptum ad Magiſtratus p
pertinet. Quare non mirum, ſi marito, qui
tate majeſtati ſubeſt, jus ultimum ſupplic
uxoré ſtatuendi ſubtrahatur, cùm domin
vos & patris in liberos ſat ampla poteſtas
rùm quoque deminuta ſit, ut nihil præter
cam caſtigationem relictum videatur. Q
& apud gentes quaſdam domeſticum illud
rium illibatum à majeſtate familiarum d
manſerit, aut etiam ex ſpeciali conceſſione
doq; conceſſum fuerit. Ita apud Tac. (*a*) leg
Pomponiam Græcinam ſuperſtitionis ex
ream mariti judicio permiſſam, eumque
inſtituto propinquis coram de capite fan
conjugis cognoviſſe & inſontem nuncia
Sic viros atque cognatos in mulieres Ba
conjurationis damnatos ad necem usque
advertiſſe nos Livius (*b*) docet. Quib
ſe habentibus non adeò anxiè cum Domino
lero quærere debemus, quale quantumqu
maritus in corpus uxoris habeat, an juri u
alieno horto aut aliena vacca cognatum
hoc fortiùs : quoniam jus in corpus ſive p

(*a*) 2. Annal.
(*b*) Hiſtor. l. 39. c. 18.

Digitized by Google

nam uxoris tale habet, quale exigit indoles imperii, quale habet pater in liberos, Dominus in ſervos,& Princeps in ſubditos. Non raro ſimilitudines ab uſufructu deſumptæ civilem diſciplinam corruperunt, id quod hîc etiam uſu venit. Nam ſi uſusfr. marito in uxorem competit, cujus eſt proprietas? quid intereſt ſcire, num imperium maritale juri uſufructuario conveniat, ſi ſciamus, illud poteſtatem in caput & dominium in bona comprehendere. Itaque hi ſimilitudinum ſcopuli, quos JCti politici frequenter imperitiorum pedibus objectare ſolent, diligenti examine à ſtudioſa juventute in his moralibus vitandi, quoniam rem & argumentum in indigeſtam molẽ & periculoſas concluſiones conjiciunt, quibus alia ratione mederi nequeas, niſi cauſam à peregrinis illationibus abſtrahendo in domeſtico fonte explores, qui facilem & ultroneam tibi aperiet veritatem.

Quæ fœminam conſtituat.] Verùm hoc materiale magis quàm formale conjugii eſt, & rectè Dn. Ziegl. aliquid ampliùs, nempe *conſenſum matrimonialem ad certum finem* requirit, aliàs enim filiaf. aut pupilla ſub oculis & cuſtodia patris tutoriſve conſtitutæ eſſent in matrimonio. Niſi fortè Grotius formale, i. e. conſenſum voluit exprimere per verbum *cohabitationem*, quæ talis eſſe debeat, ut natura matrimonii requirit. Optimè matrimonium definitur, quòd ſit *decens maris & fœminæ conjunctio, ſobolis procreandæ & individuæ conſuetudinis causâ inita.* Conjunctionem requirimus animorum & corporum, præcipuè autem animorum. Solus

enim

enim conſenſus facit matrimonium, &
copula ad conſummationem ſpectat, qu
ſurdum eſt, eſſe aliquid perfectum, licèt
conſummatum: Quemadmodum empti
tio ſolo conſenſu perficitur, conſummat
rei traditione. Sicut & ad perfectionem
ſtantiam donationis res ipſa actu non re
effectu tamen donationi ineſt, & donatio
ſolvit. Diſſentire videtur hîc *Dn. Joh*
Horn. de Civit. l. 1. c. 1. theſ. 3. ubi juri
tribuit, quòd ſolo conſenſu nuptiæ perfi
cùm naturaliter & conjunctio corporu
ratur, quia ſecus non differrent nuptiæ à
libus. Sed non conſideravit vir ille erud
ferentiam inter rei perfectionem & con
tionem. Uno momento cum conſenſu
utrinque libero de matrimonio contr
contrahitur matrimonium, ſic ut vir ma
lier verò uxoris nomen & privilegia h
Sed quoniam ille actus certum ſibi fine
bat propoſitum, nempe procreationem
ideoque ad finem obtinendum conjunc
porum matrimonium conſummat. At fi
quam ipſam rei eſſentiam ingreditur, ſed
ſa quædam externa, propter quam aliqui
quod & ipſè Hornius deinde approbaſſe
quando ſcribit, *rectè Saxonum legibus a*
carnalem copulam ſeu conſuetudinem c
lem conſummare nuptias. Nam hoc nos
dicimus, & non ſolùm legibus Saxonum
Romanorum & omnium populorum id
ritur, nec diverſum aſſeri poteſt. Neque
conſequentia, ſi ſola animorum conjunc

nuptias, non fore diverſitatem inter eas & ſponſalia. Quoniam ſponſalia ſunt vocabulum uſus & juris Romani, ſecundùm quod intelligi debent, & notant non conſenſum purum in matrimonium, ſed quendam conditionatum de matrimonio aliquando contrahendo; quod tamen per eum non contrahitur, ſed alia conventione ad hunc actum opus eſt. Uno verbo ſponſalia nihil aliud operantur, quàm actionem quandam perſonalem ad contrahendum conſenſu conjugali matrimonium. Licèt non negem, conſuetudine hodierna indolem vocabuli ampliatam; nam & nuptiæ moribus noſtris diverſimodè intelliguntur; de quibus *vid. Hahn. ad Weſ. de ſponſal. n. 3.* Deinde volumus conjunctionem decentem. Ne ſcilicet impingat in jus naturæ, divinum generale, & civile. Juri naturæ conjunctio matrimonialis alia adverſa non eſt, quàm quæ fit in linea recta: quoniam ut Grotius §. *12.* bene loquitur, *nec maritus, qui ſuperior eſt lege matrimonii, eam reverentiam poteſt præſtare matri, quam natura exigit, nec patri filia. Quia quanquam inferior eſt in matrimonio, ipſum tamen matrimonium talem inducit ſocietatem, quæ illius neceſſitudinis reverentiam excludat.* Conf. tamen Sanchez. qui illud de primo ſaltem gradu intellectum vult. *De Matrim. l. 7. d. 51. n. 19. quem ſequitur Baſil. Ponce. de Matrim. l. 7. c. 31. n. 4.* Juri divino generali gradus excluduntur, qui extant *Lev. 18.* quibus deinde jus civile & ſtatutarium naturalis honeſtatis aut pudoris causâ, adhuc aliquos adjecit. Porrò conjunctio eſſe debet maris & fœminæ, quo excludimus duas

duas fœminas & duos mares, à quibus m
nium contrahi nequit. Non verò reji
totum polygamiam ſimultaneam, de qua
paulò infrà. Tandem quoque noſtra
finem & ſcopum, quem illud matrimon
ſortium intendit, explicat; isque eſt
Principalis vel minùs. Ille procreatio
Hujus enim intuitu inire nuptias conve
mutuum adjutorium, ad levandas hu
acerbitates, ac labores familiares intima
tudine, omnis boni maliq́ue ſocia, juva

Fides, quâ ſe fœmina.] Eſt quidem
reciproca & non minùs fœminæ à mari
tur, quàm mari à fœmina. Sed exinde
quitur, quod vult *Ziegl. ad h. l. falſum e*
unum quidem virum eſſe multarum m
unam autē mulierem non poſſe eſſe mult
quia fides reciproca non impedit, quò mi
mulier duos viros, vel vir unus plures
habeat, cùm talis fides ubique recipro
ſit, quæ debetur reciprocè viro ab hac
& à viro mulieri, & alia, quæ debetur à vir
dæ mulieri: & ſic conſequenter, ut hac
non unum, ſed plura matrimonia eſſe vi
in quibus reciproca fides multiplicatur.
concubinatus ſecundùm & minùs ſolen
trimonium vocatur. Poſſe enim aliquem
ſuam pluribus obſtringere, id verò extra
verſiam eſt: ſed in muliere quò minùs p
ros habere poſſit, duo moralia impe
ſunt. Primò defectus finis primarii, qui
creatio ſobolis, quam ſocietas nuptialis i
& poſitio finis prohibitivi & mali exemp

enim mulier pluribus viris nubere poteſt ſobolis procreandæ causâ, ſed unus huic actui quotannis ſufficit: quare tali matrimonio nihil aliud intenderetur, quàm indomitæ libidinis turpis expletio, quæ ſine honeſtiore concomitante fine injuſta & moraliter mala eſt. Vir autem ſecundam mulierem liberorum habendorum causâ primæ ſuperinducit. Secundum impedimentum eſt imperium maritale, quod maritus in uxorem acquiſivit: non itaque ampliùs in poteſtate uxoris eſt, ſe alii viro ſubjicere, quæ ſemel uni ſubjecta eſt, quamdiu is vivit, quia ſubditus nolente domino obedientiam exuere nequit, & ſe alii poteſtati ſubdere. Nemo autem duobus dominis æqualiter ſubditus fieri poteſt. Hinc quicquid hîc ageret mulier, irritum eſſet, quia non adeſt agendi facultas, quæ ad actum requiritur, ſed hanc maritus vi imperii uxori ademit.

§. 9. *Plures unà uxores habuerunt.*] Conſentio hîc cum Grotio, & ſemper in ea fui opinione, juri naturali & divino poſitivo in veteri teſtamento polygamiam non eſſe adverſatam. Nam communior interpretum ſententia de diſpenſatione divina ideo non placet, quoniam omnis à lege quadam diſpenſatio ita comparata eſſe debet, ne omnes tangat, nam aliàs ſi omnes eximerentur lege, non tam circa legem fieret diſpenſatio, quàm illa lex tota abrogaretur, utpote quæ nullas ampliùs haberet vires, nec poſſet rebus ſic ſtantibus toto ſuo genere deduci in actum. Juri itaque divino poſitivo, quod Judæis datum, non repugnat polygamia, quoniam in omni illa lege tam morali quàm ceremoniali vel forenſi, nullib'

prohibetur, ſed quibusdam in locis non
admittitur vel etiam jubetur. Quædam
citat Grotius, quæ omninò bene notan
nos adjungamus adhuc duas leges, quas i
ne ſacræ Scripturæ obſervavimus. Exta
18, 18. præceptum prohibens, ne quis ſ
uxoris ſuæ ducat, quamdiu uxor tua vi
vitandas inter ſorores periculoſas æmul
Ex quo textu colligo, licuiſſe aliam uxor
inducere, modò non ejus ſoror fuerit. Qu
Deuteron. 25, 5. neceſſitas imponitur
duas uxores. Jubetur enim frater fratris
liberis mortui viduam ducere ad excit
fratri demortuo nomen. Nunc ſi even
frater ſuperſtes haberet actu uxorem, vi
ti divini profectò etiam nolens ducendo
in polygamia vivere cogeretur, neque e
maritati vel non maritati mentio occurri
bis ejusmodi reſtrictionem facere non
imò verò textus non obſcurè de fratre l
maritato, *ſi duo*, inquit, *fratres cohabita*
Cohabitatio autem illa ſine dubio erit, cù
que vivit in matrimonio: nam quod in co
de uno dicitur, id extenditur etiam ad a
Polygamiam contra jus naturæ non eſſe
dùm nobis laborandum non eſt, quia ſi im
ret, nec Deus potuiſſe diſponere, id quo
tandem agnovit Dn. Ziegl. licèt paulò a
pſerit, videri polygamiam juri naturæ re
re. Ergo polygamia eſt actus ſuâ naturâ
rens, qui à Deo in utramque partem te
potuit, & Judæis etiam quoad conſcienti
miſſus eſt. Facit nobiscum Conſultiſſimus

ad Weſ. de Nupt. n. 4. polygamiam, ajens, non *modò divino veteri, ſed & naturali jure illicitam non eſſe. Promovere enim magis primarium matrimonii finem, procreationem ſobolis: & officere tantùm ſecundario, cohabitationi pacatæ.* Et certè mirum eſſet, ſi quando ante Chriſtum polygamia illicita fuiſſet, neque ſanctos viros, qui ſæpius peccata ſua nominatim confeſſi ſunt, eam inter illa recenſuiſſe; neque Prophetas, qui ferè non omnia populi Judaici peccata enumerant, ejus ullam mentionem feciſſe.

Præcepta quædam dantur.] Locus *Deuter. 21, 15.* de polygamia ſucceſſiva commodè accipi non poteſt, quia contextus haud obſcurè de ſimultanea loquitur, *ſi quis duas habet uxores*, inquit Deus, ſc. actu. Nam ſi una jam eſſet mortua, non haberet duas uxores, ſed unam habuiſſet, alteram adhuc haberet. Deinde conjectura etiam pro ſimultanea polygamia eſt, quod ibi habetur de odio, quo uxorem alteram vir proſequitur, quod in mortuam continuari non debet.

Octodecim uxores.] Sit hoc Judæorum commentum, ex cit. tamen loco *Deut. 17.* firmiter colligitur, licuiſſe Regi plures uxores in matrimonio ſimul habere. Quod ſi enim prohibitum ei eſt, ne nimiam adſciſcat ſibi uxorum copiam, è contrario conceſſum compatare modicam.

Et Davidi Deus imputat.] Non probo explicationem Domini Ziegl. datas Davidi uxores Saulis eſſe non in conjugium, ſed dominium. Nam verborum ſtructura & rerum ſeries aliud ſuadent. Ut enim jam nihil dicam, haberi *d. 2. Sam. 12.* uxores Saulis *in gremium* Davidis eſſe

datas, quæ locutio de dominio comm
matrimonio intelligi poſſit, judicent al
mihi non videatur. Nam vocabulum Heb
חיק poſt multas ſignificationes nunquam
um ſignificat. Sic cùm Sara Abrahamo
brat, quòd dederit ei ancillam in ſinum
Gen. 16. dominium non intelligit. N
Deut. 13, 6. quando ait, *ſive uxor, quæ eſt*
tuo. Ubi ſemper indigitatur matrimoniu
Proverb. 5, 20. habetur, *amplexaberi*
extranea, quod de adulterio accipitur,
minio. *Ex iſtis locis*, inquit *Joh. Forſte*
ction. Hebr. ad d. voc. perſpicuum eſt, h
cem accipi pro intimo, quo quis intimo
affectu aliud complectitur, & tanquam
tum & impreſſum in pectore fovet. Ergo
minium trahi nequit. Illud bene obſerv
eſt, loqui ibidem Prophetam Nathanem
datu Domini ad Davidem, & eidem exp
ingratitudinem, quam erga Deum ſuum
miſit, adulterando Bathſebam, Uriæ uxor
lictum igitur eſt adulterium, quòd Deo a
plicuiſſe dicitur. Quare miſit ad eum P
tam, qui ipſi peccati hujus gravitatem
gnationem divinam indicaret, idque eò
quòd David peccaſſet non tam ex imbec
humana, quàm extrema malitia. Hoc N
inter alia eo quoque manifeſtum facit, q
vidi non deerant uxores, & quidem pul
mæ, quibuſcum conſuetudinem habere
ſet. Inter alias quoque beneficio divino
Propheta dicit illuſtres Saulis uxores; C
ſam aliquis interpretaretur de dominio,

eſſet hæc Nathanis exprobratio, quæ Davidi apeꝛuiſſet refugium, quo ſe tutaretur dicendo. Quid prodeſt uxores Saulis datas mihi eſſe in dominium, cùm illas in matrimonio habere impediar. Atque ita incommodè Davidi objiceretur uxorum numeroſa multitudo, quas non tanquam uxores, ſed ſubditos habebat. Idcirco intelligendus eſt textus de mulieribus in thorum connubialem datis, quo conceſſo verbum dandi non de nuda tolerantia accipi poteſt, ut putat Ziegl. Nam inter egregia Dei beneficia connumeratur talis conceſſio; At profectò Deus non videtur id, tanquam ingens beneficium dare, & peccatori ut ingrato exprobrare, quod morale malum continet.

Sic & dimittere uxorem.] Nihil directò probat hoc argumentum, ut & *Dn. Ziegl.* notat.

At lex de ea re.] Eſto, quòd extiterit in ipſa conjugii inſtitutione lex: inde tamen non ſequitur, polygamiam contra jus divinum poſitivum, quod Judæis datum, eſſe. Quia Deus potuit illam legem ut voluntariam rurſus abrogare, quod & ſine dubio feciſſet, ne populus ſuus in continuo peccato ageret. Quamvis nec omni dubio careat, inſtitutionem illam conjugalem fuiſſe legem, cùm neque indolem legis, ſed potiùs actum quendam indifferentem ſapiat, neque verba imperativa ibidem reperiantur. Utut enim *Gen. 2, 24.* duo in unam carnem fore dicantur, hoc tamen de uno matrimonio intelligendum, quod non impedit, quin deinde vir & uxor alia ſecundis contractis nuptiis earum intuitu duo in unam

carnem ſint. Reliquis ſatisfacit Grotius
quòd de divortiorum libertate majore q
eſt indulgentia mihi loqui videatur. Ar
enim in matrimonio conjunctio,quam m
des copulat, fortius vinculum habet,quà
ex leviſſimis cauſis diſſolvendum eſt: & a
nunciationem Evangelii quoque niſi ur
ma neceſſitate ſine peccato non diſtrahi
Qua in ſententia me confirmat Proph
leachi, qui *c. 2, 13. & 14. & 15.* Judæis l
illa divortia exprobrat,iiſque Deum ad i
veri docet.

§. 10. *Non omnia, quæ juri natu. gnant.]* Meminiſſe debemus, jus natura
pere Grotium in paulò latiori ſignificatio
tenus omne illud includit, quod rectæ r
judicio hominum communi conforme e
juſtitiam attributricem dixit, in quam c
qui non ea agit, quæ agere recta ratio pr
gr. quando prodigus non iis donat, quil
tantum, quantum convenit: nec tamen
quiſquam jus habet ad cogendum, exem
sâ, prodigum, ut ſibi potiùs, magis dign
alii donet.

De parentum conſenſu.] De parent
ſenſu in nuptiis adhibendo uberrima d
num ſeges, præcipuè apud JCtos, quan
eos adhuc non convenit, num de jure C
conſenſus parentum ſubſtantiale requi
nuptiis ſit. Ferè tamen omnes in eo con
de jure naturæ non requiri, utpote quo
bus nihil præter honeſtatem & cultum
tiæ debeatur. Quibuscum & hic Grot

ex morali ratione, quoniam in filio, qui nuptias contrahere vult, adeſt legitima & plena contrahendi poteſtas: In patre autem deeſt facultas moralis impediendi actum filii: ſubjuncta ulteriori declaratione, præcipere quidem honeſtatem naturalem, ne inſciis vel invitis parentibus hanc ſocietatem ineamus, ſed illam contractam ob diſſenſum non irritari, quia jus ſeu facultas agendi unà cum legitima ætate competere inceperit, & filius ducendo uxorem paternis ſacris exierit, propriamque habuerit familiam, regimini paterno ampliùs non ſubjectus. Solum autem reverentiæ officium non efficere, ut nullus ſit actus, qui ei repugnat; Quicquid deinde Romanis vel aliis populis de neceſſario conſenſu conſtitutum, id non ex natura eſſe, ſed juris conditorum voluntate, tum quòd eodem jure mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent, ſuo diſſenſu matrimonium irritum non faciat, tum quòd ne pater quidem emancipati filii. Conſentit & Dn. Ziegl. actum tamen, qui voluntati parentum & debitæ eisdem reverentiæ contrarius eſt, *ut illicitum, injuſtum & punibilem pronunciat, præſertim ubi filius adhuc in familia patris eſt conſtitutus, tum enim quia partem facit familiæ, & quodammodo ipſius patris, major videtur eſſe neceſſitas paterni conſenſus, quàm quæ ex ſola reverentia naſcitur. Et hinc putat graviter lædi conſcientiam filii, parentum conſenſum negligentis, neque in foro externo impunè id eſſe debere, quòd autem conjugium non fiat nullum, inde eſſe, quia conſenſus parentum inter eſſentialia conjugii ſpecificè non ponitur,*

tur, ſed tantùm genericè, quatenus ad quosvis actus filii & electitios, ut ſubſiſtant, requiritur. Quicquid ſit, illud quidem verum, jure naturæ conſenſum parentum ad nuptias non requiri: At exinde non ſequitur, ergo extra ſpecialem legislatoris voluntatem iſte conſenſus non eſt neceſſarius. Poterat enim illa neceſſitas adhibendi conſenſum ab alio quodam principio eſſe orta, ſicut & in rei veritate oritur, quod principium nunc nobis explicandum eſt, & oſtendendum, deeſſe in filiof. agendi facultatem, & patri competere jus ſtrictè ſic dictum revocandi nuptias filii, quem in poteſtate habet: quibus viſis ſimul ad Grotii & Ziegl. objectiones reſpondebimus. Cum initio *c. 5.* de ſocietate paterna & imperio domeſtico, quod illam animat, diſputationem inſtituiſſemus, ſimul hujus imperii indolem & virtutem contemplati ſumus, quatenus ſcilicet comprehendit poteſtatem in perſonam & bona liberorum. Poteſtati in perſonam ſubjacent omnes liberorum actiones, quas ad voluntatem nutumque patrium conformare & dirigere tenentur. Ubi ſecus faciunt, non ſolùm caſtigatione & pœnis à parente coërceri poſſunt, ſed & actus imperio paterno repugnantes ab eodem irriti fiunt aut retractantur. Quippe hoc omnis imperii natura requirit & efficacia, ut de rebus indifferentibus, quæ per ſe neque bonæ neque malæ moraliter ſunt, in utramque partem pro lubitu & beneplacito ſtatuere queat. Cui proviſioni tenentur ſubditi tanquam inſtrumentum paſſivum ſtare, neque inutilibus cogitationibus vel refractariâ contumaciâ communem Imperantis

rantis de Rep. ſollicitudinem in dubium vocare aut remorari. Hoc ſicut de omni ſubdito, qui ſub majeſtate eſt, rectè dicitur, ita non minùs de filio, qui ſubeſt patriæ poteſtati extra rempublicam conſtitutæ, quia utriusque imperii in ſubjectos eadem eſt efficacia, & in utrosque par jus, ſub diverſis quamvis titulis, eſt. Quemadmodum itaque ſubditis ſuis Princeps prohibere cum effectu obſequii & in eventum nullitatis poteſt, ne hanc vel illam mulierem, aut hujus vel illius nationis ducant, licèt eisdem rationes prohibitorias non explicaverit; Ita quoque paterf. nuptias filiorumf. vi imperii, quod actiones liberorum moderatur & dirigit, impedire omninò valet, vel etiam contractas revocare, aut nullas, quaſi in filio defuerit legitima agendi poteſtas impetranda à voluntate patris, dicere. Quamobrem filiusf. ne matrimonium ejus à parente retractetur, neceſſe ſanè habet, conſenſum patrium, ad actionem legitimandam, adhibere. Et ita videmus contra quum ſenſit Grotius, neglectum parentis conſenſum omninò deſtituere actum contrahendi matrimonii legitimo agendi principio, quod principium à conſenſu patris dependet, & ſic durare vitium in effectu, quamdiu parens noluerit conſentire. Sed tamen diligenter memoriâ tenendum, hæc demum vera eſſe in familia extra Remp. Nam in Rep. quin filius à majeſtate contra patris voluntatem uxorem ducendi veniam impetrare poſſit, aut majeſtas ipſa cavere, ne neceſſarius ſit parentum conſenſus, non repugno, ſuſpenſa inferiore poteſtate per ſuperiorem. Quæ cùm eo modo, ut diximus, ſe habeant, non diffi-

difficile eſt ad rationes Grotii reſpondere. Nam in filio etiam non adhibito conſenſu parentis adeſſe legitimam agendi facultatem, in patre verò deeſſe poteſtatem revocandi nuptias, verbo ſaltem dicitur & non probatur, cujus contrarium ſatis, ni fallor, remonſtravimus. Equidem concedo honeſtatem naturalem non irritum facere tale matrimonium, ſed inde malè infertur ad imperii paterni impotentiam. Nec magis verum, jus agendi, quod facultatis nomine venit, unà cum legitima ætate incipere competere, cùm falſiſſimum ſit principium, tempore finiri patriam poteſtatem, filiumque eadem liberari, quàm primùm in eam ætatem evaſerit, in qua ſuis rebus propriâ prudentiâ poterit proſpicere. Grotius quidem ſuprà in ea fuit opinione, quare hîc aliter non debuit ſentire: at cum rejectione illius ſententiæ rejiciendum quoque eſt enunciatum; quod filium conſenſu paterno abſolvit. Quod ſi enim filius cujuſcunque ætatis patria poteſtate non exit, ſequitur, nec habere eum ſine conſenſu patrio facultatem contrahendi matrimonium. Sed neque filius ducendo uxorem ſacris paternis ſe ſubducit, imò multò magis ſuam conjugem eidem poteſtati ſubjicit. Actus enim ducendi uxorem cum patria poteſtate ſtare poteſt, ut pater non cenſeatur voluiſſe filium ſui juris facere, niſi aliis ſufficientiſſimis indiciis voluntatem ſuam declaraverit. Non nego, Romanos circa poteſtatem patriam ſingularia quædam conſtituiſſe, ſed quod conſenſum in matrimonio adhibendum concernit, dico potiùs, illos rem in ſtatu naturali reliquiſſe. Neque me impedit,

pedit, quòd eodem jure matris conſenſus, cui tamen non minor quàm patri reverentia debetur, non requiratur. Neceſſitas enim adhibendi conſenſum non fluit ex reverentia & naturali honeſtate, quâ parentes perſequi tenemur, ſed imperio patrio, quod mater non participat. Debetur quidem matri & patri par reverentia, ſed patri majus obſequium. Eadem quoque eſt ratio, quòd ne patris quidem conſenſum filius emancipatus adhibere cogatur, quia per emancipationem poteſtate & manu patris exceſſit, ita ut deficiente causâ impoſſibile ſit ſequi effectum. Quod aliquantulum Dominus Zieglerus animadvertiſſe videtur, qui filio in familia patris conſtituto majorem neceſſitatem paterni conſenſus, quàm quæ ex ſola reverentia naſcitur, injungit: emancipato verò minorem. Quod ſi jam patriæ poteſtatis vim & virtutem accuratiùs conſideraſſet, facillimo negotio ſe expediviſſet, nec ſine cauſæ efficientis præſentia in rerum naturam induxiſſet effectum, & non minorem neceſſitatem, ſed planè nullam deprehendiſſet, quatenus validitatem & ſubſtantiam matrimonii attinet, licèt non negem, honeſtatem & debitam parentibus reverentiam conſenſum adhibendum ſuadere. Denique rationem Ziegleri, quare matrimonium ſine conſenſu patriſ. initum, nullum non fiat, ingenuè fateor me ſatis non capere: *quod autem*, inquit, *conjugium non fiat nullum, inde eſt, quia conſenſus parentum inter eſſentialia conjugii non ſpecificè ponitur, ſed tantum genericè, quatenus ad quosvis actus filii electitios, ut ſubſiſtant, requiritur.*

Non,

Non, inquam, hæc verba intelligere poſſum, ex quibus meo quidem judicio adverſum planè ſenſum colligerem. Quòd ſi enim conſenſus paternus *ad quosvis actus filii electitios, ut ſubſiſtant*, (i. e. ut interpretor, ad eorum actuum validitatem & ſubſtantiam, nam id, quod requiritur, ut res ſubſiſtant, requiritur ad rei ſubſtantiam) *generice*, (i. e. in genere) requiritur, ſequitur profectò, quód & *ſpecifice* requiratur in matrimonio, ut ſubſiſtat, quia & matrimonium eſt ſpecies actuum in genere electitiorum: quare quicquid prædicatur de genere, illud etiam prædicatur de ſpeciebus omnibus, quas genus ſub ſe comprehendit. Nunc ſubſumo. De actibus filiif. electitiis in genere prædicatur, quòd ad eorum validitatem, & ut ſubſiſtant, requiratur conſenſus paternus, quare idem quoque dici debet de ſpecie actus electitii in contrahendo matrimonio, quia hic actus generi actuum electitiorum includitur. Hanc ego ex verbis Domini Ziegleri interpretationem deſumerem, cum qua ex omni parte mihi convenit. Cui tamen non adeò inhæreo, ut præfractè obniti vellem, aliam viro erudito mentem non fuiſſe, ſed nego me aliam ex verbis illis potuiſſe colligere: quicunque autem ille ſenſus ſit, illud nihilominus verum manet, propter imperium paternum, quod actiones filiif. confirmare & irritas reddere poteſt, requiri ad nuptias contrahendas patris conſenſum.

Non tamen irritum pronunciatur Eſavi.] Hoc fit ideo, quia nullo Scripturæ teſtimonio conſtat, voluiſſe Iſacum Eſavi conjugia jam con-

tracta

tracta revocare. Diverſa enim ſunt, filium duxiſſe uxorem contra voluntatem patris, & patrem nuptias velle pronunciare irritas. Quoniam illud diſſenſum; hoc verò nullitatem importat. Et poteſt parens jam celebratis nuptiis conſenſum præbere, quem ineundis adhibere noluerat. Ut taceam, Flavum hominem crudum eſt militarem per fas & nefas ſe patriæ poteſtati ſubduxiſſe, inſtituiſſe propriam familiam, & principatum Edom, cui à ſe nomen, ſeorſim planè à patria domò adminiſtraſſe, ut pater diſſenſum ſine effectu & iras ſine vi exercuiſſet, cùm filio potentiâ multò inferior fuerit.

§. 11. *Niſi vir prior eam dimiſerit.*] Præſupponuntur tamen prægnantes cauſæ, ut paulò antè oſtendimus.

Dominium.] I. e. jus quoddam ſeu facultatem moralem, *ut §. præced. 10.*

§. 12. *Cauſas certas ac naturales.*] Putat hîc Dn. Ziegl. licèt non poſſint dari cauſæ certæ, ſufficere tamen, abhorrere naturam ab ejusmodi nuptiis. Ego exiſtimo, illum naturalem horrorem, qui nobis jam familiaris eſt, potiùs ex aſſidua conſuetudine certaque peccati ſcientia ob prohibitionem legis divinæ eſſe, quàm ex naturali quodam inſtinctu. Neque ante legem promulgatam talem abominationem nobis aſſediſſe, neque Adami liberos ullum ſenſiſſe internum motum, qui ipſis mutua connubia execrabilia faceret, quod tamen neceſſarium fuiſſet, ſi averſatio, quam nos hodiè ſentimus, naturalis eſſet; quoniam naturales qualitates omnibus & omni tempore adſunt. Conſentit nobiſcum *Grot. de Verit.*

rit. Chriſtian. relig. l. 1. c. 7. Tum verò, inquit, *inſtituta quædam ita & hominibus communia, ut non tam naturæ inſtinctui aut evidenti rationis collectioni, quàm perpetuæ & vix paucis in locis per malitiam aut calamitatem interruptæ traditioni accepta ferri debeant. Qualis olim fuit victimarum in ſacris mactatio, & nunc quoq; pudor circa res Veneris, nuptiarum ſolemnia & inceſtorum fuga.*

Inſita quædam fuga.] Sed & hanc à pudore & continuata per tot ſecula uniformi apud gentes moratiores conſuetudine eſſe, aſſerere non dubito.

Quædam animantia muta.] Hiſtoria de Camelo & equo Scytico fabulam ſapit, inventam à præſtantiſſimo ingenio ad majorem in his conjugiis abominationem nobis infundendam. Scilicet id egerunt aliquando eruditi viri, ut per fabularum confictas nebulas veritas ſplendidiore cultu appareat; in quem finem Æſopus invenit fabellas ſuas, & alii quoque ſcriptores illic prudentiam exercuere. Cùm enim natura humana adeò corrupta ſit, ut nullum ſcelus tam grande & nefandum exiſtat, quin pertinax malitia illi committendo aliquando vigilet, experientia quoque docuit, infauſtiſſima conjugia inceſtos parentes cum liberis contraxiſſe. Hujus actionis turpitudo quò magis in omnium oculis verſetur, inventa eſt de caſtitate & pudore equi vel Cameli narratio, & commentitium factum egregio fine optimum mendacium dicimus: Aut ſi verè quandoque contigit, neceſſariò ſtatuendum eſt, fortuitò eveniſſe, fortaſsè quòd equus tum

tuim temporis ad Veneris opus nullum ſentiebat ſtimulum. Quippe quotidie videmus, illam averſationem non eſſe generalem, & non ſolùm equos, ſed omnia alia animalia ſine ullo neceſſitudinis diſcrimine indifferenter coire, cùm tamen in omni ſpecie, ſi naturalis eſſet ille pudor, ejuſcemodi fuga deberet occurrere. Verùm multa in ore vulgus volutantur, quæ intentiùs examinata aſcititiam veritatem amittunt. Nemo ferè eſt ex plebe etiam, qui neſciat, quæ de continentiſſima turturum caſtitate communiter circumferuntur. Illos quippe dicunt ſocio conjugali orbos per omnem vitam ad ſecunda vota non tranſire, neque inſidere virenti ramulo, ſed cogente ſiti potaturi clariſſimam aquam ſemper pedibus vel arena turbare, atque ita in ſingulis actionibus anterius gaudium in luctuoſam mœſtitiam vertere. Hæc quidem apud vulgus: at ego oculis meis vidi marem ex pare turturum cum ſuo pullo, quem non ita pridem cum conjuge excluſerat, & educaverat, non ſolùm cupidiſſimè coiviſſe, ſed & nata ex illo coitu ova genetrice calore maturaſſe, & relictâ priori ſociâ nupſiſſe filiæ, ex eademque ſæpiùs ſuſcepiſſe ova & ſobolem.

§. 13. *Iis præſertim, qui expreſſi.*] Hos enim ego ſolùm agnoſco non etiam alios, qui ob putativam rationis paritatem ab Hebræorum interpretibus additi ſunt, de quibus deinceps agit Grotius. Hi enim magiſtri nulla legislatoria poteſtate prædití neque juſſa neque prohibitiones nobis præſcribere poſſunt, & aliàs quoque omnis correctoriæ legis, quæ antea competentem libertatem

reſtrin-

reſtringit, affectio eſt, ut quàm ſtrictiſſimè accipiatur, neque etiam ob paritatis rationem extendatur ad caſus ſimiles. Illud tamen non nego, poſſe majeſtatem civilem ulteriores gradus prohibere, & quod honeſtas ſuadet, obligatoria virtute afficere. At nolo extra legem ejusmodi gradus *Lev.* 18. non nominatos comprehendere. Nam quod Dn. Zieglerus & alii de reductione graduum æqualium commentantur, ideo non admitto, quia ex perſonis quibusdam æquali gradu diſtantibus unam ducere poſſum, alteram non: nimirum ducere amitam agnatam vetitum eſt, at filiam fratris, qui par eſt gradus, licet in matrimonio habere.

Veterem famam.] Malè hîc Dn. Ziegl. exiſtimat, non famam tantùm eſſe, ſed ipſam legem naturæ, interioribus cordis tabulis inſcriptam. Confundit enim principia connata, quæ nos de lege naturali & moralitate docent, cum jure divino voluntario, quod omni generi humano datum eſt. Illa lex cordibus noſtris eſt inſcripta, hoc jus nequaquam, ſed per continentem traditionem ejus notitia permanavit ad poſteros.

Locutio univerſalis reſtringi.] Non videtur hoc ſeries rerum & contextus verborum permittere. Quoniam conſuetudinibus Cananæorum impiis generale ſubjicitur interdictum & ſanctio. *Ziegl. h.*

Jacobi pietas.] Vid Dn. *Ziegl. h.*

Factum Amrami.] Videndus iterum *Dn. Ziegl. h.*

§. 15. *Concubinatum quendam.*] Qui de concubinatu quærunt, an verum ſit matrimonium

um nec ne, diſſentientes magis de verbo quàm re diſputant. Nam qui affirmant, ſupponunt concubinatum non ſolius libidinis explendæ, ſed & habendæ prolis causâ iniri, & ſic eſſe ſecundum quoddam matrimonium, ſed minùs ſolemne vel legitimum, & deſtitui effectibus quibusdam legis civilis. Qui negant, in concubinatu præter concumbendi & libidiné explendi propoſitum nihil ampliùs quærunt, quo profectò ſignificatu ſcortatio magis erit quàm matrimonium, & omni tempore fomentum peccati nutritivum. Sed ita in legibus Romanis accipi non audeo dicere, cùm leges civiles ita ſemper ſint interpretandæ, ut quàm minimùm abeant ab honeſtate. Potiùs itaque priori modo concubinatum tanquam ſecundum matrimonium explicarem, quàm poſteriore.

§. 16. *Non ideo ſequetur.]* Regulariter tamen ſtatuendum eſt, leges prohibitivas actum contrarium irritum facere voluiſſe, niſi pœnam vel remedium reſciſſorium lex ipſa poſuerit.

§. 17. *Pars major nomine univerſitatis.]* In cauſis religionis quod major pars decernit, reliquos quidem ad credendum non obligat, obniti tamen iidem nequeunt, quò minùs pluribus votis ſtetur, & ſecundùm numerum illorum informetur religio, quia nulla ratio eſt, cur minor numerus obtinere poſſit id, quod major non poteſt, nam utraque pars ſe fundat in veritate religionis, quam conſervare ſtudet, in eo autem magis pollet, qui votorum pluralitate vincit. *Conf. Ziegl. h.*

Pars major ſequatur minorem.] In jure civili

vili requiritur, ut duæ partes univerſitatis præſentes ſint, quod jus naturæ ignorat. *Ziegl. h. Conſ. Weſ. ad tit. Quod cujusq; univerſ. nom.*

§. 19. *Illa non item.*] Sed ex diverſis ſententiis, quotquot etiam ſunt, quælibet votorum ſuorum numerum colligit, ut mihi otioſa DD. quæſtio videatur, num pluralitas votorum intelligi debeat de majore parte habito reſpectu in idem ſuffragantium, an verò ratione totius collegii. Ponunt exemplum: ex viginti quatuor Senatoribus undecim affirmativæ, ſeptem negativæ, ſex inter utramque mediæ ſententiæ neutri adſtipulantur. Et dicunt reſpectum haberi ad totum collegium, ut ita undecim affirmantes non vincant, quoniam negantes & mediæ majori numero ſint. Sed hoc contra naturā ſocietatis & votorum indolem eſt, quia enim ſemper major pars vincere debet, undecim profectò vincent, & duæ diverſæ ſententiæ non conjungi debent, ſed quælibet ſeparatim in ſuo numero æſtimari. Ita ſi ex collegio quodā viginti morte reum plecti velint, triginta relegari, quadraginta abſolvi, poſtremi vincunt, nec relegantes atq; condemnantes contra abſolventes conjungi poſſunt, quia ſunt de rebus diſparibus, quæ ad idem non convenit revocare. Nam ii, qui relegant, neq; abſolvunt, neque ad mortem condemnant, & ad mortem condemnantes nō relegant, vincunt igitur abſolventes.

§. 20. *Earum jus accreſcere præſentibus.*] Ut jam dixi, jus civile requirit duas univerſitatis partes præſentes, *l. 3. Quod cujusq; univerſ. nom.* ſed naturaliter hoc non exigitur, verùm ſufficit, ſi pars dimidia aut paulò major abſente adſit.

Quid

Digitized by Google

Quid verò ſi pars collegii major abſit, ita ut modò unus aut non adeò multi præſentes ſint? Exiſtimat Dn. Ziegl. extra ſpecialem conſuetudinem, ſi reliqui vocati ſint in negotio non patiente dilationem, nec compareant, cæteris jus eſſe obligandi abſentes, idque ex præſumpta ipſorum voluntate; quod & verum puto.

§. 22. *Si poſſeſſionum cauſa.]* Quod ſi non poſſeſſionum, ſed συμμαχίας cauſa ſocietas inita fuit, videtur nihilominus dicendum, ut qui plus virium poſſidet, plus etiam ſocietati contribuat: & pro rato quoque ejus vota plus æſtimentur, quàm illius, qui minùs.

§. 23. *Perfectiſſima eſt ſocietas.]* Oritur enim plerunque ex hac conſociatione civitas, omnium ſocietatum perfectiſſima; Poſſunt tamen & Patresf. ſocietatem aliquam ſine civitatis conſtitutione inire, quando nimirum alicujus ſaltem certi negotii cauſâ coëunt, aut quando quidem indefinitè, quilibet autem paterf. jus ſuum integrum ſibi retinere vult.

§. 24. *Ex neceſſitate finis, qui jus facit.]* Periculoſiſſimum eſt hoc moraliſtarum enunciatum, finem in moralibus jus facere, &, ſi rectè examinetur, etiam falſum. Quis enim quæſo eſt ille finis, qui jus aliquod tribuere poteſt. Omne jus finem aliquem certum intendere debet, quomodo ergo, inverſo ordine, finis, qui nondum eſt, operari poteſt, & producere jus, quod finem illum intendit? Ita cauſa poſterior eſſet effectu, & finis prior eo, quod illum conſequi laborat. Equidem in theſi conſentio, ſed rationem probationis improbo. *Aliam dabimus in obſerv. ſeq.*

De ſingulorum diſceſſione.] Sed neque ſingulos non impetrata à ſuperiori venia de civitate diſcedere poſſe teneo contra Grotium cum Dn. Zieglero, quoniam civis majeſtati tam arcto nexu obligatus eſt, ut ſe nolenti ſubducere nequeat. Antea latiſſimè vidimus, quousque ſe imperium in perſonam ſubditi extendat, adeò ut & interiorem ejus voluntatem liget; quantò minùs civi licitum erit poteſtati ſe ſubducere, quàm ſemel conſenſu ſuo agnovit?

§. 26. *Quo filius, qui naturâ.*] Sed quemadmodum ætas vel tempus imperio paterno nihil detrahit, ita quoque is, qui ſe arrogandum dedit, ex conſenſu ſuo poteſtati ſemel approbatæ ſubeſſe debet, cujuscunque tandem ſit ætatis, & res eodem ſe ferè modo habet, ac ſi liber quidam homo ſe civili poteſtati ſubjeciſſet, à qua deinde non exit, niſi eum imperans bonâ veniâ dimiſerit.

Eo modo alteri dare non poteſt.] Quidni? præſertim ſi accedat filii puberis conſenſus. Quamvis & ſine ejus conſenſu hoc parentem poſſe ſtatuerem. Iterum hæc res non tam ex officio paterno quàm imperio in perſonam explicanda eſt, quod imperium adeò latè extenditur, ut etiam usque ad alienationem valeat, ſi ſpeciaiores inter Imperantem & ſubditum conventiones exercitium non impediant. Sic quilibet Rex, cujus actiones civiles mutuis pactis in regni initiis vel poſt non limitantur, facultatem habet imperii bona cum ſubditis transferre, idque vi ſui imperii, quod cives ad obſequium obligat, & voluntati Regis conformes reddit. Imprimis autem

tem Politici hoc de eo imperante ſtatuunt, qui invitis ſubditis majeſtatem habet; Nam hunc & Grotius noſter imperium patrimoniale poſſidere aſſerit, id quod egregiè de Patref. dicitur, utpote qui in filium ſuam poteſtatem adipiſcitur ſtatim quum natus eſt, eo invito & neſciente, cujus virtute filium & oppignorare & vendere poteſt, quantò magis itaque alii dare in filium adoptandum, hoc modo, ut ipſe quidem ſuo imperio exuatur, alter verò eodem inveſtiatur, idque eò magis, quò honorabilior eſt conceſſio in filium, quàm venditio, quæ emptori in rem emptam dominium confert, & filium venditum emptoris ſervum facit, adoptatio verò filiumf. cujus nomen nobilius eſt, licèt æqualia ſint imperia. Cæterùm illud libenter concedo, manere ſemper naturalem reverentiam & debitum cultum erga verum parentem.

§. 27. *Qua quis ſe dat.*] Liberum hominem nullius poteſtati ſubjectum ſe poſſe in ſervitutem alteri dare, bene hîc diſputat Ziegl. quoniam nihil morale huic actui obſtat, & quilibet facultatem habet ſecum ſtatuendi, quam vivendi conditionem eligere velit. Libertas in cujusque eſt arbitrio & poteſtate, & quamvis ſit bonum inæſtimabile, propterea tamen commerciis naturaliter non eximitur, neque ſervitus ſuis caret commodis, præſertim in illis hominibus, qui ob ſtupiditatem ingenii ſibi & ſuis rebus commodè vivere non poſſunt, ſed opus habent domino directore, quem tanquam artificem vitæ politioris ſequantur velut inſtrumentum.

Nihil habet in ſe nimiæ acerbitatis.] Rectè

ſanè, ſed hoc ſola alimentorum præſtatione non abſolvitur: ipſa ſervilis conditio non adeò miſera eſt, ut plerunque exiſtimatur, neque herile imperium dominis crudelitatem permittit. Nihil ſervi à ſubditis, quibus Imperans pro arbitrio & abſolutè præeſt, differunt, quàm quod hos nobiliſſima ſocietatum, i. e. civitas teneat, illos autem ſolum familia. Imperium quòd in utrosque idem eſt rigore atque efficacia. Poteſtas autem dominica quoniam eſt à Deo, neque injuſta eſt, neque crudelis, ſed regendæ familiæ accommodatur, ut civilis civitati. Sceleſta eſt & ſemper à moratioribus improbata eorum opinio, qui virtutem dominici imperii ponunt in ſævitia. Notandum tamen, cùm de conditione ſervili loquimur, nos abſtrahere à Rep. Nam qui in illa ſervi ſunt, viliorem ſine dubio vitam agunt, cùm ſint ferè ſervorum ſervi, i. e. ſubditorum, quos reſpectu imperantis rectè ſervos civiles dicere potes.

Suæ imbecillitatis conſcii.] Hoc non ſolùm omnibus hominibus licet, ſed & laudabile eſt, ſi alienæ poteſtati ſe ſubdant, quibus ingenium & dexteritas rebus agendis deeſt. At verò ſi nolint, ſed libertatem, quam habent, eligant præ aliena tutela, hos tales nego ad ſervitium cogi rectè poſſe. Sicut ſuprà l. 1. contra Ariſtotel. diſſerui.

§. 28. *Jus autem vitæ & necis.*] Rectè ad hunc locum de jure vitæ & necis Dn. Zieglerus diſputat, illud ſc. hactenus domino in ſervos competere, quatenus ille extra Remp. ſeparatim habitat, & in quantum jus vitæ & necis ſignificat

non

non promiſcuam libidinem occidendi vel torquendi ſervos, ſed legitimam poteſtatem delicta ſervorum dignis ſuppliciis expiandi; Hoc requirit familiarum ordo & neceſſitas, ne delicta maneant impunita. Suprà patri in liberos, marito in uxorem, hoc jus ivimus aſſertum, quantò magis itaque domino tribuendum eſt, qui etſi pleniorem non habeat poteſtatem, habet tamen rigidiorem, quando uxorem & liberos comis facilitas, ſervos autem herilis authoritas regit. Cæterùm quod ad hunc §. Grotius de jure vitæ & necis non concedendo notat, nobis adverſum non eſt, cùm ipſe illud accipiat in ſenſu, qui vitium involvit, ſc. *ſi dominus ſervum*, ut loquitur, *quacunq; de cauſa occidit*. Id quod & nobis non probatur, quibus ratum firmumque manet, *hominem jure non poſſe occidi, niſi capital commiſerit.*

Impropriè jus dicitur.] Exiſtimat *Dn. Ziegl. omninò jus aliquod fuiſſe, quandoquidem non tolerata tantùm, ſed permiſſa etiam fuerit talis in ſervos poteſtas. Ita ut perinde atque concubinatus haberetur in genere licitorum.* Verùm rectiùs ſentit Grotius, quoniam ad omnem legem ſive jus, quod fert majeſtas in civitate, neceſſariò requiritur, ut ſit juſtum & æquum, neque impingat in jus naturale, gentium vel divinum. Injuſta enim lex legis nomen non meretur, quia eſſentiale legis requiſitum non habet, ſc. obligationem. Quodcunque injuſtè præcipitur, id neminem obligat, neque tenentur cives Principum vitiis miniſtrum exhibere obſequium; quod neminem obligat, id lex dici non debet, quia legis

eſſentia in obligatione conſiſtit. Utcunque igitur in Rep. quadam inordinata & promiſcua dominis in ſervos crudelitas cædesque permiſſæ ſint, neque tamen propterea talis permiſſio lex erit, quia vitium morale continet, neque domini ſine peccato inofficioſo legis indultu uti poſſunt. Multa interdum in civitate permittuntur, quæ neque conſcientiam ſalvant, neque juris ſunt. Impunitas tamen facinoris in foro externo ideo eſt, quod actus proceſſerat ex voluntate ſuperioris, quem punire, niſi ſublata legis iniquitate, eſſet abſurdiſſimum.

§. 29. *Quod tamen jure naturali.*] Sed nec eidem repugnat. Genuina verò ratio & planè civilis, quòd partus in ſervo ſequatur matrem, quia ſervus vel ſerva dominis acquirunt, quodcunque operis vel fructuum fecere. At verò partus ſervilis rectè in fructu computatur. Licèt enim jus Romanum ob hominis præſtantiam partus ancillarum in fructu eſſe noluerit, ſcilicet ut fructus uſumfructum notat, à lege informatum, fructus tamen vocabulo pauló latiùs accepto eodem jure in fructu partus eſſe dicitur, & ſecundùm naturalem vocabuli indolem rectiſſimè dici poteſt. Sequitur itaque partus matris conditionem, ut ejusdem fructus, qui ſpectat ad dominum, eadem planè ratione, quâ partus quadrupedum non ſequitur patris, ſed matris dominium. Ex quo conſequenter altera Grotii opinio rejicitur, tum demum partum ſervilem ſervilis quoque fore conditionis, quando ob inopiam parentum dominus eidem tenetur præſtare alimenta, quorum reſpectu poſtea ſerviat. Ve-

rùm

rùm indifferenter ſtatuendum eſt, naſcentem ſobolem ſub dominio patrisf. naſci, quia melioris ſtatus, quàm mater, eſſe nequit. Mater verò ſerva eſt, quare & infans ex illa natus, idque videmus evenire in omni ſocietate; Natus ex cive majeſtatem colit, & filius ex uxore patris imperium. Sic & ſervus ex ancilla natus fit domini mancipium. Neque pretii alimentorum refuſione exibit poteſtate, nam libertas invito domino pretio nunquam redimitur. Conditio itaque ſervilis matris eſt cauſa adæquata, cur partus in ſervitute naſcatur. Alias, quas DD. tradunt, omnes ferè nullius momenti ſunt. Ex quibus tres videſis apud Dn. Ziegl ad h. l.

Fugâ conſulere ſibi poſſe.] Sententia hæc adeò probabilis mihi non eſt, imprimis quando ſervus juſto titulo in ſervitute eſt. Imperium enim herile, quo ſervus obligatur, eum omni hora retrahit, & vitioſam fugam facit, quæ contra voluntatem domini ſuſcepta eſt, niſi fortaſſis immanis ſævitia certiſſimam ſervi mortem deſtinaverit, quo caſu videtur dominus ſervum ſuo exemiſſe imperio, cùm non poſſint invicem ſtare imperium & cædes ſubditi. *Vid. quæ not. Grot. ad lib. 1. c. 4. theſ. 11. & nos ibid.* Aliis caſibus quando crudelitas domini magis in corpus, quàm vitam ſervi fertur, fugam non concederem, quia Petrus (*a*) ſervos ſubditos dominis facit non tantùm bonis & modeſtis, ſed & injurioſis. *Hæc enim*, inquit, *eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens injuſtè. Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes & colophizati ſuffertis*? Quomodo

Hh 5 itaque

(*a*) 1. Epiſt. 2, 19.

itaque fugere licebit ſervo propter domini ſævitiam, qui eam jubetur pati & ferre? Quid tamen, ſi ſervus à domino in eas anguſtias ſit detruſus, ut illi fuga non ampliùs pateat, & jam jam velut hoſtia iræ dominicæ mactanda ſit, num poterit uti moderamine inculpatæ tutelæ, & per mortem heri vitæ ſuæ conſulere? Diſtinguendum eſſe exiſtimo, utrum ſervus ſubſit domino, qui in civitate vivit, an ei, qui nemini eſt ſubjectus. Illius poteſtatem majeſtas civilis in multis, præcipuè autem criminalibus, limitavit, & ad ſe traxit, ut dominus ſervum ne juſtis quidem de cauſis poſſit occidere, quantò minùs inſontem plusquam ſcytica feritate trucidare. Quare ſervus contra dominum ut quemvis alium vitam ſuam omnibus modis licitis tutari poteſt, neque dominus imperium herile rectè allegare, quod in hoc caſu majeſtas ſibi applicuit. Secus ſe res habet in patref, qui nullius imperio ſubeſt. Hîc enim cum Imperante in civitate convenit, quem ſicut ſine læſione divinæ majeſtatis non licet interficere; quin potiùs ſubditus obligatus eſt pro Principe etiam crudeli, exponere vitam; Ita quoque ſervus domino non debet reſiſtere, qui in illum pleniſſimam nec ullis terminis reſtrictam poteſtatem exercet, quæ poteſtas non minùs à Deo eſt, quàm ipſius Principis, & niſi Deum velis graviſſimè offendere, nullo prætextu eam lædere potes.

§. 30. *Ejus, qui altero parente.*] Sequitur & hic partus conditionem matris, licèt pater liber fuerit.

§. 32. *Hoc intereſt.*] Imò verò non intereſt. Sicut enim illi, qui ſui juris, in civile obſequium

coguna-

coguntur, ſobolem ſuam eidem poteſtati ſubjiciunt, ita etiam natus ex ſerva imperio herili tenetur. Planè hîc politè & neſcio an ullibi meliùs Dn. Zieglerus ſentit, cùm ait: *Si fœmina in ſervitutem redacta fuerit, non poſſe liberum eſſe, qui ex ea naſcitur. Quanquam enim pœna ſuos teneat anthores, ſervitutem tamen, quæ infantis eſt, non ex pœnâ, infanti infligenda, ſed ex natura neceſſitate proficiſci.*

CAPUT VI.

DE ACQUISITIONE DERIVATIVA FACTO HOMINIS. UBI DE ALIENATIONE IMPERII ET RERUM IMPERII.

§. 3.

ITa & imperia alienari poſſunt.] Arduum, me Hercules, eſt hoc argumentum, ac neſcio an ullum aliud, quod majore difficultate ac ſyrtibus ſcateat. Quod ſi enim Principi alienandi licentiam demimus, majeſtas præcipua ſua virtute ſpoliabitur, nec omnia Princeps poterit in Cives, utpote qui eos non poteſt alienare. Si verò concedimus, invitis ſubditis agnaſcetur dominus; Maximum verò imprimis oritur dubium, quando regnum electitium aut etiam limitatum in quæſtionem venit. Nam hæc regna videtur Princeps habere ſubditorum voluntate ac beneficio, quibus proinde tenetur ad adminiſtrandam juſtitiam in ſuo individuo, non in extraneo ſurrogando. Et quid ſi expreſſis pactis conventum

nec

ne liceat ſuperiori alienare imperium? Ex altera interim parte majeſtas & ſumma ejus efficacia obſtat, quæ ſola omnia in civitate poſſe debet, & cujus actus propterea non ſtatim ſunt irriti, qui contra conventa pacta fiunt, ſed nihilominus ſubſiſtunt, licèt Principem contravenientem reum faciant perfidiæ. Auget confuſiſſimas ambages periculoſiſſima Grotii locutio de modo habendi imperia jure proprietatis vel uſusf. quorum vocabulorum ad jus civile pertinentium in hac materia ſcopulos & offendicula in *l.* 1. *c.* 3. ſatis denudavimus. Quid igitur conſilii? & unde normam quandam habebimus, ad quam alienationis validitas judicari debeat? Mallem equidem hîc *ἐπέχειν*, quàm noviore paulò ſententia irritare crabrones. Verùm hoc propoſitum meum non admittit, cui in explicatione juris naturalis & gentium juxta ductum & ordinem Grotii occupato nobiliſſimam hanc partem intactam relinquere non convenit. Agedum igitur ſepoſito omni reſpectu animi noſtri ſenſus explicabimus, cuique liberum in noſtra relinquentes arbitrium, imò cupidiſſimè ceſſuri, ſi quis nos meliora docuerit: adeò quidem, ut veritatis gratiâ, cum Ariſtotele etiam hæc ipſa deleturi ſimus. Non agimus dictatoria authoritate, ſed Philoſophicis rationibus, in quo certamine nemini vitio vertendum eſt, ſi diſſenſerit ab alio. Principio autem de alienatione imperii, quæ volentibus fit ſubditis, ſecuri ſumus, ut cui nulla ratio obeſt, quin valeat: At de ea, quæ iiſdem fit nolentibus, hæc tria potiſſimùm in dubium venire poſſunt. *Utrum & cui, & in quantum Principi liceat alie-*

alienare regnum & ejus bona? Quod primum concernit membrum, neminem quidem negaturum credo, dari Reges tam ampla poteſtate pollentes, ut & alienationem comprehendat. Imò poſſe populum hujus negotii pleniſſimum arbitrium in ſolum Principem conferre, nihil eſt, quod nos dubitare faciat. Major itaque & utilior etiam inſpectio eſt, quis nam ille Princeps cenſendus ſit, ad quem ſpectet alienatio? Equidem iterum nulla eſt difficultas, ubi expreſſis conventis alienatio regimine civili incluſa eſt. Sed hoc caſu totum negotium non abſolvitur, quoniam etiam ex natura rei & operoſa majeſtatis virtute talis facultas competere poteſt. Quam ut eò feliciùs indagemus, ante omnia repetendum venit, quod in *d. c. 3. l. 1.* de modo habendi majeſtatem diximus. Hic enim modus eſt unica & certiſſima regula metiendi jus ſuperioris circa actum alienationis. Habetur autem majeſtas vel abſolutè vel limitatè; Abſolutum regimen iterum ſuos habet gradus, per quos unum altero habetur abſolutiùs vel minùs. Abſolutiſſimum eſt, quod non ſolùm liberrimum jurium majeſtaticorum largitur exercitium, tam quoad imperium in perſonas, quàm frequentiſſimum in bona ſubditorum dominii eminentis uſum. Sed & diſpoſitionem de futuro ſucceſſore aliamque quamlibet imperii alienationem. Hujus regiminis præcipua nota eſt, dominii eminentis frequens uſus, privatis ferè præter poſſeſſionem & precariam utilitatem in bonis nullo alio jure relicto. Proximum huic eſt gubernationis genus, quod in omnibus æquali tenore & libertate procedit,

prætor-

præterquam quod Rex in exercitio dominii eminentis non adeò gravis incumbat ſubditis, ſed cuilibet manſura dominia relinquat extra caſum neceſſitatis. Jus interim alienationis poſſidet. Tertium vocatur electitium, quod abſolutiſſimo quidem majeſtatis exercitio procedit, diſpoſitio interim de ſucceſſore ad populum pertinet. Habet & limitatum regnum ſuos ordines, eosque pro diverſitate pactorum in qualibet Rep. varios, revocabiles tamen ad duos generaliſſimos. Aut enim ſoli Principi relinquitur imperium certis legibus determinatum, aut ſubditi vocantur in conſortium regiminis. Nunc quod oportet, diſſertata applicemus præſenti inſtituto. De primo & ſecundo genere abſoluti imperii nulla eſt difficultas, quia actus alienationis ibidem ex natura rei continetur. De tertio electitio imprimis videndum, quod duplici modo conſiderari poteſt. Vel enim aliquis in regem electus eſt ſimpliciter, nulliſque invicem conditionibus intercedentibus; vel expreſſo pacto, ne liceat Regi proſpicere de futuro ſucceſſore, ſed ut talis cura poſt mortem Regis populi ſit. Priori caſu jus alienandi imperium ſimul ſpectare ad Regem exiſtimo, non quidem ex præſumpta voluntate populi, ſed ex natura & efficaci Majeſtatis indole: quæ omnia in Civitate & Civitatem poſſe debet, niſi quatenus in actu ſecundo limitatur. Ex quo ego generaliſſimè inferrem, *in quacunq; Rep. Regi, qui verè Rex eſt, expreſſa conventione jus alienandi non eſt ademptum, in illa etiam hoc competere:* quoniam alienatio eſt quidam actus majeſtatis, quem ſubditi ex poſtfacto non poſſunt impedire, quia

ſe

ſe paſſivè ad actiones imperantis habent. Neque ad rem facit præſumpta civium voluntas de hoc jure non concedendo ; quia facultas alienandi non ineſt Regi ex voluntate populi, ſed quoniam majeſtatem habet, inter cujus operationes non minima eſt hoc jus. Majeſtas autem immediatè à Deo non populo, Regi conceſſa eſt, quare omnes ejus effect9 ſimul à Deo dependent, ut nihil hîc tacita voluntas populi facere poſſit, ubi populus nihil dedit. Poteſt tamen interim actus majeſtatis ſecundos pactis adjectis ſuſpendere, ſed niſi illud expreſsè factum ſit, non debere tacitè præſumi contendo. Quod ſi itaque populo ſponſionibus de non alienando imperio convenit cum Rege, ulteriùs ardua eſt quæſtio, ſi Rex contra ejuſmodi conventa peccet, & fidei oblitus nihilominus in extraneum alienare imperium velit, an actus pactis prioribus contrarius nullus ſit, an verò valeat? Facilè concedimus, Regem contravenientem graviſſimè delinquere in Deum, à quo perfidiæ omnis ultore certiſſimas pœnas expectabit: ſed interim alterius eſt quæſtionis, num & actus ipſe nullus ſit. Suprà cùm de actibus Regum, qui contra pacta conventa fiunt, in genere diſſeruimus, in ea fuimus & adhuc ſumus opinione, illos nihilominus ſubſiſtere, & operoſam majeſtatis vim obſequium poſtulare etiam in iis, quæ Regum promiſſa impetunt. Verùm enim verò, niſi fallor, ob ſingularem quandam conditionem excipiendus eſt caſus, de quo jam quærimus. In aliis enim cùm Rex, qui adverſus pacta agit, Rex eſſe non deſinat, majeſtatis præſentia poſtulat ſubditorum obſequium. At quando

Prin-

Princeps vult imperium & populum alienare, dequo, ne alienet, antea mutuis conventionibus placitum erat, actus ideo redditur nullus, quoniam alienatio infert eodem momento majeſtatis abdicationem, quâ amiſsâ populus eſt liber, nec tenetur prætenſæ Regis alienationi ſtare, quoniam legitimam alienandi facultatem in actu ſecundo non habuit, attentatæ autem injuriâ propterea nequeat inhærere, quòd per alienationem amiſerit imperium, populusque ex inde in naturali libertate conſtituatur ad eligendum quodlibet regiminis genus. *Conf. quæ dix. ad §. 10. l. 1. c. 4.* Eodem planè judicio in limitato regno utendum; Nam quod non eſt limitatum, illud ad arbitrium Regis pertinet, quare utcunque in aliis articulis reſtricta fuerit ſumma poteſtas, ſi tamen facultas alienandi iiſdem non ſit comprehenſa, tunc apud Regem integra eſt. Reſtat membrum ultimum, quouſque ſe extendat poteſtas alienandi? Reſpondeo, niſi partes quædam exceptæ ſint, totum comprehendere, quia nulla ratio eſt, cur, cujus quamlibet partem rectè alienare licet, totum non liceat alienare. Atque ex his, quæ hactenus à nobis dicta ſunt, affunditur lux quæſtioni, quam DD. multa contentione agitant, licueritne Conſtantino M. Pontifici Romano donare terras Imperii, quas hodie patrimonium S. Petri vocant? Plerique DD. id negant, quia Imperator non debet minuere Imperium, ſed augere, unde & nominatur Auguſtus. *Vid. Ludvv. Diſſert. Juſtin. diſp. 1. theſ. 1. & Reinking. de Regim. Secul. & Eccl. 1. 2. 8. n. 45. &c.* Sed confundunt, quæ ſunt conſilii, &

quæ

quæ juris. Equidem gubernatricis prudentiæ eſt, inofficioſis donationibus opes & divitias regni non infirmare; Ubi autem hoc factum, an actus ſubſiſtat, aliter quæritur. Et in donatione Conſtantini ante omnia videndum, quæ fuerit illius Imperatoris poteſtas circa Remp. an illimitato regimine omnia adminiſtraverit, an verò leges, ut vocant, fundamentales, modum dederint libertati regiæ? & in ſpecie etiam, num de non alienandis Imperii terris populus Romanus aliquid ſibi ſtipulatus ſit, aut Imperator promiſerit? Si hiſtorias illorum temporum accuratè evolvimus, nullâ operâ inveniemus, non ſolùm Conſtantinum M. ſed & tam anteriores quàm eum ſecutos Imperatores abſolutiſſimo Imperio Reip. præfuiſſe; Notavit jam Tiberii tempore multis locis Tacitus, Senatui nihil præter inanem poteſtatis alicujus imaginem ab Auguſtis relictam fuiſſe, veram autem civitatis potentiam ſibi Imperatores aſſeruiſſe: Quod deinde continuatum per multa admodùm ſecula, donec Imperium Romanum ad Germanos translatum ſucceſſu temporis ab hæreditario in electitium ab indefinito in limitatum migravit. Conſtantinus itaque, qui liberrima poteſtate Remp. adminiſtrabat, jus & facultatem habuit alienandi partem Imperii non ſolùm donationis, ſed & quocunque alio titulo dominii translativo.

Alioquin à populo.] Hæc & quæ ſequuntur in toto capitulo omnia examinanda ſunt juxta fundamenta & normam modus habendi majeſtatem, de quo diximus: ita ut omiſſa in ſequentibus repetitio nihil contra nos Grotio largiri debeat.

Digitized by Google

§. 4. *Inſuper requiritur.*] Imò ſufficit nuda Regis voluntas, niſi aliud actum ſit.

§. 9. *Sed nec pignori.*] Quæ de alienatione ſentimus, rectè etiam extendimus ad infeudationem & conſtitutionem pignoris.

Quòd & Rex teneatur populo.] Quamdiu ſc. Rex eſt. Aliàs ſequeretur, ne quidem imperium patrimoniale, ut vocat Grotius, Regem rectè alienaturum.

Populus partibus ſuis.] Non tam tenetur populus partibus ad conſervandum exercitium ſummi imperii, quàm ipſi Regi. Quare contra ejus voluntatem nihil facere debet. Omnes cives pro ſuperioris vita & ſalute excubare, imò ſe extremis periculis exponere decet, & in omnibus, quæ moraliter mala non ſunt, juſſum regium ſequi. Tantum abeſt, ut teneantur contra Regem partes ſuas integrantes tueri.

§. 10. *Inconſulto verò populo Rex id non poteſt.*] Admodùm injurioſus eſt Grotius in ſummas poteſtates hoc capite. Quæſo enim cur populo, qui omni poteſtate deſtituitur, damus agendi licentiam, quam Regibus ſummo imperio inſtructis negamus? Nec officit, quòd ejusmodi functionum civilium conceſſiones à Regis latere perpetuæ eſſe nequeant, quia ad actus validitatem temporis diuturnitas nihil confert. Egregiè hîc *Dn. Ziegl.* ait. *Imò obſtat, quòd Magiſtratuum conſtitutio ſit præcipua pars majeſtatis. Ubi ergo majeſtas eſt penes unum aut plures, non poteſt populus, cui obſequendi gloria relicta eſt, eam ſibi amplius vindicare poteſtatem. Et imò intereſt ejus, qui τὸ κύριον habet, ad regimen ſuum confor-*

conformari Magiſtratus ſubordinatos, quomodo igitur inconſulto Principe poterit populus hæreditario jure ejuſmodi functiones concedere?

§. 11. *Quia, quod meum non eſt.*] Sed cui bono dominium illud in territorium, ſi bona & opes Imperii non ſunt Regis? In omnia, quæcunque ſubditi habent, vel poſſident, eminentius jus Principi competit, & certo reſpectu omnia Regis ſunt, licèt ſinguli ſua habeant, ſcilicet cives communi dominio res tenent, quæ ad Principem eminentiori ſpectant: ideoque dilutè & veteratoriè patrimonium populi vocatur, cujus fructus deſtinati ſunt ad ſuſtentanda Reip. aut regiæ dignitatis onera. Potiùs enim eſt patrimonium Regis quàm populi: potiùs imperii quàm ſingulorum.

§.12. *Ipſæ res, quas fecit alluvio, in fructu.*] Verùm quamprimum actu adjectæ, nobisque quæſitæ ſunt, cur non ſint in patrimonio quid obſtet, non video. Eſt enim in noſtro patrimonio, quod ad nos ratione dominii aut alius cujusdam juris pertinet. Res autem alluvione adjectæ in dominio noſtro eſſe incipiunt, & propterea etiam in patrimonio. Idem dicerem de pecunia, quæ ex vectigalibus colligitur. Equidem reſpectu juris colligendi vectigalia ipſa collectio eſt in fructu. Pecunia tamen ex collectione quæſita etiam in patrimonio.

§. 13. *Pignoris jure.*] Imò non pignus, ſed dominium Principi in res populi competit.

§. 14. *Alienatio autem.*] Ipſa teſtamenti factio vera alienatio non poteſt dici, quia teſtamentum ante mortem nullas vires habet, imò ne

teſtamentum quidem propriè dicitur, cùm teſtamentum ſit de hæreditate, hæreditas autem non niſi mortui. Et falſum eſt, quod dicit Grotius, jus tantum poſſidendi & fruendi facto teſtamento teſtatorem retinere; Quin potiùs apud ipſum verum manet dominium, nullo in alium ante mortem jure translato, idque vel exinde ſatis colligitur, quia teſtator teſtamentum ſuum toties, quoties vult, mutare, alium hæredem ſcribere aut planè inteſtatus decedere poteſt.

CAPUT VII.

DE ACQUISITIONE DERIVATIVA, QUÆ FIT PER LEGEM. UBI DE SUCCESSIONIBUS ABINTESTATO.

§. 2.

Ceſſare legem de judiciis.] Sed fortaſſis, ubi judicia ſunt inſtituta, hoc locum habere non poteſt. Quod ſi enim, qui ſibi ipſi violentum jus dicit, de vi accuſaretur apud judicem, quomodo juſtitiam actus ſive expletionem juris defendet, cùm omnis deficiat probatio, ut ſupponit Grotius? Equidem præſumeretur injuriâ id feciſſe, & pœnam, quæ ordinis publici violatoribus debetur, non evitaret. Quod ſi adeſt probatio juris competentis, jam ipſe Grotius fatetur, oportere adiri judicem. Ac profectò neſcio an noſter author ſibi alio loco admodùm non ſit adverſus, quando in *c. 23. h. libr. 2. §. 11.* ſcribit: *Ab eo, qui juſtam cauſam habere ſe ſcit, ſed documenta*

menta non habet ſufficientia, quibus poſſeſſorem de injuſtitia ſuæ poſſeſſionis convincat, bellum licitè non ſumi, quia non habet jus cogendi alterum, ut de poſſeſſione decedat. Nam ſi in caſu deficientium probationum bellum ad recuperandam ab injuſto poſſeſſore rem licitè non geritur, multò minùs res aliena domino eripienda erit, ut loco debitæ ſit, ſi debitam probare planè nequeat, cùm majus jus aliquis in rem ſuam ab alio injuſtè detentam habeat, quàm in alienam, quam ſibi vult acquirere vice debiti, quod tamen ad liquidum non poteſt deducere.

§. 4. *Debitum illo ſenſu laxiore.]* Deberi alimonia liberis à parentibus ſic, ut illi habeant facultatem moralem iſta exigendi tanquam jus proprium, (id quod verè juſtitiæ expletricis eſt) durum dictu videtur, & tamen arctior hîc obligatio intercedit, quàm ut ſola aptitudine ſeu *ἀξιώσει* (qui eſt character juſtitiæ attributricis) abſolvatur. Quid igitur dicendum? Dn. Zieglerus ad h. l. non ex honeſtate tantùm, ſed ex ipſa quoque neceſſitate naturæ alimonia deberi ſtatuit. Verùm ſtatim dilabitur ad alia, neque ſatis explicat, quid per neceſſitatem naturæ intellectum velit. Poteſt enim aliquid neceſſitate naturæ deberi, quod non continuò debetur juſtitia expletrice. Ut fatear, quod ſentio, magis hîc inclino ad juſtitiam ſtrictè ſumptam, eamque præcipuè ob rationem, quoniam per actum generationis ſe parentes quodammodo videntur liberis tacitè obligare ad alimonia præſtanda eousque, donec ipſi ſibi de illis proſpicere poſſunt. Quorſum enim quæſo juvaret generare liberos,

niſi in lucem editos velis etiam nutrire atque educare? Et me non moratur, quod objici poſſet, cùm de tacito alicujus ad ſe obligandum conſenſu quæritur, eum non facilè præſumendum eſſe in præjudicium illius, qui conſenſiſſe cenſetur. Quoniam hoc ſub exceptione verum eſt, niſi actus quidam ſint conſenſus neceſſariò illativi, qualis eſt & actus generationis. In quo ſenſu rectiſſimè quoque cætera accipies, quæ de naturali inſtinctu & debito naturæ apud Grotium noſtrum ſequuntur.

Naturalem & ſocialem.] Rectiſſimè hæc verba explicat Dominus Zieglerus tam de educatione, quam exigit natura, ut cibo, potu, veſtitu, &c. quàm quæ ſocietas civilis. Quò ſpectat bona inſtitutio ad humanitatem & converſationem.

Ad jus naturale referunt, i. e. ad illud.] Imò verò ad jus naturale etiam verum, quatenus is juri naturæ adverſatur, qui alimonia ſoboli negando illam fame contabeſcere patitur.

Et quanquam ex damnato.] His jus noſtrum civile alimenta præberi prohibet, crudeli admodùm imperio, niſi indifferens legis tenor mitiora inveniſſet ingenia. Verùm plerique interpretes hoc admittunt eatenus, ut ipſi parentes arceantur ab educatione liberorum ſuorum, idque quidem meritò, dum vetantur naturæ munia illis præſtare, quibus natura præſtari jubet. Alios interim, imprimis verò Magiſtratus, quò minùs curam recens natorum ſuſcipiant, non arceri. Cùm infantes in nullo hæreant crimine, quod parentes peccaverint. Quod ſi enim

nullius

nullius miſericordiæ, omnium verò crudelitati paterent, equidem non haberem, quo velamento tegerem juris injuſtitiam, quæ plecteret delicta nocentium in innocentibus. *Conf. Ludvv. ad Inſt. l. 3. tit. 13.*

§. 5. *Debentur quidem.]* Eamque obligationem ex eadem juſtitia expletrice ac jure naturæ deſcendere puto. Tum propter ſimilem correlatorum naturam, tum propter νόμον πελαργικόν. Ut rectè *Dn. Ziegl.*

§. 6. *Avi aviaq;.]* Fortaſsè hoc illo ſolùm caſu verum eſt, quando pater avi poteſtate exiit. At ubi eædem adhuc ſubeſt, cùm nihil proprii habere poſſit, morali neceſſitate alimentorum præſtatio atque educatio nepotis ſpectat ad avum, qui etiam ſimiliter omni familiæ de victu & amictu debet proſpicere.

§. 7. *Niſi in diverſum indicia.] Conf. Vult. 2. de Feud. 3. n. 21. &c.*

Ei, qui mortem peccatis ſuis.] Non video, quomodo hoc poſſit actu obtinere. Præſtationem alimentorum ex neceſſitate obligationis provenientem ulteriùs non porrigendam exiſtimamus, quàm impotentia naturalis alimenta ſibi comparandi ſuadet. Adulto autem, quique ſacris paternis ampliùs non ſubeſt, ideo denegamus, quia jam à parente modum ac artem aliquam ſibi conſulendi, (utpote quæ ſub alimentatione comprehenduntur) accepit, ut non ſit opus indulgere ignaviæ; Jam infans, cui debentur alimenta, nihil poteſt peccare, quod mortem vel abdicationem mereatur. Adoleſcenti autem doli capaci, & ob delictum familiâ ejecto,

ideo alimenta præſtare non convenit, quia hæc ſibi ipſi comparare valet.

§. 8. *Naturaliter is partus.*] Rectè. Neque enim illud Struvio concedendum eſt, ſepoſita lege civili naturaliter magis ſuccedere natos ex legitimis nuptiis, quàm naturales. Statuimus potiùs cum *Arcedura Concluſ. Feud. cap. 2 concl. 7. n. 16.* Jus naturæ non diſtinguere inter legitimum & non legitimum, ſicque eo jure pariter utrisque ſucceſſionē deberi. Quod veriſſimum ſanè aſſertum fruſtra Struvius refutare nititur, dicendo: *non videri ſimpliciter concedendum, jure naturæ inter legitimum & non legitimum non eſſe differentiam.* Quare autem hoc concedendum non ſit, non explicat. Sed ſi modò paulò attentiùs conſideraſſet nomen legitimi, & vocabuli originem, fortaſsè nihil à nobis ſtatuiſſet diverſum. Scilicet leges particulares, quælibet ad ſuæ civitatis inſtituta & genium inventæ, & inter has præcipuè jus Romanum hoc vocabulum juri naturali incognitum, (ut ſc. capitur in hac materiâ, & contra diſtinguitur aliis liberis, non ex adeò juſtis nuptiis natis) produxere. Quippe naturaliter & ante ſpecialiores legumlatorum curas matrimonii eſſentialia ſunt, ut vir & fœmina habilis ætatis conſenſu connubili illud contrahant. Neque quicquam enim ulteriùs ad nuptias celebrandas requiritur. Supervenit jam legislator, & illas anguſtioribus terminis circumſcripſit. Et primò quidem ante omnes optimum Numen, poſtquam genus humanum paulò ampliatum erat, lege omnes homines obligatura cavit, ne quædam perſonæ, nimia ſibi invicem con-

conſanguinitate conjunctæ vinculo illo copularentur. Hoc interdictum, quia univerſos tangit, rectè nunc quis etiam ad neceſſaria matrimonii requiſita retulerit: Cæterùm alii Legumlatores, iique homines ulteriùs progreſſi ſunt, & Civibus ſuis tempus determinarunt, & quasdam perſonas ex cauſis civilibus prohibuerunt, ne conjungantur, quas aliæ Civitates nullo pudore admittere potuerunt. Ita Romani juſtam ætatem ad connubialia ineunda duxere in maribus annos 14. in fœminis 12. De hac determinatione & planè jus naturæ & Deus in generali ſua ſanctione tacuit. Item prohibitum eſt eodem jure, ne tutor pupillam, Præſes provincialẽ, ſenator libertam, liber ſervam, & cætera, uxorem haberet. Moribus noſtris deinde acceſſit benedictio ſacerdotalis aliique ritus. Qui contra fecerit, ejus nuptiæ pronunciantur injuſtæ, & nati inde liberi dicuntur illegitimi & naturales, neque dos neque donatio propter nuptias intelligitur, quin liberi comparantur ſpuriis, quos mater vulgò concepit, neque etiam in poteſtate patris ſunt, ut ex *§.pen.I. de nupt.* videre eſt. Hæc inquam ita apud Romanos. Cæterùm ſi aliæ gentes, quibus leges dare Romani non poterant, aliter feciſſent, juſti fuiſſent liberi, neque ulla diſtinctio inter naturales ſolùm & legitimos quærenda extra jus Romanum: ut non niſi impertinenter quæſtio de liberis legitimis & naturalibus tantùm ſecundùm jus naturæ eſſe poſſit, quo jure hæc differentia planè nulla eſt & incognita. Quod ſi verò aliquis ulteriùs progredi & natos ex inceſto coitu velit illegitimos vocare, hactenus quidem aliquid lar-

Digitized by Google

giri poſſem, ſed non videtur mihi Struvius tam ſtrictè hoc vocaculum ſumpſiſſe.

Matrimonium ad Morgengabicam] Vid. Ziegl. h. variè enim hoc nomen uſurpatur. Hîc intelligit Grotius, cùm ſecundas nuptias contrahentes inter ſe conveniunt, ut liberi ex altero matrimoninio nati certa bonorum parte contenti cum prioribus per concurſum hæreditatem non cernant. Quale pactum præcipuè in illuſtribus familiis frequens eſt, magnificum familiæ decus per opum potentiæque unionem conſervans.

§. 9. *Nobis omnino diſtinguendum videtur.]* Sed nobis hæc diſtinctio inter bona paterna avitaque & noviter quæſita ideo non probatur, quoniam utraque in pleno dominio defuncti extiterunt, & per ſucceſſionem deinde ab inteſtato aliis deferuntur, non tam ex jure in iis quæſito, quàm tacita defuncti poſſeſſoris voluntate, quæ voluntas non ex rerum originaria acquiſitione, ſed caritate & affectu colligit debet. Nam & in bonis noviter quæſitis poſſunt quædam venire tituló lucrativo, ex donato vel legato, quæ poſt mortem domini ob neceſſarium referendæ gratiæ officium ad donantem vel legantis liberos venire oporteret, id quod nec Grotius aſſeverat. Nulla tamen differentiæ ratio inveniri poteſt, cur bona, quæ ab aſcendentibus venerunt ad eosdem remunerationis causâ redire debeant, non verò ea, quæ venerunt ab extraneis, cùm utrobique par referendæ gratiæ ratio ſit, & non minùs donator donatarium ad ἀντίδωρα obligaverit, quod quidem ipſum donationis actum attinet, quàm parens.

rens. Imò ille eò magis, quia parentes naturalis amor jubet, ut liberis ſuis conſulant, extraneum verò vel amicitiæ ſaltem vel alia quædam non neceſſaria ratio ad liberalitatem impulit. Quamobrem ſapienter admodùm obſervavit Dn. Ziegl. niſi ad beneficii materiam vel naturalis ratio vel aliud quid, ex quo præſumptivè de voluntate defuncti conſtare poſſit, acceſſerit, non videri eam ſufficientem transferendæ hæreditatis rationem. Sed ne ordinem ſuccedendi, quem nos ante leges civiles naturali rationi maximè conſentaneum exiſtimamus, ſicco prætereamus pede, ſubſtituamus quendam ad modum præſumptæ voluntatis omninò congruentem; Ideoque fundamenti loco illud rurſus repetiiſſe liceat, naturaliter deferri hæreditatem ab inteſtato illis, quibus præſumitur defunctus ſua bona maluiſſe relinquere. Ex his primò omnium ordine collocandi ſunt liberi, nepotes & ulteriores deſcendentes. Nec enim major ac vehementior amor eſt, quàm parentum in ſobolem, adeò ut ſalutem fortunasque liberorum ſuis propriis ſæpiſſimè anteponant, unde ab Euripide non malè dictum, cunctis hominibus liberos vitam alteram eſſe. Quod autem deſcendentes anteponamus aſcendentibus, ratio ex voluntate parentum, qui deſcendentibns magis quàm aſcendentibus conſultum volunt, ſatis perſpicua eſt, quam egregiè confirmat Lucianus, dum ait, καὶ τοίγε ἡ φύσις τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας μᾶλλον, ἢ τοῖς παισὶ τοὺς πατέρας ἐπιτάττει φιλεῖν. Cum quo optimè conſentit Ariſtoteles, Philoſophorum Princeps, inquiens. μᾶλλον συνῳκείωται τὸ ἀφ' οὗ τῷ γεννηθέντι, ἢ τὸ γενό-

μενον

μένον τῷ ποιήσαντι. τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἀφ᾽ οὗ.
Atque ita jus civile, & omnium, quos novi, gentium mores, illud naturale inſtitutum egregia ſapientia ſuis legib9 confirmavere. Deficiente deſcendentiũ linea hæreditas devolvitur ad parentes. Hos enim ideo fratribus prælatos volo, quia amor liberorum erga parentes major eſſe præſumitur, quàm qui fratres afficit. Nam, quòd vivimus, beneficio parentum habemus, quibus & alimenta, educationem & natales noſtros debemus. Excluderem igitur fratres à ſecundo ordine, quamdiu primi gradus parentes adfuerint, quoniam principium, à quo quis eſt, magis diligitur, quàm illud, quod eſt ab eodem principio. Quod ex parte etiam jus civile obſervavit, & cum parentibus ſolùm fratres & ſorores germanos admittit, conſanguineos autem & uterinos excludit, ut notiſſimum eſt *ex Nov. 118.* Ulteriores graduum prærogativas itidem ex præſumpta voluntate deſumuntur, quæ colligitur ex eodem benevolo affectu, qui hos magis quàm illos prælatos cupit. Cariſſimus autem in his ordinibus ſemper is præſumitur, qui eſt gradu proximus; Qua ratione in ſucceſſione conjungerem avum & fratres. Proavum & Patruum cum fratrum liberis. Abavum, patruum magnum, patrueles atque fratrum nepotes. Et ſic deinceps. Duo tamen hîc obſervanda veniunt; Primò quòd avum fratri conjungimus, ratio ea eſt, quia pari gradu ſunt, & idcirco par etiam benevolentia defuncti in utroſque præſumitur. Neque quiſquam rectè replicaverit, avum ideo fore vehementiore amore proſequendum, quia quodammodo ſit

cauſa

cauſa noſtri, dum eſt cauſa patris. Nam hoc non ita verum, ut in parente primi gradus, qui per ſe cauſa liberorum proxima eſt, avus verò non niſi mediata & ſaltem per accidens; Scilicet ut ſim, neceſſariò hoc ex parente habeo: at illud per accidens, quòd & pater meus habeat parentem, licèt reſpectu patris etiam neceſſariò ſit. Quam in rem paulò antè Simoncellam allegavimꝰ, aſſerentem ob eandem rationem, jure naturæ conjugia deſcendentium & aſcendentium non niſi in primo gradu prohibita eſſe. Alterū nota dignum eſt, ante leges civiles repræſentationem præterquam in linea deſcendente nullam eſſe, utpote cùm extra hanc voluntas defuncti ultima circa ſua bona ſimpliciter ex proximitate graduum deſumatur, & ita avus & fratres excludant liberos fratris prædefuncti; quod & Saxones hodie obſervant, apud quos in collateralibus nulla eſt repræſentatio. *Hahn. ad Weſ. de Gradib. & affin. n. 15.* Ubi linea aſcendens planè deficit, in collaterali proximum locum fratres obtinent: Secundum patrui & defunctorum fratrum liberi; Tertium patrui magni, patrueles & fratrum nepotes: Atque ſic deinceps. Dubium hîc alicui ſuboriri poſſet, quid cauſæ ſit, cur nepotes patri defuncti prætulerimus, cùm tamen hic illis ſit gradu proximior. Veruntamen ſuprà verbo indicavimus, nos niſi in linea deſcendentium repræſentationem non agnoſcere, cujus beneficio nepos in parentis ſui defuncti locum ſuccedit, & ita excludit avum. Repræſentationem autem in ſola linea deſcendente ideo ſtatuimus, quoniam veriſimile eſt, maluiſſe defunctum bona ſua

potiùs

Digitized by Google

potiùs ad filios, nepotes & ulterioris gradus, pervenire, quàm ad adſcendentes. Ferè enim omnis & maxima parentum cura in eo conſiſtit, ut liberos ſuos, aut ex iis natos, tanquam familiaris ſtemmatis ſubnaſcentem propaginem abundantiſſimis fortunæ bonis felices reddant, & ita commune eorum votum eſt, non alios ſucceſſores habere, quàm quos ipſis natura & connubiale vinculum conceſſit. Quibus demum deficientibus turbato mortalitatis ordine amor ille & benevola voluntas ad aſcendentes aut collaterales migrat, prout quisque proximiore gradu contingit defunctum. Bene enim obſervandum hîc judicamus, cùm de amore & inclinata ad benefaciendum voluntate defunctorum toties iteratam mentionem fecerimus, nolle nos hoc crudè & indifferenter de quavis benevolentia intellectum, ſed potiùs reſtringere ad illam, quæ verſatur circa ſucceſſionem in bona, ut ita nullam aliam intelligamus, quàm quæ colligitur ex præſumptione voluntatis relinquendi per ſucceſſionem bona iis, quibus maximè relinqui cupit. Itaque cùm dixerim majorem in nepotes quàm parentes amorem defuncti eſſe, non quemvis amorem indigito, cùm & parentes infinitè amare debeamus, ſed talem, juxta quem mavelit inteſtatò mortuus nepotibus deferri bona quàm avis. Quibus rectè perceptis non difficile erit ad aliam quoque objectionem reſpondere, quæ prima facie non exigui momenti eſſe videtur. Scilicet amor conjugalis interdum tam vehemens eſt, ut eum, qui venit ex ſanguine, etiam ſuperet. Sed hic à noſtro, ut diximus, eſt diverſus, & matrimonii

nii ſcopum non ſucceſſionem intendit, quare jus quoque pro eo non præſumit: in iis enim, quæ in mera præſumpta voluntate conſtant, præſumptiones ſumendæ ſunt, non ut in uno altero individuo ſe habere poſſunt, ſed quæ rationi & communi hominum ſenſui magis conveniunt. Quamvis illud libenter concedam, ad excludendum fiſcum uxorem admitti. His omnibus tandem deficientibus ſi quis inteſtatus moriatur, diſtinguendum exiſtimo, an defunctus vixerit ſub Rep. an verò ſui juris fuerit. Priori caſu fiſcum ſubſtituo, ad quem naturali ordine vacantia bona devolvuntur. Poſteriori res ad priſtinam libertatem perveniunt, & homines quidem ſervi ſui juris fiunt, alia verò bona tanquam ἀδέσποτα occupantibus cedunt. Atque hæc quidem in ſpinoſo hoc argumento rectior mihi ſententia viſa eſt; Quod ſi tamen veritatem, quam omnes quærimus, non ubique aſſecutus ſim, veniam me facilè impetraturum confido, quod & errare humanum ſit, & tota res non certis rationibus, ſed ex præſumta tertii voluntate dependeat. Lubentiſſimè tamen ceſſurus ſum meliora docentibus, at Grotii opinionem propter datas rationes indiſtinctim apprehendere non potui. Illud interim nullo modo nego, bono Reip. & ad ſplendorem familiarum conſervandum utili edicto inter bona avita & noviter quæſita legiſlatorem diſtinguere poſſe, ſicut in Gallia factum eſſe memorat Thuanus *Hiſtor. l. 41.*

Quàm tacitum teſtamentum.] Equidem ſi hoc vocabulum ex uſu juris Romani quis ſumere

re vellet, quatenus ſemper opponitur inteſtato, nullo modo ſucceſſio ab inteſtato tacitum teſtamentum eſt; Quando autem ſumitur pro tacita quadam & præſumpta mentis noſtræ teſtatione, ex voluntatis conjecturis collecta, hactenus teſtamentum dici poſſe reor, & ita non tantùm negativè, ut putat Ziegl. *quatenus qui adimere potuit hæreditatem, non ademit*, ſed & poſitivè, quatenus hæres ex tacita defuncti voluntate ſuccedit.

§. 12. *Diſtingui debent regna.*] Periculoſa eſt hæc diſtinctio. Nobis intereſſe videtur, num Regi adempta ſit alienandi poteſtas nec ne. Ut priore caſu, ſicut inter vivos non poteſt cum effectu alienare, ita nec poſſit diſponere de ſucceſſore: quia & hæc eſt quædam alienatio collata in eventum mortis. Altero autem caſu Regi utrumque liceat. Sicut paulò antè diximus.

§. 13. *Ut quisq; natu eſt maximus.*] Iterum anceps admodùm caſus, ubi ſpecialiora conventa ſive expreſſa ſive tacita æquabilis ſucceſſionis uſu introducta primogeniti prælationem non determinavere. Videtur enim quilibet ex liberis ad regnum tanquã patrimoniũ, à parente relictum, æquale jus habere Quod ſi tamẽ conjecturis agendum, dicendum exiſtimo, in regnis, quę abſolutisſimè quoad alienationem habentur, ſucceſſionẽ inſtituendam eſſe ex tacita defuncti Regis voluntate. Illam autem præſumi debere, prout ſubditis maximè prodeſt. Ferè autem ſemper majori commodo maſculum Reip. ſceptrum gerere, quàm fœminam, & proinde non quemlibet ex liberis promogenitum ſucceſſurum, ſed maſculum

lum ſecundogenitum fœminæ primogenitæ præferendum, quam ſententiam omnia penè exempla, quæ Grotius ex ſcriptoribus allegat, confirmant, & non de utroque ſexu indifferenter, ſed maſculo loquuntur. Quod verò primogenitus frater aliis præferatur, inde eſt, quoniam ſimul cùm eſt natus, jam regno à parente deſtinatus cenſetur, in qua deinde voluntate parens perſeveraſſe creditur, donec de mutata voluntate conſtiterit.

Cohæredibus tenebitur.] Non videtur hæc refuſio æſtimationis pro quota eſſe juris coactivi, ſed benignitatis ſuadentis. Is enim, qui hoc modo in regno ſuccedit, id habet tanquam aliquid præcipui ex voluntate defuncti. Ratione cujus hæredibus pro partibus non obligatur.

Si & quatenus id fieri poteſt.] Quia regna ſunt inæſtimabilia, & ſua pretioſitate omne pretium excedunt. Obſervandum tamen in regnum non computari bona mobilia & pecuniam vel nomina, quæ privatis Regum uſibus deſtinata erant. Item immobilia, quæ præcisè ad regnum non ſpectabant, ſed ſingulari jure poſſidebantur à Rege mortuo. Hæc omnia enim dividuntur æqualiter inter liberos relictos, nulla ætatis aut ſexus habita ratione.

§. 14. *Ex præſumpta populi voluntate.*] Nego hoc, niſi expreſſis pactis jus alienandi Principi ademptum fuerit. Nam hæc regna, quod concernit alienationem, liberè habentur, & in illa ſuccedunt ii, quibus veriſimile eſt anteceſſorem maluiſſe imperium deferre.

Individuum ſit regnum.] Niſi ita cautum,

 exiſti-

exiſtimo, poſſe Regem regnum inter liberos ſuos dividere in portiones, quibus eos ſuccedere voluit. In dubio tamen ex commodo ſubditorum pro regno indiviſo præſumitur.

§. 15. *Qui deſcendunt à primo Rege.*] Sed & hîc, ſi pacta non dent modum, teſtamento in extraneos imperium transferri poſſe ſtatuo, non ſolùm ubi liberi legitimi deficiunt, ſed & ubi adſunt.

§. 16. *Non naturales tantùm.*] *Conf. h. omn. Job. Frider. Horn. de Civit. l. 2. c. 9. theſ. 17.* Naturales duplici potiſſimùm modo conſiderari poſſunt, vel quatenus naſcuntur ex concubitu, habente jam Rege aliam uxorem, eamque legitimam, vel quatenus ex matrimonio non adeò ſolemni; ubi Rex puellam aliquam affectu quidem maritali ſibi copulat, cum qua tamen regium nomen decusque non vult communicatum: nam cùm ſolemnium nuptiarum ille etiam non minimus effectus ſit, ut uxor ſequatur conditionem & dignitatem mariti, dicendum videtur, dum Rex uxorem quandam non tamen Reginam habere cupit, natos ex hoc matrimonio non tam legitimorum, quàm naturalium nomine venire. Atque ita in quæſtione de ſucceſſione naturalium ſub diſtinctione reſpondendum erit hoc modo: Liberi, qui ex concubitu ſeu ſecundario illo matrimonio prodiere, non præferuntur iis, qui legitimam uxorem matrem habent, etiamſi ante hos nati eſſent, niſi expreſſa patris voluntas eos ad ſucceſſionem vocet, quo caſu, quia nullum morale vitium obſtaculum ponit, ſicut Rex, cui libera eſt diſponendi de ſucceſſore poteſtas,

teſtas, extraneum quemvis liberis potuiſſet præferre, ita quoque hunc ſuum naturalem. Verùm ubi illa voluntas deficit, & adſunt ex ſolemni matrimonio liberi, hos in dubio ſucceſſores facio; quia voluntas parentis defuncti non expreſſa ita præſumenda eſt, ut maximè eſt honeſta, dignitatique imperii & rationi conveniens. Concubinat9 autem ſive ſecundarium tale matrimonium hodie inter Chriſtianos omninò aliquid vitii intrinſeci fovet, ideoque tam ad dignitatem imperii, quàm populi exiſtimationem erga Imperantis auctoritatem pertinet, ſucceſſorem ex juſto matrimonio habere. Altero caſu, quando Rex legitimam uxorem actu nullam habet, aliam verò non adeò ſolemnibus nuptiis, affectu quidem maritali & in finem habendæ ſobolis, non tamen animo communicandi dignitates regias, quæ regulariter à viro in uxorem transfunduntur, ſibi copulari curavit, natos ex hoc matrimonio liberos, quos uxor Regis non Regina edidit, ſolio aptos judicamus, etiam tunc, quando Rex uxore mortua juſtis legitimiſque nuptiis aliam ducit, ex qua tanquam Regina poſt natam progeniem ſuſcipit, & illos his jure primogenituræ in dubio præferimus, niſi alia lex vel voluntas parentis obſtet, quia non minùs eſt filius ex vero matrimonio, quàm alter, & ſolemnitas illa ad accidentalia non eſſentialia pertinet, neque vitium permanens actui adeſt? Quid verò, ſi Rex vivente adhuc priore uxore aliam velit ut Reginam legitimis ſolemnitatibus ducere? Reſpondeo, hoc ei hodie non licere, quia polygamia Chriſtianis eſt prohibita, priùs autem matrimonium verum

matrimonium eſt, & ſic ſecundarium hoc in concubinatum tranſiret, & ob rationes ſuprà dictas liberi ex priori matrimonio etiam iis ex ſecundario poſtnati in dubio præferendi eſſent. Rex enim habens actu uxorem veram, aliam tanquam Reginam facere nequit. Et ſi Reginam habere omninò vult, uxorem ſuam hac majeſtate ornare poteſt, ſicut Heinricus VIII. Annam Bolenam, Equitis Anglici filiam, regio diademate & complexu ſuo dignatus eſt.

§. 17. *Ideo quòd mares.*] Quæ ratio quoque, cur pater in dubio ſemper cenſendus ſit malle regnum ad ſecundogenitum filium quàm filiam primogenitam perveniri. Sunt enim ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ mares aptiores regimini quàm fœminæ.

§. 18. *Natu maximus.*] Ita omnes ferè inter gentes obtinet, ut natu major in regno individuo præferatur minori fratri. Quæ autem hujus rei ſit ratio, non conſtat inter viros eruditos: aliis ad divinum, aliis naturale, aliis gentium jus, aliis aliorſum referentibus. Nobis quid animi ſit, aperiendum eſt, rejectis tamen priùs aliorum opinionibus. Qui jure divino ſe fundant, imprimis ſolitum Judæis morem à Deo ipſo introductum probatumque urgent, quo filius primogenitus duplo plus cæteris liberis ex hæreditate paterna auferebat, allegant & locum *Deut. 21, 15.* ubi primogenitus vocatur prima & princeps patris virtus. Verùm in promptu eſt reſponſio, ad privatas ſucceſſiones pertinere, quæcunque Deus de primogenitura lege edixit, nec forenſes leges alios populos extra Remp. Judaicam unquam devinxiſſe. Nullum omninò ne minimum

mum indicium ſacra Biblia evolventi occurret, ex quo colligere liceat, Deum generali ſanctione jus primogenituræ omnibus voluiſſe injungere, quin potiùs ipſe præterito Saulis filio opilionē Davidem ſolio impoſuit, & Davidis primogenitum excluſit Salomon ex parentis Regis voluntate. Qui ad legem naturalem confugiunt, vix præter inſtinctum aliquem naturæ occultum ætatis prærogativam majoremque prudentiæ ſpem, aliud adducunt, puerilia ſanè crepundia ad tantum negotium. Nunquàm inſtinctus naturalis ſceptra coronásve contulit, & quid ætatis prærogativa ad ſucceſſionem in regno? Præſumptio ſolidioris ſapientiæ ut ſæpè fallit, ita imperium nullum largitur. Quicunque jus naturæ accuratiùs conſiderare vult, infirmam aſſerti valitudinem facilè deprehendet. Indagamus enim hîc cauſam & fundamentum, cur primogenitus unanimi ferè omnium gentium conſenſu regnum paternum obtineat? Hujus quæſiti ſolidam rationem in jure naturæ non niſi ineptiſſimus quæſiveris; Nihil de hæreditate aut acquiſitione imperii conſtituit lex illa. Circa actuum moralium bonitatem vel malitiam occupatur, illam præcipiendo, hanc vetando, nullum jus primogenituræ producit. Idem judicium ſit de jure gentium, quod majori ſpecie quàm veritate huic negotio deſtinatur. Paſſim apud ſcriptores legere eſt, jure gentium primogenito regnum deberi, quod ſi quis aliter quàm de recepto quodam inter multas gentes more intellexerit, immane quantum erraverit. Non magis verum eſt jure gentium propriè ſic dicto, primogenitum jus ha-

bere ad imperium, quàm quòd eodem jure dominiorum diſtinctiones, ſervitutes, contractus & alia complura introducta vulgò perhibentur. Hoc cum omni alio jure jus gentium commune habet, ut ſit directrix actionum, non alicujus poteſtatis productrix. Actus publici, qui gentibus intercedunt, quà gens ſunt, quique mutuam Rerump. neceſſitudinem & contingentiam inferunt, ad jus gentium pertinent. Ubi autem in noſtro negotio ille contextus Rerump. & mutua relatio, per quam ſibi invicem Civitates conjunguntur? Modus & arbitrium ſuccedendi ad curam cujuslibet Reip. pertinet, alias gentes non tangit, quibus nihil intereſt, major an minor natu ſuccedat: nulla Resp. ex ſurrogatione ſecundi geniti læditur, & ob ordinem inverſum neque querimoniæ neque vindictæ jus habet. Non melioris notæ ſunt, quæ de publica utilitate adferuntur, & indiſſolubilem regnorum compagem laudant cauſam prælationis primogeniti. Sed eſto, conducat Reip. ut indiviſa ſit, unde autem jus primogeniti? cùm æquè integra civitatis membra coadunata manerent, ſi natu minor ſuccederet. Suadet igitur hæc utilitas, ne regnum dividatur, ſed illud primogenito non confert. Quam eandem cenſuram ſubeunt, quæ de jure hæreditatis atque ſanguinis ſcriptores commentantur in §. ſeq. à nobis refutanda: nunc verbo monebimus, hæreditatem nullum primogenito jus concedere. Omnes liberi naturaliter æquale jus ad hæreditatem patriam habent, neque primogenito ulla prærogativa naſcitur, niſi pacta ſpecialia vel leges civiles defectum ſuppleant.

Idem

Idem de jure ſanguinis ad §. ſeq. dicemus. An igitur temerario & cæco impetu negotium peragitur, cùm nullum ex his juribus primogeniti prælationem ſibi vindicet? Minimè verò. Nam æquabilis primogenituræ obſervantia nos non ſinit dubitare de aliquo jure ſive fundamento, quod enim per multa retro ſecula uniformi tenore proceſſit, id aliquam regulam habere oportet, cui perpetuitatem ſuam acceptum ferat. Quare ita cenſemus, in omni tali ſucceſſione, per quam primogenitus jure ſuo ſolium patrium aſcendit, latere quandam electionem tacitam, quæ ab expreſſa & communiori hoc differt, quòd in hac populus, aut ii, quibus compecit electio, judicium futuri Principis ſingulis vicibus vacantis imperii in ſingulos eligendos depromant, in illa verò idem populus ſemel primogenitum nominaverit, qui continua ſerie defuncti patris locum ſupplere debeat. In quocunque igitur regno primogenituræ jus obſervatur, diligenter conſiderandum erit, num pactis inter Regem populumque initis hac de re aliquid cautum ſit. Scilicet ubi regna conduntur, & multitudo in civilem ordinem coit, ante omnia de regiminis genere diſpicitur. Quod ubi regium illudque ſucceſſione continuandum placuit, plerunque Rex, ſive proprio motu aut petentibus Civibus promittit, ſe, quantum quidem poſſit, populo Regem filium daturum, eumque ſemper fore primogenitum. Idem omninò obtinet, ubi liberæ Resp. aut electitia regna in hæreditaria transfuſa eodem primogenituræ jure muniuntur. His conventionibus, quæ inter Regem populumque

celebrata ſunt, utraque pars firmiter obligatur; Rex quidem, ut alium ex filiis primogenito præferre nequeat. Populus verò, ne planè extraneum. Primogenito vero ſpes quædam ad capeſſendum regnum quæritur, quæ eidem non niſi graviſſimis de cauſis auferenda. Quoniam autem quælibet aliæ leges, quæ boni publici causâ feruntur, ita interpretandæ ſunt, ne in pernitiem civitatis expetant, ita quoque hæc conventio de primogeniti ſucceſſione, Reip. emolumento ſtabilita, ne ſucceſſor in incerto ſit, in illius injuriam retorquenda non eſt. Quamobrem communiter auctores ſentiunt, poſſe excidere primogenitum hoc privilegio, ſi vel hoſtis patriæ ſit, vel in apertam Tyrannidem abeat, vel furioſus aut alio modo incapax regni. His caſibus ſecundogenitus anteponitur fratri, quia univerſa ſocietas natu majori ſub tacita quadam conditione ſucceſſionem promiſiſſe videtur, ſi dignus ſit, qui imperet. Ubi igitur vel natura vel ſiniſtra morum feritas eum effecerit incapacem, deficiente conditione deficit jus ipſum, & non cenſendus eſt Rex atque populus cum jactura publicæ rei alterius improbitati vel impotentiæ voluiſſe conſulere. Hujus voluntatis interpres & executor erit ipſe Princeps pater, cui ſoli facultas arbitrandi eſt, num primogenitus filius ſceptro aptus ſit vel non. Quod ſi inidoneum eum deprehenderit, executio etiam, quæ fit per ſurrogationem in remoti locum junioris filii, ab eodem ſolo expectanda eſt. Nullum hic populo judicium concedimus, niſi expreſsè jus arbitrandi ſibi ſtipulatus ſit, tum omnium audienda erit ſententia de-

creto-

cretoria circa exauctorandum primogenitum. Ubicunque autem providentia legum, quod ſecundum erat membrum, de ſucceſſione primogeniti nihil cavit, quod in iis regnis uſu venire ſolet, ubi alienandi poteſtas unius Principis arbitrio relicta eſt: tunc ſolam primogenituram adeò efficacem non exiſtimo, ut parenti neceſſitatem imponat transferendi imperium in eum, quem ſucceſſorem habere nolit, ſed pro liberrima poteſtate, quam ad actum alienationis habet, poterit prӕterito primogenito alium ex filiis ſubſtituere, aut omiſſis omnibus filijs, ſi eos parùm idoneos vel magis è Rep. eſſe putaverit, planè extraneum ſibi ſucceſſorem deligere, juris divini, naturalis, gentium aliusque cujuscunque ſecurus. Illud tamen lubens conceſſerim, non facilè ſolere parentes primogenitos prӕterire, ſi illos æquè habiles futuro imperio cognoverint. Sed aliud eſt quærere de jure, quid liceat, & aliud de conſilio, quid faciendum ſit. Quid verò ſi Rex moriatur non edito voluntatis indicio, quem habere ſucceſſorem velit? Hîc iterum fit locus conjecturis, ex quibus voluntatem colligimus. Voluiſſe autem id cenſetur, quod magis ipſi jucundum optandumque eſt. Cùm verò commune parentum votum ſit, ut bona ſua dignitatesque ad liberos perveniant, quibus quàm maximè conſultum cupiunt, ideoque & in regno ex præſumpta patris voluntate liberi ſuccedent excluſis extraneis. Defuncti tamen voluntas ita explicanda, ne officiat bono publico, cujus cùm interſit unum habere Principem, ne diviſo in plures partes regno civile robur debilitetur, uni-

cùm ſaltem ex filiis ſucceſſorem optaſſe iterum rectè concluditur: Et deinde ex eadem voluntatis conjectura ideo primogenitum in dubio prælatum volumus, quia ei jam tum, cùm naſceretur, pater tacito voto ſolium ſpopondit, cùm illo tempore nemo alius extaret, cui Princeps magis collatum regnum cuperet, quàm huic ſuo unigenito, quem & ſtatim hæredem nominaſſe videtur, ne, ſi ipſi aliquid humani accideret, regnum careret ſucceſſore: in qua voluntate tamdiu perſtitiſſe exiſtimatur, donec ſufficientiſſimis contrariæ ſignis oſtendat, nolle ſe primogenito collatum imperium. Quibus deficientibus præſumitur continuata voluntas, & præfertur primogenitus cæteris fratribus, quia veriſimile eſt ipſum parentem hunc prælatum hoc ipſo voluiſſe, dum utili ſilentio neminem alium ſucceſſorem nominavit: cui convenit, quod DD. dicunt, præſumi unamquamque rem in eadem ſtatu permanere, in quo eſt, donec probetur contrarium. Qui plura in hoc argumento deſiderat, is conferat *Clar. Dom. Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. c. 9. theſ. 8. usque ad 16. incluſivè.*

§. 19. *Verius eſt eſſe hæreditatem.]* Si res ſecundùm antecedentia examinatur, facilè apparebit, jus ſuccedendi in regno ex privilegio primogenituræ non competere jure hæreditario, quoniam ita major natu ſuccedit ex tacita omnium electione, qui manſura pactione conſtituerunt, ut regis primogenitus in patrium ſuccedat regnum. Sentit quidem nobiſcum paulò antè laudatus *Hornius, l. 2. c. 9. theſ. 13.* ſed rationem, quam ſuæ ſententiæ confirmandæ adduxit, probare

bare non poſſum 9. Dicit enim ideo ſucceſſionem in regna jure hæreditario non fieri, *quia hæreditate acquiruntur res, quæ in patrimonio ſunt, quæ ultro citroq; alienari, diſtrahi & acquiri poſſunt. Majeſtatem ſupra nundinationes humanas poſitam tales transferendi modos ignorare. Succeſſionibus hæreditariis acquiri res, quarum dominium teſtator obtinebat, exemptam verò humanis diſpoſitionibus & transactionibus majeſtatem eſſe, quæ ad Deum redit, quamprimum Rex deceſſerit.* Verùm hæc quæſtionem non adeò exhauriunt, quin ſuperſit refugium. Quid enim ſi quis concederet, hæreditatis aditionem non largiri quidem majeſtatem, eſſe tamen modum quendam hanc acquirendi? Ita electio & ſucceſſio non ſunt cauſa majeſtatis, ſunt tamen modi, per quos Deus immediatè perſonæ electæ aut ſuccedenti imperium confert. Ita nihil planè obſtaret idem de hæreditate ſive teſtamentaria ſive legitima pronunciare, eſſe modum majeſtatem acquirendi, non ipſam cauſam, & ſanè hoc aſſerere non verebor in illis regnis, ubi libera alienandi poteſtas Regi permiſſa eſſe. Tunc quemcunque Rex hæredem regni teſtamento nominaverit, illum per hunc modum majeſtatem à Deo conſequi aſſero: eodem res recidit, ſi neminem quidem nominavit, reliquit tamen filios aut agnatos, quibus maluiſſe præſumitur imperium relinquere, & hæredes ab inteſtato facere. At in regno, ubi jus primogenituræ valet, hæc ſpecialis ratio, cur illud regnum ut hæreditas non deferatur, quoniam alicui unum imperium duobus acquirendi modis uno eodemque tempore obvenire nequit.

Hoc

Digitized by Google

Hoc autem, quod jure primogenituræ defertur, venit per modum tacitæ electionis: ideoque tanquam hæreditas acquiri non poteſt. Sunt alii, qui exiſtimant, jus primogenituræ ex ſanguine competere, ſed quis & qualis ſit ille ſanguis, non ſatis explicant. Si denotat, ut communiter fit, propinquitatem & neceſſitudinem quandam, quæ eſt inter patrem & filium, egregiè huc non pertinet, quia hanc conſanguinitatem omnes liberi æqualiter participant, ut nulla ratio illam ſoli primogenito attribuat. Deinde etiam illa neceſſitudo naturalis eſt immutabilis, nec poſſet primogenitus ob vitia aut alias politicas rationes privari ſceptro, quod jure ſanguinis habet. Nullum vitium morale efficit, ut filius non ſit filius patris, quia quòd talis eſt, per generationem habet, factum aliquod, quod dum eſt, infectum fieri nequit.

Sed ita, ut etiam ſine liberis.] Rectè. Equidem in illa ſucceſſione, quæ fit jure primogenituræ, ratio non longè petenda eſt, quia ſucceſſor regnum habet ex electione tacita, cui cum hæreditate nihil juris aut affinitatis eſt. Sed & ubi regnum jure hæreditario defertur, idem obtinere ſtatuo, quoniam non eſt de natura & eſſentia agnoſcendæ hæreditatis, ut quis non partem, ſed totam vel agnoſcat, vel repudiet. Jus ſanè civile in honorem defunctorum, & ne quædam eorum bona jaceant cum contumelia, totam hæreditatem vel acquiri vel rejici voluit, idque etiam in filiis jure feudali quoad feuda obtinet, ut ipſis non ſit integrum repudiata paterna hæreditate bona feudalia agnoſcere, licèt feuda non tam

hære-

Digitized by Google

hæreditario jure quàm ſanguinis veniant. Quod deinde DD. & ad legitimam extendunt, quæ etſi liberis ipſo jure debeatur, iis tamen non conceditur, agnitâ legitimâ cæteræ hæreditati ſe non immiſcere: *quia filius non debet parentes eâ contumeliâ afficere, ut eorum hæres eſſe nolit.* Sicuti loquitur *Rittersh. ad Novell. p. 6. c. 4. n. 13.* Hæc, ut dixi, jure civili in honorem defunctorum ita conſtituta ſunt, quo nihil decernente res aliter ſe habet. Neque enim ullum eſſentiale impedimentum obeſt, quò minùs hæreditas pro parte acquiri & pro parte repudiari poſſit. Cùm autem Reges, qui ſupra omne jus civile conſtituti ſunt, ſolisque juris naturæ & gentium ſcitis obligantur, ſuccedant in hæreditate, prout naturaliter eſt affecta, non ut per leges particulares informata; illis nulla religio ſit, rejectis vel in alios hæredes transmiſſis cæteris paternis facultatibus, ſolum regnum tanquam partem hæreditariam agnoſcere.

§. 20. *Diverſus in allodiis & feudis.*] Succeſſio in regnum neque propriè allodialis eſt, neque feudalis, ſed tam ex teſtamento quàm ab inteſtato ſucceditur, ut natura hæreditatis & voluntas deferentis expreſſa vel tacita requirunt.

§. 22. *Quæ linealis dicitur.*] Differt ab hæreditaria ſucceſſio linealis, quòd illa transmittat hæreditatem de perſona in perſonam jure repræſentationis, i. e. jure ſubitionis in locum defuncti, ut Grot. loquitur: i. e. Quòd nepos ex filio præfertur fratri, id fit, quia videtur repræſentare patrem ſuum, eundemque filium avi. Hæc verò linealis transmittit ſucceſſionem per

lineam,

lineam, in qua ſemel eſſe cepit, ita ut continua in eadem linea ſucceſſio fiat, quamdiu fieri poteſt, ſive quamdiu ſucceſſores in linea extant: quibus deficientibus pervenitur ad lineam proximam, in qua deinde idem ordo obſervatur. Unde apparet primò, quòd nepos aut pronepos avo non ſuccedant, quatenus repręſentant patrem ſuum, ſed quatenus ſunt in continua deſcendentium linea, quo reſpectu etiam excludunt cæteros, quia nimirum in linea earum ſemel cepit ſucceſſio, tamdiu continuanda; donec illa linea cum ſucceſſoribus deficiat. Secundò ſequitur, in lineali ſucceſſione non haberi ſimpliciter gradus aut ſexus aut ætatis rationem; Gradus nulla ratio planè habetur; niſi quoad ipſam lineam, quoniam filium minorem ſuperant ex defuncto filio majore nepotes vel pronepotes, aut neptes proneptesque, &c. Cauſa eſt, quia per primogenituram ſemel ſucceſſio cepit in filio majore, quæ perpetuatur, usque dum deficit linea illius primogeniti, tum defertur ſucceſſio ad ejus fratres, illorumque ſecundogenitum & ejus liberos: quo extincto ad tertiogenitum ejusque lineam, & ſic deinceps. Deficientibus omnibus liberis cum linea deſcendente defuncti Regis, ſuccedunt illius fratres ſecundùm prærogativam ſexus & ætatis. Ita ut minor natu mas ſuperet majorem natu fœminam: quod ſi tamen in linea aliqua cepit ſucceſſio, tum in illa linea fœmina præfertur mari alterius lineæ, quoniam in linea ſucceſſio priùs non deſinit, quàm deſinit ipſa linea: Atque in eo multum diſtat à ſucceſſione hæreditaria, in qua præſertim quoad lineam transverſam maxi-

mam

mam haberi graduum proximiorum rationem, nemo non ſcit, cùm adeò etiam nepotes ex fratre vincantur à fratribus eorumque liberis: ut DD. hæc & multa alia ad materiam de ſucceſſionibus ab inteſtato diligenter exponunt. Ita quoque ætatis & ſexus ratio in linea ipſa habetur, non extra eam. Sic ſuccedit natu minor nepos idemque filius filii majoris defuncti Regis præ nepote majore eodemque filio filii minoris ejusdem Regis: in eadem tamen linea vincit juniorem fratrem ſuum filius major. Simili modo res, quoad ſexus prærogativam, affecta eſt, ut in eadem linea ſit aliqua ſexus præſtantia, quando nimirum filius natu minor præfertur primogenitæ, in diverſis non, ſed filia ex filio præfertur filio ex filia, & filia ex fratre filio ex ſorore. Eſt itaque certus ordo in hac ſucceſſione, ſed linealis, i. e. qui in eadem linea obſervatur: quoad lineam verò aliam neque gradus, neque ſexus, neque ætatis eſt prærogativa, ſed ſimpliciter ea linea prior eſt, quaſcunque etiam perſonas, ſive mares ſive fœminas, ſive puberes ſive impuberes habet, in qua ſemel cepit ſucceſſio. Ordo autem, qui eſt in eadem linea, bene explicatur à Grotio, quòd ſc. vocentur liberi ultimi poſſeſſoris primi gradus, tam qui vivunt, quàm qui mortui ſunt, (quod ideo adjecit, quia mortuorum linea ſi potior eſt ſexu vel ætate, potior etiam eſt fratribus viventibus, licèt ſint gradu proximiore.) Tum verò inter vivos & mortuos ratio habeatur ætatis primùm, deinde etiam ſexus. Mortuorum autem jus, ſi prævaleat, (quod fit, ſi mortuus fuerit natu major, vel mas, reliquis liberis

extan-

extantibus fœminis) transeat ad eos, qui ab ipſis deſcendunt, pari rurſum inter pares prærogativa ſexus ac deinde ætatis, ſic ut ob ſexum vel ætatem nunquam tamen transeatur de linea in lineam. Habet cum hac lineali ſucceſſione cognationem quandam ſucceſſio feudalis, præſertim feudi fœminei; Succeſſio feudalis in genere convenit cum hac lineali, quòd, ſicut hæc defertur non à proximitate gradus, ſed lineæ, ita in illa quoque non ſufficiat, eſſe aliquem, qui vult mortuo vaſallo ſuccedere, gradu proximum, ſed requiritur, ut & in linea ſit proximiori, in qua ſi vincit, etiamſi gradu remotior ſit, præfertur. V. gr. defuncto Vaſallo ſine liberis, ſi exiſtant nepotes aut pronepotes ex fratre, & patruus, qui in feudum ſuccedere cupiunt, patruum non juvat, quòd proximiori gradu defunctum attigerit, ſed nihilominus prædefuncti fratris nepotes aut pronepotes præferentur, non quidem jure repræſentationis, quod extra fratrum filios non extenditur, ſed ea ſola de cauſa, quia in linea ſunt proximiori. Habent enim cum defuncto unam eandemque lineam, ſc. defuncti patrem, à quo mediante ſuo patre deſcendunt. Idem planè modus in lineali ſucceſſione obſervatur, ut deficiente aliqua linea ad proximè ſuccedentem fiat tranſitus. Deinde ſucceſſio feudalis fœminea lineali in hoc quoque ſimilis eſt, quòd utrobique ſucceſſio fiat cum prærogativa ſexus, excluſis ſemper fœminis à maribus. Diſcrepant verò primò in genere quidem, quòd in lineali ſucceſſione ſemper æquabiliter tranſitus de linea ad lineam fiat, nec unquam potiori lineæ proximior gradus præ-

præjudicet. At in feudali deficiente illa linea ſpeciali, ex qua defunctus erat, ſucceditur absque ulla linearum proximitatis habita ratione ſecundùm potiores graduum computationes. Ut pluribus explicavit *Dn. Struv. Synt. Feud. c. 9. theſ. 7. n. 3. 4. & 7.* Secundò feudalis feudi fœminei à lineali in eo diverſa eſt, quòd ſucceſſio in lineali ſemel cepta duret, donec linea deficiat: nec ob ætatis aut ſexus prærogativam in aliam fiat ſaltus. V. gr. filia fratris majoris præfertur fratri minori. Secus quàm in feudis, ubi feudum ſemel ad aliquam fœminam devolutum in illa linea non permanet, ſi in alia mas naſcatur, in hac verò ſolùm fœmina, ſed omiſſa filia fœminæ, quæ feudum habuit, id tranſit ad filium marem ſororis, ſi quam habet. Quam in rem *eſt text. expreſſ. 2. Feud. 51. §. ſimiliter. Conf. Struv. d. c. 9. theſ. 8. n. 9.*

§. 23. *Linealis ſucceſſio agnatica.*] Hæc quatenus in regno Francico obſervatur, à cognatica in eo differt, quod non ſolùm fœminas ad ſucceſſionem non admittat, ſed nec natos ex fœminis maſculos. Ita ut per matris incapacitatem ſemel excluſus ſemper excluſus maneat. Quoad cætera ſucceſſio fit de linea ad lineam, ita ut ad aliam non perveniatur, niſi illa, in qua ſucceſſio eſt, ſterilis interierit. *Conf. Dn. Ziegl. h.* Videtur etiam huc pertinere ſucceſſio in Electoratum, de qua *Limn. Jur. publ. l. 3. c. 7. num. 34. &c.*

§. 25. *Exhæredari poſſit.*] Ex iis, quæ ſuprà de alienatione imperii ſcripſimus, hujus quæſtionis difficilis expeditio non eſt, Quod ſi enim

Digitized by Google

Regi libera poteſtas alienandi relicta eſt, unumquemque ex filiis exhæreditare, alterum alteri præferre, vel etiam planè extraneum hæredem inſtituere poteſt, neque hîc cauſas ſpectari oportere cenſemus, quas jus civile exhæreditationi ſufficientes poſuit, ſed quæcunque alia cauſa ſatis prægnans erit, imò etiamſi nulla planè adſit, quæ filium reum faciat, ut ſi fortè non ſit regno idoneus, perpetuò ſonticus aut furioſus, aut aliàs ſimplicioris ingenii, quàm ut in artes regnandi & imperiorum arcana penetrare queat. Quod ſi verò ad arbitrium Principis plenaria alienatio non pertinet, ſed populus vel ſibi ſoli vel unà cum ſuo Principe judicium in hoc negotio ſibi competere voluit, tunc exhæreditatio non efficiet, quò minùs poſt mortem teſtatoris populo integrum ſit exhæredatum eligere in imperantem. Reſervavit autem populus ſibi ſoli arbitrium futuri Principis in regnis electitiis, quando mortuo Rege optimum quemque digniſſimum judicat, qui cæteris imperitet. Cum Rege verò ſuo illam facultatem communicavit, quando inter ſe invicem mutuis pactis convenere, ut primogenitus Regis ſit regni ſucceſſor. Nam in hac ſucceſſione tacita quædam latet electio, ut ſuprà oſtendimus, & ſuccedit primogenitus non ex ſolius patris voluntate, ſed & ex tacita populi electione, quæ ſemel facta æquabili tenore ſemper continuatur. Non licet itaque patri primogenitum ſuum, prout lubet, privare ſpe ſucceſſionis, ſed niſi graviſſimæ cauſæ accedant, quæ primogenitum regno indignum faciunt, omninò ſucceſſorem ſuum pati debet. Si quæ autem cauſæ rejectionis

ctionis intercedunt, illarum quidem examen & executio ad Regem ſpectat, niſi populus ſuas partes hîc etiam ſtipulatus ſit, æquiſſimum tamen eum judicem in hoc agere oportet, ne amore vel odio aliisque effectibus, quibus liberum animi judicium impeditur, diſtractus contra ſponſionem publicam ſuamque fidem ſtatuat. Aliàs poſt ejus mortem nihilominus populo contra facta & judicata venire licebit.

Si crimen morte dignum &c.] Conf. omn. quæ not. ad §. 2. h. c. ad verb. & qui mortem peccatis ſuis.

§. 26. *An & pro liberis.]* Ego omninò diſtinguendum exiſtimo inter abdicationem parentis omnimodam, relicta populo poteſtate aliud ſibi caput eligendi; & inter eam, quæ fit quidem pro ſe ſuisque deſcendentibus, cum impoſitione tamen alterius extranei in ſolium. Priori caſu pater pro liberis adeò abdicare nequit, quò minùs illi aliquando ad regnum capeſſendum venire queant. Quoniam enim populo libera Regem eligendi facultas competit, liberum ipſi eſt tam ad abdicantis liberos quàm alium redire, iisque volentibus deferre imperium. At caſu poſteriori, ubi ſimul alius regno poſſeſſor quæritur, faciliùs negotium procedit, modò Regi, qui abdicat, jus alienandi quoad actuale exercitium competiit. Siquidem tunc extraneus, in quem facta alienatio, cum ſua familia in regnum ſuccedet, excluſis planè anterioris Principis liberis: Ubi autem jus primogenituræ viget, aut populo reſervata eſt quædam circa alienationem arbitrandi licentia, ſolus Princeps non efficiet, quin

populus ad primogenitum regreſſum habeat. Illum tamen utriusque populi & Regis voluntate excludi poſſe, non dubito, quia primogenitus in regno jus quæſitum non habet, ſed ſaltem καθ' ἐλπίδα, quemadmodum liberi rerum paternæ domus domini dicuntur: ideoque res ſimilis eſt feudo novo, quod per mutuam domini ac vaſalli paciſcentium voluntatem naturam feudi antiqui induit ad effectum ſucceſſionis agnatorum ex latere. Per hanc enim conventionem agnatis non priùs jus quæritur, quàm ſi beneficio contrahentium in eadem voluntate perſeverantium actualiter in feudum ſucceſſere: antea verò ipſis agnatis etiam non conſentientibus ſolius domini Vaſalliq́ue contrario arbitrio ſpes ſucceſſionis agnatis auferri & feudum ex pacto antiquum rurſus per pactum in novum mutari poteſt. *Conf. Struv. & ab eo all. in Synt. Feud. c. 3. theſ. 3. n. 1. & 2.* Eodem ferè modo aliquando inter Regem & populum convenit, ut Regis primogenitus, aut deficiente eo cætera familia ejus ſuccedat in regnum. Hoc pacto Rex & populus ſibi invicem obligantur, ut alter absque voluntate alterius à publico illo ordine recedere nequeat. Primogenito interim jus ad regnum ſtrictè ſic dictum non quæritur, quoniam tertio nihil mandanti nulla obligatio quæri poteſt. Quare ante actualem ſucceſſionem contraria paciſcentium conſtitutione illa ſpes rectè aufertur, quæ antè competere ceperat. Hinc verum eſſe non exiſtimo, quod ait Grotius, *illud intereſſe inter natos & naſcituros, quòd naſcituris nondum quæſitum ſit jus, atque ideo auferri iis poſſit populi volun-*

voluntate, ſi etiam parentes, quorum intereſt jus ad filios tranſire, jus illud remiſerint. Populi enim & Regis voluntate non ſolùm naſcituris, ſed & jam natis ſpes illa auferri poteſt, niſi fortè actibus quibusdam promiſſionem regni inferentibus vel etiam expreſſo conſenſu ſe primogenito obligaverint. Cujusmodi actus conſenſus illativos eſſe puto, ſi primogenitus ab omnibus tanquam ſucceſſor regni colatur, ſi in regiam indolem educetur, præceptisque variis, ut regnum futurum bene adminiſtret, inſtruatur. His ſimilibusque actibus ex utriusque partis conſenſu fluentibus facilè concedo ipſum jus primogenito quæri. Attamen adhuc nego, ſolum naſcendi actum alicui jus ad regnum, quod ante nativitatem non habebat, conferre poſſe. Agnoſco nihilominus aliquam differentiam inter natos & naſcituros, in quantum parens abdicans regnum liberis nondum natis ſpem quoque ſucceſſionis adimit, natis verò ſine populi conſenſu nequaquam. Ratio differentiæ utrinque eſt, quia qui nondum eſt natus, eligi in Regem non poteſt, regna autem celeri curatione indigent, ne damnum aliquod capiant. Quod cùm per abdicationem vacet, malè expectaretur is, qui nondum eſt in rerum natura, quemque incertum eſt aliquando natum iri. Ideoque morali neceſſitate itur ad alios, in quorum deinde familia continuatur ſucceſſio excluſis poſthumis prioris Regis, qui abdicavit. Cæterùm quod Dn. Ziegl. ad hunc §. velut ſententiæ Grotianæ confirmandæ causâ notat, nec refutationem feudi antiqui nocere poſſe liberis, nihil videtur facere in rem præſentem. Primò enim illud in-

ter omnes Feudiſtas non ſatis conſtat, & communem DD. opinionem latiſſimè refutat *Struv. Synt. Feud. c. 13. theſ. 16. n. 5. & 6.* qui multis rationibus tenet, filios ſive deſcendentes Vaſalli refutantis oportere ejus factum ratum habere, nec ipſis competere jus revocandi. Deinde inter feuda & regna magnum eſt diſcrimen. Cùm in illis jus natis vel nondum natis poſſit quæri immediatè ex ipſa legis diſpoſitione. In his verò lex civilis deficiat, utpote quæ ad ſummas poteſtates non pertinet, ideoque nec contra eorum voluntatem effectum juris productivum habere poteſt.

An de ſucceſſione regni judicare poſſit.] Admodùm in h. §. eſt obſcurus Grotius, ut veram ejus intentionem vix conſequaris: quid enim eſt de ſucceſſione regni judicare. Si intelligit, an Rex poſſit de ſucceſſore futuro aliquid diſponere, ſub diſtinctione, quam de alienatione imperii ſuprà multis locis dedimus, reſpondendum eſt. Malo tamen cum Dn. Ziegl. hîc intelligere, *præſentem Regem non poſſe cogere eum, quem ſibi vult ſuccedere, neq; prohibere poſſe alios, quò minùs aliquando ſuccedant.* Quod ultimum de regnis ſaltem non alienabilibus admitto: in aliis, ubi Regi poteſtas alienandi eſt permiſſa, poteſt de certo ſucceſſore diſponere: & ita per conſequentiam excludere alios, ne ſuccedant. Hic ſenſus §. quem Grotii fuiſſe opinor, juvatur conjectura verborum, quæ in eod. §. habentur, cùm author noſter dicit, quòd Rex nunc regnans nulla lege poſſit obligare ſucceſſorem: ſc. ut neceſſariò ſuccedat. Nam generaliter hoc accipi non debet, quoniam

quoniam non rarò ſucceſſor anteceſſoris ſui factis conventionibusque obligatur, ut infrà videbimus.

§. 28. *In quavis ſucceſſionis ſpecie verum eſt.]* In dubio omninò hoc verum eſt : quod ſi enim publica lege de hoc negotio aliquid fuerit cautum, lex modum dabit. Sin minùs, patris judicium erit, quem ex liberis velit ſuccedere. Ubi etiam de hoc non ſatis conſtat, primogenitus ante regnum illa potiſſimùm juvatur conjecturâ, quòd eo tempore, quo pater regnum adipiſcebatur, ille ſolus erat, quem ſucceſſorem optaret, quippe aliis liberis non extantibus: in qua voluntate pater tamdiu permanſiſſe præſumendus eſt, donec de contraria conſtiterit. Quo omiſſo ex tacito parentis judicio filius natus ante regnum jure primogenituræ ſuccedit, & natos in regia fortuna excludit.

An nepos ex filio priore, filio poſteriori.] In lineali ſucceſſione vel ubi Reip. pactis aut expreſſa Regis voluntate aliquid conſtitutum eſt, negotium non adeò intricatum exiſtimo. In regnis autem, ubi jus primogenituræ ætatisque privilegium viget, nec certum Regis defuncti judicium ſupereſt, quod ambiguam litem dirimere poſſit, impeditior difficultas jus ſucceſſionis involvit. *Clariſſ. Joh. Frider. Horn. l. 2. de Civit. c. 9. theſ. 16.* exiſtimat, hoc caſu, *ſi ſcilicet decedat Rex neutrum eligens, dicendum eſſe, eligendi poteſtatem devolvi ad populum, vel eos, quibus à populo id commiſſum fuerit, hac reſtrictione, ut alterutrum ſumant in Principem.* Id quod mihi neutiquam probatur. Quoniam ſi ſolus vel ne-

pos vel filius adeſſet, non erat dubium, etiam ſine expreſſa electione quemvis eorum ſucceſſurum. Nunc cauſam non video, cur in concurſu electioni populari locus detur, cui locus non eſſet, ſi unicum ſaltem ſucceſſorem haberemus: Neq; mihi videtur concurſus plurium circa rem aliquam tertio jus conferre, quod extra illum concurſum non habuerat. Neque quicquam efficies, ſi replicaveris, rem in illam conditionem deveniſſe, unde propter ambiguitatem exitum nequeat habere; Namque hoc jam in controverſia eſt, annon alia litem dirimendi via ſit. Præterquam enim ut de ſorte nihil dicam, quæ rebus dubiis plerunque adhiberi ſolet, ex ipſiſſima natura negotii concinnam admodùm expeditionem docet *Grotius ad h. §. h. m.* In regnis, ubi ratio juris primogenituræ ætatisque habetur, *neq; ſemper nepotem neq; ſemper filium ſecundogenitum præferri, ſed ut inter pares, quippe juris effectu quoad gradus adæquatos potiorem futurum eum, qui ætate præcedit.* Ita ſanè major natu habebitur pro primogenito, qui etiam ob ætatem variamque rerum experientiam regimini maximè aptus eſt. Adde, quòd eidem faveat præſumptio parentis, de qua ſuprà diximus. Quod ſi enim Rex haberet filium, ex eoque nepotem, filio quidem ſtatim ſucceſſionem deſtinat, ſed ita tamen, ut, ſi is decedat, ſuccedat nepos. Quod ſi verò ante ſuſceptum nepotem ſecundum generavit filium, illum cenſetur habere voluiſſe ſucceſſorem, ut, ſi quid majori humanitus contingat, imperium perpetuetur in familia. Nam ſi major natu nepotem fortè non eſſet habiturus, ſecundoge-

nitus

nitus filius unicus eſſet, cui mortuo primogenito collatum imperium optaret, ideoque eidem ante nepotem natum ſtatim in eventum mortis filii ſui majoris ſceptrum præſumitur dediſſe, in eademque voluntate permanſiſſe, usquedum contrariam explicaverit. Eadem nepoti ante filium ſecundogenitum nato applicari rectiſſimè poſſunt.

§. 31. *Pari diſtinctione.]* Ita ut ſemper is præferatur, qui ætate & generatione prior eſt: quoniam veriſimile eſt, oppidò huic in eventum regnum attributum, ne illud vacaret, ſi præter hunc ex poſtfacto non extitiſſet aliꝰ: Maluit enim Rex ſaltem per familiam patriam continuare regnum, ſi per deſcendentes non potuit, quàm ſinere, ut planè ad extraneos deveniat.

CAPUT VIII.

DE ACQUISITIONIBUS, QUÆ VULGO DICUNTUR JURIS GENTIUM.

§. I.

N*On pertinere ad jus gentium illud.]* Rectiſſimè: & mirum quàm egregiè hîc Grotius de vero jure gentium diſſerat, *pertinere illud ad mutuam gentium inter ſe ſocietatem*, ac fideliſſimè diſtinguat à recepto more inter multos, qui ſpectat *ad cujusq; populi tranquillitatem, unde & ab uno populo aliis inconſultis mutari poteſt. Imò & hoc evenire, ut aliis locis atq; temporibus longè alius mos communis, ac proinde jus genti-*

um impropriè dictum introducatur. Hunc pragmaticum ſanè juris gentium characterem ſi Grotius ubique ſecutus fuiſſet, non adeò multa retuliſſet ad jus gentium, quæ interiùs examinata illius objectum non ſunt. V. gr. ut nunc ſolùm de ſervitute dicam, eam juris gentium ſtrictè ſic dicti non eſſe, ex eadem patet regula, quoniam non habet mutuam gentium inter ſe ſocietatem, & apud nos Chriſtianos etiam inconſultis aliis gentibus & ſine illarum læſione potuit antiquari. Interim tamen neque hoc Grotio concedo, quosdam acquirendi dominii modos, de quibus JCti Romani agunt, pertinere ad jus naturale, ſi verum jus, non juris permiſſionem intelligas. Qua de re ſuprà pleniùs egimus. Cæterùm ſine abſurditate dicere poſſum, licere naturaliter occupatione rerum dominium quærere, ſed hanc occupationem eſſe objectum juris naturalis, de quo illud præcipiat vel vetet, non niſi inſolenter admodùm & falsè etiam dixeris.

Quamdiu aliud lex nulla conſtituit.] Vel hæc ſolùm verba ſatis oſtendunt, Grotio non eſſe ſermonem de vero jure naturali. Quoniam hoc nulla lege humana corrigi aut abrogari poteſt.

§.2. *Nam qui in ſtagno.]* Omninò hîc ſtatuendum eſt, JCtum Nervum intelligere Sylvam circumſeptam & ſtagnum, ubi adhuc eſt via elabendi. Aliàs enim feræ & piſces non eſſent in naturali libertate, ſed poſſiderentur à Domino, ſicut illi, quos caveis aut piſcinis incluſos habemus: Et quòd ſtagnum in jure civili accipiatur pro eo, in quod & aqua influere, rurſusque ex eodem effluere poteſt, multas ex legibus conjecturas

ſturas habeo Primò quidem edicit prætor *in l. 1. ff. ut in flum publ. nav. lic. ut per lacum, foſſam, STAGNUM liceat navigare.* Cui bono verò hoc interdictum, niſi lacus & ſtagnum haberent exitum, per quem in illa ingredi & egredi poſſemus. Publicum enim eſt hoc interdictum, & omnibus competit civibus, quibus vigore hujus fortè ex flumine quodam per brachium in ſtagnum publicum continens navigare licuit. Quò pertinet etiam quod in *l. 69. ff. de Contr. empt.* creſcere ſtagnum dicitur, quod niſi per influxum aquarum qui aliter fieri poteſt? ſic & dicitur in *l. 12. ff. de A.R.D. & l. 24. §. fin. ff. de aq. & aq. pluv. arc.* locum non dari alluvioni in ſtagno, quo alio verò modo alluvio fieri poterit, niſi aqua moveatur? quomodo autem moveri aqua in ſtagno, niſi per influxum? Sed quid multis verbis opus? *Thuanus libr. hiſtor. 47.* prope Arnæum *duo ſtagna vicina fluentia ac ſeſe conjungentia memorat*, ut his argumentis palàm ſit, non ſolùm JCtos Romanos, ſed & alios auctores ſtagnum latinè de aqua in- & defluente dixiſſe. *Conf. etiam Dom. Ziegl. ad h. l.*

§. 3. *Atq; in rebus omnibus aliis.*] Rationem differentiæ dat *Dn. Ziegl. quia feræ per amiſſionem libertatis fiunt noſtræ. Ergo & per recuperationem libertatis noſtræ eſſe deſinunt.* Sed hoc non erat in quæſtione. Veriſſimum enim eſt, feras per recuperationem libertatis noſtras eſſe deſinere, at de hoc quæritur, an ſolo evaſionis auctu etiam invito domino naturaliter libertatem recuperent? Ita etiam liberi homines per amiſſionem libertatis fiunt noſtri, & per recuperatio-

rationem ſervi eſſe deſinunt. Non tamen continuò ſervus fugitivus per ſolam fugam ſe domino ſubtrahere & in libertatem aſſerere poteſt, imò ne poſſeſſionem quidem intervertere, niſi alius eum poſſidere ceperit, *l. 3. §. 13. l. 13. & 15. ff. de A. vel A. P.* quare placet ſententia Grotii, *naturaliter non per ſe amitti dominium eò, quòd feræ cuſtodiam evaſerint, ſed ex probabili conjectura, quòd ob difficillimam perſecutionem eas pro derelictis habere credamur, præſertim cùm internoſci, quæ noſtræ fuerint, ab aliis non poſſint.* Lex Romana autem, quod ex probabili conjectura deducebatur, conſtituit pro certo, & feras per evaſionem libertatem priſtinam recuperare voluit.

§. 6. *Cùm ad dominium producendum.*] In iis ſc. rebus, quæ jam occupatæ ſunt ab univerſitate; illæ ſola lege in dominium alicujus tradi poſſunt. Quæ autem nondum omninò occupatæ, ad illarum dominium acquirendum requiritur actus corporalis, id quod & de ſervis dicendum. *Vid. Dn. Ziegl. h.*

§. 7. *Quod, cur injuria accuſari non poſſit.*] Imò pleniſſimum æquitatis jus eſt, quod Principi theſauros vindicat. Quicquid perpetuò eſt in territorio alicujus Reip. neque tamen ex privatis dominum habet, illud pertinere ad communitatem, eumque, qui eidem præeſt, videtur. At theſaurus eſt quædam olim abſcondita pecunia carens domino privato, ideoque fiſcum habet dominum, quemadmodum aurifodinæ aliorumque metallorum proventus patrimonium Principis augent, licèt ſuperficies terræ, & quicquid

in ea naſcitur, ſit privatorum. Quare ſi quis rem velit rectè inſpicere, dicendum foret, theſauros in Rep. inventos etiam antè latam ullam legem pertinere ordine civili ad Remp. neque fieri naturaliter inventoris. Fient autem tum demum inventoris, ſi in locis, quæ planè nullius ſunt, reperti fuerint, nam tunc quoque theſaurus nullius eſt, ſed occupanti cedit.

§. 9. *Utrumq; eſt populi.*] Nec enim hîc audiendus Vinnius, qui exiſtimat *ad* §. *22. I. de R. D. n.6. alveum non ſimpliciter publicum eſſe, ſed quatenus tenetur à flumine, eoq; per flumen populus utitur.* Nam in diſtributione rerum, quas univerſitas occupavit, privatis quidem circa flumen agri aſſignati ſunt, ipſum verò flumen & alveus populi manſit, ut nihil cauſæ videam, cur privatorum eſſe debeat, quod nunquam privatis eſt diſtributum. At in jure civili ſententiam Vinnii obtinere non nego. Cui tamen moribus noſtris derogatum eſt, & reditum ad id, quod magis naturaliter obtinet.

§. 12. *Non ad menſuram.*] I. e. ſi menſura non tam reſtrictionis vel limitationis, quàm demonſtrationis gratiâ fuerit adjecta. *Vid. Dn. Ziegl. h.*

§. 13. *Siccata parte alvei.*] Notanter adjicit, *parte*: nam ſi totum flumen exaruerit, ſiccatus alveus etiam in agris arcifiniis manebit populi, quoniam flumen defecit, quod agros arcifinios poterat terminare.

§. 14. *Ut diſcretum videatur.*] I. e. ut inſula videatur id, quo majori temporis parte navigio tranſiri ſolet: alluvio verò, quod non adeò

cohæ-

cohærenter eminet, ut in eo majori temporis parte navigari poſſit. Multum autem refert, alluvio an inſula cenſeatur, quoniam inſula pertinet ad Remp. alluvio verò interdum ad privatos, interdum ad univerſitatem : ut Author noſter paulò ſuprà expoſuit.

§. 18. *Ut partus ventrem ſequatur.*] Quoad imperii ſubjectionisque conditionem illud omninò naturale eſt, & in omni imperiorum genere procedit. Ita natus ex mea ſerva & tuo ſervo meus fit, & quem peregrinus pater ex matre cive ſuſcipit, naſcitur civis. Non enim attenditur, utrobi majorem partem fœtus capiat, ſed à quo ſit in lucem editus. Hodie enim inter naturæ ſcrutatores non conſtat, an materiale patris ſemen ad partum aliquid conferat; Harvæus ſanè ac plerique eum ſecuti præter vim πλαςικὴν nihil agnoſcunt. De quo ut in re nobis incomperta judicare neſcimus. Quod noſtrum autem argumentum attinet, non ſolùm in genere hominum verum eſt, ſequi partum conditionem matris, ſed & omnibus aliis rebus, dominio noſtro ſubjectis. Sic equæ aut bovis matris conditionem ſequitur partus, non verò maris, cujus domino interdum quidem aliquid admiſſionis loco datur, ſed non niſi ex conventione, qua ceſſante naturaliter nihil debetur, quoniam equus mas natura inſtigante egit, & ſuo facto tertio dominum obligare non potuit.

§. 19. *At ſi naturalem.*] *Conf. omn. h. Dn. Ziegl.* ubi optimè Grotium explicat, & vindicat contra Vinnium.

§. 21. *Vix autem ulla eſt tractatio juris.*] *Vid.*

Digitized by Google

Vid. Goth. ad l. 41. ff. de Contr. empt. & vend. lit. b.

§. 23. *Ut jus habeat.*] I. e. teneri ad fructuum, qui ex re percipiuntur, reſtitutionem, in quantum eſt factus locupletior. Cenſetur autem hactenus locupletior factus, quatenus non eſt factus pauperior. *Vid. huj libr. tit. 10. §. 3. 4. 5.*

§. 24. *Idem dicendum videtur.*] Malæ fidei poſſeſſor, quatenus ſumptus & impendia deducere vel tollere poſſit, alibi tradunt JCti. Extra leges civiles Grotii opinio veritati maximè eſt conſentanea.

CAPUT IX.

QUANDO IMPERIA VEL DOMINIA DESINANT.

§. 1.

Q*Uia voluntate ceſſante.*] Ita rectè naturaliter; quia ſola animi deſtinatione deſino eſſe dominus. Lex verò civilis *in l. 17. §. 1. ff. de A. vel A. P.* inſuper factum requirit, ad hoc ſcilicet, ut de derelictione conſtet, & alius occupans, qui à priori domino, quem fortè derelictionis pœnituit, convenitur, certa quadam abjectionis probatione legitimet occupationem rei à poſſeſſione & proprietate vacuæ. Neque Grotius in *h. §. & §. 3. c. 4.* ſibi contrarius eſt, ut exiſtimat Ziegl. Ibi enim nudis animi actibus per ſigna non indicatis efficientiam juris negat, & hoc quoad jus extraneo conferendum verum eſt, non quoad jus proprium amittendum. Diſtinctiſſima hæc ſunt, &

non

Digitized by Google

non tam facilè jus alteri confertur, quàm ſuum amittitur, ad illud enim pertinet & voluntas dantis ſignis externis indicata, & accipientis conſenſus. Ad hoc ſola amittentis voluntas ſufficit.

Quia non ſunt hæc occupabilia.] Antiquo Romanorum jure ſervus pro derelicto à Domino habitus non perveniebat in libertatem, ſed cedebat occupanti, ut exiſtimant DD. *per l. ult. ff. pro derel. & l. 38. §. 1. ff. de Nox. act. & l. 36. ff. de ſtipul.* Quamvis hæ omnes leges commodam interpretationem accipiunt. Quicquid ſit, id Nov. 22. §. 12. correctum eſt, quam malè *Ludvvell ad Inſt. de his, qui ſui vel. al. jur.* §. 2. eò reſtringit, *ut quidem domini eos repetere nequeant, ab aliis occupari vel apprehendi poſſint.* Nam hoc & favori libertatis & verbis à Nov. minimè congruit, in qua *conſtituuntur liberi, & ſecundùm pro derelicto titulum, ſui.* Qui autem ſemel liber eſt, ille occupanti non cedit, non obſiſtentibus ultimis d. nov. c. 12. verbis, quia illa exempli gratiâ ſaltem adjecta ſunt.

§. 3. *Particulis paulatim commutatis.]* Citata ad marg. *l. 76. ff. de judic.* meretur legi, ubi id præcipuè notandum venit, quod dicitur, *nos ipſos non eoſdem eſſe, qui abhinc anno fuimus, quod ex quibus particulis minimis conſiſteremus, hæ quotidie ex noſtro corpore decederent, aliaq; extrinſecus in eorum locum accederent.* Quod Medicis diſcutiendum relinquimus. *Vid. Quarin.* von Greul der Verwüſtung menſchlichen Geſchlechts *l. 4. c. 1.*

Idem tempore putatur.] Id quod tamen in pœnis aliiſque, quæ de univerſitate dicuntur, non

per

per ſe, ſed derivatione à ſingulis facta notabilem limitationem recipit. *Vid. Grot. l. h. c. 21. §. 8.*

§. 8. *Quo loco in conventibus ſedere debent.*] Quo fundamento nitebatur Coſmus Magnus Hetruriæ Dux. Cùm enim ei quæſtio præcedentiæ mota fuiſſet ab Alfonſo Ferrarienſi, qui *Atteſtini familiæ antiquitatem, quâ omnibus Italiæ Principibus procul dubio anteſtant, & Principatus dignitatem ingerebat.* Reſponſum à Coſmo eſt, *ſe Reip. Florentinæ loco eſſe, quæ ſemper Ferrariæ Ducibus dignatione praiviſſet.* Ac Ferrarienſis quidem pro tempore in Gallia favore primas obtinuit. (*a*) Apud alios verò Chriſtianos Principes præcipuè verò Imperatorem Ferdinandum Coſmus rationibus vicit, nec æquum viſum fuit, Coſmum poſſeſſione dejici, quâ à multis retro temporibus potior erat. *Vid. Limn. jur. publ. l. 4. c. 9. n. 87.* Tandem etiam Ferrarienſis in Gallia poſſeſſione primùm, deinde omni jure excidit, & ſic ab omnibus pro Duce Etruriæ pronunciatum fuit, ex nulla ferè ratione alia, quàm quòd Coſmus loco Reip. Florentinenſis ſit, quæ ſemper dignitate Ferrarienſem præceſſerat. (*b*) Atque hinc vanum omninò metum fuiſſe exiſtimo, quem Parlamenti Anglici Proceres Jacobo Regi Angliæ, Scotiæ atque Hiberniæ, (qui tria hæc regna titulo magnæ Britanniæ conjungere in animo habebat, (inſinuabant, dicentes, *que la preſeance du Roy devant un autre Roy Chreſtien, qui ſe conſidere & ſe conſerve par l' antiquité du Royaum, & non par la*

Mm *gran-*

(*a*) Thuan. Hiſt. l. 33.
(*b*) Ibid. l. 44.

grandeur ni l'eſtendue pourroit eſtre offenſée, & ſeroit a craindre, qu'on ne lui donnaſt la denire place, pource qu'il ſeroit nouveau Roy & le dernier venu. (*a*) Jacobus enim, ſi ſe Regem Magnæ feciſſet Britanniæ, in ſeſſionibus eum obtinuiſſet locum, quem ex tribus illis regnis antè obtinuerat id, quod cætera dignitate præceſſit.

§. 11. *Nobilis.*] Hoc argumentum pleniorem curam poſtulat, quàm ut hîc tractari poſſit. Enucleatè de eo nobis in (*b*) Aquila Germanica agendum erit. Quò lectorem interim differimus.

CAPUT X.

DE OBLIGATIONE, QUÆ EX DOMINIO ORITUR.

§. 1.

B*Ona quis an mala fide.*] Illud tamen intereſt, quòd malæ fidei poſſeſſor ſuis quoque ſumptibus rem teneatur reſtituere, quia obligatur ad omne id, quod domino ratione rei abeſt. Quò & impenſæ pertinent, quas dominus ad recuperationem rei facere coactus eſt.

§. 2. *Replicabitur de dolo.*] Quam replicationem eò pertinere exiſtimo, ut is, qui replicat, dicat, etiamſi ſervus ob revocatum mandatum non teneatur ex inſtituto, quia tamen in rem domini vertit, aut peculium habet, de in rem verſo vel peculiari actione dominum conveniri rectè poſſe: non attenta exceptione revocati mandati, quæ ad omnem actionem elidendam ſufficiens non

(*a*) Pierre Matthieu l. 7. narrat. 1. p. 652.
(*b*) l. 1. c. 2. theſ. 75. 76. 77. &c.

Digitized by Google

non eſt. Illa itaque doli replicatio non directò elidit exceptionem revocati mandati, nec enim hoc poteſt, quia mandatum revera erat revocatum, & ſi neque in rem domini eſſet verſum, neque ſervus haberet peculium, non potuiſſet opponi. Sed ſaltem eſt, ut ita dicam, præparatoria actionis de in rem verſo, aut de peculio, quia dolo videtur facere, qui revocati mandati exceptionem opponit ad actoris intentionem repellendam, cùm tamen teneatur alia de in rem verſo vel peculii actione, per quam idem actor conſequi poteſt.

Utilis ni fallor.] Quærit hîc Dominus Zieglerus, cur verò utilis? negotium enim geſtum eſſe ipſius defenſoris, ait, qui fidejuſſoris pecunia liberatur, & hoc ſufficere ad negotiorum geſtorum actionem. Sed malo ego accedere Grotio. Non enim ad directam negotiorum geſtorum actionem ſufficit, alicujus negotium eſſe geſtum, ſed & inſuper requiritur, ut negotium gerendum ſponte ſua ac libera voluntate ſuſcipiat. Qui verò ex neceſſitatis opinione licèt falſa gerit, negotiorum utilem actionem habet. *Ut DD. communiter ad tit. ff. de Negòt. geſt. commentantur. Vid. Weſ. ibid.* Quare cùm in noſtro caſu fidejuſſor gerat negotium defenſoris non ſponte, ſed ex mandato & juſſu matris filii, pro cujus defenſione voluit fidejuberi, ideo rectè non directam, ſed utilem negotiorum geſtorum actionem fidejuſſori in defenſorem damus.

Utilis vindicatio.] Datur item pupillis utilis earum rerum vindicatio, quæ ipſorum pecuniâ comparata ſunt.

Cum debitore meo.] Supplendum *ex l. 32. ff. de Reb. cred. quem tibi promittere juſſi.* Ut ita mea voluntate meoque facto debitoris mei mihi debita ad te perveniant. Nam ſi absque meo juſſu cum debitore meo contraxeris, mihi nulla acquiritur obligatio.

§. 4. *Nam induſtriæ fructus.*] Hi tamen hactenus rei deberi videntur, quatenus ſine illa non poterant generari. Itaque cum Dn. Ziegleró mihi magis naturale videtur, ut dominus aut pretium impenſarum ſolvat, aut, ſi nolit, patiatur ſumptus & induſtriam cum fructibus pro rata compenſari.

§. 5. *In hoc locupletior cenſetur.*] Quia non eſt factus pauperior, *l. 47. ff. de Solut. Dn. Ziegl. h.*

§. 7. *Non tenetur.*] Exceptio eſt, ſi illius donationis intuitu rurſus à donatario dona accepit. Tunc enim tenetur pro quantitate rei donatæ.

§. 8. *Prodegerit pretium.*] Bona tamen fide, pecuniam ex re gratuitò quæſitâ acceptam hilarè iterum conſumendo, quam adeò liberaliter non eſſet conſumpturus, ſi cum opum ſuarum onere fuiſſet acquiſita.

§. 10. *Non poſſe eam reſtituere venditori.*] Contra venditorem tamen habebit nihilominus condictionem pretii ex eadem æquitate, quia venditor ex re aliena factus eſt locupletior. Emptor enim rem reſtituit, pretium autem, quod in eam impendit, eſt apud venditorem, quod illi reſtitui æquum & bonum eſt. Ne quis cum damno alterius nullâ ejus culpâ fiat locupletior.

§. 12.

§. 12. *Prioris domini voluntate.]* Objicit hîc Dominus Zieglerus, quòd voluntas domini in cauſa turpi ſit corrupta, & ideo dominium non tranſire putat. Verùm ut naturaliter dominium tranſeat, ſufficit ſola domini conſentientis voluntas libera, dolo vel metu non intercepta. Cauſa autem impulſiva transferendi dominii turpis an honeſta ſit, quod quidem ipſam translationem attinet, nihil refert. Cum quo convenit, quòd ad dominium transferendum nihil interſit, bona an mala fide quis acquiſiverit. *Bachov. allegat. à Ludvvell. ad §. 25. num. 2. I. de R. D.*

CAPUT XI.

DE PROMISSIS.

§. I.

P*Raſertim ubi lex civilis.]* Notanter admodùm hanc exceptionem Grotius adjicit; Nam quando lex civilis quibusdam actibus obligationem ſubtrahit, tunc cives contrahendo non obligantur, non ideo, quòd naturale vitium ſit in obligatione, ſed quoniam majeſtas, quæ eſt quædam domina & moderatrix omnium ſubditorum actionum, contractum lege lata irritum eſſe voluit, ademptâ contrahentibus facultate agendi ad illum actum neceſſariâ. Nam hoc in confeſſo eſt, etiam naturaliter eum non obligari, qui facultatem ſive contrahendi jus non habuit. Sive itaque illa facultas ex defectu naturæ ceſſet, ut fit in infantibus & furioſis, qui, quid agant, neſciunt, ſive per legem civilem ſubditis auferatur,

Digitized by Google

actus nullus eſt ob defectum legitimæ agendi potentiæ. Atque in hunc modum explicanda ſunt omnia, quæcunque in jure Romano legere licet, in quibus naturalis obligationis efficaciam jus civile ſuſpendere dicitur. Non quòd aliquid per legem civilem in jure naturæ mutetur, hoc enim eſt impoſſibile, ſed quòd objectum juris naturalis eſſe deſinat, quod ante legem verum objectum erat. Sic quando docemur in Romana jurisprudentia, nudis pactis neminem efficaciter obligari, id non eò pertinet, quaſi jus naturale in hoc articulo mutatum eſſet, quod vult, ut omnes ad id, quod ſeriò promiſerunt, adſtringantur. Sed ideo non ſervantur nuda pacta, quoniam in iis deficit facultas paciſcendi. Quippe majeſtas, quæ prudenti conſilio proſpexerat, multa incommoda, innumeraſque lites in Remp. inundaturas, ſi ex quolibet temerario promiſſo quivis obligaretur, certos modos formulaſque obligationum verbalium eſſe voluit, ex quibus certò liceret colligere, animum & voluntatem contrahentium non fuiſſe erroneam aut præcocem. Neque enim etiam jus naturale per quodvis præceps & inconſideratum promiſſum promiſſorem devincit, ſed inſuper deliberatam ad ſe obligandum voluntatem, & cognitionem ejus, quod agitur, plenariam requirit. Ex quibus verò argumentis aut conjecturis illa voluntas colligenda ſit, non determinat. At legislator, qui propiore cura Remp. adminiſtrat, cùm videat, ex ipſa illa diſputatione de adhibita ſufficiente voluntate, damnoſa rei communi litigia ſeri poſſe, ad omnem difficultatem tollendam certos modos ſe

per

per verba obligandi conſtituit, & quicquid extra eos fit, hoc loco atque ſtatu eſſe juſſit, ac ſi ſeriò negotium geſtum non fuiſſet, ademptâ ſubditis contrahendi facultate, adeò ut actus finem, quem intendit, nequeat conſequi. Non igitur hac ratione corrigitur jus naturale, ſed explicatur, non mutatur, ſed determinatur & confirmatur. Simili modo per SCtum Vellejan. prohibetur mulier fidejubere, & fidejubens non obligatur, quæ non habebat jus ad fidejubendum. Non ergo obligatio eſt per ſe valida, ſi totus actus cum ſuis circumſtantiis inſpicitur, ſed tum demum, ſi fidejuſſio mulieris conſideratur abſtracta lege civili. Tunc enim nullum morale vitium impedimento eſt obligationi acceſſoriæ mulieris.

In actiones noſtras par jus habeamus.] Id quod rurſus ſubdata limitatione intelligendum, ſi lex civilis impedimentum non affert, quod omninò facere poteſt. Sic enim voluntas atque actiones ſubditorum imperantis voluntati directionique ſubjacent, ut ab illa omnem validitatem & ſubſtantiam quandam civilem conſequantur, irritumque & nullum omninò ſit, quod publicæ proviſioni repugnat.

De pecunia conſtituta.] Iterum ſola & adæquata cauſa, quòd conſtitutum valeat, eſt voluntas legislatoris, in cujus rationes ſcrupuloſo examine non debemus inquirere. Ineptiunt cum legibus omnes Jureconſulti, qui duplicem fidem, quam violare iniquum ſit, urgent. Nam & ſimplicem violare fidem flagitioſum eſt, & duplex illa fides non ſemper commodè concurrere videtur.

 Quo-

Quoniam enim etiam conſtitui id poteſt, quod alter debet, quomodo in eo, qui conſtituit, ſi pacta non ſervet, duplex fides periclitetur, non video, quandoquidem ipſe ſemel tantùm de obligatione alterius in ſe recipienda promiſit; quid verò data fides tertii ad me, ut graviùs peccem, ſi noluerim ſtare conventis? Deinde datur actio ex conſtituto contra eos, *qui aliquid ex priori obligatione ſive valida ſive invalida, ut ait Weſ. de Conſt. pec. n. 1. ſoluturos ſe conſtituerunt.* At verò, ubi obligatio eſt invalida, quomodo fides data in periculo eſt? cùm invaliditas obligationis fidem quaſi manumittat, ne teneatur ſervare placita. Porrò nudum pactum ſemel initum per ſe non valet ad producendam actionem, qua ratione ergo duo nuda pacta valebunt, quorum utrumque ſeorſim conſideratum inefficax eſt? Ex eo enim, quod ſuâ naturâ eſt inhabile, licèt millies cumules, & ad quintam usque eſſentiam trutines, nulla ſurgit habilitas; cùm pluralitas nequicquam conferre poſſit, ubi res in ſe non eſt apta nata ad effectum producendum. Quapropter laudanda eſt Dn. Hahnii candida ingenuitas, quando deplorata *l. 1. ff. de Conſtit. pec.* ratione (*quòd grave ſit fidem fallere*) rei potiùs veritati, quam auctoritati legum ſtudet, & ad præſentiſſimam, cauſam, legislatoris ſc. voluntatem ſe confert. *Ratio*, inquit, *quare hoc conſtitutum producit actionem*, *eſt*, *quòd Prætor hoc faciat pactum vetitum.* Et ita non fides duplex, ſed auctoritas Prætoris conſtitutum ad producendam actionem habilitat. *Neq;*, pergit, *ad rem facit*, *quòd ex nudo pacto*, *cujusmodi eſt conſtitutum*, *nulla*

eſt

eſt actio, Etenim ſubinde fit in Rep. ut quæ generaliter & uno modo conſtituta ſunt à primo legislatore, (*cujusmodi eſt quod dicitur in l. 7. §. 4. de pact. nudum pactum jure civili non producere actionem,*) *certis in caſibus ac ratione circumſtantiarum, à ſecundo legislatore, qualis eſt Prætor, aliter ſtatuantur.* Hic data occaſione breviter admonere, temperare mihi non poſſum, graviſſimos lapſus & perpetuos errores eorum eſſe, qui ſplendore & majeſtate jurisprudentiæ noſtræ occæcati, nihil præter eam videre aut dicere volunt, & quibus relligio maxima eſt, vel latum unguem à veſtigiis & aſſertis legum Romanarum diſcedere. Cùm tamen in aprico ſit, non ſolùm quædam injuſta, (*qualis eſt l. 5. C. ad L. Jul. Maj. de qua infr. c. 20.*) ſed & multa inconſiderata corpus noſtrum juris continere. Id quod ejus dignitati nihil detrahit; Nævi enim quidam in corpore venuſto non minuunt pulchritudinem ejus, ſed quandoque augent, & ex varietate amicæ repugnantiæ amabiliorem ſpeciem conciliant.

§. 2. *Aſſertio explicans de futuro animum.*] Mallem Grotius hanc ſuam aſſertionem verbis magis perſpicuis aut exemplo ſubjecto declaraſſet, ut nobis conſtaret, quousque illam vellet extenſam. Nunc quandoquidem hoc non factum, & inſuper Dn. Ziegl. hunc & ſeqq. aliquot §§. religioſo prætereat ſilentio, per quod tamen lectori dubio non admodùm conſulitur, auguror ego, aſſertionem hîc Grotio aliud denotare nihil, quàm ſpem quandam, quæ alicui fit, poſſe fieri, ut aliquando eidem ego rem meam vel do-

Digitized by Google

nem vel vendam. Quæ ſpes promiſſum quoddam obligans non inducit, cùm ego me obligare noluerim, ſed ſolummodo retenta libertate ſic vel aliter agendi continet explicationem animi mei, qui nunc eſt, ut & de futuro ita eſſe poſſit, ſic tamen ut ſine ullo inconſtantiæ crimine eſſe etiam non poſſit. Quoniam *animus humanus non tantùm habet naturalem potentiam mutandi conſilium, ſed & jus*, ut rectè ait Grotius; i. e. non tantùm poteſt quis de facto conſilium, de quo ſemel cogitare cepit, mutare ex aliis rationibus, ſed & optimo jure hoc licet: & ſi in mutatione ſententiæ vitium ſit aliquod, quod fit, quando prior ſententia erat melior, id non eſt intrinſecum mutationi; (h. e. illud de jure ſeu competente facultate mutandi conſilium nihil derogat,) ſed provenit ex materia, quòd prius conſilium fuerat melius, cui non ſubſtitui debuiſſet deterius aliquod. Itaque capio mentem Grotii hoc modo: aſſertionem explicantem de futuro animum, qui nunc eſt, præter ſpem factam de futuro promiſſo, ſi ita mihi libuerit, nihil aliud importare; qua in ſententia me confirmat non ſolùm, quòd locus pœnitentiæ detur absque ulla perfidia, ſed & quia ad eſſentiam & validitatem hujus aſſertionis ſufficit ſola veritas cogitationis pro tempore præſenti, non autem ut in ea cogitatione perſeveretur, quod naturæ ſpei incertæ examuſſim convenit, utpote nullius obligationis introductoriæ, nec indeterminato & innocuo promiſſo quicquam de plenaria agendi libertate delibantis. Quod ſi verò falſitas cogitationis pro tempore præſenti intervenit, tunc vitiatur

aſſer

aſſertio ex ratione,quia in ipſo actu dolus quidam ſubeſt, & animi ſententia non verè, prout erat, ſed ſubdolè explicabatur, faciendo alicui ſpem de futuro, revera autem & interiori cogitione de eodem verbis inanibus implendo ac eludendo conſilium capiens.

§. 3. *Pollicitatio dici poteſt.*] Eſt itaque pollicitatio, quando quis ex ſua promiſſione alteri obligatur ita, ut tamen ei, cui obligatur, jus non ſit, quicquam exigendi, quia promittens ſine vi illa ἀναγκαςικῇ ſe voluit obligare,quod ipſi cavere integrum eſt, qui res ſuas quocunque modo & conditione transferre poteſt. Et diſtat hæc pollicitatio ab aſſertione in §. præc. explicata, quòd in illa, ſc. pollicitatione, pœnitentiæ non ſit locus, ſed omninò ad exſolvendam fidem promiſſa implenda ſint, quamvis ad eorum impletionem cogi nequeas. Multis enim caſibus evenit, ut obligatio ſit in nobis & nullum jus in alio: A pacto autem & perfecta promiſſione, de qua in ſeq. §. differt, quia hoc pactum confert jus exigendi quod promiſſum in eum, cui promiſſum. Pollicitatio verò facultatem hanc exigendi non concedit,ſed fidei præſtationem arbitrii ſui eſſe vult, quoad coactionem ſc. externam. Moraliter enim nihilominus cogitur ad ſervanda pacta, niſi graviſſimum perfidiæ crimen incurrere malit. Quamobrem imprimis hîc cavendum eſt, ne pollicitationum naturalem & primogeniam indolem juris Romani præjudicium corrumpat, in quo circa eam multa innovata videas. Primò enim illo jure pollicitatio ſeu promiſſio unius conſenſu facta non obligat, ſi privatis fiat. Id quod tamen

men commodè ſecundùm naturam pollicitationis intelligi poteſt, ut non obliget,quoad exactionem, quam potiſſimùm in omni obligatione ſpectare legislatores ſolere extra controverſiam eſt, nec illam conventionem contractus nomen mereri putant, ex qua alteri nullum jus quæritur. Quo ſine ſi eſſet, pleroſque contractus præter inane nomen nihil habituros providebant, nec in tantis humanæ naturæ corruptelis ſperandum fore, ut quisque ſua ſponte fidem exſolveret, quam alteri obſtrinxerat, niſi ad id in eventum contumaciæ efficaciſſimis juris remediis poſſet compelli. Quanquam igitur pollicitatio *μονοπλευρως* obligans effectibus ſuis non careat, ſed gravet conſcientiam & perfidiæ reos faciat, qui pactis non ſtant, illos tamen legislator non admodùm attendit, quia in ejus, qui tenetur pacta implere, arbitrio eſt, ut etiam absque metu & coactione phyſica poſſit non implere. Idcirco dicunt leges ejusmodi pollicitationes non obligare, & nullarum eſſe virium. Deinde Romanis legibus tum demum pollicitatio valida eſt, ſi fit Reip. aut Civitati cuipiam, idque ex juſta cauſa, per quam ſeria animi noſtri ſe obſtringere volentis appareat deliberatio. Quare qui pollicetur munus edere aut ludos exhibere, ſi fuerit factus conſul vel ædilis, ſi honoris, ſi decreti impetrandi gratiâ promiſit: tenetur, & ad præſtandum cogitur, *l. 1. §. 1. & fin. l. 6. l. 9. ff. de Pollicit.* idem eſt, ſi ob alias cauſas, quæ Remp. concernunt, ut propter cladem vel incendium, quod Resp. paſſa eſt, voverit, *l. 4. l. 7. ff. eod.* Et his caſibus promiſſoris liberalitas initio

initio voluntatis ex promiſſo neceſſitatis eſſe incipit. Quod ſi autem ſine juſta cauſa facta eſt pollicitatio, etiamſi Reip. non valet, quia ſeria ad ſe obligandum cogitatio non præceſſiſſe præſumitur, niſi ex aliis indiciis poſſit colligi. Quorum præcipuum eſt, ſi negotium promiſſum jam inchoare ceperit, *l. 1. §. cepiſſe ff. de pollicit.* inchoatio enim maturam & deliberatam promisſionem infert; *Weſenb. de pollicit. n. 2.* Hæc ita, ut dixi, jure Romano circa pollicitationem. Absque illo autem longè aliter. Quippe ſive Reip. ſive privatis pollicitatio fiat, valet quoad obligationem & neceſſitatem implendi ex uno latere. Et quamvis Reip. quid promiſſum fuerit, non magis illa ad exigendum jus habet, quàm privatus quilibet alius. Sicuti & inchoata res nemini per actum inchoationis jus exigendi concedit, ſed poteſt is, qui fecit pollicitationem, à cepto opere ceſſare, quia pollicitatio, quamdiu intra terminos ſuos conſiſtit, ſecundùm indolem naturalem ad impletionem propriæ fidei provocat, omnem verò extraneam coactionem excludit. Atque ex his ſimul lux affunditur aſſertioni Dn. Hahnii, qui *ad Weſenb. tit. de pollicit. n. 1.* ſcribit: *Equidem pactionem & conventionem fieri duorum conſenſu, & pollicitationem eſſe ſolius offerentis promiſſum, ſed inde non ſequi, ergo pactum fieri duorum, pollicitationem verò tantùm unius conſenſu.* Scilicet etiam in pollicitatione fingit conſenſum ejus, cui fit pollicitatio, nimirum Reip. *cujus aſſenſus ſtatim intelligitur adeſſe, ubi juſta cauſa ſubeſt pollicitationis ob favorem & utilitatem Reip.* Quæ aſſertio hactenus

nus tolerari poteſt, ſi pollicitationem capit, ut jure Romano informata eſt. Extra illud veriſſimum manet, alicui etiam ſine ejus conſenſu pollicitationem fieri poſſe, & promittentem efficaciter, quod ipſum concernit, obligari, licèt deficiat jus exactionis, ut impleatur fides. Porrò illud quoque notari velim, ne quem turbet, quod dixi, pollicitationem jure civili dum demum valere, ſi fiat Reip. cùm tamen *Zaſ. in pr. de V.O. n. 6.* ſcribat, valere, etiamſi privatis fiat. Nam vix eſt, ut hanc ſententiam recipiamus, quandoquidem in toto Pandectarum titulo *de pollicitat.* illud legere non datur, ſed in omnibus ferè legibus, Reip. aut civitatis, honoriſque vel muneris publici mentio fiat, nullibi verò pollicitationis, quæ in privatos collocata eſt. Deinde plerique DD.neceſſarium requiſitum eſſe ſtatuunt, ut pollicitatio in Remp. vel Civitatem conferatur. *Ita Weſenb. & ad eum Hahn. de pollicit. n. 2.* quemadmodum etiam in eo lapſus eſt Zaſ. d. l. quod pollicitationem regulariter ne naturaliter quidem obligare exiſtimat, quòd non ſit reſpectiva, niſi certis caſibus. Deceperunt enim Zaſium legum civilium aſſerta, extra quæ nos rem ſe multò aliter habere, & pollicitationem non ſolùm duobus caſibus, ſed ſemper, quando ſe voluntas ſemel pro futuro cum ſigno ſufficiente ad indicandam perſeverandi neceſſitatem determinavit, obligare diximus, quamvis alteri jus exigendi non largiatur. Non enim eſt de eſſentia obligationis, ut ſit reſpectiva, ſicut loquitur Zaſ. licèt nec ſatis capiam, quid ſit illud, eſſe reſpectivum? Obſcura & ambigua loquendi ratio potiſſimùm duobus

bus modis accipi poteſt. Vel enim reſpectiva obligatio dicitur, quæ habet ſynallagma, ſive mutuam ad invicem obligationem. Vel quæ dat alteri ſimul jus exigendi, & ita non tantùm obſtrictæ fidei, ſed & juris alteri conceſſi reſpectum habet. Neutro modo reſpectus iſte intrat naturam & eſſentiam obligationis. Non priori: quoniam aliàs mutuum, ſtipulatio & alii contractus μονόπλευροι verè non obligarent, quia non ſunt utrinque obligatorii, id quod tam à ratione quàm juris veritate abhorret. Non poſteriori: quia jam ſuprà demonſtravimus, multis caſibus evenire poſſe, ut obligatio ſit in nobis, & nullum jus in alio. Sicut & qui liberalitatem exercet, ex virtutis præcepto obſtrictus eſt donare iis, quibus maximè convenit. Et ſi ſecus fecerit, non facit ea, quæ recta ratio & honeſtas jubent. Nemini tamen jus eſt petendi, ut ſibi potiùs, quàm alii donet, licèt is, cui donat, te minùs ſit dignus. Antequam à Zaſio abeam, allegatus locus dat mihi occaſionem Canoniſtarum quorundam ſtoliditatem ridere; Ita enim allegati à Zaſio ajunt; ex æquitate canonica pollicitationem obligare. Quaſi verò jure civili iniquè circa hanc rem quicquam eſſet conſtitutum, quod intempeſtiva interpretum correctione egeret, cùm tamen in dubio utraque jura invicem diſſentire non præſumantur.

Quibus ſimile.] Ex quo ſimul colligitur, ſi is, qui pollicitationem fecit, fidem non ſervat, eum non peccare contra juſtitiã expletricem, utpote quę jus ſtrictè ſic dictum alteri concedit, ſed attributricem, dum non ea facit, quæ honeſtas

&

& recta ratio facere imperant, excluſa omni coactione ad implendam pollicitationem.

§. 4. *Venire ex natura immutabilis juſtitiæ.*] Et ita ex norma & fundamento ultimo juris naturalis, in quod omnia ejus effata reſolvuntur.

Quod autem fit animo non deliberato.] De hoc jam *in pr. h. cap. egimus.*

§. 5. *Aliud cenſendum de minoribus.*] Obſervandum, quòd Grotius hîc minores intelligat, non ut in noſtro jure opponuntur pupillis, qui ubi in ſuam tutelam pervenerunt, in minorennitatem tranſeunt: Sed quatenus uſu & exercitio rectę rationis uti poſſunt: id quod generali determinatione comprehendere impoſſibile eſt, ſed, ut rectè vult Grot. ex actibus quotidianis, & ex eo, quod in quaque regione communiter fit, dijudicandum erit. Illud tamen bene exinde colligere licet, ſi in aliqua Rep. tetminus ætatis ad contrahendum habilis fuerit poſitus, quòd is poſſit in quodlibet ejus civitatis membrum & inprimis quoque ejus Principem retorqueri, hoc modo. Si Princeps pacta cum quadam Rep. contracta nolit obſervare eo colore, quaſi lubrico ætatis lapſus, qui tamen communem in illa Civitate ad ſponſiones faciendas maturitatem conſecutus eſt, tunc eum ætatis exceptione non debere juvari exiſtimo, quoniam allegaret propriam turpitudinem, utpote qui, quam ætatem ſuis civibus & ſubditis rebus prudenter & circumſpectè gerendis habilem maturamque judicavit, illam in ſe Princeps eludendæ fidei & quærendi diverticuli cauſâ fallaciis obnoxiam eſſe velit, eodem

dem ſimul in honeſto effugio omnium Principum religioſæ exiſtimationis ob vile bonorum fortunæ emolumentum nefarius proditor, quos opinio vulgi & ſcriptorum conſenſus non ſolùm ex divino quodam ſemine conceptos, ſed & ſpiritu ſingulari animatos prudentiæ & rectiſſimi judicii uſu vulgaris conditionis homines tempore antevertere conſtanter aſſerunt.

Tanquam ſubditus temporarius.] Non quòd verè ſubditus ſit, qui ſecundùm omnes ſummæ poteſtatis facultates obſequium præſtat, idque ideo, quoniam imperio Principis ſubeſt. In hunc enim numerum advenam nemo facilè collocaverit, cui omnibus horis jus eſt, iterum è Civitate diſcedendi, ſeque ſubducendi illius juriſdictioni. Id quod vero ſubdito conceſſum non eſt, qui majeſtati perpetuo vinculo ita obligatur, ut ea invita ſe civitate & imperio eximere nequeat. Vera autem ratio, quæ peregrinum inſtitutis & moribus Reip. obligat, eſt tacitum quoddam pactum, per quod ſe videtur implicitè ipſo adventus ſui facto adſtringere, cupere omninò, quando ſibi expediat vel neceſſe ſit per territorium meum iter facere, aut in eodem aliquantisper commorari, etiam meis legibus cultum præſtare & obſequium. Qui conſenſus tacitus vel ideo ſolum præſumendus eſt, ne facto contrario ſe prodat hoſtem Reip. & civilis tranquillitatis conturbatorem, in quem deinde poteſtatibus ſummis liceret jure gentium animadvertere. Quare ſortitur ex hac ſua conventione forum legitimum, & ſicubi in ordinem publicum deliquerit, legum pœnis ſubjacet, quas mo-

Digitized by Google

res patrii in reos criminum qualiumcunque pro cujuslibet conditione ſanxere. Unde una opera patet, à facultate puniendi ad ſubditum non poſſe continuò inferri, cùm & in eos juſta ſit animadverſio, qui non ſubditi in noſtra civitate verſantur, ſeque aliquo crimine obſtrinxerunt, quemadmodum Principi in Principem nemine inferiorem jus gentium animadvertendi poteſtatem concedit. Illud tamen extra controverſiam eſt, ab ejusmodi hominibus crimen læſæ majeſtatis propriè ſic dictum non poſſe contrahi, quippe quod non niſi à veris ſubditis in majeſtatem committitur.

Si in mari pactio fiat.] Quod verum eſt in mari nondum occupato. Grotius verò ex ſuppoſitione, quaſi mare non poſſet occupari, generaliter affirmat.

Aut per literas inter abſentes.] De hoc ego vehementer dubito: quoniam is, qui abſens per epiſtolam cum altero contrahit, per contractum ſortitur forum ejus loci, in quo contractus celebratus eſt: atque etiam ibidem ſecundùm jurisdictionis formam, modum & mores, qui ibidem vigent, conveniri poteſt.

Nam in his, quæ privatim agunt.] Neque etiam hîc exiſtimo, leges, quæ in privatis actum civilem nullum faciunt, eundem tenorem in ſuos legislatores exercere, qui legibus civilibus non ſubjacent, ſed illas quovis momento vel planè tollere, vel in certis rebus & perſonis temporariè de iis diſponere poſſunt. Quomodo itaque lex aliqua actum quendam irritum faciet, qui legibus non ſubeſt? aut ſi omninò ſubjaceret, id

quod

quod concedendum nullo modo eſt, tamen quavis hora à lege per privilegium poſſet eximi, & eo ipſo, quo ageretur, exemptus eſſe cenſendus foret? Confirmat me in hac opinione egregiè, *l. pen. C. de donat. inter vir. & uxor.* ubi dicitur, *donationes, quas Divus Imperator in piiſſimam reginam ſuam conjugem vel illa in ſereniſſimum maritum contulerit, illicò valere ſancimus, & pleniſſimam habere firmitatem.* Ex quo textu videmus, donationes inter virum & uxorem, quæ regulariter inter privatos prohibitæ & factæ nullæ ſunt, in Principis & Auguſtæ perſona valere. Quæ procul dubio non valituræ eſſent, ſi legibus, quæ in privatis actum faciunt irritum, etiam tenerentur Principes.

§. 6. *Promiſſio fundata ſit in præſumptione quadam facti.]* Rectè hîc annotat Dn. Zieglerus, præſumptionem illam facti debere eſſe talem, quæ promiſſionem ſubſtantificet. Non verò ſi eidem ſaltem cauſam & occaſionem præbuerit: quo cum ferè convenit diſtinctio erroris in antecedentem & conſequentem. Error antecedens eſt, qui dat actui cauſam, ita ut niſi præceſſiſſet voluntatem, actio ſecuta non fuiſſet, qui ſine dubio pactum nullum facit, & ille eſt, quem Grotius intelligit. Error conſequens ſive concomitans actum dicitur, qui actionis cauſa unica non eſt, ſed etiamſi abſuiſſet, actio tamen fuiſſet ſecuta. h. e. ubi quis ita affectus eſt, ut etiamſi ſciret aliter quàm exiſtimat, nihilominus faceret: quem Zieglerus ſaltem occaſionem actui præbere dicit. Quod dolum malum attinet, Dn. Hahn. exiſtimat naturaliter & ſepoſita lege civili

ad contractuum, quibus dolus intervenit, validitatem aut invaliditatem examinandam attendi debere ad ſubſtantialia contractus atque ejus accidentalia. In ſubſtantialibus dolum contractum vitiare, non verò in accidentalibus. Hæc jure civili ita recipi potuiſſe, ſicut nullus dubitaverim, ita ſine ullius adminiculo naturaliter dicto modo ſe habere vix credo. Quod ut oſtendam, res ab ovo eſt petenda. Diſtinguunt DD. communiter contractum in ejus eſſentialia, naturalia & accidentalia. Eſſentialia eſſe ajunt, quæ cujuslibet pacti eſſentiam concernunt, & quibus deficientibus ipſe contractus nullus eſt. Naturalia, quæ quidem tacitè contractibus inſunt, ita tamen ut poſſint etiam non ineſſe, & contrario placito mutari. Accidentalia, quæ neutro modo inſunt, neque tamen etiam naturæ contractuum repugnant, ſed expreſſa contrahentium voluntate adjici conventionibus poſſunt. V. gr. in emptione & venditione contractus eſſentiale eſt, merx, pretium & conſenſus. Quorum uno omiſſo, emptio & venditio celebrari nequit. Naturale eſt evictio. Utpote quæ omni emptioni tacitè adhæret, ſed ut poſſit pacto excludi. Accidentalia verò, quæcunque pro lubitu à contrahentibus adjiciuntur pacta, ut legis commiſſoriæ, addictionis in diem. His præmiſſis quomodo dolus in accidentalibus interveniens contractum naturaliter non vitiet, non video: quoniam enim accidentalia ea ſunt, quæ contractui præter ejus naturam pacto adduntur, omninò præſumptionem contrahentium in illis ſimul fundari dicendum eſt, quoniam voluntatem utrinque luculenter expreſſerunt,

runt, contractum non endituri, ſi de dolo pacti adjecti conſtitiſſet.

Nam & hic diſtingui ſolet.] Hahnius diſtinguit inter contractus lucrativos & oneroſos, *ad Weſenb. quod met. cauſ. n.* 5. exiſtimatque, *quod ad donationem plenum voluntarium requiratur jus naturæ, quia non conveniunt liberaliter diſponere de rebus, & cogi, atque ex iniquitate alteri lucrum concedere, cùm alterum per alterum deſtruatur, nec dici poſſit liberaliter dare is, qui donat invitus. Contra contractus oneroſos metu celebratos validos cenſeri, quòd ſubſtantia eorum ſaltem requirat titulum legitimum, &, ut habent, non quidem præcisè & omnimodo, ſed ſimpliciter voluntarium.* Quæ mihi tamen non adeò probantur. Quod enim de libero & voluntario dicit, ejusque liberiorem uſum in contractibus lucrativis quàm oneroſis eſſe debere vult, ideo non recipio, quia in omnibus conventionibus rectè atque ex ordine celebrandis metum injuſtum abeſſe oportet, & ex adverſo liberum contrahendi arbitrium utrinque adeſſe, & non video, quomodo omnes rationes, quas pro donatione Dn. Hahnius adduxit, non poſſint etiam contractibus oneroſis applicari. Neque etiam hoc verum eſt, quòd ſubſtantia contractuum oneroſorum ſaltem requirat titulum legitimum. Nam & in oneroſis extra titulum dolus interveniens contractum nullum facit, ut ita titulus legitimus non ſufficiat. Verior itaque eſt noſtri Authoris ſententia, metum per ſe contractum non facere nullum, quia conſenſus purus & abſolutus fuit adhibitus.

Digitized by Google

Nec obſtat, quòd metu fuerat extortus: nam nihilominus liber eſt, quoniam actus eliciti nulla vi externa cogi poſſunt, & potuiſſet conſentiens conſenſum ſuum etiam non adhibuiſſe. Et quamvis extra metum maluiſſet non contrahere, conſideratis tamen temporis & loci circumſtantiis ſimpliciter & abſolutè contrahere vult: ut rectè Grotius authoritate Ariſtotelis & exemplo naufragium metuentis comprobat. At verò metum inferens ex ſuo maleficio lucrum capit? Neutiquam verò: ſed tenetur illum, cui vim intulit, promiſſo liberare, & reſtituere in integrum ex capite damni injuriâ dati. Atque ſic is, cui eſt metus illatus, naturaliter habet jus vel opponendi exceptionem metus, ſi res nondum ſit tradita, aut ſaltem promiſſum de aliquo dando vel faciendo factum cum petitione cautionis de ampliùs non moleſtando. Aut ſi res tradita eſt, ob damnum injuriâ datum ad reſtitutionem rei, & reparationem damni emolumentique amiſſi agere poteſt, adjuncta, ſi velit, dictæ cautionis præſtandæ petitione: ne ampliùs offendatur.

At abſolutè vult.] Optimè hîc commentatur Dn. Ziegl. quem vide.

Non juſtum.] Quod ideo adjicit, quoniam in metu juſto & legitimo ceſſat actio & repetitio ob damnum injuriâ datum. Nam qui jure ſuo utitur, alteri injuriam non facit. Ideoque etiam Jureconſulti noſtri ei, qui in carcerem conjectus aliquid promiſit, non indiſtinctè actionem quod metus causâ concedunt, ſed diligenter animadvertunt, dignè an indignè carceri mancipatus fuerit. Illo caſu vel quis condemnatus eſt ad aliquid

quid dandum aut faciendum, quod non vult præſtare, & tum Magiſtratus eum in carcerem jure conjicere & metu carceris ad id præſtandum adigere poteſt: nec propterea locus datur reſtitutioni, quia Magiſtratus ſententiam latam hoc modo exequitur, & vim juſtam facit. Vel quis præſtitit judicatum, & tum ſi ab eo per carcerem denuò quid injuriâ extorqueatur, juſtè petit reſtitutionem ex capite metus. *Hahn.ad Weſ. quod met. cauſ. n. 3.*

Quamvis levem.] Diſtinctio enim metus levis & gravis, juris civilis eſt.

§. 8. *Promiſſum futuri matrimonii.*] Verùm tale promiſſum non attenta ſpecialiori legis civilis cura invalidum eſſe videtur, quoniam materia promiſſi non eſt in jure promittentis. Illi enim, qui uxorem actu habet, moraliter non licet alterum ſuperinducere, quare nec de ea ducenda ſponſionem facere: cùm tota fides connubialis hodie ita præſenti conjugi debeatur, ut ne ſub conditione quidem alteri communicari queat. Cùm & incertum adhuc ſit, an ſecundi matrimonii promiſſor viventi jam uxori ſuperſtes ſit futurus. Ut nunc taceam, ejusmodi promiſſiones improbas ſpes & illicita in conjugis vitam diuturniorem vota anſamque inſidiarum fatalem excitare. Illud libenter concedo, mortuo altero ex conjugibus naturaliter continuò licere ſuperſtiti tranſire ad ſecunda vota, licèt naturalis honeſtas jubeat, defuncto quodam temporis intervallo in ſignum mœroris abſtinentia parentare. Sed multa fiunt contra honeſtatem, quæ

 effectu

effectu ſuo non carent, nec defectum quoad ſubſtantiam patiuntur.

§. 9. *Promiſſio facta ob cauſam naturaliter vitioſam]* Hîc principio obſervandum eſt, aliud eſſe promiſſionem facti illiciti, & aliud ob cauſam ſive factum naturaliter vitioſum. Exempli causâ, promiſſio facti illiciti eſt, ſi quis mihi promittat homicidium vel furtum &c. Et de hoc *in §. ſuperiori 8.* egerat noſter Grotius, illamque nullarum virium dixerat, quoniam materia ſeu factum non erat in jure promittentis. Promiſſio autem ob cauſam naturaliter vitioſam eſt, cùm ego alicui promitto centum, v. gr. florenos, ſi mihi hunc vel illum hominem occiderit, ſi hanc vel illam rem furto abſtulerit. Et de hoc *in §. præſenti* quærit Author, an ejusmodi promiſſio valeat? Et quantum quidem ejus mentem percepiſſe videor, ita diſtinguit, ut quod promiſſarium attinet, i. e. eum, qui ob mercedem malum facinus in ſe recipit, obligatio nullas habeat vires, nec ipſum ad vitioſum actum obliget: quoniam tamen promiſſio pecuniæ ſub conditione certi facti fuit celebrata, ad quod ob ſuam turpitudinem nemo adſtringitur, idcirco etiam actionem ad pecuniam petendam fore in pendenti, do, nec promiſſarius ex libera voluntate conventionis legem impleverit, quâ impletâ incipere obligationem ejus, quod ob turpem cauſam promiſſum eſt: quia ab initio non intrinſecè defecit conventio, ſed ejus effectus ab accedente vitio fuit impedi a: at peracto crimine ceſſat illud impedimentum, & promiſſio ob turpem cauſam efficaciter obligat. Quæ tamen ſententia mihi non arri-

arridet, nam quoniam promiſſio ſub conditione illiciti facti inita fuit, ad quod promittendum nemo jus aut facultatem habet, ideoque cenſeo, ſicut in aliis conventionibus, quæ conditionem annexam habent, ea deficiente vel impoſſibili ipſa etiam obligatio vel ex poſtfacto annullatur, vel ſtatim deficit: ſic & hîc conditionem continuò tanquam impoſſibilem defeciſſe, quoniam id non poſſe debemus, quod non honeſtè poſſumus: proptereaque planè nullam obligationem aut exactionem ſubeſſe, etiamſi facinus juxta placita patratum fuerit. Id enim, quod ab initio nullas omnino vires habet, non poteſt ex poſtfacto convaleſcere. At talis conventio, cui facinus illicitum annexum, licèt nondum impletum, propter turpitudinem eſt invalida, tanquam ſub conditione moraliter impoſſibili inita, ideo poſt ſcelus commiſſum neque vitium deponere, neque obligationem, quam nunquam habuit, parere poteſt. Nec me moratur ratio Grotii, putantis, vitium peracto crimine ideo ceſſare, quia promiſſio ampliùs mali illex eſſe nequit, utpote cùm jam illud peractum ſit, ad quod ſua liberalitate illicebat. Reſpondeo enim, primò, omnimodam turpitudinem non tolli, ſed nihilominus ſupereſſe. *arg. l. pen. ff. de Condict. ob turp. vel inj. cauſ.* Deinde obligationem idcirco non naſci, quoniam ſtatim ab initio conventio fuit irrita, ex annexa conditione impoſſibili non phyſicè, ſed moraliter, qualis conditio & inter impoſſibiles refertur, & plerunque eandem vim ac qualitatem quoad actus vitiandos habet, *l. 15. ff. de Condit. Inſtit.* Itaque hoc, ut dixi, modo ſe

res habere videtur, ſi primariam ejus originem non attentâ legum civilium proviſione conſideres. Cæterùm in jure Romano hoc intereſſe exiſtimo, quòd ſc. turpis facti promiſſio ab initio ſtatim non valeat. Velut ſi quis homicidium vel ſacrilegium ſe facturum promittat, *§. 23. I. de Inutil. ſtipul.* promiſſio verò ob turpem cauſam valida ſit, & exceptione demum elidi debeat. *l. pen. ff. de Condict. ob turp. vel injuſt. cauſ.* Quæ ſanè pulcherrima diſtinctione hos duos textus, qui primo intuitu invicem collidere videntur, amicè compoſueris, nam §. 23. de turpis facti *ſive ex turpi cauſa* promiſſione, non de ea, quæ ob turpem cauſam fit, loqui, vel ſola ſubjecta exempla declarant. *l.* verò *pen.* agit apertis verbis *de promiſſione ob turpem cauſam.* Neque quisquam mihi rectè objecerit verba initialia §. *23. ex turpi cauſa.* Quoniam aliud eſt promittere ex turpi cauſa, & aliud ob turpem cauſam. Illud turpis facti promiſſionem denotat, hoc verò promiſſionem dandi vel faciendi ob turpem cauſam tanquam ejus mercedem. Hac luculenta & ad mentem legislatoris accommodatiſſima diſtinctione ſi quis uti velit, non neceſſe habet ad infantes & inſipidas aliorum concordiæ rationes recurrere, quibus textus noſtros magis implicant, quàm ſolvunt. Omiſſis cæteris Dn. Ludweli medelam his legibus adhibitam examinabo, ut lectori conſtet, quàm oſcitanter etiam in leviſſimis cauſis interdum doctiſſimi Viri labi ſoleant. Ita verò ille (*a*) cenſet: Diſtinguendum eſſe, *utrum ſtipulatio expreſſe turpe quid contineat, an tacitè.*

Ut

(*a*) In Comment. ad Inſtit. §. 23. de inutil. ſtipul.

Ut priori caſu ipſo jure nulla ſit, poſteriori verò demum exceptione infirmetur. E. gr. ſi promittat quis ſe homicidium facturum. Expreſſa turpitudo ſtipulationi ineſt, ideoq́ ipſo jure nullius momenti eſt. Si verò inter duos primùm agatur de homicidio perpetrando, poſtea ſtipulatio interponatur, promittis id, de quo inter nos convenit, te facturum, tacita turpitudo continetur, proinde ipſo jure valet ſtipulatio, ſed exceptione infirmatur. Ingenuè fateor, cùm primùm in elementis Juſtinianeis periculum feciſſem, & pro tempore in hunc locum, (nam ſemper Commentariis Dn. Ludvveli cum magno meo emolumento uſus ſum, de quo ipſi æternas gratias habeo) incidiſſem, continuò ſuper hac conciliatione hæſi, & utramque promiſſionem eadem indole & effectu eſſe exiſtimavi, ut propterea utrobique idem juris neceſſariò ſtatuendum ſit. In qua opinione deinde confirmatus ſum, quotiescunque vel repetitione vel ſtudio extra ordinem in illo argumento ingenium exercui. Neque me adhuc ſententiæ ſemel conceptæ pœnitet. Nam quod poſteriorem ſtipulationem attinet, ubi primùm actum fuit de homicidio faciendo, & poſtmodum ſtipulatio interpoſita de illo exequendo, de quo paulò antè erat conventum, vel ideo etiam hîc expreſſa turpitudo continetur, quoniam agitur de homicidio, licèt illud nominetenus non exprimatur: exprimitur tamen re ipſa & ſtipulantium cogitatione atque animo deſtinato, qui in omnibus contractibus imprimis advertendus eſt, adeò ut ſi appareat de vera mente, etiam verba interdum impropriam interpretationem admittant.

Digitized by Google

mittant. Quare præpoſterâ diligentiâ in verbis cavillatoria fuga quæritur, quando certiſſimè de mente & voluntate conſtat: atque eadem operâ omnes ſtipulationes, quæ poſt mutuam deliberationem ſuper placito, licèt nomine negotii non expreſſo, interponuntur, tacitè rem continere dixeris, id quod tamen abſurdum & à jure noſtro incongruum eſt. Nam ſi dicitur, promittis, id, de quo antè inter nos actum erat. Vocabula, *id, & de quo*, negotium ſatis expreſſè nominant, & neſcio, cur in nomine appellativo major vis ad effectum juris producendum ſit, quàm in eo, quod rem alio modo clariſſimè definit. Si falſa demonſtratio legatum non vitiat, quando minùs vera & ſeria de re quadam, licèt ſub ea formula, de qua dictum, conventio ejus naturam & effectum mutabit? Eſt itaque una eademque ſtipulatio, ſive dixeris, *promittis ne homicidium*, an, *promittis id, de quo jam inter nos erat actum*, actum verò erat de homicidio. Ultima enim hæc verborum ſtructura non minùs homicidium notat, & eo ſenſu ab utraque parte accipitur, quàm ſi genuinum vocabulum pacto fuiſſet inſertum. Nomina enim rebus data ſunt, non res nominibus, & nihil refert, utro modo rem quandam dixeris, ſi ſaltem ſic dixeris, ut ab eo, quocum colloquerêre, poſſit intelligi. Quo ipſo nunc ſatis patet, jejunam planè differentiæ rationem à Dn. Ludvvelo ſubſterni: quod ſi turpis ſtipulatio propriè dici nequeat, quæ expreſſè nihil turpe continet. Nam etiamſi hoc concesseris, (de quo tamen cum Bartoli diſcipulis meritò ampliùs cogitare liceat) nihil inde contra nos concluditur, quoniam ſatis hîc

turpe

turpe factum expreſſum eſt, quod ita ſtipulationi ineſt, ut ab utraque parte unanimi conſenſu & placito de illo actum fuerit : aliàs nuda nomina majorem vim haberent, quàm res ipſæ, non ſuis quidem nominibus, ſed ſufficientibus aliis ſignis intellectui communicatæ, id quod abſurdiſſimum eſt. Quare huic Ludvveli (a) conciliationi quadrat, quod ille ad antinomiam alio loco componendam, ſc. *l. 9. C. de Fideic. libert. cum §. 1. I. Qui teſtam. tut. dar. poſſ.* abſque ingenuo rubore ſcripſit. *Quamvis ineptum & pene ridiculum videatur, amplectendum tamen potiùs eſſe, quàm vel inextricabilem antinomiam ſtatuere, vel expreſſe Juſtiniano contradicere.* Quis verò non videt, hoc inerti admodùm refugio aperto, legum omnium conciliationes, quæ DD. ingenia tantopere ſæpiùs exercent, facillimo labore confici. Continuò enim quis intrepidè ſubjecerit, ad evitandam repugnantiam quodlibet puerile & immaturum infelicis ingenii ſpecimen admittendum eſſe. Qua ratione eluderetur Juſtiniani Imperatoris prudens admonitio, omnia in jure civili in ſpeciem contraria ingeniorum ſolertiâ uniri poſſe, ſi cuilibet liceret ſua ſomnia concordiæ causâ potiùs amplectenda propinare, quàm antinomiam in jure agnoſcere.

Quod in prodiga donatione.] Dubitat hîc Dn. Ziegl. an *prodiga donatio etiam omnium bonorum vitium in ſe habet, præſertim ſi intuitu rerum cœleſtium & beatitudinis æternæ ea fiat.* Sed opinor ego Grotium loqui non de donatione, omnium bonorum indiſtinctè, nam & talis donatio

(a) Ad d. §. 1. I. qui teſtam. tut. dar. poſſ.

tio ex juſtis cauſis facta etiam extra reſpectum juris civilis non prodiga eſſe poteſt. Sed de prodiga donatione, vocabulum prodiga moraliter accepta, ut vitium includat. Quatenus quis nulla ſuarum rerum habita computatione nec inito facultatum calculo ſine modo vel ratione ſolo depravato animi habitu bona impromiſcuè dilapidat, & extra ullam ſelectionem cœco impetu tam indignis quàm dignis omni tempore locóve, & menſura privatas facultates excedente donat. Qui actus ſine dubio vitioſi ſunt & verè prodigi.

§. 10. *Ob cauſam antè debitam.*] Quod ita accipio, ſi creditor debitori ſuo promittat aliquid, ut ſibi debitor aut citiùs tempore ſolvat, aut ne ſolutionis tempus moratoriis dilationibus extrahat, & ſic creditorem faſtidioſis interpellationibus litibusque vexet. Quo cum ferè convenit, quòd creditores cum debitoribus ſuis, præſertim ſi eminentioris conditionis ſunt, & ob potentiam difficiliores adverſarii, de debitis antiquis paciſci ſolent, certamque remittere quantitatem, ut reſiduum ſine moleſtia habeant.

§. 12. *Ex vi inſtrumenti procuratorii.*] Ingens differentia eſt inter inſtrumentum mandati procuratorii, quod plerunque legatis ad legitimandam perſonam cum pleniſſima agendi poteſtate conceditur, & inſtructionem privatam, per quam eisdem ſeorſim injungitur, in quantum agere vel contrahere debeant: Illud enim alteri parti, cùm qua conveniendum eſt, tam pingui ſtylo exhibetur, ne contra defectum mandati excipere, & futuras transactiones eludere poſſit.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam ille ad tractandum non videtur idoneus accedere, qui uno eodemque momento modum tranſigendi præſcribit. Eſt enim tractatio, quando poſt varias & interdum difficiles altercationes augendo vel minuendo tandem in unum placitum itur. Inſtructio autem datur legato, ut Domini ſui extremam voluntatem ſciat, quousque litis decidendæ cauſa deſcendere & quantum de jure remittere poſſit. Qui ſi inſtructionis fines egreditur, vi mandati publici obligatur dominus, ſed proditæ cauſæ gratiam ab irato domino non eſt quod exſpectet.

§. 14. *Sed revocari vetat..]* Potiùs ex principiis juris noſtri dicendum, pollicitationem ex cauſa rationabili factam ſtatim tacita præſumptione populi ſeu Reip. conſenſum & acceptationem ſubſequi, proptereaque revocari non poſſe. *Dn. Ziegl. h. Hahn. ad Weſ. de pollic. n. 1. Vide quæ nos ſuprà ad §. 3. diximus.*

Quod pro infantibus.] Vid. nos in c. 3. §. 6. h. libri.

§. 15. *Poſterior ſenſus præſumitur.]* At quæ ratio differentiæ eſt? Nam qui alteri formam & modum dat cum tertio contrahendi, v. gr. hoc vel illud emendi, conducendi, permutandi, ſi is, cui mandatum eſt, præſcripti formam diligenter obſervaverit, ſtatim contractum perfectum eſſe cupit, nec in pendenti ſinere velle præſumitur, donec rurſus de eo ipſi innotuerit, quod interdum diuturniori mora rebus ſuis haud parum incommodaret, cùm alter ante cõtractus perfectionem mutare voluntatem & à priori conſenſu pœnitentiâ ductus reſilire poſſet. Nullum igitur

tur hîc inter contractus oneroſos & donationem video diſcrimen, ſi fines mandati non egrediamur. Aliud tamen utrobique ſine dubio dicendum, ſi mandans ante contractum perfectum eſſe noluerit, quàm ipſi de placito utrinque convento conſtiterit.

§. 17. *Aliud in tabellario.*] Hoc ita intelligendum, tabulario mortuo non continuò evaneſcere promiſſionem ante acceptationem, ſicut evaneſceret mortuo eo, qui electus erat voluntatis internuncius, ſed à quolibet inſtrumentum donationis ad donatarium perferri poſſe, ut acceptet. Attamen ante acceptationem licet donatori revocare inſtrumentum, & annihilare libertatem ſuam.

Irrita erit revocatio.] Excipio tamen caſum, quando is, qui donare alterius nomine juſſus eſt, donationem fecit, alter verò, cui facta, non ſtatim acceptat, ſed de ea accipienda aut repudianda ſpatium ad conſultandum ſumit. Intra hoc igitur exiſtimo licere donatori donationem revocare. Nam quod donatarium attinet, ille ob defectum acceptionis nihil juris ſibi acquiſivit, licitum verò eſt omni tempore à contractu imperfecto accedente pœnitentia aut ſolo arbitrio reſilire, quoniam contractus imperfectus non eſt contractus, & per conſequens nemo ad illum ſervandum tenetur. Mandatarius verò, à cujus voluntate pendebat jus promittendi, ideo revocationi impedimentum dare nequit, quoniam jam facta donatione officio ſuo functus eſt, & nihil habet, quod ampliùs agat.

Altero caſu non poterit.] Excipit hîc Dn. Ziegle-

Zieglerus, *ſi ante mortem donatoris à mandatario jam expoſita fuerit donatio; Quia enim mandatum ante mortem non fuit revocatum, & mandatarius poſt expoſitum vivente adhuc donatore mandatum, nihil habet, quod amplius agat, videtur ex parte donatoris totum id jam expeditum eſſe, quod ad donationem facere poteſt, ut ita integrum ſit donatario rem donatam acceptare aut non acceptare.* Quæ ſanè proba eſt & erudita limitatio, atque diligenter notanda.

Qualis eſt mors mandantis.] Omne enim mandatum re integra morte mandantis extinquitur. Quid verò ſi mandatarius mandantem mortuum eſſe neſciens mandatum exequatur? Placet data ſuperiùs diſtinctio, an quis juſſus fuerit promittere, an ſolùm factam promiſſionem nunciare. Ut priori caſu mors ſuperveniens ignaro nihil noceat. Poſteriori verò omnino, quoniam & eodem neſcio mandatum revocari potuiſſet.

§. 18. *Diſtinguendum ultra non puto.]* Sed nec Romana jura diſtinctionem facere videntur. Si enim mandatum præceſſerit, alteri obligationem per Procuratorem quæri poſſe indubium eſt. *Vid. Hahn. ad Weſenb. de pact. n.7.*

Non eſt adhibitus.] Ideo, quoniam iſta acceptatione jus ſibi nullum quæſivit, non enim erat ea agentium intentio; idcirco quod non habet, non poteſt remittere. An verò propter hanc acceptionem, quæ nihil alteri tribuit, promittens firmiter obligetur; ita ut revocationi non ſit locus, propterea aliquis fortaſsè non

immeritò dubitaret, quoniam à promittente ad intermedium accipientem nihil juris pervenit, ita ut res ab utraque parte videatur integra, & propterea revocationi locus. Aut ſi dicendum eſt, intermedium accipientem hoc ſaltem juris per acceptionem acquiſiviſſe, ut donantis fidem firmiter adſtringeret, omnino ſimul concedi debet, eum poſſe hoc jus, quo voluntatem donatoris adſtrictam habet, eidem iterum remittere, ut & hoc caſu revocatio licita ſit. Nam quod meum eſt, de eo prolubitu diſponere poſſum, & quando donatori fidei obligatio ab accipiente intermedio remiſſa fuerit, revocantem contra fidem facere negarem.

§. 19. *Onus autem in commodum tertii.*] At ſecundùm Grotii proximè præcedentem aſſertionem neque onus in commodum tertii adjectum ante acceptationem revocare liceret, quoniam acceptans acceptione ſua ſimul promiſſoris fidem ad onus tertio præſtandum adſtringit, ut revocatio in ejus arbitrio non ſit. Non itaque ex amuſſim Grotius ſibi hîc conſtat.

§. 20. *Verior eſt media ſententia.*] Veriſſima eſt hæc ſententia, & vel ex eo ſatis probatur, quòd nec ad promiſſionem de novo faciendam præcisè verba requirantur, ſed nutus, literæ, vel aliud externum factùm, voluntatis ſe obligare volentis index, ſufficens ſit. Quare cur in promiſſione errore quidem facta, cui tamen promiſſor detecto errore ſtare vult, idem non ſtatuamus, ratio nulla eſt. Eſt enim promiſſio errore facta nulla, quoniam conſenſus ſub ea ſuppoſitione non adeſt, ſub qua interpoſitus fuit: itaque

que errore detecto repetita nil niſi nova obligatio eſt.

§. 22. *Modo facere.]* In eo eſt juris naturalis & civilis differentia, quòd hoc, qui alium facturum ſtipulatur, nihil agat, §. *3. I. de Inutil. ſtipul.* Illo verò is eatenus teneatur, ut omnem operam adhibere debeat, quo is, quem facturum ſtipulatus eſt, id faciat. Quod ſi non attenta monitione & diligentia recuſaverit alter, promittens erit liber ab obligatione, quia impoſſibilium obligatio non datur. Sed qui promiſit, ſe effecturum, ut tertius hoc vel faciat aut det, tum utroque jure ſola ſua diligentia non excuſatur, ſed eſt quaſi quidam fidejuſſor, qui ceſſante principali ipſe tenetur. Non enim ſolum alterum facturum promiſit, ſed & ſe effecturum, ut faciat. Quod ſi hoc directò non poteſt præſtare, præſtet id obliquè & per æquipollens, ut ſcilicet ipſe det aut faciat. Atque huc refero verba Grotii limitativa, *niſi verba aut negotii natura obligationem inducant ſtrictiorem*; id quod promiſſio *ſe effecturum*, ſine dubio includit. *Confer etiam quæ habet Author infr. h. libri. c. 15. §. 3.*

CAPUT XII.

DE CONTRACTIBUS.

§. 2.

S*Ed nullum juris effectum]* Exiſtimat Dn. Ziegl. habere aliquem effectum *propter actionem negotiorum geſtorum.* Sed quoniam Grotius loquitur de actionibus humanis meris, non

utrinque obligatoriis, vix eſt, ut actio negotiorum geſtorum locum habere poſſit: Aliàs enim pertineret non ad actus meros, ſed utrinque obligatorios. Opinor itaque Grotium de iis caſibus locutum eſſe, quibus ex utili geſtione negotiorum geſtorum actio non naſcitur. Ut ſi quis animo non repetendi, ſed pietatis aut amicitiæ intuitu negotia geſſit, ſi quis in gerendis negotiis principaliter ſuum emolumentum & compendium, non ejus, cujus geſſit negotia, attendit. Si invito domino ſe in ejus negotia immiſcuit. Quibus aliisque caſibus neque jura Romana actionem contrariam dant.

§. 3. *Habet enim hoc & permutatio.*] Reſpondent communiter DD. *tale nomen permutationem non eſſe, quod non & aliis conventionibus commune eſſe poſſit. Nam & emptionem & venditionem quandam permutationem eſſe, & univerſum ob rem dati contractum. Dn. Ziegl. h.* Ego ut fatear, quod ſentio, mihi hæc ratio nunquam ſatisfecit, ut in ea potuerim acquieſcere. Neque enim nomina, quæ contractus nominati habent, adeò ſua natura & intrinſeca verborum indole ſunt affecta, ut aliis negotiis applicari nequeant, neque quædam contractuum innominatorum adeò generalia, ut certis ſpeciebus non potuiſſent adſcribi. Ut in rem præſentem eamus, depoſitum, pignus, locatio, mandatum, &c. certos nominatosque contractus eſſe non nego, ita ut vel ſolo nomine cujusque naturam & eſſentialia, quæ à jure habent, includant. At interim nego, hanc eſſentiam & limites ſolam nominis rationé ipſi indidiſſe, ſic ut vim nomini

face-

facerem, ſi illud aliis actibus applicarem. Inſuper & hoc nego, permutationem, æſtimatoriam, hypothecam, conſtitutum, transactionem, donationem, & ejusmodi alios certum nomen habentes contractus ob ſolius nominis generalem nimis ſignificationem in certam nominatamque ſpeciem à legislatore vel conſuetudine non potuiſſe transferri. Exemplis res utrobique fiet clarior. Sic mutuum eum contractum realem eſſe ſcimus, qui rebus fungibilibus initur, & ubi rem accipio, eandem non in individuo, ſed genere, quantitate & qualitate redditurus. Sed nominis ratio hoc non ſolùm indigitat. Nam ſi mutuum dicitur ab eo, quòd à meo tuum fiat, mutuum etiam erit emptio & venditio, quoniam meum pretium tuum fit, & res tua, mea. Si à mutuari, quin commodato, locato, applicari queat, nullus planè dubito: imprimis verò bene notari volo, depoſitum illud irregulare, ut vocant, quando mihi pacto expreſſo aut tacito licet re depoſita uti, ut tantundem reſtituam, omninò ferè in mutuum incidere, & ſalva verborum proprietate mutuum vocari poſſe, quemadmodum & quaſi uſusfructus, quem Senatus earum rerum, quæ uſu conſumuntur, conſtituit, nihil penè eſt, niſi contractus mutui, certa lege celebratus. Commodatum etiam in ipſo jure Romano videmus pro mutuo ſumi, in *l. fin. C. de iis, qui ex publ. ratioc.* Inſuper & vocabulum certo reſpectu locato quadrat. Neque minùs depoſitum, quod regulariter gratuitum eſt, mercenarium interdum fit, aut planè re conſumpta alia redditur: Sed & ipſum vocabulum in aliam ſpeciem & rem

 tranſit,

Digitized by Google

tranſit, quando videlicet pecuniam creditori oblatam & obſignatam depoſitum juris dicimus. Cur pignus in ſpecie ſic dictum contractus realis nominatus, hypotheca verò ſine rerum traditione inita pactum tantùm veſtitum ſit, adhuc ſolidam differentiæ rationem quæro. Et utut dari poſſet, illud nihilominus veriſſimum eſt, utraque vocabula inter ſe permiſceri, & utrumque utrique bene convenire. Ut ita ſola vocabuli *pignus* ratio præ hypotheca nihil peculiare habeat ad contractum nominatum conſtituendum. Locatio quoque non rarò pro quavis conceſſione rei ad uſum, etiam quæ utendo conſumitur, accipitur: quomodo mutuo locatio fit, *Novell. 160. præf. & c. 1. Hahn. ad Weſ. de Locat. n. 2.* Sicque contractum libellarium, cenſiticum & Emphyteuſin comprehendit. Denique mandatum propriiſſimè edicta & præcepta Magiſtratus denotat, quæ civium actiones & vitam moderantur, *t. t. C. de Mandat. Princ.* alio item ſenſu mandata dicitur jurisdictio, tutela, cura, &c. & tamen utut hoc vocabulum generale ſit, ſi de contractibus privatis loquimur, ex juris principiis certum eumque nominatum contractum intelligimus. At verò ne quis hæc à me ſcripta ſiniſtrè interpretetur, proteſtor publicè, animum mihi non eſſe, omnem contractuum in jure civili vigili cura & utili diligentia excogitatam differentiam tollere, atque ſic rerum diſtinctiones audaci inſania in confuſum chaos redigere: ſed me voluiſſe ſolùm hac deductione probare illud, nominis ſolius rationem contractus nominatos non efficere, & eadem opera populum Romanum,

Digitized by Google

num, ſi ei viſum fuiſſet, potuiſſe & permutationem, & conſtitutum & donationem, & transactionem, &c. quæ omnia non magis generale nomen habent, quàm mutuum, locatio, mandatum, depoſitum, &c. in nominatorum dignitatem collocare, nihil omninò vocabuli natura vel ratione repugnante: idque eò magis, quoniam & hodie, cùm permutationem, donationem, conſtitutum, &c. dicimus, certum contractum ex nomine intelligimus, qui cum alio confundi non debet. Hoc ipſum dum Dn. Hahn. (a) attendit, ingenuè fateri coactus eſt, *rationem innominatorum non ponendam in nomine tantùm re accidentali & externa.* Quæ igitur eſt vera nominatorum ratio, & cur certi tantùm contractus, iique non adeò multi civitate hac donati ſunt, manentibus reliquis peregrinis, quæ tamen eadem facilitate in iſtam familiam potuiſſent adoptari? Res ſanè indagatu difficilis, & de qua ferè illud JCti dixeris, cujus rei nulla eſt ratio, ejus rationem indagare rationem nullam eſſe. Dn. Hahnius (b) *veram & primam cauſam eſſe ſtatuit, quia nominati non ſtant in ſuo nudo nomine conventionis, ſed formam ſingularem acceperunt.* Simulque rejicit Grotii noſtri ad h. §. opinionem, qui frequentiorem uſum ponit. Sed utut aliquid dixiſſe videatur, mihi non ſatisfacit. Quoniam & permutatio, conſtitutum, hypotheca, donatio & alii certam in jure eamque ſingularem formam habent, ex qua quis ſingulos ad unguem poterit judicare, actionisque cujuslibet

(a) Ad Weſ. de pact. n. 2.
(b) d. n. 2.

adornare formulas, quæ ex contractu reſultant. Ego ut intrepidè & ſine fuco dicam, videtur mihi totum negotium ex arbitrio & moribus populi Romani pendere; Huic placuit quosdam contractus nominatos vocare, alios innominatos, nec nobis multum in hac re ſitum eſt, cur in rationem ſollicitè inquiramus, imprimis cùm expreſsè ſcriptum ſit, non omnium, quæ à majoribus excogitata ſunt, rationem reddi poſſe. Itaque non adeò diſplicet, quod Grotius de frequentiori uſu tradit, ſi illum non ut cauſam unicam & æquivocam, ſed concurrentem accipiamus. h. m. quod cùm populus Romanus quibusdam contractibus aſſiduè uteretur, illos ex mero arbitrio voluiſſe vocare nominatos, cæteros innominatos, non ideo præcisè, quaſi eisdem non adeò frequenter uſus fuiſſet, ſed planè quod ipſi ſic placuerit. Quo ſenſu ambabus ulnis amplector, quod Weſenb. (*a*) appoſitè ſcribit: *Cùm hi contractus ita ſint forma & nomine conſtituti, ut formata & ſpecialis nominataq; actio jure civili inde dari poſſit; cùmq; ob commerciorum utilitatem Resp. his carere non poſſit: meritò ex jure civili, vel potiùs, quantum arbitror, Romanorum moribus, l. 1. fin. in verb. receptum eſt. de Rer. permut. conventiones tanquam utiles Reip. & apta ad agendum approbata ſunt.*

Daretur pœnitendi libertas.] *Conf. Hahn. de Condit. cauſ. dat. n. 2. & de Præſcript. verb. n. 3.*

Ad tria, quæ diximus, genera.] Grotius fortaſsè ideo quartum, *do, ut facias*, omiſit, quoniam ipſi

(*a*) De pact. n. 9.

ipſi videbatur referri poſſe, *ad facio, ut des*, cum quo reciprocari debere putat: Rectiùs tamen meâ ſententiâ illum adjeciſſet, eam maximè ob rationem, quoniam principium cujusque actus inſpiciendum eſt. Quod ſi igitur operarius quis operas ſuas certa mercede obtulerit in rebus non locari ſolitis, erit facio ut des, non do ut facias: initio contractus inſpecto, licèt effectu idem ſit. Unde verò & quo indicio infallibiliter quilibet contractus dignoſci queat, *vid. Hab. ad Weſenb. de praeſc. verb. n. 2.*

Specialiter dicitur permutatio.] *Vid. Hahn. ad Weſenb. de Permut. n. 10.*

Hæreditarius.] Huc pertinere videtur emphyteuſis, bona majoratus, vaccæ ferreæ & jus perpetuæ coloniæ. Imò & ipſum feudum pecuniâ emptum. Eſt enim illud uſusfructus quidam hæreditarius, quem dominus, dominio rei ſuæ directo ſibi reſervato, utilis dominii nomine in vaſallum transfert. Illud autem, quod gratuitum confertur, idcirco alterius loci eſt, quia tum non eſt contractus, do ſc. pecuniam, ut des uſum feudalem rei tuæ: ſed donatio quædam vel ſpontanea vel remuneratoria.

Quæ pondere, numero & menſura.] Scilicet fungibiliter. Non enim omnia, quæ pondere, numero & menſura conſtant, ſunt objectum mutui, ſed ita demum, ſi ſunt in ſuo genere fungibilia, i. e. ut tantundem qualitate, quantitate & genere reddi rectè citra damnum poſſit: nam & equus, bos, pondere & numero conſtant, nec tamen ad mutuum pertinent.

Aſſecuratio.] Quando aliquis datâ ad uſuras

ras etiam trigeſimas pecuniâ in ſe recipit ejus periculum. Cùm enim regulariter mutui natura ſit, ut transferat dominium, & ſic pecuniæ periculum pertineat ad mutuatarium, dum res quævis domino perit: hac peculiari conventione contractus naturæ derogatur, & mutuans ſtipulatis uſuris in ſe recipit pecuniæ caſum, ita ut ſi ſalva redierit, liceat cum pecunia exigere etiam graviſſimas uſuras, ſi verò perierit, mutuanti perierit. Excipitur tamen communiter, ſi pecunia culpâ mutuatarii amiſſa ſit: quòd ille v. gr. in navibus illicitas vexerit mercedes, quarum occaſione etiam licitæ fuerunt confiſcatæ. Aut ſi inſolitum & piraticis excurſionibus infeſtum iter navigaverit. Atque hoc modo aſſecuratio communiter intelligitur. Poteſt tamen ad quodvis aliud placitum extendi, quo inter aliquos convenit, ut quidam pecuniâ acceptâ circa caſus fortuitos rei cujusvis periculum præſtet.

§. 5. *Ut de ſuo auro.*] In jure civili eſt hoc negotium mera emptio, §. 3. *Inſt. loc. cond.* Naturaliter tamen Grotii ſententia vera eſt, quoniam non ſolùm aurum emitur, ſed & operæ ad faciendum annulum locantur, ut hac ratione contractus ex emptione & locato mixtus ſit.

§. 9. *Propius quiddam exigit.*] Ideo, quoniam v. gr. venditor equi vitioſi, domus peſtilentis, ſervi fugitivi, auri corrupti, ſi vitium tacuerit, talia emptori pro integris vendit, & ſic rem majoris æſtimat, quàm revera eſt, vel emptor emiſſet vitio cognito. Atque ſic ob læſam æqualitatem, quam contractus exigunt, emptori decepto contra venditorem datur actio redhibitoria

vel

vel quanti minoris, juſtiſſima ratione. Nam vel planè non emiſſet, vel emiſſet quidem, ſed tanti minoris, quanti revera erat, æſtimatione ad rem ipſam & ejus qualitates exactè habitâ. Atque hoc ipſum eſt illud propius quiddam, quod in contractibus requirit Grotius.

§. 11. *Nec præſumendus eſt.]* Hinc fluit, quod DD. communiter ſcribunt, donationem factam non cenſeri, modò alia erronea aut fatua ſaltem cauſa rei geſtæ reddi poſſit *Menoch. l. 4. Præſumpt. 146. n. 13.* Præſumitur potiùs precarium quàm donatio. *l. 13. ibiq. Gothofr. l. x. ff. Commun. præd.*

§. 13. *Mandatarius indemnis præſtari debet.]* Circa indemnitatem mandatario præſtandã notandum, quòd omne neceſſariò vel utiliter in rẽ mandantis impenſum contraria mandati actione poſſim conſequi. At verò ſi quid damni mandatarius in ſuis rebus eſſet paſſus, alia inſpectio eſt, in eoque id, quod naturaliter obtinet, ab eo, quod civiliter, videtur diſcrepare. Habemus enim *l. 26. §. 6. ff. Mand.* ubi legimus, *non omnia, quæ impenſurus non fuit, mandatori imputari. Veluti quòd ſpoliatus ſit à latronibus, aut naufragio res amiſerit, vel languore ſuo ſuorumq; apprehenſus quædam erogaverit. Nam hæc magis caſibus quàm mandato imputari oportere.* Caſum igitur mandans mandatario ſecundùm jus civile non præſtat, ſed hujus periculo contingit. Quam tamen legem ego hactenus intelligo, ut loquatur de caſu contingente in re mandatarii, & quidem ea, quæ directò ad mandatum exequendum non ſpectat: v. gr. ſi ſpoliaretur veſtibus;

bus, quos, etiamſi nihil mandatum eſſet, induere debuiſſet; aut ſi res mandatum quidem contingat, ſed ſubſidiariè ſaltem: ut ſi ipſi ademptæ fuiſſent res, quas itineris faciendi causâ neceſſariò ſecum duxit. Nam & de hoc caſu §. 6. loqui verba initialia declarant, *non omnia, quæ impenſurus non fuit*. Huc enim profectò res illæ itineri deſervientes pertinent. Quare vix hiſce ſalvis verbis admittere poſſum limitationem DD. ad h. §. h. nimirum tunc caſum imputari mandanti, *ſi mandatarius mandati cauſa in iter impendat, quæ aliàs non impendiſſet. Utpote in res itineris ſubeundi causâ neceſſarias*, de hiſce enim rebus ſine dubio & §. 6. loquitur, dicitque non imputari, ut rem rectè inſpicienti ſine difficultate patet. Quare harum rerum caſu amiſſarum jacturam mandatarius ſolus fert, quia quælibet res caſuali interitu domino perit, nec poterit quicquam earum intuitu à mandante exigere, niſi quantum illis etiam ſalvis exigere potuiſſet: V. gr. in quantum res itinere deteriores factæ aut attritæ ſunt: tantùm enim in commodum mandantis impenſum cenſebitur, & contraria actione repeti poteſt. Ex qua ratione etiam illud infero. Pecuniam ad iter mandati exequendi causâ faciendum deſtinatam & caſu in itinere amiſſam rectè repeti, quoniam & executo mandato repeti potuiſſet, amiſſa autem eſt, ſine culpa mandatarii, quare utiliter in rem mandantis expenſa creditur, licèt res non habuerit exitum, *arg. l. 10. §. 1. ff. de Negot. geſt.* juvat hanc explicationem optimè ſæpè laudatus §. *6. d. l. 26. ff. Mand.* ubi dicitur, *non omnia, quæ impenſurus*

non

Digitized by Google

non fuit, mandatori imputari. Ergo imputabuntur,quæ fuit impenſurus. Et neſcio an non ex hiſce verbis talis poſſit formari concluſio.Omnia quæ impenſurus fuit, imputabuntur, etiam caſu amiſſa. Ex his verò, quæ non fuit impenſurus, non omnia,i.e. quædam non imputabuntur. Cæterùm æquitati magis congruit, mandantem teneri mandatario ad quodcunque damnum & incommodum, quod ſuſcepto mandato ſubiit,aliàs non ſubiturus. Quemadmodum ſocius pro parte damnum ſocii ferre cogitur, quod hic in itinere caſu accepit, *l. 52. §. 4. & 15. ff. pro ſoc.* qua æquitate motus *Accurſius* ſcribere non dubitavit, juſtius eſſe, illum §. 6. de Curialitate non debere obſervari. Quam ſententiam uſu eſſe comprobatam aſſerit *B. Autumnus all. à Dom. Hahn. ad Weſ. Mand. vel Contr. n. 10.* Quamvis nec ipſe §. indiſtinctè quemvis caſum ſubitum mandatario injungat præſtandum, ſed eum demum, quo res talis periit, quæ, ſi ſalva manſiſſet, nec principaliter in mandatum fuiſſet impenſa, nec mandati contraria actione potuiſſet repeti. Qua interpretatione rigor legis noſtræ, qui primo intuitu occurrit, multis modis enervatur; Quare opus non eſt, ut deinde excipiamus cum aliis à regula §. 6. ut non obtineat, ſi damnum caſuale contigerit in re mandata, quæ fortè fortuitò ſine mandatarii culpa naufragio incendióve periit, aut à prædonibus direpta eſt. Quoniam enim per acquiſitionem mandatarius mandanti continuò acquirit, ideóque res naturali ordine domino perit, nec mandatario caſus imputari poteſt, ſicut & nemo alius præſtare fortunam jure tenetur.

tur, & ipſe mandatarius in ſuis rebus, quas impenſurus non fuit, de caſu ſolus tenetur, quare æquum & bonum eſt, ut & mandans ſolus de caſuali rerum ſuarum diſcrimine teneatur.

§. 14. *Maximè naturalis eſt indigentia.*] Rectiſſimè: ſolus enim uſus eſt, qui pretia rebus imponit, & interdum res rebus æquat, quod in permutatione fit. Fruſtra omnes ii ſunt, qui in naturali rerum bonitate, & intrinſeco, ut loquuntur, nummi valore, æqualitatem quærunt. Omnes ferè res inter ſe maximè diſpares ſunt, nec ulla computatione ad æquivalens reduci poſſunt, niſi adſit aliquod extrinſecum, quod æqualitatem conciliet. Sic nunquam oves, quotcunque velis, tauro adæquabis, ut neque in defectu neque exceſſu pecces, & ipſi quoque boves inter ſe non exactè conveniunt. Sic nunquam pecuniam rem ſterilem & nullorum per ſe fructuum cum alia quadam fœcunda, v. gr. agello aut prato, gregibus armentiſque ad comparationem reduces, ſi naturalem bonitatem ſpectare velis, cùm inter hæc diſtantiſſima diſparitas reperiatur: quin & illud ſequi neceſſe eſſet, rerum pretia & æſtimationes nec augeri nec decreſcere poſſe, cùm res, qua tales, ſemper in uniformi bonitate reperiatur. Solus igitur uſus eſt & indigentia, quæ ſe mediatorem quaſi interponit, & inæqualitatem reducit ad convenientiam. Hæc pro temporum & locorum conditione nunc auget pretia, nunc minuit, & res majoris vel minoris æſtimat. Itaque quod frumenti modius duplo aut ultrà annonæ tempore cariùs veneat, quàm cùm anni felicitas eduliorum nos implevit copiâ, non ex boni-

bonitate frumenti, ſed indigentia venit; Mures & glires, viliſſima animalia, nec niſi ad odium hominum nata, obſidionis & famis tempore ingenti pecunia comparata eſſe legimus, quæ in pace ut veneno aut decipulis è medio tollamus, pecuniam impendimus: Sed & illud intrepidè aſſeverabo, non poſſe exactam rationem iniri, cur unam rem ſecundùm naturam ſuam altera pluris vel minus æſtimemus. Omnia Deus ſumma perfectione & bonitate creavit, nec quicquam cuiquam deeſſe voluit, quò minùs pleniſſimè natura ejus abſolveretur. Si ad naturales proprietates recurrimus, ecce, omnes res bonæ ſunt, nec quærendum eſt, quid ſit melius, cùm omnia ſint optima. Qui nobiliores operationes objicere volunt, non attendunt, earundem operationum nobilitatem æſtimari ex uſu. Sicut ſine dubio diligens & laborioſus agricola robuſtum bovem generoſiſſimo etiam & inſtructiſſimo equo, fugaciſſimo accipitri aut venatico cani, utcunque optimo, quæ Principibus ad inſaniam usque æſtimantur, præponet; Et quamvis ſaluberrima unionum vel auri in medicina operatio ſit, quam ægrotans multis millibus ad ſanitatem recuperandam comparat; Integra tamen valetudine famelicus opifex efficaciſſimum ex unionibus & auro potabili hauſtum, aut pretioſiſſimum lapidum pretioſorum pulverem cum fruſto panis aut caſei commutabit. Itaque uſus eſt, qui moderatur hæc omnia. Verùm illud advertendum cupio, uſum vel indigentiam nolle me tam arctis includere cancellis, ut ſolam neceſſitatem inferant, quoniam & tunc uſum pretia rerum æſti-

æſtimare dico, ſi ad faſtum pompamque inanem comparantur; Ex vana enim & diſtorta hominum opinione quis eo egere putatur, quod ipſi ad cultum ornatiorem & comptiorem mundum deeſt. Ita gemmulas, quas profuſiſſimè corpori ornando emimus, viator aut opilio aſpe: â hieme pro penula aliáve toga pellibus lupinis inſtructa non permutabit, ſi contractui lex diceretur, ut tegendis membris ea adhiberet, non lucrum feliciori permutatione quæreret. Quare quæ Grotius ad voluntatem hominum refert, mihi ſine incommodo ad uſum etiam pertinere viſa ſunt, quia voluntas humana iis opus habere ſibi perſuadet.

Ratio haberi ſolet laborum.] Hoc eò pertinet, quòd licèt ex ſolo uſu rerum æſtimationes pendeant, tamen cùm in contractibus nemo plus æquo vel lucrari vel damno affici debeat, ideoque & ratio temporis habenda eſt, quanti res communiter veneat: Tanti enim quilibet alius, qui eam venum exponit, vendere poteſt, compuſtato & laborum, & damni emergentis, & lucri ceſſantis & periculi & affectuum calculo Nemo enim in emolumentum alterius ſuo damno rem diſtrahere tenetur. Uno verbo. Ex parte emptoris rem uſus æſtimat. Ex parte verò venditoris aliarum etiam circumſtantiarum in pretio dictando ratio haberi poteſt.

§. 15. *Transferri dominia poſſe.]* Diſſentire hîc Hahnius deprehenditur, qui *in tit. ff. de Contrah. Empt. ad Weſenb. n. 10.* contra Grotium diſputat, & opinatur, non nuda voluntate, ſed inſecuta traditione transferri dominium. Potiſſimæ

mæ ejus rationes ſunt hæ. *1. Quia ut ipſa emptio indifferens eſt, ita & hoc, maximè quoad ſpeciem actus, an nudo conſenſu hîc dominium transferri debeat, an traditione, jus enim naturale talia ignorare. 2. Quoniam cultiores populi, Ebræi, Græci, Quirites, placitum Grotii non amplexi ſunt, ſed traditione demum dominium hîc translatum voluerunt, quæ ideoq́ dicitur juri naturali conveniens, in §. 41. I. de R. D. 3. Quia plurimis ſancitum, venditorem dominum eſſe rei debere, donec emptor eam acceperit, teſt. Theoph. ap. Stobæ. 4. Summas item in Rep. difficultates exorituras, ſi nuda verborum emiſſione dominium continuò transferretur, quæ ſic maximè poſſeſſione acquiſita difficillimè corriguntur.* Hactenus Hahnius. Cujus equidem argumenta tanti eſſe non reor, ut nos à Grotii noſtri ſententia dimoveri poſſint. Illud ante omnia repetendum eſt, quod ſuprà Author noſter, *in c. 6. §. 1. h. l.* aſſeruit, ad dominium transferendum neceſſariò & naturaliter traditionem non requiri, ſed etiam ſola voluntate actum illum abſolvi poſſe. Nihil enim moralis impedimenti obſtat, quò minùs hoc domino non liceat, volenti rem ſuam ſola voluntate in alium transferre. Quare ſi tale quid naturaliter fieri poteſt, videamus jam in emptione & venditione, quid in dubio contrahentes magis probabiliter voluiſſe præſumi debeant. Qua in re mihi intereſſe videtur, num emptione & venditione perfecta emptor venditori pretium dederit, nec ne. Illo caſu mens utriusque partis ea fuiſſe cenſebitur, ut & ſtatim dominium rei venditæ in emptorem

 tranſeat;

tranſeat; Quorſum enim pretii adnumeratio, niſi ut rem ſibi emptor acquirat modo, quo poteſt, compendioſiſſimo? qui ſine dubio erit, ſi dominium ſtatim à venditore ad eum tranſiverit. Magis enim ſic ipſi jure in re, eoque præſtantiſſimo, ſc. dominio, cautum erit, quàm perſonali actione. Nec dicendum, venditorem aliter ſentire potuiſſe, nam non quod quis poteſt, ſed quod rectè poteſt, in dubio præſumitur. Cur enim accepto pretio nollet rei dominium ad emptorem transferre, niſi malignè & ſubdolè cum eo agere conſtituiſſet? At in præſumptionibus æquitati naturali non malitiis hominum indulgendum eſt, & quilibet id voluiſſe cenſendus, quod honeſtè velle poteſt. Quod ſi neutra pars contractum impleverit, nec dominium emptori acquiſitum eſſe exiſtimo, quia venditor videtur voluiſſe rei venditæ dominium retinere & continuare, quousque ipſi de pretio ſatisfactum fuerit, ad conciliandam ſibi retentione illa ſecuritatem. Atque hæc ita obtinere ſentio, quando ſpecialior lex contractui non eſt data. Quando verò expreſsè conventioni additum, ut vel continuò ſimul ac de pretio convenit, dominium rei in emptorem tranſeat, aut ne priùs tranſeat, quàm ipſi res à venditore tradita fuerit, tum omnino voluntati partium ſtandum erit, ratumque fore, quod ita placitum, nullus planè dubito. Neque me multum Hahnii rationes à concepta ſententia dimovent. Nam primò, nihil adverſus nos, quin potiùs pro nobis illud acceptamus, quòd emptio & venditio, & imprimis actus dominii transferendi ſit actio quædam indifferens, de qua

jus

jus naturæ nihil edixit. Ex hoc enim aſſerto ſimul ſequitur, poſſe legislatorem de illa pro lubitu & Reip.emolumento ſtatuere: in dubio autem & ubi hæc ſanctio deficit, ſequendum id eſſe, quod æquitati naturali & voluntati contrahentium, qui legem contractibus dare valent, maximè congruum contiguumque videbitur. Quod ſi verò hac de re jus naturæ quicquam edixiſſet, ob ejus immutabilitatem nobis nihil liceret mutare. Quoniam autem determinavit nihil, voluntas hominum pro regula eſt, ut in indifferentibus ſemper uſu venit. Et quando dicimus, in emptione & venditione hoc vel illud naturale eſſe, vel magis naturaliter obtinere, non ſtatim eò interpretandum eſt, quaſi jus naturæ hîc perpetua ſanctione aliquid conſtituerit, ſed quod juri naturæ non adverſetur, ad tacitam autem partium voluntatem, & naturalem commerciorum æquitatem, ipſiusque rei primævam indolem ut plurimum collimet. Deinde, utcunque populis quibusdam aliud circa hoc negotium placuiſſe probaretur, id ne hilum nobis officit, quia ſuprà confeſſi fuimus, licere legislatoribus ſic & aliter ſtatuere ob rei indifferentem naturam. Nobis autem ſermo eſt, ubi expreſſa conſtitutio deficit, quid naturæ contractus magis congruat? & quando *in §. 41. I. de R. D* dicitur, juri naturali congruens eſſe, ut traditione demum dominium transferatur, hactenus verum eſt, ut jure naturali non repugnet: poſſit tamen & aliter ſe habere. Nec nobis multum curæ eſt, apud quos populos per traditionem dominia acquiruntur, ſed quærimus, quid juris, apud quos

Digitized by Google

lex civilis circa hanc rem nihil ſancivit? Obiter noto, feciſſe hic Hahn. ex una ratione duas, quod ipſi admodùm ſolenne eſt: Denique percuperem, ut Hahnius illas difficultates & pericula pinquiori ſtylo explanaſſet, quæ hæc noſtra ſententia in Reip. tranquillitatem invehit, de quibus ſanè mihi nondum conſtat. Non enim ſufficit dicere, hoc vel illud periculi plenum eſſe, niſi & offenſionis anſam & originem ſcaturientis mali demonſtraveris. Et cur ſaltem in iis Reip. ſalus periclitari debet, quæ ad Hahnii palatum non admodùm ſapiunt, in aliis verò non æquè? Ecce enim multis noſtri juris Romani caſibus absque ulla traditione rerum dominia tranſeunt, ut in dote poſt mortem mariti ad uxorem reverſa, in omnium bonorum ſocietate, in legato, in mortis cauſa donatione, &c. quæ omnia etiam vel ipſius Hahnii judicio optima ratione & Reip. ſaluberrimo conſilio conſtituta ſunt. Cur? ideò procul dubio, quia ſic in Romanis legibus prævisâ ſunt, quas DD. plerunque usque ad unguium ramenta defendunt, nec extra illas quicquam æquum aut bonum eſſe volunt. In emptione & venditione idem ſaluti publicæ adverſari debet; At cauſam Scævole docte rogo? Quia nimirum ita Juſtiniano viſum. Non nego, dum aliquid in Reip. ſalutem ſancitum eſt, id non facilè corrumpendum eſſe. At non ſtatim exiſtimandum, illud ſolùm Reip. aptum fuiſſe, imprimis ſi res ita comparata ſit, ut utrinque indifferenter ſe habeat, quod noſtro negotio accidit: ſed juſtæ rationes ſunt, cur in ſpecialibus quibusdam caſibus dominia absque traditione acquirantur:

Quaſi

Quaſi verò illæ in emptione & venditione deficiant, præſertim ſi pretium numeratum ſit, ut paulò antè diximus. Et ſanè mihi nullum dubium eſt, ſi in legibus Romanis id præviſum eſſet, non defuturas DD. rationes, imò multo numero congeſtum iri, quas ad tuendam legis æquitatem, vel à ſepimentis, ut dicere ſolemus, decerperent. Et verò quæſo unde turbarum illud velut apium examen, quæ maximè poſſeſſione acquiſita difficillimæ corriguntur? Et in quam rem correctione opus eſt, quando emptor adipiſcitur, quod ſibi ex contractu deeſt? Illud inter emptorem & venditorem ſemper agitur, ut hic accepto pretio rei dominium & poſſeſſionem in illum transferat: quæ omnia ſive nudis verborum emiſſionibus, ſive traditione emptor acquiſiverit, nihil eſt, quod venditor quæratur de injuria, quæ nulla eſt: quippe accepto pretio non niſi veteratoriè dominium translatum nollet, quod bona contractus fide apud ſe diutiùs retinere nequit. Quin & ſatis ſpecioſè quis dicere poſſet, ipſam quoque poſſeſſionem ſi contrahentes voluerint, ſola voluntate transferri. Quemadmodum in quibusdam locis ſine corporali apprehenſione certis caſibus acquiritur. De quo tamen nunc videndi mihi otium non eſt. Etenim ad alia.

Res erit commodo & periculo venditoris.] Officere admodùm videtur, quòd emptione & venditione celebrata venditor conſtituatur rei certæ debitor, cujus interitu absque ſua culpa liberatur, ducto argumento ab emptione quantitatis ſeu rerum fungibilium, in qua usque ad traditionem ſive admetionem res periculo ven-

ditoris eſt, quia ibi certa ſpecies non debebatur. *Dn. Ziegl. h. Hahn. ad Weſ. de peric. & commod. rei vend. cum Molina, quem ibi citat.* Verùm his non obſtantibus mihi Grotii ſententia magis arridet, quæ usque ad dominii translationem rem periculo venditoris committit, quia ſine dubio mens contrahentium, ſi ſuper hac re interrogarentur, talis fuiſſet, ut contractus utrinque perfectus non ſit, niſi adnumerato pretio & translato dominio, & propterea re perempta liceat pretium repetere quaſi cauſa data cauſa non ſecuta. Atque hoc, quod magis naturale eſt, ſecuti ſunt Græci & Hebræi, quibus emptio re perficiebatur, ut Hahnius ad cit. locum teſtis eſt. Sicut & illud dubio procul ex jure civili profluit, quòd emolumentum ad emptorem pertinet ante traditionem. Naturaliter enim fructus ad rei dominum, non eum, qui ad rem jus perſonale habet, ſpectant: Dominus enim in re ſua præ omnibus alii prælationem quandam moralem habet ratione ſuitatis, ſub qua res ejus eſt.

Si res bis ſit vendita.] Conſentit hîc jus civile, quod rem duobus venditam illi addicit, non qui prior contraxit, ſed qui per traditionem dominium accepit. Ratio eſt, quia hic fortius jus, in re ſc. habet, cui jus ad rem ſemper cedere debet. Cæterùm objicit hic Dn Ziegl. *Si ipſo contractus momento transfertur dominium, quæ eſt hypotheſis Grotii, quorſum hic faciet traditio. Sic enim potiùs ex mente Grotii ex duabus venditionibus ſemper & ubiq; prior erit valida, quippe per quam dominium jam eſt translatum.* Reſpondemus, Grotium intelligi poſſe de eo caſu, ubi

ubi priori vel poſteriori emptioni lex addita, ne niſi per actualem traditionem dominium transferatur. Vel ubi in una emptione & venditione jam pretium eſt numeratum, in altera verò nondum: ſecundùm ea, quæ paulò antè diximus.

§. 17. *Functionem recipere*] I. e. pro rerum copia aut inopia valorem earundem creſcere vel decreſcere. *Dn. Ziegl. h.* Quin & valor pecuniæ pro Reip. & temporum neceſſitatibus mutatur, id quod præcipuè tricennalibus noſtris calamitatibus accidit, ubi imperialis ad decem usq; florenos anno 1622. excreverat. Cæterùm ſi pecuniam incrementa vel decrementa capere dicimus, ad ſolum valorem reſpiciendum eſt, non ejus materiam, quâ licèt mutatâ non continuò & nummi valor mutatur. Ratio eſt, quia nummus formam ſuam ex impoſito valore habet, qui valor in quacunque materia ſit, nihil admodùm refert.

Cujus loci hic ſenſus.] Equidem mihi ad manus ipſe Epheſius non eſt, ut antecedentia cum conſequentibus pro vero ſenſu expiſcando conjungere poſſem. Interim tamen ex verbis, quæ allegat Grotius, ſenſus iſte non percipitur, ſed planè alius. Hic ſcilicet. Ideo nummi pretium aliarum rerum æſtimatione diuturnius eſſe, quòd illud authoritate publica inditum privatorum arbitrio non mutetur, ſed ſemper æquali tenore decurrat, donec à Rep. novatio inſtituatur. Idque non ſolùm in iis nummis verum eſſe, quæ ex auro & argento conſtant, ſed & quæ ex plumbo, ligno, corio. Utroſque enim non materiæ præſtantia, ſed publica authoritate in pecuniæ cenſum tranſcriptos eſſe; (Neque enim hic

ab Epheſio ulla differentia conſtituitur, multò minùs ejus ratio redditur.) Alias verò res plerunque arbitrio contrahentium æſtimari, ut tanti veneant, quanti eas venditor dare & emptor ſibi comparare voluerint.

Per ſe enim fermè tantùm ubiq.] Verùm neque hoc univerſaliter procedere, nos Indi & Americani docuerunt, qui mercatoribus noſtris ingentes auri argentique maſſas viliſſimis quisquiliis aut crepundiis permutarunt. Neque profectò ratio diverſitatis ulla eſt, quæ aurum, argentum & æs naturali & perpetuæ æſtimationi vindicet, alias verò res, prout copioſæ aut raræ ſunt, valorem mutare jubeat. Nam & quibusdam in regionibus major auri quam ferri fæcundia eſt, ubi & ſanè hoc plus æſtimatur. Nihil poterit ſimul eſſe æſtimatio & ipſum æſtimatum. Quod ſi igitur aurum vel argentum ſe ipſa naturaliter & æquali tenore ubique ſemper tantundem æſtimarent, non eſſent merces à pecunia æſtimandæ; quod eſt abſurdum.

§. 18. *Proxima eſt.]* Non tamen eadem, Specifica differentia in hoc conſiſtit, quòd in emptione & venditione certo pretio appenſo mercis cujusque dominium transferatur, in locatione verò certa mercede rei uſus.

Damno ſunt conductoris.] Diſſentit Dn. Ziegl. & naturali æquitati convenientiùs exiſtimat, ne conductor caſum fortuitum præſtet. Rationem addit. *Quia ſicut in venditione ipſa res, ita in locatione uſus rei vel facti transfertur. At ubi nulla adeſt res, quæ venditur, fruſtra omnis venditio, ita fruſtra eſt locatio, ubi nullus*

eſt

eſt uſus. Æquitas enim, qui in contractibus bona fide attenditur, non dictat, ut ſolvatur penſio pro bonis, quibus uti & frui non potuit. Verùm ſufficienter Grotius reſpondet, ſatis eſſe, ſi facultas utendi transferatur, quæ eo tempore tantum valebat. Hoc enim in locatione & conductione non agitur, ut locator in conductorem ipſum uſum actualem transferat, quia tunc magis rei, i. e. fructuum venditio eſſet: Sed ſolùm jus utendi re ſua, in qua ipſe aliàs prælationem quoad uſum præ omnibus aliis haberet. Hanc utendi facultatem locator conductori concedit, ut hic deinde re uti & frui poſſit, ſalvâ tamen ejus ſubſtantiâ, & quidem conductori tanti addicere ſolet, quanti inter eos habito tractatu convenerit. Quod ſi jam ob anni infelicitatem uſus rei expectationi non reſpondeat, nulla in eo locatoris culpa eſt, nec eò minùs jus habebit, pro conceſſa uſus facultate mercedem exigendi, qui, etſi rem ipſe tenuiſſet, non collegiſſet inde uberiorem fructum. Tantum igitur in conductorem transfert, quantum ipſe habuit, i. e. facultatem utendi, quam certa mercede conductori addixit, & quæ apud conductorem manſit, licèt rei actualem uſum caſus fortuiti impedivere. Hic enim æſtimari non poteſt, quia nondum eſt in rerum natura. Jus autem utendi pro ſpe & contrahentium voluntate conceditur. Sanè ſine dubio lucrum conductoris fuiſſet, ſi inſolita ubertate res locata effloruiſſet. Quare ad quem commodum ſpectat, ad eundem etiam pericula & incommoda redundare naturale eſt: Et Dn.Ziegleri ſententiã tum demũ probo, quando rei locatæ nullus planè

uſus eſt, neque potentia neque actu. Vel ſaltem non talis, qui à contrahentibus intendebatur. Ita enim quoniam res exitum habere non poteſt, & aliud contrahendo actum eſt, locationem ſubſiſtere non putamus, quia ea ſine uſu eſſe nequit. Uſus autem in re locata omninò deficit, ſic ut nec ſpes ejus ulla detur. Secus eſt, ſi modò uſus potentia rei ineſt, quamvis exitus ſpem fefellerit. Atque pro hac ſententia pugnat & Dn. *Hahn. ad Weſ. Locat. Conduct. n. 16. Tradidit enim*, inquit, *locator facultatem utendi, quæ tempore contractus erat mercedi conventæ æqualis, neq; fructus abſolutè locantur, ſed res apta nata ferre fructus, qui proportione juſtâ penſioni reſpondeant, & jus iſtos percipiendi. Ideoq; contractu perfectè celebrato per conſenſum de poteſtate ſi jure illo utendi certa mercede, vi juſtitiæ* συναλλακτικῆς *conductor quodammodo dominus eſt dicti juris, ideoq; & ipſius periculo exiſtit, quod deinde circa fructus contingit infortunium, arg. l. 6. C. de pign. act. junct. l. 2. Loc. cond. Hinc etiam ſequitur oborta licet ſterilitate vel alio impedimento uſus, ex parte rei locatæ jus petendi mercedem promiſſam nihilominus eſſe & manere locatori, & attenta ſola natura hujus contractus verius videri, penſionem non minuendam ob ſterilitatem vel ſimiles caſus fortuitos, quibus fructus & emolumenta rei locatæ minuuntur.* Atque hoc adeò placet Molinæ, ut non dubitaverit pronunciare, *utilius fore civili ſocietati, ſi univerſaliter ſtatueretur, conductores omnes obligari ad caſus fortuitos.*

Quanquam & legibus.] Idque Romanis

factum

factum videmus, quibus omnis vis, quæ re locata integra manente circa ejus uſum vel fructum contingit, & cui reſiſti non poteſt, ut fluminum, graculorum, ſturnorum, tempeſtatum, ſolis fervoris &c. ad mercedis remiſſionem proficit, *l.15. §.1.& 4.ff. l.8. & 18. C. Loc. Conduct. Dn. Hahn. loc. ſuprà alleg.* ubi & tres caſus exceptos habet. 1. Damni modici, 2. præcedentis fertilitatis, & 3. locationis per averſionem. Cæterùm non exiſtimamus ad locationem & conductionem naturaliter requiri, ut merces præciſè in pecunia numerata conſiſtat. Licèt nec id jure civili adeò clarum ſit, quin alii in contrarium textus dubium lectorem ſuſpendant.

§. 20. *Quo jure vetitæ ſint uſuræ.*] Uſurarum vocabulum generaliter quemcunque rei fructum ſive acceſſionem denotat, *arg. l.12. C. de uſur.* Magis propriè verò & cōmuniter uſurarum nomine venit incrementum præter rem mutuatam in eodem genere accedens. De cujus juſtitia aut injuſtitia pleni ſunt Moraliſtarum ac JCtorum libri. Breviter dicimus, acceſſionem quandam ob id, quod re ad tempus carere cogimur, omni jure licitam eſſe, & hactenus uſuras nihil iniqui continere, quatenus emolumentum ex rei mutuatæ carentia ceſſans incremento reſpondet. Illud enim maximè naturale eſt, ut proximo, quantum minimo meo damno poſſum, proſim, & ordinata caritas à ſe ipſa ſemper incipit. Quoniam itaque boni patrisf. eſt, ocioſam pecuniam putreſcenti loculo reconditam non tenere, ſed ad rei familiaris augmentum adhibere, æquitas poſtulat, ut ſi alterius indigentiæ ſubveniam, ſimul

quoque

Digitized by Google

quoque rationem mei habeam, ne mea mihi facilitas nocumento ſit. Sed tamen ut & altero pecunia mutuò ſumpta utilis eſſe poſſit, mihi verò non planè ſterilis jaceat, egregio temperamento uſurarum ratio initur, qua ſcilicet & mutuatario ultra uſuras lucrari liceat, & mutuans ſolatium pecuniæ concreditæ aliquod habeat. Adde nunc varios caſus & pericula, quibus evenire poteſt, ut inopia debitoris creditoris legitimam actionem excludat, quo reſpectu quoque non injuſtum erit, ad aſſecurationem quandam analogam uſurarum perceptione officioſam proximi ſublevationem penſari. Cæterùm damnamus omni modo illas fœnerandi intolerabiles malitias, ob quarum graviſſimos morſus non ſolùm mutuatario omnis ex re eveniens lucri ſpes præciditur, ſed & interdum miſeri homines ultra communem commerciorum quæſtum onerantur, ut hac ratione non ſuum ſed mutuantis officium tanquam mandatarii aut procuratores gerere videantur, hoc etiam pejori conditione, quòd hi ſumptus & alias præſtationes perſonales de ſuo impenſas mandati actione repetant, illi verò etiam ultra operarum adhibitam diligentiam rei familiaris jacturam patiantur. Ut nunc facilè de fœnore judaico judicium formandũ ſit, quando inopes Chriſtianos in ſpeciem pii officii graviſſimis illicitisque uſuris exhauriunt, atque adeò paulatim datis pignoribus, (ſine illis enim rariſſimè credunt) quæ plerunque ter & ultra plus venire poſſunt, omnique alia re domeſtica, prætextu ſummæ capitalis, ut mos loquitur, & intereſſe uſurarii cum extremo

Chri-

Digitized by Google

Chriſtianæ Reip. dedecore, & cujuslibet Magiſtratus damno injuriaque exuunt. Conniventibus adhæc paſſim illis, quibus Judæos recipere licet, ob exiguum lucelli emergentis emolumentum, quod tamen velut maledictus à Deo quæſtus non ſolùm ut nix liquefieri, ſed & juſtiori titulo paratas opes, peſtilentiſſima infectione exinanire ſolet. Quæſo enim per Deum immortalem, unde Judæis facultas & res nummaria ſuppetit, tam ad ſuam familiam ſuſtentandam, quàm Magiſtratui, ſub quo vivunt, ingentia onera exſolvenda, niſi ex miſerorum ſubditorum detrimento, quos gens illa lucri obnoxia variis fraudibus atque inevitabilibus decipulis velut ſuo artificio, cui per totam vitam ſoli ſtudet, circumvenit? Et tamen Magiſtratus ſibi mirificè ſapere videntur, quòd Judæos tributis in immenſum gravent, quaſi nō per obliquum hæc onera non tam Judæis quàm propriis ſubditis imponant. Utut igitur territorii dominus aliqualem ex iis utilitatem ſentiat, & majorem etiam, qualem ne quidem ex ſubditis ſuis hæreditariis, tamen cùm ipſis nihilominus omnia plana & ſufficientia adſint, infallibile profectò illud indicium eſt, tantundem ſemper publicæ rei decedere, quantum Judæis accedere videmus. Veriſſimum ſiquidem & ex tripode dictum eſt, Imperantis felicitatem non in ſolis divitiis pecuniarumque cumulo conſiſtere, ſed imprimis etiam in amore ſubditorum, & eorum leni ac quaſi patrio regimine. Quid verò, Medius Fidius, indignius principali ſolio, quid Reip. magis noxium, quid univerſis tandem periculoſius eſt, quàm ſi poſt tole-

toleratum mediocrem dominatum, poſt oblata promptiſſimo ſtudio debita opera atque ſervitia, poſt collatas, ob tributum, vectigalia aliaque onera pro viribus & facultatum extremo modio laborioſiſſimè partas pecunias, miſellos ſubditos, qui ad clementiam & amorẽ Principis ſui omnes ſpes & vota, velut magnetes ad polum, dirigunt, rapaciſſimis harpionibus, quibus neque jus neque æquum, non Deus, non conſcientia eſt, dilaniandos tanquam prædam exoptatiſſimam, ſuaviſſimasque objicere epulas. Quippe ita in eorum legibus atque inſtitutis traditur, meliorem Deo victimam fieri non poſſe, quàm ſi Chriſtianos inſigni clade affecerint. Ita patientia noſtra hæc diaboli mancipia ad majorem crudelitatem induramus, & nos ſinimus ab illis pro lubitu agi ferrique. Sanè enim intolerabile illud eſt, & nulla vel juris vel æquitatis ſpecie velari poteſt, quod, cùm in ſacro noſtro Germanico Imperio de pravitate uſurariorum coërcenda ſaluberrimæ conſtitutiones latæ ſint, per quas uſuræ ad tolerabilem modum perductæ, & utrique parti conſultum eſt, de iis Judæos velut ſecuros eſſe jubeamus, & qui Chriſtianorum ſervi ſunt, eos patiamur in medio Chriſtianæ Reip. umbilico turpiſſimam exercere tyrannidem, dum quod Chriſtianis lege prohibitum eſt, ipſis facto permittitur. Quamvis enim in judicio fortè fœnoris hæc excedens improbitas albo calculo non facilè juvetur, ſimplicior tamen populus, qui juris ſui beneficium vel neſcit, vel eo ob litium protractarum ſordes & corruptelas uti non vult, non omninò tutus eſſe poteſt, niſi & Judæis ipſis crimen

men noxæ cedat. Ideoque præſtaret ſeveriſſimis edictis improbitatem aut radicitus tollere, aut pœnæ ſuppliciorumque metu intra honeſtatis cancellos detinere, ne luxuriet. Atque ô utinam Imperii leges, quæ Judæorum uſuris modum ponunt, in Imperio ſervarentur, meliùs ſanè nobiſcum ageretur, & non exiguum inde populus levamen ſentiret. Satis enim juſtitiæ non fit, ſi malum conniventibus oculis toleratur, usque dum ſingulis privatorum querelis ſiſtatur ad judicem. Neque enim exinde nobis multum commodi, neque Judæis multum detrimenti cedit. Nam his ob gravitatem fœnoris non accuſatis licebit malitia frui, accuſatis verò ferè nihil aliud incommodi obvenit, quàm quòd eos integra improbitate gaudere non patiamur, reductis ad juſtum modum uſuris, nulla quidem ipſorum gratia, quibus viſum eſt illa perdidiſſe, quæ non niſi inhoneſtè acquiſiviſſe poterant. Quare meliùs foret ipſum fœnerandi actum ex officio nobili non mercenario, ex inquiſitione, non accuſatione deſtruere, ut hac ſeveritate Judæis metus incuteretur, ne nos injurioſè nimiùm gravare auderent, & ubique pecuniaria res expeditior futura eſſet. Sed hæc fortaſsè faciliùs optantur, quàm ſperantur, præcipuè cùm inter Principum regalia hodie connumerari audias facultatem Judæos recipiendi. Vix itaque erit, ut ſanguiſugas illas non foveant, quæ ærarium publicum tam egregiè fovent, præcipuè verò cùm tam ſanctus titulus, ne præjudicium juri & regalibus fiat, receptus neceſſitatem quodammodo imponere videatur. Sed & Judæorum tutelam inter domi-

natio-

nationis arcana perlibenter, modò liceret, retulerim. Siquidem in ſecretiori conſilio illam ſemper ferè præcipuam & primam curam eſſe videas, qua ratione maximas divitias ex ſubditis cum eorum vel minimo vel non adeò ſenſibili damno & absque invidioſa exactione colligere liceat. Huic profectò uſui & præpoſteræ calliditati dici non poteſt quàm Judæi apti nati ſint, qui mihi quodammodo ipſi carnifices & exactores videntur, per quos ærarium jure injuriâve ſuppleatur. Ecce enim, quod ſubdolo quæſtu à miſeris civibus corradunt, illud magna ſatis parte fiſco per modum tributi inferunt. Reliquum ipſis ſalarii inſtar pinquiſſimè cedit, & ſic eos invidia exactionis manet, lucrum apud Dominos eſt. Opportunus hic quæſtioni locus daretur, num Judæi in Germanico Imperio tolerari debeant? De qua tractat *Limn. jur. publ. l. 3.* Cujus ego ſententiam negativam ambabus ulnis amplector. Nam cur, ut paucis multa dicam, infenſiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes, cur noſtræ Reip. paratiſſimos proditores, cur Turcarum emiſſarios & exploratores diligentiſſimos, monetæ falſarios, turpiſſimos fœneratores, doctiſſimos fures, callidiſſimos impoſtores & ſuperſtitioſiſſimæ religionis reos inter nos agere, contrahere & mutuo commercio frui patimur, qui nos ne homines quidem eſſe exiſtimant, ſed vocabulo כלבים, i.e. canes appellant, qui Imperium noſtrum Edomiticum vocant, Chriſtiano nullam fidem ſervandam eſſe aſſerunt, & plura alia innumerabilia, quæ hîc perſequi ſuperſedeo? Unicum ſaltem adhuc addo, unde quæſo exiſtimas, rei pecu-

niariæ,

niariæ, cujus nunc propemodum exequiæ ducendæ ſunt, corruptelas, niſi magnam partem ex omnis corruptelæ ſcaturigine prodire? Paſſim querelæ noſtras aures feriunt, bonam probamq; monetam tanquam incantationibus evaneſcere, aut ſi quæpiam poſtliminio redierit, ad adeò exactiſſimum pondus curioſo labore redactam eſſe, ut ſi ponderi nihil deſit, magnas Diis habendas gratias; certè nihil unquam ſuperfore. Judæi ſunt iſti monetæ publicæ flagellatores, qui radendo, cædendo, corrumpendo, liquefaciendo probam pecuniam minuunt aut extinguunt. Hi conſilia noſtra & deliberationes limitaneo hoſti Turcæ aperiunt, eique opportunum nos & noſtra invadendi tempus faciunt. Hi ſunt, qui noſtram fidem ludibrio habent, qui Jeſum Chriſtum, Salvatorem noſtrum, exquiſitiſſimis blasphemiis impetunt, qui ſanctiſſimam Deiparam Sadtam, i. e. ſcortum vocant. Qui omne Chriſtianum nomen occulto voto peſſundatum cupiunt. Hos igitur ut feramus, quæ nos ratio, quæ utilitas cogit, ſerpentes in ſinu, & malum in Rep.? Nullum ex iis emolumentum, niſi ad paucos cum omnium injuria. Optimè igitur de omnibus Chriſtianis Auguſtus noſter Imperator hoc tempore meruit, qui omnes Judæos ex Metropoli Auſtriæ ſuæ velut ignavum pecus faceſſere juſſit, cui ob glorioſum illud factum æternas omnes boni gratias debent. Hactenus de Judæis & illorum uſuraria improbitate diſſeruimus. O utinam verò malum illud his finibus contentum non ulteriùs ſerperet; Sed, proh dolor! qui hodie nunc mores ſunt, lucelli blandiens cupiditas etiam eos infecit,

fecit, qui puriori religioni nomen dedimus, & non paucos noſtrûm videas, quibus æquum emolumento, & charitas pretio metitur. Sunt, qui concivibus, & quandoque affinibus ſuis mutuam pecuniam dant, & quindecim in centum ſtipulantur. Et quod mirere, tam inſigniter gravi, omnemque ferè Judæorum ſuperante quæſtu officii promptè ac liberaliter exhibiti gratiam non mediocriter affectant. Bone Deus! quo nunc temporum noſtrorum mores abiere? quanto charitas frigore obriguit? Nemo nunc familiari gratis aut ſaltem adæquabilem modum credit? ſed legum providentiam terno exceſſu quaſi ipſimet legislatores eludimus? Sed quod Judæos attinet, non ea ſolius noſtræ Germaniæ inſania eſt. Habet & illos Italia in delitiis, ac Romæ paſſim publicè tolerantur. Neque verò ii ſaltem, ſed & aliarum religionum palàm damnoſarum cultores ibidem receptacula inveniunt. Imò *Paulus Jovius Hiſtor. l. 18.* refert, Chriſtianos Abiſſinos, alioſque plagæ orientalis, Romæ poſt magnum templum propriam habere domum, in qua more ſolito cultui divino vacent. Quin & Muleaſtes Tunetanus execrandæ Saracenorum hæreſeos ſectarius ab ipſius Pontificis nuncio Rudolpho Pio omnibus benevolentiæ ſignis in gratiam Caroli V. exceptus fuit, referente eodem *Jov. l. 44.* ut alicui mirum eſſe poſſit, cur tantis irarum procellis & fulminibus reformatæ religioni addicti à Pontificia ſede proſecuti fuerint, quam ſuperioribus temporibus certum eſt maluiſſe ipſa Turcarum deliria, quàm purioris Evangelii ſalutaria dogmata tolerare. Niſi

cui,

tui, qui paulò obeſioris naſi eſt, ſuboleat, amiſſa magis dolere, quàm illa, quæ nunquam tui juris fuerint, & Pontifices tam facilè concoquere non potuiſſe luctuoſam jacturam, quam liberatis hominum mentibus ab otioſa ſuperſtitione illius & contempta authoritas, &, quod magis eſt, vacua ſacris nundinationibus crumena perpeſſa eſt. Ut nunc taceam, Abiſſinorum & Saracenorum religiones obviæ abſurditatis non facilè ſequaces invenire, Proteſtantium verò non occultam pietatem potuiſſe & alios Pontificio eximere jugo: quare inhumano zelo cavendum erat, ne penetrantiſſima Evangelii lux in animis hominum ſimpliciorum condenſas ſuperſtitionum nebulas aliis in locis irreparabili Romani Præſulis damno diſpelleret: Verùm, ut ſpero, irarum illa moles paulò deferbuit, & incipiunt jam ipſi Catholici non modò nobiscum familiariùs agere, ſed &, quod planè novum & mirandum eſt, ipſam religionem eorum ex confeſſione Auguſtana comprobare atque eruere, quem librum ante aliquot annos diabolicum & igne digniſſimum judicaverant. Fecit id non ita pridem Herbipolitanus quidem Jeſuita, nomine, Thim. Laurenbergius: in Profeſſ. Fid. Cathol. Sed jam planè propoſito meo excidi. Igitur ad obſervationes alias redeo.

Gratuitam eſſe.] Neque tamen hoc tam ex natura mutui eſt, quàm diſpoſitione legis civilis; ut rectè *Bacch. ad Weſenb. de uſur.* quamvis, quod addit, non ſatis probem, nec eodem jure civili mutuum ob acceſſionem uſurarum fieri non gratuitum: cùm hæ non veniant ex mutuo, ſed

præter illud ex ſtipulatione, adeoque alia planè conventione. Nam utcunque hoc verum ſit, illa nihilominus ſtipulatio uſurarum ſe ad mutuum refert, cujus intuitu interponitur & uſuræ promittuntur. Licet itaque, ſi ſolam mutui obligationem ſpectes, illud gratuitum ſit. Ubi tamen totum negotium, quod geritur, contempleris, ut decet, gratuitum dici nequit: quia præter illud uſuræ promiſſæ fuerunt, & quidem in compenſationem lucri ceſſantis, quod ex pecunia non mutuata quis probabiliter habere potuiſſet. Quare ſubtilis admodùm & illuſoria eſt Bacchovii diſtinctio inter mutui contractum & acceſſoriam uſurarum ſtipulationem. Hæc enim propter illud fuit celebrata, ut hac ratione totum negotium gratuitum non ſit. Quin & hodiernis moribus hæc diſtinctio nullum ferè ampliùs uſum habet, quibus uſuræ omni mutuo etiam non promiſſæ tacitè, pro quantitate, legibus publicis determinata, inſunt. Ut ita mutuum ampliùs regulariter non ſit gratuitum.

Suapte natura ſterilis eſt pecunia.] Sterilis pecunia alio ſenſu dici non poteſt, quàm collatione ad res alias habita, quæ non tam induſtria hominis, quàm primariò natura cooperante fructus naturales ferunt. Verùm hoc nihil impedit, quò minùs operæ & diligentia hominis rem naturaliter ſterilem fœcundam faciat: Sicuti domus, licèt ſua ſponte nihil fructuum ferat, domino tamen utilis eſſe poteſt & quæſtuoſa, uſu nimirum ejus alteri locato, unde merces locationis ad dominum redit. Atque hinc nata diſtinctio inter fructus naturales & civiles, quæ magnum in

in jure uſum habet, & quibuslibet ferè nota eſt. Quando itaque pecunia ſterilis dicitur, illud, ſicuti explicavi, intelligendum. Quocum convenit, quod habet Ariſtoteles *1. Polit. 6.* de duplici cujusque rei uſu, domeſtico ſc. & improprio. Ita verò Philoſophus: ἑκόστου γὰρ κτήματος διττὴ ἡ χρῆσις ἐστιν, ἀμφότεραι δὲ καθ᾽ αὐτὸ μὲν, ἀλλ᾽ οὐχ ὁμοίως καθ᾽ αὐτό. ἀλλ᾽ ἡ μὲν οἰκεία, ἡ δ᾽ οὐκ οἰκεία τοῦ πράγματος. οἷον ὑποδήματος, ἥτε ὑπόδησις, καὶ ἡ μεταβλητική. ἀμφότεραι γὰρ ὑποδήματος χρήσεις. καὶ γὰρ ὁ ἀλλαττόμενος τῷ δεομένῳ ὑποδήματος ἀντὶ νομίσματος ἢ τροφῆς χρῆται τῷ ὑποδήματι, ᾗ ὑπόδημα. ἀλλ᾽ οὐ τὴν οἰκείαν χρῆσιν, οὐ γὰρ ἀλλαγῆς ἕνεκεν γέγονε. *i. e. cujusq; rei duplex eſt uſus, & uterq; quidem per ſe, ſed non ſimiliter per ſe, ſed unus rei proprius, alter verò improprius. Veluti calcei, cùm ſubligatur, & cùm permutatur. Uterq; quidem eſt calcei uſus; Nam & qui cum eo, qui opus habet calceo, illum permutat pro nummo vel eduliis, utitur calceo, ſed non propriè, quia calceus non eſt permutationis cauſa.* Quamobrem ſecundùm proprium pecuniæ uſum nummus res ſterilis rectè dicitur, non enim in hoc adhibetur, ut lucrum vel fructus exinde capiamus, ſed ut res cæteras velut norma quædam publica æſtimet. Quippe nummus ut nummus permutationibus aliisque contractibus adhibetur, rerum æſtimandarum cauſa, ut tanquam intermedio quodam & ſponſore contrahentes faciliùs commodiúsve convenire poſſint. In hunc enim finem nummum introductum legimus, apud Paul. *in l. 1. ff. de Contr. empt. & vendit.* ut nimirum publica ejus & perpetua æſtimatio difficultatibus permu-

tationum ęqualitate quantitatis ſubveniret: cùm olim in permutationibus id incommodi erat, ut & res permutandæ non ſemper ad proportionem quandam æquivalentem reduci potuerint, nec ſemper eveniret, ut, quod ego haberem, tu eodem indigeres, quamvis commodum mihi eſſet rem tuam comparare. His commerciorum ſcopulis complanandis ſola nummi indoles apta reperiebatur, quo & quodlibet emere vel vendere poſſes, & eundem pari utilitate in rei familiaris compendium rurſus expendere. Similia planè de numiſmatis origine commentatur *Ariſtoteles 1. Polit. 6.* ξενικωτέρας γάρ, inquit, γινομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσάγεσθαι, ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν, ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις. οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς, διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν. οἷον ὁ σίδηρος καὶ ἄργυρος, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον. τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ. τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς. ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. i.e. *Cùm enim ob locorum diſtantiam res, quibus opus erat, tam facilè advehi non poſſent, nec etiam emitti aliæ aliorſum, quarum abundantia nobis eſt, neceſſitas uſū nummi invenit. Non enim commodè quodlibet ultro citroq; vehi poteſt, quod natura neceſſitatibus deſervit. Propterea ad permutationes gentes inter ſe ipſas tale quid excogitaverunt, quod & dare & accipere liceret, idq; ex utilibus ipſum eſſet, & haberet uſum faciliorem ad vivendum, velut ferrum & argentum*

tum

tum aut aliud quid ſimile. Quod primò quidem ſimpliciter definiebatur magnitudine & pondere, tandem verò & impreſſo charactere, ut appendendi levaret tædium. Character enim ponebatur ſignum quantitatis. Ex quibus verbis inſuper diſcere licet, placuiſſe gentibus materiam nummi pretioſam & vitæ civili maximè congruam: id quod tamen externum quid eſt, & poteſt nummus non minùs corio, ligno, aliáve materia formâ publicâ ſignata abſolvi. Totum negotium dependet à voluntate legislatoris, à quo omnis nummus, quod eſt, habet. Equidem melius eſt, eam cudendæ monetæ adhibere materiam, quam corruptam vel valore mutatam in tuos uſus rurſus conferre poſſis; Verùm hoc conſilii, non juris, non neceſſitatis. Deinde docemur ab Ariſtotele, valorem nummi primis temporibus pondere ſtitiſſe, idque extra dubium eſt, atque exinde tot in Rep. Rom. veteri de ære appenſo loquendi formulæ. Sed progreſſu temporis laborioſa hæc appendendi ratio gentibus diſplicuit, quæ non niſi ingenti cum incommodo commerciorum & inutilibus contrahentium ambagibus perfici poterat. Hinc compendii causâ valorem cujuslibet monetæ forma publica determinavit, quæ utplurimum ipſius cudentis imaginem cum quantitate valoris impoſiti continebat. Remanſere nihilominus reliquiæ quædam ex veteri appendendi more; Licèt enim nummus plerunque per publicam formam valorem ſuum aſſecutus fuerit, quia tamen ille valor cum certo pondere ſemper concurrit, ad quod etiam cudebatur, ideoque appendendo adhuc explorant,

num juſto ponderi conveniat, idque ideò inprimis, ut fraudibus falſariorum, quibus ſolemnis radendi cædendique mos eſt, occurratur. Atque id etiamnum apud nos in viridi obſervantia eſt, ubi quotidie nummos, nobiliori paulò materia, auro vel argento, conflatos, vix ſine appenſione recipi videas. In cæteris non adeò curioſi, quos communiter ad ſcrupulum examinare nolunt, ne ad antiquum appendendi morem affectata moleſtia rediretur. Hactenus de rei nummariæ uſu domeſtico. Secundarius verò & improprius ille eſt, quando nummus non æſtimationis causâ, ſed eum in finem adhibetur, ut is nobis quæſtuoſus ſit, aliumque ſui ſimilem pariat. Hinc uſuræ exortæ, quæ Græcis convenientiſſimo rei vocabulo τόκος dicuntur, ἀπὸ τοῦ τίκτειν. ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν. ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος. teſte eodem Philoſopho *1. Polit. 7*. Cui etiam eſt quæſtus uſurarius παρὰ φύσιν, non quòd naturæ contrarietur, ſed quia non venit ex primario nummi uſu, qui ejus naturæ maximè conveniebat. Non enim nummus ad quæſtuoſas uſuras, ſed permutationis & æſtimationis causâ inventus eſt. Antequam hanc concludamus obſervationem, cavendas volumus plerorumque ſcriptorum locutiones, qui jus monetæ cudendæ ex jure gentium ortum eſſe aſſerunt, ne de vero & genuino gentium jure accipiatur; nam moneta non ad commune gentium decretum, ſed cujuslibet Reip. curam pertinet. Quemvis imperantem in ſua Civitate rei monetariæ rationem rectè habere, eamque pro lubitu & civium commodo moderari, nemo fortaſſè facilè

cilè negabit, qui expendet, jus monetæ cudendæ hactenus inter præcipua majeſtatis jura relatum fuiſſe, infallibili argumento, id ad jus gentium non pertinere: quæ enim hoc jure ſanciuntur, omnes Resp. ex æquo obligant, unius aut alterius placitis non mutanda; Sed res monetaria Principis arbitrio ſubjacet, à quo formari, reformari & abrogari poteſt, ergo non eſt adæquatum juris gentium objectum.

Ac proinde pro eo.] Verùm hoc planè impertinens eſt; Non enim dantur uſuræ ob uſum mutuatæ pecuniæ, ſed potiùs propter ejus carentiam, neque fundamentum uſurarum in eo eſt poſitum, ut liceat mutuatario pecunia accepta uti frui, nam illud vi contractus ipſi licet; Verùm enim verò, quia mutuans pecunia mutuata ad aliquod tempus carere tenetur, ne ipſi liberale officium damnoſum ſit, compenſationem quandam accipit, hoc quidem temperamento, ut & alteri pecunia mutuata uſui eſſe poſſit. Quare ſi Grotius uſum, pro uſu mutuatarii in pecunia mutuata accipit, non video, quomodo id adeò ſpecioſum ſit, ad quod tam comparata ad quaſi uſumfructum reſponſione non opus fuiſſet.

Quàm quod plerunq; ei adeſt.] I. e. abuſu, qui omnibus rebus extrinſecè accidere ſolet, & ſedulò ab uſu ipſo diſtinguendus eſt.

Sed quicquid.] Grotius noſter hactenus pro uſuris dixerat, illas jure naturali non eſſe illicitas. Nunc ſe ad id, quod magis honeſtum magisque pium eſt, recipit, & parum abeſt, quin Chriſtianis omnem uſurarum modum prohibeat: quodam modo ſibi ipſi hîc & in §. ſeq. contrarius,

 quod

Digitized by Google

quod ibi videbimus. Nos ab initio ſtatim §. hujus diximus, quatenus uſuras licitas eſſe exiſtimavimus, ad quæ compendii causâ nos referimus.

Quæ vetat Hebræos Hebræis.] Extat hæc *l. Deut. 23. 19. Fratri tuo non fœnerabeoris.* Sed illa foro judaico applicata nos non obligat, quàm quatenus eam recipimus. Et ſi de juſto atque legitimo fœnore accipitur, nihil morale obligans continet: ut fruſtra ſit Grotius, de honeſta hujus juris materia diſſerens. Ipſe enim fœnerandi actus intra legitimum modum cohibitus neque moraliter malus neque bonus, ſed indifferens eſt, quem vel honeſtè exercere vel ſine turpitudine omittere poſſis. Pſalm. autem 14. de fœnore illicito, quique morſum infert, loquitur; Ratio verò legis, quæ Hebræum à fratre prohibebat uſuras capere, ex habitudine Reip. judaicæ, ut tum temporis erat, facilè conjectari eſt. Vocabantur enim Judæi à Deo in terram ſanctam, & divina vindice manu ex turpiſſima ſervitute aſſerti libertati & ſuæ Reip. reddebantur. Quoniam verò iis non ſolùm in peregrinum, ut ſic dicam, orbem eundum erat, ſed & illum armis occupari oportebat, idcirco ne in principiis Reip. noviter conſtitutæ nec ſatis adhuc coalitæ inter tot efferas & hoſtiles gentes damnum incurrerent, providendum erat, quod facilè evenire potuiſſet, ſi locupletiores indigentiorum facultates fœnore etiam modico exhauſiſſent, quibus tum temporis res familiaris neque domi neque in rure ſatis conſtituta erat. Quare ex hac lege imitamentum ſumi poteſt, nulla exinde neceſſitas ſurgit. Quin potiùs in contrarium ex ſacris

literis

Digitized by Google

literis pro fœnore exercendo non leves conjecturæ ſunt. Quippe idem ille textus, quem Grotius pro ſe facere putat, à noſtris partibus ſtat. Nam dum ibi prohibemur fratri noſtro fœnerari, licitum erit fœnerari extraneo. Quod ſi verò actio uſuraria moraliter mala eſſet, in extraneum non magis licuiſſet, quàm fratrem. Quod de vocatione ad majora virtutum ſpecimina ſubdit, vix à noſtris Theologis habebit aſſenſum, quam controverſiam meam non facio. Sed diſcurſui inhærens, urgeo inſuper, quòd Salvator noſter ipſam uſuram in fabula tanquam rem bonam & laudabilem inducat, cujus omiſſio ſervo noxæ fuit. *Oportuit te*, inquit, *commitere pecuniam meam nummulariis, & rediens ego utiq; recepiſſem, quod meum eſt, cum uſura.* (a) Non utique ſic de fœnore locutus fuiſſet Dei Filius, niſi illud moderatè exercitum licitum agnoviſſet, nam aliàs non ſolebat parabolas ſuas rebus inhoneſtis & turpibus velut in ſpeciem bonis infarcire.

§. 21. *Quæ ad uſuræ ſpeciem.*] Hic parum abeſt, quin in noſtra caſtra Grotius tranſeat. Etenim nobis uſura nihil aliud ſignificat, quàm acceſſionem quandam ſupra ſortem ſolutam in compenſationem lucri ceſſantis, aut emergentis damni.

Deductu ſc. incerto.] Rectè, citra legem civilem æquitas ad ſcrupulum examinatur & penſatis utriusque partis commodis vel incommodis de illa acceſſione definit.

Uſura verè non eſt.] Quatenus uſura in ſenſu

(a) Matth. 25. Luc. 19.

Digitized by Google

ſenſu odioſo pro fœnore illicito accipitur. Eſt verò uſura, ſi pro qualicunque ultra ſortem acceſſione.

Fœneratorum odio.] Non tamen negat, illud lucellum uſuram eſſe.

§. 22. *Impunitatem præſtare poſſunt, jus dare non poſſunt.*] Atque inter hæc multum intereſt. Nam leges, quæ iniquum aut malum jubent, impunitatem dant obſequentibus, jus autem non dant, i. e. non faciunt malum bonum, & iniquum æquum.

§. 24. *Quod autem dictum à JCto.*] Atque ſic generalem Juſtiniani mentem *in §. 1. l. de ſociet.* communiter interpretes limitant. Rectiſſimè quidem, quod æquitatem naturalem attinet. Quid enim magis æquum eſt, quàm de ſocietate, quæ fraternitas quædam eſt, unumquemque pro ratione collationis participare? An verò talis reſtrictio Imperatori in mentem venerit, fortaſsè non immeritò verba nimis univerſalia nos dubitare faciunt. Et certum eſt, licere legiſlatori ſtatuere ita, ut in ſocietate non expreſſis partibus æquales intelligantur, utut inæquales collatæ fuerint. Cùm hoc & ad lites minuendas, cujus potior cura ſemper civitati eſſe debet, & in pœnam eorum, qui, cùm potuerint legem contractui apertiùs dicere, id non fecerunt, omninò ſancire jus ſit.

In ſocietate univerſorum bonorum.] Eſt hæc duplex ſocietas. Vel enim ita contrahitur, ut non res ipſæ, ſed ſaltem quæſtus ex rebus eveniens communicetur. Vel ſic, ut & omnium omninò rerum dominium inter ſocios commu-

ne

Digitized by Google

ne fiat, debita verò utrinque cedantur. Et de utroque modo, ſicut libuerit, rectè convenire licet. Nec minùs jure Romano hæc diſtinctio optimè fundatur, *in l. 1. pr. & l. 7. ff. pro ſoc.* & prior quidem ſocietas dicitur ſimpliciter contracta, altera verò adjecta univerſorum bonorum clauſula. Neque officit in contrarium d. l. 7. ex quibus nonnemo DD. colligere voluit, ſimpliciter contractam ſocietatem eſſe univerſorum bonorum. Illud enim continuò in d. l. limitatur verbis immediatè ſubſequentibus, *quæ ex quæſtu veniunt.* Quare non aſſeritur ſocietatem ſimpliciter initam eſſe univerſorum bonorum generaliter, de qua in l. 1. ſed limitatè, ſc. univerſorum bonorum, quæ ex quæſtu veniunt. Ut hac ratione nihil cauſæ ſit, cur d. l. 7. diſtinctioni noſtræ adverſari putemus, quæ ſe ipſam ad quæſtum reſtringit.

§. 26. *Quod inæqualitas rerum.*] Paulò ſuprà, cùm de rerum æſtimatione diximus, ſufficientibus argumentis declaravimus, omnem rem in ſe conſideratam exacta ad aliam collatione æſtimari non poſſe, ſed cujusque pretium valoremque venire ex indigentia & uſu mutuo. Nummum verò eum ſolum eſſe, qui rebus æſtimandis aptus repertus ſit. Cæterùm quod Grotius hîc diſputat de jure gentium circa æqualitatem rerum in contractibus obſervandam, accipiendum illud exiſtimo de jure gentium, ut vocat, externo, i. e. recepta inter multos populos conſuetudine. Verum autem gentium jus hactenus ſaltem hîc aliquid diſpoſuiſſe videtur, quatenus tranquillitatem gentium contingit, cæte-

Digitized by Google

ta in naturali ſtatu reliquiſſe. Cùm enim gentes inter ſe communi modo contrahentes non tam actum aliquem gentium publicum quàm privatum atque peculiarem agere cenſeantur, de illo impertinenter jus gentium diſponeret, quod circa actus publicos ſolùm verſatur, qui mutuam populorum quietem & reſpectum quendam communem involvunt. Neque enim conſuevit jus gentium falcem in alienam meſſem mittere, ſed ſua jurisdictione, quæ ampliſſima eſt, contentum peregrina negligit. Quare in conventionibus, quæ gentibus, ut gens ſunt, intercedunt, quod quidem æqualitem attinet, ita procedendum opinor: ut in permutationibus rerum alia æquælitas non detur, quàm quæ ab utraque parte permutantium uſu metitur, ut ſolus ille uſus rem etiam minimam cum maxima conciliare & permutare rectè poſſit. Quocirca non facilè hic læſionis querelæ ob inæqualitatem rei oriuntur, niſi in re ipſa vitium ſit, vel dolus à parte alterutra intervenerit. Sed & in emptionibus, ubi de pretio agitur, idem ſtatuo. Tanti enim quælibet res æſtimatur, quanti meâ intereſt illam habere. Inſuper ex abundantia pecuniæ vel ejusdem raritate pretia rerum non uniusmodi eſſe poſſunt. Sic memorant Hiſtorici, (*a*) cùm Franciſcus Pizarra Peruanum regnum ſubegiſſet, tantam ibi auri argentique copiam inventam eſſe, ut vini cadus trecentis aureis hiſpanicis, pallium hiſpanicum mille, equus ſex millibus æſtimaretur. Itaque non video, qua ratione facilè inæqualitas rerum contra-

ctui

(*a*) Bodin. 6. de Rep. 2.

Digitized by Google

ctui naturaliter obeſſe poſſit, cùm illam ſemper uſus & indigentia ad æqualitatem reducat. Ut neque hac ratione jure gentium opus fuerit. Quod ſi verò dolus in ipſum contractum inciderit, tunc ille reparandus venit vel actione quanti minoris, vel etiam ipſius contractus reſciſſione.

Naturaliter licere.] Exercuit hæc *l. 16. §. 4. ff. de Minor.* DD. ingenia miris modis. Nam verbum circumvenire ab omnibus ferè pro decipere, & quidem eo in ſenſu, qui vitium involvit, acceptum videas. Quomodo etiam noſter Grotius licere explicat, ut fas quidem non ſit, at verò contra illam deceptionem nullum juris ſit remedium proditum: naturaliter verò pro eo accipit, quod receptiſſimi moris eſt, ſive illud æquum ſit, ſive non, ſive juri naturali conveniat, ſive ab eodem diſcrepet. Cum quo & ego principio libenter feci. Nunc legem maturiùs conſideranti occurrit medela, quâ omnis iniquitas tanquam præſentiſſimo alexipharmaco tolli poſſe videtur, num verò eadem quoque mens JCto fuerit, pro certo affirmare non auſim: illud tamen mihi perſuaſum habeo, officium JCti eſſe, apparentes in ſpeciem iniquitates legum concinna, ſi fieri poteſt, explicatione meliori & mitiori ſenſu incruſtare, modò is planè verbis expreſſis non ſit contrarius. Quin & illud pro mente legislatoris præſumendum eſt, æquitatem iniquitati ſemper prælatam voluiſſe. Ego itaque hoc modo explico legem, & res caret periculo. In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumvenire,

eatenus ſc. quatenus in ſpeciem utrique parti ita viſum fuerit, cùm tamen neutra revera læſionem ſenſerit, id quod evenire poteſt mediatore uſu & indigentiâ illâ, de qua jam toties verba honorifica fecimus. Sic venditor, qui recepto pretio rem tradit, quâ ampliùs non opus habet, ideo in lucro eſſe & circumveniſſe emptorem ſibi perſuadet, quia nummis ob rem venditam acceptis negotia ſua & facultates in melius promovere, rurſusque alio quæſtus genere utilitatem domeſticam procurare uberiùs valet. Neque minùs etiam emptor ipſe, qui re empta indiget, ſuum emolumentum egit, quatenus otioſam pecuniam in fertiliores poſſeſſiones impendit, ex quibus ei fructum non exiguum colligere integrum eſt; Qua ratione & reſpectu uterque lucrum feciſſe & alterum circumveniſſe dici rectè poteſt, idque naturaliter citra ullum vitium, jure naturali, non quidem præcipiente, ſed nec prohibente, licere, nemo eſt, qui dubitat. Et ſi in hunc modum ab interpretibus accipitur, quod multi *ad d. l. 16. §. 4.* de limitatione vocabuli naturaliter commentantur, idque vocabulo ἐμπνευστικῶς explicant, non multum repugno. Quemadmodum nec illud, ſi eadem cenſura ſtringatur, quod de deceptione re ipſa & facto citra perſonalem circumſcriptionem habent. Aliter autem non admiſerim. Nam alterum revera decipere damnoque contrahendo afficere, idque naturaliter licere, utcunque ἐμπνευστικῶς & ex communi voto fiat, mihi facilè imponi non ſino; qui ſcio, jus naturale omnia fraudum ac decipularum genera perpetuo prohibere interdicto, cui à nobis aſciti-

tiâ

tiâ negotiationis ſpecie minimè contraveniendum eſt. Quo intuitu rectiſſimè Dn. Limneus (*a*) dixit, *utcunque his & ſimilibus coloribus id excuſetur*, honeſtati tamen non usquequaque convenire. Noſtra verò explicatio nihil incommodi aut vitii moralis habet, ſed in nuda contrahentium ſimplicitate conſiſtens utrumque in lucro eſſe jubet, quod & honeſtum omninò, & juri naturali conveniens & pro legis ſanctitate omnibus modis præſumendum eſt. Neque repugnat nobis *l. 22. §. 3. ff. Loc. Conduct.* ubi Paulus JCtus dicit, in emendo & vendendo naturaliter conceſſum eſſe, quod pluris ſit, minoris emere, & quod minoris, pluris vendere. Quoniam illud non incommodè ita accipitur, ut naturaliter mihi conceſſum ſit eam rem minoris emere, quam alius pluris emeret, & tibi liceat pluris rem mihi vendere, quam alius non niſi minoris emeret. Cujus diverſitatis certiſſima ratio ea eſt, quòd ſolus uſus pretia rerum intendat vel minuat, neque quiſquam jure aut vi adigi poſſit, ut mihi aut ſuam rem minoris, quàm velit, vendat, aut ego pluris, quàm mihi viſum fuerit, emam. Atque hanc interpretationem ſalvandis legibus excogitavi, an ex mente JCtorum illud fecerim, haud æquè dixerim, interim intrepidè aſſevero, contra verba illam non eſſe, & habere in dubio pro ſe illud juris adminiculum, de omni lege ſemper quàm honeſtiſſimè præſumendum eſſe.

Cùm tamen ea regula.] Rectiſſimè quidem. Nulla enim naturalis inter hæc pugna eſt, niſi

Rr quæ

(*a*) Ad Aur. Bull. c. 1. §. 3. obſerv. 11. n. 4.

quæ ex conſuetudine & jure Romano venit. Aliàs id militi non liceret, & levis militantium ſenſus non poteſt ex contrariis facere non contraria. Ut bene *Dn. Ziegl. h* cui & in eo accedo, rem hanc eſſe meram juris civilis ſubtilitatem, addo ego neque omninò neceſſariam neque omnibus populis receptam. Cùm enim in morientis poteſtate & arbitrio ſit, bona ſua vel ex teſtamento vel ab inteſtato ad hæredes in ſolidum transmittere, cur eidem non liceat partem teſtamento facto, partem verò ab inteſtato facere, ratio nulla eſt, niſi quòd ita legislatori placuerit: quin & caſu, quo teſtator jus accreſcendi prohibuit, jurisprudentiæ Romanæ convenientius eſſe exiſtimat *Gothofr. ad l. 7. ff. de R. J. lit. x.* hæredes ab inteſtato ex præſumpta & tacita voluntate admitti, ne alioquin actus pereat. Nam qui vetat ſcriptos hæredes jure accreſcendi uti, tali prohibitione & teſtamentarios confirmat hæredes, & ad alias partes vacantes hæredes ab inteſtato ſatis expreſsè vocat. At quid hoc eſt aliud, quàm pro parte teſtatum, pro parte verò inteſtatum decedere? Neque huic difficultati Gothofredi medela applicita ſufficit, hoc modo vocatos non tam ab inteſtato ſuccedere, quàm ex teſtamento, quippe illud tacitum teſtamentum jus noſtrum ignorat; & aliud nullum agnoſcit, quàm quod ſuis ſolennitatibus more recepto factum eſt. Illud verò, quod eſt factum, de ſucceſſione teſtamentaria hæredum ab inteſtato nihil diſponit, ſed ſaltem cavet, ne hæredes ſcripti invicem utantur jure accreſcendi, quare omninò dicendum erit, eos, ſi ſuccedant, magis ab inteſtato quàm ex te-

ſtamento ſuccedere. Verùm ut tam de hac quæſtione, ubi teſtator facto teſtamento jus accretionis prohibuit, quàm de illa, quæ priori affinis, ubi de bonis ſuis diſpoſuit, per ultimam voluntatem, ſed de certa ſumma porrò diſponendi ſibi facultatem reſervavit, mortuus verò fuerit, antequam de illa diſponeret, aperiam, quid mihi videatur; Ego quidem quoad prius membrum contra Gothofredum ſentio, etiam invito teſtatore ſcriptis hæredib9 illam portioné nihilominus accreſcere; In altera autem, (*quam & Dn. Hahn. tractat ad Weſ. tit. Unde vir. & uxor. Et quærit, quorſum illud reſervatum pertineat,*) exiſtimo intereſſe, utrum ſolenine teſtamentum factum ſit, vel ſaltem donatio mortis causâ aut fideicommiſſum ab inteſtato, ſive etiá pacta dotalia ſucceſſoria. Ut primo caſu reſervatu m ad heredes ſcriptos pertinere arbitror, ita ſecundo illis ab inteſtato defero. Rationes verò meæ ſunt hæ. Primò quidem, quod factum ſolemne teſtamentum attinet, utrobique tam in prima quæſtione, quàm ſecundæ priori membro ante omnia indubitati juris eſſe præſupponendum eſt, factionem teſtamenti pertinere ad jus publicum, neque contractibus aut arbitrio privatorum ſubjacere, ſed potiùs leges informare ultimas defunctorum voluntates, & ad ſuas examinare formulas. Neque teſtatoribus licere pro lubitu & beneplacito teſtamenta condere, ac per ea facultates ſuas ad alios transferre. Sed ſemel certum modum ſolemnitatesque excludendis fraudibus ac captionibus præſcriptas eſſe, ab omni teſtatore perpetuò obſervandas, niſi vel ipſum teſtamentum nullum redi-

quod ibi videbimus. Nos ab initio ſtatim §. hujus diximus, quatenus uſuras licitas eſſe exiſtimavimus, ad quæ compendii cauſâ nos referimus.

Quæ vetat Hebræos Hebræis.] Extat hæc *l. Deut. 23. 19. Fratri tuo non fœneraberis.* Sed illa foro judaico applicata nos non obligat, quàm quatenus eam recipimus. Et ſi de juſto atque legitimo fœnore accipitur, nihil morale obligans continet: ut fruſtra ſit Grotius, de honeſta hujus juris materia differens. Ipſe enim fœnerandi actus intra legitimum modum cohibitus neque moraliter malus neque bonus, ſed indifferens eſt, quem vel honeſtè exercere vel ſine turpitudine omittere poſſis. Pſalm. autem 14. de fœnore illicito, quique morſum infert, loquitur; Ratio verò legis, quæ Hebræum à fratre prohibebat uſuras capere, ex habitudine Reip. judaicæ, ut tum temporis erat, facilè conjectari eſt. Vocabantur enim Judæi à Deo in terram ſanctam, & divina vindice manu ex turpiſſima ſervitute aſſerti libertati & ſuæ Reip. reddebantur. Quoniam verò iis non ſolùm in peregrinum, ut ſic dicam, orbem eundum erat, ſed & illum armis occupari oportebat, idcirco ne in principiis Reip. noviter conſtitutæ nec ſatis adhuc coalitæ inter tot efferas & hoſtiles gentes damnum incurrerent, providendum erat, quod facilè evenire potuiſſet, ſi locupletiores indigentiorum facultates fœnore etiam modico exhauſiſſent, quibus tum temporis res familiaris neque domi neque in rure ſatis conſtituta erat. Quare ex hac lege imitamentum ſumi poteſt, nulla exinde neceſſitas ſurgit. Quin potiùs in contrarium ex ſacris

literis

Digitized by Google

literis pro fœnore exercendo non leves conjecturæ ſunt. Quippe idem ille textus, quem Grotius pro ſe facere putat, à noſtris partibus ſtat. Nam dum ibi prohibemur fratri noſtro fœnerari, licitum erit fœnerari extraneo. Quod ſi verò actio uſuraria moraliter mala eſſet, in extraneum non magis licuiſſet, quàm fratrem. Quod de vocatione ad majora virtutum ſpecimina ſubdit, vix à noſtris Theologis habebit aſſenſum, quam controverſiam meam non facio. Sed diſcurſui inhærens, urgeo inſuper, quòd Salvator noſter ipſam uſuram in fabula tanquam rem bonam & laudabilem inducat, cujus omiſſio ſervo noxæ fuit. *Oportuit te*, inquit, *commitere pecuniam meam nummulariis, & rediens ego utiq; recepiſſem, quod meum eſt, cum uſura.* (a) Non utique ſic de fœnore locutus fuiſſet Dei Filius, niſi illud moderatè exercitum licitum agnoviſſet, nam aliàs non ſolebat parabolas ſuas rebus inhoneſtis & turpibus velut in ſpeciem bonis infarcire.

§. 21. *Quæ ad uſuræ ſpeciem.*] Hic parum abeſt, quin in noſtra caſtra Grotius tranſeat. Etenim nobis uſura nihil aliud ſignificat, quàm acceſſionem quandam ſupra ſortem ſolutam in compenſationem lucri ceſſantis, aut emergentis damni.

Deductu ſc. incerto.] Rectè, citra legem civilem æquitas ad ſcrupulum examinatur & penſatis utriusque partis commodis vel incommodis de illa acceſſione definit.

Uſura verè non eſt.] Quatenus uſura in ſenſu

(a) Matth. 25. Luc. 19.

ſenſu odioſo pro fœnore illicito accipitur. Eſt verò uſura, ſi pro qualicunque ultra ſortem acceſſione.

Fœneratorum odio.] Non tamen negat, illud lucellum uſuram eſſe.

§. 22. *Impunitatem præſtare poſſunt, jus dare non poſſunt.*] Atque inter hæc multum intereſt. Nam leges, quæ iniquum aut malum jubent, impunitatem dant obſequentibus, jus autem non dant, i. e. non faciunt malum bonum, & iniquum æquum.

§. 24. *Quod autem dictum à JCto.*] Atque ſic generalem Juſtiniani mentem *in §. 1. l. de ſociet.* communiter interpretes limitant. Rectiſſimè quidem, quod æquitatem naturalem attinet. Quid enim magis æquum eſt, quàm de ſocietate, quæ fraternitas quædam eſt, unumquemque pro ratione collationis participare? An verò talis reſtrictio Imperatori in mentem venerit, fortaſsè non immeritò verba nimis univerſalia nos dubitare faciunt. Et certum eſt, licere legislatori ſtatuere ita, ut in ſocietate non expreſſis partibus æquales intelligantur, utut inæquales collatæ fuerint. Cùm hoc & ad lites minuendas, cujus potior cura ſemper civitati eſſe debet, & in pœnam eorum, qui, cùm potuerint legem contractui apertiùs dicere, id non fecerunt, omninò ſancire jus ſit.

In ſocietate univerſorum bonorum.] Eſt hæc duplex ſocietas. Vel enim ita contrahitur, ut non res ipſæ, ſed ſaltem quæſtus ex rebus eveniens communicetur. Vel ſic, ut & omnium omninò rerum dominium inter ſocios commu-

ne

ne fiat, debita verò utrinque cedantur. Et de utroque modo, ſicut libuerit, rectè convenire licet. Nec minùs jure Romano hæc diſtinctio optimè fundatur, *in l. 1. pr. & l. 7. ff. pro ſoc.* & prior quidem ſocietas dicitur ſimpliciter contracta, altera verò adjecta univerſorum bonorum clauſula. Neque officit in contrarium d. l. 7. ex quibus nonnemo DD. colligere voluit, ſimpliciter contractam ſocietatem eſſe univerſorum bonorum. Illud enim continuò in d. l. limitatur verbis immediatè ſubſequentibus, *quæ ex quæſtu veniunt*. Quare non aſſeritur ſocietatem ſimpliciter initam eſſe univerſorum bonorum generaliter, de qua in l. 1. ſed limitatè, ſc. univerſorum bonorum, quæ ex quæſtu veniunt. Ut hac ratione nihil cauſæ ſit, cur d. l. 7. diſtinctioni noſtræ adverſari putemus, quæ ſe ipſam ad quæſtum reſtringit.

§. 26. *Quod inæqualitas rerum.*] Paulò ſuprà, cùm de rerum æſtimatione diximus, ſufficientibus argumentis declaravimus, omnem rem in ſe conſideratam exacta ad aliam collatione æſtimari non poſſe, ſed cujusque pretium valoremque venire ex indigentia & uſu mutuo. Nummum verò eum ſolum eſſe, qui rebus æſtimandis aptus repertus ſit. Cæterùm quod Grotius hîc diſputat de jure gentium circa æqualitatem rerum in contractibus obſervandam, accipiendum illud exiſtimo de jure gentium, ut vocat, externo, i. e. recepta inter multos populos conſuetudine. Verum autem gentium jus hactenus ſaltem hîc aliquid diſpoſuiſſe videtur, quatenus tranquillitatem gentium contingit, cæte-

ra

ra in naturali ſtatu reliquiſſe. Cùm enim gentes inter ſe communi modo contrahentes non tam actum aliquem gentium publicum quàm privatum atque peculiarem agere cenſeantur, de illo impertinenter jus gentium diſponeret, quod circa actus publicos ſolùm verſatur, qui mutuam populorum quietem & reſpectum quendam communem involvunt. Neque enim conſuevit jus gentium falcem in alienam meſſem mittere, ſed ſua jurisdictione, quæ ampliſſima eſt, contentum peregrina negligit. Quare in conventionibus, quæ gentibus, ut gens ſunt, intercedunt, quod quidem æqualitem attinet, ita procedendum opinor: ut in permutationibus rerum alia æquælitas non detur, quàm quæ ab utraque parte permutantium uſu metitur, ut ſolus ille uſus rem etiam minimam cum maxima conciliare & permutare rectè poſſit. Quocirca non facilè hic læſionis querelæ ob inæqualitatem rei oriuntur, niſi in re ipſa vitium ſit, vel dolus à parte alterutra intervenerit. Sed & in emptionibus, ubi de pretio agitur, idem ſtatuo. Tanti enim quælibet res æſtimatur, quanti meâ intereſt illam habere. Inſuper ex abundantia pecuniæ vel ejusdem raritate pretia rerum non uniusmodi eſſe poſſunt. Sic memorant Hiſtorici, (*a*) cùm Franciſcus Pizarra Peruanum regnum ſubegiſſet, tantam ibi auri argentique copiam inventam eſſe, ut vini cadus trecentis aureis hiſpanicis, pallium hiſpanicum mille, equus ſex millibus æſtimaretur. Itaque non video, qua ratione facilè inæqualitas rerum contra-

ctui

(*a*) **Bodin. 6. de Rep. 2.**

ctui naturaliter obeſſe poſſit, cùm illam ſemper uſus & indigentia ad æqualitatem reducat. Ut neque hac ratione jure gentium opus fuerit. Quod ſi verò dolus in ipſum contractum inciderit, tunc ille reparandus venit vel actione quanti minoris, vel etiam ipſius contractus reſciſſione.

Naturaliter licere.] Exercuit hæc *l. 16. §. 4. ff. de Minor.* DD. ingenia miris modis. Nam verbum circumvenire ab omnibus ferè pro decipere, & quidem eo in ſenſu, qui vitium involvit, acceptum videas. Quomodo etiam noſter Grotius licere explicat, ut fas quidem non ſit, at verò contra illam deceptionem nullum juris ſit remedium proditum: naturaliter verò pro eo accipit, quod receptiſſimi moris eſt, ſive illud æquum ſit, ſive non, ſive juri naturali conveniat, ſive ab eodem diſcrepet. Cum quo & ego principio libenter feci. Nunc legem maturiùs conſideranti occurrit medela, quâ omnis iniquitas tanquam præſentiſſimo alexipharmaco tolli poſſe videtur, num verò eadem quoque mens JCto fuerit, pro certo affirmare non auſim: illud tamen mihi perſuaſum habeo, officium JCti eſſe, apparentes in ſpeciem iniquitates legum concinna, ſi fieri poteſt, explicatione meliori & mitiori ſenſu incruſtare, modò is planè verbis expreſſis non ſit contrarius. Quin & illud pro mente legislatoris præſumendum eſt, æquitatem iniquitati ſemper prælatam voluiſſe. Ego itaque hoc modo explico legem, & res caret periculo. In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumvenire,

eate-

eatenus ſc. quatenus in ſpeciem utrique parti ita viſum fuerit, cùm tamen neutra revera læſionem ſenſerit, id quod evenire poteſt mediatore uſu & indigentiâ illâ, de qua jam toties verba honorifica fecimus. Sic venditor, qui recepto pretio rem tradit, quâ ampliùs non opus habet, ideo in lucro eſſe & circumveniſſe emptorem ſibi perſuadet, quia nummis ob rem venditam acceptis negotia ſua & facultates in melius promovere, rurſusque alio quæſtus genere utilitatem domeſticam procurare uberiùs valet. Neque minùs etiam emptor ipſe, qui re empta indiget, ſuum emolumentum egit, quatenus otioſam pecuniam in fertiliores poſſeſſiones impendit, ex quibus ei fructum non exiguum colligere integrum eſt; Qua ratione & reſpectu uterque lucrum feciſſe & alterum circumveniſſe dici rectè poteſt, idque naturaliter citra ullum vitium, jure naturali, non quidem præcipiente, ſed nec prohibente, licere, nemo eſt, qui dubitat. Et ſi in hunc modum ab interpretibus accipitur, quod multi *ad d. l. 16. §. 4.* de limitatione vocabuli naturaliter commentantur, idque vocabulo ἐμπορικῶς explicant, non multum repugno. Quemadmodum nec illud, ſi eadem cenſura ſtringatur, quod de deceptione re ipſa & facto citra perſonalem circumſcriptionem habent. Aliter autem non admiſerim. Nam alterum revera decipere damnoque contrahendo afficere, idque naturaliter licere, utcunque ἐμπορικῶς & ex communi voto fiat, mihi facilè imponi non ſino; qui ſcio, jus naturale omnia fraudum ac decipularum genera perpetuo prohibere interdicto, cui à nobis aſciti-

tiâ

tiâ negotiationis ſpecie minimè contraveniendum eſt. Quo intuitu rectiſſimè Dn. Limneus (*a*) dixit, *utcunque his & ſimilibus coloribus id excuſetur*, honeſtati tamen non usquequaque convenire. Noſtra verò explicatio nihil incommodi aut vitii moralis habet, ſed in nuda contrahentium ſimplicitate conſiſtens utrumque in lucro eſſe jubet, quod & honeſtum omninò, & juri naturali conveniens & pro legis ſanctitate omnibus modis præſumendum eſt. Neque repugnat nobis *l.22.* §.*3.ff.Loc.Conduct.* ubi Paulus JCtus dicit, in emendo & vendendo naturaliter conceſſum eſſe, quod pluris ſit, minoris emere, & quod minoris, pluris vendere. Quoniam illud non incommodè ita accipitur, ut naturaliter mihi conceſſum ſit eam rem minoris emere, quam alius pluris emeret, & tibi liceat pluris rem mihi vendere, quam alius non niſi minoris emeret. Cujus diverſitatis certiſſima ratio ea eſt, quòd ſolus uſus pretia rerum intendat vel minuat, neque quisquam jure aut vi adigi poſſit, ut mihi aut ſuam rem minoris, quàm velit, vendat, aut ego pluris, quàm mihi viſum fuerit, emam. Atque hanc interpretationem ſalvandis legibus excogitavi, an ex mente JCtorum illud fecerim, haud æquè dixerim, interim intrepidè aſſevero, contra verba illam non eſſe, & habere in dubio pro ſe illud juris adminiculum, de omni lege ſemper quàm honeſtiſſimè præſumendum eſſe.

Cùm tamen ea regula.] Rectiſſimè quidem. Nulla enim naturalis inter hæc pugna eſt, niſi

(*a*) Ad Aur. Bull. c. 1. §. 3. obſerv. 11. n. 4.

quæ ex conſuetudine & jure Romano venit. Aliàs id militi non liceret, & levis militantium ſenſus non poteſt ex contrariis facere non contraria. Ut bene *Dn. Ziegl. h* cui & in eo accedo, rem hanc eſſe meram juris civilis ſubtilitatem, addo ego neque omninò neceſſariam neque omnibus populis receptam. Cùm enim in morientis poteſtate & arbitrio ſit, bona ſua vel ex teſtamento vel ab inteſtato ad hæredes in ſolidum transmittere, cur eidem non liceat partem teſtamento facto, partem verò ab inteſtato facere, ratio nulla eſt, niſi quòd ita legislatori placuerit: quin & caſu, quo teſtator jus accreſcendi prohibuit, jurisprudentiæ Romanæ convenientius eſſe exiſtimat *Gothofr. ad l. 7. ff. de R. J. lit. x.* hæredes ab inteſtato ex præſumpta & tacita voluntate admitti, ne alioquin actus pereat. Nam qui vetat ſcriptos hæredes jure accreſcendi uti, tali prohibitione & teſtamentarios confirmat hæredes, & ad alias partes vacantes hæredes ab inteſtato ſatis expreſsè vocat. At quid hoc eſt aliud, quàm pro parte teſtatum, pro parte verò inteſtatum decedere? Neque huic difficultati Gothofredi medela applicita ſufficit, hoc modo vocatos non tam ab inteſtato ſuccedere, quàm ex teſtamento, quippe illud tacitum teſtamentum jus noſtrum ignorat; & aliud nullum agnoſcit, quàm quod ſuis ſolennitatibus more recepto factum eſt. Illud verò, quod eſt factum, de ſucceſſione teſtamentaria hæredum ab inteſtato nihil diſponit, ſed ſaltem cavet, ne hæredes ſcripti invicem utantur jure accreſcendi, quare omninò dicendum erit, eos, ſi ſuccedant, magis ab inteſtato quàm ex te-

ſtamen-

ſtamento ſuccedere. Verùm ut tam de hac quæſtione, ubi teſtator facto teſtamento jus accretionis prohibuit, quàm de illa, quæ priori affinis, ubi de bonis ſuis diſpoſuit, per ultimam voluntatem, ſed de certa ſumma porrò diſponendi ſibi facultatem reſervavit, mortuus verò fuerit, antequam de illa diſponeret, aperiam, quid mihi videatur; Ego quidem quoad prius membrum contra Gothofredum ſentio, etiam invito teſtatore ſcriptis hæredib9 illam portioné nihilominus accreſcere; In altera autem, (*quam & Dn. Hahn. tractat ad Weſ. tit. Unde vir. & uxor. Et quærit, quorſum illud reſervatum pertineat,*) exiſtimo intereſſe, utrum ſolemne teſtamentum factum ſit, vel ſaltem donatio mortis causâ aut fideicommiſſum ab inteſtato, ſive etiã pacta dotalia ſucceſſoria. Ut primo caſu reſervatum ad heredes ſcriptos pertinere arbitror, ita ſecundo illis ab inteſtato defero. Rationes verò meæ ſunt hæ. Primò quidem, quod factum ſolemne teſtamentum attinet, utrobique tam in prima quæſtione, quàm ſecundæ priori membro ante omnia indubitati juris eſſe præſupponendum eſt, factionem teſtamenti pertinere ad jus publicum, neque contractibus aut arbitrio privatorum ſubjacere, ſed potiùs leges informare ultimas defunctorum voluntates, & ad ſuas examinare formulas. Neque teſtatoribus licere pro lubitu & beneplacito teſtamenta condere, ac per ea facultates ſuas ad alios transferre. Sed ſemel certum modum ſolemnitatesque excludendis fraudibus ac captionibus præſcriptas eſſe, ab omni teſtatore perpetuò obſervandas, niſi vel ipſum teſtamentum nullum red-

di, aut facta contra leges pro non adjectis haberi velit. Inter alia verò, quæ lex publica ordinandis teſtamentis præſcripſit, illud etiam eſt, ne cuipiam jus ſit, præter militem, pro parte teſtatum & pro parte inteſtatum decedere. In eumque finem, & ne plurima teſtamenta ex hoc defectu vitioſa in irritum caderent, ſalutari juris accreſcendi remedio proſpexit ultimis voluntatibus, quas omni modo integras eſſe cupiebat; Ut, ſi fortè eveniret, quem ex hæredibus inſtitutis vel nolle vel non poſſe hæreditatem pro ſua parte capere, illa pars cohæredibus accreſceret, ne ſi conſanguineis cederet, viſus fuiſſet defunctus contra publicum teſtamenti jus ex uno latere inteſtatus deceſſiſſe, id quod planè prohibitum erat. Hoc itaque accreſcendi jus ſuſtinendis teſtamentis introductum privatorum teſtamentorum arbitrio non ſubjacet, nec teſtatoribus integrum eſt illud prohibere, ne in ſuis teſtamentis locum habeat. Sed potiùs illa prohibitione non attenta excluſis hæredibus ab inteſtato accreſcet pars deficiens teſtamentariis. Idem judicium eſto de reſervato illo, de quo teſtator ante mortem ſuam nihil diſpoſuit. Nam & illud teſtamentariis cedere ex eodem accreſcendi jure, & legitimos exinde arceri, ne pro parte inteſtatus ſit, rectiſſimè ex ἀναλογία juris ſtatuimus. Exiſtimat quidem, ut paulò antè innuimus, Gothofredus *ad d. l. 7, lit. x.* legitimos hæredes ad partem vacantem ex tacita & præſumpta teſtatoris diſpoſitione non jam ab inteſtato, ſed potiùs ex teſtamento ſuccedere. Verùm talis tacita teſtamentaria ſucceſſio juri noſtro non congruit, & ubi nullum

Digitized by

nullum eſt teſtamentum, jure inteſtati ſemper ſucceditur. Teſtamentum verò, quod factum eſt, ad illos pertinere non poteſt, de quibus in eo nihil ſcriptum vel cogitatum, quique neque inſtituti neque excluſi ſunt, cùm & in omni alio negotio res inter alios acta nihil ad tertium, & tantum quisque voluiſſe præſumatur, quantum vel ſcripſit vel dixit, Et non video, quomodo in hoc caſu hæredes ab inteſtato magis ſuccedant ex teſtamento, quàm ubi nullum planè teſtamentum factum eſt. Tacita enim deferentis præſumpta voluntas utrobique una & ſibi ſimilis eſt. Quin ſi tacitam hanc inſtitutionem, ubi expreſſum teſtamentum adeſt, facilè admitteremus, innumeris periculis teſtamentariæ diſpoſitiones & defunctorum voluntates exponerentur. Adde jam, quod DD. communiter ferè aſſerunt, hæredum inſtitutionem verbis non negantibus vel privativis, ſed affirmantibus fieri debere, adduntque exempli loco caſum, quo ſi quis filium exhæreditaviſſet, ubi intra annum non redierit, haud propterea videatur inſtituiſſe, illo intra definitum tempus revertente: cùm ex diſpoſitionibus privativis non reſultet habitus, nec ex negativa induci poſſit affirmativa; *Weſenb. de Hæred. inſtit. n. 6. & ab eo all. Bald.* Quod ſi igitur ex diſpoſitionibus privativis nõ reſultat habitus, nec filius exhæreditat9 ſub conditione, conditione adimpleta inſtitutus cenſetur, cùm tamẽ in eodem teſtamento ejus mentio facta fuerat, quantò minùs ſola juris accreſcendi prohibitio neque nominatis neque ſcriptis hæredibus aliquid dare poterit, imprimis, cùm tanquam juri teſtamen-

torum publico contraria nullarum virium ſit. Gemina cum hac ratione mea illa eſt, quam in *l. 72. §. fin. ff. de Cendit. & Demonſtrat.* reperi, ubi ſic habetur. *Falſam legati demonſtrationem non facere legatum Sabinus reſpondit. Velut ſi quis, cùm Titio nihil legaſſet, ita ſcriptum reliquerit. Ex centum, quæ Titio legavi, quinquaginta hæres Sejo dato. Idq́; ſi neſſit ex defuncti voluntate Quia non animo legandi, ſed diminuendi legatum, quod falsò datum exiſtimarat, ita ſcriberet.* Quare ſi falſa demonſtratio non inducit legatum, quia teſtatori non fuit mens legandi, ſed diminuendi, neque prohibitio juris accreſcendi inducet hæredis inſtitutionem, quia ex eadem rationis paritate teſtator non volebat hæredem inſtituere, ſed accreſcendi jus prohibere. Id quod tamen ipſi non permiſſum eſt. Alii ad ſententiam contrariam fulciendam ita ratiocinantur; Hujus reſervati & vacantis partis intuitu ac contemplatione nullum adeſſe quidem teſtamentum, bona verò, de quibus teſtamentum nullum factum eſt, jure naturali, divino & civili ad hæredes legitimos ab inteſtato pertinere. Sed reſpondemus, illud tamdiu verum eſſe, quando lex nullum impedimentum ponit. Sed cùm illud hic expreſsè adſit, prohibendo nimirum, ne hæreditas partim ex teſtamento, partim ab inteſtato deferatur, idcirco etiam illa jura ceſſare. Verum eſt, ſi planè teſtator nullum feciſſet teſtamentum, bona ad hæredes legitimos perventura fuiſſe. Nunc quoniam de bonis quibusdam diſpoſuit, de aliis diſponere omiſit, aut, quod in idem recidit, jus accreſcendi

creſcendi prohibuit, ne hoc modo contra formulam teſtamentorum ordinationibus à jure publico præſcriptam impingat, lex voluit pro parte teſtatum ex omni parte teſtatum decedere, & portiones non teſtamentarias ut teſtamentarias accreſcere hæredibus ſcriptis, licèt teſtator accretionem prohibuiſſet. Non enim ordo publicus ſibi illudi & ad privatorum hominum voluntatem ſe circumagi patitur. Sed vereor, ne in re tam liquida plus juſto immorari videar. Ut autem & poſterius ſecundæ quæſtionis membrum paucis attingam, dico in donationibus mortis causâ, pactis ſucceſſoriis, & fideicommiſſis ab inteſtato reſervata illa legitimis hæredibus omninò cedere. Ratio differentiæ in aprico eſt, quòd hoc caſu regula antè dicta ceſſet, quoniam jam non eſt periculum, ut quis pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus decedat, quando hic nullum planè teſtamentum factum eſt: & de hoc caſu etiam loquitur conſilium facultatis Juridicæ Juliæ Univerſitatis, quod Hahnius toti quæſtioni nimis generaliter & captiosè applicat. Neque conſilium laudatum de caſu reſervati, ſicubi teſtamentum extat, quicquam pronunciat, ſed in terminis pactorum dotalium ſucceſſionis ab inteſtato manet, & expreſſis ſatis verbis declarat, nullum hîc teſtamentum adfuiſſe. Procul dubio itaque conſuluiſſet aliud, ſi in caſu teſtamentarii reſervati conſultum fuiſſet. Cæterùm quæ contra Gothofredum hucusque diſputavimus, illa ad normam & analogiam juris civilis intellecta volumus; Naturaliter enim magis verum eſt,

 ea,

Digitized by Google

ea, de quibus teſtator teſtamento non diſpoſuit, ad legitimos hæredes pertinere.

Juris introducendi.] Non opus eſt, ut hîc novum jus fingamus. Totum negotium ex iis, quæ ab initio ſtatim ad h. §. diximus, ſatis eſt expeditum.

CAPUT XIII.

DE JUREJURANDO.

§. I.

N*Ullum vinculum.]* Cauſa, quæ jurisjurandi religionem adeò ſanctam atque inviolabilem apud omnes gentes facit, alia non eſt, quàm quòd omnibus in univerſum hominibus per generalia juris naturæ præcepta proprioſque conſcientiæ motus innotuit, eſſe aliquem Deum, qui hanc mundi fabricam, & quicquid in illa eſt, ineffabili omnipotentia condidit, imprimis verò hominem nobili rationis uſu à cæteris animalibus diſtinxit, & ad cultum divinum ac ſui venerationem obligavit, adeò ut & ſui nominis ac ſanctæ voluntatis contemptores omnibus probris maliſque afficiat, bonos verò viros fortunæ bonis inſtruat, quo & probis præmia ad pietatem incitamento ſint, & impiis pœnæ correctioni, ad cæteros autem metus parilis ſupplicii pertineat, ſi quando & illi ſcelere ſe mancipare voluerint. Neque ullus omninò populus adeò ferus & incivilis eſt, quin hæc univerſalia naturæ ratiocinantis principia probè noverit. Quare cùm fides hominum in contractibus aliiſque negotiis tum publi-

publicis tum privatis ſæpiuſcule fluxa reperiatur, aliis illam ſola utilitate & compendio æſtimantibus, aliis verò incommoda interpretatione pacta eludentibus, ut perfidiæ hominum luxurianti, velut obex, qui poterat, fortiſſimus poneretur, ad religionem confugiendum erat, quòd veriſimile eſſet, illos, qui fidem ſociis frangunt, Deo ſervaturos. Neque enim ullum ad tenendas populi mentes in obſequio & juſtitia fortius vinculum eſt, quàm religio, quo etiam fit, ut perjurus eo, qui ſimplicem fidem fefellit, majori apud nos odio & infamia ſit. Quid enim putas illi ſanctum firmumque eſſe, cui Deum fallere, ejusque nomen ſanctiſſimum velut decipulas & retia fallendis aliis adhibere volupe eſt? Quippe hoc omni juramento familiare ac domeſticum eſt, datæ ſervandæque fidei Deum vocare teſtem & vindicem, ut, ſi perfidus fefellerit, Deus ipſum omnibus malis afficiat. Interdum etiam certæ execrationum formulæ adjectæ leguntur, ut veteres illi Romani jurabant, ſi ſcienter fefellerint, Jupiter eos ita urbe, laribus & fortunis omnibus ejiceret, quemadmodum ipſi hunc lapidem, quem manu tenentes poſt juramentum præſtitum quanto maximo niſu poterant, extra urbem longiſſimo jactu protrudebant. Verùm immenſa hominum malitia ſicut alia, ita hanc quoque jurisjurandi religionem contempſit, ut tam antiquis temporibus, quàm noſtro ſeculo nihil frequentius venaliúsve perjuriis eſſe videas. Omnium penè cordibus tanquam ſanctiſſimum axioma illud ſubtiliſſimæ nequitiæ inſcriptum hæret, pueros talis, viros verò juramentis fallendos

 eſſe.

eſſe. At profectò nemo tandem majeſtatem divinam impunè ſpreverit, multoſque etiam nullis apparentibus cauſis peſſum ire videmus, quos occulta Numinis ira perfidiæ reos ad juſtitiæ tribunal rapuit, & meritis ſuis æquiſſimo judicio reſpondit. Imò quibuscum feliciter interdum noſtro judicio actum putamus, peſſimè omnium habent, & ſe cum Tiberio quotidiè perire ſentiunt, quando acutiſſimis conſcientiæ aculeis commiſſi vitam inter metum & pudorem miſerrimè ducunt. Eſt enim profectò mala conſcientia graviſſimus ille flagellator & carnifex animorum, quo vix quicquam nobis pejus contingere poteſt. Hic agitat, lacerat, laniat, in continuoque motu nos inquietos habet, ut fruſtra ille ſecuritatem ſibi polliceatur, quem malis excita mens pannicis ubique terroribus circumſtrepat. Utcunque omnia in tranquillo ſint, facinoroſus vel ſolam ad arundinis motæ umbram trepidat; nunc ultricem enſem cervici impendentem vana imaginatione conſpicit, & plerunque ſubita rei occaſio ſceleratos ad confeſſionem cogit, dumque fortuito verbo detectum facinus exiſtimant, ipſi trepida confeſſione illud denuò aperiunt. Contra verò vir bonus ſuæ conſcientiæ candore fretus nunquam pudorem niſi ingenuum ſentit, nil præter vim injuſtam metuit, porrectiſſimaque ubique fronte non furtivis oculis obvium quemque ſalutat & alloquitur. Quamvis verò omnia crimina conſcientiam lædant, tum vel maximè perjurium, ut mirum eſſe non debeat, cur apud omnes ferè gentes juramentum maximo horrore & religione fuerit, quod novimus

eſſe

eſſe omnium fœderum confirmatorium, omnium probationum ultimum refugium, &, ut alius dixit, æris alieni optimum emplaſtrum.

§. 2. *Obligatio à juramento eſt inſeparabilis.]* Quia in omni juramento id agitur, ut jurans ſe ad aliquid obliget, quod & in eo, ubi nemini præter Deum juratum eſt, idem obtinet. Quoniam itaque animus & voluntas ſe obligandi ex actu juramenti immediatè concluditur, veterator ille & deceptor eſt, qui volens jurare ſe obligare noluit. Nam voluntatem intrinſecam per ſufficientia ſigna colligimus, & tantum quisque voluiſſe cenſetur, quantum dixit, vel aliàs ſufficienter ſignificavit.

§. 3. *Animo tamen non jurandi.]* Idem hîc judicium eſto, quoniam voluntas jurandi per actus externos ſignificata fuit.

Debet dicta vera facere, quomodo putat intelligi.] Secus enim latiſſimus circumſcriptionibus aperiretur campus, ſicque facillimè omnia perjuria evitari poſſent, allegando, jurantem non ita intellexiſſe, ſicut intellexit is, cui juratum. Accedit, quòd ille non poſſit non in dolo hærere, qui probabiliter exiſtimat eum, cui jurare vult, aliter mentem ſuam ob verborum atque formularum ambiguam ſtructuram capere, illud tamen non indicat, neque animum ſuum apertiùs explicat. Hinc expeditum de eorum perjuriis judicium eſt, qui verba data cavillando alteram partem perfidiâ oppreſſerunt ſub colore, quaſi in hoc juratum non fuiſſet. (a) Sicut ille, qui triginta dierum inducias cum hoſte pactus nocte agros

(a) Cic. 1. Offic.

agros populabatur; Sic & Locri Italici fœdus cum Siculis facientes capita ſub tunicis ſuper humeros poſuerunt,& terram injectam calceis conculcantes pedibus jurarunt, ſe firmam ac ſolidam ipſis Remp. conſervaturos, donec eam terram calcarent, & capita in humeris ferrent. Poſtridiè autem abjectis capitibus aſcititiis levatisque terra calceis Siculos omnes, juramento fidem habentes, interfecerunt, quaſi non ampliùs terram contingerent, nec capita portarent humeris, ſuper quæ volebant juraſſe videri. Similis perfidiæ illud eſt, quod Cleomenes Lacon uni ex familiaribus ſuis Archonidi juravit, ut ſi voti compos fieret, à ſe cum ipſius capite omnia expedirentur. Poſtea rerum potitus interfecti Archonidis caput abſcindi, & vaſi pleno mellis immergi juſſerat,& quotiescunque aliquid inchoare volebat, ad vas acceſſit, ibique propoſitum ſuum narravit: quaſi hoc pactoſervata fide omnia cum Archonidis capite conſilia, ut juraverat,communicaret. Et hæc quidem diverticula turpi vafriciei aſueta ingenia ſibi quærunt, illis verò, qui excelſiùs ſapiunt, mentiri morte pejus eſt. Et videmus etiam ſæpiùs juſtiſſimo Dei judicio evenire, ut ſuis plerunque artibus tandem capti hæreant, ut omnes hiſtoræ infinitis exemplis docent.

Quanquam erant, qui dicerent.] Imprimis verò C. Marius, inimicus Metelli capitalis. Qui veterator ſpurciſſimus, honeſtarum artium rudis, at atrocium belluarum more tantùm ad nocendum inſtructus ingenio, quid polliceretur,aut quomodo ſervaret promiſſa, nihil penſi habuit. Vultum ac verba fingere, pejerare, fal-

lere,

lere, quod deterrimo cuique promptiſſimum eſt, artem atque virtutem arbitrabatur. Quare cùm antea de lege Apuleja in Senatu quæſtio moveretur, multa in ſpeciem de impotentia Saturnini queſtus, neque ſe juraturum, neque alium, qui ſaperet, facturum exiſtimare liquidò fuerat conteſtatus. Diebus paucis pòſt, jam maxima diei parte elapſa trepidè Senatum cogit, verbisque de lege & jurejurando factis veniſſe ſibi in mentem ait ſalubre conſilium, ne plebs irritata turbas det, ſi jurare Senatus nolit. Cenſere jurandum in legem, ſi quidem lex eſſet. Ita deceptam agreſtem multitudinem urbe amoveri: neque religione quemquam ejus ſervandæ legis adſtringi, quam per vim & contra auſpicia latam Jove tonante conſtaret. *Supplem. Liv. Freinsh. l. 69. c. 14.* Hoc Metellus ideo recuſavit, quòd juramenta non ad ſuum tantùm ſed & alterius captum facta obligent. Quare maluit urbe ingrate cedere, & exul à patria vivere, quàm pejerando Deorum vindictam, omnium bonorum indignationem & ipſius virtutis cenſuram incurrere, ſapienter admodùm cenſens, *peccare pravorum eſſe ingeniorum, rectè facere ſine periculo vulgarium, at egregios animos à juſto honeſtoq; nullis aut præmiis aut minis dimoveri.*

§. 5. *Raptas cum raptoribus.*] Neque tamen juramento in eo ſatis feciſſe videntur, quòd bona eorum venia Benjamitæ filias rapuerint. Nam eo tempore, quando juraverunt, profectò de raptu interrogati etiam illud reſpondiſſent, ſe omni ope enixuros, quò minùs filiæ à Benjamitis in uxores raperentur; quomodo itaque ſe excuſabunt,

bunt, qui non tantùm nihil reluctantes raptũ admiſere, ſed & rapiendarum filiarum tempus atq; occaſionẽ dederunt? niſi fortaſsè propterea quis juramentum non adeò validum dixerit, quòd fuerit conceptum de re majus bonum impediente. Niſi enim ipſi filias Benjamitis in matrimonium dediſſent, eorum ſtirpẽ oportebat deficere, quod Reip. Iſraëliticæ & dedecori ceſſiſſet & peccato.

Quod Achæi Romanis.] Achæi magis hoc ſe modo à juramenti religione liberavere. Quoniam enim ſub Romanorum fide & ditione erant, ideo ipſis non licuit aliquid lege ſancire, quod periculo Romanæ Reip. eſſet. Nec poterant impedire, quò minùs Romani tanquam ſuperiores irrita atque infecta redderent, quæ ex ordine non erant facta.

§. 6. Obligatio ſit licita.] Quemadmodum nullus contractus de re illicita initus firmiter ad dandum vel faciendum obſtringit, propter defectum principii agentis & perpetuitatem vitii in effectu; Sic juramentum quoque in materia moraliter turpi præſtitum nullas vires habet, quoniam vel in modum contractus obligat, vel illius eſt confirmatorium. Quare nullum eſt illud juramentum, quod præſtitiſſe peccatum eſt, & ſalva fide poterit ab eo, qui juravit, non obſervari. Neque enim jurans Deo obſtringi poteſt, qui hæc juramenta veluti ad malum obligatoria rejicit, neque hominibus, quibus certum eſt de re illicita non licere paciſci, imprimis cùm hîc Deus in teſtem & vindicem vocetur, qui magis ſervatum juramentum quàm non ſervatum vindicaret. Et quem propterea credere debemus omninò juranti

ranti voluiſſe fidem temerè datam remittere, ne perjurus fieret, non præſtando quod juravit, vel præſtando illud cogeretur ad peccatum. Quanquam nec hucusque excurrere neceſſe ſit. Ipſe defectus paciſcendi de re prohibita in homine quolibet exiſtens, ſatis arguit, ne quidem fidem datam allegari aut perjurii periculum accedere poſſe. Quando fruſtra fidem damus de ea re, de qua fidem dare nobis eſt interdictum. Hinc Moraliſtæ juramento tres aſſignant comites, veritatem, judicium & juſtitiam. Veritatem quidem, ne quid falſi ex propoſito juretur. Tum quia Deus ipſa veritas in teſtem vocatur ſinceræ mentis, tum quia juramentum ad veritatem eruendam maximè adhibetur. Judicium, ut quis intelligat, quod jurat. Neque enim furioſi, infantis aut errantis juramentum eſſe debet. Juſtitiam denique, ne juremus de re illicita: Hinc Hyppolitus cùm juraſſet Phædræ, ſe facturum, quod peteret, ipſa deinde fœmina propudioſa inceſtum petente rectè negavit ſe juramento teneri, ſed linguam juratam mentem injuratam gerere. Quia juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, *Can. inter cætera. 22 q. 4. Conſ. Weſenb. de jurejur. n. 14. & Hahn ad Weſ. d. n. 14.*

§. 8. *De impoſſibilibus.*] Impoſſibilia ſunt vel naturâ vel moribus. De illis hic ſermo eſt. De his egerat jam in §. 6.

§. 11. *Et hæc eſſe vera juramenta.*] Quod ſi juramenti formale conſiſtit in atteſtatione Dei cum invocatione ad vindictam, ſi falsò juratum, conjuncta, juramenta hæc per genium aut vitam Principis, per cœlum, terram & alias res creatas

vera juramenta non eſſe, dicendum eſt, niſi conſiderarentur tanquam relata ſignum & effectꝰ Dei. Inde tamen non infertur, teſtibus his rebus fidem interpoſitā poſſe impunè violari. Nam ſi ſimplex fides ſervanda eſt, quantò magis illa, quæ per creaturas Dei & id, quod nobis vel carum vel ſacrum eſt, interponitur. Præſertim cùm res illæ ad verum Deum ſuo modo ſe referant, & eundem pollicitationi implicent. Quare juramenta ejusmodi ita explico, ut implicitè quidem per ipſum Deum juretur, quia juratur per creaturas ejus, qui illas fecit, v. gr. qui templum jurat, jurat eum, qui ei præſidet, & qui cœlum, Deum, qui in cœlo eſt. Expreſsè vero juramento execratio adjiciatur, per quam jurans ſe aut rem ſibi cariſſimā diris devovet, niſi verum juraverit, juramentoq; ſtiturus ſit. Ita Joſephus & Eliſæus per vitam Pharonis & Eliæ, aliique complures per ſalutem Principis jurarunt, ut quidem ante omnia Deum vindicem perfidiæ imploraverint, ſi non expreſsè, ſaltem tacitè; Ad majorem verò etiam religionem faciendam vitam ſui Principis execrationi ſubdiderint, ſi perjuri reperiantur. *Dn. Ziegl. h.* Nec nos moratur à ſententia, quòd videatur eſſe ridiculum, ſalutem tertii meis juramentis ſupponere, cùm res exitum habere non poſſit, neque innocens propter meam devotionem aut perjurium puniri. Nam illud tali juramento non intenditur, ſed potiùs ut jurans conteſtetur, ſe in fide data tam certò permanſurum, quàm omninò cupiat vitam & ſalutem Principis aut amici ſui ſalvam eſſe. Atque ita communiter quidem Viri eruditi explicant. Quorum ſententiam temerè non

non rejiciendam putamus. Tentari tamen etiam poſſe opinamur, an ſola nominis divini in vindictam fraudis invocatio adeò omnis juramenti formale conſtituat, ut absque eo juramentum non ſit juramentum. Quin potiùs videretur juramenti forma in eo conſiſtere, ut præter ſimplicem fidem datam promittens etiam diris quibuscunque perfidiam devoveat, aut rerum quarundam ſibi præcipuarum in teſtimonium veritatis adhibitarum imploratione nuda pacta confirmet. Id quod etſi omnium rectiſſimè per Deum tanquam infallibilem veritatem fiat, aliis nihilominus rebus nobis caris vel ſacris quoque perfici poſſe ſtatuendum foret, quandoquidem ita jurans hoc agere voluiſſe cenſetur, ut malit talium, per quæ juravit, uſu vel conſortio carere, quàm deprehendi in perjurio. Atque hoc modo qualiscunque promiſſis ſimplicibus cum devotione accedens atteſtatio eſſet juramentum: quod tamen aliis pleniùs conſiderandum relinquimus. Cæterùm quicquid horum ſit, rectè locum *Matth. 22.* explicat Grotius, non prohiberi ibi talia juramenta, ſed potiùs præſtita ſervanda præcipi: quod propterea neceſſe erat, quia Judæis nullarum virium illa putabantur.

§. 12. *Si quis per falſos Deos juraverit.]* Juramentum per falſos Deos tanquam veros præſtitum, ſi ſimpliciter conſideratur, ideo non obligare dicimus, quoniam id, per quod juratum, non eſt in rerum natura, ſed erroneè eſſe putatur. Quantum autem eum, qui juravit, attinet, is obligatur ex eo, quòd Deos juravit, quos putat eſſe veros, utcunque falſi ſint. Ipſe enim

Ss pro

pro erroneis non agnoſcit, & quia ſuos Deos veros putat, idcirco & per eos veluti teſtes infallibiles jurat, & promiſſis ſic firmatis ſtare cupit. Quin ſi juramento non ſtet, & perjurum fieri dixerim, & Deum verum id factum in ſuam injuriam interpretaturum, contra quam ſentit *Dn. Ziegl.* Nam vel ideo etiam verum Deum ſua levitate offenderet, quòd perjurio ſuo in putativos Deos admiſſo ſatis declaraverit, quàm ipſi parum cordi ſit, fidem Deo datam ſervare; Hæc idola Deos veros exiſtimavit, & ipſis fidem rupit, quam neque vero Deo ſervaturus fuiſſet, ſi ipſum agnoviſſet, & per ejus nomen juraſſet. Hactenus igitur etiam injuria Deo fit, quatenus factum ipſum declarat, jurantem non religionis non fidei curam ullam habuiſſe.

Non quidem detuliſſe.] Quicquid ſit, non ſolùm permiſſum, ſed & neceſſarium videtur, ſi nobis cum gentilibus res ſit, illorum juramenta, quæ per ſuos Deos falſos præſtant, recipere, adeò ut non ſine ſummo periculo admitti poſſe cenſeam illa juramenta, quæ vero Deo teſte dare cupiunt, quem tamen falſum eſſe credunt, cùm ex templo ſe non obligatos dicent, & oblata occaſione abſque perjurii apud ſuos infamia diſcedent de fœdere. Neſcio etiam annon injuria Deo fieret, ſi per nomen ejus gentiles, quod ludibrio habent, jurare cogamus. Itaque conſultius erit, non ſolùm per ſuos Deos jurare volentes admittere, ſed & nolentibus tale juramentum deferre. Neque ſic Deo injuria facta videtur, quando non in hoc tale juramentum exigimus, ut velimus verum Deum negare, aut gentiles in

ſua

ſua ſuperſtitione magis confirmatos reddere. Sed potiùs ne eorum fides juramento ipſis apparenter invalido nobis fluxa & periculoſa ſit. Nam etiamſi infidelem per verum Deum jurare cogamus, neque is eo ipſo ad cultum noſtræ religionis convertetur, neque id nomini divino gloriæ cedet, neque nobis magis cautum erit. Sed ille obdurato pectore in damnata idololatriâ cõſtanter perſiſtet, & noſtrum Deum tanquam inſtrumentum perfidiæ fraudisque diverticulum ridebit, & nos incogitantes in graviſſima præcipitabit incommoda. Quare rectè quidem Dn. Zieglerus meo judicio dixit, *ſi perpendantur omnia, & imprimis, quòd per juramentum idololatricum tum everſio Eccleſiæ tum Politiæ evitari poſſit, converti autem ad verum Deum non poſſit idololatra, cum quo res eſt, etiam idololatricum juramentum exigi per Principem Chriſtianum poſſe abſonum non videri.* Permittunt aliqui caſu demum neceſſitatis ea juramenta. *Hahn. ad Weſ. de jurejur. n. 6.* qua cautela opus non eſt, quia juramentis non in rebus quibusvis levibus ludere convenit, ſed graviſſimas eſſe cauſas oportet, ſaltem ipſius exigentis contemplatione, præſertim quatenus ſummas poteſtates attinet. Inter has enim exigi & præſtari ea juramenta ſolent, quæ ſtatum Reip. ejusque quietem concernunt, ut in pace, fœderibus, induciis, quæ graviſſima negotia eſſe nemo non ignorat.

§. 14. *Qui per metum injuſtum.]* Juramenta vi aut per metum elicita num valeant? quæſtionis eſt, non adeò vulgaris, ſed quam quotidie ferè inter Reges & Principes agitari videas.

Neque negotium decidi poteſt ex jure civili, quo certum eſt, talia juramenta non valere, *l. 5. C. de leg. l. 7. §. 16. ff. de pact. Et notiſſima authent. Sacramenta puberum.* Neque ex jure canonico, ubi inter facta licita & illicita diſtinctio traditur, ita ut in illis valeant; ſed præcedente abſolutione irritentur; In his verò ne quidem abſolutione opus ſit. Quæ tamen diſtinctio, ut illud obiter moneam, accurata non eſt. Nam quòd juramenta de factis illicitis metu præſtita non valent, cauſa non metus eſt, qui tamen in quæſtione, ſed ipſum factum illicitum, quod omne juramentum ſive metu ſive libera voluntate præſtitum annihilat. Quo minùs verò hæc jura inter ſummas poteſtates differentiis decidendis ſufficiant, cauſa, ut opinor, longè petenda non eſt; ſed cuilibet ſatis patet, jura civilia, quatenus in quaque civitate recepta ſunt, civibus quidem dijudicandis ſufficere, ad exteros verò non niſi ex receptu pertinere: quare hîc ad jus naturale & gentium recurrendum eſt. Sed de utroque non adeò conſtat, quid in propoſito caſu ſit ſentiendum. Grotius hæc juramenta ſervanda eſſe cenſet, quia etſi obligatio ad hominem ex capite injuriæ datæ diſſolvenda ſit, manet tamen ea, quæ eſt ad Deum. Non levis verò fortaſsè dubitatio inde oritur, num Deus etiam velit impleri ea juramenta, ad quæ præſtanda quis per vim aut metum fuit coactus, & ad quorum relaxationem ipſe etiam exigens eſt jure adſtrictus? Profectò enim videtur, cùm Deus non approbet iniquitatem hominum, voluiſſe metu promittentem juramenti religione ſolvere, quod ſibi non niſi vitiosè datum erat. Quis enim neſcit,

ſcit, quàm periculoſi exempli ſit, malitiis hominum in tantum indulgere, ut metu majoris mali juramento tanquam certiſſimo vinculo poſſint meticuloſos ſi non directè ſaltem per obliquum ad implenda promiſſa adigere, ad quæ extra juramentum aliàs nemo teneretur: ſic fides Deo data ancillaretur nequiſſimis latronum cupiditatibus. Nec multum juvant Grotium exempla de Regibus Hebræorum à Prophetis increpitis & punitis à Deo, quòd fidem juratam Babiloniis Regibus non ſervaſſent. Nam horum longè alia fuit conditio, quos Reges Babilonii tanquam juſto bello victos certis legibus ſibi devinxerant, quas ſub ſpecie metus aut violentiæ non licuit rumpere. Eſt enim hic talis metus juſtus, quo rectè & piè jure belli in hoſtem devictum uti poſſumus, neque ex hoc capite ullam in integrum reſtitutionem meretur. Ut nunc taceam, quod tradit Grotius, inter ſummas poteſtates etiam metum injuſtum jure gentium externo non habere reſtitutionem in integrum. Equidem lubens fateor, diu hic hæſiſſe mihi mentem dubiam. Ex una ſc. parte me fides Deo data diſtinebat, quam nullo prætextu violandam cenſebam; Ex altera videbatur eſſe æquitas, ne quis nulla ſua culpa ex flagitio alterius facilè incurrat damnum. Tandem intereſſe maximè exiſtimavi, num fides illa, quam metu Deo dedimus, directò Deum concernat, an verò ſaltem per reflexionem, ita ut aliquid primariò homini promiſerimus, invocato teſte divino nomine. Priore caſu, ſiquidem quicquam ſit, quod honeſtè & licitè præſtare poſſumus, illud omninò ſervandum

volo: Præcipuè verò, ſi tale quid eſſet, ad quod etiam nos vel officium Chriſtianum vel charitas vel aliæ virtutes ſponte adigerent. Altero verò, ubi promiſſio hominem directò concernit, vel ideo promiſſionem non adeò præcisè ſervandam eſſe cenſeo, quia ob principalis invaliditatem nec acceſſorium poterit ſatis ſubſiſtere. Nunc verò apud omnes in confeſſo eſt, teneri violentum concuſſorem ad reſtituendam mihi fidem, quam metu obligavi, quia innocenti damnum dolo malo dedit; quare nec juramenti interpoſitio nocebit, utpote quæ ſe ad prius refert, nullasque ſeparatim vires habere poteſt. Neminem enim dubitare autumo, quin fides tua juramento mihi adſtricta à me tibi ita poſſit remitti, ut nullatenus, ne Deo quidē, ad promiſſa implenda ampliùs tenearis. Ita enim favori meo juriq; renuncio, quod cuique licet. At verò, quid, intereſt, voluntariè te vinculo religionis ſolvam, an juris neceſſitate coactus? par enim ubique, quantum quidem Deum concernit, ratio. Quamvis in eo non adeò præfractè repugnem, peccare eum, qui in ipſo meticuloſæ promiſſionis actu jam de remedio reſtitutionis cogitavit, & ita nomen Dei ſanctiſſimum ad fraudes adverſario ſtruendas adſumpſit. Nam huic ſanè author eſſem, ut promiſſis candidè ſtare velit, aut omninò nihil promittere, quod per Deum jurans ſe ſervaturum jam tum non ſervare in animo habuit: Certè talis actus aliquali vitio non poteſt non carere. Sed quantum hic diſtet à ſuperiori, qui metu territus de nihilo cogitavit, poſtea verò de jure ſuo edoctus illo uti voluit, nemini non liquere puto. Atque hæc quidem

mihi

mihi viſa ſanior opinio, quam cuique pleniùs examinandam relinquo. In Rep. & inter cives negotium minore difficultate ſcatet. Ibi enim majeſtati, quæ in actiones civium ſuperius jus habet, licèt vel promiſſiones ejuſcemodi nullarum virium eſſe jubere, vel, utcunque ſubſiſtant, reſtitutione in integrum corrigere. Quicquid ſanxerit, rectè ſancitum eſto. Tunc enim civis contra legem jurans non juraſſe videbitur, quem majeſtas legitima agendi facultate deſtituit. Conceſſum enim & Principi eſt revocare ſubditorum juramenta & illos ab iisdem abſolvere, ut paulò pòſt videbimus.

Ut maximè is fuerit injuſtus.] Reguli exemplum multa habet peculiaria, unde regula generalis formari non poteſt. Primò enim adeò liquidò non conſtat. An Romani cum Carthaginenſibus juſto bello tum decertaverint, & profectò multæ rationes contrarium ſuadent. Etenim, ſi principia illius belli inſpicias, quæſo, quid rei Romanis erat cum Mamertinis, ut illis contra Siracuſanos bello ſubvenire conſtituerint? Ipſi Romani diu ingenuo pudore conflictati belli injuſtitiam tacitè utilitate excuſabant, quæ tamen nullius conſcientiam ſalvat. Cùm enim Mamertini Siculi ab Hierone Siracuſarum Rege bello penè ſubacti diffidere jam rebus ſuis incipereunt, Romanorum opem uti conſanguineorum imploraverunt. Et quidem Conſulibus belli gerendi cupiditate plebem incitantibus populus auxilium ferri juſſerat. Sed Senatus auctor fieri pudore contabatur. Qui enim modò ſuos ob Rhegium per ſcelus occupatum ſevero ſupplicio

 cio

cio adfecerant, ii, ſi jam Mamertinis pari perfidia Meſſana potitis opitularetur, deſtruere videbantur gloriam juſtitiæ ac fidei, priori facto latè quæſitam. Tandem æmulatio & utilitas jus atque rectum vicit. Denuò enim Mamertinis ingenti ab Hierone clade affectis auxiliari placuit, ne ad Carthaginenſium in Sicilia præpotentium auxilia & opes reſpicerent, quo verebantur, ne tandem Carthago urbs per ſe potentiſſima ipſis etiam Romanis de Italiæ poſſeſſione litem moveret; Verùm ille timor ut incertus juſtificando bello non ſufficit, vera autem cauſa erat immoderata imperii cupido, cujus omnibus modis ampliandi occaſionem, imprimis ubi emolumentum ſpecies recti & honeſti, (ut hîc, juvandi ſocios,) operiebat, porrectiſſimis apprehendebant manibus. Quin etiamſi Mamertini juſtum cum Siracuſanis bellum habuiſſent, Romanis tamen ipſos juvare ideo non licuiſſet, quòd bellum eorum injuſtum eſſe crederent: Sicut ex conſultationibus ſuper hac re habitis patet. Hæc igitur iniqua belli principia illud ipſum iniquitatis haud occultè arguunt, & ita Regulum prælio captum Carthaginenſium ſervum jure meritóque faciunt, ut juramentum reditus ſuis dominis non metu, ſed rectè atque ex ordine præſtitiſſe videatur, ad cujus impletionem omninò obſtrictus erat. Quare cùm certum ſit, non poſſe ſervum juſto bello captum citra domini voluntatem ſe poteſtate dominica liberare, quid obſtat, quin eum, ad quod ſponte honeſtatis vinculo tenetur, majore religionis neceſſitate ad officium adigere liceat, ut ſi perfidus homines non vereatur,

tur, ſaltem Deos timeat? Et juſtus ille metus, ut loquuntur, reſtitutionem non meretur. Deinde poſito, juſtum Romanorum bellum fuiſſe, & Regulum à juramento ſolutionem petere potuiſſe, multa tamen obſtabant, quò minùs illud faceret. Ac initio quidem generoſus Romani populi animus, qui in multis & infinitis hujus generis actionibus eluxit, ad quæ ſtricta juſtitia non poterant cogi, ut ſubinde Grotius in l. 3. obſervat. Huc ſi referamus etiam noſtrum negotium, me quidem judice non errabimus. Illud enim in aprico eſt, non continuò teneri eum jure ſuo uti, qui illo honeſtè uti poteſt. Sed quandoque præſtantioris eſſe animi, ne omnia ſemper ad calculum ſtrictiſſimè conferamus, potiùs ut ſimplicitate morum contenti ſubtiliores illos juris & æquitatis apices contemnamus, præſertim ubi facto noſtro popularibus, qui actionis cauſam non exactè intelligunt, offendiculo eſſe poſſumus: quod ſanè Regulo facillimè obtigiſſet, qui non adeò plenè omnibus civibus de ſuæ cauſæ rectitudine documentum dare potuiſſet, quin eum non aliquando pro perjuro habuiſſent perfidoque, aut, quod pejus, illius exemplo moti, in diſpari negotio idem jus ſibi arrogaſſent. Maluit igitur omnem de juramenti religione præcidere dubitandi occaſionem, & vel cum vitæ ſuæ periculo civibus bono exemplo eſſe, quàm inſolito facto, utcunque recto, cæteris præbere peccandi licentiam. Ad quem finem ipſius Reguli verba collimant, dum in Senatu, qui de ejus libertate diſceptabat, fortiſſima conſtantia ait. *Fortaſſe dum nova res eſſet, alacres & gratantes vobis-*

tum me verſari videretis. Sed ſimul atq; primi iſtius gaudii brevis impetus evanuiſſet, odioſiorem me vobis redderet reditus mei turpitudo, quàm abſentia mea deſiderandum effeciſſet. Quibus verbis haud obſcurè innuit, verendum eſſe, ne ipſos quoque cives conſilii ſui pœniteret. Deinde communi gentium jure, non illo quidem, quod verè tale eſt, ſed quod inter plures populos per conſuetudinem receptum, ita habetur, ut is, qui captus ab hoſte eſt, ſive juſtum bellum fuerit, ſive non, ſervus fiat ejus, qui eum cepit. Atque hoc videntur gentes boni publici causâ ſic voluiſſe, ne ſæpiùs difficili juſti injuſtique inquiſitione tosus orbis partium diſſidiis involveretur, cui in manifeſtiſſima injuria exceptionem addo. Quamobrem qui hoc pacto ſervus factus eſt, & talem conditionem vita ſua redemit, ſi domino juramento promittat, citra ejus voluntatem fugâ ſibi non conſulturum, contractui ſtare tenebitur, neque metu facta promiſſio cenſebitur, quam Dominus gentium jure à mancipio ſuo exigere potuit. Hinc colligo, Regulum tanquam captivũ domini rectè reditum promiſiſſe. Ab ejus tamen exemplo ſingulari non datur univerſalis collectio ad ea juramenta, quæ metu præſtita ſunt. Ex his dictis facilè judiciũ ſumi poteſt, de illa quæſtione; An Franciſcus I. Galliæ Rex ad ſervandam fidem obligatus fuerit, quam captus prælio Pavienſi Carolo V. Imperatori glorioſiſſimo poſtea obſtrinxerat? Conditiones verò manumiſſionis, quas Gallo victor Hiſpannus præſcripſit, legere licet apud *Guicciard. l. 16.* præcipuè erant. Ut Rex Franciæ Carolo bonam partem

tem Belgiæ, imprimis Burgundiam, Flandriam, Arteſiam aliosque Comitatus jure allodiali cederet, & in eos omni ſuperioritate aut directo dominio ſe abdicaret. Renunciet juri prætenſo in Mediolanum, Aſtenſem in Italia Ducatum, Regnumque Neapolitanum. Cum multis aliis capitulis, quæ partim Germaniam, partim Galliam concernebant. In calce adjecta erat clauſula *di retornare ſpontaneamente incarcere, quando per qualunque cagione non adempieſſe le coſe promeſſe. i. e. ut Franciſcus redeat ſua ſponte in carcerem, quando ex quacunque cauſa non implevisſet promiſſa.* Atque hanc pacem Rex Franciſcus ſolemni juramento firmaverat, ejusque mater Regens ſubſcribendo approbaverat. Poſtea autem liberatus pactis ſtare noluit. Cauſas & rationes, ob quas fide ſe functum putabat, has laudatus Hiſtoricus *l. 17. paulò pòſt pr.* enumerat. *Che inpoteſtá del Re di Frància non era obligarſi ſenza conſentimenti de gli ſtati generali del Reame ad alienare coſa alcuna appertinente alla corona. Non permettere le leggi Chriſtiane, che un prigione di guerra ſteſſe in carcere perpetua, per eſſere pene conveniente a gli huomini di mal' affare, & non trovata per ſupplitio dichi fuſſe battuto dalla fortuna. Saperſi per ciacuno, eſſe di neſſuno valore l'obligationi fatte violentamente in prigione, & eſſendo invalida la capitulatione, non reſtare anche obligata la ſua fede acceſſoria & conſermatrice di quella. Precedere i juramenti fatti a Rens, quando con tanta ceremonia & con l'olio celeſte ſi conſacrano i Re di Francia. Per le quali ſi obli-*

gano

gano di non alienare il patrimonio della corona. Pero non eſſere meno libero, che pronto a moderare la inſolenza di Ceſare. Non eſſe in poteſtate Regis ſe obligare ſine conſenſu Statuum generalium Regni ad alienandam rem ullam pertinentem ad Coronam. Non permittere leges Chriſtianas, ut bello captus ſit in perpetuo carcere, quod hac pœna maneat homines facinoroſos, non infelices. Scire omnes eſſe nullius momenti obligationem metu in vinculis factam, nec, infirmatis capitulis, fidem ſuam acceſſoriam & confirmatoriam obligatam manere. Precedere juramentum Remis præſtitum, quando cum tanta ceremonia & cum oleo cœleſti conſecrantur Reges, quo ſe obligant de non alienando patrimonio Coronæ. Propterea eſſe ſe non minus liberum, quàm pronum ad moderandam Cæſaris inſolentiam. Sed hæc argumenta, ſi magis intrinſecè conſiderantur, Gallum ab omni perfidia non abſolvunt. Primum vitium in eo commiſſum eſt, quòd ad decipiendum Carolum ea promiſerit, quæ ipſi ex propria confeſſione dare non licuit. Quod ſi igitur lege Regni impediebatur alienare ditiones ejus, cur Carolo ſuper hoc negotio fidem ſuam interpoſuit? Neque juvat Gallum, quod ait, ſe multoties victori in os dixiſſe, etiamſi ad adeò duras conditiones adigeretur, promiſſis ſtare non poſſe. Nam cur in illa aſſeveratione non perſtitit? cur indecenti inconſtantia ſub religioſo juramenti velo ea ſpopondit, quæ ſui juris non erant? & hoc modo Regem Hiſpanniæ decipulis induit, qui aſſertioni juratæ ſine dubio plusquam nudis verbis credidit, quæ haud difficulter

culter eo interpretari potuiſſet, magis hunc in finem dici, quo leviori paulò mitiorique modo iniretur transactio. Cur ad minimum convocatis ordinibus non omnem operam impendit, quo Carolo ſatis fieret, ad quod vi pacti & juramenti tenebatur? cur leviſſimo judicio ſibi ipſi excuſationem fingit? Quod ſi autem alienatione partium regni Francici promiſſa ſua implere non potuit, qua de cauſa, quove colore illud non implevit, quod in ſua poteſtate erat? Cur non ſe iterum captivum ſtitit? quo multò honeſtiori modo juſtitiæ ad exemplum Reguli ſatis feciſſet, quàm quòd adeò turpi & planè frivola exceptione invalidi ex metu pacti exiſtimationi ſuæ conſuluerit. Verùm objicit, conventionem à captivo vi expreſſam nullarum virium eſſe. At hoc ſecundùm ſuprà dicta examinandum eſt. Si rem ex vero naturæ gentiumque jure æſtimamus, metus hic nō injuſtus, ſed juſtns & licitus ex parte Caroli V. fuit. Accepit enim Hiſpannus Gallum captivum juſtiſſimo bello, ideoque rectè & reſtitutionem ejus, de quo contendebant, petere, & loco ſumptuum atque pœnæ ultra aliquid injungere poterat. Quod ſi Gallus concedere noluiſſet, ſub alterius poteſtate permanere eum æquum erat, ſub qua ipſum fortuna & cauſæ æquitas poſuerat. Bellum præcipuè Mediolani Ducatus inter utrumque Principem excitaverat, quem Franciſcus ut ſuum vindicare nitebatur, Carolus autem ut Feudum Imperii rectiſſimè aſſerebat. Quare etiam Gallorum temeritatem juſtior cauſa tandem reſpexit, & Regis captivitate temerarium conatum damnavit. Idcirco optimo jure victor

Digitized by Google

victor Carolus captivo ſuo & reſtitutionem Feudi Imperii, cum quo Gallo aliàs nihil rei, & in mulctam temerarii belli alia impoſuit. Neque ullius apud me ponderis eſt, quod Franciſcus urget, non eſſe moris, Reges Chriſtianorum in perpetua captivitate habere, cùm id ſupplicium flagitioſos, non illos, quos fortunæ acerbitas pulſavit, maneat. Quid enim, bone Deus! ſceleſtius, quid magis eſt deteſtandum, quàm ſola aliena habendi cupiditate bellum ex bello ſerere, capitibuſque hominum tanquam cucurbitis aut papaveribus ludere? tot millium ſanguine vario peſtis genere inhumana prodigalitate terras fluminaque inundare, & ſic ingentes ditiones ferro flammiſque ad pernitiem usque exſcindere? Annon profectò impudicæ audaciæ eſt, velle, ut tantam inſolentiam in humani generis malum natam ſub prætextu legis cujusdam Chriſtianæ impunè graſſari patiamur; aut ſi domitâ ex parte ferociâ caveis incluſam habemus, eandem impunitate criminum & periculoſa libertate peſſimo exemplo vel ad pejora vocemus, vel aliis, ut pari furore agere incipiant, incitamento ſimus. ὦ Ζεῦ, καὶ οἷον πεποίηκας δικαιοσύνην ἐξ ἀδικημάτων? καὶ ποῖ βαδιεῖται τὸ κακὸν, καὶ ποῦ στήσεται? Sed omiſſo nunc, bellum Franciſci juſtum an injuſtum fuerit, continua tamen inter gentes plerasque conſuetudo, de qua ſuprà diximus, ne ſc. ex metu etiam injuſto reſtitutio detur, non minùs Gallum pulſat, præcipuè quem captivum victoris factum novimus. Idcirco non debuit invito domino exire poteſtate, aut ad hanc rem ſanctiſſimi divini nominis invocatione tanquam inſtrumento impro-

improbitatis uti. Si noluiſſet conventis ſtare, ſi non licuiſſet, at licuiſſet redire in carcerem & captivitatem, ad quod in eventum ſe obligaverat: hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus ceremoniis dignum erat. Cùm aliquando Conſules Romani Spurius Poſthumius & Veturius cum exercitibus intra furculas caudinas à Samnitibus deprehenſi fœdus cum Samnitibus ictum iri ſpopondiſſent, quam ſponſionem ut injuſſu ſuo factam populus Romanus ratam habere noluit, æquum eſſe Senatus & ipſi Conſules cenſuere, ut ſponſores dederentur Samnitibus. Quàm facilè verò iis fuerat, promiſſum vi & metu extortum objicere, ſi in tam ignavi refugio ſaltem ſcintillulam æquitatis deprehendere potuiſſent? idque eò magis, quòd, niſi ſpopondiſſent, in ſaltu omnibus fame ſitique moriendum fuiſſet, Franciſcus præter libertatem regiè coleretur, quem Romanorum hoc factum omninò oportuiſſet ſequi, ſi fidem liberare & juramenti religioni ſatisfacere voluiſſet. Præſertim cùm hîc expreſſa adfuerit conditio, in quam etiam juratum eſt. Romanos autem ſola cauſæ æquitas non juratos, ad id, quod per ſe juſtum & bonum eſt, obligaverat.

§. 15. *Differre hoſtem à pirata verum eſt.*] Hactenus ſc. ut gentium jura in pirata non attendantur. Sed juramenti ſpecialis ratio eſt. Tunc enim cum pirata, quem piratam novi, ſciens volensque contraho, quamobrem promiſſa ſervare teneor. Cum hoſte autem etiam talia intercedunt jura, quæ, etſi de iis nihil dictum, mutuo quodam receptu obligant. Ideoque Ciceronis ratio, quòd pirata ſit omnium hoſtis, cum quo

nec

nec fides eſſe debeat, nec jusjurandum, non in noſtro caſu, ſed tum demum locum habet, ubi adhuc re integra nihil cum pirata actum, quo caſu alia quæſtio eſt, an gentes cum pirata paciſci debeant? quando verò invicem convenerint, aliter quæritur, an id ei ſervandum ſit? quod ultimum affirmamus, quia neque error neque dolus obtendi poteſt. Contraho enim cum pirata, quem piratam eſſe novi. Sed & perſona ipſa ex ſe non eſt inhabilis. Quare in fide manendum, præcipuè ubi juramentum acceſſerit, quod omnem ſubtiliorem interpretationem excludit. Equidem alicui videri poterat, cùm pirata ſit ex eorum numero, quocum nec fides nec jusjurandum eſſe debet, illum etiam neque paciſcendi poteſtatem habere; Verùm hæ ſequela nulla eſt. Nam cum pirata nulla fides eſſe debere dicitur, non quaſi cum eo ob defectum juris contrahendi nequeamus convenire, ſed quoniam honeſtas naturalis ſuadet, ne his pactionibus ſerpentem in ſinu foveamus, qui non niſi ad hominum pernitiem natus eſt, cui omnes hoſtes ſunt, cui nulla neque pacis neque belli jura, ſed ex infami deprædandi licentia quæſtus & opes.

Momentanea ſolutione.] Sic Julius Cæſar à Piratis captus, exſolutaque pecunia liber factus, continuò claſſem conſcendit, ac inſecutus piratas cùm eos cepiſſet, fracta cervice in crucem egit, quod illis antè quaſi per delirium ſæpiùs minitabatur.

§. 16. *Neq. do infideli cuipiam.]* Infidelis Acciano dicitur, qui fidem ſervandam eſſe putat, quod Grotius ita rectè limitat, ſi fides ſub condi-

tione

tione ſervandæ mutuæ fidei ſit interpoſita, id quod videmus evenire in omnibus fœderibus, ut, à quacunque parte rupta fuerint, neque altera pars ad obſervantiam ulteriùs obligetur, ob tacitam, quæ omnibus fœderibus ineſt, conditionem, ubi & tu mihi fidem ſervaveris. Quæ ſi deficit, deficit & omnis propter contractus inæqualitatem obligatio. Cæterùm mentio infidelis nos manu ducit ad illam quæſtionem; An infideli, i. e. hæretico ſeu pagano ſervanda fides ſit? Scimus, quæ hîc Pontificiorum plerorumq; ſuffragia ſint, in eo inſuper modum excedentia, quòd illos, qui de hæreſi nondum ſatis convicti ſunt, eodem calculo notent, aut etiam eos, qui ſaltem in adiaphoris diſſentiendo omnes Pontificum humanas traditiones, neque in divinis oraculis ſatis fundatas, ſed non parùm iisdem repugnantes accipere tanquam intolerabile & fatuum jugum recuſant. Sic Joh. Huſſum ad Concilium Conſtantienſe vocatum præpoſtera illa ſententia igni conſecravit, & ſeculo ſuperiori glorioſiſſimo Imperatori Carolo V. idem aſſeclæ pontificii perſuadere conabantur, ne Lutherum ad Comitia Wormatienſia vocatum manibus elabi fineret. Tandem iſte fervor erga nos paulatim deſpumavit, ſententiam tamen in genere non mutant. Cùm enim Anno Chriſti 1571. Paulus V. Papa ad ſacrum fœdus contra Turcas iciendum pleroſque Chriſtiani orbis Principes ambiret, ejuſque cauſâ ad Imperatorem Maximilianum II. (cui vix parem pietate, juſtitia & fortitudine Germania habuit) legatum ſuum Joh. Franciſcum Comendonum Cardinalem ablegaret, ut Imperatorem

in ſocietatem pertraheret, idque ille magnificâ oratione efficere conaretur, à Cæſare reſponſum Principe dignum tulit. *Durare adhuc biennium inducias, quibus violandis quam tandem juſtam cauſam prætexi poſſe.* Hic Cardinalis ſolita levitate & contemptu religionis direre. Omnem jurisjurandi mentionem ineptam & anilem omninò eſſe adverſus hominem, cui nihil religioſum & ſanctum ſit, qui à fœderibus violandis nullo divini numinis metu, nulláve hominum verecundia cohibeatur. Verùm enim verò, quicquid tandem hi dicant, ſanior ſemper eorum fuit ſententia, qui hæretico fidem ſervandam eſſe disputant. Animus mihi jam non eſt, totam controverſiam examinare, illud ſaltem dicam, rationem Cardinalis Commendoni nullius planè pretii eſſe. Nulla enim ſequela eſt, ob alterius perfidiam & nobis licere eſſe perfidos, multò minùs tuum perjurium meo me abſolvit juramento, niſi in eadem conventione concurrant. Eſto, quòd Turca plerunque fœdera & conventiones cum Chriſtianis initas audaci ſcelere contaminaverit; quod jus nobis poteſtatem faciet in alia & diverſa cauſa idem quaſi in redhoſtimentum tentandi? Et annon egregia inſania eſt, ejus facti, quod in hoſte reprehendimus, licentiam nobis ſub quocunque colore ſumere? Sed non eſt inſolitum, Cardinales, ingentes illos religionis & pietatis Coloſſos, & religionis & omnis pietatis fuiſſe maximos contemptores: Sicut de Caraffa narrat Thuanus, (*a*) qui à Patruele Pontifice in Galliam miſſus cum magnifica pompa Lutetiam intraret, & conſueta legationis inſignia, nimirum crucem vene-

(*a*) Thuan. Hiſtor. l. 17.

venerabilem populo, exhiberet, cum magna veneratione & cultu à plebe adorandam, videretque occurſantem paſſim populum,& in genua ad crucis conſpectum provolutum,loco verborum, quæ proferri mos eſt, ut erat ſecuro de Numine animo & ſummus religionis deriſor,ſæpiùs ſecreta murmuratione hæc verba ingeminaſſe dicitur; *quandoquidem populus iſte vult decipi, decipiatur.*

Non ſi diverſi generis.] Quando jurata promiſſio ad alterius promiſſionem reſpectum nullum habet, ſed ab ea ſeparata eſt, nemini licet ſub colore, quòd alter placitis non ſtiterit, à ſua quoque diſcedere fide. Neque enim alterius perfidia tibi imitamento eſſe debet, neque alius, præterquam is, qui deliquit, pœnâ afficiendus eſt. Ut exemplo rem illuſtriorem reddamus, tempore belli Punici II. cùm Imperator Romanus Scipio victricibus armis Affricam premeret, jamque ipſius Carthaginis excidium meditaretur, infractis tandem Pœnorum animis res ad pacem inclinavit. Quare permiſſu Scipionis Carthaginenſes legatos deprecatum Romam miſere; Ipſe verò ſuos Carthaginem ablegavit. At ecce, dum utrinque de conditionibus diſceptatur, populus Carthaginenſis neſcio quo ſubito furore correptus (ſive id ex conditionum aſperitate, ſive veteris potentiæ jam extinguendæ acerrimo ſenſu, ſive cujusdam inſtigatu acciderit) legatos Romanos jure gentium tutos, & à gente devicta nil hoſtile metuentes violat, & cum ſummo vitæ bonorumque periculo urbe ejicit. Scipio verò Pœnorum Româ redeuntes,increpatâ priùs popula-

Digitized by Google

rium perfidiâ, incolumes dimittit. Non me latet, multos eſſe, qui Scipionis magnanimitati magis quàm juri ſalutem legatorum vindicant, verùm qui rem accuratiùs contemplantur, facilè deprehendunt, juſtitiæ opus non animi celſitudinis fuiſſe, quod Scipioni adſcribimus. Omitto ſummum iniquitatis factum immerentes & nullius culpæ reos ad ſupplicium trahere. Hoc ſolum, quod propoſito meo ſervit, urgeam, injuſtum omninò eſſe, delictum delicto ulciſci, & ſub vindictæ ſpecie eadem temeritate in id incurrere, quod in alio damnamus. Non minorem legatis Carthaginenſibus ſecuritatem Romani debebant, quàm illi Romanis. Nunc eſto, violati ſint legati Romanorum à populo Carthaginenſi, in jus gentium ex illorum parte peccatum dicimus, & ſatisfactio à ſontibus repetenda, legati incolumes dimittendi, ni & Romani violatores juris gentium audire velint. Neque in hoc negotio tacita conditio ſubeſt, ſi & mei legati ſalvi redierint. Quoniam ſeparatæ hæ ſunt obligationes, & quilibet populus per ſe venientibus legatis ab omni vi cavere tenetur. Aliud in pace fœderibus atque induciis eſt; Ibi enim conventiones mutuæ una alteram reſpicit, aut potiùs ligat, ut totam conventionem ruere oporteat, ſi vel maximè ex uno ſaltem latere quid attentetur. Imò accuratè loquendo una ſaltem conventio eſt inter duos inita. In præcedenti exemplo verò duo omninò, quarum quælibet peculiarem & ſeparatam obligandi vim habet: neque unius transgreſſio alteram ſimul perimit; quemadmodum nec meæ obligationi nocet, quâ tu mihi teneris,

ris, ſi ego contra aliam inter nos conventionem impegerim.

Deo fides erat præſtanda.] Quod tum demum admitto, ſi fides primariò Deo fuit obligata. Nam ſi ſaltem acceſſoriè, tunc principale irritum acceſſorium quoque trahit: ſecundùm ea, quæ ſuprà diximus. Neque enim Deo hac promiſſione jus quæſitum, ſed is ſaltem in teſtem & vindicem veritatis atque perfidiæ adhibitus erat, quod ulteriùs non extendendum, quàm in quantum ipſa contractus natura admittit, idqúe vel maximè ideo, quia juramentum contractus confirmatorium indolem ejus induit, & firmum ratumque intelligi debet, ſi & conventio ſubſtiterit: quæ quando dolo, metu aut inæqualitate irritatur, deficit juramentum, quia contractus validos confirmat, irritos non animat, nec ad ea, de quibus non eſt cogitatum, extenditur. Quin & hoc ipſe Grotius concedit, ſi ſub conditione quadam ſit juratum, deficiente eâ deficere quoque juramentum; Hinc infero, omni contractui hanc quaſi debitæ æqualitatis conditionem ineſſe; ergo & juramentum irritatur, ſi conditio defecit.

Juratus in damnum ſuum.] Textus Hebræus, נִשְׁבַּע לְהָרַע cùm duplicem ſenſum habeat, & percipi poſſit vel ita, *qui juravit in malum*, ut vertit *Santes Pagnines*, vel ſic, *qui juravit familiari*, ut Forſterus in Lexic. Heb. p. 794. ad radic. רָעָה. Uter ſenſus melior ſit, aliis, qui ſanctam linguam profundiùs callent, conſiderandum relinquo. Illud intrepidè dico, etiamſi לְהָרַע explices, *in malum, ſeu damnum*, cum

Grotio intelligendum id nihilominus eſſe de eo juramento, in quo neque dolus neque metus principio intervenit, ſed ex poſtfacto ſine culpa ejus, cui juratum eſt, damnum aliquod jurantis emergit, quo caſu & ſimplex contractus ſervari debuiſſet. Confirmat hanc explicationem Lutherus *ad d. Pſalm. 15.* ſcribendo, *eadem, quæ de juramento ſervando hic præcipit*, Pſalmiſta, *etiam de quavis promiſſione ſimul intelligenda eſſe.* Sed Grotio quoque authore ſimplex quævis promiſſio metu facta non eſt ſervanda; Ergo vocabula *in damnum ſuum* hîc interpretanda non ſunt de juramento metu extorto, ſed potiùs de eo, in quod ritè præſtitum à circumſtantiis quibusdam externis damnum emergens ex poſtfacto demum incidit.

§. 17. *Hæredem ejus non teneri.*] Divertit à Grotio Dn. Zieglerus, & teneri hæredem defuncti vult non quidem quoad vinculum perjurii, ſed quoad efficaciam obligationis. Ego quidem hæc diſtincta eſſe optimè novi, nam & in juramento, quod hominem concernit, quodque hæres implere tenetur, non tam obligatur ex juramento, quod eſt perſonale & cum perſona extinguitur, quàm ex promiſſione juramento confirmata, quæ & ad hæredes tranſit. An verò idem quoque hoc caſu, ubi ſoli Deo jus eſt quæſitum, obtineat, ex eo dubitare poſſumus, quoniam Grotius exinde non jus ſtrictè ſic dictum, ſed dignitatem ſaltem aliquam oriri ſtatuit. Facio tamen cum Dn. Zieglero, & hæredem ad exſolutionem allego. Tum ut qui commodum habet, etiam onus ſentiat. Tum quoniam defunctorum

volun-

voluntates implere convenit, etiamſi ſolos homines concernant, quantò magis æquum erit præſtare hæredes, quod defunctus Deo vovit. Equidem verum eſt, hæredem ex ſua obligatione non teneri. Sed nihil etiam novum alienum factum præſtare, imprimis ubi actu aliquo præjudiciali te ad id obligaveris. Niſi fortè tale quid eſſet, quod non niſi per jurantem impleri potuiſſet. Tunc enim ſucceſſorem ab obligatione impoſſibilitas abſolvit. De quo caſu, ſi loquitur Grotius, rectè habet.

§. 18. *Non tenebitur, qui juravit.*] Hoc eſt, quod jam iteratò inculcavi, & exinde illationem feci, etiam id te nolle cenſeri, quod non niſi turpiter exigere potes. Ut ſunt juramenta metu vel dolo præſtita. Quare quemadmodum, qui juravit, non tenetur, ſi juramentum is, cui juratum, remittere ſponte velit: non attento, quòd etiam ſimul fides Deo data ſit. Sequitur omninò, quòd nec tunc fides Deo data obliget, quando metu juramentum extortum, ad cujus abſolutionem violentus exactor tenetur. Paria enim ſunt, quoad effectum diſſolutionis in obligatione, aliquid voluntariè remittere, ad illud jure cogi poſſe.

§. 19. *Diſtinguendum arbitror.*] Bona eſt hæc diſtinctio, & ex ipſa rei indole petita. Quippe utrumque facere poſſumus, & ſolam fidem obſtringere, & ſimul facultatem agendi abdicare. Hoc actum ipſum irritum facit, illud vitioſum.

§. 20. *Patrum, dominorum & maritarum.*] Horum poteſtas in juramenta inferiorum tum demum efficax eſt, ſi ſub nullo civili regimi-

ne conſtituti ſui juris ſunt. In civili regimine plerunque illa poteſtas apud majeſtatem eſt.

In his, quæ maritalis ſunt juris.] Imò verò in omnibus actibus voluntas uxoris marito ſubjacet, ſecundùm ea, quæ *ad c. 5. h. l.* diximus.

Defendi poſſunt abſolutiones.] Quia ſubditus contra voluntatem & in præjudicium ſuperioris nihil paciſci aut jurare poteſt. Hactenus enim cenſetur non habuiſſe legitimam agendi facultatem. Cæterùm *Weſenb. de jurej. in fin.* ſcrupulum abſolutioni movet, quando exiſtimat, *tantò minùs abſolutionem Imperatoribus attribuendam, quòd ipſe vix eam Eccleſiæ permittat.* Addit rationem, *quia juramentum remittere nemo poteſt, niſi cui factum eſt: fit autem Deo.* Sed his paucis verbis ex Grotio ſatisfieri poteſt. Superiorum actus non efficere id poſſunt, ut jusjurandum, quatenus verè fuit obligatorium, non ſit præſtandũ, id enim juris naturalis eſt & divini. Sed quia actus noſtri non plenè ſunt in noſtra poteſtate, ſed ita, ut à ſuperioribus dependeant, idcirco inferior, quà inferior, obſtringere ſe non potuit, niſi quatenus ſuperiori placitum eſt: ampliorem enim poteſtatem non habuit. Quæſtio igitur nobis de legitimis juramẽtis non eſt, utpote à quibus abſolutio neque petenda, neque impetranda, ſed potiùs de iis, quæ aliquid vitii ex defectu facultatis jurandi fovent, & in præjudicium ſuperioris concepta ſunt. Quamvis neque generaliter verum ſit, omne juramentum Deo fieri. In omni quidem juramento Deus vindex adhibetur, at non inde ſtatim ſequitur, ipſum juramentum fieri Deo, aut ipſi exinde aliud quid juris quæri, niſi

niſi quatenus perfidiæ ultor imploratur. Ita ſi cui centum promiſero ſub juramento, Deo centum non promiſi, ſed me iræ divinæ ſubjeci, ſi falſus fuero. Licèt non negem, in quibusdam etiam juramentis Deo jus directò tribui.

Ipſorum voluntate ab Eccleſiæ Præſidibus.] Hac miti Principum indulgentia Pontifices Romani ſicut omni alia re mirum in modum abuſi ſunt. Et cum ſequioribus ſeculis Imperatorum Regumque erga ſedem Romanam ad ſuperſtitionem usque religioſus cultus magno Chriſtianæ Reip. damno Præſules illos in adeò admirandam poteſtatem atque dignitatem evexiſſet, proſtituenda ambitione eò audaciæ progreſſi ſunt, ut, quod antea precariò tenebant, nunc jure proprio patronis ſuis dominisque intolerabili ſæpiùs pretio beneficii loco divendant. Præcipuè verò in rebus, ut loquuntur, ſpiritualibus illimitatem ſibi rebus potentiam adſcribunt, atque ita in ſuum forum tantum non omnia ſub ſpecie rei ſpiritualis trahunt, quæ vel leviſſima occaſione illuc pertinere videbantur. Sic ipſis continuò juramentum, quoniam Deum teſtem habet, res ſpiritualis eſt, & ad Eccleſiaſticam cenſuram pertinet: qua ſimoniaca finium dilatatione id hactenus egerunt, ut jam jurisdictio Eccleſiaſtica ferè ſecularem cauſarum latitudine vincat, & nobis impoſſibile dictu quàm neceſſarium ſit, aliquando cum ipſis finium regundorum agere. Sed injuriam hanc hactenus ſeculares poteſtates contempſere, aut interdum compendio ſuo applicuere. Quippe illud in omni hiſtoriarum ſerie obſervare licet, Pontifices Romanos prætenſa

hac poteſtatis ſpiritualis ſpecie tam latè imperaſſe, ut illam etiam ad injuſta omnique juri contraria protulerint. Sic frequentiſſimè cum indignatione obſervabis, in conjunctiſſimis etiam conſanguinitatis aut affinitatis gradibus, jure divino prohibitis, impiam diſpenſationem fieri, modo pretio, quod gravitati cauſæ reſpondeat, Vicarium illum terreſtrem placaveris. Quaſi verò dona divina venalia proſtent, aut iniquitatem intrinſecam externæ opes corrigere valeant. Imò hæc ipſa Pontificum licentia enormiſſimis peccatis feneſtram aperit. Quorſum enim fidei aut jurisjurandi religio, ſi Pontifici abſolutio diſpenſatioque ubique conceſſa? Canina ſunt, magiſque taceri quàm ſcribi merentur, quæ *Hieronymus Caninius Theol. D. in Diſcurſu ad A. B.* ore impuro effutit, inquiens: *Les Lutheriens ſont propre heretiques d'Allemagne, & l'Empereur a accouſtumé de promettre en ſon premier couronnement, qu'il les conſervira ſans eſtre moleſté en leurs religion. De façon que le dernier Empereur ſi toſt, qu'il eut fait le ſerment, en envoya querir l'abſolution a Rome. i. e. Lutherani ſunt proprii hæretici Germaniæ, & Imperator conſuevit in ſua coronatione promittere, quòd ipſos velit conſervare, nec religioni eorum moleſtiam facere. Adeò ut noviſſimus Imperator juramento præſtito continuò Romæ ejus abſolutionem petierit.* Quam abſolutionem etiam Pontifex haud dubiè lubentiſſimè conceſſit, & ſic inſtrumentum perfidiæ Imperatori quaſi in manus dedit. Quod cùm Principibus Electoribus ſuboluiſſet, expreſſam Capitulationibus Rudol-

Rudolphi II. art. 34. Matth. art. 39. it. Ferdinandi II. conditionem inſeruere, ne Imperator hanc abſolutionem vel ambire aut ſponte oblatam acceptare velit. Nam ſi Imperator ſalvo juramento abſolutionem ab eodem per Pontificem impetrare poſſit, cui bono jurandum eſſet, quod brevi abolendum foret?

§. 22. *Ut fides datis dextris.*] Quò ſpectant promiſſiones, quæ juramenti locum ſupplent, quales apud nos bey Käiſerl. Königl. Fürſtl. Gräfl. Adelichen Ehren / Treu und Glauben. Bey Chriſtlichen Treuen und guten Glauben. De quibus ambigunt DD. juramenta ſint nec ne? Nobis ex ſuperioribus facilè liquet, quando ad formale juramenti requiritur invocatio nominis divini, hæc & ſimilia vera juramenta non eſſe dicenda. Et licèt interdum vim obligandi quaſi juramenta habeant: effectibus tamen quibusdam etiam jure civili deſtituuntur. Nam minor non reſtituitur in integrum, ſi in contractu juramentum intervenerit. At ſi ſaltem obligatio facta bey Adelichen Ehren und an Eides Statt / reſtitutio locum habet. *Ut præjudicio probat Hahn. ad Weſ. de Minor. n. 3. à quo tamen diſſ. Mynſing. 1. obſ. 17. & Gail. 2. obſerv. 59.* Si verò juramentum accipimus pro qualicunque ſupra datam fidem aſſertione & execratione, vera juramenta hæ formulæ erunt, quemadmodum & ubi juratum im Namen der Warheit. Niſi quis dicere velit, ſub vocabulo, Warheit / intelligi λόγον, verbum veritatis, ſive ipſum Chriſtum, & ſic jurari per verum Deum. Quod adeò non improbo. Sicut & cùm juratum per Deum & ſanctum ejus Evangelium.

Quod

Quod hodierno uſu frequentiſſimum, antiquata ferè ubique formula *per Deum & ſanctos.*

CAPUT XIV.

DE EORUM, QUI SUMMUM IMPERIUM HABENT, PROMISSIS, ET CONTRACTIBUS ET JURAMENTIS.

§. I.

E*Xceptio adverſus contractus, quos minores feciſſent.*] Rectè ſanè, ſiquidem Rex ſolo minorennitatis, (ut jure Romano accipitur, certumque temporis lapſum de puncto ad punctum computandum notat) intuitu reſtitutionis exceptionem obtendat. Multa enim hîc ſingularia occurrunt, quæ à Regum actibus civile reſtitutionis beneficium excludunt. Lex civilis cives ſuæ Civitatis obligat, in ipſum verò legislatorem aut extraneos nihil poteſt, quare multò minùs controverſiis Regum dirimendis idonea eſt. Nemo enim facilè ſibi patietur in ſua Rep. jus modumque dicere, ſed quod in hoc civili ordine vel ſic vel aliter conſtitutum obtinet, in alio vel contrarium vel aliud uſus atque utilitas introduxit. Exinde Rex minor viginti annis cum alio paciſcens, ſi conventis hanc ob cauſam ſtare nolit, quòd ſubditos ſuos minores læſos in integrum reſtituere conſueverit, ab altero reſponſum nec immeritò audiat; Quid ad me tuæ leges? Per me tibi liceat tuis ſubditis quaslibet præſcribere leges, ego verò tuam fidem habeo: quam ſervare tamdiu

diu decet, donec veram mihi læſionem objeceris. Nam quod de minorennitate excipis, ad rem ſanè nihil, cùm nulla lex vel naturæ vel gentium, quarum inter ſummas poteſtates mutua obſervantia eſt, defectum facultatis paciſcendi aut alienandi præcisè ad viginti quinque annos extendere voluerit, multò minùs de minorennitate, ut tali, aliquid conſtituerit. Sufficit igitur te fuiſſe ejus ætatis, quâ quidem rerum tuarum arbitrium & negotii geſti neceſſarium judicium habuiſti, neque etiam reapſe læſum eſſe. De cæteris, quicquid etiam jura tua circa minorennitatem dixerint, me non ferit, aut tu illo prætextu à fide liber eris. Hactenus igitur verum eſt, ſolam minorennitatem Regum contractus non infirmare; ſed hoc non impedit, quò minùs ex aliis cauſis reſtitutionem aut conventionis reſciſſionem impetremus. Primò enim ſi Rex infans quicquam promittat aut ſtipuletur, contractus ideo nullus eſt, quia in infante deeſt judicium rebus agendis ſufficiens, imò planè ignorat, quid agat aut qualiter, ut conventio pro non facta habenda, ac ne quidem reſtitutione in integrum opus ſit, nullitate ipſo jure fidei liberationem ſubminiſtrante. Idem enim hîc juris eſt, quod ſuprà Grotius in *c. 11. §. 5.* generaliter de pactis aſſeruit, *requiri ad eorum validitatem rationis uſum, ideo & furioſi, & amentis & infantis nullam eſſe promiſſionem.* Inde Principis infantis actus omnes, velut ejus, qui, quod agit, neſcit, irriti ſunt. At quando exceſſit ex ephebis, & rectæ rationis exercitio uti incipit, (de quo tamen univerſaliter nihil certi, ſed ex circumſtantiis definiendum

endum eſt; utique etiam potentia agendi agibilia ſeſe exerit, & contractus ab eo quilibet celebrati absque ullo ex capite reſtitutionis in integrum metu validi ſunt. Et hoc juri naturali & gentium convenientiſſimum, quæ volunt quemcunque ſubſiſtere, ubi judicium & facultas agendi in ſubjecto habili adfuerunt. Quæ verò lex civilis ad cavendas inſidias de beneficio minorennitatis ſalubri conſilio induxit, hæc jura ignorant, & ita deficiente lege nulla poteſt eſſe ejus obligatio. Quod ſi autem in regno quodam perpetuò inſtituto & moribus Regi pubeſcenti ad certum annorum terminum legitimæ poteſtatis exercitium ſuſpenſum fuerit, qui donec ætatem legalem attigerit, ſub cura & manu tutorum, vel quos Rex pater aut populus conſtituere ſolent, vivere jubetur, tutoribus interim Imperii adminiſtratione demandata, is ſi, antequam in ſuam tutelam pervenerit, aliquid publicæ rei absque tutorum conſenſu & authoritate agit, effectu nihil agit, & actus ex eodem fundamento nullus eſt, quod paria ſint non habere agendi poteſtatem, & eandem ad certum tempus in ſuſpenſo habere, vel exercitium eſſe apud alios. Ita Regibus Franciæ interdicta Regni gubernacula ante annum decimum tertium. *Vid. de hoc & aliis Limn. ad A. B. de ætat. Elector.* Dantur & alii modi, quibus Princeps ab obligatione ſe eximere poteſt, v. g. quòd metu, dolo aut errore inductus aliquid promiſerit, aliàs non promiſſurus: quòd is, cui facta promiſſio, ad liberationem ex capite damni dati vel injuriæ teneatur. Et quæ ſunt ſimilia. Sed quoniam hæc juris remedia non tantùm minoribus

bus,ſed & majoribus competunt,de his peculiariter dicere nihil attinet. Suprà enim à nobis ſatis declarata ſunt, & quædam alia infrà examinanda diſſerimus. Reſtat ut videamus, quid Dn. Zieglero reſpondendum ſit, qui reſtitutionem in integrum per exceptionem minorennitatis Regibus competere aſſeruit. Primò dicit. *Non videri hanc reſtitionem venire ex ſolo jure civili. Ipſam enim naturalem æquitatem poſtulare, ut fraude ac dolo circumventus, in negotiis,ubi bona fide agendum eſt, reſtituatur in integrum.* Sed hæc generalia nimis ſunt, nec quadrant ſcopo noſtro. Non enim loquimur indifferenter de quacunque reſtitutione, præcipuè ubi fraus aut dolus apertè intervenit. Sed quando non tam intuitu doli quàm minorennitatis quis reſtitui cupit. Etſi enim in hac quoque reſtitutionis ſpecie interdum fraus intervenire poteſt, ſola tamen etiam læſio, quæ incidenter ſaltem & ex re ipſa contigit, hoc beneficium impetrat. In aliis verò ſecus eſt, ubi ſolus dolus & fraus, quæ læſionis cauſæ fuere, non verò læſio principaliter conſideratur. Nam licèt contrahentibus naturaliter ſe invicem circumvenire, *l. 16. §. 4. ff. de Minor. l. 23. ff. Loc.* At minor utcunque vel perfunctoriè circumſcriptionem docuerit, reſtituitur non tam ob dolum alterius, quàm ſui ipſius imbecille judicium, quod multis improborum laqueis expoſitum eſt. Et hanc reſtitutionem ex jure civili eſſe quis negare poteſt, cùm ſuam formalitatem & totum eſſe ex illo jure habeat. Eſt autem hujus reſtitutionis formale læſio ex minorennitate proveniens; Minorennitatem verò ab ætate pupillari

pillari nulla alia lex quàm civilis diſtinxit, & utrique aſſignavit certos terminos, de quibus aliàs altum fuiſſet ſilentium. Quare non poteſt non eſſe, quin tota quoque reſtitutio juris civilis ſit. Equidem fundamentum in æquitate naturali habet, ſed non continuò, quod æquitati conveniens eſt, ad jus naturæ pertinet, niſi infinitos actus indifferentes ad id referre velimus. Ex quo enim jure cujusque rei forma eſt, ad illud jus res ea pertinet. At forma reſtitutionis ex capite minorennitatis eſt ex jure civili, non naturali. E. & ipſa minorennitas. Nam quid mihi dabis, quod juris civilis ſit, & non habeat fundamentum aliquod æquitatis? aut quod juris ſit naturalis, & non poſſit in jure civili æquitatis alicujus fundamentum habere. Quod ſi jam ex ſolo fundamento indicium caperetur, ad quod jus res illa pertineret, ea, quæ juris civilis ſunt, fierent juris naturalis, & quæ juris naturalis, juris civilis, ſicque confuſis rerum originibus incertis fluctuaremur ambagibus. Poſtulet itaque æquitas naturalis, ut fraude ac dolo circumventus in negotiis, ubi bona fide agendum, reſtituatur in integrum, non tamen continuò reſtitutio erit juris naturalis, nec alia inde noſtram aſſertionem impugnans concluſio deduci poterit. Præcipuè cùm minor circa ea, quæ in minorennitate egit, reſtituatur principaliter non ob dolum aut fraudem adverſarii, ſed ſuum fragile judicium. Nam etiamſi nullus dolus adfuerit, minor tamen læſionem probaverit, juvatur reſtitutione. Minoris momenti eſt, quod ſibi ipſi objicit, *reſtitutionem à ſuperiori fieri debere.* Et reſpondet, *id non ſimpliciter*

pliciter ſed inter cives obtinere. Quoniam enim huic reſtitutioni non niſi inter cives locus eſt, ideo fruſtra in Principibus quæſiveris, quis eos reſtituat, cùm ex hoc capite reſtitui non poſſint. Licèt non ſatis capiam, quo ſenſu in fine intelligi illud velit, quod de imperio naturâ introducto ſcribit. Omne imperium à Deo eſt. Naturale verò illud multitudinis, fomentum majeſtatis realis cerebroſorum quorundam Politicorum immaturus fœtus. Quia verò ſupra Deum majeſtatis Authorem fecit, non credo hîc mutaſſe ſententiam. Attamen quid illa verba (*cùm quæ eſt inter homines ſuperioritas & imperium naturâ introductum ſit*) ſibi velint, aut quomodo ad rem præſentem momenti quid faciant, me ignorare fateor, & pervelim ab alio edoceri. Tertiò in ſeq. obſervatione pro reſtitutione Regum ex capite minorennitatis contra Grotium infert, ideo reſtitutionem competere, *quia eadem etiam in Principis perſona inveniatur reſtitutionis cauſa, nempe ætas obnoxia læſioni, & propter fragile atq; infirmum conſilium multis captionibus & multorum inſidiis expoſita; Ponendos tamen eſſe terminos habiles, ſicubi ſc. Princeps minor ſine curatore aut conſiliariis ſuis. Qui curatoris vicem ſupplere poſſunt, contraxerit.* Reſpondemus, infirmitatem judicii & ætatem fraudibus obnoxiam eſſe quidem ex cauſis impellentibus, quæ legiſlatorem movere potuerunt, ut minoribus hoc remedio ſubveniret, inter alios autem generale jus non conſtituere; Nam non continuò quod ob quaſdam rationes in hac vel illa Rep. utilitatis civium cauſâ placuit,
 id

id in alia Civitate ob easdem rationes abſque ſpeciali juſſu obtinet, ſed arbitrio cujuslibet legislatoris relinquitur, imprimis ubi certa determinatione opus eſt, ut hic in minorennitate, quæ legibus noſtris 25. annis finitur, alibi vel pluribus vel minoribus terminari potuiſſet. Deinde ſola judicii infirmitas non eſt cauſa adæquata hujus reſtitutionis, quia & in fœminis & plerisque aliis ſimplicioribus non firmior rationis uſus reperitur, ſed unica & ſufficiens cauſa eſt minorennitas cum læſione, quæ juris civilis. Si quis ob infantiam nullum habet judicium, res plana eſt. Si dolo, errore aut metu circumventus, alia itidem communia ſuppetunt remedia. Quando autem homo ſui juris rationis exercitium ſemel eſt adeptus, tum agere, contrahere, quodcunque vult, poteſt, niſi ſpecialior civilis lex ratione temporis, loci vel rei agendi potentiam reſtringat. Sed hæc in ſummis poteſtatibus deficit, ſtabitur ergo jure naturæ & gentium. Quod verò de curatoribus addit, ſecundùm ſuprà à nobis dicta intelligendum. Conſiliariorum alia ratio. Sicuti enim pupillus vel minor absque tutoris aut curatoris conſenſu nihil rectè agit, utcunque etiam ſapientiſſimos viros in conſilium adhibuerit. Sic quoque Regi conſiliarii ſui facultatem contrahendi præſtare non poſſunt, quia authoritas eorum nihil ad hanc rem; quibus tale jus in Regis perſonam non eſt, quale tutoribus jus regendi & adminiſtrandi competit. Denique ſcribit *Dn. Ziegl. eſſe quosdam, qui Principem etiam majorem perinde ut Remp. aut univerſitatem jure minorum uti, & in contractibus illis, qui in pernitiem ſtatus*

ſtatus aut læſionem Reip. vergunt, reſtitui poſſe contendunt. Equidem non addit, an huic etiam ſententiæ accedere velit, ab illa tamen non admodùm ſe propterea alienum eſſe declarat, quia illam non refutat, ſed potiùs confirmandæ ſuæ opinioni adducit. Quicquid ſit, mihi tamen nihil vel abſurdius vel ab omni politica prudentia alienius eſſe ſemper viſum eſt. Sint ſanè Leguleji quidam, qui omnes inter gentes populosque liberos controverſias ad juris privati normam metiri aut componere volunt, illos tamen commiſeratione magis quàm reſponſione dignos judicamus. Sed hoc eis ſolemne eſt, ex minima occaſione univerſaliſſimas ampliationes, ut loquuntur, & penè infinitas facere; hinc nihil frequentius in giganteis librorum illorum centonibus videas, quàm ſententiam aliquam ſexcenties etiam aut ultra reſtrictam vel limitatam, idque ſæpiusculè ſine lege aut ratione. Ita ſola authoritate aliorum contenti dum unus alium citat, fit tandem JCtorum farrago, non rationum. Qua febricitanti allegationum conſuetudine eò tandem deventum, ut nulla adeò abſurda inveniri poſſit opinio, quin centum DD. in ejus patrocinium liceat tranſcribere. Id quod & in noſtro caſu evenit. Jus noſtrum Romanum Civitatibus, quæ ſub ditione & fide populi Romani erant, ex ſingulari privilegio uti beneficiis minorum dedit, ut ſi adminiſtratorum ſuorum incuriâ damnum incurrere, id reſtitutione in integrum ſarciatur, quod alienâ negligentiâ peccatum eſt. In has leges cùm ſuperioris & noſtri ævi JCti inciderint, infelici examine eò tandem audaciæ pro-

 greſſi

greſſi ſunt, ut inſipido judicio idem juris in omni Rep. eſſe voluerint, non conſiderantes, neque mentem talem legum Romanarum fuiſſe, neque per rerum naturam eſſe potuiſſe. Scilicet quid extraneos Reges populoſque attinet, ſi hæc vel illa Resp. ſubditis ſuis certa beneficia indulget? Neque enim propterea illi his legibus tenebuntur, neque hi extra Civitatem iis uti poterunt. Imò ipſum Romanum populum, utut apud ſe juris fuerit, ſi cum libero Principe pacta fecit, minorennitatis beneficio uſum nullo hiſtoriarum monumento deprehendimus. Nam prudentiſſimus Senatus, qui conſeſſus Regum cuidam viſus eſt, optimè noverat, non ligare tertium, quod ipſi intercedebat cum civibus ſuis. Poteſt igitur majeſtas in ſuo imperio edictali lege beneficium reſtitutionis ex capite minorennitatis civitatibus municipalibus, quæ in regno ſunt, indulgere, non autem Principes extraneos ad idem obligare. Quamobrem ſi hoc majeſtas, ſi lex cavere nequit, quò tandem inſaniæ legum interpretes proceſſere? qui ocioſis contemplationibus impoſſibilia poſſibilia, & pugnantia amica facere contendunt, præ ingenii craſſitudine non obſervantes, quanta ſimul incommoda conventionumque incertitudines in orbem civilem hac opinione invehi neceſſe ſit, adeò ut circa fœdera & ſponſiones, ubi talibus ſubſiſtunt principiis, nihil firmi ratique ſperandum eſſet. Quod ſi enim apud nos hodienum utilitas privata tanti ponderis & virium eſt, ut ſi vel modica lucelli improbi ſpes affulgeat, nulla fœderum religio, nulla fidei ſanctitas tanta ſit, quin parricidali audacia quæſtus cauſa

voce

vocetur in diſcrimen; Quid futurum exiſtimas, ſi à perverſis præceptoribus fictitium illud reſtitutionis beneficium cupidè imbiberint? Ita me Deus adjuvat, omnia Rerump. vincula, quæ tacita ſanctitate jus gentium connectit, brevi diſſolvenda eſſent. Ecce tibi, inter Regem Galliæ atque Hiſpanniæ de Belgio, quod tantorum bellorum à multis retro ſeculis cauſa extitit, controverſias certis conditionibus compoſitas, easque ſolemni juramento firmatas, quas tamen una pars pro ſe nimis duras aut iniquas exiſtimat: Sic tamen, ut pro tempore vel neceſſitate vel alia quadam ratione in illas conſentire utile ſibi fore duxerit. Poſtea ubi ſe paulatim collegit, non poteſt non fieri, quin generoſum animum conventionum inæqualitas acerrimo injuriarum ſenſu exagitet, omnemque adeò faciat circumſpicere occaſionem, per quam honeſto prætextu à fœdere diſcedere poſſit. Quæ nunc per Deum immortalem mihi optabilior clariorque in manus daretur excuſatio, quàm ſi ſub ſpecie quadam juris & neceſſitatis ad antiquum animum redire mihi liceret? Continuò enim dicerem, me deceptum & læſum eſſe, læſionem verò quocunque modo vel perfunctoriè deducerem; Hinc quoniam Resp. reſtitutione minorum in integrum utuntur, id quoque mihi juris aſſererem, ut prævia reſtitutione omnia in priorem ſtatum reponi & de lite jam deciſa ex integro diſceptari velim. Quin & me omnino & neceſſariò hoc remedio uti teneri idcirco facilè adſtruxerim, quod conveniens ſit juri & æquitati, ne adminiſtrator in damnum & necem Reip. facilè paciſcatur: aut ſi infeliciter

pactus fuerit, obligari eum & ex officio cogi, ut fidem ſuam revocet, quam revocare jure meritóque poteſt. Atque hæc eò faciliùs procederent, quando ſucceſſor anteceſſoris ſui conventa obſervare recuſat. Quod ſi enim de illa quæſtione, num ſucceſſorem obligare anteceſſor poſſit? adhuc hodie acerrimè verbis & armis diſputatur, quid futurum putas, ſi hoc etiam adjumentum acceſſerit? Nam tunc ex uno capite contentione minùs feliciter procedente, ad tutiſſimum reſtitutionis in integrum aſylum refugium dabitur. Faceſſant itaque tenebriones iſti, & publicæ quietis turpiſſimi conturbatores, qui confuſiſſima ſcriptorum ineptitudine, quidlibet ſine ratione, ſine judicio falſum pro verò, nubemque pro Junone venditant, digni profectò, quos cum ignava librorum mole ad incultiſſimas Æthiopiæ ſolitudines relegaremus, ubi absque communis rei periculo ſibi ſolis fatuis quodlibet fingere ac refingere nemine quidem indignante poſſent, donec vel hebes cerebrum candore ellebori ab immunditia purgaverint, vel impotentem ſtultitiam ignobile fatum perpetua morte extinguat.

§. 2. *Per eas leges contrarii actus irriti fieri.*] Idque magis voluntate ipſorum Regum, quàm jure aliquo aut poteſtate populi. *Vid. Grot. ſupr. l. 1. c. 3. theſ. 18.* quatenus nimirum Reges & Principes, qui ante vel poſt electionem populo modum Regiminis ſtipulantur, actus quosdam ita agendos in ſe recipiunt, ut ſi aliter egerint, nolint eos eſſe ratos firmosque. Quamobrem ſi aliquando contraria mandata unus vel alter à

Trin-

Principe impetraverit, à Magiſtratibus & ſubditis ea propter ea attendenda non erunt, quod credibile ſit, ſub- & obreptitiè contra voluntatem Imperantis de cauſa non ſatis vel malè informati emiſſa eſſe. De Principe enim tanquam viro optimo credendum non eſt, illum fidei ſuæ oblitum voluiſſe contra promiſſa agere, ſeque perfidiæ reum facere, & divinæ vindictæ obſtringere. Quin potiùs neſcientem vel errantem ita juſſiſſe præſumendum, qui ubi de præſenti negotio meliùs cognoverit, ſine dubio ipſe ſua edicta ſit revocaturus. Quem in modum etiam clauſulas illas caſſatorias Capitulationibus adjectas interpretamur. Quod ſi verò Rex, qui verè Rex eſt, & majeſtatem habet, à populo de fide data ſollicitatus, & rectiùs tam de cauſæ qualitate, quàm perjurii infamia edoctus in impia ſententia perſtiterit, & contemptor juramenti Deique, qui illius violati graviſſimus vindex eſt, non attentis, quæ in exordio regiminis promiſit, quaſi effrenis equus omnis capiſtri impatiens ruptis conventionum repagulis imperare atque jubere velit, populo ſanè facilis ſuaſor non eſſem, ut contempta majeſtate, quam Rex à ſolo Deo in ſubditos accepit, violentia aut armis pactorum obſervantiam exigat, ſed injuſtam dominationem velut annorum ſterilitates aut alia incommoda patienter ferat: donec Deus perfidiæ regiæ ſolus judex populi ſui miſertus violentum dominum vel corrigat vel publicæ luci ſubtrahat, in noviſſimo judicio ſeveriſſimas pœnas temeritatis ſuæ atque violentiæ daturum, ni reſipuerit. Illud contra omnis tam civilis quàm domeſtici imperii ordinem eſt & na-

Digitized by Google

turam, ut inferior ſuperiorem, utcunque malè vel flagitioſè imperantem, judicet aut puniat, etiamſi id juris expreſsè ſibi ſtipulatus fuerit. Tale enim pactum tanquam ſibi ipſi repugnans & moraliter vitioſum nullarum virium eſſe poteſt; Validiſſimè ſibi contradicunt, velle ſibi imperantem habere, & eundem judicare. Quare cùm duo ſimul ſtare nequeant, unum alterum abſorbere neceſſe eſt. Abſorbebitur autem illud, quod eſt infirmius, & à cauſa dependet ignobiliori, effectumque minùs neceſſarium habet. Hinc in negotio noſtro conventio exauctorans cedet efficaciæ majeſtatis, quæ Regi à ſolo Deo immediatè traditur. Populus quidem tanquam inſtrumentum concurrit, eligendo perſonam: poteſtatem nullam tribuit. Populus ſanè jus exauctorationis ſibi pactus eſt, ſed pactum ut majeſtatis naturæ contrarium irritum ſit, hac ſalvâ manente. Effectus quoque eſt magis neceſſarius. Nam ſine imperio nulla ſocietas conſiſtere poteſt, at non omnia regna depoſitioni Regis conſentiunt. Imò ego nullum planè novi, quod hanc ſibi poteſtatem expreſſis pactis aſſeruerit. Quare cùm exauctoratio atque Imperium ſibi repugnent, hoc illam vincere & exauctorari dicimus.

Ut factos de re aliena.] De his egit *Grot. l. 2. c.6.* & nos ibid. ubi multis locis Authorem correximus.

Ut communem legum regulam ſequantur.] Principem legibus civilibus ſolutum eſſe, legibus tamen vivere, paſſim in Codice juris Romani Imperatores reſponderunt, quod axioma huc apprimè

mè quadrat, ubi de contractib9 Regum quæritur, qui non tam directò in publicũ bonum, quàm ſuam familiæque utilitatem vergunt, quos Grotius privatos actus Regis appellat, non ſine periculoſâ licentiâ, niſi ejus mentem dextrè acceperis. Quod ſi enim exinde volueris colligere, dari horum actuum in Rege duplicem reſpectum, unum, quo perſonam publicam ſuſtinet, alterum, quo privatum, ita ut & jure privatorum uti & ex illorum conditione judicari debeat, non ſolùm craſſiſſimè erraveris, ſed & impius in majeſtatem es, qui capita coronasque ſacro-ſanctas temerario auſu imprudenti plebis judicio ſubjeciſti, quæ facili ratiocinio concludet, Regem virum optimum, & dignum, qui bonis præſit, eſſe decere, hinc omnia delicta ab eo patrata non tanquam à publica perſona, ſed privato delinquente fieri, & propterea more privatorum puniri debere à Magiſtratu. Qua ratione precarium omne imperium erit, à populo Imperanti ſub quovis colore eripiendum. Ideoque ut evitemus hunc ſcopulum erudiri neſcientes debent, Regem non adeò metaphyſico conceptu abſtractivè conſiderari poſſe, quin ubique Regis quoque perſonam circumferat. Majeſtas enim adeò indiviſibiliter perſonæ cohæret, ut entalis illa conſideratio nihil omnino efficiat, quò minùs per Regem quocunque modo læſum illa ſimul in diſcrimen veniat, & attentantes impietatis reos faciat. Equidẽ aguntur quædam à Principe cum ſubditis non tam ut Principe in omnium ſalutem, quàm homine alio quocunque in ſuum ſuorumque emolumentum, ſed inde malè infertur, hæc Princi-

Digitized by Google

pem non agere, aut ſubditos debere regiæ majeſtatis in his nullam rationem habere. Nam & Princeps Tyrannus agit quædam non ut Princeps, qui ſemper vir bonus eſt, ſed ut prædo, ut latro, ut ſacrilegus, ut veneficus, ut carnifex: Et tamen Princeps agit, nec ſubditi reſiſtere aut eum punire poſſunt. Cæterùm redeundo ad propoſitum diſtinguendum arbitror, an Princeps contractum celebraverit cum extraneis, an cum ſubditis. Illo caſu omnis actus ſive publicus, ſive ut vocant privatus fuerit, ex jure naturæ & gentium æſtimandus venit, exulante omni civili lege, quoniam neque Princeps civilibus extranei legibus, neque hic illius adſtringitur: idque verum eſt, ſive extraneus ipſe etiam fuerit Imperans, ſive ſubditus alterius Civitatis. Niſi fortè quædam conſuetudines moribus aut mutuo conſenſu receptæ inter contrahentes fuerint; nam & his quoque ſtare tenebuntur. Poſteriori verò modo arbitrio Principis relictum eſt, velitne in actibus non adeò directè publicis uti jure ſuæ Reip. an in mera naturæ lege perſiſtere. In dubio autem, & ubi prægnantes in adverſum præſumptiones non adſunt, uti eum velle civilibus legibus concludo, tum quòd id ei honeſtum atque decorum eſt. Tum ut ſubditis ipſo facto demonſtret, æquisſimas eſſe leges, quibus nec ipſe, etſi poſſit, ſolutus eſſe cupiat. Et ita Imperanti decepto competunt beneficia reſciſſoria, reſtitutoria, aut emendatoria. Quò etiam pertinet, quod dicit Grotius, quosdam Reges adversùs fœnebre malum ſibi conſuluiſſe juris remediis. Conſilii itaque hoc & voluntatis eſt, non neceſſitatis. Rex enim

ſi

ſi nolit, legibus civilibus ſtare non tenetur. Quodcunque tamen jus elegerit, & ſubditos eo uti pati debet. Sic non poteſt ipſe ad jus naturale provocare, & judicare cives in eadem cauſa ex jure civili, quoniam æqualitas contractus & talio ſive τὸ ἀντιπεπονθὸς in conventionibus id non admittit.

Ita ſuos actus his legibus ſolvere.] Iterum periculoſa loquendi formula, niſi dextrè accipiatur. Quippe qui ſolvi legibus debet, is ante ſolutionem illis eſt adſtrictus, cùm ſolutio præcedentem notet obligationem, à qua ſolutio fit. At Rex legibus civilibus antecedenter eſt ſolutus, ita ut nullo tempore, niſi ex voluntate, iis teneatur, quare ſolutione opus non eſt. Quæ tum demum requiritur, quando priùs Rex declaravit, cupere ſe ſecundùm leges civiles vivere. Ab hac nimirum declaratione ſe ſolvere ex poteſtatis plenitudine Rex poteſt & debet. Itaque cùm in dubio cenſeatur leges civiles velle obſervare, hic quoque tacita quædam ſolutionis præſumptio ſuberit. Qua ſolutione ſecuta res redit ad priorem ſtatum, & negotium jure naturæ decidendum venit; ut rectè h. Grotius.

Quod an facere voluerit.] Exiſtimo, ut dixi, in dubio præſumi Regem voluiſſe juxta leges ſuas vivere. Exceptio ab hac præſumptione generalis erit, ſi lex quosdam actus adeò in ordinem cogat, ut propterea periculum ſubſit, regiam majeſtatem ex obſervatione in contemptum & diminutionem abituram. Nam ne hîc Imperans in ſuam necem facilis ſit, non tam ſe voluiſſe his legibus ſolvere, quàm noluiſſe ullo unquam tempore

pore adſtringere dicendus eſt. Alias exceptiones ex variis rerum actuumque negotiis ſecundùm cujusque circumſtantias deſumere licet.

Non in favorem agentis.] Ergo Rex eas ſolùm leges ſervare cenſetur, quæ in ejus favorem, non etiam quæ in pœnam ſunt conſtitutæ? Ut ſic re ipſa nobiſcum Grotius faciat.

Diſtinctas perſonas.] Reponit aliquis majeſtatis realis patronus, majeſtatem realem Imperii cogere poſſe Imperantem, aut ipſos etiam ſubditos. Sed hi, ut parentes, ſuperiorem moraliter cogere nequeunt; Illam verò ſuprà cum prudentioribus ſufficienter exploſimus. Ut adhuc vicem eorum doleam, qui ſe hiſce crepundiis deludi patiuntur.

Neque ſufficiunt diſtincti reſpectus.] Ex hoc fundamento decidendum videtur, quid ſentiendum ſit de citatione illa, quâ Carolus Imperator ſe ipſum, Carolum Auſtriæ Archiducem ſub pœna citavit. Cæterùm ejusmodi reſpectus diſtincti in noſtra Germanica Rep. non adeò ſunt extra omnem conſiderationem politicam ponendi. De qua re tamen nos ſeverius examen ad jus publicum differimus.

§. 3. *Planè privaverit priori juramento.*] hic Dn. Ziegl. *non omnino privavit. Quid enim, ſi non obſtante priori juramento aliud novum juraverit? Sanè diſputare Canoniſtas* dicit, *& in hoc convenire, actum factum contra juramentum de non faciendo validum eſſe, facientem tamen eſſe perjurum.* Sed ad mentem Grotii non ſatis attendit, quæ non ea eſt, quaſi juramentum poſterius contra prius factum ſimpliciter non valeat,

leat, nam hoc neque ſuprà *in c.13.th.19.* aſſeruit: Sed tum demum, quando in eo expreſſa omnis facultatis aliter agendi vel jurandi abdicatio continetur: *vid. d. theſ. 19.* Quicquid igitur Canoniſtæ diſputent, ad caſum expreſſum trahi non debet.

Tamen eum, qui juravit, Deo adſtringi.] Quatenus obligatio directè Deum ſpectat. Secus ſi ſaltem vocetur in teſtem veritatis. Ut ſuprà limitavimus.

§. 6. *Solvere debitum &c.*] Iterum hic Dn. Ziegl. diverſus abit, & exiſtimat *hoc exemplum magis congruere poſteriori membro.* (ſc. quando quis verè obligatus eſt) rationem addit. *Quia præſupponit verè obligatum eſſe eum, qui liberatus eſt. Liberationem autem illam ſine dubio contingere ex lege civili.* Sed nec hic ad mentem Grotii ſatis reſpexit. Grotius enim hîc agit de obligatione naturali eo ſenſu, quando quis ad dandum vel faciendum obligatus non eſt, dare tamen vel facere utique honeſtè poteſt. Et in exemplum refert debitorem, qui in pœnam creditoris liberatus eſt. Quod variis caſibus contingere poteſt: puta, quod aliquis per dolum cautionem ſive chirographum exegerit de majore pecunia, eamque judicio petat, & poſt litem conteſtatam de eo convincatur, *l fin. C. de plus petit.* It. ſi quis ſe creditorem pupilli eſſe diſſimulat, ut tutelam ſuſcipere contra legem poſſit. Jus amittit crediti. It. ſi tutor actionem, quam alius contra pupillum habet, ſibi cedi patiatur, quo caſu & ceſſans & is, cui ceditur, jus crediti amittit. *Nov. 72. c. 5.* aliiſque modis pluribus, quos omnes recenſere jam nihil attinet. Refert verò

rò ad hunc locum Grotius exemplum debitoris in pœnam creditoris liberati, non quatenus adhuc tenet obligatio, ſed quatenus jam liberatus eſt debitor. Hic enim nihilominus beneficio ſuo renunciare & ſolvere poteſt, non quidem quòd ad ſolutionem actione aliqua cogatur, ſed quia honeſtum eſt ſolvere, quod promiſiſti. Quare fruſtra objicit Zieglerus, præſupponi verè obligatum eſſe eum, qui liberatus eſt; Nam hoc Grotius non attendit, ſed ſi jam eſt liberatus, tunc ampliùs obligatus non eſt, & propterea exemplum rectè ad priorem caſum pertinet. Licèt verò liberatio contingat ex lege civili, ſecundùm DD. tamen manet obligatio merè naturalis, quæ eſt ſine exactione. Et iterum exemplum quadrat propoſito Grotii.

Cogere eum, cui ſunt ſubditi, non licet.] Ob defectum imperii & poſitionem ſubjectionis atque obedientiæ. Impoſſibile enim eſt, ut minor cogat majorem.

Sed æqualibus inæquales.] Rectè, ſicut ad librum 1. oſtendimus, quicquid etiam ibid. & hîc diſſentiat Ziegl. Naturâ verò æquales ſe invicem cogere poſſe dicit Grotius, quatenus hoc naturæ non repugnat, ut neſcio, quâ fronte hîc Dn. Ziegl. invertat propoſitionem, æqualibus inæquales jus coactionis ex lege eſſe, ſuperioribus in ſubditos à natura. Nam ſuperioribus in ſubditos hoc juris eſt ab imperio, non natura. Niſi naturale imperium multitudinis volumus facere, à qua loquendi formula omninò eſt abſtinendum. Æqualibus verò inæquales coactionem ex lege procedere tunc demum verum eſt, ſi omnes

omnes ſint ſub una poteſtate civili conſtituti. Tunc enim civis civem actione legitima pulſat, & ad faciendum vel dandum auxilio Magiſtratus cogit. Quod ſi verò uterque ſit vel perſona publica, vel privata quidem, ſub nulla tamen ſuperiori poteſtate, ſanè naturale eſt, ut par parem poſſit & debeat cogere, niſi velimus contra rationem & quotidianam experientiam aſſerere, Regi in Regem non competere coactionem, ideo, quòd ambo pares ſint poteſtate & independentia. Phyſicæ enim coactionis & virium roboris nulla hîc conſideratio, utpote quæ jus non dat, neque adimit, ſed ſaltem in deliberatione ad prudentiæ examen pertinet.

§. 7. *Compenſatio fiat ei.*] Ex æquitate, non ſtricto jure. Æquum enim & bonitati Imperantis admodùm congruens eſt, ut cives, quibus prædia, ædes aliasque res propter urgens periculum auferre coactus fuit, & ſaluti omnium impendit, remiſſo tributo, donata materia ad ædificandum, vel fundis aliis ad colendum elocatis in locum exutæ poſſeſſionis ſoletur. Sed ad hoc Principem jus nullum cogit: quoniam hæc talia vi dominii eminentis & ſic jure ſuo facit, ideo ad compenſationem ſtrictè ſic dictam non tenetur. Non aufert ſubditorum res, ſed extincto dominio privato efficit, ne ampliùs illorum ſint. Quare cùm per illam dominii privati revocationem omne jus in res ſubditis pereat, fruſtra ejus, quod tuum amplius non eſt, petitur compenſatio. Aut dominium eminens negandum, aut non concedenda compenſatio. Poſtquam verò illud ſuprà cum Grotio firmiſſimis argumentis vindicavimus, hæc

exula-

exulare omnino debet. At inquis, *æquiſſimum eſſe, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, ut ſuas res ſalvas haberent. l. 1. & 2. ff. ad l. Rhod. de jact. Dn. Ziegl. h.* Reſpondeo, de æquitate jam conceſſi. Quodſi verò jure Principem ad compenſationem obligatum exemplo quæſtuoſæ ſocietatis urgere vis, te ipſum decipis. Nullibi erratur periculoſiùs, quàm à privatis ad perſonas publicas atque imperia argumentando, quia & modus & totius rei natura diverſiſſima eſt. Coiverint quidam mercatores in ſocietatem, aut communi nave vehantur, indoles fraternitatis illius flagitat, ut commune omnium detrimentum & commodum ſit, quia eſt æqualium ſocietas, ubi quilibet ex ſociis tantum juris ad alterum, quantum alius habet. In inæquali & ut Grotius vocat rectoria ſocietate res aliter ſe habet. Ibi ſubditi jurarunt Principi ſuo, ſe pro ejus incolumitate & ſalute patriæ vitam bonaque omnia promptiſſimo officio animosè profuſuros. Jactus mercium è navi ad naufragium vitandum omnium contributione ſarcitur, quia lex civilis id jubet, & ita navigantes vel pacti ſunt, vel probabiliter pacti creduntur. At Principem, qui facultate eminentis dominii ſubditum poſſeſſione exuit, & jus ſuum exercendo nemini facit injuriam, nulla lex ad compenſationem adigit. Non naturalis & gentium, quia hic de moribus aut actibus gentium publicis nihil agitur. Non civilis, quæ Principem non obligat. Quod ſi ſubditis promiſerit compenſationem, ex pacto ſuo, non jure alio tenetur. Viderint interim Principes, ne tam igna-

ignava promiſſione facilè damnum incurrant. Ea enim ſæpiùs rerum, quas dominium eminens poſſeſſoribus eripit, conditio eſt, ut vix totius civitatis opibus ſarciri queant. Sæpiſſimè evenit, ut ob hoſtem eminentem latiſſima ſuburbia incredibili magnificentia exſtructa diruenda ſint: ut innumerabilis frumentorum aut cibariorum copia, interdum etiam integræ provinciæ ſegetes, ne hoſti emolumento aut receptui ſint; perdenda; Hanc jacturam vix civilis ſocietas aut cum magno ſuo incommodo feret. Quin nec conſultum valde eſt, compenſationem ſubditis promittere. Quod ſi enim illam facere poteris, nec tamen promiſeris, beneficium erit, & magnifica liberalitas magis tibi tuos cives devinciet, quàm ſi conventionis neceſſitate ad illam te obligatum ſciverint. Sin verò damnum irreparabile ſit, quod ſpopondiſti reparandum, utcunque te impoſſibilitas voto exſolvat, ſubditi tamen tui ſubinde publicè & inter ſe fidem expoſtulabunt, ut eſt plebes ſuâ naturâ facilis ad rumores, præcipuamque libertatis partem eſſe exiſtimat, ſi de Principe ſuo utcunque loqui poſſit. Quos deinde ſermones tu fruſtra compreſſeris, ut meliùs ſit os vulgo liberum dare. Nam *prohibiti*, ut ait Tacitus, *per civitatem ſermones, eoq; plures, ac, ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant.* Concludo itaque, teneri Imperantem ad compenſationem rerum, quas dominium eminens privatis abſtulit, ex æquitate, nullo jure cogente. In qua opinione præſtantiſſimum Politicum habeo & authorem & ſocium, Dn. Conringium, apud omnes ferè exceptio-

ne omni majorem teſtem; Ita verò ille *de Fin. c. 19. Utiq; in omni ſocietate etiam maximè civili quilibet ſaluti publicæ eſt obſtrictus, & re & corpore. Sarcit quidem acceptum damnum Reſp. ſi poteſt, at magis in præmium, quàm ex debito: itaque ſi non poteſt, neceſſum eſt, ut pars quæq; ferat, quod mutari non poteſt, ob reliqui corporis ſalutem.*

§. 8. *Neq; ullo modo.] Vid. Angel. ad L. Lucius ff. de Evict.*

Nullo modo ſubeſt.] Objicit Dominus Ziegl. *ſubeſſe jus exterorum in caſu extremæ neceſſitatis non quidem ſuper eminenti dominio, ſed imperio. E. gr. in obſidione civitatis ſi exterus pulverem pyrium habeat, quem non habet civitas, poſſe eum etiam invito auferri ad defenſionem civitatis.* Et addit: *tam feliciter caſum hunc neceſſitatis & competens inde jus Principis exponere nequire, qui dominium ſupereminens ſtatuunt.* Sed hæc profectò rem non conficiunt. Dicat enim mihi Dominus Zieglerus, quod nam ſit illud imperium, Principi in exteros competens? Si civile intelligit, præcipuam majeſtatis facultatem, quæ in perſonas ſubditorum dirigitur, oppidò falſus eſt, Hoc enim non magis quàm dominium eminens civitatis ſuæ limites egreditur, ſed terminatur in ſubditis, ad extraneum non pertingens. Eadem decidendi ratio eſt, ſi per imperium totum majeſtatis complexum, aut juriſdictionem civilem intelligas, nam utriusque objectum & termini cives ſunt, ut extra civitatem jus dicenti impunè non pareatur. Aliud imperium, quod Principi in extraneos compe-

tere

tere poſſit, me ignorare fateor, & ab alio, quod & quale ſit, edoceri cuperem. Itaque Zieglerus gratiam apud Politicos non exiguam iniiſſet, ſi imperium hoc non ſolùm nominaſſet, ſed & ejus exiſtentiam & eſſentiam certiſſimis demonſtraſſet argumentis. Illud inſuper eum rogare liceat, ſiquidem exterus non in civitate obſeſſa, ſed alibi ſit, & copiam habeat pulveris tormentarii, an ſuppoſita eadem neceſſitate exiſtimet ad tradendum pulverem vi imperii cogi poſſe? Si negat, ut negaturum omninò confido, fateri neceſſe erit, per ſolum in civitatem ingreſſionis actum hoc imperium incipere, & per diſceſſum deſinere. At quæ hæc poteſtas ſuperioris eſt, quâ quilibet ſua ſponte omni momento ſe eximere poteſt? Omnis imperii certiſſima indoles & natura conſpicitur in eo, ut etiam invitum obligatum teneat. Nam aliàs imperium in precarium cadit, & ab arbitrio alterius dependet. Cùm verò exterus, quandocunque ipſi libuerit, poteſtate & manu mea exire poſſit, imperio mihi nullo teneri omninò ſtatuendum. Ad hæc, anne exiſtimas, ſi caſus neceſſitatis nullus adſit, idem imperium in exteros competiturum? Non affirmaturus es, ut arbitror, Verùm quod eſt illud imperium, quod neceſſitas dat? ſi competeret, competeret etiam ſine neceſſitate, ſed exercitium ſaltem ſuſpenderetur, quemadmodum dominium eminens omni hora Principi adeſt, nec tamen niſi ſub civili ratione exercetur. Si neceſſitas ſola imperium dat, cur Principi & non aliis etiam dat, cùm apud omnes ſit neceſſitas æqualis? At dicis, non itaque Principi in neceſſitatis caſu conceſſum eſt bonis exte-

 rorum

eſſe. Hoc enim non obtinet,ſi ex actibus quibusdam contraria voluntas colligi poteſt, quemadmodum in hoc negotio actus permanſionis in civitate tacitam voluntatem & inde exorientem obligationem, ex qua ſequitur coactio, haud obſcurè inducit. Ex his ſanè cuivis ſatis patere exiſtimo, neque dominium eminens, neque imperium, extraneum ad defenſionem civitatis & rerum neceſſariarum collationem cogere, ſed pactum & conventionem tacitam,per quam ad hoc officii ſe obligaſſe præſumitur. Viderit itaque ipſe Dn. Zieglerus, quàm feliciter caſum hunc neceſſitatis & competentis inde juris Principis ex imperio deciderit: mihi ſanè illa felicitas hactenus imponere non potuit; In qua ſententia tamdiu perſiſtere certum eſt, donec perſpicuis rationibus illud imperium, quo exterus tenetur, demonſtratum fuerit. Civile enim huc non magis quadrat,quàm eminens dominium.

Quatenus publica utilitas.] Hæc verba non tam limitativè quàm cauſaliter ſunt intelligenda, h.m. ſubditorum jus dominio eminenti ſubeſt, quia publica utilitas id deſiderat.

§. 9. *Contractus Regum leges eſſe.*] Non ſunt leges civiles propriè ſic dictæ, ob rationes, quas adfert hîc Grotius, legis tamen vicem obtinere dicuntur *in l. pen. C. de donat. inter vir. & ux.* quòd ſola Principis voluntas in contractibus ſpectanda ſit. Quæ etiamſi legibus civitatis communibus repugnet, nihilominus valeat. Tum quòd Princeps legibus ſit ſolutus, tum quòd, ſi velit, continuò legem facere poſſit. *Conf. quæ ſupr. ad d. l. pen. diximus.*

§. 10. *Veniamus ad ſucceſſores.*] De obligatione ſucceſſorum, & quatenus hi anteriorum Regum pactis ſtare teneantur, non minùs pulchra eſt quàm anceps quæſtio, quam à juris Romani interpretib9 frequenter agitatam, plerunq; verò ſiniſtrè expeditam videas, dum negotium politicum jurisprudentiæ ſuæ decempeda metiri voluerunt. Grotius noſter ad familiarem ſibi diſtinctionem recurrit, inter regna, quæ ſunt in patrimonio, & quæ in uſufructu. Verùm cùm licentioſum hoc loquendi genus ſeverior ſapientia vix ferat, ab eo abſtinendum eſt. Nobis, ne pedem in limite impingamus, ſtatus quæſtionis rectè formandus erit. Quærimus itaque, an & in quantum ſucceſſor in regno obligetur conventis anteceſſoris ſui? Hîc ante omnia videndum cenſeo, num ſucceſſor regnum acceptum ferat anteceſſori ſuo, an verò populo, an neutri? Et quod ſi anteceſſori, an hic præter regnum alia ſeparata bona quaſi allodialia in rationibus habuerit, quæ ſimul vel ex aſſe, vel ex parte, aut nullo modo ad ſucceſſorem tranſivere? Denique, qui ſit cujusque Reip. mos & conſuetudo. Dantur Principatus quidam & imperia, in quibus ſubditorum ambitio Principum arbitria non adeò coëgit in ordinem, quin præter alias majeſtatis operationes etiam de futuro ſucceſſore diſpicere poſſint, ſive illum ex ſanguine ſuo, ſive aliunde electum velint. Quod cùm accidit, dicendum eſt, teneri hunc ſucceſſorem ad fidem colendam & exolvenda debita, quæ anteceſſor ſuus fecit. Ab hoc enim cauſam & imperium habet, quare æquum eſt, ut, quæ illud afficiunt, religioſa grati-

tudine

tudine obſervet. In tota ſucceſſionis materia generaliſſimè illud verum, ſucceſſorem obligari factis & promiſſis defuncti, à qua hæreditatem obtinuit: & hæreditatis aditio eſt talis actus, qui neceſſarium importat conſenſum approbandi negotia teſtatoris. Quare ſi ſucceſſor Regis anterioris fidem noluiſſet ſervatam, licuiſſet ipſi abſtinere regno. Quod ſi hoc ambitioſa voluntate ſuſcepit, unâ operâ ſe etiam ad ea præſtanda obligavit, quæ à præceſſore vel promiſſa vel facta fuere: ne contra juris & æquitatis regulam in uno eodemque negotio, quod commodis & incommodis individuis cohæret, illis fruendo hæc declinare cupiat. Ubi autem defunctus Princeps alia inſuper bona habet, à regni rationibus diſtincta, diſpiciendum eſt, quorum bonorum reſpectu contractum ſit, & ad quem deinde bona illa pervenerint. Regni enim debita ſucceſſorem Principem obligabunt, cæterorum verò, ſuos quosque hæredes, ita ut ſi Rex in omnia ſuccedat, teneatur de omnibus. Si in ſolum regnum, in alia verò non, ſed ea minoribus fortè fratribus cedant, de iis non teneatur. Quod ſi pro parte virili ſucceſſit, pro ſua tantùm quota obligabitur, niſi mos & conſuetudo regni aliud introduxerit, ſicut in multis Imperiis & Principatibus uſu venire videmus, ut primogenitum ſuccedendo in regnum omnia in ſe debita recipere oporteat, cæterorum fratrum vel ſororum portione ad ipſos ſine omni onere tranſeunte. Sed quid, ſi Rex anteceſſor promiſerit aliquid, quod citra perjurium promittere non potuit? Eveniet hoc fortaſsè eo caſu, quando Rex ſubditis ſtipulanti-

 bus

bus cavit, nolle ſe hanc vel illam partem regni alienare? talis enim conventio non impedit facultatem conſtituendi generalem ſucceſſorem. Quando itaque contra fidem partis prohibitæ alienationem cuidam promiſerit, tenebitùrne ſucceſſor ſtare placitis, ex ea ratione, quòd regnum & cauſam ab anteceſſore habeat? Non puto, quoniam vitioſa promiſſio effectum ſortiri nòn poteſt. Suprà enim ſatis oſtendimus, quum de alienatione imperii ſermo erat, non poſſe Principem cùm effectu alienare ſubditos, quos ſe non alienaturum fide interpoſita ſpopondit, quoniam per talem alienationem ſubditi ſolverentur obſequio Principis, & venirent in libertatem priſtinam eligendi quodlibet regiminis genus. Quamobrem, quod Principi præceſſori non licuit, ſucceſſori, qui ab eo jus habet, licere non poteſt, cùm impoſſibile ſit, ut plus juris transferatur in alterum, quàm transferens ipſe habuit. Veniamus ad membrum diſtinctionis noſtræ ſecundum, quando ſucceſſor regnum obtinet à populo, non Rege anteriore. De quo caſu tractat Grotius in §. 11. Ubi ante omnia advertendum eſt, quòusque populum Rex anteceſſor obligare potuit: hactenus enim electus à populo obligatur per populum, in quantum ipſe populus obligatus fuit: perſona verò & obligatio anteceſſoris non adeò in conſiderationem venit, quoniam ſucceſſor non ab hoc, ſed populo per electionem jus in regnum eſt adeptus. Et hoc eſt, quod dicit Grotius, obligari eum non ἀμέσως, ſed ἐμμέσως, per interpoſitam civitatem, quatenus Rex anterior obligavit populum, & populus ſucceſſorem.

Quando

Quando itaque hoc noſtro caſu dicitur, ſucceſſorem teneri placitis anteceſſoris, accipiendum id erit, non quòd Rex anteceſſor ipſum immediatè obligaverit, ſed quòd populum, quo mediante deinde & ſucceſſor obligatus fuit. Quare videamus, in quantum Regi jus ſit populum ſuum obligare, ut deinde conſtare poſſit, in quantum obligetur etiam ſucceſſor. Hoc autem vix meliùs explicari poterit, quàm ſi benevolus lector ea ſibi revocaverit in memoriam, quæ ſuprà de alienatione ſcripſimus. Quoniam eſt regula infallibilis, quæcunque Rex rectè alienare, illa etiam rectè promittere, & per promiſſionem populum ad præſtandum obligare poteſt. Ratio perſpicua ſatis eſt, quia promiſſio eſt nihil aliud, quàm via ad alienationem rei, vel alienatio particulæ cujusdam noſtræ libertatis. Aliàs contra naturalem rationem ei id, quod magis eſt, liceret, non verò, quod eſt minus. Nec movet, ſi quis objecerit, alienationem immediatè à Rege tanquam cauſa efficiente procedere. Promiſſionem verò ideo non ſtringere populum, quia obligatio per alterum nemini quæritur, niſi præceſſerit mandatum. Reſpondetur enim omninò hic tacitam voluntatem populi intelligi, qui jus illud, quòd quilibet cœtus ſe obligandi naturaliter habet, in Regem transtulit, idque per neceſſariam conſequentiam, transferendo per electionem imperium. Nam alias omnes civiles operationes, quas majeſtas efficaci ſua indole producit, dicis causâ eſſent, & Princeps vix precariò imperaret, niſi facultas ipſi eſſet obligandi populum ad ea, quæ virtute imperii ſibi conceſſi peragit. Quin vide-

tur mihi non neceſſarium eſſe, ut in illam tacitam populi voluntatem tam anxiè inquiramus, cùm ſola majeſtatis imperioſa virtus obligando cœtui ſatis ſuperque ſit. Huic enim voluntates & actiones omnium ſubditorum tam humili obſequio ſubjectæ ſunt, ut iisdem ad quodlibet non inhoneſtum opus uti poſſit. Parentes enim in civili hoc ordine merè paſſivè ſe habent, & quod malleus fabro ad cudendum ferrum, hoc etiam Principi ad civiles operationes rectè promovendas ſubditi præſtant. Si Princeps cives ſuos in hoſtem educere, & præſentiſſimo mortis periculo objicere: ſi jurisdictione civili & criminali coërcere, ſi ad conventus cogere, tributis onerare, legibus adſtringere, privato rerum dominio exuere, omnibusque aliis civilibus negotiis adhibere poteſt, cur non & eosdem conventis ſuis obligare? Illud autem difficilius poſtulat examen, quousque in Principe ſe extendat hæc poteſtas obligandi ſubditos? Non ex omni parte feliciter hic illi verſantur, qui non attenta imperii civilis operoſa efficacia ad ſolam parentium utilitatem limites præſcribunt, ut & noſter Grotius facit. Præſumendum quidem ſemper eſt bono civi, Principem, quæcunque facit, in emolumentum univerſæ Reip. facere, judicium verò in civilibus de actionis utilitate & rectitudine ſibi vindicare nullum debet. Imperantis hæc cura eſt, qua potiſſimùm ratione felicitatem civilem promoveat; parentis autem, ut juſſa & voluntatem ſuperioris citra ſcrupuloſam contentionem exequatur. Quam obrem cùm ob defectum judicii in civilibus ex parte parentium res exitum habere

nequeat,

nequeat, meliùs illi faciunt, qui jus Principis obligandi cives poteſtate civili terminant. Quæ cùm in totam civitatem valeat, niſi in actu ſecundo pactis mutuis ejus exercitium certis in rebus ſuſpenſum fuerit, neceſſariâ ſequelâ infertur, in omnibus negotiis Principem ſubditos etiam invitos validè obligaturum, niſi quædam vel in principio regiminis etiam poſtea mutua conventione exceperint, in quibus populus ſuas quoque partes ſtipulatus ſit. Quoad reliqua plebem rectè atque ex ordine facturam, ſi religioſo obſequio actiones Principis ſui ſine ulteriori examine officiosè adjuvet. Excipe tamen, ſi actus quidam ſatis luculenter in bonitatem moralem impingerent, tum piè negatur obſequium, ubi obediſſe crimen eſt. Hactenus enim plebi judicium quoad bonitatem moralem, non verò etiam civilem concedimus. De promiſſione, quam Rex fecit contra pacta cum ſubditis inita, idem judicium, quod de alienatione eſto. Rex, qui neque anteceſſori neque populo imperium acceptum fert, quod erat membrum hujus quæſtionis tertium, ille eſt, qui juſtitiâ armorum & bellica virtute illud acquiſivit. Eſt enim hic modus acquirendi imperia non minùs juſtus, quàm electio vel ſucceſſio, modò ſanctitas cauſæ vim armatam legitimet. Qui injuriis laceſſitus illas à calumniatore vindicatum it, aut effrenam latronis cujusdam cupiditatem oppoſita vi arcet, is injuſtum poſſeſſorem optimo gentium jure ad ſatisfactionem & pœnam cogere, rebusque ſic ferentibus ſibi omninò ſubdere poteſt, quo modo victor in ſubjugatum pleniſſimum accipit dominatum, neque

tamen

tamen illum vel populo vel Regi devicto acceptum fert. De hoc igitur quæritur, an obligatus ſit ad ſolvenda debita, quæ Resp. ante ſubjugationem contraxerat? Exiſtimo omninò, quòd ſic, quoniam Remp. cum omni cauſa ſuam fecit. Quemadmodum igitur activa debita, ſi quæ adſunt, ſibi ſine dubio aſſerit, paſſiva ſanè declinare non poteſt. Nam nemini rem cum emolumentis habere licet, niſi & incommoda unà receperit. Et quid culpæ creditoribus imputari poteſt, quòd Resp. debitrix injuriis potentiorem laceſſendo libertatem perdiderit, ut propterea hi quoque amiſſione nominum in pœnæ conſortium innocentes trahantur? Tota univerſitas cum omnibus juribus in poteſtatem victoris conceſſit, quare rationi & juſtitiæ conveniens eſt, ut debita ſimul tranſeant, quæ non minùs, quàm aliæ res in univerſitate ſunt, planè ut hæreditas, quæ eſt quædam univerſitas, actiones, tam quæ teſtatori, quàm quæ in eum competunt, per aditionem in hæredem confert. In qua ſententia conſentientem habeo Dn. Ziegl. *h. & in* §. 11. Nec movere quemquam velim eo, quod *Ariſtoteles 3. Polit. 2.* dicit, πολιτείας γιγνομένης ἑτέρας τῷ εἴδει, καὶ διαφερούσης τῆς πολιτείας ἀναγκαῖον εἶναι δόξειεν ἂν καὶ τὴν πόλιν εἶναι μὴ τὴν αὐτήν. *Mutatâ Reip. formâ civitatem non ampliùs eandem eſſe.* Ergo ſi civitas non ampliùs eadem eſt, non debentur nomina, quia interitu ſubjecti, cui debitum inhæret, ipſa obligatio ut perſonalis expirat. Sicut ſi debitor aliquis decederet, non relictis neque hæredibus neque rebus, inanem debitoris efficeret actionem. Sed notandum eſt, unius rei artificialis

plures

plures poſſe eſſe ſpecies ſecundùm diverſos conſiderandi modos. Sicut legionis una ſpecies eſt, quâ regitur, altera, quâ militat. Itemque judicii una forma, quâ judex litigantibus jus reddit, & alia, quâ partes inter ſe litigant. Ita & civitatis ſpecies una eſt relatio partium inter ſe earum, quæ regunt, & quæ reguntur, ſive ordo ille civilis inter Imperantes & parentes. Altera verò conſociatio juris, quod Rebusp. invicem mutuò intercedit. De illa ſpecie loquitur Ariſtoteles, ut ſubjecta exempla declarant, de harmonia non eadem, ſive à modo dorico in phrygium tranſitur, licet ſonis iisdem fiat: deque choro comico & tragico non eodem, quamvis iisdem hominibus conſtet. Nam licèt rectè quis dicat, non eandem harmoniam eſſe modi dorici & phrygii, neque eundem chorum comicum & tragicum, quatenus ſc. ipſam canendi formam aut ludendi modum ſpectas, ſunt tamen iidem homines, qui canunt & ludunt, & quod de iis dicebatur, cùm chorum comicum luderent, id de eisdem dici poteſt, cùm in tragicum tranſeunt. Eodem modo licèt Reip. formâ mutatâ Resp. non ſit eadem quoad modum imperandi & parendi, eſt tamen eadem in civibus ſuis, de quibus idem rectè in hoc ſtatu, quod juris conſociationem attinet, prædicatur, ac ſi forma alia non eſſet. Quare debitores iidem debitores manent, non enim ſubjectum obligationis, i. e. homines ipſi, ſed ſaltem modus eos regendi, qui obligationem ipſam non contingit, mutatus eſt. Id quod & Ariſtoteles bene novit, inquiens, εἰ δὲ δίκαιον διαλύειν ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν ἡ πόλις

λόγ-

λόγ⊕ ἕτερ⊕. *i.e. an verò mutata civitatis Rep. juſtum ſit ſolvere debita aut non ſolvere, alius inſpectionis eſt*, i.e. juris. Cæterùm cùm hæc de ſucceſſoribus in Grotium jam commentati fuerimus, fortè fortuna incidi in tractatum Taboris, quem inſcripſit *de Obligatione ſucceſſorum in officio:* qui mihi continuò exempli loco eſſe viſus eſt, quàm parum ſolidè circa hoc negotium JCti quidam verſati ſint: cùm Taborem hominem non tam hebetis quàm convitioſi ingenii ſæpiùs hallucinatum deprehendam. Sed eccum ipſum. Principio diſtinguit, (*a*) *inter Principatum abſolutum & independentem, & inter Principatum ſive dignitatem regalem aliam dependentem, & vel ſubjectionis vel vaſallagii jure adfectam. Priori caſu*, cenſet, *ſub diſtinguendum eſſe cum DD. communiter, an ſucceſſor veniat ad principatum jure electionis vel ſucceſſionis. Circa Principem electivum quæri, vel de conventionibus, vel de conceſſionibus anteceſſoris. Conventiones vel contractus celebratos eſſe vel in rem & commodum privatum, vel in rem & utilitatem Reip. De prioribus communiter approbatam eſſe traditionem, Principem electivum ſeu electum regulariter non teneri ex contractibus anteceſſoris, quia jus ſuum non habet ab anteceſſore, ſed à populo. Si principatus jure hereditario deferatur, ſucceſſores in debitis defuncti teneri.* Hæc de Principibus abſolutis. Nam de dependentibus jam nihil attinet dicere, quoniam controverſia de his non tam ex jure gentium, quàm privato, præcipuè verò feudali expedienda eſt:

(*a*) C. 5. de oblig. ſucc. in off.

eſt: & hoc noſtrum argumentum ferè non niſi ſummas poteſtates objectum habet. Non multum ſolicitus ero de diſtinctione inter Principatus independentes & dignitates regales dependentes, quam accuratior prudentia è Politicis exulare jubet, ubi quicquid regale eſt, eſt independens. Excuſabit Taborem mos loquendi feudalis, regalia tribuendo Principibus etiam dependentibus, licèt inter regalia & regalem dignitatem non mediocrem invenies differentiam, modò attentiùs ſcrutari volueris. Regalia ſunt exercitium quarundam partium ſummæ poteſtatis Vaſallis beneficiario jure conceſſum. Dignitas Regalis autem eſt quoddam Regibus inſeparabile accidens, quod majeſtas ſibi ſoli vindicat. Sed hæc, ut dixi, leviora ſunt, quæ tamen Taboris acumen fugere non debuiſſent, qui corrigendis aliis ad invidiam usque oculatiſſimus eſt. Illud magis caſtigationem meret, quòd exiſtimat Tabor, Vaſallagium neceſſariò etiam importare dependentiam. Regem enim etiam Vaſallum poſſe ſumma poteſtate uti, & in civilibus eſſe nemini ſubjectum, *in l. 1. ſub fin. c. 3.* abundè probavimus. Nec ratio obſcura eſt. Quia feudum non perſonam, ſed res, dependentia autem, de qua hic ſermo, perſonam primariò res autem ſecundariò & per conſequentiam afficit. Licebit igitur alicui eſſe Vaſallum ratione rerum, & independentem ratione ſuæ perſonæ. Diſtinctio inter ſucceſſorem electivum & hæreditarium eò pertinet, ut ſciatur, mediatè an immediatè per anteceſſorem ſucceſſor obligetur, non verò omnimodam de obligationis translatione difficul-

tatem

tatem explicat. Neque enim generaliter verum eſt, ſucceſſorem electivum contractibus anteceſſoris non teneri, ſed eatenus ſaltem, quatenus anteceſſor ipſum non potuit obligare. Obligatur verò iisdem per intermediam civitatem, quam anteceſſor obligaverat. Ut paulò antè ſatis luculenter explicavimus. Quod porrò diſtinguit, inter contractus celebratos in utilitatem Reip. & utilitatem privatam ipſius Principis, communi quidem ſcriptorum calculo, imò ipſius Grotii judicio probatur, non verò politicâ ſapientiâ. Nam non licet populo judicare de actibus & promiſſis Principis ſui, in publicam an privatam utilitatem vergant, ſed decet eum potiùs obſequioſa promptitudine voluntatem Imperantis exequi. Tota Regis perſona publica eſt, quare quicquid negotii imprimis cum extraneis gerit, bono publico feciſſe credi debet. Nullum in his civilibus judicium populo competit; quare cùm res exitum non poſſit habere, vix locum illa diſtinctio habebit. Imperioſa majeſtas Regem agendi facultate inſtruit, & ſubditos ad obſequium cogit, quos oportet optima quæque de ſuo Principe ominari, nec inutili cura rimari intentionem Imperantis, quam non percipiunt. Non poſſet non commune bonum turbatiſſimè periclitari, ubi plebi, quæ plerunque rudis & ignava eſt, judicium in actiones ſuperioris vindicaretur. Illæ enim ſæpiùs adeò abſtruſæ & ab eo, quod agi ſimulatur, remotæ ſunt, ut ſaluberrima negotia, quæ celeritate atque ſilentio opus habent, corrumpi neceſſe ſit, ſi priùs ad judicem imprudentem, qualis populus eſt, qui neſcit neque tacere,

neque

neque loqui, cùm opus eſt, eundum fuerit. Quoniam enim intentionem Principis ignorat, quæ ipſi ſine ſummo periculo detegi non poteſt, publicam utilitatem, quam promovere vult, continuò impediet, & rem ad privatam Regis curam pertinere arbitrabitur. Neque meliùs ex eventu judicat. Sæpiſſimè enim optima conſilia fortuna deſtituit, &, ipſo Livio teſte, *nihil iniquius quàm famam ex eventu habere.* Obſoletiſſimum porrò illud eſt, & magnam inconſiderantiæ notam incurrit, quòd cùm Tabor diſtincta feciſſet membra contractus, qui vergunt in utilitatem privatam, & qui in publicam, nunc continuò hos, faciat illorum exceptiones, Quis autem unquam fando audivit, unum ex diſtinctis membris fieri exceptionem alterius? Ita enim, quum de promiſſis in privatorum commodum initis dixiſſet, ſubjicit *n. 14.* limitari hanc regulam (illam ſc. quæ promiſſa anteceſſoris privatæ rei causâ celebrata ſucceſſores non obligare contendit) *1. in contractibus & promiſſionibus factis non ex cauſa & utilitate privata, ſed ad uſum publicum Principatus.* At hoc non eſt excipere de regula, ſed alterum diſtinctionis proponere membrum. Omnis exceptio de regula debet caſum in ſubſtantia cum regula convenientem, ſed propter quasdam circumſtantias excipiendum, non autem planè diverſum habere. Itaque ſi rectè hîc excipere voluiſſet Tabor, protuliſſet caſum, quo promiſſio anteceſſoris etiam in ſuam privatam utilitatem facta obligaret ſucceſſorem, Qui enim regulam de utilitate privata dat, & excipit de publica, non excipit, ſed di-

Digitized by Google

verſum quid dicit. Nec paulò meliùs ſapit, qui promiſſiones regum in rem privatam factas non vult obligare ſucceſſores, & excipit deinde ab hac regula promiſſa, quæ Reip. causâ fiunt, quam qui dicit, omnes aſinos habere longas aures, & excipit hominem. Et quò minùs dubium adſit, de promiſſis publicæ utilitatis causâ celebratis eſſe ſermonem Tabori, ſubjiciunt exempla, pactiones pacis, fœderum & induciarum, quas in ſucceſſores tranſire nemo unquam dubitavit. Secundam exceptionem, quam dat in his conventionibus, *quæ ex natura & conſuetudine officii principalis initæ aut interpoſitæ fuerint, quales ſunt promiſſiones ſalariorum factæ officialibus*, non eſſe exceptionem ſeparatam, ſed ſub prima ut generali comprehendi eò apparet, quòd etiam hæc ſalaria boni publici causâ fiant, nec ipſè Tabor diffitetur in ſequentibus, ubi per modum loquendi concepta eſſe hæc pacta non in perſonam, ſed rem, nihil aliud quàm publicum bonum denotare poteſt. Licèt de majeſtate reali nimis craſſè cum iis loqui conſueverit, quibus interioria politicæ prudentiæ myſteria nondum penetrare contigit, ſicut & de actione generali ex contractu & hypothecaria ex jure civili obſcurior eſt, quàm ut huic argumento, quòd jus Romanum legitimum judicem rejicit, ſatis quadrare poſſit. Quod de conceſſionibus *n. 17.* commentatur, id multò meliùs intelligi poteſt ex iis, quæ de alienatione imperii ſcripſimus; modò hîc adhuc duo notemus Primò, conceſſiones conferendas & implendas ad promiſſiones atque pacta pertinere. Deinde, ſi nó de alienandis cum territorio homi-

hominibus, ſed alia re mobili agatur; intereſſe, an talis alienatio facta extraneo, an civi. Si illi, revocationem nullam eſſe, nec competere populo facultatem judicandi de intereſſe publico, nec ſucceſſori licere revocare, quod anteceſſor validè alienavit. Si huic, ſc. civi, ſucceſſorem vi eminentis dominii ex neceſſitate publica immoderatas donationes vel alias conventiones damnoſas irritare aut revocare poſſe.

§. 11. *Confuſè hactenus tractatum eſt.*] Sugillat hæc verba *Tabor in d. tr. c. 5. n. 15.* & ſubjicit, Grotium diſtinctionem ſuam inter obligationem immediatam & mediatam non ſatis applicare. *Quia ſi Princeps ſolus neceſſarios ſibi in adminiſtratione miniſtros adjungat, iisq́ congrua conſtituat ſalaria, populi conſenſum nequaquam exigit, ſic ut ejus factum intermedium poſſit allegari.* Sed otioſa hæc eſt Taboris objectio, *& parum profutura ſubtilitas*, ut ejus ore loquar, *inter aranearum telas computabitur.* Quia mens Grotii non eſt, ut ſucceſſor mediante populo obligetur, ad contractum anteceſſoris populi intermedium factum neceſſariò allegari debere, ſed requiri, ut Rex poſſit populum ad illum actum obligare ex tacito ejus conſenſu, qui per neceſſariam conſequentiam, conceſſionem ſc. imperii ſemper elicitur, *ut Grot. noſter h. l.* ſatis dilucidè explicat. Et hic tacitus conſenſus jus Regi dat obligandi populum, etiamſi non ad quemlibet actum factum ejus intermedium, ſeu, ut intelligo, conſenſus ſpecialior, intervenerit. Per populum autem obligatum obligabitur deinde ſucceſſor; Et ſic etiam in ſalariis conſtituendis

dis & exolvendis obligatus eſt per Regem populus, & per populum ſucceſſor.

§. 12. *Non tamen in infinitum abit.*] Omne judicium in civilibus judicandi de contractibus Regum populo ſuprà denegavimus, niſi expreſſè partes ſuas fuerit ſtipulatus: quare hæc poteſtas obligandi populum in univerſa ſe effundit, quæ mutuis conventionibus inter Regem & populum non exempta ſunt. Ideoque de exemplis tutorum aut negotiorum geſtorum, quæ rem magis involvunt, quàm declarant, & in ſe ad quandam poteſtatem ſubditorum in imperantes tacitè colligunt, parum ſolliciti erimus.

Quod à Romanis Imperatoribus.] Neque hoc ex omni parte quadrat. Romani enim Imperatores Civitatibus ſuis vi legislatoriæ virtutis quaslibet leges potuere præſcribere, quæ ſummas poteſtates non obligant, & quilibet vel mediocriter prudens cogitatione aſſequi poteſt, majus jus Principibus in rerum alienatione & contractibus eſſe, quàm quod Civitati municipali competit: Illius enim poteſtatem majeſtas ſuprà omne alterius arbitrium evehit. Hujus verò alienandi facultatem τὸ κύειον, cui municipium ſubeſt, pro lubitu & commodo Reip. ampliat vel reſtringit.

Leges non quavis ſubditos obligant.] Leges, quæ evidenter ſtultæ & abſurdæ ſunt, ideo non poſſunt obligare ſubditos, quòd non credantur à Rege ſanæ mentis eſſe latæ. Neque enim quiſquam, qui vera ratione utitur, adeò exiſtimationis ſuæ prodigus eſſe & in ſubditorum contemptum deſcendere cupit, ut legum ſanctitatem,

tem, quæ tamen civilem vivendi modum præſcribere ſemper ſolent, evidenti abſurditate aut ſtultitia coinquinet.

Quæ jubent, quod illicitum eſt.] Imò verò hæ leges non ſunt, quia ob defectum imperii deficit in iis obligatio eſſentiale omnis legis requiſitum.

Si probabilem habeant rationem.] Id verò omninò civibus credendum eſt, quibus nulla competit facultas examinandi actiones imperantes. Quare valebunt etiam contractus & promiſſa, etiamſi ſubditis de probabili illa agendi ratione non conſtiterit.

A ſe peti paſſus non eſt.] Titus Cæſar, ut fuit civilitatis ſtudioſiſſimus, ita etiam in hoc à ſcriptoribus laudem promeruit. Quamvis nec incivile ſit beneficiorum anteceſſorum à ſucceſſoribus petere confirmationem, quod & in noſtro Imperio ſolitum eſſe videmus, dum Imperator qui electione ſuccedit in defuncti locum, omnibus Imperii Statibus & generaliter per Capitulationem, & ad petitionem cujusque privilegia authoritate imperiali confirmat.

Quam declarari.] Fortè ex capite damni dati, doli, aut quod metus causâ.

Alienatione pecuniæ populi.] Diſtinctio hîc adhibenda eſt, quam ſuprà dedimus, an alienata pecunia in extraneum vel civem fuerit. Ab illo non facilè revocabitur, licèt populo de rationabili donandi cauſa non conſtet, quia regium imperium adeò in ordinem non eſt cogendum, nec ejus operationes arbitrio populi ſubjiciendæ. In

cive revocatio facilior, ubi ſucceſſor vi dominii eminentis in officioſas donationes retractat.

Quatenus id Regi permiſſum non eſt.] Grotius *in c. 6. l.* 2. ad quem ſe refert, nimis abjectè de poteſtate alienandi locutus eſt. Quem ibid. refutavimus, quare hæc verba ſecundùm ea, quæ ibi ſcripſimus, corrigenda erunt.

§. 13. *Ob utilitatem publicam cum compenſatione.*] Non ex jure ſtrictè ſic dicto, ſed æquitate.

Quæ vincula duntaxat legis demunt.] I. e. dum quis à lege, quod generaliter omnes ſubditos obligat, ſpeciali legislatoris beneficio eximitur. Poterit enim pro beneplacito ſuperioris ad obſervantiam legis iterum cogi, quoniam hæc exemptio nullum ipſi jus contulit, ſed ſaltem ſuspendit efficaciam legis in omnes cives validæ. Neque facio cum Dn. Ziegl. qui arbitratur, *ſicubi lex & vinculum legis tantùm obligat in commodum Principis, quia tum de ſuo liberalis eſt Princeps, ſi immunitatem conceſſerit, non magis revocari poſſe, quàm quando perfectè donat.* Immunitas enim & beneficium exemptionis omninò à vera donatione multum differunt. Hæc enim donatio verum jus tribuit, & eſt modus quidam, per quem dominia rerum acquirimus. Conceſſio verò immunitatis, v. gr. à tributis, non dat ei, qui eximitur, jus non exolvendi tributa, utcunque Princeps de ſuo hîc liberalis fuerit, ſed negat ſaltem neceſſitatem conferendi cum cæteris ſubditis, quæ negatio neceſſitatis venit non ex jure quæſito ejus, qui exemptus eſt, ſed relaxatione legis, cujus vim Princeps ex mero bene-

beneficio in hoc individuo ceſſare voluit, reſtituendam tamen, quandocunque ipſi diverſum à voluntate priori placuerit. Niſi fortè ex utraque parte ita conventum ſit, ut non ſolùm beneficium ex ceſſatione legis in exemptum, ſed & jus perpetuum conferatur. Quo caſu jus illud ſubdito non quandocunque libuerit, ſed ex civili ratione & neceſſitate auferendum eſt. Cæterùm cautio pro Principe erit, ne ingenio nimis facili ejusmodi vacationes à præſtationibus publicis, præcipuè verò tributaris privilegiis nocivis indulgeat. Non absque ſingulari prudentia olim in Romano Imperio proviſum erat, ne promiſcuè jura immunitatum ſingulis paterent, *l. 8. C. de Exact. tribut. l. 6. §. 4. & l. ult. §. 29. ff. de Muner.* ſimulq́ue crudeliſſimâ pœnâ in illos animadvertebatur, qui falsò ſibi fabricarent vacationem, *l. un. C. de imm. nem. conced.* quia enim nervus & veluti ſpiritus Reip. in intributionibus illis quodammodo conſiſtit, ſine quibus illa civilis machina nunquam rectè procedet: ideoq́ue Reip. intereſt, ne pernitioſis privilegiis neceſſitas tributoriæ functionis impediatur. Subeſt tamen & aliud periculum, quando illi, quibus immunitas conceſſa eſt, beneficia ad jus trahunt, & quæ ex liberalitate ſemel obtinuere, per vim contra donatoris voluntatem retinere cupiunt. Neque iis quidem hoc difficile eſt cum publico auro, publicisq́ue ſtipendiis, acies, quas contra Remp. educunt, conſcribant, & alant. Ut non immeritò quidam privilegia Zizaniam ſeditionum dixerit. Illa enim facilitas, illa indulgentia & incauta in magnates profuſio, prodit præcipuas

imperii vires, aperitque injuriis deſpectam dignitatem. Veluti ex oraculo Ariſtotelis verba accipio, κοινὴν φυλακὴν πάσης μοναρχίας εἶναι, τὸ μηθένα ποιεῖν ἕνα μέγαν. Quomodo autem potentiorem aliquem feceris, quàm relinquendo id, quo ſibi omnem potentiam comparare poteſt? quod ſi tamen aliquid in cladem publicam conceſſum ſit, illud non uno velut ictu adimendum, ſed ſenſim, & vix ſentiente illo, de cujus corio luditur, decerpendum eſt. δεῖ γὰρ ἐκ παραγωγῆς τοῦτο δρᾷν, inquit idem Philoſophus, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν. Varii quidem prætextus intercedere poſſunt, præcipuus autem eſt bellica neceſſitas, quando Princeps fingit ob temporum gravitatem & commune emolumentum privilegiorum rationem haberi non poſſe. Deinde, quod ſemel invito extorſit, ſub varia ſpecie conſtanter retinet, donec injuriam conceptam oblivio extinxerit. Nec verendum eſt, tam pium propoſitum Deos hominesque non approbaturum. Quin ipſis illis, quibus cum ſic agitur, non mediocriter conſultum eſt, omnem peccandi & ſuperbiendi occaſionem præciſam eſſe, nec contumaciam graviora ſupplicia provocare poſſe, utcunque velit.

§. 14. *Non tenebuntur populi aut veri Reges.*] Quod tamdiu verum eſt, quamdiu Rex aut populus cum invaſore de imperio & libertate certat. Ubi verò bello inferior ſub jugum miſſus in poteſtatem victoris ſemel conceſſit, non minùs ex facto imperantis, quem ſive neceſſitate, ſive ultrò accepit, obligabitur, quàm quilibet alii ſubditi, qui legitimis ſucceſſionis aut electionis

modis

Digitized by Google

modis Principē habent. *At quamprimum*, inquit Dn. Ziegl. h. *conſenſerit populus ſive verbis ſive factis, quod poſt invaſionem contingere plerunq; ſolet, teneri populum verius eſſe. Et agnoſcere ipſum Grotium, c. 4. theſ. 14. imperia vi primùm parta poſſe ex voluntate tacita jus firmum accipere, & voluntatem aut ex initio conſtituti imperii aut ex poſtfacto eſſe poſſe talem, ut jus det, quod impoſterum à voluntate non pendeat.*

CAPUT XV.

DE FOEDERIBUS AC SPONSIONIBUS.

§. 5.

P*Ro licito haberetur.]* Rectè tamen animadvertit Dn. Ziegl. iſtas nihilominus actiones à principiis ingenitis declinantes etiam in gentib9 efferatiſſimis ſollicitare conſcientias, & occulto judicio prodere actus injuſtitiam. Attamen ferox indoles longo malorum uſu & patriis moribus indurata ſupprimit congenitam humanitatem, & naturalem exorientis rectæ rationis formulam aſſidua peccandi conſuetudine in ipſis incunabulis extinguit. Eleganter Seneca, *dic*, inquit, *cuilibet ex iſtis, qui ex rapto vivunt, an ad illa, quæ latrociniis & furtis conſequuntur, malint ratione bona pervenire. Optabit ille, cui graſſari & tranſeuntes percutere quæſtus, potius ea invenire, quàm eripere. Neminem reperies, qui non nequitiæ præmiis ſine nequitia frui malit. Maximum hoc habemus naturæ meritum,*

ritum, quod virtus in omnium animos lumen ſuum præmittat. Etiam qui non ſequuntur illam, vident.

Illa apud Homerum.] Odyſſ. γ. his verb.

Ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐςὲ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
Ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἦ μαψιδίως ἀλάλησθε;
Οἷά τε ληιςῆρες ὑπεὶρ ἅλα τοὶ γ' ἀλάωνται,
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.

§. 7. *Ne cui Carthaginenſes bellum facerent, injuſſu populi Romani.*] Circa hunc fœderis Carthaginenſium cum Romanis articulum, ne Carthaginenſes cui bellum injuſſu populi Romani facerent, utiliſſima & planè civilis quæſtio oritur, an hoc pactum Carthaginenſibus præcipuum ſummæ poteſtatis jus, ſc. belli gerendi ita ademerit, ut in Civitate ſua extinctum ad ſe penitus Romani pertraxerint? Pro affirmativa ſtare videtur Appianus, quem hîc allegat Grotius, quando dicit, Ab illo tempore Carthaginenſes paruiſſe Romanis. Ὑπήκοοι, inquit, quod vocabulum in argumento civili ferè ubique de ſubditis prædicari ſolet, quemadmodum & ſubditi Græcis ὑπήκοοι dicuntur. Quin & ratio ſuadet, meum ampliùs non eſſe, de quo ad arbitrium alterius teneor diſponere. Eſt enim meum, quod mihi præ omnibus aliis prælationem in uſu quandam moralem dat, in qua prælatione vis omnis dominii, ſive rei, quæ propria eſt, conſiſtit. Quare cùm Carthaginenſes bellum injuſſu Romanorum gerere non potuerint, dicendum videtur, illos jus belli gerendi non habuiſſe. Et ſi quando populus Romanus imploratus permiſerit, in eo ipſo actu magis alieni juris executores

&

& miniſtros fuiſſe, quàm proprii imperii dominos, aut liberæ actionis authores. Verùm his non obſtantibus concludimus pro negativa. Primò enim Carthaginenſes Romanorum ſubditos non eſſe factos ipſa fœderis formula ſatis evincit, in cujus principio de libertate Carthaginenſium ſufficienter cautum erat. *Conditiones pacis dicta*, inquit Livius, (*a*) *ut liberi legibus ſuis viverent.* Quem itaque liberum legibus ſuis vivere permitto, qua ratione eundem poſſum habere ſubditum? Ac licèt Appiani vocabulum, ὑπήκοοι, ſenſum eum importet, quem ſuprà diximus: hîc tamen & mitiori interpretatione juvari poteſt. Non enim ſimpliciter Appianus dicit ὑπήκοοι, ſed cum adjectione vocabuli ἐκ σπονδῶν, quod Grotius hîc apprimè notanter reddidit, ut eſt feliciſſimus græca in latium transferendo, *ex fœdere morem gerebant.* Jam verò qui ex fœdere morē gerit, continuò ſubditus non fit, imprimis ubi in eadem fœdere Reſp. ipſi & libertas ſalva manſit. Sed ſolùm agit id, ad quod ipſum non imperium ſuperioris, ſed conventio ſua obligavit. Imò neque belli gerendi poteſtas è Rep. Carthaginenſium ſublata penitus & ad Romanos translata fuit, quia ipſis non interdictum, ne omninò bellū gererent, ſed ne injuſſu populi Romani. Res itaq; manſit, modus habendi mutatus eſt. Quemadmodum enim Princeps, qui civibus ſtipulantibus promittit, nolle ſe absque eorum conſenſu leges, bellum vel pacem facere, tributa aut portoria indicere, &c. poteſtatem hæc agendi non transfert, aut ſubditis communicat, ſed apud ſe reti-

(*a*) Lib. 30. Hiſtor. c. 37.

retinet, licèt modus habendi alius & paulò reſtrictior ſit; Ita quoque Reſp. libera Principi de exercitio particulæ cujusdam ſummæ poteſtatis quoad modum habendi ſe obligans, jus illud non planè amittit, ſed vi pacti ſui tenetur, Principis, cum quo inita conventio, v. gr. conſenſum, vel aliud quid, de quo invicem pacti ſunt, priùs impetrare. Licèt fatear, multum de authoritate & ſplendore ejus Reip. detrahi, quæ ſibi dari paſſa eſt tam ignobiles leges. Impropriè igitur & nimis rigidè Grotius loquitur, quando hæc fœdera cum imminutione imperii eſſe dicit. Non enim imperium imminuunt, ſed modum habendi liberiorem, qui priùs ab alterius arbitrio non pendebat.

§. 10. *Quibus hi, qui à religione alieni ſunt, in cauſa juſta ſublevantur.*] Si quis ergo Chriſtianus Princeps aliena habendi cupidine in transverſum abreptus contra naturalia & gentium jura, paganam gentem, quæ ſuis finibus quiete vivens Chriſtianos nullis injuriis laceſſit, bello adoritur: in hunc etiam Chriſtianis gentium jure juſtum eſſe bellum ad coërcendos improbi hominis ſpiritus dicendum erit. Jus enim gentium, quod quieti omnium ſtudet, & audaciam contaminatoris tam ſanctæ compaginis communi auxilio reprimendam jubet, inter Chriſtianos & gentiles nullum diſcrimen novit. Quin & Chriſtianorum Principum admodùm intereſt, effrenam hanc graſſandi licentiam in ordinem cogere, ne gentiles hac enormi impietate in ſcandalum conjecti eò magis fidem Chriſtianam averſentur, & parem ſibi armis in nos utendi feritatem,

tem, ad quam aliàs naturâ ſuâ & inveterato erga nos odio inclinatiſſimi ſunt, ex capite, quod quiſque juris in alium ſtatuerit, ut ipſe eodem utatur, non extra omnem rationem aut adeò injuſtè ſibi arrogent. Bene tamen illud obſervandum eſt, injuſtitiam armorum ex parte Chriſtianorum debere eſſe indubitatam, & populo gentili non eſſe moris, nulla data occaſione nos vi aut inſidiis impetere. Quodſi enim ille vel juſtas belli cauſas haberet, vel hic latronum more, ut ferè ſemper fieri ſolet, nos nullis de cauſis, ubi modò ipſi bonum & utile viſum, aſſiliret, ita ut nec fœderum nec juſtitiæ ullam habere curam certum ſit, quando tempus vel occaſio in nos victoriam monſtrare videntur, tunc ſanè non modò Chriſtiani Principis in effrenos homines vindicta laudanda, ſed & omnibus modis juvanda eſt. Quemadmodum profectò infenſiſſima Chriſtiano nomini gens Turca adeò erga nos naturali ferè odio & perfidia ſe habet, ut nobiscum pro ſuo commodo vel pacem habeat, vel fracto fœdere bellum gerat. Nos verò adeò deſides & à majorum virtute degeneres ſumus, ut vix ampliùs hoſti tam crudeli, neque tamen adeò ſtrenuo faciem obvertere audeamus, ingens etiam lucrum putantes, ſi improviſa irruptione uno vel altero fortalitio propugnaculi noſtræ Germaniæ Hungarici regni expugnato nobis iterum pacem offerat, rumpendam continuò, quàm primùm fatalis noſtra ſecuritas ipſi aliam dilatandi imperii viam monſtraverit: inter pocula interim & in gynæceo non niſi ſanguinem, (quem vix noſtrum ſemel aut iterum in ſectione venæ videre poſſumus,)

vulne-

vulnera & cædes narraturi. Jam enim à multis retro ſeculis ita nobiscum egere Turcæ, ut ad arbitrium ſuum vel bellum fecerint, vel pacem. Quando enim nos dimiſſo milite imbelles atque imparatos vident; Imperatorem continuò adoriuntur in Hungaria. Qui, cùm ſolus tantis viribus, quas plerunque ex omni orbis parte ſecum trahunt, impar ſit, ad auxilia Germaniæ & aliorum Principum Chriſtianorum refugium ſumit. Donec itaque indicuntur comitia, deliberatur de quantitate ſubſidiarii exercitus, conſcribuntur milites, & in unum coguntur corpus, biennium eſt. Quo longiſſimo ſpatio hoſtis ſecurus res ſuas agit: expugnatisque munitiſſimis quibusdam locis, ubi Chriſtianos in unum coiſſe animadvertit, expleta ambitione de pace mentionem injicit, quam nos adeò cupidè apprehendimus, ut vel cum ingenti dedecore, & derelictione omnium, quæ ab hoſte occupata ſunt, redimendam judicemus. Atque hoc modo magno quidem noſtro detrimento videmur mendacii Salluſtium arguere velle, quod in bello Jugurthino ſcribere auſus ſit, *omne bellum ſumi facilè, cæterùm ægerrimè deſinere. Nec in ejusdem poteſtate initium & finem eſſe. Incipere etiam cuivis ignavo licere, deponi, cùm victores velint.* Quod ſi verò ille improbiſſimus veterator vel credere poſſet, vel ſaltem aliquando cum damno ſuo edoceretur, ſcire nos non ſolùm vincere, ſed & uti victoria, profectò ferocia illa brevi eſſet abitura in fumum: & nos egregia laude ſuperiorum annorum turpi ignavia amiſſa recuperaturi eſſemus. Ac, me Hercules, mirari aliquis

aliquis indignabundus poſſet, quorſum Germanorum illa omnibus ſeculis decantata virtus decoxerit? Majores enim noſtri domeſtica fortitudine non Europam modò omnem, ſed & Aſiam & Affricam ſibi ſubjecere; Nos verò Diis etiam gratias ingentes agimus, ſi quis nos finibus noſtris tranquillè vivere patiatur: Et quorum patres colonias in Galliam, in Italiam, in Hiſpanniam, in Angliam, & omnem omnino orbem dimiſere; Horum nunc degeneres filii vix patriam defendere etiam ab ignavis poſſunt. Sed convertet aliquando, quod ſpero, Deus miſertus Germaniæ ſuæ noſtras mentes, & quorum virtus jamdudum obdormiviſſe viſa eſt, ex lethali lethargia excitata in patrium redibit florem ſolatio civibus, adminiculo amicis, & terrori hoſtibus.

§. 10. *Profanæ opes magnum &c.*] Hoc nomine Franciſcus Galliæ Rex maximum Chriſtiani orbis odium incurrit, quòd nulla ſuarum rerum tuendarum neceſſitate, ſed ſola aliena rapiendi ambitione ductus, contra Chriſtianos cum Turcis flagitioſiſſimam iniit ſocietatem, quâ abjurato veræ religionis hoſti, non ſolùm ingens occaſio facta eſt occupandi plurima, quæ noſtri in Affrica & aliis locis adhuc tenebant; ſed & Italiam, Siciliam, Sardiniam, Corſicam, aliasque maritimas oras invadendi janua aperta, ſtrenuè ubique cooperante Gallorum impietate, qui obliti mutui amoris, quem Salvator noſter fidei conſortibus invicem injunxit, perpetuæ nominis ſui Infamia in cauſa fuerunt, quòd tot Chriſtianorum millia aut crudeliter occiſa, aut, quod morte pejus, in miſerabilem ſervitutem abducta legimus.

Hinc

Hinc cum magna indignatione ſuperioris ſeculi vix annale tempus apud Hiſtoricos invenies, ubi non Gallorum claſſis cum Turcica conjunctio more prædonum mare infeſtum reddiderit, excurſiones in terras mari proximas fecerit, & urbium vel oppugnatione vel expugnatione Chriſtianos Principes terruerit, aut ingenti affecerit damno. Quin quod hæc deteſtanda conjunctio nec ipſis Gallis, imbelli adulandi conſuetudine non planè occœcatis ſatis probari potuit, Thuanus *l. 3. Hiſtor.* Hariadenum Solimanni juſſu *infauſtas* rebus Gallicis ſuppetias tuliſſe fatetur, & Belcarius nominat impium facinus. Sed & alii populi non melius judicium dedere. Prudentiſſimus Venetiarum Dux Heinrico III. ex Polonis reduci effectus inde manantes gravi expoſuit oratione. *D' ou penſez vous, Sire,* ait, *que ſoient decoules tant de mal heurs l' un ſur l' autre en voſtre royaume, & ſur les perſonnes des Roys, vos predeceſſeurs, ſi ce n' eſt de cette alliance contraitée avec l' ennemis de Jeſus Chriſt? Tant d' ames Chreſtiennes trainées captives par le corſaire Barbaroſſe, appellé par le Roys voſtre ayeul, & qui depuis ont eſte forcées renier leur bapteſme, crient vengeance aux enfers contre les Autheurs de leur infortun. On peut ſe maintenir avec l' infidel, mais de faire une ligue offenſive & deffenſive, c' eſt declarer la guerre à Dieu, qui ſçait a ſon tour pendre la vengeance, quoy que tardive, mais d' autent plus grieve. i. e. Unde putas, domine, tot tantaq; mala continua ſerie irrupiſſe in regnum tuum, & ipſos etiam Reges prædeceſſores tuos preſſiſſe, niſi occaſione fœde-*

fœderis illius facti cum inimico perpetuo Jeſu Chriſti? Tot animæ Chriſtianorum in captivitatem abductæ per piratam Barbaroſſam, appellatum à Rege, avo tuo, & deinceps coactæ ad abjurandum baptiſma ſuum ex inferno diras imprecantur authoribus ſui infortunii. Poſſumus res habere cum infidelibus. At verò cum eis facere fœdus offenſivum & defenſivum, hoc eſt bellum Deo facere, qui ſuo tempore optimè novit vindictam ſumere, utcunque dilatam, hoc magis tamen gravem. Status Imperii Germanici Franciſcum Regem propter hoc fœdus non minùs quàm ipſum Turcam pro communi Chriſtianorum hoſte habendum cenſuere, *in Rec. Imp. Spir. 1544.* §. So achten wir. Ipſe Carolus V. *habere penes ſe,* dixit *Aramontii Gallici Legati commentarios Bizantii ſcriptos, & ad Regem per Coſtam centurionem quendam miſſos, qui ſocietatis cum Turcis in Chriſtiani nominis pernitiem initæ plenam fidem faciunt. Limn. in annot. ad art. II. Capit. Carol. V. verb.* aller Hülff &c. hoc totum argumentum de fœdere cum infidelibus adverſus Chriſtianos faciendo examinat, & rectè concludit, obſtare nihil morale prohibens; Ubi præter cautelas, quas hîc Grotius affert, & alias non inutiles dat. *Quod ſi infidelis*, inquit, *miles, ubi alia remedia expediendæ ſalutis non ſuperſunt, in auxilium vocetur, ante omnia adhuc in Deum magis quàm in illum ſpes ſalutis collocari debet, ni eandem fortunam cum Aſſa incurrere voluerimus. Deinde in id incumbendum potiùs, ut auxilia illa hoſti propriis in terris negotium faceſſant, atque ita domum ejus*

 vires

vires revocent. Mavelim quoque, ut miles infidelis nullo contracto fœdere cum ejus Principe conſcribatur, vel advocetur, ut ita ipſe & qui eidem præfecti à noſtro potiùs nutu, quàm à Principis ſui dependeant. (Sed hæc in argumento, ubi de fœderibus agitur cum infideli ineundis, locum habere non poſſunt.) *Velim, ut potiùs in campo nobis contra hoſtem ſerviat, quàm in civitate & locis munitis. Velim, ne ſit numeroſior, velim in caſtris diſtincto à Chriſtianis loco tentoria ponat &c.* Cæterùm ab hac, quam Grotius & Limneus defendit, ſententia diſcedentem deprehendo Reinkingium *de R. S. & E. l. 2. cl. 3. c. 3. n. 49. &c.* cùm enim in prioribus pro affirmativa multas rationes protuliſſet, ſubdit. *Sententiam contrariam evidentioribus niti rationibus, & juris divini fundamentis, & exemplis, ex quibus appareat, talia fœdera Deo maximè displicuiſſe.* Et poſt authores allegatos citat etiam multa in Sacra Scriptura teſtimonia, ad quæ tamen Grotius in §. 9. ſatis ſuperque reſpondit, ut neutiquam noſtra repetitione opus ſit. Secundam rationem pro negativa dat, quia fœdera & auxilia infidelium ſunt periculoſa. 1. Propter periculum perverſionis & ſeductionis; 2. Propter ſcandalum & offendicula in fide. 3. Propter metum invaſionis. 4. Propter metum deſertionis. Sed quis non videt, hæc eximiè non pertinere ad quæſtionem, quin obliquè impugnare negativam. Quærimus, an liceat Chriſtiano cum infideli fœdus facere? Qui reſpondet, eſſe talia fœdera periculoſiſſima, is reſpondet affirmativè in effectu, dat verò cautelam, ne quis ſe illis impruden-

prudenter immiſceat. Conſilium nunquam negavit quæſtionem, ſed verſatur circa factum, à quo jus eſt diverſum. Aliud enim eſt quærere, an talia fœdera ſint licita, nec ne? i. e. an aliquid contineant vitii? aliud, an conſultum ſit, hæc paciſci? illud eſt de jure quærere, hoc de conſilio, & utrobique diverſis reſponſionibus opus eſt; Qui negat quæſtionem, & non eſſe licita dicit, is defectum principii agentis & vitium in effectu durans commonſtrare debet, non pericula adducere, quæ probabiliter ſuboriri poſſunt, quia hæc non improbant fœdus tanquam illicitum moraliter, ſed disſuadent propter cauſas externas, quæ per ſe rem non vitiant. Uno verbo, ut diximus, prior quæſtio eſt juris, hæc conſilii. Et malè facit, qui omiſſo jure, de quo quæritur, conſilium ſeu cautelam dat, reſpondet enim de alio, licèt connexo. Quod & hîc facit Reink. cum quo convenit, & eandem meretur correctionem, quod habet *Bocerus l. 1. de Bello & duello. c. 8.* diſtinguens, *inter infideles, de quorum virtute, fide & conſtantia in promiſſis certò conſtat, & quorum fides eſt dubia.* Ad facultatem enim agendi, i.e. contrahendi fœderis cum infideli nihil poteſt facere dubia aut perſpecta fides. Nam ſi licet, licet etiam cum eo, qui eſt dubiæ fidei. Sed cautela eſt, ne contrahendo fœdus cum eo, qui eſt fidei volubilis, decipiamur. Quæ cautio non in infideli ſaltem, ſed & Chriſtiano locum habere poteſt, & omninò ſemper in conſiderationem venire debet, ad juris autem deciſionem nihil facit. Tertium fundamentum deſumit Reinking. *ex S. Paul. 1. ad Corinth. 6. ratione ſumpta à*

minori ad majus. Si Paulus indecens & nefas eſſe putavit, Chriſtianos homines propter lites & controverſias civiles coram infideli judice litigare, & potiùs voluit tolerare injurias, quàm id committere, quanto magis nefas erit, exorta diſſenſione inter Chriſtianos ad infidelium fœdera confugere, & auxilia adverſus fideles quærere. Non operoſus ero, circa ſenſum hujus loci explicandum, quia hoc à Theologis ubique factum videmus, plerorumque tamen opinio illa eſt, non omninò & abſolutè à Paulo Chriſtianos prohiberi, ne coram judicibus infidelium litigent, ſed comparatè, ut potiùs abjectiſſimis in Eccleſia negotium committant, quàm ut coram Magiſtratu infideli de bonis fortunæ diſceptent. Quod ſi tamen adverſarii mei malitia adeò in me exundaverit, ut neque Chriſtianos arbitros admittere, neque ab injuriis, quibus me quotidie perſequitur, deſiſtere ullo modo voluerit, ſic ut vel res meas vel famam nullo alio modo, quàm judiciorum ordine defendere poſſim, Paulum neutiquam prohibere adire Magiſtratum infidelem, præſertim quidem ſi ab alio in jus fueris vocatus, tunc ſanè obſequii tui in ſuperiores eſt, authoritatem publicá prætenſa pietate non contemnere, quam omnibus modis venerari etiam religio Chriſtiana præcipit. Quòd verò Paulus Chriſtianos non de rebus quibusvis voluit ad Magiſtratum infidelem ire, cauſa eſt, tum quòd nos deceat in omni litigiorum genere priùs compoſitionem amicabilem tentare, tum ne converſatione paganorum nobis & fratribus offendiculo ſimus: tum quia in Eccleſia parturiente Chriſtianis

nis vix à ſeculari judice jus ſuum conſequi licuit, ob ingens, quo paſſim premebantur, odium, & contemptum gentilium. Ut paucis dicam, non jubet Paulus Chriſtianos omnia quæque amittere, quàm coram judice pagano litigare, ſi neceſſitas ita ferat, & ſpes ſit ſui juris conſequendi. Sed vetat, ne continuò & levibus de cauſis non tentata priùs amicabili compoſitione, incitato, injurioſo, atque virulento animo ad judicium gentile fratres noſtros trahamus, quos vel benigna juris mei demonſtratio e vel arbitrorum ſententia morigeros habere poſſumus. Atque hic eſt ſimpliciſſimus hujus dicti Pauli ſenſus. Cujus commentationem Theologis relinquimus. Nos autem, ut ad Reink. redeamus, monemus, primò, etiamſi Paulus ad verbum ſe intelligi vellet, malè tamen ejus præceptum ad Principes usque extendi, quod privatis eſt datum. Privatus enim poteſt & tunicam & pallium amore pacis Chriſtianæ violento actori dimittere, quia pallio & tunicæ ad nihil tenetur. Rex autem non æquè ſubditos, quibus & ad ſe tuendos & ad juſtitiam adminiſtrandam obligatus eſt. Deinde malè infertur à judicibus ad ſocios. Prohibet Paulus Chriſtianos ire ad judices gentiles litigatum, at non prohibet iiſdem uti ſociis contra aliorum improbas molitiones. Judicem ut ſuperiorem de jure dicundo imploramus; at fœderatum ſuper auxilio. Jus in odium Chriſtianorum poteſt à pagano Magiſtratu etiam ei dici, à cujus latere non ſtat; Auxilia autem feruntur ei, qui juſtitiam armis ſuis comitem habet. Quare cùm hæc adeò diverſa ſint, mirum non eſt, ſi ab uno ad

aliud extenſio non datur, præcipuè in argumento tam odioſo libertati & juſtitiæ, quod arctandum potiùs, quàm ampliandum eſt. Tertiò, quoniam, ut vidimus, non adeò rigidꝰ præcepti Paulini ſenſus eſt, nobiſcum is potiùs contra Reink. militabit, quàm ut quicquam pro eo poſſit facere. Ad mentem igitur ſancti Pauli dicimus, officium Chriſtiani Principis eſſe, cui ab alio bellum imminet, ante omnia tentare viam, per quam res amicè poſſit componi. Quando verò alterius pervicacia ad bellum perveniendum omnino eſt, & juſtitia inſuper à tua parte ſtat, utere feliciter legitima defenſione, injecta ſubinde reconciliationis per remedia leniora mentione, & provoca ad arbitrium boni viri. Ubi deinde ſolis armis jus perſequi impietati decretum eſt, tu autem hoſtilibus viribus impar aut imparatus exiſtis, ad Chriſtianorum Principum auxilia confuge, à quibus, ſi & tuæ juſtitiæ cauſam, & adverſarii iniquitatem omni juri adverſam, ut convenit, peroraveris, facilis ſpes eſt, impetratum iri auxilia, vel ſaltem authoritatem eorum iri interpoſitum, ut tandem hoſtis animo miteſcere incipiat. Si nemo eſt Chriſtianorum Principum, qui ſe litigiis vicinorum immiſcere vult, cùm tamen & gentium jura & mutuus amor afflicto opem ferre jubeat, jam ad gentiles tibi refugium aperio, modò certiſſimè de juſtitia tua conſtet, & adverſarius nulla ratione ab armis & iniquitate ſua dimoveri, & ad tuam amicitiam pertrahi potuerit, ipſe verò ſolus tantis viribus ſuſtinendis minor ſis, ita ut ſub injuſta violentia tibi pereundum eſſet. Hoc neceſſitatis caſu neque D. Paulus

lus juſtæ cauſæ perſecutionem à judiciis gentilium, neque quisquam ſanæ mentis miſerè oppreſſum ab auxilio qualicunque, modò honeſto & bono, arcere vult aut poteſt. Quæſo enim, cui magis culpa imputabitur, illi ne, qui gentilium armis ſe ab alterius defendit invaſione, an, ut puto, ei, qui prava ambitione inebriatus omne jus fasque pedibus conculcat, & ad barbarorum olim Gallorum morem, ſed ad hunc usque diem Gallis utique familiarem, jus in armis fert, & omnia fortium virorum eſſe exiſtimat? Natura nos ad mutuum fecit adjutorium, ut potentiores ab injuriis aliorum imbecilles defenderent, & propterea etiam ſapientibus inter omnes homines amicitia quædam & cognatio eſſe dicitur, quum itaque natura jubet mihi oppreſſo opem ferre, cur ego prohibear ab eadem accipere auxilium? Quarta ratio Reink. eſt, fœdera hæc in publico Viennenſi Concilio damnata & improbata eſſe. Reſpondeo, damnata ſunt ibi non ſimpliciter, ſed quoad abuſum, ſicut & nos damnavimus. Neque enim potuit Concilium Viennenſe legitimum defenſionis modum, qui & ſuo modo hic fundatur, penitus è medio tollere. Ut taceam, quum jam Eccleſia Chriſtiana dilatata eſſet, & pleraque in Europa Imperia Salvatori noſtro nomē dediſſent, ex ſingulari quodam religionis Zelo cenſuiſſe patres, non ampliùs opus fore auxiliis gentilium uti, cùm per Dei gratiam Chriſtiani Principes ipſi jam per ſe improborum violentiæ ſufficiant, & unus alterum fraterno amore proſequi, ac in diſcrimine conſtitutum omnibus viribus juvare teneatur. *Quintò*, pergit, *per talia fœdera ob-*

ſcurari laudem & gloriam Dei; Victoriam enim à ſolo Deo ſperandam & petendam. Infideles victoriam neq; à vero Deo petere, neq; eidem, ſed idolis acceptam ferre, adeoq; gloriam victoriæ ſoli Deo debitam transferri ad idola. At quæ, ſodes, ſequela eſt, victoria à ſolo Deo ſperanda, ergo cum infidelibus non poſſunt fieri fœdera. Eadem enim opera concluderem, neque fidelium opem me implorare, neque exercitum conſcribere, neque fortalitia munire, neque ullas actiones bellicas exercere poſſe, ſed victoriam eſſe à ſolo Deo ſperandam & expectandam, donec ille hoſtes meos vel igne cœlitus miraculosè delapſo, vel aquarum inundatione, vel penetrabili fulguris efficacia, vel alio mortis inopinatæ genere perimat. Victoria eſt à ſolo Deo ſperanda, ſed nec nos nobis deeſſe debemus, per quos tanquam ſua inſtrumenta plerunque Deus operatur, & nobis in adjutorium venit, nec minùs tamen ipſe feciſſe videtur, quod per alios facit. At infideles victoriæ laudem neque à ſolo Deo petunt, neque eidem, ſed ſuis idolis acceptam ferunt. Verum quid hoc ad me. Sufficit enim, ſi ego victoriam, quam conſecutus ſum, ſoli Deo acceptam feram, quicquid auxiliares mei gentiles ſentiant. Et quid ſi quis Chriſtianorum Principum adeò non ſit Chriſtianus, ut victoriam ſuis viribus, non Deo adſcribat, an eodem uti non poſſum? quid ſi milites ipſi, etiamſi Chriſtiani, qui, ut nunc tempora noſtra ſunt, in exundantiſſima omnium vitiorum colluvie militiam agunt, victoriam non Deo, ſed ſibi vindicent, an eosdem commilitones non habeam?

Deus

Deus non rarò malis hominibus ad punienda aliorum delicta uti ſolet, cur id nobis non licebit? modò nos in pietate maneamus, & aliorum enormem vitam animo non læto, ſed triſti, atque ut Chriſtianum decet, feramus, omninò illam correcturi, ſi in noſtra poteſtate eſſet, Sexto objicit, *quòd bella non minùs piè quàm fortiter gerenda & ſuſcipienda ſint. Piè autem cum infidelium auxilio adverſus fideles bellum geri nō poſſit.* Sed hoc eſt jam in quęſtione paulò antè à nobis ſufficienter refutatum. Eſt enim geſtio belli actus quidã executionis juſtitiæ, quam juſtitiam tam per probum quàm improbum hominem exequi poſſum. Quoniam juſtitiæ nihil intereſt, quibus inſtrumentis, modò ex ordine executio fiat, imprimis hoc noſtro neceſſitatis caſu, ubi defectus proborum ſupponitur. *Conſ. omn. Grot. l. 2. c. 26. theſ. 5.* expreſsè & rectè quidem exemplo ipſius Dei ſtatuentem, poſſe Regem voluntate militum non tantùm bona, ſed & mala uti. Pietati enim & jùſtitiæ & omni moralitati convenientius eſt, ut innocens Chriſtianus infidelium juſto patrocinio erigatur, quàm ut à Chriſtiano, (qui nomine quidem talis eſt, revera autem & prædo, & carnifex, & lupus & neſcio quid non) fratre ſuo injuſtis armis ob virium imbecillitatem pereat. Et ſine dubio actus ille, quo gentilis inſontem tuetur, Deo magis eſt acceptus, quàm quo Chriſtianus Princeps alium ſuæ religionis ex mera imperandi ambitione & ignobili violentia opprimit. Quod ſubdit, *bellum præcedere debere preces ardentes erga Deum*, tanti non eſt, ut propterea ſubſidio, quod juſtè accipere poſſumus, debea-

mus carere. Oret Chriſtianus Princeps, quantnm in ſe eſt, pro felici ſucceſſu Deum; Auxiliatores verò, quos uno ictu ad verum Deum convertere nequit, ſuis ritibus relinquat, quibus equidem Deus offenditur, ſed non quoniam Chriſtiano militant, ſed quia per ſe execranda religione & cultu idolorum ſcatent. Neque illi gentiles interea vel ad Deum converſi fuiſſent, vel illis abſtinuiſſent ritibus, ſi mihi non veniſſent in auxilium. In principio omnis rei Deus in adjutorium invocandus eſt, quâ eadem ſequelâ inferrem, omne commercium cum gentili interdictum Chriſtianis eſſe: quod ſi abſurdè conceſſerimus, qua tandem ratione vel priores Chriſtiani, in Eccleſia primitiva, tanto tempore cum infidelibus vivere potuere? aut quomodo illi, quibus familiaritas nobiſcum nulla eſſe poteſt, ad veram religionem convertentur? Quod verò, ut omni dubio noſtram ſententiam liberem, eſt negotium, in quo magis conveniat de felici ſucceſſu Deum implorare, quàm actus contrahendi mutuam illam & individuam vitæ conſuetudinem maris & fœminæ, i. e. matrimonium? Et ex ſacris literis & pro ſuggeſtu orali admonitione quotidie docemur, hoc præcipuè opus ſine imploratione divini Numinis ex voto incipi neque poſſe neque debere; Attamen & Apoſtoli & adhuc ſaniores Theologi matrimonium fidelis cum infideli contractum nullum non pronunciant, ſine dubio irritandum, ſi cum infideli ob ejus adorationem falſis Diis exhibitâ nullus Chriſtianorum actum aliquem rectè exercere poſſet. Adde, quod ipſe Reink. concedit, *n. 12.* poſſe fidelem

Item infideli rectè militare: At bone Doctor, qua ratione fidelis infideli ſalvâ conſcientiâ militare poteſt, ſi victoria à ſolo Deo ſperanda eſt, quam infidelis idolis ſuis acceptam fert? Si bella non minùs piè quàm fortiter gerenda & ſuſcipienda? Si bellum præcedere debent preces ardentes erga Deum? quæ omnia à gentilibus non ritè expediuntur. Quod ſi non obſtant hæ rationes, quò minùs Chriſtianus poſſit rectè militare infideli: cur impedient auxilia infideliũ in exercitu Chriſtianorum? cùm hic infideles non magis quàm ibi victoriam idolis ſuis acceptam ferant, aut ad ſuos falſos Deos preces fundant nec magis injuſtè bella ſuſcipiantur. Ex quibus nunc ſatis patere arbitror, quàm ſpecioſo pietatis involucro ſæpiùs propugnatores ſententiæ alicujus imbelles argumentorum ineptias tegere ſoleant. Quid enim apparenter verius eſſe poteſt, quàm dicere, victoriam eſſe à ſolo Deo ſperandam & petendam, bella non magis piè quàm fortiter ſuſcipienda, bellum præcedere debere preces ardentes erga Deum, hoc divinis edoceri oraculis, & Imperii Receſſibus? Quis hæc omnia non veriſſima noverit, ut primo intuitu vix dubitare de falſa ſequela audeat? Quàm primùm verò ad conſequentiam accuratiùs attenderit, deprehendet inanem verborum ſonum, & veriſſimam locutionem ad quæſtionem præpoſterè applicatam. Septimum obſtaculum putat eſſe Reink. *quòd fœdera jurisjurandi religione vetuſtiſſimo more & uſu firmanda ſint. Si verò fidelis ab infideli exigat juramentum, hunc non per verum, ſed fictitios Deos juraturum, quod neq; ſine impietate exigi*

nis Zelo probare voluit. Dicebant illi, agi hac contra Cæſarem confœderatione non de bonis fortunæ & regionibus, ſed conſcientiarum & veræ religionis libertate Hanc ſe omnibus modis defendendam ſuſcepiſſe. Imperator verò rebellionem & crimen majeſtatis prætendebat. Quod ſi itaque Proteſtantes Helvetios, qui tum temporis credebantur diſſentire de religione, in fœdus accepiſſent, videri potuiſſent corrupiſſe intentionem ſuam, & dediſſent adverſariis oportunam calumniandi occaſionem. Nam quî potuiſſent illi de religionis libertate certare, qui hæreticos, ut putabant, in ſocietatem admitterent? Maluit igitur Joh. Elector vel cum damno rejicere Helvetios, quàm cum invidia ſuſcipere, licèt bene ſciret, quanti ſit ipſorum conjunctio propter vires & potentiam, *ut ait Sleidan. l. 8.* Rejectis itaque Reinkingii rationibus, quibus negativam tueri voluit, ſuſtineamus eas, quas pro affirmativa attulit, contra illius impugnationem. Idque eò libentiùs, quoniam quædam ibi reperiuntur, quæ ad noſtram ſententiam non parum faciunt, & loco ſupplementi probatorii eſſe poſſunt eorũ, quæ Grotius pro his fœderibus attulit. Et prima quidem, ſecunda & tertia jure naturali & legitimo defenſionis inculpatæ modo fundantur, dum cuique neceſſitatis caſu corpus ſuum & ſalutem defendere licitum eſt. Reſpondet Reink. *defenſionem omni jure eſſe permiſſam, ſi eſt legitima. Legitimam autem fieri legitimis mediis, qualis hæc non eſt. Utpote quæ fiat mediis lege divina morali prohibitis.* At hoc jam eſt in quæſtione. Legitimam nos aſſeruimus cum Grotio,

Digitized by Google

Grotio, idque certiſſimo quidem fundamento, quòd nullo jure ſit prohibita. Neque faciunt textus allegati ex ſacris Bibliis, ad quæ ſufficienter reſpondet Grotius, ut jam' indicavimus. Placet inſuper Reink. ſibi alio reſpondendi modo, *jure nimirum naturali primævo inſpecto iſtam ſocietatem licitam fuiſſe, poſtea verò creſcente malitia hominum Deos fideles ſuos ſeparaſſe ab infidelium amicitiis & fœderibus.* Sed qualis eſt iſta ſeparatio, quando & quomodo facta? Diſtinctionem eſſe inter fideles & infideles nemo negare poteſt, ſed neque etiam probare, eſſe talem, quæ quidem noſtræ conjunctioni noceat. Omnis amicitia cum infidelibꝰ non eſt ſublata, quî enim aliàs poſſent ad fidem converti, ſi eos à ſodalitio noſtro intempeſtiva moroſitate arceremus? Aut quî potuere primæ Eccleſiæ Chriſtiani inter tot gentes commixti vivere, ſi quidem illa ſeparatio à Deo facta & juſſa eſt? Sine dubio enim jam in veteri Teſtamento ex mente Reink. obtinuit, quoniam eæ probandæ textus inde adducuntur. At vixiſſe cum gentilibꝰ Chriſtianos primos, non ſolùm amicè, ſed, quod magis eſt, in matrimonio, nec hoc improbaſſe vel Deum vel Apoſtolos, imò adhuc inter Mahometanos in Oriente innumeros Chriſtianos vivere, agere, contrahere & converſari ſine peccato, ubique liquet. Quare ſeparatio iſta Reinkingii fictitia, cerebroſa & ens rationis eſt. In cultu & religione ſeparatio quædam neceſſaria erat, eaque facta ab initio ſtatim, non demum creſcente malitia hominum, in civili converſatione neutiquam. Utut igitur ſibi placeat Author hac ſua inventa reſponſione, nihil pro-

profectò ingenii habet. Equidem verum eſt, neceſſitatem non excuſare actum, qui per ſe & moraliter eſt illicitus, at talem eſſe fœdus cum pagano initum, negamus, & contrarium ſatis Grotius ex ſacro Codice probavit. Nos verò refutavimus rationes Reink. quare alias afferat neceſſe eſt, aut cedat opinione ſua, quique cum ipſo faciunt. Quarta ratio pro affirmativa hæc eſt. Si hoſtes dolo & inſidiis fallere rectè poſſumus, quare non fœdere cum infidelibus? Fateor, hæc nihil directò probare, neque tamen rectè refutantur, quando dicitur, licere hoſtes fallere dolo bono, non malo. Nam hic eſt, ut ita impropriè loquar, dolus bonus. Nihil hoc fœdus habet moralis vitii. E. licet hoſtes eo fallere. Quintum argumentum à contrariis, ut & ſextum de bono fine, & ſeptimum ab effectu perſuaſoria magis ſunt, quàm demonſtrativa, quare opus non eſt, ut in illis defendendis diu moremur, modò monuerimus, media illa, quæ ad finem bonum ducunt, non eſſe illicita. Ad octavum, quod deſumitur ab exemplo Dei, qui in ulciſcendis Judæorum peccatis gentibus ſæpè uſus eſt, reſpondet, actiones divinas à nobis non ſemper in imitamentum trahi oportere, quia ſæpiùs Deus quædam jure abſolutæ poteſtatis facit, quæ nobis facere minimè licet. Quod utut veriſſimum ſit, & à nobis ſuprà etiam demonſtratum; nihil tamen vetat, in iis actionibus, de quarum rectitudine jam nobis per alias rationes conſtat, exemplum Dei ſequi, qui nihil, quod injuſtum eſt, agere poteſt. Ea, in quibus nobis voluntas & intentio divina latent, in noſtris verò oculis

exter-

Digitized by Google

externè vitioſa videntur, ita ut propter ſolum agentem actioni concilietur juſtitia, non convenit imitari. Ubi verò nihil vitii moralis apparet, ſed actionis rectitudo ſe nobis per firmiſſimas commendat rationes, in eo nos confirmare magis poteſt, ſi & à Deo tale quid factum animadvertamus. Quod ſubjicit, non eſſe verendum, ut Deus contagione impiorum invitietur; id etiam cautelis quibusdam in actionibus humanis vitari poteſt. Et præterea propter abuſum uſus non tollendus eſt. Argumentum nonum deſumitur à piorum exemplo. Quod & Grotius tractavit, ut non opus ſit repetitione. Reſpondet Reink. non exemplis, ſed legibus eſſe judicandum. Dico ego & judicari exemplis poſſe de actionis cujusdam bonitate, ſi illa exempla infallibilis veritas approbaverit. Cùm enim exempla non niſi circa actiones humanas verſentur, quas actiones bonas eſſe ſi certò conſtiterit, exemplis judicare licet. Quomodo autem certiùs de actionis bonitate conſtare poterit, quàm ſi ſacræ literæ, Deo ipſiſſima veritate inſpirante conſarcinatæ factum approbent, tunc enim tutiſſimè exemplis judicari non niſi fatuus negarit. Non autem eſt judicandum exemplis, ſiquidem dubia ſint & incerta, quoniam leviſſima circumſtantia actionis qualitatem mutate poteſt. Poſitis autem omnibus requiſitis, quæ quondam actionem juſtificabant, ponitur & neceſſaria eadem qualitas, & certiſſimum per exempla judicium. *l. 13. C. de ſent. & interloc. omn. jud.* exemplis vetat judicare, ſed quomodo & ubi? In jure nimirum dicundo, ubi leges civiles perpetuam decidendi

lites

lites præſcripſere formulam. Has leges ſequi intereſt Reip. & periculoſum ſanè ad præjudicia delabi, quæ ex circumſtantiis etiam minimis alia eſſe poſſunt. Et inſuper authoritas legum requirit, ne his contemptis ad exempla, quæ, ut dixi, ob caſuum varietatem incerta & periculoſa ſunt, abeatur. Vetantur itaque judices conſultationes & ſententias eminentiſſimorum Præfectorum ſequi Sed quas? *quas*, ait Juſtinianus, *non ritè judicatas eſſe putaverint*. Quid mirum igitur, ſi exemplis, quæ non rectè & ex præſcripto legum ſe habent, vetamur judicare, cùm leges multò certiorem viam præſcribant, quas ab omnibus religiosè obſervari ordo civilis poſtulat? Sed hi nunc JCtorum quorundam mores ſunt, ut, ſi infelici acumine ſententiam quandam, quæ primo intuitu generalis videtur, in certis tamen terminis loqui ſolet, in lege deprehenderint, illam jam ſine examine & judicio cuivis argumento etiam diverſiſſimo applicent, modò exteriorem quandam convenientiæ ſpeciem habeat. Et quidem frequentiſſimi ſunt hi in jurisprudentia errores, à quibus niſi quis ſedulò caverit, in retia irreſolubilia incidit, & contraria contrariis permiſcere ſæpiſſimè neceſſe habet. Cum ſale igitur & judicio legendæ ſunt illæ in jure regulæ, imprimis verò leges, unde deſumptæ ſunt, rectè inſpiciendæ, & ſæpiſſimè deprehendes, generalem locutionem caſui ſpeciali applicatam eſſe, & aliis diverſis haudquaquam convenire, ut regula univerſalis ſit. Et tamen leguleji illi ſibi admodùm de ſuis regulis gratulantur, ut in eorum ſcriptis, præcipuè quæ judicialiter agitantur,

tur, vix quicquam præter illas reperire detur, ubique ferè tamen ita applicatas, ut rectiùs inſpicienti cauſa magis prodita quàm defenſa appareat. Ut ſaltem noſtro inhæreamus propoſito, quàm falſa ſit hæc regula generaliter intellecta, vel moralis doctrina & politica monita, de quibus hæc noſtra cura, oſtendunt. Quorſum enim quæſo à ſapientibus viris tam aſſiduè laudatus hiſtorias legendi uſus, ſi exemplis non judicamus? Imò verò omnes prudentes in eo conveniunt, verè perfectum civilem virum,qui in Rep. pragmaticè verſari, & feliciter ex civilis prudentiæ præceptis actiones ſuas dirigere vult, experientiæ uberem rerum variarum notitiam conjungere debere; quæ notitia unde hauriri aliter poteſt, quàm ex hiſtoriis & exemplis? Illa enim ſunt, quæ nobis, velut in theatro, quid bonum & utile, quid noxium item & triſte, per varios caſus & infinita rerum diſcrimina oſtendunt. Quotus quisque eſt, qui ſolus ſibi ipſi ſapere poteſt? & antequam experientia te plenè informaverit, jam eſſe deſiiſti. At haud pauló plures aliorum eventis docentur. Evolvendo itaque omnium temporum monumenta, quod virtuoſum, quod laudabile repereris, imitamento ſit. Quod infame & invidioſum, fugiendum eſt: & ſi quando in ipſis rerum actibus verſaris, qua feliciore via te tot difficultatibus, variisque omnium caſuum nexibus expedies; quàm ſi aſſidua hiſtoriarum lectione edocearis, à viris ſapientibus in ſimili fortuna hoc tentatum proſperum habuiſſe exitum. Hiſtoria enim lux illa veritatis & magiſtra vitæ eſt, fidelis quædam φυλακὴ, ut ait Græcus

Hiſto-

Hiſtoricus, (*a*) τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῆς τῶν φαύλων κακίας. ἐυεργέτις τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. In qua licet ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον. (*b*) Et ubi *hoc præcipuè ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri, ut inde tibi tuæq́; Reip. quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* (*c*) Atque hoc imprimis Machiavellus (*d*) Principi ſuo ſuadet, quando dicit. *Quanto al'exercitio della mente, deve il Principe leggere le hiſtorie, & in quelle conſiderare le attioni de gli huomini excellenti, vedere come ſi ſone gubernati nelle guerre, eſaminare le cagioni della vittoria & perdita loro, per poter queſte fuggire, quelle imitare. i.e. Quod exercitium mentis attinet, debet Princeps legere hiſtorias, & in iis conſiderare actiones hominum excellentiſſimorum, quomodo rem geſſerint in bello, quæ cauſa victoriæ aut cladis: ut poſſit hanc fugere, illam imitari. & c. 6. eodem tr. del Princip. Non ſi maravigli alcuno,* inquit, *ſe nel parlare de principati jo adduro grandiſſimi eſſempli. Perche caminando li huomini quaſi ſempre per le vie battute, da altri, & procendo nelle attioni loro con le imitatione, ne ſi potendo le vie d'altri al tutto tenere, ne alla virtu di quelli, che tu imiti aggiugnere, debbe uno huomo prudente entrare ſempre per vie battute da huomini grandi, & quelli, che ſono ſtati excellentiſſimi, imitare, accioche ſe la vertu*

Aaa 2

(*a*) Diodor. Sic. 1. Biblioth.
(*b*) Plutarch. in Timol.
(*c*) Liv. l. 1. Hiſtor.
(*d*) Del Princ. c. 13.

Digitized by Google

tu non arriva, almeno ne rende qualche odore, & fare come li Arcieri prudenti, a quali parendo il luogho, dove diſegnano ferire, troppo lontano, & cognoſcendo ſino a quanto arriva la virtu de loro arco, pongono la mira aſſai piu alto, non per aggiugnere con la lor' forza o freccia a tanta altezza; ma per potere con l' ajuto di ſi alta mira pervenire a diſſegno loro. i. e. Nemo miretur, ſi in materia de Principatibus adducam potiſſima exempla. Cùm enim ſemper lubentiſſimè homines per viam aliis frequentatam eant, & agant, ut alios ante ſe egiſſe viderunt: neque tamen ſemper in via regia manere, aut ad virtutem eorum, quos ſequi volunt, poſſint aſcendere; Sapientis viri eſt, via aliis hominibus durum trita inſiſtere, & imitari eos, qui omnium ſunt excellentiſſimi. Ut ſi virtus tua cò usq; non pertingat, ſaltem inde ſpargat aliquem odorem. Et facere, ut Sagittarii prudentes, qui, ſi eis locus, quem ferire tendunt, nimis longus ſit, exploratо, quousq; arcus intenti virtus penetrare poſſit, metam altiorem ſumunt, non ut ad tantam altitudinem ſagitta evolet, ſed perveniat ad locum, quem primò intendebant. Conf. quæ idem Politicus ſcripſit *in proœm. diſcurſ. ſupr. Liv. & dict. diſcurſ. l. 1. c. 10. & 38. l. 2. c. 19, 20. & 27. l. 3. c. 5. & 27.* Eodem modo prudens Achæorum Prætor Ariſthenus in conſultatione, Macedonum Rex Philippus an Romani amici habendi? inter alia & ad exempla provocat, *ſatis exemplorum*, ait, *nobis aliena clades præbent, ne quæramus, quemadmodum cæteris exemplo ſimus.* (*a*) Iſocrates etiam in Oratione πρὸς Νικοκλέα

(*a*) Liv. Hiſtor. l. 32. c. 21.

κλία prudentiam in rebus agendis exemplis hauriri docet, quando Nicoclem jubet, θεωρεῖν τὰ γινόμενα καὶ τὰ συμπίπτοντα καὶ τοῖς ἰδιώταις, καὶ τοῖς τυράννοις. Ratione addita: ἐὰν γὰρ τῶν παρεληλυθότων μνημονεύῃς, ἄμεινον καὶ περὶ τῶν μελλόντων βουλεύσῃ. Sic pariter Nicopompus apud Barclajum meum in ſua Argenide exempla majorum velut lydium quendam lapidem conſtituit, ad quem Principes formam regiminis probare, & exemplum ab ipſis exemplis capere debeant. *Quamdiu*, inquit, *pro ratione impetum habebimus, nec ex noſtris parentúmve ſucceſſibus metiemur conſilia. Quare ſatius fuerat Regem in ſuos majores inſpicere, & malo cavere ex eorum ſive conſiliis ſive erroribus, quàm accepto vulnere in medicina laborare.* Nec malè Polybius rem tetigit, qui eſſe dixit, ἀληθινοτάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν. Et Ariſtoteles hiſtorias utiles judicat πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβουλάς. *i. e. ad publicas deliberationes.* Quod probè expendens Alexander Imperator ad quodlibet negotium, quod in deliberationem veniebat, literatos adhibebat, & maximè eos, qui hiſtorias norant: itentidem interrogans, quid ab aliis in ſimili caſu conſilii captum, qua ratione effectui datum, & quem eventum denique ſortitum eſſet. Quam normam cùm aſſiduè tenuiſſet, ad finem usque vitæ cum æterna ſui laude feliciter imperavit. I nunc, & cum JCtis mihi dic ex *l. 13. C. de Sent. & interloc. omn. jud.* non exemplis, ſed legibus judicandum. Quæ deinde Reinkingius de auxilio Davidis diſputat, quod Agidi Philiſtæorum Regi contra Iſraëlitas tulit,

Digitized by Google

non ex omni parte quadrant quæſtioni. Quare nec tam operoſa reſponſione opus erat. Non enim David pugnaturus contra Iſraëlitas in fœdus & ſocietatem aſſumpſit Agidem Regem, ſed ob continuam Saulis perſecutionem extorris patria in tutelam Agidis ſe contulerat, qui deinde ad bellum, quod cum Saule habebat, Davidem ferè pro imperio vocaverat, non ut ſocium & æquali poteſtate præditum, ſed ut incolam & penè ſubditum. Cui imperio deinde David paruit, an verò pugnaturus fuerit contra fratres ſuos nec ne, textus ſacer non dicit, nec nobis multum ſcire intereſt, quantum ad noſtram quæſtionem, quia, ut diximus, directò nihil facit, ſed eſt exemplum in terminis diverſis. Suprà ipſe Reinkingius aſſerere non dubitavit, non idem eſſe judicium de eo, qui militat infideli, & qui infidelem recipit in militiæ ſocietatem, *n. 70.* quare æquo animo patietur, ut idem in ipſum retorqueatur. Quod exemplum Aſſæ attinet, ad id reſpondet Grotius, & vitium ſingulare in illo fœdere oſtendit, ut repetitio hæc ocioſa ſit. Decimum & ultimum argumentum eſt, *quia jus fœderum & belli pari paſſu ambulant; Jam verò propter juſtas & graviſſimas cauſas Chriſtianus Magiſtratus adverſus alium Chriſtianum bellum gerere poteſt, ergo & fœdus inire, cùm non minus fœderibus quàm armis hoſtium conatus reprimatur.* Reſpondet Reink. plus eſſe in concluſione, quàm fuit in præmiſſis. Licet enim concedatur, poſſe adverſus eos fœdus iniri, adverſus quos bellum geri poteſt, non tamen inde ſequi, ergo & cum infidelibus poſſe fœdus iniri. Verùm

hæc

hæc reſtrictio ſine ratione adjicitur, & conſequentia omninò bona eſt. Eſt enim bellum, ut antè diximus, nihil aliud quàm executio juſtitiæ contra contumaces. Quam executionem per quas perſonas faciam, juſtitiæ nihil refert, ſiquidem debito modo fiat. Et ſi poſſum fœdus inire contra eum, quem bello perſequi licet, poſſum etiam cum infideli ſocietatem habere, quia diverſitatis nulla ratio eſt, & fit fœdus non in alium finem, quàm ut juſtitia adminiſtretur, cujus executioni idonea quæruntur inſtrumenta. Sed non minùs ſunt idonea inſtrumenta pagani quàm Chriſtiani, nec magis immane eſt, Chriſtianum ſanguinem, qui nocens eſt, infidelium manu profundere, quàm fidelium. Imò hoc immanius eſſe videtur, imprimis propterea, quoniam & à parte innocenti quosdam in bello perire oportet, quos omninò magis optare debemus eſſe gentiles quàm Chriſtianos, ut ferè idem obtineat, quod alio loco Politici tradunt, ſi fieri poſſet, bonum Principem effecturum, ut auxiliariorum magis jactura quàm civium victoriam habeat. Atque hæc quidem longa ſerie contra Reinkingium nulla invidia, ſed ſolo veritatis amore commentati ſumus, quæ lector non in malam partem interpretaturus eſt, ſi æquus eſt.

Extra ſummam neceſſitatem.] Quæ neceſſitas Fridericum Regni Neapolitani Principem excuſare ab invidia poteſt, quòd contra Gallos Turcas in ſodalitium armorum advocaverit; Ab omnibus enim tunc deſtitutus, imò ab ipſo conſanguineo Hiſpanniarum Rege turpi circumventus fraude injuſtis Gallorum armis ad ſum-

mas indies redigebatur extremitates, neque in ſe & ſuo regno quicquam ſolidæ opis ſperare poterat. Quare neceſſitate cogente ad alia potentiorum infidelium arma confugere debuit. Idem judicium de Venetianis eſto, de quibus inquit Guicciardinus, habuiſſe in exercitu ſuo *una ſquadra di Turchi, che erano a ſoldi loro.* (*a*) Nam ad eos perdendos coivere illo tempore Romanorum Imperator, & Rex Franciæ, & Julius Pontifex, aliique Italiæ Principes. Antequam huic argumento manum extremam imponam, viſum mihi fuit indicare, ſolitos etiam eſſe quandoque Chriſtianos Principes contra alios inter ſe inire fœdus defenſivum & offenſivum, ſed ab illo excipere non tam Chriſtianos, quàm infideles. Exemplum habemus Venetiarum Remp. quæ ſuperiori ſeculo cum Imperatore Carolo V. Ferdinando Auſtriæ Archiduce, & Franciſco Duce Mediolani ad defenſionem Regni Neapolitani contra omnes Chriſtianos, qui illud armis invadunt, fœdus & ſocietatem icit. Non verò & contra Turcas. *Perche i venetiani recuſavano obligarviſi generalmente, per non irritare contra ſe l' armidi Turchi.* (*b*) Rerum enim, quæ poſſidebant in mari mediterraneo, ratio non ferebat, ut Turcas hoſtes haberent. Neque adeò improbanda eſt talis exceptio, quam ſalus Reip. quæ ſuprema lex eſt, exigit.

§. 13. *Ad injuſta bella nullam eſſe obligationem.*] Omnia enim fœdera, quæ auxilium ad bellum ſpondent, hac tacita intelliguntur con-

ditio-

(*a*) Lib. 9. Hiſtor.
(*b*) Guicc. Hiſtor. l. 15.

itione, ſi bellum juſtum fuerit, etiamſi expreſſè on ſit additum. Promiſſio enim de re illicita & irpi non obligat, unica autem in bello injuſtitia ſt id, quod illud in latrocinium mutat; Imò eanem ob rationem dicendum, licèt quis etiam in ocietatem injuſti belli conſenſerit, non teneri amen promiſſis ſtare, quia fidem ſuam obligare emo poteſt, quando illam ſervaſſe peccatum ſt.

Cauſis utrinq; juſtis.] Quomodo fieri poſt, ut bellum ſit utrinque juſtum, explicat *Groius inf. in l. 3. c. 20. theſ. 27. & 28.*

§. 16. *Nullam in partem obligari.]* Directò ſc. obligatur tamen indirectè & per obliuum, non quidem ad ſponſionem obſervandam, uam adminiſtri ſui ſine ejus juſſu ſpoponderunt, ſed hactenus, ut teneatur jus reddere iis, uibus ſponſores fidem ſuam obſtrinxerant, in uantum quidem obligati ſunt. Quemadmoum enim cuilibet extraneo, qui in ſubditum uum actionem quandam juris habet, juſtitiam dminiſtrare debet: ita quoque contra ſponſores, ui fidem Principis temerè injuſſu ſuo, & ita nuliter, obſtrinxere, ſtipulantibus judicium ſecunùm jus & æquum dabit. De quo igitur teneanur illi ſponſores, nunc eſt quæſtionis, quando onſtat, eum, qui imperium habet, non teneri d faciendum id, quod facturum ſponſores ſpoonderunt. Suprà *c. 11. §. ult. h. l. 2.* nos Grotius atis docuit, regulariter eum non obligari ad id, uod intereſt, qui factum alienum promiſit, modò facere non omiſerit, quod ex ſua parte ad id actum obtinendum facere poterat. Hac tamen

Digitized by Google

cum limitatione, niſi verba aut negotii natura obligationem indueant ſtrictiorem. Ad quam limitationem ſine dubio noſter etiam actus, de quo hîc quærimus, pertinet, quoniam non ſolùm ſponſor promittit factum alienum, ſc. ſui domini, ſed & ſimul aliquid ab altera parte accipiendo ſe ad faciendum vel dandum obligat, ita ut non liberetur, ſi omnem operam præſtiterit, ut factum, quod promiſit, tertius impleat, ſed ſi non impleverit, ſtipulatori tenebitur quanti ejus intereſt, promiſſionem non fuiſſe factam; Quamvis autem maximè ejus interſit, rem in eum ſtatum reſtitui, in quo erat ante ſponſionem, quia tamen hoc ſemper in ſponſoris poteſtate non eſt, & ſic impoſſibilium nulla obligatio, morali neceſſitate itur ad id, quod facere poteſt, ut propterea exiſtimem, præter deditionem corporis & bonorum ſponſorem ultra obligari non poſſe. Princeps enim per ſponſorem non obligatur; Ejus verò, quod intereſt, ſæpiùs tanta eſt æſtimatio, ut impoſſibilis ſit præſtatio ab iis, qui ſponſionem fecerunt. Ut ex.gr. in ſponſione Caudina, ubi Samnitibus maximè interfuit, ſi pax ſecundùm ſponſionem non fieret, rem in eum ſtatum reſtitui, ut ante ſponſionem erat, id quod & Samnitium Imperator & tribuni plebis maximè urgebant. Sed verò neque hoc arbitrii & poteſtatis Conſulum erat, qui in exercitum, quem ſua ſponſione liberavere, tantum juris nō habuerunt, ut eum contra voluntatem Reip. ad ſiſtendum ſe captivum in ſaltus illos caudinos cogere potuerint, neque etiam Reſp. ad reſtituendum ullo modo obligabatur, quare nihil ſuperfuit aliud, quàm

quàm ut ſponſorum corporibus & bonis fidei ſatisfieret. *Samnitibus ſponſores nos ſumus*, inquit Poſthumius Conſul , *rei ſatis locupletes , in id, quod noſtrum eſt , in id, quod præſtare poſſumus.* Quin etiam, ſi quis rem examinare pleniùs vellet, neſcio an non ſponſores quoque neceſſitate dedendi corpora & bona & ita ab omni obligatione liberos rectè defenderet , eo fundamento , quo ſuprà cum Grotio *c. 13. theſ. 9.* abſolutiones à juramento ſuſtinuimus. Neque diverſitatis ratio eſt , quia promiſſiones juramento confirmatæ, multò magis quàm ſimplices ſervare convenit, à quibus tamen ſi liberatio certis caſibus eſt, quid vetat , quin & in noſtro caſu idem ſit dicendum. Scilicet , ut rem breviter repetam , voluntates & actiones civium ita ſunt in poteſtate & arbitrio eorum , qui jus ſummi imperii habent , ut prohibentibus illis nihil , quod teneat , poſſint agere. *τὸ κύϱιον* enim Civitatis facultatem agendi , quæ civibus competebat , ex poteſtatis plenitudine & efficaci majeſtatis indole ad ſe trahit , & ſubditos omni agendi jure deſtituit. Interdixiſſe autem illis agendi facultatem ſemper cenſetur , ſi qui actus in præjudicium & damnum Reip. vergunt, niſi vel ad id agendum habeant mandatum ſpeciale , vel res ita ſit comparata , ut aliis, quas agere juſſi ſunt, neceſſario nexu cohæreat. Ut veniamus ad Caudinam ſponſionem , ſpoponderunt Conſules , fœdus à populo Romano ictum iri cum Samnitibus, hoc quoniam neque poſſunt per ſe ſpondere Conſules, neque actus officio eorum connexus eſt , nam ad bellum gerendum, non faciendam pacem miſſi fuere , ſequitur , hæc

ſpon-

ſpondendi facultatem non habuiſſe, ſed eam antecedenter à Rep. ipſis fuiſſe ſubtractam, ut hac ratione ſponſio invalida, quin planè nulla ſit, ſponſoribus ad nihil omninò obligatis. Ex pacto enim, quod nullum eſt, neminem teneri, quis ignorat? maximè autem nullum fieri pactum ex defectu juris agendi iterum dubio caret. Romani tamen, qui non rarò conſilia excellentiora utilioribus, licèt honeſtis, prætulere, ut omnem ſcrupulum fidei non ſervatæ à ſe amoverent, maluerunt ad judicia non ſatis æqua declinanda ſponſores dedere. Videtur quidem ex formula deditionis, quæ eſt apud Livium, colligi poſſe, factam eam ex capite damni dati. Ita enim ſe verba Patris patrati habent. *Quandoquidem hice homines injuſſu populi Romani Quiritium fœdus ictum iri ſpoponderunt, atq; ob eam rem noxam nocuerunt, ob eam rem, quo populus Romanus ſcelere impio ſit ſolutus, hosce homines vobis dedo.* Sed attentiùs rem inſpicienti apparebit, deditionem hanc non eſſe talem, quæ aliàs eſt ex dato damno, ſive, ut JCti loquuntur, actione noxali. Nam moris eſt in illa deditione noxali, ut is, qui noxam nocuit, dedatur ei, cui nocuit, ab illo, cui non nocuit. V. gr. ſervus occidens pecus alterius noxæ dedendus eſt à domino ſuo, cui non nocuit, ei, cui occidendo pecus noxam dedit. Hoc verò noſtro caſu contrarium obtinet. Sponſores enim fœderis Caudini ſpondendo nihil Samnitibus nocuerunt, ſed Romanis, quare ſi deditio ex capite damni dati facta eſſet, ſponſores dedendi fuiſſent à Samnitibus Romanis, non ab his illis; quod verò, cùm factum ſit, facilè apparet,

in formula deditionis ejusmodi noxam, quæ venit ex damno dato, & de qua in *c.17.* agemus, non intelligi. Sed ne quis opinetur, illam ſententiam, quâ aſſeruimus, poſſe eum, qui ſummum imperium habet, actum aliquem civis antecedenter nullum facere, ſubtrahendo agendi facultatem, fraudibus & perfidiæ idoneam eſſe, monendum cenſui, nolle me id tam crudè intellectum, quaſi in quovis actu civis talis ſubtractio præſumi debeat; Agit enim quædam civis ut civis, & ſecundùm communem civitatis morem; alia verò, quæ regulariter agere non convenit, niſi ab eo, qui civitatis eſt dominus, excepto, ſi quem ſpeciali agendi mandato inſtruxerit. Illa omninò firma rataque ſunt, neque præſumpta ſuperioris prohibitione ſufflaminari poſſunt: quoniam potiùs contra præſumitur, conceſſiſſe Principem & huic civi talia agendi potentiam, quam aliis omnibus conceſſit, niſi contrariam voluntatem expreſsè declaraverit, quod facere poteſt, interdicendo, ne cum hoc vel illo, e.gr. prodigo, quid rei geratur. In his verò, quæ jus Imperantis tangunt, & ſpeciale mandatum requirunt, præſumptio eſt, non habuiſſe civem hæc agendi poteſtatem, & ſibi imputabit, qui ſua facilitate læſus diligentiùs de mandato non inquiſivit: Ex quibus ſimul apparet, quantò minùs totus exercitus, qui nihil ſpopondit, fuerit obligatus ad ſe intra furculas caudinas ſiſtendum, quem hoc, quod diximus, jure, etiamſi ſpopondiſſet, Imperans neceſſitate promiſſionis ſervandæ potuiſſet eximere.

Si ſponſores pro ſe tulerunt.] Tum demum dedi-

quod ab eo, cui traderetur, acceptum non eſſet, ſed Tribuni plebis verior eſt, qui contra omninò rectè ita diſſeruit. *Quo tempore Pater patratus ad ſolvendam religione civitatem hoſtibus te populi R. dedidit, civis noſter eſſe deſiiſti, neq; tibi prodeſt, quod non es receptus, excludere te ſua civitate Numantini potuerunt, non potuerunt in noſtram reſtituere. Poſtliminium autem fruſtra appellas, cùm ſit memoria proditum, quem pater ſuus aut populus vendidiſſet, aut pater patratus dediſſet, ei nullum poſtliminium eſſe.* Bene hic, ut dixi, Rutilius; Nam non acceptatione ejus, cui fit deditio, ſed deditione quis civis ſuæ Reip. eſſe deſinit. Id quod ipſa deditionis formula oſtendit: *quandoquidem hisce homines noxam nocuerunt, ob eam rem hosce homines vobis dedo.* Quamprimum autem ego aliquid dedo, eo animo, ut meum eſſe deſinat, continuò deſinit meum eſſe, etiam non expectata alterius acceptatione, quæ ad dominium amittendum nihil operatur, ſed ſaltem efficit, ut res dedita fiat accipientis, non ut deſinat eſſe dedentis. Quare ſi acceptatio ſecuta fuiſſet, Mancinus Civis Numantinus factus eſſet, illa autem non ſecuta civitate quidē Numantinorum eum excluſit, in Romanam verò, quam jam ante acceptationem amiſerat, non reſtituit. Quin ipſe populus R. in deditione Mancini lege lata denuò cavit, *uti C. Mancinus Civis R. haberetur, neque deditio ei fraudi foret.* Quâ quidem ſanctione fictione juris effectum eſt, ut nunquam videretur Civis eſſe deſiiſſe, id autem, quod revera fuit, tolli non potuit. Effectum juris, non factum

ipſum

ipſum mutatum cenſeo. Nam quî, quod factum, infectum fieri poſſet? Atque ex his judicium ſumi poteſt de eo, quod Poſthumius, ubi Fecialis deditionem feciſſet, genu femur Fecialis, quanta maxima poterat vi, perculerit; clara voce non expectata acceptatione, ajens: *Se Samnitem civem eſſe. Fecialem à ſe contra jus gentium violatum, eò juſtius bellum geſturos.* Nimirum hæc eſſe ludibria religionis & vix pueris dignas ambages, ut rectè Pontius appellat. Poſthumius quidem deditione civis R. eſſe deſiit, neque tamen ante acceptationem civis Samnis eſſe cepit, & violavit Fecialem non ut Samnis, ſed ut homo, qui à ſuis deditus, ab hoſtibus non receptus, jam ſub nullius imperio eſt. Et neſcio, annon Poſthumius hoc callido facto aliud quid intenderit. Legatum enim percuſſione ſua violaſſe indubium erat, quod ſi jam deditionem Samnites acceptaſſent, ad eos tranſiviſſet noxa illa, & violatorem juris gentium debuiſſent Romanis iterum ad pœnam tradere, & ita ſua calliditate Poſthumius facilè Samnitium manibus elabi potuiſſet, ſine dubio Romanos, quorum Fecialem violavit, clementes dominos habiturus. Poſtquam autem Pontius deditionem non accepit, Poſthumius neque Samnis civis factus eſt, neque ut Samnis legatum violavit, & optima ratione à Pontio Imperatore deriſus eſt. Quod verò idem Pontius populum R. omnia in integrum reſtituere jubet, ad id ille, ut ſatis probavimus, non erat obligatus: Imò in hoc nngotio ſingulares quædam circumſtantiæ occurrunt, quæ reſtitutionem in integrum, etiamſi aliàs debita eſſet, hîc tamen impoſſi-

poſſibilem faciunt. Nam quod dicit Samnis, *reſtituat legiones intra ſaltum, quo ſeptæ fuerunt, nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto ſint, recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt, redeant in caſtra ſua, quicquid pridie habuerunt, quàm in colloquium eſt ventum, habeant.* Qua ratione ex parte Samnitium præſtari potuit? qui Romanos ſub jugum miſerunt, & ita maximâ, quæ tum temporis in bello erat, affecerunt ignominiâ, qui quosdam Romanorum vulnerarunt & necaverunt, ſi vultus eorum indignitate rerum acrior victorem offendiſſet. Quod ſi jam Romani omnia in integrum reſtituere voluiſſent, Samnites profectò potuiſſent neque famam & exiſtimationem, quam ſubjugatione milites R. amiſerant, neque occiſos reſtituere, & ob hunc defectum dediſſent etiam ipſis Romanis juſtam reſtitutionem negandi cauſam, quam ab utraque parte æqualiter fieri oportet, & unius defectus alteram etiam obligatione liberat. Atque ſic ex hoc capite Romani juſtè repudiaſſent reſtitutionem, etiamſi per ſe ad illam tenerentur, cujus tamen contrarium & ſuprà oſtendimus.

Brutulum Papium.] *Vid. me ad l. 3. c. 1. §. 3.*

§. 17. *Nam hæc conditio non impleta.*] At ſive verbis ſive facto ipſo impleatur, nihil intereſt. *Vid. l. 5. ff. Rem rat. haber. & Dn. Ziegl. ad h. l.*

Digitized by Google

CAPUT XVI.

DE INTERPRETATIONE.

§. I.

Q*Uod recta interpretatio ſuggerit.]* Dicit Dn. Ziegl. *iſtam interpretationem quandoq; ſtipulatori, quandoq; promiſſori nocere, & per conſequens non ſemper eſſe in poteſtate ſtipulatoris interpretationem in commodum ſuum facere.* Verùm neque Grotius interpretationem in poteſtatem ſtipulatoris ponit, ſed non attento eo, qui promiſit vel ſtipulatus eſt, præſcribit modum, per quem ex ſignis probabilibus mentis collectio fieri poſſit. Fit autem collectio mentis tam à ſtipulatore quàm promiſſore, & cui verba aut conjecturæ magis favent, ille interpretatione vincit. Neque enim, ſi crudè accipiatur, verum eſſe poteſt, in quibusdam negotiis ſtipulatorem vel promiſſorem interpretationem in commodum ſum facere poſſe, niſi alia inſuper ſigna, quibus mentem contrahentium venamur, pro uno contra alterum ſtent. *(a)*

§.2. *Ex proprietate populari.]* Quò reſpexit Pompej. in *l. 23. ff. de S. P. U.* quando ſervitute impoſita, ut lumina, quæ nunc ſunt, ita ſint, nihil de futuris luminibus caveri videri pronunciavit.

§. 3. *In artium vocabulis.]* V. gr. ſi habitatio legata fuerit, an idem ſit, ac ſi uſus ſit legatus? An χρῆσις uſum & uſumfr. contineat? An uſusfr. domus habitandi causâ relictus denotet habitationem?

(a) Vid. l. 29. ff. de pact.

Digitized by Google

tionem ? Hæc enim aliaque vocabula artium vulgus non capit, ſed à peritis jurisprudentiæ eorum indoles indaganda eſt. Quemadmodum Ulpianus *in l. 10. ff. de Uſ. & hab.* reſpondet, habitationem cum uſu quoad effectum ferè eandem eſſe, non tamen ex omni parte, ſed propriam quandam conſtituere ſervitutem. Χρῆσιν non uſumfr. ſed nudum uſum denotare. Et uſumfr. domus habitandæ causâ nihil eſſe præter habitationem.

§. 5. *Sed civilem.*] Sc. quo æquator totus circa terram circumvolvitur. *Vid. Hahn. ad Weſ. de Minor. obſ. 1. & Dn. Ziegl. h.*

Donare.] Sic etiam, qui legat alicui fructus annuos fundi Corneliani, uſumfr. legat. *Vid. l. 20. ff. de uſufr. & l. 14. §. 1. ff. de uſ. & hab. alia exempla habet Dn. Ziegl. h.*

§. 6. *Effectum à ratione alienum.*] Ita in fœdere, quod ſuperiori ſeculo Pontifex, Rex Hiſpanniarum & Venetiani inter ſe icerant, ad expellendos Italia Gallos inter alia cautum erat, ut Pontifex & Venetiani obligarentur ſingulis menſibus quadraginta Ducatorum millia ſolvere, donec Galli Italia pulſi eſſent. Quibus prælio ſuperatis & in Galliam reverſis, *negavano il Pontefice & i Venetiani di riaſſumere il pagamento de quaranta mila Ducati il meſe intermeſo dopo la rotta, allegando, che per l'havere l'eſercito franceſe paſſato di la da monti non erano piu ſotto poſti a quella obligatione, la quale terminava ſecondo i capitoli della confederatione ognivolta, che i Franceſi fuſſero cacciati d' Italia. Et a queſto ſi replicava in nome del*

Digitized by Google

Re d' Arragona, non ſi potere dire cacciato il Re d'Italia, mentre che erano in poteſta ſua Breſcia, Crema & tante fortezze (a) *i. e. Negabant Pontifex & Venetiani diſſolvere ſtipendium quadraginta millium Ducatorum menſtruum poſt victoriam, dicentes, cum exercitus Gallicus ultra montes abierit, non durare amplius obligationem, quæ ſe juxta capitula confœderationis ſemper finire debet, quando Galli fuerint Italia expulſi. Ad hoc replicabatur nomine Regis Arragoniæ, non poſſe dici, Regem eſſe Italia pulſum, quamdiu ſint in poteſtate ejus Breſcia, Cremona & tot fortalitia.* Quæ Hiſpannorum interpretatio ſine dubio negotio magis conveniebat, verba enim cum effectu intelligenda ſunt, & Galliarum Rex ibat in regnum ſuum non eo animo, ut abſtineret in poſterum Italia, ſed ut illam deinceps majoribus viribus iterum aggrederetur. Habebat adhuc in manu ſua plurimas urbes & munimenta; quæ ipſi aditum in omnes Italiæ partes facilè aperiebant. Non itaque pulſus Italia ille eſt, qui in ea firmiſſima receptacula ſuosque præſidiarios habet. Nec illa confœderatorum prima intentio eſſe potuit; qui non tam ad perſonam Regis & exercitum pellendum, quàm urbes aliaque fortiſſima loca è manibus ejus extorquenda reſpexere.

§. 7. *Quæ ex eadem voluntate proficiſcuntur.*] In fœdere, quod Rex Galliæ cum Joh Bentivolio Bononiæ Principe habebat, Rex ſe obligabat ad tuendam urbem Bononiam, ipſumque Bentivolium, cum exceptione, ne exinde præjudicium

(a) Guicc. Hiſtor., L. 11.

dicium Eccleſiæ R. fiat. Quare cùm Valentinus Romaniolæ Dux Pontificis Alexandri VI. filius Bononiæ inhiaret, & ejus potiundæ ingentẽ ſpem haberet, in caſtris ad caſtellum S. Petri mandatum Regis accipit, *di non procedere ne all'occupatione di Bologna, ne a cacciarne Giovanni Bentivogli; perche allegava eſſere obligato alla protettione & della cità & di lui. i.e. ne Bononiam occupet, aut inde Joh. Bentivolium ejiciat, eſſe enim ſe ad protectionem urbis & Bentivolii obligatum.* Ad exceptionem, ne fiat præjudicium Eccleſiæ, ita reſpondet. *Doverſi intendere di quelle ragioni & preminentie, che allhora vi poſſideva la chieſa. Perche intendendoſi indiſtintamente, & non ſecondo il ſuono delle parole, come pretendeva il Pontefice, ſarebbe ſtata coſa vana & di niuno momento a Bologneſi & a Bentivogli il recevergli nella ſua protettione.* (a) *i.e. Debere intelligi de iis prætenſionibus & præeminentiis, quas nunc ibi poſſidet Eccleſia. Nam ſi indiſtinctim intelligeretur, & non ut verba ſonant, ſicut prætendebat Papa, fieret res vana & nullius momenti protectio ſua, neq; conduceret Civitati, neq; Bentivoliis.* Poſtea verò mitigato per Pontificem Regis animo, cùm Valentinus eadem in Bononiam expediret arma, & Bentivolius auxilium regium ex fœdere poſcebat, Rex, *variando la interpretatione delle parole ſecondo la varietà de fini ſuoi, & comentando le capitolationi fatte piu toſto come juriſconſulto, che come Re, riſpondeva, che la protettione, per la quale ſi era obligato a difen-*

 fen-

(a) Guicc. l. 5.

fenderlo non impediva l'impreſa del Pontifice, ſe non per la perſona & beni ſuoi particolari. Perche ſe bene le parole erano generale, v'era ſpecificato, ch'ella s'intendeſſe ſenza pregiuditio delle ragioni della Chieſa, alla quale niuno negava appartenere la Citta di Bologna, & perche nella confederatione, che haveva fatta col Pontefice, anteriore di tempo a tutte quelle, che haveva fatte in Italia, s'era obligato in qualunque conventione faceſſe per l'avenire con altri, eccettuare ſempre, che elle non ſi intendeſſero in pregiuditio delle ragioni della Chieſa. (*a*) *i. e. varians interpretationem verborum ſuorum ſecundùm varias intentiones, & explicans capitulationes factas magis ut Jureconſultus, quàm ut Rex, reſpondebat, protectionem, per quam ſe ad defendendum Bentivolium obligaſſet, non impedire expeditionem Pontificis, niſi quantum perſonam ſuam & ejus bona attinet. Licèt enim ſint verba generalia, eſſe tamen in ſpecie ſubjectum, ne intelligantur in præjudicium Eccleſiæ, ad quam pertinere Bononiam indubium ſit; tum etiam quòd in fœdere, quod ſibi cum Pontifice eſt, anteriore tempore omnibus aliis, quæ in Italia fecerit, ſe obligaverit, in omni alia conventione, quam poſtea ſit facturus, excipere ſemper præjudicium & rationes Eccleſiæ.* Quam interpretationem Guicciardinus rectè cavillatoriam ex hoc noſtro loco de conjunctis origine arguit. Quia jam alibi Rex expreſsè faſſus erat, exceptionem, ne præjudicium Eccleſiæ fiat, intelligendam de bonis, quæ actu Eccleſia poſſidet. Quare hîc

(*a*) Guicc. Hiſt. l. 5.

hîc verba ad tempus accommodare, & iis tanquam talis ludere, contra mentem fœderis & propriam declarationem, eſt agere ut ſophiſtam, non ut Regem decet: Et his diverticulis juramenti religio non ſolvitur, ſed adſtringit magis ad infamiam perjurii.

§. 11. *Sumenda verba ſecundùm totam proprietatem.]* Sic pupillus, qui juravit, *dare ſe non oportere*, non ſe ſolum, ſed & fidejuſſorem liberat, *l. 42. pr. ff. de jurej.* Et ſi cautum ſit, ne luminibus officiatur, humanius eſt, verbo generali omne lumen ſignificari, præſens & futurum, *l. 23. ff. de S. P. U.* Et privilegia Lubecenſia, quibus Lubecenſes ſibi licere affirmarent, etiam durante inter Livonos & Moſcos bello intima Ruſſiæ penetrare, contra obnitentibus Livonis, qui id de terreſtri profectione non maritima intelligi debere contendebant, Ferdinandus Cæſar electus controverſiæ judex pro libertate interpretatus eſt contra Livonos. *Thuan. Hiſtor. l. 36.*

Eam, quæ latiſſima eſt.] Verbum, *ne ſineret*, non ſolùm ſignificat, ſi videris prohibere, ſed & cuſtodire, ne tale quid fiat, *l. 29. ff. Loc.*

Quo onus vitetur.] Ita poſtulare prohibiti non vetantur extrajudicialiter conſilio, ſcripturis, aut aliis privatis actionibus inſervire; Hîc etiam fundamentum habet diſtinctio *Struvii in Synt. Feud. c. 8. theſ. 8. n. 5.* Agitatur etiam apud Limneum (*a*) quæſtio, an Imperatori liceat in ſuis territoriis hæreditariis ad confinia fortalitia extruere; Si periculum ſit, externas poteſtates extructionem illam in ſui æmulationem inter-

(*a*) Jur. publ. l. 4. c. 8. n. 237.

pretaturas eſſe? Limneus, qui jurium Imperatoris maximus oſor eſt, negat, ea ratione, quoniam Imperator jurat inter alia, daß er wolle und ſolle in Zeit ſeiner Regierung fried- und nachtbarlich ſich gegen den anſtoſſenden und Chriſtlichen Gewälten halten. Quæ quidem verba, ſi ad noſtram regulam examinamus, id, quod Limneus vult, non importent. Verſamur enim in materia odioſa, ubi Imperatori, quod ipſi aliàs & vi majeſtatis & juri ſuperioritatis, ut aliis Principibus Imperii, competit, ademptum imus, cui ademptioni probandæ non ſufficiunt verba, quæ videntur extra propriam in latiori ſignificatione tale quid inferre, ſed potiùs, quia odia reſtringenda ſunt, pro libertate interpretanda veniunt. Nam verba fried- und nachtbarlich ſich halten / ſalva etiam propria ſignificatione impleri poſſunt, quamvis fortalitia in confiniis meis extruam. Nemini injuriam facit, qui re ſua utitur, & Principes contermini de jure læſo nullas querelas habent.

§. 13. *Ut Saguntini apud utrosq; eo loco eſſent.*] Rectè ergo Galli Anglis quærentibus de captivis in Scotia intra inducias, quas uterque populus invicē habebat, reſponderunt. *Si manentibus induciis jus fuit Gallis in Scotia pro regni conſervatione militare, licuiſſe & iis in bello illic captos, cujuscunque tandem nationis ſint, jure belli uti.* (*a*) *Conf. h. Dn. Ziegl.*

§. 14. *Arctiorem ſignificatum.*] Quomodo ſe defendunt Carthaginenſes apud Conſules Romanos. *Geſſimus enim bellum, ſed laceſſiti, ſed coacti.*

(*a*) Thuan. Hiſtor. l. 3.

coacti. Ad hoc fœderis veſtri caput negligendum vi ac neceſſitate ſubacti ſumus (*a*)

§. 15. *Liberam fore Carthaginem.*] Ita verò Senatus Conſultum Legatis Carthaginenſium de pace Romam miſſis datum ſe habebat. *Quando ad optimum tandem concilium adjeciſſent animos Pœni, Patres ipſis libertatem, leges ſuas, agrum omnem, ſacra, ſepulchra, quicquid denique publicè privatimq́; poſſiderent, concedere.* Suboluerat jam tum Carthaginenſibus imperfecta SCti munificentia, *quòd inter multa, quæ Romani conceſſuros dixerant, omiſſa fuiſſet urbium mentio, quum alia nominatim referrentur.* Nec fefellit eos ſuſpicio; Poſt imperatos enim obſides & arma tradita juſſi à Conſulibus R. *urbem aliam, ubicunque videbitur, ſed decem minimùm millia paſſuum à mari diſtantem & ſine muris condere*, cum flebili oratione SCtum prætenderent, reſponſum eſt à Conſulibus. *Ipſos homines non ſolùm atque ædificia Carthaginem ſe arbitratos eſſe.* Fraus eſt, ut videmus in voce Carthaginis, quam Carthaginenſes ad homines & urbem ipſam extendebant, Romani verò ad ſolos reſtringebant cives, ea imprimis ratione, quòd liberam fore Carthaginem promiſerint; libera autem Carthago de muris intelligi non poſſit, quòd his, ut omnis libertatis incapaci ſubjecto, ejusmodi attributum non competat. Replicabant miſeri Carthaginenſes, nihil obſtare, quò minùs de Civibus & urbe ſimul libertatis conceſſio rectè dici queat. Quæſtio igitur eſt, pro quo ſit facienda interpretatio? Reſpondemus

(*a*) Suppl. Liv. l. 49. c. 13.

Digitized by Google

mus ſecundùm regulam §. 12. propoſitam *in non odioſis verba ſecundùm totam proprietatem uſus popularis intelligenda eſſe, & ſi plures ſint, eam, quæ latiſſima eſt.* Cùm itaque Carthago ex uſu populari non ſolùm mœnia & lapides, ſed cum urbe cives etiam denotet, ſumendam eam latiorem ſignificationem, ad evitandum onus á Romanis imponendum, ſc. migrationem de locis patriis, & urbis novæ extructionem. Nam ſi in odioſis ſermo figuratus quandoque admittitur, ut evitetur onus, quantò magis vocabulum in propria ſignificatione accipiendum eſt, neque inuſitata reſtrictione eludendum. Quivis enim, qui Carthaginem liberam vocari audit, continuò de Civibus cum urbe, non ſolis hominibus intelligit, id quod etiam ſine dubio Romani veriti ſunt, & propterea tam ambiguè loqui maluerunt, ut inopinata interpretatione periclitanti fidei ſubvenire poſſent, vel hac ſola occulta fraude digni, contra quos fiat interpretatio.

Ob attributa.] Sc. liberam fore. Hoc enim attributum magis hominibus, quàm urbi competit.

§. 16. *Quod ſi adjectum.*] Vid. nos ſupr. *ad c.14.§. 10.* juxta quæ Grotium hîc intellectum volumus.

Reale eſſe.] Reale fœdus dicit, quod in ſucceſſores tranſit, perſonale, quod perſona paciſcentis terminatur.

§. 17. *Jus enim regni.*] Explicatum id ſatis à nobis eſt *in l. 1.c.4. theſ. 18.*

§. 18. *Antequam ſufficiens &c.*] Vel jam adeò

adeò ab invaſore ſit ſubacta, ut vires reſiſtendi ampliùs nullas habeat.

Dicebat T. Quintius.] Non admodùm ſincerè cum Nabide Romani egerant, nunc ejus amici, pòſt inimici. Nunc quædam ejus acta probantes, paulò pòſt carpentes, pro temporis & utilitatis ratione. *Vid. Liv. Hiſt. l. 34. c. 31.*

§. 19. *Qui omnes antecedit, aut quem nemo.*] Differt is, qui omnes antecedit, ab eo, quem nemo antecedit, in hoc, quòd ille parem non habeat, hic habere poſſit. Quicunque omnes antecedit, eum antecedit nemo; At quem nemo antecedit, is non continuò omnes antecedit, cùm duo vel tres poſſint eſſe pari ordine & gradu.

§. 20. *Rationem eſſe cauſam unicam.*] Valentinus Alexandri VI. Pontificis ſceleratiſſimi non degener morum filius ope & authoritate parentis ſui per Romaniolam, in quam terram, velut bona Eccleſiæ, Pontifex jus & dominium prætendebat, arma victricia latè circumferebat, donec tandem vicinis Dominis potentia ejus nimia in ſuſpicionem venerit, qui non ſine ratione veriti ſunt, incendium quoque ad ſe penetraturum, ſi confinia abſumpſiſſet. Quare potentiorum nonnulli facto inter ſe fœdere pro defenſione Statuum ſuorum ingentem Valentino injecerunt ſolicitudinem, qui cùm ſe non ſolùm eorum viribus, quibus hucusque feliciter uſus erat, deſtitutum, ſed & communibus armis oppugnandum videret, difficili exinde remora ſuis progreſſibus injecta, & ſe ipſo inſuper etiam de jam acquiſitis periclitaturo, dolo utendum ratus, reconciliationem cum illis ante omnia ſibi neceſſariam exiſtimavit

mavit, ut amicos opprimeret, quibus, ut hoſtibus, nocere non potuiſſet. Ad quam rem Paulum Orſinum judicans idoneùm inſtrumentum eſſe ad perſuadendos cæteros, evocavit eum Immolam, dulciſſimaque verborum ſtructura credulitatem ejus ita occupavit, ut tandem opera & interceſſione ſua in certas conditiones conventum ſit, quibus pro ſecuritate confœderatorum illud adjectum erat, *che non fuſſero obligati d' andare à ſervirlo perſonalmente, ſe non uno per volta.* (a) *Ne teneantur Valentino in perſona militare, niſi qualibet vice ſaltem unus.* Verùm cùm non ita multò pòſt inſidiis Valentini in manus ejus univerſi penè incidiſſent, crudeliterque omnes ſtrangulati eſſent, inhumanam perfidiam filii Pater Papa hoc modo excuſare auſus eſt. *che eſſendo ſtato Pagolo Orſino & gli altri i primi à mancargli della fede, perche s' erano obligati d' andare à lui uno per volta, & v' erano andati tutti inſiemi, non era ſtato meno lecito à lui mancare à loro* (b) *i. e. Cùm Paulus Orſinus & alii primi fuerint, qui contra fidem fecerunt, quòd ſe obligaſſent, ut accederent non niſi ſinguli ſingulis vicibus, & ſimul omnes veniſſent, neque ampliùs Valentinum eis ad fidem ſervandam teneri.* Quæſtio itaque eſt, an cautela illa, quam confœderati pro ſecuritate ſua conditionibus inſeruere, ita interpretanda ſit, ut ſi, omnes ad Valentinum iviſſent, contra fœdus egiſſe viderentur? Quod ex hoc Grotii loco negandum eſt; Primò enim non ſe obligaverunt Valentino, ne poſſint

(a) Guicc. Hiſt. l. 5.
(b) Ibid. d. l. 5. Hiſtor.

ſint omnes ad eum ire, ſed ne teneantur, etiam vocati aut juſſi, qua ratione ſibi ipſis potiſſimùm proſpiciebant, qui animùm Valentini beſtialem & perfidum ignorare non poterant. Deinde ratio unica, quæ paciſcentes movebat, erat eorum ſecuritas. Quam ſi voluerunt inſuper habere, jus ſuum ſponte remiſerunt, ſalvis conditionibus, neque Valentinus in quoquam læſus fuerat, quòd eum omnes ſimul acceſſiſſent. Tertiò denique ipſe adeò occultas eis fraudes ſtruxerat, ut improvisò in poteſtatem Latronis redacti tam violentæ ejus invitationi non potuerint non parere. Nam à militibus ſuis ſenſim abducti, momento omni Valentini exercitu circumdati erant, qui ad omnes domini ſui nutus paratiſſimùm ad quodvis ſcelus animum obfirmaverat. Quare nè majorem de ſe ſuſpicionem excitarent, invitati parère maluerunt, quàm vi abduci, & ita Valentino juſtiorem inobedientiæ prætextum dare in ſe ſæviendi. Quamvis nec ſpontaneum obſequium perditiſſimi hominis animum mitigare potuerit, quin omnes uno velut ictu tolleret, qui ſibi adeò ſuſpicioſi & moleſti erant.

Ubi ex ſcripto ducimus, quod ſcriptum non eſt.] Conf. *l.* 38. §. 1. *ff. de Uſufr.* ubi quæritur, an *legata parte ſexta ex redactu fructuum oleris, quotannis pars ſexta legata ſit?* Et reſpondet JCtus, legatam videri, niſi contrarium ab hærede probetur. Pari modo in *l.* 12. §. 4. *de uſu & hab.* vocabulum, uſum ex voluntate defuncti & rei neceſſitate, ad uſumfr. extendimus. *Conf. ibid. Goth. lit. q.*

§. 22. Nemo credendus eſt velle abſurda.]

Qui

Qui alicui domum aut domus habitationem legat, alteri relicto horto, ad quem non niſi per domum via eſt, is, cui domus legata eſt, aditum ad hortum præſtare debet, licèt à teſtatore non ſit legatus, ne videatur abſurda voluiſſe. *l. 41. pr. ff. de S. P. U.*

Ubi ratio talis additur &c.] Sic qui in prædii venditione circa aquam latè pedes decem excipit, non dominium loci, ſed iter duntaxat excepiſſe videtur, *l. 30. ff. de S. P. R.* Item qui fundum ſuperiorem ſuum ea lege vendit, ut aquam ſulco aperto emptori educere in fundum inferiorem, ſc. venditoris, rectè liceat, vicinus fundus inferior ampliùs nihil recipere debet, quàm quod ipſius fundi ſuperioris ſiccandi causâ derivatum eſt, non etiam ut aquam ex alio fundo excipere & in illum inferiorem ducere poſſit, *l. 29. ff. de S. P. R.*

§. 27. *Nimis grave atq; intolerabile.] Hac lex traditionis, ſtillicidia uti nunc ſunt, ita ſint, ſignificat impoſitam vicinis neceſſitatem ſtillicidiorum excipiendorum, non illud, ut etiam emptor ſtillicidia ſuſcipiat ædificiorum vicinorum. Hoc igitur pollicetur venditor, ſibi quidem ſtillicidiorum ſervitutem deberi, ſe autem nulli debere.* Ait *l. 17. §. 3. ff. de S. P. U.*

§. 29. *Pactio vetans &c.] Vid. l. 28. ff. Comm. divid.*

§. 32. *Conditionem offerentis.*] Qui Grotio hîc dicitur offerens conditionem, is in jure Romano vocatur ſtipulans. Promittens verò eſt Grotio accipiens, & idcirco meritò ejus verba inſpicienda ſunt, ſi ſunt perfecta & abſoluta in ſe,

ne

ne aliàs ſtipulanti jus daretur promittentem obligare in infinitum. Si verò promittens imperfectè reſponderit, referendo ſe tantùm ad interrogationem, tum offerentis conditionem verba interpretationem recipiunt, quia promittens nihil dixit, quod interpretari poſſimus: v. gr. ſi Titius ſtipuletur ita; Centum aureos & domum tuam dare ſpondes? Mævius reſpondeat, ſpondeo: verba ſecundùm ſtipulationem; ſi verò domum ſaltem ſpondeat, ſecundùm promiſſionem interpretanda ſunt.

CAPUT XVII.

DE DAMNO PER INJURIAM DATO. ET OBLIGATIONE, QUÆ INDE ORITUR.

§. 2.

ET *ab aſſignatrice juſtitia ſpectatur.*] Negat hoc Dn. Ziegl. *quia ut conducatur miles, Profeſſor, Medicus, qui quàm rectiſſimè fungi iſto officio poſſit, non diſtributiva eſt juſtitia, ſed commutativa.* Sed hîc diſtinguendum eſt jus ejus, qui eligit, à jure illius, qui eligitur. Is, cui magiſtratus collatio mandata eſt, Reip. tenetur ad eligendum eum, qui dignus eſt, & ad hoc exigendum Resp. jus habet proprium: ut ipſe Grotius continuò *in §. ſeq. 3.* agnoſcit; de quo caſu ſi loquitur Ziegl. & ab eo cit. Horn. *doctr. mor. l. 3. c. 13. n. 11.* nihil contra Authorem noſtrum aſſeruit. At verò ille, qui dignus eſt repertus, cui honos vel præmium conferatur, quando in electione fuit

præ-

præteritus, nihil quæri de jure ſuo læſo poteſt, quod non habet, multò minùs actionem de damno inde accepto inſtituere: Eligens quidem non ſecundùm rectam rationem elegiſſe putatur, repudiatus autem præter aptitudinem ad rem nihil habet, neque in re ulla damnum accepit, de quo in *h.* §. 2. Grotio ſermo eſt. Ut inanis hîc ſit & temeraria Ziegleri caſtigatio, quæ alium à mente Grotii caſum præſupponit, & ſic utraque ſententia vera eſt, quia circa diverſa eſt.

§. 3. *Habent tamen verum jus petendi.*] Differt itaque jus petendi, à jure habendi officium. Illud pertinet ad juſtitiam expletricem, hoc ad aſſignatricem.

Non totius rei expetitæ.] Ratio, quia adhuc ſatis certum non erat, an etiam ad officium fuiſſet promovendus, cùm vel adeſſe potuiſſet alius dignior, vel quidam pares, vel etiam eligens minùs dignum digniori præferre.

§. 4. *In fructibus, qui propriè rei fructus ſunt.*] Quin & in civilibus, unde damnum in amiſſione pecuniæ factum æſtimatur, non ſolâ pecuniâ, ſed & uſuris licitis, quas aliquis interea habere potuiſſet; niſi quis vellet dicere, etiam uſuras propriè fructus eſſe pecuniæ, non quidem naturales, ſed prout rei conditio admittit.

§. 9. *Ex caritatis norma.*] *Conſiderandum relinquit* Dn. Ziegl. *num in genere morum opponere ita liceat juſtitiam caritati? quia juſtitia hic intelligenda eſt non ea tantùm, quæ in foro externo apud judicem cuſtoditur, ſed interna etiam, in animo & affectu reſidens.* Verùm ſciendum eſt, Grotium non loqui de juſtitia univerſali,

verſali, quæ omnium virtutum complexu abſolvitur, & ſic etiam caritatem comprehendit, ſed particulari, & quidem expletrice, quæ conſiſtit in facultate morali ad aliquid juſtè habendũ vel faciendum; Hanc ſanè diverſam à caritate virtutem eſſe nemo facilè dubitaverit, qui utriusque effectus & attributa diligentiùs examinaverit. Juſtitia enim ſtrictè ſic dicta dat mihi jus ad aliquid ab alio exigendum, ideo quia meum eſt, vel mihi debetur; Caritas verò me impellit, ut eam in proximo exerceam: Quod in re, quæ mea eſt, habeam præ omnibus prælationem in uſu ejus rei, poſſimque eandem vindicare ab injuſto poſſeſſore, hoc juſtitiæ opus eſt; Caritatis verò, ut eandem ipſam rem in pauperes & homines miſeros ſuſtentationis causâ expendam. Uno verbo, quod alteri ex juſtitiæ expletricis præſcripto debeo, id ille à me & exigere, & me ad dandum cogere jure poteſt: quod autem caritas dare jubet, in eo nemini quicquam juris eſt, ſed mihi hi ſoli incumbit virtutis illius laudabile exercitium. In hac enim nemini poteſtas eſt exigendi jure ſuo, ſed petendi ſolùm, ut ſuæ indigentiæ aut neceſſitatibus pro re nata ſubveniam. Et quò minùs dubites, juſtitiam & caritatem divinam conſidera, &, ſi vis eſt, unam eandemque virtutem dic. Illa humanum genus ad ignem & perpetuos cruciatos condemnat, hæc idem ſalvat: Illa judicat, hæc miſeretur, illa terret, hæc fovet & ſolatur. Apud illam nullus gratiæ locus; hæc mera gratia. Et quî fit, ſi juſtitia & caritas non diſtinctæ virtutes ſunt, ut quotidianis precibus Deo humiliter ſupplicemus, ne nobiscum

ſecundùm juſtitiam ſuam & noſtra merita, ſed ſecundùm gratiam, miſericordiam & caritatem agere velit? Quis nunc eſt, qui juſtitiam & caritatem ob tam diverſas operationes diverſas etiam virtutes eſſe negare auſus ſit? Illud quidem concedi poteſt, fieri contra caritatem, quo cunque fit contra juſtitiam, quia caritas juſtitiæ individua comes eſt. Sed termini non ſunt convertibiles, nec continuò, quod contra caritatem eſt, eſt etiam contra juſtitiam expletricem, utut non ſolùm in foro externo, ſed & internè in animo & affectu conſideretur. Nec movet me ratio Dn. Ziegl. *quaſi juſtitia iisdem legibꝰ ſuccumbat, quibus ſuccumbit caritas, & utraq; communi naturæ præcepto innitatur, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Nam nulla omninò virtus eſt, quæ non in hac generali regula & lege ſuum fundamentum habet, neque tamen propterea juſtitiam ſtatim cum omni alia virtute confundere & eandem dicere Dn. Ziegl. vel voluit vel potuit. Quia ſingulæ virtutes præter generalia præcepta, in quæ conveniunt, ſpeciales habent operationes & attributa, quibus ſatis à reliquis diſtinguuntur. Quod ſi verò Ziegl. juſtitiam non expletricem, ſed univerſalem intellexit, frigida eſt animadverſio, quia nihil contra Grotium, qui expreſſis verbis in h. §. de juſtitia expletrice loquitur.

§. 10. *Non tenebunt.*] Notat ad hæc verba Dn. Ziegl. *ea ratione omnino extingui & invalidari cauſam reſtitutionis iſtam, quam Grotius §. 7. conſtituit in laudatione. Sic enim laudatorem nunquam teneri, quia eo etiam non laudante damnum datum fuiſſet.* Verùm conſequentia

quentia nulla eſt; Nam laudans poteſt etiam eſſe cauſa quædam impulſiva damni dati, dum maleficium, de quo adhuc ille, cui id facere in animo eſt, dubiè deliberat, laudando atque aſſentando promovet, & ita authorem ad factum perſuaſionibus ſuis, vel à facilitate vel utilitate vel fortitudine deſumptis, magis impellit. Quo modo laudatorem teneri juſtum eſt, cùm ipſe non minimum momentum actui attulerit. Quod ſi verò jam conſtat, alterum, etiamſi non laudaſſet, certò fuiſſe facturum damnum, quod laude dignum exiſtimavit, laudator idcirco conveniri de damno nequit, quoniam ipſe nihil damni dedit, nam & illud absque ſua opera datum fuiſſet. Nec juvant Ziegl. jura civilia, *in l. 1. §. 4. ff. de ſerv. corrupt.* & allegati alii JCti. Nam primò hoc lege civili ita conſtitui potuiſſe certum eſt, at tali caſu obligaretur laudator alteri non ex ſuo facto, ſed lege, quæ temerarium propoſitum & inofficioſam cohortationem hoc remedio voluit coërcere. Nam non ſolùm pactionibus & maleficio ſed & lege obligationem quæri, jam antè §. 1. noſter Grotius docuit. Deinde neque citata *l. 1. §. 4. ff. de ſerv. corrupt.* neque Authores *Carpzovius & Matth.* Ziegleri ſententiam quicquam juvant. Quantum enim *l. 1. §. 4. de ſerv. corr.* attinet, ibi non dicit, teneri laudatorem maleficii ei, cui damnum à ſervo datum eſt, ſed domino, cujus ſervum corrupit, quæ quæſtio à noſtra toto genere alia eſt. Nam domino rectè tenebitur, quia lex propoſitum ſervi corrumpendi ad actionem ſervi corrupti ſufficiens eſſe voluit. At qui damnum à ſervo corrupto accepit, an & in lau-

Digitized by Google

datorem habeat actionem de damno dato, de quo nos diſputamus, ne literula quidem deciditur. Carpzovius quoque, qui *arbitrio judicis puniri* dicit *eum, qui mandavit, ſi etiam abſque mandato mandatarius delictum fuiſſet perpetraturus*, nihil contra nos facit, quia aliud eſt puniri arbitrio judicis, aliud teneri de damno dato. Nam ſi de hoc teneretur, excluderetur arbitrium judicis, quòd damnum ſit certum, & debeat rependi ei, cui datum eſt. Carpzovio verò arbitrio judicis puniri nihil aliud eſt, quàm multari, quæ multa fiſco cedit, & ab actione damni dati alia eſt. Rectè aliquis punitur de flagitioſo conſilio, etiamſi alter absq; eo malum feciſſet. Nemo verò extra legẽ ſpecialẽ tenetur de damno, quod neque fecit ipſe, neque, ut fieret, quicquam momenti contulit, vel in cauſa fuit. Diſtat inſuper is, qui maleficium mandat, ab eo, qui laudat tantùm, toto cœlo, ut neque cæteris paribus ex mandato & laudatione par ad malum gradus ſit. Multò minùs nos ferit Anth. Matthæus, aſſerens, *teneri etiam illum, qui conſilium dedit, & furem, e. gr. qui docuit, qua parte ædium Paterf. injuriæ pateat*. Certè talem, qui furi occaſionem & locum in ædes rependi & furto res auferendi demonſtrat, in terminis ſimplicis laudatoris, qui nihil adjumenti ad damnum confert, non manere, adeò clarum eſſe exiſtimo, ut meliùs probari non poſſit, quàm ſi modò nudis verbis referatur, & propterea caſus à noſtro alieniſſimus nulla planè refutatione opus habet. Pertinet enim is, qui furem docet, qua parte ædium paterf. injuriæ pateat, non ad eum, qui laudat, ſed qui ju-

vat

vat opus & in ipſo crimine participat, quos Grotius refert ad illos, qui tenentur per ſe & primariò: laudatores verò ſecundario ordine collocat.

§.9. *Tenentur autem primo loco ii.*] Rurſus hîc inconſideratè animadvertit Dn. Ziegl. *primo loco teneri patratorem facinoris, quippe qui immediatè damnum dedit, & ſcire debuit, mandatum rei turpis non obligare.* Grotius enim hîc agit de actione maleficii non criminali, quâ certum eſt, patratorem primariò teneri, ſed civili de damno dato, quâ omninò primariò tenetur is, cujus juſſu eſt factum damnum, non autem qui fecit, quia facientem, cui jubere potuit, oportet eſſe ſub aliena poteſtate; Sic jure civili de ſervo, qui damnum fecit, tenetur dominus, non ipſe ſervus, noxali actione ad ſervum vel noxæ dedendum, vel damnum reparandum. Quomodo etiam non à ſubdito, qui juſſu ſuperioris deliquit, ſed Principe, ſive Rep. res repetuntur. His verò deficientibus, i. e. patratore ſub nullius poteſtate exiſtente, à qua mandatum accipere potuit, tenetur ipſe, qui fecit. Ita enim explicandus eſt Grotius, non ut Ziegl. explicat, quaſi his non deficientibus delinquens non teneretur. Nam hoc Grotius, non cenſuit, ſed ſaltem in ſuperiorem, cujus mandatum acceſſit, dandam eſſe actionem.

In ſolidum ſinguli.] Ratio eſt, quia pro parte delinquere nemo poteſt. Maleficia enim ſunt indiviſibilia, & totum delinquit, qui in opere participat.

§. 13. *Ut qui fugere noluit.*] Exiſtimo contra

tra Ziegl. non teneri ex jure ſtricto eum fugere, qui contra latronem & temerarium inſultatorem vitam defendere armis debet. Ratio eſt, quia ipſe gladium ad ſui corporis defenſionem prætendendo in re illicita non verſatur, ſed arbitrio invaſoris relinquit, velit abſiſtere impio propoſito, an in ſcelere perſeverando incurrere tutelarem enſem, & de vita ſua periclitari. Suprà propter rerum defenſionem occiſionem furis firmiſſimis argumentis legitimavimus, quare nos nulla ratio cogit, diverſum ſentire, ubi hoc majus verſatur periculum, quantò dignior vita rebus fortunæ eſt. Ut taceam, nunquam adeò ſecuram fugam quemquam ſibi promittere poſſe, quin vel titubando vel alio impedimento ſibi quandoque nocumento ſit.

§. 21. *Natura ad nihil tenetur.*] Intereſſe adhuc exiſtimo, an ſervus ſive mancipium noxam dederit, an verò aliud quoddam animal irrationale. Servus enim, qui rationis eſt capax, damnum injuriâ, i.e. ex conſilio dare omninò poteſt, & propterea etiam dominus ceu Magiſtratus legitimus petitori jus & juſtitiam adminiſtrare obligatur, quæ vel in deditione rei, vel damni reparatione conſiſtit, planè eodem modo, quo Principes tenentur ſubditos, qui vicinis damna dederunt, vel dedere iis, quos damno affecerunt, vel ipſos delinquentes punire, & ita de injuria ſatisfacere. Ut Grotius, ſi ſententiam ſuam etiam ad ſervos extendat, vix contradictionem effugiat, qui §. *præc.* expreſsè ſtatuit, ſuæ patriæ rectores ad puniendos noxios aut dedendos obligatos fuiſſe, ut rectè objicit Dn. Ziegl. Nam in hoc negotio

tio, quæ eſt ratio puniendi noxios vel dedendi in Principe aut Rep. erga ſubditos, eadem illa ratio eſt in domino erga ſervum. Non obſtat, quòd mancipium quadrupedibus annumeretur. Hoc enim non naturaliter, ſed quoad effectus quosdam juris civilis peculiares verum eſt, quod tamen nec illo civili jure generaliter procedit, quo quadrupedum fœtus in fructu ſunt, non autem partus ancillarum. In aliis animalibus, quæ ratione deſtituuntur, ſentio cum Grotio, quia de animali damnum injuriâ datum dici non poteſt, propter defectum conſilii & electionis, quod & JCti bene diſtinxerunt, qui quadrupedum damnum pauperiem dixerunt. Illa verò pauperies facta eſt ſine culpa domini, quare ille non obligatur per ſe. Neque obligatur per animal, quod noxam dedit, cùm illud omnis obligationis ſuâ naturâ ſit incapax. Nam obligationis ſubjectum unicum eſt homo, adeò ut JCti exiſtimaverint, ne ſervos quidem obligari poſſe. Quoniam itaque dominus neque per ſe obligatur, qui ipſe nihil nocuit, neque ex mandato aut juſſu ſuo, quadrupedibus enim jubere non poteſt, neque denique per animal noxium, propter ſubjecti incapacitatem, ſequitur, quòd planè non obligetur. Obligatio igitur ex jure civili ſeu lege eſt, quæ in dominum de pauperie actionem eſſe voluit. Niſi quis fortè exceptionem poſuerit in eo domino, qui ſcivit, pecus ſuum eſſe calcitroſum, vel ſolere cornu petere, alióve modo damnum dare. Hactenus enim, quia vitium ſciens non cavit amovendo pecus, in culpa eſt. *Conf. Exod. 21, 29. & 35. & 36.*

§. 22. Exhibitione honoris.] Honor in ſe lædi non poteſt, quia fundamentum ejus in honeſtate morum conſiſtit, quæ externis rebus non ſubjacet. Quoniam verò calumniis alicujus bona fama apud viros probos traduci & in periculo eſſe poteſt, reparatio in exhibitione honoris ita conſiſtit, ut injurians ſe ipſum mendacii arguat, culpam fateatur, & publica confeſſione honeſtum & bonum virum eum agnoſcat, cujus exiſtimationi criminationibus ſuis labem quandam inurere molitus eſt. *Conſ. Ziegl. h. & Hahn. ad Weſ. de injur. n. 18.*

Quanquam & pecunia] Et hoc eſt hodiè quotidianum, quæ deinde pecunia pro natura actionis inſtitutæ vel fiſco cedit, vel actori.

CAPUT XVIII.

DE LEGATIONUM JURE.

§. 2.

E*X parte ſubditi ſunt.*] Talem Reip. ſtatum non poſſe dari *in c. 3. ad lib. 1.* ſatis probavimus, ubi Remp. illam mixtam exulare juſſimus.

Qui bello ſolenni victi.] Non continuò Reges majeſtatem amittunt, & per hanc jus legationis, quando eos victor regno expulit, niſi & ipſi vel capti vel occiſi ſint. Ut in *c. 4. theſ. 18. l. 1.* ſatis declaravimus. Ipſe etiam Grotius *c. 16. §. 17. l. 2.* expreſsè faſſus eſt, *jus regni penes ipſum,* (i. e. Regem regno pulſum) *manere, utcunque poſſeſſionem amiſerit. Conſ. & Ziegl. nobiſcum ſentientem.*

§. 3.

Digitized by Google

§. 3. *Duo autem ſunt.*] De fundamento tum admiſſionis tum ſecuritatis legatorum authores non omnes idem ſentiunt; Grotius noſter & cum eo plerique ad conſenſum gentium confugiunt, in quo omne obligationis principium ponunt. Scilicet conveniſſe quondam in certa quædam pacta gentes omnes aut ſaltem moratiores, & ex hoc conſenſu vim obligandi ad poſteros transmiſiſſe. Nos eum conſenſum in *l. 1. ad c. 1.* rejecimus, ideoque hîc propiùs quærendum eſt fundamentum. Equidem in legatorum ſecuritatem conſenſere gentes, ſed non effectivè & libera voluntate, verùm neceſſitate morali, quia negotium hoc ad mutuum Rerump. nexum pertinet, quem nemo violare poteſt. Agnoſcit id quidem *Dn. Hornius de Civitate*, *l. 2. c. 8.* in explicatione tamen non minùs deficit, ob fundamenti, quod ponit, inſufficientiam. Ita verò idem ille. *Auſim ego*, inquit, (a) *ſecuritatis cauſam omnem à majeſtate mittentis arceſſere; Nimirum Princeps, qui alterius territorium volente Domino ingreditur, quamdiu ſe hoſtem peregrinæ Reip. non profitetur, eo honore, eaq́; reverentiâ colendus eſt, ac ſi apud ſuos ageret. Si temerè neminem laceſſens violaretur, contra jus ac fas ſceleratiſſimos parricidas facere quilibet cenſeret. Neminem lædere, ne quidem infimæ ſortis hominem, quamdiu innocens agit, ex præſcripto juris naturalis jubemur. Sed hic concurrit ſimul publica gentium ratio, quòd Princeps inſtructus imperio ac majeſtate, quocunq; loco fuerit, divinitatis quendam impreſ-*

 ſum

(a) d. c. 8. §. 4.

Digitized by Google

ſum characterem circumferat, & univerſæ Reip. inſtar ſit. Quare ſive à Principe peregrino, ſive hujus ſubditis lædatur, ſemper Dei Vicarius & integra communitas offenditur. Suſtinet nunc illas Principis vices legatus, &, huic quicquid accidit, ſibi vel honori vel contumeliæ ducit mittens. Nunquam verò ſine præſentiſſimo metu ſecuturæ vindictæ contemni aut violari Princeps poterit, aut in hoc Resp. niſi diſſolvatur ſimul vinculum & omne jus, quo hactenus gentes invicem conglutinantur. Majeſtas igitur, quæ Principis, legati quoque caput tuetur, nec caput tantùm, ſed comites & omnia vaſa, quòd hæc acceſſoria æſtimentur ex conditione principalis. Hucusque Hornius. Cujus mentem & verba ſi quis accuratè conſideraverit, facilè deprehendet, majeſtate Principis omnimodæ legatorum ſecuritati non proſpici, quoniam non ultra tuti eſſent legati, quàm ipſa Principis majeſtas. Dabit autem mihi hoc, quicunque vel mediocri notitia in jus gentium penetravit, poſſe Principem ab hoſte vel in ſua vel hoſtili terra bello peti, damnisque multis & penè infinitis affici, quin, ſi ita caſus ferat, capi etiam & omni exui imperio, imò occidi, absque injuſta læſione majeſtatis, modò belli juſtitiam pro ſe habuerit. Majeſtas itaque Principi in bello contra hoſtes nullam ſecuritatem largitur, quare multò minùs legatus, qui ejus perſonam induit, quicquam ſibi tuti ſpondere poterit. Habet Hornii ſententia, ut palàm eſt, reſtrictionem ad legatos, qui in pace commerciorum negotia tractant, ad internuncios autem bellicos, qui durante bello hoſtium plàcita

placita utrinque perferunt, nihil pertinet, quoniam ſi ipſe Princeps mittens adeſſet, ſecurus non eſſet. Ex particulari verò ratione univerſale conſtruere fundamentum, quo nitatur ſecuritas illa legatorum publica, præter rationem eſt, cùm ceſſante ſingulari ratione, quæ certo ſaltem caſu obtinet, ceſſare etiam neceſſe ſit, quodcunque ſuper illam conſtruxeris. Equidem verum eſt, Principem, qui alterius territorium volente domino ingreditur, quamdiu ſe hoſtem peregrinæ Reip. non profitetur, eo honore, eaque reverentiâ colendum eſſe, ac ſi apud ſuos ageret: ſed quid dicendum, ſi contra domini territorii voluntatem & publicus Reip. hoſtis acceſſerit. In hunc profectò jure gentium tanquam in omnem alium hoſtem animadverti poſſe, dubio caret, nec ipſe Hornius inficiatur, qui eodem *c. 8. §. 9.* ita expreſsè fatetur. *Poſſe Principem hoſtilia moliri, arma expedire, poſſe prœliantem vinci, & victum captumq́; ſi ita res ferat, trucidari.* Quare ſi eodem jure cenſendus legatus foret, tolleretur omne inter hoſtes mutuum commercium, & neque pax fieri, neque alia negotia, quæ neceſſarium per nuncios publicos conferendi modum requirunt, perfici rectè poſſent. Nam quoniam legatus majorem ſecuritatem, quàm mittens, non haberet, nemo ſanè in ſe tam periculoſum munus facilè ſuſciperet, in quo eum nulla hoſtium infamia de vita aut libertate periclitari, imò hoſtium loco eſſe certum ſit. Oportet itaque adhuc in legato eſſe aliud quippiam, quod ipſi conciliat ſecuritatem, quam Princeps, qui mittit, non habuiſſet. Accedit, quòd Princeps, cenſente

Hor-

Hornio, qui alterius territorium ingreditur, aliter tutus non ſit, quàm ſi volente domino ingrediatur: id quod neceſſariò etiam ad legatum trahendum eſſet: ſed qua ratione nunc admiſſio legatorum neceſſitatis eſt, ſi à voluntate Principis admittentis pendet? Quicquid igitur Hornius de majeſtate Principis dicat, hanc in læſione legati ſemper etiam lædi, & ſic Dei vicarium per eundemq́ue integram communionem offendi, in Principe, qui hoſtis eſt, ceſſare, nec applicari poſſe, ſatis conſtat, quia aliàs non ſolùm omnia bella, quæ gerunt inter ſe publicæ poteſtates, injuſta irritaq́ue eſſent, ſed ferè etiam jus gentium uſu ſuo careret. Imò ſi quis de re, ut ſe verè habet, velit diſſerere, dicendum videtur, majeſtatem in Principe ad exteros planè non pertingere, & propterea non lædi imperium per læſionem Principis. Ratio aſſertionis ſe ipſam ingerit. Nimirum majeſtas & omne imperium territorium ſubditosq́ue afficit, extraneis autem neque imperare neque præcipere poteſt. Atque hinc natum eſt, quod in ore vulgi eſt, extra ſuam jurisdictionem jus dicenti impunè non pareri. Hinc unà operâ infero, ſi majeſtati cum extraneis nihil eſt negotii, ſequi, eandem ab iis non violari. Principis majeſtas extraneis nihil jubet vel vetat, ergo nec contraveniendo in majeſtatem peccare poſſunt. Manet hæc obſequii gloria ſolos ſubditos, qui imperio civili ſubſunt, & ſuperioris voluntati obligantur. Horum inobedientia majeſtatis indignationem incurrit, externos ab obſequio negatio imperii liberat. Quin ſi Principis majeſtas ab extraneo Principe lædi poſſet, ſequere-

queretur, eundem læſæ majeſtatis reum arguendum eſſe; Nam læſa majeſtas immediatè læſæ majeſtatis crimini connectitur. Sed hactenus ab omnibus in id unanimi itum eſt conſenſu, tam enormi delicto non niſi ſubditos ſubjacere. Sequitur ergo, non niſi ſubditos majeſtatem lædere poſſe. Hunc enim arguendi modum firmiſſimum arbitror, qui non conveniri poteſt de læſa majeſtate, ille nec majeſtatem lædere. Et qui majeſtatem lædere poteſt, ille eſt læſæ majeſtatis reus. Termini hi ſunt adeò convertibiles, ut infallibilis ab uno ad alterum tranſitus & ſequela detur. Quodnam verò erit aliud certius fundamentum, poſtquam conſenſum gentium & majeſtatem Principis repudiavimus, in quo ſecuritati legatorum conſultum ſit? Neque enim ſufficit aliorum incertas vel mancas refutare traditiones, requiritur inſuper, ut expleamus, quod in alio deſideravimus, & rem ex genuina eruamus ſcaturigine. Suprà *ad l. 1. c. 1.* fundamentum obligationis juris gentium quæſivimus in objecto, i. e. connexione & contextu Rerump. ad invicem, latèque oſtendimus, omnes actus, de quibus jus gentium præcipit vel vetat, ita comparatas eſſe, ut neceſſariò mutuum inter gentes reſpectum involvant, & morali relatione omnibus communes ſint, adeò ut non poſſint non ad omnes populos ſimul pertinere; Videamus igitur in ſpecie quoque, an talis Rerump. relativa qualitas de ſecuritate legatorum proſpexerit, ut eorum violationem jus gentium puniat, id quod ſine operoſa deductione facilè cuivis patebit. Conſtitutis Rebusp. cùm gens gentem vicino imperio contingere cepiſſet,

fieri

fieri non poterat, quin ſæpiuſcule variis de cauſis agendum cum Principibus conterminis eſſet; Hoc enim & mutuus commerciorum uſus poſtulabat, & amicitiæ fœderum ſancta ſocietas, & ſi quas injurias populus ab alio accepiſſet, repetitum res mittendum erat, aut bellum indicendum. Imò in ipſo etiam bello multa incidebant, quæ colloquiis magis & pactionibus, quàm armis expedienda fuerant, ut induciarum fides, & utrinque cæſorum honeſta ſepultura. Ita quoque pax unicus belli finis nunquam ſanè coaleſceret, niſi antè inter partes de conventionibus & ſatisfactione actum fuerit. Quoniam autem non ſemper commodum, imò periculoſiſſimum Imperanti foret, alienæ ſe concredere fidei, & ſuper negotiis publicis ad hoſtes vel non adeò amicos ire, Reip. neceſſitas ſalutari invento rem ad legatos deduxit, qui publica omnium gentium fide ſecuri, imò ſacroſancti, ſummarum poteſtatum placita hinc & inde ferunt, donec ab utraque parte habito tractatu in unum conventum ſit: Hos autem inviolabiles jus gentium effecit, & eorum ſecuritati graviſſimis cavit ſuppliciis, quia nemo aliàs facilè munus illud in ſe eſſet ſuſcepturus, quod nullis munitum privilegiis omnium injuriis pateret. Fundatur itaque intemerata legatorum ſanctitas primariò in morali illo Rerump. coagulo, & relativa neceſſitate, cùm impoſſibile ſit, ut per legatorum violationem non ſimul communis omnium gentium tranquillitas & conſociatio, imprimis verò mittens lædatur, cujus perſonam legatus ſuſtinet. Secundariò verò & à poſteriori firmatur inſuper præſumpto popu-

populorum conſenſu, quia non potuerunt non in id conſentire, quod gentium quieti tam ſalutari efficacia providet, & arctiſſimam vinculorum compagem conſervat, quæ Reſp. perpetua ſociat libertate, quicunque igitur contra faxit, ipſo facto ſe hoſtem gentium & præcipuè læſæ Reip. fatetur, contumeliasque, quibus contra jus legatos affecit, præſentiſſimo ſupplicio luet. Neque ſolùm Principi, in quem injuria redundavit, vindicta competit, ſed & aliis gentibus licitum eſt, imò ferè ex officio tenentur, afflictis opem ferre, & contra temerarium juris gentium violatorem communi auxilio animadvertere, ut impius homo condignam ſceleribus pœnam ſentiat, exemplo ad alios dato.

Quod ab hoſte armato veniret.] Sufficiens hæc ſola cauſa non eſt ad legatos rejiciendos, niſi ſpecialiores rationes concurrant. Multa inter hoſtes accidunt, quę internunciis expediri debent, & magno omnium populorum incommodo omitterentur. Si hoſtis armati ad alium legatos miſſos non oporteret admittere, nunquam ſanè pax fieri poſſet, quæ tamen omnium bellorum finis eſt. Interdum ob ſingulares cauſas non admittuntur legati, non tam quòd veniant ab hoſte armato, quàm quòd legatus ſuo facto aut intentione ſe privilegiis juris gentium indignum reddiderit; V. gr. ſi certum ſit, eum nō ſuper pace aut negotiis publicis, ſed ad ſeditionem concitandam, civiumque ſollicitandos animos veniſſe. Si non legatus, ſed explorator, ſi ad tempus extrahendum, eaque morâ rebus domini ſui conſulendum, & hoſtium, ad quos miſſus eſt, nocendum venerit. Si

ſimili

ſimili fallacia jam ſæpè aliis illuſit, aut aliis modis legati ingenium ſuſpectum eſt. Hæ & ſi quæ ſunt aliæ rationes civiles exceptionem à regula dant, generale jus non conſtituunt.

Ἄθεος.] Atheum, ſicuti & hæreticum legatum qui rejicit, juris gentium animadverſionem non effugit, quoniam hoc de actibus populorum publicis conſtituit, quà populi ſunt, quà fideles verò aut infideles, quà pii aut impii, quà orthodoxi aut hæretici, nihil curat. Sed nec alia ratio eſt, quæ infidelem excludat; nam & Chriſtianis cum gentilibus licet non ſolùm converſari, ſed & ſub una Rep. vivere, ut in primitiva Eccleſia omni tempore contigit. Niſi fortè atheus legatus aut infidelis in contumeliam ejus, quem accedit, miſſus eſſet. Sed hic caſus iterum eſt exceptio à regula, non ipſa regula.

§. 4. *De non violandis*] Tractat hoc argumentum fusè & eleganter *Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. cap. 8. theſ. 6. &c.* ubi ſolidiſſimis rationibus Grotium noſtrum *ad h.* §. 4. refutat, & adverſæ accedit ſententiæ, quæ legatos hoſtilia patrantes ſubjicit animadverſioni illius Principis, in cujus pernitiem hæc machinati ſunt. Imò ipſa præjudicia Livii & Salluſtii adeò dextrè explicat, ut omnino contra Grotium magis faciant, quàm ut ei faveant. Præſertim quòd Grotius in loco Salluſtii æquum & bonum interpretatur de jure naturali, id Hornius multò meliùs ad exceptionem à regula generali refert. Equidem privilegia pro legatorum incolumitate eis aliquid contra jus commune tribuunt, nam, cùm hoſtem, ubicunque repertus eſt, occidere liceat, legatum

nullibi

nullibi violare licet, ſed hæc ſecuritas non extendenda eſt ad eum caſum, quem jus gentium noluit comprehendere. Non opus eſt, ut ampliſſimo diplomatate malitiam in inſontes armemus, ſufficiat legatis, ſi tuti ſint & ſecuri, quamdiu intra honeſtatis terminos manſerint, & illam qualitatem retinuerint, quam jus gentium ipſis communicavit. Omnis legatio, etiamſi ab hoſte venerit, aut hoſtilia in mandatis habeat, nihil hoſtile agere debet, ideo enim & inter hoſtes tuta eſt, quia accedit non tanquam hoſtis, ſed velut amicus, qui mutuo colloquio velit res utrinque neceſſarias agere & conficere. Quod bene Clodovæus obſervavit, quem ita dicere ſolitum novimus, *inter arma ſolam legationem pacis ſequeſtrem eſſe, exuere hoſtem, qui legatione fungitur.* Quando verò legatus à pacifico oratore in hoſtem tranſit, indignus jurisg. tutela eſt, & idem gentium jus concedit legatum punire, non ut legatum, ſed ut hoſtem, ut latronem, ut inſidiatorem, ut exploratorem, ut ſeditioſum concitatorem. Sed jam deſino agere, quod ante me melius jam laud. Hornius egit, quem hîc cum Grotio conferre tam utile, quàm neceſſarium eſt.

§. 5. *Ita demum, ſi admiſit.*] Admittenda tamen ſemper legatio eſt, niſi rejectionis juſtæ & prægnantes cauſæ adſint: non in mero ejus, ad quem legatio tendit, arbitrio id eſt poſitum, ſed neceſſitatis eſt, niſi periculum ſubſit.

Per quorum fines non acceptâ veniâ.] Ego ita contra Grotium cenſeo. Sacroſanctos inviolabilesque legatos eſſe debere non tantùm iis, ad quos mittuntur, ſed & omnibus omninò, per

quorum fines iter eis faciendum eſt. Idque ſine dubio intendit jus gentium, quia aliàs ſecuritas illa publica maxima ſua parte fruſtranea eſſet, ſæpiſſimè enim legatos ad remotiores mittimus, quibus per aliena eundum eſt, ſi ad eum, ad quem miſſi ſunt, pervenire velint. Neminem inſontem ubicunque pacificè ſe gerit, lædere jus naturæ ſuadet, quod principium deinde legatis jus gentium ſingulariter applicuit, & ex ratione publica univerſali juſſione ſancivit. Nam non poteſt fieri, quin violatio legatorum, à quocunque facta ſit, ad injuriam mittentis redundet, & violans juris gentium reus fiat. Ut nullo modo concedere Grotio poſſim, in tali legatorum violatione, *non illud jus gentium, de quo agimus, ſed amicitiam & dignitatem, aut ejus, qui miſit, aut ejus, ad quem eunt, violatam cenſeri.* Nam de libero inter populos commerciorum per legatos habendorum exercitio non impediendo jus gentium cavit, & transgreſſorem committit vindictæ ejus, cujus legati violati ſunt, & aliarum gentium commune ſpondet auxilium. Jam non minùs ille impedit commerciorum libertatem, qui legatos per ſuum territorium pacificè euntes violat, quàm is, ad quem miſſi ſunt. Quare non minùs etiam contra jus gentium delinquit. Decet quidem, ut mittens petat tranſitus veniam, ſed is, à quo petitur, niſi juſtas cauſas habeat, negare non debet.

Nam ſiquidem ad hoſtes eorum.] His & ſimilibus caſibus legati retineri aut etiam puniri poſſunt, quia in terminis amicæ legationis non

manent,

manent, ſed ipſo facto ſe hoſtes profitentur, qui hoſtibus meis ſeſe adjungunt.

§. 7. *An jure talionis.*] Nemo innocens ob delictum alterius puniri poteſt. Utut igitur Princeps legatos alterius violaverit, talio ceſſat niſi & ii, qui mittuntur, in crimine participaverint. Vid. omn. *Joh. Frid. Horn. de Civit. l. 2. c. 8. theſ. 11,*

§. 9. *Capi non poſſe.*] Si bona legati propria ſint, & à domino ejus ſatisfactio jam aliquoties petita obtineri non potuit, debitum verò ſit liquidum vel chirographo, vel ipſius legati confeſſione, his omnibus circumſtantiis concurrentibus bona legati in ſolutionem aut pignoris loco rectè capi poſſe arbitror, quoniam debitum exigitur à legato, nulla infertur injuria. Et non favet hactenus jus gentium legatis, ut eos voluerit à ſolutione æris alieni indemnes præſtare, ſi citra diſpendium legationis ſolvere poſſunt, quod in propriis rebus ſemper præſumitur, quoniam Principis eſt, legatum opibus & neceſſariis impenſis inſtruere, ut propter rei ſuæ in ſolutum datæ jacturam nihil incommodi legationi metuendum ſit.

§. 10. *Regibus, qui cogi nequeunt.*] Par parem cogere jure poſſe ſuprà Grotius rectè aſſeruit. Sine dubio igitur hic vel de ſubditis loquitur, qui jus cogendi ſuperiorem ob moralem inferioris ordinem non habent, vel de coactione, quæ profluit ex imperio. Ita enim ſaltem verum eſt, Regem à Rege vi imperii cogi non poſſe; Cogitur interim iis remediis, quæ inter ſummas poteſtates jus gentium ſui juris conſequendi causâ inſtituit.

Ddd 2 CAPUT

CAPUT XIX.

DE JURE SEPULTURÆ.

DE variis homines ſepeliendi modis, vid. *Alexandrum ab Alexandro, Dier. gen. l. 3. c. 2.* ubi videbis, gentes quasdam magnificum ſepulchrum in avium aut canum ventribus quæſiviſſe.

§. 5. *Exceptionem eorum.*] Reprobatur hæc exceptio à noſtris Theologis ferè omnibus: *vid. Ziegl. ad h. §.* Illud tamen defendi poſſe exiſtimo, eum, qui mortem delicto aliquo meruit, à magiſtratu ſine peccato poſſe adigi, ut ſe loco carnificis ipſe occidat, v. gr. gladii acumine pectus feriat, aut laqueo cervicem elidat: &c. quia nihil juſtitiæ intereſt, per quem executio fiat. Nam nec hoc dubitant, datum reo venenum ab ipſo ſine peccato ebibi, ſi legitimo modo ad mortem condemnatus ſit. Quantum verò intereſt, veneno te interimas, an juſto magiſtratus juſſu pectoris penetralia ferro ſcrutere.

CAPUT XX.

DE POENIS.

§. 1.

MAlum paſſionis.] Stoici, qui nihil malum præter vitium, nec bonum quid præter virtutem agnovere, ſupplicia, mortem, laborem, inediam, aliaque corporis incommoda ad res adiaphoras & indifferentes referunt, nec beatiorem ſapientem exiſtimant, qui omnibus fortunæ

&

Digitized by Google

& corporis bonis affluit, eo, qui eſt in tauro Phalaridis. Peripatetici verò, qui hominem non ſolo animo & ratione, ſed corpore etiam conſtare & abſolvi animadverterunt, juxta hæc duo duplicia quoque bona per ſe expetenda, animi ſc. & corporis faciunt, quibus deinde totidem mala contradiſtinguunt. Animus nobis pro tempore non eſt, utrorumque rationes examinando oſtendere, Stoicos Angelum magis, omnis materiæ expertem, quàm hominem corporeum conſiderare, & fingere ſapientem ſuum, non facere. *Vid. Cicer. de Fin. l. 4. & 5.* Illud pro comperto habemus, per plures inani verborum fiducia in ſcholis & inter pocula multa de morte doloribusq; contemnendis, de periculis, de cruciatibus ad affectandum Stoici nomen crepuiſſe, quos ſi quis cum Epicteto interrogaſſet, πόθεν οἶδας? ſine dubio reſpondiſſent illud, ὅτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς. Quaſi verò adeò rigidam & penè inhumanam Stoicorum diſciplinam verbis magis quàm opere ipſo & exercitio addiſcere oporteat; quàm multi ſanè fuerunt, qui externa morum auſteritate & inculto corporis habitu ſimulavere Curios, & vixere Bachinalia;

Hiſpida membra quidem & dura per brachia ſeta
Promittunt atrocem animum, ſed podice levi
Caduntur tumidæ, medico ridente mariſcæ. (a)

Contra quos feſtivè admodùm eundem Epicte-

(a) Juven. 2. Satyr.

tum ita dixiſſe legimus; (*a*) τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν ἢ ὅτι Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος, ἢ Κλεάνθης; βεβασάνικας οὖν αὐτὸ καὶ δόγμα σεαυτοῦ ποιῆται. δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον, καὶ ἀνακραυγάσοντί σοι ἐάν τις κακόσχολος παρεστὰς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ πρὸς τοὺς θεοὺς, ἃ πρώην ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τὶ κακίας μετέχον, οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις αὐτῷ; τὶ ἡμῖν καὶ σοὶ, ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον, μέμνησαι τῆς διαιρέσεως. ἄν τίς σοὶ εἰσιόντι καὶ ὠχριῶντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ. τί τρέμεις, ἄνθρωπε; περὶ τίνων σοὶ ἐστὶ ὁ λόγος; μήτι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι τί τρέμοις; οὐχὶ θάνατός ἐστι τὸ κινδυνευόμενον, ἢ δεσμωτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγὴ, ἢ ἀδοξία; τί γὰρ ἄλλο; μήτι κακία; μήτι μετέχον κακίας; σὺ οὖν τίνα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀρκεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ καλῶς λέγεις: ἀρκεῖ γὰρ σοὶ τὰ σὰ κακὰ, ἡ ἀγέννεια, ἡ δειλία, ἡ ἀλαζονεία, ἣν ἀλαζονεύου ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. τί τοῖς ἀλλοτρίοις ἐκαλλοπίζου; τί στωικὸν ἔλεγες σαυτόν; τηρεῖτε οὕτως ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράττετε, καὶ εὑρήσετε τίνος ἐσθ' αἱρέσεως. τοὺς πλείστους ὑμῶν ἐπικουρείους εὑρήσετε, ὀλίγους τινὰς περιπατητικοὺς, καὶ τούτους ἐκλελυμένους.

Malum actionis.] Objicit Dn. Ziegl. anguſtiorem eſſe definitionem hanc ſuo definito, *quòd omnis pœna peccatum ſive delictum præſupponat, peccatum autem ſit vel commiſſionis vel omiſſionis, quod ultimum non comprehendatur in definitione.* Fruſtra, quoniam peccatum illud omiſ-

(*a*) Apud A. Gell. Noct. Att. l. 1. c. 2.

omiſſionis ſemper ſua natura & efficacia involvit quandam actus poſitionem, cujus reſpectu malum actionis dici poteſt. Sic cùm lex honore parentes afficere filios jubet, cùm patriam defendere, obedire ſuperioribus, peccata omiſſionis contra legem affirmantem non minùs actualia ſunt, quàm quæ ſcriptores commiſſionis dicunt. Qui enim non debito honore parentes proſequitur, contemnit eosdem, qui non defendit patriam, cùm poteſt, prodit, qui Magiſtratibus non obſequitur, repugnat, quæ omnia in mala actionum tranſeunt, nec ullum poterit mihi adferri exemplum, ubi à peccato omiſſionis ad illud commiſſionis non contiguus detur tranſitus, ut propterea de hac diſtinctione delictorum in commiſſionis & omiſſionis non immeritò dubitari poſſit, cùm omne peccatum omiſſionis, ut demonſtratum dedimus, ſit etiam commiſſionis, nec minùs peccatum commiſſionis omiſſionis, quia quicunque facit, quæ eum non decet agere, omittit ea, ad quæ agenda ex officio tenebatur: niſi hactenus quis velit aliquam differentiam agnoſcere, quatenus in peccato, ut dicunt, omiſſionis præcedit omiſſio, & ſequitur actio: in iſto verò commiſſionis ſequitur commiſſionem omiſſio: Neque enim in peccato omiſſionis priùs agere non debita potes, quàm debita omiſeris, neque in peccato commiſſionis priùs omittere debita, quàm commiſſeris indebita, id quod tamen tanti non eſt, ut propterea ſingulari quadam diviſione opus fuerit, imprimis cùm utrumque in debitorum omiſſionem & commiſſionem indebitorum collimet.

Quæ natura ipſa dictat.] Lex naturæ itemque ratio ſocialis præcipit quidem & dictat, ut ſontes puniantur, quî enim aliàs coṁunis tranquillitas, finis præcipuus magnæ illius inter homines ſocietatis conſervari poſſet? quo verò pœnæ genere, & à quo, id non adeò determinat, ſed primum ſpecialiori cujuslibet legislatoris curæ relinquit, alterum ordini tum naturali, tum civili. Eminet inter hos jurium conditores optimum Numen, quod Noæ poſteriſque ejus communia quædam & univerſalia præcepta totum humanum genus obligatura dedit, & quibusdam ex iis certam pœnæ ſpeciem adjecit, quam nunc humanis poteſtatibus, quæ omnes divino imperio ſine dubio ſubjacent, mutare vel negligere non licet, ubi chorum ducit, quod de homicida morte puniendo generaliſſimè ſtatutum eſt. Non licet itaque Principibus effuſi ſanguinis reum lege eximere, quam non fecerunt, & tenentur omninò ad perſequendum eum, qui terram humano cruore piacularem fecit, alio modo non expiandam, quàm ut ab ea tam deteſtandum facinus nocentiſſimo ſanguine abluatur; A quo verò exactio pœnæ inſtitui debeat, naturali quidem ratione nihil aliud conſtitutum eſt, quàm ut quicunque ſontem punire rectè poſſit: in ordine autem ſive domeſtico ſive civili jus puniendi ad eum ſpectat, qui civitati præeſt, ſicut in §. 3. & 8. fuſiùs patebit.

Latet culpa, ubi non latet pœna.] Vide quæ notavimus in Prolegom. ad verb. *Jus Dei.*

§. 2. *Sed an ad aſſignatricem.*] Difficilem hanc quæſtionem fecit apud JCtos & Ethicos non

tam

tam perplexa ipſius negotii natura, quàm peregrinus terminorum mathematicorum in doctrina morali uſus, quos cùm alii aliter, omnes tamen ſic explicarunt, ut penitiorem rei cognitionem etiam magis involverent, mirum eſſe nemini debet, inter ipſos non potuiſſe convenire. Sic enim hactenus inter Ethicos plerunque univerſos creditum fuit, formale juſtitiæ diſtributivæ conſiſtere in diſtribuendis rebus à toto ad partes juxta proportionem geometricam. Commutativam autem obſervare commenſurationem ſimplicem & proportionem arithmeticam nullo perſonarum habito reſpectu: in qua proportione arithmetica atque geometrica adeò juſtitiæ utriusque formalem rationem conſtituunt, ut nullo modo ſibi ab ea diſcedendum eſſe exiſtiment. Sed Grotius in *l. 1. c. 1.* & nos ad eum fuſiſſimè docuimus, neque ſatis rectè in terminis matheſi propriis rerum moralium formalitatem & eſſe próprium conſtitui poſſe vel debere, neque proportiones illas ex omni parte convenire utrique juſtitiæ, quin potiùs in vera applicatione omninò deficere, ſatisque multos in moralibus errores peperiſſe, neque non omninò dari priores, magisque ad argumentum accommodatos terminos, quibus licèt juſtitiæ tam diſtributivæ quàm commutativæ exprimere indoles & operationes, quare etiam hîc nobis ſecundùm ea, quæ *ad d. l.* ſufficienter diſputavimus, procedendum erit, & haud apparebit difficulter, ad utram juſtitiam pœnæ & earundem exactio pertineat. Rem autem paulò altiùs ordiamur. Cùm omnipotens orbis hujus tam eleganter, tam ad omnium re-

 rum

rum ordinem & mirabilem concentum compoſiti conditor hominem etiam divina ratione præditum & omnium rerum terrenarum dominum feciſſet inter alia naturæ humanæ infinita dona illud quoque non poſtremis, ſed ſoli homini propriis adnumerandum eſt, quod eundem ſociali appetitu inſtructum hoc duce tam nobili ad politioris manſuetioriſque vitæ conſuetudinem perduxerit, & hoc modo nos omnes inter nos ipſos reddiderit ſocios atque neceſſarios. Continuò teſtatus eſt Deus noſter hunc naturalem mutuæ conſociationis ſtimulum in primis orbis vix penitus abſoluti diebus, negando homini bonum eſſe, ſi ſolus fuerit. Ratio non alia, quàm quòd divina benignitate appetens ſocietatis animal primus Adam, noſtrorum ſtirps & origo, creatus fuerit: qui talem appetitum in ſocia conjuge exultante animo continuò exercuit, neque enim illam paranympho ipſo Deo ſibi traditam ferus & ἀπόλιτος rejecit, ſed vivida comitate complexus eſt. Atque hæc ſunt prima hujus naturalis ſocietatis incunabula, ſc. congenitus appetitus, quo ad ſocialem rationem ferimur. Acceſſere dinde quædam aliæ cauſæ, quæ eam vel neceſſitudine vel utilitate commendabiliorem faciunt. Ac primò quidem, cùm omnes ab uno communi parente orti ſimus, inter nos etiam revera fratres & jura fratrum eſſe oportet, nec propterea nobiliores & potentes infirmos vel plebejos contemnere decet, quia quò longiùs ad ſtemmatis noſtri initia recurrimus, hoc ignobiliora deprehendimus, & tandem ad agricolam deveniendum eſt, à quo cuncti deſcendunt. De-

ir. de

inde cum ipſis humani generis incrementis cepit ſocietas, dum amor conjugalis primos parentes ſibi invicem, filios deinde parentibus naturalis ille cum ipſo materno lacte hauſtus conciliaverit, donec in familiam numeroſiorem & tandem civitatem duce natura multitudo excreviſſet. Succeſſu temporis cariorem fecit ſocietatem metus à potentioribus & rerum indigentia, quæ res homines ſolitarios miſerè affligebant, eosque ad civitatem ſua ſponte pronos æquabili juris & æqui adminiſtratione omniumque rerum ſufficientia magis magisque inclinabant. Quoniam verò, ut diximus, ſocietas inter homines eſt, jura quoque communia eſſe oportet, ad modum & rationem ſocietatis ordinata; nulla enim ſocietas ſine juris communione eſſe vel durare poteſt. Eſt autem in hoc genere jus omne id, quod juſtum eſt, & juſtum id, quod injuſtum non eſt; Injuſtum verò dicitur, *quod naturæ ſocietatis ratione utentium repugnat*, (*a*) Hinc juſtum erit, quod naturali illi ſocietati ratione informatæ convenit. Atque ex hoc jure ſive juſto nanciſcimur homines moralem quandam qualitatem agendi conducibilia ſocietati, & quæ ad eam ducunt, pellendique contraria: quæ qualitas iterum vel perfecta eſt, & facultas dicitur, ſeu jus ſtrictè ſic dictum, quæ homini poteſtatem dat ad aliquid agendum vel habendum jure ſuo conſtituto. Vel minùs perfecta, & vocatur aptitudo ad aliquam rem, quam tamen mihi petere licet, non jure meo exigere. Sicuti iſtam differentiam *ad d. c. 1. l. 1.* pluribus expoſuimus: Et facultas quidem

(*a*) Grot. l. 1. c. 1. theſ. 3.

quidem Grotio dicitur reſpicere juſtitiam expletricem, moraliſtis aliis communiter commutativam; aptitudo verò, attributricem, aliàs diſtributivam. Veniendo igitur ad noſtram quæſtionem nervus omnis in eo poſitus eſt, ut exploremus, qualitas illa moralis puniendi ſontes an ſit facultas & jus ſtrictum, an verò aptitudo ſolùm ſine jure conſtituto? Non eſſe autem aptitudinem tantùm, inde conſtare arbitror, quòd in hac is, qui debet aliquid rationi conſentaneum facere, v. gr. exercere liberalitatem, conferre officia & munera publica, ab eo, cui hac ratione debet, cogi non poſſit, nec propterea in jus vocari aut compellari de ſatisfactione, ſi minùs dignum digniori prætulerit. In pœnis res aliter ſe habet. Ibi enim is, qui debet pœnas, nimirum noxius criminis, ſtrictè debet, ſic ut ad ſupplicium jure coactivo trahatur, nec relinquatur ejus arbitrio, velit ne an nolit noxam, quam dedit, luere, ſed ad ſatisfaciendum ei, cui nocuit, omninò obligatus eſt, & non niſi vi atque injuria exigenti pœnam reſiſtere dicitur. Ad ſontem puniendum verum jus habemus, ex voluntate delinquentis nobis conceſſum, dum non poteſt non præſumi voluiſſe ſe ſubjicere correctioni & condecentibus pœnis, qui homo particepsque juris ſocialis contra illud nefario auſu delinquere ſuſtinuit. Neque ſane aliter publica quies conſervaretur, ſi cuilibet flagitium ſemper impune, plerunque etiam non ſine lucro eſſet. Ad petendum verò id, quod juſtitiæ attributricis eſt, extra aptitudinem habem9 nihil, ſed arbitrio ejus, à quo petimus, v. gr. munificentiam aut donum, relinquitur, nobis, qui re digni

re digni ſumus, an verò aliis eam collatam cupiat. Quod ſi electo minùs digno prætererit digniorem, nullum remedium juris tui aſſerendi cauſâ tibi datur, licèt alterum rationi minùs conſentanea feciſſe rectè dicere poſſis. Et propterea apparere puto, ad diſtributivam juſtitiam exactionem pœnarum non pertinere, quoniam, ut jam expoſui, exiguntur pœnæ ab eo, cui verè debentur ex contractu involuntario; ut loquitur Ariſtoteles; quod verò ex juſtitia attributrice petitur, verè petitur, non exigitur jure aliquo: i.e. oſtendere te potes re, quam petis, dignum, & ut ex ratione naturali propterea diſtribuens tui potiſſimùm rationem habeat. Præter preces verò & aptitudinem nihil aliud habes, quo honorem vel rem petitam tibi liceat conſequi. Cùm econtra abſurdiſſimum ſit ſtatuere, eum, qui pœnam exigere vult, adverſus noxium non niſi precibus agere teneri, ut ſe patiatur puniri, quaſi dignus pœna ſit. Niſi enim aliud fortius quid delinquentem cogere poſſit, precibus præſertim in capitali periculo nunquam tantùm dabit, ut ob ſolam illam aptitudinem punire velit, qua ratione unà impunitas in delictis & ex ea flagitioſorum audax impietas rumperet ſanctiſſimam ſocietatis naturalis compagem, & in pernitioſiſſimam confuſionem ordinata jurium communium vincula diſſolverentur: Viſus præterea mihi ſum aliam in hoc genere arguendi viam excogitaſſe, unde manifeſtò ſatis liqueat, juſtitiæ diſtributivæ hîc locum non dari eſt verò talis, ut oſtendam ex ipſa pœnarum definitione, hanc juſtitiam repudiari. Nam pœna eſt malum paſſionis,

onis, ob malum actionis. Nunc colligo, qui pœnam debet, is ille eſt, qui deliquit. (ita enim rectiſſimè dicimus, criminoſum debere pœnam, non pœnam criminoſo deberi, quod abſurdiſſimum eſſet, ut paulò pòſt declarabo) & ob id, pati aliquid in pœnam debet: Erit igitur hic debitor, ut ita loquar, patiens. In juſtitia verò diſtributiva, debitor, ſeu is, qui aliquid ex ratione naturali & æquitate agere debet, ad quod tamen jure nequit cogi, eſt agens, non patiens, qui ille demum eſt, cui debetur, cùm in pœnis ſupplicia debeantur agenti, qui ea exigit: Ergo pœnæ non pertinent ad juſtitiam diſtributivam. Schema tale erit.

IN JUSTITIA ATTRIBUTRICE.

Debitor	Creditor, ut ſic dicam.
Exercens, ſive agens.	Patiens, ſeu is cui beneficium confertur.

IN POENARUM EXACTIONE.

Debitor.	Creditor.
Patiens ſive reus.	Vindex.

Hinc cùm in juſtitia attributrice alius & planè diverſus creditor ſit, quàm in pœnis, & diverſus non minùs debitor, imò contrarius, non poſſunt pœnæ ad illam pertinere juſtitiam. Relinquitur ergo juſtitia expletrix ſeu commutativa, cui optimis rationibus pœnæ vindicantur. Princeps nota & character juſtitiæ expletricis eſt, ut qui ſecundùm eam agit, habeat agendi vel petendi facultatem ex jure aliquo ſuo & conſtituto: at qui pœnas exigit, ut rectè punire poſſit jus puniendi habere debet: Et ſicuti in commerciis hominum jus

jus nobis quæritur ad aliquid petendum dari vel fieri ex contractibus voluntariis, dum inter contrahentes id agitur, ut aliquid ſibi dari vel fieri, itemque dare & facere velint, ita non minùs in delictis ipſo facto & crimine nocentis ex contractu quodam involuntario jus ad puniendum naſcitur. Unde ſatis prudenter prudentiæ oculus contractus in voluntarios & invitos diſtribuit, quòd in illos duce voluntate eamus, his verò etiam inviti teneamur. Quamvis, qui rem rectè conſiderare vult, in delictis quoque aliquid voluntarii inveniet, ex tacita voluntate collectum, & naturæ contractuum congruens. Quemadmodum enim, qui tutelam ſuſcipit, qui in communione eſt, qui negotia alterius gerit, ex re & ipſo geſto ſe pupillo, ſocio & ei, cujus negotia gerit, obligaſſe cenſetur ad omnia, quæ contractus cujusvis natura exigit, etiamſi expreſsè nihil dictum fuerit, eodem modo criminis reus præſumpta ſua voluntate, ex delicto collecta, ad pœnas condecentes ſe obſtrinxit, & aliis in ſe jus conceſſit puniendi: quo intuitu in *l. 5 2. ff. de re judic.* delictum, & in ſpecie furtum dicitur deſcendere ex malè contractu & delicto. Atque hoc rationi ſociali apprimè conveniens eſt, quæ omnia, quæcunque appetitui ſocietatis repugnant, eundemque nefario auſu affligunt, ſeverè prohibet, cæterisque, qui de communione participant, dat facultatem conſervandi ſoſpes corpus, pellendique noxia. Quo modo verò univerſum humanum genus citiùs non dicam in confuſiſſimas modò turbas, ſed & omnimodam peſtem & interitum detrudi poſſet, quàm ſi flagitioſis homi-

hominibus, qui virtutis juſtitiæque amore ſpontaneo non ducuntur, deliquiſſe impunè fuerit? quamobrem ne præceptum juris illius naturalis, neminem eſſe lædendum, ſine externæ efficacia ſit, conceſſa eſt hominibus facultas in ſcelera pro merito animadvertendi, & ita etiam jus puniendi ex lege eſt, quale ad juſtitiam expletricem pertinere non dubitamus: Accedit, quòd ſicut ex ſchemate paulò antè propoſito demonſtravimus, ideò non pertinere pœnas ad juſtitiam attributricem, quòd in illis & hac diverſi creditores & debitores ſint, ita ex eadem ratione juſtitiæ expletrici locum eſſe oſtendi poteſt. In Juſtitia enim expletrice creditor eſt, qui aliquid ab alio exigendi jus ſtrictum habet: in pœnis idem ille creditor, cui debentur pœnæ, eſt vindex, qui jure ex delicto ſibi conſtituto pœnas dare ſontem jubet: pari modo in laudata juſtitia ut debitor eſt, à quo quid coactivè & cum effectu peti poteſt. Ita & in pœnis debitor erit nocens, cui etiam invito pœnæ, prout commeruit, irrogantur. Schema iterum tale eſt.

IN JUSTITIA EXPLETRICE.

Debitor.	Creditor.
Reus, quem dare vel facere oportet.	Actor. Cui debetur aliquid dari vel fieri.

IN POENARUM EXACTIONE.

Debitor.	Creditor.
Reus criminis, qui correctionem & pœnas debet.	Actor ſive vindex, cui pœnæ debentur.

Ex quo ordine collocato nunc apparet, in juſtitia exple-

expletrice & pœnis eſſe eundem debitorem & creditorem, ob eamq́ue cauſam ad hanc juſtitiam ſpectare pœnas: His ita ad naturam utriusque juſtitiæ explicatis, accedamus ad Ethicorum vulgus, ut nobis conſtare poſſit, quibus rationibus pœnis applicandis utantur, & quàm minimè mirum ſit, inter utrosque non potuiſſe convenire, cùm etiam ii, qui in theſi rectè & nobiscum ſentiunt, falſas ſententiæ ſtabiliendæ rationes afferant: Procedamus verò ſic, ut primò audiamus eos, qui pro juſtitia commutativa pugnant, pòſt etiam illos, qui pro diſtributiva, quos ſimul videbimus tam putidè ab adverſariis refutatos, quàm dilutè ipſi ſenſerunt: adjecto brevibus, ſi quid nobis ad rejiciendas illorum opiniones viſum fuerit, quamvis per ſe facillimè ſit, uno ictu omnia utriusque partis præſidia tollere, negatâ, quod oportet, proportionis arithmeticæ & geometricæ in juſtitia particulari ratione, cui certè magis fident, quàm Hercules clavæ ſuæ. Sed ad rem. Quæramus igitur, cur ad juſtitiam commutativam pertineat pœnarum exactio? Reſpondebunt, quoniam pœnæ proportione non geometrica, ſed arithmetica exiguntur: Sed unde vobis certum eſt, obſervari proportionem arithmeticam in pœnis? quoniam, inquiunt ex Ariſtotele, *nihil refert, ſi probus pravo detraxerit, an pravus probo; neque ſi adulterium probus an pravus commiſerit.* Ad quæ verba Hornejus ita commentatur. *Nihil dici poterat diſertius. Si homo aliàs probus, inquit, defraudet bipedum etiam nequiſſimum, non minus eſt fraus & injuria, quàm ſi peſſimus defraudet optimum, adeoq; res*

pœna digna: quod ſi pœna digna, punienda non minùs eſt in iſta perſona, quàm puniretur in altera; Si enim perſonæ dignitas non vetat, quò minùs ſit delictum, quod delictum aliàs per ſe eſt, nec eadem impedire poteſt, ne pœna illa dignum ſit, quam aliàs commeretur. (a) Expectas adhuc aliquid, bone lector? Nihil quicquam ultra dicunt, his ſolis proportionem arithmeticam probare volunt, puerilia, ita me Deus amat, ad hanc rem crepundia. Eſto, idem peccatum peccare poſſe probum & improbum; quid inde? ergo hîc obſervatur proportio arithmetica? Quæ hæc ſequela eſt? Si nihil refert, pravus bono detraxerit, an bonus pravo, ſi utrobique idem eſt peccatum, quomodo proportio? Eſt enim proportio ſeu proportionalitas plurium numerorum ſeu linearum comparatio. V. gr. ut 2. ad 4. ita 8. ad 16. ubi idem numerus, eademque linea eſt, nulla proportio locum habet. Sic quemadmodum inter 2. & 6. ad 4. nulla eſt proportio neque geometrica neque arithmetica, quoniam 2. & 6. cum eodem numero conferuntur, (licèt inter 2. 4. 6. eſſe quandam proportionem non ignorem) pari modo inter perſonam vilem, quæ loco 2. erit, & nobilem ſive probam, quæ loco 6. ſit, non poteſt eſſe quædam proportio ad idem delictum, quod numero quaterno notamus. Deinde obſervamus, non dari proportionalitates inter quantitates diverſas, v. gr. lineam & numerum, ſed conferendum eſſe numerum cum numero, & lineam cum linea. Ita quoque qui quærunt proportionem arithmeticam vel geometricam in pœnarum

(a) Hornej. Doctr. Mor. l. 3. c. XIII. §. 9.

rum exactione, imprudenter diverſa perſonas & res comparant, nulla enim datur proportio circa diverſa, ſed vel inter ſolas perſonas vel ſolas res ea quærenda eſt, ſi quæ eſt, ſicuti inter ſolum numerum & ſolam lineam comparationem inſtituimus: Tertiò impoſſibile eſt, ut perſona proba & prava, itemque utriusque delicta tam accurata ratione inter ſe diſtent, quàm proportio arithmetica requirit, v.gr. ut 2. 4. 6. 8. ſive ut omnia eandem exceſſus differentiam habeant. Quod ſi enim vel minimùm aliter differrent, concideret proportio arithmetica, & una Ethicorum nobilis commutativa juſtitia; Non eſt proportio arithmetica inter 2. 3. 5. 6. quia numeri non eundem habent exceſſum, ita quoque ſi perſona vilis minor eſſet unitate quàm proba, ad delictum verò exceſſus tum binarius, tum item unitatis inveniretur, proportionem quidem aliquam libenter fatemur, ſed moralem quandam, non arithmeticam & mathematicam. Quartò, ſi unum eſt delictum, quod probus & pravus peccavit, ſi ad pœnam nihil refert; quorſum pertinent, quæ Hornejus paulò pòſt *theſ. 18.* prolixè diſputat, & nobilem atque bonum virum mitiùs quandoque puniri aſſerit, quàm ignobilem & improbum, itemque expreſsè peccata non paria eſſe vel ad minimum paria non præſumi oſtendit: qua de re tamen nos infrà plura, quando de pœnarum mitigatione ſermo erit. Imò §. *ſeq. 19.* ſuppoſito caſu, commiſiſſe delictum duos, unum virtute præſtantem, alterum nulla virtute, utrumque tamen magis ex imbecillitate & affectu quàm proæreſi, expreſsè fatetur, *eſſe nihilominus delictum illius*

 levius

[illegible] quam hujus. Ergo maximè omninò refert, probus pravo detraxerit, an pravus probo, id quod ſuprà negaverat. Quintò, eo ipſe Hornejus ſuam proportionem arithmeticam deſtruit, quòd ſcribit, in pœnis *dignitatem perſonæ planè per accidens reſpici, ſimpliciter verò nudam adæquationem delicti & pœnæ.* Ubi jam manet, proportio arithmetica? In omni proportione ſive continua, ſive diſcreta minimùm tres numeri eſſe debent inter ſe conferendi, iique non per accidens, ſed ſimpliciter & per ſe. In pœnis verò ſimpliciter tantùm conſiderantur duo, delictum ſc. & pœna: E. in pœnis nequit obſervari proportio ſive arithmetica ſive geometrica. Perſonæ enim ad complementum trahi non poſſunt, quia ipſo docente Hornejo ſaltem per accidens conſiderantur; Si dicit, non unum delictum unius, ſed plurium plura inter ſe conferenda eſſe; reſpondeo, minimè nobis ex amuſſim conſtare, quæ delicta ita inter ſe comparanda ſint, ut unum ab altero, & ſecundum tertio, atque deinceps, eadem exceſſus differentiâ diſtet. Id quod requirit arithmetica proportio. Imò nulla omninò delicta talem ad invicem rationem exactè habere, intrepidè dico. Non ſolemus nec poſſumus mathematica certitudine res morales æſtimare, & quævis diſciplina ſuas ſibi proprias proportiones habet, quæ ab imperitis ſolùm in alienum forum protrahuntur. Tandem Hornejus *hanc immotam proportionis arithmeticæ regulam ponit, tam nobilem quàm quemvis alium ſimpliciter tantùm plectendum eſſe, quantum alteri nocuit aut injuriæ fecit: Sive æquale eſſe debere*

debere delictum cujusq; & pœnam: (a) Unde verò hanc immotam normam eruerit, mihi non conſtat, illud pro comperto habeo, cujusque rei regulam ex natura & indole ejus domeſtica petendam eſſe. Proportio arithmetica verò eſt, ipſo concedente Hornejo, cùm plures inter ſe numeri conferuntur, inter quos eſt eadem exceſſus differentia; At quibus terminis aut qua collectione inde ſimul id conficiatur, ut arithmeticæ proportionis ſit, tam nobilem quàm quemvis alium ſimpliciter tantùm plectendum eſſe, quantum alteri nocuit, illud hactenus neſcio: Libenter agnoſco quidem, aliquam proportionem habendam inter delictum & pœnam, itemque quandoque perſonarum diverſitatem, ſed hanc proportionem moralem dico, & talem, qualem officium juſtitiæ expletricis, quod circa delictorum correctionem verſatur, requirit, mathematicam, & in ſpecie arithmeticam eſſe nego, quia ob ſuprà allegatas rationes fieri non poteſt, ut tali proportioni in juſtitia locus ſit. Dimiſſa pro merito proportione arithmetica, accedant geometræ, &, quid ſibi velint, audiant. Decepit eos reſpectus & dignitas perſonarum, ſecundùm quam aliter vel aliter in delictis jus dicitur: Hunc reſpectum ajunt proportioni geometricæ ſimilem eſſe, & ideo pœnas ad juſtitiam diſtributivam pertinere, cujus character certiſſimus hæc proportio eſt. Nos, qui argumentis firmiſſimis negavimus, proportiones mathematicas ad moralia rectè applicari poſſe, nihil relinquimus adverſariis, quòd contra nos diſputent, niſi ut oſten-

(a) Theſ. 19. d. l. III. c. 13.

oſtendant, juſtitiæ particulari non alias, quàm arithmeticam & geometricam proportiones convenire, id quod tamen æternùm non demonſtratum dabunt. Alii, qui his proportionibus locum relinquunt, & pro arithmetica ſtant, nihil adeò dicere valent, quin etiam in ipſa quæſtione & cauſæ meritis multa abſurda atque incongrua cumulent, refutanda iterum ab eis, qui contraria ſentiunt. Deſcendamus tamen ad ſingulas eorum rationes, quibus juſtitiam diſtributivam defendunt, & videamus, tam quid ad eas ſolidè reſponderi poſſit, quàm quid ab aliis reſponſum ſit. Sed ne cum omnibus nobis res ſit, & contentio in infinitum creſcat, demus eis patronum Weſenbecium, qui *in Commentar. ad tit. de juſt. & jur. n. 11. &c.* multis argumentis adverſus nos pro juſtitia diſtributiva ſtetit. Idque eò libentiùs, quoniam & Hornejus *Doctr. Mor. l. 3. c. XIII. theſ. 11. &c.* eundem ſibi Weſenbecium refutandum præ aliis ſumpſit, ut hinc facilior nobis utriusque partis collatio conſtituatur. Primò itaque cenſet, legem in abſtracto ſine προσωποληψία pœnam conſtituere, & id putat eſſe agere proportione arithmetica. Magiſtratum verò executorem legis punire delictum, remque ad proportionem geometricam reducere. Reſpondemus, non eſſe proportionem arithmeticam, imò vix proportionem, ſi ſimpliciter & uniformiter proceditur: itaque quæ lex hoc delictum hac pœna puniendum ſtatuit, pœnam dicit, proportionem nullam conſtituit. Debet enim proportio minimùm in tribus conſiſtere. Deinde executio à Magiſtratu facta, etiamſi perſonarum itemque circum-

circumſtantiarum haberet conſiderationem, non magis tamen neque minùs obſervat proportionem geometricam quàm arithmeticam, quia non poſſum percipere, cùm neutra quadret, cur una magis quadret alterâ? Urget Hornejus, executionem legis nullam eſſe poſſe, niſi quum id fit, quod lex jubet: Bene quidem, ſi juſſum legis tam expreſſum intelligit, quàm imprimis etiam tacitum, quod vi interpretationis extenſivæ per rationes & alia adminicula, (*de quibus Hahn. ad Weſenb. de Leg.*) legi conſentaneum elicitur, & ſic reſponderet fortaſsè Weſenbecius, ſe mentem legis tacitam imprimis reſpexiſſe, quam Magiſtratus plerunque venari & executioni adhibere debet; Nimirum illud certiſſimè apud omnes JCtos conſtat, loqui leges ſolere de iis, quæ fiunt ἐπὶ τὸ πλεῖστον, & communiter, nec ob rerum contingentium varietatem atque infinitam multitudinem loqui aliter poſſe. Quæ verò demum citra opinionem & expectationem emergunt, committuntur Magiſtratibus, qui viva legis vox ſunt, & cuique jus ſuum ſecundùm æquius meliùs diſpenſare debent. Quod ſi itaque caſus lege expreſsè non comprehenſus incidat, prudenter Magiſtratus conſiderare debet, quid legislatorem moverit ad faciendam legem, & quid idem fuiſſet dicturus, ſi de hoc ſpeciali caſu conſultus eſſet: Et quod deinde æquitati magis conſentaneum deprehenderit, eam legislatoris mentem quoque fuiſſe præſumit, & ſecundùm eam negotium decidit: quomodo evenire non rarò poteſt, ut executio legis à lege quidem, quatenus verbis, & ſenſu, qui ex verbis colligitur, conſtat,

alienà, imò diverſa ſit, non tamen diverſa à mente legis & æquitate. Ideoque non ſatis conſideratè à Hornejo dictum eſt, *cum reſpectu perſonarum punire, quod lex ſine eo puniendum ſancit, non eſſe id facere, quod lex illa mandat, ſed directè contrarium:* Lex enim jubere aliquid duplici modo dici poteſt: Uno, ut verbis jubet; altero, ut mente, non tam ex verbis quàm ipſa æquitate collecta. Hinc ſi lex homicidium, veneficium, indiſtinctè capite puniendum velit, Magiſtratus ſanè, qui perſonarum reſpectum habet, v. gr. juvenes an adulti criminis rei ſint, non contrarium legi facit, neque tamen etiam id, quod lex, ut ſonat & ex verbis intelligitur, jubet vel ſancit, ſed potiùs quod legislator ſanxiſſet, ſi caſum talem inopinatum, quales interdum incidunt, prævidiſſet. Sic narrat (*a*) Bodin. de Franciſco I. Galliæ Rege, cùm Præſidem aliquem nobiliſſimi cujusdã in Gallia judicii variorum & enormium criminum reum deprehendiſſet, inſuperque alium Præſidis miniſtrum, qui cum domino ſcelera communicaverat, juſſiſſe Regem Cancellarium utrosque condigna afficere pœna: Cancellarium item examinatis diligenter reis tandem ſic pronunciaſſe, ut Præſidem confiſcatione bonorum aduſtaque in frontem notâ infamem juſſerit regno exulare, ſervum verò capite luere: Et Franciſcum quidem ſententiâ cognitâ per iram dixiſſe, corvum corvo non eruere oculum. Alios verò prudentes viros juſtitiam in condemnatione agnoviſſe: Ex quo patet, Cancellarium hunc non feciſſe quidem, quod lex juſſit, ſed nec contra legem,

(*a*) l. 6. de Rep.

legem, verùm potiùs ad legis mentem & æquitatem, quemadmodum ſine dubio ipſe Franciſcus, de peculiaribus Cancellarii ſui rationibus edoctus, mutaſſet ſententiam. Feliciùs illud Weſenbecio ab Hornejo objectum cenſeo, inauditum eſſe, ut alius juſtitiæ actus ſit præceptum de re facienda, & alius actio ad præceptum conformata. Secundò, Weſenbecius circumſtantias in delictis conſiderandas eſſe ait, conſilia, dicta, facta, &c. Sed quid hoc ad proportionem geometricam? qua ratione mihi demonſtrabitur, hanc circumſtantiarum conſiderationem magis ad proportionem geometricam, quàm arithmeticam ſpectare? Hornejus objicit, nihil mirum eſſe, circumſtantias inæquales pœnas facere, cùm delicta ſint imparia, exiſtimatque, circumſtantias variare delicta, & alia ab aliis diſtinguere. Primò poſſet pro Weſenbecio reſponderi, nihil hoc ad rem facere, nec exinde magis conſtare, ad quam proportionem conſideratio illa circumſtantiarum pertineat: Deinde circumſtantiæ non ſtatim alia faciunt & diverſa delicta, ſed ſunt quandoque non niſi delicti qualitates illud aggravantes vel elevantes. Qualitates verò rei rem ipſam non continuò immutant. Ita verbi gratiâ parricidium homicidium eſſe non deſinit, qualitate tamen gravius fit, quòd pater filium aut filius occiderit patrem. Tertiò, opinatur Weſenbecius ideo juſtitiæ diſtributivæ locum eſſe in pœnis, quòd non ſolius pœnæ ad delictum, ſed & perſonarum habeatur ratio, tam earum, quæ deliquerunt, quàm in quas delictum eſt commiſſum: Et hunc reſpectum efficere proportionem geometricam.

Verùm liceat hic mihi idem, quod in præcedenti Weſenbecii ratione dixi, repetere, me non intelligere, cur reſpectus hic magis quadret proportioni geometricæ, quàm arithmeticæ? Eſt proportio geometrica, cùm inter numeros plures invenitur eadem differentia multiplex: Ergo non nuda perſonarum itemque delicti & pœnæ comparatio requiritur, ſed talis, ut inter omnia multiplex exceſſus differentia conſtituatur. Et ſi quandoque delictum, pœna & perſonæ diſtarent eadem exceſſus differentiâ, proportio eſſet arithmetica, non geometrica. Licèt ejusmodi exceſſus differentias in his contingentibus nullibi liceat exactè animadvertere, imò omninò non dentur, & ideo omnes hæ proportiones mathematicæ exulent, & moralibus veris atque genuinis locum relinquant. Hornejus alio ſibi placet reſponſo, *non rectè accipere vocabulum perſonæ Weſenbecium. Quoties enim in juſtitia diſtributiva dicitur haberi rationem perſonarum, nihil aliud intelligi, quàm locum & dignitatem, quam quis habet in Rep.* Quoniam hæc reſponſio præſupponit, nihil pertinere ad juſtitiam diſtributivam, quàm quod à toto inter partes ratione dignitatis & perſonarum proportionaliter diſtribuendum venit, facilè effugium is reperiet, qui eſſentialem illum characterem negaverit, id quod veriſſimè negare poteſt, ſicut nos *ad l. 1. c. 1.* demonſtravimus. Poterit inſuper Weſenbecius replicare, utut in præmiorum diſtributione perſona notet dignitatem vel locum, cujus intuitu præmium augetur & minuitur. Ubi tamen de pœnis diſtribuendis agitur, perſonas notare debere

bere ex re ſubſtrataq; materia qualitatem quandam, quæ ad delictum aggravandum vel minuendum aliquid momenti confert. Nec qualitatem hanc cum delicto & pœna collatam minùs efficere proportionem geometricam, quàm dignitatem collatam ad præmium & dignitates præmiaque aliorum: Illud inſuper benè notetur velim, qua ratione probat Hornejus, non poſſe obtineri proportionem geometricam in pœnis, eandem licere & contra proportionem arithmeticam retorquere. Ita verò procedit. *Ponatur, adulterium ſimplex, crimen eſſe duplo majus fornicatione. Duplex adulterium rurſus duplo majus ſimplici. Inceſtus totuplo majus delictum adulterio etiam duplici. Dico, ſi juſtè puniti fuerint, ubi poſterioris pœna duplo major fuerit pœna prioris, ergo fornicator pœnæ loco pendat duos obolos, ſimplex adulter quatuor, adulter duplex octo, inceſtuoſus ſedecim.* Quâ inſtantiâ, ut intelligere videor, inferre vult, in progreſſu non poſſe pœnam ad capitalem extendi, ſi anterior relativa pecuniaria fuerit, quod tamen abſurdum eſſet. Sed quæro ego ex Hornejo, unde ipſi conſtiterit, adulterium ſimplex duplo majus eſſe fornicatione, & duplex adulterium duplo majus ſimplici? &c. Quemadmodum eſt duplo majus 4. 2. & 8. 4. Quod ſi enim ponere ſaltem ſufficit, ponamus & nos hæc eadem omnia ſimili & uniformi exceſſus differentiâ differre, & ſimilis quoque ratio proſcribet proportionem arithmeticam. Sed deſinamus tandem aliquando hæc fuſiùs perſequi, quando ad alia transeundum eſt; breviter illud verbo indicandum, eoſdem

quoque

quoque ſcriptores non ſolere eodem modo in diverſis paginis, ſed ſatis inconſtanter loqui. Jam enim inter diverſa delicta proportionem quærunt, modò ad inſtituendam comparationem perſonas quoque, ætatem aliasque circumſtantias adhibent, ut certi nihil definire poſſimus, quid magis voluerint. Quos equidem ego non admodùm miror, cùm impoſſibile fuerit, in argumento ancipiti, obſcuro, & falſo conſtanter loqui, imprimis ubi ipſi ſcriptores vix ſe intelligant, quid ſentiant.

Id per conſequentiam duntaxat evenit.] I. e. non primariò ſpectatur in pœnis illa comparatio inter minùs & magis delinquentes, ſed potiùs æqualitas inter culpam & pœnam, & quidem non comparativè ad alia delicta, ſed quatenus ab omnibus aliis abſtrahit. Quod verò deinde alii, qui graviùs vel leviùs peccaverunt, magis vel minùs etiam puniantur, id per conſequentiam eſt, quod illud delictum attinet, cum quo comparatio inſtituitur, nam ſi idem alter peccaviſſet, eandem pœnam debuiſſet ſubire, quoniam autem graviùs peccavit, graviùs etiam puniendus eſt. Pœnæ enim & ſupplicia ad modum delicti acui vel remitti debent.

Nec alterum magis verum eſt.] Hinc ratio illa, per quam probare conantur, pœnas non pertinere ad juſtitiam diſtributivam, quaſi *non ita communes ſint, ut pecunia diſtribuenda, ut ſinguli partem auferant, nec ideo puniatur aliquis, quia civis & pars communitatis eſt, Ziegl. h. & Hornej. Doctr. Mor. l. 3. c. 13. n. 13.* nihil hîc loci ad rem facit, quoniam negato, quod opti-

mè

mè poſſumus, illo præſuppoſito, applicatio per ſe deficit.

Ut ipſi accedat aliquid.] Hoc ideo fit, quia, ut paulò antè oſtendimus, in juſtitia diſtributiva is, qui debet, agendo debet, nimirum exercendo liberalitatem, miſericordiam, &c. in pœnis verò debitor debet patiendo, pœnas ſibi infligi. Et ſic utrobique tam diverſus eſt creditor, quàm debitor, ſicut explicavi.

Quod planè eſt ἄκυρον.] Exiſtimat Dn. Zieglerus, Grotium *hunc loquendi modum ἀκυρολογίας ideo arguere nequire, quia ipſe ſuprà pœnam definivit per malum paſſionis, quod infligitur ob malum actionis. Utiq; enim infligi ex debito: deberi ergo & reddi nocenti pro delicto.* Sed hæc nihil Authori noſtro nocent, neque magis evincunt, deberi reo pœnam. Infligitur quidem pœna ob malum actionis ex debito, ſed non quòd debeatur ei, cui infligitur, verùm potiùs quòd nocens ipſe debeat, & infligitur per modum exactionis, ſicut creditor à quovis debitore jus ſuum exigit, non tribuendo nocenti, quod ejus eſt. Si enim ei deberetur pœna, propriè loquendo, ut mutuum, v. gr debetur creditori, reus ad exigendam pœnam jus haberet, nec priùs puniri poſſet, quàm ipſe exigeret, ſicut nec à debitore mutui Creditori invito pecunia obtrudi poteſt, ſi eam perdere maluerit, & juri ſuo atque credito renunciare. Id quod pœnis applicare eſſet abſurdiſſimum. Hinc non malè Hornejus *Doctr. Mor. l. 3. c. 11. theſ. 17. aſſerit, certè jus ſuum reddi aut tribui, e. gr. furi, cùm ſuſpenditur, aut jus ejus hoc eſſe, ut ſuſpendatur, admodum im-*

propriè

proprie dici. Cum jus in bonam tantum partem plerunq; accipiatur. Neque magis conſideratè à Dn. Ziegłero illud dictum utramque locutionem, pœnam debere reum, & eidem deberi, bonam veramque eſſe. Nemo in uno eodemque actu uniformi conſideratione creditor atque debitor eſſe poteſt. Quod ſi itaque reus pœnam debet, pœna ei non poteſt deberi, ſicut qui centum ex mutuo debet, eidem eadem illa centum ſub hoc reſpectu deberi non poſſunt. Aut econtra, ſi nocenti debetur pœna, eam debere nequit, quemadmodum creditor, cui mutuum debetur, idem non debet.

Quod ad contractuum naturam accedit.] *Si tamen verum fateri licet*, ait Dn. Ziegl. *præſtat omnem ex delictis obligationem æquitati potiùs & communi utilitati, quæ delicta punienda eſſe ſuadet, adſcribere, quàm nimis remotum aliquem conſenſum, qui ad omnia hominum facta extendi poteſt, inter cauſas obligationis hujus referre.* Verùm multa ſuadet naturalis æquitas, ad quæ nemini jus eſt. Quæ etiam ſi in pœnis exigendis ſolam ſuaſionem exerceret, deficeret jus ſtrictum puniendi nocentes. Paulò antè non ſuadere, ſed præcipere punitionem naturalem rationem dixit, quod præceptum obligationem veram inducere debet. Quare in aſſerendo vero ad puniendum jure æquitatem nominaſſe non ſufficit, ſed domeſtica ſcaturigo, unde jus illud oriundum eſt, oſtendenda, nimirum ſocialis illa ratio, quæ ſui conſervationi ſtudet, prohibetque contraria, & omnem vim injuſtam, quæ ſocietati nocet, arceri jubet, itemque puniri

ri facta, quæcunque frequenti exercitio naturalem compagem diſſolverent, traditis ſummis poteſtatibus, nec non eis quoque, qui à nemine dependent, faſcibus atque ſecuri. Quò etiam conſenſum præſumptum referre rectiſſimè poſſumus, quatenus qui in ſocietate aliqua quacunque vivere vult, cenſeri debet congruam inſtitutis communibus vitam agere, aut conſenſiſſe ad ſe puniendum, ubi ſecus fecerit: qui conſenſus non ad omnia humana facta extendendus, ſed objecto, circa quod verſatur, applicandus, & de illo intelligendus eſt: non etiam de aliis.

§. 3. *Non autem quis punire debeat.*] Subjectum, cui jus illud debetur, conſideratur, vel quatenus à ſocietatibus tam ſimplicibus, quàm compoſitis abſtrahit, vel quatenus ſub iisdem comprehenditur. Illo modo natura ſontem per quemvis hominem criminis non participem puniri permittit, niſi quòd videatur dare primas ei, in quem directò peccatum eſt. Illo autem ceſſante, etiam aliis; quemadmodum actio violati ſepulchri popularis eſt, & cuivis de populo competit, ante omnes tamen ei, cujus maximè intereſt, ſepulchrum non fuiſſe violatum: Sic Cainus fratricidii reus continuò timuit, ne quivis ſibi obvius condignas ſceleris pœnas exigeret, & ſe occideret. In ſocietatibus, quas imperium ſuperioris inſtruit, & ratio naturalis, & communis utilitas requirit, ut jus puniendi apud eum ſit, cui jus regendi omnem cœtum competit: Cùm enim omnis ſocietas boni alicujus conſequendi causâ inſtituatur, illæ ſanè, quæ κατ' ἐξοχὴν rectoriæ dicuntur, inter bona illa, quæ intendunt, non poſtremum

ſtremum hoc habent, ne jus manuarium, quo Cyclopes uti ſolent, imbecillioribus nocere poſſit, ſed judiciis inſtitutis unicuique liceat jus ſuum, quod habet, juſtitia præſide perſequi, nec, qui fortiores ſunt, eo ſolo, quòd fortiores, etiam plus juris habeant: Spectant verò judicia & poteſtas jus dicendi ſemper ad eum, qui imperium habet, apud quem cauſæ & jura diſceptantur, lite per ſententiam, ut convenit & æquum eſt, tandem conſopitâ. Judicia autem vel de rebus civilibus vel criminalibus ſunt, & quia eorum inſtitutio opus ſolius imperantis eſt, exercitium quoque ejusdem erit, neque in tota ſocietate reperiri magis idoneus poterit, quàm hic, qui imperioſa poteſtate armatus ex præcepto & regula juſtitiæ vindicativæ in crimina animadvertit. Quod ſi enim quivis vindictam ſibi ſumere de alio vellet, quando eam à magiſtratu legitimo habere poteſt, jam non ordinata ſocietas, ſed ἀναρχία quædam & deterrima rerum confuſio eſſet, & fruſtraneum omninò imperii nomen, quod nemo ſuſpiceret. Neque tamen inde ſequitur, quoniam in quavis ſocietate jus vindictæ ad imperantem pertinet, & ab orbe condito etiam continuò ſocietates eſſe cepere, non poſſe caſum dari, quo privatum ſe vindicare deceat. Nam ubicunque judicia illa ceſſant, ibi neceſſitate morali reditur ad id, quod natura extra conſiderationem ſocietatum æquum eſſe ſtatuit: Verùm de privata vindicta paulò pòſt fusè agendum erit.

Ab æque nocente æquè nocens puniri non debeat.] Limitarem tamen ego, hanc ſententiam tum demum veram eſſe, quando is, qui punire vult,

vult, in eodem crimine, quod puniendum eſt, participaverit. Nam ſi v. gr. ipſe hominem alterius occidiſſet, & alius occidiſſet ſuum ſervum aut filium, ab eo, qui ſibi homicidio damnum dedit, pœnas exigere poſſe non dubitaverim, non attento, quòd & ipſe homicidii reus ſit, quia ei, cui nocuit, liberum eſt, ſi velit, eundem nocentem vocare ad pœnam. Neque in iis delictis, quæ punire Reip. vel ſocietati intereſt, ſalvam regulam exiſtimo, delictum delicto compenſari. Quin potiùs in utrumque condignè animadvertendum eſt, quia meum crimen, quo ego tibi nocui, tuo eodem crimine, quo mihi nocuiſti, non tollitur. Ut nunc taceam, jubente natura, ſi is, cujus primariò intereſt reum puniri, pœnam neglexerit, devolvi jus illud animadvertendi ad alios, ut tali compenſationi locus nullo modo relinquatur; Defectum inſuper patitur ſententia Grotii, ubi Imperans peccavit. Is enim, etiamſi ſceleratiſſimus homo fuerit, à civibus, qui criminis cujuscunque rei ſunt, pœnas & correctionem exigit, ipſe verò neutri pœnas dat, quoniam eum à ſupplicio imperium eximit, quod cives ſuſpicere, non violare debent, hos verò nocentes idem illud in ordinem cogit. Nemo, qui ei ſubeſt, quem criminis reum eſſe noverit, puniendi jus habet, quoniam contra naturam & rationem ſocialem eſt, ut inferior cogat ſuperiorem. Neque multum ſibi gratulari debent, qui Magiſtratibus jus ſuperiorem puniendi vindicant; Hi enim in reſpectu ad Principem merè privati ſunt, & totum ſuum eſſe atque poteſtatem à majeſtatis conceſſione habent, qua in ipſam abuti non debent.

bent Momento poſſunt à Principe exauctorari, & in humiliſſimorum hominum detrudi conditionem; Sola Principis voluntas poteſtatem, quam eis dedit, repetere valet, & repetiiſſe ſemper præſumenda eſt, quàm primùm in ipſum inſurgere authorem, & quod beneficio ſuperioris habent, in ejus injuriam retorquere volunt.

Non poteſt ullam auctoritatem habere.] Habet omninò ſententia Principis etiam flagitioſiſſimi hactenus authoritatem, ut in nocentes & criminoſos homines juſtè & legitimo modo vindicare poſſit, quamvis ſemet eadem ſententia ſimul condamnet: A Seneca verò authoritatem non habere dicitur, quatenus decet eum virum optimum eſſe, qui bonis præeſſe cupit, & ad Regis exemplum tota civitas componitur. Qui ſi injuſtus, ſi parricida, ſi ſicarius, ſi adulter, &c. fuerit, cives eorundem criminum reos condemnando de ſe ipſo quoque ex naturali æquitatis capite, quod quisque juris in alterum ſtatuerit, ut ipſe eodem utatur, idem jus dicit, & hoc modo authoritatem ſuam atque exiſtimationem, quam bonis moribus & vitæ ſanctitate apud cives debuiſſet conſervare, amittit, dum nocens damnat nocentes, ita corvus eruit corvo oculum, quod fieri non convenit: Habet itaque ſententia ejus, qui damnandus damnat, authoritatẽ ratione firmitatis & juſtitiæ. Non habet authoritatem, quia condemnando alium judex ſceleratus ſe ipſum condemnat, licèt executio ob conditionem perſonæ locum habere non poſſit.

§. 4. *Non ſequitur omninò puniendos.*] Jure naturæ hoc verum eſt, quo dignatio quædam

ad

ad pœnas conſtituitur, nulla puniendi abſoluta neceſſitas. Jus naturale largitur hominibus in ejus violatores caſtigandi facultatem, cujus ope etiam invitos ad ſupplicium trahere poſſunt, non tamen ſimul præcipit, ut omninò puniri debeant. Id quod exemplo Caini ſatis oſtendere licet. Obſtrinxerat hic ſe fratricidii crimine, & natura duce continuò intellexerat, mortem ſe ſceleribus ſuis commeruiſſe, & occidi à quovis obvio juſtè poſſe. Deus verò ex infinita ſua clementia & aliis peculiaribus rationibus reum pœna temporali abſolvit, & non ſolùm ſeptuplicis vindictæ comminatione, ſed & inſigni charactere à perſecutione ſecurum fecit, haud dubiè non facturus, ſi jus naturæ omnimodam puniendi noxios inferret neceſſitatem. Neque enim Deus circa ea, quæ juris naturæ ſunt, diſpenſare poteſt, multò minùs contraria facere, faceret enim contra ſeipſum, quod inter abſolutè impoſſibilia, & ea, quæ contradictionem involvunt, meritò refertur. Jure divino univerſali, quod poſt reparationem mundi diluvio obruti Deus generaliter ad obligandum omnes homines promulgavit, in quibusdam criminib9 hominib9 major pœnas exigendi injuncta eſt neceſſitas; Homicidium enim verum, i. e. doloſum & hominis innocentis, irremiſſibiliter morte expiari jubetur, addita ratione, ut terra iterum innoxiorũ ſanguine inquinata noxiorum expiaretur. Hoc edictum nos univerſos obligat, & nulli Magiſtratus, quicunque ſunt, necis gratiam reo facere poſſunt, quoniam ab ea demum lege diſpenſatio datur, de qua vel ipſe legislator vel par, qui eam tulit, diſpenſare vult. Sed hanc

nullus legiſlator humanus legem fecit, quin potiùs ipſe Deus, qui ſupremo imperio cunctos homines, ut creaturas ſuas, dirigit, & moderatur; Ergo nemo etiam alius, niſi Deus unicus, ab homicidii pœna abſolvere poteſt, niſi fortè ſpecialiſſimæ acciderent circumſtantiæ, quas Deum generali juſſione non comprehendere voluiſſe credibile eſſet. Sed de his paulò infrà, ubi de pœnarum remiſſione atque mitigatione agendum erit, ubi videbimus, non ſolùm ab hominibus privatis & Judicibus atque Magiſtratibus multa condonari rectè & cum laude juſtitiæ poſſe, contra quam opinatur Dn. Ziegl. h.

Ipſo ſummi dominii jure.] De hoc ſummi in homines dominii jure jam ſuprà aliquid in Prolegomenis diximus: Cæterùm animadvertit hîc in Grotium ſine cauſa Dn. Ziegl. quando notat, *hoc negamus, poſſe Deum creaturam præter meritum miſeram facere, poſſe hominem jure ſummi & abſoluti dominii æternis cruciatibus mancipare: poſſe homini ſine nota injuſtitiæ quodcunq; malum inferre, vel ultra meritum culpæ, vel etiam ſine culpa.* Primò hæc fruſtra & ſine ratione contra Grotium diſputantur, qui in hoc §. id non agit, ut oſtendat, poſſe Deum hominem ſine culpa ej9 & merito æternùm punire, nō id, inquam, dicit Grotius, ſed potiùs illud, poſſe Deum homines punire non alio fine, quàm ut puniat, intellige tamen nocentes, & qui crimine aliquo ſe pœnis dignos fecerunt: cùm homines nec tales quidem ſine alio concomitante fine emendationis aut reparationis punire debeant: Fruſtra itaque Zieglerus de hominibus jure divi-

no præter meritum puniendis diſſerit, dum Grotio de hominibus noxiis & ſceleratis ſermo eſt, qui in pœnarum exactione jus divinum non ad innoxios hîc extendit, ſed ſolùm ad alium finem, quàm ut ſontes puniantur, non reſtringit. Deinde ſi quis ſententiam Dn. Ziegleri extra Grotii intentioné conſiderare velit, is me ſuaſore ita procederet, ut ante omnia neget quæſtionem in rerum actu obtinere poſſe. Quando enim quæritur, an Deus ſolo ſupremi dominii jure homines iñocentes punire poſſit? is aliquid verbis, re ipſa nihil quærit. Nam poſt lapſum protoplaſtorum humana noſtra natura in tantum corrupta, & à ſanctitate divina, cujus imaginem impreſſam habebat, devia facta eſt, ut impoſſibile ſit reperiri innocentes, qui quidem apud Deum tales ſint. Quis enim mundum inveniet apud illos, ubi nullus mundus eſt? Quare qui quærit, an Deus poſſit innoxios punire, is non meliori judicio quærit, quam ſi ſcire vellet, an homines, ſi angeli eſſent, eſſent incorporei, vel an, ſi eſſent equi, hinnirent: utrobique præſupponitur id, quod neque eſt, neque eſſe poteſt. Non magis homo, ut homo, poteſt eſſe equus aut angelus, quàm Deus inſontem punire, ubi nullus inſons eſt. Quod ſi verò quidam adeò curioſus ſit, ut pernoſſe cuperet, num Deus potuiſſet jure ſummæ poteſtatis punire homines, etiamſi in ſtatu integritatis manſiſſent, de eo, licèt valde periculoſum ſit aliquid ſtatuere, ita ſentio, antequam Deus cum hominibus in fœdus ſalutare deſcendit, & quaſi ſocietatem iniit, multa eum hominibus non debuiſſe, quæ poſt promiſſionem debere incepit, inſontes ta-

men ideò non potuiſſe punire credo, quia prima homini cum Deo rationis eſt ſocietas. Inter quos verò eſt ſocietas,inter eosdem & jura ſunt comunia. Ubi jus eſt, ibi datur injuſtitia, juri contraria, quæ in Deum cadere nequit: quoniam igitur homo juris & rationis capax eſt,injuria ei fieret,ſi inſons & nihil comeritus puniretur. Injuria autem de Deo dici nequit. Quanquam, qui rem rectè inſpicere vult, facilè deprehendet, totam quæſtionem,ita conceptam,*an Deus inſontes jure ſupremi dominii punire poſſit?* implicare, nec habere ullum ingenium.Eo enim ipſo,dum de puniendo loquimur, nocentes præſupponimus, quia, ubi nulla eſt culpa, ibi nulla pœna eſt, ſi quidem juſta ſit: Et ſi quid Deus in creaturas ſuas homines ante lapſum feciſſet, v. gr eos iterum extirpaſſet & redegiſſet in nihilum, quod ſine dubio ipſi licuiſſet facere, ipſo fatente Dn. Zieglero, illud quidē ſuo feciſſet jure,ſed non in pœnam.Eodem modo potuiſſet Deus ante ullam promiſſionem hominem ratione præditum ratione iterum deſtituere,etiam nihil commeritum, quia cujus eſt dare rationem, ejusdem etiam eſt eam adimere. Verùm neque hoc in pœnam fieret, licèt hac privatione hominem miſeriorem reddi facilè concedam, non obſtante,quòd Dn. Ziegl. neget, poſſe Deum creaturam præter meritum miſeram facere. Nam antequam Deus creaturis aliquid promiſit, eisdem ad nihil tenetur, niſi quòd ipſo creationis actu tacitè promiſiſſe credendus eſt, inter quæ tamen ea non collocanda,ſine quibus creatura eſſe poteſt. Ita actus, quo Deus creaturam rationalem fecit, i. e. communicatio

tio rationis, non importat perpetuitatem, & ut Deus abſolutè teneatur hominem rationis participem pati. Equidem deſinit homo per privationem rationis eſſe homo, ſed hoc poteſtati divinæ nihil derogat, quia non cenſendus Deus eſt eo ipſo, quo hominem creavit, eundem etiam perpetuò conſervare voluiſſe, niſi id expreſsè promiſiſſet: Ecce enim tibi totam hanc mundi machinam, quam mirabilis artifex infinitâ ſapientiâ ad ſtuporem noſtrum condidit: neque tamen perpetuam eſſe voluit, ſed tandem aliquando conflagraturam: Sunt non pauca alia, de quibus, niſi certam benigniſſimi Numinis promiſſionem in ſacris literis haberemns, adeò certi eſſe non poſſemus, inter quæ ſi immortalitatem animarum, reſurrectionem corporum noſtrorum, ſupremum aliquod judicium, & poſt hanc vitam beatiorem atque æternam retulerim, meo judicio non erraverim, neque enim hæc ex eo ſolo colliguntur, quòd homo animal rationale ſit, poſſet enim eſſe ratione prædítus, etiamſi neque animam immortalem haberet, neque aliquando eſſet reſurrecturus, neque ulteriorem vitam ſperare poſſet. Et exiſtimo ego, ideo ad articulos fidei hæc omnia pertinere, quòd credenda, non ratione percipienda ſint.

§. 5. *Congruit quidem ei natura.]* Commentatur ad h. §. Dn. Zieglerus, *attendantur verba hujus & antecedentis §. & apparebit, Grotium de punitione divina ita loqui, ut eam haud obſcurè deducat ex affectu cum beſtiis communi. & hoc ipſo facit Deum homine deteriorem.* Sed nulla conſequentia eſt: Deus poteſt jure abſoluti

 ti

ti dominii punire hominem criminoſum, in eaque punitione nihil aliud ſpectare, quàm ut puniat. E. punitio divina deducitur ex affectu cum beſtiis communi. Talem enim affectum, iram nimirum, qualem Grotius explicat, ſc. fervorem ſanguinis circa cor ob appetitum reponendi doloris, qui appetitus per ſe caret ratione, & ſæpè feritur in ea, quæ non læſerunt, non dari in Deo, extra dubium eſt, in quo nil niſi purum juſtumque reperitur. Et dum Grotius punitionem divinam ex dominio Dei abſoluto deducit, hunc appetitum ſatis luculenter excludit. Multa ſanè Deus rectè & ex ordine facere poteſt, quæ homo nequit, quia interdum deficit in homine agendi facultas in horum actuum genere, in Deo verò, apud quem omnia ſunt, adeſt: Sic hominibus, qui ſibi invicem cognatione & ratione ſociali junguntur, illicita eſt vindicta, quæ præter ſolam vindictam alium honeſtiorem finem concomitantem non habet. Ratio, quia appetitui ſocietatis humano repugnat, lædere hominem ex mera vindicta & animi excandeſcentia, ſicubi ad te & alios ſpes alicujus majoris utilitatis non ſit redundatura: Deum autem hæc ratio non alligat: & profectò firmiſſima eſt inſtantia, quam à Grotio datam Zieglerus ne verbo quidem attigit, à Deo interdum nil niſi pœnas ſpectari ſolere, quòd poſt extremum judicium nulla expectetur ulterior emendatio: Nec rem conficiet, qui dixerit, fieri hæc talia ob finem ultimum, qui eſt Dei gloria. Nam quærimus nos de fine quodam pœnis proprio, v. gr. vel emendatione, vel exemplo ad alios, vel ſatisfactione; quorum omnium neuter in

in die noviſſima & punitione damnatorum obtinere poteſt. Non emendatio, quia ab inferno non datur regreſſus. Non exemplum, quoniam boni & beati exemplo ampliùs non indigent, adeò in omni ſanctitate & juſtitia confirmati, ut quidem ne ampliùs labi poſſint. Mali verò & mancipia diaboli nullo ampliùs exemplo moventur, qui ſibi ipſis invicem exemplo ſunt. Non ſatisfactio. Nam, ut diximus, ab infernalibus tormentis non datur redemptio. Ergo nec ſatisfactio. Hi itaque fines in pœnis locum nullum ſibi vendicent, nec ſufficit adducere finem omnium rerum generaliſſimum & ultimum, Dei gloriam, ubi in ſpeciali argumento verſamur, cujus fines proprios, non aliis omnibus familiares explicare & intendere convenit.

In ſolo inimici dolore.] Vel hæc verba ſatis vindicationem ab humana illa mera ſeparant: Neque enim Deus hominem ita punit, ut ex ejus dolore voluptatem quandam & bonum quærat, quia nec voluptas, ut affectus quidam humanus, nec bonum imaginarium & falſum Deo poteſt attribui: Sed ideo condignis pœnis afficit, quia illas homo impius commeruit, etiamſi alium ſibi finem propoſitum non habeat. Nec obſtat, quòd interdum Deus ex ſupplicio peccatorum voluptatem capere dicatur, quoniam impropriè intelligendum; ut rectè explicat h. Dn. Ziegl.

§. 8. *Ut tollatur.]* Reſtringit hæc verba præter rationem Dn. Zieglerus ad ſolam legitimam ſui defenſionem, dum *ad h.* §. ita notat. *Recta ratio prohibet omninò perimere eum, à quo tibi nullum imminet vitæ periculum præ-*

ſens. Quando enim evitari poſſunt inſultus, qui metuuntur, jubet ratio, & ei conjuncta caritas, ut quacunque ratione evites potiùs, quàm vitâ exuas nociturum, poſthac fortè etiam non nociturum &c. Verùm tam ſtrictè Grotius ſe intelligi non voluit, qui in genere utilitatem ejus, cujus intereſt non peccatum eſſe, itemque ne ab eodem vel aliis conſimilia patiatur, explicavit, quæ non ſolùm in tuitione vitæ, ſed & aliarum rerum conſiſtit. V. gr. in ſuſpenſione furis ob res ablatas eadem verſatur utilitas, ne enim ipſe vel alius à fure iterum res auferendo lædare, laqueo tibi ſufficienter cavetur, & leges civiles reum mortis eum faciunt, qui cum gladio cædis faciendæ animo in foro ambulaverit, etiamſi intentionem factum ſecutum non ſit: Ita non minùs adulterium & alia multa crimina, in quibus nulla defenſio legitima occurrit, capitalia ſunt, & in pœnarum exactione utilitas ejus, cui peccatum eſt, ſpectari ſolet, non attentâ inculpatâ tutelâ, quoniam non ſolo inſultu atque hoſtili invaſione per modum moderaminis quis occidi rectè poteſt, ſed & dantur alia delicta, quibus mortem meremur, & in omnium vindicatione hæc concurrit utilitas.

Quæ ad exemplum pertinet.] Quæ ratio ferè unica eſt, cur executio criminalis non in carcere aut alio loco ſolitario, ſed tanta ſemper ad horrorem compoſita pompa atque loco omnibus aperto fit, ut alii nimirum malo alieno ſibi cavere diſcant.

Vindicatio privata.] Vindicta à vindicare eſt,

eſt, quod ulciſci, punire, aut caſtigare notat. Sic *Ovidius 6. Faſt.*

Quiq; necem Craſſi vindicet, ultor erit.

Significat quidem inſuper à contumelia injuriâve aliquem liberare, ut Cicero de ſenectute uſurpat, *eſt & ſenectus naturâ loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare.* Sed hic ſenſus à noſtro ſcopo alienus eſt, & propterea nobis prior ille retinendus, à quo vindicta, quatenus ultionem aut pœnam infert, derivatur: de qua nunc paulò uberiùs diſputandum nobis eſt, tum quòd argumenti nobilitas cum utilitate maxima conjuncta hanc opellam ſibi dari omninò poſtulet, tum quòd Scriptores, qui de hac ipſa materia ſcripſerunt, utcunque numeroſi ſatis ſint, eam ex omni parte non adeò abſolviſſe videantur, quin adhuc quædam enucleatiùs atque ſubtiliùs proponendi locus illis ſit, qui ingenium hîc voluerint exercere: Accipitur autem vindicta variis in locis variè. Quandoque notat aſſertionem quandam vel attributionem juris cujuscunque, etiam perſonalis. Unde *in l. 6. C. de Exec. rei judic.* partes judicis ſibi vindicare legimus, nec meo judicio multum errabit, qui hoc ſenſu vindicias ſecundùm libertatem vel ſervitutem datas intellexerit. Specialiùs verò vindicationem juris in re, & ſpecialiſſimè ejus juris, quod dominium dicitur, indigitat, quemadmodum DD. in explicatione actionis, quæ rei vindicatio dicitur, fuſiùs explicant. Cui affine eſt, quòd olim per certum quendam modum, qui vindicatio audiebat, legatum relinqui poterat, cujus relictionis præcipuus effectus is erat, ut legatarius continuò

poſt

Digitized by Google

poſt mortem teſtatoris in legato jus in re conſequeretur, & illud reali actione perſequi poſſet: Hodie omnes illi modi relinquendi legatum in effectu concurrunt, & triplici actione pro rei conditione legatario conſultum eſt, ejusque arbitrio relictum, quam ad legatum conſequendum intendere velit. *Vid.* §. *2. I. de Legat. ibidemq; DD. Ludvvel. Bachov. &c.* Eſt & quidam ſervos manumittendi modus per vindictam, qui *in* §. *1. I. de Libert.* à Commentatoribus ſufficienter explicatur; Tandem etiam vindicta ſive vindicatio ſumitur pro pœna & ultione, cum quibus vocabulis reciprocatur, & rectè à Grotio ad hunc titulum de pœnis non modò in genere, ſed & in ſpecie vindictæ privatæ, quæ pœnarum certa quædam ſpecies eſt, tractatur. Neque aliam ego inter vindictam & pœnam differentiam agnoſco, quàm quòd pœna dicatur de eo, qui illam ſuſtinet, vindicta verò, qui delictum vindicat, & propterea pœnam nocenti infligit. Ipſo enim ſono & genuina indole vocabulum vindicta ad agentem ſe refert, ſicut pœna ad patientem. Verbo, pœna pertinet ad eum, qui punitur, vindicta ad eum, qui punit. Relata itaque ſunt vindicta & pœna, quorum uno poſito, ponitur & alterum, nam ut quis vindicare crimen poſſit, pœnam reus meruiſſe debet: itemque uno intellecto, & alterum intelligitur, quia qualis vindicta eſt, talem quoque pœnam eſſe convenit, neque aliter judex vindicare poterit, quàm nocens meruit, neque nocens aliter meruiſſe, quàm judex vindicare: tertiò ponuntur ſimul, poſitâ enim vindictâ in agente, continuò ponitur pœna in patiente.

Quæ

Quæ tres qualitates relationi propriæ ſunt, ſicut à Logicis traditur. Hoc modo ruditer delineatam vindictam ſine hæſitatione definimus *illationem mali paſſionis ob malum actionis.* Nam ſi pœna eſt malum paſſionis ob malum actionis, ut rectè definivit Grotius, pœna autem à vindicta ſolo eo differt, quòd per hanc illa infligatur, ſequitur ſanè, genus vindictæ eſſe illationem, retributionem vel tale quid ſimile activum illius mali paſſionis, quod pœna dicitur: in quo genere ſimul ſpecifica à pœna differentia latet, ſicut jam explicavimus. Struvius *in tractatu de privata vindicta c. 1. aph. 5.* vindictam in genere dicit, *propulſationem injuriæ legitimam, ſive defendendo ſive ulciſcendo fiat*: quæ definitio ferè cum noſtra coincidit, modò vocabulum *injuriæ* ſumas latiſſimè pro omni delicto, quod pœna dignum eſt. Ut ipſe Struvius etiam explicat: quod nos enim illationem, id ille propulſationem vocavit, & malum paſſionis expreſſit per verba ultima, ſive defendendo ſive ulciſcendo fiat: per defenſionem enim & ultionem infertur malum patienti ſive reo: malum verò actionis eſt Struvio injuria. Ut propterea hæc definitio verbis à noſtra diverſa, re & objecto eadem ſit: Verboſi hîc non erimus demonſtrando, vindictam hanc omni animali connatam eſſe, ab homine tamen cum ratione regendam, quia utcunque τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν nobis commendata eſſe debeant, ratio tamen longè potentior ſit oportet, non, inquam, hæc multis perſequenda duximus, licèt exiſtimemus, à Struvio *c. 1. theſ. 1. n. 2.* vindictam illam naturalem & legitimam nos rectè probari exemplo

exemplo arietum , qui inter ſe commiſerunt. Nam quòd actio de pauperie in dominum provocati arietis non detur, ratio eſt, quòd aries non ſua ſponte, ſed ab alio concitatus nocuerit, non quòd provocatus ſe legitimè defenderit. Ut explicavimus *ad l. 1. c. 2. theſ. 3.* Magis ad rem pertinet diviſio vindictæ, quæ tam nota omnibus eſt, quàm ferè à nullis dextrè & ſolidè declarata: præter oppoſitionem enim judicii & ejus ceſſationem vix aliud afferri videas, id quod tamen rem totam non exhaurit, ut mox planiſſimè apparebit. Dividitur itaque vindicta ab omnibus, quotquot vidi, in publicam & privatam: quid verò ſit publica vindicta, quid privata, in eo longiſſimè mihi errare videntur, qui publicam judicio terminant, privatam verò privata authoritate: Atque in hac opinione etiam Dn. Struvium eſſe video, (*a*) qui vindictam publicam deſcribit, *quâ injuriæ Reip. vitæ alicujus, corpori, famæ, aut juribus officientes in judicio vindicantur. Quâ vindicta regulariter contra injurias eſt utendum*; Privatam verò, *quâ privata authoritate ſive non adito judice injuriam, Remp. vitam, corpus, famam, juráve noſtra lædentem, propulſamus ulciſcendo aut defendendo.* Suſtineri quodammodo poteſt Struviana definitio, ſi eam intelligi vult de vindicta, quam inter ſe exercent cives in una ſocietate ſeu Rep. conſtituti: Quod ſi verò vindictam publicam & privatam in genere intendit, ruinoſam eſſe vel inde liquet, quòd ſine dubio vindicatio injuriarum, quæ ſummas poteſtates inter ſe bello & viribus collidunt, vindi-

(*a*) De privat. vind. c. 1. theſ. 7.

vindictæ publicæ nomine veniat, nec tamen in judicio, ſed armata manu diſceptetur: imò illæ vindicationes, quæ civibus inter ſe ſunt, etiamſi in judicio fiant, reſpectu & intuitu iſtarum non publicæ, ſed privatæ ſunt, quoniam à perſonis privatis agitantur, licèt ratione earum, quæ privata authoritate non adito judice permittuntur, ſuo modo publicæ dici poſſint, non diſſimiliter ac tutela diverſis conſiderandi modis publicum & privatum munus rectè appellatur. Opinor itaque ego vindictam publicam & privatam non à loco vel objecto diſcriminandam, quoniam utrobique idem eſſe poteſt, ſed potiùs perſonis vindictam exercentibus, quæ mea ſententia hoc inconcuſſo fundamento nititur. Inter gentes populosque liberos alia jus ſuum conſequendi ratio contra injuſtos præter bellum nulla eſt, quod continuò rectè ſuſcipitur, ubi pars altera vel ſatisfactionem per diſceptationem juris abnuit, vel tale commiſit crimen, quod non niſi condigna pœna in emendationem & exemplum lui poteſt: Neque enim Principes & Resp. liberæ, ſuperiorem neminem recognoſcentes, judicem alium præterquam jus naturæ & gentium habent, nec executionem ejus, quod his legibus unicuique competit, aliis quàm ſibimetipſis & confœderatis committere ſolent, quæ executio per arma & bellum facienda ad eum modum, quem jus naturale vel gentium præſcribit. Omnis itaque vindicta, de qua hic ſermo inſtituitur, per bellum expeditur, quoniam illud, ut dixi, unicum eſt, quo gens gentem ulciſcitur. Bellum verò quemadmodum vel eſt publicum vel privatum,

vatum, ita quoque vindicta, quæ per bellum exercetur, in publicam & privatam rectè diſtribuitur: & quidem debet vindicta publica & privata eadem ratione dici, quâ bellum publicum & privatum audit. Vocatur autem bellum publicum non à judicio, & privatum, ab authoritate privata, quatenus judiciis opponitur, ſed perſonis, quæ illud gerunt, & vel publicæ ſunt vel privatæ. Ergo & vindicta privata à perſonis privatis, & publica à publicis poteſtatibus ſibi nomen vindicabit: Hinc cùm Grotius ſuprà (*a*) bellum publicum dixerit, *quod auctore eo geritur, qui juriſdictionem* (i. e. imperium & majeſtatem, hæc enim intelligitur per vocabulum juriſdictionis, aliàs & paterf. habet juriſdictionem in totam familiam, cujus bellum tamen non publicum eſt, ſed privatum;) *habet. Privatum, quod aliter.* Hoc eſt, quod gerit is, qui majeſtate inferius, independens tamen imperium poſſidet, aut imperio quidem deſtituitur, nemini tamen alii ſubeſt. Velut paterfamilias, ſeorſim habitans, neminique ſubjectus; &c. exinde ſanè perfacilè ad definitionem privatæ publicæque vindictæ colligere licebit. Quodcunque enim bellum publicum eſt, ejus & vindicta eſt publica, & quod privatum, hujus etiam privata eſt vindicta: Erit itaque *vindicta publica illatio mali paſſionis ob malum actionis, facta ab eo, qui majeſtatem habet, contra eum, qui itidem imperio civili gaudet:* vel breviùs; quam gens contra gentem inſtituit: vindicta privata, *qua patresf. aut ii, qui ſub nullius imperio ſunt, inter ſe invicem utun-*

(*a*) L. 1. c. 3. theſ. 1.

utuntur. Et quoniam quandoque accidit, ut Principibus aut Rebusp. cum eis, qui gens non ſunt, bellum ſit, quod Grotio mixtum dicitur, tentari hac ratione poſſet, an non & vindicta quædam mixta dicenda ſit, id quod à me facilè quis impetraverit. Quemadmodum enim mixtum bellum neque cum publico neque privato quoad effectus planè coincidit, ſed in illo ex parte Reip. etiam jura gentium valent, ex parte autem patrisf. ſola naturalia, ita vindictæ hujus inſtitutionem & modum jura gentium & naturalia temperabunt: nam bellum ita inſtituendum eſt, ut vindictæ, quæ per bellum quæritur, natura requirit. Sed nos omiſsâ vindictâ publicâ, de qua Grotius toto hoc opere tractat, privatam ulteriori declaratione juvabimus, ita tamen, ut ſervato communi loquendi more ſub eadem & mixtam comprehendamus, verùm non aliter, quàm intuitu ejus partis tantùm, qui majeſtate inferius jus habet, vel per ſe αὐτόνομος eſt. Cujus ratione non malè vindicta privata dicetur. Atque hanc vindictam regulariter juri naturali adverſam eſſe, communis eſt ſcriptorum concluſio, ex erroneo nata præſuppoſito, quaſi ea opponatur ordinario judiciorum proceſſui, hinc in probatione multis deducunt rationibus, hominem animal ſociale creatum eſſe, ſocietatem autem omnem imperio conſtare, cui cæteri ſocietatis participes ſubeſſe debeant. Imperium verò fruſtraneum futurum, niſi & jus coërcendi contineret, hoc ipſum itaque tam ex natura imperii quàm ob publicam utilitatem ei competere, cui & imperium competit, & propterea quemvis in

ſocietate obligari ad jus & injuriam ſuam perſequendam non authoritate propria, ſed coram judice competente, qui auditâ citra iram & odium utraque parte jus ſecundùm id, quod æquius melius eſt, reddere poteſt. Quem arguendi modum obſervavit etiam Struvius, *de privat. vind. c. 2. theſ. 2.* inquiens: *Primò certum eſt, ad ſocietatem hominem naturâ ferri, & quidem maximè neceſſariò ad eam, quæ inter marem & fœminam eſt generationis causâ. Ex qua fluit ſocietas inter patrem & liberos, nec minus naturalis eſt ſocietas inter dominum aut ſervum &c. Deinde omni dubio quoque caret, nullam ejusmodi ſocietatem poſſe conſtare ſine imperio & ſubjectione, atque ipſum jus naturæ imperium & poteſtatem mariti in uxorem, domini in ſervum, patris in filium, ſuperioris in ſubditum dictare. Deniq; ipſa rectè ratio docet, poteſtatem & imperium absq; jure coërcendi & puniendi fore eluſorium, unde neceſſe eſt ei, cui jure naturæ imperium tribuitur, competere quoq; eodem jure vindictam debitam in nocentes exercendi poteſtatem, per quam cogere ſubjectos poſſit ad ſervandum imperata: juxta hæc igitur veriſſima principia ſi conſideremus civilis ſocietatis primordium, domeſticam nimirum ſocietatem, neceſſariò ſequetur, in ea non licuiſſe jure naturæ ſe contra lædentem lædendo vindicare, ſed rem ad patremf. deferendam, ipſiusq; dijudicationi atque coërcitioni committendam fuiſſe.* Et paulò pòſt eadem theſi cùm Grotium noſtrum diſſentientem latè allegaſſet, in eo refutando easdem rationes adfert. *Verùm enim verò*, inquit, *cùm*

cùm jus naturæ ipſo definitore Grotio ſit dictatum naturæ rationalis ac ſocialis, naturæ verò rationalis ac ſocialis dictet, hominem non poſſe niſi in ſocietate vivere, ſocietatem neceſſariò ſubjectione & imperio conſtare, & imperio neceſſariò conjunctam vindicandi poteſtatem eſſe debere, contraria utiq; erit juri naturæ privata vindicta. Inculcat idem illud Dn. Ziegl. in ſuis notis ad Grotium paſſim. Vix erit, ut quicquam ſolidi contra Struvium, & qui eum ſequuntur, dicere poſſit, qui ejus definitionem vindictæ privatæ admiſerit, hoc enim certiſſimum eſt, ſocialem rationem & civilem ordinem omninò efflagitare, ut jus vindicandi ſit apud eum, qui imperium in ſocietate habet, cujus ſanè præcipua pars coërcitio qualiscunque eſt: quare non conceſſum eſt privatis omni imperio deſtitutis jus ſibi contra concives ſuos dicere & exequi, quod legitimâ viâ in judicio habere poſſunt: Nam confuſiſſimè illa civitas turbaretur, in qua cuivis licet deſpicere judicem, & ſemetipſum vindicare, quoniam ſæpiſſimè ſub colore juris & æqui infirmiores & miſeri homines à potentioribus opprimi poſſent, ubi nihil aliud præter vim valet, quod diffidentias, ſeceſſiones, conventicula & tumultus, præſentiſſima Reip. venena, gignere conſuevit. Atque hanc imprimis etiam cauſam fuiſſe arbitror, cur jus illud manuarium, das Fauſt- und Kolben-Recht/ quod Grotius etiam hîc attingit, & paulò latiùs perſequitur Struvius, *c. 2. aph. 2.* olim apud Germanos uſitatiſſimum, ab Imperatoribus abrogatum fuerit: Cæterùm nobis, qui, quid ſit privata vindicta, & unde dicenda, paulò

 aliter

aliter & ad naturam vindictæ accommodatiùs explicavimus, de rationibus Struvii confutandis admodùm laborandum non eſt, quem ipſum exiſtimo conceſſurum vindictam privatam, ut nos ſumimus, quatenus ſc. à perſonis privatis nemini ſubjectis ſive illæ imperium habeant, ſive non, exercetur, juri naturali non eſſe adverſam. Non quærimus de iis, qui ſub una ſocietate ſunt, & imperio tenentur ejus, quem dominum communionis ſuæ agnoſcunt, hos enim ſemetipſos non poſſe vindicare facilè concedimus; ſed cura noſtra circa illos eſt, qui nullius imperio ſubjecti non concives, ſed alios ulciſci volunt, quos id rectè facere exiſtimamus, etiamſi eſſent homines ſolitarii, nec in alios haberent imperium, ut deinde demonſtrabimus; Illud minùs rectè à Struvio dictum eſt, *ipſum jus naturæ marito in uxorem, patri i filium, & domino in ſervum imperium dictare ſeu concedere*: Nullum jus, quà tale, concedit poteſtatem in alios, ſed eſt formula quædam & norma, quæ actiones humanas ad propoſitum ſibi finem atque honeſtatem dirigit. Idem itaque de jure naturali dicendum eſt. Verſatur illud circa res moraliter vel bonas vel malas, illas præcipiendo, has vetando; Imperium, quod neque res bona moraliter neque mala eſt, jus naturale ignorat, quod non ſolet in alienam meſſem falcem ſuam mittere. Paulo auctore & teſte infallibili (*a*) docemur, omnem eſſe à Deo poteſtatem, & conſequenter nullam eſſe niſi à Deo immediatè. Res autem una duas origines habere nequit, quare ſi Deus poteſtatem & omne impe-

(*a*) Ad Rom. 13.

imperium concedit, quod ut credamus, Spiritus S. ipſa divina veritas nos cogit, juris naturalis conceſſio nulla eſt, ad quod imperium planè non pertinet: Nec quicquam proficies, ſi replicaveris, jus naturale à Deo datum eſſe, & ſi Deus dat quoque poteſtatem, videri eandem jus naturæ concedere. Conſequentia enim nulla eſt, quia multa Deo datore habemus, quæ tamen ad jus naturæ non pertinent. Non confundenda ſunt, quæ naturam diverſam habent, etiamſi ab uno fonte promanaverint, ſed ſingula ſuis originibus tranſcribenda: Unde adhuc admodùm addubito, an vindicta privata, ut Struvius definit, contra jus naturæ ſit: facilè largior, contra ordinem civilem, utilitatem publicam & intentionem ſocietatis eſſe, contra jus naturæ nequaquam. Nullam hîc deprehendo intrinſecam malitiam & moralem pravitatem, ſi quis privatus id ſibi tribuit, quod apud judicem conſequi poteſt, in his enim terminis conſiſtendum eſt, nec ad injuriam inferendam transeundum. Equidem docet jus naturale, jus ſuum cuique reddendum eſſe, à quo verò reddendum ſit, non definit: Et poſſe quemquam ſibi ipſi jus dicere, Reges & Resp. ſatis oſtendunt, qui judicem alium præter Deum agnoſcunt neminem, ſed quod ipſis jure naturali vel gentium debetur, ipſi perſequuntur: Et confirmor in hac ſententia, dum Struvius (*a*) certos caſus excipit quibus etiam jure naturæ privatam vindictam licitam eſſe vult: Semper mihi ſuſpectæ fuerunt illæ exceptiones, quas à regula & præcepto juris naturalis liberant, & vel eas planè

 ad

(*a*) c. 2. theſ. 3.

ad jus naturæ non pertinere exiſtimavi, ob aliud, quod intendunt, objectum, vel rem totam, de qua exceptio facta eſt, juris naturalis nunquam fuiſſe. Quod & in præſenti negotio contingit. Jus naturale ſanè immutabile eſt, & divinum vigorem humanis exceptionibus non migrat. Aut igitur privata vindicta jure naturæ non prohibetur, ſi certis caſibus eſt licita, aut, ſi prohibetur, caſus illi privatam vindictam non continent, & hac ratione non jus naturale, ſed objectum mutatur: De jure civili, quod mutationi ſubjacet, in ſenſu Struviano omnia concedi poſſunt, vindictam privatam regulariter illicitam eſſe, excipi tamen quosdam caſus ex civili & ſpeciali ratione, quibus licita ſit, juri tamen naturali hæc neutiquam rectè applicantur: Neque enim ut jus civile de rebus indifferentibus, & quæ ſic vel aliter ſe habent, eſt, ita quoque jus naturæ. Quin potiùs hoc ipſum ex ſanctitate divina profluens, & de rebus intrinſecè bonis vel malis ſtatuens exceptionibus non ſubjacet; Si res ſemel & per ſe antecedenter bona vel mala eſt, tunc nullas exceptiones patitur, nec quod abſolutè eſt bonum, ut eſt omne id, quod ad jus naturæ ſpectat, certo caſu malum erit. Idem judicium de pravitate morali eſto. Non medetur huic difficultati, qui cum Struvio dicit, eſſe gradus decretorum & præceptorum juris naturalis. Nam quid de his gradibus ſentiendum ſit, niſi fallor, jam aliquid ad *l. 1. c. 1.* diximus, quemadmodum ſanctitas divina ſibi ipſi adverſos gradus non admittit, ita nec jus naturale, ex qua id formatum eſt atque profluit, omnia juris naturalis præcepta mira-

mirabili concentu & amiciſſima conſpiratione cohærent, non ſibi invicem adverſantur aut ſe elidunt: Ita quod à jure naturali prohibitum eſt, id intrinſecè eſt malum, adeò ut nec Dei voluntate bonum fieri poſſit. Quod verò taliter malum eſt, id regulariter tantum malum eſſe, abſurdè dicitur, quia abſoluta malitiæ aut bonitatis moralis neceſſitas exceptiones nullas admittere poteſt: Quod ſi mutatur objectum, res juris naturalis eſſe deſinit, non datur exceptio à regula, & propterea contradictoriè infertur, *licet jus naturale privatam vindictam prohibeat, ſi tamen quis in vita periculo ſit conſtitutus, nec aliter id avertere poſſit, quàm privatam vindictam exercendo, & invaſorem occidendo, hoc etiam eodem jure juſtum eſſe.* Poſito enim privatam vindictam eſſe jure naturali prohibitam, & defenſionem vitæ legitimam conceſſam, & exinde objectum hoc caſu mutatum, hæc defenſio non privata vindicta dicenda foret, quæ ex tali hypotheſi jure naturæ prohibita eſſet, & ipſa objecti mutatio defenſionem talem à privata vindicta eximeret. Multò minùs illud ferendum videtur, *jus poſitivum ob civilem aliquam rationem efficere poſſe, ut aliquid liceat, quod ſecluſo tali jure non liceret*, ſi de jure naturali intelligitur: Quod enim hoc jure non licet, id jure civili licitum fieri nequit, & omninò ſtatuitur aliquid contra jus naturale, ſi jus civile licitum & conceſſum facit, quod jure naturali illicitum eſt. V. gr. non poteſt jus civile præcipere, ne honorentur parentes, ut liceat hominem inſontem occidere, proximo, quod ſuum eſt, rapere, &c. quoniam talia

ſuâ naturâ ita mala ſunt, ut nulla alia lege bona fieri poſſint, quæ nec Deo, ut ſe habent, permittere licet. Sanè ſolet quandoque lex civilis juri naturali apponere quasdam circumſtantias, ſed ſuâ naturâ indifferentes, non morales, quæ jus naturæ non mutant, ſed confirmant, & eidem aliquid extrinſeci apponunt. *Vid. quæ not. ad l. 1. c. 1. theſ. 10. verb. imago quadam mutationis fallat incautos.* Et hæc quidem in genere ad Struvium notaſſe ſufficiat. Dn. Zieglerus privatam vindictam ideo æquitati naturali contrariam arbitratur, quòd hæc velit, *ut proximum ames, nec eum ullo modo lædas, nec facias ei, quod, tibi factum ſi fuerit, improbes.* Bene omnia, ſed ad inſtitutum præſens applicata nihil profutura. Non quærimus in vindicta privata læſionem injuſtam, ſed juri naturali licitam, quæque cum amore proximi & ratione ſociali non pugnat. Ne facias proximo, quod tibi fieri nolis, ergo quod tibi velis fieri, id ei facias: jam ſi vir bonus es, utique tibi fieri vis, ut, quando in aliquem injurioſus fueris, debitam pœnam ſuſtineas ab eo inferendam, quem læſiſti. Ergo idem quoque illi facias, qui te læſit; non eſt planè contra æquitatem vindicta, quâ iratus proximum invadis jam non ampliùs lædentem, ſed quietum redditum, modò is te priorem laceſſivit, & tu ipſe non tam homini ut proximo, quàm vitiis & ſceleribus ejus iraſcare, quæ punire in eum finem intendis, ne tibi ampliùs nocumento, nocenti verò emendationi, & aliis exemplo ſint. Si enim licitum non eſſet, lædentem poſt intervallum, utut quieſcentem delicto facto, ulciſci, non ſolùm planiſſimus de-

lictis

lictis omnibus ſterneretur campus, ſed & omnia bella injuſta eſſent, quibus non tam in continenti vis illata propulſatur, quàm poſt petitam demum nec impetratam ſatisfactionem decernitur bellum, id quod contra jura naturalia & gentium eſt, quæ injuſtam vim etiam tractu temporis vindicare permittunt: Atque hactenus contra eos, qui vindictam privatam contra jus naturæ eſſe opinati ſunt. Nobiſcum tamen ſine dubio faciliùs concordabunt, qui privatam vindictam ita explicavimus, & quidem rectè, niſi fallimur, ut eam æquitas cum neceſſitate morali conjuncta ſatis commendatam faciat. Non ceſſatione judiciorum & privata authoritate in oppoſitione ad judicia definimus, ſed perſonis privatis, ad modum privati belli. Poſſunt autem in hoc genere perſonæ etiam privatæ eſſe, qui imperium habent, ſed minus & majeſtate inferius. Item illæ, qui planè nullius poteſtatem in ſe agnoſcuut, licèt nec ipſæ in alios imperio gaudeant. Hos exiſtimamus privatam vindictam omnimodè exercere in ſe lædentes poſſe, non ſecus ac Principes vindictam publicam. Jus enim & actio utrobique par eſt, qualitas actionis, & quidem ſolùm extrinſeca, diverſa. Reges nimirum & Reſp. quia gentes ſunt, & jure gentium utuntur, perſonæ publicæ vocantur, & propterea earum vindicta publica propter illos, à quibus exercetur. Patresf. verò, itemque homines alii ἀπόλιτοι, quoniam in gẽtium cenſum & dignitatem non adſcripti ſunt, privatam conditionem ſuſtinent, quibus tamen idem tam in ſuos quàm externos jure licet, quod gentibus, extra paucos juris gentium effectus,

 qui

qui gentibus, quà gens ſunt, ſolis competunt: Jus autem naturale, quod hominibus univerſis datum eſt, ſicut non prohibet Reges & Resp. vindictam ſumere ab hominibus improbis & ſceleratis, ita nec alios, ſc. patresf. aut ſaltem nemini ſubditos, qui quoad immedietatem & αὐτονομίαν, effectusque agendi, qui inde dependent, rectè cum Regibus æquiparari poſſunt. Excludimus verò à privata vindicta illos homines, qui vel in Rep. vel ſub imperio familiari vivunt, hos oportet querelas ſuas & injurias deferre ad judicem, iſtos, qui judicem non habent, nequaquam. Dantur tamen & caſus quidam, quibus & hi perſonis judicem non habentibus æquiparari ſoleant, de quibus deinde mox agendum: Non itaque, ut vidimus, adverſatur vindicta privata juri naturæ, licèt nec ab eadem præcipiatur, eſt enim in arbitrio ejus poſitum, cui vindicta competit, an eam exercere velit, nec ne: At quod jure naturæ præcipitur, ſine peccato omitti nequit, quia in moralibus ab omiſſione continuò datur tranſitus ad commiſſionem, & vice verſa, ut antè à nobis dictum eſt. Nunc in explicanda indole & natura vindictæ privatæ preſſiùs inſiſtamus, hoc procedentes ordine, ut primò videamus de perſonis, quibus vindicta privata competit; pòſt etiam de cauſis quibusdam, propter quas exercenda eſt. Perſonæ autem ſunt duplices. Vel enim imperium habent: vel eo deſtituuntur. Qui imperium habent, ſunt patresf. qui eo deſtituuntur, ita comparati eſſe debent, ut nec aliis ſubſint, quod dupliciter fit. Vel enim nullo modo ſuperiorem recognoſcunt, vel ſuperiorem

riorem quidem habent, cui ſubſunt, quibusdam tamen caſibus ſpecialibus non habere videntur. De quibus omnibus nunc ordine agendum eſt. Patresf. dicuntur à familia, cui præſunt. Conſtat autem familia tribus ſocietatibus ſimplicibus, ſcilicet nuptiali, patria & herili; ita tamen, ut non neceſſariò omnes tres ad familiam conſtituendam requirantur, ſed vel duæ ſufficiant, vel etiam unica: Sed de his ſocietatibus ad *c. 5. h. l. 2.* ſatis diximus. Hos autem patresf. vindicta privata uti poſſe, inde plenè conſtare arbitror, quòd ipſis liceat privatum bellum gerere, per quod vindicta quæritur. Sic ſanè Abrahamus in Regem Babyloniæ & vicinos arma, ad vindicandum patruelem ſuum Loth Deo approbante tulit, nec fortè multi erunt, qui in contrariam partem ire voluerint: nam & Dn. Zieglerus concedit, *ſi aliqua natio tam ſit barbara, ut ſuperiorem non recognoſcat, nec familiæ unam Remp. conſtituant, fas eſſe familiæ læſæ vindictam ſumere de familia lædente.* Ut tamen hæc vindicta Patrumf. tam in ſe invicem quàm gentes alias juſta ſit & ſine vitio, neceſſarium hoc requiſitum eſt, ut Patresf. poteſtatem aliquam ſuperiorem ſuper ſe non recognoſcant: Hoc enim ſolo caſu, quod Principibus in ſubditos & externos juris eſt, idem familiis independentibus competit: Quippe familiæ ſuæ Dominus non tantùm ei ad libitum tanquam Rex imperat, ſed & tuetur, fovet, jus dicit, & omnes omninò actiones, quæ majeſtas in civitate expediret, vi poteſtatis domeſticæ in domo exercet. Si quando liberi inter ſe, ſi cum matre aut ſervis litigia habent, ille ut legitimus judex decidit,

dit, & criminoſos rapit ad ſupplicia, ſi externa vi familia damnum patitur, res repetitum mittit, non datas verò perſequitur, quod licitè tam contra Resp. quàm alios patresf. gerere poteſt: Summa, quod Regi in Civitate & extra eam licet, hoc idem patrif. in domo & extra eam. Major disceptatio de privatis perſonis illis eſt, qui neminem quidem ſuperiorem habent, ipſi tamen nec in alios imperium. His ſanè Struvius & Zieglerus vindictam privatam vel ideo abjudicant, quòd ad eam rectè expediendam imperium præſupponant: ita enim Zieglerus. *Quia penes ſubjectos nullum eſt imperium, aut coërcendi poteſtas, neq; vindicta quidem erit, quæ nihil aliud eſt, quàm poteſtas coërcendi.* Idem Struvius *de privata vindicta c. 2.* multis inculcat, non eſſe poteſtatem vindicandi, niſi apud quem eſt imperium: atque ferè hac arguendi forma procedunt. Ubicunque non eſt imperium, ibi nec poteſtas coërcendi: ubi non eſt poteſtas coërcendi, ibi nec vindicta privata. Apud merè privatos non eſt imperium nec poteſtas coërcendi. E. nec vindicta privata. Equidem dicunt aliquid ἐν μέρει, ſed non ἁπλῶς & ſimpliciter. Et major propoſitio ambiguum ſenſum habet, qui ante omnia evolvendus eſt, ne vel nihil vel omnia concedentes labamur. Vel enim colligimus à defectu imperii ad defectum coërcitionis atque vindictæ in ordine civili imperantium & parentium ad ſe invicem, & illatio vera eſt, & ſubditus eo ipſo, quo ſubditus eſt, atque imperio caret, ſe ipſum propria authoritate vindicare nequit, ſed res ad ſuperiorem deferenda, qui imperio armatus juſtitiam

tuetur

tuetur & ſcelera vindicat. Vel propoſitio etiam ad extraneos, qui noſtra poteſtate non tenentur, extenditur, & omninò neganda, quia Rex Regem aut Remp. liberam cogit, ſeque ipſum vindicat, utcunque in illos omni imperio ſit deſtitutus. Equidem video, quid hîc adverſarii objicere ſoleant, habere tamen Regem imperium, & vi hujus inſtituere vindictam. Reſpondemus, illud imperium civile eſſe, nec civitatis terminos egredi, in extraneos nunquam pertingere, & ita eorum reſpectu videri non habere imperium: nam quòd Rex extraneos punire, quòd vindicta in eos uti poſſit, id non fluit ex imperio, quia illud hoc caſu deficit & obmuteſcit, ſed ex facultate illa morali eſt, quam ſuprà explicavimus, & læſo jus ad pœnas infligendas dare diximus: Quamprimum aliquis deliquit, debitor pœnæ eſt, quam exigere naturaliter cuivis licet, ante omnes tamen ei, qui læſus directò eſt: deinde ſi qui in ſocietate vivunt, loco omnium ſocietatis Princeps, tanquam maximè idoneus, ex civili ratione vindictam habet: Atque hoc optimè Cainus intellexit, qui commiſſo fratricidio continuò trepidante conſcientia metuit, ne à quovis obvio poſſet jure occidi: atque tunc ſane temporis, ubi Principes & poteſtates publicæ imperio civili omnia nondum impleverant, naturalis illa ſe ipſum & alios vindicandi libertas planiùs apparuit. Solent quidem objicere Theologi, metum hunc nil niſi præter conſcientiæ inquietudinem fuiſſe, nec potuiſſe Cainum quemquam timere, *cùm præter parentes & paucas fortè ſorores nemo adhuc hominum eſſet. Dn. Ziegl. ad Grot. l. 1. c. 2. theſ. 5.*

Verùm

Verùm hæc mihi facilè imponi non patiar. Timuiſſe Cainum, expreſsè in ſacro Codice dicitur, & præterea illud, ſignaſſe Deum homicidam ſingulari quodam Charactere, & hoc ipſo eum à perſecutione immunem feciſſe, quo ſanè ſigno opus non fuiſſet, ſi vita Caini ex lege talionis non fuiſſet in periculo, neque videtur Deus Cainum ſicut à pœna corporali,ita quoque interna, nimirum morſu & ſtimulo malę conſcientiæ liberaſſe, nec ad id ſignum externum adhibere neceſſe habuiſſet, ubi internæ agitationes ſanandæ: Neminem hominum tunc temporis præter Cainum, ejus parentes paucasque ſorores extitiſſe, vix crediderim, quin potiùs mihi credibile ſit, jam tum, quando fratrem parricida occiderat, multos Adamo utriusque ſexus extitiſſe liberos, à quibus deinde patria poteſtate liberatis,& in alia, ut moris erat,terrarum ſpacia digreſſis,vindictam timere potuiſſet: Sed nec ſolum Cainum à patre abiiſſe ſine comitibus, inde infallibiliter evinco, quòd ſacræ literæ eum urbem condidiſſe ac liberos procreaſſe aſſerant: ſed neq; urbem condere potuit, niſi ſociis hominibus, nec habere liberos, niſi cum uxore. Hinc in ea ſum opinione, cum Caino quosdam etiam fratres permiſſu parentis Adami diſceſſiſſe, eosdemque patria poteſtate liberatos fuiſſe,quos cum naſcitura progenie cædis fraternæ vindices timuit, nec enim jam tum lex erat, ut omnia crimina viginti annorum præſcriberentur ſpacio, nec tantillo temporis, quo noſtro ſeculo, vita humana terminabatur, ut à ſobole ſuccreſcente nihil periculi Caino eſſe potuerit. Verè igitur timuit vindictam cujusvis obvii,

&

& inde facultatem naturalem puniendi noxios in homine quovis libero agnovit. Ut tamen redeam, unde digreſſus ſum, concludo, Regem alium ſibi non ſubjectum non punire vi imperii, ſed vel jure naturali vel gentium, quæ crimina pœnâ digna judicant, & in ſontes vindices conſtituunt omnes quidem indifferenter, ita tamen ut ſemper præferatur is, cui vindicta præ aliis competere videtur, excludatur autem omninò ille, qui alii ſubjectus eſt, niſi certis caſibus, de quibus mox: Atque hæc non ſolùm in gentibus vera ſunt, ſed & privatis, apud quas ſola vindicta privata obtinet; ſive patresfamilias ſint, ſive privati alii *ἀνυπεύθυνοι*. Ponamus exemplum, ut res clarior fiat. Sit vir quidam & uxor cum filio & alio quodam ſocio per infortunium maris in inſulam quandam deſolatam delati. Ibidem diviſis locis inſtituant habitationem, ita ut paterf. cum uxore & filio ſeorſim habitet, alter rurſus in alio loco; Accidit, ut ortâ rixâ occideret ille homo ſolitarius filium patrisf. cui competit vindicta? reſpondebunt, patri. Reponam, annon hic eſt perſona privata? Dicunt, quòd non, quoniam adhuc imperio maritali præditus. At primò imperium domeſticum patremf. non evehit in conditionem perſonæ publicæ; quam dignitatem ſibi demum gentes attribuunt: unde & bellum Patrisf. privatum dicitur, ab authore privato. Deinde, quid hoc imperium ad extraneum, qui ei non eſt ſubjectus. Sanè dat patrif. prælationem quoad ſuos, ut ſolus poſſit vindicare; occiſorem verò nullo modo ſtringit, non recognoſcit ille imperium hoc domeſticum, quod terminatur in familia,

milia, ſicut apud gentes & populos Resp ab alia turbante pœnas ſumit, non quòd imperium in cives habeat, ſed quòd à lædente jure gentium pœnas exigere juſtum ſit. Atque ſub hoc ſenſu propriè accipiendum eſt, quod Grotius in hoc capite *theſ. 40.* notanter admodùm dicit, *libertatem humanæ ſocietati per pœnas conſulendi civitatibus ac judiciis penes ſummas poteſtates reſidere non propriè quà aliis imperant, ſed quà nemini parent, & ſubjectionem aliis id jus abſtuliſſe:* licèt Struvius ſe non videre dicat, quid Grotius velit; qui ita colligit. *Si aliis ſubjectio abſtulit illud jus, videtur certè ſequi, imperanti, quà imperanti, id competere.* Itemque *cùm ſubjectio & imperium ſint à natura, ſubjectio autem jus privatæ vindictæ adimat, ſequi neceſſe eſt, ipſam naturam vindictam privatam non admittere.* Sed conſequentia hæc ſtraminea eſt, nec ad mentem Grotii collecta. Equidem abſtulit civibus ſubjectio jus ſe vindicandi, & competit imperanti, quà imperanti, ſi reſpectum ad civitatis ordinem habeas, ubi verum eſt, imperantem vindicare poſſe propter imperium, quod habet. Sed hoc intelligendum de prælatione & aptitudine imperantis, hanc prælationem vindicandi ex imperio & ſuperioritate habere, ſubditos autem eadem ob ſubjectionem, & ita conſequenter ipſa quoque vindicta carere. Neque tamen imperium illud civile dat etiam imperanti poteſtatem ipſam puniendi exteros, qui ſub imperio ejus non ſunt: Sed poteſtas illa & libertas puniendi ſibi non ſubjectos competit actu primo & naturaliter omnibus in civitate, propter imperium

verò & ad conſervandum civilem ordinem præfertur Civitatis Princeps, qui actiones civium ſuorum ſibi omnes ſubjectas habet, & quicquid facit, nomine totius civitatis facit, quod idem rectè ad Patremf. extenditur. Quare prudenter dixit Grotius, libertatem puniendi Principibus competere, quo nemini ſubſunt. Nam hoc intuitu omnibus ſemper competit, & hæc concluſio univerſaliſſima eſt, quicunque nemini ſubeſt, ille ſe vindicare poteſt. Non competit autem, quà aliis imperant, quoniam, ut dixi, illud imperium ad non cives vel ſubditos non pertingit, & propterea impoſſibile eſt, ut puniant reſpectu eo, quo aliis imperare ſolent: Et porrò, quoniam libertes hæc naturalis competit ſolis iis, qui nemini parent, eo ipſo omnes arcentur ſubditi, qui majeſtatem civilem audiunt, eandemque pro vindicta ſumenda pro ſe implorare debent. Sicut & domeſtici Patremf. Hac ratione quoque altera Struvii concluſio concidit, ſi ſubjectio & imperium eſt à natura, ſubjectio autem jus privatæ vindictæ adimat, ſequi neceſſe eſſe, ipſam naturam privatam vindictam non admittere. Nam primò imperium non eſt à natura, ſed Deo. Natura humana nullum concedit imperium, & illud naturale multitudinis jam pridem à veris Politicis exploſum eſt. Solus Deus dat hominibus poteſtatem, & non eſt poteſtas niſi à Deo. E. non à natura. Quicunque humanæ naturæ qualitates & attributa conſideraverit, nihil inveniet, quod imperium producere queat. Imperium autem ſequitur neceſſariò ſubjectio, tanquam relatum alterum, quo uno poſito & hoc ſimul ponitur. Cùm

ergo imperium non eſt à natura, nec ſubjectio erit: Deinde ſubjectio adimit jus privatæ vindictæ hoc ſenſu, quo imperium confert: ſed imperium id aliter non confert niſi ratione prælationis, naturaliter enim imperans habet, quà nemini paret. Ergo & eadem ratione ſubjectio aufert vel ſuſpendit, quod continuò rurſus competere inciperet, quàm primùm quis imperio ſolvitur, etiamſi neminem haberet ſibi ſubditum. Hactenus itaque certiſſimum eſt, imperium non conferre jus puniendi extraneum, ſed ſaltem in concurſu prælationem: ſubjectionem verò id eodem modo adimere: & ſic in ſuperiùs dato exemplo patremf. vindicare cædem filii ſui ea ratione, quâ nemini eſt ſubjectus, non quà imperio maritali gaudet. Quibus tamen ſi non acquieſcit animus, finge ab amico illo ſeu ſocio uxorem & filium ſimul occiſum eſſe, an propterea vindicta ſuperſedere debet, quoniam per ſublationē perſonarum parentium ipſum ſimul imperium expiravit, & ita generale mandatum Dei negligere, quod de expiando per ſanguinem nocentis homicidio omnibus injunctum eſt? Fac ampliùs ſocium illum vel amicum, quem præſupponimus in ſeparata inſulæ parte habitaſſe, læſum vel ab ipſo patref. vel ejus domeſticis eſſe. Poterit utique ſe tueri omnibus modis, quibus vel Princeps vel hic ipſe Paterf. contra inſultum alterius hoſtilem ſe tueretur, licèt omni imperio careat; non enim à defectu imperii continuus ad defectum vindicandi libertatis datur tranſitus, modò intermedia ſubjectio non accedat. Et in eo fortè mihi videntur tam Struvius quàm Zieglerus erraſſe, quòd non

poſſe

poſſe contingere putaverint, ut quis neminem habeat in poteſtate, nec tamen ulli ſubſit: Quamvis autem talis caſus hodiernis noſtris temporibus rariſſimus ſit, antiquis tamen & in primordiis orbis ac gentium migrationibus frequentem fuiſſe, aut ſaltem accidere optimè potuiſſe, nullus dubitaverim, ſi quando patresf. ſeorſim à Rep. & vita civili habitantes filios ſuos adhuc innuptos cum aliis ad quærendum colendumque ſolum aliud à ſe dimiſerint: qui enim aliquem ita dimittit, ut res ſuas ſibi habeat, ac longè à ſe alias terras poſſideat, is olim ſanè præſumendus erat voluiſſe eundem ſua poteſtate liberare: Sed nec hodie caſus omninò non dabilis eſt. Contingere poſſet, ut duo homines una navi cum aliis per mare tranſeuntes, & naufragium per tempeſtates paſſi cæteris pereuntibus ipſi ſoli in deſertam aliquam inſulam ejicerentur, unde ſpes nulla facilè eſſet redeundi in patriam: Igitur ſi, ut tempus fert, res pro conditione ſtatus ac loci ordinaverint, & fortè commodioris vitæ cauſâ deſignaverint certas inſulæ partes, quibus ſinguli dominari, eaſdem colere, nec alter alium in ſuo turbare, ſed ambo rebus diviſis contenti amicè ac tranquillè vivere velint, deinde verò unꝰ cupiditate aliena habendi abreptus res & bona alteriꝰ per vim auferre incipiat, ego profectò læſo ex pręcepto juris & æqui author fuerim, ut ſi aliter non poſſit, res ablatas vi recuperet, & turbatorem ad plenariam ſatisfactionem cogat, aut ſi vim injuſtam juſtæ vi oppoſuerit, interficiat etiam, non aliter quàm Princeps à Rep. lædente res ſuas bello repetit, omneſque illos juſtè occidit, qui petitioni & juri ſuo injuri-

am atque violentiam opponunt. Atque tali caſu intrepidè dixerim, exceptis quibusdam effectibus juris gentium pecularibus, licere læſo in turbatorem jure naturæ omnia ea, quæ Principi in Principem vel Remp. jure gentium licent. Atque hîc mecum conſentientem Dn. Zieglerum deprehendo, (an conſtanter & ſecundùm ſuam hypotheſin, viderint alii;) qui in animadverſionibus ad Grotium, *l. 2. c. 1. theſ. 17.* hæc ſcribit: *Finge poſt naufragium duos in inſulam deſertam ejectos fuiſſe: & alterum ab altero metuere. Poterit metuens ab altero cautionem exigere, ut ſuſpectus in una parte inſulæ intra poſitos limites ſe contineat, qui ſi recuſet hujusmodi conventionem, manifeſtum dat pravitatis ſuæ argumentum, & ille alter quocunque modo defenſionis modum adornare poterit.* Si quocunque modo, ergo etiam res ablatas per vim, & ſi neceſſe eſt, necem raptoris repetere. Ubi verò jam eſt deprædicatum illud imperium, quod neuter in alterum, neque tamen etiam alios, cùm præter hos duos nemo adſit, habeat? Cùm aliquando de hoc ipſo argumento cum amico quodam meo fortè contuliſſem, & poſt declarationem, quàm pervicaciter alii imperium ad legitimam vindictam exercendam præſupponant, ſubjeciſſem hunc aut ſimilem caſum, quo nimirum ceſſaret imperium, & tamen competeret vindicta, agnovit ipſe quidem æquitatem, oppoſuit verò, eo ipſo, quo dividunt partem inſulæ, ſingulos ſuæ partis Dominos factos eſſe, & in illam ſibi comparaſſe imperium. Verùm tale dominium, quod non niſi impropriè imperium dicitur,

non

non attendi, inde manifeſtum eſt, quia hac ratione omnibus competeret vindicta, quamvis ſubeſſent ſuperiori poteſtati, modò in res aliquas dominium haberent. Nemo enim eſt, quin aliquid proprii habeat, utut vel veſtis diuturna aut calceus fuerit, nec dabitur facilè ratio diverſitatis, cur ei magis vindicta competat, qui dominium in prædia habet, quàm alias res. Ut nunc taceam, multos opulentiores in quavis ferè civitate hac ratione ſibi vindictam arrogaturos, id quod tamen contra ordinem civilem eſſet, nec ab ullo ſanæ mentis conceditur. Exemplum proximè poſitum illuſtrius redderetur, ſi tres in inſulam quandam ejecti illam tripartitim diviſiſſent. Unus verò alterum occidiſſet, quo caſu poſſet tertius ab homicida vindictam ſumere, etſi directò læſus non fuiſſet, quoniam hominem ab homine juvari ratio jubet, & Deus innocentis necem cum ſanguine nocentis elui præcipit. Nulla hîc occurrit legitima & neceſſaria defenſio, juſtiſſima tamen vindicta privata, non niſi ab iis culpanda, qui ingenium non habent. Defectus imperii compenſatur per defectum obſequii, & quoniam cædis vindex nemini paret, rectè & ex ordine vindicat, quamvis nulli etiam imperet. Et hæc de perſonis privatis merè non ſubjectis. Reſtat tandem quædam de illis dicamus, qui ſubjecti quidem ſunt, certis tamen caſibus ſubjecti non videntur, nec pro talibus habentur: Non licere ſubditis & illis, qui alienæ poteſtati ſubſunt, ſe ipſos vindicare, jam ſæpiùs iteratò inculcavimus. Cauſa & ratio non alia eſt, quàm quòd in omni imperantium parentiumque ordine judi-

cia eſſe debeant, quæ ſubjectos adire, & legitimo civiliſque procedendi modo jus ſuum conſequi oportet: Conſequitur inde, ſi judicia illa ceſſent, rem redire in naturalem libertatem, & vindicantem quoad hunc caſum cenſeri non ſubjectum, ſed liberum ſuiſque juris, ac proinde idem facere poſſe, quod quivis alius, qui nunquam in ſocietate parentibus adſcriptus eſt, faceret. Nam ratio civilis & lex *vetans ſine judicio ſuum conſequi commodè intelligitur, ubi copia eſt judicia.* (*a*) Ceſſant verò judicia vel momentaneè, vel continuè. *Momentaneè, ubi expectari judex non poteſt ſine certo periculo aut damno. Continuè, ſi quis verſetur in locis non occupatis, mari libero, inſulis vacuis, aut ſolitudine, & ſi qua alia ſunt loca, in quibus nulla eſt civitas.* Ita quidem partitur Grotius loco ad marginem citato. In genere quis diceret, ceſſare judicia ſemper, ubi damnum irreparabile antea paſſurus certò es, quàm judicem adire poteris: Neque enim hoc univerſaliter videtur concedendum eſſe, ſubditum, qui in locis non occupatis verſatur, uti ſimpliciter jure & libertate ejus poſſe, qui nemini ſubjectus eſt: niſi periculum in mora adfuerit. Quamvis enim in locis non occupatis ſit, propterea tamen ſubditus eſſe non deſinit, nec perit obligatio obſequii debiti, & quæ exinde dependent; Verbi causâ; Civis, qui in mari non occupato navi quæſtus causâ vehitur, & à ſubditis alterius Reip. impetitus in periculo vitæ rerumque amittendarum cum ſociis conſtitutus eſt, poteſt quidem omnem defendendi ſe ſuaque inire

(*a*) Grot. l. 1. c. 3. theſ. 2.

re rationem, & non ſolùm in momentaneo periculo vim injuſtam etiam cum occiſione raptorum propellere, ſed & ad res perſequendas, ſi quas fortè inter pugnandum amiſerit, prædatoribus inſtare. Non licet autem ei, ſi noxii elapſi ſint, alios ejusdem Principis ſubditos ulciſci, ſed injurias ſuas ad Imperantem deferre debet, qui res repetitum noxiosque deditum mittere ſolet, & non ſecuta ſatisfactione bello ſolenni vindictaque publica perſequi. Eodem modo ſi privati illi res ſuas defenderunt, nec ipſis aliquid abeſt, non poterunt etiam raptores ad pœnam debitam perſequi, quia iterum hoc intuitù judicia ceſſare non videntur; quando Principem ſuum adierint, injuriasque paſſas ei detulerint, non omittet hic ſuper illis cum Rep. cujus ſubditi te læſerunt, expoſtulare; Hujus enim hoc eſt officium, non civium, quoniam plerunque in bellis ejusmodi expoſtulationes ſolent degenerare, quod privatis absque publica authoritate non licet incipere. Equidem prædones quivis perſequi & occidere etiam non læſi poſſunt, ſed hæc vindicta videtur publica dicenda non privata, quoniam in prædones omnibus conſenſu & authoritate omnium gentium bellum eſt. Et privati nihil aliud ſunt quàm executores ejus ſententiæ publicæ, quemadmodum in omni vindicta publica per bellum exequenda privati militant, publica non ſua authoritate. Ergo in vindicta ſubditorum privatâ cum judicii ceſſatione etiam periculum in mora conjunctum eſſe debet, quoniam ubi hoc non adeſt, judicia non ceſſant: Utcunque duo ſubditi in locis ſolitariis occurrerint,

qui invicem actiones & jura habent, illa coram ordinario judice diſceptare non privata manu exigere decet, & domum reverſi quivis legitima actione debitorem pulſabit. Secus eſt in iis, qui judicem nullum habent, his conceditur, ut debitorem, qui ſatisfactionem detrectat, cogere poſſint, licèt non inferior, ſed par ſit. Hactenus de perſonis privatam vindictam exercentibus. Accedamus ad cauſas: Ubi iterum faciendum diſcrimen eſt inter perſonas cauſas juſtas habentes, qui aut nemini ſubſunt, ut Patresf. & alii privati *αὐτόνομοι*; aut recognoſcunt ſuperiorem. Illi cauſas exercendi privatam vindictam omnes eaſdem habent, quas Principes & Reſp. gerendi belli publici. Hi verò ſubditi non niſi tales, in quibus ob moræ periculum judicia ordinaria ceſſant: Laborandum itaque de cauſis illorum admodùm non eſt, quia quaſcunque Grotius in hoc toto opere enarrat, eædem quoque hîc rectè repeti poſſunt. Videamus de ſubditis, ubi illud ſtatim monendum, non poſſe civem ſubditumque alieno imperio vindictam privatam in ſolam pœnam & ultionem exercere. Quia mera ultio pertinet ad imperantem, nec hic periculum moræ adeſt, quod judicia ordinaria ceſſare faciat: Quare cauſas ſubditorum ego ad duo genera revoco: & utuntur illi vindicta privata vel ob defenſionem corporis, vel bonorum: Quæcunque enim vindicta ſuſcipitur à privatis, illa ad defenſionem ſuſcipi debet, nam pœnæ, ut jam dixi, mera exactio exulat: Defenſio autem præter corpus & bona nulla datur alia, ergo vindicta privata ſubditorum, (quos ſemper hic intelligi volo, ut ſemel

pro

pro ſemper dicam) ad hæc duo reſtringenda: Diſputemus verò defenſionem corporis primo loco, quòd nobilior illud bonis fortunæ ſit. Defenditur in corpore vel vita, vel pudicitia, vel fama. De quibus omnibus nunc partitim. De defenſione vitæ & moderamine, ut vocatur, inculpatæ tutelæ in *c. 1. hujus l. 2.* jam quædam diximus: Quædam igitur inde repetenda aut noviter diſcutienda erunt. Jure civili defenſionem legitimam permiſſam eſſe extra dubium ponitur: idem & de jure naturali ſentiendum: an verò præcipiat eam jus naturæ, aut ſaltem non vetet, de eo viri eruditi differunt. Grotius noſter ad *l.2. c. 1. theſ. 8.* laudabiliùs eum facere putat, qui defenſionem ſui omittendo tum ſaluti proximi, tum ejus vitæ conſuluerit. Nos ab eo diſceſſimus *ad d.* § *8.* & conſentientem habemus Dn. Struvium *c. 4. aph. 1. n. 5.* Tenetur enim omninò homo ad tuendam eam ſtationem, in qua Deus ipſum eſſe voluit. Et ſicut miles, qui ab imperatore ad vigilias collocatus eſt, ſtationem deſerere non debet, ſed pro viribus defendere tenetur, quando improbus hoſtis eum depellere voluerit, ni fecerit, graviſſimas deſertæ ſtationis pœnas dabit, ita homo profectò vindicem Deum habebit, qui vitam, quam ſibi commendatam accepit, ab improbo latrone eripi patitur. Repugnat etiam hæc ignobilis ſocordia rationi ſociali, quæ vim injuſtam arceri à corpore jubet; Homo ad juvandum hominem natus eſt, quantò magis igitur ſe ipſum juvare decet, ut deinde officio in alio juvando fungi poſſit. Omnium prudentiorum calculo improbatur αὐτοχειρεία, quantum verò diſtat is,

 qui

qui ſeipſum occidit, ab eo, qui ſe inſontem patitur ab improbis occidi, cum liberari periculo poſſit? Nec nobis ſolùm vitam noſtram debemus, ſed & Reip. liberis & conjugi. Non convenit ſanè de alieno liberalem eſſe. Si quod nobis Resp. officium, ſi amicus aliquid concrediderit, quanto labore & diligentia in id incumbimus, ut ſatisfaciamus fidei & exſpectationi noſtræ, quæ de nobis concepta eſt? an non idem in tuenda vita obſervabimus, quam Reip. & liberis debemus? Ergo omninò vita defendenda eſt. Si autem defendenda, in periculo ſanè eſſe oportet, quare primum legitimæ defenſionis requiſitum, ut ab aggreſſore violento vita impetatur, tunc enim demum in periculo eſſe incipit: Et quidem aggreſſionem atque impetum cum violentia reali eſſe convenit, nec minæ ſufficiunt: petere tamen cautionem de non offendendo meticuloſum poſſe traditur à DD. quæ cautio ad privatam vindictam non pertinet, quia coram judice non propria authoritate petitur: Abſurdius illud eſt, quod à quibusdam inutili cautione adjectum, expectandum primum ictum eſſe, quaſi verò primus ille ictus non continuò letalis eſſe poſſit. Unde & à Carolo prudentiſſimo Imperatore ſtultiſſimam ſententiam rejectam legimus, *Conſtit. crim. art. 140.* Porrò ad defenſionem juſtam, vis illata & aggreſſio injuſta requiritur, qui enim juſtè aliquem aggreditur, is injuſtè repellitur. Ita cùm bannitum licet cuivis occidere, quod omnis publicæ juſtitiæ miniſter in eum conſtitutus ſit, proſcriptus legitimam defenſionem non habet, ſicut nec is, qui ſceleris reus & à Magiſtratu capi

juſſus

juſſus defenſione uti vult, quamvis per capturã in periculo vitæ ſit conſtitutus: nec poſſunt ad mortem condemnati executori publico reſiſtere, nec periculum morali æſtimatione illud eſt, in quod quis ſe ſuis ſceleribus præcipitavit. Quæritur verò hîc, an nemo ante aggreſſionem occidi rectè poſſit? Affirmare videtur Struvius *c. 4. aph. 2. n. 6.* ita tamen, ut arbitrium boni viri non excludat. Quem deinde ſecutus eſt *Ziegl. ad Grot. l. 2. c. 1. §. 5.* à nobis ibid. refutatur: Periculum vitæ ſufficit ad defenſionem: quod ſive aggreſſione ſive certa deſtinatione animi nullo modo declinanda præſens ſit, nihil intereſt: Cæterùm illud Struvio *c. 4. aph. 4.* non eſt concedendum, Principem quoque invaſorem occidi poſſe, *ſi nulla prorſus alia ratio eſt expediendæ ſalutis. Et naturalem rationem defenſionis reſpectum iſtum ſubjectionis excludere, & contra Principem latronis perſonam induentem juſtam & neceſſariam defenſionem permittere.* Loquitur de ſubditis, ut vocabulum ſubjectionis oſtendit. Largior extraneum Principem, cui ſubjectionem non debet, occidere modo defenſionis poſſe, ſubditis nihil omninò concedo. Non eſt ampliùs legitima defenſio, quæ ſubditos in Imperantem armat, quem propter majeſtatem divinam nullo ſub prætextu piè lædi abunde in *l. 1. c. 4.* probavimus: nulla neceſſitas cives debito exuit obſequio, quod in fide Principi præſtanda non eo occidendo conſiſtit: Qualicunque modo occidatur, etiam per defenſionem, concurrit quædam vindicta & pœna: At contra ordinem civilem eſt, ut inferior ſuperiorem puniat. Deus in ultionem crudelitatis

eſt

eſt invocandus, & patientiâ firmandus animus, ſi precibus vel miſeria tyrannus flecti nequeat. Quod ſi in immani ſævitia præſtiterit, mittendus erit ſpiritus potiùs, quàm imperium civile violandum, quod improbiſſima etiam perſona retinet, per cujus læſionem & ipſum crimine parricidali læditur. Non accipio authores à Struvio allegatos, quos nihil præter Jureconſultos fuiſſe eorum ſcripta teſtantur. Malè hoc negotium juris civilis decempedâ metimur, quod ex intimis politicæ prudentiæ fundamentis hauriendum eſt: Præſtat mihi præ omnibus Grotius, quem mecum ſentire meritò glorior. Contra Magiſtratum verò, à majeſtate & imperio civili dependentem faciliùs admiſerim legitimam defenſionem: Hos enim nullum imperium, quod non habent, tuetur, & ſi mandatum à Principe prætendunt, ſcire debent, mandatum turpis & illicitæ rei non obligare. Qui inſtrumentum alienæ crudelitatis eſt, dignus eſt, ut pereat, & imperium, quod Principi competit, communicari ad vitia non poteſt. Si jubet, quod juſtum & æquum eſt, quod utile Reip. omnes audire vocem Principis ut Deì oportet, & obſequioſa promptitudine voluntatem Imperantis exequi: Si verò ad flagitia animum advertit, ſi cædes & lanienas hominum innocentium mandat, Deo magis obediendum eſt, quàm hominibus. Dedit imperium Principi Deus ad pietatem, juſtitiam & utile publicum, quo ipſe quidem abuti, & nihilominus ſecurus eſſe poteſt, quia nemo vitiis amittit majeſtatem: Securitatem aliis ad eadem crimina conciliare nequit: Nihil agunt, qui mandata Prin-

Principis injuſta exequuntur, ex imperio, quod ad impia nunquam extenditur, ideo nec ipſos imperium tuetur. Perſonaliſſima eſt ſecuritas, quæ Principibus ex majeſtate competit, aliis nullo modo communicare licet. In patref. adhibenda diſtinctio erit. Si vivit in Rep. jure civium communi utitur, & poteſtatem domeſticam independentem majeſtas ad ſe traxit, quare & filio, uxori atque ſervis conceditur defenſio. Extra Remp. eidem imperium domeſticum eandem ſecuritatem dat, quàm majeſtas Principi. Nec magis verum eſt, cùm filius legitimè ſe defendendo patrem occidit, aggreſſorem occidere non patrem. Utrumque enim occidit, & eo ipſo, quo filius eſt, & occidit, patrem occidit, quia relatorum uno poſito ponitur & alterum. Non ſimpliciter vetitum eſt occidere parentes, ſed inſontes parentes ex malo propoſito occidere, hoc verò eſt prohibitum: Si carnifex aliquis in civitate parentem haberet, qui homicidium vel furtum commiſiſſet, & à magiſtratu ad gladium aut reſtim eſſet condemnatus, nullus ego dubitarem, per carnificem rectè fieri executionem poſſe, etſi filius ſit: quoniam qui mortem commeritus eſt, & puniri poteſt, eum quis puniat nihil intereſt, licèt humanius fuerit & conſultius, filium in tam triſti officio ſublevare, & alium executorem è vicinia petere; Quod modum legitimæ defenſionis attinet, in eo cavendum eſt, ne defenſio in offenſionem tranſeat. Hinc ſi ceſſat periculum, ſi invaſor remittit violentiam, defenſione ampliùs opus non eſt, ſicut & tunc non adeò conceſſa vindicta videtur, cùm alio modo te potes periculo exime-

eximere. Quoniam enim, qui legitimè ſe defendere vult, primariò cædem invaſoris non intendere debet, ſed defenſionem ſui, ita qui cùm poſſet aliter impendens vitæ periculum declinare quàm cæde adverſarii, & tamen occidit, is profectò corrumpit hanc intentionem, & eodem momento inculpatam tutelam. Non poteſt non mors inimici primariò intendi, ubi occiditur, cùm alia ratio ſe expediendi ſuperſit. Illud tamen verum eſt, non teneri aliquem fugere, qui invaditur, etiamſi non ſit miles vel nobilis. Diſtinctio hæc extra rationem à quibusdam excogitata, nam defenſio juris naturalis eſt, quod diſtinctionem inter nobiles & ignobiles, milites & paganos ignorant. Secundùm primarium & excellentiſſimum naturæ jus omnes homines pares ſumus, nec nobilibus magis vel minùs quàm aliis licet. Civile inventum nobilitas eſt, & opus majeſtatis, quæ bene meritos cives hoc ſplendore decoravit, ut aliis admirationi ſint atque exemplo ad eundem honorem per virtutis viam conſequendum. Multò minùs defenſionis modum ille excedit, qui non expectat vulnus, ſed prævenit; ſatis in periculo vitæ conſtituitur, quem violentus aggreſſor ipſo facto hoſtili conſilii & animi ſui certiorem facit, & fortè vulnus primum expectando mortem etiam prior expectare poſſet. Concedimus defenſionem etiam in eum, qui nondum aliquem aggreſſus, certiſſimè tamen animo ſuo cædem deſtinavit, quam innocenti nullo alio remedio prævenire integrum eſt. Quantò magis occidi poterit, ubi jam ad manus deventum eſt? Quæ hucusque de defenſione vitæ legitima

tima dicta ſunt, intelliguntur, ut quis ſeipſum defendere poſſit. Supereſt quæſtio, an & alium defendere cum occiſione ejus, qui te non læſit, liceat? Affirmandum arbitror; Eſt enim officium hominis, ut aliis, qua poſſit, proſit, omniaque à proximo pericula malaque avertat: Scilicet quod tibi vis fieri, alteri ut & ipſe feceris, naturalis ſuadet æquitas, & præterea ſocialis ratio hoc omninò poſtulat. Quemadmodum enim in communi incendio omnes cives ad id extinguendum concurrunt, nec ſinunt quemvis ſuo malo remedium quærere, ne & ipſi aliquando deflagraturi ſint, ſi vicinas ædes ignis abſumpſerit, ita quoque omnes homines natura ſocietatis appetibili inter ſe conjunctos, & quaſi in una quadam univerſali communione degentes, decet omnem vim depellere, non ſolùm quemlibet à ſuo corpore, ſed & ſocii, ne ſi hic aliquando perierit, ad te quoque malum tranſeat: Hinc rectè ab antiquis ſapientibus illud ſcriptum eſt, nihil eſſe homini utilius homine altero. Nam & civi nihil utilius altero cive eſt. Si civis civi mutuo juvamine non ſuccurreret, brevi eorum Reſp. eſſet deſitura. Sic ſanè contra appetitum & jus ſociale eſt, hominem, qui tui ſimilis, iiſdemque juribus communibus gaudet, in periculo deſtituere, quem inde tua opera eximere potes: quod autem eſt contra illum appetitum ſocialem, id eſt injuſtum, ſequitur ergo, ut ſit juſtum & condecens hominem ab homine juvari. In brutis, quæ ratione carent, inſtinctus quidam naturalis invenitur ad ſuccurrendum illis, qui ſimilis generis ſunt, ſi opus ſit. I modò, qui hæc non credis, ad

gregem

gregem porcorum vel armenta boum, unumque ex grege captum ad clamorem coge. Concurrent, me Hercules, omnes magno impetu ad arcendam vim periculumque. Hæc natura feris indedit, nobis ratio inſuper præcepit. Dantur tamen gradus quidam inter homines, quibus ſuccurrere æquum eſt. Ante omnia enim auxilium debetur Reip. deinde parentibus, liberis, uxori ac viceverſa. Tum cognatis, civibus, vicinis, & poſtremo loco, utut aliæ cauſæ deſint, hominibus, ob humanæ naturæ, quam participamus, communionem. Itaque vix eſt, ut feram, quod Struvius ſcribit *c. 4. aph. 3. Neminem alterius causâ teneri ſe periculo exponere.* Et exiſtimat, tum demum peccare, *qui hominem deſerit, ſi citra periculum defenſio fieri poſſit.* Quid audio? Nemo tenetur alterius causâ ſe periculis exponere? Ne cives quidem & ſubditi Principis atque Reip. causâ? Nec Princeps Remp. & cives ſuo cum periculo defendere? Quid ergo Decii? meram ſolùm gloriolam pro patria moriendo quæſiere, ad id non obligati? Qualis verò hæc ſocietas eſt, ubi nullus commune bonum niſi ſuo cum emolumento aut minimùm absque periculo promovere tenetur? Cur ergo qui, cùm poſſit, non defendit patriam, tam eſt in culpa, quàm qui eam prodit? Cur Ariſtoteles author eſt, oportere quemvis pugnare pro ſe, pro patria, pro cognatis atque amicis? Ad defenſionem vitæ pertinet etiam defenſio membrorum, quæ non minùs quàm vitam ipſam tueri licet. Periculum tamen mutilationis membrorum inſtans eſſe debet, non præteritum. Adverſus eum, qui tibi plagas, qui vulne-

vulnera intendit, unde membrum lædi poſſit, tutelarem enſem ſtringere permittimus, non idem permiſſuri, ſi factum & ſcelus jam perpetratum eſt. Illud enim coram judice competente perſequi debes, & non ampliùs ceſſant judicia, cùm periculum præteriit. Eadem utimur diſtinctione circa defenſionem pudicitiæ. Ad ſtuprum, quod nondum illatum eſt, avertendum occidi ſtupratorem poſſe, adeò ut qui, cùm avertere occidendo poſſet, admittit, peccet, ſicut is, qui vitam non tuetur. *Struv. c. 5. n. 3.* Illatum ulciſci niſi legitimo judiciorum modo non debere. *Conf. quæ diximus ad l. 2. c. 1. theſ. 7.* ubi *diſſentienti Zieglero reſpondimus.* Sequitur defenſio famæ, quæ in injuriarum retorſione conſiſtit; Quamvis enim fama & exiſtimatio boni viri calumniis & mendacio tertii non poſſit detrimentum pati, apud alios tamen gravari poteſt: quam in rem præſentius remedium vix aliud eſt, quàm ut continuò contradicendo defendas innocentiam tuam, & convitiatorem ipſum ex lege talionis provoces, habeasque pro viro infami & deploratæ fidei, donec tibi crimen, quod inurere conatus eſt, probaverit. Atque hanc retorſionem ad privatam vindictam, eamque, quæ in continenti defenſionis causâ fit, rectè quis meâ ſententiâ retulerit; Quamvis enim & judicio contumelias vindicare poſſis, hactenus tamen ſaltem judicia ceſſare videntur, quatenus tuâ intereſt, ut ne temporis quidem ſpatio minimo patiaris injurias & ſcelera tibi cum mendacio affictа in te requieſcere, ſed oppidò contradicendo & in famam ipſius convitiatoris retorquendo apud illos, qui fortè

audierunt, diluas, ne tacendo videare conſentire. Opinio enim de aliquo ſemel concepta nec in continenti refutata pòſt difficulter admodùm ex hominum animis eruitur. Hoc igitur reſpectu videntur ceſſare judicia, in quantum nullo tempore contumelias tibi affingi pati debes, quas rejicere ſtatim potes: Et eſt certè quædam inter vitæ famæque defenſionem in hoc convenientia, quòd ſicut intentatum vitæ periculum cum læſione vitæ invaſoris licet vindicare, ita quoq; attentatam læſionem famæ tuæ & honoris cum læſione famæ convitiatoris eluere. Ob injurias autem verbales injuriantem occidi non poſſe, ultrò concedimus, neque neceſſe eſt, quamvis vindictam ad vitam usque extendere, ſed ſunt & pœnæ & vindictæ certi gradus, quos tranſilire æquum non eſt. Veniamus nunc paucis ad defenſionem rerum. Hanc juſtam & licitam eſſe etiam, ſi opus fuerit cum occiſione res auferentis ſuprà *ad l. 2. c. 1. theſ. 11.* diſputavimus, neque nos adhuc ſententiæ pœnitet. Addamus hîc ſaltem pauca de requiſitis hujus defenſionis. Primò igitur, ut juſta ſit & conceſſa defenſio, ablationem injuſtam eſſe oportet; Eſt verò tunc ablatio injuſta, ſi res juſto aliquo titulo ad te pertineat, & ſub eodem eripiatur. Itaque qui vi, clam & precariò poſſidet, is domino rem repetenti obſiſtere nequit, quia dominus, quod ſuum eſt, vindicat, injuſtus poſſeſſor alienum retinere cupit. Contra extraneum tamen poſſeſſionem etiam injuſtam defendere poteris, quia ille in recuperanda poſſeſſione nullam juris prærogativam habet, imò hoc ipſo, quo poſſides, ſuperior es. Id quod

tamen

tamen extendendum eſſe non opinor, ut judici quoque ejusque officialibus injuſtè procedentibus reſiſtere conceſſum ſit, quod aſſerit *Struv. de Vind. priv, c. 6. aph. 4. n. 4.* Hoc enim caſu adeò præſens periculum non adeſt, quod vindicta privata requirit, & poteris res injuriosè per judicem ablatas appellatione vel aliis juris remediis conſequi: qua in re non moror, ſed pro me accepto potiùs allegatas leges. *l. 5. C. de jur. fiſc. l. 5. C. de Execut. &c.* quia quod ibi privati faciunt, non ſua ſed publica authoritate atque permiſſu faciunt, proptereaque terminis vindictæ privatæ non inhærent. Secundum requiſitum eſt, ut defenſio ſeu vindicta ad res retinendas ſive recuperandas fiat contra eum, à quo iſtas probabiliter jure nequeas repetere. Tum demum enim in periculo rerum amittendarum conſtitutus es, & licita erit interfectio, ſi jura tibi auxilio deſint. Fortè quòd ignotus cum rebus tuis aufugerit, ex qua eadem cauſa ego ſuprà *ad d. §. 7. c. 1. l. 2.* occiſionem furis nocturni legitimavi, quia tenebris occultatur, nec de rebus ablatis ob ignorantiam judicio pulſari poteſt. Falſiſſimum enim eſt, quod alii tradunt, furem non occidi propter res, ſed concurrens vitæ periculum, quoniam hæc limitatio neque in Romana neque Hebræa lege addita reperitur, ſed ſimpliciter permittitur occiſio furis nocturni. Ratio non alia, quàm quòd cum rebus ablatis aufugiat ignotus. Diurnus ita demum occidi poteſt, ſi ſe telo defenderit, ergo nocturnus indiſtinctim. Ex qua oppoſitione ratio noſtra perſpicuè elucet: quare cur non probem ſententiam Davidis à Mauden, permitten-

tis furem fugientem ſclopeto trajicere, cauſam non video. Quem enim occidere poſſum, eum quomodo occidam nihil intereſt. Tertia cautela eſt, ut, ſicut in occiſione prædonis ad vitam conſervandam non directò occiſio intenditur, ſed vitæ tutamen. Sic & in rerum defenſione, principaliter res conſervandæ in animo ſint, & per conſequentiam demum raptoris cædes. Unde ſequitur, non licere occidere eum, quem ſecurè deprehendere potes, & judicis animadverſioni comittere. Et ſi in hunc ſenſum clamorem interpretatus fuerim, quo leges furi nocturno acclamari jubent, ut ſc. ſi poſſibile ſit, capiatur potiùs vicinorum auxilio & concurſu, quàm occidatur, haud valde erraverim. Quæritur hîc, an ſicut quis in rebus corporalibus occidere raptorem poteſt, ita etiam poſſit occidere turbatorem in rebus incorporalibus? Affirmandum arbitror, ſi idem periculum & damnum irreparabile acceſſerit, quod tamen vix contingere puto, niſi in ſervitutibus perſonalibus, iiſque non omnibus, ſed quibusdam ſaltem. V. gr. ſi aufugerit is, qui nobis operas debet; In realibus propter prædiorum immobilitatem & ceſſans propterea periculum occiſiò interdicta eſt, alia tamen ſine occiſione defenſio ad modum offenſionis proportionata, licita: id quod de omni rerum defenſione dictum volo. Neque enim ea in ſola occiſione raptoris vel invaſoris conſiſtit, ſed hæc eſt quaſi ultimum & neceſſarium refugium, ad quod remediis aliis omnibus deficientibus cum mœrore & luctu confugiendum eſt. Ita verbi cauſâ creditori conceditur debitorem cum debito fugientem

tem perſequi & capere. Quod ſi autem id ſine ejus vitæ periculo facere non poſſet, & tamen, niſi occideret, credito ei carendum eſſet, occidat potiùs, quàm ut ſine ſua culpa damnum ſentiat: Siquidem juri ſuo inhærere vult. Quod ſi verò caritatem Chriſtianam eminenter exercere, relinquat res ſuas ideo, ne proximum occidat. Utrumque rectè poteſt facere, rectiùs tamen hoc illo: Publicanus verò, qui res ob vectigal non ſolutum retinet, authoritate publica non ſua utitur, quo trahi & illud velim, quod de metatoribus in *l. 5. C. de Metat.* dicitur. Referuntur quidem à Struvio & aliæ cauſæ ad privatam vindictam, quæ ob concurrentem publicam auctoritatem ſibi in iis primas vindicantem ad publicam potiùs ſpectant. Ita quod cuique hoſtem publicum occidere liceat, in eo quivis Reip. miles fit, & res non ſuas, ſed Reip. agit. Quemadmodum & pater, qui adulterum cum filiaf. deprehenſum, itemque maritus adulterum vilem occidit, in eo executores juſtitiæ à Rep. dati videntur. In jure domini ſervum caſtigandi aliquæ quidem hujus libertatis reliquiæ apparent, adeò tamen à majeſtate diminutæ & redactæ in ordinem, ut de iis multa dicere opus non ſit. Multò minùs retorſio juris iniqui huc pertinet, quoniam ferè ſemper apud judicem per modum actionis vel exceptionis proponitur. Repreſſaliæ item auctoritate publica decernuntur. Idem judicium de pignoratione, vindicatione privata vi conventionis & conceſſa in ultima voluntate eſto, quia in omnibus præſens periculum cum ceſſatione judiciorum non concurrit,

Digitized by Google

lege itaque magis hi actus, quàm privato arbitrio ſtant.

Quod Cajus Cæſar.] Mirum, quàm impertinenter & frigidè reſpondeat hîc Dn. Zieglerus, *nec Cæſarem utpote Principem juventutis privatum fuiſſe.* Primò enim nomen Principis juventutis dignitatis magis alicujus & honoris, quàm Magiſtratus vel poteſtatis fuiſſe conſtat. Principes juventutis non erant propriè Magiſtratus, ſed ad capiendos Magiſtratus deſignabantur. Deinde nomen ipſum eo tempore, quo Cæſar piratas perſecutus eſt, dignitatis in Rep. nomen planè nondum erat, quippe poſt mortem Cæſaris demum ab Auguſto ſucceſſore ad firmandam Principatus potentiam inventum, interque arcana domus relatum ad imitationem Principis Senatus. *Vid. Bœcl. ad Tac.* 1. *Ann.* 3. primique, qui ita vocati ſunt, fuere Cajus & Lucius Aggrippa geniti, expreſsè id atteſtante *Tacito* 1. *Ann.* 3. qui igitur potuit Cajus Cæſar juventutis Princeps fuiſſe, cùm tunc temporis nullus eo ſenſu Princeps juventutis fuerit? Sanè dicebantur quidam hoc elogio in ludis Trojanis, à pueris majoribus & minoribus turmatim congredientibus, Romæ in circo celebrari ſolitis, iique erant ex numero filiorum primi nominis Senatorum, *Roſin. antiq. Rom. c.* 5 *l.* 25. Verùm hi non magis perſonæ erant publicæ, quàm Cyrus puer à paſtoritia juventute Rex per ludum electus.

§. 9. *Virum bonum.]* Objicit Dn. Zieglerus, *ergo poteſtas hujus juris non eſt naturaliter penes unumquemque, ſed penes virum bonum tantùm.* Verùm Grotius intelligit hîc virum bonum,

num, qui iiſdem criminibus contaminatus non eſt. Secundùm ea, quæ *ad* §. *3. h. t.* tradidit.

Sapientem nunquam eſſe privatum.] Fatendum eſt, hæc Stoicorum quædam axiomata in civili prudentia applicationem non invenire; Prudentia & ſapientia neminem publicum facit, nec ſimplicitas & rudior illa ignorantia privatum. Everterent hæ tropicæ locutiones non rarò obſequium Imperantibus debitum, ſi indiſtinctè admitterentur, quemadmodum Seneca pro ſuo quidem ſcopo non abſurdè, ſubditis verò intempeſtivè & cum periculo dixit, ſapientis omnia eſſe, ſenſus tamen Grotii, quem annotatione proximè antecedenti dedimus, negotio noſtro apprimè quadrat, nec aliter intellexiſſe credibile eſt.

§. 10. *Leges humanæ.*] Notanter, qnoniam natura cuivis permittit, leges humanæ iis, quibus maximè convenit.

Pharmaca ſenſui ingrata.] Sc. medendi modo, qui eſt per contraria, ut ſuprà.

At Chriſtus idem nobis non permittit.] Chriſtus Salvator noſter, qui non venit in hunc mundum, ut abrogaret legem, ſed ut impleret, implorationem judicis in novo Teſtamento non ſuſtulit, ſed ne ex rancore animi, invidia, ſoloq[ue] litigandi & proximum noſtrum injuriis vexandi propoſito litigemus, interdixit. Certiſſimum verò eſt, & ipſe Grotius fatetur in Teſtamento veteri licuiſſe judæis adire judicem & coram eo legitimo modo jus ſuum perſequi. Ita enim Moſi Deus præcipit *Deut. 16. 18. Judices & præfectos conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus*

Deus tuus dederit tibi per ſingulas tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio. Et Exod. 22. 9. expreſſa ſuper officio judicis implorando mandata dantur. *Super omni prævaricatione*, habent verba textus, *tam in bove quàm in aſino & ove ac veſtimento & quicquid damni inferri poteſt, ad Deos ſive judices cauſa utriusq; perveniet. Conf. Deut. 17. 8. & Deut. 19. 17.* Has ſanè leges Chriſtus nullibi faceſſere juſſit, à corruptis verò & detortis Phariſæorum explicationibus vindicavit, ut ſuo loco videbimus, nec privatos à judiciis in genere prohibuit, ſed ſolùm more Phariſaico inſtituere vetuit. Quod enim judicia ipſa attinet, illa per ſe mala eſſe non poſſunt, quoniam ſunt Dei ordinatio, quod verò Deus inſtituit, ordinat ac mandat, eo ſalva & illæſa conſcientia Chriſtianus uti poteſt. Scilicet ſunt Judices & Magiſtratus, qui privatis jus dicunt & ad eorum petitiones reſpondent, nihil aliud quàm miniſtri & officiales ipſius Dei, quo ſenſu etiam judicium Dei dicitur *Deut. 1. 17.* Quemadmodum igitur cuivis licet clamare ad Deum contra eos, qui nos opprimunt & injuriis afficiunt, ita non minùs terreſtres ejus vicarios implorare poſſumus, ut innocentiæ auxilio & improbitati exemplo ſint, qua ratione expreſsè divina ſapientia edixit, *per me reges regnant, & judices decernunt juſta:* (*a*) per quem verò judices judicant, ejus bona venia etiam judices ad juſtitiam adminiſtrandam hortari licet: id quod magis inſuper ex conceſſione imperii & majeſtatis, quam Deus Principibus largitur, elucet: Non inter poſtrema majeſtatis jura & operatio-

(*a*) Proverb. 8, 16.

rationes ponitur jurisdictio, ſeu poteſtas civibus jus dicendi, Cui fini autem quæſo hæc poteſtas concederetur, niſi miſeris & à malitia aliorum oppreſſis civibus eadem pro ſua tutela & ſolatio uti conceſſum eſſet? quin illud quoque non abſurdè ſequeretur, magiſtratum imploratum officium ſuum impertiri rectè non poſſe, ubi implorans non rectè petere poteſt, hæc duo enim invicem ſequuntur tanquam relata, quorum uno poſito & alterum ponitur, ſi Magiſtratus officium non rectè poteſt impertiri, poteſtas juris dicundi vitioſa eſſe oportet, quia quod bonum eſt, eo ſemper uti licet; Sed vitioſa non eſt, quia à Deo eſt. Licebit ergo eadem uti. Nec nos etiam omnino ex novo Teſtamento probationes deficiunt, quibus judiciorum auctoritas, etiam quod privatos attinet, defenditur. Princeps locus *Rom.* 13. exiſtit, ubi Apoſtolus breviarium totius politicæ ſapientiæ concinnans iter alia, ſeu potiùs per eum Spiritus S. ita fatur. *Magiſtratus eſt miniſter Dei in bonum. Si autem malum feceris, time, non enim ſine cauſa gladium geſtat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit.* Imprimis hîc notari duo debent. 1. Commendari poteſtates publicas ab utilitate & bono, quod eas ſequitur. 2. Dari iisdem facultatem animadvertendi in facinoroſos & improbos. Quod primum attinet, certo certius eſt, in civili vita melius quid utiliusque imperio nihil eſſe, nec deterius ἀναρχίᾳ, quam omnium rerum confuſio ſequitur. Eſt enim ordo civilis, qui præcipuè imperio conſtat, vinculum illud inter cives æquitatis & unitatis, quo infimi cum ſummis ita com-

ponuntur, ut ſuaviſſimo concentu quisque ſuum in Rep. munus obeundo quietè & feliciter vivat: ſed hæc à Politicis ubique fuſiùs perſecuta videas. Quare potiùs alterum excutiemus, quo Magiſtratui poteſtas puniendi noxios datur; ubi continuò advertendum eſt, in puniendis ſontibus & coërcenda improborum malitia ſolere judicem procedere duplici ratione. Vel per viam inquiſitionis, vel accuſationis: Utramque Apoſtolus complexus eſt, quòd neutram verborum generalitate excludat: Vindicem dicit in eum, qui malè agit; Agit verò non ſolùm ille malè, qui per modum inquiſitionis puniri poteſt, ſed & qui actione legitima pulſari. Multa ſunt, quæ judex non niſi ad partis læſæ implorationem corrigit, ut ferè ſemper in contractibus fit. Qui ſocium defraudat, qui mandatum non exequitur, depoſitum, commodatum & mutuum non reddit, qui pignore abutitur, fidem non ſervat, &c. is malè agit, & vindicem magiſtratum timere debet. Sed non eſt vindex Magiſtratus niſi imploratus, quare conceſſum bonis erit eum ſuper auxilio implorare, quia ſi injuſta eſſet actio, injuſta ſequeretur vindicta. Alium inſuper arguendi locum ex eodem dicto ita colligimus. Magiſtratus dicitur miniſter Dei in bonum, illud verò bonum à Deo eſt, ſicut ipſa publica poteſtas. Non peccamus igitur, qui bono nobis divina benignitate indulto utimur, nec ſolet Deus hominibus bona ſua ad gingivam ipſis movendam proponere, ſed ut omnium utilitati atque ſaluti cedant. Secundum argumentum deſumimus *1. ad Corint. 6.5.* quando idem Apoſtolus Paulus Corinthios ſuos hoc

modo

modo increpat. *Sic nō eſt ſapiens quiſquam inter vos, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum.* Non improbantur hîc in univerſum judicia, ſed jubentur Chriſtiani litigare corā Chriſtianis. Si litigare Chriſtus ſuis diſcipulis omnino interdixiſſet, non potuiſſet Apoſtolꝰ litigia concedere, quin ſimpliciter & rigidè ſatis potiùs injunxiſſet, perferrent injurias, non vindicarent judicio: Hoc verò cùm tantùm conditionatè dixerit, omnem judiciorum in privatis uſum non abſtulit. Non præcipit, abſtineant omni lite, ſed ne facilè coram tribunali paganorum litigent: quamvis verò Paulus potiùs de arbitris mihi in eo loco loqui videatur, ab iis tamen ad judicia rectè infertur, quia ſi privati in judicio verſari non poſſunt, nec poterunt habere arbitros 3. Attendendum probè eſt Salvatoris noſtri dictum *Matth. 5. 25. & Luc. 12. 58. Quando vadis*, inquit Dei filius, *cum adverſario tuo ad Principem in via, da operam liberari ab illo, ne fortè trahat te ad judicem.* Conſilium hîc dari videmus de lite amicè componenda, nullam litis ad judicem deferendæ prohibitionem. Id quod hodienum non ſolùm officium privatorum, ſed & ipſius judicis eſt, ut primò ante omnia tentet, ſi qua ratione partes conciliari poſſint. Si verò in jus vocatio illicita eſſet, reprehendiſſet Chriſtus potiùs accuſantem, quàm conſilium dediſſet accuſato. 4. Videtur Chriſtus ipſe provocare ad judicium, cùm præter meritum à ſervulo Pontificis percuſſus dicit, *ſi malè locutus ſum, teſtimonium perhibe.* (*a*) Quem deinde clariùs Apoſtolus Paulus ſecutus eſt, cùm ſe apud Prætores

(*a*) Joh. 18, 23.

tores contra Judæos defendit, & tandem ad tribunal Cæſaris appellat. *Act.16.* quod profectò exemplum inevitabile eſt, nec video, qua ratione Paulus, inculpatæ vitæ Apoſtolus & Dei vivi nobile ad voluntatem ejus gentibus patefaciendam inſtrumentum excuſari potuiſſet, ſi non liceret privatis coram judice litigare. Per appellationem enim quis actor fit in ſecunda inſtantia, & non minùs appellans litē ad judicem trahit, quàm actor primæ inſtantiæ, & propterea non minùs quoq; eum interdictum attinuiſſet, ſi ullum eſſet. 5. Chriſtus dicipulis ſuis & nobis omnibus per parabolam, ut conſuevit, aſſiduas commendat preces exemplo viduæ, quæ aliquotiens Judicem adeundo defatigans jus ſuum impetrat. (*a*) Si judicem implorare vetitum eſt, Salvator noſter rem mali exempli illuſtrationi atque confirmationi rei optimæ non adhibuiſſet: nunc verò potiùs ita colligimus, ſicut licet omnino miſeris & afflictis hominibus precibus ad Deum datis ſolatium quærere; itaque quoque iis, qui injuriam à proximo patiuntur, conceditur, adire judicem, & ſatisfactionem legitima actione quærere. *6.* Si in foro Eccleſiaſtico adhuc improbos accuſare licet, licebit etiam idem in foro politico, quia utilitas publica & emendationis neceſſitas utrobique par eſt. Prius verò concedi apparet mandato Chriſti, qui jubet fratrem irreconciliabilem coram communione accuſari, eundemque haberi pro Ethnico. Ubi imprimis nota, quòd in hac tali accuſatione etiam aliquid civilis ordinis concurrat. Jubetur enim frater accuſari coram com-

(*a*) Luc. 18, 3.

communione, quæ magis in ſecularibus quàm Eccleſiaſticis judex eſt. 7. Si judiciorum uſus privatis non eſſet conceſſus, non ſolùm graviſſima in Rep. quavis confuſio, ſed & totalis cujusvis Civitatis ruina ſequeretur. Improbi enim & pernitioſi homines, qui ab injuriis aliorum vix metu pœnæ continentur, rupto hoc repagulo in omnia ſcelera, rapinas, fraudes, homicidia, perjuria, &c. ruerent, nulla contractuum, nulla fidei haberetur ratio, & ſic ex ordinata civitate fieret Cyclopica illa ἀπειθαρχία, quam neceſſariò ipſa Reip. peſtis ſequeretur. Hunc igitur inauditum rerum ſtatum inducere ſi Chriſto fuiſſet in animo, cujus regnum tamen de hoc mundo non eſt, ut ipſe fatetur, utique haud dubiè verbis perſpicuis & ſpecialibus intimaſſet. Hoc autem tantum abeſt ut fecerit, ut potiùs expreſsè non ſolùm poteſtatem legitimam in Magiſtratibꝰ confirmaverit, ſed & ipſe recognoverit, jubendo Cæſari dare, quæ ſunt Cæſaris, itemque exſolvere tributum debitum. At ſub poteſtate publica comprehenduntur etiam judicia: quare non minùs quoque à Chriſto confirmata cenſentur. Tandem omnes illas rationes, quas Grotius ſuprà *l. 1. c. 2. theſ. 7.* attulit ad probandum, bellum aliquod etiam à Chriſtianis licitè & juſtè geri poſſe, contra ipſum hîc militare debent, quoniam ſi Chriſtus Principibus permiſit, ſe ipſos bello vindicare ab injuriis, quantò magis privatis actiones ſuas ſuper iis coram judice inſtituere. Hæc via enim mitior eſt, magisque caritati Chriſtianæ decens & accommodata. Bellum multos ſæpè innocentes involvere ſolet, privatus jus ſuum

ſuum ſine omni tumultu ab eo repetit, qui ad dandum vel faciendum tenetur. Atque hæ ſunt potiſſimùm rationes, quibus judicia à Chriſto privatis non ſubtracta eſſe credere debemus, & poterit, qui vult, illam inſuper generalem addere, quod abrogatum vel mutatum non eſt, cur ſtare prohibeatur? Videamus nunc Grotii argumenta, quibus imperitis fumum facit. Princeps ei eſt, quod petit *Matth. 5. 38. audiſtis dictum fuiſſe oculum pro oculo, dentem pro dente &c. ego autem dico vobis, non reſiſtendum eſſe malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et* (a) *qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Reſpondemus, tollere his verbis Chriſtum non judicia ipſa, nec vetare omnino coram judice de re temporali litigare, ſed ſaltem vindicare legem Moſaicam à corruptelis Phariſaicis & improba applicatione. Non novam fert de judiciis abrogandis legem, ſed veterem explicat & declarat: Phariſæi intelligebant legem de privata vindicta, quatenus ſubditis prohibita eſt, & colligebant, ſingulis etiam privatis accepta injuria licere ſe ulciſci ac malum pro malo reddere, ſervato ſaltem talionis modo. Chriſtus verò huic depravationi veram legis interpretationem opponit, pertinere eam ad Magiſtratum in Rep. ad hunc oportere cives querelas ſuas deferre, & officium judicis pro correctione atque ſatisfactione implorare, ac quodcunque Judex causâ cognitâ juſtum & æquum eſſe pronunciaverit, in eo obſequiosè acquieſcere, nec

ſe

(a) Verſ. 40.

ſe ipſos vindicare, etiamſi ex eorum opinione judex jus non dixerit: Ad privatos itaque, non publicos Magiſtratus pertinet edictum, *ne reſiſtant malo*, nimirum ne ſe ulciſcantur propria authoritate, id quod & jam Moſes ſuo tempore prohibuerat, *Lev. 19. 18.* privatis præcipens, *ne quæras ultionem, nec memor ſis injuriæ civium tuorum.* Ubi ſeptuaginta Interpretes notanter verterunt, *non ulciſcatur manus tua.* Quod privatæ vindictæ apprimè quadrat. Licuit interim coram judice legitima actione pulſare debitorem, & hac via à Deo ipſo approbata, ut vidimus, ſuum conſequi: Sanè Grotius ſibi ipſi in hoc argumento conſtans admodùm non eſt, dum in *l. 1. c. 2. theſ. 8.* hæc Chriſti verba apertè pro noſtro ſenſu declarat. *Atq; non hoc dicunt verba*, inquit, *neq; enim Magiſtratus hic alloquitur Chriſtus, ſed eos, qui impetuntur, nec de quavis agit injuria, ſed de tali, qualis eſt alapa. Sic in præcepto ſequente, qui velit tecum litigare, ut tunicam accipiat, dimitte illi etiam pallium, non omnis provocatio ad judicem aut arbitrium prohibetur. Paulo interprete, qui lites non omnes prohibet, 1. Corinth. 6. 4. ſed vetat Chriſtianos in prophanis auditoriis inter ſe litigare.* Perſpicuè ex hoc Grotii loco fit, Chriſtum *Matth. 5.* illa oppoſitione omnem judiciorum uſum non tollere, ſed tantummodo prohibere, ne privati ſe ipſos vindicent, quod & lex ipſa prohibuerat, *lev. 19. 18.* Phariſæi autem ſive ex malitia, ſive ſupina quadam ignorantia explicaverant pro privata vindicta, ut illicita eſt, quos hîc Chriſtus refutare & de vera legis ſententia docere voluit:

Quam

Quàm enim in tota lege miſeri & perverſi interpretes Doctores illi hebræi fuerint, inter alia plura generali Salvatoris noſtri pronunciatione diſcimus, ubi *verſ. 20. d. c. 5.* ait. *niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis regnum cælorum*, quia hi plerunque inſtar aranearum neglecto melle venenum ferè ex lege exſuxerunt, unde & tam alienam & heterogeniam ſibi juſtitiam ex operibus ſuis finxerunt, quam non niſi in applicatione ſatisfactionis futuri Meſſiæ per fidem habere poterant. Quod ſpecialiter præceptum de tunica dimittenda attinet, genuinus ſenſus eſt, obfirmare debere Chriſtianos animos ad quasvis injurias patienter perferendas. Et ſi quando contigerit, ut juſtam cauſam foventes in jure nihilominus ſuccumbant odio aut corruptela judicis, ne propterea auctoritati publicæ adverſentur ſe ipſum vindicando, multò minùs excitando tumultus atque ſeditiones, ſed parati ſint vel majores adhuc perferre injurias, quàm ut quicquam contra præceptum Dei, qui Magiſtratui non ſolùm juſto, ſed & iniquo parere jubet, aut caritatem Chriſtianam vel in offenſionem & ſcandalum proximi committant: Poterat enim in primitiva adhuc & parturienti Eccleſia facilè evenire, ut Chriſtiani ſub gentili adhuc poteſtate viventes, & odiis ferè omnium inſtinctu Diaboli atque perſecutionibus graviſſimis velut flagitioſiſſimi homines expoſiti coram pagano tribunali injuriam acciperent, quam Chriſtus patientiæ Doctor ferre præcipit, tum quòd patientia præcipua Chriſtianorum virtus ſit, tum quòd ſententiæ judicis

judicis etiam iniquæ acquieſcere civem deceat, tantò magis Chriſtianum, nemini enim permiſſum eſt inſurgere in imperantes, quibus Deus poteſtatem in ſubditos conceſſit, civibus autem obſequium, non vindictam & tumultus commendavit. Appellationis tamen beneficium, ut & alia jure communi competentia nou adempta ſunt: His autem deficientibus injurias per ſe ulciſci malum eſt, ubi ſtrictè obediſſe oportet, ſicut oportet tunc, quando Judex ſuperiorem, qui appellari poſſet, non habet. Tunc ſanè ſi tibi tunica tua per injuriam abjudicata ſit, dimitte potiùs etiam pallium, quàm ut juſſui & mandato ſuperioris non obſequare: Nec tamen pallium neque tunicam dimittere debes, ſi privatus ea à te requiſiverit ſub concuſſione intentandæ litis, niſi parueris. Huic nullo obſequio obligatus es, & poteris in judicium vocatus bona conſcientia te ſiſtere, & judicem docere de jure tuo calumniisque adverſarii. Minus nobis negotii facit locus *Matth. 6. 15. & 15.* quem Grotius pro ſe allegat: ubi hæc habentur verba. *Porrò ſi remiſeritis hominibus errata ſua, remittet & vobis Pater cæleſtis. Quod ſi non remiſeritis hominibus errata ſua, nec Pater veſter remittet errata veſtra.* Præcipit, ut perſpicuum eſt, Salvator Chriſtianis & diſcipulis ſuis, ut fraternè & amicè inter ſe vivant, nec ſe injuriis aut contumelia afficiant. Ne unus ab alio, quod ſibi debetur, repetat, non vetat. Conſtantiſſimè hæc duo inter ſe ſtare poſſunt, amare proximum, eique ex animo condonare errata & tamen in juſta cauſa cum eo litigare. Quicunque enim cauſam

ſuam piè, & ut Chriſtianum decet, in judicio agere vult, is non litem, non inimicitias intendere principaliter debet, ſed nil niſi jus ſuum intueri, quod ipſi ab adverſario debetur, nec ad amicam interpellationem redditum eſt. Arripit itaque unicum, quod poteſt, remedium, actionem nimirum ad illud conſequendum legitimam, ad eamque non niſi cum maximo luctu atque ferè lachrymis deſcendit: amat nihilominus ex toto ſuo corde eum, cum quo rem habet, illique omnia bene precatur, condonat injuſtitiam, contumaciam & injurias omnes, vindicat verò id ſolùm, quod ſibi debetur. Quod ſi enim delictum cõdonari, pœna verò exigi rectè poteſt, ut exemplo Davidis apparet, quantò magis errata & offenſiones remitti proximo, res verò debita ab eo peti. Deinde clarè oſtendit textus, (*a*) quid remittendum proximo ſit, παραπτώματα ſc. & errata, quæ proximus ipſe pro erratis agnoſcit, & eorum à nobis pœnitentiâ ductus precatur veniam. Hæc facilè ſanè remitti poſſunt & debent. At ſi errata agnoſcit, ad judicem eundum non erit, reddat enim ſua ſponte, quod à ſe injuſtè poſſeſſum eſſe dolet. Prohibemus itaque omninò à judiciis omnia ea, quæ non tam cauſæ ſerviunt, quàm ad animorum exulcerationem faciunt, offenſionesque mutuas & immortales ferè inimicitias poſt ſe trahere ſolent: ſed vitium à re ipſa diſtinguendum eſt, nec per ſe bonum cum adjuncto malo tollendum. Quicunque animi malevolentiâ ſuffuſus, invidiâ corruptus, iracundiâ incenſus, proximo negotium faceſſit, non tam ut id,

(*a*) Vid. omn. Luc. 17, 4.

id, quod ſibi debetur, habeat, quod quandoque minima & vilis res eſt, ſed ut ſe vindicet, & adverſarium in damna, impenſas atque difficultates alias pertrahat, in proceſſu deinde per convitia, calumnias, fraudes, impoſturas, ſophismatum præſtigias & ſycophantias litem impedit, implicat, differt, judici fucum falſis probationibus facit, aut muneribus corrumpit, & quæ ſunt alia innumerabilia, judiciorum ſanctitatem per accidens obnubilantia; is quî peccato carere poteſt, in quo profundiſſima peccatorum omnium diluvio reperitur? Ubi verò apud Judicem primò quæritur juſtitia, & ut habeas, quod tuum eſt, vel tibi debetur, item ut is, qui injuriam fecit, corrigatur, ne ampliùs ad antiquum morem redeundo noceat, moneatur, aut, ne nobis eam inferat, repellitur & adigitur ad cautionem, nec non ut alii quoque exemplo ſibi à delictis cavere diſcant, idque ſecundùm ordinem publicum & legitimum procedendi modum perſequaris cum mœrore animi, omninò non litigaturus, ſi per adverſarium liceret, quî nocens & peccator eſſe poteris, cùm præcipuas Chriſtianæ ſanctitatis virtutes exerceas? Et ſi Corinthii in hac ſubſtitiſſent innocentia, Paulus certè Apoſtolus (a) eos nunquam reprehendiſſet hoc ſolo nomine, quòd inter ſe litigarent coram Judice, quippe ipſe etiam in cauſa, quam cum Judæis habuit, ad Cæſarem appellavit: Improbat verò Apoſtolus in Corinthiis ſuis, 1. quòd damno & injuriis ſe invicem afficiant, cùm ſint fratres, & deinde propter læſionem in judiciis litigent. Non perſtringit ſimplici-

(a) 1. Corinth. 6.

Digitized by Google

pliciter litigium, ſed potiùs cauſam & origines litium, i. e. injurias atque damna: antecedens & propter quod ad judicem itur, reprehendit, non conſequens, judicium ipſum. 2. Taxat, quòd Corinthii ob res quasvis leviuſculas & compoſitu faciles actiones invicem habeant, ἥττημα, ait, quod defectum aut imbecillitatem ſignificat. 3. Imprimis etiam diſplicet Apoſtolo, quòd Corinthii in rebus illis levioribus, quæ amica poſſent transactione ſopiri, ad judicem Ethnicum eant, injuſtum plerunque & gravem Chriſtianis: Et inferre hoc vult. Tentare ipſos priùs omnia debere, quàm ut coram tribunali pagano lites exerceant, tum quod ab iis vix juſtitiam conſequi poſſint, quibus extremo in odio ſunt, tum quòd apud ſe habeant viros prudentes & æqui bonique ſat peritos, in quos promittere & arbitrio diſcrimina finire poſſent: de arbitris enim accipio, quod Paulus dixit, *ſic non eſt inter vos ſapiens quisquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum?* Veri judices & Magiſtratus intelligi ideo nequeunt, quoniam Civitas Corinthum cum tota Græcia tum temporis erat in fide & ditione Romanorum Imperatorum, qui Magiſtratus ſuos ſolebant ad jus dicendum mittere, vel patiebantur Senatum & Magiſtratus è Civitate conſtitui, quibus deinde omnis civitas tenebatur obſequium præſtare & honorem, neque Chriſtianis illos declinare licuit. Neque hoc in ſuis Apoſtolis reprehendit, quòd vocati ad judicem paganum eant, ſed quòd ſe ad eundem vocent, cùm poſſent viros quosdam bonos & æquos eligere, illisque diſcrimina ſua dijudicanda committere, atque hac

hac ratione judicia gentilia quaſi per obliquum declinare. Jure enim Romano conſtitutum eſt, ut quam arbiter ſententiam dixiſſet, ſive ea æqua eſſet ſive non, eædem partes compromittentes ſtare teneantur, adeò ut non niſi in atrociſſima & palàm manifeſta læſione ad arbitrium boni viri redigatur. Et nullus ego dubito, quin Paulus quoque, quando ad Cæſarem appellavit, ſi Chriſtianum vel judicem vel ſaltem arbitrum habere potuiſſet, coram eodem maluiſſet ſuam innocentiam defendere. Verùm nimis arctè Eccleſia Dei tum coibat, & humilitate ſua potentioribus deſpicatui erat. Non poterat ſibi proprios dare Magiſtratus, & obligabatur poteſtati atque imperio gentilium ſubeſſe, ſub quibus creſcere quoque cepit, donec auxilio divino tandem à contemptu & infinitis perſecutionibus erigere caput inciperet, ipſosque in ſuum gremium Imperatores Romanos reciperet. Tunc & Chriſtiani Magiſtratus conſtanter eſſe cepere, tunc de hoſtibus ſuis triumphavit Eccleſia, & ligato ad infernum diabolo, ut antea Martyrum ſanguine & miraculis, ita pòſt pace & auctoritate crevit.

Quatenus in futurum cavet.] Quando injuriam nondum accepimus, ſed, ne accipienda ſit, timemus, dehortandus à propoſito amica admonitione proximus erit, de cujus reſipiſcentia optima quæque ſperare debemus. Qui ſi inſuper pœnitentis animi indicia probabilia exhibuerit, judice planè opus non eſt, & magis tibi hac cautione conſultum erit, quàm ſi judiciali ſententia adactus nolens volens tibi ſecuritatem promiſerit.

Juſtus erat.] I. e. mitis atque facilis: Poterat autem Joſephus vir pauper & humilis multa ex accuſatione publica incommoda metuere, quæ diſſimulatione opprobrii evitare ſatius eſſe duxit: Non vetat quidem lex ſponſam deferre, neque tamen etiam præcisè jubet.

Qua non privato, ſed publico bono conſulunt.] Omnes pœnæ in publicum bonum vergunt, etiamſi utilitas ad privatos interdum redundet. Semper intereſt Reip. ne improbos cives habeat, quare non minùs intereſt, ut improbos per delationem cognoſcat. Et ſi Chriſtus nihil legis Moſaicæ ſuſtulit, ut hîc fatetur Grotius, ſanè nec eam partem abrogavit, quæ privatis indulgebat ad judicem deferre querelas ſuas.

§. 11. *Davidis exemplo.*] Cui Deus peccata adulterii & homicidii condonavit pœnitenti, pœnam temporalem non condonavit; Actus enim à filio in exilium & opprobrium ingens in uxoribus per ſtuprum paſſus ſatis acerbam Vindicis Dei manum ſenſit.

§. 12. *Saltem ex parte aliqua.*] Rectè hanc limitationem addit: ſunt enim quædam delicta, quæ ipſe Deus morte punienda præcepit, nec vita nocenti à Magiſtratu ſine peccato condonari poteſt.

§. 14. *Chriſtiano homini privato.*] Qui ſcilicet eſt ſub imperio alterius, niſi iis caſibus, quibus judicia ceſſant.

Inſtruuntur mandatis à publica poteſtate.] Quoniam in piratas commune omnibus gentibus bellum eſt, ideoque ſemper talia mandata

data ſubditis data præſumuntur, etiamſi expreſſum juſſum non adfuerit.

§. 15. *Niſi officio.*] Conſtituuntur fiſcales rerum criminalium, ut eò magis ſervetur civilis ordo, itemque ne delicta ob defectum accuſationis maneant impunita. Quoniam enim Fiſcus præmia ex pœnis criminoſorum captat, privati verò tum ob periculum ſuccumbendi in accuſatione, tum propter tædia litigiorum non facilè ſe his proceſſibus, unde ipſis nihil commodi eſt, implicant, perſona publica conſtituitur, quæ ſumptibus publicis proceſſum proſequitur. Aliàs & officium boni civis eſt, omnia ea, quæ in detrimentum Reip. vergunt, ut ſunt maleficia, Reip. deferre. *Conf. Dn. Ziegl. h.*

§. 16. *Minimè conſultum eſſe.*] I. e. periculoſa eſſe hæc officia, quoniam facilè reo innocenti damnum irreparabile poteſt inferri, & idcirco illa ſtudioſè non affectanda, neque tamen boni publici causâ declinanda.

§. 17. *Jus verum præſtant, etiam apud Deum.*] Poſſunt ſanè quandoque utilitate publica ſic ſuadente etiam privati executores juſtitiæ dari, neque has leges injuriam continere arbitror. Non videtur legislator, dum marito & patri adulterum occidere permittit, ſoli eorum dolori indulgere, ſed & eoſdem conſtituere ad exequendum homines maleficos, qui ſceleribus pœnam & ſupplicium ultimum commeruere. Idem dicerem de militibus populatoribus: Si quæris, quæ tamen inde utilitas in publicum redundatura ſit, reſpondeo, vix quenquam adeò mitis & manſueti ingenii eſſe poſſe, ut ab adulte-

ro cum uxore vel filia deprehenſo manus abſtineat. Quare ne hoc modo peccet ſibi arrogando, quod publico ordini debetur, conſtituitur à Rep. executor adulteri, & ſic non ſuo nomine, ſed permiſſu & auctoritate publica occidit.

§. 18. *Actus merè interni.*] Unde ad homicidii pœnam non ſufficit nuda de homine interficiendo cogitatio, ſed cum actione externa concurrere debet, v. gr. qui cum ſica in foro animo cædis faciendæ ambulat, homicidii reus eſt. Gallia tamen perduellionis damnavit aliquem, qui ſacerdoti confeſſus eſt, ſe aliquando occidendi Regis conſilium cepiſſe, id quod plerunque à viris eruditis improbatur.

In externas influunt.] I. e. cogitationes nudas externis actibus prodidit, v. gr. venenum coxit, alienas nuptias interpellavit, ſcalas ad domum applicuit &c.

§. 19. *Actus inevitabiles.*] Leges enim pœnales ita ferri debent, ut conditio humanæ naturæ admittit, ne, dum quævis Magiſtratus punire vult, omnes rei fiant.

§ 20. *Excipiendæ ſunt.*] Exceptio hæc adeò exhaurit regulam, ut eædem nihil ſuperſit. Quia & ſuprà Grotius dixit, unum ſufficere finem, ut pœnæ locus eſſe poſſit. *Vid. omn. Dn. Ziegl. h.*

Natura coactionem omnem repudiat.] Ergo ubi coactio eſt, actus tales punibiles ſunt. Hinc quia cogi frater poteſt, ut fratri in paupertate conſtituto alimenta præbeat, ne fame moriatur, exemplum tale, quod allegat Dn. Ziegl. quadrare non videtur: Poſſunt enim & alii eſſe actus miſericordiæ, quos ſi omittimus, magiſtratus

non

non vindicat, quia in libertate humana conſiſtunt, imò, quem pœnis & imperio ad benefaciendum adigere poſſumus, eum debitum reddere, non miſericordiam exercere exiſtimo.

§.21. *Facere quod non debet.*] Poteſt enim jus ſuum remittere, ſicut creditor ſapiens non præcisè cogitur debitum exigere, ſi noluerit.

Debitam eſſe pœnam.] Non pœnam debet is, qui exigere poteſt, ſed à quo exigitur: Ut ad §. 2. explicavimus.

§.22. *Ante legem pœnalem.*] Scilicet quæ certum pœnæ genus conſtituit delicto: Hæc enim propriè lex pœnalis dicitur, jus naturale verò nil niſi dignationem quandam ad pœnam infert, omninò puniendum reum eſſe non jubet: & propterea Grotio nomine legis pœnalis non venit.

Non ideo ſequitur.] Naturaliter, & priùsquam Deus certa crimina ſpecialibus pœnis determinavit, idque lege omnes obligatura, ſicut homicidium. Hæc enim omninò poſt legem latam exigi debent, & ſoli Deo diſpenſatio in his competit, cœteris omnibus negatur, quia lex non ab illis lata eſt, qui circa eam diſpenſare volunt, ſed poteſtate ſuperiore. Neceſſarium autem de lege diſpenſationis requiſitum eſt, ut diſpenſans vel ſit ipſe, qui legem fecit, aut ſanè eo non inferior. Quemadmodum enim Magiſtratus & judices in Rep. conſtituti ſolvere neminem legibus civilibus poſſunt, ſed hæc ſolutio ad ſolam majeſtatem pertinet; Ita quoque Principibus non conceditur mutare divinas leges, quibus

Digitized by Google

Deus illos ipſos ſubeſſe voluit. Sic enim dependent Principes à Deo, ut Magiſtratus à Principe.

Ex connexione finium.] Maximum hoc uſum habet in criminibus, quæ à jure civili determinationem accepere: ibi ſi cauſæ & fines dandæ veniæ præponderent fines inſtitutæ pœnæ, facillima eſt abſolutio, imprimis ſi periculum non ſit, legem pœnalem in contemptum abituram. Sed hæc magis *ad* §. 24. pertinent.

§. 24. *Poſt legem pœnalem.]* Lex pœnalis vel divina illa eſt univerſaliſſima, vel gentium, vel civilis. De divina jam aliquid diximus, nimirum ei ſtrictè inhærendum eſſe, quia hæc jura non ſolùm privatos, ſed & poteſtates publicas obligent; Soli Deo diſpenſatio in hisce competit, aliis omnibus obſequii gloria relicta eſt: Exemplum in homicidio habemus. Non licet publicis poteſtatibus homicidam verum, & qualem lex divina notat, capitali eximere ſupplicio, niſi iram divinam incurrere maluerint, terramque fuſi ſanguinis ream facere. In jure gentium genti ſeu populo, qui principaliter læſus eſt, integrum quidem remittere pœnam, quæ ipſi debetur, aliis gentibus hac lenitate præjudicare nequeunt, quò minùs debitis ſuppliciis communia jura tueri & transgreſſorem vocare ad pœnam valeant. Relinquuntur idcirco ea ſola crimina, quæ juris civilis ſunt; In his Principis admittitur diſpenſatio, qui ipſam pœnalem legem, ſi vellet, utique tollere poſſet: & hoc caſu idem habetur, ac ſi lex, quantum delinquentem attinet, planè non obligaret, vel omninò non eſſet lata. Sanè licet quan-

quandoque aliquem etiam ab homicidio liberare, verùm non tali, quod juri divino adæquatum eſt, in hoc enim ſtrictè obtinet, quod Hecabe apud Euripidem Odyſſei objicit.

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τ' ἐλευθέροις ἴσος
Καὶ τοῖσι δούλοις αἵματος κεῖται πέρι.

Sed fortuito aut culpoſo, &c. quod lex homicidii nomine non comprehendit. Poſitis verò omnibus homicidii requiſitis, ponitur & neceſſaria legis executio cauſis externis non ſuſpendenda. Ex his nunc apparere arbitror, concurrere ferè hanc quæſtionem, quatenus poſſit Princeps pœnas remittere, cum ea, quatenus ſit legibus ſolutus. Quarumcunque enim legum delicta condonare poteſt, de illis legibus eum oportet diſpenſare poſſe. De quibus verò diſpenſare poteſt, iis eum ſolutum eſſe neceſſe eſt: Excipiuntur tamen jura naturalia, quæ legi pœnali ideo non rectè adſcribuntur, quoniam dignationem ſaltem ad pœnam non neceſſariam punitionem continent. Permittunt puniri reum, non jubent.

Majores eſſe debere legem.] Præponderare enim debent cauſas & rationes, quæ legislatorem ad legem ferendam moverunt, adjuncta publica legis auctoritate.

Quæ ante legem.] Ante legem civilem nulla eſt ejus obligatio, neque transgreſſio. Multò minùs itaque pœna.

§. 25. Si non injuſta, dura tamen eſt.] Cujus rei exemplum eſſe poteſt in ſubditis, qui contra juſſum Principis feras inſectantur. Multis locis obſervari ſolet, ut venatio ſubditis etiam ſub pœna capitali aut condemnationis ad opus pro-

prohibita ſit; Hæc pœna ratione ad delictum habita dura admodùm eſt, non injuſta tamen, quia licet Reip. omnes civium actiones indifferentes, etiam illas, quæ naturaliter liberæ erant, ſi opus fuerit, capitali ſupplicio cohibere, quamvis imperantem in eo non admodùm facilem eſſe deceat: ita quoque qui in Boruſſia ſuccinum à mari ad littora ejectum colligit injuſſu Principis, conterminum patibulo aërem verberaturus eſt, & apud Romanos olim tranſilitio mœniorum capite ſtetit; ſi pœna ad delictum confertur, dura eſt, injuſta non eſt, quoniam in ſuppliciis reorum non tam ad pœnam & delictum, quàm culpam & delictum reſpicitur. Quare Zieglerus hîc ſibi admodùm conſtans non eſt, qui *pœnam delicto proportionatam eſſe debere* contendit. Suprà enim illud negaverat, expreſsè ſtatuendo, magis culpæ & delicti, quàm pœnæ haberi rationem: & id quidem veriſſimè. Culpa enim contrahitur non ſolo delicto, quod in ſpecie punitur, ſed & inobedientia & contemptu in ſuperiores, aliisque concurrentibus cauſis, quæ quandoque delictum ipſum ſua gravitate excedere poſſunt. Si proportio delicti & pœnæ attenderetur, nulla bona ratione furtum laqueo determinari potuiſſet; quæ enim eſt proportio inter vitam & res quandoque modicas?

§. 26. *Ex merito aliquo aut alia re commendante.]* Ita quoque communis DD. concluſio eſt, ex meritis & beneficiis in Remp. vel omninò gratiosè remitti, vel mitigari ſaltem pœnam poſſe: *Vid. Clar. pract. crim. §. fin. quæſt. 60. n. 27.* quod & usque ad merita majorum extendunt, com-

comprobante extenſionem Tiraquello multis rationibus & exemplis *de pœn. temp. cauſ. 49. n. 10.* hac tamen cum limitatione, niſi crimen ſit atrociſſimum, quod punire omninò Reip. intereſt: v. gr. perduellionis, parricidii. &c. Alii, qui accuratiùs hanc rem circa merita tractare ſolent, utuntur diſtinctione, quam non omninò contemnendam eſſe exiſtimamus. Vel enim, inquiunt, merita ſunt ſeparata à delicto: utpote quia delinquens diu ante delictum bene meritus de Rep. eſt, & tunc ob merita priora remittitur vel minuitur pœna; vel merita concurrunt cum ipſo delicto, eidemque ſunt annexa, ita ut ex delicto redundaverit utilitas ad Remp. quo caſu iterum advertendum eſt, an reus animum Remp. demerendi habuerit. Ut exemplum eſt in *l. 2. §. cum Appius ff. de O. J.* & delictum non attenditur, imò vix delictum dici poteſt, cui utilitas publica anſam præbuit. An verò talis animus in delinquente non adfuerit, & ſolo caſu atque fortuna ſua Resp. utilitatem ceperit, nec tale meritum in conſiderationem venit, quod ſine opera & intentione facientis fortuitò reſultavit: Nec reus feciſſe meritum, ſed occaſionem dediſſe cenſebitur. Exempli causâ, ſi quis animo furandi ædes alienas ingreſſus ſcrinium, in quo pecuniam eſſe putavit, auferat, ibique inveniantur literæ Civitatis proditoriæ, hic vix furti pœnam evitabit, & Civitas fortunæ ſuæ litare debet, non furi improbo: id quod magis obtinet, ſi per alium quàm furem literæ illæ in notitiam Reip. pervenerint. Quod rem aliam commendantem attinet, commentarii loco erit *l. ad beſtias ff. de pœnis*, ubi habe-

habetur, *ſed ſi ejus roboris vel artificii ſint, ut dignius populo Romano exhiberi poſſint, Principem conſulere debet.* Ex qua lege DD. hanc regulam conſtruxere. Pœnam aut in totum remitti aut ſaltem minui delinquenti propter ejus inſignem peritiam aut celebre artificium maximè Reip. utile, niſi fortè magis interſit Reip, ut reus ob crimen atrox condignè puniatur, id quod ex connexione finium, pœnarum & clementiæ dependet. Principem tamen conſulendum eſſe, rectè in lege additur: quia non poſſunt Magiſtratus inferiores imprimis in iis criminibus, quæ ad certum pœnæ genus determinata ſunt, inconſulto Principe veniam delicti dare, quoniam leges Reip. etiam Magiſtratum obligant, qui tenetur ſecundùm eas jus dicere: Si opus diſpenſatione aut ſolutione à lege ſit, poteſtas Magiſtratuum deficit, quæ legum tuitioni atque executioni alligatur, ad diſpenſationem non extenditur. Quin utile apprimis Principi habendum, ut pœnas per alios irroget, veniam à ſe ipſo impetrari patiatur. Hæc res enim amori ſubditorum conciliando in tantum deſervit, ut, ſi quod odium ex ſuppliciis ſuper eſt, id omne in Magiſtratus derivetur.

Aut etiam ſpe magna in poſterum.] Atque ad has cauſas externas pertinere etiam videtur, quòd DD. eum, qui poſt commiſſum crimen clericus factus, de crimine non poſſe puniri tradunt. *Oldr. Conſ. 4. fin.* Alii ſub hac demum admittunt diſtinctione, ſiquidem clericus ſeu Monachus quis factus ſit poſt delictum fraude & dolo malo ad evitandam ſecularem jurisdictionem, & effugiendum pœnas à ſeculari judice imponi ſolitas,

ut

ut tunc pœnâ non ſit liberandus. Secus verò, ſi ex pœnitentia & ſine fraude. *Farinac. de Inquiſ. q. 8. lim. 9. n. 104.* Id quod inſuper deinde ad Judæum extendunt, qui poſt ſcelus fidei Chriſtianæ ſe adſcribi paſſus eſt: nam & hunc minimè puniendum putant. *arg. c. quicunq; ibiq; gloſſ. in verb. ſatisfactio. 26. q. 1. c. in ſcripturis, in fine. ibq;. gloſſ. in verb. purgatum. 8. q. 1. Conſ. Archid. in c. in ſumma. diſt. 50. Ant. de Butr. in c. de his. n. 4. verſ. dic hæc vera. x. de Accuſ. &c.* niſi fortè Chriſtianus in fraudem ſit factus, & ut pœnam commiſſi delicti evitaret. *Socin. in c. de his. n. 22. de Accuſ.* Contrarium tamen tenuerunt *Card. Zabar. in c. de his. n. 2. de Accuſ. & ibi etiam Abb. n. 5. Joh. de Anan. n. 6. &c.* qui Judæum nihilominus criminaliter accuſari & puniri poſſe affirmant: Nonnulli id arbitrio judicis commiſerunt. *Angel. de Caſtr. conſ. 32. n. 22. l. 1. Brun. à Sol. q. leg. 18. n. 11. & 12.* & ampliant hoc nonnulli abſurdiſſimè quoad forum poli, ſi pœnitentiam egerit. Hoc enim in omnibus hominibus verum, & pertinet non ad pœnam temporalem, ſed æternam. Æquiſſima mihi videtur ſententia, quæ totum negotium arbitrio Judicis committit, ita tamen ut ferè ſemper minùs puniendus ſit, modò de ejus pœnitentia conſtet & converſione non doloſa: quod & in praxi Argentinæ ita obſervatum ſcio, ubi Judæus cum aliis quatuor furibus Chriſtianis in delicto comprehenſus, actaque pœnitentia veram fidem amplexus capite plexus eſt, cæteris in furcam actis. Huc adde inſuper, quòd filius delinquens à patre Curiæ præſentatus minorem pœnam ſuſtineat; *arg. l. milites agrum*

§. deſer.

§. deſertorem, & ibi gloſſ. in verbo deſertorem, & in verbo juſſit. Et in verbo obtuliſſe ff. de Re milit. Fely. in c. quærenti. col. 3. n. 6. verſ. tertius eſt. de offic. deleg. Marſil. in l. inauditum n. 8. in pr. ff. ad L. Corn. de ſic. Alciat. de præſ. reg. 1. præſ. 4. n. 1. & 2. & alii: idque extendunt, etiamſi crimen læſæ majeſtatis fuerit. *Salicet. in l. propter inſidias. n. 3. C. Qui accuſ. non poſſunt*, vel etiam pater filium metu, ne caperetur, præſentavit. *Alciat. de præſ. reg. 1. præſ. 4. poſt. num. 2.* Arbitror ego, rem totam pendere ex arbitrio judicis, ex æquitate tamen ſententiam admodùm *in d. l. milites agrum*, fundatam eſſe. Videtur enim judex dolori parentis aliquid indulgere, quin ipſe parens pro filio ex parte puniri, qui ſuſtinuit filium Magiſtratui ad pœnam tradere, & ita hoc modo quaſi aliquid pœnæ filio debitæ ipſe luiſſe, quod deinde filio detrahendũ eſt: ſicut de illo Rege dicitur, qui paſſus eſt ſibi pro filio oculum erui.

Ratio legis ſaltem particulariter ceſſet.] Si ratio ceſſat, interpretatur lex, non ſolvitur, & reus habetur jure innocens, non ei demum clementia dataque venia conſulitur. Vix eſt, ut non Grotius hîc eundem errorem ſubeat, quem in §. *ſeq.* Vaſquio attribuit. *Vid. omn. Dn. Ziegl. h.*

Solvi poſſit.] Ἐπιείκεια legem non ſolvit, ſed explicat: Non relaxat, ſed interpretatur.

Per ignorantiam.] Dicitur hæc ignorantia omni culpa non carens Ethicis vincibilis, quatenus quis id ignorat, quod noſſe poterat & debebat. Item ignorantia voluntatem conſequens,

cujus

cujus cauſâ voluntas eſt, vel quatenus quis ſimpliciter ignorare vult, vel quatenus ignorat, quod ſcire debebat: Concurrit hîc & ignorantia juris, quoniam bonos cives ſuæ civitatis jura noſſe oportet, nec propter eam ignorantiam excuſantur, niſi ſint vel milites, vel mulieres, vel minores, &c. qui caſibus quibusdam pro excuſatis habentur. Alia adhuc eſt ignorantia, quæ quidem totam actionem non invitam reddit, in foro externo tamen pœnas mitigare ſolet, diciturque ignorantia voluntatem concomitans: quâ quis agit aliquid, etiam acturus ſi ſciviſſet, v. gr. qui inimicum occidit, feram eſſe putans, quem tamen occidiſſet, ſi ſciviſſet hominem atque ſuum inimicum eſſe: Hanc ignorantiam non ſequitur pœnitentia, & propterea nec liberat conſcientiam, etſi plenè invita fuerit & invincibilis: quoniam tamen actui ipſi dolus abſuit, ad pœnas temperandas proficit. Quodcunque igitur per has tales ignorantias fit, quamvis neminem omni culpa & pœna liberet, clementiæ tamen occaſionem & manum dat hoc leniùs ignoſcendi. Atque ex his principiis practici criminales regulam formare ſolent, quamlibet cauſam & quamlibet credulitatem etiam levem & injuſtam excuſare à dolo, & per conſequens etiam ab ordinaria legis pœna: ubi tamen admodùm nimii eſſe videntur. Non modò enim quamvis *opinionem injuſtam, ſed & quoquo modo coloratam, irrationabilem, fatuam, temerariam ſeu beſtialem in excuſatione admittunt. Farinac. de pœn. temper. quæſt. 90. n. 1. & 3.* Quæſo enim, ſi quævis cauſa etiam irrationabilis, beſtialis & quoquo modo colorata à

dolo liberat, quis de dolo convinci poterit? Neque ferè unquam in accuſationem dolus veniet, quem ſtatim cauſa beſtalis elidet. Ita homicidii reus factus & in ipſo adeò deprehenſus facto, quod nullo bono jure defendi poteſt, cauſa beſtiali à dolo primùm, & conſequenter pœna ordinaria ſe tuebitur: quoniam enim naturę beſtiali convenit explere iram & quocunque modo ſe vindicare, etiam non licito aut conceſſó, continuò homicida excipiet ſe inimicum ex ira interfeciſſe, aut ſibi hunc hominem ad honores conſequendos impedimento fuiſſe, vel portaſſe ſecum multa aureorum millia, quos ſibi admodùm habere expediret. Fuiſſe ad cædem hortatum ab occiſi conjuge, quam primò cognoviſſet adulterio, nunc verò velit habere in matrimonio. Hæ & ſimiles ſanè ſunt revera beſtiales cauſæ, quæ ſi à dolo excuſant, quis tandem homicida vocabitur: Et profectò jura civilia in terminis longè aliis loqui videntur, *l. doli verbum. ff. de ſerv. corr. ibi: vel alia probata atque juſta ratione.* non niſi probatam & juſtam rationem admittit, & in *l. 3. §. & generaliter ff. de lib. hom. exh.* non videtur dolo malo facere, qui juſtam cauſam habet hominis liberi apud ſe retinendi. Ergo dolo malo facit, qui juſtam cauſam non habet: Quare ſi regula DD. de injuſta, fatua atque irrationabili (qui beſtialem addunt, more beſtiarum loquuntur) admittenda eſt, admodùm conſtringi oportet, ut injuſta & fatua cauſa ea ſit, quæ ex ignorantia quadam conſequenti vel concomitanti naſcitur. Ex concomitanti, quatenus quidem facti te non pœnitet, ignorans tamen illud perpe-

perpetraſti. Nam & hæc ignorantia non doloſa eſt, quoniam actionem per ſe non intendiſti, ſed aliud quippiam, v. gr. occidere feram pro inimico. Hæc cauſa poteſt hactenus dici injuſta, quòd in foro conſcientiæ non adeò excuſet, & injuſtum ſit lætari actione impia, licèt ea per ignorantiam & non dolo provenerit. Ex conſequenti: quatenus non vis ſcire illud, quod noſſe & facilè poteras & omninò debebas. Quicunque ex tali ignorantia peccat, eum judex pro doloſo non habet, fecit enim id, quod ignoravit, licèt eum oportuiſſet illud ſcire: quare hujus ignorationis allegatione propriam ſuam turpitudinem atque contumaciam, & hoc modo cauſam injuſtam allegare videtur. Qui ulteriùs axioma extendere cupit, is videat, ne capaciſſimam ſceleribus feneſtram aperiat: quare & Zaſius *à dolo cauſam non excuſare* dixit, *niſi habeat probabilem ſimplicitatem vel ignorantiam.* Et alius, *tunc demum credulitatem coloratam facere aliquem excuſari, dummodo veriſimile ſic eſſet credendum. Aliter ſecus:* At ſi veriſimile eſt, ſic eſſe credendum, cauſa non eſt irrationabilis nec beſtialis, ſed ad modum humanæ imbecillitatis ordinata. Quare videre etiam licet, limitationes non admodùm convenire regulæ. Dicunt enim, 1. injuſtam cauſam non excuſare in iis, quæ ſunt prohibita jure naturali vel divino, aut etiam civili notorio: At verò & in his cauſa irrationabilis dari poterit. Nec video, quid regulæ relinquatur, ſi talem limitationem faciunt. Nam ſi de iis excipere non poſſumus, quæ jure naturali, divino & civili notorio prohibita ſunt, ſequitur,

quòd debeamus allegare illa, quæ his juribus permittuntur. Sed hæc ſunt rationabilia, juſta, non beſtialia. E. cauſas beſtiales allegare non licet. 2. Dicunt cauſam injuſtam non excuſare eum, qui cognoſcens eam injuſtam perſeveravit in illa: Sed hæc eſt demum vera beſtialis cauſa, quæ ſi in genere excuſat, excuſabit etiam in hac ſpecie: quare nimiùm interdum loquuntur DD. ubi etiam non nimiùm ſentiunt: De ignorantia juris porrò illud tenendum, à dolo eam ſolere excuſare, non à culpa, quia ipſa lata culpa eſt ignorare jura, *l. lata. ff. de V. S. l. imperitia. ff. de R. J.* quod in ignorantia ſupina & affectata maximè jurium naturæ & divinorum procedit; non verò juris dubii & per DD. ipſos controverſi, quia ibi facilis juris ignorantia eſt, ubi idipſum, quid juris ſit, ignoratur. Poteſt quis & alio modo ex ignorantia delinquere, quando videlicet viro fide digno factum criminoſum aut malum non eſſe credidit, hinc excuſari à dolo eum volunt, qui aliquid fecit cum conſilio advocati: id quod præcipuè in illis, quæ ſunt facti, procedit: in jure verò ita demum, ſi factum ſit contra jus civile dubium aut non admodùm notorium. Non verò ſi contra jus naturale & divinum: quia hæc omnibus tum naturâ duce, tum ex ſacra Scriptura patent, nec error facilè excuſabilis eſt: Cæterùm quod DD. addunt, non excuſare hanc credulitatem in iis, quæ à Principis voluntate pendent; *Gabriel. l. 7. concl. 8. n. 41.* inanem video reſtrictionem nulla ratione nixam. Nam & omnes leges civiles à voluntate pendent, à quibus ob hanc cauſam non daretur excuſatio: & quis à viro fide digno

digno etiam de voluntate Principes facilè perſuaderi poſſet: nec meliori nota illud dimitto, cùm excludunt fœminam fide dignam. *Gabr. d. concl. 8. n. 42.* neque enim hoc in negotio tam ſexus inſpici debet, quàm adjuncta fidei auctoritas. At perſona fide digna non minùs fœmina eſſe poteſt, quàm vir, præcipuè in illis, quæ magis tractationis & ſcientiæ muliebris eſſe videntur, vel ſaltem non tam in jure, quàm facto conſiſtunt. Meliorem verò limitationem hanc agnoſco, cùm id, quod agitur, eſt expreſsè delictum. Nemo enim tam ſimplex eſt & extremè ſtolidus, ut, quod delictum noverit, id fugiendum eſſe neſciat: quare rectè non datur excuſatio ei, qui delictum conceſſum eſſe ſe perſuaſum à viro fide digno perhibet: Contraria namque ſunt, eſſe delictum & conceſſum eſſe: Sicut nec illud planè rejecerim, credulitatem excuſare hominem ſimplicem & ignarum, non verſutum & callidum.

Animi infirmitatem ſuperabilem.] Quò pertinere videntur affectus quidam, veluti ira, amor, &c. de quibus mox agendum erit. Illud nunc monendum, ſi in delicto, quod animi infirmitate perpetratum eſt, concurrat nobilis cum ignobili, tum illo hunc puniri graviùs. *Hahn. ad Weſ. de J. & J. n. 11.* quem in ſenſum intelligi poſſunt, quæ de pœna nobilitati temperanda tradunt. In iis verò, ubi proæreſis & dolus regnat, ille graviùs puniendus hoc eſt. *Hahn. d. l. arg. l. 8. C. de Epiſc. & Cler. l. 4. §. 2. ff. de re mil. l. 14. ff. de pœn.* (licet fateor, peculiares quasdam circumſtantias in his perſonis augere ſupplicia) *Hornej. Eth. l. 3. c. 13. theſ. 18.*

§. 27. *Aliud enim eſt &c.*] Illud enim fit contra, hoc ſecundùm legem. Æquitas caſum lege non comprehendi tradit, clementia eundem eximit.

§. 28. *Ultra meritum.*] In merito tamen examinando non attenditur delictum ſolùm in ſe ſpectatum, ſed & quæ illud concomitari ſolent.

Magis aut minùs.] I.e. prout utilitas Reip. requirit, augentur pœnæ vel minuuntur. Sed hæc publica utilitas ipſum meritum quoque videtur ingredi.

§. 29. *Vix quiſquam gratis malus eſt.*] Adeò, ut prædones & qui ex rapto vivunt, malint ad prædam bona ratione pervenire, quàm ex ſcelere acquiſita habere.

Appetitus nomine jam & declinandi mali impetum.] Eſt enim appetitus duplex. Concupiſcens & iraſcens: Concupiſcens appetit bonum & fugit noxium. Iraſcens verò propulſat noxium cum remotione impedimenti, quod bono obſtat. De hoc agit Grotius priori loco. Dicenda quædam hîc eſſent de ira, quæ ad appetitum iraſcentem ſpectat, verùm in §. 31. illam attingemus.

Mortis.] Fortè quod non legitimum defenſionis modum obſervavit.

Carceris.] Qui effracto carcere effugiunt, extra ordinem puniuntur, *l. 13. ff. de Cuſtodia reorum.*

Doloris.] Nam & dolor juſtus in delictis meretur quandam excuſationem. *Clar. Pract. Crim. §. fin. quæſt. 60. n. 19.*

Summa

Digitized by Google

Summa egeſtatis.] Hinc locus pœnæ ordinariæ non eſt in furto, cùm famis neceſſitate res ſubtracta eſt. *Hahn. ad Weſ. de Furt. n.15.*

Cæteri appetitus.] Sc. concupiſcentes. Qui in perſecutione boni & fuga mali conſiſtunt.

§. 30. *Delicta conſummata.*] Quandoque tamen habentur lege pro conſumatis, ut ex lege Cornelia de ſicariis punitur capite ille, qui hominis occidendi causâ cum gladio ambulavit. Licèt hoc DD. ferè communiter de pœna extraordinaria & mitiori intelligant. *Weſenb. ad L. Corn. de Sic. n. 16.* In crimine læſæ majeſtatis & aliis atrociſſimis conatus quoque habetur pro delicto conſummato.

In quibus tantò quidq; eſt graviùs.] V. gr. cùm quæritur, an furtum attentatum, non autem conſummatum ſit punibile? Diſtinguitur enim, aut quis cogitavit ſaltem furtum, ſed ad nullum actum extrinſecum pervenit, fortè quia pœnituit, vel quia fuit impeditus, & cogitationis pœnam non patitur, arg. *l. 18. ff. de pæn.* aut devenit ad actus extrinſecos. Et hi vel ſunt remoti à delicto, quibus nemo adhuc læſus fuit, vel delicto proximi. Illi, exempli gratiâ, ſi quis locum delicti exploraverit, emit funes, ſcalas præparavit, terram effodit, ut res furtivas furto auferendas abſcondere poſſit. Atque tum, ſi furem pœnituit, non punitur. Quod ſi impeditus furari non potuit, pœnam incurrit extraordinariam pro modo attentationis. Actus furto proximi ſunt, ſi quis homines ad delictum convocavit, ſcalas feneſtris applicuit, oſtium fregit, ciſtarum ſeras tentavit, &c. & quoniam tales actus naturâ ſuâ

 ſunt

ſunt punibiles, rectè puniuntur, non quidem tanquam furtum, ſed delicta ſeparata, quæ lex punienda judicavit: Hinc directoriorum, qui furandi animo in aliena cœnacula ſe dirigunt, damnatio ad tempus in opus publicum, fuſtigatio atque relegatio eſt, *l. ſaccularii. ff. de Extraord. crim.*

Communem ordinem turbat.] Quare etiam delictum mali exempli, tanquam Reip. perniticſius, graviùs multò quàm cætera reputari debet, *l. 3. §. ſed ex SCto. ff. ad L. Cornel. l. ſi quis. §. abortionis. ff. de pœn.* quo ulteriùs inferunt, quòd delictum nocte commiſſum, quo tempore tranquillitas & pax popularis procuranda eſt, gravius ſit diruno: Hinc etiam furem nocturnum occidere licet, diurnum nequaquam, niſi ſe telo defenderit.

Aliud accedit vitium.] Delicti gravitas cognoſcitur ex qualitatibus vel circumſtantiis, quæ illud idem grave vel leve reddunt. Conſiderantur autem illæ qualitates & circumſtantiæ vel ratione perſonarum, quæ offenduntur aut offendunt: vel armorum, vel partis corporis læſæ, vel cauſæ, vel loci, vel temporis, vel eventus, &c. *Conf. l. aut facta. §. pœna gravior. ff. de pœn.*

§. 31. *Ætate.*] Ita infantes, infantiæ proximi, pubertati proximi, & puberes regulariter vel planè non puniuntur, vel puniuntur mitiùs: Soli enim impuberes, ſicubi malitia ſnppleverit ætatem, pœnam quandam extraordinariam ſuſtinent: Aliàs, & quando adhuc doli capaces non ſunt, ut pueri, & quidam etiam pubertati proximi, in totum excuſantur: De minoribus in di-

verſum DD. abeunt. Ut & ſenibus, quos regulariter mitiùs puniendos eſſe volunt, imprimis ſi quodammodo repueraſcere incipiant. De quibus omnibus vide latiſſimè tractantem *Proſper. Farin. de pœn. temp. q. 92.* Ad infantes proximè accedit furioſus, nam & hic delinquens à pœna excuſatur in totum: etiamſi homicidium vel parricidium commiſiſſet. Non enim afflicto addenda eſt afflictio. *l. fin. § fin ff. ad L. Pomp. de Parric.* niſi fortè habeat dilucida furoris remittentis intervalla, & deliquerit, cùm ſanæ mentis erat, quo caſu impunè dimittendus non eſt. Adeò autem furioſus à pœna liberatur, ut, quamvis ſui compos fuiſſet, cùm perpetraret delictum, poſtea verò furioſus eſſet factus, à pœna capitali excuſandus ſit; non verò bonorum confiſcatione. *Farin. de pœn. temp. q. 93. n. 18. 19.* ratio æquitate ſua ſatis nititur, quia furioſus pœnitendi ſpatium, quod peccatoribus maximè indulgendum eſt, non poteſt habere, ſi in furore pœnam luat. Quare magis Chriſtiano Magiſtratui convenit, ut ipſum Dei judicium in his hominibus expectet, & interim in vinculis aut cuſtodia habeat, ne ampliùs nocendi abutantur occaſione: Illud minùs probo, quòd quidam in furioſo hanc addant limitationem, ut delinquendo non excuſetur in criminibus atrociſſimis, v. gr. læſæ majeſtatis. *Marſ. in l. 1. n. 59. & ſeq. ff. de Sicar.* ubi refert, Reginam in Hiſpania damnaſſe quendam furioſum, qui graviter vulneraverat Regem, ejus virum. Quicquid ſit, exceptionem non admitto, neque jus ex facto, ſed recta ratione metiendum eſt: Expreſſa lege conſtitutum eſt, furorem in

 parri-

parricidio, quod ſanè crimen graviſſimum eſt, excuſandum eſſe, *l. Divus Marcus ff. de Off. Præſ.* Cauſa in promptu. Nullum enim crimen verè & formaliter committi poteſt, niſi ab eo, qui ratione utitur. Sed furioſus in actu ſecundo illâ planè deſtitutus eſt; ergo ſequitur, quòd formaliter non poſſit delinquere. Nec ego video cauſam, cur furioſus, qui revera talis eſt, occidens Regem aliquem magis læſæ majeſtatis reus fieri debeat, quàm bos vel equus, qui calcitrando aut petendo cornibus Principem interfecere. De prodigo notandum: Quamvis in cauſis civilibus quandoque furioſo comparari ſoleat, in delictis tamen ſecus eſſe, nec excuſari à pœna ordinaria. De dormiente, & per ſomnium peccante, quòd furioſo non malè æquiparetur, & omni culpa vacet, *vid. Farinac. de pœn. temp. q. 98. c. 12.*

Fœminæ.] Regulariter mulieres viris mitiùs puniri debere, communis eſt DD. concluſio: Sicut mulieri non admodùm nocet ſcientia falſæ monetæ cuſæ in ejus domo. *l. 1. §. vidua ff. de Falſ. mon.* Item liberatur à pœna *l. ſi quis in tantam. C. unde Vi.* Id quod dupliciter limitatum videre licet. 1. Non excuſari mulieres, niſi caſibus jure expreſſis. *l. fin. C. de jur. & fact. ignor. Alex. in l. ſi quis id, quod. n. 10. ff. de juriſd. Tiraq. de pœn. temp. c. 9. n. 5. 2.* In iis, quæ jure naturali & divino prohibita ſunt, *arg. l. ſi adulterium. §. 1. &c. ff. ad L. Jul. de adult.* dum ibi cavetur, in adulterio commiſſo mulieres nullam habere excuſationem: quemadmodum nec in pœna blaſphemii mitiùs puniuntur. *Decian. in tract. crim. tom. 2. l. 6. c. 5. n. 6.*

Craſſi

Digitized by Google

Craſſi ingenii homines.] Et ideo ruſticum delinquentem propter ruſticitatem mitiùs puniendum aſſerunt; v. gr. ſi ruſticus gabellam non ſolvit, album corrupit, contumax fuit &c. ruſticitate ſua excuſari poteſt. Secus eſt in delictis gravioribus, itemque iis, quæ per ſe turpia ſunt, aut juri naturali vel divino adverſa. A perjurio tamen eum excuſari ſcribunt multi DD. quod non ſine ratione *Cagnol in l. ſi quis major. n. 24. C. de Transact.* limitat, niſi perjurium conſiſtat in committendo. Tunc enim contraveniens perjurii pœnâ liberandus non eſt, neque ignorantiam ſuam allegari poterit, qui à judice, ut moris eſt, cùm juraſſet, de pœna perjurii & criminis atrocitate ſatis admonitus fuit. De mutis & ſurdis *vid. Farin. de pœn. temp. q. 98. cauſ. 17.*

Iracundi ſunt.] Eſt & cauſa temperandi pœnas iracundia non quævis, ſed magna & talis, quæ delinquentem à ſana mente quodammodo alienaverit, modò tamen juſta iram cauſa præceſſerit: qui enim hoc modo delinquit, is dolo carere videtur, quem juſtus dolor excludit. Inde putant provocatũ ab alio verbis aut facto, ſi provocantem offenderit, mitiùs puniri, & dicitur talis provocatus culpâ delinquere, non dolo, *Capoll. Conſ. 41. n. 9. Marſil. Conſ. 137. n. 21.* & extendunt hoc etiam ad crimen blaſphemiæ. *Tiraq. de pœn. temp. c. 1. n. 14. Zaſ. in l. ſi filiam tuam n. 7. C. de inoff. Teſt.* id quod tum demum admitterem, ſi graviſſimus dolor diras expreſſerit. Certum enim eſt, hunc peccare leniùs eo, qui conſideratè & mero ex propoſito blaſphematur. Quod verò addunt, iracundiam etiam in foro conſcientiæ & apud Deum

Digitized by Google

Deum excuſare, *Panorm. in cap. ſicut ex literis in 3. notab. x. de jurejur.* planè rejicio. Quamvis enim verum ſit, minùs peccari per iracundiá, iracundia tamen ipſa, cùm ſit peccatum mortale, & quidem contra quintum Decalogi præceptum, excuſare neminem poteſt in ſe, aliud tamen crimen extra ſe levius reddere: quomodo autem ira excuſet in injuriis *vid. Farin. de pœn. temp. q. 91. n. 31. & 31. Item Hah. ad Weſenb. de injur. n. 4.* Iracundiæ affinis eſt ebrietas, quam propter in peccantes quandoque leniùs animadvertendum eſt, etiamſi grave delictum commiſerint. Adeò ut quidam in ea ſint opinione, ebrium non puniri ob delictum in ebrietate commiſſum, ſed ob culpam & levitatem, quam commiſit ſe inebriando. *Farin. de pœn. temp. q. 93. n. 4.* quod in ebrietate, quæ omnem rationis uſum excludit, nec ex vitioſo habitu proceſſit, admitti poteſt.

Ad venerem proni.] Vehementior præter amorem affectus vix alius eſt, ſi ſemel radices egerit, adeò ut quidvis pati vel facere amatores non recuſent, modò voto ſuo potiantur, quare cum ebrietate aut furore interdum conferri ſolet, & propterea non minùs in delictis attendi debet, quorum pœnas amoris causâ attemperandas practici ſuadent etiam in ſortilegiis. *Oldrad. Conſ. 210. num. 2. junct. num. 4. & 9.* & eadem ratione adoleſcentem excuſant, qui in via publica alicui puellæ obviæ amore incenſus oſculum figit. *Tiraq. de pœn. temp. c. 4. n. 5.* Ubi memorabile eſt Piſiſtrati Athenienſium tyranni exemplum, & rara admodùm humanitas: Cùm enim, *ut apud Val. Max. l. 5. c. 1. legere*

re eſt, ejus filiæ adoleſcens amore captus in publico dediſſet oſculum, & illa ad matrem injuriam detuliſſet, materque Tyrannum maritum ad vindictam acueret atque necem hominis audaciſſimi, reſponſum tulit; *Si eos, qui nos amant, interficiamus, quid his faciemus, quibus odio ſumus?* Sed ut ad propoſitum revertar, in data facti ſpecie non arbitror amoris prætextum adeò omninò excuſaturum eſſe juvenem, quin injuriarum actione pulſari poſſet: Porrò in jure noſtro ſatis certum eſt, furium rerumque furtivarum receptores non minùs ac fures ipſos actione furti conveniri poſſe. Ab hac regula exceptionem dant DD. in ea muliere, quæ amoris causâ res furtivas recepit. *Chaſſan. in Conſuet. Burg. fol. 39. col. 4. n. 13. ubi & præjudicium aliquod refert. Clar. pract. crim. §. fin. q. 60. n. 7.* Quin & amorem à crimine raptus excuſari, *tradit Burſat. Conſ. 445. n. 13.* de quo tamen dubito, quia facilè ſub hoc colore intentata de raptu actio elidi poſſet. Vix enim quis mulierem rapit, niſi amoris causâ. Si ſecus fecerit, non tam raptus crimen, quàm plagii incurrit.

In ſenum amores.] Habet ſenium hoc vitium ferè ſemper, ut non modò amoribus juvenum invideat cum obtrectatione & injuriis, ſed & interdum ipſum amet, cùm tamen nulla res cum amore minùs conveniat, quàm ſenium. Hinc Comici, quando riſum ſpectatoribus per inſignem ſtultitiam dementiamque movere cupiunt, prodire in ſcenam ſenex debet, nec poſſunt rem invenire magis ridiculam.

§. 32. *Parem paſſionem.]* De lege talionis ad

ad *l. 1. c. 1.* jam aliquid diximus: ubi oſtendimus, nec poſſe nec ſolere pœnas omnes intra τὸ ἀντιπεπονθὸς conſiſtere.

§. 33. *Cum reſpectu ad patientem.*] Atque exinde fit, quòd nobilis vel perſona alia illuſtris videatur in ſpeciem puniri mitiùs vili & ignobili, cùm tamen pœnæ non tam inter ſe collatæ, quàm cum reſpectu ad patientem invicem non differant. Excipiendæ hîc ſunt illæ pœnæ, quas Deus generali edicto indiſtinctim delinquentibus infligi jubet, & ſine ulla perſonarum habenda ratione obtinent.

Ad minimum ducit caritas.] Quemadmodum enim ſatius eſt abſolvi reum, quàm puniri inſontem. Sic non minùs bonum & æquum putandum, in dubio minori ſontem pœnâ afficere, quàm graviori & excedente meritum.

§. 35. *Conſuetudo facti.*] Eſt & quædam conſuetudo loci, quæ non minùs præſertim in foro externo excuſat, etiam quandoque à crimine homicidii, ut fit in athletis & gladiatoribus. Non poteſt tamen per ſe illicitum licitum reddere, ut exempli causâ perjurium, quamvis interdum impunitatem largiatur. *Conſ. Far. de pœn. temp. q. 95.* Eſt & adhuc alia pœnas mitigandi cauſa, juſſum ſuperioris v. gr. Principis, parentis, domini: quam latiſſimè tractat *idem Farinac. de pœn. temp. q. 97. caſ. 1. & ſeq.*

§. 36. *Ad minuendam potiùs pœnam.*] Huc pertinet multitudo delinquentium, ubi tota univerſitas peccavit. Salus enim publica hîc clementiam commendat in omnes, exceptis fortè criminis authoribus. Interdum legimus decimatio-

mationem uſitatam eſſe, ſicubi exercitus ex turpi formidine aut contumacia fugerit. Item incertitudo delicti, cùm inter tumultum occiſo homine author ignoratur, pœnam ordinariam temperat. *Vid. Farin. de pæn. temp. q. 96.* Nec non quandoque bonus eventus in mitiores partes inclinat juſtitiam. *d. Farin. q. 98. c. 19.*

§. 38. *Ob delicta quavis.*] Bellum enim ſine occaſione hominum, & plerunque innocentium quoque, vix geritur: repugnat igitur caritati Chriſtianæ ob cauſas leviuſculas ad cædes & ſanguinem provolare. Et vix eſt, quin in rebus non adeò magni momenti, ſi pacificis oratoribus miſſis ſatisfactionem quæſiveris, lis componi poſſit.

§. 40. *Qua ipſos peculiariter non tangunt.*] Admittit hoc non aliter Dn. Zieglerus, *quàm ſi in auxilium ab aliis vocati fuerint.* Rectiùs tamen ſentit Grotius. Violatio enim juris gentium ad omnium gentium injuriam pertinet, & ejus actio perſecutioque, ut ſic dicam, popularis ſive publica eſt. Tenentur gentes, quà gens ſunt, jura ſua ſarta tectaque ſervare, non ſecus ac in Civitate cuilibet è populo actio albi corrupti, ſepulchri violati, itemque criminum publicorum datur, non expectato, donec ab iis, quibus directò injuria facta eſt, animentur.

Non propriè, quà aliis imperant.] Fusè hæc verba à nobis ad §. 8. explicata & contra Struvium defenſa ſunt, quem hîc quoad verbum Zieglerus ſequitur, hoc inſuper addito. *Sub hoc reſpectu* (ſc. quo imperium habent.) *competere exemplo Magiſtratus patere, qui Principi ſuo paret*

&

& ſubjectus eſt, ſed interim, propter imperium, quod gerit, punire poteſt ſibi ſubjectos. Miror nugas. Non quærimus de eo, qui authoritate aliena judicia habet, & ſupplicia decernit, qualis Magiſtratus eſt, à ſuperiori dependens. Sanè hic talis ſubditos commiſſo ſibi imperio cogit, verùm in hoc Principis ſui vicem, non cauſam ſuam agit: quicquid Magiſtratus fecit, feciſſe ipſe Princeps videtur, quem negotiorum civilium multitudo admonet, ut quibus ipſe ſupereſſe non poſſit, miniſtris demandet. Alia ratio in ipſo Principe eſt, eoque non tam ſubditos ſuos, quàm extraneos nullo ſibi obſequio adſtrictos, puniente. Hos eo reſpectu punire Principem, quo imperium habet, quis ſanus dixerit. Non recognoſcunt illi imperium, quod ad cives pertinet, puniuntur itaque ex delicto ſuo à Principe, quà nemini paret, ipsâ naturâ puniendi libertatem nobis indulgente. Imò idem ego Ziegleri de Magiſtratu dependenti exemplum contra ipſum non abſurdè hoc modo retorſerim. Magiſtratus, qui ſub Principe eſt, & imperio civili dependenti gaudet, non habet jus puniendi externos, neminique ſubjectos, veluti Resp. aut Principes alios, quoniam id ad Principis ſui arbitrium ſpectat, cùm plerunque bello opus ſit, cujus indicendi gerendique jus ſoli majeſtati competit. Non poteſt, inquam, Magiſtratus hos punire, quamvis imperio inſtructus ſit. Puniuntur itaque hi tales, non quà vindicans imperium habet, aliàs & Magiſtratus punire hoc reſpectu poſſet, ſed quà nemini eſt ſubjectus.

Qui in parentes impii ſunt.] Ita non minùs in

In rebelles ſubditos omnibus gentibus ad vindicandam civilis imperii auctoritatem, ſtabiliendamque majorem per exempla ſubditorum punitorum in aliis obſequii religionem juſtum eſt bellum, & nullus ego dubitaverim, ex officio omnes Reges fuiſſe obligatos, cùm ante aliquot annos Anglia ad inſaniam usque in Regem ſuum optimè meritum fureret, auxilium ad extirpandos perduelles oppreſſæ majeſtati ferre. Quantum enim dedecus Chriſtiani Principes ſubiere, qui non tantùm ad adeò novam mali exempli rem quieti manſere, ſed & paſſi ſunt majeſtatem regiam & ſacratiſſimum caput carnificis perſonati ſecuri ſubjici, dici non poteſt. Inanes ſunt & deploratæ legationes, ubi cum hominibus perditiſſimis & ſelectiſſima parricidarum ſentina res fuit, qui acie vincendi ſunt, ut rei peragi posſint. Græci olim ob raptam mulierem omnibus viribus & mille navium potentia connixi Trojam everterunt. Quantò magis omnium Chriſtianorum Principum concurſu opus erat, ubi majeſtas regia in ſummo verſabatur diſcrimine, & exemplum jam ad alios quoque ſerpere inciperet? Deſtitutus itaque Rex juſtiſſimus debito auxilio ſingulari Dei judicio ad opprobrium ſeculi noſtri, pietatem, juſtitiam, clementiam, fortitudinem, amorem patriæ omnesque regias virtutes indigniſſimè capite luit. At cur filius, legitimus regni hæres, communibus auxiliis non reductus in regnum eſt? Cur illud ultra decennium turpiſſimis prædonibus quaſi in præmium permiſere? Cur, quod intolerabile eſt, cum raptore alienæ poteſtatis Cronwelo fœdera ſocietatesq; fecere?

Cum carnifice & lictoribus noſtri cives omnem fere conſuetudinem defugiunt, in quibus tamen nihil, quod infamiam revera oleat, reperiri licet. Quantò magis tanquam communis & execranda Regum peſtis perditiſſimus Protector, revera everſor Angliæ, averſandus, alii verò ſeveriſſima ejus correctione & exemplo monendi de officiis & obſequio Regibus debito fuiſſent?

Puniendi jus non habebit.] *Rectè non habebit*, inquit Dn. Ziegl. *quamdiu hoſtis. Et plerique hoc non concedunt, neque uſus gentium confirmat, jus puniendi competere hoſti in hoſtem, quamdiu ille victus non fuerit: jus vindicandi competere concedimus.* Non invenio, quo potiſſimùm abſurditatem locutionis exprimam. Quid magis contradictoriè dici poterit, jus vindicandi competere, non autem jus puniendi? quaſi vindicta vel ullo momento ſine pœna conſiſtat, & uno relatorum poſito non ſimul & alterum poni neceſſe ſit. Nec meo judicio ſaniùs dixerit, qui patrem eſſe concedit, filium habere non concedit. Si jus vindicandi hoſti competit in hoſtem, punietur ſanè hoſtis, in quem competit, nam cui aliàs bono vindicta, ſicuti non minùs criminoſi cives puniuntur, in quibus ſcelera Magiſtratus vindicat. Ut jam ſuprà ad §. 8. explicavimus, vindicta & pœna ſubjectis differunt, non objectis & re ipſa. Vindicta enim & vindicare de iis prædicatur, qui punire aliàs poſſunt, pœna verò ad patientem & noxium pertinet, adeò ut impoſſibile ſit, ei non competere jus puniendi, cui competit jus vindicandi, quàm impoſſibile, ut dominus non habeat ſervum: Non differunt jus punien-

puniendi & vindicandi, ſed vindicta & pœna differunt eo modo, quem tradidimus.

§. 42. *Innuptos concubitus.*] Fortè tales vagi & inordinati concubitus inter ea delicta recenſenda ſunt, quæ Deus poſt diluvium univerſo humano generi vetita eſſe voluit, & quantum obligationis attinet generalitatem, non minùs, ac quæ jure naturæ prohibentur, illicita ſunt. Unde neſcio, annon, ſi aliqua gens tam inculta & barbara ſit, (quales dari apud Indos hiſtorici tradunt) ut non modò innuptos concubitus pro peccato non habeat, ſed & propterea à veris nuptiis abſtineat, in talem improbitatem & communem injuſtitiam bellum licitè ſumi poſſit, ad eum tamen ſolùm finem, ut doceri de voluntate divina & morum rectitudine poſſint: quæcunque enim contra jus divinum univerſale fiunt, non minùs naturæ delicta ſunt, quàm quæ præcepta juris naturalis impetunt.

Quosdam eorum.] Excipit nimirum inceſtum parentum cum filiis: qui enim inceſtus inter ſorores & ulterioris gradus eſt, neque contra jus naturale, neque divinum univerſale eſſe putaverim, niſi fortè contra hoc ſub quadam conditione, poſtquam genus humanum ampliatum fuerit. *Vid. quæ ſcripſi ad Proleg. ſtatim ab initio.*

§. 43. *Ratiocinationis imbecillitas.*] Jus naturale evidens eſt, & ex principiis connatis facilè intelligitur. Quæcunque igitur per impeditas concluſiones & difficile ratiocinium eruuntur, non tam juris naturalis eſſe tenendum eſt, quàm in eo terminum quendam habere concludentem, ut jam alibi monui.

Digitized by Google

Cum aliqua negligentia conjuncta delictum minuit.] Non tamen in totum excuſat. Verum quidem eſt, eum, qui prava educatione aut negligentia ſua ignorat legem naturæ, non tam graviter delinquere, quàm qui voluntatem domini ſcit, nec facit. Hic enim duplo majorem pœnam ſuſtinere debet. Inde tamen non ſequitur, in illos non licere bellum ſuſcipere, qui ex ignorantia culpabili in naturam delinquunt: Admoneri enim bello, ſi alia benigniora remedia rejiciunt, de officio humano debent, & oppreſſæ per malitiam juris naturæ ſcintillulæ paulò vehementiori vento reſuſcitari.

§. 44. *Quam ſententiam.]* Dicit hic Dn. Ziegl. *non poſſe ſubſiſtere poteſtatem puniendi vel unicam oſtendere, quæ maximè naturalis eſt, ſocietatem domeſticam.* Sed quæſo quomodo oſtendit? Error omnis inde fluit, quaſi nemo eum punire poſſit, quem imperio ſuo ſubjectum non habet, quo nihil tamen falſius excogitari poteſt: Ut nihil nunc de gentibus publicis dicam, qui ſe invicem puniunt, opponam ſaltem extraneum, qui ſubditus tuus non eſt, & tamen in leges & inſtituta civitatis tuæ peccat. Neminem tam fatuum eſſe exiſtimo, qui hunc à Magiſtratu puniri poſſe neget. Sed non punitur per imperium civile, cui non ſubeſt; ex ſuo itaque ſolo delicto & tacita voluntate forum ſortitur. Magiſtratui imperium prælationem in puniendo tribuit, delinquentem imperium ipſum non punit. Poteſtas civilis neminem præter ſubditos & cives afficit, ad extraneos nihil pertinet. Et quicunque prælationem ad pœnam ab ipſo puniendi jure non

non diligenter diſtinguit, eum ubique in hoc argumento hallucinari oportet. Illam tribuit imperium, hoc nequaquam.

Univerſalis Eccleſiæ curam accepiſſe.] Non arbitratur Dn. Ziegl. *hoc argumentum à planè ſeparatis & diverſis procedere. Unicam eſſe Eccleſiam, unicum perfectum corpus ſub uno capite Chriſto, idq́ pluribus quidem conſtare partibus integrantibus, ſed homogeniis. Non ita totius humani generis unicam eſſe Remp. non ita unum caput politicum, non membra homogenia, ſed Reſp. planè diverſas & ſeparatas.* Verùm paulò aliter applicatio inſtituenda eſt, & defendi Grotius poterit. Sicut enim una eſt in toto orbe Eccleſia, ita & una ratio ſocialis omnibus hominibus communis: Et quemadmodum quivis particulares totius Eccleſiæ Epiſcopi dicuntur univerſalis Eccleſiæ curam accepiſſe, ita quoque Regibus, & qui par jus habent, ſocialis illa ratio & jus gentium generalem humanæ ſocietatis curam demandat: Nec obſtat, quòd non omnes ſimus ſub una Rep. quæ & tali ſenſu nec omnes ſumus ſub una Eccleſia. Eſt enim alia Eccleſia Romana, alia Conſtantinopolitana, Antiochena, &c. Sed qua ratione ex omnibus his particularibus Eccleſiis una quædam univerſalis, cujus caput Chriſtus eſt, conficitur. Eadem & omnes Reſp. univerſalibus juribus tam naturalibus quàm gentium colligantur, inter quos verò jura ſunt communia, inter eosdem & quædam univerſalis ſocietas eſt, & propterea unius injuriæ ad omnes videntur ſpectare, itemque totius ſocietatis cura omnibus in univerſum competere. Nec

minùs rectè Deus vocari poteſt author & præſes hujus inter homines ſocietatis univerſalis, quàm Chriſtus univerſalis Eccleſiæ caput eſt.

Quam in civili ſocietate.] Quæſtio igitur hoc loco non tam eſt, quid ſummæ poteſtati liceat circa ſacra in civitate, quàm quid Regibus in gentes atheos & nullius omninò religionis cultores juris ſit.

Majorem etiam uſum.] Ratio eſt, quia quæ gens nullos colit Deos, illa nec jura naturalia aut gentium agnoſcit,& ita ſe ab humana conditione atque ſocietate ſejungit, communem juſtitiam turbat, æquitatem utilitate metitur, quin planè humanitatem deponit: quare ſicut juſtiſſimum eſt in belluas bellum, ita proximum in homines belluis ſimiles. Nam qui omnem hominem exuunt, & tamen hominibus negotium faceſſunt, illi quoque ut beſtiæ & feræ, non ut homines tractandi ſunt.

§. 45. *Religionem veram.*] Intelligit Grotius eam, quam ex principiis naturalibus habere poſſumus, & à nullo neſciri omnibus gentibus intereſt, adeoque ad eam armis cogi poſſunt. De ſalvifica non loquitur, utpote quæ non bello, ſed verbi divini prædicatione & exemplis propaganda eſt.

Quartum [illegible] beret hoc quartum requiſitum loco ter[illegible] Priùs enim Deus creavit res omnes, q[illegible] rat.

Non a[illegible]] Ratio eſt, quia negat eo ipſo pri[illegible] tra quæ argumentari non poſſumus.

§. 4[illegible] *ërceri poſſe.*] Rectè, quoniam

am omninò ad conſervandam inter homines ſocietatem hæc ſimpliciter neceſſaria ſunt: Qui autem inter homines eſſe, nec communibus juribus ſubeſſe vult, eum ut violatorem juris naturalis & gentium rectè coërceri poſſe, dubium eſſe non debet.

§. 47. *Non æquè evidentes.*] [illegible] conſenſu omnium gentium, de quo [illegible] hîc Grotius agit: ut fruſtra contra eum h[illegible] Dn. Ziegl. omne enim primum eſſe etiam [illegible] Philoſophi intelligunt non rudioris ingenii homines: Et hanc propoſitionem adeò evidentem non eſſe, quàm priorem, inde patet [illegible] nulla in toto orbe gens inventa fuerit [illegible] plures habuerit Deos, perpauca [illegible] credentes, quæ unum ſaltem Deum [illegible]

CAPUT XXI.

DE POENARUM COMMUNICATIONE.

§. 3.

POEnæ exigendæ.] [illegible] Ziegl. ad h. l. *non* [illegible] *vitate, in quam* [illegible] & Sed quid hoc eſt, [illegible] eſt. [illegible] ito profectò [illegible] ob ma- [illegible] it. Illud [illegible] licti al- [illegible] o funda- [illegible] feudo- [illegible] net filios,

uti vel eam exercere. Et vel ex his ipſis verbis ſatis liquet, quàm multum interſit, hæc verba non tam objecto & re diſcriminare, quàm ſubjectis.

Actio datur popularis.] *Vid. quæ notav. ad §. 40. c. prac.*

§. 4. *Si à ſua civitate dediti.*] Excuſſimus hanc quæſtionem ad *c. 15. h. l. 2.*

Etiam inter univerſos.] Ut univerſitas poſſit delinquere, Practici requirunt, ut convocato conſilio delinquat. Secus puniri ſingulos. *Clar. pract. crim. §. fin. q. 16. n. 8.* & refert caſum, quo conventus quidam Clericorum homicidium commiſerit, dicitque Præſidem, non ipſum conventum puniviſſe, ſed ſingulos, ſuſpenſis ad quinquaginta Monachis. Dubitare tamen hîc aliquis poſſit, ubi poſt necem & ſupplicium ſingulorum illa univerſitas manſerit? Eſt enim univerſitas nomen juris, quod certo ſubjecto competere debet. Equidem in univerſitate, quæ adhuc eſt ſub Rep. hæc diſtinctio uſum quendam habere poteſt, dum Princeps bona & proventus univerſitatis aliis dignioribus concedit, punitis ſingulis noxis, quamvis & hîc magis nova univerſitas quàm vetus eſſe videatur. Extra civitatem nequaquam, & in tali univerſitate impoſſibile eſt, ut punitis ſingulis non ſimul ipſa univerſitas puniatur.

Diſtincta enim ſunt pœnæ.] Sicut & bona univerſitatis atque ſingulorum diſtincta ſunt. *Univerſitatis*, inquit *Marcianus in l. 6. §. 1. ff. de R. D. non ſingulorum, veluti quæ in civitatibus ſunt Theatra & ſtadia & ſimilia. Ideoq́, nec*

ſervus

ſervus communis civitatis ſingulorum pro parte intelligitur, ſed univerſitatis. Et ideo tam contra civem quàm pro eo poſſe ſervum civitatis torqueri. &c.

At ut ſinguli.] Niſi ad univerſos regimen univerſitatis pertineat. Tunc enim, quia neceſſe eſt, ut omnes conſenſerint, ſingulorum reſpectus eos pœnæ eximere nequit, qui univerſi conſenſerunt.

§. 8. *Ipſum quoq; meritum extinguitur.*] Quia ſicut delicta perſonalia ſunt, ita & pœnæ, quæ innocentes involvere non debent. Univerſitas autem niſi derivatione à ſingulis peccare non poteſt, ergo mortuis noxiis ſucceſſores pœna non ſequitur; Reparatio tamen damni dati tranſitoria eſt.

§. 10. *Parentum bonis confiſcatis.*] Etiam feudalibus, adeò ut & agnati non tantùm quarto gradu, ſed & ulteriori excludantur, quos tamen ob id propriè pœnam non ſentire, ob easdem Grotii rationes tenendum eſt.

§. 11. *Idem & de membris.*] Intellige ad abſciſſionem vel mutilationem obligatis. Hactenus enim quis in membra ſua jus nullum habet. Aliud de plagis & verberibus tolerabilibus ſentiendum: itemque de carcere, unde membris & univerſo corpori incommodum metuendum eſt.

Pœna non erit.] Quia non infligitur ob malum actionis, ſed ex conventione, licèt delicti alterius occaſione.

Executio juris antecedentis.] Quo fundamento ſine dubio etiam nititur ablatio feudorum ratione perduellionis, tam quod attinet fili-

os, quàm agnatos: Primus enim feudi Dominus, qui illud Vaſallo conſtituit, ſub tacita illa conditione dediſſe cenſetur, ſi ipſe & omnes ejus poſteri in fide permaneant. Deficiente igitur conditione, deficit etiam illa reciproca obligatio, & feudum Dominus ad ſe poterit vocare. Quin & illud legibus quidem feudalibus non conſtitutnm ſcio, ſine injuria tamen conſtitui potuiſſe non dubito, ut & tunc feudum domino aperiatur, ſi agnatus, qui feudum actu nondum poſſidet, in illo tamen jus & ſucceſſionem habet, perduellionis crimen incurrerit.

Uſus dominii humani.] Cui addenda cauſa inductiva, major ſc. ſceleris deteſtatio, & ne animal tam atroci flagitio contaminatum indignam facti memoriam refricet. *c. mulier. 15. q. 1.*

§. 12. *Cujus rei vera ratio non eſt.*] Si de emendatione hominum, qui deliquerunt, ſermo ſit, ut Paulo fuiſſe *ex l. 20. ff. de pœn. verb. quæ mortuo eo, in quem conſtitui videtur, deſinit*, conſtat, ratio ſatis vera eſt. Non verò ad emendationem in genere applicari poteſt.

§. 13. *Metus ultionis.*] Nam ut quis poſſit puniri, oportet eum criminis reum eſſe, & hærere in delicto aliquo. At qui metuitur, nullo crimine tenetur, metus enim pertinet ad eum, qui metuit, non quem metuit, ergo pœnæ locus eſſe non poteſt: Adferunt alii hanc rationem, quòd in filiorum pœna ipſi non minùs parentes puniantur. Verùm ſciendum eſt, non licere inſontem ad pœnam trahere, eo fine, ut puniatur alter, quoniam delictum perſonale eſt, & non puniendus, qui non deliquit: Hinc laudatur à Spiritu S.

Rex

Digitized by Google

Rex Amazia, quòd interfectis illis, qui patrem ſuum occiderant perduellionum liberos incolumes dimiſerit, idque feciſſe ſecundùm legem Dei dicitur. (*a*) Non magis ſtringit ratio Ciceronis, ut caritas liberorum amiciores Reip. redderet parentes, quoniam non fert ratio & æquitas, ut tibi dictetur pœna, ne Titius delinquat: ſed pœnæ & ſupplicia ſuos quæque tenere debent authores. Ideoque *d. l. quisq.* non ſolùm in eo atrocitatis & injuſtitiæ accuſaverim, quòd filios inſontes parentum delicto ob vani metus prætextum teneri dicit, ſed & dum revera illis alias irrogat pœnas, quæ non niſi ad verè delinquentes pertinent. *A materna*, ait lex, *vel avita omnium etiam proximorum hæreditate ac ſucceſſione habeantur alieni, teſtamentis extraneorum nihil capiant, infamia eos paterna ſemper comitetur.* De hæreditate paterna res plana eſt, quam fiſcus ſibi vindicat, & in eo pœnam filii non ſentire videntur. In bonis maternis verò & extraneorum per hæreditatem capiendis, quæ confiſcationi non ſubjacent, res pauld aliter ſe habet. Primò enim, quòd bona materna & proximorum per ſucceſſionem ab inteſtato acquirenda attinet, naturali ſanè ratione & ipſa æquitate hæc filiis deferri extra dubium eſt, ita ut niſi in pœnam vel boni publici causâ excludi non poſſint. Sed hoc noſtro caſu nullum filiorum delictum eſt. Quare nec pœna: nec minùs utilitas publica deficit. Incertus eſt metus, quem præter rationem à bono viro concipimus, de quo ſemper optima quæque præſumenda ſunt, nec deſunt in hiſtoriis exem-

(*a*) 2. Reg. 14, 6. & 2. Chron. 25, 4.

exempla, qutbus docemur, parentum delicta in Remp. filiorum merita longè exceſſiſſe, & ſi ambitioſos homines à novandis rebus proprii ſupplicii metus non cohibet, quantò minùs alieni. Sic eandem ob cauſam iniquiſſimum eſt, innocentibus non ſolùm omnem ſucceſſionis ab inteſtato ſpem præſcindere, ſed & incapaces facere, ne quid ex teſtamento extranei capere poſſint. Libertas hæc naturalis eſt, omnibusque indiſtinctim competit, & facto alieno in pœnam juſtè auferri nequit. Si ſalus publica præciperet, ſi civilis aliqua ratio vel neceſſitas, lubenter dominium eminens agnoſcerem, ſicuti & ſi delictum aliquod præceſſiſſet. Quando autem de ſolo delicto tertii quæſtio eſt, utcunque graviſſimum fuerit, reo tamen ſolùm grave ſit, non etiam tantæ efficaciæ, ut innoxios premat: Qui crimen nullo modo communicavit, cur pœnæ ſubjiciendus eſt? Afflicto afflictionem addendam non eſſe, prudentiſſimè in *l. ult. ad L. Pomp. de Parric.* ſtatutum eſt. Satis afflictionis, ſatis mœroris miſeriæque filius ſuſtinet, qui perduellem patrem habet, contumelioſiſſimo ſupplicio adfectum, ut ne meminiſſe quidem ejus honeſtè poſſit. Qui criminis læſæ majeſtatis reus ſit, ejus memoria deletur in Rep. & conſequenter liberi cenſentur è terra nati, quaſique patrem non habuiſſent. Hæc bono viro ſatis gravia ſunt, & quamvis pœnæ nomine non veniant, in pœnam tamen cedunt. Denique illud injuſtiſſimum eſt, & nullo æquitatis velo tegi poteſt, quòd filii infames & inteſtabiles efficiuntur, nec jus ſepulchrorum habent, *l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. Maj. l. 1. §. 3. ff. de ſuis*

&

& legit. Infamia enim eſt, quam lex ob turpe aliquod commiſſum nocenti irrogat, & ſemper factum aliquod turpe, v.gr. dolus vel ſimile crimen infamiam generare ſolet; *l. 20. ff. de his, qui not. infam.* adeò ut ne latam quidem culpam niſi expreſsè à jure notatam infamia ſequatur: inauditum verò eſt, ut, qui omni culpa & dolo caret, infamiam incurrat, neq; ſanè illud in Legislatoris poteſtate poſitum, facere infamem, qui innocens eſt, ſicut nec innocenté citra injuſtitię notam ſupplicio afficere poteſt: Habet unusquisque bonam ſuam famam à natura, quæ nó niſi delicto & flagitiis amittitur, nec ſufficit atrocitatem criminis & inde exceptionem à regula allegare, quoniam crimina utcunq; graviſſima ad inſontes nihil pertinent, & adhuc multò graviùs eſt, contra juſtitiæ vindicavæ modum pœnas ultra authores ſuos extendere: Ut hac ratione non tantùm mihi clementiam, ſed juſtitiæ opus feciſſe viſus ſit glorioſiſſimus noſter Imperator *LEOPOLDUS*, qui filios perduellium ſuorum Hungarorum integræ famæ reliquit. Ne ad honores, ne ad munera Reip. admittantur, oppidò caveri poteſt, quia hæc in arbitrio Reip. ſunt, cui illa collata velit, & hoc modo ipſis ſimul adimitur parentes vindicandi facultas; puniri autem revera (quod non minùs per infamiæ irrogationem quàm pœnam corporalem contigit) niſi injuſtè non poſſunt: quare nec facilè eos ſepultura prohibendos dixerim, quia hæc etiam criminoſis conceditur, quantò magis illis, qui non ſuo crimine rei, ſed alieno miſeri ſunt: ſi verè deliquiſſent, pœna ultra mortem non facilè in defunctos ſævire deberet, quæ

æqui-

Digitized by Google

æquitas igitur ſuadet, ut qui innoxiè vixerunt, poſt mortem inſepulti jaceant, cùm humanitas hoſtes quoque ſepeliendos jubeat? Et nihil ſanè cauſæ ſubeſt, cur Imperator Arcadius imperialem ſuam in perduellionum filios clementiam multis jactitet, qui poſt graviſſimas pœnas, quibus innocentes homines afflixit, generalem comminationem ſubjicit, quâ crudelius & inhumanius vix quicquam excogitari poteſt. *Sint*, inquit, *poſtremò tales, ut his perpetua egeſtate ſordentibus ſit & mors ſolatium, & vita ſupplicium.* Annon videntur filii, qui nihil meruerunt, puniri graviùs, quàm parentes, qui atrociſſimum crimen ſubiere? Hos per ſupplicium oppidò extinctos cum vita cruciatus omnes deſerunt, illos vita diuturnior ſupplicium perpetuum eſt, & mors ſolatium. Quæ major crudelitas, quàm eos, qui mori volunt, cogere, ut vivant? Ille Imperator ita noxios feriri juſſit, ut ſentiant, ſed Ethnicus & Tyrannus. Hic Chriſtianus nec malus Imperator ulteriùs ſęvire videtur, dum non mortem quamvis lentam, ſed vitam in ſupplicium concedit, & non illis quidem, qui crimine tenentur, ſed inſontibus & de nullo ſcelere convictis.

Græcum proverbium.] Græcè ita habet.

Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας παῖδας ἀπολείποι.

Rationem Orus ab Oſiride interrogatus, quidnam pulcherrimum putaret, ita dedit: τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ τιμωρεῖν κακῶς παθοῦσιν.

§.14. *Jus dominii.*] Et hoc modo non tam puniri homo dicitur, quàm in eum Deus ſuo jure uti, ut fruſtra hîc Dn. Ziegl. repetat, *pugnare*

cum

cum juſtitia divina, Deum jure dominii, quod habet in hominem & bona ejus, poſſe pœnas ei planè innocenti infligere, & ex hoc miſerum reddere. Primò enim, ubi eſt ille homo planè innocens erga Deum? Omnes nos peccatores eſſe & carere juſtitia, quam habere apud Deum oportet, & propterea quæſtionem hanc de homine innocenti præpoſtera vanitate tractari, jam ſuprà monuimus: Deinde concedere utique cum Grotio poſſumus, peccare cum juſtitia Dei, ut hominem innocentem puniat. Quia innocentia & pœna ſe invicem naturaliter adverſantur. Sed non peccat tamen cum juſtitia divina, ſi Deus jure ſuo, quod creator in creaturas habet, utitur. verùm hoc juris exercitium propriè pœna non eſt: nec movet, quòd vindictam minetur Deus in poſteros. Quoniam illud ἀνθρωποπαθῶς accipiendum, quòd homines talia loco pœnæ habere ſoleant. Ita ſanè ſatis acerba nobis pœna eſſe videtur, cùm immatura ex hac vita morte rapimur, ſed hæc ex vita evocatio apud Deum ſpecialis pœnæ nomen non habet, quod delicto correſpondeat, aliàs pium & ſui timentem hominem citiùs quàm impium non deberet cogere, ut moreretur, quod tantum abeſt, ut Deus faciat, quin potiùs quandoque mortem ingentis præmii loco commendet, & expreſsè fateatur, electorum causâ abreviandos dies eſſe.

Acanis.] Dubium non eſt, inquit hîc Dn. Ziegl. *totam ejus familiam furto iſto contaminatam, & ſic participem fuiſſe:* Verùm liceat nobis cum Grotio bonâ Ziegleri veniâ de hoc ipſo dubitare, eoque magis, quòd delictum in direptio-

reptione urbis commiſſum eſt,cui fœminæ & impuberes non intereſſe ſolebant. Potuit ſanè adhuc infantes Acan ſacrilegus habuiſſe, qui unà procul dubio combuſti ſunt, quia totam familiam Deus comburi juſſit, adeò ut & jumenta in execrationem criminis in conſortium venerint. Non injuſtitiæ accuſo factum, quis enim poſſet? quod ipſam juſtitiam feciſſe legimus. Cauſas tamen nobis ignotas eſſe arbitror, proptereaque laudari ob authorem debet, imitari non debet.

§. 17. *Ex ſua culpâ.*] Obſcurus hîc admodùm Grotius eſt, nec verba hæc parentheſi incluſa quæſtioni quadrare videntur. Populus enim, qui rectorem non habet, ex ſua culpa tenetur, quòd non prohibuerit fortè Magiſtratus ſuos malè agentes, non verò quòd non prohibuerit rectorem alterius populi,ut capit Dn. Ziegl. h.

Sed agimus de eo contractu.] Hoc eſt, quærimus, an Rex eo ipſo, quòd Imperium habeat, & vi ejus populum in civilibus poſſit obligare,idem quoque in criminalibus poſſit? Ex mente Grotii, qui præſupponit, populum dare Regi imperium, accuratiùs ita quæritur; An populus, qui Regi imperium ad regendum cœtum largitus eſt, hoc conceſſionis actu ſimul conceſſiſſe videatur facultatem obligandi cœtum in delictis, ſicut conceſſit jus obligandi cœtum in civilibus? Atque hic eſt ille contractus ex re nimirum imperii conceſſione oriens, ubi caput & membra invicem obſtringuntur.

Hominibus cur id non liceat.] Negat itaque quæſtionem ſuam Grotius. ratio vera eſt, quòd nemo eo ſolo, dum ſuperior eſt, inferiorem & ſubdi-

ſubditum in communionem ſui delicti trahere poteſt, neque illud imperium, quòd cœtum obligat & cogit, tantarum virium eſt, ſive à Deo detur, ut veriſſimè datur, ſive ab hominibus, ut ſentit Grotius. Habet enim Rex imperium eo fine, ut civitatem rectè adminiſtret. Regitur autem civitas non delictis & ſceleribus, ſed pietate & juſtitia. Igitur quantum neceſſitas publica, quantum civilis ratio vel ſalus Civitatis requirit, obligari per imperium cives poſſunt, ad illi ita non poſſunt, quia nec ipſum imperium ad illicita extenditur. Neque alia hac in re ſubditorum voluntas præſumitur. Hi juſtitiæ fruendæ causâ Regem ſupra ſe conſtituunt, fruimur autem juſtitia, quando jus ſuum cuique tribuimus, non quando delinquimus. Generale illud eſt, cogi neminem jure poſſe, ut delinquat, ſi noluerit, multò minùs quemquam criminis alieni reum fieri, niſi ipſe facto aliquo crimen participaverit, quare ſeu vim imperii, ſeu voluntatem populi, ſeu denique connexionem civitatis ſpectes, populus non conſentiens malo ob Regis facinora affici nequit, quemadmodum nec filius pro patre tenetur, ut rectiſſimè hîc Grotius colligit. Idem in uxore & ſervo verum eſt, qui in criminis conſortium mariti & domini inviti trahi non debent, nec puniri hoc ſolo intuitu, quòd ſuperior, ſc. Paterf. deliquerit.

§. 18. *Idem dicendum de ſingulis.*] Poteſt enim bene puniri univerſitas, nec tamen ſinguli, ut Grotius ſuprà §. 7. tradidit. Univerſitas punitur in iis, quæ ſunt Univerſitatis, ſinguli in iis, quæ ſunt ſingulorum. Sic ſi univerſitas quædam

in Principem conſpiraverit, exceptis paucis, qui ſolliciti conſentire noluerunt, ſed potiùs inſidias detulerunt ad Principem, hi in bonis, quæ ipſorum ſunt, non ſunt puniendi: quatenus tamen v. gr. deſtruitur illa ſocietas, pœnam amiſſione jurium & dignitatum communium per indirectum ſentiunt: Illud verum eſt, quando in univerſitate omnes conſenſerunt, non tantùm univerſitatem ipſam, quæ deliquit, puniri poſſe in iis, quæ ſunt univerſitatis, ſed & ſingulos in iis, quæ ſunt ſingulorum, quia crimen univerſitatis à ſingulis non ita abſtrahitur, ut ſi univerſitas peccaverit, non ſimul ſinguli peccent. Idem dictum volo, etiamſi quidam non conſenſerunt: Nam qui conſenſere, etiam ut ſinguli rectè puniuntur, ſicut Rex, cùm peccat, ut homo quoque peccat.

§. 19. *Merè perſonalia.]* Quod non ſolùm in criminalibus, ſed & civilibus verum eſt, ut merè perſonalia non tranſeant ad hæredes, v. gr. pacta perſonalia quædam, item exceptiones nonnullæ, competentiæ, &c. & actiones, ut revocatio donationis in ingratum collatæ, & quæ ſunt alia ſimilia, quæ perſonæ ſtrictæ inhærent, nec ad hæredes tranſitoria ſunt.

§. 20. *Nova quadam cauſa obligationis.]* Quod & tunc in delictis accidit, quando delinquendo ſimul damnum datum; ad ejus enim reparationem hæres defuncti tenetur, quamvis de delicto, unde damnum proceſſit, non teneatur.

CAPUT

CAPUT XXII.

DE CAUSIS INJUSTIS.

§. 5.

UT *enim juſta ſit defenſio.*] Hoc vult Grotius, vix alio juris velo, quàm defenſionis neceſſitate ob cauſam metus ex vicina potentia bellum ſuſcipi poſſe: demonſtrat igitur, hanc defenſionis neceſſitatem non adeſſe, qualis ad propulſandum bellum requiritur.

In ſuo arcem faciat.] Cuivis hoc ex naturali libertate licet, qui imperium in populum habet. Procedit enim talis actus ex jure belli gerendi, quod non minùs fortalitiorum curam, quàm alias res bello neceſſarias comprehendit.

§. 6. *Nec utilitas.*] Multa mihi poſſunt eſſe utilia, in quæ jus nullum habeo Et ſi utilitas juſta bellandi cauſa eſt, juſtitia nulla eſt, aut ſaltem ſupervacua de ea diſceptatio. Quia utcunque quis in jure inferior ſit, de utilitate ſibi multum polliceri poterit.

§. 7. *Ubi laxa eſt.*] Rectè hæc reſtrictio additur, quoniam ſi ad evertendam gentem aliquam omnes in negationem matrimoniorum conſpirarent, ut olim Romanis factum, injuriam hac negatione illatam bello vindicari poſſe plerique concedunt. Hoc enim in actu non tam ipſa matrimoniorum negatio, quàm intentio eorum, qui negant, in conſiderationem & diſceptationem juris venire debet: Nimirum nihil in procis ipſis, qui ambiunt puellas, deſiderant, qualis

Nnn a repul-

repulſa tolerabilis nec injurioſa foret, ſed Remp. eorum everſam cupiunt, in eumq́ue finem matrimonia negant, ut ob defectum ſuccreſcentis pubis civitas aliquando hominibus deſtituenda ſit. Si Remp. oppugnatum, ſi annonæ advectionem negatum irent, nemo de juſtitia belli dubitaret. Quantum verò diſtat is, qui armis populum opprimere vult, ab eo, qui idem occulta fraude in injuriam alterius redundatura facit? Habet quælibet gens naturalem facultatem ſe ſuaq́ue tuendi, & vindicandi in eos, qui quocunque modo Reip. pericula aut interitum machinantur. Idq́ue multò magis obtinet, quando privati quidem generos habere cuperent, publico autem decreto impedirentur.

§. 9. *Nam inventio eſt eorum.*] Nemo, qui improbus eſt, aut hæreticus vel ſimplicioris ingenii, rerum ſuarum dominus eſſe deſinit, quoniam dominium iis modis amittitur, quibus acquiritur. Acquiritur verò non pietate vel ſapientia, ſed occupatione, traditione, &c. ergo derelictione aliiſq́ue modis amittendum eſt. Ambitio Hiſpannorum erat, qui utrasque Indias auro aliiſque reb9 pretioſis confertiſſimas populis poſſeſſoribus ereptas volebant, ſibiq́ue addictas, & cupiditatis hujus improbæ velandæ causâ multos corradebant titulos juſtificos, qui penitiùs examinati perdunt cauſam, non juvant. Si pietas, ſi religionis propagandæ ſtudium expeditionis cauſa & ſcopus fuiſſent, laudarem propoſitum, verùm non debebant multa centena hominum millia perſuaſionibus & terrore in poteſtatem redacta inhumana feritate jugulare & abji-

abjicere in oceanum, ut & cadaverum humanorum veluti montes, & inſulæ mari innatarent. Non cædibus & ferro, ſed probitate morum & exemplis homines ad verum Deum convertendi ſunt: Avaritia igitur & utilitas, non religio bellum & crudelitatem ſuadebat, ut exhauſtis veteribꝰ dominis ditionibus Hiſpanico incolas mittere & alios in obſequio continere, ſibi verò ditiſſimis provinciis cum otio & voluptate frui liceret.

§. 10. *De quo meritò dubito.*] Rectè, non enim tum homines eſſent, qui toto ſuo genere & per omnem vitam nullum rationis uſum habent. Potentia enim nulla eſt, quæ in actum nunquam migrare poteſt.

§. 11. *De jure naturæ.*] Libertas non tam competit de jure naturæ, quàm natura: Multum enim hæc duo inter ſe differunt, & plurima naturâ habemus, ut pulchritudinem, vires, ſagacitatem, &c. quæ ad jus naturale non pertinent. Libertas per ſe neque res moraliter bona neque mala eſt, ſed indifferens, & naturâ competere dicitur per actum generationis, dum nemo naturaliter ſervus naſcitur, ſed lege demum, quâ ſervitus introducta eſt; quo ſenſu *in pr. I. de libert.* ab initio diſtinctionem liberorum atque ſervorum incognitam fuiſſe docemur, & omnes uno nomine homines appellatos eſſe.

§. 12. *Occupanti.*] *Non tam occupatione quàm miſeratione regimen tale conſtitui*, tradit hîc Dn. Zieglerus. Verùm ad mentem Grotii non ſatis accuratè animadvertit. Grotius enim dum dicit, naturam hoc regimen occupanti concedere, miſerationem non excludit, ſed tamen

ab occupatione rectè diſtinguit, quæ occupanti hoc concedit, ut propter actum præventionis aliis in tutelari regimine præferendus ſit: miſeratio verò ipſum occupantem ad ſubeundum hoc officium inſtigat. Occupatio itaque ſpectat alium concurrentem, quem excludit, miſeratio ipſum occupantem, quem impellit. Si enim ſola miſeratione negotium perficiendum foret, concurſus eorum, qui miſereri volunt, impediret magis infantis regimen, quàm juvaret, & quivis ſe idoneum diceret, quòd eum infantis miſereret. Quare occupatione opus eſt, ut confuſionis vitandæ causâ alii excludi poſſint.

§. 14. *Eccleſia jus*] Romani ſcriptores, qui pro pontificali poteſtate in cœleſtia & terrena ad ſanguinem usque deſudant, hoc jus Eccleſiæ Romanæ aſſertum eunt, adeò ut & ignotas ſibi terras bene meritis donare poſſit: Itemque impios Reges, aut ſaltem voluntati Pontificiali immorigeros, privare regno, & alios eodem inveſtire, quo ſanè colore & Ferdinandus Hiſpanniarum Rex regnum Navarrænum ad ſe traxit. Sanè poſtquam tempore Lutheri vera Dei Eccleſia à traditionibus illis humanis vindicata fuit, jactantia illa Pontificia pro merito deriſa in fumum abiit, ut & Principes Regesque Catholici non parum gratiæ Luthero noſtro debeant, qui primus mundum ſeptentrionalem à tam immani tyrannide liberare auſus eſt. Quod ſi enim noſtra tempora cum antiquis, & quæ ante ſex ferè ſecula fuerunt, conferamus, meritò gloriari poſſumus, à crudeli nos ſuperſtitione vindicatos non ſolùm in verbo divino verè inſtitui, ſed pace civili tranquillè

quillè frui, quod majoribus noſtris per Pontifices non adeò licuit. Quotusquisque enim eſt, qui ſine indignatione tempora Heinricorum Imperatorum legere poteſt, ubi Optimi Principes Pontificum excommunicationibus bellisque adeò fuerunt exagitati, ut cædum, brutorum fulminum, rebellionum, & depoſitionum Imperatorum nullus ferè finis fuerit. Olim quidem piè & ſecundùm verbi divini præceptum creditum erat, omnem animam ſubeſſe debere poteſtatibus ſupereminentibus, & non ſolùm cives laicos, ſed & omnem clerum ſub hisce animabus intelligendum eſſe, in tantum ut tam ante quàm poſt Caroli M. tempora Imperatores & Reges non ſolùm Epiſcoporum, ſed & ipſius Pontificis creationem ſuæ poteſtati vindicaverint. Poſtquam verò Gregorius VII. Hildebrandus dictus, quem ſanè quis veriùs titionem infernalem dicere poſſet, Pontificale ſolium ſimoniacis & magicis artibus inſedit, & regimen Eccleſiaſticum αὐτεξούσιον facere conatus eſt, Dii boni, quantæ non turbæ inde in Imperium, quanta vitia & monſtra in Eccleſiam irrepſere? Prima procella in Heinricum IV. erupit, qui à Pontifice novo planè exemplo proſcriptus, & imperii quaſi commiſſi indignus declaratus perpetuis ſubditorum, quos Gregorius inaudito ſcelere obſequio abſolvit, ſeditionibus exagitatus eſt; Nec minoribus ſanè filius ejus Heinricus V. Atque illis temporibus Pontifici facilè fuit in rebellionem ſubditos contra Principem armare, qui impiâ doctrinâ imbiberant, Præſuli Romano ſine exceptione in omnibus non tantùm credendum, ſed & obſe-

quendum eſſe. Hinc usque ferè ad Carolum IV. vix duos aut tres Imperatores vixiſſe leges, qui Pontificiis diris non petiti ſint. Et licèt tam Heinricus IV. quàm Friderici I. ac II. omnem lapidem moverint, ut Imperatoriam dignitatem in antiquum ſplendorem & jus ſublimarent, continuis tamen Principum Imperii diſcordiis & turbis, quas Pontifices optimè & cudere & fovere ſciebant, diſtracti pio deſiderio ſatisfacere non poterant. Imprimis verò animadvertere eſt, Gregorios & Innocentios Pontifices ferè ſemper Imperatoribus adverſos fuiſſe. Tandem ætate Ludovici IV. hæc immenſa poteſtas aliquod detrimentum paſſa eſt, prudentiſſimus enim hic Imperator conciliatis ſibi quibusdam ex ipſo clero, qui ſolus tunc literarum humaniorum peritus erat, tam ſtrenuè contra Pontificem Imperatoriam majeſtatem armis & calamo tutatus eſt, ut eluſis ſæpiſſimè brutis fulminibus ad extremum usque vitæ terminum imperium ſat quietum à Pontificiis turbis habuerit. Concidit verò planè, & non niſi inanem antiquæ potentiæ ſpeciem retinuit, cùm Lutherus ſingulari Dei ſpiritu animatus errores Eccleſiæ Romanæ orbi detegere cepit, tunc ſanè nec ipſi Principes, qui adhuc Pontificiæ religioni adhærent, poteſtate Pontificis niſi ad utilitatem propriam uti ſolent, ubi de eorum præjudicio agitur, contemnunt & derident. Sed & Pontifices in excommunicationibus ſuis, imprimis quantum Reges & Principes potentiores attinet, multò continentiores facti ſunt, ne uſu & exercitio magis obſoleſcat, cujus jamdum nil ferè niſi nomen ſupereſt, poteſtas & efficacia

expi-

expiravit. Ut præſentiſſimo rem exemplo declarem, quis non videt, ſi ante ſecula aliquot talis pax in Imperio noſtro facta eſſet, qualis Anno 1648. confecta, vigore cujus tot Epiſcopatus & præbendæ in præjudicium Eccleſiæ Rom. non ſolùm in alienam religionem conceſſæ, ſed & omninò ſeculariſatæ fuerunt, continuò Pontifices excommunicationis telum in Imperium exorſuros fuiſſe: noſtra verò ætate inani & ridicula proteſtatione contenti fuerunt, & ſimul Europæ univerſæ deriſui. Sed hac de re omni uberiorem diſcurſum ad Aquilam noſtram Germanicam differimus, ubi de poteſtate tam Eccleſiaſtica quàm ſeculari in ſacra ipſa diligentiſſimè nobis agendum erit.

Epiſcopos quà tales.] Secus eſt, ſi ſimul ſint Principes ſeculares: Licèt enim hæc duo diverſa officia non bene conveniant, nec ſede morentur in una, quoniam tamen non ſolùm de eo, quod fieri debet, ſed & quod fit, ut ſe habet, explicatio inſtituenda, ideoque rectè & ſecularis & Eccleſiaſtica poteſtas in uno ſubjecto conſiderari poteſt.

§. 16. *Quod cùm ſit.]* Atque ita à Grotio ſatis reſpondetur ad ea, quæ ſuprà in *c. 20. §. 20. p. 450.* Dn. Zieglerus objecerat.

§. 17. *Ipſum bellum propriè injuſtum non faciunt.]* Rectè, intentio enim non ad juſtitiam cauſæ, ſed actionem pertinet; Injuſtus ille eſt, qui contra jus alterius facit, illud tollendo vel minuendo, non qui jure ſuo utitur, licèt ex affectu vitioſo. Et videtur hîc omninò diſtinguendum eſſe inter belli injuſtitiam, & actus vitioſos bel-

lum concomitantes: Ita quando legati mei ab alio Principe violati ſunt, ſi fœdera rupta, ſi res ablatæ, nec repetitæ redditæ, juſta belli cauſa adeſt: & jam nihil adeò ejus refert, à quo pœnam vel ſatisfactionem petimus, qua intentione, pacis an verò honoris aut ambitionis causâ bellum geram, quia hæc talia meam conſcientiam onerant, jus alterius non lædunt: juſtum itaque eſt ratione ejus, qui nos læſit, bellum, & falſum, quod putat Dn. Zieglerus, *juſtam exinde fieri defenſionem eorum, qui bellum promeriti fuerant*; Præterquam enim, quòd de his intentionibus, quæ in interiori mente reſident, non facilè alii conſtari poſſit, nec in publicum ſtudio proferri, ſed multò magis omni opera contegi ſoleant, certiſſimum eſt, ejus defenſionem, quem licitè bello perſequi fas eſt, eo ſolo nunquam legitimari poſſe, quòd ille, qui juſtum bellum gerit, cauſam juſtificam honoris ſtudio poſthabeat, niſi lædens inſuper quoque ſatisfactionem læſo obtulerit, ab eo non acceptatam. Hoc enim demum caſu juſta cauſa ad eum, qui antea injuſtus fuerat, migrat, & juſtiſſima arma ſunt, quando neceſſaria. Quando verò bellum ratione illius conſideramus, qui ex juſta cauſa quidem gerit, immoderatas tamen ambitiones adjungit, injuſtum vocari poterit, ſed non adeò propriè, quia non facit contra jus alterius, verùm eo modo, quo injuſtus eſt, qui mutuum à debitore, quod ei debitor reddere non vult, judicio repetit magis ea intentione, ut reum litibus & impenſis vexet, quàm debitum habeat. Hæ tales intentiones enim non tam alium lædunt extra ſe, quod injuſtitiæ opus eſt, quæ tota in

in ordine ad alium conſiſtit, quàm officio boni viri & caritati repugnant; Atque exinde perſpicuum eſt, quatenus bellum utrinque poſſit injuſtum eſſe, ab una quidem parte ratione injuſtitiæ cauſæ, ad altera, cùm cauſis juſtificis injuſta adjungitur intentio: quamvis hoc ultimo modo non tam injuſtum bellum dicerem, quàm injuſtè aut minùs ex officio geri. Hæc duo enim diſtinctiſſima ſunt, & poteſt bellum eſſe juſtiſſimum, quod minimè omnium tamen rectè geritur ab eo, cujus à parte juſtitia ſtat, eadem ferè ratione, quâ pœna juſta eſt in eum, qui delictis mortem commeruit, & vitioſa ejus irrogatio fit ab eo, qui meram potiùs vindictam intendit, quàm exemplum aut alios fines, pœnis proprios: Unde etiam ultrò inferrem, in bello, quod ex juſtis cauſis ſuſcipitur, poſſe milites ſalvâ conſcientiâ militare, etiamſi ab Imperante vitioſa adjungatur intentio, ſicut carnifex rectè pœnam in eum exequitur, quem judex magis ut ſe vindicet, quàm ut bono publico conſultum ſit, non injuſtè tamen condemnavit. Quare non immeritò dubitare liceat, an rectè Dn. Zieglerus dixerit, *juſtam belligerandi cauſam everti & contaminari injuſto fine*, quia nec imperans, qui Tyrannus eſt, & poteſtate ſua divinitus conceſſa ad maleficia & cædes abutitur, poteſtatem evertit aut contaminat, ſed vitium legitimo imperio ſuperaddit. Tolerabiliùs actiones bellicas vitioſa intentione contaminari dixiſſet, non ipſam juſtitiam, quæ profectò multò purior & defæcatior eſt, quàm ut ab ullo extraneo vitio everti poſſit.

Nec

Nec ex tali bello reſtitutio debetur.] Rationem jam dedimus, quia ibi demum reſtitutio peti rectè poteſt, ubi alteri injuria facta aut damnum datum eſt. Qui autem ipſe læſus, id, quod ſibi debetur, armis perſequitur, & ita pro ſe cauſæ juſtitiam habet, licèt actiones ab adjuncto vitio corrumpantur, jus tamen alterius non lædit, ſicubi intra modum ſteterit, & propterea nulli jus naſcitur petendi reſtitutionem ejus, quod juſtè acquiſitum eſt.

CAPUT XXIII.

DE CAUSIS DUBIIS.

§. 2.

INjuſtum exiſtimat.] Et hoc dicitur Moraliſtis contra conſcientiam erroneam agere, quod ſine dubio peccatum eſt, quoniam facit ex mala intentione id, quod vetitum eſſe credit, atque non tam conſideratur, quid faciat, quàm quo animo faciat, nam & feciſſet, licèt res per ſe fuiſſet mala. Sic qui firmiter credit Chriſtiano homini militiam etiam in bello juſto lege divina prohibitam eſſe, & nihilominus militat, antequam hanc erroneam opinionem exuit, is certè malè facit, quia, quantum in ſe eſt, legem divinã contemnit, & contra eam agere vult. Eodem modo ſe res habet, cùm lege civili quid prohibitum vel mandatum eſſe credit, contra quam faciendo aut omittendo delinquere cupit.

Ut judicium nihil certi monſtret.] Quæ conſcientia dubia dicitur, cùm quis dubitat utr

part

parti contradictionis aſſentiendum ſit, vel quòd rem ſimpliciter dubiam eſſe exiſtimat, vel quòd diſputatis utrinque rationibus ex æqua lance ambiguus hæret, nec decidere poteſt, cui magis parti accedere debeat.

Sequendum erit illud Ciceronis.] Ratio eſt, quia neutrum, de quo dubitatur, rectè fieri poteſt. Alterutrum enim peccatum eſſe oportet, utrum autem ſit, diſcernere non poteſt is, qui agit, ſequitur inde, quod ſi nondum depoſito dubio agat, eo ipſo ſatis declaret, quàm parum ejus referat, rectè an ſecus egerit, id quod officio viri boni non congruit, qui utrumque potiùs omittere debet, quàm alterutrum cum dubio facere, & hoc modo ſe peccandi periculo exponere. *Conf. b. Dn. Ziegl.*

Quod minùs iniquum.] Sed & in hisce dubiis conſulere prudentiores convenit, nec eorum conſilia & rationes contemnere. Item ſi aliorum auctoritas alterutram partem magis commendat, ad hanc potiùs inclinet, quia bene fieri poteſt, ut quis, de quo intuitu internorum principiorum dubitat, illud tamen amplectendum judicet propter principia externa, auctoritatem aliorum aut ſimile quippiam. ſicut quis univerſaliter dubitare poſſet, an uſuræ licitæ ſint, & tamen cùm videt etiam Theologos ad quincunces fœnerari, eorum exemplo moveri. Neque minùs militi ſub Principe ſuo militare licet, licèt de juſtitia belli dubitet, modò Principem pium & religioſum judicat, qui bellum injuſtum non ſit ſuſcepturus. Eſt & alia conſcientia ſcrupuloſa, cùm quid ſtatuitur licitum, ita tamen, ut ſcrupulus

lus aliquis ſubſit, qui ſi rationabilis eſt, in conſiderationem aliquam trahendus eſt. Sin irrationabilis, contemnendus & evellendus ex animo.

§. 3. *Huc aut illuc ducitur.*] Cum formidine tamen oppoſiti, ut determinatus quidem aſſenſus præbeatur, ſed probalis tantùm, non certus ob rationes moventes probabiles, non certas. Et tunc deliberanti quidem certum eſt, meliorem pro nunc eſſe ſententiam, quam ſequitur, incertum tamen, annon ob alias rationes, quas jam ignorat, poſſit ad alteram contradictionis partem moveri: atque in hoc ſolo conſtat differentia conſcientiæ probabilis ab ea, quæ dubia eſt, quòd hæc perpenſis rationibus productis nihil pronunciare auſit: illa verò aſſentatur argumentis, quæ magis ſibi apparent probabilia, ut tamen adeò certa non ſit, annon aliquando aliis rationibus ad aliud trahi poſſit: Quare conſtare arbitror, novos illos Academicos, de quibus Cicero *l. 4. Academ. Quæſt.* multa habet, conſcientiam certam planè non agnoviſſe, qui nihil adeò certi eſſe exiſtimarunt, quin & aliter ſe habere poſſit, proptereaque homines debere probabilia ſequi, certa non poſſe, quod quàm falſum ſit, Chriſtianis nobis ſatis certum eſt, qui de iis, quæ in fide & verbo divino contenta ſunt, certiſſima novimus. Et jam Ciceronis tempore ab aliis huic ſectæ feſtivè objectum eſt, eo ipſo, quo nihil certum eſſe putant, aliquid certum ſtatuere, hoc enim ſaltem certum erit, nihil certum eſſe.

§. 4. *Maximè utuntur Reges.*] Quando utuntur bonis Conſiliariis, de quibus jam ad *l. 1. c. 3.* aliqua diximus.

§. 5. *Si*

§. 5. *Si res mediocres ſunt.]* Nec in ſe peccatum habere putantur, ſed magis de utilitate quadam inde redundatura quàm vitando peccato conſultetur: In hoc enim, utcunque res mediocris ſit, electio non conceſſa eſt, quia contra dubiam agendo conſcientiam delinquimus.

Satius eſt nocentem abſolvere.] Quia nocenti pœnas nō debemus, ſed ipſe nobis debet; in noſtro igitur eſt arbitrio, exigere velimus nec ne. Innocenti verò tenemur ad malum ei non infligendum, hoc enim eſt contra naturam ſocialem, ut is à nobis damnum ſentiat, qui nihil nocuit.

§. 6. *Inter ſententias alternantes vergendum ad pacem.]* Non tantùm, quòd omne bellum pacis causâ gerendum ſit, adeò ut nec illo opus habeamus, multò minùs juſtè geri poſſit, ſi pacem honeſtam & ſecuram aliis mediis conſequi liceat. Sed & quòd ſemper fortuna nondum tentata & viribus integris æquioribus conditionibus pax coaleſcat, quàm ſi pars altera ad victoris clementiam reſpicit: Cæſar ſanè cenſuit, *unum tempus*, (id eſt, optimum) *eſſe de pace agendi, dum ſibi uterq; confidit, & pares ambo videntur.* (*a*) Videntur autem pares, qui nondum inter ſe fecerunt periculum virium, ut Curtius loquitur. Ratio eſt, quoniam viribus adhuc integris ambo de belli exitu & fortuna ancipites hærent, & *utrinq; ferrum & corpora humana eſſe* ſciunt. Nec *usquam minùs quàm in bello eventus reſpondere.* (*b*)

Licèt enim omne tecum Græcia robur trahas,

Licèt

(*a*) L. 1. de bell. civil.
(*b*) Liv. l. 30. c. 30.

Licet arma longe miles ac late explicet,
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt. (*a*)

Quamobrem non juſtitiæ tantùm eſt, ſed & conſilii, ne te in belli arbitrium præcipitem des, unde velut ex profundo puteo non facilè emergi poteris, & *quantumvis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.* (*b*) Quod ſi enim *videtur inæquale bonum & malum eſſe, nec minùs inæqualis rerum efficacia, res ea ita demum eligenda eſt, ſi efficacia ad bonum major ſit collata efficacia ad malum, quàm ipſum malum eſt collatum bono,* (*c*) quæ cautela ſanè in bello incipiendo ſemper ante oculos verſari debet, ubi efficacia ad malum plerunque rerum ſumma eſt, de qua alea jacitur, ad bonum verò efficacia quandoque res multò minoris momenti. Nam ubi clades publicas, cædes, rapinas, ſtupra, incendia, odia cogitaveris, quæ omne bellum comitari ſolent, nonne etiam juſtum ferè deteſtandum eſt, & animi ad pacem inclinandi. Et hoc à prudentibus Imperatoribus ſemper obſervatum ſcimus, ut differentias ante prælium compoſuerint, ſi utique licuerit. Corbulo apud Tacitum (*d*) Parthis per legatos denunciat, *non adhuc eò ventum, ut certamine extremo opus eſſet; Multa Romanis ſecunda, quædam Parthis eveniſſe, documento adverſus ſuperbiam.* Et Antiochi ad Scipionem in Aſia Conſulem legati Romanos *memores rerum humanarum eſſe* jubent,

(*a*) Sen. Theb.
(*b*) Salluſt.
(*c*) Grot. l. 2. c. 24. theſ. 5.
(*d*) 15. Ann. 27.

bent, addito, *parari ſingula acquirendo facilius potuiſſe, quàm univerſa teneri poſſe.* (*a*)

§. 7. *Colloquium*] Sic Annibal Scipionem Affricanum priùs, quàm ad manus & prælium de ſumma rerum deſcenderetur, ad colloquium depoſcit, non ignarus, ſi Pœnis hoc prælio, quod inſtabat, aliquid ſiniſtri eſſet eventurum, de eorum libertate & imperio actum fore. (*b*)

§. 9. *Per ſortem.*] Erat ſorti quoque in victimis locus, ut conſtat *Lev. 16, 8.*

§. 10. *Id ſi non ab ipſis rectè fieri.*] Si duo Reges infeſtis inter ſe exercitibus concurrere, & multorum millium periculo cædibusque dirimere lites jure gentium rectè poſſunt, non video quid obſtet, cur non & ſingulari certamine diſceptare controverſias. Alia inſpectio eſt, an ipſis hoc ſubditis prohibentibus aut non conſentientibus liceat. Quamvis enim ſubditi Regibus ad omne obſequium adſtricti ſunt, ipſi tamen etiam Reges Civibus ſuis ad Remp. adminiſtrandam, quæ per hujus duelli ſuſceptionem in ſummo diſcrimine verſatur; Et ſubditi in certamen Principis non conſentientes non tam aliquid contra eum, quàm pro eo feciſſe videntur. Peccare itaque Regem & contra officium facere arbitror, qui invitis ſuis Remp. in diſcrimen maximum adducit, imprimis quando cives pro patriæ & Principis ſalute quævis extrema pati & ad mortem usque pugnare non abnuunt.

Apud Livium.] Habemus & recentiora inter Chriſtianos exempla; Petrus Arragoniæ Rex

Ooo &

(*a*) Liv. l. 37.
(*b*) Tit. Liv. l. 30. c. 30.

& Carolus Gallus cùm ſuper regno Neapolitano diu odiis & armis diſceptaſſent, ille hunc ad duellum provocavit, ut paucorum certamine diſceptaretur, uter Neapolitanis jus daturus ſit. Accepit Carolus conditionem, ſed Petrus ad condictam diem nullus comparuit, quem putant certaminis mentionem ideo ſolùm in medium protuliſſe, ut præſentem tempeſtatem, quæ à Gallorum potentia Siciliæ imminebat, à limitibus regni averteret, excuſatione ea uſus eſt, quod Francus Rex cum juſto exercitu appropinquaret Burdigalæ, qui locus certaminis electus erat. Ita quoque ſuperiori ſeculo Franciſcus Maria Dux Urbinas Laurentio Medici ſingulare certamen ad conſopiendas differentias obtulit, *perche era piu conveniente eleggere uno di queſti modi, che perſeverare in quella via, per la quale ſi diſtruggevano impiamente i popoli & in prejudicio, di qualunque n'aveſſe a eſſere ſignore.* Maximè memorabile exemplum provocationis ad duellum eſt Caroli V. & Regis Francorum Franciſci I. & quamvis ferè communiter Galli Carolum in culpa non ſecuti certaminis fuiſſe tradant, Limneus tamen Imperatorem optimè defendit *ad proœm. Capit. Carol. V. ad verb.* durch die Wahl *n. 52. &c.* oſtendens, non ſtetiſſe per Carolum, ſed potiùs Franciæ Regem, quò minùs oblatum duellum & acceptum à Carolo executioni datum fuerit, noluit enim Franciſcus Heroldum Caroli audire, nec permiſit, ut quæ à Domino in mandatis habebat, palàm proferret, qui Regi ſolas literas poſcenti reſpondit, *qu'il apportoit de quoy contenter ſa majeſte: toutes fois qu'il avoit*

charge

charge de luy dire certaines choſes dela part de ſon Maiſtre, ſi ç'eſtoit ſon bon plaiſir de lui donner audience.

§. 11. *Atque hic & illud addendum.*] Hæc verba cum §. *2. c.7. hujus libri 2.* non bene convenire, ad illum §. 2. notare præcepimus.

§. 12. *Qui oblatam rei diviſionem.*] Vel etiam ſequeſtrationem.

CAPUT XXIV.

MONITA DE NON TEMERE ETIAM EX JUSTIS CAUSIS SUSCIPIENDO BELLO.

§. 2.

S*Ic quosdam eſſe diximus.*] Intelligit Reges & Principes, qui τὸ κύειν Civitatis habent. Verùm hos non tantùm officium Chriſtianum, ſed & religioſa majeſtatis ſanctitas inviolabiles reddit, vetitum eſt eos occidere, quòd majeſtatem & imperium habeant, non quòd multis utiles ſint. Nam Tyrannus multis etiam nocens & exitialis eſt, quem tamen à violatione eadem poteſtas civilis immediatè à Deo data, & nullo prætextu ſine graviſſimo perduellionis crimine violanda, ſecurum facit.

§. 5. *Efficaciam habere videatur.*] Hoc eſt, ſi media tam facilè & promptè ad bonum quàm malum ferre poſſunt, res, de qua deliberatur, tum demum agenda eſt, ſi bonum, ad quod per media perveniendum eſt, malo majus fuerit.

Si videatur eſſe æquale.] Id eſt, ſi bonum

& malum, quod intenditur, æquale eſt, res ita dem m incipienda, ſi media ad bonum majora ſint, quàm quæ ad malum ducunt. Vel ſi ſperare poſſumus, nos mediis iſtis potiùs ad bonum ferri, quàm ad malum.

Tertia.] I. e. ſi bonum & malum inæquale eſt, itemque media inæqualia, rem ita demum eligendam eſſe, ſi media ad bonum majora ſint collata mediis ad malum, quàm ipſum malum majus eſt collatum bono: Itaque ſi malum majus eſt bono, media tamen ad bonum ducentia adhuc majora, ſi conferantur mediis ad malum, quàm eſt malum majus bono, res eligenda eſt. Omittenda verò, ſi non ſolùm malum majus eſt bono, ſed & media ad malum majora mediis ad bonum, vel ſaltem paria, aut etiam ſi non media ad bonum majora ſunt collatā mediis ad malum, quàm eſt malum bono. Atque hæc ita quidem à Grotio ſubtiliſſimè diſtincta ſunt, in applicatione tamen & exemplis hæc omnia inter ſe concurrunt, & in hanc generalem diſceptationem incidunt, major ne ex negotio, quod agendum inſtat, commoditas & utilitas quam damnum ſperari poſſit? Ideoque & ipſe Grotius in exemplo & conſultatione Civitatum Galliæ, quam §. 6. proponit, ſimplici via progreditur, & vitam ſervitute majus atque præſtantius bonum facit, proptereaque illam hac redimendam eſſe concludit, in applicatione verò efficaciæ ad bonum & malum, & boni maliqùe ipſius, tum horum omnium inter ſe collationis ſilet, & in fine indiſtinctè adjungit, idem dictum velle de aliis rebus expetibi-

petibilibus, *ſi oppoſiti mali majoris juſtior aut par ſit exſpectatio.*

§. 7. *Cui pares ſunt vires.*] Quod ſi verò bonum majus eſt malo, tunc bellum prudenter ſuſcipi poſſe prima Grotii noſtri regula §. 5. tradita oſtendit: ibi enim par ad bonum & malum efficacia in hoc caſu vires denotat; Multò minùs ad juſtitiam rectoriam, (i. e. eam, quæ verſatur inter Regem & ſubditos ex natura civilis ordinis reſultans,) ſpectabit, ut omittatur bellum ex eo ſolo, quòd adverſa pars viribus nobis non ſit inferior. Præterquam enim, quòd vires & potentia non adeò æſtimari poſſint, quippe quæ non ſolùm in numero militum conſiſtunt, ſed & pecunia, rerum agendarum nervo, fœderibus & amicitia externorum, fortalitiis, commeatu & aliis rebus ad bellum neceſſariis, videtur inſuper, qui ſolas vires ad jus ſuum perſequendum intuetur, in eo offendere, quòd cogitationes & animum magis humano auxilio quàm divino accommodat, cùm tamen à Deo potiſſimùm in juſta cauſa, quæ hîc ſemper præſupponenda eſt, victoria ſperanda & petenda ſit. Solent equidem vires, tanquam rei conficiendæ inſtrumenta, in conſilium & deliberationem facti venire, ſed cùm ſufficientes rei agendæ ſunt, executio non ſuſpendi ex defectu virium debet. Sufficientes verò putantur, etiam cùm pares ſunt adverſariis, nam tum in eo non poſſunt non majores eſſe, quòd juſtitiam cauſæ pro ſe habeant. Etenim, ut Poëta rectè dixit,

Frangit & attollit vires in milite cauſa,
Quæ niſi juſta ſubeſt, excutit arma timor.

Nam profectò in hoc nimius eſt Grotius, cùm *illud maximè obſervandum* dicit, *ne unquam eo nomine bellum ſuſcipiatur in eum, cui pares ſunt vires.* At ne quidem tunc, cùm te perpetuis laceſſit damnis & injuriis, cùm imperium tuum incurſat, incendiis, cædibus atque rapinis omnia pervaſtat? Cùm urbes oppugnat, cives in ſervitutem abducit, & denique regno tuo extrema quæque minatur? Si major pars Reip. in legitimum Principem inſurgit, ſi turbis, ſeditionibus omnia miſcet, non poterit rectè Princeps, ſi pares vires habeat, illas opprimendæ ſeditioni opponere? nam ſi nunquam hoc nomine bellum ſuſcipiendum eſt, ne quidem his caſibus ſuſcipi debet. At ſi ſolam in viribus fiduciam reponimus, ubi jam timor in Deum & ſpes de cauſæ bonitate concepta manet, quam Deus, ſeveriſſimus ſemper ſeditionum, rapinarum, cædium & incendiorum, improbitatis denique omnis vindex, auxilio divino nunquam deſtituet? Quoties in hiſtoriis legimus, numeroſiſſimos exercitus à paucis ſæpè militibus cæſos eſſe, ut auxiliarem Dei manum palàm agnoſcas? Cenſeo itaque, non modò ſi pares vires videntur, ſed & quando impares, adverſa verò pars nullum injuriarum finem facit, ſed potiùs ex tua lenitate contemptum colligit, bello pio juſtoque injuſtitiam cohibendam eſſe, certiſſimèque fidendum, Deum ſingulari auxilio innocentiæ præſidio, & pervicaciæ ſupplicio atque documento fore. (*a*)

§. 8. *Cùm jura ſint.*] Semper enim, antequam bellum incipitur, Clarigatum, i. e. res repetitum

(*a*) Vid. Judic. 7, 7.

petitum mittendum eſt, & ſi alter ad juris diſceptationem provocat, à vi abſtinendum, donec conſtiterit, illo remedio nihil agi. *Cùm enim duo ſint*, inquit Cicero, *genera decertandi, unum per diſceptationem, alterum per vim, cùm illud proprium ſit hominis, illud belluarum, confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore:* Ergo ſi ſuperiore uti licet, poſteriore abſtinendum eſt, quia non debemus more belluarum agere, ubi more hominum agere poſſumus.

CAPUT XXV.

DE CAUSIS BELLI PRO ALIIS SUSCIPIENDI.

§. 3.

D*Ubium non eſt, quin deſeri poſſit.*] Nam & poteſt Reſp. totam aliquam provinciam, ſi eam citra ſummum periculum defendere nequit, pro derelicto habere, & jubere, ut ſibi quovis modo proſpiciat, quomodo ab Imperio Rom. PoruſſiaPolonorum deprædationibus diu vexata, tandem deſerta, & juris Polonici facta eſt. Quantò magis unus aliquis civis, ab hoſtibus fortè circumvallatus, nec ex eorum manibus niſi cum præſentiſſima totius exercitus aut Reip. internecione eripiendus ſuo fato committi debet? Non obſtat huic deſertioni obligatio illa, quæ inter caput & membra ad ſe invicem tuendum eſt, quia ultra poſſibilitatem moralem non extenditur, & tenetur quidem defendere unumquemque civem Reſp. ſi poteſt, ſin minùs, neceſſitate

ſatis excuſatur: neque ſoli huic civi, qui in periculo verſatur, obligata eſt, ſed etiam aliis, quos omnes pro uno ad certiſſimam necem exponere non convenit, quia univerſorum conſervatio ſine dubio unius derelictionem excuſat, nunquam enim in civili ordine privatæ utilitati publica ſalus, quæ ſuprema cujusq; civitatis lex eſt, cedere ſolet.

An verò etiam tradi.] Alius hic & longè diverſus caſus eſt, nec quæ rationes deſertionem legitimant, etiã traditioni inſerviunt: quoniam qui deſerunt civem, ad ejus necẽ nihil machinantur, ſed in terminis paſſivis manent, & defenſionis impoſſibilitate excuſantur, qui verò tradunt ad injuriam, videntur participare de ſcelere, dum im̃oderatam depoſcentis crudelitatem actu traditionis adjuvant: Ad totam quæſtionem exhauriendam Grotius noſter hęc tria diſputat. 1. An civis, qui ab hoſte depoſcitur, jure propriè dicto teneatur ad ſe tradendum. 2. Annon teneatur ex capite Caritatis. 3. An ad ſe dedendum ab Imperante cogi poſſit. Et primum quidem ipſe negat, quoniam, licèt communis utilitatis cauſâ civitas conſtituta ſit, ſub ea tamen & cujusque propria ſalus comprehenſa eſt. Secundum & tertium affirmat. Nobis longè aliter videtur, qui omnes tres poſitiones negandas eſſe arbitramur, & inſuper quoque hanc quartam, majeſtatem non modò civem non poſſe cogere, ut ſe hoſti tradat, ſed & nec ipſam hoſti tradere civem ſuum poſſe: Verùm ut confuſio evitetur, præmuniendum ante omnia eſt, de cive innocente quæri, non illo, qui à Rep. quam facto vel conſilio læſit, dedi petitur. Ad

hunc

hunc enim dedendum teneri majeſtatem, niſi participare de crimine velit, in c. 21. à Grotio ſatis eſt explicatum. Deinde quærimus de cive innocente, qui ad cædem vel aliud ſcelus dedendus eſt, non qui ob eximium aliquod artificium vel ſingularem eruditionem & peritiam ad honorem depoſcitur, quem à Civitate, ſi ei nihil inde damni vel periculi metuendum fuerit, ad petitoris inſtantiam dimitti poſſe non repugnamus, nihil morale hîc deditionem impediet, nec dedito durior conditio timenda erit, fundamentum autem deditionis in jure alienandi conſiſtit, quod Imperanti regulariter in cives & eorum bona competit. Longè aliter cenſemus, quando ad pœnam bene meritus Reip. civis ab hoſte depoſcitur intentato Civitati excidio, niſi paruerit: Hîc dicimus primò non poſſe Principem civem innocentem ad ſævitiam dedere alterius. Quicquid imperans in cives ſuos poteſt, id omne ex imperio in perſonam profluit, cui ſubditorum actiones pleniſſimè ſubſunt. Verùm hoc imperium juſtum eſt, & ſaluti parentium velificatur, non crudelitati aliorum. Quicquid injuſtitiam & impietatem ſapit, quicquid contra bonos mores eſt, ad id non extenditur imperium, nec obſequium civis debet. Ipſe Princeps innoxios homines tormentis & ſuppliciis ſubjicere vi imperii nequit, quare nec extraneo ad pœnas tradere, nec excuſabitur à parricidii & proditionis conſortio, dum immoderata illa & iniqua hoſtis deſideria adjuvat. Injuſtiſſimum poſtulatú eſt, quod bono viro necem intentat, quod Principem, qui civem tueri debet, promovere non decet. Sanè

educuntur etiam milites in hoſtem, & præſentiſſimo objiciuntur periculo, non tamen ad certam necem diſtinantur, victoriæ ſpes ad prælium provocat, non perdendi conſilium: Quo ipſo nunc ſecundò inferimus, nec civem ipſum ad ſe dedendum boni publici cauſâ obligatum eſſe. Nemo, qui mortem delictis non commeruit, ad mortem ſubeundam conſentire poteſt, à Deo in hanc vitæ ſtationem conſtituti ſumus, quam omnibus modis tueri debemus, donec nos ſupremus Imperator ſummiſſo alio exſolverit. In illud jus & poteſtatem ad tradendum habemus, quod ſub noſtro eſt dominio, corporis & vitæ arbitrium noſtræ diſpoſitioni non ſubjacet. Pro Principe quidem, Patria & parentibus noſtris ad ultimum usque vitæ ſpiritum rectè poſſum depugnare, & pugnando etiam mori, in pœnam mori non poſſumus, cùm innoxii ſumus. Amore patriæ non juſtitia excuſo Decianorum devotionem, qui ſolemnibus conſecrati ritibus ad deſtinatum exitium proruerunt, nec pium ſed ſuperſtitioſum factum Chriſtiani agnoſcunt. Præferendam eſſe publicam utilitatem privatæ non ignoro, ſed tum demum, cùm ſine peccato fieri poteſt, quod ſi minùs, facienda mala non ſunt ad bonum conſequendum: Quamvis non ſatis perſpiciam, quæ & quanta utilitas deditione miſeri civis & innoxii ad Remp. ſit perventura. Quod ſi enim hoſtis eximium aliquem virum & verè civitatis Principem, qui hactenus Reip. prudentibus conſiliis vel ſtrenua fortitudine uſui fuit, ſibi poſtulat, intentio ejus haud difficulter penetrabitur, ſcilicet removere canes cupit ab ovibus, ut ovile conſi-

conſilio & rei agendæ peritiâ deſtitutum hoc ſecuriùs invadere poſſit. Tantum igitur abeſt, ut hunc tradendum civem exiſtimemus, quin potiùs omni ope tuendum, in quo ipſa Reip. ſalus periclitari videtur. Si verò plebejum & ignobilem, idque ſine cauſa & ratione, oppidò apparet prætextum belli quæri, nec multum Civitatem profecturam, etiamſi injuſtæ petitioni ſatisfecerit. Mox redibit enim & poſtulabit aliũ, tum tertium & quartum, donec vel omnes traditi ſunt, vel unius tandem licèt ſera repulſa ad priora belli conſilia latronem reduxerit, quare ſatius erit principiis ambitioſæ poſtulationis reſiſtere, quàm indecenti una aut altera conceſſione imbecillitatem Reip. & fortunæ anguſtias in lucem proferre. Multa ſunt, quamvis ipſe potentiæ tui adverſarii inferior tibi videaris, quæ tibi fiduciæ & adminiculo eſſe poſſunt. Imprimis verò Deo & cauſæ bonitati confitendum eſt, qui momento vel hoſtem ad pacem inclinare, aut ſuperbos ſpiritus cum omni potentia etiam parva manu disſolvere poteſt. Deinde ambienda amicorum & aliorum Principum auxilia ſunt, qui tuas partes non planè deſtituent, cùm eos de injuſtitia & immoderata hoſtis tui ambitione docueris, nam & verendum habent, ne acceſſione tuæ Reip. potentior factus vicina quoque corripiat. Porrò ſi juris copiam polliceris, ſi ad arbitros provocas, cum aliis in fœdera & amicitias concedis, vix erit, quin ipſum denique ad meliores cogitationes traduxeris, & egregio conſtantiæ exemplo tibi apud Cives, quos in extremo periculo noluiſti deſerere, ſummum amorem cum metu reverentiali

tiali conjunctum, quæ duo certiſſima Principatus firmamenta & fulcra ſunt, conciliaveris: Videndum nunc eſt, an civis, quoniam de jure ſtricto ad ſe dedendum non tenetur, ſaltem ex opere caritatis teneatur? Non nego multa caritatem, præſertim quæ Chriſtianos decet, jubere, quæ officium boni viri ſtringunt, & laude ſua non carent, neque tamen etiam præſenti negotio rectè adaptantur. Quæcunque ex caritatis norma fiunt, in utilitatem aliorum cedunt, innocentis civis deditio mihi ſine fructu eſſe videtur, quia, ut oſtendi, impotentis hominis deſideria ignobile obſequium accendere ſolet, non minuere: dum me civem eſſe in Rep. patior, qui manu, conſilio, pecunia & omnibus viribus civibus meis auxilio eſſe poſſum, in eo vera caritate utor, perfidus verò & deſertor fio, qui nullo publicæ rei emolumento in vitam & corpus meum prodigus ſum. Non jubet etiam Chriſtiana caritas aliorum periculis cum damno tuo nulla utilitate proſpicere, quantò minùs igitur, ſi per ſe peccatum eſt, ut eſt, conſentire in necem ſuam, quod ſpecie caritatis exercetur? Atque ex hiſce denique firmiſſimè colligitur, ſi imperans non rectè innocentem civem dedere poteſt, ſi civis ipſe neque jure ſtricto, neque ex caritatis præſcripto ad ſe dedendum obſtringitur, non poſſe etiam Principem cogere ſubditum, ut ſe dedat: quoniam non poteſt aliter cogere, quàm vi imperii: verùm hoc, ut dixi, ubi injuſtitia actum vitiat, deficit, & propterea nulla erit coactio. Ad omnia civem Principi cogere licet, quæ vel per ſe honeſta ſunt, vel ſaltem non moraliter mala. Quando autem peccatum

catum eſt, quod præcipitur, non obediſſe ſubditum oportet: Si Princeps civem juſſerit, ut ſe de turri præcipitet, in ignem inſiliat, aquâ ſe ſubmergat, ſpernendum impium præceptum omnes vident; nec meliori tamen modo agit, qui egregium quandoque & bene meritum civem nulla ſua culpa ad ſe infeſtiſſimo latroni dedendum impulerit, qui exquiſitiſſimis cruciatibus & inhumana feritate ſine dubio miſerum, quem conſiliis ſuis improbis hactenus obſtitiſſe comperit, afficiet: Qui in contraria opinione ſunt, non rationibus, ſed periculo pugnant, quod tamen nemini ad improbitatem illex eſſe debet. Nec facit ad rem exemplum Grotii, cùm in magna frumenti penuria cives cogi poſſunt, quod habent, in medium conferre, collatione enim frumenti aliorum indigentiæ ſubvenitur, morte innocentis nemini conſulitur. Illud caritatis & miſericordiæ opus eſt; hoc impietatis tum in ſeipſum, tum in Remp. quam noſtra deditione prodimus: Sanè pericula, quæ hoc noſtro caſu inſtant, mentali conceptu adumbrantur, re ipſa autem vix aliquando contigerunt. Nondum tradidere hiſtorici, quando Civitates ob id ſolùm everſæ ſunt, quod hoſti innocentes cives traditi non ſunt: Petiit Philippus Macedo ab Athenienſibus publicos Oratores, non continuò Civitas petitioni annuit, aut propterea in cineres concidit, licèt Rex tota Græcia potentiſſimus inſtaret. Si Reip. expedit ad quosvis extranei nutus ſe circumagi ducique, adeò, ut ne quidem contra hiſcere audeat, non habet, quod multum de perpetuitate regiminis ſibi promittere poſſit, neque enim

enim unquam alienæ libertatis raptores lupi neque prætextus in bellum deerunt: Et tandem cùm omnia alia promptiſſimè feceris, ut in ditionem injuſti petitoris concedas, injunget, abnuentemque vi coget, & ſic fatali ignavia breviſſimum tempus non libertatem lucratus es.

§. 4. *Si nulla ſpes ſit boni exitus.*] Neſcio an non hac ſubintellecta clauſula omnia fœdera facilè eludantur. Equidem contrahitur boni alicujus causâ ſocietas, ita tamen, ut nec mala deſugienda ſint, quibus ad bonum interdum pervenitur. Nemo de belli eventu adeò certus eſt, cùm ſæpè ingentia regna contemnendis copiis conciderint: ſi ſocietas defenſionis causâ inita eſt, ex hac cauſa auxilia denegari non poſſunt, ipſa enim ſocietatis natura huic tacitæ clauſulæ repugnat. Si certa pernities ante oculos foret, aliquid fortè diceret Grotius, incerta verò ſpes ſocium obligatione non ſolvit: Etiam homines in civitates boni alicujus coëunt, nec ob incertum mali eventus metum ſe invicem deſtituere debent.

§. 7. *Non peccabit.*] Firmior tamen omninò præſumptio illa, voluiſſe eum, qui in periculo vitæ ſub manu latronis verſantur, etiam cum occiſione invaſoris evadere, & in hoc etiam omnes, qui opem ferre poſſunt, implorare: nec multum intereſt, quem in legitima defenſione occidere licet, à quo occidatur, modo tamen & inculpato moderamine ſervato.

§. 8. *Si manifeſta ſit injuria.*] Sanè datur extraneo facultas bellum gerendi in Regem, qui atrociſſimis injuriis & aperta Tyrannide ſubditos ſuos premit, afflictis enim conditio & humana

neceſſi-

neceſſitas opem ferre jubet, at ſubditis non facilè conceſſum eſt ſe adjungere defenſori ſuo, & in Principem inſurgere; quando tamen in ſummo verſantur periculo, nec ex delicto, ſed vero in Deum cultu aliisque virtutibus rei aguntur, ſicut impiæ voluntatis regiæ miniſtros & executores ipſi armis & cum cæde repellere poſſunt, ita quoque aliorum auxiliari manu uti: Quo optimo etiam jure ſe Principes Imperii Reformatæ religionis tuentur, quòd contra milites Imperatoris, qui eos ſatis indigne ac injurioſè diu habebant, ac nullis non in locis ſuppreſſa vera religione & pietate humanas traditiones erigere conati ſunt, cum Sueciæ & Galliarum Regibus conſtiterint.

CAPUT XXVI.

DE CAUSIS JUSTIS, UT BELLUM GERATUR AB HIS, QUI SUB ALIENO IMPERIO SUNT.

§. 4.

SEd & aliarum gentium.] Quemadmodum & jura Feudalia dubitantem vaſallum auxilium domino ferre jubent. *Struv. Signt. Feud. c. 11. theſ. 7. & in Exeg.*

Poteſt activo judicio non dubitare.] Satis certum eſt, quamdiu ſubditus in utramque partem dubius fluctuat, etiamſi id, quod bonum eſt fecerit, non tamen bene aut licitè eum feciſſe. quia ad rectitudinem actionis requiritur determinatum & conſtans judicium, quod rem agendam

dam bonam & licitam eſſe firmiter credere debet; quæcunque enim actio non ex firma conſcientia, ſed à vacillanti agentis judicio procedit, communiter à moraliſtis damnari ſolet, quòd agens ſuâ incuriâ & negligentiâ ſe ſatis reum faciat, cujus æquè intereſt, bene an malè operaturus ſit, atque ita ſanè ipſo dubio illicitum includitur; Sed illud tamen etiam non minùs certum, poſſe contemplativè dubitantem judicio practico dubium deponere, & rationibus intrinſecis, quæ conſultantem dubiè ſuſpenderunt, ab extrinſeco momento aliquid accedere, quod judicii imbecillitatem tollat, & alterutram partem conſtanti determinatione amplectendam ſuadeat: Inter illa verò externa momenta, quæ intrinſecis rationibus pondus addunt, & dubitationem ſubmovent, præcipuum locum aliorum auctoritas ſibi vendicat, id quod in præſenti noſtro negotio imprimis uſu venit. Subditus, qui de juſtitia belli Principis ſui hinc & inde dubius ferri incipit, adeò ut neſciat, quid ſibi ſtatuendum ſit, vel eo ipſo dubium deponere & bellum licitum eſſe credere debet, quod Principem ſuum illud cepiſſe & gerere velle non ignoret. Eſt enim boni civis officium, optimè ſemper & quàm ſanctiſſimè de Principe ſentire, quem virum bonum eſſe, qui tot bonis præeſt, omninò convenit. Quare dum de pietate & juſtitia Imperantis ſubditus ſibi largiſſimè, ut decet, pollicetur, & ſic authoritatem Principis, qui bellum indubiè licitum habet, incertæ ſuæ conſcientiæ adjungit, deſinit ſimul conſcientia incerta eſſe, ſeque ad eam partem determinat, quò obſequioſa ducit religio. Cui deinde

ſi adhuc mandatum Principis, qui ſubditum ad bellum vocat, addideris, non poteſt non omne ceſſare dubium, & certiſſima oriri conſcientia. Quicunque enim dubitat, is in utramque contradictionis partem æqualibus rationibus inſtructus eſt, ſic ut neutræ præponderent alteris, ſed veluti in æquilibrio certatim hæreant, adeò tamen, ut ſi partium uni adhuc aliquid, quicquid etiam ſit, applicueris, hæc neceſſariò adverſam trahere debeat. Accedit autem illis rationibus, quæ pro juſtitia belli pugnant, tum auctoritas ſuperioris, tum ejus mandatum, cui obedire ſubditos ſemper oportet, niſi res planè illicita ſit; quare hærere ſubditus deſinit, & amplectitur illam partem, quæ rationibus internis contrariæ æquivalens externo aliquo momento, eoq́; graviſſimo, adjuvatur, cùm aliàs abſurdum eſſet & temeritatis plenum, eligere eam actionem, quæ imbellib9 & incertis fulcris innititur, quando firmiora alteram fundamenta ſuſtinent. Nec opus eſt aſſertum ad caſum adſtringere, *quando imperans eſt vir doctus & prudens, qui non niſi ex maturo conſilio ſoleat præcipere.* Nam hoc ſubdito ſemper credendum eſt, nihil imperantem, præſertim quod communem utilitatem concernit, niſi ex maturo conſilio præcipere, & licèt ipſe fortè doctus aut admodùm prudens non ſit, habere tamen ſapientiſſimos Conſiliarios, eosq́ue ſuper tam gravibus negotiis conſulere, & quod optimũ juſtiſſimumq́ue viſum eſt, ſequi; Ac propterea mihi Theologi quidem non malè ſentire videntur, qui in dubio obſequiũ ſubditis injungunt: *Bonacin. Theol. Moral. tom. 2. de Reſtit. diſp. 2. ſect. 1. punct.*

 ult.

ult. §. 2. *n.* 10. ait, *militibus, qui ſunt ſubditi Principi indicenti bellum, ſatis eſſe, ſi ſciant cauſam belli non injuſtam: in dubio enim obediendum eſſe ſuperiori præcipienti, & in ejus favorem præſumendum.* Quocum facit & *Joh. de Dicaſt. de juſt. & jur. l. 2. tr. 1. diſp. 10. dub. 16. §. 60. n. 367. & 368.* inquiens: *ſi ſubditi pro utraque parte habent rationes probabiles, ac per conſequens dubium habent poſitivum, poſſunt ſe conformare rationibus ſuperioris. Et licèt ſubditus miles non ſciat rationes de injuſtitia belli ſolvere, ſatius tamen erit ſuo Principi parere & b. f. arma capeſſere.* Ubi ambo hæc non ſine ratione ad militem ſubditum limitant, quia qui ſubditus non eſt, obſequium nullum debet. & exinde ei magis liberum eſt bello abſtinere, ſi dubitet, mandato enim, quod hîc nullum attenditur, æquabiles utrinque rationes vincere non poteſt, quamvis auctoritatem & hîc aliquid ponderis habere non dubitem. Oportet itaque ſubditum dubitantem judicio activo ſe determinare ad juſſum ſuperioris. Nec me movent rationes Grotii, quibus contrariam partem defendit, quòd *qui dubitat contemplativè, debeat judicio activo eligere partem tutiorem; Sit autem pars tutior, abſtinere bello.* Multi ſunt, qui hîc nullam neceſſitaté & officium, ſed conſilium agnoſcunt, & pluribus prolixè oſtendunt, citra omnem peccati ſpeciem licere eligere partem minùs tutam, *quod in moralibus ſufficiat ſequi bonum ac tutum, quale eſt probabiliter licitum, non ſit neceſſe ſemper optimum eligere.* Vera interim ſit pro tempore Grotii ſententia, eligendam eſſe judicio

dicio activo partem tutiorem, erit apprimè pro nobis applicatio, & ſubditus tutiſſimam partem tunc eligit, quando Imperanti obſequitur; ſit in dubio tutius bello abſtinere, quando arbitrium omne & liberum apud conſultantem eſt, non verò quando conditio civilis juſſui ſuperioris parendum jubet: Debet ſubditus etiam invitus obſequium, & vi imperii in perſonam ad bellum vocatur, cui ſine graviſſimo inobedientiæ crimine paritionem renunciare non poteſt, & in dubio parendum ſuperiori eſſe ferè omnes moraliſtæ tenent. Nam cùm incerti ſint cives de juſtitia belli vel injuſtitia, certi tamen ſunt, obſequendum eſſe, & ita certum incerto omninò præferre debent, & quod contemplativè ipſi incertum eſt, activè ex auctoritate & mandatu Principis pro certo habere. *Carere peccato, quod ex duobus minus eſt*, impertinenter dicitur, quia gradus oppoſiti peccatum non tollunt, quod fugiendum eſt, etſi minimum ſit. Nunquam eſt ea hominis conditio, ut inter duo mala moralia conſtituto, ad effugiendum unum, aliud faciendum ſit; Meliùs nobiſcum natura egit, quæ liberum homini arbitrium indulſit, cujus ope utrumque effugere poteſt. Certum eſt, inobedientiam eſſe minùs malum, quàm homicidium, præſertim multorum innocentium, ſed extrema hæc non conjungenda erant. Homines innocentes interficere ne quidem in juſtiſſimo bello licet, & propterea miles non educitur in hoſtem, ut multorum inſontium cædibus oneret conſcientiam, ſed ut nocentes & injuſtos reprimat. Quò pertinet illa fecialium formula, ego vos teſtor, *populum il-*

lum injuſtum eſſe, nec jus perſolvere. (*a*) Egreditur itaque exemplum ſtatum controverſiæ, ubi de dubio quæritur, homicidium verò palàm deteſtandum: Quod ſi in terminis manere volumus, dicendum erit, ſuſpicionem homicidii multorum innocentium majus malum eſſe, quàm certam inobedientiam, id quod ſemper negandum eſt, quia hoc malum certum eſt, illud adhuc incertum. At verò *ſi injuſtum eſt bellum, in ejus vitatione nihil eſt inobedientia*? Reſpondemus, cùm ſubdito de injuſtitia non certè conſtet, in honorem & ſanctitatem Principis juſtum credere debet, & propterea obſequium, quod in dubium à ſubdito in re licita nunquam trahi poteſt, præſtandum eſt.

Δῦλ☉ πέφυκας.] Sic Meſſenio apud Plautum. *Sed ego inſcius, qui me hero poſtulem moderarier. Dicto me emit audientē, haud Imperatorem ſibi.*

Nec magni ponderis.] Omninò hæc ratio à periculis, quæ Remp. ex hac ſententia ſequuntur, magni ponderis eſt, non tam ideo, quòd non expediat, ſubditis juſtificas belli cauſas exponere, quàm quòd id non ſemper plenè fieri poſſit, ut omne dubium penitus ex animis eorum tollatur, qui cùm ſint craſſioris plerunque ingenii, & ob privatas utilitates vel ignominioſam pacē juſtiſſimo & admodùm neceſſario bello præferrent, vix unquam de juſtitia cauſæ ſe perſuaderi patientur, tutiusque continuò cenſebunt bello abſtinere, quàm ob ſalutem publicam de rebus ſuis & fortunæ bonis vitaque periclitare. *Plebi enim,* inquit Tacitus, *non judicium, non veritas*: Et Cicero, *non dilectu aut ſapientia ducitur ad judican-*

(*a*) Liv. l. 1.

dicandum, ſed impetu & quadam etiam temeritate. Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia. Nec falsè jam laudatus Tacitus: *Vulgus vacuum curis, & ſine falſi veriq; diſcrimine ſolitas adulationes edoctum. Privata cuiq; ſtimulatio, & vile decus publicum. Intenta mala*, ait Salluſtius, *quaſi fulmen, optant duntaxat ſe quisque ne attingant.* Quis itaque non videt, quanto cum Reip. præjudicio & ferè interitu civibus in rebus dubiis arbitrandi facultas conceditur? In rebus indifferentibus nullum judicium ſubditis eſſe, rectè Politici aſſerunt, nec erraverit meo judicio, quantum obſequium attinet, qui res dubias cum indifferentibus comparaverit: quia ſicut in his determinat Princeps, quod faciendum ſit, cùm ante determinationem licuerit utrumque facere, ita in illis ſubditos ducit ad id, quod bonum & juſtum eſt, cùm ante mandatum dubii hæſitaverint, quid potiùs ſequendum ſit; utrobique obſequium ſuperiori præſtandum eſt. Si id, quod jubetur, perſpicuam malitiam conſcientiæ committit, Deo magis quàm hominibus parendum eſt. Si neſcitur, bonum an malum ſit, doceri ſubditi de qualitate morali debent, quod meliùs non fit quàm per juſſum Principis, cui Deus ipſe obediendum præcepit, qui non credendus eſt ſepoſita pietate in malitiam cum ſubditis conſenſurum eſſe: Officium boni civis eſt, voluntatem ſuam voluntati ſuperioris conformare, modò honeſtas naturalis non obſit. In dubiis verò non videtur habere ſubditus voluntatem, neſcit enim, quid velit, quia determinare certum judicium ob adverſan-

verſantes invicem rationes non poteſt; Sequetur ergo Principis voluntatem, quorum corda & cogitationes ſingulari providentia Deus regit, quique prudentiſſimis Conſiliariis ſtipati æquum & bonum ſine dubio meliùs ſeligere noverunt, quàm ſimplex & impotens plebecula, privatæ rei curis occupata, nec ultra id, quod præſens eſt & ante oculos, providens.

Magis in id propendeat.] Cùm deliberans magis propendit in hoc quàm illud, non ampliùs dubitat, ſed probabiliter unum eligit. Eſt enim inter dubitantem & eum, qui certus eſt, intermedius ille, qui probabiliter rem ſe ita habere putat.

Carnifici.] Carnifex, qui publicus juſtitiæ executor eſt, non peccat, quamvis inſontem occidat, modò ſententiæ injuſtitiam ignoret. Et licèt injuſta agat, excuſatur tamen, quòd ſuperiori obſequendo non egerit injuſtè. Illud verum eſt, ſi carnifici conſtet, reum innocentem eſſe, & vel falſis teſtimoniis vel odio aut in gratiam alterius ad mortem damnatum, non poſſe ſalvâ conſcientiâ exequi ſententiam, nec eo ſolo ab homicidio excuſari, quòd ſuperiori obſecundatus ſit: quoniam Deum potiùs audire debuiſſet, qui ſub talionis pœna inſontem occidi vetat. Concedo tamen, coram tribunali ſeculari nihil ei periculi eſſe, quod abſurdum foret, ſi Magiſtratus puniret carnificem, qui ſententiam, quam ipſe Magiſtratus tulit, executus eſt, quaſi injuſtam exequi non debuiſſet: & allegaret inconſtans judex propriam turpitudinem.

§. 5. *Satis nequeat fieri.*] Non arbitror opinione ſubditorum jus & facultatem cogendi ſubditos.

ditos, quæ Imperantibus vi majeſtatis competit, obtuſum iri, nec hanc lenitatem inſtitutis bonæ Reip. convenire, qui novi, ſi quis à Romanis Imperatoribus ad militiam vocatus non reſponderit, ejus bona & corpus ad ſervitutem vendi potuiſſe. Quando verò cauſa palàm juſta eſt, & bellum ex neceſſitate Reip. gerendum, quidni liceret contumaces cives ad arma cogere? Cui bono imperium Principi competeret, ſi illud precarium eſſet, & ex ſubditorum penderet arbitrio? Nec quicquam ad rem facit, quod objicit Grotius, alios nõ defuturos, qui militent, quoniam omninò & ad victoriam & ad omnem militiam multum refert, ut ſubditi milites ſcribantur, & prudentiores Politici unanimi conſenſu extraneos, ut infidos, rapaces, meticuloſos, & parùm de ſumma rerum ſollicitos rejiciunt, indigenas & cives contrà omni ratione commendant: Quòd clericis & pœnitentibus militia olim prohibita fuit, partim à perſonæ conditione, partim ſpeciali de cauſa factum eſt, jus cogendi ſubditos, qui nullis de cauſis ex mera voluntate aut inani conſcientiæ prætextu militare nolunt, non ſuſtulit. Et quidem quod pœnitentes attinet, illi à militia cum conſenſu Principum Chriſtianorum ex pio Eccleſiæ conſilio excludebantur, aliis exemplo eſſe non poterant. Satis certum eſt, inter arma & ſtrepitum belli pœnitentiæ locum vix dari, cùm nullum bellum tam ſanctè geratur, quin in illud exceſſus aliqui, qui pœnitentibus non conveniunt, concurrant. Aliis ſubditis arbitrium belli & militiæ unquam conceſſum eſſe, non legimus. Ac tandem quid obſtat, ſi ſubditos licet cogere ad tributum

in bellum conferendum, quin & ad bellum ipſum cogi poſſint? Aut quantum diſtat is, qui pecuniâ ſuâ alium ad actum aliquem conducit, ab eo, qui ipſum actum facit? Cùm bellum injuſtum eſt, nec pecuniam in illud conferre debent, nec ullo modo ſuperiori in iniquitate adjumento eſſe. Juſtitia autem quemadmodum Principi jus dat agendi, ita & conducendi idonea ad actionem exequendam inſtrumenta, inter quæ principe loco ſubditi numerandi ſunt. Ut ipſe Grotius *l. 1. c. 5.* expoſuit.

§. 6. *Jus verum & internum.*] Si Reſp. aut Princeps deliquit, ac ob id à læſo bello petitur, ſubditi, qui in delicto non participavere, ex juſtitiæ præſcripto occidi nequeunt: & poterunt, ſi ipſis de animo hoſtili certè atque indubitatè conſtet, non ſolùm pro vitæ, ſed & bonorum tuitione legitimo modo ab hoſte ſe defendere, ſecundùm ea, quæ ad *c. 20. §. 8. h. l.* de privata vindicta multis explicavimus.

Quod gentium jure.] Verùm jus gentium, nil niſi quod æquitatem & juſtitiam pietatemque ſapit, præcipit, & cædem innocentis ſubditi non permittit. Prava tamen conſuetudine hactenus obtinuit, ut quicunque apud hoſtes repertus & occiſus fuerit, jure cæſus videatur, nec actio ex cæde repetitioque ulla foret. Ut in *l. 3.* mox pluribus apparebit.

FINIS OBSERVATIONUM POLITICARUM ET MORALIUM IN H. GROTII DE JUR. BEL. ET PAC. LIB. II.

OBSER-

OBSERVATIONUM IN HUGONIS GROTII, De JURE BELLI ET PACIS, LIBRI III.

CAPUT I.

QUANTUM IN BELLO LICEAT, REGULÆ GENERALES EX JURE NATURÆ, UBI ET DE DOLIS ET MENDACIO.

§. 2.

Quin & rem alienam.] Verùm hoc jus mediorum, quæ ad finem ducunt, non usque ad injuriam tertii extendendum eſt: itaque non occupatione rei alienæ periculum avertere debeo; ſed potiùs munimentorum contraria in meo extructione. Ut ad *l. 2. c. 2. theſ. 10.* pluribus explicavimus.

Naturaliter.] Significat hoc vocabulum, ſermonem Grotio eſſe vel de iis, qui ſuperiorem

Judicem non habent, vel cùm momentaneè ceſſant judicia, v. gr. debitor cum rebus ſuis aufugiat. Civibus enim, qui ſub Rep. ſunt, hoc jus non conceſſum eſt, ſed eos oportet actiones petitionésve, ſi quas inter ſe habent, ſtatutâ juris viâ perſequi, ut ita fruſtra ſit Dn. Zieglerus, qui hoc jus nullibi poſſe exerceri contendit, quia licèt concederemus omnes homines vivere ſub ſocietate aliqua, (quod tamen abſolutè neceſſarium non eſt) non ſtatim inde ſequitur, ergo omnes, qui in ſocietate vivunt, Judicem habent, nam ſi ſummis poteſtatibus invicem lis ſit, ſuperioris Judicis adeundi copia non datur, & ita naturaliter rem meam eripere alii poſſum, qui eam detinet.

Quibus ex cauſis dominium quoque ſequitur.] De quo dubitandum non eſt, quia & contra voluntatem domini rei dominium ſępè transfertur in alium, præſertim cùm inter duos negotium eſt, quorum uterque ſui juris poteſtatisque eſt, nec alii ſubjectus. Sic quæ bello juſto occupantur, tam res quàm perſonæ, earum dominium atque imperium ad occupatorem tranſit invito quoque eo, cum quo bellum eſt: quò meritò referri debet caſus, cùm aliud tantundem valens pro re mea arripio, quum rem ipſam mihi habere non licet. Nec opus erat duplici aut terna denuntiatione, tantique temporis expectatione, quo neglexiſſe dominum rem ſuam, & dominio ſe abdicaſſe probabiliter colligi poteſt, id quod voluit Dn. Zieglerus, occaſione juris vendendi pignoris, ut videtur, ſeductus: quoniam non ſemper, ut dixi, ad dominium transferendum voluntas domini neceſſaria eſt, cùm & in pœnam & aliis

allis juſtis de cauſis, inter quas meritò contumacia illa refertur, quando rem meam habens mihi reſtituere non vult, dominio rectè poſſit non conſentiens privari.

§. 3. *Ipſi quoq; pœna meritum trahunt.*] Ex qua cauſa Brutulum Papium Samnites dedendum Romanis cenſuere, quòd cives ad bellum injuſtum impulerit. *Vid. Grot. l. 2. c. 15. theſ. 16. & Liv. l. 8. c. 39.*

§. 4. *Multò majus bonum.*] Juxta regulam ſuprà *l. 2. c. 24. theſ. 5.* traditam.

§. 5. *Neceſſitas jus dabit.*] Neceſſitas nemini in aliena jus dat, & poteris ea intercipere, quæ ad hoſtes tuos miſſa ſunt, vel jure belli, quatenus advectores hoſtium loco habentur, vel etiam ratione damni dati.

Idq; ſcire potuerit.] Imò etiamſi neſciverit, quia ſatis ei eſt ſcire, hoſtes tuos eſſe, quos juvare vult. Et quoniam permiſſum eſt hoſti adimere omnia ea, quibus juris noſtri executionem impedire aut avertere poteſt, ſibi damnum imputare debet, ſi quod paſſus eſt, qui advectione rerum animum in hoſtes meos proniorem ſatis oſtendit, imprimis ſi ipſe res ab eo emere paratus fuiſſem.

Quia ex hiſtoriis.] Sed hinc non ſequitur, ergo jure gentium hac de re nihil conſtitutum eſt: quia jus gentium non illud tantùm eſt, quod hiſtoriis abſolvitur, multa enim ſunt, quæ apud plerosque populos uſu quodam recepta fuerunt, nec propterea pertinuere ad jus gentium propriè ſic dictum. Ideoque potiùs in omni negotio, quod juris gentium eſſe exiſtimatur, ad illud reſpicien-

ſpiciendum eſt, an in re controverſa mutua quædam gentium inter ſe connexio ſit, & tum, quid juxta illam relativam connexionem juris dicendum. Multa imò pleraque jus gentium ex jure naturæ deſumit, & actibus gentium publicis applicat, aut ſaltem petitis ex jure naturali concluſionibus ad communem tranquillitatem infert. Sicut illud eſt, quod de fide ſervanda jus naturale edixit. Statim enim gentium jus ex hoc principio colligit, ergo & inter gentes in pacis, fœderum atque induciarum negotio fides publica ſervanda eſt: pari modo ex hoc principio, neminem eſſe lædendum, ne legatos quidem violandos profluit. In præſenti quæſtione, ubi de rebus neceſſariis & utilibus hoſti non ſubminiſtrandis quæritur, non difficiles ſunt juris gentium concluſiones. Quoniam enim naturaliter omnes, qui quocunque modo delictum vel injuſtitiam adjuvant, aut in jure conſequendo impedimento ſunt de crimine participant; (*a*) Ita cùm de gente aliqua injuſta aut injurioſa punienda atque coërcenda agitur, delinquit in jus gentium, & hoſtium loco eſſe incipit, qui verbis vel facto, ad quod rerum ſubvectio meritò refertur, populi alicujus crimen approbat. Quando autem is, qui res detinet, injuſtum bellum gerit, ipſam detentionem injuſtam & contra jus gentium eſſe inde facilè apparet, quòd jure gentium contra injuſtum populum omninò juſtum bellum ſit, quod nemini, ne ipſi quidem hoſti licet impedire. Ex qua ratione alia hæc illatio ſurgit; Omnes gentes decet juvare eum, qui juſtè belligerat. Ergo nulli à parte ſequiore ſtare conceditur. §. 7.

(*a*) Grot. l. 2. c. 21. theſ. 1.

§. 7. *Nec quæ ſcias, nec quæ velis.]* Bene, ſed non ſequitur inde, nec taceri poſſe, quod non poteſt ſecus dici, quàm revera habet, id quod Praſchius voluit *diſſert. de Mendac. quam Dn. Bæclerus ſuo ad Grotium Commentario adjunxit.* Quo cum enim de re aliqua colloqueris, cum eo ſic agere debes, ut non ſolùm verba, ſed & mentem tuam intelligat, præcipuè ſi ejus interſit rectè te intellexiſſe, illud verò, quod ſcis, ut aperias, non teneris, niſi peculiare perſonæ vel cauſæ officium revelationem jubeat. Prioris exemplum eſſe poteſt in ſubdito, qui ex officio obſtrictus eſt Reip. detegere, ſi quid in ejus præjudicium futurum ſit. Poſterioris, quando detectione fortè alicujus periculi magna ad alios utilitas ſit perventura, tibi verò nullum exinde damnum metuendum: nam hoc caſu tam caritas quàm ſocialis ratio præcipit, ne ſileas, quod adeò multorum ſcire refert. Equidem arbitratur Praſchius, ſi quis ſciendi jus habet, exercitium ejus æquè ſilendo impediri. Verùm noſſe convenit, jus ſciendi naturaliter neminem tale habere, quòd alium cogere poſſit ad dicendum ea, quæ ipſe ignorat: & licèt haberet, non tamen teneretur alter priùs ſecreta ediſſerere, quàm ab eo, cui jus cogendi eſt, de rumpendo ſilentio eſſet interpellatus, ſicut nec debitor in effectu antè ſolvere tenetur, quàm à creditore requiſitus fuerit. Deinde Praſchii illationem falſitatis exinde redarguo, quoniam ipſomet concedente falſa loqui non conceſſum eſt, quando illud in detrimentum alterius factum apparet; At ſanè tacere rectè quandoque poſſumus, quæ alii ut ſciant, eorum

rum multum intereſt, etiamſi de re interrogati fuiſſemus. Atque hoc Jeremias eximio ſuo exemplo comprobavit, qui apud Proceres rogantes eum, quid cum Rege collocutus eſſet, tacuit præcipuum colloquii argumentum, de exitu ſc. obſidionis, & attulit aliam non falſam tamen colloquii cauſam. Et Abrahamus etiam ſuper uxore interrogatus, ſororem eſſe dixit, uxorem tacuit. At multum ſanè intererat Abimelechi Regis, ut veritatem ſciret, parùm enim abfuit, quin eam in matrimonium & ſic ad adulterium depoſceret, idque feciſſet procul dubio, continuo Abrahami ſilentio negotium adjuvante, niſi à delicto divina viſione avocatus fuiſſet.

§. 8. *Ut rebus aliis uti liceat.*] Easdem ob rationes, quas nota præcedenti expoſui, non probo Praſchii ſententiam, qui *d. Diſſert.* opinatur, ea, quæ facere licet, multò magis dicere fas eſſe. quia ipſo facto nemo impellitur ad credendum, ſecus verbis & ſermone. Poſſunt enim verba ita comparata eſſe, ut aliter nequeant intelligi, quàm proferuntur, facta ſemper indifferentia ſunt, & nulla voluntatis certa ſigna oſtendunt. Ita qui ſe fugere ſimulant, poſſunt id non tam fugæ quàm inſidiarum causâ facere, nec qui panem è Capitolio abjecerunt, ſe dixerunt rerũ omnium adhuc abundare opulentiâ, ſed hoſtes ſaltem ita interpretati ſunt. Strictior ſanè inter colloquentes ratio eſt, quæ ſaltem ſufficienter ex ipſo fine colligitur, qui eſt, ut invicem ſe de vero doceant, non ut fabulas narrent. Et ſine dubio licet falſam gemmam digito induere, veram dicere non licet: & nullus cogitur, ut veram credat ipſo geſtionis

onis actu, aſſertione ut credat, cogitur, ſaltem moraliter, imprimis ſi lapidum pretioſorum notitia pleniore deſtituitur. Non continuò qui falſa gemma utitur, pro vera eam jactitat, ſed tum demum, cùm veram dicit. Delicatior aurium quàm oculorum ſenſus ſit, non eſt quæſtio, ſed potiùs, qua re judicandi libertas magis impediatur, verbis an facto?

Ita exemplum ponendum eſt.] Rectè has duas cautelas adjicit Grotius, quoniam nec facto aliquem decipere poſſumus, ſi exinde ipſi detrimentum futurum eſſet, & nos ſciremus, eum factum noſtrum ita capturum, ut ei neceſſariò nocumento eſſe debeat, cui nocere jus nobis non eſt, ſecus ſi nocumentum eſſet licitum etiam citra dolum.

§. 10. *Quatenus & imprudenti.*] Auguſtinus ait, *non mendacii, ſed aliquando temeritatis arguendus eſt, qui falſa incautus credit, ac pro veris habet.* Et formale mendacii in communi eſt diſcrepantia mentis à verbis prolatis. Non diſcrepat verò à verbis mente, qui falſum narrat, quod verum eſſe putat, ſed qui, quod falſum eſſe ſcit, pro vero venditat. Et ſicut qui injuſtè agit, diverſus ab eo eſt, qui agit injuſta, ita quoque diſtincta ſunt mendacium dicere, & mentiri. Illud ex dolo oritur, hoc ignorantia vel ſimplicitate.

Significationis ergo falſitas.] Atque hoc materiale magis mendacii eſt, quàm formale, ut in §. ſeq. videbimus.

πολύσημος.] Iterum hîc ſine cauſa, ut mihi videtur, ſecedit à Grotio Praſchius, qui ad mendacium refert, ſi in vocabulis ambiguis ſciveris

alium

alium à tua mente diſſenſurum. Facilè largior, non eſſe officium boni viri, in mutua converſatione ad decipiendum alios æquivocationibus ſtudiò operam dare, mendacium illud eſſe pernego, modò verba à ſenſu & mente proferentis non diſcrepent: idque facilè vel ex ipſa Praſcii definitione, quâ mendacium circumſcripſit, ita probo. Ubi non eſt dolus in verbis falſis, ibi non eſt mendacium. In vocabulis πολυσήμοις non eſt dolus in verbis falſis. Ergo nec mendacium. Enunciatum poſterius ita apparet. Ubi non eſt disconvenientia mentis & rei, ibi non eſt falſitas. In vocabulis πολυσήμοις, quæ ita proferuntur, ut cum animo interiore conveniant, non eſt disconvenientia mentis & rei; Ergo nec falſitas: & conſequenter non mendacium. Et clarum eſt, abſurditatem ſapere, qui mendacium inde conficere vult, quòd is, qui verba ambigua loquitur, credit vel ſcit, eum, quo cum loquitur, alio à mente proferentis ſenſu verba eſſe accepturum. Mendacium enim non dependet ab eo, ad quem verba diriguntur, ſed potiùs, qui illa facit. Hic verò mentem ad verba compoſuit, & propterea mendacium non committit; quare ſequitur, non eſſe mendacium, ſi alter ſecus intellexerit. Fieret enim hoc modo mendacium non ab eo, qui verba facit, ſed ad quem facit, quod oppidò ab omni ratione alienum eſt. Multò minùs moveor exemplo Praſchii, quaſi idem eſſet, ac ſi tu velles ab arte gladiatoria ſegregare ancipites illos ictus, quos à fingendo hodie dicunt. Nam in diverſis non dari ſimilitudinem, vel pueris notum eſt. Ancipites autem illi ictus cum mente gladiatoris

non

non conveniunt, ſed ſemper alium diriguntur in locum, quàm quem prima ſpecie petunt. At in vocabulis æquivocis verba & animus convenire debent, ſi mendacium evitare velimus: Et exemplum Praſchii meliùs convenit ei, qui mentem à verbis diverſam habet, ſicut gladiator alium locum mente petit, alium ictu primo intentat, idque ad decipiendum adverſarium.

Temerè non probandam.] Quare multò minùs Jeſuitarum illæ mentales, quas dicunt, reſervationes: quæ omnem inter homines fidem, juramenta, contractus, & neſcio quid non, diſſolvunt.

Lazarus amicus noſter dormit.] Exiſtimat Dn. Zieglerus, non æquivocè, ſed καθ' ἐυφημισμὸν Chriſtum eſſe locutum. Quicquid ſit, in verbo dormire æquivocatio eſt, & ſciebat etiam Chriſtus, diſcipulos ſuos de ſomno naturali accepturos eſſe, ſicut & id, quod de templo reſtaurando & duodecim ſedibus Apoſtolorum dixerat. Nec ſufficit, ſi reſpondeas, hæc ea intentione prolata eſſe, ut deſiderium diſcendi ac ſtudium de non intellectis inquirendi & interrogandi accenderet. Quoniam non quæritur, qua intentione Chriſtus protulerit, ſed an rectè proferre & vocabulis ambiguis uti potuerit, licèt non ignoraverit, diſcipulos aliter ſermonem intellecturos. Quod ſi enim hoc per ſe eſſet illicitum, ſine dubio Salvator eo non fuiſſet uſus.

Per fabularum ambages.] Inſignis hîc Dn. Ziegleri inadvertentia in Grotium ſine cauſa injurioſa eſt ei affingendo, quod Authori nunquam in mentem venit, nimirum ut imputet Chriſto

aliquod mendacium in latiori ſignificatione. Verùm ipſe hujus §. *10*. contextus Grotium excuſare poteſt: qui has Chriſti Salvatoris noſtri Parabolas non ad mendacium, ne quidem latè dictum refert. Dum enim dicit, facere ad conciliationem ſententiarum diſſentientium acceptio mendacii largior vel ſtrictior; & ſignificationis falſitatem ad communem mendacii naturam requiri, continuò conſequens eſſe ait, in vocabulis polyſemis & parabolis nullum eſſe mendacium, ne latè quidem dictum; Nec aſſerit Grotius, mendacium in largiori acceptione non eſſe ſemper in vitio poſitum ideo, quia ipſe Chriſtus per fabularum ambages populum alloquitur: ut temerè intellexit Dn. Zieglerus, ſed parabolas Chriſti ad mendacii quamcunque ſignificationem omninò non pertinere voluit, idque ea ratione, quia ad communem mendacii naturam requiritur ſignificationis falſitas. In parabolis verò verba à mente diverſa & alia non fuerunt.

§. 11. *Differentiam aliquam propriam adjiciat.]* Qui hæc, quæ ſequuntur, cum iis, quæ paulò antè Grotius de communi mendacii notione dixit, accuratè confert, is ſatis perſpicuè deprehendet, Grotium mendacium largius & ſtrictius non diviſiſſe ut ſpecies, ſed æquivoca, nec illud ſub mendacii propriè ſic dicti nomine comprehendere voluiſſe. Rationes arguendi has habeo. Primò, quoniam licitum & illicitum ſub uno communi genere ut duæ ſpecies comprehendi non poſſunt, quod enim naturâ illicitum eſt, ejus alia ſpecies non eſt licita, & commune genus ad illicitum referendum eſt. Secundò, quod

quod Grotius hîc ait, notioni mendacii ſtrictiori differentiam aliquam propriam adjiciendam eſſe, id indicat notionem illam communem mendacium verum non involvere: aliàs ei nihil adjiciendum, ſed potiùs detrahendum aliquid eſſet. Quemadmodum actio in genere & lata ſignificatione tam realem quàm perſonalem ſignificat; Strictè autem ſolam perſonalem. Et in hoc conceptu actioni nihil adjicitur, ſed contrahitur potiùs generalis notio, & ad ſolum jus perſonale reſtringitur. Pari modo & actio realis latè quamcunque perſecutionem juris in re notat, etiam eam, quæ ſpecialiter rei vindicatio dicitur. Strictè verò ſolam hanc, quæ etiam in lata ſignificatione jam comprehenſa erat. Mendacium verò hoc modo latè & ſtrictè non dicitur, quia communi mendacii notioni verum mendacium non ineſt, ſed demum aliqua ad id conſtituendum ſpecialis differentia requiritur. Quare meo ſenſu ita habendum. Significationis falſitatem eſſe genus mendacii proximum, ſine tamen differentia, quæ generi demum adjicienda eſt: quemadmodum animal notio communis hominis eſt, ſpecialis verò differentia rationalitas. Et ſine dubio Grotius ita cenſuit; Conſiſtere quidem generaliter mendacium in eo, ut, quod dicitur, ſcribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat quàm in eum ſenſum, qui à mente proferentis diſcrepet. Verùm non omne, quod taliter dicitur, ſcribitur, &c. mendacium eſſe, ſed ita ſolùm, cùm accedit repugnantia cum jure exiſtente ac manente ejus, ad quem ſermo aut nota dirigitur, quemadmodũ non omne animal homo eſt, ſed nõ niſi rationale.

Judicandi libertas.] Quid ſit formale mendacii, in eo authores multùm differunt. Quidam in ſolo falſiloquio ponunt, quos rectè refutat Praſchius, quoniam ea, quæ dicuntur, ut falſa, nihil ſunt, ut voces verò, bonæ etiam. Ergo magis animus quàm verba ſpectari debent, ubique enim animus diſtinguit delicta. Ipſe Praſchius collocat *in falſiloquio ad pernitiem alterius contra jura ſocialia.* Non malè ſanè, nec inde ipſum Grotium longè abire arbitror, licèt verba ejus paulò obſcuriora ſint, quæ ſic explicari debent. Judicandi libertas, quæ deberi dicitur ei, quocum colloquimur, in eo ſolo conſiſtere videtur, ut per nos ei integrum eſſe poſſit, non ſolùm verba noſtra, ſed & mentem, quam verba exprimunt, intelligere, nam hoc natura & ratio colloquii exigit, & loquela homini non in id tantùm data eſt, ut audiamur, ſed potiſſimùm, ut intelligamur, nobis invicem exponendo, in quo mutuo auxilio, ad quod naturâ creati ſumus, nos juvare poſſimus: Tollit autem jus hoc intelligendi, qui verba à mente diſcrepantia loquitur, non enim declarat, quid ſibi velit; Quare erit formale mendacii repugnantia cum libertate judicandi. Ut verò tollatur libertas judicii, ea præſens eſſe oportet. Igitur quando non adeſt, falſum eloqui etiam ſine mendacio poſſumus, quod contingit, vel quando ejus, ad quem verba facimus, nihil intereſt, ſciat mentem noſtram nec ne: vel quando ejus multum refert, ut pro nunc neſciat: itemque cùm ſuperiori jure ſublata eſt, ac aliis caſibus, de quibus Grotius deinde agit. Conſequitur hinc, non aliter videri præſentem eſſe liberta-

bertatem judicandi, quàm cùm damnum & præjudicium aliquod illius impedimento infertur, & propterea Grotius cum Praſchio in forma mendacii conſtituenda ferè concurrit. Poteſt tamen aliquid in detrimentum alterius vergere, non ſolùm primariò, ſed & per conſequentiam & quaſi tacitè, quod & hîc attendendum eſſe autumo. Verbi gratiâ, qui gemmam in annulo falſam probam dicit, quamvis non vendendi conſilio, mentiri mihi videtur, quia fortè alter emendi animo quæſivit, nec ſe tamen ſatis adhuc explicuit, ſic ut per errorem illum facilè damnum incurrere queat: Et profectò ſine vitio & arrogantia quadam inani bonum pro falſo venditare non licet. Quare & illud vix eſt ut feram, mendacium, quod non hominem offendit, id nec offendere Deum. Quia ipſe Praſchius gemmam falſam ſub jurejurando veram non decere dicere contendit. At in eo ſolus offenditur Deus. Dabitur igitur mendacium, juratum ſcilicet, quo non homo, ſed Deus offenditur. Quemadmodum & illud non ſatis accuratè dictum puto, ſi res per ſe non ſit mala, nec conſilio accedente malam eſſe: ſicut prandere. Sublatio enim manus per ſe mala res non eſt. At qui voluntate & conſilio in cædem alterius, vel ad furtum manum protendit, eum peccare, nemo tam fatuus eſt, qui non videat.

Jus ejus ſit.] Igitur ſi nihil attinet ſcire eum, cum quo ſermocinamur, jus ejus lædi nequit, & per conſequens nec mendacium committi.

§. 13. *Etiamſi tertius.*] Ratio, quia libertas judicandi inter ſolos colloquentes eſt, tertium non concernit.

Nulla eſt ad eum obligatio.] Hæc enim ex actu colloquii competere incipit: & licèt Praſchius putet, eſſe obligationem ex caritate & humanitate, id tamen ad mendacium nihil facit, quia multa ex caritate vel humanitate debemus, quæ illum, qui ſecus agit, mendacii non convincunt.

Qui ſociis.] Scilicet quod hoſtes attinet. Sociis verò mentitus videtur, niſi fortè eum abſolvat, quod Grotius §. 14. tradit.

§. 14. *Id eſt injurioſum.*] Vel ex his verbis conſtat, injuriam Grotium ad formale mendacii requirere.

Aut in prælio periclitanti.] Quò referendum eſt, quando Imperatores militibus hoſtium numerum vero minorem dixerunt, ut ipſis magis creſceret audacia.

§. 15. *In Joſepho.*] Exemplum hoc non adeò quadrat. Primò enim jus ſupereminens non niſi in ſubditos exerceri poteſt. Fratres verò Joſephi extranei erant, Regi Ægyptiæ non ſubjecti. Quare nec exercitium juris ſuperioris in illos Joſepho competiit. Deinde, ut ipſe Grotius ait, jus ſupereminens bono publico deſtinatum eſt: Nulla autem utilitas ad Remp. redundavit, ne minima quidem, cùm Joſephus in fratres ſuos ficta & mentita iracundia detonaret, qui cum illis hanc fabulam adornavit, tum ut eos ſomnii quondam ſui & cogitati fratricidii memores faceret; tum etiam, ut hac occaſione fratrem ſuum minimum ad ſe in regnum pertraheret. Magis igitur eſt, ut ex §. 14. hoc Joſephi factum defendamus.

§. 16.

§. 16. *Quintum*] Hoc fundamentum habet in oppoſitione juris alterius, quod communi omnium judicio multò plus valet. Et quoniam nihil cujusquam intereſt feciſſe ſcelus, ideò nec judicandi libertas in eo lædi poteſt.

§. 17. *Apud hoſtem falſo ſermone uti licere.*] Quoniam hoſti mendacio injuriam nullam inferimus, privando eum re, quâ præter æquum abundat. *Praſchius de Mendacio.*

§. 21. *Quicquid alicui facere non licet.*] Scilicet, ſi res ſit ſuâ naturâ & per ſe turpis. Generaliter enim hoc verum non eſt, quia ſubditorum nulli licet bellum gerere, licet verò Imperanti ſubditum ad militiam cogere.

Oppida ſine conſilio publico dedere.] Conſuetudine tamen ferè inter omnes gentes receptum eſt, ut, cùm urbs aliqua obſidetur, cives jubeantur facere deditionem, quamvis Princeps in ea urbe non ſit, nec tutò conſuli poſſit. Et ſanè præſumendum eſt civibus vel præfecto urbis ab eo, qui ſummum imperium habet, tutelam quidem & defenſionem oppidi ita commendatam eſſe, ut pro viribus hoſti reſiſtat: hanc tamen ſimul tacitam conditionem additam, ut poſſit urbem tradere, ſi eam defendere ampliùs non poteſt: quia ad defenſionem non everſionem fidei Præfecti commiſſa eſt: nec imperium Principis adeò cives obligare poſſe exiſtimo, ut in manifeſto & certiſſimo excidio mori potiùs perdurent, quàm urbem dedere: Nulla æquitas huic imperio adeſt, quod ſubditorum bono, non cum internecione exerceri debet. Verùm Grotius loqui videtur de proditore ſingulari & privato,

quem ad urbem aliquam nobis dedendam rectè non licet impellere, ne pecuniis quidem & promiſſis. Multò minùs minis & facti atrocitate.

CAPUT II.

QUOMODO JURE GENTIUM BONA SUBDITORUM PRO DEBITO IMPERANTIUM OBLIGENTUR. UBI DE REPRESSALIIS.

§. I.

Mero naturæ jure.] Verum hoc eſſe de naturæ jure, facilè concedo, ſi illud non de præcipiente, ſed permittente intelligit. Nam quod verè jure naturæ præcipitur vel vetatur, id alio jure licitum aut illicitum fieri nequit:& quod à ſuperiori definitum eſt, inferiorum mutationi non ſubjacet. Potiùs igitur naturaliter,quàm ex naturæ jure præceptivo neminem ex facto alterius teneri dicendum eſt. Id quod tamen ſic explicandum eſſe cenſeo,ut notabili reſtrictione ad perſonas eas non extendatur, quæ vel à debitore cauſam habent, vel debito ipſo connexæ ſunt. Cauſam habere à debitore dicitur bonorum ſucceſſor, in quem onera cum emolumento ſimul transeunt, non quaſi hoc ita demum placuerit, cùm à rerum univerſali communione diſceſſum eſt, & dominia introducta ſunt, quia talem communionem nunquam fuiſſe, ſatis,ut arbitror, ad *l.* 2. *c.* 2. probavi. Sed quòd res ipſæ onere affectæ illud ad quemcunque poſſeſſorem transmittam

tant, & aditio hæreditatis talis actus ſit, quo hæres, ut omnia debita defuncti activa ſibi applicat, ita quoque ad paſſiva ſe obſtrinxiſſe tacito pacto videtur, ne contra naturalem rationem in actu uno eodemque declinet incommoda, commodis & emolumentis ſuſceptis. Verùm hæc quæſtio, in quantum ſucceſſor teneatur, à nobis ad *l. 2. c. 14.* ſufficienter tractata eſt. Nunc de ea videndum; quomodo perſonæ teneantur, quæ debito connexæ ſunt. Connexæ autem mihi putantur, quando ſunt in patrimonio debitoris. Quicquid enim hac ratione ad debitorem pertinet, id omne pro debito obligatum eſt, atque hæc eſt præcipua ratio, cur contra Grotium ſubditos non tantùm jure gentium voluntario, i. e. eo, quod per conſuetudiné & morem inter multos populos longè uſu receptum eſt, ſed etiam vero & ex ipſa rei natura pro Principis nominibus obligatos eſſe cenſeam. Atque hoc primò requirit ipſa imperii, cui ſubditi ſubſunt, indoles & efficacia. Ad omnia cives ab Imperante obligari poſſunt, quæ naturaliter turpia & illicita non ſunt, quia voluntati ſuperioris parentium voluntates & actiones paſſivè & in vicem inſtrumenti ſubſunt, idque ex civili illo ordine, quo alii aliis ſubordinantur. Ordinis natura cujusque hæc eſt, ut ab uno principio ordinante cætera omnia dependeant, quemadmodum in horologio vel alio quodam artificio automato ab uno movente totius corporis procedit motio. Quoniam autem ſub imperio ſummo pro materiæ diverſitate omnia in civitate ſunt vel ratione dominii vel imperii: Et quidem dominii ratione res irrationales ſive animales

ſive non; Imperii verò ſoli homines; quod modum quidem regiminis attinet, eum hinc & illinc alium deprehendimus; efficaciam obligationis boni publici causâ utrobique eandem. Nec minùs licet imperanti ſubditis ad ſalutem Reip. uti, quàm aliis rebus. Omnia ſub una majeſtate comprehenduntur, & imperium atque dominium diverſis nominibus pro objecti diverſitate unam eandemque rem, ſummam ſc. Principis poteſtatem denotat. Quare ſicut res ſunt in patrimonio Imperantis, ita quoque ſubditi; & ſicut res pro debito domini tenentur, non diverſa ratione etiam cives: id quod exemplo minorum ſocietatum, à quibus ad hanc perfectiſſimam in hoc argumento rectè collectio datur, oſtendere poſſumus. In familia ſervus pro debitis domini obligatus eſt, adeò ut cum omni ſuo peculio in executionem ad ſatisfaciendum creditori domini ſui trahatur. Nec id ſolùm extra civitatem, ſed & in illa, ubi ſervus vendi vel creditori in ſolutum dari rectè poteſt. Si quæ olim familiæ eminentiori alicui imperio non ſubfuerunt, in filiisf. idem juris procul dubio illis erat, & manſere jure civili ejus quædam reliquia, quando in neceſſitatis extremæ caſu conceſſa eſt parentibus facultas vendendi vel oppignorandi liberos. Marito quidem in perſonam uxoris ex ſpeciali ratione, quâ uxoris individuus vitæ comes eſſe jubetur, idem non licet, res tamen uxoreæ non minùs quàm aliæ in familia pro debito obligatæ ſunt. Et hæc eſt præcipua ratio ex natura imperii & ordine civili deducta. Alia ſumitur a tacito parentium conſenſu. Cùm primùm in ſocietatem coitum & Civi-

Civitas ordine eorum, qui imperare atque parere debent, conſtituta eſt, creduntur ſubditi eo ipſo, quo Principi jus cœtum regendi conceſſerunt, ſimul ea omnia conceſſiſſe, ſine quo civile illud regimen expedire nequit. Qui enim finem dat, eum & media dare neceſſum eſt. Promovendæ autem Reip. ſaluti non utile ſolùm, ſed & perquam opus erat, ut quicquid egiſſet imperans, modò non in manifeſtiſſimam omnium injuriam cederet, id cenſeatur ex voluntate etiam ſubditorum egiſſe, idque eos teneri omninò approbare & ratum habere. Quod ſi ſecus foret, & talis facultas obligandi ſubditos actibus & voluntati Imperantis ſummo imperio non cohæreret, ſed unicuique integrum eſſet, acta publica ſuo diſſenſu diſſolvere, jam non Resp. non ordinata civitas, ſed confuſa quædam multitudo piraticæ conſociationi pejor, quæ ſaltem inter ſe jus & æquum ſervat, vocari rectè poſſet; quare ex fine & intentione univerſæ Civitatis firmiſſimè tacita ſe obligandi ad ea, quæ ſuperior Civitatis nomine egerit, colligitur voluntas. Atque nunc ſatis conſtare arbitror, ex facto imperantis teneri ſubditum: quo conceſſo minor difficultas erit de obligatione rerum, quæ ſubditi ſunt; neque enim acceſſorium meliori conditione utitur quàm principale, & hoc univerſaliſſimum eſſe videmus, ut res debitoris nomine teneantur, & in illas executio fiat. Propter res enim ferè ſemper obligamur, quamvis obligatio perſonalis ſit: Nec obſtant tituli in Romano jure, ne uxor pro marito, filius pro patre &c. quia quod jure civili conſtitutum eſt, nihil derogat ei, quod naturaliter ſe alio

alio modo habet, niſi in quantum legis vigor pertingit. Quamvis & jure civili Proconſul pro uxore teneatur, *l. 4. §. 2. ff. de offi.. Proconſ.* & res dotales obligatæ pro marito ſint ex cauſa principiparis adminiſtrationis, *l. 4. C. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tac. contr.* Illud monendum duxi, non quemadmodum ſubditus pro imperante obligatur, ita obligari etiam imperantem pro ſubdito, niſi quatenus bona ipſius ſubditi ſufficiunt. Quia nec Dominus tenetur de actib9 ſervi aliter, quàm de peculio vel in rem verſo: Non habet civis imperium, quod obligare imperantem poſſet, nec etiam finis ſocietatis tacitum quendam conſenſum elicit, quæ omnia in Principe adſunt, ut reciprocæ diverſitatis ratio nemini mira eſſe debeat.

Nec quod univerſitas debet, debent ſinguli.] Omninò etiam ſinguli in ſubſidium tenentur. Ex ſingulis enim conſtat univerſitas.

§. 2. *Jure tamen gentium voluntario.*] Non ſolùm hoc, ſed & vero jure gentium: ut diximus. Non enim iniquum eſt, debita, quæ Princeps reddere non vult, exigere à ſubditis, qui pro Principe tenentur: Et in eo ſanè gentium tranquillitas ex parte ſita eſt, ne ſemper ad bellum, rem admodùm odioſam, deveniendum ſit: Subditi etiam, qui propter Principem damnum paſſi ſunt, compenſationem à Rep. rectè petere poſſunt.

Uſu exigente.] Sc. ex communi gentium ratione & neceſſaria connexione juris, quo gentes ſibi invicem colligatæ ſunt.

§. 4. *Jus repreſſaliarum.*] Has juri naturali

rali non adverſari, multis probat *Limn. de Jur. publ. l. 4. c. 8 n. 313. &c.*

§. 5. *In re minimè dubia.*] Dubitat hic Dn. Zieglerus ex eo, quòd *etiam apud exteros authoritatem rei judicatæ obſervari debere* putet *propter tacitam conventionem litigantium, qui in judicio quaſi contraxerunt.* Quicquid ſit, rectiùs videtur ſentire Grotius; In eos enim, qui ſuperiorem non agnoſcunt, maxima rei judicatæ efficacia deficit, quæ conſiſtit in dominio eminente, cujus vigore poſſeſſori etiam juſto ob bonum publicum res aufertur, idque in auctoritatem judiciorum. Non ſolus litigantium conſenſus hanc firmitatem inducit, alias enim appellare conſentientibus in judicem non liceret. Ergo ubi appellatio deficit, ea non propterea deficit, & res judicata firmitatem nanciſcitur, quòd litigantes in judicem conſenſere, ſed quoniam ſuperior, qui appellari poſſet, non eſt. Subdito verò non licet ſe ipſum vindicare. Quod ſi ſubditus non ſit, ab apertè injuſta ſententia diſcedere poteſt: conſenſit enim in jus, non injuriam manifeſtam.

Per judicium.] Quare rationis eſt, ut ſi inferior judex juſtitiam denegaverit, ſuperior adeundus ſit, antequam repreſſaliæ decernantur: quia quamdiu per judicium jus conſequi poſſumus, repreſſaliis abſtinendum eſt, ſicut & bellum non licet gerere, cùm ſpes eſt jure impetratum iri, quod nobis debetur.

:(o):

CAPUT

CAPUT. III.

DE BELLO JUSTO SIVE SOLENNI JURE GENTIUM, UBI DE INDICTIONE.

§. 2.

HI *criminis causâ ſociantur.*] Et hæc eſt formalis differentia, quâ prædones à gente & Rep. diſcriminantur. Neque in multitudine cœtus, neque potentia & viribus, latrones à civitate differunt, quos multas civitates evertiſſe, imò cum potentiſſimis populis, ut Romano, atrociſſima bella geſſiſſe novimus. Pompejus non inter minimas res ſuas geſtas retulit, piratas debellaſſe, neque parum momenti hæc victoria ad honorabile Magni elogium attulit, quâ ſe Alexandro M. adæquaſſe viſus eſt. Quamobrem ſolus finis eſt, qui cœtum piratarum à civili diſſociat. Juſtitiæ fruendæ causâ bene moratos olim Reges conſtitutos Cicero author eſt. Quæcunque igitur ſocietas juris fruendi cauſa conſtituitur, Civitas eſt, Resp. eſt: qui in ſcelera & aliorum pernitiem conſpirant, Prædones audiunt.

§. 6. *Aut vis illata arcetur, &c.*] Inſufficiens eſt hæc belli cauſarum enumeratio. Omittit enim perſecutionem ejus, quod nobis debetur vel noſtrum eſt: *vid. l. 2. c. 1. theſ. 2.* Verùm Grotius hanc in verbis ſubſequeutibus tractat: ut totam hanc quæſtionem ex jure naturæ hac diſtinctione videatur explicare. Aut ejus, cum quo bellum gerendum eſt, nihil refert, id priùs indi-

indici: aut maximè etiam juſta de cauſa intereſt. Priori caſu denunciatio non requiritur. Poſteriori omninò. Nihil autem refert, vel quando bellum geritur defenſivum, quia hoſtis bellum nobis faciendo id ipſum ſibi ſatis denunciat, dum facilè augurari poteſt, naturale defenſionis beneficium alteram partem non eſſe omiſſuram. Vel quando populus injuſtus aut impius puniendus eſt. Ratio, quia denunciationes pleræque, & de quibus hîc ſermo eſt, conditionatæ ſunt, niſi is, cui denunciatum, jus reddiderit. Sed in pœnis exigendis iſta conditio ſubeſſe nequit, & puniendus ipſâ pœnâ, non alia re, nobis ſatisfacit, mensque criminum conſcia ei vindictam quotidie indicit ac denunciat. Vel denique cùm rem noſtram recuperamus: quod enim noſtrum eſt, ejus quovis tempore & loco licita eſt manus injectio. Adderem tamen huic ut & proximè præcedenti caſui hanc limitationem, ſi res, niſi cum cæde impromiſcua aliorum, itemque rerum vaſtatione recuperari non poſſit, denunciatione in id opus eſſe, ſi non ex juſtitia, ſaltem caritate & officio Chriſtiano, ut priùs nobis conſtare certò poſſit, omnia tentata eſſe, nec tamē lenioribus modis jus noſtrū nos potuiſſe conſequi: Tum etiam, ut aliis hac indictione innoteſcat de juſtitia noſtrę cauſæ, qui facilè ſequius judiciū formare poſſent, ſi continuò nec tentatâ juris viâ provolemus ad arma. Refert verò ejus, quo cum bellum habendum eſt, ut fiat denunciatio, quando lis oritur non de eo, quod noſtrum eſt, ſed quod nobis debetur. Quemadmodum enim civilis quivis debitor non priùs tenetur ſolvere debitum, quàm à creditore inter-

interpellatus fuerit. Ita quoque Princeps id bello publico juſtè perſequi non poteſt, quod obligatione perſonali debitum eſt, debitori verò denunciatio ſolutionis nunquam facta: Nihil habet creditor, in quo ſe læſum eſſe ab alio oſtendere poſſit, qui nihil adhuc à debitore petiit. Denunciatio itaque præcedere debet, ut certum ſit, neceſſaria eſſe arma, quæ contumax adverſarii injuſtitia induere coëgit. Idem juris eſt, ſi res alia pro noſtra, aut res ſubditorum Principis debitoris auferendæ ſint: ut rectiſſimè Grotius declarat.

§. 8. *Apud Romanos.*] Quod tamen Romani non ſemper ſtrictè obſervaſſe notamus. Quintus Fabius legatus ad Carthaginenſes ſciſcitatum miſſus, publicóne conſilio Annibal Saguntum expugnaſſet, ſinu ex toga facto & effuſo bellum indixit: *Liv. l. 21. c. 18.*

§. 9. *Simul indictum cenſetur.*] Apud majores noſtros Germanos, quibus diffidatio privata in uſu erat, moris fuit, ut omnibus hoſtis mei aſſeclis aut amici mei hoſtibus ſpecialis fieret denunciatio, quibus quælibet pars honorem ſibi ſervabat integrum. Cui licentiæ in nervum Reip. ſæpiùs erumpenti cum ſumma utilitate tempore Maximiliani I. per pacem publicam univerſalem obviam itum eſt.

§. 12. *Sed ex una duntaxat parte.*] Servi habentur ab iis, qui capiunt, non unde capiuntur, & ideo eis poſtliminio opus non eſt, qui in civitatem reverſi nunquam ſervi fuiſſe putantur. Qui autem in bello ſolenni & jure gentium juſto capiuntur, ab utraque parte habentur pro ſervis.

Sui tuendi.] Poteſt populus defenſionem in conti-

Digitized by Google

continenti opponere, & nihilominus deinde indicendi causâ fecialem mittere rogatum, primò, publico an privato conſilio bello petitus ſit. Et ſi publico, ut bellum denunciet. Qua denunciatione facta etiam actus ante illam exerciti quaſi retrahuntur ad illos ſpeciales belli jure gentium juſti effectus: Quomodo Romanus populus in bello Punico II. quamvis ab Annibale in expugnatione Sagunti ſatis oppugnatus eſſet, tamen *ut omnia juſta ante bellum fierent, legatos in Affricam miſit ad percunctandos Carthaginenſes, publicone conſilio Annibal Saguntum oppugnaſſet: & ſi, quod facturi videbantur, faterentur, ac defenderent publico conſilio factum, ut indicerent populo Carthaginenſi bellum.* (a)

CAPUT IV.

DE JURE INTERFICIENDI HOSTES IN BELLO SOLENNI ET ALIA VI IN CORPUS.

§. 2.

R*Epetere quoq; nuptias.*] Secundæ nuptiæ apud multos etiam Patres Chriſtianæ Eccleſiæ malè audiebant, adeò ut *Tertullianus in libro de Exhortat. Caſtit.* ſecundum matrimonium quaſi ſpeciem ſtupri appellet. Rigidè nimis profectò, cùm ipſe Chriſtus permittat poſt mortem conjugis vel divortium adulterii causâ factum denuò nubere: Itaque rectè Grotius licere repetere ſecundas nuptias ad illud licere retulit, quod

(a) Liv. l. 21. c. 18.

ex omni parte pium & bonum eſt. Nec audio Joh. Chryſoſtomum, qui *Homil. 7. in 2. ad Timoth.* ita colligit. Si non nubere omninò meliùs eſt, quàm nubere, meliùs quoque erit ſemel tantùm quàm ſæpiùs nupſiſſe: Prius enim ſimpliciter verum non eſt. Quare regula potiùs inverti debet: meliùs eſſe nubere, quàm non nubere: ratio eſt, quia melius illud putandum, ad quod homo à Deo creatus eſt. Creatus autem eſt ad ſe multiplicandum, non vivendum in caſtitate continua. Melius ergo erit hoc illud: imò ſi homini non bonum eſt, ut ſolus ſit, meliùs ſanè ei erit, ſi fuerit cum ſocia, quam ipſi Deus in matrimonium dedit. Et non dubito, quin Adamus graviſſimè peccaſſet in Deum, ſi perpetùam voluiſſet continentiam vovere. Dabuntur tamen certi caſus ex conditione perſonæ plerique petiti, quibus meliùs eſt non nubere, quàm nubere, ſed propter hos generalem regulam facere non convenit. Quando autem ſemel nubere licet, nihil cauſæ eſt, cur non liceat repetere nuptías: nec ſacris literis convenire, ſed contra matrimonii ſanctitatem dictum arbitror, quod à Gregorio Nazianzeno ſcriptum eſt; eſſe τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμον, τὸ δεύτερον συγχώρησιν. τὸ τρίτον παρανομίαν. ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦτο χοιρώδης. Sed hæc talia Theologi latiùs perſequntur. Nos obiter hîc & per tranſverſum.

Non quod ſalva pietate.] Hoc ſenſu fortè accipiendum eſt, quod *in l. 9. §. 7. ff. de Pecul.* legim 9. *licere etiam ſervis naturaliter in ſuum corpus ſævire.* Ubi Gothofredus vocabulum *licet* explicat, quod diligentia domini vix id prohiberi vel impe-

impediri queat. Et vocem naturaliter non refert ad *licere*, quaſi naturaliter liceat: ſed ſævire. Quod is ſæviat naturaliter, qui in corpus ſuum ſævit.

§. 3. *Ob eam cauſam nec puniri poſſit.*] Is tamen qui in juſto bello alterum lædit, læſo non tantùm ad ſatisfactionem, ſed & pœnam tenetur. Imò quoniam jus gentium commune bellum edicit contra eum, qui injuſtis armis utitur, vix eſt, ut talem à pœna ſecuritatem quis ſibi promittere poſſit. Reciperem itaque Grotii ſententiam eo caſu, cùm dubium eſt, à cujus parte juſtitia cauſæ ſtat, vel ſaltem cùm bellum non manifeſtè injuſtum geritur.

§. 10. *Nec ullo tempore.*] Immo verò quàm primùm rebus noſtris captivos adhibemus, & eiſdem pro ſervis utimur, videmur ipſis tacitè vitam condonaſſe hac ſub conditione, ut, quamdiu vixerint, fidelia nobis & prompta ſervitia exhibeant, aliiſque omnibus in actionibus ſe voluntati noſtrę obſequioſè conforment: Hinc ſervos à ſervando dictos eſſe, JCti tradidere, quòd cùm eos jure belli occidere licuit, bono noſtro ſervati ſint. Quamobrem cùm ſemel bello captos in ſervos recipimus, ſervare eos debemus, non occidere, quia qui vitam alicui ſemel condonavit, cùm adimere poſſet, eum niſi ex nova ſuperveniente cauſa occidere nequit. Omnia alia in ſervum licent, quæ in cæteras res familiares; vendi poteſt, poteſt cuilibet adhiberi ſervitio, quicquid acquirit, domino acquirit &c. occidi ampliùs non poteſt, niſi cùm mortem denuò meruit: Non opus eſt, ut hoc externum gentium jus ſuo more per ſe ſatis aſpe-

rum & crudele inofficioſa extenſione juvemus, omnes enim authores, quos hîc allegat Grotius, intelligi commodè poſſunt de captivis, qui noſtro ſervitio nondum adſcripti ſunt, & proinde nullam vitæ ſervatæ nec expreſſam nec tacitam promiſſionem à victore accepere. Hoc enim concedimus, non eo ſolo, quo quis capitur, ipſi & vitam donatam cenſeri, cùm & in id capi poſſet, ut ſecuriùs occideretur.

§. 13. *Pertinax verò ſtudium.*] Illud tamen hodie inter Chriſtianos Principes, qui bellum habent, obſervatur, ut milites ſupplicio dignos cenſeant, cùm numero minores & in locis apertis aut admodùm debilibus advenienti hoſti continuò cedere nolunt, in quibus tamen nulla rationabilis æſtimatio defenſionis ſit. Unde apud Thuanum non uno loco leges præſidiarios in furcam actos, quòd tali in loco ſe defendere auſi fuerint, qui nullo modo idoneus erat, ut ex eo hoſti deditionem petenti reſiſteretur.

§. 18. *Neq; tantùm, qui hæc faciunt.*] Videbis tamen neque hoc Hiſtoricos quoſdam ſine omni reprehenſione dimiſiſſe. Guicciardinus *libro Hiſtor. 12.* narrat, milites quoſdam Hiſpannos juſſu Imperatorum ſuorum adornatos eſſe, ut ſimulatâ in Paduam, Urbem Venetorum, qui tum hoſtes Hiſpañorum erant, fugâ, ſi tanquam transfugæ reciperentur, captata occaſione occiderent Alvianum Urbi præfectum; qua ratione confidebant Hiſpanni, urbem ſubita tanti Ducis cæde tumultuantem improviſo hoſtis adventu captu

ptum iri. Quo de ſtratagemate hoc eſt Hiſtorici judicium. *Tanto ſono diſſimili i modi della militia preſent dalla virtu degli antichi, i quali non che ſubornaſſero i percaſſori, rivelevano al nimico, ſe alcuna ſceleratezza ſi trattava contra lui. confidandoſi di poterlo vincere con la virtu.* I. e. *In tantum præſens militia ab antiqua differt. Veteres enim tantũ abeſt ut ſubornaverint percuſſores, quin potius aperuerint hoſti, ſi ſcelus aliquod contra ipſum cuderetur: ſperantes, victoriam virtute haberi poſſe.*

Sed & qui eorum opera utuntur.] Secundùm ea, quæ Grotius *l. 3. c. 1. theſ. 21. & 22.* tradidit, adhibenda eſt hæc diſtinctio. Ut percuſſorē ad facinus impellere vel vocare non liceat; liceat autem ejus opera ſponte oblata uti, quomodo & Deus opera malorum hominum utitur: ac in §. 22. expreſsè dixit, hoc contra jus gentium non eſſe, quo jure & transfugam recipimus. Neſcio itaque, an Grotius hîc ex omni parte ſibi conveniat. In noſtra enim *theſ. 18. h. c. 4.* indiſtinctè actum damnat: addito, quamvis jus gentium permittat malorum opera uti: tamen intra jus interficiendi conſtitiſſe hanc conſuetudinem, ne pericula nimis intenderentur. *In capitis 1. §. ult.* expreſsè licitum eſſe aſſerit ſubditi alieni opera ſponte oblata ad interficiendum Regem uti. Idque adeò, ut ibi licitum non tantùm pro eo, quod indemnitatem pollicetur ſolam, ſed & quod omni vitio caret, accipere videatur.

§. 19. *Neq. ad ſecuritatem pertineat, neq. ad pœnam.*] Jus gentium illud externum, quamquam permittit, quæ per ſe illicita ſunt, ratio-

nem tamen ſemper vel ad pœnam habet vel ſatisfactionem, quam bello quærimus. Ideoque qui ſe juſtæ petitioni aut juris executioni opponunt, digni ſunt, qui moriantur; exceſſus deindè eſt, quòd & ad inſontes usque ſupplicium perveniat. Sic res trahere, rapere licèt, donec tibi de damno vel injuria ſatisfactum ſit. Exceſſus eſt, cùm jure gentium etiam plus capere poſſumus. Ubicunque autem nec perſecutio juris, nec pœna, nec ſecuritas primariò intenditur, actus etiam jure gentium illicitus eſt; nec poteſt exceſſus dari, ubi ipſa regula deficit.

CAPUT V.

DE REBUS VASTANDIS ERIPIENDISQUE.

§. 2.

Non eripiuntur humanis uſibus.] Quando Res ſacræ, ſanctæ & religioſæ nullius eſſe dicuntur, de privatis intelligendum eſt, non Rep. Idque Grotius hîc multis & egregiis rationibus probat, pertinuiſſe res ſacras ad Remp. quibus unicus adhuc arguendi modus addi poteſt, ex ſacro nimirum Codice, ubi quondam Reges non adeò malos ſacros templi Dei theſauros etiam in gentiles alienaſſe, idque ſine reprehenſione feciſſe legimus. Sic Joel Haſaeli, Syriæ Regi, tributi aut muneris nomine dedit, quicquid pretioſi in ſacra ſupellectile habuit. Quemadmodum & Hiskia placando Regi Aſſyriorum tranſmiſit non regia tantùm, ſed & conſecrata bona.

bona. Non putandum eſt optimos Reges ſacros theſauros fuiſſe contrectaturos, ſi eorum arbitrio & poteſtati exemptos agnoviſſent. Nec ſanè Hiskiam deſiiſſet Propheta peccati aut erroris admonere, ut ſupplex culpæ veniam à Deo peteret; Jure igitur ſuo uſi ſunt, & quod privatorum commerciis exemptum eſt, non etiam extra Reip. jus poſitum cenſetur. Nam & Imperatores Chriſtiani poteſtatem ſuam in ſacra donaria ſatis declaravere, cùm ea certis caſibus alienationi ſubjiciunt. *l. 21. C. de S. S. Eccleſ.* Sacrilegium eſſet per mittere aliis, quæ tua non ſunt: & neceſſitas occaſionem ad alienandum dat, jus, quod non eſt, non conſtituit. Nulla neceſſitas hominem excuſat, qui Deo maledicit. Trinitatem abnegat, fidem ſalvificam ejurat, adulterium committit, &c. quoniam hæc talia per ſe mala ſunt: non ita etiam alienatio rerum Deo dicatarum. Manent hæ Reip. & in Rep. & ad uſus ſacros cultumque divinum deſtinantur, quare ne promiſcua aliorum contrectatione profanentur, ratio & religionis decor poſtulat: ut permaneat Principis civilis ordo.

§. 4. *Imò alienæ perfidiæ incitationem.*] Ne Grotius hîc ſibi ipſi obſtet, qui in *c. præc.* §. *18.* expreſsè negavit aliena perfidia ad percuſſorem immittendum uti licere, accipiendus eſt de perfidia, quæ intra jus interficiendi conſtat: i. e. minore aliquo & frequentiori delicto.

CAPUT. VI.

DE JURE ACQUIRENDI IN BELLO.

§. 3.

C*Um in navalia aut portus*] Ita quidem Grotius ex ſua hypotheſi, quaſi mare ſuâ naturâ omnis incapax occupationis ſit. Nos, qui illud occupari poſſe veriùs aſſeruimus, arbitramur, rem hoſti ereptam fieri capientium, cùm inter eos terminos recepta eſt, qui latitudinem imperii in mare circumſcribunt.

Recentori jure.] Ita obtinuit apud Batavos, cùm Grotius hæc ſcriberet. Quod poſtea iterum paulò mutatum eſt, & navis ab hoſtibus recuperata cum bonis omnibus, quæ in ea ſunt, pro beſſe indiſtinctè ejus eſſe juſſa, qui illam receperat, ſive viginti quatuor horarum ſpaciis vel plus aut minus in poteſtate hoſtium fuerit, dum tamen intra hoſtium præſidia nondum perducta eſt. *Dn. Ziegl. h.*

§. 5. *Liquet & hoc.*] Quærere hîc poſſet quis, quæ ratio diverſitatis ſit, cur indicto Reip. bello non ſolùm Cives & ſubditi, ſed & alii, etiam peregrini, qui ibi morantur, vel bello incepto adveniunt, hoſtium numero habeantur, ſecundùm ea, quæ Grotius *c. 4 n. 6. & 7.* expoſuit. Res verò aliorum apud hoſtes inventæ non cedant in prædam, nec earum jure belli acquiratur dominium? Zieglerus, qui hæc examinat, ſibi ipſi ſatisfacere non poteſt, nam & rebus non mi-

nùs

nùs animos hoſtium meorum augeri poſſe putat, quàm à perſonis damnum metui; Crediderim ego inde fieri, quoniam res prædæ loco jure gentium non habetur, niſi fuerit hoſtium. Sunt enim res acceſſorium perſonæ, & cenſentur ex conditione ſui principalis. Sed dominus rerum non apud hoſtes & exinde nec hoſtium loco eſt: nam jure belli advena tum demum pro hoſte habetur, quando apud hoſtes meos eſt. Quare res quoque ejus acquiri per bellum vel diripi non poſſunt, ſi internoſcantur. Cui conſequens eſt, quando dominus rerum in Civitate vivit, cum qua bellum eſt, & res, ſi quas habet, in prædam jure gentium venire.

§. 7. *Et bello amiſerant.*] Notanter hæc verba à Grotio adjecta ſunt. Nam ſi hoſtes res illas, quas eis deinde ego eripui, alio modo injuſto, quem jus gentium non defendit, v. gr. furto vel rapina ceperint, ego me à Domino priore vindicante quod ſuum eſt, jure gentium tueri nequeo, quòd plus juris in me transferre non potuit, quàm ille habuit, à quo ego cauſam meam habeo: Huic autem jus gentium ex furto dominium non adjecit, ergo nec mihi hoc tribuere poteſt, licèt juſto bello ceperim: illæ enim res jure gentium acquiruntur, quæ hoſtium ſunt: Hæ itaque cenſebuntur eo jure, ac ſi eſſent aliorum apud hoſtes deprehenſæ. Sicut & revera aliorum ſunt, nec furto aut rapinâ quisquam ſibi dominium rei alterius comparare poteſt.

§. 13. *Ante omnem ea de re legem civilem.*] Non poſſum hîc cum Grotio facere, & diſtinctio illa actuum publicorum & privatorum in bello

 oppidò

oppidò mihi perquàm ſuſpecta eſt, quin omninò ruinoſa videtur. Bellum enim, de quo hîc loquimur, juſtum, ſolemne & publicum eſt, publica authoritate ſuſceptum indictumque, cui gerendo milites tanquam idonea adhibentur inſtrumenta. Hi quicquid in bello agunt, juſſu publico agunt, privatos actus, qui quidem aliquem effectum juris habent, nullos agnoſco. Egrediuntur limites officii, ſi quid ſuo arbitrio facere volunt, nec beneficio ſed pœna digni ſunt. Quòd hoſtem ubique offendere, ejus res rapere, trahere licet privatis etiam, id ab authoritate & conceſſione Reip. deſcendit: Hæc quàm primùm bellum hoſti indixit, omnibus civibus hoſtiliter agendi facultatem dat, qui publico deinde non ſuo nomine acquirunt, quæcunque capiunt. Utcunque miles aliquid non in procinctu, ſed jure promiſcuo aut procul ab exercitu facit, ſemper meminiſſe debet, ſe in publico eſſe miniſterio, & Principi ſtipendio operam ſuam addixiſſe, eidemque per ſe omnia acquiri. Si placuit gentibus, ut res hoſtium hoſtibus non eſſent alio loco, quàm ſunt res nullius, ſequitur, quòd miles, qui privatum actum exercet, non poſſit eas acquirere, quia res hoſtium hoſtibus, ut hoſtibus, non ut privatis ſunt nullius: Eſt verò miles hoſtis non privato, ſed publico nomine, nec ſibi, ſed Reip. militat; quo ſimul conficitur, non ſibi, ſed Reip. acquirere. Hoc certum eſt, niſi Resp. bellum haberet, jus privato ad res alienas nullum eſſe. Si quod igitur eſt, non tam ſuum eſt, quàm Reip. quod per eum exercetur. Quare fieri non poteſt, ut privatum aliquem actum miles in bello habeat, quia illicitus

tus ſtatim omnis fit, qui conſenſu ſuperioris deſtituitur; Publicus autem continuò vocatur, quem ille conſenſus animat. Exemplo res clarior fiet. Judæo lege civili prohibitum eſt emere mancipium Chriſtianum: Quod ſi autem eſſet Procurator Chriſtiani alicujus, & ab eo juberetur ſibi, i. e. Chriſtiano, emere mancipium, facere eum hoc poſſe non dubito. Sed quando mancipio Chriſtiano empto illud ſibi habere vult, actus ſine dubio nullus eſt, quia perſona emptoris incapax eſt juris poſſidendi tale mancipium. Eodem modo miles, qui per ſe jus belligerendi & ex eo acquirendi non habet, quodcunque ſuo nomine & privatim facit, invalidum eſt; publico autem nomine, quo ſolo reſpectu rectè miles eſt, non ſibi acquirit, ſed ei, à quo eſt adſcriptus militiæ. Gerit enim hoc modo inſtrumenti vicem, quo alii utuntur ſuo compendio. His rationibus moveor, ut contra Grotium ſic ſtatuam. Jure gentium actum militis non niſi publicum conſiderari, & proinde acquiri Reip. quicquid & ubicunque acquiritur. Neque enim miles minùs eſt miles, qui ad tempus ab exercitu abeſt, quàm qui in procinctu ſtat. Moribus tamen & conſuetudine quarundam Rerump. vel res quasdam vel quosdam modos eas parandi excipi, quibus ex publica conceſſione ſibi acquirere milites poſſunt. Licèt nihilominus, ſi verum loqui amemus, dicendum videatur, duas his caſibus animadverti acquiſitiones, quarum una rem ex hoſte captam ſtatim Reip. facit, & altera deinceps ex liberalitate Reip. ſuam, quæ duæ acquiſitiones, licèt diverſæ ſunt, uno tamen actu bene expediri poſſunt.

Domi-

Dominium ſingulorum antevertere.] Non opus eſt hîc ſpeciali lege, ipſa negotii natura, tum & militis conditio & tota belli gerendi ratio, quæ non niſi publica eſt, omne privatum dominium excludit, & res captas Reip. addicit.

§. 14. *Singuli Reip. perſonam ſuſtinent.*] Miles ſive ſit in exercitu, ſive non, ſemper perſonam Reip. ſuſtinet, à qua jus agendi habet. Extra hunc conſiderandi modum non miles eſt ſtipendio & gloria, ſed prædo cruce vel rota dignus.

Nobilium populorum exemplis.] Immeritò hîc culpatur à Dn. Zieglero Grotius, *quòd probationes accerſat ex moribus & conſuetudinibus gentium: non enim ſi quid à pluribus gentibus eodem modo obſervatum fuit, continuò id juris gentium eſſe.* Verùm agit Grotius hîc de jure gentium externo, quo multi populi tanquam recepto more utuntur, quod ſanè probari aliter niſi per plurium populorum exempla non poteſt: & agit id Grotius diligenter in hoc §, qui nobiliſſimas Aſiæ, Affricæ & Europæ gentes percurrit, & apud eas æquabilem hujus juris obſervantiam fuiſſe oſtendit.

§. 23. *Ut ſua faciant.*] Id quod tamen maximè de rebus mobilibus accipiendum, non territorio aut urbibus, de quibus bellum geritur: Hæc enim illi cedere ſolent, qui ſuo nomine ſuſcepit bellum: ut Grotius paulò antè narravit, judicaſſe Antiochum M. Cœlen Syriam Seleuci factam non Ptolomæi, quòd Seleuci bellum fuiſſet, cui Ptolomæus navaſſet operam: nec aliter Romani adjutores Ætolis ſibi captivos & res mobiles ſumebant, his relictis urbibus & agris. In ſubdi-

ſubditis manifeſtior adhuc ratio. Quia ſi eis urbes & ditiones in prædam cederent, periculum eſſet, ne ſeparatim ibi conſtituta Rep. à cætero corpore divellerentur, ſicut olim Romana plebs relictâ patriâ Vejas migrare authoribus tribunis volebat, cui conatui Patricii acriter reſtiterunt.

§. 25. *Si modò.*] Hanc reſtrictionem fruſtra addi, jam ſuprà probavimus. Facilè concedimus, vix inveniri populum, qui non militibus conceſſerit facultatem quædam è rebus hoſtium certo modo ſua faciendi. Sed hæc ex inſtituto veniunt. Jus gentium autem & ſana ratio omnia Reip. adjudicat. Sicut ſervus & procurator omnia acquirit domino, quæ ex mandato facit, Ita quoque miles, qui nihil in bello facere poteſt, quod laudem mereatur & juris gentium aliquem effectum habeat, niſi pulica authoritate.

§. 26. *Puta pignoris &c.*] Hæc jura à dominio vero bene diſtingui poſſunt. Sic dominus, qui in re ſua furtum committere nequit, ſi pignori datam aut uſufructuariam ſurripuerit, tenetur furti, nec putatur rei ſuæ furtum feciſſe, ſed juris illius in re, quod poſſeſſioni cohæret, & in alio patrimonio eſt.

Et ſi contra legem factum ſit.] Res igitur nihilominus fit acquirentis: eo modo, quo quis captura ſeu venatione in alieno fundo contra prohibitionem domini inſtituta feram captam ſuam facit, injuriarum autem domino tenetur, quòd fundum ejus invito proprietario ingreſſus ſit.

De delicto.] Fortè homicidio, aut rapina

vel

vel violentia. Cum quo ſemper concurrere videtur injuria.

§. 27. *Ut in aliis bellis.*] Intelligit bellum civile aut eorum, qui majeſtate inferius imperium habent; i. e. in gentem nondum coaluere. Quale eſt bellum patrumf. ut fruſtranea ſit objectio Dn. Ziegleri, qui præſupponit, populum utrumque majeſtate pollere: eo ipſo enim gens eſt, & jure gentium gaudet.

Vi belli.] Intelligit fortè Grotius ſolitam & inter gentes receptam bellandi licentiam: Aliàs verum eſſe non puto, quòd in bello minùs ſolemni vi belli nihil poſſit acquiri. Quoniam enim & tale bellum gerere licet, effectum ſanè aliquem & vim habere debet, quamvis is non adeò licentiosè extendendus ſit: Neque tantùm ad ſolam debiti compenſationem privatum bellum gerere poſſumus, ſed & ad puniendum eum, qui deliquit, ad petendam ſatisfactionem non tantùm rei, de qua controvertimus, ſed & ejus, quod intereſt & poſt bellum ſuſceptum acceſſit. Item de cavendo nobis ſuper offenſione vel damno, quam probabiliter timemus. Imò ex omnibus cauſis, quas Grotius *l. 2.* diſcuſſit, exceptis pauciſſimis, quæ ſpecialiter juris gentium ſunt, ut eſt legatorum & ſepulturæ jus; bellum minùs ſolemne incipere licet, eodem modo, ut ſc. effectus quidam jurisg. peculiares ſequantur, idque inter gentes, non licet. Concurrere tamen videntur interdum alia quædam capita, quæ belli privati, quamvis id jus gentium deſtituat, actiones per ſe non adeò proprias defendant: V. gr. ſi patriſ. cum aliquo populo, qui gens eſt, bellum ſit, ut

fuit

fuit Abrahamo in Regem Babyloniæ & ejus complices. Et gens ſub prætextu juris gentium illius externi res & facultates patris indiſtinctè diripere, familiares trucidare, aliosque exceſſus facere velit, idem ab adverſa parte rectè patitur, imprimis quod res attinet: Non quidem quaſi & patriſ. jure gentium hæc liceant, ſed potiùs ex capite talionis, ut, quod juris in alium Resp. ſtatuerit, eodem ipſa utatur.

CAPUT. VII.

DE JURE IN CAPTIVOS.

§. 3.

N*Ihil non licere.*] Loquitur Grotius de impunitate, non de actu, qui procedit ex juſtitia. Quando lex civilis verò rigorem in ſervos, qui ex jure gentium eſt, temperat, nihil novi conſtituit, ſed id, quod juri naturæ & æquitati convenit. *Dn. Ziegl. h.*

Vitæ necisq; poteſtatem.] Poteſt vitæ necisque poteſtas cum juſtitia bene conſiſtere, modò in crudelitatem & ſævitiam non convertatur. Sic Princeps in ſuos cives vitæ & necis poteſtatem habet, nec illum propterea carnificem dicimus. Eſt illa poteſtas vitæ & necis, ſi rectè loqui volumus, juſta & legitima, quâ in crimina condignis modis & ex juris juſtitiæque præſcripto animadvertitur: omnem feritatem & injuſtam vim excludit. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Illud vitæ & necis crudele arbitrium in ſervos etiam obſequioſos & nihil meritos ſine fine & modo ſæviendi non

à Deo,

à Deo, ſed potiùs diabolo eſt. Ergo poteſtatis nomine non niſi abuſivè venit.

§. 5. *Ad natos autem.*] Imò vera & naturalis ratio eſt, quam etiam leges civiles inculcant, quòd ubique partus ſequatur conditionem ventris: ut ſuprà pluribus oſtendimus: Nam & qui ex matre cive & patre peregrino naſcitur, non communis, ſed ei Reip. naſcitur, in qua mater eſt.

§. 6. *In eo eos falli non dubito.*] Dubium mihi ex eo reſtat, quod per bellum etiam injuſtum victor imperium in victos & dominium in omne territorium conſequi poſſit. Si verbi causâ Alexander aliquis Macedo ex mera dominandi libidine in transverſum abreptus Remp. aliquam vel Regem nulla de cauſa bello invadat, & in eas redigat anguſtias, ut ſpe omni defendendi cœptum abjectâ ſe arbitrio & poteſtati victoris permittat, præſtantiſſimi conſentiunt Politici, victorem à Deo conſequi majeſtatem, & proinde ſubditos ad idem obſequium, quod antè pio legitimoque Regi debebant, huic etiam violento invaſori teneri. Idq; non ſolùm ex tacita ſubjugatorũ voluntate, qui dominum habere maluiſſe cenſentur, quàm bello internecino perire. Quid enim nõ dabit homo, ut vitam ſervet? ſed etiam in pretium ſervatæ vitæ, quam victor illis, ſi utique voluiſſet, potuiſſet omnib9 adimere. Si hoc in populo aliquo vel gente verum eſt, cur non etiam ad ſervum bello injuſto captum extendendum ſit, cauſam nullam video. Eo ipſo enim, quo captivo vitam, quæ ſuâ in manu erat, miſero relinquit, ſibi tacitè ſtipulatur dominium, & ille, qui capitur,

pro-

promittit:ut hinc omninò malim cum Dn.Ziegl. facere,qui aliquo religionis vinculo animũ & voluntatem ſervi per actum capturæ &donatæ vitæ enatum conſtringi arbitratur. Et licèt concedam Grotio, dominium, quod jus gentium, de quo nunc loquimur, introductum cupit, eſſe externum, nec obligans conſcientiam. Non ſequitur tamen, nec aliud impedimentum eſſe poſſe, quod fugam ſervo inhibeat. Scrutanda hæc res eſt, non tam ex juſtitia cauſæ, ex qua bellum & captivitas ſecuta eſt, quàm dominio victoris, quod in ſervum competit, & ſervi obſequio, quod illi dominio correſpondet. Poſtquam omnis Aſia ab Alexandri M. felicitate jugum accepit, quamvis id violentum fuerit, & nullo juſtitiæ velo excuſari potuerit, non minùs tamen ſubditi Macedonum Regi obedire tenebantur, quàm antea Dario, legitimo domino. Non eſt nec noſtri officii nec poteſtatis in interiora Dei ſacraria penetrare ſciſcitatum, cur interdum injuſtos etiam & Prædones ſuper bonos triumphare ſinat, ſufficat nobis hoc omni ſeculo contigiſſe, nec noſtro deeſſe exempla. De eo certi ſumus, quamprimùm alicui imperium in populum incipit competere, cauſam juſtitiæ vel injuſtitiæ, ex qua competere cepit, obſequium ſubditorum non determinare, ſed idem deberi prædoni, quod illi debebatur, qui legitimo per electionem vel ſucceſſionem modo regnum adeptus eſt, nam & idem ei imperium à Deo datum eſt, cui obſequium neceſſario nexu cohæret: Si cauſæ juſtitia concederet imperium vel majeſtatem, nemo teneretur obſequi, niſi qui juſto bello in ditionem & fidem venit. Quoniam

niam verò illud à Deo eſt, quem novimus injuſtum quoque Dominum tam felici purpura induiſſe, ſubditis ſanè præter obſequii gloriam nihil relictum eſt. Quem enim Deus vult alteri dominari, ei etiam vult ſubeſſe & obſequi eum, quem divina providentia ſubditum fecit. Hæc omnia ſi imperio, quod dominꝰ habet, & obſequio, quod ſervus debet, applicaverim, meâ ſententiâ non multum errabo. Nam diſtinguuntur imperium civile & domeſticum non obligationis efficaciâ, ſed ordine. Nec majeſtas in civitate ſtrictiùs ſtringit civem, quàm dominium herile ſervum: ſed illud ſaltem hoc dignius atque ſplendidius, eſt cui domeſticum in una Rep. ſubordinatur, ad plura in civitate ſumma evitanda. Ex his dictis breviter ita concludo. Si cauſæ injuſtitia non obeſt, quò minùs Princeps victor in Remp. quam armis ſuæ poteſtatis fecit, imperium à Deo conſequatur. Nec oberit eadem cauſæ injuſtitia, quò minùs miles victor dominium in captivum habeat. Utrobique enim tam poteſtas, quàm victoria à Deo eſt. Et ſi populus injuſto bello ſubactus non minùs obſequium violento invaſori debet, quàm ſi bellum juſtum habuiſſet, neque enim ille minus imperium habet. Sequitur, quòd & captivus eodem religionis vinculo adſtringatur domino, qui eum in bello injuſto cepit, quàm adſtringeretur is, qui juſto bello captus eſt: quia & uterque par dominium à Deo conſequitur. Hactenus igitur bene diſputat Grotius, illud dominium externum, quod juris gentium eſt, non impedire fugam. Prætermiſit autem præcipuum, quod conſcientiam afficit, nempe imperium

um in captivum victori à Deo immediatè datum, hoc religionem animo injicit, hoc fugam ſervo inhibet, & domino obedire etiam gravi, etiam crudeli præcipit: ad hoc etiam ſine dubio ſacri canones, quos Grotius hîc allegat, & ſancti Apoſtoli reſpexerunt. Hinc conſtare nulli non poteſt, quantò minùs ſervo, qui fugere vult, res ſuas ſecum ferre, & adhuc aliquid de domini rebus mercedis loco captare liceat. Sanè ex fundamento Grotiano hæc bene cohærent, veritati præjudicium non afferunt. Nihil ſervus, qui in poteſtatem domini conceſſit, proprii habet, ſed omnes res domino acquiruntur, quia & ipſe ſervus domini eſt, ut res conditionem perſonæ omninò ſequi debeant. Quas ſi fugiendo aufert, res domini aufert, non ſuas, & præter graviſſimum inobedientiæ crimen, quod fugiendo contrahit, etiam furto ſe obſtringit: Sicut & cùm loco mercedis aliquid captare vult. Non debet dominus ſervo mercedem, ut ſerviat, ſed ſervus domino, eo ipſo, quo ſervus eſt, ſervire debet. Nec officit, quòd in bello injuſto captus ſit, quia juſtitia cauſæ non ad ſervum ſed dominum pertinet. Non minùs ſervire ſervus debet, minùs tamen dominus dominari, qui ex juſtitiæ præſcripto tenetur ſervum, manumittere, quem injuſtè poſſidet. Servus autem ſe ipſum vindicare nequit. Sicut nec populus, qui injuſtè in ditionem alterius venit, jugum & obſequium excutere poteſt. Imperans tamen populum in integrum reſtituere obligatus eſt, priusquam in imperium violentum conſentiendo illud legitimum & pium effecerit. Multa quis injuſtè poſſidet, quæ alter

Digitized by Google

juſtè non eripit, ob impedimentum fortè aliquod morale, quod ex conditione perſonæ profluit. Eo ferè modo, quo minor rem ſuam ab alio vindicare nequit, quia non habet legitimam perſonam ſtandi in judicio. Dn. Zieglerus exiſtimat, ideo mercedem præripere ſervum extra furti crimen non poſſe, *quia talis contrectatio ſit invito domino.* Verùm non omnis contrectatio, quæ invito domino fit, ſtatim in furtum incidit, quia & creditor, qui fugienti debitori in perſecutione famulum cum pecunia adimit, non committit furtum, & tamen res invito domino contrectat. Vera igitur cauſa ea eſt, quòd merces ſervo non debeatur. Cùm potiùs ipſe domino ſervitutem & opera & omne, quod poteſt & habet, debeat.

§. 7. *Licebit & Magiſtratui.*] Hæc conſequentia nulla eſt. Nam ſi dominus vivit in Rep. & ſervum animo occidendi invadit, conceditur ei legitima vitæ corporiſque defenſio. Non verò etiam ſi à Principe periculum ſit: Quin quotidianum eſt reſiſtere eos privatis poſſe, qui Magiſtratui non poſſunt privatos tueri.

§. 9. *Solet concedi ſingulis.*] Arbitrium & determinatio hac in re ejus erit, qui bellum gerit. Quicquid enim milites capiunt, Principi capiunt. Ideoque videmus jus ſervandi captos non ubique uniforme, ſed in hac Rep. eſſe laxius vel ſtrictius, quàm eſt in alia.

Plerarumq; gentium mores.] Ergo ab inſtitutis & moribus gentium hoc negotium dependet: Inſtituta autem variant pro captu & voluntate eorum, qui in Rep. imperium habent. Unde

de ad jus gentium referri nequit. Quia hoc etiam extra Remp. vim & uſum habere debet: Hîc autem id ſolùm ſpectari ſolet, non quod multis gentibus in uſu eſt, ſed quod ſolùm in unaquaque obſervatur Rep.

CAPUT VIII.

DE IMPERIO IN VICTOS.

§. I.

UT *in populo eſt.*] Populus, qui Regem habet, imperio deſtituitur: & Rex etiam reſtrictè imperans facultatem alienandi habet, ſicut ad *c. 6. l. 2.* probavimus, quando nimirum expreſſis pactis excepta non eſt. Victor, qui Remp. ſubegit, pro ſua voluntate ſtatuet, liberè an certis conditionibus imperare velit, niſi jam antea præviis pactis populus quædam ſibi jura ſtipulatus, & promittens deinde in Regem aſſumptus fuerit. *Conf. quæ not. ad c. 20. §. 3. h. l.*

§. 2. *Non civitas erit, ſed magna familia.*] Poſſet & Rex hanc ſibi armis quæſitam civitatem regere velle non ut familiam, ſed ut Remp. quo caſu civitas dominum aut formæ ſpeciem mutat, non corpus & nomen. Multi inveniuntur hodienum Reges, qui diverſis imperiis diverſo quoque habendi modo præſunt, & in ſingulis ita ſuperiores ſunt, ut nullum ad aliud reſpectum habeat: v. gr. Glorioſiſſimus noſter Leopoldus, cui Deus vitam & felicitatem perpetuò det, alio reſpectu Imperator R. eſt, alio Rex Hungariæ, alio item Bohemiæ. Quod ſi jam aliquando contingeret,

 ut

ut regnum aliud, fortè Siciliæ aut Hiſpanniarum, ſibi armis quæreret, non continuò hæc regna exuta regali dignitate & nomine familiæ privatæ accederent, ſed fierent potiùs acceſſio opum & potentiæ Domus Auſtriacæ, diſtinctè ab aliis regenda, non in fiſcum inferenda: Quin ipſa hæc illuſtris Auſtriaca Domus non uno momento tria hæc, quæ diximus, imperia adepta eſt: ſed ſucceſſivè, quæ propterea regna eſſe non deſiere.

Οὐκ ἔστι δούλων οὐδαμοῦ πόλις.] Verum eſt hoc, ſi de ſervis in ſpecie dictis, quatenus ſub domo ſunt, intelligatur. Aliàs non minùs conſtat, eſſe quosdam regiminis regii habendi modos, qui ad herilem dominationem ſatis propè accedunt. Nam & in iis imperiis, quæ abſolutè habentur, adhuc tres gradus dari, ſuprà *ad c. 6. l. 2.* annotavimus, quorum primus cum libertimo & indefinito jurium majeſtaticorum exercitio & facultate alienandi conjungit frequentiorem dominii eminentis uſum. Quod regimen nobis dominatio appellabatur, in quo cives & ſubditi à ſervis non modo regiminis aut libertate, ſed ſola dignitate diſtant, dum hi ad familiam privatam pertinent, illi verò ad Civitatem: & novimus nos, quàm adſtrictè orientales populi à ſuis dominis habeantur, ut vix eis præter poſſeſſionem in rebus aliquid ultra relinquatur, quas Imperans ſuo nutu illis adimere, & vel in Remp. conferre, vel aliis elargiri ſolet. Quid verò in tyrannide, ubi cives opulentiores divitiis exuuntur, potentiores circumveniuntur criminationibus, nullusque bonis locus datur, an melior civium conditio, quàm ſervorum? Civitas corrupta manet ta-

men

men civitas, nec vitia è Rep. familiam, nec è familia virtutes Remp. faciunt. Idem de modo habendi imperium dicendum. Dominus, qui ſervos leniori paulò ac quaſi patrio modo habet, qui liberos tenerrimo affectu & facilitate, conjugem comitate & amore regit, qui cum familia in certa pacta, quæ formam adminiſtrationis concernunt, & libertatem patrisfamilias aliquo modo limitant, coit, eo ipſo familiam non in gentem & Remp. mutat: quare nec Imperans Remp. adſtrictiori regimine in familiam: & poteſt hoc ſenſu eſſe quædam ſervorum civitas.

CAPUT IX.

DE POSTLIMINIO.

§. 4.

P*Otuit tamen inter cauſas eſſe.*] Ergo hæc jura, de quibus hactenus egit Grotius, ex mero receptu conſtant, nullum conſenſum antevertentem obligationem continent, nec ulteriùs etiam ſtringunt, quàm cuilibet partium placuerit, & proinde in veri juris nomen æquivocè eunt.

§. 6. *Dominium, quod habuerat in res ejus.*] Dubito, an victor rerum plus capiat, quàm victus apud ſe habuit, ſcilicet, quantum unum hominem attinet, qui capitur. Illud enim pro certo habeo, res capti domino non acquiri, quas adhuc in civitate ſua reliquit, neque capientem in eas ullum ſibi jus vindicare poſſe. Idem de rebus dicerem, quas captus habet apud eos, qui neutrarum partium ſunt. Ratio non ea eſt, quam

dat Dn. Zieglerus, quòd acquiſitio in facto acquirentis conſiſtat & propterea non acquirantur ea, quæ non apprehenduntur. Poteſt enim aliquid in conſequentiam quamvis non apprehenſum acquiri: ſicut ſunt jura incorporalia, quæ apprehendi nequeunt. Item dominis etiam jure Romano invitis & neſcientibus acquiritur. Sed vera ratio in eo poſita, quòd res ejus, qui captus eſt, non ſolùm ad dominium privatum ſed & publicum ſuo modo pertinuere: & proinde per ſolam domini privati captionem & ſervitutem juri Reip. nihil potuit detrahi. Et ſequitur quidem acceſſorium ſuum principale, ſed tum demum, quando acceſſorium ad ſolum principale ſpectat. Cùm verò duo principalia ſubordinata habet, licèt unum ſtatum mutaverit, res manet alterius. Quascunque res victor cum domino cepit, ſibi rectè acquirit, nam & jure gentium in his jus Reip. ſuperius per occupationem ſibi vindicat. Illas verò, quæ vel in Rep. vel apud eos, qui neutrarum partium ſunt, reperiuntur, ſibi habere nequit, licèt enim privatum dominium in iis extinxerit, manet tamen adhuc Reip. ſuperemiriens, ſub quo privatum comprehenditur. Et hoc juris etiam gentibus placuiſſe veriſimilius eſt. Quo ſequitur, ſi præter perſonam captam in res ejus nemini aliud quicquam juris ſuperioris competit, easdem & uno actu, quamvis non comprehenſa, victori acquiri, ſicut fit, cùm aliqua civitas in ditionem victoris venit, cujus res omnes & jura, ubicunque ſunt, uno momento ſimul occupantur.

Quid ſi tamen alienaſſet.] Loquitur de iis

rebus,

rebus, quas dominus in poteſtate habet. Alias non poſſet alienare.

Diſtinguendum videtur.] Optima hæc eſt & perquàm ſubtilis diſtinctio, in eo fundamentum habens, quòd tertius poſſeſſor non aliter rem poſſidere aut habere poſſit, quàm ejus author. Hic verò ita eam tenuit, ut eam amitteret, quàm primùm poſtliminio ad priſtinum redierit dominum, Dn. Ziegl. h.

§. 9. *Eximat hoſtili imperio.]* Quando victor in populum ſemel majeſtatem & imperium eſt adeptus, poſtliminio non redire exiſtimaverim; quoniam ſubditus illius, qui populum devicit, jam factus eſt. Subditi autem non redeunt poſtliminio, quando ſe à Principe in libertatem vindicant, ſed res potiùs ad perduellionis crimen pertinet. Intelligendus igitur fortè eſt author noſter, cùm populus à ſociis in continenti liberatus eſt, ſicut & quis in continenti vi recipere poſſeſſionem poteſt. Quamvis & adhuc aliquis addubitare non immeritò poſſit, an poſtliminio quis ad ſe ipſum redire dicatur.

§. 10. *Haud dubiè ſtatim.]* Haud dubiè hoc falſiſſimum eſt. Quia, ut diximus, cùm civis noſter capitur, Resp. in ejus bona retinet naturaliter dominium eminens. Nec ſequitur, qui pro nullo habetur, ejus bona cedunt occupantibus. Nam & mortuus habetur pro nullo, cui non facto teſtamento hæredes ſuccedunt legitimi.

Ex jure ſpeciali.] Imò ex dominio eminente eſt, ſub quo omnes res ſubditorum continentur. Et nullam opinor dari Remp. quæ res capti-

vi vel occupantium fieri vel conditionem ſtatus ejus, in cujus dominio erant, ſequi patitur.

§. 12. *Puto hic idem dicendum.*] Si is, qui imperium in civitatem habuit, nondum dominationi violenti invaſoris conſenſit, vel ipſe captus non eſt, conſentio cum Grotio. Sive enim hoc caſu ſubactam civitatem prior imperans vel alius quis jugo injuſti poſſeſſoris liberaverit, rerum ſumma ad legitimum Principem quaſi poſtliminio redit. Secus verò, cùm vel civitas Rectorem non habuit, vel idem ipſe poteſtati victoris jam ſe ſubjecit, aut de imperio cedendo conſenſit.

§. 19. *Ita & poſtliminii.*] Dubitare aliquis non ſine cauſa poſſet, num ſicut omne poſtliminium inter homines obſolevit, ita & rerum: quia hodie non minùs quàm olim res immobiles ab hoſte occupantur, quæ videntur redire poſtliminio hoſtibus inde expulſis: Sic & licèt captivitas ſublata ſit, non propterea & res mobiles in præda eſſe deſiiſſe puto, quæ non redeunt poſtliminio, ſed manent vel ipſius capientis, vel quicunque ab eo cauſam habet. Non ergo omnis de jure poſtliminii, quando locum habeat vel, non hodie ſupervacua eſt quæſtio.

CAPUT X.

MONITA DE HIS, QUÆ FIUNT IN BELLO INJUSTO.

§. 5.

Quam nonnulli adferunt.] Fundantur ſc. imprimis ea ratione, quòd juſſui ſuperioris parere

parere neceſſe habeant, quam in rem allegare ſolent *l. 167. §. 1 ff. de R. J.* ubi dicitur, *qui juſſu judicis aliquid facit, non videur dolo malo facere, qui parere neceſſe habet.* Et *l. 169. ff. eod. is damnum dat, qui jubet. Dare ejus verò nulla culpa eſt, cui parere neceſſum ſit.* Verùm ſciendum eſt, ad ea, quæ per ſe injuſta ſunt, nullam eſſe ne quidem ex juſſu ſuperioris obligationem. Adeoque Grotius *l. 2. c. 26.* eleganter oſtendit, ſi ſubditi ſciant bellum injuſtum eſſe, non decere eos Principi vocanti obſequioſos eſſe, quia, Deo qui ab omni peccato nos abſtinere jubet, magis obediendum eſt, quàm hominibus. Nec obſtant textus ex regulis juris citati, qui commodè eodem modo intelligi poſſunt, quo Grotius hactenus ea, quæ juris gentium externi ſunt, licita eſſe dixit, ut nimirum is, qui in civitate juſſu Principis vel judicis damnum dat, non videatur dare quoad effectum juris, de damno enim dato conveniri aut damnari nequit, cùm ſatis abſurdum eſſet, ut judex eum puniat, quòd ejus mandato paruerit: Sed hæc externa impunitas non ſalvat conſcientiam. Quin commentatores ad has leges hanc plerunque addunt reſtrictionem, ut non procedant, ſi quis mandato Judicis illicitum quid perfecerit, quoniam hîc nulla parendi neceſſitas, *arg. l. 5. C. de jurej. l. 170. ff. de R. J. Ludvvel. in Comment. ad Reg. J. l. 167. §. 1. n. 5. Conf. & l. 20. ff. de O. & A.* quidam explicationem ex ipſa lege ſumunt: dicit enim lex, excuſari eum inde, quòd parendi neceſſitate aliquid fecerit. Hinc inferunt, qui non facit parendi neceſſitate, ille non excuſatur: At qui facit illicitum, nulla parendi

rendi neceſſitate facit, quia mala ne juſſi quidem facere debemus: Talis igitur excuſationem non meretur. Licèt & hoc modo, quo dixi, lex rectè poſſit explicari.

§. 6. *Tenetur eam reddere.*] Sic qui à fure rem habet, aut quivis bonæ fidei etiam poſſeſſor, qui eam à non domino quocunque accepit titulo, vindicanti domino reddere tenetur: ſicut juris quotidiani eſt.

CAPUT XI.

TEMPERAMENTUM CIRCA JUS INTERFICIENDI IN BELLO JUSTO.

§. 10.

I*Dem ſtatuendum univerſaliter.*] Igitur non tantùm modum juſtitiæ & Chriſtianæ miſericordiæ, ſed & barbaræ feritatis in Arauſione ſuperiori ſeculo expugnata victores exceſſere: de quorum inſolentia apud Thuanum (*a*) hæc habentur. *Victor hoſtis nullo non immanitatis genere in eos, qui in urbe remanſerant, ſæviit. Nam qui primum impetum effugere, alii lentis ac minutis pugionum ictibus, ſic ut ſe mori ſentirent, occiſi. Alii ſupra contos, ſariſſas ac ſtrictos enſes præcipitati: alii ad cremaſterum paxillis appenſi & combuſti: alii deniq; exſecti. Nec decrepitis ſenibus, mutilatis, & in lecto per valetudinaria decumbentibus ægris, miſeriſq; meſſoribus, ſubita obſeſſione in urbe oppreſſis, quibus*

(*a*) Hiſtor. l. 31.

quibus nulla præter falces arma, parcitum. Pleræq; fœminæ interfectæ. Aliæ ad feneſtras & porticus ſuſpenſæ, & avulſis ex eorum amplexibus parvulis infantibus ſclopetorum ictibus confoſſæ. Multæ virgines per vim corruptæ. Pueri multi item ab Italis rapti, & ad nefandam libidinem ſatiandam in miſeram captivitatem, ex qua non niſi diu pòſt redierunt, abducti. Auxerunt crudelitatem contumelioſa ſpectacula, productis mulierum cadaveribus, & in eorum pudenda boum cornibus & ſaxis & ſtipitibus ad ludibrium injectis. Virorum item interfectorum plagæ foliis ſacrorum librorum fartæ &c. Hæc hodierna eſt militiæ noſtræ ſanctitas, hæc diſciplina.

§. 19. *Meram habent virium oſtentationem propoſitam.*] Ex quo fundamento improbanda eſt illa celebris tredecim Italorum, totidemque Galloruni pro gloria & virtute gentis cujusque concertatio, quæ in id ſolùm ſuſcepta erat, ut conſtare poſſet, utra gens alteri præſtaret. Quò pertinent etiam Torquati & Corvini cum Gallis certamina, nec non aliorum, qui præter oſtentationem virium nihil aliud ſibi propoſitum habent.

CAPUT XII.

TEMPERAMENTUM CIRCA VASTATIONEM ET SIMILIA.

§. 1.

M*Anere obligationem damni.*] Verùm enim verò ſi damnum dare non videtur, qui furioſum

rioſum ipſum ſui tuendi causâ occidit. Quantò minùs de damno tenebitur, cùm ei gladium eripiendo & in flumen projiciendo vitam conſervat?

Debitum aliquod.] Non tantùm illud perſonale, ſed & cùm pro re noſtra aliam tantundem valentem capimus vel vaſtamus.

Meritum aliquod malum.] Id quod plerunque cum debito concurrere ſolet. Eo enim ipſo, quo quis nobis jus noſtrum liquidum non reddit, pœnam meretur.

Quæ brevi ad pacem.] Quia quæ ad finem juris conſequendi ducunt, ad ea jus habere intelligimur, *Grot. l. 3. c. 1. theſ. 2.*

CAPUT XIII.

TEMPERAMENTUM CIRCA RES CAPTAS.

§. 2.

N*On video gentium conſenſu.*] Niſi quatenus ipſi defendunt Principem, qua ratione continuò crimen participant, & in meritum pœnæ veniunt. Cenſet ſanè Dn. Zieglerus, *bello ſemel exorto nullam amplius fieri poſſe diſtinctionem inter ſubditos reos & innocentes, quippe qui omnes & univerſi ejusdem cauſæ cenſentur eſſe defenſores*: quod non admittendum exiſtimo: quoniam hîc non agimus de debito, ſed pœna, quæ citra crimen non participatur: nec quicquam ad rem facit ille tacitus aut præſumptus conſenſus, qui eſt inter caput & membra, inter Prin-

Principem & ſubditos. Nam hoc, quem Zieglerus allegat, conſenſu, bonum intenditur non malum. Omnis ſocietas boni alicujus cauſâ coit; De rebus turpibus aut illicitis contrahi nequit. Ergo nec conſenſus temerè in aliorum præjudicium præſumi.

CAPUT XIV.

TEMPERAMENTUM CIRCA CAPTOS.

§. I.

N*Iſi fortè in ipſis hominibus.]* Hoc peculiare delictum ſemper illis adhæret, qui bello juſto jus ſuum perſequenti obſtant, & adjumento injuſtitiæ ſunt, modò cauſam, quàm defendunt, nullo jure niti ſciverint.

§. 2. *Quaſi ex fidejuſſione.]* Vocat Grotius quaſi fidejuſſionem, quia non tantùm ſubditorum res, ſed & jus ipſum regendi ſubditos pro debito Imperantis obligatum eſt. Quod jus deinde vel ipſa Reſp. læſa in univerſum ſibi vindicat, vel in ſingulis perſonis militibus concedit: unde ſervorum ſtatus exiſtit: Non eſt vera fidejuſſio, quia non expreſſo conſenſu conſtat, ſed tacito, ex fine & compage ſocietatis præſumpto.

§. 6. *Si ſine cauſa id faciat.]* Eo planè modo, quo nec Princeps ſubditis res ſuas auferre vi dominii eminentis poteſt.

Magis etiam.] Imò res civium civitati in Monarchia non minùs debentur, quàm res ſervi domino. Quia utrumque imperium ad extrema pertingit.

§. 8. *Sed*

§. 8. *Sed alia requiritur.*] Vera & unica eſt, quòd fœtus ſequatur conditionem ventris: quare ſi parentes ſunt in juſta ſervitute, neç minùs juſtè liberi ſervient: quod enim è re mea naſcitur, id meum eſt. Poſſunt cauſæ, quas Grotius adfert, aliquid conferre ad id, ut dominus ex ſervis natos pro ſua liberalitate & bonitate citiùs manumittat, in conſcientia eum ad manumiſſionem faciendam obligare nequeunt.

CAPUT XV.

TEMPERAMENTUM CIRCA ACQUISITIONEM IMPERII.

§. 7.

D*Iſſicilius eſt provincias obtinere quàm facere.*] Id quod in Gallis ab omnibus retro ſeculis notare licet. Hi quas mundi partes fama & victoriis non percurſavere? quid inde præter Galliam reliqui habent. In Aſia ne quidem ulteriora eorum veſtigia reſtant. Italia expulſi ſunt: noctes Siculas nec adhuc oblviſci poſſunt. Germaniæ ſemper inhiarunt: Semper cum clade repulſi: Etiam tempore, quo hæc ſcribimus, vaſtiſſimas ſpes fovent: Vereor autem ne aliquando ex tantis apparatibus tanquam parturienti monte ridiculus mus naſciturus ſit.

CAPUT

CAPUT XVI.

TEMPERAMENTUM CIRCA EA, QUÆ JURE GENTIUM POSTLIMINIO CARENT.

§. I.

Sunt enim hæc pro non captis.] Irrita eſt ad hæc verba Dn. Ziegleri animadverſio, quòd *revera capta ſint, & tamdiu pro captis habeantur, quoad noſtram non evaſerint poteſtatem.* Non enim hoc Grotius negat, ſed explicat ſaltem effectum poſtliminii, quo res captæ, cùm redierint, in eo ſtatu ſunt, ac ſi nunquam fuiſſent captæ. Non impugnat Grotius veritatem, ſed fictioni juris inhæret: eo modo, quo qui teſtamento apud ſuos facto in militiam it, & capitur, atque ſervus apud hoſtes decedit, ex lege Cornelia fingitur ad ſuſtinendum teſtamentum liber deceſſiſſe. Nihil ſervituti hæc lex derogat, neque enim poſſet, quod factum eſt, infectum reddere. Hoc ſaltem, quod poteſt, facit, & quod revera eſt, fingit non fuiſſe: Sicut & eadem illa Cornelia lex ab hoſte captum atque ad ſuos reverſum pro non capto habet, eique reſtituit omnia jura, quæ, antequam militiæ nomen dederat, jam actu poſſidebat. In ſumma, quæ poſtliminio redeunt, pro non captis ſunt, quantum jus & effectum poſtliminii attinet.

Ubiq; judiciaria auctoritate.] *Non ubiq;* inquit Dn. Zieglerus; *Leges enim Romanæ de-*

negant actionem publicianam illi poſſeſſori, qui titulum habet à fure. Frigidè. Quia Grotius hîc non de furibus, qui in ſpecie tales ſunt, ſed iis agit, qui injuſtum bellum gerunt, ex eoque res acquiſitas in alios transferunt. Nam hi poſſeſſores in dominio externo ubique tuendi ſunt. Habent enim illud ab auctore, quem jus gentium defendit. Et quamvis illi, qui injuſtum bellum habent, latronibus aut furibus certo modo comparari poſſint, comparatio tamen iſta nullum externum effectum ſortitur, ſed in actione morali & juſtitia intrinſeca conſiſtit. Sanè milites etiam in bello injuſto dominium rerum captarum ſibi acquirunt: Fures verò nunquam. Quemadmodum & illos impunitas ſequitur, hos laqueus manet.

CAPUT XVII.

DE HIS, QUI IN BELLO MEDII SUNT.

§. I.

N*Eceſſitatem, ut jus aliquod det.*] Neceſſitatem jus nemini dare, ſuprà expoſuimus. Videtur Grotius hîc præcipuè collimare ad occupationem rei alienæ, ſi periculum fuerit, eam ab hoſte occupatum iri. Quam actionem nos *ad l. 2. c. 2.* injuſtitiæ firmiſſimis argumentis damnavimus: Quæ in *§. 2. h. c.* de tranſitu innoxio tradit, eadem à nobis ad *d. c. 2.* ſufficienter excuſſa ſunt, cujus opinionis nos adhuc nondum pœnitet.

§. 3. *In*

§. 3. *In re vero dubia.*] Explicat Grotius hîc officium eorum, qui in bello medii eſſe volunt: non dat conſilium.

Καλὸν ἡσυχία.] Ita quidem Archidamus, cauſæ ſuæ deſerviens, & fortè deſperans Eleos in partes ſuas trahi poſſe: Illud enim Principibus jam perfamiliare eſt, ut, ſi qui inter ſe mutuum bellum habent, ante omnia aliorum, imprimis vicinorum auxilia & ſocietatem ſollicitent: quod ubi impetrare nequeunt, in illud omnes vires intendunt, ne adverſæ parti acceſſio fiant. Cæterùm an conſultum ſit Reip. inter duos Principes belligerantes indifferenter ſe habere, alia quæſtio eſt, quam præſtantiſſimi Politici quique, itemque haud pauci ſapientes ex veteribus negavere. Animadvertendum tamen hîc bene eſt, negotium pertinere non tam ad eos, qui vel ob ditionum longinquitatem vel alias certas ob cauſas nihil à bellantibus timendum habent, quèm hos, qui ita inter vicinos Principes ſiti ſunt, ut hoſtes *ne vincere nec vinci ſine tuo periculo poſſunt.* Ut Salluſtius loquitur: Hoc rerum ſtatu cùm vix evenire poſſit, ut aut alterum ſocium habeas aut hoſtem, generoſa animi determinatione opus eſt, & cum Cæſare jacienda alea: media via ad ſecuritatem nulla eſt. Aut cum alterutro tibi vincendum eſt, aut ab utriſque pereundum. Ariſthenes Achæorum Prætor in Concilio ad Cives ſuos ſuper conſultatione Philippus Macedo an Romani amici habendi ſint, medietatem illam penitus rejicit. *Nam quod*, inquit, *Cleomedon modo mediam & tutiſſimam vobis viam conſilii, ut quieſceretis abſtineretisq; armis, oſtendebat, ea non media*

dia ſed nulla via eſt: Etenim præterquam quòd aut accipienda aut aſpernanda vobis Romana ſocietas eſt, quid aliud quàm nusquam gratia ſtabili velut qui eventum exſpectaverimus, ut fortunæ applicaremus noſtra conſilia, præda victoris erimus. (*a*) Machiavellus *del Princ. c. 21.* ἀδιαφορίαν hanc ſimpliciter damnare videtur. *Perche*, inquit, *ſe duoi potenti tuoi vicini vengono a le mani, o eſſi ſono di qualità, che vincendo un de quelli tu habbi da timere del vincitore, o no; in qualunque di queſti duoi caſi ſempre ti ſara lo piu utile lo ſcoprirti, & far buona guerra. Perche nel primo caſo, ſe tu non ti ſcuopri, ſarai ſempre preda, di chi vince con piacere & ſatisfattione di colui, ch'è ſtato vinto. Et non harai ragione ne coſa alcuna, che ti difenda, ne che ti riceva. Perche chi vince, non vuole amici ſoſpetti, & che nell' averſita non l'ajutano. Chi perde, non ti riceve, per non haver tu voluto con l' armi in mano correre la fortuna ſua. Et ſempre interverra, che quello, chi non ti è amico, ti richiedera della neutralità. Et quello, chi ti e amico, ti ricerchera, che ti ſcuopra con l'armi: Et li Principi mal reſoluti per fuggire i preſenti pericoli ſequono il piu delle volte quella via neutrale, & il piu delle volte ruinano.* Et *l. 1. diſcurſ. ſupr. Liv. ma gli huomini pigliano certe vie del mezo, che ſona dannoſiſſime: perche non ſanno eſſere ne tutti buoni, ne tutti cattivi.* Id quod Tacitus (*b*) ſic expreſſit. *Ipſe inutili cunctatione agendi tempora conſultando conſumpſit:*

(*a*) Liv. l. 32. c. 21.
(*b*) 3. Hiſtor. 40, 4.

pſit: mox utrumq; conſilium aſpernatus: quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis nec providit.

CAPUT XVIII.

DE HIS, QUÆ IN BELLO PUBLICO PRIVATIM FIUNT.

§. 1.

Q*Uid privatim in bello liceat.*] Videtur ſanè titulus hujus capitis non modicam involvere contradictionem, aliquid in bello publico privatim licere. Quicquid enim licet, ex conceſſione & juſſu publico licet. Subditi læſi Principis in bello auctoritate publica nituntur, itemque ſi qui alii auxilio veniunt, ad eandem conditionem referri debent. In bello privato actiones privatas eſſe concedo, ſed vix eſt, ut Grotius hoc intellexerit. Et quamvis ſecundùm jus naturæ ac internum in bello juſto cuilibet conceſſum ſit ea facere, quæ parti innocenti intra juſtum bellandi modum profutura confidit, illa tamen publicè fieri dicuntur, non privatim. Hoc certum eſt militem ante ſubditum eſſe non poſſe, quàm Princeps bellum decreverit, etiamſi Resp. juſtiſſimas belli gerendi cauſas habeat: quia hæc cura ad majeſtatem ſpectat, quæ cives tanquam idonea inſtrumenta juri perſequendo adhibet. Dependent igitur omnes eorum actiones ab auctoritate publica, & quicquid in bello privatim faciunt, non rectè faciunt. Nam rectè principium actionis non in ipſis ſubditis eſt, ſed in Principe.

§. 5. *Ea erunt obſervanda.*] Imò etiam adhuc plus: quod hîc concurrat cum moderamine inculpatæ tutelæ vindicta publica: Itaque qui hoſtem deprehendit, aſſultum non exſpectare tenetur, ſed ipſe poterit eum invadere, & agere non ſecus, quàm ſi juſtis copiis in prælio contra hoſtes cum aliis commilitonibus tenderet.

CAPUT XIX.

DE FIDE INTER HOSTES.

§. 5.

ADverſus quem metus exceptio non eſt.] *Vid. quæ notav. ad l. 2. c. 13. theſ. 14.*

§. 7. *Plerumq; autem communiter expedit.*] Ergo ubi illud communiter non expedit, pacta etiam bona fide non ſervari poterunt. Quò quis fortè retulerit ea, quæ habet Lipſius *6. Polit. 4.* de ſedanda ſeditione. *Tu quoque da verba*, inquit, *quoniam verba apud eos plurimùm valent. Offer blanda: imò ambiguè promitte: quid refert? facilè mox irrita facies, quæ per ſeditionem expreſſerunt: Ego bonum hunc dolum toto oſtio admitto: falle, falle potiùs, quàm cæde.* Hîc præcipuum Reip. artificium eſt, iisdem conſiliis ſeditionum Duces ſubvertere, quibus apud credulam plebem invaluerant. Sicut Senatus contra Grachi molimina Druſum excitavit, qui populum majorum præmiorum & uberioris liberalitatis ſpe ad officium revocaret, quem Grachus damnoſis Reip. pollicitationibus corruperat:(*a*) *Et*

(*a*) Supplem. Liv. l. 60. c. 70.

Digitized by Google

Et veramento, inquit *Machiavellus*, (a) *non ſi puo in una Rep. & maſſime in quelle, che ſono corrutte, con miglior modo, meno ſcandoloſo & piu facile opporſi alla ambitione di alcuno citadino, che preoccupargli quelle vie, per le quali ſi vede, che eſſo camina per arrivare al grado, che diſegna.*

§. 9. *Sed & tertio.*] Non tamen aliter, quàm quatenus illi valitura eſſet, qui metum intulit, ex cujus perſona promiſſio efficaciam & vim obligandi accipit.

CAPUT XX.

DE FIDE PUBLICA, QUA BELLUM FINITUR. UBI DE PACIS PACTIONE: DE SORTE, DE CERTAMINE CONDICTO: DE ARBITRIO: DEDITIONE: OBSIDIBUS: PIGNORIBUS.

§. 2.

JUs *habeat non impeditum.*] In actu ſcilicet ſecundo. Quò pertinet etiam, quòd Rex, qui populo ſeu Proceribus ſuis juramento ſeu etiam nuda fide interpoſita promiſit, ſe absque eorum conſenſu nec bellum geſturum, nec facturum pacem eſſe, vi promiſſi teneatur ad utrumque negotium rìtè peragendum convocare eos, qui partes ſuas in publicis hisce actibus ſtipulati ſunt.

§. 3. *De Rege captivo.*] Multum intereſſe arbi-

(a) Diſcurſ. ſupr. Liv. l. 1. c. 52.

arbitror, utrum captivus ex jure gentium ſervus capientium fiat, an verò ſecundùm mores & conſuetudinem inter Chriſtianos hodie receptam tamdiu ſaltem detineatur in cuſtodia, donec pace vel lytro ſe in priſtinam libertatem vindicaverit. Priori caſu primo intuitu dicendum videbatur, ſimul ac rex captus ſervusque hoſtium factus eſſet, totum ejus regnum ad victorem tranſire. Ut enim ſuprà *l. 3. c. 8. theſ. 4.* ipſe Author noſter explicavit, capta perſona non tantùm omnes res ejus, quas habet corporales, ſed & incorporalia, quæ perſonæ adhærent, victori acquiri: Inter incorporalia autem illud etiam jus regendi cœtum Regi nondum captivo adhæſit; Ergo dum captus & in ſervitutem abductus eſt, ad dominum, quicquid habet, transfert: quare Grotius *d. c. 8. theſ. 1.* aſſerit, *imperium victori acquiri, ut eſt in Rege aut alio imperante.* Quod ſicut eo caſu veriſſimum eſt, quando non tantùm Rex captus eſt, ſed & Resp. in poteſtatem victoris conceſſit, ita per ſolam Regis capturam imperium non acquiri, pro comperto habeo. Libenter largior amittere Regem captum imperium, quoniam hoc cum ſervitute perſonali ſtare non poteſt. Nemo uno eodemque tempore ſervus & dominus eſt, quia contrarium alterum poſterius ſuperveniens ſemper removet & extinguit. Verùm exinde non ſequitur, imperium in Remp. ad capientem cum Principe tranſire: Acquirit ſanè Dominus ea omnia, quæ ſervi ſui ſunt, non ultra tamen, quàm quatenus in dominio ſunt & mutuo rerum commercio: Majeſtas & imperium, quod à ſolo Deo immediatè Regi omni infunditur, extra humanas

nas nundinationes poſitum eſt, & conſequenter contractibus aliisque dominii acquirendi modis non ſubjacet: Quamprimum ſubjectum, cui ineſt, relinquit, ad authorem ſuum, i. e. Deum revertitur, de perſona in perſonam quaſi aliæ res, quæ in patrimonio ſunt, non transmittitur. Quare dicendum, capto & in ſervitutem abducto Rege populum liberum fieri, & adipiſci poteſtatem ſibi de alio capite proſpiciendi; ſervato tamen ordine publico, qui circa ſucceſſionem in regnum introductus eſt. Sicubi jus primogenituræ viget, major natu filius ſuccedet, pòſt alii fratres. Demum agnati. His omnibus deficientibus, ut & cum regnum per ſe electitium eſt, per ſuffragia populi aut eorum, ad quos poteſtas eligendi Regem conſuetudine aut conſenſu pertinet, Princeps conſtituitur. Equidem video, quid hic nobis objici poſſit, licèt majeſtas non ſit in mutuo hominum commercio, poſſe tamen eam per capturam Regis tanquam aliquem acquirendi modum à victore acquiri: quemadmodum acquiritur per electionem, ſucceſſionem & occupationem bellicam: non quaſi ſucceſſione, electione aut occupatione detur majeſtas, ſed quòd hiſce modis deſignetur ſubjectum, cui à Deo civile imperium elargiendum eſt, quod etiam faciliùs multò procedet, quando Rex jus alienandi imperium aut facultatem conſtituendi ſucceſſorem habuit. Sed notandum eſt, ingentem inter hæc inveniri diverſitatem. Quando electione aut ſucceſſione ſucceditur, id voluntate populi tacita aut expreſſa fit. Itemque cùm regnum vi bellica occupatur, non minùs cives

præſumuntur pro conſervata vita & bonis in occupantis imperium conſentire: in alienatione verò, quam Rex jure ſuo facit, etſi conſenſus populi non concurrat, poteſtas tamen alienandi apud Principem eſt. Hoc noſtro caſu omnia ſecus ſe habent. Neque enim ſubditi cenſentur victoris poteſtatem agnoſcere, quòd eorum Regem ceperit, quin potiùs tam gravem cladem & ingentem ignominiam omnibus viribus vindicare velle, neque Rex captus imperium transferre potuit: quoniam ſtatim eo momento, quo in poteſtatem victoris pervenit, ſervus ejus factus eſt, & imperium amiſit, quo ſimul & illa alienandi facultas, tanquam pars majeſtatis præcipua expiravit. Hodie cùm ſervitus apud nos non ampliùs in uſu ſit, Rex captivus imperium retinet, exercitio ejus propter externum impediens ſuſpenſo. Ideoque cura Civitatis interim illis incumbit, qui proximum jus in regno habent, donec captivus è cuſtodia liberatus in regnum redierit. Tunc enim ſublato impedimento facultas agendi ſe iterum exſerit, non aliter ac qui compedibus exemptus ire & redire, quò vult, poteſt, quod ipſi in carcere aut vinculis integrum non erat.

Quæ privatim ſua ſunt.] Si ſervus eſt, omnia hæc domino acquiruntur. Ubi ſervitus exulat, vera eſt Grotii ſententia, quam tamen ſic ampliare non dubito, ut Rex captivus non ſolùm de rebus privatis, ſed & publicis, imò imperio vel pro parte vel in totum alienando paciſci poſſit, modò illi alienandi jus non ſit pacto ali-

quo

quo reſtrictum. Secundùm ea, quæ de alienatione ad *c. 6. l. 2.* ſufficienter diximus.

§. 5. *Imperium aut omne.*] Explicanda hæc omnia ſunt ex iis, quæ *ad d. c. 6. l. 2.* tradidimus. Unde conſtare poteſt, neque ſemper nniverſum populi conſenſum, neque ejus partis, qui alienatur, requiri. Sed regulariter Imperanti competere vi jurium majeſtatis alienandi facultatem; & ſpeciali ad eam impediendam inhibitione per pactum opus eſſe.

§. 6. *Quatenus promiſſo Regis.*] Vide, quæ latè diſſeruimus *ad l. 2. c. 18. theſ. 10.*

Si quis Rex ſimul ſubditorum dominus.] Nullus Rex eſt, modò verè ſit Rex, qui non ſimul dominus ſit Reip. Et confundit Grotius modum habendi imperium cum imperio ipſo. Etiam qui electivum regnum poſſidet, abſolutè imperare & populum ad quævis per ſe licita obligare poteſt. Non dependet hæc res à populi arbitrio & voluntate, ſed imperii civilis efficacia, cui ſubditi cum bonis paſſivè in conditionem inſtrumenti ſubſunt. Quod ſi conditiones quædam, ut vocant, fundamentales externas poteſtatis operationes limitát, imperio nihil decedit, ſed ſaltem ejus habendi modus paulò arctior redditur: nec ſub eo comprehendi debet, quod expreſsè pactũ non eſt. Majeſtas enim naturâ ſuâ & univerſali indole talis eſt, ut omnes actiones civiles ad ſuum arbitrium dependeant, & quæcunque civitas agit, per majeſtatem omninò agat. Nam omnes ſubditos obſequium manet, qui actiones ſuas ad placitum ſuperioris dirigere debent; Inter operationes verò civiles non minima eſt jus alienan-

di

di & obligandi civitatem, quod easdem ob cauſas imperium civile complectitur, & regulariter ejus quædam particula eſt. Inde quoniam res unaquæque præſumitur in ſuo ſtatu naturali eſſe, donec contrarium oſtenditur, poteſtas obligandi cives in dubio ad Principes pertinebit, niſi pactis conventis limitata fuerit. Nec quicquam ad rem facit regula, quam opponere ſolent, quod omnes tangit, in eo omnium conſenſum requiri. Quæ regula ad ſocietatẽ æqualem & conventionalem, nõ rectoriam ſpectat; In illà cuilibet ſociorum tantundem juris quàm alteri eſt; In hac verò ordo civilis, quem inter imperantes & parentes deprehendimus, jus agendi naturaliter ad imperium defert: cui obſequium ſubjicit. Et quod tandem mihi dabis majeſtatis jus, in quo non omnium ſalus verſetur. Bellum gerere, tributa indicere, leges ferre, omnes tangunt, & non niſi ab Imperante expediuntur. Quare ratio nulla eſt, cur de jure alienandi diverſum ſentiamus. Seduxit Grotium tum non minùs periculoſa quàm inepta imperii uſufructuarii & patrimonialis diſtinctio. Tum etiam, quòd jus imperandi civibus radicaliter, Principi verò quoad exercitium ſaltem ineſſe exiſtimat: ex hoc errore, qui in majeſtatem realem incidit, omnes hæ inciviles concluſiones fluunt. Si veritati ſtudere & Principibus totum imperium tam in actu ſecundo, quàm primo attribuere, ſubditis verò nil præter obſequii neceſſitatem relinquere volumus, res ſatis expedita erit, nec ampliùs negotium ex probabili ſubditorum ratione aut voluntate, ſed majeſtatis operoſa virtute determinationem accipiet,

cipiet, per quam ſtabilietur Principis auctoritas contra licentioſos eorum conatus, qui contra regia jura ex inani libertatis dulcedine duce impietate & perfidia dudum conſurrexere.

In perſonam quidem dominium.] Propriè dominium in perſonam non datur, ſed imperium, cujus objectum rationale eſt. Cæteras res dominium afficit. Sed Grotius hîc vulgari modo loquitur.

Jus præter regium accedens.] Non accedit aliud jus, eſt enim eadem majeſtas in abſolutiſſimo & limitato regno. Sed modus habendi vel reſtrictior eſt, vel liberior.

§. 7. *Sarcire damnum.]* Non ex jure ſtricto, utitur enim Resp. eo, quod ſuum eſt: Sed æquitate, ut jam ſuprà diximus.

§. 16. *Quod ex rerum inæqualitate.]* Non de eo, quod ex pœnis. Quia exactio pœnarum confecta pace remiſſa cenſetur. *Vid. Grot. l. 3. c. 13. theſ. 1. & 2. it. in §. ſeq. h. c.*

§. 23. *Nomina regionum.]* Agitata olim hæc controverſia inter RegesGalliæ & Hiſpanniarum fuit, qui ex fœdere regnum Neapolitanum ejectis Aragoniis occupatum inter ſe diviſere. Gallis agro Lavorino & Aprutio: Hiſpannis verò Apulia & Calabria adjudicatis. Veniebat in diſceptationem Capitanatus, quem Hiſpanni ut partem Apuliæ vindicabant. Galli verò vel acceſſionem Aprutii eſſe putabant, vel ſaltem ditionem, quæ ſuprà nominatis quatuor provinciis non contineretur, ſed adhuc utrinq; communis eſſet: Fundebant Galli ſe in nominibus antiquis: Hiſpanni in recentioribus & uſu moderno. Quorum cauſa ſecundùm

cundùm tradita hîc à Grotio jure ſuperior fuit. Nec juſtitiam eventus deſtituit. Cùm enim Galli ſua parte non contenti, ut ſemper ſolent, in regno Neapolitano bellum moviſſent, ab Hiſpannis Duce Conſalvo ſæpiùs fuſi fugatique tandem omni regno expulſi ſunt, quo Reges Hiſpanniarum adhunc usque diem quietè fruuntur: ex quo iterum apparuit, meliùs ſciviſſe Gallos regna parare, quàm retinere. Quod verò totam controverſiam attinet; illa à Guicciardino *l. 5. Hiſtor.* his verbis deſcribitur. *Perche eſſendo nella diviſione fatta tra i due Re aggiudicata all' uno la terra di Lavoro, & l' Abruzzi: all' altro la Puglia & la Calabria: non furono eſpreſſi bene nella diviſione i confini & i termini delle Provincie. Onde ciaſcuno commincio a pretendere, che a ſe apparteneſſe quella parte, che è detta il Capitanato, dando occaſione a queſta diſputatione l' eſſere ſtata variata la denominatione antica delle Provincie da Alfonſo d' Arragona, primo Re di Napoli di quel nome. Il quale habando riſpetto a facilitare l' eſſattioni dell' entrato, diviſe tutto il Reame in ſei Provincie principali, ciò è in terra di Lavoro, Principato, Baſilicata, Calabria, Puglia & Apruzzi. Delle quali la Puglia era diviſa in tre parti. Ciò è in terra di Ottranto, terra di Bari, & Capitanato: Il qual Capitanato eſſendo contiguo all' Abruzzi, & diviſo dal reſto della Puglia dal fiumo di Lovante gia detto Aufido, pretendevano i Franceſi, il quali non havendo in conſideratione la denominatione moderna havevano nel dividere havuto riſpetto all' antica: O che il capitanato non ſi compren-*

prendeſſe ſotto alcuno delle quatro Provincie diviſe: O che piu toſto fuſſe parte dell' Abruzzi, che della Puglia. Ma in contrario s' allegava non potere il Capitanato appertenere a Franceſi: perche l' Abruzzi terminato ne luoghi alti non ſi diſtende nelle pianure. Et perche nelle differentie di nomi & de confini delle provincie s' attende ſempre all' uſo preſent. Hactenus Hiſtoricus.

§. 27. *Non enim idem eſt, novam bello cauſam præbere.*] Viderunt hoc etiam JCti, qui unanimiter pro regula habent, pacem non cenſeri ruptam per offenſionem ſecutam non ex veteri cauſa, propter quam fuit facta pax, ſed ex nova. *Farin. de Var. ac div. crim. q. 107. part. 32. n. 403.* quam concluſionem deinde inter alia & ad veterem cauſam extendunt, quando illa in pace non fuit comprehenſa. Ita enim *d. Farinac. n. 410.* ex Baldo ampliat, *ut cautio de non offendendo non cenſeatur rupta non ſolùm ex offenſione ſecuta ex nova cauſa, ſed etiam ex offenſione illata non ex ea cauſa, ob quam fuit præſtita cautio, ſed ob aliam antiquiorem.* Loquitur de cautione de non offendendo, quam DD. plerique paci aſſimilare ſolent. Rariſſimum fortè uſum hæc extenſio in noſtro negotio habet, quia pax ferè ſemper cum univerſali amniſtia componitur. Sed tamen non omninò nullam. Evenire enim poſſet, ut Princeps, qui duo vel plura regna poſſidet, in quibus ab alio ſeparatas injurias paſſus eſt, pro tempore hujus vel illius regni injurias bello velit perſequi: & deinde pax fieret ratione belli, quod intuitu unius ſaltem regni geſtum eſt, in qua nulla aliarum injuriarum mentio fieret,

ret, has remiſſas eſſe non exiſtimandum eſt, multò minùs frangi pacem, ſi quando illas bello vindicem: id quod imprimis obtinet, cùm illa duo regna non ſub uno, ſed duobus diverſis titulis poſſidentur. Exempli causâ ſit Imperator noſter *LEOPOLDUS*, quem Hungariæ Bohemiæque regem eſſe omnes novimus. Quod ſi nunc aliquando caſus ferret, ut v. gr. à Rege Poloniæ vel uno eodemque tempore vel diverſis in hisce duobus regnis damnum injuriâ datum eſſet, quod ſimul perſequi non conſultum foret, ſed magis è re, ſepoſita ad tempus regni Hungarici injuria, eam, quæ Bohemiæ illata eſt, vindicatum ire, & tandem cum Rege Polonæ regnoque Bohemiæ pax coiret, in qua omnia damna omnesque ſimultates oblivioni traduntur, non arbitror ego, hanc conventionem terminos Bohemiæ egredi, & poſſe Imperatorem non obſtante hac pace tanquam Regem Hungariæ Poloniam iterum bello petere, & poſtulare ſatisfactionem, quæ regnum Hungariæ concernit. Cavebit tamen, ne ſubditos regni Bohemici ad militiam vocet tanquam Rex Bohemiæ, quoniam hoc reſpectu pacem habet cum Poloniæ Rege: licet fortè arbitrariè militantes recipere poſſit, ſicut moris hodie inter Chriſtianos eſt, ut Princeps aliquis incuſari nequeat ex eo, quod ejus ſubditi citra ſuum juſſum, v. gr. Regi Hungariæ contra Polonum militant: Cæterùm quod cauſam novam attinet, an juſta ea ſemper eſſe debeat, utrum verò & injuſta ſufficiat? quæſtionis non vulgaris eſt, meo tamen judicio ſatis abſurdè propoſitæ: Injuſta enim cauſa non eſt cauſa, nec unquam à fra-

ſta pace excuſare poteſt. Si inter duos pax facta eſſet, & unus illorum eo obtentu, quòd alter ipſi commodum aliquod fortalitium, in quo tamen petitor nihil juris habebat, noluerit cedere, in bellum proſiliat, nemo tam fatuus eſt, qui pacem ruptam non dixerat: ex cauſa quidem nova, ſed injuſta. Aliud eſt, ſi juſta cauſa ſit, ſed levis, quam melius eſt diſſimulare. Tunc omnes illæ cautiones obſervandæ erunt, quæ Grotius ſuprà de bello non temerè incipiendo prodidit: Exempla novarum cauſarum, quatenus ad offenſionem ſufficiunt, vide apud *Farin. d. q. 107. p. 3. art. 34. n. 476. usq. ad finem.* Quorum tamen nonnulla ad cauſam aliquam levem, nec bello ſufficientem referri poſſunt. Veluti ſi quis Citharœdum in domo alterius fidibus ludere prohibuerit: quædam etiam injuſtæ cauſæ ſunt. Ut qui alterum ex ſuſpicione offendit. Reperiuntur tamen & prægnantes quædam, ſicut quum aliquis uxorem ejus, cum quo pacem habet, adulteraverit, *juxt. Caſtr. in l. qui ſerv. n. 3. ff. de V. O.*

§. 28. *Satis eſt injuſtitiam.*] Scilicet in cauſa dubia & à pace ſeparata. Aliàs quævis injuſta à pace rupta non excuſat.

§. 31. *Ut nunc interdum fieri ſolet.*] Hac infamia præcipuè Germani noſtri laborant, ferè enim inter Chriſtianos Princeps nullum bellum eſt, in quo non ab utraque parte Germanos milites videas. Imò, quod adhuc pejus eſt, etiam contra propriam patriam externis hoſtibus militare ſolent, idque ad libertatem Germanicam atque Privilegia ſua referunt: Ideoque graviſſimè factum Caroli V. nobilitas Germana tulit,

quod Sebaſtianum Volgelſpergerum capitis ſupplicio affecerit, qui militum manum contra Cæſaris interdictum ad ſplendidiorem Regis Heinrici II. coronationem reddendam in Galliam adduxerat. *Sleid. l. 10.* de qua ſeveritate Ordines etiam Imperii ſæpius conqueſti ſunt, & gravaminibus contra vetuſtam imperii libertatem impoſitis adnumeraverunt. Antiquiſſimum morem eſſe, nemo negare poteſt, nam & jam Taciti tempore, *ſi civitas, in qua orti ſunt, longa pace & otio torpeat, plerique nobilium adoleſcentium petunt ultrò eas nationes, quæ tum aliquod bellum gerunt, quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clareſcunt.* Certiſſimum tamen eſt, hanc libertatem Reip. pernitioſam eſſe, & Caroli V. ſollicitudinem omnibus modis laudandam; qui adeò incivilem licentiam egregio publici boni ſtudio coarctare niſus eſt. Quid enim quæſo turpius eſt, quid intolerabilius, quid denique noſtræ patriæ magis noxium, quàm ſi Principem aliquem externum, de cujus animo in noſtram Remp. ſatis comperta habemus, patimur ad noſtrum excidium in Germaniæ meditullio milites cogere, quibus ad damnum nobis dandum paulò pòſt uſurus eſt? Quot millia germanæ pubis annis abhinc aliquot exiſtimas à Galliæ Rege conſcripta in potentiæ augmentum & ambitionis ejus continuum fomitem ceſſiſſe? qua re non raro factum eſt, ut, ſi ipſa Resp. in bellum Turcicum aut aliis de cauſis milite eguerit, exhauſtas alieno delectu provincias repererit. In honorificum libertatis nomen non abit, quod fraudi Reip. eſt, cujus ſalus ſuprema lex dicitur.

Sanè neque Sueciæ neque Galliæ Rex unquam in Germania ſine Germanis tantos facere potuiſſet progreſſus. Sed hæc fato quodam contigiſſe videntur, & non dubito ego affirmare, tam ſalutarem hactenus patriæ noſtræ extitiſſe & adhuc eſſe extituram Sueci amicitiam, quàm nobis cavenda & pernitioſa eſt Galli ambitio. Verùm hæc alterius argumenti ſunt, de eo non ambigendum eſt, multò feliciorem fore Germaniæ faciem, ſi omnibus extraneis, qui Imperii Principes non ſunt, nec ſeſſionem in Comitiis obtinent, delectus habendi interdicerentur: imprimis ſi ipſius Germaniæ res agitur. Advertat quis modò ad Galliam, an cuiquam liberum ſit inſalutato Rege conſcribere milites. Magnum me Hercules malum habebit, qui ſine publica authoritate vel hominem coëgerit. Imitemus igitur tam ſalutare conſilium, quod tantum virium hoſtibus aut advenis dempturum eſt, quantum nobis accedet: Nec eſt quod vereamur, hac tam eximia providentia injuriam aliis fieri: æquiſſima ſiquidem conditio eſt, ut, quod quisque juris in alterum ſtatuerit, ipſe eodem utatur.

§. 33. *Hoſtium loco ſunt.]* Quare ſi læduntur, antequam pacem ratam habuerunt, pax rupta non dicitur, quamvis ratificatio ſubſequatur, nec ea retrotrahitur ad effectum fractæ pacis. *Farinac. quæſt. 107. part. 2. art. 21. n. 298.*

Aliorum ſociorum.] Non temerè rejicienda eſt Angeli limitatio ad *l. de religioſis ff. de rei vind.* comprehendi etiam pace ſocios non expreſſos, quando pax paciſcenti non prodeſſet ſine adhærentibus: ratio eſt, quia actus ſemper talem

recipit interpretationem, ne in irritum cadat: Addunt alii quoque, ſi pax non in perſonam ſed, rem ſit concepta. Quoniam autem ipſi ferè neſciunt, quando pax dicatur concepta in rem, *Vid. Alciat. Conſ. 35. n. 23. Tomo I. libr. 3.* inanes ſubtilitates nihil moramur. Niſi quis eo ſenſu accipere vellet, quo Angeli jam dicta imitatio concepta eſt.

Cognatorum.] Niſi fortè injuria cognatis facta ad paciſcentem ſit redundatura. Hinc dicerem contra pacem actum, qui cognatum ex cauſa præcedentis inimicitiæ offendit, idque mei ratione, à quo vindictam habere nequit: ſub cognatis tamen filius non comprehenditur, in quo læſo ſemper Pater læditur, ſicut & Princeps in ſubditis. Idem de uxore ſentio: nam tales perſonæ ſub pace ſemper comprehenduntur, quamvis de iis ſpecialiter nihil dictum. Nec admitto quorundam limitationem, ſi fuit promiſſum non offendere aliquem in perſonam, quaſi tunc non cenſeatur promiſſioni contraventum, ſi quis offendat filium aut uxorem. *Alciat. in l. 1. n. 5. ad fin. C. de in jus voc.* Pater enim cum filio ut & uxore eadem perſona exiſtimatur, ideoque & injuriam illis factam non minùs eorum quàm ſuo nomine perſequi poteſt: & ſemper per filium, uxorem atque ſervum Paterf. læditur.

Affinium.] Multò minùs igitur cognati aut affines utriusque partis, quæ pacem habet, illa non comprehenſi, ſi ſe invicem lædant, contra pacem faciunt. Nec requiritur, ut conſanguinei ſint in pari gradu, quoniam non tam gradus diſparitas, quàm negotii, quod agitur, natura hîc

atten-

attendenda eſt: eſt autem natura pacis, ut cenſeantur excluſi, qui in pacem non conſentiunt, niſi à paciſcente dependeant: Ita quoque non ſimpliciter DD. aſſertio admittenda eſt, pacem factam pro ſe, filiis conſanguineis, affinibus, & adhærentibus non dici ruptam per offenſionem factam à conſanguineo, affine vel adhærente tempore pacis nondum exiſtente in rerum natura, ſed poſt dictam pacem ſuperveniente. *Farinac.q. 107. part. 2. art. 24.* Quando enim illi, qui tempore factæ pacis nondum ſunt in rerum natura, pòſt nati à principalibus dependent, ad pacis obſervationem ſtrictè tenentur. Sic non ſolùm adhærentes, ſed & eorum pòſt nata ſoboles, ut & cognatorum filii & nepotes ſub pace ſunt; quemadmodum pax duarum Rerump. futuros quoque cives attinet. Unde falſiſſimum puto, quod ait *Bal. in c. inquiſitioni in fin. n. 9. x. de Appell.* pacem cum promiſſione de non offendendo factam pro ſe & filiis non comprehendere poſthumos: Comprehenduntur enim ſub pace omnes ii, qui cauſam ab eo habent, qui pacem fecit: at poſthumi parentis filii non minùs ſunt, quàm illi, qui vivo patre naſcuntur. Nec obſtat, quod dicunt, in odioſis & pœnalibus filiorum appellatione poſthumos non venire. Primò enim hoc verum non eſt, quando factum à patre eſt, quod filios communiter tangit: Secundò hîc agitur de pace ſervanda, quæ res favorabilis eſt, non odioſa. Nec video rationem differentiæ, cur pax pro Principe facta & civibus, futuros quoque contineat, illa verò pro patref. & filiis, non poſthumos. De futuris affinibus; itemque conſan-

guineis ignotis aliud dicimus, quoniam hi tales partem paciſcentis non faciunt, ſicut cives aut poſthumi partem faciunt civitatis & familiæ.

§. 40. *Facta non cenſebitur.*] Scilicet in pace, quæ amicitiæ causâ contracta eſt. Aliàs quamvis injuriam ſubditis factam vindicare Princeps poteſt, quia pax eſt actus civitatis pro toto & pro partibus: quó & illud Quintii apud Livium pertinet: *Si ſocios meos pro hoſtibus habeas, ſi te hoſtibus meis conjungas. Vid. Grot. ſupr. §. 32.*

Et adulterium aut ſtuprum libidini potiùs.] Idque extendunt DD. quamvis mulieri ad explendam libidinem vis fuerit illata, prout contingit in crimine raptus. *Farinac. q. 107. part. 2. art. 16. n. 230. ubi de communiori teſtatur.*

Quàm inimicitiæ.] Secus igitur eſſet, quando adulterium non libidinis, ſed ſe vindicandi causâ, & dolosè in injuriam ejus, quem non offendere promiſerat, commiſſum eſt. *Farin. d. l. n. 231.*

Invaſio rei alienæ.] Hinc iterum à DD. regula extruitur, pacem non rumpi per furtum factum ei, cum quo quis pacem fecit. *Bart. in l. verum n. 5. ff. de Furt.* Ubi planè eandem cum Grotio rationem tradit, quòd fur non animo ſe vindicandi, ſed animo lucrandi furtum faciat. *Conf. Ang. ad d. l. verum n. 12. Caſtr. in l. licitatio §. quod illicitè n. 4. ff. de Public. & vectig.* Et extendunt hanc aſſertionem deinde ad quamvis aliam offenſionem illatam in bonis. *Caſtr. ad d. l. licitatio. n. 4.*

§. 41. *Non eſt contra amicitiam.*] Imò eſt, ſi contra voluntatem Principis emigrant, & ab alio,

alio, quocum amicitiæ pax eſt, recipiuntur. Nam non eſt liberi ſubditorum arbitrii de civitate migrare. Longè arctiore obligatione Imperanti tenentur, quàm ut ſe eadem quovis tempore pro lubitu eximere poſſint: nec favorabile libertatis jus eos quicquam juvat, fruſtra enim libertatem implorant, qui alieno imperio ſubſunt. Nec magis poteſt civis veniâ non impetratâ civitatem mutare, quàm ſerv9 familiâ nolente domino exire, ſeq; vindicare in libertatẽ. Non hic magis illo, domino ad ſervitia & obſequiũ obſtrictus eſt, ſed ex diverſis imperiis obligatio pari efficacia procedit. Hoc juri naturali conveniens & in civili prudentia perpetuum eſt, actum, qui ab alio dependet, non eſſe in jure agentis, nec aliter ratum, quàm ſi conſenſus ſuperioris acceſſerit. Non forent tam invidioſa apud omnes gentes transfugarum nomina, ſi civi jus eſſet pro lubitu mutare civitatem. Poteſt Princeps ſubditis valide & cum effectu neceſſarii obſequii inhibere, ne cum hac vel illa gente commercium habeant, ne civitate abeant, ne in certam civitatem iter faciant: Quantò magis, ne deſinant eſſe ſubditi, & alienæ poteſtati ſe ſubjiciant. Quin ut hoc omnibus modis caveat, ſine dubio Reip. ſalus poſtulat. Quod ſi enim nunc hic, paulò ille deceſſerit, deſtituetur civibus imperium, & præda alienis fiet, quod cõtra finem & intentionem primò in Remp. coëuntium eſt. Et quid multis rationibus opus. Illud generali veritate nititur, non poſſe quemquam cogi, ut juri ſuo cedat, niſi ab eo, qui in illum ſuperius jus habet. Principi autem jus eſt & facultas tam in totum cœtum ad regen-

dum in omnium utilitatem, quàm in ſingulos ad diſponendos eos atque adhibendos tanquam inſtrumenta producendis actionibus, per quas univerſale regimen promovetur: quare à nemine inferiore, quales omnes ſubditi ſunt, jure ſuo exui poteſt. Si quando ſubditus emigrare voluerit, ſine dubio vacua manu non decedet, ſed potiùs res ſuas quin omnẽ familiam ſimul educet. Et ſic iterum Princeps amittet ſupereminens dominium, quod in bona ſubditorum habet, quod iniquiſſimum eſſe nemini non apparet, qui conſideraverit, ne privatum quidem citra culpam aut conventionem dominio rerum privandum eſſe. Fac verò jam potentem aliquem civem decedere velle, qui non ſolùm ampliſſima Reip. latifundia poſſidet, ſed & egregias munitiones. Hæc ad alios & quandoque hoſtem transferre poterit? omnes opinor uno ore reclamabunt, & tamen harum rerum à mobilibus diverſa ratio non eſt, quia illa non minore jure à domino poſſidentur, quàm hæ, nec Reip. ſtrictiori nexu devinctæ ſunt: quando licet immobilium translationem impedire, licebit & mobilium, aut ſi in has nihil juris Civitati eſt, neque ſanè in illas. Sanè ipſe Grotius ſuprà *l. 2. c. 5. theſ. 24.* gregatim Civibus non licere diſcedere ex neceſſitate finis probat, ex quo nulla opera inferre poſſum, nec id juris eſſe ſingulis. Cœtus enim aliquis ex ſingulis conſtat, ut illud jus, quod ſinguli habent, neceſſariò ad cœtum transferant. Ergo qui ſingulis permittit diſceſſum, cœtui negat, is eadem ratione ſingulos divites facit, cœtum ipſum pauperem. Et quàm facilè eludi hæc Grotii cautela poſſet? ſi multitudini

dini abire volenti Reſp. reſtiterit, reſpondebunt, ſe non ut cœtum diſcedere, ſed ut ſingulos. Hoc intuitu ipſis jus diſcedendi competere, & eodem quemvis eorum uti velle. Quo effugio aut diverſo reſpectu Reip. non magis conſultum eſt. Diſſipabit ſe cœtus in omnes partes, & ſic emigrabunt ſinguli, qui omnes non poterant, id quod ad eorum intentionem ſatis eſt. Non nego pactis & conſuetudine inter Reſp. quaſdam in hunc modum conveniri poſſe, ſed hoc caſu decedunt cives ex voluntate Principis præſumpta, cui etiam integrum eſt revocare conventionem, & à mutuo placito diſcedere, ſi id è re ſua eſſe duxerit. Non in legem aut perpetuam obſervantiam cedit talis conventio, nec ſubditis exinde quicquam juris acquiritur, ſed ſaltem removetur impedimentum, quod emigrandi libertati obſtabat: quare conceſſum erit paciſcentibus ad modum ſocietatis mutuo placito valedicere, & ſubditis inhibere abitionem. Non eorum ad hoc conſenſum requirimus, tum quia nec ad conſtituendam libertatem neceſſarius fuerat, unumquodque autem eo modo diſſolvatur, quo colligatum eſt, tum quòd rationi non eſt conſentaneum, ut ejus conſenſu ad rem opus ſit, cujus diſſenſus nihil impedimenti ponit: qui enim conſentire poteſt, illi & diſſentire licet, ſi ipſam actus mutui naturam potiùs, quàm nuda verba ſpectare volumus: *Conf. quæ not. add. c. 5. theſ. 24. l. 2.*

Neq; magis eos, qui ex ſacramento.] Hac ſanè reſtrictione Grotius totam ſuam ſententiam evertit, quia nullus civis eſt, qui Reip. ex ſa-

cramento fidelitatis miniſterium aut opera non debet.

§. 42. *Sortis aleæ.*] Primò notari velim falſum eſſe, quod ait hîc Grotius ſortis aleæ non licitè ſubjici rem, niſi in eam plenum habeamus dominium: quia & aliud jus in re, dominio pleno inferius aut infirmius, quod in controverſiam venit, quò minùs quis poſſit rectè in ſortẽ dare, cauſam nullam video. Sic nõ dubito jus pignoris controverſum à creditore ſorti bene committi, quemadmodum & uſumfructum, ſervitutes, aliaque ſimilia. Deinde, quod ſpecialiter Principem attinet, de eo ſciendum eſt, quamvis limitatè imperet, poteſtati in Remp. nihil decedere, ſed alium eſſe habendi modum, ut vel centies inculcavimus: Princeps igitur, qui abſolutiſſimè imperat, non majus jus in Remp. habet illo, qui reſtricto imperio utitur, ſed liberius ſaltem juris exercitium ei competit: in quo puncto autem poteſtas limitata non eſt, in eo integra Imperanti competit, cujus officium eſt, optimis quibusque conſiliis & actionibus providere Reip. Faciamus nunc litem eſſe inter duos Principes de re aliqua, fortè quòd ſubditi unius à ſubditis alterius ſpoliati, res repetitæ nec redditæ ſint, & ideo ad civitatis dignitatem tuendam bello opus eſſe, jamque paratas ad confligendum ſtare acies, non licitum Principi erit provocare ad ſortem, & tam ſalutari remedio multa civium millia in prælio occidenda Reip. reddere? Opinor omninò, nec obſtare, quòd in res Princeps plenum non habeat dominium. Sufficit enim, habere eum aliquod ſuperius, quo ex neceſſitate & ratione Reip. privatis

vatis dominis res adimere & in ſalutem omnium impendere poteſt: idem de rebus civitatis dixerim, ſi adeò magni momenti non ſint. Nam & has rectiùs in ſortem conjici, quàm ſubditos ad pernitiem, planè exiſtimo: Nec me movet Grotii ratio, *ad ſubditorum vitam, pudicitiam & ſimilia tuenda Regem arctiùs obligari, quàm ut omittere poſſit eas rationes, quæ ad ſui & aliorum tutelam maximè ſunt naturales:* quoniam non ſemper vita & pudicitia ſubditorum in discrimen venit, ſed aliæ res, quas vel planè omittere vel potiùs eventui ſortis committere decet, qua ratione ipſam ſubditorum vitam & pudicitiam Principem tueri dicimus. Facilè largior, ſi jus certum ſit, & res, de qua controvertitur, præcipuam Civitatis partem faciat, conditionem ſortis non facilè ſubeundam eſſe: verùm hoc ſpectat ad modum juris bene exercendi, juri ipſi nihil detrahit, quod actionem ratam facit, etiam quando non omninò recta eſt. Plus enim requiritur ad rectitudinem actus, quàm ejus validitatem, & ſi actio eſt in jure agentis, rata eſt, non continuò etiam recta, niſi ex determinato judicio procedat, modusque agendi & aliæ debitæ circumſtantiæ adfuerint. Quare placet omninò Dn. Ziegleri ſententia, *in dubia cauſa & dubio belli eventu præſtare ſorti rem exponere, ut maximè res, de qua agitur, non ſit in dominio noſtro, quàm tot & tanta belli diſcrimina ſubire:* Multum ſorti invidiæ detrahitur, ſi providentiam & judicium Dei adjunxeris, in cujus manu eſſe dicitur: quamque prudentiſſimus omnium Rex Salomo ad lites finiendas imprimis commendat; (*a*) nec

(*a*) Prov. 18, 18.

nec minùs ipſe noſter Author *ſupr. l. 2. c. 23. theſ. 9.*

§. 43. *Ut multorum innocentium ſalus.*] Non ſola cauſa bello digna eſt multorum innocentium ſalus, quin imò hæc rariſſimè inter cauſas belli juſtificas refertur, ſæpiùs ſuper provinciis aut injuriis expoſtulant Principes, ubi multorum innocentium ſalus non aliter in periculo eſt, quàm quando bellum cum promiſcua hominum cæde & direptione rerum geritur, ideoq; & hæc quæſtio ad modum potiùs juris exercendi quàm jus ipſum pertinet. Quemadmodũ Principi jus eſt juſto exercitu damna vel injurias vindicatum, aut alias quasvis controverſias bello dignas ſopitum ire: ita quoque ad eam rem pauciores conſtituere propugnatores, quibus tanquam arbitris cauſæ juſtitia diſceptanda datur. Nam & de eo nec Grotius dubitat, in arbitros poſſe quem promittere, etiamſi res graviſſimi momenti fuerit. At arbitro tam facilè eſt proferre injuſtam ſententiam, quàm pugnantibus in condicto certamine vinci. Utrobique æqualis incertitudo & periculum amittendæ cauſæ verſatur. Quamobrem remanet illa ſola quæſtio, quando conſultius ſit litem ſingulari pugna dirimere, quàm juſto exercitu contendere. De conſilio quæritur, non jure. Hîc ante omnia bene conſiderandum erit, quid in litem & præmium victoriæ veniat. Si cum barbaro hoſte res ſit, qui nos omnes in ſervitutem & ad cultus idololatricos petit, qui veram religionem mutare, paganiſmum inducere, & deniq; noſtrum omnium internecionem intendit, rationis eſt, ut communem ſalu-

tem

tem in paucorum manus atque irreparabile præcipitium non demus, ſed conjuncti totis viribus pro patria, libertate, religione & liberis noſtris ad extremum usque ſpiritum pugnemus. In hoc caſu Deum tentare & condicto certamine tanquam teſtimonio bonæ cauſæ uti vaniſſimum eſſe & omninò fugiendum concedimus, niſi extrema neceſſitas & certiſſima piorum pernities ex magnitudine hoſtium moraliter æſtimanda minus malum apprehendendum jubeat. Verùm enim verò non verſamur ſemper in tanto periculo. Et quoniam exemplis in hoc argumento expeditiùs procedimus; Eſto nobis Rex Galliæ, qui cum Rege Catholico ſupra quasdam Belgiæ Provincias jam à multis ſeculis armis & literis exercitas differentias habet, qui nunc, ut videtur, leviſſimis de cauſis fœderatum Belgium invadere præſumit: Nullius hic eſt mutandæ religionis timor, nullum, ſi Belgæ vincuntur, poſt victoriam multorum innocentium ſalutis periculum, ſola magnis animis innata dominandi ambitio ſtimulat generoſum Regem: An quis nunc negare auſit, meliùs facturos tum Belgas tum Regem Galliæ, ſi tribus pluribúsve aut paucioribus ex utraque parte ſelectis hominibus controverſias ſuas disceptatum darent, quàm ut tot millium cædibus, tot tantisque cladibus, rerum vaſtatione, incendiis, & aliis innumeris malis, quæ bellum ſequi ſolent, in pacem tandem neceſſariam defatigati coëant? Hoc ſanctiùs omne bellum geritur, quò minore cum aliorum pernitie conficitur, & omninò optandum eſt, quàm minimo ſanguine res dubias componi. Quin illud quoque non extra

extra conſiderationem omnem ponendam putamus, quemadmodum uno prælio non ſemper ſuper tota lite decernitur, aut debellatur, ſic quoque tali condicto certamini locum poſſe dari ad eum effectum, qui prælium ſecutus eſſet, v. gr. ut alter pro victo abſcederet, ſolveret obſidionem urbis, in cujus ſuppetias hoſtilis exercitus advenit, aut ubi pars altera ſuccubuit, traderet urbem, vel ſaltem certa provincia excederet: His ſanè actibus de tota re alea non jacitur, & ſicut univerſo exercitu, ſic & certis perſonis ad id ſelectis contendi rectè poterit: quia quod juris in toto eſt, idem etiam im parte. Reſtat, ut videamus, an illi, qui ad certamen ab utraque parte deſtinantur, cum bona conſcientia illud ſuſcipere & Imperantibus obedire poſſint atque debeant? Quod utrumque affirmamus: quoniam quando totum exercitum licet ad pugnam cogere, rationis eſt, ut & quoslibet milites ad ſingulare certamen: quod ſi enim ſingulos non liceret cogere, nec univerſitatem, quæ ex ſingulis conſtat, imperium enim derivatione à ſingulis ad univerſitatem extenditur: præſupponimus juſtum bellum, ubi pro pietate & juſtitia omnes copiæ præliantur. Tum certas quoque perſonas ad certamen cogi poſſe dicimus, & easdem illud ſuſcipere: Multitudo enim ſicut in conſilio ſuas partes habet, ita ad jus agendi nihil confert. Si agere licet, cum multis an paucioribus me expediam, nihil refert: quomodo verò agam rectiùs, multum omninò: ſed hoc prudentiæ eſt, illud juſtitiæ opus, ut diximus. Non obſtant rationes Grotii, *neminem eſſe vitæ ſuæ ſummo jure dominum, in proximi carita-*

caritatem peccare eum, qui ob res, quibus carere poſſumus, retinendas hominem occidit; & in ſe & in Deum peccare, qui vitam ſibi à Deo pro magno beneficio conceſſam tam vili æſtimat. Quotusquisque enim eſt, qui non videat, hæc omnia tam de toto exercitu, quàm ſingulis hominibus rectè dici poſſe: Nemo quidem vitæ ſuæ dominus eſt, ſed illam in ſalutem patriæ juſſu Principis impendere non prohibemur: Et ſi peccat, qui ob res hominem occidit, peccabit multò magis exercitus, qui ſæpè cum ingenti humani ſanguinis effuſione & latiſſima multorum ſtrage de rebus contendit. Nam quò major exceſſus eſt, hoc gravius peccatum fit. Nec videtur quis vitam ſibi à Deo pro magno beneficio conceſſam tam vili æſtimare, qui Principem ſuum ad bellum vocantem ſequitur, qui patriam, liberos, libertatem, religionem defendit. Et percuperem profectò edoceri, cur ille vitam ſuam viliùs æſtimet, qui juſſu Imperantis ad condictum ſingulare certamen deſcendit, quàm qui cum omni exercitu contra hoſtem pergit. Hoc enim vita viliùs habetur, quò majori in periculo eſt: In juſto autem prælio magis periclitari, quàm in monomachia nemo non videt: quoniam hîc aliquis certum ſuum adverſarium contra ſe habet, in quem deſtinatos ictus dirigere & adverſos excipere noverit. Ibi verò adeò innumeræ mortes caput prætervolitant, ut non fortitudinis & prudentiæ, ſed plerunque fortunæ beneficium ſit ſalvum prælio exceſſiſſe.

§. 44. *Quæ in patrimonio non ſunt.*] Imò verò, modò jus alienandi non ſit ademptum.

Quin

Quin tentare aliquis poſſet, quamvis Principi pactis non licet imperium alienare, ſingulare tamen tale certamen, ut & uſum ſortis in re dubia ad alienationem non trahendum eſſe. Nam & Vaſallo, qui abſque domini & agnatorum conſenſu rem feudalem alienare nequit, de ea tranſigere feudorum conſuetudinibus conceſſum eſt, non obſtante, quòd & per transactionem res quandoque alienari ſoleat.

§. 45. *Victores ſerati.*] Ergo qui loco cedit, non per metum, ſed tanquam victor, victus non eſt, licèt hoſtis loco potitus ſit; Victoria igitur aut fuga non à ſola externa vi, ſed & animo pendent. Imò hoc major eſt & ſplendidior omnis victoria, quâ hoſtes non tam viribus quàm animis fracti ſunt: Achæi ſanè narrante Polybio cenſebant, οὔτε λαμπρὸν, οὐδὲ μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μὴ τὶς ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους. Et Claudian. in VI. Conſul. Honor. ait.

— *Nulla eſt victoria major,*
Quàm quæ confeſſos animo quoque ſubigit hoſtes.

Unde paulò antè laudatus Polybius alio loco illis, qui pacem facere volunt, ſalutare hoc dogma dat, ut ad hoſtium mentes ac conſilia imprimis bene attendant, an in præſens neceſſitate ſaltem cedant: vel animo etiam ſe victos fateantur. Illos rebus mutatis in officio vix contineri poſſe, hos verò ad omne obſequium tibi promptos fore. Verba ejus extant libro *Hiſtor.* 3. hæc: Τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους καὶ τῶν τοιούτων οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυ-

διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντας εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται. τοῖς δὲ πιστεύοντες ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς πᾶν τὸ παραπίπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσι.

§. 48. *Nihil eſt innovandum.*] Manet quilibet in ſua poſſeſſione, ut ne quidem poſſeſſorio ſummario opus ſit, contrà quàm Zieglerus putat, niſi id expreſsè inter partes actum.

§. 52. *Civitas aut ejus rector tenebitur.*] Non utique exiſtimo, quia civis, qui obſidem ſe dari patitur, præſtat civitati, quod debet. Non tenetur Civitas familiæ eorum, qui in prælio cadunt, damnum reſarcire, ergo nec tenebitur ratione obſidum: Quilibet ſummo ſtudio corpore & opibus juvare patriam obſtrictus eſt, & ſi quod inde damnum ſenſerit, æquo animo ferre debet, illud præcipuè ſecum animo verſans, ſalvâ patriâ facilè unicuique ſua quoque ſalva eſſe: Hac autem peſſumdatâ, ſimul ea omnia perire, quæ privatorum ſunt.

§. 54. *Non is animus fuiſſe Civitatis.*] Quidni? cùm Civitas ad reddendum obſidem ex fœdere obſtricta ſit. Quoniam enim hac fugâ obſidibus non conſulitur, quos civitas apud ſe retinere nequit, ſi ex fœdere poſcantur, ſanè dicendum, Remp. civem non ſaltem in cuſtodiam dediſſe, ſed & obligaſſe, ne aufugeret, ne deditionem repetere opus ſit.

§. 60. *Nullum tempus id efficere poſſe.*] *Vid. quæ not. ad l. 2. c. 4. §. 15.*

Impeditus.] Nimirum contradictione cre-

ditoris, qui rem pignori ſuppoſitam ſuam dixit, non debitoris. Ab eo enim tempore, ſi ipſi non contradictum ſit, creditor pignus incipit uſucapere.

CAPUT XXI.

DE FIDE MANENTE BELLO, UBI DE INDUCIIS, COMMEATU: CAPTIVORUM REDEMPTIONE.

§. 1.

I*Nduciæ ſunt conventio.*] Objicit hîc Dn. Ziegleruſ, aliud eſſe inducias, aliud conventionem, per quam induciæ fiunt. Equidem non nego, hæc multis in rebus plurimùm differre, quemadmodum matrimonium per conſenſum fit, nec tamen conſenſus eſt: in induciis autem vix admitterem. Quoniam enim inter bellum & pacem nihil eſt medium, ſequitur, quòd induciæ præter conventionem aliquam tempore belli factam nihil aliud denotent: ſicut emptio venditio, locatio, mandatum, ſocietas per conſenſum contrahendo fiunt, nec aliud quid præter contractum ſeu conventionem ſunt.

§. 4. *Uſq. Calendas.*] Quid ſi intra Calendas? an ipſæ Calendæ comprehendentur? quemadmodum intra decem dies appellare juſſus ipſo die decimo appellare poteſt. Vid. omninò de vi & uſu vocis, *intra*, elegantiſſimum diſcurſum apud *A. Gellium Noct. Attic. l. 12. c. 13.*

Vis eſt diſcernere.] Non ſemper. Nam intra

tra oppidum etiam dicitur in oppido. Ut ex loco Gellii citato apparet.

§. 15. *Non ad medios tantùm, ſed & ſummos.*] Hinc meritò Laurentius Medices à Guicciardino perfidiæ reus notatus eſt, qui dato commeatu Suareſio & ſociis, Horatium deinde tanquam origine ſubditum Eccleſiæ retinuit, quaſi is nominatim in ſalvo conductu exprimi debuiſſet. Judicium Hiſtorici hoc eſt. (a) *Scuſando la infamia della fede rotta con falſe cavillationi, come ſe fuſſe ſtato neceſſario nominare eſpreſſamento nel ſalvo condotto Oratio ſubdito per origine della Chieſa & Segretario del nimico.*

CAPUT XXII.

DE FIDE MINORUM POTESTATUM IN BELLO.

§. 8.

INducias dare Ducum eſt.] Quod indiſtinctè non admitto: quæ enim in longum tempus, v. gr. decem, viginti aut centum annos indulgentur, ſine dubio ad Principem ſpectant. Neque plenior poteſtas faciendi inducias Ducibus commiſſa cenſetur, quàm quatenus ad bellum gerendum ſufficit.

(a) Lib. Hiſtor. 13.

Digitized by Google

CAPUT XXIII.

DE FIDE PRIVATA IN BELLO.

§. 5.

OB *jus ſupereminens Civitatis.*] Certum eſt, non obſtringi Principem privatorum pactis, ut pati debeat illorum res hoſtibus ex pacto tradi, quia non tantùm ſic hoſtes potentiores fierent, ſed & civitas dominio ſuo privaretur, quod in res privatorum habet. Et quid ſi privatus aliquis in pleno dominio haberet fortiſſimum aliquod propugnaculum, quod ex pacto hoſti tradendum cum maxima Reip. pernitie foret? Et tamen verum eſt, quòd Conſul in Senatu Romano dixit, ſi quid eſt, in quod populus obligari poteſt, in omnia poteſt. Rei enim vilitas aut pretioſitas juri agendi nihil adimit aut confert. Jus ergo Reip. in bona privatorum tale eſt. Modus verò utendi jure paulò attemperandus, ut ſi quæ res imprimis mobiles ad redemptionem captivorum privatis neceſſariæ ſint, in illis Resp. ſtrictè juri ſuo non inhæreat: ſed quæ vel publicis bonis civem ſervatum cupere deberet, magis patiatur quoque privatorum, quæ Reip. detrimentoſa non erunt, ad tam humanum officium impendi, quia in dubio civis Civitati plus prodeſſe poteſt, quàm res & poſſeſſiones, quæ non tam publico quàm captivi agnatis cedunt, aut aliis hæredibus, qui proximiore gradu ſunt.

§. 8. *Quia ſit contra officium.*] Diſtinguendum

dum eſſe arbitror, an is, qui promittit nolle ſe adverſus victorem ampliùs arma ferre, ſit ſubditus Reip. cum qua bellum eſt, an verò extraneus, qui citra obligationem ſtipendio militat. Hic abſiſtere ſimpliciter bello debet. Ille verò à Principe ad militiam iterum cogi poteſt, cui & ſine omni perfidiæ crimine parere debet. Nec enim in tam ingens Reip. præjudicium aliquid hoſti promittere licet: Et ſi is, qui ſummam poteſtatem habet, vi illius juramenta ſubditorum, quæ publicæ rei obſtant, nulla dicere, ſubditosque iisdem abſolvere poteſt, quantò magis à nudis promiſſis fidem liberare, quaſi hoc modo paciſcendi facultatem non habuerint: Et ſibi imputabit hoſtis, qui imprudens Civitati civem reddiderit. Nec obſtat, quòd iterum captus ſine venia occidi ſoleat, hoc enim illo jure gentium externo fit, quo in hoſtes quævis licent.

CAPUT XXIV.

DE FIDE TACITA.

§. 7.

EX *ſola diſſimulatione.]* Sicut nec diſſimulatione actio injuriarum ſublata cenſetur. Et poteſt is, qui jus puniendi habet, oportunum tempus ad pœnam nondum habere.

CAPUT XXV.

CONCLUSIO CUM MONITIS AD FIDEM ET PACEM.

§. 1.

Fide enim.] Ita Silius de fide.

Ante Jovem generata, decus divumq; hominumq;
Qua ſine non tellus pacem non æquora norunt.
Juſtitiæ conſors, tacitumq; in pectore numen.

§. 3. *Pax ergo &c.*] Silio vate veriſſimè dictum.

— — Pax optima rerum,
Quas homini noviſſe datum, pax una triumphis
Innumeris potior.

DEO SOLI GLORIA.

FINIS OBSERVATIONUM IN H. GROTII DE JUR. BEL. ET PAC. LIB. III.

Digitized by Google

INDEX RERUM IN OBSERVATIONIBUS AD GROTIUM NOTABILIORUM LOCUPLES.

A.

Abdicatio filii patri competit. 446
Abſolutiones à juramentis quo principio nitantur. 665
Actio de pauperie naturaliter non competit in dominum pecudis. 774
Actio indifferens quæ? 84
eſt objectum legum civilium. ibid.
Actiones infantium ante exercitium rationis nec bonæ nec malæ moraliter ſunt. 14
Actiones liberorum abſque parentis conſenſu irritæ ſunt. 441. 442
Actus in bello publico privati omnes juſti. 1002. 1003. 1029
Actus interni cogi non poſſunt. 399
Actus coniugii merè naturalis eſt. 456
Advenæ tempora obſidionis expelli poſſunt. 382
Advenæ tenentur ex conſenſu tanto. 561. 670
Ædes vicinæ in incendio dirui poſſunt. 370
Aër non poteſt occupari. 361. 362
Ætas excuſat à pœna. 904
Ætatum gradus in tutela. 449. 450. &c.

Alimonia debentur liberis juſtitia expletrice. 501
etiam ex damnato coitu natis. 502
Alienatio imperii eſt actus majeſtatis regulariter Principi conceſſus. 493. 494
Alienatio non comprehendit ſortem aut condictum certamen. 1056
Alluvio quæ? 541
Alveus fluvii publicus eſt. ibid.
Amor mitigat pœnam. 908
non tamen in raptu. 909
Animi infirmitas quomodo excuſet. 901
Appetitus ſocietatis naturalis eſt. 11. 12
Appetitus eſt fons ſeu norma juris ſocialis. 15
non omnem vim inhibet. 136
Appetitus duplex. 902
Aptitudo juris ſpecies. 68
an ſola ſit in diſtributione rerum communium. 80, 81
Aſſecuratio quid? 585
Aſſertio in promiſſis quid? 553

B.

BElli definitio. 53
Bellum mixtum verum eſt bellum. 150
Bellum civile verum bellum. 155
Bellum à quo ſuſcipiendum. 308. 309
Belli inſtrumenta idonea. 312. 313
Belli cauſæ veræ & juſtificæ. 314
Belli principia. 315
Bella Romanorum non omnia injuſta. ibid. & 316
Belli injuſti nulla obligatio. 744
Bellum rectè poteſt ſuſcipi, ſi par viribus hoſti ſit. 949

Bellum pacis cauſa ſuſcipiendum. 52
Bruta non obſervant gradus prohibitos. 478

C.

CAinus à Deo ſigno externo ſignatus fuit. 845
Captus in bello non transfert omnes res ſuas ad victorem. 1015
Caraffæ Cardinalis impietas. 659
Caritas differt à juſtitia. 769
Carthago quid notet? 761
Cauſa injuſta & irrationabilis non excuſat ab ordinaria pœna. 897
Certamen condictum in bello licitum. 1052. 1053 & à certantibus rectè ſuſcipitur juſſu ſuperioris. 1054
Cives non poſſunt invito Imperante de Civitate diſcedere. 484. 1047
Civis poteſt deſeri à Republica, ſi non poſſit defendi. 951
Civem innocentem Reſpublica tradere non poteſt, nec ad ſe dedendum civis ullo jure obligatur. 952. usque 957
Civitas quid? 116
Civitatis forma utra præſtantior. 192
Civitatis utilitas. 206. 207
Civitas in quo differat à ſocietate prædonum? 990
Civitas non tenetur de damno obſidibus dato. 1057
Cogere pugnat cum ſtatu inferioris. 243
Cogitationis pœnam nemo patitur. 888
Commercia negatione tranſitus impediri poſſunt. 379

Digitized by Google

Communio in mundi principiis nulla fuit. 346 usque ad 352. 356
Communio non quadrat omnibus rebus. 352
Compenſatio ratio Principis ex æquitate eſt non ſtricto jure. 687
Concubinatus ſecundùm matrimonium. 481
Conductor naturaliter ſuſtinet caſum fortuitum 600. 601
Conjugii formale quid. 461
Conſcientia erronea. 940
Conſcientia dubia. 941
Conſcientia probabilis. 942
Conſenſus patris ad nuptias filii neceſſarius eſt etiam extra leges civiles. 471. usque ad 476
Conſiliarii tutorum vicem non ſupplent. 674
Conſilium à jure aliud eſt. 723
Conſtitutum obligat jure civili. 551. 559
Conſuetudo facti & loci mitigat pœnam. 910
Contractuum nominatorum & innominatorum ratio. 580. &c.
Contractus Regum quo jure judicandi. 681. 683
Contractus Regum quo ſenſu leges. 693
Copula carnalis ad matrimonii conſummationem ſpectat non eſſentiam. 462
Corporis cura non negligenda. 132. 133
Curatores regni non habent ſummum imperium. 232. 252

D.

Deceptio in contractibus quomodo naturaliter licita. 623
Decimæ non debentur jure naturæ. 132
Deditione civis civitatem amittit. 750
Defenſio inculpatæ tutelæ ſpecies. 152

Defen-

Defenſio juri naturæ non contraria. 153
indiſtinctè licita. 154
ſi periculum certum ſit. 319. 861
Defenſio neceſſaria non arbitraria. 321. 857
nec tenetur quis expectare vulnus. 862
Defenſio & pro aliis conceſſa. 864. 865
Defenſio pudicitiæ licita. 320. 865
non æquè adversùs tyrannum civi. 322
Defenſio corporis ad injuriam vitandam licita. 323
Defenſio rerum cum morte raptoris quandoque licita. 323. usque ad 327. Conf. 866. etiam incorporalium. 868
Defenſio famæ. 865
Defunctus extra leges civiles pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus decedere poteſt. 626
Delictum quodlibet ſub mortis pœna prohiberi poteſt. 280. 330
Delictum conſummatum gravius non conſummato. 903
Deo quæ poſſibilia. 108
Dictatoris poteſtas ſumma fuit. 229. usque ad 232
Diviſione originariè nihil acquiritur. 385. 386
Dolus contractum vitiat. 564
Dominiorum origo à Deo. 346. 347
Dominia acquiruntur per actum occupationis. 348
Dominium objectum res habet. 388
Dominium differt ab imperio. ibid.
Dominium etiam in infantibus eſſe poteſt. 391
Dominium ſolo animo amitti poteſt. 543
Dominium etiam ex turpi cauſa transfertur. 549
Domi-

Dominium etiam contra voluntatem domini transferri poteſt. 970
Dominium eminens an & quid ſit. 60. &c.
non eſt poteſtas extraordinaria. 62
nec ex jure gentium. ibid.
nec competit in cives. ibid.
ad ejus exercitium non ſemper extremâ neceſſitate opus. 63
reſpondetur diſſentientibus. 64.65
Duella quando licita. 330.331
Duella Regum aliquando licita. 945

E.

ELocatio filiæfamilias ſolvit patriam poteſtatem. 448
non æquè filiiſ. ibid.
Emancipatorum conditio juri naturæ non incognita. 440
Emptio venditio an citra traditionem transferat dominium diſtinctè. 593. &c.
Epiſcopus malus miles. 148
Error antecedens & conſequens. 563
Exemplis an judicandum? 736. usque 741
Exhæreditatio patri Regi regulariter conceſſa. 536
niſi pactis aliud ſtatutum. ibid.
Extranea Reſpublica adflictos à tyrannide ſubditos juvare poteſt. 958

F.

FAcultas juris ſpecies. 55.56
jura perſonarum comprehendit. 57
creditum & debitum. 59

Feræ

Feræ ſolâ fugâ naturaliter noſtræ eſſe non deſinunt. 539. 540
Fides reciproca non obſtat polygamiæ. 464
Finis non facit jus in moralibus. 483
Fœdera cum gentilibus quatenus licita. 719. usque 744
Forma civitatis quotuplex? an mixta. 213. &c. 244. 245
Fugere nemo tenetur, qui vitam defendit. 319
Fur nocturnus præſumitur furti faciendi causâ ædes ingreſſus. 153
propter res occiditur. ibid. 328
Furis ſuſpenſio non injuſta. 280

G.

GEneratio non eſt cauſa imperii paterni. 432
Gens quando primùm extiterit. 52
Gentiles etiam contra Chriſtianos in bello juſto juvari poſſunt. 716
Gradus prohibiti in matrimonio. 479

H.

HAbitatio in locis incultis nemini jure debetur. 379. 380
Hæreditas naturaliter pro parte capi poteſt. 524
Hæres non tenetur juramento defuncti. 662
Homo præſtat beſtiis. 11
Horror in gradibus prohibitis non naturalis. 477

I.

IGnorantia quando excuſet. 897
Imago Dei non eſt cauſa imperii paterni. 434

Impe-

Imperium politicè quomodo capiatur. 387
Imperii objectum perſonæ. ibid.
Imperium differt à dominio. 388
Imperii acquirendi modns uter præſtantior ſucceſſio an electio? 225
Imperii habendi modus duplex. 226.&c.
Imperium reſtrictum quoque ſummum eſt. 226
Imperii diſtinctio in uſufructuarium & proprietarium periculoſa. 229
Imperii ſummitas alia à plenitudine in actu ſecundo, non primo. 235.ſeq.
Imperium ſummum pactis in actu primo mutari nequit. 239.240
Imperii committendi conditio non valet. 241 242
Imperium ſummum etiam in feudum dari poteſt. 249.&c.
Imperium non extenditur ad injuſta. 253.254 1019
Imperium derelictum cenſetur, ſi cum injnſto poſſeſſore contrahas nullâ tui juris mentione factâ. 401
Imperium non eſt derelictum, ſi nequeat ſine ſummo periculo recipi. 407.usque 412
Imperium paternum à Deo eſt. 435
Imperium maritale eſt fundamentum imperii patrii. 436
Imperium patrium etiam in liberos naturales competit. ibid.
Imperium patrium comprehendit jus vitæ & necis. 437
adeoque imperium in perſonam & dominium in bona. 436.usque 447

Imperium patrium non finitur tempore. 447
ſubeſt civili poteſtati. 453
Imperium maritale à Deo eſt. 456
Imperium ante lapſum in hominem nullum. 457
Imperium maritale in perſonam uxoris & ejus bona ſe extendit, 458.&c.
Imperium maritale jus vitæ & necis habet. 459
Imperium patrium eſt cauſa neceſſitaais adhibendi conſenſum patris in nuptiis filiiſ. 472
473
Imperium herile complectitur jus vitæ & necis. 487
Imperium Princeps regularitcr alienare poteſt. 493.&c.
niſi pactis prohibeatur. 495
Imperium civile in extraneos nullum. 691
Indictio belli quando neceſſaria. 991
Indigentia non eſt cauſa civitatis. 12
Indigentia jus ad rem non dat. 381
Indigentia res omnes æſtimat. 590
Induciæ conventio ſunt. 1058
Infideli fides ſervanda eſt. 657
etiamſi nobis eam id aliis pactis fregiſſet. 659
Injuſtum quid? 54
Innocens num à Deo puniri poſſit. 821
Inſtructio differt à mandato. 574
Inſula quæ? 541
Intentio injuſta juſtum bellum non facit injuſtum. 937
Interpres verborum ſuorum quis? 400
Interpretatio non ſemper eſt in poteſtate ſtipulatoris. 754

Ira-

Iracundia mitigat pœnam. 907
Judæorum fœnus. 604.&c.
Judæi an tolerandi. 606. &c.
Judicia novo teſtamento non ſublata. 871.usque 885
Judicii libertas. 980
Juriſdictio an præſcribatur. 422
Jusjurandum cur ſanctum & religioſum. 632
Jusjurandum obligat. 635.
Jusjurandum excludit æquivocationem. ibid. 636
de re licita fieri debet. 638
Juramenti formale. 639. 640.&c.
Juramentum per falſos Deos obligat. 641
an piè deferri poſſit. 642
Juramenta metu præſtita an valeant. 644
Juramenta piratis præſtita ſunt ſervanda. 655
Juramentum Deo datum au ſervandum? diſtinctè 661.663
Jus accreſcendi jure civili à teſtatore prohiberi non poteſt. 627
Jus belli & pacis quid? 1
Jus divinum univerſale. 3.4
Jus Dei in homines. 45.46.820.927
Jus defenſionis naturale. 317
naſcitur primariò ex defenſione ſui. 318.319
etiam in pudicitia defendenda locum habet. 320
Jus naturæ & gentium norma juris civilis. 35.36
Juris naturæ genus. 88. origo. 89. &c.
objectum. 91.usque ad 103
æquivocatio. ibid.
perſpicuitas. 104

immu-

immutabilitas. 104. 109. usque 114.
non cadit in bruta niſi impropriè. ibid.
Jure naturæ non fuerunt omnia communia. 350
Jus à politica non ſeparandum. 49
Jus derivatur à juſtitia. 82
Jus belli gerendi eſt à majeſtate. 154
reſtrictum ſummum eſſe poteſt. 714
Jus circa ſacra. 158
Jus regium eſt verum jus. 257. &c.
Juris civilis fons. 18. 19. 116
Jus gentium certis principiis conſtat. 37
non eſt ex conſenſu libero. 117. 118
nec tacito. ibid.
nec univerſali. 119
nec perpetuo. 120. ſed
Jus gentium reſultat ex objecto ſeu connexione Rerump. 123. 124
& conſenſu neceſſario. 127
Jus gentium quid ſit. 123
Juris gentium ambiguitas 122
perſpicuitas. 130
immutabilitas. ibid.
finis. 128
Jus genrium ad patremfamilias non pertinet. 138
Jure gentium non fuerunt omnia communia. 350
Juris genus eſt regula. 82
an & oratio? 83
Jus gentium pertinet ad mutuam gentium ſocietatem. 537
nec pendet ex ſolis hiſtoriis. 971
Jus vitæ & necis patri in liberos competit. 437
& domino in ſervos. 487

cum juſtitia congruit. 1007
Jus utilitari jungendum eſt. 8.9
Juſtitia non eſt ſumma ſtultitia. 24
Juſtitia expletrix quid. 69
an proportionem arithmeticam obſervet? 70 usque ad 79

L.

Latrones juſtitiæ ſimulacra ſervant. 28
Laudator criminis quando teneatur. 771
Legati jure gentium ſecuri. 777
Legatus ab hoſte armato veniens admittendus. 784
Legatus criminoſus non ſecurus. ibid.
Legati etiam ab aliis ſecuri, quàm ad quos mittuntur. 785
Legatorum bona propria ad ſatisfactionem capi poſſunt. 787
Lex pœnalis quotuplex? 890
Lex moralis in quibus abrogata. 5
quæ ejus κριτήρια. ibid.
Leges civiles obligant in conſcientia. 143. &c.
Leges civiles legislatorem non obligant. 562
Legis in genere diviſio. 88
Legis Moſaicæ triplex diviſio. 5
Legis vis directiva nulla. 418
Legis lator utilitatem ſubditorum ſpectare debet & ſui ipſius. 22. 23
Legis objectum. 84
Legis forma obligatio. 85. 87
Leges non ſunt ſupra Reges. 271
Leges an arma ſint magis neceſſaria. 30. &c.

Lex

Lex fundamentalis non eſt vera lex, ſed conditio 221. &c.
Leges prohibitivæ actum contrarium regulariter irritum faciant. 481
Liber homo alienari poteſt. 234. & ſe ipſum alienare. 485
Libertas in regno & libera Republica qualis oppoſitivè. 233
Libertas non eſt de jure naturæ. 933
Libertas Germanorum externis militandi Reipublicæ nociva. 1041
Loca inculta non cenſentur derelicta. 380
Luitio pignoris magis eſt res meræ facultatis quàm jus retrovendendi ex pacto. 429. usque 432

M.

Magiſtratus non ſunt ſupra Reges. 278
Magiſtratus non poſſunt reſiſtere Regibus. 279
Majeſtas quomodo ſe communicet. 158. 159
actu ſecundo, non primo. 162
Majeſtatis cauſa immediata Deus. 162
Majeſtas non habet ſubjectum commune. 164
Majeſtas realis Politices monſtrum. 166. usque 189
Majeſtas Rege mortuo non redit ad populum. 189
Majeſtas an detur in Republica libera? 217. usque 220
Majeſtas poteſt prohibere & ne feræ capiantur, & ne captæ acquirantur. 365. 369

Majorennitas etiam Principem civitatis obligat. 560
Mandans in mandato quid præſtet. 587
Mandans damnum tenetur primo loco. 773
Mare poteſt occupari non ſolum quà terram alluit: ſed & Oceanus. 358. usque 360
Mare habet terminos. 363
Mare non cenſetur occupatum cum terra. 392
Maritus executor adulteri. 887
Maſculus in regnis præfertur fœminæ. 512
Mater in liberos non habet imperium. 433
Matrimonium quid? 461
quæ perſona naturæ prohibeantur illud inire. 463
Mendacium largius & ſtrictius non ſunt ſpecies. 978
Mendacii formale quid? 980
Mentiri minus eſt mendacio. 975
Meritum quatenus excuſet. 892
Metus non eſt cauſa civitatis. 12
Metus ſufficit ad negandum tranſitum. 377
Metus contractum non facit irritum. 565. 566
Metus juramentum non facit irritum. 643
Metus excuſat à pœna ordinaria. 902
Metus ultionis non ſufficit ad pœnam. 922
Minorennitas jure naturæ & gentium non habet reſtitutionem. 668. &c.
Monarchia præſtat aliis formis. 192
1. antiquitate. ibid.
2. dignitate. 193
3. uſu. ibid. & 200
4. experientiâ. 194
5. conſenſu ſcriptorum. 193. & 195

6. maje-

6. majeſtate. 201
Monomachia Regibus aliquando licita. 945
Monopolia civium rebus tyrannorum obſunt. 384
Mutuum an gratuitum? 611

N.

NAturales liberi jure naturæ nulli. 504. 505
Naturales liberi dupliciter conſiderantur. 514. 515
Naves aliorum an retineri à Principe poſſint? 376
Navigantes cur teneantur ſua in medium conferre in penuria eduliorum? 369. 370
Neceſſitas jus ad rem alienam non dat. 371. 971
Nepos an patruo in ſucceſſione præferatur? diſtinctè. 535. 536
Noxalis actio in ſervum naturaliter competit. 774
Numiſma quomodo ex jure gentium. 622
Nuptiæ ſecundæ honeſtæ. 493

O.

OBſes fugere honeſtè non poteſt. 1057
Obligatio naturalis quomodo concipienda. 549. 550
Obſequium an idem in Monarchia & libera Rep. 210. &c.
Obſequium non debetur Principi injuſta imperanti. 253
Obſequium majeſtati debetur etiam in iniquis. 254. 256

Occupatio originarius dominia acquirendi modus. 348. & 385
ad illam tacitâ renunciatione non opus eſt. 357
Occupatio fortalitii non licita eo colore, quòd alius id occupaturus ſit. 373. 374
Oppignoratio filii patri conceſſa. 443
non æquè matri. ibid.
niſi jure civili. 444

P.

PActa nuda cur jure civili non obligent. 550
Paritas armorum non requiritur ad defenſionem ſui. 316
Pars major etiam in religione prævalet. 481
Partus naturaliter ſequitur conditionem ventris. 488. 542
Pater poteſt filium arrogandum dare. 484
Pax bello potior. 943
Pax non cenſetur ruptâ per offenſionem ex novâ causâ. 1039
Pax quando comprehendat ſocios non expreſſos. 1043
quando cognatos. 1044. 1045
Pax comprehendit omnes eos, qui cauſam à paciſcente habent. 1045
Pax non rumpitur per furtum. 1046
Pecuniæ uſus duplex. 613. &c.
Penſitatio non repugnat cum ſummo imperio. 248
Percuſſorem an liceat in hoſtem immittere. 997
Perfidia pretio non excuſatur. 29
Periculum in emptione & venditione naturaliter cujus? 597

Per-

Permiſſio facti plena & minus plena. 131
Permiſſio non eſt lex, ſed lege fit. ibid.
Perſonæ, quæ naturæ prohibeantur inire matrimonium. 463
Pietas & virtus moralis. 42.43
Pirata habet facultatem contrahendi. 656
Pœna an malum? 789
Pœna quid ſit? 790
Pœnam certam Jus naturæ non determinat. 792
Pœnæ pertinent ad juſtitiam expletricem. 793 usque 812
Pœnas nocens debet, non ei debentur. 813
Pœnæ habent aliquid voluntarii. 814
Pœnam naturaliter quivis poteſt exigere. 815
Pœna dura non ſemper eſt injuſta. 891
Pollicitatio quid? 555
Pollicitatio pertinet ad juſtitiam attributricem. 559
Polygamia jure divino non prohibita. 465.&c.
ſed præcepta certo caſu. 466
Polygamia juri naturali non eſt adverſa. ibid.
Polygamia non videtur reprobata in prima conjugii inſtitutione. 469
Polyſema vocabula non pertinent ad mendacium. 976.977
Pontifex non habet jus in totum orbem. 934
Poſſeſſor malæ fidei tenetur rem ſuis ſumptibus reſtituere. 546
Poſtliminium non datur ſubjugatis. 1017
Poſtliminium rerum adhuc uſu viget. 1018
Poteſtas nulla vitioſa. 273
quia omnis à Deo. ibid.
Poteſtas etiam tyranno adeſt. 274

Poteſtas vitio uſurpantium non corrumpitur. 275
Poteſtas civilis alia à poteſtate Diaboli. ibid.
Præſcriptio feudi non currit contra agnatos remotiores, extantibus proximioribus. 414
Prævenire melius quàm præveniri. 333. usque 342
Præventio lucri quatenus licita. 384
Primogenituræ jus vel ex electione eſt. 519. 520
vel tacitâ patris voluntate, 513. 521
Primogenituræ jus non eſt ex ſanguine. 518. 524
nec ex jure naturali. 517
nec gentium. 518
quandoque tamen hæreditario. 523
Princeps ſubditos ad matrimonia cogere poteſt. 383
Princeps quomodo legibus ſelectus. 419. 420
Princeps propter defenſionem à ſubditis occidi nequit. 859
ſed ejus perſonæ ſemper pareendum. 286. 289
Princeps juventutis non eſt magiſtratus, nec perſona publica. 870
Princeps non ſtrictè tenetur captum civem ſuis rebus redimere. 1060
Proedria Principum. 545
Promiſſio futuri matrimonii non valet. 567
Promiſſio ob turpem cauſam & promiſſio facti illiciti diverſæ. 568
Promiſſio ob turpem cauſam non valet. 569
Proportio arithmetica & geometrica an detur injuſtitia? 70. usque 79
Proportio inter rem & pœnam nulla. 280
ſed inter delictum & pœnam. ibid.
Pudi-

Pudicitiæ conſervandæ causâ occiſio licita. 370
Punire nocentem nocens non poſſit. 817

Q.

QUalitas moralis quid. 55

R.

REbelles omnium hoſtes. 913
Reges etiam ſubditis peccare poſſunt. 246
Regnum non debet ſubditorum commodum unicè reſpicere. 220
Regulus ad reditum Carthaginenſibus obligatus fuit. 647
Reſpublica ex capite minorennitatis non reſtituitur. 675
Rerum ſumma diviſio. 135
Rerumpublicarum maxima utilitas, 20. &c.
Reſp. etiam in Rege læditur. 191
Rerump. circulus fatalis. 427. 428
Res communes vacuæ ſunt à proprietate. 345
Res communes & publicæ quomodo differant. 391
Res bis vendita cui acquiratur. 598
Res ſacræ ſanctæ & religioſæ ſunt in dominio Reip. 998
Res non hoſtium, apud hoſtes tamen inventæ acquiruntur jure gentium. 1000
Reſiſtere non licet ſuperiori in ſumma neceſſitate. 282
niſi miniſtros ſcelerum miſerit. 283
quos imperium non tuetur. 284

Reſiſtentia ultra tutelam legitimam non extendenda. 285. 288. 291
Reſiſtere tutoribus malè imperantibus licet. 287
Reſiſtere licet ei, qui depoſuit imperium. 302
Reſiſtere licet ei, qui invaſit imperium vivente Rege legitimo. 304
quamvis ſubditi raptori fidelitatem juraverint. 305. 306
Rex malè imperans non deſinit eſſe Rex. 190
Regibus captis parcendum. 286. 289
Rex filius patrem privatum rectè ſupplicio afficit. 453
Rex an & pro liberis abdicare imperium poſſit? diſtinctè. 531
Rex captivus imperium in victorem non transfert. 1032
Rex omnis Reip. dominus. 1035
Ruſticitas mitigat pœnam. 907

S.

SAtisfactio oblata accipi debet, ut bellum finiatur. 343. 344
Scientia nuda non ſufficit ad derelictionem imperii. 402. &c.
Seditionis origo. 422
progreſſus & finis. 424. &c.
Senatus non eſt ſupra Reges. 271
Senium excuſat à pœna ordinaria. 905
Sententia Principis mali habet auctoritatem & non habet. 818
Servi natura an dentur? 207
Servi Regis alii, quàm ſervi ſimpliciter. 258. 259

Servus fugere ſervitutem nequit. 489
etſi in juſto bello captus. 1008. 1009
Servus an occidere dominum poſſit per modum defenſionis ? diſtinctè. 490
Servus derelictus fit liber. 544
Servi nec jure gentium externo pro lubitu occidi poſſunt. 995
Servorum civitas an ſit. 1014
Servitus per ſe non miſera. 486
Sexus præſtantia non producit imperium. 435
Sexus præſtantia in quo verè conſiſtat, ibid. & 441
Sexus fœmineus mitiùs punitur. 906
Societas inter Deum & homines. 55
Societas univerſorum bonorum duplex. 620
Sors in bello quando licita. 1050. 1051
Spes emendationis an excuſet in pœnis. 894
Sponſalia differunt à nuptiis. 462
Sponſionibus miniſtrorum quatenus obligetur Reſp. 745
non ex capite damni dati. 748
Stagnum quid ? 538
Subditi officium. 300. 301
Subditis competit judicium in moralibus. 255 256
Subditi non poſſunt manus inferre Regibns. 268 &c.
Subditi nihil poſſunt in extraneos alienare abſque conſenſu ſuperioris. 390
Subditus non poteſt uſucapere imperium. 415 &c.
Subditus non participat delictum quò ſubditus. 929
Subditus in dubio Principi obedire debet. 960

Subdi-

Subditus etiam invitus ad bellum cogi poteſt. 967
Subditi naturaliter & jure gentium tenentur ex facto ſuperioris. 984. usque ad 988
Succeſſionis ordo juri naturali congruus. 507. &c.
Succeſſio in regnis ex tacita defuncti voluntate fit. 512
Succeſſio linealis. 525. 526
quomodo à feudali & communi differat. ibid. & 527. 528
Succeſſio linealis agnatica. 529
Succeſſor quando obligetur factis anteceſſoris. 694. usque 707

T.

TAlio duplex. 141
Talio quid? 140
Talio naturæ congruit. 138. 139
Talio in omnibus delictis non habet locum. 141
Taceri poteſt, quod non poteſt ſecus dici. 973
Temporis lapſus indicium dat derelicti imperii. 398
Teſtamentum tacitum jure civili non datur. 512
Theſauri naturaliter Principis ſunt, non inventoris. 540
Tranſitus nemini debetur jure aliquo. 376. 377
Tributum arguit ſubditum. 248
Tutores in regno à quo dandi? 258
Tyranum occidere non licet. 293. &c.
ſi verus Rex ſit. 296
reſpondetur diſſentientibus. 298. &c.

Valor

V.

Valor eſt forma numiſmatis. 106.107
Venatio an rectè ſubditis adempta. 66.364
Vendere nemo cogitur. 382
Victor quis dicendus. 1056
Vindicta unde? 827
Vindicta quid? 829
Vindicta quotuplex? 830
Vindicta publica quid ſit? 832
Vindicta privata. ibid.
Vindicta privata juri naturali non adverſa. 833 usque ad 840
Vindictæ privatæ ſubjectum. 842. 1. Patresf. 843 2. privati αὐτόνομοι. 844. usque ad 853. 3. ſubditi certis caſibus. 853.854.855
Vindictæ privatæ objectum. 1. corpus 857. 2. pudicitia. 865. 3. Fama. ibid. 4. Res fortunæ. 866
Vindicta non eſt ab imperio. 844
nec exercetur ab imperantibus, quà aliis imperant, ſed quà nemini ſubſunt. 848.911
Virtutis formale non eſt mediocritas. 39.&c.
Vis directiva nulla eſt. 418
Vita humana periculis expoſita. 342
Univerſitas quomodo delinquat? 920
Voluntas Dei eſt origo & norma juris ſocialis.
Vota diverſa non conjungenda. 482
Vota filiifamilias absque parentis conſenſu irrita ſunt. 455
Uſucapio eſt juris civilis. 395
Uſuræ licitæ. 603.618
Uſuræ vetitæ. 604
Uſus rerum omnium æſtimator. 590

ERRATA, perfunctoriè animadverſa.

PAg. 5. lin. 17. converſi. pro converſæ. p. 9. l. 25. ὅρκ(ος). pro ὅρκων. l. 26. μη δυνὸς. pro μηδενὸς. ὅ, τι, dele comma. l. 27. ὠφέλιμας. pro ὠφέλιμον. p. 17. lin. 8. Societatis. pro ſocietatis. l. 24. συνθήκων, pro συνθείκων. p. 18. l. 11. natura. Deinde. pro natura, deinde. p. 20. l. 10. obtrudit. pro obtrudat. p. 22. l. 4. ἄρχειν. pro ἄρκειν. l. 12. συςήσας. pro συςήσαν. p. 23. l. 3. ἀρχομένων. pro ὠρχομένων. l. 25. quocunque. pro quæcunque. l. 26. Imperantis. pro Impetrantis. p. 25. l. 25. κἀγαθὺς. pro ἠαγαθὺς. l. 26. πολιτευο- pro πωλιτευο- l. 29. δίκαιον. pro δίκαιας. p. 26. l. 18. βεβαιοτάτην. pro βεβαυτάτην. l. 32. νομίζετε. pro νομίζατε. l. 2. κοινὸν. pro κοινὸς. l. 6. πόλεις. pro πόλειν. p. 29. l. 7. abſorbere. pro obſorbere. l. 9. Achillem. pro Achillum. l. 23. Carolum. pro Carol. p. 30. l. 28. κτῆμα. pro κτήμα. p. 31. l. ead. veræ. pro ferè. l. 31. σώζεται. pro σύζεται. lin. ead. ὁμονοίας. pro ὁμυναίας. p. 32. l. 25. jurium. pro jura. p. 33. l. 6. primùm. pro primum. l. 24. aberratio. pro aberrantia. p. 39. l. 11. rei? pro rei. p. 47. l. 32. armé. pro arme. p. 48. l. 8. lay, pro luy. l. 21. hæc. pro hac. l. 22. cum ipſo ſunt, cum. pro cum. l. 23. meo. pro in eo. p. 49. l. 4. Ariſtoteles. pro Ariſt. l. 8. quærens. pro quærit. p. 53. l. 8. uno. pro imo. p. 55. l. 23. geramus. pro geremus. p. 81. l. 23. ἄξιον. pro ἀξίον. p. 83. l. 9. applicatione. pro appellatione. p. 144. l. 27. ſubjaceat. pro ſubjacet. p. 204. l. ult. pas. pro par.

par. p. 258. l. 4. Forſter. pro Forſtner. p. 401. l. 4. Jaſ. pro Joh. p. 406. l. 17. quâ. pro quæ. p. 423. l. 2. ceſſaturam. pro ceſſuram. l. 22. μοίρᾳ προσε-θέτη. pro μοίρα προσεθέτη. p. 424. l. antep. Hi. pro His. p. 425. l. 15. vertunt. pro vertum. l. 26. J. Principi. pro J. Principi. ead. l. pietoſo. pro piatoſo. p. 428. l. 17. incipit. pro incipiunt. l. 28. inopibus. pro in opibus. p. 430. l. 13. exſolutum. pro exolutum. l. 16. quia. pro qui. p. 431. l. 13. tamen. pro tam. l. 22. ſed ex. pro ex. p. 544. l. 11. accipiant. pro accipiunt. p. 593. l. 18. dimovere. pro dimoveri. p. 610. l. 24. Muleaſſes. pro Muleartes. p. 769. l. 24. vir. pro vis. l. 26. cruciatus. pro cruciatos. p. 978. l. 19. verum. pro verùm. p. 1000. l. 8. recentiori. pro recentori.

Superſunt fortè àdhuc plura, quæ diligens lector corriget; plus enim vident oculi quàm oculus.

FINIS.

ANT 1213011

Google

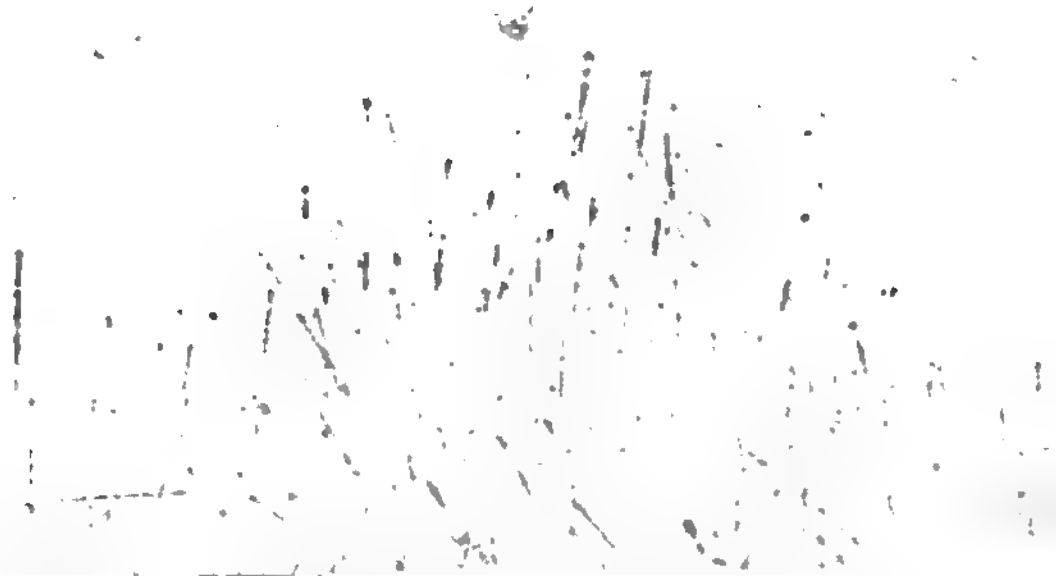
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google